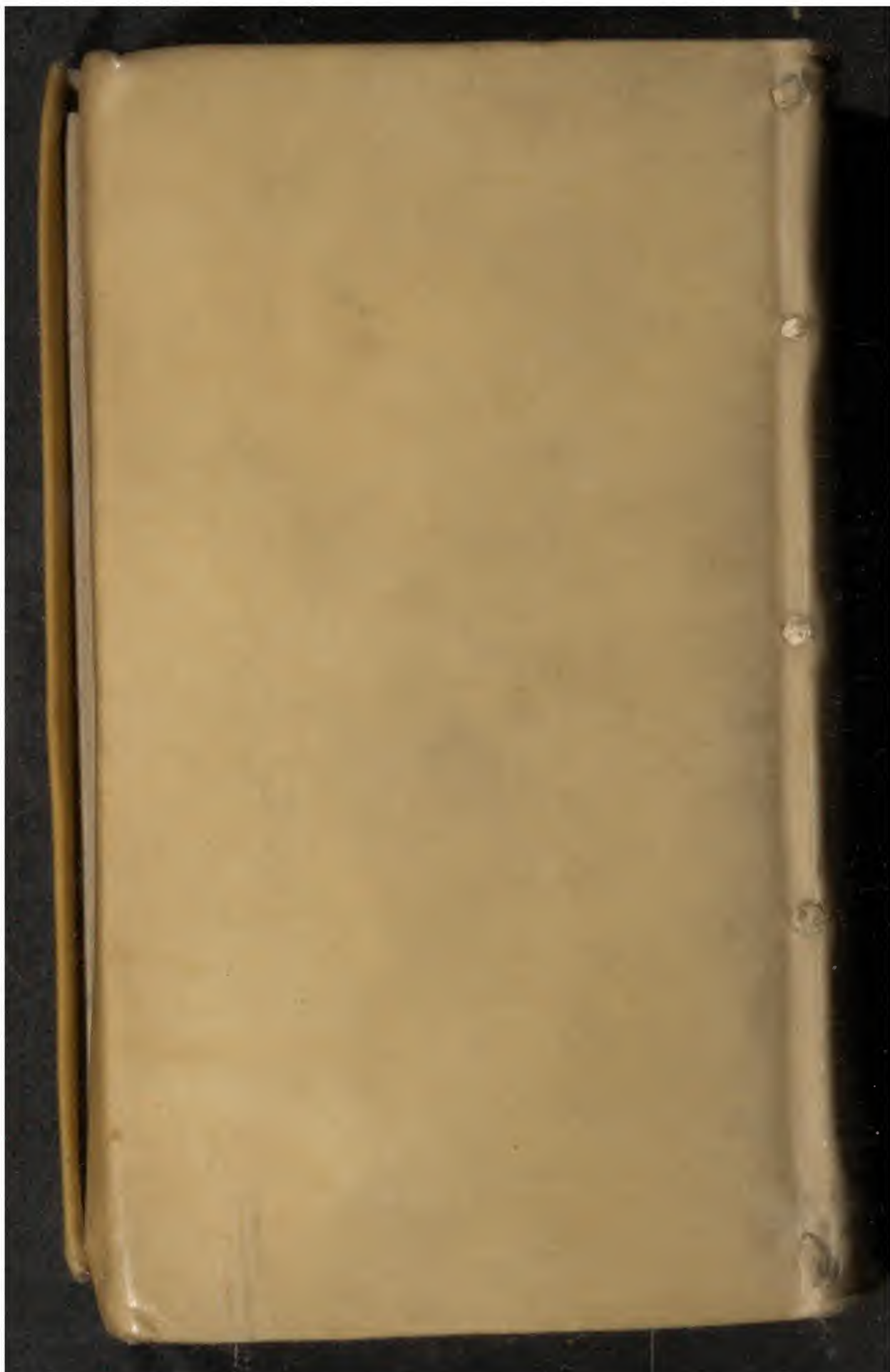

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 E 3

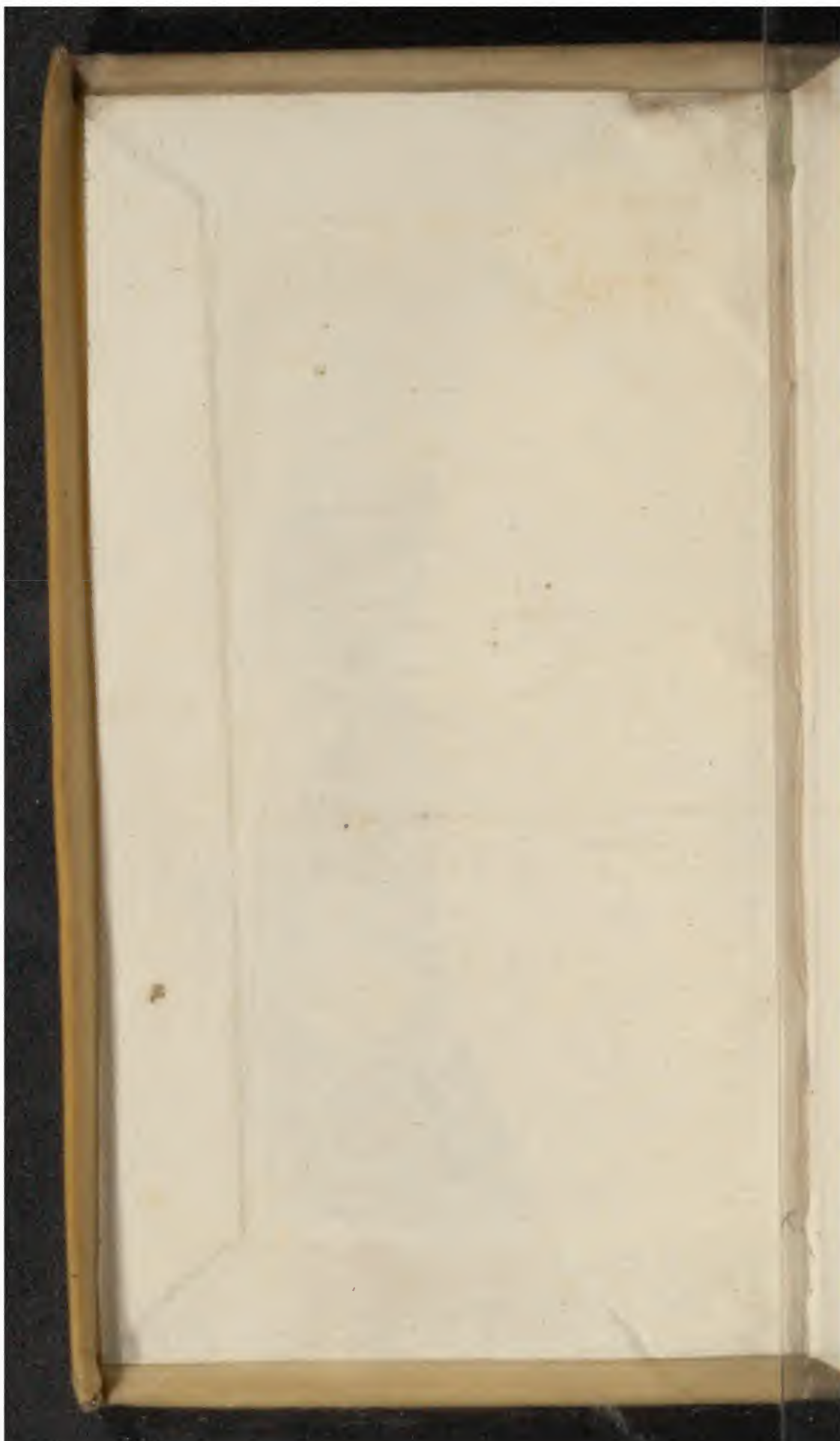

Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 E 3

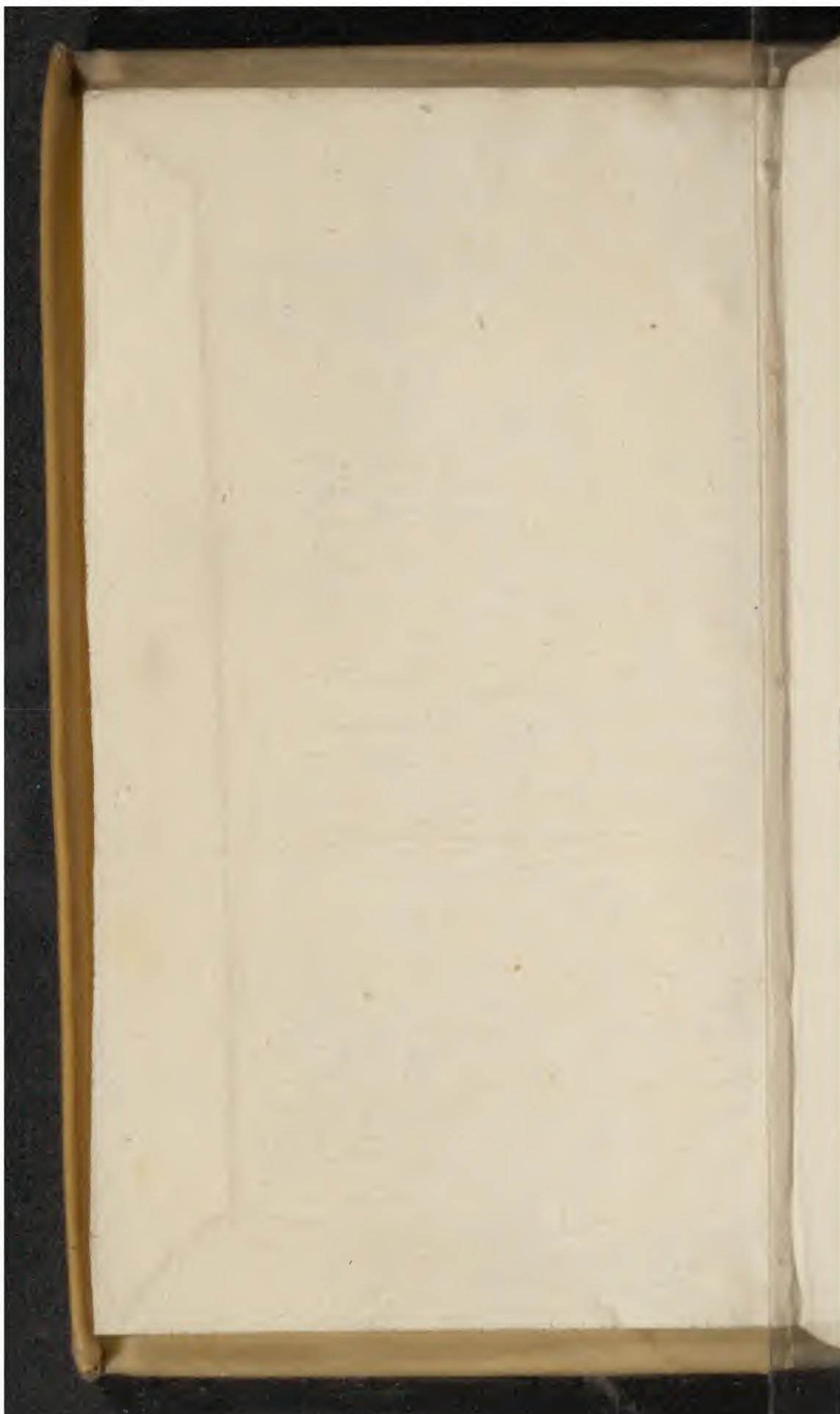
Early European Books, Copyright © 2011 ProQuest LLC.
Images reproduced by courtesy of Koninklijke Bibliotheek, Den Haag.
224 E 3

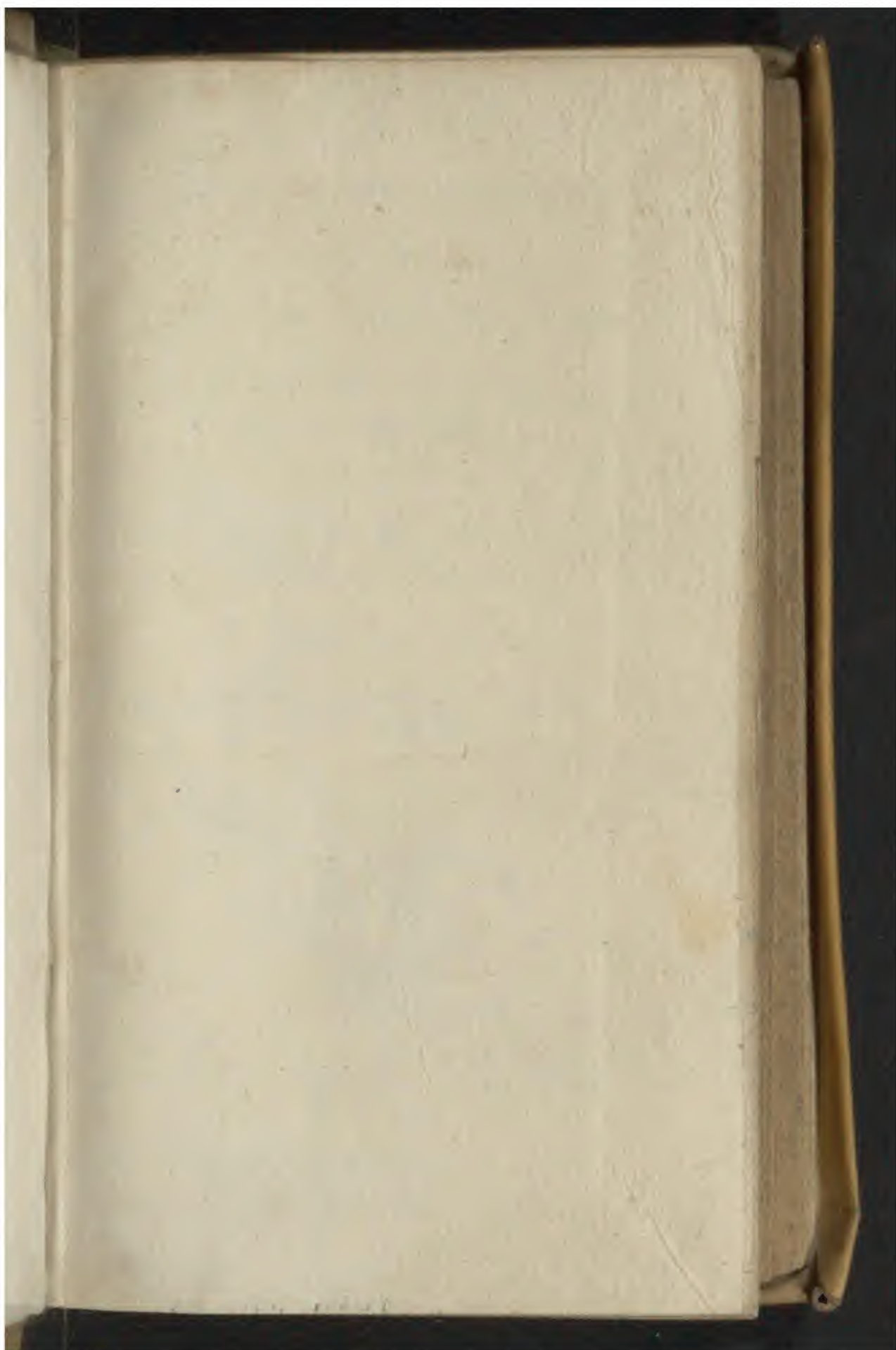

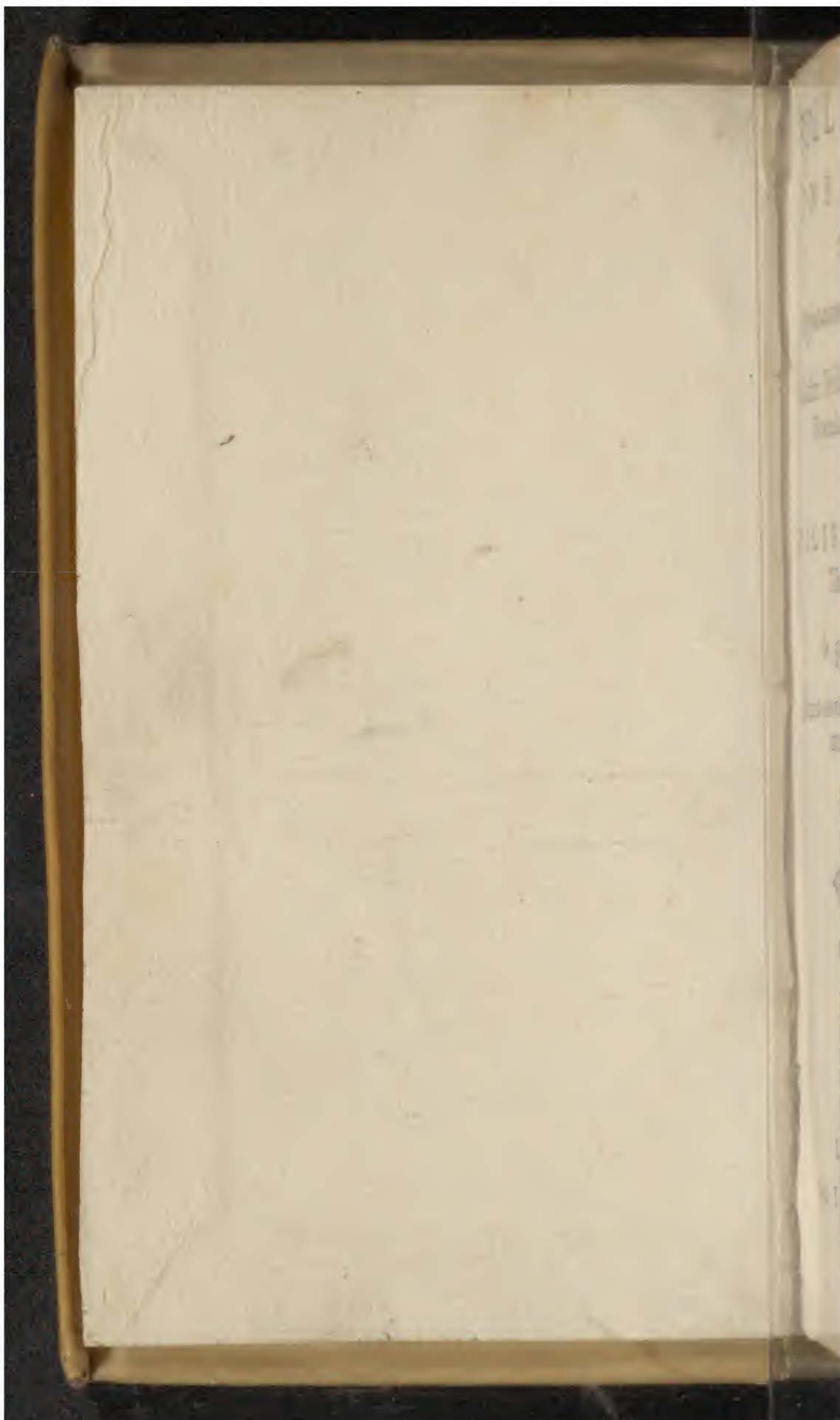
~~Uranus~~

~~146~~

kw 224
E 3

BELLARMINVS
ENERVATVS,
SIVE

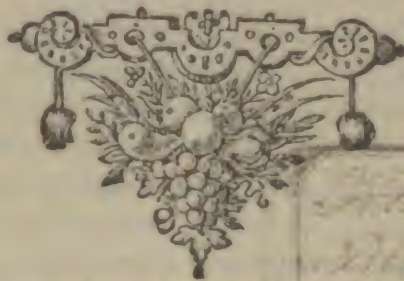
Disputationes Anti-Bellarminianæ,

In Illustri Frisiorum Academia, quæ est
Franekeræ, publice habitæ

A
GVILIELMO AMESIO,
Theologiæ Doctore.

In quatuor Tomos divisus.

Editio nova, ab Auctore recognita, &
multis in locis aucta.

LONDINI,
Apud IOANNEM HUMPHRIDVM.
CIC IDC XXXIII.

Illustrissimis & Præpotentibus Dominis,

D. D.

ORDINIBVS GENERALIBVS

Provinciarum Fœderatarum Belgii.

Dominis meis summe honorandis.

Illustrissimi Ordines,

Est adeo famosus Bellarminus, ut nomine ejus audito, cogitare statim soleant omnes de Phelistaorum duellatore Goliath, qui lorica, galea, cæterisque armis terrificis munitus probro affecit acies Israelitarum, exercitus Dei viventis. Nullam tamen unquam consternationem aut trepidationem sensimus propter ipsum in castris nostris. Certatim contra quam primum egressi sunt fortissimi viri, & regis armis induti Whitakerus, Reinoldus, Iunius, &c. qui palam facientes duellatorem istum facile vinci posse, opprobrium omne statim amoliti sunt ab Israele. Quia tamen sic usu venire solet in disputantium praliis, ut à multis victus, postea tamen aliis minus paratis possit esse gravis; & multi reperiuntur inter nostros, quibus arma graviora minus conveniunt, quoniam (ut David olim sese apud Saulem excusabat) non sunt experti: tentare visum est, an non institui possint etiam tyrones nostri gregarii (quorum nonnulli hoc ipsum flagitabant) ut solis lapidibus ex rivulus Dei collectis instrumento pastoralis impositis, & funda pastoralis intortis, istiusmodi vincerent hostes, ad exemplum Davidis. Quæ etenim testæ hisce lapidibus adjiciuntur, ex ratione, Scholasticis, & ipso Bellarmino acceptæ, nihil aliud sunt quam gladius Golia in caput ejus retortus. Tentamentum hoc placuit multis, qui etiam gravissimis istis temporibus, quibus Apostasia Papistica novum diluvium multis regionibus minatur, utile futurum judicabant auxilium, iis qui in copiosioribus quibusdam scriptis ut in alto pelago absque Cynosura versantes, viam vix inveniunt quæ ducit ad portum: iis etiam qui à bibliothecis, tam mutis quam loquentibus, abesse coguntur, & tamen non absunt à periculo seductionis, nisi enchiridio aliquo succurratur ipsis: nec non ad quos majora volumina, quæ latiore portam requirunt, aditum habent obstructum: & iis insuper omnibus, quorum vel occupationes, vel properationes, nihil prolixum in isto ge-

*

2

neris

DEDICATIO.

nere ferunt. Hac hominum judicia opellam istam in lucem publicam elicuerunt. Quod porro ad vestram usque presentiam (Illust. DD.) grassetur, hoc inde fit, quod eadem causa, ex parte (si fas sit parva componere magnis) hic tenui calamo agatur, quam vos gladio propugnatis; quod sub vestro patrocinio, & beneficio vestro, potestas fiat hac libere scribendi; quod denique huius generis qualemqualem conatum benigne olim acceptastis; ut atque adeo non ingratum vobis futurum hoc officium ut sperarem effecistis. Deum Opt. Max in Christo Iesu ex animo veneror, ut vestra consilia dirigere, vestramque potestatem confirmare usque & usque dignetur, ad Ecclesiam suam in istis Provinciis, tanquam hospitio selecto, confirmandam, & hinc etiam in aliis terris erigendam, ac propagandam.

V. I. A.

Addictissimus,

GVILIELMVS AMESIVS.

INDEX

INDEX CAPITVM

ET

CONTROVERSIARVM

quæ hoc opere tractantur.

TOMO I. LIBRO I.

De verbo Dei.

Cap. I.	De Confessione Bellarmini circa sacram Scripturam.	pag. 1
II.	De libris Canonicis & Apocryphis.	5
III.	De editionibus sacræ Scripturæ.	12
IV.	De Scripturæ perspicuitate.	30
V.	De Iudice Controversiarum.	34
VI.	De sufficiencia Scripturæ.	45

LIBRO II.

De Christo.

I.	De scientia animæ Christi.	64
II.	De descensu Christi ad inferos.	68
III.	De Christo Mediatore.	92

LIBRO III.

De Pontifice Romano.

I.	De Regimine Ecclesiæ.	100
II.	De Monarchia Petri.	112
III.	De Monarchia Pontificis Romani.	127
IV.	De Antichristo.	140
V.	Contra Antichristum, Argumenta Protestantium.	152
VI.	De Infalibilitate Papæ.	170
VII.	De coactiva Papæ potestate.	181
VIII.	De Iurisdictione à Papa derivanda.	192
IX.	De temporali Papæ potestate.	198

TOMO II. LIBRO I.

De Conciliis.

I.	De Concilii Convocatione.	3
II.	De suffragatoribus in Concilio Generali.	10
III.	De Iudicio Concilii, Quale sit.	14
IV.	De Præsede Concilii.	17
V.	De certitudine sententiæ à Concilio pronuntiatæ.	19
VI.	De comparatione Conciliorum cum sacris Scripturis.	23
VII.	De cōparatione authoritatis Papæ, & Concilii Generalis.	32

LIBRO II.

De Ecclesia.

I.	De Ecclesiæ definitione.	36
II.	De Ecclesiæ visibilitate.	43
III.	De Ecclesiæ Notis.	44

LIBRO III.

De Clericis.

I.	De nomine Clericorum.	9
II.	De vocatione Ministrorum.	6
III.	De Ordinibus Ministrorum.	3
IV.	De distinctione Episcopi & Presbyteri.	3
V.	De Cælibatu.	9
	ubi de digamia.	100
VI.	De exemptione Clericorum à iugo potestatis secularis.	10

LIBRO IV.

De Monachis.

I.	De vita Monastica.	11
	ubi de origine Monachorum.	11
II.	De Conciliis.	11
III.	De Votis Monasticis.	23

LIBRO V.

De Purgatorio.

I.	Argumenta Bellarmini.	14
II.	Argumenta Protestantium.	15

LIBRO VI.

De cultu Sanctorum.

I.	De Canonizatione.	16
II.	De Adoratione Sanctorum.	16
III.	De Invocatione Sanctorum.	16
IV.	De Reliquiis Sanctorum.	17
V.	De Imaginibus.	18
VI.	De Cruce.	19
VII.	De Templis.	20
VIII.	De Peregrinationibus.	21
IX.	De votis quæ Sanctis nuncupantur.	21
X.	De diebus Festis.	21

TOMO III. LIBRO I.

De Sacramentis.

I.	De Sacramenti Natura & definitione.	
II.	De causis Sacramenti.	
III.	De effectu Sacramentorum.	1
IV.	De Sacramentorum comparatione.	2
V.	De charactere.	3
VI.	De numero Sacramentorum.	3
VII.	De comparatione Sacramentorum Nov. Test. inter se.	3
VIII.	De Cæremoniis.	3

LIBRO II.

De Baptismo.

I.	De necessitate Baptismi.	4
II.	De Ministro Baptismi.	5
III.	De fide quæ requiritur in Baptismo.	5
	IV. D	

V.	De effectu Baptismi.	53
I.	De Baptismo Iohannis.	55

LIBRO III.

De Confirmatione.

	An sit verum Sacramentum.	59
I.	De materia & forma Sacramenti.	62
II.	De effectu Sacramenti Confirmationis.	64
V.	De Ministro hujus Sacramenti.	65
I.	De Cereimoniis Confirmationis.	66

LIBRO IV.

De Sacramento Eucharistia.

	De presentia corporis & sanguinis Domini in hoc Sacram.	86
I.	De possibilitate corporis & sanguinis Domini sub specie panis & vini.	94
II.	De transubstantiatione, quid sit?	107
V.	De natura Sacramenti Eucharistiae.	117
I.	Quid proprie sit Sacramentum Eucharistiae.	120
I.	De materia, forma, ministro, & effectu Sacram. Eucharist.	122
II.	De integritate Sacramenti Eucharistiae, sive de Communione sub una vel utraque specie.	123
III.	De Veneratione Eucharistiae.	131
IX.	De Sacrificio Missae.	132

LIBRO V.

De poenitentia.

I.	An poenitentia sit Sacramentum.	150
I.	An vis Baptismi ad omnia peccata totius vitae se extendat.	155
II.	De partibus poenitentiae.	160
V.	De satisfactione, quid sit.	168

LIBRO VI.

I.	De Indulgentiis.	186
I.	De Sacramento extremæ Unionis.	194

LIBRO VII.

I.	De Sacramento Ordinis.	198
I.	De Matrimonio.	201
II.	De Impedimentis Matrimonii.	217

TOMO IV. LIBRO I.

I.	De gratia primi hominis.	213
II.	Argumenta Bellarmini.	215
Ibid.	Argumenta Protestantium.	227

LIBRO II.

I.	De Peccato Veniali.	229
II.	De Causa Peccati.	239
III.	De Peccato Originali.	247

LIBRO III.

De Gratia.

I.	De Gratiae significatione, & distributione.	257
	II. De	

II.	De Gratia sufficiente.	258
III.	De Gratia efficace.	264
IV.	De Communicatione Gratiae.	270
V.	Argumenta quaedam Protestantium contra propositiones Bellarmini quibus docuit, neminem esse qui non habeat auxilium sufficiens loco & tempore ad conversionem à peccatis commissis.	

LIBRO IV.

De Libero Arbitrio.

I.	De natura liberi arbitrii.	281
II.	De concordia providentiae vel cooperationis divinae cum libero arbitrio.	283
III.	De Viribus liberi arbitrii.	285

LIBRO V.

I.	De fide justificante.	294
II.	Argumenta Bellarmini.	295
III.	Argumenta nostra.	304
IV.	An sola fides justificet.	307

LIBRO VI.

De Iustificatione.

I.	De Iustificatione formali causa.	312
II.	De certitudine Iustitiae.	341
III.	De certitudine Electionis.	357
IV.	De certitudine perseverantiae Sanctorum.	358
V.	De discrimine legis & Evangelii.	364
VI.	De necessitate operum ad salutem.	365
VII.	De observatione Legis.	367
VIII.	De Operum bonorum imperfectione.	374
IX.	De Operum justificatione.	387

LIBRO VII.

De Meritis.

I.	An Opera Iustorum recte vocentur merita.	386
II.	An Opera bona Iustorum sunt vere ac proprie merita vitae aeternae.	387
III.	Quatenus fiducia in Meritis collocari possit.	396
IV.	De non Ente.	397

BEL

BELLARMINVS ENERVATVS.

LIBER PRIMVS,

DE VERBO DEI.

CAPVT I.

*De Confessione Bellarmini, circa
Scripturam sacram.*

THESIS I.

INSTITVNTIBVS nobis compendiarium quoddam examen eorum quæ ex Scripturis aut ratione Bellarminus opposuit Protestantium confessioni, occurrat primo confessio illa Bellarmini diligenter expendenda, per modum ingressus: *Prophetici & Apostolici libri, sunt verum verbum Dei, & certa ac stabilis regula fidei. l. I. c. I.* quæ & per se, & in ejus probationibus cap. 2. annexis, Pontificiorum causæ variis rationibus plurimum adversatur.

2. Illud enim (cum tota scriptura hic distribuitur *in libros Proph. & Apost.*) imprimis assumimus: Libri illi, qui vulgo apud nos Apocryphi dicuntur, neque sunt Prophetici, neque Apostolici: ergo non sunt partes Scripturæ sacræ, vel verbi Dei scripti.

3. Apostolicos esse nemo affirmabit. Propheticos autem non esse probatur. I. Ex eo quod Iudæis non fuerunt traditi, quibus omnia eloquia Dei per Prophetas proposita fuerunt credita. *Rom. 3. 2.* neque enim Hebræis traditi fuerunt libri alii quam Hebraice scripti, quod de istis libris non potest ostendi: neque unquam fuerunt in Canone Hebræo, cujus fidelissima depositaria fuit Eccles. Iudaica. II. Quod non fuerunt inter libros illos Propheticos, quos Christus suo testimonio comprobavit ut solos veros & genuinos. *Luc. 24. 44. Mat. 13. 35. & 24. 15. & 27. 35.* hi enim non alii fuerunt quam illi ex quibus Iudæi putabant se vitam æternam habere, quod de istis libris nunquam putabant.

4. Sua etiam sponte sequitur, si isti libri sint verbum Dei quia sunt *Prophetici & Apostolici*, hoc idcirco ita se habet, quia verbum à Deo revelatum est iis per Spiritum. *Eph. 3. 5.* qui
A etiam

etiam loquuti sunt, & scripserunt, acti ab eodem Spiritu sancto, 2. Pet. 1. 21. & 3. 2. Verbum igitur Pontificis Romani, aut hominum quorumcunque, qui simili modo Spiritu Dei non aguntur, pro verbo Dei non est habendum. Si autem simili modo agerentur Pontifices Romani à Spiritu Dei cum Prophetis, & Apostolis, tum nulla causa dici potest, cur non rescripta Pontificum & epistolæ eorum decretales sint pars Canonis, & Scripturæ sacræ. Si etiam esset verbum Dei non scriptum penes Pontificem Romanum depositum, tum ab eodem Spiritu ageretur ad idem verbum scripto mandandum, Ecclesiæ bono, ad Prophetarum & Apostolorum exemplum.

5. Assumimus secundo in loco de regula, I. Quod regula vel mensura rei debet esse *nota*, & *facilis*. *Suar. metaph. p. 2. d. 11. s. 3.* quia accommodari debet ad rei notificationem. quum igitur Scriptura sit regula; non est obscura, & difficilis, ut Pontificii volunt. II. Regula proportionis paritatem habet cum illa re cuius est regula. si igitur Scriptura sit regula fidei, fides non extenditur ultra Scripturam: atque adeo traditiones non scriptæ nihil pertinent ad fidem. III. Regula quæ sua natura talis est, habet in sese rationem causæ exemplaris, atque adeo prior est natura suo regulato. Si igitur Scriptura sit regula fidei, est etiam prior fide: si fide prior sit, tum & fidelibus: si autem fidelibus, tum Ecclesiæ quæ coetus est fidelium, atque ita Ecclesia Romana, excidet superiore illo loco, in quo sese nefaria quadam præsumptione collocare solet, quasi esset ante & supra Scripturam. IV. Regula consistit in indivisibili, id est, ita constituta est, ut nec minimū augeatur, aut minuat. Scripturas igitur violant, qui traditiones suas ipsis adjiciunt, aut tollunt quidquam ab iis præscriptum: Cujus utriusque sceleris Pontifices Romani manifesto tenentur. V. Si Scriptura sit regula fidei, tum qui in Scripturæ expositione possunt errare, possunt etiam errare in fide, & falsam regulam fidei aliis commendare. Pontificem autem, & Ecclesiam Romanam, insulse & impie multas partes Scripturæ interpretari, manifestius est quam ut egeat probatione. Pontifex igitur Romanus in suis decretis, etiam ad fidem & mores spectantibus, turpiter potest errare. VI. Quum talis sit natura hujus regulæ, ut sit præceptio; quicquid admittitur absque hujus regulæ directione, quamcunque alias habeat speciem, anomalia est, & aberratio: Atque adeo, tam supererogationes omnes Pontificiorum, quam pleraque eorum dogmata (de imaginum & creaturarum cultu, de Purgatorio, de Missa ipsa, & Pontifice Romano) errata saltem necessario debent agnoscī. VII. Quum etiam Scriptura non sit unum præceptum,

ceptum, sed systema præceptorum eodem spectantium (ut sc. Deo bene vivamus;) necesse est ut contineat in sese totam doctrinā Theologiæ: Quidquid igitur à Pontifice Romano absque Scriptura obtruditur, à Theologia vera alienum sit oportet. VII. Quum denique sit regula fidei, fidelium debent esse hostes, qui regulam istam è manibus eorum extorquent.

6. Qualitates etiam illas assumimus à Bell. Scripturæ concesses, quod sit *certa ac stabulis regula fidei*. Nam I. Si sit in sese certa regula, tum certos nos reddere potest de voluntate Dei, sine definitionibus Ecclesiæ. II. Tum incerta omnia mendacium hominum decreta sunt ad istam regulam examinanda. III. Tum varios & incertos sensus non admittit. IV. Tum omnium controversiarum quæ circa fidem excitantur certa determinatio ex Scripturis est petenda. V. Si etiam sit stabilis regula, tum nihil nobis est creditu necessarium, aut utile, quod Apostolorum ævo fuit ignotum. VI. Tum dispensationes Pontificiæ sunt perniciosæ imposturæ. VII. Tum denique stabilitas Ecclesiæ ex eo tota pendet, si huic regulæ constanter adhæreat.

7. In plerisque rationum quibus illa confessio firmatur, Bell. causam expresse magis jugulari, ex brevi hac collatione statim apparebit. Bell. *Moses, Propheta, Christus ipse, Iohannes, Apostoli, vel divina dogmata ex Scripturis ipsi confirmabant, vel certe ad Scripturas legendas alios hortabantur*. P. Sed Pontificii suam sanctorum coelitus invocationem, sacrarum imaginum cultum, incruenti sacrificii pro vivis & mortuis oblationem, & similia dogmata, factaque sua, nulla Scriptura se posse confirmare fatentur. *Azor. inst. mor. p. 2. l. 4. c. 18.* Neque hortantur alios ad Scripturas legendas, sed potius arcent, atque deterrent.

8. Bell. *Sanctus Moses controversias exortas in populo Dei, ex lege Domini dijudicandas docet satis apertè. Deut. 17.* P. Aperte igitur Pontificios nostros condemnat, qui ex Scripturis controversias finire nolunt, & fieri id posse negant.

9. Bell. *Christus Phariseos non ad spiritum aliquem internam, sed ad Scripturas divinas rejicit. Ioh. 5. Prot.* Non igitur Christum sequuntur, qui vel ad Pontificem Romanum, vel ad Patres, vel ad Concilia, aut aliud quidquam præter Scripturas rejiciunt dubitantes.

10. Bell. *Iohannes Baptista testem legationis suæ non spiritus interni iudicium, sed Isaiam Prophetam adhibuit. Ioh. 1. Prot.* Proferant igitur Pontifices Romani Prophetam aut Apostolum aliquem transcendentis illius potestatis quam sibi met arrogant testem, sed sine fraude, ac fallaciis, & sine joco suo, & auditorum risu.

11. Bell. *de Baroenſibus non ſine laude commemoratur, quod cum Paulum Apoſtolum audiſſent, ſcrutabantur quotidie Scripturas ſi hac ita ſe haberent. Act. 17. Prot. Sine maximo igitur pudore non poteſt commemorari, quod Pontificii pauciſſimis permittunt Scripturæ lectionem, fidem implicitam, obedientiam cœcam, & ignorantiam devotam tantopere commendant, neque Scripturæ examen ullo modo ſuſtinere poſſunt.*

12. Bell. *Apoſtoli Scripturarum authoritatem univerſe predicant. Prot. Illi igitur Pontificii ſunt nihil minus quam Apoſtoli- ci, qui Scripturam blaſphemant, tanquam mutam maſtram, literam mortuam, & occidentem, mortuum atramentum, Theologiam atramentariam, naſum cereum, aut nauticas braccas.*

13. Bell. *Quis mihi fidem faciet non videnti Anabaptiſtam, cura ſe à Spiritu afflatum dicit? Prot. Quis etiam nobis fidem faciet non mentiri Pontificem Romanum cum ſuis Pontificiis, quando dicunt ſe viva voce à Domino accepiffe grandem illum doctrinarum ac rituum acervum, cum omni Scripturæ teſtimonio nudi ſunt prorsus ac deſtituti?*

14. Bell. *Scripturas certiſſimas atque veriſſimas eſſe, teſtis eſt veritas vaticiniorum: incredibilis earum conſpiratio: Deus ipſe: ipſa Scriptura: miracula infinita. Prot. Sunt aliæ igitur rationes quibus fides in nobis excitatur, & Scripturæ certitudo firmatur, præter Eccleſiæ authoritatem, imo in iſtis Scripturis multa ſunt indicia ſapientiæ, veritatis, & perfectionis Divinæ, Eccleſia prorsus tacente.*

15. Bell. *Cum ſacra Scriptura regula certiſſima tutiſſimaque ſit, ſanus profeſſo non erit, qui ea neglecta ſpiritus interni, ſape fallacis & ſemper incerti, iudicio ſe commiſerit. P. Si ſit tutiſſima regula, tum graviter & pernicioſe mentiuntur Pontificii, cum hæreſes omnes & malos multos mores à plebe diſci clamitant ex lectione Scripturæ: Si etiam iſta regula ſit tutiſſima, cui bono obtrudunt nobis alias? nunquid ludere amant in re tam ſeria, & cum periculo tanto? Si denique inſania ſit ſi quis committat ſeſe fallaci & incerto iudicio, quis poteſt eos ab inſania excuſare, qui fidem ſuam à Pontificis Romani arbitrio ſuſpendunt?*

16. Concluſio igitur illa quam Bellarminus in Libertinos dirigit, æque etiam ad Pontificios videtur ſpectare. *Cum Moſe pugnant, cum Prophetis, cum Apoſtolis, cum Chriſto ipſo, ac Deo Patre, qui ſacras literas contemnunt. Cui etiam alteram addimus:*

Pontificiorum ſcilicet religionem nullam certam & ſtabilem habere regulam.

CAP. 2. De libris Canonicis & Apocryphis.

THESIS I.

Protest. Scriptura sacra continetur illis libris, qui scripti fuerunt à sanctis Dei hominibus, infallibiliter actis à Spiritu sancto, tam quoad materiam, quam quoad formam scriptionis, 2. Petr. I. 21. & Ecclesiæ traditi, ut sint ipsi regula fidei, & morum: unde etiam per excellentiam *Canonici* vocantur, *Sacri*, & *Divini*. Hi autem libri sunt vel Testamenti Veteris, qui à Prophetis traditi fuerunt Ecclesiæ veteri, vel Novi Testamenti, qui ab Apostolis traditi fuerunt Ecclesiæ Christianæ. De libris Canonicis N. Test. cum Bellarm. nullam controversiam habemus. Neque de Vetere Testamento dubitatur, an illi libri sint vere Canonici, quos Iudæi olim, & in præsentia Ecclesiæ Reformatæ recipiunt. Sed quia alii quidam libri, in Græcis Bibliorum versionibus primo, & postea in Latinis, post tempora Prophetarum cum istis temere conjuncti fuerunt ab imperitis & incautis hominibus, & in aliquo honore habiti, ideirco à Pontificiis nuper fuerunt canonizati: idque jure merito factum esse Bellarminus (reclamantibus non paucis inter ipsos Papistas doctiores) affirmat. A nobis rejiciuntur, quia non sunt scripti à Prophetis, neque ab iis probati: non Hebræice: non Ecclesiæ Judaicæ traditi, aut ab iis recepti, non à Christo aut Apostolis ulla ratione approbati, sed à Canone approbato tacite seclusi, quia non referunt majestatem Scripturæ sacræ: quia denique in plerisque eorum varia continentur, quæ cum libris Prophetiis, cum semetipsis & cum veritate manifeste pugnant.

2. Bell. *Veteres Patres ex istis libris testimonia petunt.*

Protest. Quartus etiam Esdræ citatur non semel ab Ambrosio, & tamen sine dubio non est Canonicus; & tertius à multis patribus, (sunt verba Bellarm. cap. 20.) ab aliis etiam Patribus eundem & alios libros, (Bellarmini confessione Apocryphos) citari ostendit Genebrardus acerrimus Papista, in Chronolog. An. 3749.

3. Bell. *Ex quibusdam istorum librorum citantur testimonia Patres, tanquam ex Scripturis, Sacris, Divinis, & Canonicis.*

Protest. I. Multi veterum, ut Melito, Epiphan. Hilar. Hieron. Russin. in Canone exponendo Testamenti Veteris, aperte secuti sunt Hebræos, apud quos hi libri non sunt in Canone. *Confessio est Bellarm. cap. 20. & 10.* Hi tamen sunt inter illos qui sub istis titulis aliquando citantur quosdam ex libris controversis. II. Iidem isti tituli tribuuntur etiam à veteribus

veteribus quibusdam inter citandum aliquando scriptis Patrum, Pontificum & Conciliorum. *Affirmat & probat hoc Bellarminus cap. 4. & lib. 2, cap. 12.* Vbi etiam Gratianum epistolas Pontificum *Scripturas sacras vocare dicit, ut distinguantur à prophanis, & Canonicas, alio sensu quam sunt Evangelia & Psalmi.* Quidni igitur Patres etiam hos libros *Sacros, Divinos, & Canonicos* vocarint, ut distinguantur à prophanis, alio sensu quam sunt Evangelia & Psalmi? Bellarmini ipsius hæc sunt verba etiā, in libello de Scriptoribus Ecclesiasticis. Liber qui inscribitur Pastor, quamvis nomine Scripturæ à Sancto Irenæo lib. 4. cap. 37. citetur, & ab aliis antiquissimis scriptoribus, ut Clemente Alexandrino, & Origene, in testimonium adducatur, tamen nunquam fuit in Canone sanctorum & divinorum librorum. III. Fide divina non poterunt credere hos libros esse vere Canonicos; quia non habuerunt hoc sibi propositum ab Ecclesia, quod (ex Pontificiorum sententia) absolute necessarium est ad fidei objectum constituendum. Sed quia cum Canonicis conjungebantur, & à rudioribus quibusdam tales habebantur, idcirco, vel cum vulgo populariter loquentes *Canonicos* aliquando vocabant, ut & alios libros Apocryphos, Esdræ, Hermetis Pastoris, vel secundo, improprie, & proportionem quadam *Canonicos* esse volebant.

4. Bell. *Apostolica traditione confirmatur authoritas horum librorum. cap. 10. & 20.*

Protest. Mirum est, Apostolos sub Novo Testamento, alium Canonem Veteris Testamenti tradidisse, quam fuit unquam illi Ecclesiæ traditus. II. In scriptis Apostolorum nihil tale apparet; Sed contrarium potius, dum Scripturas probant tanquam perfectas, prout ab Ecclesia Iudæorum erant receptæ. III. Nemo Patrum tradit hos libros Canonicos habitos fuisse ex traditione Apost. IV. Si talis traditio fuisset in Ecclesia recepta, ut Apostolica, tum multi Patres in Canone Veteris Testamenti exponendo, non secuti fuissent Hebræos, qui huic traditioni adversantur: quod tamen fecisse illos Bellarm. audivimus antea confitentem.

5. Bell. *Conciliorum decreta declarant, hos libros esse Canonicos.*

Protest. Hieronymo vivente nondum generale Concilium statuerat aliquid de libris Tobiae, Sapientiae, Ecclesiastici & Macchabæorum: Hieronymus igitur asserit illos non esse Canonicos. *Sunt verba Bellarm. cap. 10.* Augustinus etiam sciebat rem non fuisse adhuc à generali Concilio definitam. *Bellarmin. ibid.*

6. Bell. *Concil. Carthagin. tertium hosce libros in Canone ponit.*

Protest. I. Concil. hoc Carthag. fuit tantum Provinciale.

II. Canon

II. Canon ejus 26. (*prima sedis Episcopus non appelletur princeps Sacerdotum, aut Summus Sacerdos, aut aliquid hujusmodi*) à Pontificiis non probatur. **III.** Vnica ratio, quam reddit Concilium illud, hujus sententiæ est, quod istos libros à Patri- bus acceperint in Ecclesia legendos; Æquivoce igitur Cano- nicos dicunt, quatenus recipi volunt cum Canonicis, ut in Ecclesiis legantur. **IV.** Si vere Canonicos intellexit, tum Concilio Laodicensi contradixit. tum tertium & quartum Eſdræ posuit etiam in Canone, quos Apocryphos esse Bell. fatetur: quia in editione illa Græca, & Latina, quæ tunc fuit recepta, partes fuerunt librorum veri Ezræ. tum deni- que temere admodum fecit, quod sine ulla singulari ratione, libros illos retulit in Canonem, quingentis aut sexcentis an- nis postquam editi fuerunt, quos & Ecclesia Veteris Testa- menti, & Concilia omnia antecedentia & Apostoli, extra Canonem reliquerunt.

7. Bell. *Ecclesia potest declarare quis liber sit Canonicus. I. Ex veterum testimoniis. II. Ex similitudine cum Canonicis aliis. III. Ex communi sensu, & quasi gustu populi Christiani. Iam hæc tria in his libris declarandis Ecclesia observavit, Concilium scilicet Tridentinum.*

Protest. Hæc tria æque nota fuerunt Melitoni, Hilario, Epiphanio, Hieronymo, Ruffino, Concil. Laodicensi, cum multis aliis qui istos libros extra Canonem reliquerunt, at- que Concilio Tridentino. **II.** Nullum testimonium pro- ferri potest, vel unius authoris, qui illo sæculo vixit quo isti libri editi fuerunt, & quemquam horum librorum Canoni- cum esse testatur. **III.** Veterum Patrum de istis libris te- stimonia varia esse fatetur Bellarm. quomodo igitur potuit Concilium ex eorum testimoniis magis declarare hos libros esse quam non esse Canonicos? præsertim quum illi, qui negant esse Canonicos (ut Hieronymus) expresse loquun- tur, id ipsum sibi proponentes tractandum, & firmas ratio- nes reddunt sententiæ suæ. **IV.** Non major est similitudo quorundam istorum librorum cum Prophetis, quam est tenebrarum cum luce: & illa similitudo quæ aliqua ex parte in cæteris habetur, non sufficit ad eorum Canonizationem. **V.** Si gustus populi Christiani tantum valeat in libris Cano- nics discernendis; nimis petulantes & profani sunt Pontifi- cii, qui illum gustum toties irrident, sub nomine *spiritus pri- vati*. **VI.** Populus Christi non habet alium Christianum gu- stum nunc, quam habuit olim in Concilio Laodicensi, & antea cum istos libros extra Canonem reliquit. **VII.** Quum omnia ista declarandi media sint incerta, declaratio Ecclesiæ Romanæ, quæ iis subnititur, non potest habere certitudinem fidei divinæ.

8. Bell. *Concilia & Patres librum Estheræ qualem ipsi legere consueverunt, in sacrum Canonem retulerunt: Sed eorum exemplaria, septem capita controversa continebant: ergo & septem ista capita in Canonem retulerunt.*

Protest. I. Duo libri Esdræ, quos Pontificii Apocryphos esse agnoscunt, in iisdem exemplaribus continebantur, cum veris libris Esdræ conjuncti, ut Bell. ipse fatetur cap. 20. non tamen sequitur, (ait ipsemet ibidem) Concilia antiqua, & Veteres Patres, qui in Canone posuerunt duos libros Esdræ, intelligere nomine duorum nostros tres. II. Quia spuria ista capita cum veris conjuncta fuerunt, hinc factum est, (ut observat Sixtus Senensis) quod gravissimi scriptores, totum librum Estheræ extra Canonem posuerint, Quod Bell. etiam notat capite septimo: vel hoc igitur nomine rejiciendæ sunt adjectiones ex Canonicorum librorum exemplaribus, quia talem suspicionem libro Canonico asperferunt. III. Qui librum aliquem simpliciter in Canonem referunt, non ideo omnes lacinias illi assutas habent pro divinis. IV. Si qui partem spuriam præter veram admiserint, eodem id fecerunt errore, quo alii veram partem propter spuriam rejecerunt.

9. Bell. *Probabile etiam est, ista capita fuisse aliquando in textu Hebraico, deinde casto aliquo excidisse.*

Protestat. Non est probabile, quod nullis conjecturis confirmatur, & multis rationibus improbat. I. Quare ista capita exciderent de Canone Hebraico magis quam alia? II. De Hebraico Canone quibus potius fides habenda quam Hebræis? at illi negant, & Hieronymus cum illis. III. Non potuerunt excidere sine gravissima Ecclesiæ culpa. Iudaicæ autem Ecclesiæ, talis incuriæ nota sine atroci injuria non potest inuri; Christianæ, Catholicæ, Romanæ præcipue, Bellarminus tale crimen non impinget.

10. Bell. *Objicitur, capita ista postrema non coherere cum prioribus, & cum illis etiam pugnare.*

Protest. Objiciuntur in istam sententiam varia, quæ Bell. diluere nunquam tentavit. I. Quæ semel narrata sunt in primis capitibus, ea denuo sine causa narrari in additamentis. II. Qui Assuerus perpetuo vocatur in Esther, Artaxerxem semper appellari in additamentis. III. In additamentis insidias adversus Regem structas & detectas dici, post somnium quoddam Mardochei habitum anno secundo. cap. 11. vers. 2. 10. cum 12. 1. Sed in Esther accidisse dicuntur anno septimo. cap. 2. 16. Quod vero Bell. huic tertiæ objectioni respondet, somnium fuisse anno secundo, & insidias anno septimo, hoc merum insomnium esse cuilibet locum inspicienti statim apparebit. IV. Virum magnum fuisse Mardocheum in aula Regis (secundum adjectiones cap. 11. 2.)
etiā

etiam antequam somniavit de insidiis Regis, id est triennio antequam factæ erant, cum contrarium plane appareat ex libro *Esther*. V. Ptolomæi & Cleopatæ mentionem fieri *cap. 11. 1.* quod nulla ratione convenit tempori Mardochei, aut Prophetarum. VI. Mardocheum in additamentis donaria propter insidias indicatas accepisse dici statim post indicium factum, & antequam in odium Hamanis inciderat. *cap. 12. 5. 6.* Quod plane repugnat historiæ authenticæ. VII. In adjectionibus Hamanem infersum fuisse Mardocheo propter Eunuchos. *cap. 12. 6.* Cum in vera historia alia causa narretur. VIII. In adjectionibus Hamanem dici Macedonem. *cap. 16. 10.* in authentica Agagæum. *cap. 8. 3.* Neque denique illud quod dicitur de ira Regis adversus Esther *cap. 15. 7.* consentire cum historia vera *cap. 5. 2.* Neque argumentum literarum quod habetur *cap. 8.* cum epistola illa quæ exprimitur *cap. 16.*

Quod dictum est de conjunctione septem illorum capitum in iisdem exemplaribus cum libro *Esther*, accommodari debet ad librum *Baruch*, *Jeremiæ* additum, & adjectiones ad *Danielem*, quas *Hieronymus* in præfatione ad *Danielem* fabulas appellat.

II. Bell. *Hieronymus* narrationes istis capitibus comprehensas fabulas appellat, quia historia fuerunt à *Iudeis* fabula vocata.

Protest. I. Negat expresse apud *Hebræos* extare. II. Imperitos appellat, qui partem *Danielis* esse putant. III. Dicit se maluisse ista in *Scripturis* vertendis prætermittere. IV. Noluit edere nisi anteposito veru jugulante. V. Refert etiam de *Origene*, *Apolinari*, aliisque *Ecclesiasticis* viris, & *Doctoribus Græciæ*, quod negarint se debere *Porphyrio* respondere pro his, quæ nullam *Scripturæ sacræ* auctoritatem habent. Cum igitur fabulas appellet, & congruenter sibi met ipsi loquitur, & narrationes fictas aut comœdias *Iudæicas* esse affirmat.

12 Bell. *Obijciunt*, quod in historia *Susanna* *Daniel* introducitur tanquam puer.

Protest. Neque hoc solum contra historiam illam obijciunt. Sed I. Quod *Iudæis* tribuit conventus juridicos, cum potestate vitæ, & necis, tempore captivitatis. II. Puerulo tribuit illam auctoritatem in terra *Babyloniæ*, quam nemo privatus unquam exercuit in *Iudæa*, revocandi scilicet damnatum in iudicium, & novam causæ cognitionem instituendi. III. Quod *Danielem* puerulum istum faciunt, qui dum adhuc puer fuit, educabatur in palatio Regis, seorsum à *Iudæis*. IV. Quod seniores adeo pueros facit in causæ cognitione, & in subita totius causæ delatione ad iudicium pueruli junioris.

13 Bell. Non pugnant narrationes illæ de Daniele in lacu leonum una tantum nocte manente. cap. 6. Et sex diebus ibi manente. cap. 14. quia I. Daniel bis fuit missus in lacum, semel à Dario Medo, & iterum à Cyro. 2. Non est improbabile duos fuisse Danieles, & hunc Danielem qui Susannam liberavit, Bel destruxit, & Draconem interfecit, ac sex diebus in lacu Leonum fuit, non esse eundem cum eo, de quo agitur superioribus capitibus.

Protest. I. Bis fuisse Danielem in lacu Leonum non est verisimile. cum prima vice, tam male cessit illa machinatio suis authoribus, & edictum etiam promulgatum fuit à Dario de reverendo Deo, qui liberaverat Danielem à Leonibus, cap. 5. non est ullo modo probabile, vel inimicos Danielis, hoc rursus tentaturos vel Regem ipsum permitturū. II. Non convenit fabulæ persona Cyri, qui neque Babyloniz mansit, & Danieli magnopere favebat. III. Mirum etiam est, quod cum Darius proximo mane, summa aurora quæsserit Danielem, Cyrus non nisi post sex dies quid Danieli factum esset quærebat, aut ab aliis intelligebat. IV. Si Daniel iste, de quo agitur in adjectionibus, alius fuit à Daniele Propheta, tum adjectiones ipsæ sunt alius etiam liber à Canonico libro Danielis Prophetæ, atque adeo Apocryphus. V. Fieri non potuit, ut novus iste Daniel viveret tempore Cyri, & prandium acciperet à Propheta Habakuk, ut cap. 14. narratur.

14. Bell. Adversus Tobiam objicitur, quod cap. 5. Sara dicitur habitasse in Rages civitate Medorum, postea tamen cap. 9. cum Tobias venisset ad locum ubi erat Sara, inde dicitur misisse Angelum ad Gabelem in Rages: sed respondetur, vel duas fuisse Rages in Media, vel Rages vocari non ipsam civitatem, sed locum vicinum.

Protest. I. Duas fuisse Rages dum fingit Bell. sine ulla probabili ratione, idem facit ad inficias redactus, quod antea quum duos finxit Danieles: neque patitur textus, ut per Rages intelligatur locus aliquis vicinus civitati Ragis. Expresse enim dicitur, in Rages civitate Medizæ. Objicitur II. Quod Tobias mendacium tribuit angelo Dei, dum affirmare eum facit se esse ex filiis Israel Azariam filium Ananiz ex tribu Nephthalim ex captivitate Ninives. cap. 5. 7. Objicitur III. Quod Tobias Angelo eidem tribuit, & approbat ipse commentum illud magicum, fumum cordis cujusdam piscis extricare omne genus Dæmoniorum, sive à viro, sive à muliere, ita ut ultra non accedat ad eos. cap. 6. Objicitur IV. Falso affirmari cap. 14. incensam fuisse domum Dei vivente Tobia: sicut liquido apparet Tob. 1. 2. Reg. 17. 18. inter se comparatis. Ad hæc & similia consultissimum visum est Bellarmino, nihil omnino respondere.

15. Bell. Liber Iudith egregium testimonium habet à Synodo Nycæna, teste Hieronymo.

Protest.

Protest. I. Hieron. dicit tantum tale quid *legi*, fidem relinquit penes authorem. II. Hieron. ipse qui approbavit decreta hujus Synodi, librum Iudith improbavit, ut Bellarm. fatetur *cap.* 10. III. Si hoc ita fuisset, Synodus Laodicensa non reliquisset hunc librum extra Canonem. IV. Si approbavit hunc librum, talem approbavit, qualis tum exibat in editione Græca; sed in editione Græca continebat mendacium, de templo tum temporis everso. vel igitur non approbavit, vel mendacium approbavit. Propositio est *Bellar.* *cap.* 7. Assumptio est ejusdem, *cap.* 12. Conclusionem igitur non potest repudiare.

16. Bell. *Difficillima est obiectio adversus hunc librum, de tempore, cui hac historia possit convenire; sed dicendum videtur, historiam Iudith incidisse in tempora Manassæ postquam reversus fuerat ille ex captivitate.*

Protest. Repugnat I. Quod *cap.* 5. Holofernes de Iudæis quærit tanquam de gente ignota. II. Quod in tota historia Iudith nulla fit mentio Manassæ. Neque in historia Manassæ fit ulla mentio vel Iudith, vel Holofernæ, aut hujusmodi invasionis.

17. Bell. *Ecclesiasticus tribuitur Salomoni.*

Protest. Salomonem non fuisse authorem illius libri certum est. I. Quia liber ipse alium authorem fuisse testatur. *cap.* 1. & 50. 28. II. Quia Græce scriptus fuit. III. Quia mentionem facit Ieremiæ, Ezekielis, & Zerubabelis. *cap.* 49.

18. Bellarm. *Macchabæorum libri honorifice producuntur à multis.*

Protest. Non negatur. Sed I. Græce scripti fuerunt. II. Iosephum habuerunt authorem, Hieronymi iudicio. III. Quisquis autor fuit, fatetur se in epitomen redegit quinque volumina Iasonis Cyrenæi hominis profani. *lib.* 2. *cap.* 2. IV. Quæsit lectorem delectationem, & suam laudem ex historiæ ornatu. *ibid.* V. Concludit denique cum excusatione & veniæ deprecatione de modo scriptionis. Hæc autem (ut nihil dicatur de aliis rebus cum Scriptura pugnantibus) satis ostendunt provenisse Scriptum hoc à spiritu humano.

19. Bell. *Apocryphus censendus est liber Hermetis qui inscribitur Pastor, tametsi divinitus inspiratum esse putaverit Origenes, & ex eodem testimonia proferant Tertullianus, Irenæus, Clemens Alexand. Athanasius, Casianus; sic etiam tertius & quartus Macchabæorum, nec non tertius & quartus Esdra, quamvis quartus Esdra citetur ab Ambrosio, & tertius ab Athanasio, August. Clemente Alexand. authore operis imperfecti, & à Cypriano.*

Protest. Ludebat nos igitur Bellarm. hætenus, cum libros alios controversos, ex eo probare voluit Canonicos, quia ex ipsis Patres aliquando testimonia citarent. Neque est ulla ra-

tio firma adversus libros confessione Papistarum Apocryphos, quæ non valeat etiam adversus reliquos.

20. Bell. *Non habentur neque Hebraice, neque Græce.*

Protest. Neque cæteri libri controversi scripti fuerunt Hebraice. Græca autem lingua non magis pertinet ad Vetus Testamentum quam Latina.

21. Bell. *A nullo Concilio referuntur in Canonem.*

Protest. Neque cæteri ab ullo antiquo Concilio generali fuerunt unquam in Canonem relati, sicut Bellarm. fatetur expresse verum esse de Conciliis quæ Augustino sunt antiquiora; & facile concedit de reliquis, dum nullum generale Concilium urget in horum librorum omnium approbationem, præter miserum suum Tridentinum; quod perinde est, ac si rationem Iesuiticam proferret istos libros approbantem.

22. Bell. *Quartus liber Esdra continet cap. 6. quadam fabulosa, de pisce Henoch, & Leviathan, quos maria capere non poterant.*

Protest. I. Fabulas etiam ex Hieronymo ostendimus antea, quæ in adjectionibus ad Daniele habentur, de Susanna, Bele, & Dracone. II. Fabula etiam est manifesta, quod *Machab. lib. 2. cap. 2.* narratur: Ieremiam scilicet iussisse tabernaculum & arcam, & altare suffitus, secum iter facere in montem Nebuntis, qui est in terra Moabitarum, & ibi abscondisse in spelunca quadam, quem locum incognitum futurum pronunciavit, donec Deus iterum congregaret populum suum, tunc autem Dominum cum demonstraturum. Ut concedamus enim hæc à Ieremia fieri potuisse, quod nullo modo convenit historiæ; quomodo excusabitur à mendacio, quod Ieremias promississe dicitur arcam cum cæteris denuo inveniendam esse quando iterum congregaretur populus? Respondet Bell. *Non intelligendum esse de illa congregatione quæ fuit tempore Cyri, sed vel de tempore novissimo paulo ante diem iudicii: vel mystice, ut per arcam intelligatur Christus.* At vero, prima interpretatio infert, Iudæos congregandos esse ante diem iudicii, ad cultum illum cæremonialem qui pendebat ex tabernaculo, arca, & altari suffitus, quod est alienum à fide Christiana. Mystica autem interpretatione, defendi etiam potest fabula illa de Henoch & Leviathan. Gregorius enim in moralibus, glossa ordinaria, Thomas Aquinas in summa, *p. 1. q. 64. a. 3. ad 2. & p. 3. q. 8. a. 7.* Et omnes Pontificii, in suis allegoriis, per Behemoth & Leviathan *Iob 40. & 41.* Diabolos intelligi volunt. Quam facile est autem adjicere, Diabolos omnes non potuisse mari contineri, vel propter tumultus quos ibi excitarent, vel quia terra fuit illis peragrandia ad homines seducendos.

CAP. 3. De editionibus sacra Scriptura, lib. 2.

I. De Hebraica, cap. 2.

THESIS I.

Bellarm. Hæretici hujus temporis, odio editionis vulgatæ, nimium tribuunt editioni Hebraicæ. Volunt enim omnia examinari & emendari ad Hebræum textum.

Protest. I. Ex odio editionis vulgatæ hoc nos non facere, apparet ex eo, quod alias omnes editiones Veteris Testamenti ad Hebræum textum æque emendandas esse contendimus, atque vulgatam. II. Nemo unquam sanæ mentis nimium esse duxit, exemplum ex scriptum *ἐκ τοῦ* examinare ad exemplar primum *πρωτότυπον*. III. Vel ad Hebræum textum examinanda est editio vulgatæ, vel ad aliam aliquam editionem, vel ad nullam: aliam non dabunt Pontificii: nullam autem statuere, est Latinam facere primam, & sine ulla ratione insanire.

2. Bell. Hebraica editio est corrupta Isaia 9. 6. ubi legitur *vocabit*, pro *vocabitur*: Ier. etiam 23. 6. *vocabit*, pro *vocabunt*. Psal. 22. 17. sicut *Leo*, pro *federunt*. Psal. 19. 5. *delineatio*, pro *sono*. ut Rom. 10. citatur. Exod. 2. post vers. 22. *deest versiculus*

Protest. Isaia 9. sensus idem est, siue *vocabit*, siue *vocabitur* legatur. Nihil etiam usitatus est apud Hebræos, quam tertiam personam verbi impersonaliter usurpare, ita ut aliquando active, aliquando passive possit reddi. Similis est ratio Ier. 23. Psal. 22. 17. Nulla est corruptio, sed varia lectio, in quibusdam exemplaribus errore scribarum, ut Bellarm. postea fatetur. De Psal. 19. respondet Genebrardus in illum locum, Apostolum sensum potius verbi, quam significatum genuinum ac proprium expressisse. *Versiculus ille Exod. 2.* in Latinis editionibus errore aliquo infatus est, ex Exod. 18. 4. Cum igitur in istis quinque locis quæ Bellarm. elegit ad corruptionem Hebraici textus demonstrandam, nihil tale reperiatur, pro confesso habendum est Hebraicum fontem manere purum & incorruptum.

3 Bell. Alii sunt, qui zelo quidem bono, sed nescio an secundum scientiam, contendunt Iudeos studiose corrupisse multa loca Scriptura.

Protest. Quam perversus hic est Bellarm. ? textus Hebraici puritatem defendi antea dicebat ex odio malo: eandem autem temere impugnari vult ex zelo bono. Hebraicum textum authenticum Dei verbum esse, aut fuisse, saltem nemo negat Christianus. Zelus autem bonus, qui potest esse, qui adversus honorem verbi Dei contendit? legimus in Scripturis de hominibus

hominibus accensis zelo bono erga Legem Dei, sed zelus bonus contra Legem, hic proprius est Pontificiorum.

4. Bell. *Scriptura Hebraica non sunt in universum depravata opera vel malitia Iudeorum: sed habent suos quosdam errores, qui partim irrepererunt negligentia, vel ignorantia librariorum: & potest etiam fieri, ut ex pravo affectu & odio in Christum, ea lectio interdum ipsis magis probata sit, quæ minus Christianis favebat. In iis tamen, quæ ad fidem & bonos mores pertinent, sunt integræ.*

Protest. I. Non sincere agit Bellarminus, cum illud tantummodo negat, Scripturas non esse in universum corruptas: hac enim ratione tradit totam causam adversariis, qui non in universum, sed in multis locis corruptas eas volunt. II. Errores, qui in quædam exemplaria irrepererunt, non reddunt editionem omnium exemplarium corruptam: præsertim cum illi ipsi errores à peritis possint discerni. III. Ecclesiæ demandata est cura Scripturæ: qui sit quod Romana Ecclesia non conservarit eam puram ab omni errore? quare etiam non restituendi curam suscipit, cum in eo non potest errare? IV. Quod fieri posse dicit, ut ex odio in Christum sint alicubi à Iudæis corruptæ, hoc ipsemet in secunda sententia satis refutabit, aliis argumentis, & præcipue illo, ab incredibili religione Iudeorum erga sacros libros. De veteribus scribit Philo, quod per spatium duorum millium annorum, ne verbum quidem fuit unquam in lege immutatum: & quemlibet Iudeorum centies potius moriturum, quam ut patereur legem in aliquo mutari: recentes autem Iudæi legem fere ut numen adorant. Refutat etiam hoc ipso in loco, dum integram esse Scripturam Hebraicam concedit in iis, quæ pertinent ad fidem. Si enim quidquam corruerunt Iudæi ex odio in Christum, pertinebat illud proculdubio ad Christum, atque adeo ad fidem. Hoc ipsum est Bellarmini arg. antea: Si Iudæi falsare voluissent divinas Scripturas, in odium Christianorum, sine dubio præcipua vaticinia sustulissent: id autem minime fecerunt, imo sæpe codices Hebræi magis Iudeos vexant, quam Græci, aut Latini.

2. De versione 70. Interpretum. C. 6.

5. Bell. *Certissimum est, 70. Interpretes optime transtulisse, & peculiari modo Spiritum sanctum habuisse assistentem, ne qua in re errarent.*

Protest. Qualis olim fuerit perfectio & autoritas huius versionis, nostra non multum interest, cum Bellarm. ipse fateatur, eam jam non haberi, nisi adeo corruptam & vitiatam, ut omnino alia esse videatur.

3. De Editione Græca Testamenti Novi.

6. Bell. *Græci codices non sunt fontes purissimi, ut necessario quic-*
quid

quid ab eis dissentit corrigendum sit, ut falso existimat Calvinus, &c.

Protest. I. Si neque Hebraici Veteris, neque Græci N. Testam. Codices sint fontes puri, tum nulla est pura Scriptura in Ecclesia Dei. *II.* Cum magna infamia Ecclesiæ Romanæ hoc affirmatur, quæ depositariam se dicit. unicam hujus thesauri, & eā tamen in puritate sua non conservavit. *III.* Si nunc aliquid in hac editione desideretur, quod olim exstabat, annumerari saltem debet traditionibus Apostolicis, quas Ecclesia Romana habet in numero, atque adeo restituere nobis facile potest ac debet. *Sacra enim Scriptura præcipue est in corde Ecclesiæ, secundario vero in Libris. Bannes in p. I. Thom. q. I. a. 8.*

7. Bell. *I. Cor. 15. 47.* Grace legitur, secundus homo Dominus de celo, ex corruptione Marcionis, ut patet ex Tertulliano adversus Marcionem l. 5. Cum legi debet secundus homo ex celo cælestis.

Protest. I. Idem est sensus, siue Dominus, siue Cælestis legatur, quia Dominus designatur cælestis *ὁ κύριος*. *II.* Vehementior est antithesis & efficacior sensus si Dominus legatur. *III.* Hæc lectio est approbata & ab antiquissimis Patribus aliis, & ab ipso Tertulliano, quem falso citat Bell. in contrarium, eodem ipso lib. 5. cap. 10. Primus (inquit) homo de humo terrenus, secundus Dominus de celo. Nunquid & primus Dominus, si & secundus? Vbi ex hac lectione Marcionem revincit.

8. Bell. *I. Cor. 7. 33.* *μετέταξαι* quod Latina versione legitur divisus est, Grace conjungitur cum sequentibus, discreta sunt uxor & virgo.

Protest. I. Eadem lectio est Syra & Arabica. *II.* Sensus per hanc lectionem est concinnior; & redundantia vitatur, quæ per alteram lectionem necessario admittitur, vel innupta, vel virginis.

9. Bell. *Rom. 12. 11.* Græci non habent *κρίσις* Domino servientes, sed *κρίσις* tempore.

Protest. Hoc aperte falsum est, si de omnibus Græcis exemplaribus affirmetur, si de quibusdam tantum, vanum.

10. Bell. In plurimis Græcis Codicibus desunt multa vera Scriptura partes: ut historia adultera Ioh. 8. Marci caput ultimum: *I. Ioh. 5. versus septimus.*

Protest. I. Sic concedatur hæc in plurimis Codicibus deesse, non inde sequitur omnia Græca exemplaria esse corrupta. *II.* Non desunt in illis Græcis Codicibus, quos nos pro authenticis habemus.

11. Bellarm. *Matth. 6. 13.* illa verba, quia tuum est regnum & potentia, & gloria, in secula, non sunt de textu, sed addita à Græcis.

I. Quia variis Patres Latini Grace intelligentes, in expositione Orationis Dominica, nullam eorum faciunt mentionem. *II.* Quia in largia Græca non continentur hæc verba cum Oratione Dominica.

Protest. I.

Protest. I. Hæc verba non sunt adjecta Græco textui, sed detracta versioni Latinæ, ut observat Valla. II. Sine istis verbis, nullum est exemplar Deum laudandi in Oratione Dominica. III. Tam sancte conveniunt ipsi Orationi, ut humano ingenio majus aliquid sapiant. IV. Græcorum loquentium autoritas, præsertim de textu Græco, major est quam Latinorum nihil dicentium. De liturgia autem Græca viderint Græci recentiores.

4. De Latina Editione vulgata.

12. Bell. *Editio vulgata, quamvis maxima ex parte Hieronymi sit, tamen non est illa pura, quam ipse ex Hebræo convertit, sed est aliquo modo mixta, additis non paucis ex versione 70. quæ in Hebræo non inveniuntur. cap. 9.*

Protest. Quanta ex parte sit Hieronymi, non multum refert. Accipimus quod Bell. dat, & inde inferimus. I. Si tota non sit Hieronymi, tum Hieronymi autoritate non debent Pontificii abuti (ut solent) ad totius hujus editionis autoritatem firmandam. II. Si non sit tota Hieronymi, tum illæ partes quæ sunt aliorum, vel accuratius versæ sunt, quam Hieronymus eas vertit, vel magis depravate: Si accuratius, tum Hieronymus non optime vertebat: si magis depravate, tum tota hæc editio non est optimæ notæ inter versiones Latinas. III. Quum nos contendimus multas in Ecclesiam paulatim irrepsisse mixtiones & corruptiones doctrinæ & rituum, urgent Pontificii, ut demonstremus accurate, quando, à quo, quibus contradicentibus, hæc facta sint: dicant igitur ipsi, quando hæc mixtura versionis Latinæ fuit introducta? à quibus? quo repugnante?

13. Bellarm. *Editionem vulgatam Latinam habendam esse pro authentica, secundum decretum Concilii Tridentini, his argumentis comprobamus. cap. 10.*

Protest. Sed ratio postulat, ut prius explicaretur nobis quid sibi velint Pontificii per *authenticam* editionem, & quousque illud tribuant Latinæ vulgatæ. Instrumentum *authenticum*, in jure civili, illud ipsum est proprie quod vulgo dicitur *originale*; unde *authenticæ tabulæ*, in l. 4. d. *famil.* Hoc autem neutiquam sustinebunt affirmare de editione Latina. Dicent tamen esse exemplum *authenticum*, quia ex originali, sine errore transumptum fuit. Vbi videndum primo, an Tridentini illi homines fuerint Notarii publici, à Deo constituti, ut exemplis vel copiis (ut appellant) fidem certam facere possint, præsertim versionibus exemplorum. Deinde, an fecerint hoc ex certa cognitione, examine idoneo instituto, & collatione facta cum authentico & originali exemplari, quod ne ipsi quidem Pontificii affirmabunt. Hoc etiam explicat

explicatione indiget, utrum nullum omnino errorem in illa admissum volunt interpretis ignorantia, aut vitio, an vero nullum contra fidem & bonos mores; de istis enim variant Pontificii, & inter sese digladiantur. *Bellarmin.* autem non explicans quo sensu authenticam editionem capit, authenticam tamen vulgatam esse satis inepte aggreditur probare. Videamus quales sint probationes quas adfert.

14. 1. Bell. *Longo seculorum usu fuit hac editio probata.*

Protest. I. Usus rei nihil aliud probat, quam eam utilem esse aut videri: quod de isthac editione non negatur. II. Vsa est Ecclesia per aliquot secula aliis editionibus Latinis, quas tamen depravatas fuisse Hieronymus ostendit, & Pontificii non negant. Sed usus, utilitas, & consuetudo cœca, primum locum habuit in decretis Tridentinis dirigendis. Libri igitur Canonici probantur, prout in Ecclesia Catholica legi consueverunt: & editio illa authentica pronunciatur, quæ longo tot seculorum usu in Ecclesia probata est. *Concil. Trident. sess. 4. III.* Quod non nisi post longum usum habita fuit authentica, vel inde evincitur eam jam non esse authenticam: quia si tantæ perfectionis & autoritatis fuisset, antiquior Ecclesia, *Lamasus* Episcopus Romanus, qui Hieronymi conatibus favebat, & proximi ejus successores, talem eam jam olim, cum syncerior fuit, declarassent; quod tamen non factum esse constat.

15. 2. Bell. *Testimonium habet veterum.*

Protest. Non vetustissimorum omnino, neque veterum, quod sit æque authentica ac Hebraica & Græca.

16. 3. Bell. *Hebraei habuerunt suam linguam authenticam Scripturam, & Græci Græcæ: ergo etiam Latini suam Latine.*

Protest. I. Hac ratione sequeretur, Germanos, Gallos, Anglos, suis etiam linguis authenticam habere Scripturam. II. Græca versio Veteris Testamenti nunquam fuit adeo authentica, quin emendanda fuerit ad Hebraicum textum. Hieronymi sunt hæc: *danda 70. Interpretibus venia ut hominibus, juxta Iacobi sententiam, dicentis, Multa peccamus omnes. Ad Pammach. Longum est evolvere quanta Septuaginta de suo addiderint, quanta dimiserint. III.* Hinc etiam sequeretur, authenticas fuisse alias editiones omnes Latinas, quibus usa est Ecclesia Latina ante Hieronymi ætatem.

17. 4. Bell. *Male provisum esset Ecclesiæ, si in rebus gravibus non posset fidere Latine editioni: quia in Conciliis generalibus, aut paucissimi, aut interdum nulli inveniuntur lingua Hebraica periti.*

Protest. I. Si sic se res habeat, non est ideo providentia Dei accusanda, sed hominum socordia. II. Sic tamen provisum est Ecclesiæ, ut semper habuerit versiones, quæ in rebus gravioribus sanæ fuerunt, quibus suo modo & gradu fides

du fides potuit haberi: diligentia etiam adhibita, potuit semper Ecclesia aliqua ratione consulere fontes. III. Si talia sint Concilia, tum non sunt idonea ad authenticas editiones discernendas & definiendas.

18. 5. Bell. *Hæretici adeo diversas & inter se dissentientes editiones eundem, ut nihil fere certi ex eorum editionibus haberi potest.*

Protest. I. Ergone sequitur vulgatam editionem esse authenticam? II. Nihil hac in re novi accidit. Prope innumerabiles fuisse editiones Latinas ante tempora Hieronymi testatur Augustinus *lib. 2. de doctrina Christiana cap. 11.* citantur verba ejus à Bell. *cap. 8.* non inde tamen concludebat Augustinus, ut Bell., nihil certi posse haberi, nedum vulgatam fuisse authenticam, sed hisce verbis, *qua quidem res plus adjuvit intelligentiam, quam impedivit.*

Misera videmus argumenta esse quibus editio vulgata authentica probatur. Germana plane sunt responsa quibus ab argumentis oppositis vindicatur.

19. *Protest.* Hieronymus ipse multa reprehendit quæ sunt in editione vulgata.

Bell. *cap. 9.* *Quatuor sunt causa, quod quedam in nostro textu sint, quæ Hieronymus reprehendit: Error librariorum: varia significatio vocabulorum: quod Hieronymus in quibusdam sententiam mutavit: quod Ecclesia quadam judicavit non esse mutanda, qua Hieronymus voluit mutari.*

Protest. I. Conceditur igitur totum illud quod fuit obiectum, Hieronymum scilicet reprehendere multa quæ sunt in editione vulgata. II. Ostendant nobis Pontificii quænam fuit Ecclesia quæ contra Hieronymum pronunciavit? in quo Concilio? non satis est dicere cum Bell. *Certe non videtur casu factum, sed judicio posteritatis, vel potius ipsius Ecclesie, cum nullum tale judicium possit ostendi.*

20. *Protest.* Latina editio est variorum interpretum, qui errare potuerunt.

Bell. *Interpretes potuerunt errare: Hieronymus enim agnoscit se errasse: & Theodotion cui pars hujus editionis debetur, fuit hæreticus: sed non errarunt in illa versione quam Ecclesia approbavit. cap. 11.*

Protest. I. Mira hic narrat Bellarm. Hieronymus potuit errare, agnoscit se errasse, sed tamen non erravit. Theodotion fuit hæreticus: sed Ecclesia ejus versionem approbavit, idcirco in illa versione non erravit. II. Concilii Tridentini approbatio non potuit efficere, ut illi Interpretes, qui mille annis vixerunt ante istud Concilium habitum, non errarent. Si tantum declarârent eos non errasse, tum tamen per singularem aliquam directionem & instinctum Dei, correctâ imbecillitate humana, hoc opus perfectum debent interpretes ipsi, & hoc ipsum notum fuisse Tridentinis,

dentinis, quamvis ipsis interpretibus fuerit ignotum: Grande certe paradoxum. Sed mitigatur aliquo modo à Bellarm. dum ostendit quousque Tridentini hanc versionem approbarunt.

21. Bell. *Non authores istos canonizavit Ecclesia, sed tantum hanc versionem approbavit: nec ita tamen approbavit, ut asseruerit nullos in ea librorum errores reperiri: sed certos nos reddere voluit, in iis præsertim quæ ad fidem & mores pertinent, nulla esse in hac versione interpretum errata.*

Protest. I. De canonizandis authoribus istis in eorum personis, non agitur hoc in loco: sed an eorum versio non sit canonizata, hoc quæritur; quod Bellarm. neque negare audet, neque affirmare. *II.* De librorum erroribus nulla est quæstio, sed interpretum erratis. *III.* Quod Bellar. dicit Ecclesiam statuisse eos non errasse, præsertim in iis quæ ad fidem & mores pertinent, ambigue nimis loquitur. Distrahuntur enim Pontificii in duas partes, circa mentem decreti Tridentini. (quæ etiam dissensio fuit inter ipsos decernentes.) Quidam sic decreti verba intelligunt, ut editionem vulgatam, per omnia, etiam minima, accuratam & authenticam pronunciatam fuisse putent. Alii vero talem eam decretam fuisse contendunt, tantum in rebus ad fidem & mores pertinentibus. *Bannes in Thom. p. I. q. I. a. 8.* Priori sententiæ adhærent simpliciores & qui erga Ecclesiæ placita sunt maxime supersticiosi: posteriori favent plerique doctiores: tanto autem ardore & motu animorum, odioque partium implacabili agitata fuit ista quæstio, in Hispania præsertim, ut à probris & contumeliis quibus se mutuo fœdabant, ad tribunalia ventum sit, coactique sunt multi eorum qui liberius sentiebant è vinculis causam dicere, ac tandem in aliorum castra transire. *Mariana pro editione vulgata. cap. I.* Bellarminus igitur caute magis quam caste agit, dum innuit quidem quarum sit partium, sed sibimet interim de effugio prospexit, in illa voce *præsertim*. Sic enim possunt ejus verba accipi, quasi interpretes isti immunes quidem fuissent ab errore in omnibus partibus & particulis suæ versionis, sed extra periculum erroris magis adhuc positos fuisse in iis quæ spectant ad fidem & mores. *IV.* Tridentini homines sine ulla limitatione loquuntur, (in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionibus, pro authentica habeatur, ita ut nemo eam quovis prætextu rejicere audeat, vel præsumat) cum tamen hujusmodi limitationem per præsertim facile potuisset adjicere. non est distinguendum, ubi lex nō distinguit. *V.* Quænam sint illa omnia quæ ad fidem & mores pertinent, quis judicabit? *VI.* Si nihil aliud velit, quam nullam hæresin in hac versione doceri, tum alias etiam versiones,

siones, Latinas, & vernaculas, præsertim eas quas Pontificii homines ediderunt, authenticas esse Bellar. ipse non negabit.

22. *Protest.* Patres passim docent editiones Latinas cimen-
dandas esse ad fontes Hebræos & Græcos.

Bell. *Quatuor sunt tempora ad fontes illos recurrendi. I. Si sit error librarium. II. Quando variant codices Latini. III. Quando verba aut sententia in Latino est anceps. IV. Ad energiam & proprietatem vocabulorum intelligendam.*

Protest. I. Hæc eadem sunt tempora ex Pontificiorum sententia ab Hebræis & Græcis codicibus ad Latinos recur-
rendi: nihil igitur continent quod proprium est fontium.
II. De istis occasionibus fontes critice consulendi, non agitur, sed cum aliquid dicitur aut significatur in versione, quod in fonte non dicitur: & cum in fonte aliquid reperitur, quod in versione non habetur, quænam editio tum præferenda? Patres hic pro fontibus pronunciant, sicut omnis ratio suadet.

23. In singularibus locis immorari ut editio hæc Latina ostendatur multa Scripturæ loca depravasse, hoc esset in re non dubia probationes accumulare nonnecessarias. Doctiores Pontificii quibus aliquid est frontis, hoc nequaquam diffitentur. Cajetanus, Isidorus Clarius, Mariana, Iohannes Benedictus, Lovanienses, Arias Montanus, &c. quibus addi potest ipse Clemens VIII. Pont. Rom., qui ex editione Lovaniensi, mille locis vulgatam versionem correxit ad fontes, etiam contra lectionem à Sixto V. confirmatam. Communis etiam experientia docet, Græcos omnes authores qui Græce extant, Homerum, Platonem, Aristotelem, Hippocratem, Galenum, (ut nihil dicamus de Patribus Græcis,) purius multo & accuratius in editionibus Græcis conservatos esse quam in versionibus Latinis. *Nam Brevis cura sunt Deo?* certe valde insensatus sit oportet, qui non eundem saltem locum & gradum tribuet Scripturæ textui originali, supra omnes versiones, quem habent hominum monumenta prophana.

De editionibus vulgaribus.

24. Bellarm. *Catholica Ecclesia non prohibet omnino vulgares translationes, sicut patet ex indice librorum prohibitorum à Pio IV edito, Reg. 4. prohibetur tamen, ne passim omnibus sine discrimine concedatur huiusmodi lectio, & ne in publico & communi usu Ecclesia, Scriptura legantur vel canantur vulgaribus linguis.*

Protest. I. Ingratas esse Ecclesiæ Romanæ editiones vernaculas inde apparet, quod in illis locis ubi maxime obtinent ejus placita, ut in Hispania, non procurant Pontificii homines tales editiones, & ab aliis procuratas ferro & flam-
mis per-

mis persequuntur. I I. De indice Pii IV. & de mente Ecclesiæ Romanæ circa hoc negotium, luculentum testimonium habemus apud Azorium Iesuitam, institut. moral. lib. 8. cap. 26. *In indice recens edito, jussu Clementis VIII, addita est hæc observatio: Animadvertendum est circa supra scriptam quartam regulam Pii IV, nullam per hanc impressionem & editionem de novo tribui facultatem Episcopis, aut aliis, concedendi licentiam emendi, legendi, aut retinendi Biblia vulgari lingua edita, cum hætenus mandato & usu Sanctæ, Romanæ, & universalis Inquisitionis, sublata eis fuerit facultas concedendi hujusmodi licentias. Addit postea Azorius: Primo aspectu, in prædicta quarta regula, solum prohibetur, ne sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine concedantur. (sub hujus primi aspectus fallacia Bellar. imponere voluit lectori incauto.) In Hispania tamen prohibentur Biblia vulgari lingua cum omnibus suis partibus: & in indice Clementis VIII. & deinde: Evangelia & Epistolæ, quæ per totum anni cursum inter Missarum solemnias publice leguntur & decantantur, in indice Hispaniensi non permittuntur vulgari lingua separatim & seorsim typis mandari. Prohibentur etiam libelli: precationum horariorum vulgari lingua conscripti, in quibus continentur Psalmi & Cantica ex Bibliis excerpta: & insuper summaria & compendia etiam historica eorundem Bibliorum seu librorum sacra Scriptura quæcunque vulgari idiomate conscripta.*

25. Bell. Contenti sumus illis tribus linguis quas Dominus titulo crucis sue honoravit. Ioh. 19. quæ omnibus aliis præstant. Quibus ipsi libri Divini ab auctoribus suis initio scripti fuerunt, Hebræa, Græca, Latina.

Protest. I. Dominus non honoravit istas linguas titulo crucis, sed Pilatus eas hoc abusu potius contaminavit. II. Idcirco hæ linguæ adhibitæ fuerunt in titulo crucis, ut omnes præsentēs intelligerent mentem Pilati, hac igitur ratione illæ omnes linguæ, quæ maxime ab hominibus intelliguntur, debent præ aliis adhiberi. III. Præstantiam nullam talem habent istæ linguæ, quin ab aliis vulgaribus linguis superentur in aptitudine ad intelligentiam, & usum eorum, qui alias linguas intelligunt, & non has. alias præstantias Grammaticis relinquimus considerandas. Gladius aureus præstantior est ferro: sed in acie ferreum poscet miles. IV. Neque libri Divini ab authoribus suis scripti fuerunt lingua Latina, & ab eisdem authoribus aliæ etiam linguæ fuerunt sanctificatæ ad sacros usus. Act. 2. 6.

26. Bell. *A tempore Esdræ, Hebræica lingua desit esse vulgaris. Populus enim nihil ex Lege intelligebat sine interpretatione. Nehem. 8. Tempore etiam Christi loquebantur Judæi Syriace, ut ex Evangel. apparet, & tamen Hebræice tantum Scripturam in Templis ac Synagogis publice legebant, aut canebant, sicut hodie etiam Judæi faciunt in Synagogis, huc etiam pertinet Ioh. 7. 49.*

Protest. I.

Protest. I. Aperte falsum est, quod dicitur de tempore Hezræ, populum tunc non locutum aut intellexisse Hebraice. Haggeus enim, Zacharias, & Malachias, Hebraice ipsis concionabantur post reditum ex captivitate, sicut libri ipsorum testantur. Nehemias de eo conqueritur, quod liberi quidam Iudæorum ex foeminis Asdodæis nati, nesciebant loqui Iudaice, id est, Hebraice, *cap. 13. vers. 24.* Interpretatio autem illa, cujus mentio fit *cap. 8.* non fuit translatio, sed expositio concionalis. *II.* Ad posteriora sæcula quod attinet, quamvis pure Hebraice non loquebantur Iudæi, sed idiomate utebantur mixto, quod etiam tanta ex parte fuit Hebraicum, ut eo nomine simpliciter designetur, *Ioh. 19. 20. Act. 21. 40. & 22. 1. & 26. 14.* Script. tamen Hebraice scriptas intelligebant: sicut hodie Scoti, quamvis pure Anglice non loquantur, Scripturæ tamen versionem Anglicanam solam habent, eamque intelligunt. *III.* In loco *Ioh. 7. 49.* Sophistam agit Bellarm. nimis aperte. Plebs ibi dicitur non novisse legem, non quia literas & syllabas ejus ignoravit, sed quia sensum ejus ipsos latere Pharisei ex arrogantia pronuntiabant. Comparatio enim instituitur ibi inter Phariseos & turbam populi: hæc autem non fuit laus Phariseorum in qua gloriabantur, quod verba legis potuerint legere, sed quod sciebant mentem legis. Neque igitur illud objicitur aut exprobratur ab iis plebi, quod nescierint legere Hebraice, sed quod sensum legis nescierint, quem potuissent etiam sine lectione ex Phariseorum institutione (eorum saltem iudicio) perspectum habere.

27. Bell. *Apostoli per totum orbem Evangelium predicarunt, & tamen non scripserunt in linguis earum gentium, quibus predicabant.*

Protest. I. Non potest certo demonstrare, Apostolos nihil scripsisse in linguis vulgaribus; Barbaris debitores fuerunt æque, atque Græcis. *II.* Si illud ipsi non fecerint, non sequitur, noluisse eos, ut alii id facerent. Imo hoc aliquo modo mandarunt, cum omnia dona Christianorum ad maximam ædificationem Ecclesiæ voluerunt applicari. *III.* Si ad aliquod tempus caruerunt Ecclesiæ quædam vernaculis versionibus, non igitur semper debent carere, tunc admodum dispar esset conditio Ecclesiarum Dei, in iis quæ faciunt ad salutem. *IV.* Proxima saltem post Apostolos ætate transfusa fuit Scriptura in varias linguas vulgares, Syriacam, Arabicam, Æthiopicam, &c. quod cum factum sit à viris sanctis, illi certe Apostolorum mentem se ea in re secutos esse putabant. *V.* Summa Dei providentia factum est ne Apostolorum ipsorum scripta propria alia lingua, quam una extarent, sicut & Veteris Testamenti libri Prophetici, in una lingua extant, quia contentiones alias exortæ fuissent
inter

inter variarum gentium Ecclesias de authoritate suorum exemplarium.

28. Bell. *Universa Ecclesia semper Hebraea. Græca, & Latina lingua usa est, in communi & publico usu Scripturarum.*

Protest. Hoc certissime falsum esse, vel ex eo apparet, quod in tot linguas Script. fuerunt conversæ. Quorsum enim converterent publice, si illis versionibus publice non uterentur? neque alio fucō species aliqua probabilitatis contrariæ sententiæ potest induci, nisi ex eo, quod nobilissimæ Ecclesiæ inter primitivas, vel Græcæ fuerunt, vel Latinæ, & reliquarum pauca extant monumenta. Quæ tamen non adeo sunt pauca, quin falsitatem illius opinionis arguant ac testentur.

29. Bell. *Convenit omnino ad Ecclesiæ unitatem conservandam, ut publicus usus Scripturarum sit in aliqua lingua communissima: nisi ita sit, tolletur communicatio Ecclesiarum: nemo frequentabit Ecclesias, nisi in sua patria: non poterunt fieri generalia Concilia. Cum igitur nunc nulla lingua sit communis toti Occidenti, nisi Latina, certe in ea Scriptura divina legenda sunt.*

Protest. I. Unitas Ecclesiæ conservata fuit, cum Iudæi conversi sua lingua in Sacris publicis utebantur, Græci autem Græca, & Latini Latina. II. Communicatio Ecclesiarum in variis linguis à quibusdam intellectis, majori cum ædificatione potest exerceri, quam communicatio omnium membrorum unius Ecclesiæ in una lingua omnibus ignota. III. Si nemo frequentaret Ecclesiam, nisi in sua patria, propter varietatem linguarum, nullam certe causam habent Pontificii plebei Millam frequentandi in propria sua patria, propter peregrinitatem linguæ quæ ibi usurpatur. IV. Concilia generalia pleraque omnia habita fuerunt non obstante varietate linguarum, etiam in sacris publicis, inter Græcos & Latinos.

30. Bell. *Si Scriptura legerentur in lingua vulgari, populus tamen non intelligeret.*

Protest. I. Si nihil populum intelligere velit ex Scripturæ lectione in lingua vulgari, tum experientiæ communi contradicit, fidelium praxin pientissimam & antiquissimam damnat, Dei etiam ipsius mandatum futilitatis arguit, illud scilicet Deut. 31. II. *Legito hanc legem coram toto Israele, ut audiant, & discant, timeantque Iehovam.* Si vero omnia neget à populo intelligi, tum verum est quod dicit, sed pro ipso nihil facit.

Bell. *Imo populus detrimentum magis, quam fructum caperet ex Scripturis, quia facillime acciperet occasionem errandi.*

Protest. I. Accepit etiam populus occasionem errandi & blasphemandi ex humiliatione Christi. II. Hac ratione ne Latina quidem Biblia publice vendi permetterentur: quia multi

multi Latine intelligentes ex eorum lectione capiunt occasionem errandi. III. Major habenda est ratio electorum Dei, qui ex Script. lectione ædificantur, quam eorum, qui eas detorquent. IV. Petrus hac ratione excitat fideles ad maiori cum religione legendam Scripturam. 2. Pet. 3. 14. 15. 16. 17. V. Hæc ratio æque valet adversus linguam Hebraicam, Græcam, & Latinam, ubi sunt aut fuerunt populares: nisi illos populos negarit posse accipere occasionem errandi.

13. Bellarm. *Lingua vulgares singulis seculis magna ex parte mutantur: & sic mutanda essent translationes.*

Protest. I. Non ita mutari solent linguæ, quin illa scripta quæ in publico & perpetuo usu habentur (si sine interruptione personent in auribus populi) facile intelligantur. II. Nullum est periculum, aut incommodum, si vocabula quædam obsoleta in familiaria commutentur.

32. Bell. *Videtur majestas divinarum officiorum requirere linguam magis gravem quam sunt vulgares, præsertim cum in sacris mysteriis multa secreta esse debeant. Latina autem lingua est gravior & magis reverenda, quia non est vulgaris.*

Protest. I. Simili ratione concludere quis possit, Biblia & liturgias, non debere excudi typis vulgaribus, aut in charta vulgari. II. Tanta est majestas rerum sacrarum, ut quamlibet linguam afficiant gravitate quadam reverenda. III. Quamvis multa sint pudenda (& eo nomine secreta habenda) in Missali Romano, in sacris tamen officiis Scripturæ consentaneis nihil tale reperitur. IV. Si Latina lingua ideo sit gravior & magis reverenda, quia non est vulgaris, tum Anglicana lingua in Italia gravior erit quam Italica.

Argumenta nostra.

33. *Protest.* Ex 1. Corinth. 14. hæc argumenta offerunt sese Lectori. I. Sacra publica non debent celebrari illa lingua, quam nullus audit. Sed linguam ignotam nullus audit, *vers.* 2. II. Debent etiam celebrari illa, qua possint auditoribus prodesse, & eos ædificare, *vers.* 26. sed in lingua ignota non ædificant auditores. *vers.* 1. neque iis profunt *vers.* 6. III. Non debent ita celebrari, ut incertum sonum dent, & à nemine cognoscantur, sed in ærem spargantur: atqui in lingua ignota sic se res habet, *vers.* 7. 8. 9. IV. Non debent ita celebrari, ut ille qui celebrat sit Barbarus auditoribus, & auditores sint illi etiam Barbari: Sed in lingua ignota ita est, *vers.* 11. V. Non debent ita celebrari, ut infidelitatis notam Christianis auditoribus inurant. Sed lingua ignota hoc facit, *vers.* 22. VI. Preces publicæ non sunt ita proferendæ, ut ad illas populus non possit dicere *Amen.* Sed in lingua ignota, non potest, *vers.* 16. VII. Sine illa quidem lingua ignota, quæ à miraculo

culoso Spiritus dono proficisceretur, atque adeo singularem honorem Dei pariebat, licebat in Ecclesia uti sine interpretatione, multo certe minus licet in lingua ignota, hominum industria informata.

Bellar. I. In magna parte huius capituli, non agitur de lectione Scripturarum, nec de officiis divinis, sed de exhortatione spirituali, sive collatione.

Protest. Rationes Apostoli sunt generales, & ad omnem sermonem publicum qui in Ecclesia habetur spectant ex æquo.

Bell. 2. Apostolus vers. 14. 15. 16. agit de canticis spiritualibus, factis ad laudandum Deum, & simul ad consolationem & ædificationem. Vult igitur ut fiant lingua, quæ intelligatur.

Protest. I. Apostolus expresse dicit vers. 15. se non tantum de canticis agere, sed etiam de orationibus. II. Si velit Apostolus cantiones haberi lingua nota, quia faciunt ad consolationem & ædificationem, tum vult etiam, ut omnia, quæ publice fiunt ad consolationem & ædificationem, lingua nota fiant, (alioqui nulla esset consequentia illius rationis.) Sed omnia officia publica fiunt ad consolationem & ædificationem. vers. 26.

Bell. 3. Officia divina tum temperis fiebant lingua Græca, quam multi de populo intelligebant, & hoc satis erat, non enim volebat Apostolus, ut omnes possint respondere Amen.

Protest. I. Apostolus vult expresse quemlibet idiotam intelligere, vers. 16. secundum illud legis, totus populus dicente Amen. Dent. 27. II. Apud Pontificios illa lingua fiunt sacra, ut sæpe nemo ex populo possit cum intelligentia dicere Amen.

Bell. 4. Tum quia pauci fuerant, omnes psallebant & respondebant: postea divisa sunt officia.

Protest. I. Si omnes tum respondebant, tum falsum est quod modo affirmavit Bellarminus, Apostolum non voluisse ut omnes responderent. II. Paucitas Christianorum non fuit huius rei causa. Nam longe ante hoc tempus animæ ter mille additæ fuerunt Ecclesiæ uno die, Act. 2. 41. & Deum ta laudabant, vers. 47. III. Divisionem illam factam esse postea, nemo ignorat: sed quo jure sublata sit praxis Apostolica & institutio divina, nemo adhuc ostendit.

Bell. 5. Finis præcipuus illorum canticorum fuit instructio & consolatio populi; qui finis perisset, nisi lingua nota facta fuissent, velum interpretatione: at divinarum officiorum finis præcipuus non est instructio vel consolatio populi, sed cultus Dei; & quæ populum scire porcet ex divinis officiis, à Pastoribus explicantur.

Protest. I. Bell. ipse antea dixit, cantica ista spiritualia facta fuisse ad laudandum Deum, & gratias ei agendas, & simul ad consolationem, &c. Finis igitur eorum præcipuus fuit cultus Dei, æque ac reliquorum officiorum. II. Absurde disjunct

B

git istos

git istos fines, cultum Dei, & consolationem populi, quos Deus conjunxit. **III.** Non debet in Ecclesia committi, ut sacrorum officiorum vel minus præcipuus finis periret. **IV.** Pastores Pontificii in celebratione Missæ nihil solent populo explicare: neque possunt plerique eorum quidquam explicare, nedum quæ populum scire oportet.

Bell. 6. Prodest oratio iis, à quibus non intelligitur: etiam à quibus non auditur: imò iis qui nolunt pro se orari: Deus enim intelligit.

Protest. I. Oratio publica duplici ratione prodest auditoribus: Primo, ut medium directionis & excitationis, quo ipsi juvantur ut & simul in præsentia precentur, & alias etiam similia concipiant vota: & hic fructus est omnis orationis illius, quæ cum aliis habetur: Secundo, ut medium impetrationis, quo benedictiones Dei obtinentur: & hic fructus est petitionis tantum, neque illam respicit proprie quæ cum aliis habetur, sed convenit etiam petitioni solitariae. Iam vero nos cum Apostolo, **1. Cor. 14.** priorem utilitatem petire affirmamus: Bellarminus secundam negat excludi. Sophistam igitur agit, non Theologum. **II.** Hac ratione, non magis prodest præsentibus, quam absentibus.

Bellar. 7. Iudæi non frustra colebant Deum caeremoniis, quas non intelligebant.

Protest. I. Intelligebant omnes pii inter Iudæos illas caeremonias esse à Deo imperatas. **II.** Intelligebant etiam, quomodo pleræque earum, signa fuerunt vel confessionis peccatorum, vel gratiarum actionis. **III.** Intelligebant aliquo modo, respicere eas ad Messiam venturum. **IV.** Major intelligentia requiritur jam in Christianorum cultu, quam olim inter Iudæos. **V.** Major etiam Iudæis ipsis fuit intelligentia verborum, quam caeremoniarum.

Bellar. 8. Multa occurrunt dum psallimus, quæ non intelligimus.

Protest. I. Verba omnia intelligimus. **II.** Per verba contendimus ad cognitionem rerum. **III.** Res ipsas ex parte intelligimus. **IV.** Meditando inter psallendum ampliorem intelligentiam quærimus.

Bell. 9. In loco illo ad 1. Cor. 14. non reprehenditur oratio, quæ non intelligitur, sed ei anteponitur illa, quæ intelligitur.

Protest. I. Aperte reprehendi, antea probavimus. Expresse etiam prohiberi, apparet *vers. 28.* **II.** Si anteponatur oratio quæ intelligitur, tum deteriori parti adhærent Pontificii, cum magno damno populi Christiani.

Bell. 10. Qui non intelligunt, proficiunt affectu, etsi non mente.

Protest. I. Proficere possunt affectu cæco, confuso, incerto, quod sæpe est deficere: sed affectus illos non possunt induere, quos occasio postulat, nisi rem propositam aliquo modo intelligant. **II.** Per spiritum & mentem, *vers. 14. & 15.*
non

non intelligitur affectus & mens loquentis, ut Bellarm. vult, sed interna operatio spiritus in homine per se, & ejusdem etiam communicatio cum aliis, ad eorum intelligentiam inter se comparantur.

Bellarm. 11. *Fructus mentis qui deest idiotis, compensatur utilitatibus multis lingue Latine.*

Protest. Fructus mentis qui deest, est ædificatio, consolatio, exhortatio, glorificatio Dei, salus denique, & vita æterna: si lingue Latine usus possit compensare horum fructuum defectum, plus certe potest quam lingue Angelorum, 1. Corinth. 13. 1.

Bellarm. 12. *Instructio, consolatio, & ædificatio, non sunt præcipui fines: sed cultus Dei.*

Protest. I. Disjunguntur illa quæ Deus conjunxit. II. Finis præcipuus lectionis Scripturæ in istis consistit: Scriptura enim hominibus legitur, non Deo.

Bellarm. 13. *Qui non sunt imperitissimi, si Latine sciunt, & instruuntur; ceteri non instruerentur, etiamsi vulgari lingua omnia agerentur; non enim in verbis, sed in sensu instructio est.*

Protest. I. Numquid omnes igitur qui non sunt stupidi Latine sciunt? II. Num omnes qui Latine sciunt, percipiunt sensum Scripturæ? III. Annon multi sunt Latine lingue ignari, qui in lingua vulgari æque intelligerent Scripturam, ac multi Latine scientes intelligunt in lingua Latina?

Bellarm. 14. *Scriptura sunt consolationi indoctis, dum à concionatoribus explicantur.*

Protest. Cum Paulus epistolas suas ad Ecclesias mittebat, ut coram omnibus legerentur, intendebat consolationem omnium, etiam ex ipsa lectione percipiendam. 1. Thess. 4. 18. & mirum esset, si Apostolus, qui factus est omnia omnibus, & rudioribus scribebat ut infantibus, 1. Cor. 3. 1, nihil potuit ad indoctos scribere, ex cujus lectione perciperent aliquam consolationem.

34 *Protest.* Qua lingua prædicatur verbum Dei, scriptum quoque extare eadem opus est, sed prædicatur linguis vernaculis. Ergo.

Bellarm. *Negatur consequentia.* I. Quia Apostoli non scribebant eisdem linguis quibus prædicabant. II. Quia prædicatio explicationem continet, quam omnes facile capiunt: sed in scriptione verbum est nudum; ibi est panis dissectus & præmansus; hic integer & solidus.

Protest. De Apostolis antea dictum est. Quoad rem ipsam, I. Sequitur inde, Majestatem verbi Dei consistere posse cum linguis vulgaribus. Sequitur, magnalia Dei linguis vulgaribus populo esse exponenda, Act. 2. 11. Sequitur, ipsam Scripturam cum ejusmodi explicationibus, quales in

prædicatione sua Apostoli usurpabant, utiliter proponi in lingua vulgari. Quid autem mali est in scripture, magis quam in sermone? **II.** Falsum est, verbum Dei totum in Scripturis nudum esse, sine ulla explicatione. **III.** In Scripturis non tantum cibus solidus, sed lac etiam proponitur. **IV.** Quare non æque possint simplices homines proficere ex lectione Scripturæ in aliis linguis, atque olim Iudæi in Hebraica, & Græci in Græca?

35. Protest. Tempore Ecclesiæ Veteris, Scriptura sacra in multas linguas vulgares fuit transfusa.

Bellar. I. Non negamus posse Scripturas verti in linguas vulgares: sed negamus, debere eas publice legi lingua vulgari, aut passim omnibus permitti legendas.

Protest. I. Contrarium ostendimus antea ex Azorio. **II.** Si non debeant passim legi à vulgo, tum offendiculum ponunt ante cæcos qui vertunt in linguas vulgares, ita ut possint passim legi. **III.** Ex Scriptura nusquam apparet, editionem unam Scripturæ destinata fuisse publico usui, & aliam privato.

Bellar. 2. Si Hieronymus & alii verterunt Scripturam in linguas vulgares, fecerunt hoc ad consolationem eorum hominum qui illis versionibus sine periculo uti poterant, quemadmodum & apud nos hoc tempore, certis quibusdam conceditur.

Protest. I. Hieronymus dicit expresse, se translationem dedisse lingua sua hominibus, ad Sophroniam: Scripturas lectas fuisse à populis omnibus, ut omnes intelligant, in *Psal. 86.* Theodoretus affirmat, in linguas omnes conversas fuisse Scripturas, & nationes illis uti; de *Græcorum affectibus*, lib. 5. Divina plane sunt illa verba Basilii, in *ἁσκηλ.* quæst. 32. τὸ πρὸς τὴν χρείαν ἐκάστου, ἐκαστον ἱκανὸν θάνατον ἐκ τῆς θεοπνεύστου γραφῆς ἀκόλουθον καὶ ἀναγκαῖον, εἰς τὴν πληροτέραν τῆς θεοσεβείας, καὶ ὑπὲρ τῆ μὴ περισσίστηναι ἀνθρώπων, καὶ θεῶν. *Necessarium est unicuique, ex Scripturis discere quæ ipsi sunt usui, ad plenam fidei persuasionem, & ultra non assuefieri humanis traditionibus.* **II.** Deus vult & imperat, ut omnes qui possunt legant Scripturas, aut audiant lectas: Pontificii concedunt & permittunt hoc quibusdam. Annon bene de Deo merentur, qui permittunt quibusdam mandatum ejus observare? **III.** Quid sibi volunt ista, *permittere, & concedere*? Sic sonant istæ voces quasi res mala esset legere Scripturas, sed quibusdam tamen certas ob causas permittenda. Ostendunt nobis Pontificii vel rem vel phrasim hujusmodi apud illum Scriptorem antiquum, quod scilicet ex permissione, concessione, & indulgentia hominum, Christiani quidam præ cæteris legebant Scripturas.

Bell. 3. *Chaldaica editio non tam versio quam paraphrasis est.*

Protest. Si paraphrasis talis in lingua vulgari sit admittenda, quid

da, quid ni & versio? sed versiones etiam fuerunt Syriacæ & Arabicæ.

Bell. 4. *In Græcam & Latinam linguam versa fuerunt Scripturæ, non quia hæ lingue fuerunt vulgares, sed quia communissimæ fuerunt.*

Protest. Si communissimæ linguæ quærantur in editionibus & versionibus Scripturæ, hoc fit propter communem usum, talis autem usus nulla ratione facilius introducitur, quam per linguas vulgares. Præterea, si editio Græca & ejus lectio concessa fuit Ptolomæo, homini Ethnico, scelerate injuriosi sunt in Christianos, qui non patiuntur eos eadem uti libertate.

36. *Protest.* Chrysostomus sæpissime hortatur plebem ad lectionem Scripturarum.

Bellarmin. I. *Perpetuo hortabatur omnes ad lectionem Scripturæ, quoniam eo tempore dediti erant homines theatris, spectaculis aliisque nugis.*

Protest. I. Annon jam etiam Romæ, & alibi, dediti sunt homines iisdem nugis, & lupanaribus etiam, (quæ publice permittuntur à Pontifice Romano, ubi Scripturæ usus in lingua nota non permittitur) æque ac olim? cur igitur nunc non perpetuo excitantur homines ad lectionem Scripturæ? II. Hic igitur est magnus ille honor quem Pontificii tribuunt Scripturæ, ut in earum lectione potius occupent sese homines, ad tempus fallendum, quam in theatris, spectaculis, & aliis nugis: sicut lupanaria permittunt potius quam fœdiores libidines. III. Impudentissimum est commentum istud quo pias Chrysostomi exhortationes eludit: ille enim non à theatrorum ludicris, sed ab utilitatibus gravissimis, argumenta sua ducit. In Epist. ad Coloss. hom. 9. *Si acciderit molestia, siue damnum, siue mors, siue amissio domesticorum, hinc tibi sume solamen mali.* De Lazaro hom. 3. *Mentem vestram instructiorem reddetis ad audienda ea quæ post differuntur: armaturam hinc sumite adversus omnia mala.* Cum autem objicit sibi metipsi impedimenta illa, quibus auditores ejus à lectione Scripturæ detinebantur, nihil dicit de theatris, sed graviora profert, quæ tamen frigida verba appellat: *ego ferens sum causas affixus sum, publica vero negotia, artificium exerco, uxorem habeo, alo liberos, familie curam gero, &c.*

Bell. 2. *Non voluit Chrysostomus, ut omnes omnino, etiam rudissimi, legerent Scripturas, sed ut ii saltem id facerent, qui cum fructu poterant.*

Protest. Respondet ipse Chrysost. hom. 3. de Lazaro. *Spiritus sanctus sic dispensavit illas temperavitque, ut Publicani, Piscatores, tabernaculorum opifices, Pastores, & Apostoli, idiotæ, illiterati, per hos libros salvi fierent: ne quis idiotarum ad hanc difficultatis con-*

fugere possit excusationem : ut omnibus facilia conspectu essent ea quæ dicuntur : ut & opifex, & famulus, & vidua mulier, & omnium hominum indoctissimus, ex audita lectione aliquid lucris utilitatique reportaret.

CAP. 4. De Scriptura perspicuitate. Lib. 3. cap. 1. & 2.

THESIS I.

Bellarm. Scriptura non est tam aperta per se, ut sine explicatione sufficiat ad controversias fidei terminandas.

Protest. Neque hæc est nostra sententia, si omnes controversiæ circa fidem intelligantur. Scriptura enim nihil omnino loquitur de variis controversiis, nisi implicite, atque adeo non potest eas terminare sine aliqua explicatione: Sed prætoriam & judicalem explicationem, necessariam esse negamus.

Bellarm. *Quæstio est, sintne Scriptura sacra per se facillima, atque apertissima, an vero interpretatione indigeant.*

Protest. Indiget enim ista quæstio sua interpretatione. Nemo enim nostrorum unquam cogitabit, omnes partes Scripturæ æque esse faciles & apertas : aut ullam partem æque omnibus esse facilem : aut interpretationem illam quam Deus ministris Ecclesiæ mandavit, esse supervacaneam. Sed concedentes, I. res quasdam in Scripturis contineri difficiles, vel propter majestatem suam, ut mysterium S. Trinitatis, vel quia sunt alia ratione à nostro sensu remotæ, ut prædictiones rerum futurarum : II. carnalibus hominibus spiritu Dei destitutis res omnes spirituales esse difficiles & obscuras, atque adeo ex parte etiam regenitis, quia sunt ex parte adhuc carnales : III. iis etiam qui sensus non habent in Scripturis exercitatos, varias phrasas esse suboscuras : IV. spiritum sanctum quædam minus necessaria scitu, minus clare explicasse : Contendimus tamen, 1. Omnia illa quæ sunt intellectu necessaria ad salutem, apertissime in Scripturis proponi. 2. Nullam talem obscuritatem esse in Scripturis, ut propter illam simpliciores abstineant ab earum lectione, quasi nullum fructum inde percipere possint. 3. Plexisque omnibus difficilibus Scripturæ locis lucem adferri ab aliis apertioribus. 4. Nullam interpretationem Scripturæ esse admittendam, quæ quoad sententiam saltem non potest clare probari Scripturæ ipsi consentire.

2. Bell. I. David Psalm. 119. *Orat pro intellectu, & revelatione oculorum suorum, &c.*

Protest. I. Nihil opus fuit hac oratione, ex sententia Pontificiorum, cum præsto fuit Pontifex Maximus, à quo potuisset

tuisset facile David eorum omnium interpretationem habere, quorum fuit ignarus. II. Quia David ex parte tantum fuit illuminatus, ideo maiorem lucem menti suæ petit indi, ut penitus adhuc voluntatem Dei ex verbo ejus perciperet. Quid hoc ad rem?

Bell. 2. *Lucæ ultimo. Dominus interpretabatur Scripturas discipulis suis.*

Protest. I. Nemo negat Scripturas esse interpretandas. II. Illæ ipsæ Scripturæ quæ tum discipulis fuerunt difficiles, fidelibus nunc per eosdem illos discipulos redditæ sunt apertæ.

Bell. 3. *Eunuchus Act. 8. negat se posse intelligere Scripturam, nisi aliquis ostenderit ipsi.*

Protest. Illum locum accurate non potuit intelligere sine auxilio: non tamen abstinebat à lectione, neque prætorium interpretem ullum quærebat.

Bell. 4. *Petrus epist. 2. cap. ult. dicit, in epistolis Pauli quedam esse difficilia intellectu.*

Protest. Idem tamen Petrus sermonem Propheticum lucernam splendens appellat, quam omnes fideles debent attendere, 2. Pet. 1. 19. tantum abest, ut propter quarundam rerum difficultatem absteruerit homines à Scripturis legendis. Neque quisquam patrum (quorum sententias Bellarminus subjungit) talem obscuritatem Scripturis affingit, ut earum lectionem propterea inutilem esse plebi dicat.

3. Bellarm. *Scriptura agit de rebus longe altissimis.*

Protest. I. Si necessarium hoc sit, ut ubicunque agitur de rebus altis ibi sit obscuritas, tum Conciliorum decreta & Pontificum rescripta sunt maxime obscura: agunt enim de rebus altissimis. II. Facile potest res alta explicari, quatenus necessarium est ad fidem, quæ difficile explicatur ad scientiam. III. Non requiritur, ut omnia illa quæ in Scripturis traduntur accurate intelligamus, sed ut credamus.

4. Bellarm. *Sunt in Scripturis plurima quæ prima fronte videntur contraria. Sunt quedam ambigua. Sunt orationes imperfectæ. Sunt orationes præpostere. Sunt phrasæ propriae Hebræorum. Sunt denique orationes figuratæ plurimæ.*

Protest. I. Nihil horum est quod non in scriptis humanis, in Conciliis, in Pontificum rescriptis, in commentariis Patrum reperitur. Nullam igitur singularem obscuritatem in Scripturis ostendunt, propter quam à plebe non legerentur. II. Si in istiusmodi rebus obscuritas Scripture consistat, tum non opus habet alio interprete, quam qui in istis est exercitatus. Quorsum igitur Pontificis Romani judicialis potestas? III. Figuræ illæ quæ in Scripturis adhibentur, non obscuritatem semper pariunt, sed eo sæpe spectant, ut facilius in-

intelligatur quod docetur, secundum illud Christi, *Iohan. 3.* Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo si dixero vobis cælestia credetis.

Argumenta nostra.

5. *Protest. I.* Præceptum non est occultum à te, &c. *Dent. 30. 11.*

Bellarmin. Quidam hunc locum intelligunt de facilitate implendi mandata, non intelligendi Scripturas. Alii tamen intelligunt de facilitate cognitionis præceptorum Decalogi, quæ facillime intelliguntur.

Protest. I. Si facile sit implere mandata, tum facile est intelligere: conjunguntur ista in textu. *vers. 12.* Quis enunciet nobis ut faciamus? neque potest quis ex obedientia implere quod ignorat. *II.* De præceptis Decalogi per se non loquitur Moyses, sed de toto libro Legis, *vers. 10.* *III.* Si Decalogus facile intelligatur, tum tota Scriptura non est obscura: tum neque tropi neque phrasæ Hebraicæ pariunt obscuritatem: tum denique controversiæ possunt esse circa res facillimas, ut de imaginibus quæ prohibentur in secundo præcepto.

6. *Protest.* Scriptura est lucida, lucerna, lux, &c. *Psal. 119. & 119. vers. 6.*

Bellarmin. I. Non agitur in istis locis de universis Scripturis, sed de præceptis Dominicis.

Protest. I. Apostolus Petrus expresse hoc affirmat de libris Prophetis. *2. Pet. 1. 19.* *II.* Agitur *Psal. 119.* de tota doctrina illa quæ convertit animam, *vers. 8.* Bellarminus ipse in commentariis, in *vers. 9.* sub Lege etiam cæremonias comprehendit: & de *Psal. 119.* in hoc ipso capite paulo ante, hæc sunt verba Bellarmini. David nomine Legis non intelligit decem illa præcepta solum, sed omnes divinas Scripturas.

Bellarmin. 2. Scriptura dicitur lux & lucerna, non quia facile intelligitur, sed quia, intellecta cum fuerit, mentem illustrat.

Protest. I. Hæc duo inter sese non pugnant, sed maxime consentiunt. *II.* Apostolus expresse dicit, Evangelium esse illustrationem in sese, quamvis non intelligatur, *2. Cor. 4. 4.* & Psalmista affirmat, talem esse lucem Scripturæ, ut aditus ejus illuminet simplices, id est, faciat ut intelligant. *Psal. 119. 130.*

7. *Protest.* Apostoli sunt lux mundi, *Matth. 5. 14.* Ergo & eorum doctrina, id est, Scriptura.

Bellarmin. I. Agitur ibi de luce vitæ & morum.

Protest. I. Vita sine doctrina non est lux. *II.* Doctrinæ lux magis propria Apostolorum, quam vitæ. *III.* Paulus interpretatur de doctrina, *2. Cor. 4. 6.* *IV.* Christus ipse conjungit ista, *vers. 19.* Quisquis fecerit & docuerit.

Bellarmin. 2. Doctrina Apostolorum intellecta illustrat.

Protest.

Protest. Sed ad Apostolorum munus pertinebat etiam omnem operam navare ut eorum doctrina intelligatur. 1. *Cor.* 3. 2. & in illa parte sui muneris, fuerunt etiam lux.

8. *Protest.* Sermo Propheticus est lucerna lucens. 2. *Pet.* 1. 19. Bellarm. *Quia intellectus illuminat.*

Protest. Sed Apostolus dicit attendendum esse illi sermone tanquam lucernæ: ita ut illustratio intellectus ex illo sic quærenda.

9. *Protest.* Si opertum est Evangelium nostrum, iis qui percunt opertum est, &c. 2. *Cor.* 4. 4.

Bellarmin. *Apostolus non loquitur de intelligentia Scripturarum, sed de cognitione & fide in Christum.*

Protest. I. Apostolus diserte loquitur de sua doctrina & prædicatione, qua declaraverat veritatem apud omnem conscientiam hominum. *vers.* 2. II. Sine intelligentia doctrinæ Scripturarum, nulla est cognitio aut fides in Christum. Apostolus ista conjungit, Bellarminus disjungit.

10. *Protest.* Summa totius Scripturæ, Decalogus, Symbolum, Oratio Dominica, & Sacramenta, apertissima testimonia habent in Scripturis.

Bell. 1. *Non sequitur igitur totam Scripturam esse apertam.*

Protest. Neque nos hoc inferimus, sed sequitur, necessaria ad salutem in Scripturis aperte explicari.

Bell. 2. *Sitam clara testimonia extarent de omnibus istis, tunc omnes controversiæ essent finitæ.*

Protest. Quasi perversi homines non possint controversias movere de rebus clavis? dixit antea Bellarminus, Præcepta Decalogi facillime intelligi. Pro imaginum tamen cultu disputat postea, contra expressa verba secundi præcepti.

11. *Protest.* In Novo Testamento Scriptura est aperta.

Bell. *In Novo Testamento, etsi multi non intelligant sententias Scripturarum, intelligunt tamen ipsa mysteria redemptionis etiam Rustici & Mulieres.*

Protest. Hoc est, intelligunt res ipsas quæ dicuntur in Scripturis, sed non sententiam Scripturæ. Quasi fieri ullo modo possit, ut qui intelligit res ipsas, non intelligat sententias illas res declarantes in lingua nota enunciatas.

12. *Protest.* Patres primæ Ecclesiæ sine commentariis Scripturas legerunt.

Bell. *Primi Patres adierunt commentaria viva, id est, Apostolos & eorum Discipulos: postea ceperunt commentaria scribere.*

Protest. I. Apostolis & Apostolicis viris non vacabat singulis adeuntibus commentaria tradere in integros libros: neque omnibus Pastoribus vacabat ipsos adire. II. Origenes primus glaciem scidit (ut Beatus Rhenanus loquitur) in enarrandis Scripturis, qui circa finem secundi seculi vixit: is

autem suis commentariis ita tractavit magnam partem Scripturæ, ut illi non tam lucem attulisse, quam tenebras offundisse videatur. Ex ipso tamen hauserunt qui proxime sequebantur. Ita ut certissimum sit, fuisse tempus quando Scripturæ legebantur sine commentariis; & fuisse etiam tempus quando difficiliter intelligebantur propter commentaria.

CAP. 5. De iudice controversiarum, lib. 3. cap. 3. &c.

THESIS I.

Bellarmin. *Quæstio est, num Scripturæ interpretatio ab uno aliquo visibili & communi iudice petenda sit, an uniuscuiusque arbitrio relinquenda?*

Protest. Statum quæstionis ista verba involvunt, non declarant. Nam I. Nemo quisquam nostrorum scripsit, dixit aut cogitavit unquam, interpretationem Scripturæ uniuscuiusque arbitrio esse relinquendam. II. Iudicium distinguimus in publicum & privatum. III. Publicum etiam iudicium dicimus esse vel simpliciter & absolute authenticum, ac definitivum, conscientias hominum ad fidem habendam astringens: vel limitatum, ex ministeriali vocatione declarans, quid per debitam inquisitionem reperit esse definitum, non ulterius ad fidem astringens, quam possit ostendere Dei verbum esse quod proponit. IV. Privatum iudicium dicimus esse singulorum hominum pro semetipsis discernentium & probantium quod proponitur, non aliis quidquam ex singulari aliqua vocatione declarantium. Tota autem controversia in istis duobus versatur. 1. An sit inter homines visibilis iudex controversiarum illarum, quæ sunt de religione, in cuius sententia omnium conscientiarum acquiescere debent. 2. An non singuli privati homines debeant cum iudicio discernere illa, quæ publice ipsis proponuntur, utrum sint à Deo nec ne?

2. Bellarmin. *Prænotandum est de sensibus Scripturæ. I. Hoc proprium esse Scripturæ, quod sæpenumero contineat duos sensus, literalem, & spirituales secundum illud, I. Cor. 10. 11. Omnia acciderunt eis in figura. II. Spirituales sensus esse triplicem, allegoricum, cum aliquid significatur in Novo Testamento ad Christum & Ecclesiam spectans: tropologicum, cum aliquid significatur quod pertinet ad mores: anagogicum cum vita æterna significatur. III. Non esse improbabile interdum plures literales sensus in eadem sententia reperiri. IV. Convenire inter nos & adversarios, ex sololiterali sensu peti debere argumenta efficacia, quia ille ex verbis immediate colligitur, & certum est eum esse sensum Spiritus sancti: sed sensus mystici varii sunt, & non semper constat, an sint à Spiritu sancto intenti.*

Protest. I.

Protest. I. Significatio illa quorundam locorum Scripturæ, qua respiciuntur typi, & res typis adumbratæ, non continet duplicem sensum verborum, sed unum sensum verborum, & alium typorum, qui cum ad res alias significandas accommodantur, secum ferunt verba quibus explicantur. Pontificii contendunt unum & eundem cultum in imagine & exemplari terminari: quidni igitur & unus ac idem sensus verborum ad typum possit referri, & ad rem typo adumbratam? II. Quamvis proprium sit Dei, res gerendas ordinare ad alias res certo futuras præsignificandas, ut ipsa tamen significatio quorundam verborum, & ad rem repræsentantem, & repræsentatam simul referatur, tam vulgare est, ut etiam in ludis scenicis quotidie fiat. III. Apostolus *1. Cor. 10. 11.* nihil agit de typicis repræsentationibus: sed ut Bannes in *Thom. 2. 1. q. 1. a. 10.* recte explicat, dicit in figura ipsis contigisse supplicia, id est, in exemplum nostrum. IV. Absurdum plane est, triplicem facere sensum mysticum, quia tria mysteria significantur. Sic enim centuplex erit sensus literalis, quia centum res variæ per litteram significantur. V. Si varii sint sensus literales unius & ejusdem loci Scripturæ, tum æquivocatio in Scriptura invenitur: quod quamvis non possit à blasphemia excusari, à Pontificiis tamen quibusdam affirmatur, Bannes *ibid.* VI. Nimis familiariter nobiscum agit Bellarminus, cum dicit, nos cum ipsis in eo convenire, quod ex solo literali sensu peti debent argumenta efficacia: quamvis enim nullam vim tribuimus sensibus mysticis ab hominibus fictis, si tamen certo appareat, Spiritum sanctum mysticum aliquid intendisse, firmissima argumenta inde ducuntur: Nulla enim est vera sententia, ex qua aliæ veræ non sequantur. Sensem autem Scripturæ vocare, quod Spiritus sanctus non sentit aut intendit, hoc alienum est ab omni sensu.

3. Bellarm. Nos dicimus, Spiritum sanctum Scripturas interpretantem, certo inveniri in Ecclesia, id est, in Concilio Episcoporum confirmato à summo Ecclesiæ totius Pastore: sive in summo Pastore, cum Concilio aliorum Pastorum.

Protest. Vos igitur nihil omnino dicitis certi. Nam I. Summus aliquis Ecclesiæ totius Pastor præter Christum, nullus est. II. Concilium non dicitis quale vultis, generale, an provinciale. III. Nec cujus generis Pastores & Episcopos intelligitis, declaratis. IV. Nec quo fugiendum sit indicatis, si Concilium & summus vester Pastor dissentiant. V. Neque certiores nos facitis utrum hæc interpretatio proficiatur ab extraordinaria revelatione, an pendeat à mediis ordinariis.

4. Bell. Hæretici docent Spiritum sanctum Scripturæ interpretem non esse obligatum Episcopis, vel ulli hominum generi, & ideo unum-

quemque iudicem esse debere, siue ipse donum interpretationis habeat, siue alicui alteri adhaerendo, quem eodem dono pradiatum viderit.

Protest. I. Non adeo grave crimen est, affirmare, Spiritum sanctum libere sua dona distribuere, quibus vult. I. Cor. 12. I. & non alligari Papæ cum suis Conciliis. II. Cum unumquemque iudicem esse dicimus, intelligimus iudicium discretionis: quo sensu Pontificii ipsi Inquisitores tantumdem tribuunt hominibus privatis. Sic enim Silvestrina summa, in voce *Scrupulus*: Sexta regula, observanda à scrupulosis, est, uti virtute episcopica, interpretando discrete præcepta non solum humana, sed etiam divina, maxime affirmativa: qua interpretatio, licet in foro contentioso, ad eum spectet, ad quem est editio legis, tamen secundum Archiepiscopum, in foro conscientie, pertinet ad quemlibet, pro facto suo.

Argumenta Bellarmini.

5. Bell. Exod. 18. Moses ad omnia dubia circa legem Domini exorta respondebat.

Protest. I. Ad Scripturæ interpretationem hic locus nihil omnino spectat. Nam Scripturæ nullæ tum temporis exstabant, teste Bellarmino, cap. 2. huius libri. II. Moses tum extraordinario munereungebatur: immediate enim referebat multas causas ad Deum, *vers.* 19. quod Pontifex Romanus non solet facere. III. Apparet ex consilio Iethronis, Iudicium illud, quod exercuit Moses, magna ex parte potuisse ab aliis exerceri, & aliis etiam fuisse postea delegatum constat ex *vers.* 25.

6. Bell. Deut. 17. Remittuntur dubitantes ad Sacerdotem.

Protest. I. Non agitur ibi de interpretatione Scripturæ, sed de iudicio inter eadem & eadem, litem & litem, aut inter plagam & plagam, id est, de quæstionibus facti, aut accommodatione juris ad facta, non simpliciter de jure. Sic Cajetanus in illum locum, *personales percussiones dubia insinuantur, &c.* II. Non agitur de Sacerdotibus tantum, sed & de Iudice civili, *vers.* 9. & 12. III. Agitur de iudicio ex loco tabernaculi, ubi Deus fuit consulendus, ut recte observat Cajetanus. IV. Ibi habetur Lex expressa de consulendis Sacerdotibus, & iudicibus summis in certo loco: sed de Romano Pontifice consulendo nullam legem habemus.

7. Bell. Eccles. 12. Verba sapientum, &c. data à Pastore uno: his amplius, fili mi, ne requiras, acquiescendum est igitur in sententia summi Pastoris.

Protest. I. Hoc est, Christi, vel Dei, ut Hieronymus interpretatur. II. His amplius ne requiras non est in textu. III. De verbis fidelibus sapientum hominum, qualis fuit Salomon, diserte agitur, Quis autem tam excors est, ut credat, Salomonem

nem in suis scriptis consuluisse summum Sacerdotem Iudai-
cum, aut ex eius ore locutum fuisse?

8. Bell. *Aggai 2. & Malach. 2.* apparet ad Sacerdotes pertinere
ex officio explicare sententiam Dei. *Protest.* Quis negat?

9. Bell. 2. *Paral. 19.* Iosaphat distinguit officium Pontificis ab of-
ficio Regis.

Protest. Neque debent confundi. quid hoc ad interpreta-
tionem Scripturæ?

10. Bell. *Matth. 16.* Dicitur Petro, tibi dabo claves regni cælorum.

Protest. I. Nihil hic dicitur de Concilio Episcoporum. II. Nihil de singulari aliquo successore Petri, aut summo Pasto-
re ordinario. III. Nihil proprie de Scripturis, sed de pec-
catis, ut explicatur *Matth. 28. 18. 19. Ioh. 20. 21. 22.* IV. Si
per quicquid solveris, intelligatur interpretatio Scripturæ, tum
per quicquid ligaveris, necessario etiam debet intelligi Scriptu-
ræ obscuratio, ita ut hæc etiam ad officium Petri spectaret:
quam sane partem sibi met elegisse videntur, qui successores
eius audire volunt.

11. Bell. *Matth. 18.* Hæretici sunt ad Ecclesiam deferendi.

Protest. Neque per Ecclesiam ibi intelligitur Pontifex Ro-
manus cum Concilio: neque necesse est ut omnes illi, ad
quos Hæretici deferuntur, infallibilem habeant potestatem
Scripturas interpretandi.

12. Bell. *Matth. 23.* Super Cathedram Moysis sedent Scribae, &
Pharisæi, &c.

Protest. I. Dicent igitur Pontifici, Scribas & Phariseos
habuisse infallibilem potestatem Scripturas interpretandi?
consulant *Matth. 16. 12. & 23. 16. 17. 18. 19. &c.* II. Si ipsi
Sacerdotes agniti fuissent iudices controversiarum, Phari-
sæorum & Saducæorum sectæ inter Iudæos non durassent.
III. Errarunt saltem in sententia, quam tulerunt adversus
Christum: quamvis sint inter Pontificios, qui contrariam
blasphemiam defendunt. Quod autem annotari vult Bellar-
minus, nunquam Dominum, neque Apostolos, reprehen-
disse Pontifices & Sacerdotes nominatim, ne viderentur re-
prehendere Cathedram & Sacerdotium, non est notatu di-
gnum. Nam 1. Prophetæ Domini in Veteri Testamento
ubique condemnant Sacerdotes sub nomine Sacerdotum. 2.
Scribæ & Pharisei nomina fuerunt maximæ perfectionis, &
in maximo honore apud populum tempore Christi. 3. Sacer-
dotes ipsi maxima ex parte fuerunt Pharisei: nisi quod ali-
quando magis impiæ sectæ Saducæorum favebant. *Act. 5. 17.*

13. Bell. *Iohan. ult.* Christus dicit Petro, Pasce oves.

Protest. Omnes igitur, quorum officium est pascere oves,
(hac ratione) sunt infallibiles Iudices controversiarum: &
eorum etiam successores,

14. Bellarm. *Luc. 22. Rogavi ut non deficiat fides tua.*

Protest. Cujus fides non plane deficit igitur in tentatione, is est infallibilis Scripturæ interpres. Sic tot judices controversiarum habebimus, quot sunt fideles perseverantes.

15. Bellarm. *Act. 15. Quæstio de fide deferretur ad Concilium Hierosolymitanum.*

Protest. In Apostolis fuisse Spiritum sanctum Scripturas interpretantem absque errore, fatemur. Sed ab extraordinariis interpretibus ad ordinarios nulla est consequentia, in iis quæ spectant ad certitudinem directionis.

16. Bellarm. *Gal. 2. Paulus ascendit ad Apostolos, ne forte in vanum curreret.*

Protest. Non ut controversiam aliquam ad Petrum deferret, tanquam ad summum Pastorem: neque ut confirmationem suæ doctrinæ quæreret à Petro, tanquam à judice: sed ut omnibus ostenderet se consensum colere cum reliquis Apostolis Christi.

17. Bellarm. *I. Cor. 12. Interpretatio sermonum quibusdam tantum dicitur dari.*

Protest. I. Agitur ibi de interpretatione linguarum, quod donum Pontifici Romano & Conciliis convenire negavit antea Bellarminus. II. Quomodo hoc sequitur, non datur omnibus, ergo Pontifici Romano? III. Sequitur in textu, *Spiritus distribuit privatim singulis sicut vult.* non igitur alligatur Cathedræ Romanæ.

18. Bellarm. *I. Joh. 4. Iubemur Spiritus probare.*

Protest. I. Cum omnes fideles debent Spiritus probare, tum non permittitur tantum iis, sed imperatur etiam iudicium discernens, quæ doctrina sit à Deo, & quæ non. II. Cum etiam regula probationis hujus singulis fidelibus traditur quasi in manus, *vers. 2. & 3:* iudicium hoc à singulis pro semetipsis ferendum esse, & non à Pontifice, cum ejus Conciliis, expectandum esse, manifesto indicatur.

19. Bellarm. *Idem probatur ex Ecclesia praxi, & testimoniis Pontificum, Imperatorum, ac Patrum, cap. 6. 7. 8.*

Protest. Ostendunt hæc. I. Iudicia publica de rebus Ecclesiasticis, ab Ecclesiasticis hominibus, ex vocatione publica in Synodis esse tractanda. II. In istis magnam olim fuisse auctoritatem Episcoporum Romæ, propter eorum, & urbis cui præfuerunt, dignitatem. III. Quosdam inter Episcopos Romanos, plus nimio sibi arrogasse, & paulatim obtinuisse: quæ omnia à nobis conceduntur: Aliud nihil probant quod ad rem spectat. Neque revera quidquam possunt de jure probare in Theologia absque Scriptura.

20. Bellarm. *Probatur ratione: nam non ignorabat Deus multas exortituras difficultates circa fidem; debuit igitur iudicem aliquem*

quem Ecclesia providere: hic autem non potest esse alius, quam princeps Ecclesiasticus, vel solus, vel certe cum Concilio. Scriptura varios sensus recipit: est lex, quæ in omni bene instituta Republica à iudice distinguitur: iste ipsam interpretari non potest?

Protest. I. Neque etiam ignorabat Deus multas exorituras difficultates circa principem ipsum, & iudicem Ecclesiasticum: debuit igitur iudicem huius iudicis providere. *II.* Princeps iste Ecclesiasticus, Pontifex Romanus, non tollit omnes difficultates, quæ circa fidem oriuntur, ne quidem inter suos subditos. Fervent enim hodie controversiæ inter Iesuitas & Dominicanos, de decretis divinis, prædestinatione, gratia, ac libero arbitrio: & inter totas fere gentes, de Potestate Pontificis Romani, tam in temporalibus supra principes, quam in spiritualibus supra Concilia generalia, atque adeo de ipso iudice controversiarum. *III.* Providit Deus per Scripturas & Doctores ac Pastores, quos Ecclesiæ dedit, quantum satis est ad fidelium ac piorum salutem: aliorum curiositati, ac perversitati non debuit providere. *IV.* In rebus publicis mundanis, ubi agitur de rebus externis, quæ vi coactiva ordinantur, opus est iudice externo tali vi armato. Sed fides non cogitur, atque adeo principatus iudicis externi in rebus fidei nullum habet locum. *V.* Etiam in rebus humanis bene observat Aristoteles Rhet. lib. I. cap. 3. *Leges debere, quantum fieri potest, omnia diserte declarare, & quam paucissima iudicium potestati relinquere.* Et Polit. lib. 3. cap. 7. *Leges Reip. dominas esse oportere: Principes autem vel Indices eorum tantum moderatores esse, de quibus leges cavere non possunt.* Et ejusdem lib. cap. 12. *Qua lex explicare non poterit, ne homo quidem explicare poterit. Qui legem dominari jubet, is Deum & leges dominari jubet: qui vero hominem jubet esse principem, is hominem & belluam princeps esse jubet.* Non est igitur cogitandum in perfectissima Legge Dei, tantam potestatem relinqui Pontificibus, aut ut Aristotelis phrasi utamur, belluis Romanis. Quantum detrahatur Scripturæ, quæ est Lex Dei, tantum detrahatur ipsi Deo legislatori.

Argumenta nostra à Bellarmino memorata.

21. *Protest. Iſai 54.* Dabo omnes Filios tuos doctos à Deo.

Bellarmin. *Sensus est, tales futuros Christianos, ut non solum audiant magistrum exterius explicantem verbum Dei, sed etiam audiant intus Deum suadentem, ut faciant quod audiunt per gratiam Spiritus sancti.*

Protest. Quæstio est de intelligentia veritatis: doctrinæ institutio proprie & immediate pertinet ad intelligentiam: agitur autem in hoc loco de institutione in doctrina: Hæc igitur intelligentia æque pendet à gratia Spiritus sancti, ac praxis.

22. *Protest.*

22. *Protest.* Hieremix 31. Dabo legem meam in cordibus eorum, &c.

Bell. 1. *Id est, ut non solum sciamus, sed etiam impleamus.*

Protest. Dabit igitur Deus ut sciamus : nihil amplius hoc in loco postulamus.

Bell. 2. *Illis verbis, non decebit ultra vir proximum suum, significatur vita futura.*

Protest. Apostolus ad Hebr. 8. diserte explicat de correctione Veteris Testamenti, quæ in isthac vita habetur.

Bell. 3. *Intelligitur de cognitione unius Dei, quam Iudæi & Turcæ habent.*

Protest. Iudæi igitur & Turcæ cognoscunt, Deum condonare iniquitatem eorum, & peccata ipsorum non recordari amplius : hæc enim sunt verba textus.

23. *Protest.* Matth. 23. Vos autem nolite vocari Rabbi.

Bell. *Affectatæ tantum huius honoris prohibetur.*

Protest. Nulla ratione potest hic honor magis affectari, quam à Pontificibus Romanis fit, dum contendunt se solos iudices esse omnium controversiarum.

24. *Protest.* Ioh. 5. Testimonium ab homine non accipio : nec igitur verbum Dei eget hominum testimonio.

Bell. *Scriptura pro se non eget hominum testimonio, sed propter nos.*

Protest. Si Scriptura erga nos nullam habere possit efficaciam, nisi per testimonium hominum, tum ipsa Scriptura, pro se, id est, pro suo fine, eget hominum testimonio. Sed prius est Pontificiorum : ergo & posterius.

25. *Protest.* Ioh. 7. Si quis voluerit voluntatem ejus facere, qui misit me, agnoscat de doctrina mea, &c.

Bellarm. *Id est, carebunt impedimentis quibusdam, propter quæ alii quidam fidei veritatem intelligere non possunt.*

Protest. I. Si hoc totum sit quod ibi illis verbis continetur, tum nullam habent promissionem, sed nudam tantum assertionem rei futuræ, quod est manifesto falsum. II. Hæc impedimenta non removentur à multis Pontificibus, quos improbos homines fuisse constat : sed removentur à multis privatis : ergo multi privati facilius intelligere possunt Scripturas, quam Pontifices ipsi.

26. *Protest.* Iohan. 10. Oves meæ vocem meam audiunt.

Bellarm. 1. *Loquitur Dominus de prædestinatis.*

Protest. Prædestinati igitur vocem Domini norunt. vers. 4.

Bellarm. 2. *Christus loquitur suis ovis per Scripturam, per inspirationem, & per os vicariorum suorum apertissime.*

Protest. Quasi vicariorum os magis aperte mentem Domini possit explicare, quam os ipsius Domini ! Certum est, Christum tum temporis locutum esse Iudæis per semetipsum sine vicariis, & verba ejus in Scripturis extare : sicut igitur

igitur oves ejus, qui tum adfuerunt, intelligebant ipsius vocem sine interprete, sic etiam & hodie possunt ex Scripturis.

27. *Protest.* Act. 17. Berœenses scrutabantur Scripturas, an ita se haberent quæ Paulus prædicabar.

Bell. 1. Berœensibus non constabat Apostolum non potuisse errare, & ideo merito scrutabantur Scripturas. Sed Christiani quibus constat Ecclesiam non posse errare in doctrina fidei prædicanda, tenentur eam recipere, & non dubitare an hac ita se habeant.

Protest. I. Berœenses, igitur, quamvis Laici, legebant Scripturam sine speciali aliqua concessione. II. Potuerunt etiam legendo intelligere: alias non potuissent judicare, an hæc ita se haberent, sed frustra legisserent. Hoc autem illud est quod hoc in loco quæritur, non quatenus homines credere tenentur, aut non tenentur. III. Hac ratione, illis quibus nondum constat, quænam sit Ecclesiæ prærogativa non errandi, licitum & utile est legere Scripturas, & illas etiam intelligere datur, sed non aliis: quod nemo sanæ mentis affirmabit.

Bell. 2. Hæreticus dum dubitat de authoritate Ecclesiæ, non male facit, scrutando & examinando, an loca Scripturæ à Concilio Tridentino præbata ita se habeant, modo id faciat intentione inveniendi veritatem.

Protest. I. Dum dubitat quis igitur de Concilio Tridentino, potest veritatem invenire per lectionem Scripturæ: cum fidem illi haber, non potest. Nihil verius. II. Sunt tamen varæ dubitationes circa fidem etiam inter eos, qui credunt Ecclesiam Romanam non posse errare: an illi male facerent, si scrutarentur Scripturas?

28. *Protest.* Rom. 12. Sive prophetiam, secundum rationem, vel mensuram, vel *ἀναλογίαν* fidel.

Bellarmin. Nihil hinc colligitur adversus nos.

Protest. Non solemus istum locum urgere in causa præfenti. Sed hoc tamen colligitur, fidelibus à Deo distribui secundum varias mensuras, donum Scripturas intelligendi & interpretandi, atque adeo posse illos cum fructu in lectione Scripturæ versari, quamvis cum Pontifice Romano nihil habeant commune.

29. *Protest.* I. Cor. 2. Spiritualis judicat omnia.

Bell. Non tamen ad spirituales & perfectos pertinet judicium definitivum controversiarum. I. Quia non sumus certi ex fide quinam sint tales, sicut certi sumus Papam regi à Spiritu sancto. II. Quia quædam ignorant. 2 Reg. 4. 27.

Protest. I. Non agitur in textu de spiritualiter perfectis, sed de omnibus qui habent Spiritum: sicut apparet ex oppositis animalibus vel sensualibus. II. Non dicimus judicium definitivum ad istos pertinere, sed judicium discretivum.

III. Im-

III. Impudentia sola certat Bellarminus, cum certiores nos esse vult Papas omnes regi à spiritu sancto, quam Prophetas esse Prophetas. IV. In eo etiam Papæ iudicium plane evertit, quod Elizeum idoneum iudicem controversiarum esse negat, quia dicit in materia facti, *dominus celavit hoc à me.* 2. Reg. 4. 27. Papam enim non decet omnia facta aut res gestas habere perspectas.

30. *Protest.* 1. Cor. 12. Vnus & idem Spiritus dividit singulis prout vult. Non est igitur alligatum hoc donum Concilio vel Papæ: sicut experientia etiam docet.

Bellarmin. 1. *Loquitur Apostolus de particularibus hominibus: sed alia ratio Concedii & Pontificis.*

Protest. Pontifex est particularis homo, & Concilia constant ex particularibus hominibus.

Bellarmin. 2. *Non sequitur, hoc donum dari omnibus, quia datum est quibusdam.*

Protest. Neque hæc est nostra consequentia, sed quoniam variis datum fuit non Pontificibus, idcirco non alligari Cathedræ Pontificum, sed voluntati Dei.

Bell. 3. *Revelationes nova data fuerunt Prophetis: sed explicatio doctrina accepta, & iudicium de dogmatibus semper spectavit ad Pontifices.*

Protest. Quasi Prophetæ non explicaverint doctrinam traditam à Moïse! aut non iudicarint etiam de dogmatis! Iudicabant ipsos Sacerdotes, qui dicebant *sapientes sumus, & Lex Iehova penes nos est: Ier. 8. 8. 9.* quæ eadem sunt verba Papæ Romani.

31. *Protest.* 1. Thess. 5. Omnia probate. 1. Iohan. 4. probate Spiritus, si ex Deo sint.

Bellarmin. *Paulus & Iohannes non volunt ut omnes de Ecclesia hæc faciant, sed ii ad quos pertinet.*

Protest. Pertinet autem ad omnes illa probare quæ ad suas conscientias spectant, æque ac *retinere quod bonum est, & ab omni specie mali abstinere*, quæ in text. 1. Thess. 5. priori mandato subjunguntur, tanquam fines probationis imperatæ. Pertinet etiam ad omnes illos, probare spiritus, qui non debent credere cuivis spiritui, & qui regulam spiritus probandi habent sibi in manus traditam: sed hæc conveniunt omnibus fidelibus. 1. Iohan. 4. 1. 2. 3.

Bellarmin. 2. *Agitur in utroque loco de doctrina dubia, sed doctrina Conciliorum non est dubia.*

Protest. I. Dubium est de quo dubitatur: per se enim nulla una doctrina magis dubia est quam alia: sed de doctrina Papæ & Conciliorum multi dubitant. Vnde etiam nobis confabit, Papæ & Conciliorum doctrinam non esse dubiam, nisi per aliquod examen? II. Si dubiæ doctrinæ sint à dubitanti-
bus exa-

bus examinandæ ad Scripturæ amissim, tum certe debent illi dubitantes aliquam intelligentiam habere Scripturarum, & per illas iudicium aliquod de controversiis ferre, quod totum illud est quod ex istis locis à nobis infertur.

32. *Protest.* 1. Ioh. 2. Vnctio docet vos de omnibus.

Bellarmin. *Loquitur de iis tantum dogmatibus quæ jam acceperant ab Apostolis.*

Protest. Nihil amplius postulamus : Vnctio Spiritus sancti docet fideles intelligere illa quæ ab Apostolis acceperunt : ergo intelligere Scripturas in iis quæ sunt ad salutem necessaria : illa enim acceperant isti fideles ab Apostolis.

33. *Protest.* Ephes. 2. *Ædificati estis supra fundamentum Apostolorum & Prophetarum : Papa & Concilia non sunt fidei fundamentum.*

Bellarmin. *Verbum Dei per Prophetas & Apostolos administratum, est primum fundamentum fidei : sed secundarium fundamentum de illo verbo testificans, est Ecclesia, Petrus, Pontifex Romanus.*

Protest. I. Fundamentum hoc secundarium non ædificatur supra fundamentum Prophetarum & Apostolorum : quia nihil de eo docuerunt. II. Non omne illud quod certo nos scire facit quid Deus revelavit, est fidei fundamentum. Ipsi Iudæi hodie certos nos aliquo modo reddunt de magna parte revelationis divinæ, qui tamen non sunt fidei fundamentum. III. Ecclesiæ testimonium neque unicum, neque primum est medium quo certi reddimur de revelatione Dei. IV. Ecclesia, Petrus, Pontifex, non possunt constituere unum fundamentum secundarium ; Ecclesia ædificatur supra illud quod est fundamentum, sive sit primum, sive secundarium. Petrus fuit Apostolus, atque adeo doctrina ejus est pars fundamenti primarii. Pontifex sæpe incertus est ipse de multis. Sacerdotes certe tempore Jeremiæ non certos reddebant homines de revelatione Dei per Ieremiam, sed eidem sese opponebant. Ier. 26. Neque à Lino & Clemente expectabant homines certitudinem illius doctrinæ quam Iohannes Apostolus ipsis prædicabat.

34. *Protest.* Si Pontifex iudicat de Scripturis, sequitur, Pontificem esse supra Scripturam.

Bellarmin. *Vera esset consequentia, si Pontifex iudicaret, verumne sit, an falsum, quod Scriptura docet : sed iudicat tantum quæ sit vera Scriptura interpretatio.*

Protest. Sed I. Si Scriptura aperte dicat aliquid, puta cœnam Dominicam communicantibus administrandam esse in utraque specie, & Pontifex iudicet contrarium, nonne ita iudicat de Scripturis, ut sibi illas subiciat ? II. Si interpretatio Pontificis absolute sit recipienda, quia ab illo proficiscitur, sine ulla alia causa ; tum sensus Scripturæ qui est ipsa Scriptura,

Scriptura, saltem quoad nos, subicitur Pontificis auctoritati. III. Non desunt inter Pontificios, qui & consequentiam & consequens ipsum defendunt. *Pighius Hierar. lib. I. cap. 2. 3. 4. Cardinalis Cusanus ad Bohemos, epist. 7. Cocleus, Hofius, & alii ejusdem farinae.*

35. *Protest.* Si à judicio Ecclesiæ pendet fides nostra, pendet igitur à verbo hominum.

Bellarm. *Verbum Concilii, vel Pontificis docentis ex Cathedra, non est omnino verbum hominis, sed aliquo modo verbum Dei.*

Protest. Aliquo modo est verbum Dei, quod cum verbo Dei consentit, quamvis ab uno aliquo privato proponatur: à tali autem verbo, quæ est tale, non pendet fides. Si vero absolute sit verbum Dei quod vel Pontifex pronunciat ex Cathedra, vel Concilia decernunt, tum tot volumina habemus verbi Dei, quot sunt tomi Conciliorum, Decretorum, ac decretalium epistolarum, eaque omnia paræ authoritatis cum Vetere & Novo Testamento.

36. *Protest.* Patres in Scripturis exponendis, non usurpant Prætoriam judicandi potestatem.

Bellarm. *Fungebantur officio Doctorum, non Iudicum.*

Protest. I. Munus Doctorum & Pastorum, summum est, inter ordinaria munera, quæ Christum Ecclesiæ dedisse Scriptura testatur. Eph. 4. 11. II. Si in docendo potuerint Patres & Pontifices errare, tum non gubernantur à Spiritu sancto, sicut Apostoli gubernabantur.

QVÆST. Vtrum fides nostra, an Pontificia, certiore nitatur fundamento?

Bellarm. Lib. 3. cap. 10. *Sciendum est, propositionem fidei concludi tali syllogismo: Quicquid Deus revelavit in Scripturis, est verum: hoc Deus revelavit in Scripturis: ergo hoc est verum. Ex propositionibus hujus syllogismi, prima certa est apud omnes: secunda apud Catholicos est etiam firmissima: nititur enim testimonio Ecclesiæ, Concilii, vel Pontificis, de quibus habemus in Scripturis apertas promissiones, quod errare non possint. Act. 15. visum est Spiritui sancto & nobis, Luc. 22. rogavi pro te, ut non deficiat fides tua. At apud Hæreticos, nititur solis conjecturis, vel iudicio proprii Spiritus.*

Protest. I. Pontificii hominis fides (secundum hanc analysin) est hujusmodi. 1. *Quicquid Deus revelavit in Scripturis, illud est verum: ubi traditiones omnes non scriptæ in primo principio fidei excluduntur.* 2. *Deus aperte revelavit in Scripturis, Ecclesiam, Concilium, Pontificem Romanum non posse errare. Act. 15. Luc. 22. ubi Ecclesiæ propter Scripturam credendum esse docetur, non propter Ecclesiam Scripturæ.* 3. *Ecclesia, Concilium, Pontifex testatur, in Scripturis revelari, Christum esse mundi Redemptorem. Ego igitur credo, Christum esse Redemptorem mundi.*

mundi. Nostra autem fides agnoscitur esse talis: Quicquid Deus in Scripturis revelavit, illud est verum. Sed Deus in Scripturis aperte revelavit, Christum esse mundi Redemptorem. Ego igitur credo Christum esse mundi Redemptorem. Nos igitur eadem fidei certitudine credimus Christum & omnia quæ credimus ut necessaria, qua Pontificii dicunt se credere principium ipsum credendorum, Ecclesiam scilicet, Concilium, Pontificem non posse errare. Illam enim fidem non reducit Bellarminus ad autoritatem Ecclesiæ, sed immediate ad Scripturam. Sic autem nos credimus omnia credenda. Nostra igitur fides ex Bellarmino ipsius confessione est certissima. Non negabit enim quisquam opinor sanæ mentis, quin æque saltem aperta sint Scripturæ testimonia de Christo, ac de Pontifice Romano. Neque ullam aliam conjecturam aut Spiritum privatum sequimur, cum Christum Redemptorem esse credimus immediate propter testimonium Scripturæ, quam illos sequi necesse est, cum primo credunt, Ecclesiam, Concilium, Pontificem non posse errare. II. Nostra fides nititur illo testimonio quod nunquam est falsum. Sed fides Pontificiorum testimonio nititur Pontificis, quem in multis errare & falli posse, ipsi fatentur: Nostra igitur est certior. III. Nostra fides illo testimonio nititur, quo primi fideles, qui primam Ecclesiam Christianam constituebant, adducebantur ad credendum, qui nullum Concilium, Pontificem, aut Ecclesiam ut fidei suæ rationem spectabant. Pontificii autem alio testimonio nituntur, quod illis defuit. Nostra igitur, non illorum, vero nititur fundamento.

C A P. 6. *De sufficientia Scripturæ, lib. 4.*

T H E S I S I.

Bellarmin. *Controversia in duobus (tria tamen facit membra) consistit. 1. Nos asserimus, in Scripturis non contineri expresse totam doctrinam necessariam, siue de fide, siue de moribus: & proinde præter verbum Dei scriptum, requiri etiam verbum Dei non scriptum, id est, divinas, & Apostolicas traditiones. At ipsi docent, in Scriptura omnia contineri ad fidem & mores necessaria: & proinde non esse opus ullo verbo non scripto. 2. Illi existimant Apostolos quidem quadam instituisse præter Scripturam, quæ ad ritus & ordinem Ecclesiæ pertinent, quæ tamen non sunt necessaria, nec præcepta, sed libera: nihil autem tradidisse præter Scripturam, ad fidem aut mores necessario pertinens. Nos autem agnoscimus traditiones Apostolicas omnium generum, id est, de fide, de moribus, perpetuas, temporales, universales, particulares, necessarias & liberas. 3. Illi putant, traditiones Apostolicas, si quæ fuerunt, nunc non posse certo demonstrari: Nos è contrario asserimus,*

asserimus, non deesse certas vias & rationes quibus Apostolica traditiones ostendantur.

Protest. In isthoc statu quæstionis nihil fere desideramus, tantum in primo membro vox *expresse* ambigue ponitur: quia non quæritur, an totidem verbis omnia necessaria in Scripturis continentur, sed vel sententia expressa, vel per necessariam consequentiam inde colligenda. In secundo etiam membro, qui negant quædam ab Apostolis instituta esse necessaria, intelligendi sunt de necessitate perpetua & universalis: quicquid enim ab Apostolis institutum fuit, fuit etiam necessarium pro illo tempore, & pro illis Ecclesiis, pro quibus fuit institutum. Illud quoque quod in tertio membro dicitur de *certitudine*, intelligi debet de certitudine fidei divinæ, non alia.

Argumenta Pontificiorum.

2. Bell. Bis mille annis, ab Adamo usque ad Moysen, conservata est religio sola traditione. Non est igitur Scriptura simpliciter necessaria.

Protest. I. Simili ratione argutari licet, diu conservatam fuisse religionem, non tantum sine Pontifice Romano, sed etiam sine Baptismo, & Cœna Dominica, cum similibus institutis, ergo non sunt simpliciter necessaria. II. Falsum est, toto illo tempore conservatam fuisse religionem sola traditione ordinaria, è manu quasi unius hominis in manum alterius: viva Dei vox perpetuo fere sonabat in Ecclesia, cui paulatim cessanti scriptio postea succedebat, & eandem jam habet necessitatem quam antea habuit viva vox.

3. Bellarm. Scriptura cum postea exstaret, erant sola Iudeorum, aliis interim ad Ecclesiam pertinentibus, utentibus sola traditione, ut Iob & amici ejus. Ipsi etiam Iudæi magis utebantur traditione quam Scriptura.

Protest. I. Si qui pii vivebant extra Ecclesiam visibilem, cum illis extra ordinem egit Deus. Quæritur autem de ordinaria necessitate Scripturæ in Ecclesia Dei. II. Iob & amici ejus vixerunt ante Legem scriptam, & habuerunt vivam vocem Dei, sicut apparet ex libro Iob. III. Alii qui post Legem scriptam adungebant sese Ecclesiæ Judaicæ, habuerunt usum Scripturarum: sicut apparet ex historia Eunuchi, Act. 8. IV. Illud autem est manifesto falsum, quod Iudæi magis utebantur traditione quam Scriptura. officium eorum fuit verba Legis perpetuo habere in oculis, in corde & in ore, Deut. 6. 6. 7. 8. 9. Narrationes illæ quarum mentio frequens est in Scripturis, intime pertinent ad usum Scripturæ, tantum abest ut eum excludant.

4. Bellarm. A Christi adventu per annos multos fuit Ecclesia sine Scripturis.

Protest. I.

Protest. I. Sine omni Scriptura non fuit Ecclesia. II. Quod sine scriptis Apostolicis aliquandiu fuit, hoc inde erat, quia viva voce debuerunt primo Euangelium prædicare, & postea scribere. III. Quod sapientissimus Deus voluit Apostolos Euangelium viva voce prædicatum quam primum scriptis consignare, eo ipso ostenditur necessitas Scripturæ.

5. Hactenus conatus est Bellarminus ostendere Scripturas non esse necessarias, sed traditiones: jam probare vult Scripturas non esse sufficientes sine traditionibus, quamvis traditiones sufficientes fuerint sine Scripturis: sic duplici blasphemia traditiones extollit supra Scripturas.

Bellarmin. *Vel totus canon simul sumptus est sufficiens, vel singuli libri per se: non singuli, ut conceditur: neque totus canon, quia multi libri vere canonici perierunt.*

Protest. I. Non est sufficiens enumeratio in disjunctione. Illi enim libri Scripturæ qui exstant, conjunctim considerati, neque sunt unus liber singularis, neque (ut Bellarminus judicat) totus canon: istos tamen sufficientes affirmamus. II. Si etiam ex istis qui jam exstant unus aut alter liber periisset, (ut epistola 2. & 3. Iohannis) reliqui tamen essent sufficientes ad Ecclesiæ salutem; Deus enim, in toto canone, non sufficienter tantum, sed abundanter salutem nostræ prospexit. III. Negamus ullum librum canonis periisse, idque ob illas rationes, quibus Bellarminus ipse lib. 2. cap. 2. & 7. probavit codices Hebraicos & Græcos non esse in universum & omnino corruptos. Neque enim omnia illa quæ Prophetæ aut Apostoli scripserunt sunt statim canonica, sed quæ Deus in illum finem sanctificavit. IV. Si perierunt libri canonici, Pontificum hæc lata culpa fuit, qui etiam possunt ac debent nobis, ex plenitudine scientiæ infallibilis quam habere dicuntur, eosdem Ecclesiæ restituere.

6. Bellarm. *Si Christo & Apostolis fuisset propositum verbum Dei restringendi ad Scripturam, tum appareret ex Scripturis, Apostolos ex Domini mandato scripsisse. Sed id nusquam legimus: imo ad scribendum non nisi necessitate quadam coacti: animum applicuerunt.*

Protest. I. Negatur consequentia, si de externo aperto mandato intelligatur. II. Internum mandatum habuisse Apostolos, sequitur ex eo quod Bellarminus ipse fatetur cap. 3. Deo scilicet volente, suggerente, & inspirante eos scripsisse. III. Iohanni duodecies in Apocalypsi mandatur, ut scribat. Quod autem de uno exprimitur, de cæteris intelligitur, sicut in Veteri Testamento: unde etiam Augustinus idem de omnibus affirmat, de consensu Evangelist. lib. 1. cap. 35. *Quicquid Christus de suis factis & dictis nos legere voluit, hoc scri-*

hoc scribendum illis tanquam suis manibus imperavit. IV. Non magis coacti fuerunt Apostoli scribere quam predicare. V. Instantia Ecclesiarum, quas Bellarminus dicit quosdam Apostolorum obtestatas esse ut scriberent, satis ostendit necessitatem Scripturae fuisse tum temporis Ecclesiae notam. VI. Neque propter mandatum Dei, neque propter intentionem scribentis, quae in Mose non possunt negari, concedit Bellarminus sufficientiam Scripturae ab ipso exaratae: haec igitur tota ratio nihil spectat ad quaestionem.

7. Bellarm. *Si doctrinam suam literis consignare voluissent, certe Catechismum aut similem librum confecissent, vel omnes simul communem aliquem librum edidissent.*

Protest. I. Quis hoc sibi arrogabit, ut Spiritui sancto sit à consilio, & modum agendi praescribat? II. Moses doctrinam suam literis consignare voluit, & tamen historice scripsit sicut Euangelistae. III. Tam absurde hic loquitur Bellarminus, ac si concludere vellet, Apostolos non voluisse doctrinam suam literis consignare. IV. Inepte etiam, si non blasphemae agit, dum innuit maiorem sufficientiam futuram fuisse in uno Catechismo, quam jam reperitur in omnibus scriptis Apostolorum.

8. Bellarm. *Multa sunt quae ignorari non possunt, & tamen in Scripturis non continentur.*

Protest. Nihil tale.

Bellarmin. I. *Temporis Veteris Testamenti, foemina remedium aliquod habebant quo à peccato originali purgarentur, sicut pro masculis instituta erat circumcisio secundum multorum opinionem: quid autem esset pro foeminis, nusquam habet Scriptura.*

Protest. I. Si fuit remedium aliquod omnibus foeminis necessarium ad salutem, tum in Scripturis habetur ex confessione Bellarmini *cap. I I.* ubi dicit, *Omnia scripta esse quae sunt omnibus necessaria.* Remedium enim foeminis necessarium, aequae est omnibus necessarium, ac illud necessarium est masculis. II. Si singulare fuit remedium Sacramentale proprium foeminarum, nulla ratio ne fingi quidem potest quare non in Lege scripta poneretur, aequae ac minutiora illa quae pertinent ad puerperae purgationem, *Levit. 12.* III. Ex sententia Bellarmini, de effectu Sacram. *lib. 2. cap. 13,* neque circumcisio, neque ullum Sacramentum Veteris Testamenti purgabat à peccato, aut justificabat. Non est igitur ferenda Sophistica ejus impudentia, cum hoc in loco dicit, *sine dubio tale remedium purgans à peccato necessarium fuisse foeminis, & tamen viris Circumcisionem in illum finem institutam affirmat solummodo secundum multorum opinionem: praesertim cum ipsemet fateatur multos veterum contra sentire, de sacr. Baptismi lib. I, cap. 4.* IV. Falsum est, Circumcisionem

onem institutam fuisse tantum pro masculis: quamvis
um in masculis tantum fiebat, non tamen pro masculis
ntum, sed pro toto semine Abrahæ. *Gen. 17. 9. 10. 5.*
on ignoravit Bellar. Scholasticos cum Lombardo *lib. 4.*
¶ 1. purgationem foeminarum à peccato, ad fidem so-
m præcipue & proprie referre: de fidei autem virtute
irgante & justificante non silet Scriptura.

Bell. 2. *Non est ullo modo credibile non fuisse remedium ullum pro
sculis morientibus ante diem octavam: & tamen nihil exstat de hac
in Scriptura*

Protest. I. Æque est credibile, nullum fuisse remedium
ro infantibus Iudæorum ante octavum diem morienti-
is, ac illud quod à Pontificiis creditur, nullum esse re-
edium pro infantibus Christianorum morientibus an-
quam possint Baptizari. II. Bellarm. Ipse alibi incer-
im esse dicit, quod hic nullo modo credibile esse affir-
lat. Hæc enim sunt ejus verba, de Sacram. Baptismi
1. cap. 4. ad arg. 4. quod petitur ab istis infantibus: *totum
gumentum constat ex rebus incertis. Non scimus an ante octavum
em haberent infantes Iudæorum aliquod remedium.* III. Ale-
ander Halensis, in summa, *part. 4. q. 4. art. 3.* parvulos
re octavum diem decedentes, salvatos asserit per fidem
rentum, cum oblationibus & sacrificiis. Thomas etiam
re 3. quæst. 70. art. 4. non dubitat affirmare, *solam fidem in
ristum tam illos parvulos, quam alios etiam adultos, tam ante quam
st circumcissionem datam servasse.*

Bellar. 3. *De Gentilium justificatione, tempore veteris Testa-
nti, ut Scripturis nihil habetur.*

Protest. Quasi non diserte scriberetur, benedicendas om-
es familias terræ in Abrahamo *Gen. 11. 35.* quod pro-
issum accipiendum fuit per fidem *Gal. 3. 14.* & accipien-
us valebat ad justificationem, *Rom. 4. 16.*

Bell. 4. *Libros aliquos vere divinos exstare, necesse est nosse, sed
illo modo ex Scripturis haberi potest: Alcoranum enim idem de se af-
mat, quod Scriptura de sese.*

Protest. I. Bene est quod tandem, ex contentionis stu-
o, Bellarm. concedit necessarium esse nosse Scripturas.

I. Sacras Scripturas vere & certe divinas esse multis
gumentis probat ipse Bell. *lib. 1. cap. 2.* quæ ex ipsis Scri-
uris petit, nulla mentione facta traditionum, neque hic
gat hanc doctrinam in Scripturis contineri, nihil igi-
hoc argumento continetur de doctrina non scripta.

II. Impia plane est comparatio Sacræ Scripturæ cum
lcorano, & homine Christiano indigna. Cum autem
ahumetanorum in eo plane similes sunt Pontificii, quod
aditiones jactant, & Scripturas accusant, tanquam cor-
ruptas,

ruptas, & imperfectas, non mirum est, si talem fidei habeant de Scripturis, qualem illi de Alcorano.

Bellar. 5. *Oportet scire quæ sit Scriptura.*

Protest. Iisdem argumentis quibus ostenditur aliquos libros esse Scripturam divinam, simul etiam ostenditur (maxima saltem ex parte) quinam sint illi. Neque est hæc doctrina non scripta, saltem de toto vetere testamento & magna parte novi.

Bell. 6. *Oportet scire istos libros qui sunt in manibus esse illos.*

Protest. Hoc etiam iisdem argumentis confirmatur, cedente evidentia omnium veterum scriptorum comuni.

Bellar. 7. *Necesse est Scripturas intelligere.*

Protest. I. Sensus Scripturæ est in Scriptura, & non doctrina non scripta. II. Non est necessarium ad saltem omnia quæ sunt in Scripturis intelligere. Pontificum suis traditionibus illud sibi non arrogabunt. Quæ sunt necessaria ex ipsis Scripturis intelligi possunt. Obvisissimas autem, quæstiones non habere testimonium traditionis in Ecclesia recepta, ut plurimum, fatetur Bellar. cap. 11.

Bell. 8. *Credendum est Beatam Mariam semper fuisse Virginem.*

Protest. Credendum est ut Basilius credidit, lib. de Imman. Christi generat: Donec dispensabatur Christi generatio, necessarium erat virginitas: quid vero postea sit factum, ad mysterii huius doctrinam non anxie coniungendum est.

Bellar. 9. *Credendum est in Novo Testamento Pascha esse celebrandum die Dominico.*

Protest. De Paschatis necessitate in Novo Testamento nihil omnino credendum est, humana instituta non sunt objecta fidei divinæ.

Bellar. 10. *Oportet credere Baptismum parvulorum esse ratum.*

Protest. Ex Scripturis hoc probat ipse Bellar. de sacra. Bapt. lib. 1. cap. 8. fatetur etiam huius libri cap. 11. Omnia scripta esse ab Apostolis quæ sunt simpliciter omnibus necessaria: Baptismus autem statuit maxime necessarium.

5. Bell. *Ex Scripturis demonstratur esse aliquas veras traditiones.*

Protest. Illas videlicet quæ in Scripturis ipsis traduntur: aliis testimonium nullum præbent Scripturæ.

Bellar. 1. Ioh. 16. *Multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Et Iohan. ult. Sunt alia multa quæ fecit Iesus, &c.*

Protest. I. Locus ille prior fuit olim quali communis erroris hæreticorum. Sic enim August. in Ioh. tractat 97. *Inter insipientissimi hæretici qui se Christianos vocari volunt, audient figmentorum suorum quas maxime exhorret sensus humanus, hæc confessione Evangelica sententia colorare conantur, ubi Dominus ait, alia multa &c.* II. Non magis facit pro Pontificiis, quam veteribus

Veteribus

veteribus illis Hæreticis, quia non magis isti quam illi possunt ostendere illa quæ præter Scripturas tradunt, ea esse quæ tunc Dominus docere differebat. Neque possunt ullo modo probare illa eadem non esse ab Apostolis scripta. Nullam speciem consequentiæ habet ista ratio, ante resurrectionem Apostoli quædam non potuerunt portare, ergo postea illa non scripserunt. III. Non dicit Christus multa habeo vobis dicenda, quæ nullo modo dixi, dixerat enim omnia necessaria, *Ioh. 15. 15 & 17. 8.* Sed quæ vos nunc non potestis portare, id est, quorum intelligentiam non potestis capere cum fructu, antequam Spiritum acceperitis: plenior igitur institutionem à Spiritu expectandam esse docet, sed circa res illas quas ipse docuerat. *v. 13. & c. 14. 26. 4.* Si tamen concedatur, alia fuisse revelanda, tum dicimus illa omnia in Scriptis Apostolorum exstare. *5. Ioh. c. ult. v. 30.* diserte loquitur de factis, non de dogmatis: & addit etiam *v. 31.* omnia illa facta esse scripta quorum cognitio est necessaria ad vitam.

Bellarmin. 2. *1. Cor. 11. 2.* Sicut tradidi vobis præcepta mea tenetis & *v. 23.* Accepi à Domino, quod & tradidi vobis

Protest. Nisi Pontificii possint demonstrare. I. Omnia quæ Apostolus præcepit Corinthiis esse universaliter necessaria ad salutem. II. Illa quæ præcepit & tradidit nusquam esse scripta. III. Sejam certo scire, quænam illa sint quæ Apostolus tradidit, & non scripsit; nihil possunt ex istis verbis extorquere, in patrocinium suarum traditionum.

Bellarmin. 3. *Tenete traditiones quas accepistis sive per sermonem, sive per epistolam nostram. 2. Thess. 2.*

Protest. Nulla species consequentiæ est in hac ratione, Apostolus Thessalonicenses quædam docuit per sermonem, & quædam per epistolam; ergo quædam docuit necessario, quæ in nullaparte Scripturæ continentur.

Bellarmin. 4. *1. Tim. ult. O Timothee depositum custodi. Vbi per depositum intelligitur sensus Scripturarum, & aliorum dogmatum.*

Protest. De sensu scripturæ non negatur: alia autem dogmata adjicere est petere principium. Sensus vero Scripturæ conservatur. I. In ipsis Scripturis sine adjectione aut detractioe conservandis: qua in re Pontifices Romani agnoscunt se infidos fuisse, dum Scripturas corruptas esse contendunt. II. In retinenda earum fide. *1. Tim. 1. 18. 19. 3.* In eadem fide apud alios tuenda, promovenda, & propaganda. *2. Tim. 2. 2.* Hæc igitur verba non pertinent ad traditiones, sed illa quæ proxime sequuntur: *aversari profanos de rebus inanibus clamores, & appositiones falso nominata nomina.* Et quæ alibi habet de fabulis vitandis.

Bellarmin. 5. *Ioh. in epist. 2. & 3. Multa habens scribere volui per chartam & atramentum.*

Protest. Hac consequentiæ ratione concludere licet, nullam doctrinam in tota Scriptura contineri, quam Iohannes in duabus illis posterioribus epistolis non exaravit. Non Scripturæ tantum, sed & rationi vim faciunt, quæ hunc in modum argumentantur.

10. Bellarm. *Idem ostenditur testimoniis Pontificum, Conciliorum, & Patrum.*

Protest. Illud idem quod fuit probandum, est, doctrinam aliquam necessariam esse quæ in Scripturis non continetur. Hoc autem istis testimoniis non probatur, neque potest probari. Veteres sæpe traditiones approbant quæ in Scriptura continentur, secundum illud Cypriani ad Pomp. *Si in Evangelio præcipitur, aut Apostolorum Epistolis, aut Actibus continetur, observetur certe hæc sancta traditio: præsertim si totidem verbis in Sacris literis non exprimantur: Formulas quidam verborum traditioni tribuunt, quorum sensum Scripturis ipsimet ostendunt. Maxima tamen ex pariter & cæremonias sine Scripturis receptas, de quibus non disputatur, per traditiones designant. In iis autem plerumque satis fuerunt faciles & liberales: secundum illud Hieronymi ad Lucium: Vnæquæque Provincia abundet in sensu, non præcepta majorum Leges Apostolicas arbitretur. Cum tamen Scripturis iudicium ferunt, traditiones non scriptas perinde damnant: sicut idem Hieronymus in Hag. cap. 1. Quæ absque autoritate & testimoniis Scripturæ, quasi traditione Apostolorum, sperperiunt & confingunt & percutit gladius Dei.*

11. Bellarm. *Idem probatur quatuor aliis argumentis.*

Protest. Argumenta debent esse firma, quæ adversus Scripturas valerent.

Bellarmin. 1. *Hæretici omnium ætatum rejecerunt traditiones: ergo non sunt rejicienda.*

Protest. I. Perpendatur similis ratio, Hæretici omnium ætatum rejecerunt gentium idolatriam: ergo non est rejicienda. II. Manifesto falsum est, omnes Hæreticos omnes traditiones rejecisse. Irenæus lib. 3. c. 2. *Cum arguantur ex Scripturis in accusationem convertuntur ipsarum Scripturarum &c. quia non possit ex his inveniri veritas, ab his qui nesciunt traditionem. Tertull. de resurrect. Aufer Hæreticis quæ cum Ethnicis capiunt, ut de Script. solis quæstiones suas sistant, stare non poterunt. Eusebius testatur Papiam quendam errores varios proposuisse, tanquam ex traditione non scripta. lib. 3. cap. ult. Marcion etiam jactare solebat se sua commenta non à sese, sed à ipsis Apostolorum discipulis habuisse, iis nempe qui Marcionis auditores fuerunt. Clemens lib. 7. Stromat: Viventibus adhuc*

adhuc Apostolis incipiebant impostores fingere sermones & Epistolas tanquam ab Apostolis provenissent. 2. *Theff.* 2. Quantum traditionibus tribuerit Montanus, apparet x Tertulliano de corona militis, qui tum deflexerat ad hanc hæresin. cum illum libellum scribebat.

Bellarmin. 2. *Mores omnium gentium, & rerum profanarum probant leges non scriptas.*

Protest. I. Antiquissimæ leges Romanorum fuerunt in libris scriptæ. II. Communis est sententia interpre-
um juris civilis, Scripturam necessario requiri ad Legem
umanam: quibus etiam suffragantur Albericus, Salice-
is, Glossa, & Archidiaconus: teste Azorio Iesuita, *instit.*
or. l. 5. c. 2. imo definitio legis ex Iure Canonico. *cap. lex,*
ff. 1. ex Isidoro desumpta, est, *lex est constitutio scripta.*
II. Mores gentium & profanorum hominum non sem-
per consonant viis Dei. Neque tantum est periculum in
rum humanarum, ac in voluntatis Dei ignorantia.

Bellarmin. 3. *Si omnia essent aperte scripta, nullum esset privile-
gium Ecclesie supra Hæreticos, Paganos & Iudeos. Cum tamen Eccle-
sæ credia sunt eloquia Dei, Rom. 3.*

Protest. Objectio ridicula simul & profana. Scriptura
nim longe alia ratione est in Ecclesia, quam apud alios:
ecclesia est lex vitæ, & ipsa vita *Deut. 32. 47.* Præterea,
Iosès expresse dicit, legem scriptam fuisse sapientiam,
rudentiam, & dignitatem Ecclesiæ, supra omnes gen-
es, ante oculos populorum, qui audirent ejus statuta,
Deut. 4. 6.

Bellarmin. 4. *Dignitas mysteriorum multorum silentium requirit, nec
est ut in Scripturis explicentur: ut tremenda mysteria Missæ.*

Protest. I. Hac ratione dignitas traditionum extollitur
pra dignitatem Scripturæ, & doctrinæ non scriptæ
agis divinæ pronuntiantur, quam doctrinæ scriptæ. Ar-
gumta Missæ sunt magis reverenda, quam magna illa my-
teria pietatis, *1. Tim. 3. 16.* II. Omnia mysteria Veteris
testamenti etiam illa, quæ inspicere non licuit nisi Sa-
rdotibus, fuerunt tamen in lege scripta & descripta
III. Christi mandatum est, in novo testamento ut quæ
scipuli ab ipso didicerant, *in luce & in solariis,* id est, pro-
clam docerent, *Matth. 10. 27.* tremenda igitur & tegenda
ysteria Missæ, neque sunt mysteria veteris, neque No-
Testamenti, sed pars mysterii illius impietatis, cujus
entio sit, *2. Theff. 2. 7.* & profunditatum Satanæ, *Apoc. 2.*
I. Hæc ipsa tamen tremenda mysteria Missæ, in Missa-
Romano & similibus futilissimis libris reperiuntur ex-
plicata, quid igitur prohibet, quo minus in sacris literis
starent, si fuissent ex Deo?

12. Bellarm. *Regula quibus in cognitionem verarum traditionum Apostolorum devenitur, sunt quinque.* I. Quando universa Ecclesia aliquid tanquam fidei dogma amplectitur, quod non invenitur in divinis literis. 2. Quando universa Ecclesia aliquid servat quod nemo constituit nisi Deus. 3. Quando aliquid in Ecclesia universa omnibus retro temporibus servatum est, etiamsi illud tale sit, ut potuerit ab Ecclesia influere. 4. Cum omnes Doctores Ecclesia communi consensu docent aliquid ex Apostolica traditione descendere. 5. Cum aliquod pro traditione Apostolica habetur, in illis Ecclesiis, ubi est integra continuata successio ab Apostolis, qualis successio nunc defecit in omnibus Ecclesiis, praterquam in Romana.

Protest. I. Omnium harum regularum basis est universa Ecclesia scilicet in traditionibus Apostolicis, definitis, nullo modo labi aut decipi posse: ad quam una quasi generalem regulam quinque istas speciales non immerito revocavit Azorius, *instit. moral. lib. 8. cap. 5.* Hoc autem nihil aliud est, quam incertum per incertius probare. II. Illa autem est turpissima simul impudentissima petitio principii, Ecclesiam Romanam ut regulam traditionum obtrudere, quæ maximè sceleris postulatur propter suas factas & e mentitas traditiones. Sed sic e contra. Conciliorum, Patrum & Primitivæ Ecclesiæ nomina ad speciem & pompam à Pontificiis proferuntur cum interim Ecclesiam Romanam præsentem omnium regulam esse volunt. Sic enim diserte Bell. *de Sac. lib. cap. 25.* Omnium Conciliorum veterum & omnium dogmatum firmitas ab autoritate præsentis Ecclesiæ dependet. III. Nulla harum regularum potuit olim locum habere, cum Ecclesiæ varietas contraria plane sibi ab Apostolis tradita fuisse contendebant, quod etiam vere fuisse ab iis affirmatum defendit Azorius, *instit. moral. lib. 8. c. 4.* Diverse (inquit) traditiones Apostolis præmanarunt. Per Orientem enim, traditione ab Apostolis derivata, sabbatum, sicut dies dominica, pie & religiose colebatur? & tamen per Occidentem sabbato jejunium servabatur, traditione (ut existimo) à Petro Apost. accepta. Vnde diversi ritus & mores per Orientem & Occidentem retenti & observati sunt. IV. Nihil omnino est quod ab universa Ecclesia per omnia sæcula fuit receptum, ut necessarium creditu aut observatu, quod in divinis literis non continetur. V. Si traditiones eadem fide sint recipiendæ cum iis quæ in Scripturis continentur propter Ecclesiæ testimonium, & Patrum consensum tum hæc testimonia Ecclesiæ & Patrum, eandem certitudinem & auctoritatem habent cum sacra Scriptura tum credendum est scriptis Patrum eadem fide qua scriptis Prophetis & Apostolicis credimus: tum si Patres loquantur ex Scriptura, siue absque Scriptura, nu

est differentia, quod ad fidem ipsis habendam: quæ omnia sunt plane absurda, & à pietate prorsus aliena.

Argumenta nostra.

13 *Protest.* Deut. 4. 2. Ne addite ad verbum illud quod ego præcipio vobis, neque detrahite de eo.

Bell. I. *Non agitur ibi de verbo scripto, sed tradito viva voce.*

Protest. I. Non agitur igitur de decalogo qui scriptus fuit à Deo ipso: Neque de legibus illis, quas ex ore Domini acceptas Moses scripserat, & in libro fœderis & populo audiente legerat, Exod. 24, 47. 2. Si agitur ibi de verbo tum temporis à Mose viva voce tradito, tum agitur de verbo scripto. Moses enim eadem verba legis quæ viva voce tradidit, absolvit scribere in libro, usque ad finem eorum. Deut. 31. 24.

Bellarm. 2. *Vera expositio ejus loci est, quod Deus non vult dicere, non servabitis aliud quam id quod nunc præcipio: sed, in hoc quod præcipio, nihil mutabitis, addendo, vel minuendo. Alioqui peccassent Propheta & Apostoli, qui tam multa postea addiderunt.*

Protest. I. Si singulis præceptis legis non licuit aliquid addere, certe toti legi nihil fuit addendum. II. Nulla ratio reddi potest, quare additio in præcepto, non sit æque licita, ac additio extra præceptum. III. Moses ipse, 12, 30, 31, 22. Manifeste ostendit hanc legem pertinere ad additiones extra aut ultra legem: *Ne facito sic Iehova Deus vester, sicut gentes fecerunt diis suis. Vnamquamque rem quam ego præcipio vobis, eam observantes facite, ne addito ei.* Hac etiam ratione istiusmodi additiones damnantur à Prophetis: *quod non præceperam, neque subierat in animum meum Jer. 7. 31.* IV. Quod ad Apostolos attinet, quicquid addiderunt, id non tam illi quam Deus per illos fecit: idque tum quum etiam per eosdem abrogationem multarum legum Moïsi induxit. Prophetæ autem nullum omnino mandatum novum addiderunt legi: sed explicationes & accommodationes tantum. Non autem ideo Prophetarum scripta dicuntur interpretationes Moïsi, quia Moïses commendat auctoritatem Prophetarum, sicut Bellarm. dicit traditiones in Scripturis laudari, & Ecclesiæ auctoritatem commendari, atque adeo istas etiam traditiones esse quodam modo explicationes verbi scripti: sed quia sensum legis exposuerunt & accommodarunt ad usum populi in unaquaque generatione.

14. *Protest.* Apoc. ult. *Si quis apposuerit ad hæc, &c.*

Bell. *Certum est Iohannem ibi prohibere corruptionem libri illius.*

Protest. I. Quamvis hoc non sit adeo certum, Iohannem tantum ad illum librum respexisse, imo verisimile idmodum sit, eum totum canem hac denunciatione gravi-

viissima obſignuſſe, hoc tamen conſeſſo, cum eadem ſi ratio cæterorum canonicorum librorum, & illi qui tradunt doctrinas, quæ in iſtis libris non continentur, apponunt aliquid iis, comminatio illa pertinet etiam ad traditionum authores. II. Si Pontifices Romani prophetias quaſdam proferrent de ſtatu Eccleſiæ, aut Anti-chriſti myſterio, & dicerent ſe illas accepiſſe à Iohanne, atque adeo ejuſdem eſſe fidei cum illis prophetiis, quæ in Apocal. continentur, manifeſto rei eſſent appoſitioni ad illum librum: non poſſunt igitur à ſimili crimine excuſari, cum dogmata quaedam proferunt, tanquam Apoſtolica, quæ in ſcriptis Apoſtolorum non continentur.

15. *Proteſt. Gal. 1.* Si Angelus de cœlo Euangelizet vobis, præterquam quod Euangelizaviſus vobis anathema ſit.

Bellarmin. I. *Apoſtolus loquitur de omni verbo, ſive ſcripto, ſive non ſcripto.*

Proteſt. Loquitur Paulus de verbo à ſe prædicato: nihil autem prædicabat, quod in Scripturis non continebatur, *Act. 26. 22.* Neque Chriſtianus quiſquam negabit Euangelium illud totum, quod Paulus Galatis prædicaverat in Novo Teſtamento ſcriptum exſtare.

Bell. 2. *Per illud præter Apoſtolus intelligit contra. Apoſtolus enim ipſe multa alia poſtea docuit, & Iohannes in Apocalypſi. Agit etiam hic adverſus contrariam doctrinam. Sic præter accipitur pro contra, Rom. ult. 17.*

Proteſt. I. In Theologia verum eſt, præter Scripturas, eſt contra Scripturas: quia Scriptura prohibet additiones, quamvis autem quod adjicitur ſit contra præceptum illud generale, eſt tamen ſolummodo præter dogmata illa ſingularia, quibus adjicitur. II. Apoſtoli alibi nihil quicquam in dogmatico genere ſcripſerunt quod Paulus inter Galatas non prædicaverat. III. Agit hic Apoſtolus adverſus contrariam doctrinam per argumentationem vel à minore ad majus, vel à genere ad ſpeciem: præter enim ſtriſte ſumptum eſt minus, & late acceptum eſt generalius quam contra. IV. Eadem ratione præter includit contra, Rom. ult. 17.

16. *Proteſt. Ioh. 20. 3.* Hæc ſcripta ſunt ut credatis, & credentes vitam habeatis.

Bellarmin. I. *Iohannes ibi loquitur de ſolis miraculis Chriſti, non de dogmatis fidei & præceptis morum.*

Proteſt. Non ſola miracula intelligi, inde apparet, quod miracula ſine doctrina, non ſufficiunt, ut credamus, & credendo vitam habeamus. Neque Iohannes de miraculis ſcripſerat in Euangelio ſuo vel tantum, vel præcipue.

Bell. 2. *Si res à Iohanne ſcripta ſufficiant, ſuperflua erunt omnes alia Scripturæ.*

Proteſt.

Protest. I. Eadem ratione concludere possit, si cæteri angelistæ sufficienter scripserant de passione Christi, in quicquid Iohannes de illa scripsit fuit superfluum. Sed sic visum in sapientiæ divinæ, non sufficienter tantum; Sed & abundanter consulere nostræ fidei ac satisfaci. *II.* Non excluduntur hac sententia reliquæ Scripturæ, sed supponuntur: Iohannes enim, ultimo scribens, ostendere voluit, ad finem usque mundi nullos alios libros canonicos esse expectandos: neque necessarium esse quidquam, quod in suo Euangelio una cum requis libris ante à Prophetis & Apostolis conscriptis, non continebatur.

17. Protest. 2. Tim. 3. 15. 16. 17. Sacræ literæ possunt te sapientem reddere ad salutem: tota Scriptura est utilis, scilicet ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum, perfecte instructus.

Bellarmin. *I.* Scriptura sufficienter instruit, & perficit hominem, quia multa expresse continet, & quæ non continet, ostendit omnia inde sumenda.

Protest. I. Apostolus ostendit omnia peti posse, ac debere ex Scripturis, quia possunt hominem sapientem reddere ad salutem, & perfecte instructum ad omne opus bonum. Bellarm. invertit plane sensum, & dicit Scripturam perficere hominem, quatenus ostendit illa, quæ ipsa non habet esse aliunde petenda, videlicet ab Ecclesia vel Pontifice Romano. *II.* Hac ratione prima epistola ad Timotheum, vel uno illo tertio capite perfecte instrueret ad omne opus bonum: multa enim expresse continet, & quæ non continet, ostendit (Bell. interprete) unde sint petenda: à columna scilicet & stabilimento veritatis. *III.* Si hoc sit perficere, ostendere unde perfectio sit petenda, tum Iohannes Baptista perfecit suos discipulos. *Ioh. 3.* imo lex perfecit Christianos, *Gal. 3. 24.* quod Apostolus expresse egat, *Heb. 7.*

19. Bellarm. 2. Paulus ne hanc quidem sufficientiam Scripturæ tribuit: quia cum dicit omnis Scriptura, non solum toti corpori Scripturæ tribuit eam laudem, sed etiam singulis libris.

Protest. Rectissime hoc dicitur, laudem aliquam istis verbis tribui, & toti corpori Scripturæ, & singulis ejus libris. Inde vero nihil minus sequitur, quam ne istam quidem sufficientiam tribui Scripturæ, quam variis libris per se convenire modo ostendi. Imo sequitur potius, omnem sufficientiam toti Scripturæ tribui, & secundum proportionem singulis libris suam. Si quis enim diceret, Logicam posse aliquem peritum reddere bene differendi, quia omnia ejus præcepta utilia sunt ad inven-

niendum & iudicandum, ut qui in iis se exercet, perfecte instruatur ad bene differendum, ille magnam sufficientiam tribueret illi arti & ejus partibus: lic est in eo quod Apostolus hic de Scripturis affirmat. Sed aliud est quod Bell. vult, videlicet, non totum corpus Scripturæ hic intelligi, sed quemlibet librum: quod vanissimis rationibus probare conatur. I. Iudicio omnium Latine scientium, quod dicitur de omni Scriptura, dicitur de singulis libris. Sed Iudicio omnium Græce scientium vox *παντα* quæ hic in vetere versione redditur *omnis*, sæpe significat idem quod *ολη* tota ut Matth. 8. 32. 34. Ephes. 4. 16. Act. 20. 27. Iudicio etiam omnium qui attente versati fuerunt in vulgari interpretatione, *omne* idem sæpe notat quod *totum* ut Matth. 26. 59. Marc. 1. 33. & 14. 55. Act. 1. 47. & 7. 10. & 15. 22. Phil. 1. 3. Hebr. 3. 2. Omnis plebs, omnis domus, civitas omnis, omnis Ecclesia, omne Concilium, omne pratorium. In hoc autem loco per *ταυτα γραμματα*, sacras literas, necessario intelligitur corpus Scripturæ Sacræ, & Iudicio omnium Theologice scientium, quilibet unus Scripturæ liber non intelligitur per illam Scripturam, quæ perfecte instruit hominem Dei ad omne opus bonum. II. Cum hac epistola scriberetur, aliquid ad huc deerat ex corpore Scripturarum. Sed tota Scriptura quoad essentielles partes legis & Euangelii, vet. ac novi Testamenti exstabat, quamvis Apocalypsis & Euangelium Iohannis, ut integrales partes adhuc deerant: & illi ipsi libri tamen qui deerant per analogiam includuntur. Sicut Paulus dicens totum corpus Christi mysticè animari & a sancto ejus Spiritu, includit etiam illa membra quæ neque tum temporis exstabant neque adhuc exstant. III. Apostolus ex eo quod tribuit omni Scriptura, concludit in particulari de Scripturis Vet. Testamenti. Saltem igitur in præmissis hujus ratiocinationis agit de alia etiam Scriptura præter vetus Testamentum, quod etiam in conclusione eum facere apparet ex illis verbis, *per fidem qua est in Iesu Christo*. Si vero totum hoc demus, argumentum fortius stringit. Si enim Scripta veteris Testamenti poterant reddere homines sapientes ad salutem, & perfecte instructos ad omne opus bonum; quanto id magis præstabit universa Scriptura veteris ac novi Testamenti simul.

Bellarmin. 3. *Utilis est, non significat sufficiens est, saltem non sola sufficiens est, sed hunc habet usum, ad hoc refertur & ordinatur, ad aliud simile. Sicut qui dicit, cibus est utilis ad nutriendum hominem, dicit quidem cibum ad hoc esse institutum, ut nutriat, sed non dicit sufficere solum cibum: nam si calor naturalis deficiat, aut aliquod instrumentum corporis ad nutritionem necessarium, cibus non nutriet.*

Protest. I. *Quamvis utilis est, non significet sufficiens et tamen utilis est ad omnia necessaria, & perfecte instruit ad omne bonum.*

sa, tantum saltem significat quantum *sufficiens est*. Hæc item utilitatis magnitudo quam Paulus in summo gratia tribuit Scripturæ, hæc (inquam) utilitas illud est ius à nobis urgetur. **II.** Si Scriptura sit à Deo in illuminem ordinata, ut perfecte instruat ad omne opus bonum, & ut possit quemlibet sapientem reddere ad salutem, quod Bellarm. concedit, tum certe quilibet contentus esse potest Scriptura tanquam sufficienti regula fidei & morum. **III.** Exemplum illud de cibo sophisticæ & dicule adhibetur. Sicut enim ille qui dicit cibum posse omnem nutrire, & utilem esse ad perfectam nutritionem, significat cibum esse sufficientem materiam nutritionis, quamvis calor naturalis & alia concurrant ut efficientes causæ: sic Paulus dicens, Scripturam posse hominem sapientem reddere ad salutem, & utilem esse ad perfecte instruendum, significat Scripturam esse sufficientem materiam nutritionis spiritualis, quamvis Spiritus sanctus & fides necessario debent concurrere, ut efficientes causæ salutis. Bene est, quod Bellarm. concedit Scripturam ita esse sufficientem ad salutem, sicut cibus est ad nutriendum, nihil enim comedendum præter cibum: nihil igitur credendum præter Scripturam. Sed inter Pontificios, quum homines petunt Script. tanquam legem, dant illis traditionem tanquam lapidem aut fermentum, quod patres ergo filios suos facturos negat Christus, *Matth 7. 9. 10.*

18. Protest. Traditiones in Scripturis ubique damnantur. *1. 2. 9. Matth. 15. Gal. 1. Coloss. 2. 1. 1. Tim. 1. 1. Pet. 1.*

Bellarm. *Christus & Apostoli non reprehendunt traditiones quas acceperant Iudæi à Mose & Prophetis: sed illas quas acceperant à quibusdam recentioribus, quarum aliqua inanes erant, aliqua perniciose, contra Scripturas.*

Protest. I. Nunquam quemquam in tota Scriptura eo nomine reprehensum legimus quod traditiones non scribas negligebat. Imo vita promittitur facientibus quod scriptum est *Gal. 3. 10. 1. Tim. 12. 2.* Damnantur illæ traditiones quas Scribæ & Pharisei dicebant esse Mosis & Prophetis. Non est enim dubitandum quin à recentioribus illis, à quibus observationes illas acceperant, acceperint etiam aut illas à Mose esse, vel in particulari, vel saltem in universali. **III.** *Moses & Propheta,* apud Christum & Apostolos, idem sonat quod Scriptura veteris Testamenti. Non agnoscebant igitur ullum verbum Dei ab Ecclesiæ traditum præter verbum scriptum: non mirum est igitur si eorum traditiones nusquam nominatim perstringant. **IV.** Nulla ratio fingi potest, quare Iu-

dæorum traditiones vel perniciosæ fuerunt, vel inanes, si omnes aut pleræque Pontificiorum traditiones sint probandæ.

19. Testimonia illa quæ ex Patribus adferri solent à nostris, adeo sunt luculenta, ut ad illa dum nonnihil Bellarm. coactus fuerit respondere, necesse habuerit totam causam nobis tradere. Nam præter multa turpissima subterfugia quibus utitur, hæc est ejus confessio cap. 11.

1. Illa quæ sunt simpliciter omnibus necessaria Apostoli consueverunt omnibus prædicare: & aliorum quæ sunt omnibus utilia.

2. Omnia illa sunt scripta ab Apostolis quæ sunt omnibus necessaria, & quæ ipsi palam omnibus vulgo prædicaverant.

3. Non sunt ut plurimum obscurissima quæstiones illa, quæ testimonium habent traditionis in tota Ecclesia recepta.

4. Exstant in Scripturis testimonia eorum omnium quæ ad naturam Dei pertinent, vel unionem naturam in Christo indicandam: & pessumus nos, circa ea dogmata, plane & plene instrui ex Scripturis, si eas recte intelligamus.

5. Nullum est vitium ad quod sanandum non invenitur in Scriptura aliquod remedium.

6. Quæ habentur in Symbolo Apostolico, & Decalogo aperte posita sunt in Scriptura.

7. Professio viduitatis, quale bonum sit, satis exposuit Apostolus.

8. Clarissima Scripturarum testimonia sine dubio, anteponenda sunt omnibus Conciliorum testimoniis.

20. Ex prima & secunda confessione sic argumentamur: 1. Si illa omnia quæ Apostoli palam omnibus prædicaverant, sint scripta, tum sermones Apostoli, de quibus loquitur, 2. Thess. 2. 15. sunt scripti: fuerunt enim toti Ecclesiæ prædicati, sicut Epistola fuit ad omnes scripta. Nequiter igitur facit Bell. cum illam voculam toties urget ad traditiones non scriptas stabiliendas.

2. Si omnia omnibus vel necessaria, vel utilia sint scripta, tum tota Dei voluntas ad salutem hominum revelata est scripta: est enim tota omnibus utilis, quia facit ad omnium salutem.

3. Si illa quæ sunt omnibus utilia, sint scripta, tum illa etiam quæ sunt Episcopis & Presbyteris necessaria. Nam præterquam quod præcipua pars officii ministrorum est docere illa quæ sunt omnibus necessaria & utilia: norunt omnes Scripturam totam ubique: non minus inculcare eorum officia quam plebis: & Apostolum Paulum tre integras epistolas in illo argumento præcipue collocasse. In Veteri etiam Testamento Sacerdotum & Levitarum officia magis accurate describuntur, quam hominum privatorum.

4. Ex 2. & 3. sic: Si traditiones non sint de rebus generaliter necessariis, aut utilibus, neque de quæstionibus obscurissimis, tum certe nullæ sunt: Nulla enim excogitari potest ratio, quare & res illæ quæ sunt omnibus vel necessariæ, vel utiles, & quæstiones obscurissimæ scripto ab Apostolis consignarentur, & aliæ nescio quales ommitterentur. nisi forsitan cum blasphemia dicent Scripturam temere fuisse exaratam, & non summa Dei providentia.

5. Ex 4. sic: Si omnia quæ ad naturam Dei pertinent in Scripturis contineantur, tum falso antea *cap. 8.* pro fundamento traditionum posuit, quædam esse mysteria quæ digniora sunt, quam ut in Scripturis explicentur: non sunt enim majora mysteria, quam in natura Dei, & unione naturæ in Christo.

6. Ex 5. sic: Si in Scripturis describantur remedia adversus omnia vitia, tum etiam media ibi habentur ad omnes virtutes comparanda. Nihil igitur deest quod spectat, vel ad fidem, vel ad mores: illa enim omnia ad alterutrum horum debent referri.

7. Ex 6. sic: Si omnia quæ sunt in Symbolo à Decalogo, aperte posita sunt in Scriptura, tum ibi habemus perfectam regulam fidei & morum.

8. Ex 7. sic: Si talia minuta, qualis est professio viduitatis in Scripturis exponantur, nihil certe necessarium omittitur.

9. Ex 8. sic: Si testimonia Scripturæ sine dubio sint anteponenda testimoniis Conciliorum, tum falsum est quod Bellarm. antea posuit, verbum Ecclesiæ esse semper verbum Dei. Nam omne verbum Dei est unius & ejusdem authoritatis. Neque certe habent Concilia talem directionem Spiritus decernendo, qualem Prophetæ & Apostoli habuerunt in scribendo. Tum etiam certior est fides, quæ nititur clavis Scripturæ testimoniis, quam quæ nititur autoritate Conciliorum.

21. Impossibile videtur potuisse tam diu conservari puras traditiones non scriptas: propter hominum oblivionem, imperitiam, negligentiam, & perversitatem.

Bellarm. I. *Cura ista non incumbit præcipue hominibus sed Deo, quia sua Providentia conservavit Ecclesiam, Scripturam, & etiam traditiones ab Adam usque ad Moysen.*

Protest. I. Deo nulla cura incumbit, quam ipse non suscepit. Sed traditionum non scriptarum cura nusquam in Scripturis revelavit à se susceptam: tunc enim quænam illæ traditiones essent, simul etiam revelasset, atque adeo traditiones non scriptæ essent scriptæ. II. De conservatio-

ne Ecclesiæ, & Scripturæ, apertas habemus promissiones, de traditionibus, non sic. **III.** Bellarm. contendit *cap. 4.* Scripturam totam non esse conservatam, sed multas ejus partes periisse. **IV.** Ab Adam dum pura conservata fuit doctrina non scripta, per vivam Dei vocem, & extraordinarios Prophetas fuit conservata, qualis dispensatio ab Apostolorum temporibus non existat. Ad Moysen vero non fuit pura conservata, viva voce cessante: & idcirco à Mose fuit scripto consignata, & sic deinceps ut ab humanis illis corruptelis vindicaretur, quibus traditiones sunt obnoxie.

Bellarmin. 2. *Quatuor cause adjuvantes fuerunt traditionum conservandarum: 1. Libri Ecclesiastici, in quibus sunt scripta. 2. Usus earum continuus. 3. Monumenta externa, ut templa, & similia. 4. Hæreses, quæ excitant doctos ad investigandas traditiones antiquas, & easdem aliis commendandas.*

Protest. I. Ista omnia sunt obnoxia, oblivioni, negligentie, imperitie, & perversitati illis quibus debent occurrere. **II.** Si Dei voluntas fuisset, ut doctrinæ istæ non scriptæ æque sancte conservarentur, ac illæ quæ sunt in Scripturis, à sanctis proculdubio Apostolis curasset illas conscribi, & non reliquisset eas ab hominibus mendacibus, pro suo arbitrio, scribendas. **III.** Neque ulla traditio non scripta, in omnibus Ecclesiasticis libris existat, neque omnes in ullo uno, neque omnes illæ quæ existant in quibusdam, à Pontificiis approbantur. **IV.** Continuus usus ne linguam quidem vulgarem cujus usus est maxime frequens, potest puram conservare; *lingua vulgares (inquit Bellarminus lib. 2. cap. 5) singulis seculis magna ex parte mutantur.* Continuatus etiam usus harum traditionum, à tempore Apostolorum non magis potest ostendi, quam traditiones ipsæ. **V.** Neque usus, neque lapides, & parietes templorum conservare possunt dogmata aut doctrinas. **VI.** Hæreses excitare debent pros & doctos, ad scrutandas Scripturas, quæ voluntatem Dei continent indubitatam.

22. Protest. Literæ divinæ scriptæ sunt, ut habeamus regulam & normam perfectam fidei & morum.

Bellarmin. 1. *Scriptura finis proprius & præcipuus non fuit, ut esset regula fidei: tui enim contineret omnia & sola illa quæ ex se ad fidem pertinent: & esset unum opus continuum: sed ut esset commonitorium quoddam utile, ad conservandam & fovendam doctrinam ex prædicatione acceptam.*

Protest. I. Regula, & commonitorium non sunt opposita: Scriptura est regula commune faciens. **II.** Proprius & præcipuus finis legis est ut sit regula. Scripturam

am autem esse legem Pontificii concedunt. III. Voluntas Dei ideo fuit in Scripturis revelata, ut secundum illam vivamus, sicut Moyses qui inter scriptores ejus primus fuit ubique testatur. IV. Leges autem præscribere Deo, ut regulam istam nude traderet, in uno opere continuo sine ullis appendicibus, applicationibus, aut declarationibus, quibus infirmitati nostræ consulere possit, non est hominis Deo ex adverso responsantis. V. Si Scriptura sit commonitorium tantum prædicationi inserviens quænam erit regula ipsius prædicationis. VI. Non potest ut sufficiens commonitorium, conservare doctrinam ex prædicatione Apostolorum acceptam, nisi totam doctrinam ab iis prædicatam contineant.

Bellarmin. 2. *Scriptura est regula, non totalis, sed partialis.*

Protest. I. Nulla omnino ratio, ne fingi quidem potest quare quædam doctrinæ necessariæ haberent regulam scriptam, & aliæ æque necessariæ, non haberent. II. Si sit partialis regula, tum non perfecte dirigit: & qui perfecte faceret voluntatem Dei Scripturis revelatam, nondum esset perfectus. III. Si Scriptura sit partialis regula, tum tenentur homines supra id quod scriptum est sapere, id est, supra Legem & Evangelium.

23. *Protest.* Si recipienda sint dogmata non scripta, dabitur occasio multis, fingendi, & introducendi in Ecclesiam multa falsa, sub nomine traditionis.

Bellarmin. 1. *Hoc argumentum æque valet adversus Scripturas, quia multi falsi libri ornati fuerunt olim titulo librorum Canonicorum.*

Protest. Non est eadem ratio: Scripturæ enim canonicæ aliis argumentis dignoscuntur, non inscriptione sola titulorum. Experientia ipsa docet, inter Iudæos, varias traditiones falsas introductas fuisse, nullam tamen Scripturam falsam fuisse in Canonem admissam. Neque postea in Ecclesia Christiana fuisset ullus Apocryphus liber pro sacra Scriptura admissus, nisi traditionum autoritas viam illi fecisset. Communis etiam sensus ostendit, quod non tam facile sit librum falsum obtrudere Ecclesiæ pro canonico, ac falsam traditionem pro vera.

Bellarmin. 2. *Ecclesia & auctoritatem habet, & certam etiam viam discernendi veras traditiones à falsis.*

Protest. Nullam viam aut rationem habet veras traditiones non scriptas dogmaticas discernendi, præter suam propriam auctoritatem: & auctoritatis illius nullum ostendere potest idoneum authorem.

24. *Protest.* Proprium est hæreticorum abscondere sua dogmata, ac dicere Apostolos quædam palam omnibus prædicasse, quædam occulte tantum quibusdam tradidisse.

Bellarmin.

Bellarmin. *Hæretici mysteria sua abscondunt, quia sunt turpia: sed nostra absconduntur à quibusdam, vel quia non est opus ut sciantur ab omnibus, vel quia non sunt omnes capaces.*

Protest. Si quisquam Hæreticorum dixit sua mysteria fuisset turpia, aut non dixerit omnes non esse eorum capaces, tum hoc est respondere, non garrere.

LIBER SECVNDVS

De Christo.

CAP. I. De Scientia animæ Christi.

T H E S I S I.

IN tribus primis libris controversiæ secundæ Bellarminianæ, nulla pars confessionis nostræ proponitur impugnanda, nisi lib. 2. cap. 19. ubi hæreseos arguitur, quod quidam nostrorum Christum *ὁ τὸ θεόν*, id est, Deum à se ipso existentem appellare solent. Sed & hac in re maligna potius Bellarmini vitiligatio, quam gravis aliqua controversia reperitur. Nam Bellarminus ipse primo dubitanter nostros accusat: *nescio* (inquit) *an hæresis sit in re, an solum in verbis.* Secundo, fatetur, & probat, Calvinii sententiam esse, *quod filius sit à se respectu essentia, non respectu persona.* Addit etiam tertio in loco, tam Patrem, quam Filium posse dici *ὁ τὸ θεόν* id est, *verissime Deum*, & sic ab Epiphanio appellari. Modum tantum loquendi reprehendit: cum tamen ipsemet ostendat, modum ipsum loquendi necessarium fuisse ad refutandum Valentinum Gentilem, qui perpetuo jactabat, solum Patrem esse *ὁ τὸ θεόν*. huic igitur criminationi sufficiat opponere Calvinii brevem illam apologiam, Epist. 35. 1. *Cum de Christi divinitate sermo est, quæ Dei propria sunt, jure etiam illi deferantur, quia tum in unius Dei essentiam respicitur, præterita distinctionis mentione quæ est inter Patrem & Filium, quæ ratione vere dicitur, Christum esse Deum unicum & æternum à seipso existentem. Neque huic sententia illud obstat, quod vere quoque ab Ecclesiasticis scriptoribus est traditum, verbum, seu filium Dei à Patre esse, etiam secundum suam essentiam. Quin hæc personarum notatio locum habet, ubi Patris & Filii distinctio commemoratur. Nomen autem Iehova est divinitatis elogium, quod non minus Patrem, Spiritum, quam Filium complectitur. Sic Cyrillus, qui sapientius Patrem Filii principium vocare solet, pro ingenti tamen absurdo ducit, Dial. 3. de Trin. nisi Filius à seipso vitam & immortalitatem habere credatur. Idem docet, si ineffabili natura proprium est, ut ex se ipsa sit, in Filium id jure competere. Quinetiam,*

tiam, lib. *Theſaur.* 10. *ratiocinatur*, Patrem à ſeipſo nihil habere, niſi Filius etiam à ſeipſo habeat.

2. In libro quarto occurrit primo quæſtio (non maxime neceſſaria) de ſcientia animæ Chriſti, breviter expedienda: an ſcilicet Chriſti anima ita repleta fuerit omni ſcientia ab ipſa ſua creatione, ut nullo modo in ſcientia profecerit. Pontificii affirmant: nos negamus.

Bellarmini argumenta.

3. Bell. *Iſ.* 11. *Requieſcet ſuper eum Spiritus ſapientia. Pſal.* 44. *Vixit te Deus. Sicut & Iſ.* 61. *Act.* 4. & 10.

Proteſt. I. Concedimus Chriſtum fuiſſe unctum Spiritu ſapientiæ ab ipſa conceptione, (frustra enim ſophiſtice occupatur huius temporis negatio à Bellarm. quaſi eſſet noſtra deſenſio.) Sed ſicut divina natura in ipſo comprimebat aliquo modo & occultavit ſuam maiestatem in humilitatione Chriſti, ne exerceret illam dignitatem, quæ poſtea apparuit in exaltatione; ſic etiam conſiſtebatur Spiritus ille ſapientiæ, ne ſtatim in perfectione, ſed paulatim pro ratione ſtatus Chriſti exereretur. II. Spiritus ſapientiæ eſt ubi facultas adest omnia facile percipiendi quæ ſunt neceſſaria ſcitu, prout occasio fert, quamvis omnia ſingularia actu non ſciantur. III. Sapiencia illa quæ intenſive, & actu primo eſt perfecta, poteſt actu ſecundo augeri, per extensionem ad objecta nova.

4. Bellarm. *Chriſtus accepit gratiam ſine menſura. Ioh.* 1. *Ep.* 4. *Ioh.* ult. *Coloſſ.* 2.

Proteſt. I. Reſponder Bartholomeus Medina in *Thom.* part. 3. q. 7. a. 12. *In Chriſto eſt infinita gratia, ſed ſcientia creata in anima Chriſti non eſt infinita. Ratio huius differentia eſt, quia dignitas perſonæ infinita cauſat gratiam infinitam, ſed dignitas perſonæ parum aut nihil conducit ad rationem ſcientiæ, menſuratur namque ſcientia cum lumine illuſtrante veritates ſcientiæ, & quoniam lumen ſcientiæ in anima Chriſti eſt creatum, & habet menſuram, hinc etiam provenit, quod ejus ſcientia non eſt infinita.* II. Illi ipſi qui aliquam ſcientiam ab initio plenam & perfectam Chriſto tribunt, fatentur tamen de ſcientia acquiſita, quod Chriſtus in illa non tantum profecit ſecundum effectum, nec tantum ſecundum experientiam, ſed etiam eſſentiam vel habitum ipſius ſcientiæ, Thomas in *ſumma*, p. 3. q. 12. a. 2. ubi ad ob. 2. reſpondet etiam *ſcientiam Chriſti ſemper fuiſſe perfectam ſecundum tempus* (hoc eſt, pro ratione ætatis) ſed non ſimpliciter & ſecundum naturam.

5. Bellarm. *Probatuſ noſtra ſententia ex doctrina Patrum.*

Proteſt. I. Fatetur Medina, in *Thom.* p. 3. q. 10. a. 2. Ambroſium, Dionyſium Carthulianum, Epiphanium, Euthimium,

thimum, & Bedam aliter docuisse. II. Plerique eorum quos Bellarm. citat, vel de persona Christi loquuntur, cujus operationes & perfectiones anima ejus suo modo participat, vel illa testantur quæ nos non negamus.

6. Bellarm. *Non est credibile, ut verbum personaliter factus sit homo, & non simul effuderit, in ipsa incarnatione, in illam humanitatem, omnia dona quorum capax erat.*

Protest. I. Ista dona de quibus agitur non naturaliter, & necessario sequebantur ex unione, sed ex libera communicatione. Credibile est igitur potuisse certo consilio paulatim communicari. II. *Æque credibile est quædam dona, vel donorum gradus, non fuisse in ipsa incarnatione, effusos in animam Christi, ac in corpus non fuisse statim effusam gloriam illam quam à resurrectione accepit.*

7. Bellarm. *Sapientia & gratia Christo homini naturalis fuit.*

Protest. I. Non quod fluebat ex principiis naturalibus humanæ naturæ, aut naturaliter & necessario communicabatur à divina: sed quia ratione personæ in qua natura illa subsistebat, & muneris suscepti, fuit ipsi quasi natura. II. Naturalia dona non solent hominibus simul & semel in summo gradu adesse.

8. Bellarm. *Christus fuit filius Dei, ab incarnatione, & heres omnium bonorum paternorum, neque debuit expectare successionem ex morte Patris: ergo tunc debuit repleri omnibus donis.*

Protest. I. Debuit igitur ab initio incarnationis tam corpore quam anima glorificari. Hæc enim gloria pertinet ad bona paterna. II. Ad omnia ista jus habuisse Christum ab initio fatemur: sed possessione quorundam ex voluntaria dispensatione ad tempus carebat.

9. Bellarm. *In ipsa incarnatione factus est caput hominum & angelorum: caput autem non debet esse minus ornatum, aut minus sapiens quam sint membra.*

Protest. I. Hac eadem ratione concludere licet, corpus Christi fuisse ab initio glorificatum, quia angeli boni, quanti quanti sunt, sunt gloria ornati. II. Caput fuit in utraque natura conjunctum, ut *Σεῦθεν*: sic autem sapientia excelluit omnes Angelos.

10. Bellarm. *Adam creatus est sapientissimus: multo magis secundus Adam.*

Protest. I. Quidni igitur & in perfecta statura viri nascebatur Christus, quia Adam ita fuit creatus? II. Secundus Adam, ut erigeret nos ab illa ruina quæ per primum Adamum nos oppressit, descendere voluit in eundem statum (excepto peccato) in quo nos ille reliquit.

Argumenta

Argumenta nostra.

II. *Protest.* Hebr. 2. 17. Debuît per omnia fratribus similis fieri. & 4. 15. Tentatus in omnibus similiter absque peccato.

Bellarmin. Cum excipitur peccatum, intelliguntur excepta non solum peccata, sed etiam omnes illi defectus qui non erant utiles redemptioni. Et cum dicitur per omnia assimilari, nomine omnium intelliguntur omnia quæ ad perfectionem naturæ pertinent, vel ad redemptionem conducunt.

Protest. I. Ad redemptionem conducebant communi ratione, ut partes humiliationis Christi etiam illi defectus ab illo suscepti, quorum singularem utilitatem non percepimus. II. Progressus in scientiâ æque conducebat ad redemptionem, ac progressus in statura. III. Sub redemptione comprehenditur ejus applicatio, ad quam singulariter conducit, scire Christum hujusmodi infirmitates nostras expertum esse.

12. *Protest.* Luc. 2. 40. Crescebat, & corroborabatur Spiritu, implebaturque sapientia, & Dei gratia erat super eum, & vers. 52. proficiebat sapientia, & statura, ac gratia apud Deum & homines.

Bellarmin. 1. *Vox Græca πληρύνει* & vers. 40. aliquando significat redundans.

Protest. I. Non est hæc germana aut propria hujus vocis significatio. II. Non convenit huic loco propter interpretationem quæ sequitur, v. 52. 3. Continetur hæc redundantia in eo quod dicitur impletus aut repletus: sed aliud etiam significatur.

Bellarmin. 2. Tum sensus est, organa corporea magis repleta fuisse indies sapientia, & aptata ad opera excellentiora.

Protest. Hoc aliquid est, sed non totum, Evangelista enim affirmat eum corroboratum fuisse spiritu non corpore solo, quatenus implebatur sapientia, ἐκ τοῦ πνεύματος, πληρύνειν σοφίᾳ.

Bellarmin. 3. Replebatur sapientia acquisita, per experimentum, proprium, practice, earum rerum quas non ignorabat theoricè.

Protest. I. Neque in Scripturis, neque usquam alias, reperitur hæc phrasis, tali sensu, ut quis dicatur sapientia impleri, eo quod experitur illa quæ antea perfecte sciebat. II. Hac ratione crescebat in sapientia etiam post resurrectionem non minus quam in pueritia: tunc enim primum expertus est, quid sit in cælum ascendere, sedere ad dextram Patris, & alia similia.

Bellarmin. 4. Proficiebat Christus sapientia & gratia, opinione hominum, quibus in dies magis aperiebat sapientiam suam.

Protest.

Protest. I. Verum hoc est de persona Christi: sed humana natura etiam humano more proficiebat. *II.* Eodem sensu dicitur profecisse in *sapientia*, quo proficiebat in *statura*, conjunguntur enim à Luca: sed reipsa crescebat *statura*, non opinione solum. *III.* Thomas ipse in *summ. p. 3. q. 12. a. 2.* affirmat & probat ex hoc loco ipsum habitum scientiæ acquisitæ suscepisse incrementa unum cum corporis ætate ac *statura*. Cui etiam assentiuntur multi veterum, ut Medina in illum locum ostendit.

13. Protest. Marc. 13. 32. De die illo & hora, neque ipse filius scit.

Bellarmin. *Filius dicitur nescire quia non sciebat ad dicendum aliis, & quia eos nescientes faciebat.*

Protest. I. Hac ratione licebit etiam dicere Deum ipsum nescire diem iudicii. Neque potuit Christus dicere Patrem solum scire, qui ficto hoc sensu magis ignarus est illius diei quam homines varii, qui omni modo satagunt, ut aliis eum demonstrent. *II.* Hac expositione, turpissimæ & fallacissimæ illius æquivocationis quæ Iesuitis est in usu auctor & approbator constituitur Christus. Sic enim quod quis certissimum esse novit, potest rogatus negare se scire simpliciter & absolute quoad verba, modo intelligat mente, negare se tantum quod sciat ut dicat. Sic omne fere discrimen tollitur inter verum testimonium & mendacium falsum. *III.* *Multi veteres Patres* (ut fatetur Maldonatus in hæc verba) *Athanasius, Greg. Nazian. Theodor. Cyrillus, author operis imperf. in Matth. docuerunt Christum quanenus hominem diem iudicii ignerasse.*

Quod à Bellarm. huic quæstioni admiscetur de oratione Christi corrigenda & correctæ futilis est, & invidiosa calumnia Calvino illata, non controversia serio tractanda.

CAP. II. De Descensu Christi ad inferos. Contr. 2.

Lib. 4. cap. 6. 7. &c.

T H E S I S I.

Pontificii inferna, vel animarum receptacula subterranea (pro familiari illa quam habent infernalium rerum notitia) quatuor esse statuunt: 1. Carcerem damnatorum. 2. Purgatorium. 3. Limbum iustorum Patrum. 4. Limbum puerorum cum peccato originali, vel sine circumcissione aut baptismo discedentium. Christi autem animam vere, proprie, ac per realem præsentiam descendisse ad limbum Patrum, contendit Bellarm. &

addit

addit etiam probabile esse eam etiam ad omnia loca inferni descendisse, quamvis nullos liberaverit, vel ex inferno damnatorum, vel ex limbo puerorum, sed tantum ex limbo Patrum, & forsitan etiam quosdam ex purgatorio, *cap. 16.*

Nos autem (unicum infernum agnoscentes) dicimus descensum istum localem animæ Christi ad inferos, otiosum esse figmentum. Christum tamen vere dici ad inferos descendisse, secundum Scripturas, duplici modo: 1. Antè mortem, dum dolores aut cruciatus infernales in anima sustinuit, quod est metaphorice descendere ad inferos. 2. Post mortem, dum in statu mortis detinebatur, corpore in sepulchro manente, & anima ab illo separata, quod est proprie generali sensu, ad inferos descendere. 3. Quandam impiam sententiam nonnullis nostrorum attingit Bellarm. *cap. 7.* sed calumniam manifesta, & plane infernali. Bellarm. nostras interpretationes primo refutare conatur, & postea suam stabilire: sed utrumque frustra.

De doloribus animæ Christi.

Argum. Pontificiorum.

2. Bellarm. *Scriptura totam salutem nostram tribuunt sanguini & morti corporali Christi, nulla mentione facta dolorum aut cruciatuum infernalium in anima.*

Protest. Scripturæ salutem nostram tribuunt morti Christi non simpliciter & singulariter quia fuit corporalis, sed qua habuit spirituales maledictionem Dei & legis conjunctam. *Gal. 3. 13.* & quatenus consummatio fuit obedientiæ ejus & humiliationis totius, quæ partim corporalis fuit & partim spiritualis. *Ph. 2. 8.* Mortem enim illam subivit Christus tanquam sponsor noster, quæ Adamo fuit denunciata, & nobis debita: illa autem non fuit sola corporalis. Expresse denique dicitur dolores nostros bajulasse. *Is. 53.* nostri autem dolores, id est, nostris defectibus debiti, non sunt corporales tantum, sed & spirituales: eosque in anima sua tulisse Christum, ut partem illius mortis quam pro nobis passus est, testatur ipse, *Matth. 26. 38.* *Vndiqueque tristis est anima mea, usque ad mortem.*

5. Bellarm. *Si ab oratione illa in horto, usque ad resurrectionem, Christus fuit in inferno, & Deum ut sibi adversum & iratum apprehendebat, tum non dedisset tot signa confidentiæ, fidei, & fiducia.*

Protest. I. Quod Christus dolores istos ad resurrectionem usque sustinuerit nos negamus. Alteram etiam phrasin (*fuit in inferno*) repudiamus. Suam igitur imaginationem, non nostram sententiam refutat hic Bellarm. *Quod vero*

vero ad alteram illam phrasin attinet, (*Deum ut sibi adversum & iratum apprehendebat*) noseo sensu non admittimus quasi fidem & fiduciæ apprehensionem Christus amisisset, (sicut Bellarm. ipse paulo post agnoscit) sed quod gaudium illud non sentiebat, quod ex fide & fiducia sole emanare, & loco ejus, pressuram & vexationem sentiebat proficiscentem ab ira Dei, non adversus ipsum, absolute sed quatenus sponsor noster fuit. II. In ista etiam pressura, fuit moderatio & mitigatio quædam per intervalla, ut locus interim esset officiis illis quæ ante mortem ejus erant peragenda.

4. Bellarm. *Si redempti essemus per infernales pœnas Christi, deberent figura præcessisse: deberet etiam aliquod sacramentum ejus re-exstare: item festo die deberet celebrari, & in tabulis depingi: at nihil tale factum est.*

Protest. I. Dicant nobis Pontificii, quibus figuris, sacramentis, diebus festis, aut picturis agonia illa Christi declaratur, quæ in Scripturis diserte commemoratur, *Luc. 22. 44.* & ad illa eadem deferemus ipsos pro declaratione spiritualis Christi pressuræ. II. Expressa nulla figura est divinæ Christi naturæ (nisi apud idolatras) neque animæ ejus, aut eorum quæ proprie ad animam spectabant, quia crassæ & externæ figuræ non sunt capaces talium adumbrationum. Activa ipsa Christi obedientia in re bruta non potuit commode repræsentari. III. Significabantur tamen aliquo modo spirituales passionēs Christi olim per combustionem holocausti igne cœlesti, & nunc eodem sacramento quo tota passio Christi declaratur. De festis diebus, & imaginibus, viderint humanarum traditionum & idolorum formatores.

5. Bellarm. *Patres describunt descensum Christi ad inferos ut descensum victoris, & triumphatoris, non ut rei.*

Protest. I. Triumphus est duplex, virtualis in campo, *Coll. 2. 14. 15.* & actualis in curru vel stella gloriosa, *Eph. 4. 8.* priore sensu Christus simul reus fuit & triumphator: posteriore autem, descensus Christi opponitur plane ascensui, ut humiliatio exaltationi, *Rom. 10. 6. 7. Eph. 4. 9. Phil. 2. 8. 9.* ita ut descensum triumphatoris eo sensu describere, nihil aliud sit quam descensum ascendentis, aut humiliationem exaltati definire. II. Falsum est omnes Patres descensum Christi ad triumphum retulisse. Citatur à Bellarm. *cap. 14.* ita pronuncians Irenæus: *Dominus legem mortuorum servavit, ut fieret primogenitus à mortuis, & commemoratus usque in diem tertiam in inferioribus terra.* Basil. ita: *Deus redimet animam meam de manu inferni: vaticinatur Domini ad inferos descensum.* Hieron. in *Is. 53.* hæc sunt verba; *vererep-*
tatu:

atus est inter peccatores, ut descenderet in infernum. Eusebii demonstrat. Euang. l. 10. hæc : Descendere ad inferos est ultima afflictio. III. Qui ita describunt descensum Christi, vel virtualem triumphum, vel virtualem descensum, intelligunt, vel certe non tantum sine Script. loquuntur, sed etiam contra Scripturam. Scriptura enim diserte docet liberatum fuisse Christum ab illis inferis in quos descendit. Act. 2. 24. ab actu autem victoriæ aut triumphi nemo dicitur liberari.

6. Bellarm. *Fundamentum Calvini est falsum, quod esse in inferno, nihil sit aliud quam timere Deum iratum.*

Protest. Non est hoc fundamentum Calvini, sed Bellarmini figmentum. Christum autem dicimus non timuisse tantum, sed & sensisse iram Dei.

7. Bellarm. *Si Christus emisit verba desperationis, videtur gravissime peccasse.*

Protest. Concedimus consequentiam, si proprie verba desperationis fuerunt prout à Christo emittebantur. Si vero eadem illa verba quæ in hominibus sæpe à desperatione proficiscuntur, & ideo desperationis verba vocantur, in Christo ab angore proveniebant, in eo nihil est peccati.

8. Bellarm. *Si Christus pertulit pœnam damnatorum, tum simpliciter desperavit. Pœna enim damnatorum includit essentialiter desperationem.*

Protest. I. Desperatio non est de essentia pœnæ infernalis. Pœnæ author est Deus : Diabolus & peccator desperationis. Pœna est hominis passio : desperatio est hominis actio. II. Desperatio non respicit proprie pœnam ipsam, sed continuationem ejus in æternum. Nullum igitur locum habet in eo qui eandem pœnam subit ad tempus breve constitutum, & ipsi notum, cum certa spe liberationis, imo cum potestate illam amovendi cum ipsi placet. Similis est calumnia, quæ sequitur apud Bellarm. de dubitatione Christi. III. Bellarm. contendit, animas in Purgatorio manentes, pœnas subire atrocissimas in igne infernali, sine ulla desperatione. *de Purg. lib. 2. cap. 3. 10. 14.* an possunt misellæ illæ animæ spe sua salva tantas pœnas ferre, & non potest Christus?

Argumenta nostra.

9. *Protest.* Is. 53. 4. 10. Christus dicitur à Deo percussus & contritus.

Bellarmin. I. *Christus dicitur percussus à Patre, quia permisit immolari.*

Protest. I. Hoc sensu, fuit etiam percussus à semetipso,

ipso, quia permisit se occidi. II. Prædestinatio mortis Christi. *Actor. 2. 23.* donatio, vocatio, & sanctificatio, & obsecratio Christi ad illam subeundam. *Ioh. 3. 16. Hebr. 4. &c. Ioh. 6. 27. & 10. 36.* alius generis efficaciam notari quam est in nuda permissione. III. Iustitiæ Dei satis fecisse Christum sua morte. ne ipsi quidem Pontif. negant. Iustitia igitur Dei circa Christum morientem fuit occupata, non permissio sola.

Bellarmin. 2. *Hieronymus & omnes alii expositores hanc percussio- nem referunt ad solam mortem temporalem.*

Protest. I. Fuit hæc tristitia & angor quamvis spiritua- lis mortis gustatio, temporalis tamen duratione. II. Per- tinebat etiam ad mortem corporalem, tanquam causæ ejus partialis, & tanquam pars conjuncta unius & ejus- dem humiliationis quæ in morte fuit maxime notabilis & per illam solet notari. III. Et falsum est quod dicitur Hieronymo ac aliis dicitur, & invalida ratio ab homi- num auctoritate ducta.

Bellarmin. 3. *Non omnes qui percutiuntur à Deo irato patiuntur pœnas infernales.*

Protest. I. Omnes hujusmodi pœnas patiuntur ex par- te, qui in animis suis percutiuntur ob reatum peccati. II. Christus ut sponsor & mediator mundi multo gra- vius percussus fuit quam alius quisquam. Vnde etiam re- cepta est sententia apud ipsos scholasticos, dolorem Chri- sti fuisse majorem omnibus doloribus. *Thom. p. 3. q. 46 a. 6. 3.* Plerique alii cum in hac vita percutiuntur, aliquo- habent levamen & mitigationem: sed Christus pro tem- pore destitutus fuit omni solatii sensu. *Thom. & Me- dina, ibidem.*

10. Protest. Is 63. 5. Castigatio pacis nostræ imposita ei. Omne igitur pœnæ genus luebat, quod nostra pecca- ta merebantur, atque adeo pœnas Gehennæ.

Bellarmin. *Sic etiam sequeretur, debuisse Christi passionem esse æter- nam. Sic ut autem temporali pœna satisfecit Christus pro æterna, & etiam morte corporis satisfacere potuit pro morte animarum; quia pro- prium redemptionis pensatur ex dignitate personæ quæ patiebatur, & e- charitate qua patiebatur.*

Protest. I. Dispar est ratio generis, & durationis pœ- næ: duratio enim æterna, & similes circumstantiæ, quæ damnatorum omnium pœnas comitantur, non sunt di- essentialia ipsius pœnæ, sed eam consequuntur in iis qui non possunt pœnam ferendo satisfacere, & vincere, quod Christus fecit. II. Quid potuit fieri per Christi mor- tem, secundum absolutam Dei potentiam, curiosæ præ- sumptionis est inquirere: quidquam inde concludi magis pote-

test adversus spiritualement Christi passionem, quam adversus mortem ipsam temporalem: contendunt enim pontificii, vel unam guttam sanguinis, vel etiam lachrymam unam Christi sufficere potuisse ad redemptionem mundi. III. Posita saltem voluntate Dei, de Christi sponsoris ac mediatoris nostri passione, fieri non potest, ut satisfaceret iustitiæ Dei dimidiata humanæ naturæ passione. IV. Quamvis valor passionis pensandus ex dignitate patientis, tamen ut passio idonea esset ad dolorem illum in talem usum sustinendum, proportio sit observanda inter pœnam debitam & solutam.

II. *Protest.* Christus in horto angore & horrore ad sanguinem usque sudorem percussus non fuit ex metu mortis corporalis, quam martyres multi & alii etiam cum ultatione subierunt.

Bellarmin. 1. *Nullus Patrum insinuat. hunc timorem fuisse salute animæ.*

Protest. Neque nostra est hæc conclusio, sed calicem iei Dei gustatum causam fuisse huius horroris. Hoc autem Iustinus in dial. cum Tryphon, & Cæsarius dial. 1. insinuant.

Bellarmin. 2. *Christus, ut copiosa esset redemptio, timuit non coarctari, sed quia voluit pœnam maioris & timoris subire. Cateri si non timent, vel est quia Deus infundit consolationem majorem quam sit eam, vel quia obstupescit eorum sensus, vel quia avertunt animum à cogitatione pœnarum; sed Christus nec obstupescit sensum suum, nec permisit ut redundaret gaudium ex parte superiore in inferiorem, nec avertit cogitationem à morte imminente, sed defixit mentem in omnia tormenta impendentia.*

Protest. I. Quin Christus ex voluntatis proposito passus est, à nobis non dubitatur. Eandem tamen voluntatem consideratam ut natura quædam est, refugisse mortem & dolorem, ut adversantem naturæ humanæ, docet cum Scholasticis. Medina in Thom. p. 3. q. 46. a. 6. Neque voluntariæ fuerunt passionibus Christi, ut arbitrariæ frunt, nulla lege impositæ: tum enim nihil pertinerent ad satisfactionem. II. Quæritur hic de objectiva causa huius horroris. Quamvis enim voluit Christus subire dolorem, non tamen voluit eum sibi accersere sine idonea causa inferente. Mortem autem corporalem tanti ipsi timoris fuisse, usque ad ὀδυνην, ἐκδύμειν, & dissolutionem in sanguinis grumos, non est credibile. III. Consolationis privatio, pars est pœnæ infernalis. Sic Medina loco citato, est genus pœnarum quod patiuntur damnati in inferno, quod omni solatio carent. Quidam huic simile Redemptor noster funere dignatus est, qui omne à se solatium & consolationis remedium

D

in pas-

74 B E L L A R M I N V S
in passione abdicavit. IV. Distinctio illa ficta inter superio-
rem, & inferiorem partem animæ rationalis nullum fun-
damentum habet vel in Scripturis, vel in sana Philoso-
phia, & à Maldonato Iesuita quoad istud negotium reji-
citur, & refutatur, in *Math. 26.* ex illis verbis, *Non sicut
ego volo.* V. Si vero potuit comprimi gaudium & conso-
latio, ne ab una animæ parte in aliam redundaret, potui-
certe divina natura idem gaudium ad tempus cohibere
ne redundaret in ullam partem animæ. VI. Falsum est
Christum sua sponte, nulla cogente pressura, defixissè
mentem in sola tormenta. Nam pro sibi proposito gau-
dio crucem sustinuit, *Hebr. 12, 2, 7.* Martyres omnes imi-
tari debent Christum in morte ferenda: atque adeo no-
magis avertere debent cogitationes suas à morte immi-
nente quam ipse deliberato consilio avertebat.

12. *Protest.* Christus exclamans, *Deus meus, Deus meus, quare
me dereliquisti?* iram Dei aliquo modo sensisse se ostendi
Bellarm. Nulla fit mentio ira, sed derelictionis, qua Deus der-
linquit humanitatem in pœnis.

Protest. I. Nulla fit expressa mentio favoris, quo-
vocalis, ubi Deus dicitur adesse & præsto esse suis, lo-
manifeste significatur, *2 Chron. 15, 2.* sic etiam ira per de-
relictionem: *ib. 2.* Pessime sonat illa forma loquendi, *D-*
tas relinquit humanitatem. III. In pœnis fuisse humani-
tem aliquo modo derelictam, vere dicitur, sed primò
non in pœnis tantum externis, vel more corporali,
Bellarm. vult, tum enim quisquis pateretur persecuti-
nem dicendus esset derelictus à Deo, cum tamen pati
sit gloriatio. *2 Corinth. 4, 9.* *Persecutionem patimur, sed non
relinquimur.* Secundo, ipsa derelictio fuit pœna, & cum
pars vel gradus exinanitionis, toti naturæ exinaniti-
congruens, non minus de anima debet intelligi, quam
corpore. Bellarm. etiam ipse jam modo concessit parti
aliquam animæ Christi privatam fuisse consolatione,
que adeo spiritualiter derelictam: illa igitur ficta dist-
inctione animæ in partes heterogeneas sublata, statuet in
derelictionem eandem nobiscum.

13. *Protest.* *Act. 2, 24.* Quem Deus suscitavit, solus
doloribus inferni.

Bellarm. I. In *Græco* legitur, *solutis doloribus mortis, non in sol-*
Protest. In quibusdam exemplaribus est *mortis* vox, in-
liis inferni, quia mors & infernum in isthoc negotio
num & idem sonant. Argumenti vis eadem est, utro
modo legatur.

Bellarm. 2. *Sensus est vel mortem liberatam fuisse à doloribus
vel mortem cum omnibus suis doloribus fuisse destructam.*

Protest. I. Si mors fuit à doloribus liberata, tum mors tiam à morte fuit suscitata: solvi enim à doloribus moris, est suscitari à morte sicut manifeste liquet ex ipsis verbis, *suscitavit solutis*, id est, suscitavit solvendo. II. Fuit videm soluta & destructa mors, per istam solutionem Christi: sed primo solvi debuit Christus ipse a morte, & non ab ipso, antequam potuit respectu fidelium solvi.

Bellarmin. 3. *Si quia ira Dei fuit causa mortis, ideo dolores quos atrebatur in morte Christus, erant ab irato Deo, eadem ratione, omnes qui moriuntur, etiam martyres, haberent Deum infestum.*

Protest. Non sequitur, nam Christus tulit iram Dei, ut nos ab ea liberaret. Christus mortis integras vires ferendo fregit, & effecit ut fracta tantum & mitigata fideles invadat.

Bell. 4. *Recta explicatio est, vel solvisse Christum dolores inferni, non quibus tenebatur, sed ne teneretur: vel quibus tenebantur aliis.*

Protest. I. Solutos fuisse dolores inferni, ne Christus b iis teneretur fatemur, sed ne omnino teneretur, fieri non potest: tum enim statim à morte sine ulla mora relaxisset. II. Retentio autem expresse in textu ad ipsum Christum ut objectum refertur, non ad alios, quod fieri non poterat, ut ipse (i. Christus) ab ea retineretur.

14. *Protest.* Heb. 5, 7. Christus dicitur exauditus à metu.

Bellarmin. 1. *Legendum est exauditus fuit pro sua reverentia, non accipitur pro metu pœnæ, sed pro metu reverentialis.*

Protest. I. Reverentiam sæpe hac voce designari non legatur: sed aliquando etiam metum pœnæ significari vel ex uno libro Ecclesiastici satis liquido apparet, cap. 26. *à tribus formidat cor meum* εὐλαβήθη. Et 29, 10. *privari metuunt*, εὐλαβήθησαν. Et 41, 5. *ne timeas iudicium mortis*. Sic Act. 23, 10. *accipitur etiam* εὐλαβήθη. Hoc autem in loco necessario debet accipi pro metu mali impendentis: nam scopus loci est explicare infirmitates à Christo susceptas, quod scilicet circumdatus fuit infirmitate, ut vers. 2. *llexerat*. Agit de passionibus Christi, ut ex vers. 8. apparet, *ex iis quæ passus est*, passionum harum effecta fuerunt metus & vehementissimæ preces, vers. 7. Deinde, dicitur auditus ἀπὸ τῆς εὐλαβείας, non autem fuit auditus vel liberatus a reverentia, sed a metu calicis.

Bellarmin. 2. *ἀπὸ non significat hic ex, vel ab, sed propter, ut* Math. 13, 44. *Luc. 24, 41. Actor. 12, 14. ἀπὸ χαρῆς pro gaudio.* *Luc. 22, 45. ἀπὸ τῆς λύπης, ob tristitiam.* 2. *Mach. 5, 21. ἀπὸ τῆς πειρασθείας.*

Protest. I. Propria & genuina huius particulæ significatio est *ab*, vel *ex*. II. Exempla a Bellarm. producta nihil in contrarium probant. Rectissime enim legi possunt,

ex gaudio, ex dolore, ex superbia. III. Quamvis aliquando & cum genitivo, notet internam causam motus vel actioni quæ significatur verbo regente, ut in illis exemplis, nunquam tamen significat causam externe impellentem a illam actionem, sicut Bellar. hoc in loco auditus & πὸ ἐὺλα-
βείας, vult & πὸ notare virtutem Christi ut causam impul-
sivam actus Dei Patris, quo Christum exaudivit.

De inferis in quibus Christus fuit post mortem.

15. Bellarm. Bucerus, Beza, & ex parte Calvinus docent, in-
telligi sepulchrum in Scripturis nomine inferni, ac proinde nihil esse
aliud, Christum descendisse ad inferos quam sepultum esse.

Protest. I. Sæpe in Scripturis per inferos intelligi sepul-
chrum recte docent per sepulchrum synechdochice in-
telligentes communem statum omnium mortuorum: sed
semper sic accipi non docent. II. De descensu Christi ad
inferos post mortem suscepto hoc docent, & illud etiam
recte, non ipsam sepelitionem per se intelligentes, sed per-
manentionem statum mortis, quæ quoad corpus fuit in se-
pulchro.

16. Bellarm. Tria sunt probanda. I. Inferos esse loca subterra-
nea, distincta à sepulchris. 2. Animas justorum ante Christi mortem
fuisse in illis inferis. 3. Directe Christi animam ad illos etiam in se-
ros descendisse.

Protest. De loco infero damnatorum cognoscendo, non
sumus adeo solliciti, ac de statu eorum vitando: nul-
lam igitur controversiam gravem ea de re agnoscimus.
Reliqua duo Bellarm. ex Scripturis nunquam probabit
neque primum illud, ita ut iis possit pro fundamento sub-
sterni, id est, inferos semper subterraneum locum nota-
re, distinctum a sepulchro, & communi illo statu mor-
tuorum, cujus pars in sepultura collocatur.

18. Bell. Nomen inferni Latinū distinctum est à nomine sepulchri.

Protest. I. Non semper distinguitur significatione. Am-
brosius *serm.* 57 & 58. Verba illa angelorum, *Luc.* 24. qui-
bus arguunt Mariam quærentem Christum in sepulchro
quid inter mortuos quæritis eum qui vivit? ita reddit, quid quæ-
ritis apud inferos: dum me inter inferna scrutaris? II. Distinguitur
sæpe a loco sepulchri, cum non distinguitur a commun-
statu sepulchrorum vel mortuorum. Hinc igitur concludi
non potest, inferos semper notare centrum terræ.

II. Bellarm. Nomen Græcum ἀδης *Matth.* 11. ubi urbs Caphar-
nazet descensura dicitur ad infernum, non potest accipi pro sepulchro
quia ridicula esset antithesis inter cælum & sepulchrum. Neque *Luc.*
16. ubi dives dicitur in inferno fuisse in tormentis.

Protest. I. De *Luc.* 16. concedimus. Si idem etiam de al-
tero

ero loco fateremur, nihil inde sequeretur vel pro Bellarm. vel contra sententiam nostram. II. Nihil tamen impedit quin *Matth. II, 23.* interitus & abjecta conditio sepulchrum notetur. Antithesis illa inter cœlum & sepulchrum, quæ Bellarm. tam ridicula videtur in Scripturis quoad sensum frequenter usurpatur. Cœlum enim ibique opponitur terræ: & gloria cœli ignominia terræ. *It. Is. 14. 12. decidisti de cœlis, succisus es usque in terram.*

19. Bellarm. *Nomen Hebraicum Shehol significat voraginem, & ordinarie accipitur pro loco animarum subterraneo, & vel raro, vel nunquam pro sepulchro.*

Protest. I. Si significet voraginem, tum aptissime accommodatur ad sepulchrum, & mortem, quæ omnes mortales devorat. Neque alia ratio reddi solet quare sepulchrum vocetur *Sheol*, a verbo *Shaal*, quod petere, potulare aut desiderare significat, quam vel quod sepulchrum omnes mortales quasi hiantis oris vorago petit: vel quod omnes mortalitatis ratione eo feruntur, quasi ad terminum quem petunt; vel quod qui in sepulchris conduntur a viventibus petuntur & desiderantur. II. Incerta & insidiosa est hæc fluctuatio Bellarm. *raro vel nunquam accipitur pro sepulchro.* Non audet negare pro sepulchro accipi, propter nubem testium quibus premeretur, sed raro licet accipi dicit aut nunquam, id est, rarissime. Nobis tamen sufficit ad causam præsentem, si in illis locis ubi de Christi mortui descensu agitur, ita capiatur. III. Manifeste hallucinatur in eo, I. Quod locum animarum tantum hac voce notare vult, cum in Scripturis ad corpus etiam expresse applicetur. *Gen. 42, 38. deducetis canos meos ad inferos.* Quod pro loco tantum accipit, & non pro statu, cum in Scripturis confundi solet cum morte, & opponi vitæ. *Eccl. 38, 18, 9, 3.* Quod tam certo pronunciat locum animarum esse subterraneum, cum diserte innuitur, *Ecclesiast. 3, 1.* sententiam in Ecclesia receptam, etiam ante adventum Christi fuisse, quod *spiritus humanus ascendat rursus.* V. Falsum est, hanc vocem ordinarie in Scripturis tantum locum denotare.

20. Bellarm. *Genes. 37. Descendam lugens ad filium meum in infernum, non potest accipi pro sepulchro, quia Iacob putabat filium suum à feris devoratum & caruisse sepulchro.*

Protest. I. Sepulchro non catent qui devorantur a feris: rararum enim ventres sunt eorum sepulchra. Sepulturam quandam Cicero vocat insepultam, certe Scripturæ aperte affirmant omnes mortuos esse in sepulchris *Iohan. 28.* Omnes qui in monumentis sunt audient vocem ejus. II. *Levi* forsan potest propter filium, non ad filium, ut *I Sam. I. 27.*

II. Non locus aliquis sed status mortis ibi proprie significatur, qui respectu corporis, est sepulchralis.

21. Bellarm. Num. 16. *Descenderunt viventes in infernum, aperti humo, id est, in locum damnatorum.*

Protest. I. Sicut in præcedente loco apparet, *Sheol* significare potius locum corporum quam animarum, quia ibi agitur de descensu canorum vel canitie Iacobi, sic etiam ex isthoc loco idem certissime confirmatur, quia in *Sheol* descendisse dicuntur non tantum homines, sed etiam omnia quæ ipsorum erant, id est, eorum tabernacula, suppellectilia, quæ in locum animarum non pervenerunt.

II. Locum istum corporum fuisse ipsis sepulchrum affirmat & probat Cajetanus in Num. 16. quod etiam apparet ex ipsis verbis, in quibus *descendere in infernum*, & *aperiri humo* unum & idem designant: quam explicationem confirmat Psalmista, Ps. 106. 17. *Aperuit se terra, deglutivit & operuit.*

22. Bellarm. Psalm. 138. *Si ascendero in cælum, si descendero in infernum. Hæc duo loca sum distantissima: sed sepulchrum non abest a superficie terræ duabus palmis, sæpe etiam est supra terram.*

Protest. I. Sepulchra non sunt proprie quæ sunt supra terram, sed monumenta sepulchrorum. **II.** Quamvis sepulchra non longe abesse soleant a superficie terræ, longissime tamen distant a cælo. **III.** Subterranea omni latibula opponuntur cælo ut in genere suo maxime distantia, quamvis sint varii gradus altitudinis in cælo & profunditatis sub terra, qui in istis verbis non designantur. **IV.** Locum corporum non animarum ibi notari liquido apparet ex illa phrasi, *si stratum ponerem in Sheol*. Non enim quiescunt aut dormiunt animæ in inferno, sed sepulchra sunt strata vel cubilia corporum.

23. Bellarm. Is. 14. *Regi Babylonis, & in eius figura Diabolo dicitur, usque ad infernum detraheris, in profundum lacus: cum tamen Diabolus non est in sepulchro, & Rex ille dicitur cariturus sepulchro.*

Protest. I. Locum istum ad Diabolum referre, nihil aliud est quam nugari. **II.** Rex autem Babylonis, non dicitur cariturus omni sepulchro, sed abjiciendus è suo sepulchro, id est, regio more minime sepeliendus sicut colligere est ex comparatione instituta. *vers. 18, 19, 20.* habuit saltem sepulturam a fini cum Iehojakin, *Ierem. 22, 1.* **III.** Hæc ipsa sepultura regia qua cariturus fuit, dicitur descensus in *Sheol*, *Ezech. 32, 27.* **IV.** In textu ipsi satis indicatur per *Sheol*, hic intelligi abjectum statum corporis mortui non locum animarum: quia *lumbricus* dicitur *substerni*, & *vermis obtegere*, *vers. 11.* descensus etiam dicitur *in terram*, & *ad latera foveæ* futurus, *vers. 12 & 15.*

24. Bellari

24. Bellarm. *Septuaginta Interpretes*, Sheol. *ubique vertunt* *אֵדֶם*, *nusquam* *ταῖς*, Hieronymus *ubique infernum* *nusquam sepulchrum*, Chaldaei *gehennam*. Sic etiam Rabbi David, Abnezra, Rabbi Salomon, & omnes fere qui de hac re judicare poterunt.

Protest. I. Si vera sint quæ hic Bellarm. affirmat de *אֵדֶם*, & *inferno*, tum quod exempla existant Hebrææ vocis pro sepulchro positæ (quæ sunt non pauca) totidem etiam existant Græcæ *אֵדֶם*, & Latinæ, *inferni*, eodem sensu usurpatæ. II. Quod unam vocem Hebraicam, una etiam Græca, & Latina ordinarie verterint, hoc fuit ex prudentia (nimis forsan cauta, ne dicam superstitiosa) quatenus textus originalis voluerunt nobis repræsentare: non quod unum & eundem sensum ubique subesse iudicarint. III. Falsum tamen est Græcos ubique *Sheol*. verisse *אֵדֶם*: nam 2 Sam 22, 6. & Prov. 23, 14. vertunt *Σκόλον* *hunc*, & Ezec. 32, 21. verterunt *λακκον*, *lacum* vel *sepulchrum*. IV. Falsum etiam est Hieronymum ubique *vertere infernum*: nam *Hos.* 13. *vers.* 14. vertit *mortem*. V. Falsissimum est quod de Chaldæo jactatur. Observatur enim ab harum rerum curiosis, ex omnibus illis Veteris Testam. locis ubi *Sheol* occurrit Hebraice, in Chaldaica paraphrasi ter tantum reddi *gehennam*, sæpissime autem vel per *sepulchrum* verti, vel Hebraice retineri. VI. De Rabbinis, vel ipse Lyra in *Gen.* 37, 35. testatur *Hebraeos interpretari fossam aut sepulchrum*. Pererii etiam Iesuitæ in eundem locum hæc sunt verba, *opinio est Hebræorum, & de Christianis multorum verbum Sheol non significare aliud in Scriptura, nisi fossam, sepulchrū*. Genebardus ipse in *Pf.* 85. ita, *Rabbini qui de Davide exponunt, sepulchrum intelligunt, quod infernus appellatur Poenite*. VII. Illud autem Iesuiticæ plane est impudentiæ, quod hac in re Bellarm. jactat consensum omnium fere qui hac de re judicare poterant: cum omnibus notum sit, Cajetanum, Isidorum Clarium, Ariam Montanum, Sanctum Pagninum, Vatablum, Mercerum, cum aliis multis bene potuisse de voce Hebraica judicare, & tamen contra Bellar. publicis tabulis jam dudum pronunciasse.

25. Bellarm. *Calvinus ipse, in Psychopannychia, dicit Sheol interdum accipi pro sepulchro, sed ut plurimum pro statu damnatorum*.

Protest. Verba Calvini mutantur, & sensus eius plane invertitur. Sicut enim ille, *etsi per mortem Præsentis vite solutio significatur sæpius, & per infernum, sepulchrum, usu tamen Scripturæ non infrequenter hæc nomina accipiuntur pro ira Dei & abiectione*. Præterquam quod hic nihil pronunciatur de *Sheol*, magis quam de morte, quasi significaret statum damnatorum, nedum locum Bellarm. *sæpius in interdum, & non infrequenter in ut plurimum* Commutat.

26. Bell. *Probo esse inferos prater sepulchra, ex nomine abyssi.*

Protest. Probatur illud quod nemo nostrum unquam negavit. Nomen autem abyssi, si proprie accipiatur probaret potius locum inferorum esse in aquis, quam in terra.

27. Bellarm. *Apoc. 5. & Phil. 2. Per eos qui sunt sub terram, necessario intelliguntur Spiritus in locis subterraneis degentes.*

Protest. I. Si concedatur istud, nihil inde sequetur adversus nos. II. Possunt hic per eos qui sunt sub terra, illi homines notari, qui quoad illam partem quæ proprius accedit ad nostrum sensum, sunt sub terra in sepulchris. III. Diserte tamen explicatur, *Apoc. 5, 13.* de omni creatura, vel de omnibus rebus conditis, non de spiritibus.

28. Bellarm. *Probo ex Patribus.*

Protest. I. Patres multi dum de re incerta certi aliquid statuere voluerunt, vani plane in conjecturis suis circa locum inferni evaserunt: alii enim in inferiore hæmiphærio situm voluerunt, non intra sed infra terram, alii in aëre tenebroso: alii extra totum mundum creatum, alii ignorantiam hujus rei ingenue fatebātur, sicut ostendit Parkerus noster de descensu. *lib. 2.* Nihil igitur certi ex eorum communi & constanti consensu (qui non habetur) potest hac de re probari.

29. Bellarm. *Accedit ratio naturalis: quia locus damnatorum longissime distare debet à loco beatorum.*

Protest. I. Naturalis ratio est harum rerum nescia. II. Distantia status est necessaria, non loci. III. Mirum est Pontificios naturalis hujus rationis oblitos, collocasse beatos Patres in limbo vel superiore tabulato inferni damnatorum, sine ulla fere distantia.

De Limbo Patrum.

30. Bellarm. *Animas piorum fuisse in cælo ante Christi ascensionem, est sententia prorsus inaudita in Ecclesia Dei.*

Protest. Si esset hæc sententia inaudita, non tamen propterea debet à Pontificiis repudiari, qui varias sententias defendunt, per sexcentos integros à Christo annos plane inauditas, ut Ivellus noster contra Hardingum luculenter demonstravit, in articulis septem & viginti. II. De cælo supremo quid olim fuit auditum, in ista causa, non multum refert, nisi in subterraneo inferno pias animas detentas fuisse demonstretur. III. Non tamen est inauditum, neque in Scripturis, neque in Patribus, animas piorum ante Christi adventum fuisse in Paradiso, in sinu Abrahami, in regno cælorum, in statu beato. Auditum etiam in Scripturis, de quibusdam in cælis existentibus cum

cum reconciliati fuerunt per sanguinem Christi. *Coloss. 1. vers. 20.*

31. Bellarm. *Genes. 37. Iacob & Ioseph descendebant ad inferum.*
Protest. Hoc est moriebantur, sicut antea fuit probatum.

32. Bellarm. *Luc. 16. Hiatus tantum fuit, nihil solidi, inter locum damnatorum, & sinum Abraha. Viraque igitur anima fuerunt in eadem voragine, licet multum inter se distantes.*

Protest. Nihil omnino solidi est in hac argutia: nam ut nihil dicamus de eo, quod Bellarm. hic discedit ab interpretatione vulgari, *chaos. 1.* In hiatu aliquid solidi sæpe reperitur: ut intra concavum (quasi hiatum) cœli, sita est terra. *II.* Neque Abraham, neque damnati dicuntur in hiatu fuisse, sed hiatus inter illos: unde etiam sequitur eos non fuisse in eadem voragine. *III.* Si nihil solidi sit inter infernum damnatorum, & limbum Patrum, quomodo cohibebatur ignis infernalis, ne vel flamma, vel fumus ejus ascenderet usque ad limbum illum, cum summa molestia patrum? miraculum certe hic comminisci oportet idque gratis, absque ulla necessitate rei. *IV.* Hiatus non hic accipitur proprie (dicit Iansenius Pontificius in hunc locum) sed per metaphoram, significat transitum impervium vel ut Cajetanus loquitur, *inaccessibilitatem hinc inde firmatam*: vel ut Emanuel Sa Iesuita notat, *maximum intervallum, impeditamque viam*: & speciatim (addit Iansenius) significatur *firmisimum Dei statutum prohibens illorum & illorum permixtionem*: vel (ut Cajetanus exprimit) *immutabilitatemque status, stabilita & firmata*. Maldonatus in hunc locum, Chrysostomum, Augustinum, Bedam, Theophilactum, & Euthimium in eandem sententiam citat.

33. Bell. *1 Sam. 28. 13, 14. Anima Samuelis ascendit ex terra.*

Protest. Non fuit anima Samuelis quæ Magicis artibus non potuit evocari, sicut hæc umbra de se fatetur, *v. 15.* sed illusio Satanæ.

34. Bellarm. *1 Pet. 3, 19. Spiritus justorum dicuntur fuisse in carcere.*

Protest. Non designantur ibi Spiritus justī, sed rebelles, *vers. 20.*

35. Bellarm. *Zach. 9. 11. Sancti dicuntur vincti in lacu in quo non erat aqua.*

Protest. I. Per lacum istum non potest intelligi sinus Abrahæ quia in isto lacu nulla fuit aqua, id est, magna materia sine remedio, ut apparet ex *Gen. 37, 24. Ier. 38, 6.* sed in sinu Abrahæ est aqua multa refrigerii & consolationis, *Luc. 16, 25.* ita ut ex illo sinu, dives damnatus petierit aquam *vers. 24.*

Bellarm. *Non potest per lacum hic intelligi profunditas Babylonica*
 D 5 *captivi.*

captivitatis, quia istis verbis continetur apostrophe ad Christum, & in sanguine testamenti dicuntur liberati qui vincli fuerant.

Protest. I. Non ad Christum dirigi istum sermonem ejus, sed ad Ecclesiam, manifestum est ex eo quod fœmininum genus usurpatur, sicut Arias Montanus observavit. II. Non dicuntur sanguine liberati, sed sanguine potius fœderati, habita ratione historiæ quæ habetur, *Exod.* 24, 8.

De descensu Christi.

36. Bellarm. *Psal.* 107, 16. *Contrivit portas areas, & vestes ferreos confregit.*

Protest. Respondet pro nobis ipse Bellarm. *Hic locus non convincit Christum vere descendisse ad inferos. Nam ad litteram, certum est tractari de liberatione ab Ægypto.*

Bellarmin. *Sic tamen intelligitur ab Hilario, & Ambrosio, in sensu mystico.*

Protest. Si quin eandem phrasin ad Christum accommodarint, non inde probatur novus sensus mysticus. Præterea, lex est à Bellarmino posita, de verbo Dei, *lib.* 3. *cap.* 3. *Ex sololiterali Scriptura sensu peti debere argumenta efficacia.*

37. Bellarm. *Matth.* 12. *Filius hominis erit in corde terræ*

Protest. I. Satis notum est corde metaphorice in Scripturis notari quamlibet medietatem aut medietatis partem quæ est intra extrema. Sic Tyrus dicitur sita in corde maris *Ezech.* 27, 4. quamvis non longe remota fuerit à litore. Hoc sensu Christus fuit in corde terræ, dum fuit in sepulchro: Sic Rabanus apud Thom. in catena aurea, *Ionas tribus diebus & noctibus fuit in ventre Ceti, Christus in sepulchro.* Sic Iansenius in hunc locum, *Ionas præfigurabat Christum, tribus diebus & noctibus in sepulchro.* Sic Emanuel Sa, Iesuita, in corde, id est, in medio, seu intra, quidam doctores intelligunt sepulchrum. Chrysostomus etiam rationem singularem reddit hujus phraseos sic intellectæ: *non dixit in terra, sed in corde terræ, ut & sepulchrum ostenderet, & quod nullus solam mortis apparentiam suspiceretur, Scriptura etiam ubique, & symbolum Apostolicum opponit resurrectionem Christi, triduanæ morti & sepulturæ.* *I Cor.* 15, 4.

Bellarmin. *Christi sepulchrum videtur fuisse supra terram.*

Protest. Non ita videtur attendentibus ad istas Scripturæ phrasas, cavatum fuit intra rupem: prægrandis lapis advolutus est in os ejus: *Iohan.* ut inspiceret incurvavit se, Petrus descendit.

Bellarmin. *Sicut Ionas fuit vivus in ventre Ceti, ita aliquid vivum debuit esse in corde terræ.*

Protest. Sic igitur & corpus Christi debuit esse in inferno: & corpus animatum, & etiam vestitum, non nudum:

dum: & corpus integrum, non crucifixum quia Ionas ita fuit in ventre Ceti, si per omnia similitudo requiratur. Sed Iustinus Mart. 7. 64. quærentibus, quomodo Christus mortuus, per Ionam vivum figurari potuerit? respondet. *non mortem morti comparari, sed mansionem trium dierum, mansioni trium dierum.*

38. Bell. Act. 2. 27. *Non relinques animam meam in inferno.*

Protest. Respondemus I. expressis verbis ipsius Petri; vers. 31. *Loquutus est David de resurrectione Christi.* Christus autem resurrexit à morte vers. 24. & quoad corpus (quod proprie suscitatur) à sepulchro. II. Per manifestam consequentiam, ex vers. 29. Locus ac status in quo Christus non fuit relictus, unus & idem fuit cum illo in quo David dicitur relictus (essent alias quatuor termini, ut ajunt, in Apostoli syllogismo) sed ille status in quo David fuit relictus, non alius fuit quam mors, neque locus alius quam sepulchrum. vers. 29. 3. Argumentatur etiam ex vi ipsius phraseos, & scopo Psalmi unde citatur: non relinquere, est liberare: liberare est a malo, & miseria: miseriam autem nullam patiebatur Christus in limbo Patrum, sed in morte & sepulchro.

Bellarmin. I. *ψυχή non nisi animam proprie significat: & ὁδὸς non nisi infernum.*

Protest. Si ista concedantur, nihil inde sequetur nisi etiam voces, in Scripturis, non nisi proprie usurpari ostendat. Fallissimum tamen est quod dicit ὁδὸς nunquam significat sepulchrum. Nam (præter illa quæ hac de re antea dicta fuerunt) nihil aliud potest significare. Psalm. 141. 7. apud Græcos interpretes, *διεσπαρτοὶ τὰ ὅσ' παρὰ τοῦ θύου*: *disperguntur ossa*: non juxta inferos, sed juxta sepulchrum. Genebrardus ipse vertit ibi *Sheol*. sepulchrum. *ψυχή* etiam quamvis animam proprie significet, accipi tamen potest pro homine synecdochice, & pro corpore metonymice, quemadmodum Hebraica vox *Nephesh* frequenter in Scripturis usurpatur.

Bellarmin. 2. *Etiam si posset per animam intelligi corpus, non tamen propterea continuo probatum est hoc loco ita exponendum esse.*

Protest. Neque ad probandum hoc a nobis adfertur, sed id respondendum. Probat tamen hoc loco propter vocem animæ usurpatam non necessario intelligi ipsam animam in sua essentia, nisi aliæ rationes cogant, quod Bellarm. non ostendit.

Bellarmin. 3. *Distinguitur hic anima à carne, cum dicitur nec anima derelicta est in inferno, nec caro vidit corruptionem.*

Protest. Anima non magis distinguitur a carne, vers. 31. quam a sancto Dei, vers. 27. & Psalm. 16. 10. quod autem

unum & idem quoad rem ipsam designant, apparet ex *Actor. 13. 35.* ubi unum ponitur loco amborum. Et ex *Actor. 2, 29.* ubi unum tantum de Davide affirmatur, ut possit de Christo, *vers. 31.* sub illis phrasibus affirmari.

Bellarmin. 4. *Anima nunquam accipitur pro cadavere, cum in cadavere sit privatio vita: nec possumus dicere viam esse in sepulchro, cum ibi, sit corpus sine vita.*

Protest. I. Fatetur Bellarm. ipse paulo post, disertis verbis *Gen. 37. & Num. 19, 11.* animam significare corpus & carnem: corpus absque vita quale notatur, *Levit. 21, 11. Num. 19, 11.* est cadaver. *II.* Vita dici potest esse in sepulchro, eo sensu quo gloria dicitur habitare in pulvere, & vita in terra conculcari, *Psal. 76.*

Bellarmin. 5. *Vsus non admittit synecdochen, qua ponitur pars pro parie.*

Protest. Satis nobis est si anima ut pars hic ponatur pro toto, id est pro Christo, qui fuit quoad corpus in sepulchro.

39. Bellarm. *Multum interest inter Nephesh & ψυχή* Nephesh enim sine ullo tropo, non tantum animam sed & animal, im etiam corpus significat: unde etiam fere semper adjectivum (vivens, habet adjunctum, quia significat aliquid indifferens ad vivum, & non vivum. At Græca vox ψυχή & Latina, (anima) non est tam generalis significationis. Præterea anima hic opponitur carni, neque anima, neque caro.

Protest. Bellarm. hic ad incitas plane redactum se ostendit, dum ut percurrere possit, nihil habet quid aut qual sit quod dicit. Nam *I.* Multum interesse dicit inter *Nephesh* & ψυχή, cum tamen septuaginta Interpretes per totum vetus Testamentum (nisi in sex aut septem locis perpetuo illam Hebraicam vocem per hanc Græcam reddiderunt: neque quisquam post illos vel aliam vocem Græcam potuit invenire quæ tam apte respondet illi Hebraicæ, aut aliam Hebraicam, quæ illam Græcam æquat. *II.* *Nephesh* dicit sine ullo tropo significare animam, animal, & corpus: cum revera, nulla sit vox Hebraica quæ absque tropo plures habet significationes, neque in aliis linguis, nisi fortuito, tale quid accadat: nedum ut sint tropo pares & totum, subjectum & adjunctum, eadem voce significantur. *III.* Non veretur dicere *Nephesh* semper adjectivum (vivens) habere adjunctum: cum tamen rarissime hoc legitur, nisi in historia creationis: & etiam in versione 70. Græca ψυχή cum eodem adjuncto occurrit, sicut & apud Apostolum, *1 Cor. 15, 45.* ψυχή & σῶμα. *IV.* Somniat de *Nephesh*, quod omnis Logica negat significare scilicet aliud indifferens ad vivum & non v

vni

vivum : cum vivum & non vivum sunt contradicentia, atque adeo cuncta entia & non entia suo ambitu complectuntur, neque possunt quidquam indifferens aut tertium habere. V. Particulam illam, *neque*, necessario vult innuere oppositionem : cum tamen sexcentis in locis ad consentientem illustrationem adjicitur, ut *Heb. 13. 5. Nequaquam te omittam, neque te deferam.*

40. Bellarm. Rom. 10. 7. *Quis descendet in abyssum ? id est, Christum à mortuis revocare. Hic ostenditur Christum post mortem fuisse in abyſſo, qua longissime abest à cælo, id est, in profundissimis terra partibus.*

Protest. I. In abyssum apud Paulum, unum & idem est, quod trans mare apud Moſem. Deut. 30, 13. sed trans mare non significat infernum, ergo neque in abyssum. II. Ascendere in cœlum, & descendere in mare vel abyssum, nihil aliud est, hoc in loco, (ut Moſes Deut. 30. 11.) quam frustra quærere rem occultam aut longinquam. III. Paulus ipse in accommodatione sua, applicat ad revocationem Christi à mortuis : nihil dicit de limbo. IV. In illa phraſi, (descendere in mare, vel abyssum) non respicitur distantia loci à cœlo, sed a nobis : in cœlum & mare ire, est longe lateque quærere.

41. Bellarm. Ephes. 49. *Descendit in inferiores partes terræ.*

Protest. Id est, in inferiorem partem mundi, quæ est terra. Hunc esse genuinum sensum apparet ex Apostoli argumentatione : probat enim hunc descensum ex eo quod in Psalmo dicitur ascendisse in sublime : descensus autem in limbum inferni, non potest ex ascensu probari, quia potuisset saltem ascendere, a terra in sublime, quamvis nunquam fuisset in centro terræ.

Bellarmin. 1. *Inferior pars terræ, significat unam partem terræ aliis inferiorem.*

Protest. Significat unam partem mundi aliis inferiorem. If. 44, 23. Sic etiam Cajetanus accipit hoc in loco : Planius intelligitur appositum terræ ad determinandum inferiores partes : infima enim pars mundi, est terra : ad differentiam inferiorum partium cœli, quæ sunt in aëre.

Bellarmin. 2. *Pro nobis facit quod sequitur, ut impleteret omnia, id est, ut præsens visitaret omnes partes sui regni.*

Protest. I. Impletio omnium, v. 10. non ad descensum refertur, sed ad ascensum Christi. II. Ad implenda omnia, id est, ut Cajetanus, atque etiam Emanuel Sa judicat, omnia quæ promissa & scripta erant de eo, vel potius, secundum contextum, id est, (ut Dionysius Carthusianus habet) ut impleteret omnia genera hominum, id est, quosdam de universis generibus hominum, donis & gratis Spiritus Sancti.

42. Bellarm. I Pet. 3. 19. *In quo his qui in carcere erant spiritibus veniens predicavit, qui increduli fuerant aliquando, expectabant Dei patientiam in diebus Noe. Et 4. 6. Ideo & mortuis predicatum est Euangelium, ut judicentur & quidem secundum hominem in carne, vivant autem secundum Deum in spiritu.*

Protest. Nihil est in istis verbis, quo probari possit descensus Christi localis in infernum, ad educendos Patrum animos ex limbo. Nam I. Carcer de quo hic agitur significat locum ac statum eorum qui in catenis caliginis servantur damnationi. 2 Pet. 2, 4. non est igitur sinus Abrahamæ. II. Prædicatio illa cujus mentio fit, ad resipiscentiam & conversionem tendebat, hoc enim est judicari carne, & vivere spiritu. I Pet. 4, 6. sicut I Cor. 5, 5. idem finis excommunicationis declaratur, per *interitum carnis & vitam Spiritus*. At vero post hanc vitam in sinu Abrahamæ nullus locus est resipiscentiæ & conversioni. III. Prædicationis munere nonungebatur anima separata (cujus tale officium esse nusquam legitur) sed Spiritus Dei & Christi, hoc agebat per Noen. *præconem justitiae*, sicut à Mose indicatur, Gen. 6, 3. & ab ipso Petro explicatur, *Epist. 2. cap. 2. vers. 5, 4.* Personæ quibus Christus per Spiritum dicitur prædicasse, fuerunt increduli, inobedientes, aut rebelles, non justī, quales Patres erant in sinu Abrahamæ. Sensus igitur est, Christum per Spiritum suum in Prophetis loquentem, prædicasse olim in diebus Noë hominibus qui tum vivebant increduli, & jam propter illam incredulitatem in carcere inferni damnantur.

Bellarmin. I. *Communis sententia Patrum est in contrarium.*

Protest. I. Omnes locos Scripturæ, non habemus recte & accurate explicatos à Patribus, nedum communi sententia & consensu: alioqui (dicit Cajetanus in præfat. ad libros Mosis) *spes omnis posteris tolleretur exponendi Scripturam sacram, nisi transferendo (ut ajunt) de libro in quinternum.* II. Augustinus Beda (fatente Bellarm.) discedunt à vulgari interpretatione, & nobiscum faciunt. Quibus addi potest Hieronymus in Is. 45. & ex recentioribus, Glossæ, Lyra, Hugo, Dionysius Carthusianus, & ipse Thomas Aquinas. III. Non consentiunt reliqui Patres vel cum Bellarm. vel inter se in expositione hujus loci.

Bellarmin. 2. *Spiritus Christi cum distinguitur contra carnem non videtur significare posse aliud quam animam.*

Protest. I. I Rom. 1, 3, 4. Spiritus Christi oppositus carni significat divinam naturam. non animam humanam. Hebr. 9, 14. Idem Spiritus Christi oppositus sanguini, eandem naturam divinam, non animam humanam notat. I Tim. 3, 16. Eadem plane est oppositio inter Spiritum & carnem

nem Christi. Neque revera potest altera oppositio consistere cum phrasi Scripturæ, quæ per carnem Christi ubique significat totam ejus naturam humanam. II. De anima non potest intelligi quod hic dicitur (ut Augustinus observat) quia Spiritu dicitur Christus vivificatus, quod de divina potentia recte explicatur à Paulo. 2 Cor. 13, 4. Sed de anima, quæ neque vivificata fuit, neque potentiam habuit mortuum vivificandi, nullo modo potest exponi.

Bellarmin. *Anima dicitur vivificata, quia viva manebat. Dicitur enim vivificari, quod non occiditur. 1 Sam. 27, 9. 2 Sam. 8, 2 Act. 7, 19.*

Protest. I. In istis locis non reperitur vox illa quam Petrus usurpat ζωοποιῆσαι, quæ mortem præsupponit Apostolo ipso teste. 1 Cor. 15, 28. sed alia verba quæ significant vivum servare ζωοποιῆσαι, ζωογονεῖν. II. Non dicuntur vivi conservari, nisi qui obnoxii sunt & in periculo mortis: sed anima natura sua est immortalis. III. Oppositio est in textu, inter mortificari, & vivificari: sicut igitur mortificari non est in morte conservari, sic neque vivificari est conservari in vita.

Bellarmin. 3. *Illud, veniens predicavit, de divinitate non potest accipi, nisi improprie: & vers. 22. proprie accipitur.*

Protest. I. Ut hæc objectio valeat, probandum fuit Bellarmin. vocem istam profectus proprie semper, vel saltem hoc in loco, usurpari. Sed nihil frequentius in Scripturis occurrit, quam ut Deus improprie per ἀντισταθμίζω dicatur descendere, ascendere, venire, aut huc & illuc proficisci. II. Anima ipsa non proprie dicitur proficisci πορεύεσθαι. III. Quod Christus proprie dicitur profectus, vers. 22. intelligitur de persona secundum humanam naturam, non de anima sola. Neque mirum debet Bellarmin. videri, quod eadem vox proprie & improprie in eodem capite usurpatur, cum ipse contendit, de purgatorio lib. 1. cap. 5. in una & eadem sententia nomen ignis, 1 Cor. 3. semel pro judicio, & semel pro vero igne purgatorio accipi.

Bellarmin. 4. *Per Spiritus qui in carcere erant non possunt intelligi viventes, nisi ex affectata improprietate & obscuritate. Adde quod ap. 4. vers. 6. mortuis predicatum dicitur Evangelium.*

Protest. I. In textu Græco non dicitur qui erant in carcere, sed participium ὄντιν subintelligitur, & tempus præens proprie notat, existentibus in carcere vel qui jam sunt in carcere. II. Nulla affectatio improprietatis aut obscuritatis est in eo: si homines quorum animæ sunt in inferno, vocentur spiritus in carcere existentes. III. Quemadmodum

admodum *cap. 4. vers. 6.* euangelium dicitur prædicatum mortuis, non cum mortui fuerunt, sed cum fuerunt in carne, ut damnarentur carne: sic hoc in loco homines viventes, dicuntur spiritus in carcere existentes non cum vivebant sed post mortem. Homines enim viventes eadem ratione vocantur spiritus in carcere, qua viventes in carne vocantur mortui.

Bellarmin. 5. *Si hic locus intelligatur de prædicatione facta in diebus Noë, non apparet quorsum sit inserta narratio.*

Protest. Quamvis plenitudo illa spiritus & orationis in scriptis Petri existat, ut series digestionis non semper appareat, nisi admodum intelligenti & attento lectori, hoc tamen in loco continuatio ejusdem discursus quem ante instituerat, de patientia in bene agendo, & mala ferendo, facile potest observari: quia in hac narratione proponitur patientia Christi, patientia Noë, & eventus felix iis qui in patientia animas suas possidebant, & periculosus illis qui patientia Dei & hominum abutebantur.

Protest. Refutat Pontificiam hujus loci explicationem Augustinus, *epist. 99.* variis argumentis. I. Quia nulla est ratio cur Christus in inferno prædicaret solum iis qui increduli fuerunt tempore Noë. II. Quia nulla fuit Ecclesia in inferno per prædicationem Christi colligenda. III. Quia sinus Abrahæ in quo Patres fuerunt, fuit ab inferno remotissimus.

Bellarmin. 1. *Neque etiam apparet ratio, cur dicat Petrus Christum in diebus Noë prædicasse, potius quam in diebus Abraham.*

Protest. Iustam rationem ostendimus modo, quia scilicet hoc exemplum dierum Noë maxime congruebat argumento, quod Petrus tractabat de patientia.

Bellarmin. 2. *Christus prædicavit in inferno omnibus bonis spiritibus: sed nominatim exprimuntur illi, qui fuerunt in diebus Noë increduli, quia de illis erat majus dubium, an essent salvi necne: qui de quibusdam eorum indicat Petrus verum esse.*

Protest. I. Boni Spiritus & Spiritus increduli in carceri inferni sunt plane oppositi. II. Non majus fuit dubium de coætaneis Noë, an essent salvi necne, quam de ducentis & quinquaginta, & aliis multis qui perierunt cum Korah, Dathan, & Abiram, *Num. 16.* aut de Filiis Israel quos Deus non habuit gratos, sed propter sua peccata prostravit in deserto. *1 Cor. 10. 5. 3.* Si indicare voluisset Petrus aliquos eorum in fine vitæ poenitentiam egissent non descripsisset eos per inobedientiam tantum, & cacerem. IV. Poenitentia mortuorum de qua agitur *cap. 1. vers. 6.* non est antecedens ratio prædicationis Evangelii sed consequens ejus effectum, idcirco mortuis quoque Evangelii

legatum

eligatum fuit ut damnarentur carne. Quod autem Bellarm. damnatos eos secundum carnem fuisse dicit, qui damnati existimantur humano iudicio, quoniam corpora eorum aquis necata fuerunt. hoc eadem ratione ex verbis ipsis Petri refellitur: Petrus enim damnationem illam de qua agit vult finem esse prædicationis, idcirco, ut, quod de humano iudicio aut existimatione nemo affirmabit. Petrus etiam damnandos eos in carne dicit: Bellarm. autem damnatos eos iudicio hominum dicit, quia carne perierant, quis hæc inter sese conciliabit?

Bellarm. *Prædicationis Christi in inferno non fuit ad conversionem, sed solum ad annunciationem gaudii magni.*

Protest. Ficta igitur ista prædicationis non est illa de qua agit Petrus, vel cap. 3, 19. vel cap. 4, 6. quia ibi nulla fit mentio gaudii magni annuntiati. sed prædicationis ad damnationem & vitam.

43. Bellarm. *Traditione Patrum descensus Christi ad inferos confirmatur.*

Protest. Descensus talis qualem Bellarm. defendit, ex communi consensu Patrum non potest confirmari, sicut Perkerus noster luculenter demonstravit. Nam. I. Patres veterarii nihil aliud intelligunt per descensum ad inferos quam communem mortis statum. II. Descensum describunt æternalem & humiliationis partem. III. Liberationem hominum ex inferno appellant sæpe liberationem à reatu & iudicio damnationis imminentis. IV. Hanc liberationem tribuunt non locali descensui animæ, sed moris passioni. V. Ex iis qui localem animæ descensum trahunt, nihil certi colligi potest, vel quoad terminum ad quem, vel quoad finem & usum talis descensus. In istis tam definiendis ita hæsitat Bellarm. ut totam suam definitionem (ne dicam conscientiam) merito reddat in ista causa suspectam. Sic enim ille.

Bellarm. I. *Non propter solam beatificationem animarum Christus ad inferos descendit. id enim fieri poterat sine descensu, sed etiam ut maneret in loco animarum illo triduo. & propter alias etiam causas, ap. 15.*

2. *Christi anima simul fuit in inferno & paradiso, sive paradisi vox accipiat metaphorice, sive proprie, id est, pro pomario. Nec enim Deo impossibile erat efficere, ut Christi anima simul esset in duobus locis. Ibid.*

3. *Probabile est profecto Christi Domini animam ad omnia loca inferni descendisse. Cap. 16.*

4. *Duo magna bona contulit descensus Christi animis iustorum. 1. Beatitude essentiali: 2. Eductionem ex eo carcere, ac deductionem in cælum: quorum primum continuo illis præstitit, secundum autem non deo postea. Ibid.*

5. *Ratione*

5. *Ratione primi beneficii non fuit opus descensu, cum diuinitas sit qua proprie beatificat, & illa est ubique. Ibid.*

6. *Non est credibile nullas animas infantium qui decesserunt cui peccato originali fuisse saluatas. Ibidem.*

7. *Non esset error, si quis diceret, omnes animas purgatorii tunc liberatas fuisse ex purgatorio, ex gratia speciali, quia Dominus non est alligatus sacramentis, aut meritis nostris. Ibid.*

Protest. I. Si potuerint animæ Patrum beatificari in locali descensu Christi ad inferos, tum ille descensus non fuit necessarius, atque adeo non est descensus ille de quo Patres loquuntur. Ireneus enim à Bellarm. citatus. cap. 14. dicit, Christum in descensu legem mortuorum seruasse, ut esset primogenitus à mortuis. Origenes, pro salute mundi descendisse. Eusebius, à lege charitatis vocatum, eum descendisse. Damascenus, ut lux resfulgeret iis qui sub terra erant in tenebris, sicut sol iustitia ortus est in terra, Tertullianus, ut Patriarchas & Prophetas compotes sui faceret. Hilarius, descensionem Dominus ad consummationem veri hominis non recusauit. Philastrius, descensione Christi ad infernum veniam meruissent. Gregorius, pro redemptione hominis ad inferos descendit. Bellarminus autem nullam certam rationem reddit descensus, nisi ut ibi triduo maneret: cum tamen non negaverit, quin potuerit in Paradiso manere & ibi etiam manserit. descendit igitur (secundum Bellarm.) tantum ut descenderet & triduo ibi mansit, tantum ut ibi maneret.

2. Si Christi descensus localis neque necessarius fuit ad hominum salutem, neque possit defendi sine tantum miraculi fictione, ut per omnipotentiam Dei una & eadem anima proprie & localiter simul sit in cælo, & in terra, certe non est credibilis. Bellarminus enim ipse hoc eodem cap. 15. docet, *essentiam animæ, cum sit re quædam & finita, necessario esse præsentem uni certo loco, & non alteri nisi mutetur de loco in locum.* Hæc etiam ibid. est argumentatio Bellarmini aduersus Durandum: *Si per effectum tantum descendit ad inferos, ergo eodem tempore anima Christi fuit, in multis locis simul: satis manifeste innuens, per effectum tantum hoc posse fieri, sed non proprie aut re ipsa.*

3. Si probabile sit, Christi animam descendisse ad omnia loca inferni, etiam damnatorum, tum non est probabile profecto descendisse Christum sine necessitate ad inferos, ut maneret ibi: quia manere in igne Gehennali animas cruciante, non fuit optabile animæ Christi. Huc etiam accedit, quod Medina in Thom. p. 3. quæst. 52. art. 2. testatur, *Uniuersos Theologos, & uniuersos Christianos quorum sensus communis fallax esse non potest, sentire animam Christi*

visi quoad substantiam, localiter non esse ingressam in infernum : quam etiam veritatem efficaciter ait comprobari ex 2 Corinth 6. ubi dicitur nullam esse conventionem luci cum tenebris : & talem ingressum dedecere Christum affirmat.

4. Locis animæ Christi præsentia non contulit iustis Patribus essentialem beatitudinem. 1. Quia Christus fuit agnus imolatus ab initio mundi *Apocal. 13, 8.* aut vis redemptionis per eum æquæ efficax fuerit fidelibus omnium sæculorum ad justificationem, sanctificationem & glorificationem. 2. Bellarminus ipse iurando contendenti, animas necessario debuisse beatificari in eodem instanti, quo Christus mortuus est, respondet *cap. 15.* debuisse quidem eas persoluto pretio redemptionis *mox* beatificari, sed illud *mox* posse esse tempus quoddam brevissimum. Cum autem pretium illud redemptionis reputatione Dei fuit solutum, ex quo promissio facta est de semine mulieris, & tanquam solutum coram Deo valebat, atque adeo fidelium animæ debuerint *mox* beatificari, non dicit spero Bellarm. illud *mox* potuisse esse post quatuor milia annorum, sicut necesse habet dicere, si Adamo, & Abeli expectanda fuit omnis beatitudo, usque ad resurrectionem Christi: quia omnes qui credunt in Christum, habent vitam æternam, *Iohan. 5, 24.* essentialiter scilicet & inchoative. 3. Quia expresse dicitur de fidelibus ante adventum Christi, quod in vita habuerint gaudium spirituale, *Ioh. 8, 56.* & beatitudinem, *Rom. 4, 3, 6.* ac post mortem pacem, id est, secundum phrasin Hebræorum, beatitatem, *Is. 57.* & solamen ex adverso oppositum miseriæ damnatorum, *Luc. 16, 25.* 4. Quia anima Christi, non proprie beatificat sua præsentia, sed divinitas, ut Bellarminus fatetur.

5. Neque contulit localis illa præsentia animis iustis educationem ex carcere. Nam Centurionis fides laudatur *Matth. 8.* quod ex locali Christi præsentia non pendebat. Et *Matth. 27, 52.* immediate à morte Christi, multa corpora sanctorum una cum suis animis surrexisse dicuntur. Adde etiam quod animæ iustorum æque potuerint ex suo carcere (si quem habuissent) sine locali præsentia Christi educi, ac aliæ animæ sine tali duce præeunte, ex carcere, purgatorii (si Pontificiis credamus) solent educi.

6. Si non sit error, dicere, omnes animas ex speciali gratia tum temporis fuisse liberatas ex purgatorio: nulla certe ratio reddi potest, cur illi arguerentur
erroris,

erroris, qui nullos fideles ab eo saltem tempore, in purgatorium ire dicunt. Domini etiam gratia est æque specialis hodie, atque olim neque jam alligatus est sacramentis aut meritis nostris.

7. Eadem etiam speciali gratia, fidelium liberis, sine baptismo morientibus, patet via in cœlum: quia Dominus non est alligatus sacramentis.

CAP. III. De Christo Mediatore, lib. 5.

THESIS I.

Status controversiæ.

Bellarminus. Vocamus Mediatorem eum, qui inter aliquos dissidentes, aut certe non conjunctos medium se interponit, ut eos redigat ad concordiam, vel novo fœdere conjungat. Contingit autem hoc dupliciter. 1. Per substantialem aliquam mediationem. 2. Per operationem. Primo modo Christus dici potest Mediator secundum personalem naturam, qua connectit duas naturas, sed non dissidentes, quia humanitas Christi nunquam fuit contraria Divinitati. De hac vero mediatione non queritur, sed qua Christus innocens Patri reconciliavit peccatores.

Protest. I. Nomen Mediatoris, in sua propria significatione non est nomen substantiæ, sed muneris & officii. Substantia igitur & operatio, non constituunt duo genera mediationis, sed unum & idem, sicut aptitudine ad munus alicujus functionem & ipsa functione vel executione, totum munus expletur. Substantia per se considerata, potest esse medium, sed non Mediator, ut Bonaventura in Magistrum, lib. 3. dist. 19. non inepte distinguit. *II.* Assumptio ipsa substantiæ vel naturæ humanæ, sub forma servi, pars fuit humiliationis Christi, atque adeo operationis illius qua mediationis munus peragebat. *Phil. 2, 7.* *III.* Quamvis humana natura prout fuit in Christo nullas inimicitias habuit cum divina, prout tamen in nobis existit cujus causam Christi agebant, Deo fuit inimicissima. *IV.* Nec debet, nec potest substantialis Mediatio Christi ab ejus operatione in ista quæstione disjungi, quia dum quæritur secundum quam naturam Christus sit Mediator, non de operatione sola, sed & de operante quæritur. Neque alium in finem talem substantiam habuit Mediator noster, quam ut per illam perageret partes Mediatoris.

2. Bellarm. Mediatio in opere quatuor modis fieri potest. 1. Discernendo & judicando causam ut arbitri faciunt. 2. Referendo, hinc inde, pacta. & conditiones, ut intermedium. 3. Orando, & supplicando. 4. Solvendo.

4. Solvendo & satisfaciendo. De istis omnibus modis potest intelligi quæstio hæc secundam quam naturam Christo conveniat Mediatoris officium.

Protest. Intelligitur quæstio de iis omnibus quæ Christus vel nostro nomine apud Deum, vel Dei nomine, apud nos egit, & agit, ad Deum nobis, & nos Deo reconciliandos. Hæc omnia enim pertinent ad Mediationem Christi: quorum tamen non minimam partem, quæ in regno Christi collocatur, Bellarm. omisit.

3. Bellarm. *Sententia communis Catholicorum est principium quod operabatur opera Mediatoris, fuisse Deum & hominem simul: id principium, quo illa opera fiebant, aut formale eorum principium fuisse naturam humanam, non divinam. Calvinista & Lutherani contendunt, Christum exercere officium Mediatoris secundum utramque naturam, ut principium formale.*

Protest. I. Principium quo, aut formale, quo effectum aliquod producitur, nihil aliud est quam vis illa causæ, quæ facit ut tale effectum existat. Si igitur Pontificii regent naturam divinam fuisse huius generis principium in mediatione Christi salutem nostram procurante, tum ociosam statuunt divinam naturam, nullam virtutem in toto hoc negotio exerentem: tum principium illud apud ipsos etiam Scholasticos receptum, negant. *per Deum hominem reparationem humani generis factam esse, ut pote qui ut Deus potuit, ut vero homo debuit satisfacere:* tum valore & dignitate divina spoliant totam Christi mediationem: tum denique aperte Scripturæ contradicunt, diserte affirmanti, *Christum per Spiritum aeternum seipsum obtulisse Deo. Heb. 9, 14.* II. Nos autem ita contendimus Christum exercere officium Mediatoris secundum utramque naturam, ut communionem statuamus in opere, sed distinctionem virtutis, & modi, in naturis operantibus. Sic dicimus Christum passum esse secundum humanam naturam: sed iustituisse & vicisse ea quæ passus est, vi & virtute divinæ naturæ. In humana natura satisfecisse: sed pretium, dignitatem, efficaciam, & applicationem illius satisfactionis à natura divina provenire: omnes denique Mediatoris operationes humanas à Christo exerceri secundum naturam humanam, & omnes divinas secundum divinam.

Argumenta Bellarmini.

4. Bellarm. *1 Tim. 2, 5. Unus Mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus.*

Protest. Nihil aliud hinc sequitur, quam Christum Iesum Mediatorem esse hominem,

Bellarmin.

Bellarmin. 1. *Cur quæso addidit, homo, nisi ad exprimendum naturam, secundum quam Christus est Mediator?*

Protest. I. Expressit naturam secundum quam est Mediator: sed non secundum quam solam. II. Ratio autem quare mentionem fecit hominis Christi fuit, ut moneret fideles ne de ullo hominum genere desperarent sed pro iis orarent, quia Christus homo factus, communem personam sustinuit, non hujus aut illius generi hominum, sed hominum. III. Simili ratione concludere quis possit. Christum tamen secundum humanam naturam habere potestatem remittendi peccata, qui *Matth. 9, 6.* dicitur. *Filium hominis habere potestatem remittendi peccata.*

Bellarmin. 2. *Distinguit Apostolus Mediatorem à Deo: unus inquit Deus, unus Mediator.*

Protest. Distinguit idem Apostolus Christum ab homine, *Gal. 1. 1.* *Non per hominem sed per Iesum Christum:* non sequitur tamen inde, Christum tantum secundum divinam naturam vocasse Paulum. Christus autem recte distinguitur & à nudo homine, & à Deo nudo, prout et *Σεινιςον* Deus homo.

Bellarmin. *Patres negant Christum esse Mediatorem, quatenus est Deus.*

Protest. Nihil aliud volunt Patres, quam necessitatem unionis personalis indicare, in Christo Mediatore. Negant igitur Christum, quia simpliciter Deus est, esse Mediatorem, ut ostendant eum esse Mediatorem quatenus est Deus in carne manifestatus.

6. Bellarm. *Mediator debet esse medius, id est, distans ab utraque parte disidente, aliquo modo. At Christus ut Deus, non distat à Deo ullo modo.*

Protest. I. Bonaventura in sent. lib. 3. dist. 19. à Bellarm. antea laudatus, fatetur Christum esse medium inter humanam naturam & Divinam, in quantum est una persona in duabus naturis: Bellarm. etiam ipse cap. 1. agnoscit Christum esse medium & Mediatorem, per substantialem mediationem, secundum personalitatem suam duarum naturarum connectentem: & de ista mediatione sæpe loquuntur Patres. II. Illa distantia quam statuit Bellarm. homini *justi à Deo distans, quatenus est homo, & ab homine, quatenus est justus,* neque sibi metipso constat, quia nulla est proportio inter distantiam illam quæ ab una parte est in substantia, quatenus est homo & ab altera in qualitate, quatenus est justus, neque sufficit ad mediationem quia in iustitia unius hominis quæ talis est, sufficiens valor non reperitur, ad Deum iustitiæ satisfaciendum, pro mundo hominum in iustis.

7. Bellarm.

7. Bellarm. *Christus non est Mediator secundum utramque naturam simul : quia sic non distat à Deo filio, nec persona, nec natura.*

Protest. Distat quoad statum Oeconomicum, quo existit illa persona sub alia forma, ut loquitur, Apostolus Paulus, *Phil. 2, 7.* Hoc antea fassus est Bellarm. *cap. I. de Christo*, ut substantialis est Mediator.

8. Bellarm. *Si Christus esset aliquo modo Mediator secundum naturam divinam, tum Pater etiam & Spiritus sanctus essent Mediatores.*

Protest. Non magis hoc sequitur, quam hoc: si filius Dei sit aliquo modo secundum naturam Divinam incarnatus, tum Pater etiam & Spiritus sanctus sunt incarnati. Mediatorem agere, convenit divinæ naturæ, non ut naturæ, sed ut tali modo existenti, qui modus non convenit Patri aut Spiritui sancto.

9. Bellarm. *Sacrificare non potest Christo convenire secundum Divinitatem.*

Protest. I. Militat hæc argutia adversus expressa verba Scripturæ. *Heb. 9, 14. per Spiritum æternum seipsum obtulit.*

I. Quamvis sacrificium fuerit Christus maxime proprie secundum humanam naturam, tota tamen persona fuit aliquo modo oblata, ut docet Suarez in *Tho. p. 3. q. 1. l. 4* Sacerdos autem fuit etiam secundum illam naturam, cujus respectu dictum est, *filius meus es tu, Heb. 5, 5.* Altare item ad sacrificium pertinet, cujus ratio quoad sacrificium Christi, nullibi reperitur, nisi in divina natura Christi.

10. Bellarm. *Sequitur confusio, & hæresis, si una sit operatio utriusque naturæ tanquam causæ propriæ & principalis.*

Protest. Nulla sequitur confusio, vel hæresis, si duo principia formalia secundum distinctas suas virtutes & operationes, ad idem opus cooperando concurrere dicantur. Magna differentia est, inter operationem, & opus, inter motum & rem motu factam. Illam saltem operationem circa mediationis opus exeruit natura divina, quia factum est ut efficacia & dignitas illius operis prove-
niat à Deitate.

Bellarmin. *Efficacia & dignitas non est aliqua actio Physica aut realis. Sed provenit ex eo quod sacrificium sit persona Divina : sicut regia majestas nihil reale influit in opus à rege factum, sed dignitatem addit.*

Protest. I. Quamvis efficacia non sit actio realis, tamen in actione reali, provenit semper ab agente reali: nihil enim aliud est quam actus completus virtutis efficientis. *II.* Majestas regia, non potest realem operationem exercere, sed natura divina potest: exemplum
igitur

igitur alienum. III. Majestas tamen regia nullam dignitatem adfert Physicis actionibus regis, edendi, bibendi, &c. IV. nisi natura illa cui majestas regia adhæret, operetur, nullam dignitatem adfert ulli actioni: sic etiam natura divina, cujus propria est majestas divina, aliquid operari debet, ut dignitas divina opus illud comitetur.

Argumenta nostra.

II. *Protest. Ioh. 10, 17, 18.* Ego animam meam per meipsum depono. Hoc dicit Christus, ut Mediator: non est autem humanæ naturæ actus.

Bellarm. Ponere animam est hominis, non Dei, nihil enim aliud est quam mori, sicut resumere animam nihil aliud est quam resurgere quamvis potestas ponendi illam & recipiendi ad libitum, sit à Deo data ipsi homini.

Protest. I. Quamvis animam ponere passive, sit mori & assumere animam, passive, resurgere, si tamen activum sumantur istæ phrasæ, (sicut hoc in loco, ubi agitur de potestate ponendi & assumendi, necessario debent) tum ponere animam est libere dimittere animam in morte, & assumere animam est excitare mortuum. Hæc autem non sunt hominis. II. Si potestas hæc sit humanæ naturæ data, tum natura humana habuit potestatem divinam. Non posse mortuum excitare est potentiæ planæ divinæ. *Eph. 1, 20. Phil. 3, 21. Matth. 22, 29.* III. Ex sententia omnium Scholasticorum, Christus mortuus non fuit homo, quomodo igitur Christus ut homo animam resumere, aut resumendi potestatem habere potuit?

Bellarm. Augustinus dicit carnem assumisse animam, ex potestate inhabitantis carnem.

Protest. Potestas igitur ista fuit personæ divinæ, non naturæ humanæ. Caro Christi mortua, ne voluntatem quidem habuit humanam, nedum potestatem quod voluit perficiendi. Sic Cajetanus & Medina, in Thom. p. 3 q. 5. a. 3. & Cajetanus & Toletus in Ioh. 10. affirmant Christum secundum divinitatem, aut hypostasim divinam, posuisse animam suam, & iterum assumisse. Solus igitur Calvinus non est author hujus interpretationis, sicut Bellarm. innuere voluit ultimis illis verbis viderit Calvinus quos auctores sequatur. Toletus etiam elegantissimè similitudine, sic rem illustrat: quemadmodum homo habens ens in vagina, quando vult, exeret ens, & tamen una manum vaginam tenet, & altera ens: sic divina persona per mortem, animam, à corpore, veluti ens à vagina separavit, utramque tamen partem sibi habuit unitam: per resurrectionem autem animam corpore copulavit, quasi ens reponens in vagina.

12, *Protest.*

12. *Protest.* Bellarminus objicit sibi met quasi à nostris legata, quæ Apostolus dicit, 2 Cor. 5. & ad Col. 1. de reconciliatione & pacificatione à Deo in Christo, & per Christum procurata: sed à Calvino, quem Bellarm. hic apugnat, ista loca non proferuntur. Illud tamen 2 Cor. 5. 19. *Deus erat in Christo mundum sibi reconcilians*, Dei partes quas fuisse in reconciliatione procuranda ostendit.

Bellarm. *Reconciliare non semper est Mediatoris. Deus reconciliavit non ut mediator, sed per Mediatorem, quem procuravit & misit.*

Protest. I. Reconciliatio à Christo facta fuit Mediatoris.

II. Deus personaliter in Christo existens reconciliavit sibi mundum, ut Cajetanus illum locum interpretatur: Christus igitur ut Mediator & reconciliator, non solum homo fuit, sed & Deus. III. Idem Apostolus dicit testatur, Act. 20, 28 Ecclesiam redemptam fuisse sanguine Dei Christus igitur Deus homo non tantum procuravit Mediatorem, sed & Mediatoris munereungebatur.

13. *Protest.* Objicit etiam Hebr. 4, 14. *transiit calos. Et 7. sine patre, sine matre.* Quamvis autem neque ista loca ad Calvinum reperiuntur, in iis tamen plus est roboris, quam ut Bellarmini responso possint eludi.

Bellarm. *Hæc recte probant personam Pontificis nostri esse divinam: virtus qua Christus penetravit calos à Deo erat: sed verbum, Sacerdos est secundum formam hominis.*

Protest. Concedit hic Bellarm. totum illud quod voluit. Personam Mediatoris fuisse divinam: virtutem à mediatione functus est fuisse divinam: sub forma hominis hanc personam fuisse Mediatorem. Si enim per formam hominis, intelligit virtutem humanam non divinam tum sibi met ipsi aperte contradicit: quia simul affirmat virtutem fuisse à Deo, id est, à divina natura.

14. Totam etiam causam tradit nobis Bellarm. in Patrum testimonio eludendis, cap. 7. ubi concedit. I. In operibus Christi concurrere Deitatis & humanitatis actionem.

2. Omnia miracula Christi fuisse partim Divina, partim humana.

3. Mediationem substantialem non tantum humana, sed etiam divina natura, fuisse necessariam, ut opera Mediatoris essent infinita.

II. Nam I. Nulla opera Christi, magis divina sunt, quam illa quæ spectant ad redemptionem, quæ non immerito, majus opus à quibusdam habetur quam ipsa creatura.

2. Qui nihil miraculosum agnoscit in redemptionis opere, is miraculum est vel potius monstrum Christiani, si meditatio substantialis utriusque naturæ fuit necessaria ad dignitatem operationis, tum certe ad operantem: nulla enim dignitas redundat à natura in operationem, nisi illa natura operetur.

15. *Protest.* Renovare corda, & dare Spiritum Sanctum, sunt opera Mediatoris: sed sunt solius Dei.

Bellarm. Meritorie hac facere, est proprium Mediatoris: sed efficienter, & ut auctorem doni hac facere, non est Mediatoris.

Protest. Negare hanc efficientiam esse Christi Mediatoris, nihil aliud est, quam negare, omnem potestatem in cælo & in terra datam esse Christo: Matth. 28, 18. Dare enim vitam æternam suis. Iohan. 10, 28. & 17, 2. Baptizare nos Spiritu sancto & q. Matth. 3, 11. Mittere Spiritum a Patre. Iohan. 15, 26. Conferre suos in hoc mundo Matth. 28, 20. Et suscitare eos in novissimo Ioh. 5, 64. in summa, nihil aliud est, quam Christum negare efficaciter esse Iesum vel Servatorem.

16. Aliam unam rationem proponit Bellarm. ex Calvin. epist. 352. de mediatione Christi inter Deum & homines, quam, ut longe petitam, & obscure propositam, putabat se posse suspicionibus iniquis onerare. Sed in primam intactam relinquit rationem Calvin. primam, quam Christum ut Mediatorem est credendum. Secundam, quia ut Mediator summum imperium tenet in cælo & in terra. Tertiam, quia coniungit nos cum Deo. Et quartam, quia facit nos participes in eius natura: Has inquam omnes rationes cum variis Scripturæ testimoniis dissimulat Bellarm. & unam illam recipit, quæ non ad probationem causæ, sed ad nominis explicationem, à Calvino profertur: Quid hoc est aliud, quam fortiter fugiendo, sophisticè pugnare?

An Christus sibi met etiam aliquid meruerit? cap. 9. & 10.

17. Quamvis de hac quæstione, ut minus necessarium non sit magnopere laborandum; duo tamen certissima ea statuimus: I. Sententiam illam quam Pontificii de re tuentur, esse vel falsam, vel incertam saltem ex parte, & ex parte sibi repugnantem. II. Curiosam meritis esse aliud meritum tribuere Christo, respectu sui ipsius, quam viam, aut modum, ab humilitate gloriam perveniendi.

18. Pontificii docent, Christum ab instanti conceptionis fuisse perfecte comprehensorem, & beatum. gister l. 3. dist. 14. & 26. Thom. p. 3. q. 9. a. 2. & q. 15. a. 4. q. 34. a. 4. Comprehensores autem non est sibi aliquid meriti, sed viatoris tantum, secundum doctrinam Scholasticorum.

19. Non explicant nobis, utrum primario merito sibi, & secundo nobis, vel nobis primario, & postea sibi: neque definiunt, an meritum quo sibi aliquid adscribitur, fuit meritum ex congruo, vel ex condigno, ut loqui solent, vel quo pacto aut fœdere nitebatur: adhuc ostenderunt, quomodo unum & idem meritum

pro

proportionem habet ad peccatores liberandos, & iustum exaltandum: nec denique rationem reddunt idoneam, quare aut quomodo corporis gloriam & nominis exaltationem habuerit Christus ex merito, & non gloriam animæ.

20. Bellarm. *Respondet Thom. p. 3. q. 19. a. 3. quia melius est anima gloria nunquam carere, quam eam mereri: sed melius fuit gloria corporis ad tempus carere, & ex merito illam acquirere, quam carere dignitate merendi. Melius est enim, ceteris paribus, aliquid ex merito habere, quam sine merito.*

Protest. I. Falsum est illud, quod fundamenti loco positum, melius esse habere aliquid ex merito quam sine merito. Propius enim accedit ad perfectionis modum quàm in Deo reperitur, habere aliquid sine laboriosa meriti procuratione. *II.* Una est gloria totius naturæ humanæ, quæ uno & eodem iure debet acquiri, non parte una ex merito, & ex altera parte sine merito. *III.* Si aliqua dignitas ad Christum accessit merendo, tum ad animam præcipue accessit: sed anima (ex Pontificiorum sententia) fuit ante perfecte beata. *IV.* Anima beata non est in statu merendi.

21. *Phil. 2, 9.* Neque quapropter, neque & aliud aliquid necessario probat, quam congruentem paritatem rationis inter humiliationem Christi & ejus glorificationem. Pallelaphrasia, à Bellarm. allegata, ex *Matth. 16. & ego dico tui es Petrus*, nihil minus notat quam meritoriam causam. Petri enim confessio non meruit ut ille constitueretur Ecclesiæ fundamentum, & Monarcha (quam Petri mercedem fuisse Pontificii volunt,) quia tum omnes qui eandem confessionem edunt, admitterentur etiam eundem principatum. Simili argumento concludere test Bellarm. Christum etiam merendi legem Sacerdotibus posuisse, *Matth. 21, 24. Si dixeritis mihi, & ego dicam vobis, quia ibi similiter usurpatur, & Hebr. 2, 9. Propter mortem per passionem*, significat mortem fuisse finem humiliationis, non causam gloriæ.

22. Concedit Bellarm. *cap. 10. Non descendisse filium Dei, sibi aliquid acquireret: & non negat omnem gloriam ipsi humanæ naturæ debitam fuisse sine ullo labore. Nulla est alia ratio subesse videtur quare Pontificii tantopere contendunt Christum aliquid sibi meruisse, quam si fundamentum jaceant doctrinæ suæ de meritis humanis: cum tamen libertatem illam arbitrii Christo tribuere non audent, quam ad meritorium hominis opus ita necessariam esse statuunt, ut ex meriti ratione eandem monstrare soleant, potentiam scilicet vel bene vel malignandi,*

LIBER TERTIVS

De Pontifice Romano.

CAP. I. De regimine Ecclesie. Contr. 3. Lib. I.
à capite 1. ad 10.

Quæstiones totius cardo in eo vertitur: An visibile regimen totius Ecclesiæ militantis debeat esse Monarchicum? Pontificii affirmant: nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. Regimen omnium optimum, & utilissimum, est regimen Ecclesiæ: sed regimen Monarchicum est omnium optimum & utilissimum.

Protest. I. Tota hæc ratio (qua octo integra capita & partem 9. Bellarm. consumit) est otiosa & inepta speculatione. Quia nullum regimen aut aliud quodlibet institutum simpliciter optimum aut utilissimum potest vocari nisi habita ratione subjecti, cui ad finem suum dirigendum inservit. Cum igitur tanta sit varietas in hominibus regendis, nullum unum regimen (humanitus loquendo) dici potest absolute optimum & omnibus utilissimum. **II.** Quod optimum videtur esse in sua natura & utilissimum, illud ab Ecclesiæ regimine potest abesse, exempli gratia, ut rectores tales sint qui non possint errare, si de jure quærat, sive de facto: quod Bellarm. suo Monarchæ, Pontifici, non audet arrogare. **III.** Monarchia, Aristocratia, & Democratia, non possunt in contentionem venire quæ cui sit præferenda, nisi in iis societatibus quæ *Archian* & *creatian*, vel *ἐκκλησιαστικὰ*, id est dominium & imperium in sua rectura admittunt: regimen autem Ecclesiasticum visibile non est imperium, ministerium 1. *Cor.* 4. 1. & 2. *Cor.* 1. 24. **IV.** Ecclesia universalis, non est societas visibiliter una: unum igitur singulare regimen unius Monarchæ non potest esse optimum Ecclesiæ toti, quamvis esset optimum in societate omni singulari. Sic enim Bellarm. ipse cap. 8. *Si Ecclesiæ particulares non essent inter se colligata, ut unum corpus (visibile Politicum puta) facerent; sufficeret unicuique suus rector, id est, non opus esset uno Monarcha.* Nos autem assumimus, sed in

unt ita colligatae, ut inter se unum corpus visibile & politicum faciant. Ergo nihil opus est uno generali Monarcha. Assumptio vel inde confirmatur, quod Ecclesiae prae particulares, sunt corpora completa, omnem cultum à Christo institutum in sese exercentes, & omnino ordinario Ministerio à Christo instituto in sese fruentes. Neque enim ullus cultus est proprius Ecclesiae Oecumenicae quatales: neque ullus Minister Ecclesiasticus hoc munere defungi potest; erga Ecclesiam illam universalem quam Bellarm. vult ex omnibus particularibus componi. V. Sunt inter ipsos Pontificios magnae auctoritatis, non doctores tantum varii, sed & integre Academiae, & Ecclesiae nationales, quae negant regimen Ecclesiae esse Monarchicum. Doctores enim Sorbonici vel facultas Theologica Parisiensis statum Ecclesiae ab ejus regimine distinguens, regimen ejus statuit esse Aristocraticum, quod etiam *omnium optimum, & naturae convenientissimum* esse, non dubitant affirmare. De Eccles. & Polit. potest. anno 1611. In istis autem loquitur Ecclesia Gallica, Pontificia. VI. Non est nostrum pronunciare quod regimen sit optimum, & inde inferre, Deum debuisse illud in Ecclesia constituere: sed potius ex verbo inquirere, quale regimen Deus in Ecclesia constituit, & ex eo certo concludere, tale regimen esse Ecclesiae optimum ac utilissimum. In istiusmodi rebus, illud saepe locum habet. quod Servator noster de externe speciosis pronuntiat, *Luc 16. 15. Quod apud homines sublime est, abominatio est in conspectu Dei.*

2. Bellarm. Cap. 9. Certum est Ecclesiam immortalium Angelorum, exemplar esse Ecclesiae mortalium hominum *Heb. 8. 5.* Certum item est, inter angelos, unum esse qui aliis omnibus praest: qua dignitate primo praeditus fuit, qui nunc Diabolus vocatur, *Iob. 40. dicitur Behemoth & Lucifer, Is. 14. & Ezech. 28. dicitur, circumdatus vidibus pretiosis, id est, choris Angelorum. Post casum autem Diaboli Michael ejus locum obtinet. Apoc. 12.*

Protest. Hujusmodi certa sunt mera somnia, & certa similia hominis laborantis febris Monarchica. Nam. I. *Heb. 8.* agitur de ceremoniis legis, non de Ecclesia Christiana, qua talis est. Illae etiam ceremoniae Christi non Angelos habuerunt pro exemplari: Neque potuit ullo modo fieri, ut in sacrificiis & similibus observationibus, peccatum & ejus abolitionem spectabant, ulla esset praesentatio status Angelorum. II. Hierarchicum illi ordinem quem statuunt inter Angelos, Scholastici si non est Monarchico imperio, sed ex cognitionis, officii & actuum variis gradibus petunt. *Thom. I. quaest. 108.*

Bannes in illum locum. III. Apud ipsos etiam Scholasticos, ut Bannes in *Thom. p. I. q. 63. a. 7.* docet, non est error, aut temeritas aliqua, negare supremum omnium Angelorum cecidisse: quia testimonia Scriptura, qua in contrarium adduci possunt sufficienter explicari possunt. Et Aug. super *Gen. l. 3. c. 10. & lib. II cap. 19.* censet illam sententiam esse probabilem. IV. Behemoth *Iob. 40.* est bestia comedens fœnum ut bos, *vers. 10.* Lucifer *Is. 14* est rex Babyloniz, vir concutiens regna, & postea descenden in sepulchrum, *vers. 15. & 16.* *Ezech. 28.* diserte & nominatim agitur de Rege Tyri *vers. 12.* Ille etiam vocatur tantum Cherub, *vers. 19.* Seraphim autem, non Cherubin, in supremo Angelorum ordine à Pontificiis collocantur. Sed vero ad Luforias allegorias confugiat Bellarm. vim fac legi ab ipsomet approbatæ, de verbo Dei *lib. 3. cap. 3. ex solo literalis sensu peti debent argumenta efficacia.* V. Per Michaelen *Apoc. 12. 7.* intelligitur Christus, sicut manifesto appare ex *vers. 11.* vicerunt eum per sanguinem agni. Neque per angelos Michaelis, intelliguntur ibi alii quam fideles, animæ suæ prodigi usque ad mortem, *ibid.* VI. Nihil opus est Angel. Monarcha vicario, ministeriali, quia Monarcha principalis in cœlis est ipsis præsens.

3. Bellarm. *Testamentum Vetus fuit figura Novi, sed in Veto fuit regimen Monarchicum.* Ergo.

Protest. I. Testamentum Vetus quoad regimen ejus non fuit figura Novi, quoad visibilem ejus statum à Christo distinctum: Christus enim est corpus, cujus umbra fuit in illo testamento. II. Simili ratione concludetur quis possit unicum Templum ac locum solemnis cultus constitui debere in Testamento Novo. III. Summi Sacerdos inter Iudæos, non fuit Monarcha: neque enim leges ferebat novas, neque leges latas solus executio mandabat. Memorabilis, & ad Novum etiam Testamentum accommodanda est illa observatio Iosephi, apud Eusebium præp. *Euang. lib. 8. οἱ μὲν μοναρχίως, οἱ δὲ τᾶς, διὰ τὴν δύναμιν, ἄλλοι δὲ τοῖς πολλοῖς ἐπιτίψαν τὴν ἐξουσίαν τῶν πλειονομένων οἱ δὲ ἐμήτερος νομοθέτης εἰμὲν πότες ὅδ' ὅτι δὲν ἀπαίδει, ὡς τὰ ὅτις ἔργοι, βίαισιν μὲν τὸ λόγον, διοικουμένη ἀποδίδε το πολίται, δεῖν τὴν ἀρχὴν, καὶ τὸ κράτος ἀναθῆς.* Ecclesia Israelitica (sic & Christianæ) neque constituta fuit, Monarchia, neque Aristocratia, neque Democratia, sed Theocratia.

4. Bellarm. Comparatur Ecclesia exercitui. Mulieri sponsa, olei, domus, navi. Sed exercitus unum habet imperatorem mulier unum caput: regnum unum regem, ovile unum Pastorem: domus unum ædificatum: & navis unum gubernatorem.

Protest. I. Similitudines neque probant, neque illustrant, si extendantur ultra illam qualitatem in qua instituitur.

tituitur comparatio. Sed nullum harum similitudinum
 squam in Scripturis adhibetur ad externum regimen
 otius Ecclesiæ declarandum: illud igitur regimen, ne-
 ue probant, neque illustrent. I I. Manifeste falsum est,
 num semper vicarium ac ministerialem esse imperato-
 rem exercitus, caput corporis pastorem ovilis, & cono-
 num domus, aut gubernatorem navis: Principaliter au-
 tem hæc omnia conveniunt soli Christo. I I I. Ecclesia
 orta nusquam in Scripturis dicitur, aut pie dici potest
 exercitus Papæ, corpus Papæ, ovile Papæ, domus Papæ,
 ut etiam navis Papæ. Huic igitur fictitio Monarchæ,
 stæ similitudines non conveniunt. I V. Non potest à
 lasphe mia excusari, quod Bellarm. hic obiter annotat
esse scilicet Ioh. 10. 16. per unum pastorem, intelligi Petrum, ejusque
successores. Illud autem ridiculum est, quod unum tantum
 economum intelligi vult, *Luc. 12, 24. eumque ipsum esse*
petrum. Hujusmodi argumenta non sunt digna seria ali-
 qua refutatione: quæ à conscientiiis auctorum, & com-
 muni sensu lectorum satis refutantur.

5. Bellarm. *Christus cum in terris degeret, Ecclesiam visibilem*
administrabat, ut summus ejus Pastor, & Rector: ergo nunc etiam
Ecclesia debet habere externum & visibile regimen Monarchicum: alio-
ui non esset eadem Ecclesia.

Protest. I. Christus quoad externam personam quam
 sustinuit in terris, non gessit se ut visibilis Monarcha, sed
 maxima ex parte, ut Minister, *Luc. 22, 27. Matth. 20, 28.*

I. Minister externus proprie fuit Iudæorum tantum.
Rom. 15, 8. Personaliter (ait Cajet. in illum locum) fundus
et officio respectu nationis Iudæorum & illi soli nationi ministravit.

I I. Sacerdos Iudaicus (judicio Bellarm. fuit tum tem-
 oris visibilis Ecclesiæ Monarcha. Numquid duo simul
 Monarchæ visibiles fuerunt, iique à se invicem ita dif-
 ferentes? I V. Ecclesia potest esse eadem, quoad essen-
 tiam, quamvis externum ejus regimen, quod est adjun-
 tum præter essentiam accedens, magna ex parte com-
 mutetur.

6. Bellarm. *Quibus rationibus probatur, debere unum Episco-*
um præesse Parochis, Archiepiscopum Episcopis, Patriarcham Archi-
episcopis, iisdem probari potest, unum Pontificem summum debere præ-
esse Patriarchis.

Protest. I. Nos autem subsumimus, nullis argumentis
 posse probari Monarchicam superioritatem Patriarcha-
 um, Archiepiscoporum, aut Episcoporum, ex Scriptu-
 ris: atque adeo Monarchiam Papæ destitui etiam omni
 probatione. I I I. Episcopi, Archiepiscopi, & Patriar-
 chæ, antequam Papales, id est Pontificiæ tyrannidis, vel

præcursore, vel ministri evaserunt, istam Monarchicam potestatem non exercuerunt: & ubicunque exercent, imaginem quandam Papæ gerunt ordinis primatu ab hominibus concesso, olim fuerunt contenti.

7. Bellarin. *Ecclesia non potest propagari, sine universale Monarchia: nemo enim predicare potest, nisi mittatur Rom. 10. 15. neque mittere predicaturos in aliis Provinciis quisquam potest, præ summum Ecclesia Ierusalem.*

Protest. I. Quod nemo prædicare posse dicitur, nisi mittatur, Rom. 10. 15. intelligitur illud de missione Dei. *Supple* (inquit Cajetanus) *a Deo: predicare enim quæ Dei sunt & divini consilii, nulus recte attentat, nisi missus a Deo. II.* Mitti Deus concionatores in omnes partes mundi, sine vicario *Matth. 9. 38. Luc. 9. 49. 50.* Mittunt etiam homines, quæ charitate & zelo Dei commoti (sive sint Ecclesiastici, si ve Politici) prudenter id agunt, ut alii (ordine iusti quantum fieri potest, observato) donis aptis instructi, & approbati, opus illud aggrediantur. Miratur ipsa charitas ubi occasio iusta, cum idonea facultate concurrat, aliorum salutem procurandam. *III.* Hæretici possunt suos errores propagare, sine Pontifice: quidni & orthodoxi veritatem?

8. Bellarin. *Necesse est ut omnes fideles idem omnino sentiant: rectus fidei: sed hoc esse non potest, nisi unus sit summus Iudex.*

Protest. I. Omnes vere fideles idem sentiunt in necessariis, sine summo iudice externo: in aliis non est absolutum necessarium, ut idem sentiant. *II.* Pontifex non datur efficit, ut omnes Pontificii idem sentiant, ne de ipso quidem Pontifice Romano, & ejus in judicando potestate non magis quam vetus Pontifex Phariseos & Saduceos idem olim sentire fecit. *III.* Fides non ingeneratur imperio hominis judicantis, neque unitas ejus per tale imperium conservatur, sed per verbum Dei: ex cujus usu, si non sequatur unitas, hoc utentium, vel abutentium fit perversitas. *IV.* Petro ipso, cum aliis Apostolis, adhuc superstite, dissidia, & hæreses variæ exoriebantur. Non virtute neque vi visibilis alicujus Monarchæ, sed Spiritu Dei conservatur Ecclesia, ne istis dissidiis dissipetur. *Zach. 4. 6.*

Argumenta nostra.

9. *Protest. Matth. 22. 25. 26. Luc. 22. 26.* Reges gentium in eas dominantur, &c. verum non ita erit inter vos, vos autem non sic.

Bellarmin. 2. *Istis verbis, non removet Dominus Monarchiam ab Ecclesia, sed potius eam instruit, atque advenit, diversam esse*

civili

civili Monarchia gentium Non enim ait, vos non præsidebitis ullo modo, sed, non sicut reges gentium.

Protest. I. Instituitur istis verbis comparatio dissimilium inter Reges gentium, & ministros Ecclesiæ: illud igitur removeretur à ministris Ecclesiæ, quod tribuitur Regibus: sed regibus nihil hic tribuitur nisi Dominium & imperium, ergo hoc illud est quod à ministris Ecclesiæ removeretur. *II.* Illud à ministris Ecclesiæ removeretur, quod filii Zebedei quærebant, & de quo discipuli inter se contendebant, sed hoc fuit dominium. *Matth. 20, 21. Luc. 22, 24.* ergo dominium ab ipsis removeretur. *III.* Illud à ministris Ecclesiæ removeretur quod directe opponitur ministerio, ut *ministerium esse, & habere sibi ministrantes* opponuntur, *Matth. 20, 28.* sed hoc est dominium, ergo dominium à ministris removeretur. *IV.* Quod Bellarm. institutionem domini & Monarchiæ ex istis ipsis verbis colligit, quia varius modus præsidendi præscribitur Ecclesiæ ministris ab illo modo quo reges præsident gentibus; in eo semetipsum superat Sophistica impudentia. Nam *I.* Alio modo possunt præsidere, sine ullo dominio: & alio etiam modo dominari, (si hic locus esset dominio) sine Monarchia. *II.* Posset simili ratione concludere, ex Psalmo primo, improbos homines felices esse & futuros, suo modo, quia id affirmatur ibi de piis, & jungitur, *vers. 4. improbi non sic.* Et devortia facta fuisse ab initio quavis levi de causa, sed non eo modo, quo postea, quia *Matth. 19, 8.* dicit Christus *ab initio non fuit sic.* & fideles omnem impuritatem patrare, sed alio modo quam gentes, quia *Ephes. 4, 20.* Apostolus dicit fideles *non sic didicisse Christum.* *III.* Sic notat qualitatem illam in qua comparatio fuit instituta: illa autem qualitas non fuit modus dominandi, sed ipsum dominium; non enim tribuitur Regibus, quod hoc aut illo modo dominabantur, sed simplex dominatio: ergo non in modo domini, sed in re ipsa ministri Ecclesiæ dissimiles esse debent Regum.

Bellarm. 2. *Clare subjungitur, qui inter vos major est fiat minor, & praeceptor (Græcè ἡγεμὼν, Dux, Princeps) fiat sicut minister: unus igitur erat à Domino Dux designatus.*

Protest. I. Clare etiam subjungitur. *Luc. 9. Qui minimus est inter vos: num quid unus designatus erat minimus? II.* Apud Matthæum *cap. 20. vers. 26, & 27.* bis explicatur mens hujus phraseos, *quicumque voluerit esse magnus, aut primus, inter vos.* *III.* Si unus erat designatus dux, quomodo factum est, quod sæpius quærebant, & contendebant quis esset maximus? *IV.* Argumentatio Bell. à voce ἡγεμὼν, quæ ductorem significat, ad ducem constituendum,

est ac si quis joco probare vellet Rectorem Academiæ, aut Regentem Collegii esse propriè loquendo Regem. Nos vero ex aduerso pro certo colligimus. Spiritum Sanctum, eo ipso, quod Reges & Principes ubique appellat ἀρχόντες domini titulo, sed ministros Ecclesiæ semper officii, & ministerii titulis designat qualis est ἡγούμενος aliis præeundi officium notans, eo ipso inquam Spiritum Sanctum indicare voluisse dominium convenire principibus mundi, sed non Ecclesiæ ministris. Illud saltem liquidissime apparet Monarcham unum hac voce non designari: quia varii ἡγούμενοι fuerunt non solum in Ecclesiis variis, sed & una Ecclesia particulari, Act. 15, 22. Heb. 13, 7, 17. Scriptura etiam distinguens inter ἡγούμενος. & ἡγούμενον, prior voce maxima saltem ex parte denotat ducem Luc 21, 12. &c. quæ nunquam adhibetur in Ecclesiæ ministro designando.

Bellarmin. 3. *Christus vere præerat & Dominus erat, quamvis non sicut Reges gentium: suo igitur exemplo rem declarans, vult unum ex suis vere præesse, sed absque libidine dominandi ut reges, qui tyranni sunt plerumque.*

Protest. I. Certum est, in Christo utrumque fuisse, & jus domini in Ecclesiam, & statum ministrantis: sed hic diserte pro exemplo ministrationem suam tantum discipulis suis proponit, Luc. 22, 27. Matth. 20, 28. vis fit igitur ipsius verbis, cum altera pars trahitur in exemplum. *II.* Christus nunquam exercuit æternum imperium, sed fuit ut minister, in forma servi: nihil igitur domini in semet ipso exhibuit suis discipulis imitandum. *III.* Quod imitandum proposuit, non uni alicui hoc commendabat sed omnibus: vos autem: quicumque inter vos. *IV.* Quod de tyrannis addit Bell: nullo modo convenit: quod enim Christus Regibus tribuit, id omnibus Regibus convenit omnes autem Reges tyrannos esse Bellarm. ipse non audet affirmare.

Bellarmin. 4. *Reges sua regna filiis suis hæreditario jure relinquunt Prælati Ecclesiæ, non sic.*

Protest. I. Nihil igitur aliud (Bell. interprete) prohibuit Christus, hoc saltem in loco, ministris Ecclesiæ quam ne tyrannicè imperium suum exercerent dum viverent: aut morituri suos proprios filios constituerent ejusdem imperii successores. Mirum est, tam sollicitum Christum hæc vulgaria prohibuisse: & tam obscure tamen explicasse, ut in verbis ejus neque vola, neque vestigium appareat, vel tyrannidis, vel successionis. *II.* Ha ratione, nullum discrimen erit inter illos reges qui suffragiis populi eliguntur, & Ecclesiæ ministros.

10. Pr

10. *Protest.* Apostolus totum sacrum Ecclesiæ ministerium & regimen à Christo institutum repræsentans, nullam mentionem facit unius visibilis Monarchæ, *Eph. 4, 11.* Et in commendatione unitatis propter unum corpus, unum Spiritum, unam Spem, unam Fidem, & unum Baptisma, nullam mentionem facit unius Pontificis & Monarchæ.

Bellarmin. 1. *Pontificatus summus discrete ponitur ab Apostolo in illis verbis, & ipse dedit quosdam quidem Apostolos: & clarius 1 Cor. 12. primum Apostolos. Summa enim potestas data est omnibus Apostolis: sed Petro soli, ut ordinario Pastori, cui perpetuo succederetur, aliis vero tanquam delegatis.*

Protest. I. Si omnes Apostoli habuerunt summam potestatem, tum nullus unus fuit Monarcha. II. Si Petrus ut Apostolus fuit ordinarius pastor, tum extraordinarius & ordinarius pastor unum & idem sonant: tum etiam omnes Apostoli fuerunt ordinarii pastores. III. Si ordinaria & perpetua successio Petri isto loco discrete ponatur, tum continetur in ipso titulo Apostoli: atque adeo omnes etiam Apostoli similem habent successionem. IV. Apostolus & delegatus, idem sunt: non minus igitur Petrus, quam reliqui, fuit delegatus: neque magis quam reliqui delegati, ordinariam successionem habuit ratione Apostolatus.

Bellarmin. 2. *Potest. etiam responderi, Apostolum, hoc loco, tantum enumerasse varia dona quæ sunt in Ecclesia, non hierarchiam.*

Protest. I. Hierarchiam revera non delineavit, sed hierodouliam. II. Omnes tamen ministerii gradus, tam extraordinarios, quam ordinarios enumeravit. III. Dona illa enumeravit tantum quæ pertinent ad opus ministerii, *vers. 12, 44.* Ipsi ministri sunt dona.

Bellarmin. 3. *Papa in illis verbis comprehenditur, Ephes. 4. vers. 4. unum corpus, & unus Spiritus.*

Protest. I. Non quæritur in argumento; quid comprehenditur, sed quid exprimitur. II. Si comprehendatur in illis verbis, ut causa unitatis corporis, tum vel unum corpus facit sine Spiritu, vel per Spiritum: sed utrumque absurdum. III. Papa non est causa unitatis spiritualis & mysticæ: sed talis est unitas corporis per Spiritum. IV. Christus ipse illis verbis non proprie designatur, ut causa unitatis Ecclesiæ, sed *vers. 5. Unus Dominus:* ergo neque vicarius Christi.

II. *Protest.* Christus solus est caput Ecclesiæ. *Eph. 1, 22. & 4, 15. Col. 1, 18.* injuriam igitur faciunt Christo, qui aliud caput addunt.

Bellarmin. 1. *Papa est caput non cum Christo, sed sub Christo:*

non igitur sit injuria Christo, sed augetur ejus gloria: quia Christus est caput nobilitari modo, sicut Rex est supra Protegem.

Protest. I. Caput sub capite, non est ut Prorex sub Rege sed ut Rex sub Rege. *II.* Proregis titulum & locum nemo subditus sibi arrogare, aut alteri tribuere audeat sine expresso mandato Regis præeunte: sed de Christi expresso mandato pro capite substituto, nullæ tabulæ proferuntur. *III.* Rex omnia Regia dispensat per Proregem: sed Christus ut caput Ecclesiæ, influentiam vitæ, sensus & motus in Ecclesia dispensat solus, neque Papa neque alio ullo capite intercedente, Pontificiis ipsis concedentibus, *Thom p. 3. q. 8. a. 6.* *IV.* Caput est Christus ratione fidei. Alexander Alensis, *p. 3. q. 12. m. 1. a. 2. f. 2. eo ipso est caput quo creditus.* Si igitur Papa sit caput sub Christo, tum fides Ecclesiæ fertur in Papam, sub Christo. *V.* S. Papa sit caput sub capite Christo, tum Christum repræsentat in gratia unionis: gratia enim unionis in Christo, eadem est cum gratia, secundum quam caput Ecclesiæ est. Alexander Alensis, *p. 3. q. 12. m. 1. a. 2. f. 1.* & eadem ratione etiam sub Christo est primogenitus ille, in quo omnis plenitudo habitat, omnia implens, & omnia habens pedibus suis subiecta. *Eph. 1, 22. Col. 1, 18, 19.*

Bellarmin. 2. Multa eorum quæ conveniunt Christo, tribuuntur etiam hominibus, sine injuria Christi, in ipsa Scriptura: ut lux, fundamentum, Pastor, Episcopus, Apostolus, Doctor.

Protest. I. Non tribuuntur sine expresso consensu Christi. *II.* Non tribuuntur uni alicui homini singulariter. *III.* Cum alia multa tribuuntur hominibus in Scripturis & titulus capitis Ecclesiæ nusquam per totam Scripturam cuiquam nudo homini communicatur, hoc ipsum certum est argumentum, hanc prærogativam esse singularem, & Christo soli reservatam. *IV.* Quamvis et nomina quæ propriè ad ministerium referuntur, possint hominibus tribui, suo modo, illa tamen quæ significant arctissimam Christi & Ecclesiæ conjunctionem (ut capitis & Sponsi nomina) neque possunt, neque debent ad ullos homines transferri. *V.* Illorum nominum relatorum quæ tribuuntur hominibus correlata etiam ad eodem homines referuntur: si igitur Papa sit caput Ecclesiæ, Ecclesia etiam rectè diceretur corpus Papæ, hoc autem est inauditum.

Bellarmin. 1. Hujus rei causa est, quod solus Christus sit caput principale & perpetuum totius Ecclesiæ.

Protest. I. Principalitas, & perpetuitas, non sunt causæ (ne quidem sine qua non) cur relata & correlata, ad invicem referuntur: eorum igitur defectus, non potest

er

se causa cur non sic referantur. I I. Rex in suo regno, et Deo inferior, non est absolute principalis, ut mortalis, non est perpetuus Rex, & tamen regnum dicitur esse legis. I I I. Si Papa non sit perpetuus Rex, quid fiet Ecclesiæ, & ejus unitati, cum interdicitur istud caput? præsertim si interregnum sit aliquot annorum, sicut aliquando fuisse constat.

Bellarmin. 2. *Cum Ecclesia dicitur corpus Christi, vox illa Christi potest commode referri, non tam ad Christum ut caput, quam ad eundem, ut hypostasim ejus corporis: quemadmodum cum dicimus, illic jacet corpus Petri, aut Pauli, non significamus Petrum aut Paulum esse corpora, sed personas quarum illa sunt corpora. I Corint. 12.*

Protest. I. Bellarm. hic in os contradicit Paulo, Eph. 1. 2, 23. & 4. 15, 16. & 5, 23. Col. 1, 18. & 2, 19. qui diserte locet, Ecclesiam vocari corpus Christi, quatenus Christus sit ejus caput. I I. Inaudita est ista significatio hypostasios, & absone ejus applicatio. Petrus enim non potest licet caput illius corporis quod hic jacet: sed Christus recte vocatur caput illius corporis, cujus Bellarm. vult eum esse hypostasim. Homines sunt corpus Ecclesiæ, sicut corpus hic aut illic jacens, est corpus Petri. Ecclesia non assumitur in unitatem personæ Christi. Christus I Cor. 12. 12. vocatur Synechdochice Ecclesia, cum Christo ut cum capite mystice adunata. Sic Contarenus Cardinalis, in illum locum: *Ecclesia tota, & hoc corporis mysterium appellatur nomine Christi, idem etenim corpus est caput cum membris.*

12. Protest. Non potest unus homo sufficere omnibus Ecclesiis regendis. Ergo Ecclesiæ universæ regendæ inapta est Monarchia.

Bellarmin. I. *Ut unus per multos sibi subjectos ministros & pastores, totam Ecclesiam regat, non solum possibile est, sed etiam utile & commodum, fecit id Paulus 2 Cor. 11, 28. & unusquisque Apostolorum.*

Protest. I. Deus nunquam vocavit ullum rectorem aut Pastorem Ecclesiasticum ad pascendum aut regendum per alios. Quia hoc non est ad ministerium, sed ad dominium vocare: potestas enim dominii est, aliis potestatem delegare. Summi autem rectores ac Pastores Ecclesiæ ad ministerium tantum vocantur, I Tim. 1, 12. I I. Si Papa per alios regat, tum illi suo jure non regunt & pascunt suas Ecclesias, sed tanquam delegati Papæ, atque adeo non sunt immediate & formaliter ministri Dei, sed Papæ. I I I. Nullo modo apparet, Petrum rexisse omnes Ecclesias per cæteros Apostolos, & reliquos ministros, Diu laborans erat Paulus, antequam negotii quidquam habuit cum Petro, Gal. 1, 17, 18. & postea ministerioungebatur ut Petri socius, non delegatus cap. 2. vers. 9. Pari vocationis

jure & efficacia utens cum ipso Petro. *ibid.* v. 7. &
 I V. Cum *utile & commodum* esse Bellarm. affirmat, regime
 Monarchicum Papæ per alios regentis, si turpis lucri con
 modum Papæ hoc pacto accrescens, non potest illud ne
 gari, sed utilitas fructus, & ædificatio Ecclesiæ postula
 ut Pastores omnes per se attendât ad suos greges. V. Pau
 lus habuit sollicitam curam de omnibus Ecclesiis: sed ne
 regebat omnes & singulas vel per se, vel per alios, tum
 enim sequetur Paulum fuisse Episcopum Ecclesiæ Roma
 næ, & rexisse eam per Petrum, & ejus successores. Si et
 am sollicitudinem habere, sit regere, tum Paulus fuit Re
 ctor & Pastor ipsius Petri. Magnam enim curam & so
 llicitudinem habuit, ut Petrus recto pede incederet, &
 ne offensa, *Gal. 2, 14.* & talis fuit sollicitudo illa de qua
 Paulus loquitur, *2 Cor. 11, 28.* sicut ex sequentibus appa
 ret, *quis offendiculo afficitur, quin ego urar?* VI. Si unu
 quisque Apostolorum idem fecit, non omnes fuerunt u
 niversales Monarchæ, & simul etiam variis Monarch
 parebant. Quorsum tanta confusio in regimine omnium
 optimo.

Bellarm. 2. *Deus dedit imperia majora quam nunc est or
 Christianus uni homini: uni totum fere orbem aliquando parere v
 luit. Facilius autem est gubernatio Ecclesiastica, quam Politica.*

Protest. I. Bellarm. nunquam serio cogitavit cum Apo
 stolo, *2 Cor. 2, 16.* Sed ad hæc quis idoneus? II. Deus sæp
 in ira, dat populis multis Regem unum. III. Dat Reg
 bus imperium, quo possint proreges, & præfectos sibi se
 vituros creare. IV. Nulla lege instituit tam latè pater
 tia imperia, nedum uni hominum successioni alligavi
 V. Papæ est (si Pontificiis credamus) & Ecclesiam, & il
 l imperia vel directe, vel indirecte gubernare.

13. Protest. *1 Cor. 3, 22.* Paulus, Apollo, & Cephas vesti
 sunt.

Bellarm. *Non percipio vim argumenti.*

Protest. Vis argumenti, quoad causam præsentem, est
 eo, quod monentur Corinthii hoc argumento, ne per
 deant ab illo homine, tanquam à Domino suo, quia om
 nes sunt eorum ministri, ex æquo, non minus Cepha
 quam Apollo, nemo igitur hominum est Dominus a
 Monarcha Ecclesiæ.

Bellarm. *Non si propter utilitatem Ecclesiæ Ministri sint in
 tuiti, idcirco Ecclesiæ est potestate supra Ministros.*

Protest. Neque hoc inde concludimus, sed si ut ministri
 ita Ecclesiæ inserviant, ut ab iis non sit pendendum, tu
 nemo eorum est Ecclesiæ Monarcha.

14. Protest. Christus pariter omnes Apostolos misit. *1
 20, 21.* Be

Bellarmin. *Illis verbis non est unus alii præpositus. Sed Ioh. 21, 6. ubi dicitur, pascere oves meas.*

Protest. Si in missione unus non fuit alii præpositus, ito vos, neque in Spiritus Sancti communicatione, acci-
e Spiritum Sanctum; neque in potestate remittendi & re-
nendi peccata, quorum peccata remiseritis, aut retinueritis, si in
illo horum de quibus agitur Ioh. 20. unus alii fuit præ-
positus, certe pascere oves, non est privilegium unius supra
ios. Quia mittebantur omnes ad pascendas oves: Spi-
tu in illum finem fuere donati: & remittere ac retine-
peccata, est ipsum pascere.

15. *Protest.* Præter hæc argumenta, quæ Bellarm. ex
ostreis colligit, multa alia possunt, ac solent etiam addu-
, quibus hæc Monarchia convellitur. Nos unum tan-
um adjiciemus, quod apud omnes integri judicii homi-
es vim habebit efficacissimæ demonstrationis. Si Deus
Ecclesia talem constituisse Monarchiam visibilem,
nalem Pontificii nobis depingunt, & obtrudunt, tum si-
e dubio accurate & perspicue illa omnia in Testamento
ovo descripsisset, quæ ad hujusmodi regimen & statum
ecessario requiruntur. Ratio consequentiæ est manife-
a. I. A Sapientia Dei, quæ secundum rerum momenta,
iis revelandis & explicandis versatur, ita ut res gravis-
mas, & maximi usus, diligenter curet Ecclesiæ fieri ma-
ime notas. Monarchia autem illa (si Pontificiis creda-
mus) tanti est momenti, ut sine illa, neque Ecclesia possit
se salva, neque verbum Dei certum & utile hominibus,
eq; Christus ipse regnum in terris obtinere. II. Ab ex-
implis hujus proportionis diligenter observatæ. Christus
nim accuratissime describitur in utroq; Testamento, ita
t nihil omittatur fere quod curiosus aliquis possit desi-
erare: similiter etiam summus Sacerdos in vet. Test. cum
mnibus iis quæ ad eum spectabant, usque ad minuta illa,
estium, & similium circumstantiarum, ita repræsentat-
ur ut omnibus necessario innotescere debeat, neq; quis-
quam unquam fuit inter Iudæos tam stupidus, quin si li-
ros Moïsi legerit, simul etiam intellexerit summum Sa-
erdotem, fuisse à Deo constitutum, & qualis esset. Mo-
narchia autem Pontificius, Iudæum veterem longissimo
uperat, & ejusdem est rationis, cum Christo ipso in ter-
is agente, quoad potestatem quam habet in Ecclesia Dei.
Sed I. in toto N. T. neq; Monarchæ, neq; Monarchiæ ali-
ujus Ecclesiasticæ, & visibilis, vel nomen aut titulus re-
peritur. 2. Sedes hujus imperii nusquam designatur nisi
orsan sub titulo sedis Meretricis illius Magnæ, & Bestiæ
Antichristianæ in Apocalypsi. 3. Nihil singulare notatur.
vel

vel ab isthoc solo Monarcha præstandum, vel illi soli aliis tribuendum. 4. Nulla insignia hujus Majestatis traduntur quibus possit dignosci. 5. Nulla certa ratio successione, in isthoc imperio, designatur. 6. Nulli subordinationis gradus ab isthoc Monarcha derivandi declarantur. 7. Nullum exercitium aut praxis hujusmodi in perii in toto N. Testam. narratur. Certissime igitur concludere licet, hujusmodi Monarchiam non fuisse à Deo institutam.

CAP. II. De Monarchia Petri.

Questio est, An Petrus sit universalis totius Ecclesia Monarcha, à Christi, ab ipso Christo constitutus? Pontificii affirmant, nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. Probatur hoc duobus locis Evangelii, quorum altero probatur hæc Monarchia Petro, in altero exhibetur.

Protest. Quamcunque potestatem in Ecclesiam legitur à Christo suis discipulis fuisse promissam, & exhibitam eandem etiam legitur ab ipsis fuisse exercitam & usurpatam. *Marc. 16, 15 & 20.* Bel. igitur totam suam causam hic initio prodit, cum duobus locis promissam & datam Petro Monarchiam istam contendit, & unum tamen locum cum non potest proferre, ex quo cum aliqua specie probaret acceptam eam à Petro fuisse & usurpatam.

2. Bellarm. *Matth. 16, 18, 19.* Tu es Petrus, &c. Horum verborum planus & obvius est sensus, ut intelligamus sub duabus metaphoris, promissum Petro totius Ecclesia principatum.

Protest. I. Si tam obvius & planus sit sensus horum verborum sub duplici metaphora enunciatorum, tum dem ille sensus debet aliis in locis absque metaphoris explicari: hoc autem ne Bell. quidem affirmat. *II.* Si tam planus & obvius sit sensus iste, tum Apostoli eodem sensu cum Bellarm. hæc verba intellexissent: illos autem principatum hujusmodi Petro datum non intellexisse, eo apparet, quod aliquoties postea inter se contendebari quis esset primus. *III.* Patres etiam varios, aliquando saltem, alio sensu hæc verba accepisse quam Bellarm. accipit, adeo notum est, ut ipsi Pontificii non soleant hoc diffiteri. *IV.* Veteres omnes Scholastici cum suo magistro aliter accipiunt: dum potestatem illam de qua habetur Sacerdotalem esse docent, Apostolis primo datam & per illos aliis. *In Lombardum lib. 4. dist. 18. & Alex. Alex.*

1.4.7.20. ubi etiam *memb. 6. art. 3.* contendit contra Bellarm. claves istas hoc in loco datas fuisse, non promissas. acram etiam facultatem Theologiæ Parisiensis, dissenti plurimum à Bellarm. circa sensum horum verborum: ut & Concilium Constantiense & Basiliense, omnibus è notum: multo enim minus hoc loco tribui Petro concedunt, quam Bellarm. vult, sicut ex adverso, Canonix multo plus inde Petro & Pontifici Romano arroant, quam ipse Bellarm. largitur, ut videre est apud Catrium de Pontif. neque istam litem adhuc diremit iuxta ille fidei Romanus. Sensus igitur à Bellarm. probatus, neque est planus & obuius, neque omnium Catholicorum communis.

3. Bellarm. *Ex textu aperte delucitur, illam personam que dicitur Petrus, esse Petram: non ut persona erat particularis, sed ut Patris & caput Ecclesiæ.*

Protest. I. Neque ex isthoc textu, neque ex ullo alio potest deduci, Petrum fuisse caput Ecclesiæ. Si igitur Petra sit, ut fuit caput, tum nulla ratione fuit Petra. II. Possumus hoc tuto concedere, Petrum ut Apostolum, cum aliquis Apostolis fuisse aliquo modo Petram & fundamentum Ecclesiæ. unum ex multis, ita ut Monarchia Petri ex eo non probetur, sed evertatur. Petra aut fundamentum dicitur, quod totum ædificium sustentat: Ecclesiæ autem firmiter sustentatur & realiter virtute & efficacia Christi reali: & etiam doctrinaliter, certa illa institutione & doctrina, qua Christus & ejus vis & efficacia ad certam fidem in ipsum, declaratur. Priore sensu Christus est unicum Ecclesiæ fundamentum. Altero autem sensu, quia doctrina de Christo, est fundamentum, idcirco etiam per metonymiam causæ, illi qui istam doctrinam, cum infallibili certitudine, Ecclesiæ declarant, dicuntur etiam fundamenta: non Petrus tantum, sed & reliqui Apostoli, *Apc. 20. 21.* atque etiam Prophetæ, *Eph. 2. 20.* Optime igitur conveniunt, & in unum redeunt, tres illæ interpretationes hujus loci, quæ apud veteres occurrunt: Christus est Petra: Confessio, Fides, vel doctrina de Christo est Petra, & Petrus ipse ut Apostolus Christi, est etiam (metonymice) partialis Petra. nihil hic seritur aut metitur fictitiæ Petri Monarchiæ.

4. Bellarm. *Fides Petri in relatione ad Petrum est fundamentum, idque duplici ratione: 1. Quia ob meritum ejus fidei consecutus est Petrus, ut sit fundamentum Ecclesiæ. 2. Quia Petrus in eo potissimum est Ecclesiæ fundamentum, quod cum fides ejus deficere non possit, se omnes alios in fide sustentare debet.*

Protest. I. Hoc idem est ac si dixisset Bellarm. Fides est fundamentum

fundamentum in relatione ad Petrum : & Petrus est fundamentum in relatione ad fidem : quæ circularis est explicatio dogmatis vertiginosi. II. Neque fides Petri neque Petrus cum illo sensu potest dici fundamentum Ecclesiæ, nisi in relatione ad Christum, qui unicum est fundamentum ejus reale. III. Si fides merebatur ut Petrus esset fundamentum Ecclesiæ, tum hoc fecit (secundum Bellarmini distinctionem) vel ut absolute considerata, vel in relatione ad Petrum : si primo modo, turris prisci Prophetæ, B. Virgo, Simeon, Zacharias, Iohan. Baptista, Apostoli & discipuli cæteri, idem etiam meruerunt : hos enim omnes antea credidisse Christum esse filium Dei vivi Bellarm. hoc ipso capite decimo affirmat. Si posteriore modo, tum singularis aliqua vis merendi fuit in persona Petri antecedenter ad ejus fidem, quæ potuit tantam virtutem etiam in actum suum derivare, supra id quod aliorum personæ possunt. IV. Si Petrus hoc tempore meruisset istam dignitatem, eandem etiam aliquo modo statim accepisset, quod tamen Bellarm. negat. Promissio mercedis antecedere solet meritum, non sequi : debuit etiam hic necessario antecedere, nisi Bellarm. dicat, hoc meritum fuisse ex mera dignitate operis, aut personæ, sine ullo pacto antecedente. V. Fides reliquorum Apostolorum non magis deficere potuit, quam fides Petri. Neque Petrus Paulum in fide magis confirmavit, quam Paulus Petrum. VI. Si firmitas, & efficacia fidei ad alios sustentandos, sit ratio fundamenti, tum illi ex successoribus Petri, qui talem fidem non habuerunt, non fuerunt fundamenta. Magis igitur favet illis Pontificibus Cajetanus de primatu Romanæ Ecclesiæ cap. 2. ubi docet officium sustentandi Ecclesiam his verbis ad hominem Petrum referri, ut ad nihil agentem : quæ tamen potest etiam esse Bellarmini mens, cum dicit Petrum esse fundamentum quia debet sustentare, non quia sustentat.

5. Bellarm. *Per adificationem Ecclesia super Petram, significatur Petro esse commissum regimen totius Ecclesiæ, & præcipue circa fidem. Petra enim fundamentali hoc est proprium, totum adificium regere, & sustentare.*

Protest. I. Talis igitur est explicatio hujus metaphora secundum Bellarm. constituere Ecclesiam super Petram est constituere Petrum super Ecclesiam. Annon egregia est hujus similitudinis proportio? II. *Ædificare*, nunquam in tota Scriptura, significat committere regimen sed semper constituere, aut crescere facere, & promovere. III. Regimen istud Monarchicum committere homini, *præcipue circa fidem*, est hominem constituere domi-

nui

im fidei : quod Apostolus abominatur , 2 Cor. I. 24. V. Fundamento qua est fundamentum, neque *proprium*, neque commune est regere ædificium. Ad rationem fundamenti in spiritualibus, ut dicatur metaphorice ad similitudinem fundamenti materialis , duo tantum requiri , docet Thomas in 3. dist. 23. q. 2. a. ult. & 2. 2. quest. 7. art. 7. ad 4. quod scilicet sit primum & alias partes precedat , & quod sit cæteris rebus connexum , sustentans totum ædificium. V. Fides etiam est fundamentum Ecclesiæ : omnes etiam Apostoli fuerunt fundamenta : sed neque fides, neque Apostoli Monarchicum regimen exercent.

6. Bellarm. I. *Fides non proprie dicitur fundamentum.*

Protest. Magis proprie quam Petrus. Ecclesia dicitur di-
ctis verbis superstrui fidei. Iuda 20. de Petro non sic.

Bellarm. 2. *Omnia sunt intelligenda accommodata ad naturas rerum. Fides est fundamentum ut principium, & donum sine quo non : & Petrus ut Rector : talis enim est dependentia unius hominis ab alio.*

Protest. I. Non est accommodatum naturæ Petri, ut sit Monarcha aut dominus fidei Ecclesiæ : aut etiam Pastor omnium & singulorum fidelium. II. Fides interne unit & conjungit Ecclesiam fundamento suo Christo , atque deo propius accedit ad fundamenti naturam , quam rector externus. III. Unus homo ab altero dependet, non tantum ut à Rectore, sed etiam ut à causa procreante, & conservante, ut liberi à Patre, unde etiam liberi vocantur ædificium parentum , Gen. 16, 2. & 30, 3. Dent. 25, 9. quæ etiam est notatio Hebraicæ vocis Ben à Benah. Ecclesia igitur , quatenus ministerio Petri fuit genita , potest dici prius ædificium , & ab ipso pendere ut à Patre , non Monarcha.

Bellarm. 3. *Apostoli omnes fuerunt Ecclesia fundamenta , æque, & aequaliter. 1. Quod Ecclesias primi pariter fundarunt. 2. Quod doctrinam, qua Ecclesia fides nuntur, pariter revelarunt. 3. Quod Ecclesiam universam omnes gubernarunt. Sed quoad modum gubernationis, ac fuit differentia , quod ceteri habuerunt plenitudinem amplissimæ potestatis, ut Apostoli, Petrus autem ut Pastor ordinarius, & eorum etiam caput.*

Protest. I. Si hæc ita se haberent , tum nihil significatur hoc in loco per ædificationem super Petram , quod proprium est Petri. Gubernatio enim simpliciter tantum significatur, ut modo Bellarm. dicebat: singularis iste modus gubernandi, quem solum proprium facit Petri, nullo verbo aut syllaba hujus textus declaratur. II. Si Apostoli omnes habuerunt plenitudinem amplissimæ potestatis , in Ecclesiam universam , tum certe patres fuerunt Petro quoad potestatem , major enim potestas non fuit Petri.

III. Or-

III. Ordinaria nulla potestas alicujus pastoris major est Apostolica, 1 Cor. 12, 28. *primum Apostolos*. IV. Extraordinaria potestas a Deo data, majorem certitudinem directionis solet semper habere, quam ordinaria, ut videtur, in Mose & Aarone, in Prophetis, & Sacerdotibus: per hanc igitur differentiam, Apostoli reliqui supra Petrum elevantur. V. Petrum fuisse caput Apostolorum per eminentem gradum potestatis, probandum restat Bellarm. petenti enim hoc principium non largiemur.

7. Bellarm. *Persona cui dicitur, tibi dabo claves Mat. 16. 19 fuit Simon filius Iona.*

Protest. Neque nos hoc negamus: sed dicimus ita Simoni Petro fuisse promissas claves, ut simul etiam promissa sint, reliquis Apostolis, & toti etiam Ecclesiae aliquo modo, cujus personam eo tempore Petrus gerebat, ut loquitur *Augustin. in Iohan. tractat. 50. & 124.*

8. Bellarm. *Duobus modis potuit Petrus personam Ecclesiae gerere, vel historice, ut revere à se gesta significavit rem ab Ecclesia gerendam, vel parabolice, ut nulla re à se gesta, significaret tamen rem a Ecclesia gerendam. Nos vero dicimus priore modo Petrum Ecclesiae personam gessisse: ita ut ipse vere ac principaliter acceperit claves, & simul etiam significaverit, Ecclesiam suo quodam modo postea accepturam.*

Protest. Distinctionem admittimus inter significationem per modum rei vere gestae, & illam quae est per modum parabolae: differt enim typus merus, a typo mixto in quo res sua natura absolute geritur, sed ita ut insuper etiam accedat relatio signi ad aliud. Sed I. Male definitum uterque modus à Bellarm. non enim res gesta typica semper significat rem ab alio postea gerendam, quia saep denotat rem ab alio eodem tempore gestam, ut *Gen. 17.* Abrahamus foedus inibat cum Deo, & repraesentabile semen suum non initurum postea simile foedus, sed eodem tempore in ipso paciscens. *Deut. 29, 14, 15. Neque vobiscum solis ego pango foedus meum.* Neque in omni typo merum est mera fictio, ut Bellarm. loquitur. II. In typo historico illo quem Bellarm. notat non geritur proprie persona illius qui significatur. Abrahamus duos filios habens figura fuit Dei, sed non proprie tamen in eo gessit personam Dei. III. Similitudo igitur est vel vera, vel ficta. Vera similitudo est vel applicata tantum ad aliam rem illustrandam, ad quam in sese nullam habuit singularem relationem, vel in illum finem destinata: & haec destinata similitudo proprie dicitur typus. Destinata vero repraesentatio, vel mere repraesentat, ita ut eandem rem quam repraesentat, non agat; vel illam agendo repraesentat. Agendo autem vel repraesentat rem similem ab alio postea gerendam.

gendam, vel eodem tempore simul ab alio gestam: potius hoc modo, qui gerit personam communis illius cuius est pars, & suo nomine agit, & communis illius; ita ut ex parte agat, & ex parte repræsentet simul per illum agentes. Et hoc modo, Petrus accipiens claves, præsentabat Ecclesiam: quia ipse quidem vere accipiebat sibi, & simul etiam in eius persona accipiebat Ecclesiam. Sicut *Matt. ult.* cum Christus dicebat Apostolis, *et vos* *etiam*, illi accipiebant hanc promissionem tanquam ad pertinentem, & simul etiam nomine Ecclesiæ: quod significatur sequentibus illis verbis, *usque ad consummationem* *seculi*.

9. Bellarm. *Petri persona describitur accurate. Ille dixerat, tu es Christus filius Dei vivi. Illi dictum est, vade post me Satana, scandalum es mihi.*

Protest. Probant hæc Petro datas esse claves, sed non Petro soli. Neque enim propria fuit illa confessio Petri, neque Petro proprium fuit, propter scandalum, Satanæ nomen mereri.

10. Bellarm. *Non erat tum temporis Petrus Ecclesiæ legatus, aut vicarius. Quis Provinciam hanc illi imposuerat?*

Protest. I. Æque tum temporis fuit legatus aut vicarius apostolorum ac *Ioh. 6, 68. Act. 2, 14.* & alibi, cum nomine omnium respondere solebat. II. Hanc Provinciam imposuit ei quoad confessionem quam edidit, partim consensus Apostolorum ipsi notus, partim singularis quidam fervor & promptitudo Spiritus, quo impellebatur ad assensum præeundum. III. Quoad claves accipiendas, hanc personam imposuit ei Christus, qui etiam omnibus Apostolis imposuit sæpe illam personam, ut Ecclesiæ nomine acciperent eius promissiones ut *Matth. 28, 20.* IV. Certissimum est, Petrum tum temporis non fuisse legatum aut vicarium Pontificum Romanorum. Quis enim hanc Provinciam illi imposuerat? non igitur suspicari possumus, eorum nomine Petrum claves accepisse.

11. Bellarm. *Petrus respondit nomine omnium, non ut præco aliis, sed ut princeps, & caput, cum ignorarent ceteri quid potissimum responderent.*

Protest. I. Non est sufficiens enumeratio: inter præcolem, & principem, datur tertium, membrum scilicet communis nomine omnium respondens. II. Non ignorabant ceteri quid responderent: jam enim crediderant multi, Christum esse filium Dei vivi, B. Virgo, Simeon, Zacharias, Ioan. Baptista, Apostoli, & discipuli ceteri. sunt verba Bellarmini. cap. 10.

12. Bellarm. *Si nomine omnium Petrus respondisset, vel id fecisset, quod ceteri hanc illi Provinciam demandassent, vel quod sciret, quid illi*

illi responsuri essent. Neutrum autem est verum. Non primum, quia hoc didicit ex revelatione Patris. Non secundum, quia soli ipsi facta est revelatio. Item aliquo modo, hoc indicasset, ut Iohan. 6. nos credimus, neque Christus simpliciter approbasset.

Protest. Quin posterior causa sit vera, neque prohibet quidquam, & suadent multa. Nam I. Quamvis didicerit hoc Petrus ex revelatione, ex consensu tamen aliorum potuit revelatam illam veritatem hoc tempore enunciare. II. Non soli Petro facta est hæc revelatio, sicut apparet ex verbis Bellarm. in præcedente thesi positis: nisi eos idem credidisse dicet, sine revelatione: quod tamen nihil impedivisset, quin Petrus sciret quid essent responsuri. III. Ex Iohan. 6, 69. Manifesto apparet, & Apostolos hoc antea credidisse, & Petrum omnium nomine idem antea fuisse confessum, cum respondebat, *nos credimus & scimus, te esse Christum illum filium Dei viventis.* Illam enim historiam. Ioh. 6. præcessisse huic Mat. 16. docent Aug. l. 2. d. consensu Euang. c. 45. Chrysost. hom. 59. in Matth. Hieron. in Mat. 14. Toletus in Ioh. 6. Iansenius in Harm. & evincit illud ratio: quia miraculum illud cuius mentio habetur, Ioh. 6. vers. 5. ad 15 idem est cum eo quod narratur, Mat. 14. a vers. 51. ad 21 & consequentia sunt eadem. Confessionem autem Petri Mat. 16. post illud miraculum aliquo intervallo factam esse, series historiarum evincit: sed illam quæ Ioh. 6. habetur postero die factam esse apparet, vers. 22, 4. Non usus est plurali numero, ut Ioh. 6. Quia non explicavit actum credendi, & personas credentes, ut ibi, sed veritatem solam quam credebant. Neque hac elle ipsi magis excludunt cæteri Apostoli, quam ipse Petrus: non magis enim dixi *ego credo*, quam *nos credimus*, sed simpliciter, *tu es Christus.* Martha utrumque expressit, Ioh. 11, 27. *Ego credo te esse Christum illum &c.* Neque tamen aut magis credidit, aut altiore gradu particeps fuit vitæ, huic fidei promissæ vers. 26. quam Soror ejus Maria. V. Eadem etiam reddi potest ratio quare simpliciter probatur ista confessio, sine illa exceptione quæ habetur. Ioh. 6. 70. Quia scilicet personarum non fuit mentio, facta in verbis confessionis. Sed non est necessarium, ut eadem semper à Christo eodem modo repeterentur. Neque obliti erant Apostoli illius admonitionis, quæ ut ostendimus præcesserat, ut necesse haberint eam de novo, tam cito, inculcatam audire.

Contra istam restrictionem clavium, quasi soli Petro promissarum, multa sunt argumenta nostrorum: sed nos unum tantum urgebimus.

12. *Protest.* Si soli Petro sint promissæ, tum soli etiam Petr

Petro sunt datæ. Sed omnibus Apostolis, non soli Petro sunt datæ. *Matth.* 18, 18. *Iohan.* 20, 22, 23.

Bellarmin. I. De *posteriore loco*, nulla est difficultas: nam certum est, non dari per illa verba omnem potestatem clavium: sed tantum potestatem ordinis ad remittenda peccata, *Matth.* autem 16. non determinatur ad peccata. Ligantur enim homines, non tantum peccatis, sed etiam legibus. Deinde minus est retinere peccatum, id est, relinquere hominem in suo statu, quam ligare, id est, novum vinculum ei imponere.

Protest. I. Distinctio illa tota inter omnem potestatem ministerialium clavium, & potestatem ordinis ad peccata retinenda & solvenda, est Papisticum & nuperum commentum, cujus nulla apparent vestigia, in toto novo Testamento, aut etiam apud veteres Patres. Ne veterum quidem Scholasticorum habet approbationem. *Claves* (Alexander Alensis. p. 4. q. 20. m. 8.) dantur aut conferuntur in & cum ordine Sacerdotali: neque possunt ab eo separari. Quæstione autem 21. m. 1. a. 4. ut defendere possit Episcoporum Monarchiam, cogitur negare, solvere & ligare in foro judiciali esse actus clavium. Et similiter etiam de indulgentiis pronunciat, q. 23. m. 3. quod *clavis* non sit toto ratio earum. Sic Thomas supplem. q. 19. a. 5. potestatem jurisdictionis in foro causarum, negat esse *clavem cali*. Bonaventura etiam in 4. dist. 18. eadem ratione cogitur distinguere inter potestatem clavium, & potestatem gladii Petro datam, ubi tamen disertis verbis Bellarminum refutat: *Potestas clavium* (inquit) *promissa fuit Matth. 16. & data Iohan. 20. accipite Spiritum Sanctum, &c.* Scotus in eundem locum docet, *clavem commissariam*, qua potest homini committi, Sacerdoti dari in susceptione ordinis. Tota etiam vis clavis ejus definitione explicatur apud Magistrum, eodem loco, *clavis est potestas ligandi & solvendi qua Ecclesiasticus judex dignos recipere, & indignos excludere debet à regno*. Hanc autem potestatem totam, ordinis esse docet idem Magister cum omnibus suis discipulis. II. Ineptissima est illa exceptio, quod *Iohan. 20.* & non *Matth. 16.* potestas determinatur ad peccata. Omnes enim Scholastici clavium totum usum determinant ad peccatum, tanquam obstaculum quo cælum hominibus clauditur, nisi potestate clavium peccatum removeatur, & sic cælum aperiatur. Illud autem quodcumque ligaveris, manifeste determinatur etiam ad peccat. *Matth.* 18, 18. III. Frustra etiam & ridicule urgetur generalis illa particula, *quodcumque*: nam *Matth. 18.* ubi de peccatis tantum agitur, latius adhuc videri possit extendi in numero plurali,

plurali, *quacunque ligaveritis*, quod etiam opponi potest Pontificiorum quorundam argutæ distinctiunculæ, affirmantium scilicet *claves cæli* datas omnibus Apostolis, & *claves cælorum* Apostolo Petro datas. IV. Istud autem absurdissimum est, per *ligare* quod necessario debet ibi tristere aliud & hominibus metuendum significare. intelligere Ecclesiasticarum legum promulgationem. V. Nihil dici potest futileius, quam sic distinguere inter *ligare*, & *retinere*, ut Apostoli, *Iohan. 20.* non excommunicandi, aut quidquam agendi potestatem accepisse intelligantur, illi verbis, *quorum peccata retinueritis*, sed tantum potestatem quiescendi, & *relinquendi homines in suo statu. Retinere peccata* non minus quam *ligare peccatores*, ab omnibus Scholasticis statuuntur unus & idem actus clavis, ut cælum claudentis: sicut *remittere peccata*, & *solvere peccatorem*, sunt unus & idem actus clavis, ut cælum aperientis.

Bellarmin. 2. *Matth. 18, 18.* Nihil datur Apostolis, sed tantum promittitur, explicatur, ac pradicatur, quantam potestatem essent Apostoli, eorumque successores suo tempore habituri. Data sunt autem *claves* Apostolis omnibus *Ioh. 20.* *clavis jurisdictionis* iis verbis, sicut misit me Pater, & ego mitto vos: *clavis ordinis*, illis, accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, &c. sed ut delegatis & cum quadam subiectione ad Petrum, ut apparet *Iohan. 21. Pasce oves meas*

Protest. I. Quamvis ante resurrectionem non datæ sint claves Apostolis ut in summo vigore exercerentur, qui antea non plene à Christo mittebantur: quod tamen aliquo modo datæ fuerunt, apparet ex eo, quo missi fuerant antea, non solum duodecim, sed & alii discipuli septuaginta, *Matth. 10. Luc. 10.* II. Non quæritur in præsentia quando sint datæ claves, sed annon eadem clavium potestas sit omnibus promissa, *Matth. 18, 18.* quæ est promissa (ex Bellarm. sententia) soli Petro *Matth. 16.* hoc Bellarm. non negat. III. Illud quod promittitur omnibus *Matth. 18.* cum idem sit quod promittitur Petro *Mat. 16* idem etiam alicubi debet iis dari: vel igitur idem datur *Ioh. 20.* vel det nobis Bellarm. alium aliquem locum in quo datur. IV. Bellarm. diserte sui defensionem contra dicit: hætenus enim contendit, soli Petro esse claves promissas: jam vero concedit & promissas, & traditas omnibus fuisse. V. Quam absurda & ἀσυνλογα sunt illi commenta? *Apostoli facti sunt sacerdotes in ultima cæna: claver jurisdictionis acceperunt, Ioh. 20, 21.* sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos, *clavem autem ordinis, Iohan. 20, 22, 23.* accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata. Numquid Sacerdotes fuerunt sine clavibus? num jurisdictionem habuerunt cum Sacerdotio sed sine ordine? num ordinis potestas pos-

juris

notare non negamus. Sed puerilis est Sophisticæ, inde inferre, quod *Matth. 16.* Monarchiam designant. Si nobis liberet esse tam argutis, sic diceremus. Clavis est scientiæ *Luce. 11, 52.* ergo Petrus accipiens clavem, nihil aliud accipit quam scientiam. V. Præcipere, punire, remittere peccata potest quis ministerialiter, quamvis non sit Monarcha. Dispensandi autem potestas, non est clavis cæli, si inferni: sicut etiam est illa præcipiendi potestas quam Pontifex Romanus sibi solet arrogare.

Hactenus de promissione Clavium Matth. 26. Sequitur eam traditio, Iohan. 21.

14. Bellarm. *Petro soli dictum est, Pascere oves meas, Ioh. 21, 1.* Protest. Hæc verba, soli Petro dictum est, duplicem admittere possunt sensum: I. Ut sit sensus, eam exhortationem tantum temporis, non directam fuisse ad alium quam ad Petrum. II. Ut sensus sit, similem exhortationem ad nullum alium unquam fuisse directam, aut quoad rem ipsam spectare. Priore sensu concedimus: neque inde quicquam sequitur quod ullo modo facere possit ad Monarchiam Petri stabiliendam, supervacaneæ sunt igitur Bellarm. probationes quibus illum sensum confirmat posteriore sensu, Bellarm. nunquam probabit quod affirmat. Nam 2. Idem quoad rem ipsam dictum est omnibus apostolis. *Mat. 28, 19.* docere omnes gentes: pascere enim in Scripturis, cum ad Ecclesiasticum ministerium accommodatur, idem significat quod docere, *Ier. 3, 10.* pascunt scientiam intelligentia. 2. Cum etiam omnes Apostoli antea missi fuerant, ut pastores ad oves pascendas, *Matth. 9, 36.* cum 6. & jam cum mandatis amplioribus mittebantur ad idem opus perficiendum. *Matth. 28.* *Ioh. 20.* & id etiam paulo post agebant, sicut ex Actis & Epistolis eorum patet, nemo sanus potest dubitare, quin iis etiam dictum fuerit, ut pascere oves Christi. III. Pertinet etiam hoc ad ordinarios pastores vel presbyteros. *Act. 20, 1.* *Pet. 5, 1.*

5. Bellarm. *Alii pascunt Ecclesias particulares, sed Petrus universalem.* Quamvis etiam hæc verba ad Petrum solum proprie & principaliter pertineant, omnibus tamen Episcopis suo quodam modo continentur, quatenus in partem sollicitudinis à Petro vocantur.

Protest. I. Pascere igitur non est Monarchiam exercere. Presbyteri enim non sunt Monarchæ. Ad Petrum pertinebat pascere universalem Ecclesiam, non affirmare, quasi omnibus & singulis fidelibus necessarium cibum præberet, sed negative, quatenus nulli particulari Ecclesiæ fuit alligatus, neque ab ulla seclusus, quin possit pascere.

ascere. III. Illas partes Ecclesiæ, quibus operam natabat, non simul omnes ut Monarcha per alios pascebat, sed successive, ut minister per semetipsum. IV. Cæterorum Apostolorum officium fuit æque universale ac etri. V. Nusquam legitur in toto novo Testamento, Pastorem aliquem vocatum fuisse à Petro, in partem solitudinis ejus. De Apostolis confitetur Bellarm. illos æque immediate missos fuisse à Christo, ac ipsum Petrum.

15. Bellarm. *Pascere significat providere & procurare alteri cibum, & deinde ducere, tueri, præesse, regere, castigare, quod apparet ex eo verbo ποιμαίνω, quod significat pascere regendo & præsidendo.*

Protest. I. Si hæc omnia concedantur, non sufficiunt tamen ad constituendum Monarcham, nisi quis solus hæc faciat, & cum summa domini potestate. Fiunt enim hæc omnia etiam ab ordinariis ministris particularium Ecclesiarum: II. Pastores qui hæc faciunt, & ποιμαίνουσιν, Ephes. 4. 11. non sunt Monarchæ. III. Pasce: cum de Ecclesiasticis ministris dicitur, nusquam in tota Scriptura significat tantum procurare cibum, sed & ministrare. IV. Petrus jussus est non tantum ποιμαίνειν, sed etiam atque etiam ποιμαίνω, Ioh. 20, 15, 17. quod est cibum ministrare. V. Hæc ratione Pontifices Romani excederunt sua Monarchia, quia non pascunt.

Bellarmin. *Exercent auctus pastorales, ligando, solvendo, dispensando, edicando, Episcopos creando, & per alios concionando.*

Protest. I. Pascit igitur gladio Mich. 5, 6. absynthio & aceto cicutæ. Ier. 9, 15. II. Non funguntur igitur præcipuo munere pastoris, quod est pascere prædicando, Ier. 28, 19. atque non sunt præcipui pastores. III. Si ex alios Pontifex concionetur, in eo nihilo plus facit, quam quod muliercula quælibet possit præstare.

16. Bellarm. *Universa Ecclesia, etiam Apostoli ipsi, Petro tantum ovicula commendantur, illis verbis, oves meas*

Protest. I. Non negamus quin universa Ecclesia fuerit (sensu prius explicato) Petro commendata. Eadem scilicet ratione, qua totus mundus fuit omnibus & singulis Apostolis commendatus, Mat. ult. docete omnes gentes. Act. 1. ultimum terræ. In eadem particulari Ecclesia, quæ fuit phesi, omnibus & singulis Presbyteris totum gregem commendabat Paulus. Act. 28, 2. Apostoli reliqui fuerunt Petro commendati, sicut Petrus commendatus fuit ipsis, Ioh. 13, 34. & 15, 12. Diligite alii alios, prout ego dilexi vos. Non tamen Pastori & Monarchæ. Petrus non magis Paulum pascerebat, quam Paulus Petrum.

Bellarmin. *Agni bis repetuntur, ad significandum duos populos, Iudeam & Gentilem: & oves semel, ad significandos Apostolos &*

Episcopos: vel agni, ovicula. & oves, significant incipientes, proficientes, & perfectos. Vel agni significant plebem, ovicula, Presbyteros, & oves Episcopos.

Protest. Vel potius oves, oviculæ, & agni, si fuissent hi nomina hoc modo distincta (quod falsum est) eosdem plane significassent, sicut *Matth. 10, 16. Luc. 10, 3. Act. 8, 32.* Aliud certe mysterium Petrus ipse non intellexit in trina ista repetitione adhortationis ad pascendum, quam in trina illa interrogatione, *amas me?* de qua, tristitia fuit affectus, *Ioh. 21, 17.* tantum absuit ut exultaret in ea, tantumquam in triplici imperii communicatione. Sed æquivalens erat, ut triplici abnegationi, triplex confessio, & triplex etiam adhortatio opponeretur.

Bellarmin. 2. Pronomen, meas, sine restrictione, manifeste significat omnes oves.

Protest. Quamvis res ipsa possit, sano sensu, ut dictum est, concedi, tamen ratio est invalida: nam *oves mea*, non tantum universaliter, sed & particulariter capiuntur, *Ezech. cap. 34.* Si Pater moriturus tutores plures liberis suis constitueret, & diceret uni, cura diligenter liberis meis, nemo inde colligeret, eum cæteris tutoribus maiorem potestatem accepisse, aut ipsi magis quam reliqui omnium liberorum curam esse commissam.

Bellarmin. 3. Pascere oves est habere curam ovilis: sed est tantum ovile.

Protest. Sed illud ovile curatur ab eo, qui pro suo viri illis eius partibus consulit, quas potest adire.

Bellarmin. 4. Aliquas indefinitas oves commendare, non est pientis proviseris: est etiam nullas commendare, quia nulla possunt gnosce.

Protest. Eodem modo commendantur oves, quo gentes, *Matth. ult.* quamvis autem istis verbis operæ non fuerint distributæ, idem tamen Provisor qui mandatum hoc dedit generaliter, singulariter adfuit Apostolis Spiritu suo, qui ducebat eos in suas quasi provincias distinctas. *Act. 13, 2, 4. & 16, 9. & 18, 9. & 20, 22* ita ut oves illæ quæ verbo fuerunt indefinitæ, definitæ fuerint Spiritu verbo accedente.

17. Quamvis multa alia possint opponi fictitiæ huius elevationi Petri in Ecclesiasticam Monarchiam illud unum tamen hoc loco tantum urgebimus, quod petitur ab comparatione Petri & Pauli, tanquam æqualium. *Gal. 2. & Cir. 11 & 12.*

Bellarmin. 1. Propositum Pauli in Epistola ad Gal. non fuit, ostendere se non fuisse Petro subiectum quoad gubernationem: sed Evangelium suum æque divinum esse, & immediate a Christo acceptum, quæ Evangelium Petri.

Protest. I. Etſi Euangelii ſui certitudinis præcipuam abuit rationem; tamen ut medium eo faciens, auctori-
item ſuam tueretur: alias nullam vim haberet in compa-
ratione, mentio eorum qui ſunt in pretio, & qui exiſtimantur eſſe
lumina: nam immediata revelatio, ex æquo ad omnes
ertinebat. II. Si in immediata revelatioe, Paulus fuit
etro æqualis, tum certe Petrus non paſcebat Paulum,
ut confirmabat eum ut Paſtor. III. Si Paulus imme-
diate à Deo accepit illa quæ pertinent ad doctrinam, tum
iam illa quæ pertinent ad gubernationem: quoniam illa
doctrina eſt regula gubernationis. An potuit alios, ſine er-
pre, gubernare, & non ſemetipſum? IV. Apoſtolus di-
cit nihil mihi contulerunt Gal. 2, 6. Bellarm. imo aliquid in guber-
natione. Apoſt. in nihilo inferior fui ſummis Apoſtoliſ. 2 Cor. 11, 5.
& 12, 11. Bellarm. imo in gubernatione. Annon iſtæ ſunt præ-
laræ gloſſellæ? V. Qualis fuerit iſta ſubjectio quoad
gubernationem, Bellarm. non potuit explicare. Monar-
chia non conſiſtit in voce gubernationis, ſed in re ipſa.

Bellarm. 2. *Dextra ſocietatis verſ. 9. non prohibent, ut intelliga-
mus Petrum Paulo fuiſſe majorem in officio gubernandi. 1 Reg. 23, 25.*

Proteſt. Omnino prohibet manifeſto, ſi accipiat cum
la oppoſitione quam habet in textu ad verſ. 6. Nihil mihi
ntulerunt: imo è contrario, dexteræ ſocietatis mihi dederunt.

Bellarm. 3. *Quales olim fuerint, nihil mea refert. verſ. 6. dicitur
laudem: quod quamvis olim fuerant imperiti homines, & viliſſimi
ſcatores, jam tamen magni erant Apoſtoli.*

Proteſt. I. Non id agebat Paulus, ut excuſaret ſe, quod
d Apoſtolos dignatus ſit accedere, qui fuerant piſcato-
es: ſed ut obſectioni occurreret eorum, qui cæteros A-
poſtolos extollebant, ut deprimerent autoritatem Pauli.
Non igitur negat, antecedentem horum hominum priva-
am conditionem à ſe ſpectari, (quorſum enim hoc?) ſed
egat ſua referre, quamdiu olim verſati fuerant cum
Chriſto, & ſimilia. II. Quiſquis ad Logicam revocave-
it ſententiam illam, videbit ſenſum ejus eſſe, quamvis
apoſtoli illi exiſtimabantur eſſe aliquid, propter externa
erſonæ privilegia, quæ olim ipſiſ fuerant conceſſa, &
on Paulo, eos tamen Paulo nihil adjeciſſe.

Bellarm. 4. *Diviſio illa de qua Paulus loquitur, Gal. 2, 7, 9. non
ut juridiſticiſ, ſed provinciariarum, ad commodius prædicandum: ut
Petrus præcipuam operam in converſione Iudeorum poneret: Paulus è
mirario Gentilium converſioni poſiſſimum ſtuderet.*

Proteſt. Hæc ut vera ſunt, ſic nihil ad rem. Nam I. ni-
il impediunt, quin illa comparatio, quæ inter Petrum &
Paulum, per iſtam diviſionem, v. 7. & ſeqq., conſtituat eos
ares. II. Pares fuiſſe illos autoritate prædicandi Bell.

antea concessit. Iurisdicção autem Petri si fuisset major & singulari modo universalis, Apostoli proculdubio Paulum ejus rei monuissent, & Paulus Ecclesias in concionibus & Epistolis: sed illi Paulum solummodo monuerunt de pauperum cura *vers* 10. & Paulus pauperum causam ubique agit: sed ad minima quæque descendens in Epistolis suis, nihil usquam dicit de singulari Petri iurisdicçãoe & gubernatione.

Bellarm. 5. *Minori licet reprehendere majorem, modo res id postulat, & debita reverentia consuetur: sicut Paulus Petrum reprehendebat, Gal. 2, 11.*

Protest. I. Papa culpas redarguere præsumit mortalium nullus *Dist* 40. II. Causa justa & reverentia debita, requiruntur etiam in reprehensione parium. III. Singularis illi reverentia quæ Monarchæ debetur, in reprehensione isti non apparet. IV. Propositum Pauli fuit in ista reprehensione commemoranda, se nihilo fuisse inferiorem Petro. Sic Cajetanus: *Non sufficit Paulo, monstrasse se aequalem aliis Apostolis primis, sed monstrat se quoque exhibuisse majorem, in aetate, summo Apostolorum vertice Petro.*

18. Bellarm. Petrus 28. habuit singulares prærogativas. I. Mutationem nominis. 2. Quod primus inter Apostolos nomenclatur semper. 3. Solus ambulavit super aquas. 4. Peculiarem habuit revelationem *Matth.* 16. 5. Perpetua stabilitas ipsi & sedi ipsius promittitur. *ibid.* 6. Tributum solvit cum Christo, *Matth.* 17. 7. In piscatione miraculo sa fuit Princeps. 8. Inbetur fratres confirmare. 9. Primus ex Apostolis vidit Christum à mortuis excitatum. 10. Ipsius pedes primus Christus lavit. 11. Ipsi soli mortem Christus prædixit. 12. Prædictum electionem *Matth.* 13. Primus promulgat Evangelium post Spiritum sanctum datum, ad conversionem 3000. hominum. 14. Primum miraculum fecit. 15. Damnabit hypocrisim in Anania & Saphira. 16. Tr. n. servit per omnes. *Act.* 9. 32. 17. Primus incepit prædicare Gentilibus. 18. Miraculose liberatus est ex carcere ad instantes prædicare Ecclesia. 19. Primus loquitur in Concilio. *Act.* 15. 20. Paulus evocavit. 21. Solus baptizatus fuit propriis manibus Christi. 22. Solus à Christo Episcopus ordinatus: & ceteri ipso. 23. Ille primum Hæresiarum Simonem Magum, detexit, damnavit, & extinxit. 24. Romæ sedem suam collocavit. 25. Apparuit ipsi Christus sub finem vitæ ejus. 26. Ecclesia quas ille fundavit, semper habitæ sunt Patriarchales. 27. Celebratur festum ejus cathedra. 28. In literis formatus, præ nomen Patris, Filii, & Spiritus Sancti, adjungitur nomen Petri.

Protest. I. Male, sophisticeque fecit Bellarm. quod tam prolixè agit de prærogativis, & nulla tamen definitio explicat nobis, quid intelligendum sit per prærogativam II. Prærogativa solet accipi pro præstantia aut excellentia unius supra alterum. Sed neque omnis præstantia in pote

potestate consistit, neque potestatem singularem prout, nisi eo modo, quo quilibet ex quolibet solet probatur. III. Neque singulæ istæ prærogativæ divisim, neque omnes conjunctim vel faciunt Petrum Monarcham, vel talem eum fuisse ostendunt. IV. Paulus nulla in re, que adeo nequidem in prærogativis fuit inferior Petro, 2 Cor. 11. & 12. V. Multæ ex istis prærogativis sunt manifesto falsæ: ut 2, 4, 5, 14, 19, 22 & 26. Multæ sunt certæ: ut 10, 17, 21, 24. Quædam sunt vanissimæ nune: ut 6. & 7. Quædam sunt communes aliis cum Petro, 3, 6, 9, 15, & 16. Quædam etiam supersticiosæ, ut 27 & 28. In vicesima quarta, de Petri sede Romæ collocata, Bellarm. sibi met ipsi duplici ratione contradicit. Nam p. 16. fatetur Petrum præcipuam operam posuisse in conversione Iudæorum: & eo etiam nomine, contendit honorificentius fuisse munus Petri quam Pauli, quia Iudeos maxime respiciebat: hic autem Petri operam & cathedram potissimum fixam vult esse Romæ: & in eam prærogativam, & apertum signum Principatus notat, quod nullus fuerit ad orbis terrarum caput, & universalem reginam.

19. Patres quos Bellarm. citat. cap. 25. (qui saltem inter eos antiquiores fuerunt) quamvis primatum dignitatis, & ordinis, tribuunt Petro singularem inter Apostolos, & primatum potestatis Apostolicæ cum cæteris communem in Ecclesiam, nullam tamen Monarchiam ipsi vel in Apostolos, vel in Ecclesiam datum fuisse agnoscunt.

20. Quia neque Iacobum, neque Paulum elevamus potestate supra Petrum: neque peccata Petri alio loco habemus, quam ut probabilia fuerint indicia, nullam exoritur potestatem ipsis fuisse concessam: idcirco tria illa p. ult. quæ de istis agunt præterimus.

C A P. III. De Monarchia Pontificis Romani, Lib. 2.

Quæstio est, An Romanus Pontifex, tanquam Petri successor, supremam vel Monarchicam, in Ecclesia universa, potestatem habeat, jure divino? Bellarm. affirmat, nos negamus.

T H E S I S I.

Argumenta Bellarmini.

Bellarmin. Fundatur jus successionis Pontificum Romanorum, in eo, quod Petrus Romæ suam sedem, jubente Domino, collocaverit, atque ibidem usque ad mortem sederit.

Protest. Fundatur igitur, I. Non in jure, sed in facto.

I. In tali facto Petri, quod in Scripturis non narratur,

F 4

neque

neque ex illis potest ullo modo probari. III. In tali facto quod non constituit jus humanum, nedum divinum. IV. In tali facto, quale vim huiusmodi juris communis habere negant doctissimi Pontificiorum. Nam Scotus in 4. dist. 24. Cordubensis, lib. 4. q. 1. Cajetanus, de prima Papa. cap. 23. Bannes, in 2. 2. q. 1. a. 10. contendunt per accidens tantum conjungi Episcopatum orbis & urbis, non jure divino, aut imperio Christi: ita ut jure divino Episcopus Romanus non sit Petri successor, sed possit eligi in successorem Petri, Episcopus Parisiensis, aut quilibet alius. Hanc etiam sententiam errorem esse in fide, aut cum fide pugnare, negat Azorius, Iesuita, *Inst. mor. p. 2. l. 4. c. 12*. Ius igitur Pontificum Romanorum non est de fide, neque nititur jure divino, tanquam fundamento: sed factum omni ex parte saltem incerto. Incertum est enim 1. An Petrus unquam fuerit Romæ? 2. Incertum etiam an si mortuus Romæ. 3. Certum est, eum non fuisse, propte loquendo, Episcopum Romæ. 4. Illud etiam certissimum eum Pontificem Romanum non constituisse sibi in eodem munere quo ille functus est, & cum parili auctoritate successorem.

2. Bellarmin. *Petrum fuisse Romæ, apparet. I. Ex eo quod fuit in Babylone. I. Pet. 5, 13. Roma autem, in Apocalypsi passim vocatur Babylone. 2. Quod Roma fuit Ecclesia collecta, antequam Paulus veniret: quis autem illam Ecclesiam collegit, si Petrus non fuit Roma? 3. Ex historia de Evangelio Marci, qui Romæ scripsit, quod Petrus ibi predicavit. 4. Ex historia de Simone Mago.*

Protest. Vtrum Petrus fuerit Romæ necne, non magnopere contendimus, aut laboramus: sed incertum hoc dicimus in Scripturis relinqui, neque istis argumentis evinci. Nam I. Babylon quamvis in typicis visionibus Apocalypticis, Romam delignet, non sequitur tamen inde quod in simplici salutatione epistolica, ubi neque ratio, neque exemplum est istiusmodi tropi, eo sensu capiatur. Paulus & Lucas, passim loquuntur de Roma, & nusquam tamen Babylonem appellant. II. Ecclesia potuit ibi colligi, antequam vel Paulus, vel Petrus eo venerint eodem modo quo fuit collecta Samariæ, atque etiam Antiochiæ, quem alterum faciunt Episcopum Petri. Illud certe testatum habemus, *Act. 8, 4. 5 & 11, 18, 10.* doctrinam Evangelii multis Romanis prædicatam Hierosolymis antea fuisse. *Act. 2, 10.* Paulus etiam ostendit. *Rom. 16, 7.* Andronicum & Iuniam qui Romæ habitabant, in Christo, vel Christianos fuisse ante se, id est, quinque vel sex annis antequam Petrus fingitur Romæ fuisse: erant autem hi insignes inter Apostolos: quidni igitur & eorum opera, aliqua saltem

saltem ex parte, fuerit Ecclesia illa collecta? Scriptura denique non narrat quinam inter Apostolos, alias multas Ecclesias collegerint, quæ tamen Petro non possunt certo adscribi. III. Historiæ illæ de Marco, & Simone Mago, fide tantum humana nituntur: earum etiam testes oculati nulli possunt produci.

3. Bellarm. *Petrus Romæ mortuum esse, testatur ejus sepulchrum, peregrinationes; & antiqui Scriptores.*

Protest. Cadaverosum est argumentum in rebus fidei. quod petitur à sepulchris: & vagum, quod nititur peregrinatione. Nos autem certiora desideramus etiam testimoniiis hominum, præsertim audita, & ante acta narrantium, in illo negotio ex quo salus Ecclesiæ pendet. Veterum etiam scriptorum testimonia, de Petro Romæ sedente, totam vim suam à primis illius narrationis authoribus desumunt, inter quos primarius videtur fuisse Papias, Euseb. lib. 2. cap. 15 qui etiam ut Dux & Princeps reliquorum, primo citatur à Bellarm. cap. 2. Papias autem fuit homo deditus traditionibus non scriptis: ex iis multos errores hausit, & author erroris fuit sequentibus: utebatur Evangelio quod dicebatur secundum Herodæos. Hæc testatur Eusebius lib. 3. cap. 39. quibus omnium eorum testimonia qui ex ejus ore loquebantur infirma redduntur,

4. Bellarm. *Petrus Romæ usque ad mortem Episcopus fuit. Nam 1. Ecclesia Romana præcipua omnium semper est habita, propter Episcopatum ejus, Petrum. 2. Quia non potest ostendi alius locus ubi sederit Petrus, ab eo tempore, quo reliquit Antiochiam. 3. Omnes veteres immo consensu hoc affirmant.*

Protest. I. Fundamentum à Bellarm. antea positum, fuit Petrum Romæ sedem suam jubente Domino collocasse: hic autem cum ad probationes accedit, oblitus plane videtur illius clausulæ jubente Domino, & factum tantum ostendere conatur: cum tamen tota vis hujus sedis, ad cathedram Romanam firmandam pendeat ex illa jussione. Apud æquos rerum æstimatores, tale factum Apostoli, argueret mandatum Dei, ut causam antecedentem: sed quis feret Bellarm. qui cum jussu Dei, vel Petrum, vel Paulum, vel alium quenquam Apostolorum, sacros libros scripsisse, negare non veretur, de verbo Dei, lib. 4. cap. 4. idem tamen obtrudere nobis audet, sine ulla probatione, jussum Domini de sede Petri Romæ collocanda. Respondeat igitur ad suam propriam rationem, ibidem contentam, paucis mutatis, talem: si Christo & Petro fuisset propositum potestatem apertis Ecclesiæ coarctandi & restringendi ad sedem Romanam, in prius rem tanti momenti Christus præcepisset, & Petrus alicubi testaretur

se ex Domini mandato ibi sedem collocasse : at id nusquam legimus.
 II. Pro concessio hic assumit Bellarm. Petrum factum fuisse proprium Episcopum alicujus Ecclesiæ particularis, quod nos pernegamus. Nam fuisset hoc ipsi deminutio capitis, ut ex Apostolorum gradu superiori in Episcoporum ordinem redigeretur. Si Princeps in urbe aliqua subsistens, faciat illa quæ illius urbis præfectus aut prætor solet præstare, non ideo tamen fit proprius urbis illius Præfectus, aut, Prætor. Talis fuit ratio commorationis Apostolorum : in hac aut illa Ecclesia : faciebant omnia quæ Episcopi : non tamen proprie loquendi Episcopi fuerunt. II. Ecclesia Romana habita fuit inter primarias ab Apostolo Paulo, non propter Petrum, eorum Episcopum, sed propter fidem eorum in toto mundo annunciatam. Rom. 18. Postea vero celebris fuit, partim propter maiestatem civitatis, una cum præstantia civium qui Christiani fuerunt, & partim propter Paulum & Petrum, qui non Episcopi, sed fundatores ejus habebantur, Antiquissimi Scriptores Paulum semper fere conjungunt cum Petro, in Ecclesia illa constituenda, eosque ut fundatores ab Episcopis distinguunt. Cæteri qui Episcopum vel Petrum, vel alium aliquem Apostolorum appellant, latiore illo sensu sunt intelligendi, quo Petrus etiam semetipsum presbyterum appellat. 1. Pet. 5. 1.

*Conjectura facientes adversus Petri sedem
Romæ collocatam.*

9. *Protest.* Authores hujus narrationis, non consentiunt inter se de tempore quo Petrus eo venerit, & ibi manserit, neque de successoribus ejus.

Bellarm. 1. *Discordia de tempore alicujus rei gesta, non infirmitas ipsius rei veritatem sicut apparet in varietate sententiarum, de tempore mortis Christi, & de hebdomadis Danielis.*

Protest. I. Vbi res est certa, per istiusmodi discordiam non redditur incerta : sed cum est incerta, incertior per eam vel improbabiliior evadit. Primi authores historici Christi, Matt. Marcus, Lucas, Iohannes, de tempore mortis ejus non dissentiunt : sed primi authores hujus narrationis, qui saltem nobis noti sunt, & variant inter sese, & à Scripturis discedunt.

Bellarm. 2. *Nulla est inter bonos authores discordia de tempore consentiunt enim, Petrum venisse Romam, anno secundo Claudii, & sedisse annis 25. ac obisse ann. 14. Neronis.*

Protest. I. Non ita statuunt Origenes in Gen. Bedai Ait. 15. Marianus, Scotus, in Chron. Thom. Aquin. in Gal. Neque ipse quidem Damianus in Pontificali : ergo non omni

omnes authores boni. II. Qui ita statuunt, dissentiunt à Scriptura Sacra, ut postea docebimus: ergo quatenus ita statuunt, non sunt boni, aut probandi.

Bellarmin. 3. *Quamvis ignoremus quis proxime Petro successerit, non tamen propterea in dubium revocari debet an aliquis successerit.*

Protest. Neque hoc illud est quod nunc in dubium vocatur, an aliquis successerit? sed an Petrus præcesserit in Episcopatu Romano. Quia autem iidem testes de quorundam successione, & Petri præcessione simul testantur, ex infirmatione unius partis, totum testimonium infirmatur.

Bellarmin. 4. *Tota res ita componitur: Petrus sedem Episcopalem reliquit Clementi: Clemens autem, Petro mortuo, ex humilitate noluit sedere, donec vixerunt Linus, & Cletus, qui ipsius Petri adjutores in Episcopali officio fuerunt. Petro igitur successit Linus: Lino Cletus, & Cleto Clemens.*

Protest. I. Si Petrus reliquit aut constituit sibi successorem, tum videtur magis consentaneum ut singuli Pontifices designent etiam suos successores, quam ut tantum negotium relinquunt suspensum ex Cardinalium electione. II. Si Petrus justam habuit causam eligendi Clementem, tum nullam justam causam habuit Clemens mandatum sibi munus rejiciendi. III. Si facile potuit omnes Ecclesias regere, quid opus ipsi fuit adiutoribus Lino, & Cleto, ad Romanam Ecclesiam regendam? IV. Si Clemens dignus videbatur Petro, qui succederet ipsi, quare non æque saltem adiutor fuit antea constitutus? V. Si Linus & Cletus digni fuissent illo honore, certe humilitatem suam non minus ostendissent ultimam voluntatem Petri reverendo, quam Clemens ostendebat suam, in antecedenti ejus judicio vel facto tam pertinaciter urgendo. VI. Quare Clemens hanc humilitatem suam non declaravit vivente Petro, ut ipse relinqueret a se unum successorem? VII. Tota res melius & certius componitur ex Scriptura: quod scilicet quemadmodum Paulus Ecclesiæ Ephesinæ curam non uni alicui Domino Episcopo, sed variis Presbyteris qui & Episcopi fuerunt, reliquit, Act. 20, 17, 28. sic etiam idem Paulus, cum Petro (si fuit tunc temporis Romæ) reliquerunt Ecclesiæ Romæ Curam, Clementi, Lino, Cleto, & aliis, qui simul etiam vivente Petro, fuerunt illius Ecclesiæ Presbyteri vel Episcopi. Quia vero hi omnes admodum celebres fuerunt, idcirco continuatio Ecclesiæ illius, nunc unus, nunc alterius nomine, ab antiquis Scriptoris demonstratur.

6. *Protest.* Narratio illa de Petro, quod quinto anno à passione Domini Antiochiam profectus, ibi ad 7. annos

Episcopalem sedem fixit, & postea Romæ, annis 25. non convenit cum iis quæ de Petro dicuntur, *Gal. 1. & 2. Act. 12 & 15. &c.* ex quibus evidenter apparet Petrum ut plurimum Hierosolymis commoratum fuisse, saltem ad decimum octavum annum à morte Christi, vel 17. à conversione Pauli.

Bellarmin. Mansit Petrus quinque fere annis in Iudæa: quo tempore Paulus eum invisebat. Gal. 1. ab eo tempore annos fere septem Episcopus fuit Antiochia: sed eodem tempore peragravit etiam vicinas Provincias. Anno septimo Episcopatus Antiochensis, rediit in Hierusalem, & in vincula coniectus est: sed paulo post liberatus: eodem anno qui fuit 2. Claudii Romam venit, ibique sedem fixit ann. 25. sed post septem annos rediit in Hierusalem, expulsus ex urbe. Act. 18. & tunc factum est concilium Hierosolymitanum, Act. 15. postea rediit denovo Romam, & ibidem vitam finivit.

Protest. I. Nulla vel minima significatio in Scripturis habetur, quin Petrus in Iudæa æque manserit ad Concilium usque Hierosolymitanum, atque ad quinquennium. Ibi quærebat eum Paulus annis quatuordecim interjectis: *Gal. 2. 1.* ibi fuit ab Herode in vincula coniectus, *Act. 12* inter eos fuit, è quibus egressi sunt Ecclesiarum turbatores, *Act. 15. 24.* qui tamen *vers. 1.* descendisse dicuntur è Iudæa. *II.* Quamvis frequens fit mentio Antiochenæ Ecclesiæ, quomodo fuit collecta, à quibus Apostolis fuit constituta, *Act. 11. 22. 25. 26.* quinam ibi præcipui Prophetæ & doctores fuerunt: *Act. 13. 1.* nulla tamen usquam fit mentio Petri, quod ibi sedem fixerit, antequam ibi fuisset, nisi semel in transcurso, *Gal. 2.* tum autem tantum absuit eum pro Episcopo se gessisse, ut videatur non satis notum habuisse Ecclesiæ illius statum, antequam Paulus vellicaverat ipsi aurem. Certe non est credibile, eum tum temporis à 14. annis Episcopum fuisse partim Antiochiæ, & partim Romæ in Ecclesia magna ex parte Gentili, qui Gentes cogebat Iudaizare, *III.* Perniciosissimum exemplum reliquisset Petrus posteris (ait *Bellarmin.* hoc eodem cap. 6) si duos Episcopatus, particulares & proprios simul retinisset. Annon æque perniciosum fuisset exemplum, si unum retinens Episcopatum, in eo raro aut nunquam resedisset? hoc autem necessario sequitur, si Episcopus existens vel Antiochiæ, vel Romæ, multas Provincias peragravit, & Hierosolymis tamen subinde saltem inveniebatur. *IV.* Quod Petrus à Claudio expulsus Roma, Hierosolymam venit ante concilium illud, *Act. 15.* hoc neque convenisset fidelitati ac fortitudini Petri, si ibi pastor fuisset; & falsi manifestum arguitur à Luca, qui refert Paulum ac Barnabam,

finite

inito illo concilio, aliquandiu Antiochiæ commoratos : & postea Paulum iter in Syriam & Ciliciam suscepisse : inde Derbas, & Lystram se contulisse : postea peragrata Phrygia, Galatia, Mysia, in Troada, descendisse, & in Macedoniam, ubi Philippus in carcerem coniectus est : deinceps Amphibolim & Apolloniam transgressum, Thessalonicam, & Berœam delatum, & inde Athenas : *Act. 15 & 16. & 17.* & post hæc omnia itinera cum Corinthum appulisset, invenisse ibi Aquilam & Priscillam, qui *nuper*, vel (ut Syriaca versio habet) *eo ipso tempore*, venerant ex Italia, propter edictum Claudii, *Act. 18, 2. V.* Non tamen in Concilio illo tantum adfuit, sed & antea, cum Paulus Hierosolymam ascendebat, *Gal. 2.* Illa enim ascensio alia fuit à legatione quaungebatur Paulus ad Concilium, *Act. 15.* quia tum *ex revelatione* ascendebat, ad *exponendum Evangelium* quod prædicabat, *privatim* & tantum *iis qui fuerunt in pretio*, *vers. 2.* quarum circumstantiarum nulla una est, quæ convenit ascensioni ad Concilium quæ *Act. 15.* narratur. VI. Si Petrus fuisset Episcopus Romanus, tempore Concilii, tum certe illa quæstio de circumcissione gentium, fuisset antea necessario determinata Romæ. Tum etiam Petrus neutiquam suscepisset circumcisionis curam, & provinciam illam alteram Evangelium inter Gentes promovendi, Paulo præcipue reliquisset. VII. Admodum improbable videtur (quod Bellarm. statuit) uno & eodem anno, Petrum fuisse Antiochiæ Episcopum, Hierosolymis incarceratum, & Romæ Pontificem summum.

7. *Protest.* Paulus in Epistola ad Romanos *cap. 16.* multos jubet nominatim salutari : Petri autem ne meminit quidem.

Bellarm. I. *Sic neque ad Ephesios scribens, meminit Iohannis : neque Iacobi, in Epistola ad Hebræos : hi tamen erant Episcopi illarum Ecclesiarum.*

Protest. Neque unquam fuerunt Episcopi, Iohannes, aut Iacobus : neque Iohannes fuerat Ephesi commoratus : neque scripsit Paulus ad Hebræam Ecclesiam quæ fuit in Hierusalem : neque Iacobus fuit tum temporis in vivis. Nihil est igitur in hac ratione paritatis.

Bellarm. 2. *Petrus nondum redierat Romam.*

Protest. I. Aquila & Priscilla Romam reversi fuerant, *Rom. 16, 3.* quibuscum Petrum expulsus fuisse Bellarm. affirmat, quare non & Petrus Episcopus loci? II. Paulus firmum propositum habuit quamprimum Romam proficisci. *Rom. 1, 13 & 15, 22, 23.* Petrus autem, si Episcopus Romanus fuisset, id multo magis fecisset. III. Quamvis

vis abfuerit Petrus, si tamen Episcopus fuisset illius Ecclesiæ, non est credibile præteritum Paulum omnem ejus mentionem. Habuisset Petri Episcopatus non alienum neque ultimum locum, inter causas gratiarum actionis de Romanis, c. 1, 8. & eorum laudes, cap. 16, 19. vel in precibus Pauli, v. 10. quibus æquum fuisset, ut non minus Petro prosperum ad eos reditum, quam sibi iter prosperum optaret: Vel in exhortatione Romanorum, ut precibus contenderent pro restitutione Petri, æque ac pro concessione suæ præsentiae, cap. 15, 30, 31, 32. Vel saltem in admonitione illa, cap. 16, 18. ubi mentionem facit doctrinæ quam didicerant. Quam opportuna hic fuisset talis commemoratio Petri, qualem suimet usurpat Paulus, 2 Tim. 3, 14. *Manete in iis quæ didicistis, scientes à quo didiceritis, videlicet à Petro Ecclesia unica sub Christo Petra?* Hoc certe Paulo fuit solemne, in suis Epistolis, captare occasionem, cum aliquo honore, nominandi ministros fideles earum Ecclesiarum ad quas scribit, siue præsentibus essent, siue etiam absentes, sicut videre est, 1 Cor. 16, 15, 16. Eph. 6, 21. Phil. 2, 19, 20, 25, 26. Col. 4, 9, 12, 13. Hoc enim plurimum faciebat ad Ecclesiarum ædificationem.

8. *Protest.* 7. Petrus quasi fœdus iniverat se futurum Apostolum Iudæorum.

Bellarmin. *Id est, principaliter Iudæorum.*

Protest. Non igitur proprius voluit esse Episcopus Romæ, ubi præcipuam operam Gentibus navaret: isthoc fœdus illud violasset.

9. *Protest.* Paulus cum Roma scribebat varias Epistolas, etiam Nerone imperante (quando Petrum eo rediisse dicunt) & quamvis aliorum, inferioris notæ mentionem facit, de Petro tamen mirum silentium ubique reperitur, generaliter etiam negat, quemquam talem sibi adfuisse, Col. 4, 11. 2 Tim. 4, 16.

Bellarmin. I. *Nihil concluditur ex argumentis ab auctoritate negative. Plus creditur tribus testibus affirmantibus, quam mille nihil dicentibus.*

Protest. I. Argumentum hoc non tantum petitur ab auctoritate negative, sed & à minore ad majus. Mentionem fecit Paulus aliorum quos minus attinebat commemorari: ergo de Petro non siluisset. si Romæ fuisset. II. Est etiam à genere ad speciem in locis citatis ex Phil. Col. & Tim. III. Testimonium negativum est vel mere negativum, vel etiam privativum, id est, non affirmat ubi debet affirmare, si res ita se haberet. Hoc genus argumenti efficacissimum est (ait Medina in Thom. p. 3. q. 1. a. 3.) Nam hoc genere argumentationis colligitur, tantum unum mundum esse factum & solum

solum filium assumpsisse carnem humanam : licet non dicatur in Scriptura, alios mundos non fuisse factos à Deo, neque vero quod alia persona non assumpsit carnem humanam. IV. Testes affirmantes, ut majorem fidem mereantur quam nihil dicentes eunt esse similis fidei & autoritatis cum negantibus, ræsertim in istiusmodi rebus quæ pertinent ad fidem & salutem Ecclesiæ. Sed testes tales, quales sunt Papias, apposititius Clemens, & Hegesippus, hujus fabulæ de retro primi authores, quamvis multos habeant assensores, non tantam fidem, quantam Pauli silentium, invenient apud homines cordatos. Fuerunt inter veteres qui falsa multa fingeant de Apostolis, idque eorum uti diceant amore. Tertul. de Baptism. cap. 17. eorum autem fabulæ à prudentioribus Christian. refellebantur tum temporis hoc ipso argumento ab auctoritate negative. Quale enim est, ut individuis comes Apostoli (Lucas) inter ceteras Pauli res, hoc solum ignoraverit? Quia non fundatum est in Script. æque pro fabula, atque pro historia, haberi potest. Hieron. catal. scriptor. Ecclesiast. in vita Luca & in Matth. 13.

Bellarmin. 2. Paulus Col. 4. 11. Loquitur de domesticis suis & sibi ministrantibus tantum. In Epist. 2 Tim. 4. 16. de iis loquitur tantum qui eum jurare apud Casarem potuissent.

Protest. I. De Aristarco, Marco, & Iusto, nulla ratione constat, aut etiam est probabile, quod fuerint domestici Pauli. De iis autem loquitur Col. 4. 11. loquitur etiam de adiutoribus omnibus suis in regno Dei. Petrum igitur non debuit omittere. II. Loquitur 2 Tim. 4. 6. de iis qui debuerant eum corroborare, sicut apparet, ex vers. 17. sed Dominus mihi adfuit, & corroboravit me : quo in officio Petrus ipsi non defuisset. Intercessores apud Neronem non legitimus Paulum unquam desiderasse.

Bellarmin. 3. Eo tempore quo Paulus Romam pervenit, & quo scripsit inde suas Epistolas, Petrus forsitan non fuit Roma, nam quamvis ibi sedem fixerat, tamen sapissime abfuit.

Protest. Petrus igitur fuit Episcopus Romanus : sed nunquam Romæ fuit, cum Scriptura mentionem facit Ecclesiæ Romanæ. Paulus nunquam potuit eum invenire Romæ quamvis Dionysius à Bellarm. laudatus cap. 3. affirmet, eum pariter, & eodem tempore cum Paulo, fuisse Romæ Martyrio coronatum.

Hactenus fundamentum vidimus Monarchiæ Papalis : jam videndum est, quomodo superædificatur.

10. Bellarm. Oportet Petro aliquem succedere in Pontificatu Ecclesiæ universæ, ex divino jure.

Protest. I. Sicut Petrus non alium habuit Pontificatum Ecclesiæ

Ecclesiæ universæ quam Paulus ; sic neque magis quam Paulus successorem in illo debet habere. **II.** Si successio concedatur ; non est igitur necessarium , ut unus aliqui in solidum , quasi hæres ejus ex asse , sit Petri successor Imperatori in initio uni , succedebant postea duo , unus in Oriente , & alter in Occidente. Fuerunt etiam inter Scholasticos , qui docuerunt Ecclesiam posse simul duos summos Pontifices creare , & habere. ut *Armacanus de quæstione Arm. lib. 7. c. 17.* & *Occam in Dialect. part. 3. ad finem.* Si autem duos , cur non & quot sunt Archiepiscopi , vel Episcopi Diocesani ? **III.** Ius divinum est quod à Deo promulgatur. *Thom. 22. quæst. 57. art. 2. ad 3.* Sed ut unus aliqui succederet Petro in Ecclesiæ Pontificatu , nullibi à Deo promulgatur. Hæc igitur successio non nititur jure divino. **IV.** Rationes quibus hæc propositio à Bellarmino probatur , sunt quæquiliæ nugarum antea satis explosarum **1.** *Pontifex est propter Ecclesiam : Ecclesia autem non minus nunc eget uno Pastore quam olim.* Prophetæ etiam fuerunt propter Ecclesiam : & Ecclesia (si hominum judicio standum sit) non minus nunc eget variis Prophetis quam olim. Prophetia tamen non est per successionem continuata. **2.** *Ecclesia est una : non debet igitur mutari forma regiminis.* Ecclesia non est una externa aliqua combinatione in unam aliquam singularem societatem. Sic enim Scriptura ubique loquitur de Ecclesiis. **3.** *Dominus dixit Petro , pasc oves meas : officium autem pascendi , est ordinarium & perpetuum , dum manet ovile.* Dixit etiam omnibus Apostolis prædicare & baptizare : sed officium prædicandi & baptizandi est ordinarium & perpetuum , dum manet Ecclesia. **4.** *Dominus omnes oves Petro commisit , non solum ratione loci , sed etiam ratione temporis.* Omnes etiam gentes omnibus Apostolis commisit , usque ad consummationem sæculi , *Matth. 28. 19, 20.* **5.** *Ecclesia habet caput præter Christum , 1 Cor. 12. 21.* Eadem etiam ratione , ex eodem loco probatur , Ecclesiam habere unam manum , & duos pedes. **6.** *Sacerdotium veteris Testamenti figura fuit sacerdotii novi Testamenti , & successio illius , successioni hujus figura.* Fuit figura Christi unici Sacerdotis nostri , qui nullum habet successorem. Successio igitur non fuit figura successionis , sed continuationis æternæ.

II. Bellarm. Pontifex Romanus successit Petro (in Vrbe Romanæ merenti) in tota ipsius dignitate , & potestate. Nullus enim fuit unquam qui se Petri successorem ullo modo asseruerit , vel pro tali sit habitus , præter Romanum & Antiochenum Episcopum : sed Antiochenus non successit Petro in Pontificatu Ecclesiæ totius : ergo Romanus.

Protest. **I.** Si Pontifex Romanus successit Petro , in tota ipsius dignitate & potestate , tum Linus , Cletus , Clementis ,

mens, vel quicumque primus fuit Episcopus Romanus, dignitate & potestate, supra Iohannem & reliquos Apostolos qui Petro super vivebant, tanquam eorum Pastor, & caput fuit constitutus. I I. Petrus potestatem habuit ejiciendi dæmonia, linguis loquendi novis, serpentes tollendi, lethalia bibendi sine noxa & ægrotos sanandi, *Mat. 10.1. Luc 9.1. Mar. 16.17.* Habuit etiam illam dignitatem, ut ejus Epistolæ partes sint Canonicae Scripturæ: numquid ista conveniunt Pontifici Romano? I I I. Si nemo præter Papam, asseruerit se Petri successorem, eo modo quo ille, hoc inde fuit, quod hæc impudentia propria debet esse Meritricis illius magnæ. Cum tamen alii fuerunt qui dicabant se Apostolos esse. *Apo. 2.2.* & Montanus etiam se Paracletum esse à Christo promissum jactabat, Pontifici Romano ne istam quidam gloriam reliquerunt, ut solus sibi summam potestatem in Ecclesia vindicaret. I V. Non satis est, ut hoc asserat Pontifex Romanus, aut talis etiam à quibusdam habeatur, nisi possit ostendere, hoc sibi deberi jure divino.

12. Bellarm. *Successio ipsa est ex Christi instituto, & jure divino: sed ratio successionis, qua Episcopus Romanus sit Petri successor, ex facto Petri ortum habuit, (quod Roma sedem fixit, & tenuit usque ad mortem) non ex prima Christi institutione. Omnino tamen asserendam est absolute, Romanum Pontificem esse Pastorem & caput totius Ecclesie jure divino. Quamvis etiam Romani Pontificis successio, non sit forte de jure divino, pertinet tamen ad fidem Catholicam, ut penula Pauli, quia est traditio Petri. Neque sunt duo Episcopatus, Romanus, & universalis, nisi in potentia, sed unus tantum. Ex quo sequitur, ut qui eligitur Romanus Episcopus, eo ipso sit Pontifex summus Ecclesie, etiamsi forsan id non exprimant Electores.*

Protest. I. Si successio ipsa esset ex Christi instituto, & jure divino (cum ejus cognitio sit omnibus non tantum utilis sed & necessaria) fuisset proculdubio in Scripturis declarata. Concedit enim Bellarm. de verbo Dei, *lib. 4. c. 11.* *Omnia necessaria & utilia fuisse ab Apostolis scripta.* Sed nulum locum Scripturæ proferre potuit Bellarm. quo hæc successio declaratur. Dum tria illa verba, *pasce oves meas*, eo detorquet, sine ulla ratione insanit. I I. Vnde hæc hæsitatio, & perplexa ratio loquendi, de successione Pontificis Romani qua talis; *non est ex prima institutione Christi: forte non est de jure divino?* An datur secunda & tertia institutio Christi, circa successores Petri? an dubitant ipsi Iesuitæ, quo jure Pontifex Romanus sit Petri successor, & vicarius Christi? I I I. Si successio Episcopi Romani in Pontificatu Petri, ortum suum habuit ex facto Petri, tum non ex institutione ac jure ullo illius: illius enim factum non

non constituit jus divinum aut humanum. IV. Non debet absolute affirmari, quod est absolute falsum. Non minus autem falsum est, (etiam ex sententia Scoti, Cordubensis, Bannes, Ochami, & similium, à quibus Bellarm. ipse non plane dissentit) Pontificem Romanum esse jure divino caput Ecclesiæ, quam Hispanicum aut Gallicum aliquem Episcopum, hujus aut illius tituli esse jure divino ejus Cardinalem. V. Si successio Pontificis Romani pertineat ad fidem, tum vel jus ejus, vel factum tantum est de fide. Non jus, quia non est certo divinum, ex Bellarm. confessione: non factum, quia ante Petri mortem (quæ nullam in fide mutationem introduxit) non fuit de fide, ex confessione etiam Bellarmini. VI. Penula Pauli est accidentaliter tantum de fide, quia mentio fit ejus in Scriptura quæ est regula fidei. 2 Tim. 4, 13. sed successio Episcopi Romani, ne minimum quidem testimonium habet Scripturæ sacræ. Neque potest esse traditio Apostolica Petri, qui fatente Bellarm. ortum suum habuit ab ejus morte: & immediate ante suam mortem voluit Petrus Roma migrare, (si vera sit historia mortis ejus à Bellarm. probata, l. 1. c. 23. in fine) nisi à Domino fuisset revocatus: ignarus scil. & loci mortis suæ, & virtutis quam habuit ad Monarchiam ibi constituendā. VII. Perversitas Bellarm. est observanda. Cum disputat adversus Scripturam, in Scripturis multa esse contendit, quæ ex se non pertinent ad fidem, cujus generis vult esse omnes historias Testamenti veteris, & multas etiam novi. De verbo Dei, lib. 4 c. 12. hic autem Pontificis Romani causam agens, sine ulla distinctione, vult penulam Pauli, tanquam pallium Episcopi Romani esse de fide, ut Episcopi palliati successionem, quamvis nullibi scriptam, ad fidem possit revocare. Successio igitur ista, potiore locum habet in fide Romana, quam omnes historiæ veteris Testamenti, & multæ novi. VIII. Vltimum illud est artificium logicæ Babylonicæ, confundere in unum orbis & urbis Episcopatus. Vera logica docet illa munera esse distincta, quorum objecta sunt distincta. orbis autem & urbs non sunt unum & idem. Connexio illa quam coguntur jam habere in electione Pontificis Romani, non est major, quam est conjunctio Episcopatus, & secularis Principatus tam urbis quam reliquæ ditionis Romanæ. Qui enim eligitur Episcopus, eo ipso fit Princeps.

13. Bellarm. Romani Pontificis primatus probatur ex Concilio ex testimoniis Pontificum: & ex consensu Patrum, Græcorum & Latinorum.

Protest. I. Non agitur hic de quolibet primatu, sed de primatu

primatu Monarchicæ potestatis. II. Non quæritur an Pontifex Romanus aliquandiu habuerit talem potestatem, sed an ab initio fuerit sic. III. Quandoque primo inceptum Monarchiam agere, inquirendum restat, quare hoc fecerit, divino, humano, an omnino suo, id est, nullo. *Pontificem autem Romanum primatum potestatis Monarchicæ, ab initio, jure divino habuisse, nullum Concilium antiquum, nemo inter veteres Patres unquam affirmavit, aut vel per somnium cogitavit.*

13. Bellarm. *Idem probatur ex origine & antiquitate primatus: ex auctoritate quam exercuit semper Pontifex Romanus in alios Episcopos: ex ejus legibus, dispensationibus & censuris.*

Protest. I. Ipsa origo & antiquitas primo debet probari, idque ex jure divino, antequam aliud possit probare. I. Ab exercitio potestatis, ad jus ejus, nulla est consequentia. Neque tamen verum est, quod de ipso exercitio narratur. II. Leges, dispensationes, & censuræ Monarchicæ, in Ecclesia Dei, ab homine profectæ, arguunt hominem peccati in templo Dei, sedentem tanquam Deum.

15. Bellarm. *Probatur etiam ex vicariis Papa: ex jure appellationum: ex eo quod summus Pontifex à nemine judicatur: & ex omnibus qua Romano Pontifici tribui solent.*

Protest. I. Si vicarius ipse Christi non sit jure ullo divino, prout antea probatum fuit, quo jure faciet ille Vicarios? II. Appellationes Ecclesiasticæ, ab una Ecclesia ad aliam, non sunt ad jurisdictionem superiorem, sed ad communionem & auxilii fraterni communicationem. Neque revera fuerunt istiusmodi appellationes in usu, pud primos Christianos. Socrates in Histor. tripart. b. 5. c. 34. *Solus & primus fecit Cyrillus, ut sicut in publicis judiciis, bellis uteretur appellatoris.* III. Quod Papa à nemine velit judicari, in eo effert sese supra quicquid dicitur Deus aut hominem. IV. Nullum nomen est dignitatis, nedum potestatis, quod vel in Scripturis, vel apud antiquos Patres non tribuitur Episcopo Romano.

16. Præcipuis nostrorum argumentis, nihil opponit Bellarm. præter unius & ejusdem principii petitionem, & nauseam usque ingeminatam. Non opus est igitur ut gillatim vindicentur. Neque revera debet hæc tam immanis universalis Monarchiæ postulatio, alio modo coarctari, quam infringendis tabulis illis quæ in probationem ejus proferuntur.

CAP. IV. De Antichristo. Lib. 3. de Pontif.

Quaestio est, an Pontifex Romanus sit Antichristus, illo de quo Apostoli praeuenerunt? Pontifici negant: nos affirmamus.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Antichristi nomen significat hostem & æmulum Christi. Sed Romanus Pontifex se Christi famulum, & Christo subiectum in omnibus facit, non autem dicit se Christum ullo modo esse, neque illi se parem facit: ergo non est Antichristus.*

Protest I. Sunt quatuor (ut loquuntur) termini in hoc syllogismo. 1. Pontifex Romanus, 2. Hostis & æmulus Christi. 3. Qui dicit se hostem & æmulum. 4. Antichristus. Possunt multiesse hostes & æmuli Christi, quamvis non dicant se esse tales. Diaboli cum Christum verbis confitebantur. *Marc. 1. 24. Luc. 4. 41.* fuerunt tamen hostes Christiani, cum Satanas transfigurat se in angelum lucis: aut ejus ministri, pseudo apostoli, transfigurant sese in ministros justitiæ, & Apostolos Christi, *2 Cor. 11. 13. 14. 15.* noluerunt idcirco eorum hostes esse. Qui rectores esse voluerunt in Ecclesia, ita ut Christum suo loco moverint, pater se tamen ferebant magnam animi submissionem *Col. 2. 18. 19. 23.* Antichristus venturus erat, in mysterio, & cum seductione. *2 Thess. 2. 7, 10.* id est, ut Medina interpretatur, in Thom. p. 3. q. 8. a. 8. sub specie ac velamine quodam pietatis. Antichristi illi de quibus loquitur Iohannes, *epist. 1. cap. 2. 22.* dicuntur negare Patrem & Filium: cum tamen per consequentiam tantum negabant Patrem, sicut apparet ex *vers. 23.* II. Falsum esse quod dicit Bellarmin. Papa nullo modo se Christum esse dicere, aut illi parem, ex ipso Bellarmino apparet. Qui enim dicit se esse fundamentum Ecclesiæ lapidem illum angularem, de quo agitur, *1s. 28. 16.* is aliquo modo se dicit esse Christum, *Rom. 9. 33. 1 Pet. 2. 6.* Sed illud Papa dicit, apud Bellarminum in præfatione controveritiæ hujus tertiæ. Qui etiam dicit esse unum illum Pastorem de quo agitur. *Iohan. 10. 16.* sicut apparet ex *vers. 14.* sed Papa illud dicit, apud Bellarminum. *de Pontif. lib. 1. cap. 9.* Qui denique affirmat se esse caput Ecclesiæ, eo modo quo Christus fuit, dum in terris degebat, ille aliquo modo se dicit esse Christum. Sed illud Papa dicit apud Bellarminum. *ibid.*

2. Bellarmin. *Antichristus una tantum persona est: Pontifici autem multi fuerunt & erunt. Ergo Pontifex Romanus non est Antichristus.*

Protest.

Protest. Propositio est falsa: neque ulla ratione potest confirmari, & multis argumentis facile refutatur.

Bellarmin. I. Ioh. 5, 43. *Si venerit alius nomine suo, illum recipietis. Hic certa una persona Christo opposita designatur, per alium, nomine suo, illum.*

Protest. Per alium *ἄλλος*, non magis hic significatur una certa aut singularis persona, quam Ioh. 4, 37. *alius est qui seminatur, alius qui metit*: quam I Cor. 6, 1. & 10, 24, 29. & 12, 10, & 14, 17. Gal. 1, 12. Iac. 4, 12. Cum autem alius (ut x istis locis apparet) non proprie & singulariter, sed indeterminate & particulariter accipitur, necesse est ut suo nomine, & illum eodem sensu accipiamus. Sic etiam ille Ioh. 1, 24, 46, 48, 50. Præterea non solus Antichristus se insignisibi intelligitur, sed & quicumque alius non quærens quæ Dei sunt, ut Cajetanus observat. Opponitur autem Christo, personæ certæ alius indefinite, sicut Paulo personæ certæ opponitur alius aliquis. 2 Cor. 11, 20, 21. & usquam alius. Phil. 3, 4.

Bellarmin. Christus dicit illum alium à Iudeis pro Messia recipientem: sed illi unum certum & singularem expectabant.

Protest. I. Non dicit hoc Christus. II. Quamvis unum singularem expectabant, varios tamen exceperunt, uorum singulos putabant esse illum unum.

Bellarmin. Omnes falsi Prophetæ præter Antichristum venerunt in nomine alterius, non in nomine suo.

Protest. Fingunt omnes se venire nomine Dei, sicut & Antichristus: sed revera veniunt in nomine suo, ut Tostatus Iesuita, in illum locum recte notat.

3. Bellarmin. 2 Thess. 2. *Certa quædam persona singularis notatur, articulo illo Græcè, ὁ ἄνθρωπος, ὁ υἱός, ὁ ἀντίχριστος.*

Protest. Non magis quam Marc. 2, 27. Luc. 4, 4. 2 Tim. 3, 7. & aliis multis in locis ὁ ἀντίχριστος, unum aliquem singularem hominem notat.

4. Bellarmin. I Ioh. 18. *Antichristus cum articulo est singularis persona.*

Protest. Non esse singularem personam apparet ex v. 22, 23. Antichristus cum articulo dicitur *ὁ ἀντίχριστος*, omnis qui negat filium.

5. Bellarmin. Dan. 7, & 11, & 12. *Vbi agitur vel de Antichristo, vel de ejus typo, certa quædam & singularis persona notatur.*

Protest. I. Falsum est, ibi agi vel de Antichristo, vel de destinato ejus typo, sed de simili bestia tantum.

I. Falsum etiam est, singularem personam exclusive ibi notari. III. Singularis persona typus esse potest multitudinis magnæ, Rom. 9, 10, 11. Gal. 4, 23, 24.

6. Bell. Apocal. 13, & 17. *Mentio fit unius certi regis, sicut à Iudeis.*

Protest. I.

Protest. I. Reges & Bestia apertè distinguuntur, Apoc. 17. 12. II. Bestia, & meretrix magna, est urbs magna cum septem Montibus, vers. 7 & 18. Reges autem sunt cornua illius Bestiæ, vers. 12. atque adeo non magis debent esse singulares personæ, quam ipsa Bestia.

Istiusmodi sunt rationes, quibus Bellarm. probat Antichristum esse unum singularem hominem: videndum jam, quomodo solvit rationes adversas quas tamen paucas tantum è multis attingit.

7. *Protest.* Antichristus cœpit, tempore Pauli, in mundo versari, & tamen in fine mundi conficietur. 2. *Thess.* 2. ergo non est unus singularis homo.

Bellarmin. Tempore Apostolorum cœpit grassari Antichristus, non sua persona, sed in suis præcursoribus.

Protest. I. Hoc est quod volumus in isto argumento peculiarem quandam tyrannidem ibi notari, cui paulatim subserviebant illi præcursores, sicut Beza ipse, cujus hoc est argumentum, declarat: ita ut omnes pertineant ad corpus illud cujus caput maxime proprie est Antichristus. Sicut autem Christus, si merus homo fuisset non potuisset ab initio mundi mysterium pietatis operari: sic neque Antichristus ut unus merus homo potuit tempore Apostolorum, ad finem usque mundi operari. II. Quis sanus credet hæreticos & tyrannos omnes tempore Apostolorum præcursores fuisse unius singularis hominis in fine mundi venturi, & ad brevissimum tempus regnaturi? certe Præcursores illi si conjuncti saltem spectentur, majores multo fuerunt, quam potest esse Antichristus triennis.

8. *Protest.* Per Antichristum qui in novo Testamento Bestia vocatur, non magis intelligendus est singularis unus homo, quam per Bestias Danielis, unus singulari Rex.

Bellarmin. 1. Daniel aliquando per unam Bestiam significat unum regem, ut c. 8. per Arietem, Darium, & per Hircum, Alexand.

Protest. Falsum hoc esse, diserte testatur Angelus Gabriel Dan 8, 20, 21, 22, 23.

Bellarmin. 2. Paulus non intelligit aliquam ex Bestiis à Daniele descriptis.

Neque in illum sensum propositæ à Beza sunt illæ Bestiæ, sed ut exempla similis loquutionis.

9. *Protest.* Apostasiæ caput est Antichristus. Sed non est paucorum annorum sub uno Rege pernicienda. Ergo Antichristus non ex unus Rex paucorum annorum.

Bellarmin. 1. Per Apostasiam, ipse Antichristus intelligi potest morum vice,

Protest.

Protest. Hoc ideo verum est, quia ut dicimus, Antichristus est caput Apostasiæ.

Bellarmin. 2. *Per Apostasiam, potest intelligi defectio à Romano imperio.*

Protest. Non potest: quia Apostasia pertinet ad peccatum & perditionem illam à qua denominatur Antichristus. 2 *Thess.* 2, 3.

Bellarmin. 3. *Potest intelligi de maxima & singulari illa Apostasia à fide, quæ solam erit in illo brevissimo tempore, quo Antichristus regnabit.*

Protest. Non potest: quia uno triennio, maxima Apostasia omnium quæ unquam fuerunt, inchoari & perfici nequit.

Bellarmin. 4. *Possimus dicere, hanc Apostasiam, non postulare unum caput, sed esse dispositionem ad regnum Antichristi.*

Protest. Non potestis hoc dicere, nisi Paulo contradicere velitis, qui Apostasiam hanc, & hominis peccati revelationem, facit planè coævam. 2 *Thess.* 2.

3. nota Bellarmin. 5. *Non si Apostasia à fide multis jam annis durans, regnum sit Antichristi, sequetur inde Papam esse Antichristum. Nam adhuc quaestio tractanda esset, quinam defecerint à fide & religione Christi, nosne an Lutherani.*

Protest. I. Non inde immediate concludimus, Papam esse Antichristum, sed regnum tale, quale est Papæ. II. Quinam defecerunt à fide & religione Christi, nosne an Papistæ, non erit quaestio apud illos, qui utrosque noverit, & utramque professionem comparaverit cum doctrina Christi in Scripturis expressa, si præjudicio remoto, vel mediocrem adhibeant considerationem. Qui namque ex operibus legis quærunt justitiam. *Rom.* 9, 32. *Gal.* 5, 4. Qui doctrinas docent dæmoniorum, de matrimonio, & cibis. 1 *Tim.* 4, 1. III. Qui non cavent sibi ab idolis, 1 *Ioh.* 5, 21. Qui non acquiescunt in Christo, ut unico Mediatore. 1 *Tim.* 2, 5. Qui Deum colunt secundum mandata hominum, *Mat.* 15, 9. Qui religiose colunt Angelos, & alias creaturas, *Col.* 2, 18. Qui calicem denegant cœnam Dominicam celebrantibus, & speciem tantum panis ipsis præbent, 1 *Cor.* 11, 26. Qui fideles arcent à lectione Scripturæ Sacræ, *Ioh.* 5, 39. Qui denique nihil omnino habent in quo non aliquo modo degenerarunt à simplicitate illa quæ est in Christo, 2 *Cor.* 13, 3. illi proculdubio defecerunt à fide & religione Christi. Hæc autem in Papistis qui non videt, cæcus est.

10. Bellarmin. *Nondum venit Antichristus.*

Protest. Tam facile hoc dicitur à Pontificiis, atque à Iudeis dicitur nondum venisse Christum: & eadem etiam ratione.

ratione. Sicut enim Iudæi fingunt sibi Christum, qualem Deus nunquam promisit, sic Pontificii talem expectant Antichristum, qualem Scriptura nusquam descripsit. Illi satis vident Christi notas nemini convenire, nisi Iesu Domino nostro, quem non recipiunt; hi etiam intelligunt notas Antichristi nemini convenire præterquam Papæ quem Antichristum agnoscere nolunt. Sicut illi igitur Christum, sic hi Antichristum in perpetuū expectabunt.

Bellarmin. I. *Prædicari debet Evangelium in universo orbe, ante adventum Antichristi Mat. 24, 14.*

Protest. I. Nihil ibi dicitur de adventu Antichristi: sed prædicandum Evangelium dicitur universo orbi ante destructionem Hierosolymæ: sicut evidenter apparet, ex *vers. 16. Tunc qui in Iudæa fuerunt, &c. II.* Per universum orbem, non intelligendæ sunt omnes orbis particulæ, sed multæ ejus partes, ita ut ad cæteras etiam virtualiter pervenerit, idem Evangelium, nullo genere hominum alius beneficii participatione excluso, ut *Rom. 10, 18. Col. 1, 6, 23.*

Bellarmin. *Apostoli quidem locuti sunt figurate: Dominus autem proprie & simpliciter: 1. Quia facit hanc prædicationem signum summationis seculi. 2. Quia proprie omnes Gentes sunt Christo promissæ. 3. Quia illa prædictio futura erat in testimonium omnibus Gentibus, id est, ne ulla Gens ignorantiam prætexere possit suæ infidelitatis.*

Protest. I. Signum sit finis templi, urbis & reip. Iudæorum, non finis mundi. *II.* Per omnes gentes Christi promissas intelligitur magna multitudo ex omni genere hominum, nulla Gente singulariter exempta. Neque tamen necessum est, ut quicquid inter Gentes Christo promissum fuit, totum illud iis verbis, *Matth. 24, 14.* contineatur. *III.* Iudicandi sunt sigillatim homines, non per agmina gentes. Si igitur ad excusationem tollendam necessaria sit prædictio Evangelii in omnibus & singulis Gentibus, necessarium est etiam, ut omnibus & singulis mortalibus, ab initio, prædicaretur. *IV.* In istis omnibus, nihil reperitur quod Antichristi adventum postea in tempore futuro collocare.

II. Bellarm. 2. *Omnimoda desolatio Romani Imperii antecedere debet adventum Antichristi: sed manet adhuc successio & nomen Imperatorum Romanorum. Ergo Antichristus, nondum advenit.*

Protest. I. Propositio non potest ex ipsis Scripturis probari, sed tantum ex humanis conjecturis. *II.* Si per omnimodam desolationem, talem intelligat, quæ consistere non potest cum nomine aut titulo imperii, tum falsa est propositio. Si alio sensu accipiat, tum quatuor sunt termini

minini in syllogismo : assumptio enim successionem & omen tantum asserit manere. III. Remotio Imperii in imminutione potius quam omnimodo ejus desolatio innuitur, 2. *Thess.* 2. IV. Hæc remotio antecessura sit non adventum, sed revelationem Antichristi. *ibid.* Illa remotio Imperii sufficit ad Antichristi revelationem, Romæ exhibendam, quæ Romam vacuum Antichristo relinquit, ut sedem sui regni ibi possit collocare. I. Hoc modo Imperium Romanum esse jam, & fuisse dudum è medio sublatum, adeo manifestum est, ut archiepiscopus quidam olim publice dixerit, Imperatorem esse vanam appellationem, & sedem umbram. *Adventin. Annal. lib. 7.* & Bellarm. ipse in hoc cap. 5. fateatur Romam Imperium amittere; & Thomas Aquinas propter hoc ipsum, non potuerit alia ratione negare Antichristum venisse, quam Pontificem Romanum in Imperii locum surrogando. Sic enim ille in 2 *Thess.* 2. *lect. 1.* Quomodo est hoc, quia jam diu Gentes Romano Imperio recesserunt, & tamen nec dum venit Antichristus? respondendum est, quod nondum cessavit, sed est commutatum de temporali in spirituale. Vbi etiam observandum est Thomam concedere Papam esse ultimum caput Romani Imperii, sed sine nomine Imperatoris Romani. Si igitur Bellarm. propositionem admittamus, cap. 15. Antichristus est ultimus Rex qui habebit Romanum Imperium, tamen sine nomine Romani Imperatoris, Thomæ assumptionem : Papa est ultimus Rex tenens Romanum Imperium, sine nomine Romani Imperatoris: num quis prohibere potest, quo minus concludamus, ergo Papa est Antichristus?

12. Bellarm. 3. Henoch & Helias nondum venerunt: ergo nec Antichristus *Mal. 4. Mat. 17. Apocal. 11.*

Protest. I. Eodem plane modo Iudæi olim *Matth. 17. 10. Marc. 9. 11.* Helias debet venire ante Christum; sed non venit: ergo nec Christus: somnia sunt plane gemella. 2. *Mal. 4. & Matth. 17.* Nulla fit mentio vel Henochi venturi, vel Antichristi, sed Helix tantum: *Apoc. 11.* ubi dicitur de Antichristo, nulla fit mentio vel Henochi, vel Helix. Annon egregia hæc est demonstratio, Henochum & Heliam simul venturos cum Antichristo? Præterea, quidquid dicitur de Helix adventu. *Malach. 4.* totum illud pertinet ad Iohannem Baptistam, teste *Marc. cap. 1. vers. 2. 40.* teste Angelo Gabriele, *Luc. 1. 17.* & ipso Christo ipse, *Matth. 14 & 17. 13.*

Bellarmin. 1. *Malachias loquitur de secundo adventu Christi, qui secundum & horribilem appellat.*

Protest. Agitur ibi de primo adventu Christi, sicut evidentissime apparet in loco parallelo, *Malach. 3. 1. 2. &c.*

ubi adventurus Dominus dicitur *ad templum suum*, & fructus ejus declaratur, *vers. 3.* qui futuros offerent munus justitiae, ut vulgo legitur. Cum etiam Evangelista, *Marc. 1.* ultima hæc verba veteris Testamenti prima facit Novi, sicut rejicit hoc factio suo libros omnium Apocryphos ab hominibus vi interjectos, sic etiam eadem clare satis interpretatur de primo Christi adventu. Quia autem horribilis dicitur ille adventus, (quamvis vox *Norah* possit commodè verti *reuerendus* aut *tremendus*) hinc ideo fit, quia eventu horribilis fuit incredulis Judæis, & ratione illa Christi advenientis rejectis, quæ maxime apparuit in excidio Hierosolymitano Christus enim adveniens, positus fuit in ruinam multorum, *Luc. 2. 34.* velut labrum attulit in manu sua, ad arcem purgandam, & perileam separavit ut exureretur igne inextinguibili, *Luc. 17.* tum securis posita fuit ad radicem omnium arborum, *ibid. vers. 9.* fuit lapis confringens & dissipans, *Matth. 24. 44.* & paulo post publicum judicium edidit in contumacem gentem regionemque ipsam Judæorum, *Luc. 19. 44.* secundum illud, *Mal. 4. ult. Ne veniam & percutiam terram in anathemate.* Hæc est clara explicatio loci, quam Arias Montanus, in *Mal.* didicisse se testatur ab Angelo Gabriele *Luc. 1.*

Bellarmin. 2. *Iohannes fuit Helias promissus, non ad literam, sed legerice.*

Protest. Vocatus quidem fuit Elias figurate, vel per typum, *Luc. 1. 17.* quia spiritu & virtute Eliam referebat, sed Bellarm. ipse fatetur hujusmodi figuratum sensum esse literalem, de verbo Dei, *lib. 3. cap. 3.*

Bellarmin. 3. *Helias debet venire & restituere omnia, Matth. 23. 39. quod non fecit Iohannes Baptista.*

Protest. Imo fecit hoc, teste Angelo Gabriele, *Luc. 1.* cum paravit Christo populum instructum: teste etiam Zacharia Patre ejus, *ibid. vers. 76, 77.* testibus denique discipulis omnibus Christi, qui intelligebant, Christum, in iis non verbis, locutum fuisse de Iohanne Baptista, *Matth. 17. 12.*

Bellarmin. 4. *Henochum & Heliam, in suis singularibus personis intelligi. Apoc. 11. patet ex eo, quod sunt interficiendi, in sepulchris relinquiendi, postea resurrecturi, & in caelum ascensuri. ibid.*

Protest. I. Ex istis, nullo modo probatur Henoch aut Heliam ibi intelligi. Quia Deus potest hæc omnia aliis æque facile perficere atque in Henoch & Heliam. II. De duabus singularibus personis non possunt intelligi quæ ibi dicuntur. Quia duo homines (præsertim in brevi spatio, quale istis tribuitur à Bellarm.) non possunt omnibus populis, linguis, gentibus prædicare, & alio modo

virtui spectari, aut resuscitati timeri. Duobus non datur
 illicuntur, minime omnium. J. I. I. Quæ de testibus
 Fiæ. Qui enim in initio fere mundi singularem privilegio
 si sunt immortales, non est credibile eos in fine mundi
 p. aliis omnibus beatis, intercisionem passuros suæ fœ-
 licitatis, ad mortalitatem & graves perpeffiones revoca-
 re. I V. Non possunt proprie, sine tropis intelligi quæ
 illicuntur: nisi velint etiam Pontificii duos testes esse
 oleas, & duo candelabra, & ardentem ignem emit-
 te ex ore suo.

Bellarm. 5. *Alia ratio reddi non potest; cur isti duo sint rapti an-
 teortem, & adhuc vivant in carne mortali, aliquando morituri.*

potest. Hoc est, unius fabulæ justa ratio non potest
 ridi, nisi altera conficta & cognata simul admittatur.
 Quvis enim Henochi translatio, & Helix raptus sint
 sui certissimæ, eorum tamen mortalitas mortem exspe-
 ctans, fabulis merito annumeratur.

3. Bellarm. 4. *Antichristi persecutio erit gravissima & notissi-
 ma ut cessent omnes publica religionis caremonia & sacrificia, eorum
 nam nihil adhuc videmus. Pontifex Romanus sacrificium altaris
 nime ornat & tuetur.*

potest. I. Primaria persecutio Antichristi, vel efficax
 es oppressio, est spiritualis non corporalis. 2 Theff. 2. 8.
 91. Apoc. 17, 2. qualis etiam fuit præcursorum ejus,
 1 h. 2, 18 & 4, 3. I I. Adeo omnibus nota est persecutio
 om externa qua Pontifex Romanus per aliquot secula
 lauit in sanctos, ut non puduerit Baronium, in parænesi
 fi, profiteri, hoc esse officium Papæ à Deo mandatum,
 2. 10, 13. *Surge Petre, occide, & manduca.* Quod autem alias
 at hoc à se fieri, in eo non minus ostendit se Meretri-
 tu esse Babylonicam quam ipso facto: quia comedit & de-
 uat abstergit os suum dicens, non sum operata iniquitatem. Proverb.
 20. I I I. Publicam professionem veritatis à Papa
 adudum aliquo modo sublatam fuisse profitentur &
 se ferunt Pontificii, quum Ecclesiam nostram (qui
 p. fessionem ab Apostolis traditam retinemus) per mul-
 tacula invisibilem fuisse contendunt. I V. Sacrificium
 id altaris, quod Pontifices tuentur, magna pars est An-
 tichristianismi: ut pote quo aliud sacrificium, & alii Sa-
 c. dotes in Novo Testamento præter Christum institui-
 ti, atque adeo alius Christus. Non est igitur quod me-
 te sibi ab Antichristo, sed à Christo adveniente. Totum
 h. (pudenda contradictione) negatur à Bellarm. de Ec-
 cl. milit. lib. 3. cap. 10. *Decepti sunt qui intelligunt prophetiam
 Lucis de tempore Antichristi: loquitur enim Daniel apertissime de
 tione sacrificii Indæorum.*

14. Bellarm. *Antichristus debet* ^{non nisi tres annos cu}

mod. test. Cyprie videtur (ait Berengandus apud Dionysium Carthus. in *Apoc. 13.*) ut in tam brevissimo tempore omnes Gens sibi subdicere, & ad suam culturam omne genus humanum Antichristi possit præter paucos electos, perducere. Incredibile est (potuisti dicere) unam singularem personam posse tantillo tempore, per seductionem occupare omnes populos, turbas gentes, linguas, & sedere tanquam regem super eas, tanquam super aquas multas, & eosdem populos ita inebriare vino scortationum, abominationum, ut avitam religionem omnem abjicientes, ipsum colant ut unicum Deum: cum tamen eadem persona singularis eodem spatio debet maximum templum ædificare, ibique sedere tanquam idolum: & simul etiam multa maxima bellum gerere, & inebriare semetipsum sanguine sanctorum, ut interim luxurque omni diffuens. Certe ficta hæc Antichristi chimæra. in causa est proculdubio, cur totum illud quod de Antichristo dicitur, multis Pontificiis videatur fabulosum, ut Medina in Thom. p. 3. q. 8 a. 8. testatur Daniel cap. 7 & 12. non agit de Antichristo. Ex *Apoc. 12, 1.* &c. triennis ista duratio non potest probari, nisi prius probetur, tempus nihil aliud significare quam annum, & tempora præcise duos annos.

15. Bellarm. 6. *Antichristi adventus erit paulo ante finem mundi. Continuo post mortem ejus mundus finietur.*

Protest. Quamdiu mundus sit duraturus post interitum Antichristi, Deus novit: post adventum ejus debet necessario diu durare, ut mysterium illud perficiatur, e modo quo antea dictum est, & postea etiam destruatur ejusque destructionem sequatur magna admiratio mundi, una cum Ecclesiæ læticia, pace, & statu florente. *Apoc. 17, 18, 19, & 20.*

16. Bellarm. Si Antichristus venisset, atque esset Romanus Pontifex, certo constaret de nomine à Iohanne prædicto, cap. 13. v. ult. Omnia enim vaticinia cum impleta sunt clarissima efficiuntur. At de nomine Antichristi, adhuc maxima controversia est.

Protest. I. Si omnia vaticinia impleta sint clarissima qua fide contendit Bellarm. de verbo Dei, lib. 3. cap. 1. Magnam partem Scriptura vaticinia continere de rebus futuris, & vaticinia carmine scripta, quibus nihil difficilius, nihil obscurius: & cap. 7. principium & finis Ez. chul. sunt obscurissima & nunquam in 10. Scriptura explicantur. Sunt hæc vaticinia, maxima saltem e parte, impleta: quare non & clarissima efficiuntur II. Nominis hujus ratio non omnibus clare constare debet, sed sapientibus. Hic sapientia est: que intelligentia præ-

ens est

est, computet numerum Bestiæ, *Apec. 13. 18.* III. Cum res sæ sunt claræ, applicatio tamen nominis in vaticinio a quo prædicti, non caret difficultate, ut *Gen. 49. 10.* Hoc tem inde sæpe accidit, quod uni rei, varia ratione una eadem appellatio potest convenire. IV. Controver- de nomine Antichristi, nulla est, inter nostros, utrum nveniat Romano Pontifici necne: sed quo sensu aptis- ne conveniat. Simili modo judicandum est de chara- ere Antichristi.

17. Bellarm. *Antichristus præcipue propter Iudaos venturus, ab iis tanquam Messias recipiendus: ex Gente Iudeorum nasci- us, de tribu Dan, ut probabile est, circumcidendus, Sabbatum obser- turus. Hac autem non conveniunt Pontifici Romano.*

Protest. Non est quod miretur quisquam, si huiusmodi titiæ notæ, non conveniant Antichristo vero. Hæc item esse vanorum hominum mera commenta, satis ap- ret. I. Quia nullum fundamentum habent in Scriptu- . II. Quia Scripturis adversantur, quæ docent Anti- ristum caput futurum Apostasiæ post Pauli tempora spectandæ. 2 *Thessalon 2.* Iudæi autem antea ceciderant fuerunt abjecti, *Rom. 11.* Iudæi ante finem mundi mi- ricordiam denuo consequentur, *ibid. vers. 25, 31.* Num id eodem temporis momento, reciperent Christum, & ntichristum? Antichristus debet esse septimum caput, el Rex Urbis illius magnæ quæ habet regnum super eges terræ, *Apec. 17.* Sed Iudæis nullo modo convenit el numerus ille Regum, vel talis urbis descriptio. II. Cum ratione pugnant, ut omnes populi gentium pente subicerent sese hominis Iudæi imperio, post in inveteratum odium & contemptum. IV. Pugnat iam cum aliis notis Antichristi ab Bellarm. traditis radicatio Euangelii per totum orbem, Imperii Roma- idesolatio, sacramenti altaris abolitio, &c. nullam om- mo relationem habent ad Iudæum inter Iudæos præ- que versantem.

18. Bellarm. *Sedes Antichristi erit in Hierusalem, & in templo Solomonis.*

Protest. Vna fabula posita, alia putidior sequetur. Sedes ntichristi est Civitas illa magna, septem habens montes, ptem Reges, & decem cornua, quæ tempore Iohannis, gnum habuit super reges terræ, cuius quinque Reges am ceciderant, unus fuit, & septimus erat venturus, *A- 17.* Num quid ista conveniunt Hierosolymæ?

Bellarmin. I. *Est urbs illa ubi Dominus noster crucifixus est.*

Protest. I. Dominus noster non fuit proprie crucifixus urbe Hierusalē, sed extra urbem, *Heb. 13. 12.* II. Cru-

cifixus fuit Dominus autoritate Romana, non Hierosolymitana, & in illa actione Hierusalem vocari possit platea Romæ. III. Crucifixio hæc *spiritualiter* ibi est intelligenda, sicut *spiritualiter* urbs illa vocatur Sodoma & Agyptus, *ibid.* de Christo in suis membris.

Bellarmin. 2. *Roma comburetur illo ipso tempore, Apoc. 17.*

16. *Protest.* Hoc non est illo ipso tempore quo regnabit. & florebit Antichristus, sed cum abit in exitium, *Ibidem* enim dicuntur antea vires suas Antichristo tradituri, & sub ipso diu militaturi, *vers. 13 & 14.*

Bellarmin. 3. *Antichristus sedebit in Templo Dei, 2 Thess. 2.*

Protest. Templum Dei non magis ibi significat templum Hierosolymitanum, quam *Eph. 2, 21. 1 Cor. 3, 16, 17. 2 Cor. 6, 16. Apoc. 3, 12 & 7, 15 &c.* Nullum determinatum templum significatur, ait Cajetanus in illum locum.

Bellarmin. 4. *Per Meretricem Apocal. 17. intelligi potest non Roma, sed universa Diaboli civitas.*

Protest. Non potest, quia neque septem colles, neque septem Reges, cum illa distinctione & successione quæ illi declaratur, possunt applicari ad mundum impiorum.

Bellarmin. 5. *Intelligitur quidem Roma, sed Roma Ethnica, non Christiana.*

Protest. Antichristus igitur tandem à Bellarm. collocatur in duabus sellis, Hierusalem & Roma: quæ etiam non tantum locorum spatiis magnis à se invicem distant sed & immenso temporis intervallo. Roma enim Ethnica, qualis fuit tempore Iohannis, & Hierusalem, qualis erit in fine mundi, sedes est unius & ejusdem singulari personæ Antichristi. Malè certe consutæ sunt istæ fabulæ, & nimis monstrosæ.

19. Bellarm. *Antichristus in doctrina sua, 1. Negabit Iesum esse Christum, ac proinde oppugnabit omnia Salvatoris instituta. 2. Affirmet se esse verum Christum. 3. Affirmabit se Deum esse, & pro Deo se vellet. 4. Solum se Deum esse dicet & omnes alios Deos, & idola oppugnabit. Hac autem non conveniunt Pontif. Romano.*

Protest. I. Quædam horum conveniunt Antichristo, sed non omnia: Quia aliquam externam similitudinem Agnoscere debet habere. *Apoc. 13, 11. Tam Antichristus quam cæcus ipsius* (ait Dion. Carth. in illum locum) *Christo similes apparebunt per simulatam sanctitatem.* Debet aliquam similitudinem habere Prophetæ. *Apoc. 16, 13 & 19, 20 & 20, 10.* Debet esse mater scortationum, id est, idololatriæ, *Apoc. 17, 5.* Debet denique (Bellarm. iudicio) sabbatum observare. II. Quæ Antichristus dicitur in Scripturis dicturus, aut negaturus, potest dicere, & negare, in corde suo. *Psal. 14, 1. in operibus suis. Ezech. 28, 2.* contraria interim simulare pergens

Bellarmin

ellarum. in hoc ipso c. 14. docet Antichristum *occulte* *Dia-*
lum culturum, quum palam se solum adorandum esse do-
 cebit. Antichristus igitur occulte faciet illa, quæ plane
 int contraria iis quæ publice præ se feret. Non est au-
 tem credibile calidissimum impostorem palam & apertis
 verbis ea dicturum ad seductionem hominum, quæ tam
 horrenda sunt, & lumini naturæ adversa, ut vix ulli
 mortalium alius quisquam similia vel potuerit, vel ten-
 averit persuadere. *Non dicturus est* (ait Dion. Carthus.) *se*
deo majorem: sed Deum nihil prorsus timebit, & divina voluntati
 tam in omnibus præferet, divinum cultum exterminans, & suum in-
 nocens. III. Pontifices Romani, occulto suo modo, &
 ipsæ, dicunt, & negant, illa omnia quæ Scriptura præ-
 ixit Antichristum dicturum & negaturum.

20. Bellarm. *Antichristi miracula tria sunt præcipua, Finget se*
revi & resurgere. Apoc. 13, 3. 2. Faciet ut imago Bestiæ loquatur, ib.
vers. 15. 3. Ignem de cælo descendere faciet, ib. vers. 13. Sed nihil ho-
um fecit Pontifex Romanus.

Protest. I. Primum illud de fictione mortis, fingitur à
 Pontificiis, in textu non habetur. Neque secundum illud
 quasi miraculum narratur, sed ut restitutio, vel renovata
 repræsentatio collapsæ potestatis. Demissio etiam ignis
 de cælo, proponitur potius ut exemplum magnorum si-
 gnorum, quæ Antichristus edet, quam ut singulare quid
 ib ipso factitandum. Nihil est igitur solidi in toto hoc
 argumento. II. Miracula quæ tribuuntur Antichristo,
 non uni tantum singulari personæ debent adscribi, (quo-
 modo enim possit unus hæc facere in conspectu omnium
 incolarum terræ?) sed *predicatoribus discurrentibus in nomine*
Antichristi, sicut Dionysius Carthusianus in *Apoc. 13.* recte
 observat. III. Hæc ipsa miracula Pontificiis prædica-
 toribus vel Monarchis discurrentibus fuerunt olim fa-
 miliaria, Mortuorum à sanctis excitatorum exempla va-
 ria narrat Bellarminus ipse, de Purgatorio *lib. 2, c. 8.* Apud
 Indos à Iesuitis hoc non raro fieri, testes sunt eorum hi-
 storiarum & epistolæ Indicæ. Imagines apud Pontificios sæ-
 pe locutas esse satis est notum, non tantum in vita Tho-
 mæ figura expressa, sed & in frontispiciis suorum libro-
 rum, cum imagine Thomæ orantis coram crucifixo vo-
 cem etiam imaginis illius ponunt, sic Thomam alloquen-
 tis, *bene scripsisti de me, Thoma.* Cujus rei historiam narrat
 Bernardus de Parentinis in lilio Missæ. Statua enim bea-
 tæ Virginis immemor fuit sexus (ut Bernardus observa-
 vit) sæpe locuta est in Ecclesia, cujus etiam fraudis me-
 rito luebant pœnas monachi nonnulli Bernæ, ann. 1509.
 Peucher. in Chron. l. 5. Quod attinet ad ignem de cælo

demissum, hoc sæpius factum esse narrat Iohannes Lin-
turius, in appendice ad Fasciculum tract. de indulgentiis,
c. 1. Contendit etiam Lelius Zechius *Papam*, sicut dat pote-
statem agno cereo, à se benedicto, amovenli flagella Dei, sic posse etiam
ei dare hanc vim, ut per illum possit tempestates sedare, & huiusmodi:
quia potestas Pape extenditur quantum Ecclesia utilitas requirit: sed
Ecclesia nil tas id requirere potest. Ergo. Qui agno cereo potesta-
tem dare potest in cælum, aëreum, nonne potest ille fa-
cere ut de eodem cælo ignis descendat? I V. Alia mira-
cula multa istis homogenea à Pontificiis factitantur, vel
singuntur, in visionibus animarum fabulantium de pur-
gatorio, & missas petentium pro se celebrari: in morbis
sanandis propter imaginum venerationem: & in mirabi-
libus multis concessis iis qui sanctis aliquid voverunt.

Bellarmin. *Ista genera miraculorum fuerunt in Ecclesia usitata, ante id tempus quo adversarii Antichristum apparuisse dicunt.*

Protest. I. Non fuerunt antea usitata, quamvis semel aut iterum facta. II. Antichristus fuit antequam apparuit.

21. Bellarm. *Antichristus ex humili loco prodians. 1. Per fraudem & dolos regnum Iulacrum est adepturus. 2. Pugnando occupaturæ regna Aegypti, Libia, atque Æthiopie. 3. Subacturus postea septem alios Reges, & eo modo Monarcha totius mundi evasurus. 4. Cum innumerabili exercitu Christianos toto orbe persecuturus. Horum autem nihil Pontifici Romano convenit.*

Protest. Quod Antichristus ex humili loco ortus, per fraudem, dolos, & bella, Monarcha evadet aliquo modo totius mundi, & Christianos ubique persecuetur, verum est: & optime convenit Pontifici Romano. Cætera, neque fundamentum ullum habent in Scripturis, neque humanitas confici possunt, tribus annis cum dimidio, quibus terminis, regimen Antichristi, Bellarm. cum reliquis Pontificiis concludit.

C A P. V. De Antichristo.

Argumenta nostra. Cap. 19 &c.

*Quamvis alia etiam sint argumenta, præter illa quæ à Bellarm. velli-
cantur, quibus Papa Romanus arguitur Antichristus esse, & multa
etiam horum & magis distincte proponi & fortius etiam possint vi-
brari; nos tamen pro instituti nostri ratione, Bellarm. vestigia præ-
memus, paucis tantum præteritis, quæ minus apta videntur, & re-
petitione inani, quantum fieri posset vitata.*

22. *Protest. I.* Notæ Antichristi, quæ ponuntur, 2 *Thess. 2.*
competunt in regnum Papæ, & ejus membra. I. Quia re-
gnat in Ecclesia sub prætextu Ecclesiasticæ authoritatis.

2. Sumit

1. Sumit sibi jus mutandi doctrinam Christi, & cultus à Deo institutos: sua autem vult observari tanquam divi-
ta. 3. Sumit sibi jus de animabus post hanc vitam. 4. Nō vult ab Ecclesia, aut ab alio judicari. 5. Hæc & similia summa sævitia defendit.

Bellarmin. I. *Papa sedet in templo Dei, non ut Deus, quia Deum, sanctos, & similia adorat: non ut Rex, quia Christum superiorem agnoscit: sed ut Episcopus.*

Protest. I. Eo ipso concedit Bellarm. Papam esse Antichristum, quod eum fatetur *sedere* in templo Dei. Hoc enim, Scripturæ phrasi, nemini convenit, nisi Deo, Christo, & Antichristo. II. Dei propria assumere sibi Papam probatur sequentibus. Neque huic arrogantiae re-
pugnat magis adoratio ejus externa, quam Absolonis am-
bitioni obstitit, quod *incurvabat sese, & honorem exhibebat hominibus plebejjs.* 2 Sam. 15. 5. Nomen ipsum Domini Dei nostri Papæ, approbanti tribuitur à suis, *Extract. Ioh 22. in glossa. Decret. lib. 6. tit. 6.* Celebris etiam est inscriptio illa arcus triumphalis Sixti 4. *Oraclo vocis mundi moderaris habenas, & merito in terris crederis esse Deus.* Nicolaus ipse Papa (Concil. vol 3. edit. Suriana) hæc habet: *evidenter ostenditur, à seculari potestate, nec solvi prorsus, nec ligari Pontificem, quem constat à pio Principe Constantino Deum appellatum, cum nec posse Deum ab hominibus judicari manifestum est.* III. Sedere Papam ut Regem vel Monarcham, illud ipsum est quod Bellarm. probare hætenus omnibus viribus est conatus affirmat hujus lib. 3. cap. 9. Papam regnasse cum utroque gladio supra 500. an. & de Concil. lib. 2. cap. 17. dicit, *omnia nomina Christi, unde constat eum esse supra Ecclesiam, tribui Pontifici Romano.* Quare igitur abhorreret à nomine Regis? præsertim cum sceptrum habeat, diadema, & coronam triplicatam, cujus proprius titulus est *il regno;* cum Reges instituere, & destituere possit: cum solus Monarcha jure dicatur: Carerius de potest. Pontif. lib 2. cap. 16. cum sit *fontis & origo omnis principatus,* idem ibid. cap. 9. cum Sacerdotii ipsius, quasi substantivi, regnum tantum sit adjectivum, idem ibid. cap. 1. cum denique ab eodem Carerio cap. 24. potestas ejus illustretur illis verbis Poëtæ, *Rex Anius, Rex idem hominum, Phæbique Sacerdos.* & in Extrav. c. solitæ, vocetur, *Rex Regum & Dominus Dominantium.* Totum hoc mysterium optime explicat Celsus Mancinus. tract. de juribus Principatuum, lib. 5. cap. 2. *Roget quis, an summus Pontifex sit Dux, Rex, Imperator, anve Princeps, cause respondebit, qui negando asseret, esse quid præstantius, quidve eminentius.* Sed agnoscit Papa superiorem, ait Bellarm. verbis, non factis: invisibilem, non spectabilem aliquem: ad quem nullam appellationem fieri permittit. Annon sic etiam omnes Reges qui non

sunt plane athei, superiorem etiam agnoscunt?

23. Bellarm. 2. *Docemus nos uno ore, Christi doctrinam & cultus non posse mutari.*

Protest. I. Protestatio hæc est factis contraria. Mutatio enim fit cum aliquid adjicitur, aut detrahitur: hæc autem à Pontifice fieri, in omni parte doctrinæ practicæ, in sacramentis, & in omni cultu notius est, quam ut debeat hoc in loco probari. *II.* Bellarm. ipsius ore *cap. 14.* docetur Pontificem posse mutare, prout Ecclesiæ expedit, positiva præcepta Apostolorum: quæ tamen pertinent ad doctrinam & cultum Christi. Quænam etiam sint positiva præcepta, & quando mutatio eorum Ecclesiæ expedit, solius Pontificis est judicare. Docet etiam os impudens Cusani, epist. ad Bohem. *Scripturam esse interpretandam secundum currentem praxim Ecclesiæ, uno seculo sic, & alio secus.* Annon hoc est mutare doctrinam? *III.* Docet ipse Bellarm. apertis verbis, hætenus esse in potestate Papæ mutare doctrinam Christi, ut si Papa præciperet vitia, vel prohiberet virtutes, teneretur Ecclesiæ credere vitia esse bona & virtutes malas, *lib. 4. cap. 5.*

24. Bellarm. 3. *Summus Pontifex non sumit sibi jus in animas defunctorum: sed solum per modum suffragii communicat cum illis preces atque opera bona fidelium vivorum.*

Protest. I. Pontifex in suis indulgentiis exercet potestatem clavium in animas defunctorum quas solvit. Ergo jus vel potestatem sumit in eas, Bellarm. *lib. 1. cap. 13.* *II.* Si Pontifex in suis indulgentiis nullam potestatem juris exerceat in animas defunctorum, tum nihil facit, quod unusquisque fidelis, præsertim si sit Pontifici æqualis in aliis omnibus præterquam in potestate, non potest facere. *III.* Scholastici & alii misere semetipsos & frustra torquent, ut indulgentiarum praxin cum aliqua specie excusarent. Earum fundamentum ponunt omnes in potestate clavium: quam ad istam vitam determinari concedunt, illis verbis *Math. 16.* quicquid solveris aut ligaveris, super terram. De indulgentiis (ait Durandus in *lib. 4. dist. 20. q. 3.*) pauca dici possunt per certitudinem, quia nec Scriptura expresse de his loquitur. Et rursus ibid. Supponimus Papam esse summum ministrum Ecclesiæ cui commissa est à Christo potestas, &c. Quo non supposito non apparet via per quam indulgentia possint aliquid valere. & *q. 5.* Quæcumque ratione competat Papa facere indulgentias, (sive ratione ordinis, sive ratione jurisdictionis) non est dubium quin competat ei ratione cura universalis Ecclesiæ. Vnus tamen habet, quod Papa non consecratus, nec in Sacerdotem promotus potest indulgentias facere. Bonaventura ibidem post longam & spinosam disputationem, de illa quæstione, an relaxatio possit

possit fieri existenti in purgatorio, concludat quali cum osculo pedis Pontificis Romani: si quis autem contendat, vicarium Christi habere judicarium potestatem super eos qui sunt in purgatorio, non est ei multum improbe resistendum. Dum tamen hoc distat ratio vel autoritas manifesta. Quicquid enim lequimur disputantes, vel etiam predicantes, hoc sana fide tenendum est, quod Dominus vicario suo plenitudinem potestatis contulit, &c. Unde de hoc non judicare, sed gratias plurimas debemus Deo agere. Non ignorabant isti distinctionem inter absolutionem judicariam, & suffragium illud quo animæ defunctorum relaxari dicuntur: sed in illa non potuerunt acquiescere, neque in ulla alia mysterii hujus explicatione, nisi in plenissima potestate Papæ, qua sedet in templo Dei, tanquam Deus. Bellarm. autem cum aliis quibusdam, totam difficultatem tolli putant (vel potius putari hoc ab aliis volunt) inepta distinctione inter *autoritatem absolventi*, & *solutionem per modum suffragii*: dum illam negant à Pontifice exerceri, hanc autem defendunt, Sed 1. communis est sententia Pontificiorum, Indulgentiam concedere, esse actum jurisdictionis. *Azor. instit. mor. par. 2. lib. 3. cap. 55. 2.* Concedere, negare, revocare indulgentias, pertinet ad *authoritatem judicii*. 3. Suffragium Papæ in concedendis indulgentiis, non est impetrationis, per orationes, merita, & satisfactionem, sed dispensationis ejus talis, qualis est propria Papæ, ergo suffragii modus, est modus *authoritatis*, & *juris*: & ista distinctio est verborum tantum, non rerum.

25. Bellarm. 4. *Non debet Papa, vel à Conciliis, vel ab Ecclesia judicari. Iohan. 21. pascite oves. Luc. 12. 42. quem Dominus constituit super familiam.*

Protest I. De locis istis satis antea dictum fuit, quibus tamen addere licet, Bellarm. ipsum fateri, de *Cler. lib. 1. cap. 14.* Verba illa *Luc. 12.* ab Hilario & cæteris Patribus de Episcopis omnibus exponi. Episcopi tamen sunt ab Ecclesia judicandi: quidni igitur & Papa nisi quod ille sit *exlex & vovet*. 2 *Thess. 2, 8.* Dum Bellarm. defendit Papam omnes judicare, & à nemine posse judicari, probat aperte quod antea negavit, eum in Ecclesia regnare. Qui autem in Ecclesia regnat, vel Deus est, vel Deum sese facit. Regum terræ in rebus Politicis (quod objicit hic Bellarm.) alia est ratio: possunt esse Tyranni, ita tamen ut non sint Dii, in iis autem quæ pertinent ad religionem, si sint Ecclesiæ membra, neque debent absolute judicare, ut Pontifices, neque ab Ecclesiæ judicio sunt exempti.

26. Bellarm. 5. *Papa non interficit dissentientes: nam ego Roma deo non licere Pontifici, mutare Christi doctrinam, aut cultus, neque*

culius novos instituere, qui habeantur pro divinis, aut qui cum Euangelio ulla hac ratione pugnent, & tamen non interficiant.

Protest. Ratio est manifesta. I. Quia simulate hæc negas, distinctionum ludens umbra, non simpliciter, ut Christiani illi cordati, quorum ille multa millia hoc nomine occidit: facilius multo ferri solent histriones, quam serio agentes. II. Quia quicquid negas aut affirmas, iudicium tamen ipsi Pontifici relinquis, de doctrina & cultu: ita ut nihil sit in eis divinum censendum aut novum, nisi quod tale ab ipso pronunciatur. III. Quia probas & promoves Pontificem, illa ipsa facientem, quæ negas ab ipso fieri licere: quæ est impietas ab Apostolo notata. *Rom. I, 32.*

27. *Protest.* Papa sibi met jus arrogat ligare quibus visum est legibus conscientias, & æternis pænis subicere: Sacramenta pro libidine sua, vel nova instituere, vel quæ a Christo instituta erant corrumpere & vitare, imo penitus abolere, ut in ipsorum vicem substituatur sua sacrilegia: media consequendæ salutis aliena prorsus à doctrina Evangelii comminisci totam denique pro suo nutu mutare. Ergo effert se supra omne quod numen reputatur.

Bellarmin. I. *Dicit hac Calvinus, in 2 Thess 2. sed non probat.*

Protest. Non probat illo in loco. I. Quia fuisset contra ejus institutum prolixis commentariis lectores fatigare. II. Quia luculenter hæc omnia demonstrat in institutione sua. III. Quia probari non debent quæ non sunt dubia: hæc autem ab omnibus non sponte cœcutientibus possunt non tam videri, quam palpari.

Bellarmin. 2. *Nos omnes dicimus non licere Papa legibus perniciosis & iniquis homines ligare, nec sacramenta nova instituere: nec instituta a Christo corrumpere, vel abolere: nec media comminisci ad salutem, aliena a doctrina Evangelii: nec religionem Christianam pervertere vel immutare.*

Protest I. Diabolus ipse, nedum Antichristus, non diceret sibi licere perniciosis legibus homines ligare: facit tamen. II. Sacramentum novum instituit Papa, cum species vel accidentia panis & vini vult esse Sacramentum. III. Sacramenta à Christo instituta corrumpit, & mutilatione in calice auferendo, & additione, in futilium suarum cæremoniarum commixtione. IV. Cœnam etiam Dominicam abolevit, & sacrilegam suam missam in ejus vicem substituit. V. Media consequendæ salutis ab ipso introducta esse, ne Bellarm. quidem ipse negat. Eo autem ipso hujus generis omnia aliena sunt à doctrina Evangelii, quod ab hominibus sunt introducta, quasi illi essent salutis Domini & autores. VI. Religionem pervertit,

vertit, & mutat, dum religiose colendos, & religiosos cultus multos obtrudit, quos sacra Scriptura non agnoscit: & dum suas traditiones, & sua decreta vult regulas esse religionis: Deus enim est unicus in religione legislator, Isa 33. Iac 4.

Bellarmin. 3. *Solus Deus est rex & Legislatores autoritate propria, non accepta ab alio: & quoad executionem perditionis & salutis.*

Protest. Imo simpliciter solus est animarum aut conscientiarum Rex, Legislatores, & Iudex quia animas & conscientias hominum solus novit, & solus potest illis præmia vel pœnas dispensare. Cum autem Bellarm. vult Papam esse Legislatorem, & Deum ejus executorem, nonne Papam effert in ista relatione supra Deum, & novum argumentum nobis suppeditat, quo Antichristum facile agnoscamus?

28. *Protest.* 3. Papa adimit Christo Sacerdotium, cum Prophetia I. Quia non solum Christum vult audiri, sed magis se suosque aliud Euangelium adferentes. II. Quia multos alios Mediatores in cœlo pro Christo substituit. III. Quia infinitos sacrificulos in terra pro Christo substituit. IV. Quia per merita suorum nos salvari vult.

Bellarmin. I. *Vbi legis Papam magis velle quam Christum audiri?*

Protest. I. Legimus hoc apud Gratianum, Dist. 40. *Tanta reverentia apicem Apostolicam sedis omnes suspiciunt, ut nonnullam sanctorum canonum disciplinam & antiquam Christianam religionis institutionem, magis ab ore præceptoris ejus, quam à sacris paginis, expectant. Illius velle, illius nolle tantum approbant.* II. Legimus apud Dominicum Bannes in Thom. p. I. q. 1. a. 8. *Scriptura est præcipue in corde Ecclesiæ, secundario vero in libris.* Per Ecclesiam aut saltem per cor istud Ecclesiæ, intelligunt Pontificii Papam. Papa igitur præcipue est audiendus, & magis quam Christus in libris Veteris ac Novi Testam. III. Legimus apud Bellarm. de verb. Dei, l. 3 & 4. ubi contendit Pontificem esse judicem Scripturarum: & perfectiorem habere fidei regulam, quam est illa quæ in Scripturis continetur. IV. Legimus denique apud omnes Pontificios, qui docent Ecclesiæ vel Papæ autoritatem & testimonium, esse rationem formalem propter quam & Christo in Scripturis, & aliis fidem habemus. Notum enim est axioma: propter quod aliquid est tale, illud magis est tale.

29. Bellarm. 2. *Per Christum preces terminamus: per Christi merita omnia petimus: à sanctis petimus, ut suas preces cum nostris conjungant. Mediatores igitur pro Christo, aut Christo neglecto non substituiamus.*

Protest. I. Quin Mediatores substituatur Papa, non negat Bellarm. sed tantum quod substituuntur pro Christo, aut Christo neglecto. Ex parte igitur confitentem habemus reum, hoc in loco: sed magis expresse, de Sanct. Beat. lib. 1 cap. 20. *Non est cur timeamus nomen Mediatoris transferre ad sanctos. II.* Cum Christus sit perfectus, & omnisufficiens, unicus Mediator, qui ex aliqua parte constituunt alios Mediatores, ii aliqua ex parte substituunt illos loco Christi, Christo aliqua ex parte neglecto. III. Manifeste falsum est, omnes Pontificiorum preces terminari per Christum, quicquid sit de Missa. IV. Cum autem sanctos invocant, si per Christum invocent, tum Christum constituunt Mediatorem apud sanctos: si non per Christum, tum invocant absque Christo ut Mediatore invocationis: Si etiam per Sanctos invocant Deum, sine Christo mediante, tum sanctos substituunt in locum Christi: Si Christo mediante, tum mediatoris constituunt inter nos & Christum, & sic loco Christi, quia ejus locus est, ut sit immediata nostra via, aut immediate nos & preces nostras ad Deum deducat. Exempla sacrilegarum invocationum Papistis familiarium sunt omnibus nota.

30. Bellarm. 3. *Non substituimus sacrificulos pro Christo: sed dicimus Christum per manus Sacerdotum iterum atque iterum se offerre.*

Protest. I. Hoc ipsum quod agnoscitur est aliquo modo substituere sacrificulum in locum Christi, quia sacrificulo tribuit hanc potestatem, ut faciat Christum semetipsum offerre, quando & quoties ipsi placet. Est etiam directe contra doctrinam Scripturæ. Heb. 9 & 10. II. Evidenter falsum est quod dicitur vel innuitur, Christum, non sacrificulum offerre quod offertur in Missa. Verba sacrificuli in canone sunt, *suscipe sancte pater, &c. hanc immaculatam hostiam quam ego indignus famulus tuus offero tibi.*

31. Bellarm. 4. *Profer locum ubi Papa dixerit, per merita suorum spiritalium, sanctorumque homines servari.*

Protest. Inter alios infinitos, unus est insignis locus apud Bellarm. de pœnit. lib. 1, c. 4. ubi precationem approbat ut piam: *Meritum passionis Domini nostri Iesu Christi, & beate Mariæ semper Virginis, & omnium sanctorum, &c. cedant tibi in remissionem peccatorum, in augmentum meriti & gratia, & in primum vita æterna.*

32. *Protest. 4.* Papa aufert etiam Christo regnum: quia in terris vult ipse esse caput Ecclesiæ: in cœlis vero alios opitulatores & servatores nobis constituit, ad quos in miseriis nos confugere jubet.

Bellarmin. I. *Ubinam Papa, aut ullus Catholicorum servatores sanctos appellavit?*

Protest

Protest. Bellarminus ipse de Purgator. lib. I. cap. 14. hæc habet verba: Si de verbis agitur, Scriptura aperte dicit, &c. ubi homo sui ipsius redemptor & servator appellatur, & de Indulg. lib. I. cap. 4. Non erit absurdum, si sancti viri, redemptores nostri aliquo modo dicantur, &c. Hoc autem inde probat, quia possunt cum Paulo appellari Salvatores. Non enim (inquit) minus est proprium Christo nomen Salvatoris, quam Redemptoris. Rosarium etiam flosculi sunt satis noti O Servatrix, ô Redemptrix, &c.

Bellarmin. 2. Prorex non negat Dominum suum esse Regem: ergo nec Papa negat Christum esse caput, cum asserit se caput esse sub ipso.

Protest. I. Proregis titulum & auctoritatem sibi sumens sine expresso mandato Regis, negat eum esse regē. Sic facit Papa. II. Regis mundani conditio admittit & postulat sæpe vice gerentem: sed Christus ita est caput Ecclesiæ, ut neque egeat vice gerente, neque pati possit caput subordinatum.

Bellarmin. 3. Paulus postularit subsidium orationum fidelium. Rom. 15.

Protest. Non tamen religiose ullos eorum invocavit: neque ulla ex parte ad ipsos tanquam ad orationum auditores cœlestes opitulatores aut mediatores confugebat, neque sine mandato Dei quidquam fecit. Longe aliud est, quærere socios precum in terris, quam implorare opem cœlestium patronorum.

33. *Protest.* 5. Papa sumit sibi potestatem agendi quod ipsi libet, ita ut nemo debeat ei contradicere, sed omnes voluntatem ejus accipiant pro Lege. Dist. 40. Si Papa infinitas animas secum in infernum traheret, tamen nemo debet ei dicere, quid facis? & Glossa, Papa est pro ratione voluntas.

Bellarmin. 1. Non est Pontifex qui hæc ibi dicit: sed Episcopus Moguntinus.

Protest. Pontifex dicit quicquid in jure Pontificio, ab ipso sancito, continetur.

Bellarmin. 2. Non negat Pontificem esse admonendum ex caritate, sed negat posse argui ex auctoritate, & judicari.

Protest. I. Negat expresse posse ipsi dici, quid facis? II. Apostolus hanc auctoritatem dat Christianis, ut tali homini cuicumque, quamvis fuerit Apostolus alias, aut instar Angeli cœlestis. denuncient *Anathema Maranatha*. I Cor. 16, 22. Gal. 1, 8, 9.

Bellarmin. 3. Si sententia hæc vera non sit, cur nobis objicitur? si vera est, cur non recipitur?

Protest. I. Hic specimen habemus egregium, & conscientiæ illius quam Bellarm. attulit ad controversias tractandas, & artis quam exercet. Non potuit negare dictum: neque defendere dicendum. Quomodo igitur evadet?

vadet? ὁ βικὸν ἐξ ἑρμηνεύον, bicornem quodlibeticam interrogationem excogitavit, qua defendi possint blasphemiae omnes quas vel Antichristus, vel pater ejus, Diabolus possit eructare. Si arguatur, quod dixerit se esse Deum, & neminem esse Deum prater ea, quid ni confugeret ad Bellarm. dilemma? Si sententia hac vera non sit, cur mihi objicitur? si vera sit, cur non recipitur? **II.** Respondemus autem, quamvis de jure vera non sit sententia quæ pronuntiatur, sed impia, blasphemica, diabolica, quia tamen verum est, hanc sententiam à Pontifice verbis pronuntiari, & factis verificari, idcirco objicitur, ut certa nota vel character Antichristi.

Bellarmin. 4. *Glossa illa (Papa est pro ratione voluntas) vel ab ipso Pontifice tanquam falsa, est sublata in nova editione decreti, vel nunquam in decreto fuit.*

Protest. **I.** Quamvis mille quingentæ fere glossæ non ita pridem fuerunt ex jure Pontificio sublatae, ut Franciscus Sanctius Brocensis, Professor Salmaticensis, in epistola quam suis paradoxis præfixit, testatur, quarum variae (ut videtur) Antichristiano idiomate nimis aperte loquebantur, hæc tamen glossa manet, in Clement. sub finem tit. de censib. exact. & procur. sit pro ratione voluntas, & in praxi sua Papa obtinet antiquum. **II.** Habetur hæc glossa, quoad sensum, in ipso textu, dist. 40. quem antea citavimus, illius velle, illius nolle, &c. ita ut salvo textu, non potuerit auferri.

34. Protest. 6. Papa vult se audiri plusquam Deum: blasphemansque vociferatur, Scripturam esse fontem omnium hæresium, & schismatum, ambiguam, & obscuram, &c.

Bellarmin. 1. *Primum illud in nullius Papa scriptis legi.*

Protest. Nos legimus in Bellarm. scripto de verbo Dei. lib. 1, cap. 15. *Populus non solum non caperet fructum ex Scripturis, sed etiam caperet detrimentum.* Quod etiam interpretatur ibi de hæresibus inde nascituris.

Bellarmin. 2. *Lutherus, Hilarius, Tertullianus tale quid habent.*

Protest. Quæ ab illis dicuntur tendunt ad accusationem perversorum hominum, non ad Scripturas accusandas, aut ad populum deterrendum ab earum lectione: non igitur sunt talia.

Bellarmin. 3. *Ambiguae & obscurissimas in plerisque locis Scripturas esse, Papa verissime docet, cum omnibus patribus, & Luthero.*

Protest. In quibusdam locis Scripturas esse nobis obscuras, quo sensu vere dicatur, fuit in prima controversia declaratum. Sed vel generaliter, vel de plerisque locis, talem obscuritatem & ambiguitatem illis imputare, qualem Pontificii solent scurrilibus suis blasphemias de naso

cere,

tereo, & bracciis nauticis, &c. Si ipsæ Scripturæ sint Christi, fieri non potest quin hoc sit Antichristi.

35. *Protest.* 7. Papa oppressit politias plurimas, & innumeras Ecclesias.

Bellarmin. *Quas politias? quas Ecclesias?*

Protest. I. Politiam utriusque Imperii, urbis Romanæ, & quascunque jactat se transtulisse aut mutasse, atque etiam eas quas transferre tentavit, ut Angliæ, & Galliæ, &c. II. Ecclesias omnes quæ ipsi adhærent oppressit, dum Ecclesiam Romanam in Catholicam, ut ejus verbo utamur transubstantiavit, & alias fecit appendices ejus, quas etiam secum in eandem apostasiam traxit, & dum Ecclesiam suam Catholicam in cancelariam aut curiam convertit nullo alio usui inservientem, quam spirituali & corporali oppressioni. Alias autem Ecclesias, quæ Babylonem fugiebant. non negabit ipse quin pro virili oppresserit, idque omni genere crudelitatis.

36. *Protest.* 8. Papa totam fere pietatem in eo collocat, ut multa magnaue templa splendide exstructa, omnigenis, pretiosis ornamentis niteant, cantuque reboent.

Bellarmin. I. *Templa omnia hujusmodi Christo Deo sacvari ac dedicari, nemo est qui nesciat.*

Protest. I. Falsum hoc esse (exclusive saltem) nemo est qui nesciat, cum & totius orbis experientia contrarium testatur, & ipse Bellarm. de cultu sanct. lib. 3 cap. 4. disertis verbis defendit, *sacras domos non solum Deo sed etiam sanctis, recte edificari & dedicari.* II. Si ita esset, pietas tamen non debet in eo collocari. Sic enim qui dedicant templa Christo, fingunt sibi met novum Christum, quod est Antichristi.

37. *Protest.* 9. Papa eodem modo agit in suis sociis & affeculis ditandis, quo prædictum fuit de Antichristo. *Apor.* 18, 3, 15, 16.

Bellarmin. I. *Scilicet valde ditavit Eckium, Cocleum, &c.*

Protest. I. Negare hoc non debent Pontificii de quo solent etiam gloriari. Sic enim Carerius, de potest. Papæ, lib. 2 cap. ult. *Opes porro tantas inter suos parit, quantas nullus unquam Rex, aut Imperator.* II. Si omnes captantes tales offulas, non capiant eas, non minuit hoc, sed augeat potius magnificentiam Papæ, qui tot habet parasitos, ad spem largitionis ejus hiantes, ut non sufficiat cunctis.

Bellarmin. 2. *Non tam Papa suos Cardinales & Episcopos ditat, quam fidelium pietas.*

Protest. Habent Pontificii in suo jure titulum de spoliis clericorum: hæc autem spolia ad cameram Apostolicam, si-
ve fiscum Pontificium pertinere dicunt. *Azor, instit. mor. p. 2.*

lib. 7.

lib. 7. cap. 1, 2 &c. cui possunt etiam adicere alium de *speli*.
Laicorum, vel Ecclesiarum, in decimis, annatis, pensionibus, com-
 mendis, reservationibus, palliorum & indulgentiarum venditionibus
 curiarum impensis, non residentia, denique & pluralitatum & aliorum
 scelerum facultatibus, cum similibus: & tum facile apparebit
 quomodo pietas fidelium nihil tale cogitantium, ad Pa-
 pam & ejus satellites ditandos, rapiatur, mediante scilicet
 tyrannide Papæ.

38. *Protest.* 10. Papa prohibet conjugium & ciborum u-
 sum: quæ doctrinæ sunt dæmoniorum. 1 Tim. 4, 1.

3. Bellarm. Augustinus respondet, hortari ad virginitatem, tan-
 quam ad melius, non est prohibere conjugium: neque est abstinentia a
 cibis propter corporis castigationem, abstinentia damnata.

Protest. Sed Augustinus non negat, quin illi qui legibus
 interdiciunt Sacerdotibus suis conjugium, & votum ac-
 juramentum ab iis exigunt de cælibatu servando, qui Sa-
 cerdotes contrahentes, aut cibis ab ipsis certo tempore
 prohibitis utentes capitaliter persequuntur, dum lupana-
 ria publica permittunt, & ad scortationes & omne genus
 libidines connivent, conjugium & cibos diabolico modo
 prohibent.

39. *Protest.* I. Papæ doctrina Euangelio Christi adver-
 satur. I. In eo quod non solum verum Deum, sed & ho-
 mines mortuos invocari vult: & Ethnico more, alligat
 invocationem & cultum Dei, ad certas statuas.

Bellarm. 2. Verbum etiam Dei jubet, ut creaturas excellentiores
 honoremus, & quasdam etiam invocemus.

Protest. De invocandis creaturis precibus religiosis, nul-
 lum præceptum aut exemplum exstat in tota Scriptura.
 Si vero omnes sint invocandi qui sunt honorandi, tum
 omnes homines debent invocari, quia omnes debent ho-
 norari, 1 Pet. 2, 17. uxores ipsæ debent à suis maritis in-
 vocari. 1 Pet. 3, 7.

Bellarm. 3. Ad monumenta religiosa non aliter alligamus cul-
 tum, quam alligaverit olim Deus ad sanctuarium.

Protest. Hoc ipso estis Antichristiani, quod hanc autho-
 ritatem vobis arrogatis, non aliter de religione statuendi,
 quam si Dei potestatem vobis haberetis communicatam.
 Hæc est enim vestra ratio. Deus potuit: Christus potuit, ergo
 Papa potest: Sic argumentatur, Thom. Stapletonus, quest. 21.
 art. 1.

Bellarm. 4. Hac non ceperunt tum primum quando vos dicitis
 Antichristum fuisse revelatum.

Protest. Sicut commutatio illa faciei cœli, quæ vespere
 apparet ante Solis occasum, pertinet ad tenebras noctur-
 nas, quamvis nondum plane & plene adsit; sic supersti-
 tiones

tiones illæ quæ antea cæperunt quam Antichristus fuit plane revelatus, pertinent nihilominus ad Antichristum, & ejus mysterium. Præterea, hujusmodi superstitiones nunquam eo modo, & gradu fuerunt receptæ in Ecclesia prioribus seculis, in quo Antichristi ope fuerunt collocatæ. Hoc autem generaliter volumus responsum ad omnia illa quæ Bellar. dicit de antiquitate aliorum etiam errorum, quos nos objicimus Papæ tanquam Antichristo.

40. *Protest. 12.* Adversatur 2. doctrina Papæ, Evangelio Christi, in eo quod docet non propter solius Christi meritum, sed partim etiam propter nostra bona opera nos justificari & salvari.

Bellarmin. I. *De operibus quæ sine fide & gratia Dei fiunt, aperte cum Apostolo pronuntiamus, ex iis hominem non justificari. 2. Opera autem illa quæ ex fide & gratia procedunt, disponere dicimus ad remissionem peccatorum, & quamvis non sint meritoria ex iustitia, suo modo tamen mereri & impetrare peccatorum remissionem. 3. Illa etiam opera quæ ab homine justificato fiunt, dicimus gloriam sempiternam vere ac proprie mereri.*

Protest. I. Eo ipso hæc doctrina adversatur Evangelio, quod cum Apostolus generaliter & absolute dicit, non ex operibus: Pontificii nihil volunt pronuntiare, sine distinctione trimembri, in cujus primo tantum membro fatentur se aperte cum Apostolo pronuntiare, de duobus autem reliquis non audent hoc affirmare. II. Illud ipsum quod tam aperte se dicunt cum Apostolo pronuntiare, duplicem fallaciam involvit. Nam primo multi Scholastici, & post illos plerique Iesuitæ defendunt, hominem naturalem, antequam habeat fidem aut gratiam, posse suis operibus, ex congruo primam gratiam mereri, dum facit quod in se est. Bonaventura in sent. l. 1. d. 41. 8 & l. 2. d. 27, 38 & l. 3. d. 4, 27 & dist. 18. 14. ubi etiam eum interpretative mereri dicit, qui facit quod bonum est malo modo & mala intentione. III. Docent etiam unum hominem qui est in charitate, posse aliis gratiam ex digno mereri. Idem Bonav. in 3. dist. 18. 15. hominem mereri dicit ex condigno in prima gratiæ infusione, & motu liberi arbitrii. IV. Quod Bellarm. dicit opera quæ justificationem præcedunt suo modo mereri & impetrare peccatorum remissionem, hoc est aperte satis partem virtutis meritoriæ vel impetratiæ illius, quæ est propria Christi, tribuere operibus humanis. V. Nihil hic dicit Bellarm. de satisfactionibus, & operibus illis quibus merentur homines remissionem pænæ, in quibus magna pars latet Antichristianismi. VI. Cum dicit Bellarm. opera illa quæ fiunt ab homine justificato, vere ac proprie mereri gloriam æternam, apertissime Christum spoliatur.

spoliat sua gloria, & gratia, qua non minus promeruit nobis vitam æternam quam gratiam primam, *Ioh. 3, 16, 36 & 5, 14. Col. 3, 4. I Iohan 5, 11, 12. Heb. 9, 15 & 10, 19, 20* Si enim vita sit ex operibus nostris, tum non est ex gratia Christi. *Rom. 11, 6. Gal. 3, 18* Quod autem Apostolus & illa opera intelligit quæ fiunt à justificatis, evidenter apparet, *Rom 4. Ephes. 2, 8, 9 Gal. 2, 3 & 5, 4.*

41. *Protest. 13.* Adversatur. 3. doctrina Papæ Euangelio Christi, in eo quod docet semper dubitandum esse, an habeamus remissionem peccatorum, quæ dubitatio simpliciter pugnat cum fide.

Bellarmin. *De promissionibus Dei non est dubitandum. Sed Deus nusquam hominibus absolute promittit remissionem peccatorum, neque legitur in Euangelio, debere unumquemque certo statuere sibi peccata remitti. Promissiones divina fere omnes conditionem annexam habent, quam nemo certo nosse potest, an, ut oportet, impleverit.*

Protest. I. Quamvis remissio peccatorum non absolute promittatur omnibus & singulis hominibus, omnibus tamen verè credentibus promittitur absolute. De istis autem pœnitentibus & credentibus hic agitur, non de incredulo & profano mundo. *II.* Legitur etiam in Euangelio unumquemque fidelem certo debere discernere & statuere se esse in fide, in Christo, & Christum in se, *2 Cor. 13, 5.* atque adeo remitti sibi peccata. *Rom 8, 1.* *III.* Falsissimum est, omnes fere promissiones Dei habere conditiones (proprie sic dictas) annexas quæ à nobis debent impleri, quod Bellarm. hic innuit. Nam ipso conditio est donum Dei & ab ipso præstatur *Ephes. 2, 8. Phil. 1, 6 I Thes. 5, 24.* *IV.* Vltimum autem illud, non posse quengquam scire, an ut oportet impleverit conditionem, id est, an credat in Christum illa fide quæ necessaria est ad remissionem peccatorum, &c. hoc intine pertinet ad Antichristianismum. Christus enim venit, ut daret nobis istam scientiam, *I Ioh 5, 20. & 4, 13, 16. I Cor 2, 12. Heb. 10, 22.* sine ista scientia, qui dicit se credere in Christum mentitur. Qui negat istam scientiam posse haberi, Deum ipsum & Christum facit mendacem, *I Ioh 5, 10, 11, 12.* Multos Pontificiorum aliquo modo pudet huius impietatis, ut Thomam. *1, 2. q. 112 a. 5. & 2.2. quæst. 161. art. 3.* Bannes in *2, 2. quæst. 6. artic. 2.* in fine.

42. *Protest. 14.* Adversatur 4. Euangelio Christi illa doctrina Papæ, qua docet in sacrificio Missæ Christum à Sacerdotibus quotidie Deo Patri offerri.

Bellarmin. *I. Euangelium nusquam docet sacrificium illud unicum Christi quotidie in mysterio repeti non posse.*

Protest. Ita posse in ullo mysterio repeti, ut quotidie Christus

Christus realiter sacrificetur, hoc apertis verbis negatur, quoties Christus dicitur *unicus Sacerdos Novi Testamenti, unicum Sacrificium, & semel oblatum. Heb 7 & 9 & 10.* Negat etiam Euangelium sacrificium Christi in cruce oblatum unum & idem numero esse cum sacrificio Missæ, ubicunque testatur illud sacrificium corporis facti ex muliere, non ex pane, Mortalis, non glorificati, sensibilis, & sentientis, non insensibilis, & insensati, cum effusione sanguinis, usque ad mortem, non incruenti, sine fractione ossium; & ubicunque ullam omnino mentionem facit sacrificii Christi, aut etiam ipsius Christi, ut rei singularis veræ & non fictæ, finitæ, non infinitæ. Magnum igitur est hoc mysterium Antichristi, quo verus Christus tollitur & fingitur novus.

43. *Protest. 15.* Adversatur doctrina Papæ Euangelio, cum negat dubitationes de Deo, securitatem carnalem, contumaciam, & concupiscentiam nobiscum natam, & in renatis reliquam, esse peccata.

Bellarmin. *Cum hæc sunt in voluntaria, constanter negamus esse peccata.*

Constanter igitur negatis peccatum originale esse peccatum: exorbitationes omnes à Lege Dei, esse peccata; dispositionem internam ad peccandum esse peccatum; & istiusmodi rerum ullam expiationem aut emundationem, (sine qua nemo ingreditur in Regnum Dei) querendam esse in Christo atque adeo hac etiam ratione, estis Antichristi.

44. *Protest. 16.* Adversatur Euangelio Papa, docens hominem posse Legi Dei satisfacere, & hac impletione legis justum esse, & vitam æternam mereri.

Bellarmin. *Non dicimus hominem posse omnis peccati expertem esse: non timemus tamen asserere, posse hominem per gratiam legem implere, & ea impletione vitam æternam promereri.*

Protest. I. Non timetis igitur vobismetipsis contradicere unam & idem affirmando & negando, nam implere legem nemo potest, nisi sit aut possit esse expertus omnis peccati. *II.* Non timetis Christum negare: nam si per legem est iustitia, Christus sine causa mortuus est, Gal. 2. 21. *III.* Non timetis Christi privilegium vobis arrogare. Recte enim Orosius, de arbitrii libertate, dicit hominem posse esse sine peccato: iterum ac sapius repeto, homo qui hoc potest Christus est: aut præsumere nomen, aut deponere fiduciam. Et paulo ante: *Miser homo, qui non intelligit preparare se Antichristi adventui præcursores, qui sese comparant in coæquationem filii Dei.*

45. *Protest. 17.* Euangelio adversatur Papa, addendo præceptis Dei, & totā Ecclesiam suis traditionibus obruendo.

Bellarmin. *I.*

Bellarmin. 1. *In Euangelio non habetur illa tantum esse opera bona, quæ Deus præcepit.*

Protest. In Euangelio habetur, frustra me colunt, docentes doctrinas quæ sunt mandata hominum, & res ipsa est adeo manifesta, ut confessionem huius veritatis extorserit nonnullis Pontificiorum. Sic enim Alexander Alensis, p. 3. *quæst.* 64. m. 5. art. 2. Nullus servit Deo (proprie loquendo) nisi qui faciat quod Deus præcepit, & sicut præcepit.

Bellarmin. 2. *Regula illa, quæ tibi præcipio hæc tantum facito Domino, non prohibet aliud quam ne corrumpamus ejus præcepta, sed integre ea servemus, ut ille præcepit.*

Protest. Hoc est, non prohibet aliud quam ne homines quidquam vel addant, vel detrahant, sicut disertis verbis dicitur, Deut. 12, 32. si enim quidquam ab hominibus addatur, aut detrahatur, præcepta Dei non servantur integre & pure, sed corrumpuntur, Deut. 4, 2. Ne addite, neque detrahte, ut servetis. Si quidquam igitur addatur non servantur.

46. *Protest.* 18. Ex diametro adversatur Euangelio Christi Papa, docens, & decernens utramque partem cœnæ Domini non esse omnibus Christianis ministrandam.

Bellarmin. 1. *Adhuc non videmus locum illum Euangelii, ubi doceamur utramque partem Sacramenti cœnæ Domini omnibus Christianis ministrandam esse.*

Protest. 1. Nemo tam cæcus est atque illi qui nolunt videre. An videtis locum ubi docemini ullam partem cœnæ ministrare? eodem in loco docetur etiam utramque partem esse ministrandum. Nullum enim præceptum exstat de pane, magis quam de vino. II. Videtis, & agnoscitis institutum Christi de utraque parte ministranda, sed illud institutum abrogare non dubitatis: sic enim pronuntiatur in sacrilego decreto Constantiensi, sess. 13. Licet Christus post cœnam instituerit, & suis discipulis administravit sub utraque specie panis & vini, tamen hoc non obstante, &c. præcipimus sub panis excommunicationis, quod nullus presbyter communicet populo sub utraque specie panis & vini.

Bellarmin. 2. *Non dixit Christus, bibite ex hoc omnes Christiani, sed omnes Apostoli.*

Protest. Neque dixit de pane, accipite & comedite omnes Christiani, imo ne vocem quidem omnes in illa parte legitur expressisse. Sed sicut non iussit Apostolos comedere, sic neque bibere, quatenus erant Apostoli, sed quatenus erant Christiani fœderati, & remissionis peccatorum in ejus sanguine participes, Matth. 26, 28. Atque adeo dixit re ipsa, bibite ex hoc omnes Christiani. Quatenus ad ipsum, & de omni, convertuntur.

Protest. 19. Adversatur Papa Euangelio Christi, dum docet

docet contritionem mereri remissionem peccatorum, & confessione auriculari ac satisfactionibus humanis, seu operibus indebitis pro æternis pœnis peccatorum satisfacere: & hæc ipsa tamen pecuniis redimi posse.

Bellarmin. I. *Non dicimus contritionem mereri peccatorum remissionem.*

Protest. Dicit hoc Alexander Alensis, qui inter Scholasticos, fuit Doctor irrefragabilis, & fons vita vocatus, p. 3. q. 17. m. 4. a. 3. & 4. saltem quoad meritum congrui. Bonaventura etiam Doctor Seraphicus, & Divus, concedit contritionem esse meritum meritorium m. 4. d. 17. 38. Dixit etiam antea Bellarm. hoc ipse cap. 2. ad 2. dolorem de peccatis suo modo mereri id est impetrare remissionem peccatorum. Testis denique hujus rei omni exceptione major est formula illa solemnis absolventi, apud Pontificios legitima & usitata: *meritum, &c. humilitas confessionis, contritio cordis, & bona opera quæ fecisti & facies, &c. cedant tibi in remissionem peccatorum.* Præsertim si accedat interpretatio Iesuitarum, in Casibus conscientiae à Vincentio Fillincio editis, Tomo I. tract. 6. cap. 5. n. 113. ubi disertè affirmant contritionem delere omnia venialia peccata meritorie ex condigno.

Bellarmin. 2. *Non putamus nos satisfacere posse pro æternis pœnis, sed pro temporalibus.*

Protest. Putatis I. Pœnam æternam commutari in temporalem ex vi contritionis. Alex. Alensis ibid. II. Temporalem purgatorii eandem (excepta duratione) cum æterna, in confessione & absolutione sacerdotis commutari in pœnam temporalem vitæ præsentis. ibid. III. Præstita satisfactione à sacrificulo imposita, istam pœnam solvi: sed non præstita, cum possit, pœnam æternam redire. Ita per satisfactiones, & contritionem, (contritio autem continuata, vobis etiam est satisfactio interna) redimere putatis pœnas æternas.

Bellarmin. 3. *Pecunia redimi satisfactionem nihil est aliud apud vos, quam unum genus satisfactionis in aliud mutari iudicio sacerdotis.*

Protest. I. Falsum hoc est: nam Dominus Papa potest & solet aliquando totam pœnam debitam simpliciter relaxare, sine commutatione. Alex. Al. p. 4. q. 33. m. 6. & cum satisfactiones pecuniis redimuntur, non alia ratione commutari dicuntur in aliud genus, quam quod quicquid pecuniæ Papæ, sacrificulis aut monachis datur, id illi dicunt cedere dantibus in meritum, aut satisfactionem. II. In hoc ipso, Papa duplici ratione prodit se Antichristum & quod hominibus munus imponit ac vires tribuit satisfaciendi justitiæ Dei, quod proprie est Christi; & quod sibi & servis suis arrogat authoritatem statuendi, quibus in rebus, & quibus mediis,

mediis, hæc satisfactio perficiatur, quod Christus sibi non vendicavit, sed submitit sese voluntati Patris.

48. *Protest.* 20. Hæc omnia eo turpiora sunt in Papæ, quod hæc omnia faciendi ac statuendi jus sibiinet arrogat. quatenus ut Princeps Episcoporum, supremam potestatem habet in omnes reliquos Episcopos, & totam Ecclesiam: cum tamen ne Episcopus quidem sit: utpotest qui nihil Episcopale facit, in docendo, sacramenta administrando, monendo, hortando, & disciplinam Ecclesiasticam administrando.

Bellarmin. 1. *Ut regia autoritas non est simplex officium iudicandi, ut est iudicium aliorum, sed potestas regendi homines sibi subiectos imperando & puniendo: ita etiam Episcopatus non est simplex officium prædicandi, ut est aliorum multorum qui concionantur, & non sunt pastores: sed est potestas regendi in rebus spiritualibus & divinis, ac proinde imperandi & puniendi.*

Protest. 1. Bellarm. antea cap. 19. ad primum, negavit Papam in Ecclesia regnare, aut potestatem ejus excedere oeconomiam, aut servi conditionem: nunc vero ex adverso, vult potestatem Papæ, imo cujuslibet Episcopi, per omnia similem esse potestati Regis: quid hoc est aliud, quam scenæ servire unum & idem affirmando, negando, prout Spartæ prodest? II. Bellar. ipse cum approbatione narrat de transf. imperii 1.1. Zachariam Papam Regnum Francorum ab Hilderico, in Pipinum transfuisse, eo solo nomine quod Pipinus non Hildericus Regis officioungebatur & utebatur potestate. Sibiinet igitur & suis Episcopi privilegium hoc sumit, quod Regibus, cum ipsi ita placeat, & eos in potestate sua habet, non permittit, ut scilicet dignitatem, præfecturam, & potestatem retineant, quamvis officio nulla ex parte fungantur 2. longe alia est ratio Regum, ac est Episcoporum: Reges habent dominium, jus imperii meri & mixti, (ut Iurisperiti loquuntur) & potestatem aliis jurisdictionem communicandi: sed Episcopi sunt ministri Christi, oeconomii, & mandatarii, sine imperio, sine dominio, atque adeo sine potestate mandandi. IV. Vbi tamen eliguntur Reges, non solent admitti non recturi. Episcopus autem propter personalia dona, ad officium personale eligitur & vocatur. V. Descriptio illa Episcopi, per potestatem imperandi & puniendi, neque ex Scripturis, neque ex Patribus adfertur, sed ex Antichristi officina.

Bellarmin. 2. *Non tenentur Pontifices per se concionari, & sacramenta ministrare, si justa aliqua de causa impediuntur: sed satis est, si curent per alios ista omnia præstare.*

Protest. I. Ejus est pascere oves Christi cujus est amare Christum.

Christum. *Ioh. 21.* Non satis est igitur ut Pontifex per alios
 nascatur, nisi satis etiam habeat per alios Christum amare.

II. In debitis personalibus (ait Cajetanus in 2. 2. *quæst.* 185.
art. 5.) *non absolvitur debitor si per alium facit: salus etiam anima-*
rum, per se loquendo, ita necessitat pastorem ad personalem curam, quod
regulariter non potest, sine ipsius Episcopi personali cura haberi.

III. Quænam est illa justa causa, qua semper impediuntur
 Pontifices, ne per se concionentur? propria voluntate,
 nescitia, mundi pompa, negotiis hujus vitæ, libidine, &
 anxu, quasi compedibus detinentur, ita ut ne digitum
 quidem extendere possint ad pastori officium exequen-
 tum, satagunt de multis, & unum illud necessarium o-
 mittunt. *IV. Quinam sunt illi alii per quos concionatur*
 Pontifex Romanus? si sint certi ordinis homines, operæ
 pretium esset scire cujus, ut distinguerent homines inter
 conciones Pontificales & alias. Si per omnes in omni lo-
 co, tum *I.* concionatur Pontifex, sed nescit, *quid, quando,*
motus, quibus, aut per quos. *2.* concionando docet plane con-
 traria; per Iesuitas plerosque docet prædestinationem ex
 bono usu liberi arbitrii præviso: & eodem tempore per
 Dominicanos, docet hoc esse dogma Pelagianum, per Ie-
 suitas docet se habere potestatem supra Concilia genera-
 ta, & supra Reges, ita ut possit eos exuere suis regnis: sed
 simul tamen per Sorbonicos, docet hanc sententiam esse
 multis nominibus damnandam & perniciosam: & sic in
 aliis articulis, qui maximi sunt momenti.

Bellarm. 3. *Alioqui Episcopi ad impossibilia obligarentur. Quia*
nullus tam exiguus est Episcopus, qui possit per se sufficere, ad concio-
andum & sacramenta ministranda, in tota sua diœcesi.

Protest. Episcopi isti Diœcesani sunt humanæ creaturæ:
 & dum volunt esse ordinarii pastores, provinciarum, &
 comitatuum, in quibus multæ sunt Ecclesiæ, ad impossi-
 bilia quidem obligantur, non à Christo, qui tales pastores
 suis Ecclesiis nunquam dedit, sed ab hominibus, & à se-
 metipsis, certa est regula juris, *mandatarius quod in mandatum*
cepit alii mandare non potest.

Bellarm. 4. *Valerius Episcopus Hippenensis commisit sancto An-*
astino officium prædicandi.

Protest. Hoc est, unus concionator, minus utilis populo,
 locum concessit alii concionatori, magis apto ad popu-
 lum ædificandum. nusquam legitur, quod vel Valerius,
 vel alius aliquis Episcopus antiquus, per alios concionari
 volebat in tota diœcesi. hoc monstris illis annumerari
 debet, quæ Antichristus peperit, non Embrio, infans, aut
 adolescens, sed plane adultus.

H

C A-

CAP. VI. De Infallibilitate Papæ. Lib. 4. cap. I & 2.

Priori dissertationi de Antichristo, summa cum ratione subnectitur hæc, de infallibilitate Papæ: quia jam olim plerique boni. Hildebrandum Antichristum esse ex eo concludebant, quod semetipsum errare non posse gloriabatur. Avent. in annal. l. 5. quod etiam postea Everhardus Episcopus Iuvanie nomen blasphemia esse dixit, scriptum in fronte Antichristi, Deus sum, nō possum errare. idem Avent. l. 7. Sed ab hac prerogativam Papæ probandam, nihil fere ex Scripturis profert Bellarm. satis habuit, eam prolixè explicare, & humanis præsumptionibus obiter aliquo modo fulcire. Non possumus igitur tam distinctè atque antea, totam controversiam simul tractare.

T H E S I S I.

Bellarmin. Conveniunt omnes in eo, posse Pontificem, etiam ut Pontificem, & cum suo cœtu consiliariorum, vel cum generali Concilio, errare in controversiis facti particularibus, quæ ex informatione testimoniorumque hominum præcipue pendent.

Protest. I. Quamvis hoc sine dubio verum sit, posse Pontificem in istis errare; illa tamen non est unica causa hujus erroris, quam Bellarm. innuit, quod informationes & testimonia quæ ab aliis ad eum adferuntur sint incerta, sed quod ipsemet Pontifex sit homo, mendax, & pe multa jam secula, semper fere pravæ mentis, animique pravi. ita ut contra certissima testimonia, possit ac solea pronuntiare. II. Ex hoc ipso tamen sequitur, Papam posse totam Ecclesiam à se pendente inducere ad idololatriæ peccatum: quia enim ἀποβίωσις vel canonizatio illi sanctorum quæ apud Pontificos est in usu, pendet ex facto, & facti testimonio, vel informatione, utrum scil. talis fuerit hic aut ille in Divorum numerum referendus & talia fecerit, qualia de illo perhibentur, idcirco Pontifex potest hominem non sanctum, sed reprobum & damnatum, illo honore afficere, ut religiose ab omnibus colatur: quod etiam Cajetan. in tract. de indulgentiis agnoscit. Hoc autem nihil aliud est quam inducere populum ad colendum idolum. Simili etiam ratione, propter istam fallibilitatem in rebus facti, potest Papa plenitudine suæ potestatis abuti, ad perniciem multarum Ecclesiarum & Rerum publ. brutis suis fulminibus, & terrificis Bullis, tanquam inundatione, aut turbine exitiali.

2. Bellarm. Conveniunt etiam omnes in eo, posse Pontificem, & privatum Doctorem, errare, etiam in questionibus juris universalibus, tam fidei, quam morum, idque ex ignorantia.

Protest

Protest. I. Ignorantia non est unica causa, quare Pontifices errant : sed & improbitas & perversitas voluntatis. *II.* Si Pontifex possit errare ut privatus Doctor, tum potest errare in officio Pontificis, quo non tantum publice, sed etiam privatim docere tenetur. *III.* Tum etiam non est Apostolus, aut Apostolica prærogativa gaudet : Apostoli enim non potuerunt errare cum privatim docebant. *IV.* Tum denique potest esse hæreticus : & privatim etiam totum illud verbis, scriptis, & factis destruere potest quod publice videtur ædificare, in Ecclesia confusionem & ruinam.

3. Bellarm. *Catholici omnes inter se conveniunt. I. Pontificem cum generali Concilio non posse errare in condendis fidei decretis, vel generalibus præceptis morum.*

Protest. I. Videtur hic Bellarm. concedere, posse Pontificem, etiam cum generali Concilio errare in condendis specialibus præceptis morum : quorsum enim alias in tam accurata & distincta sententiæ hujus explicatione, inferret illam vocem, *generalibus* ? Concedit igitur quædam decreta Papæ & Conciliorum non esse sancta, nedum sacrosancta. Inde etiam sequitur Papam cum Concilio posse errare in fide : est enim de fide omnem virtutem esse bonam, & omne vitium malum. *II.* Cum omnes Pontificii docent vel Papam posse in istis errare si absq; Concilio decernat ; vel Concilium errare posse, si absque Papa statuat ; nullus potest esse inter eos consensus verus de certo & infallibili judicio Papæ & Concilii simul : quia non conveniunt inter se, utrum infallibilitas illa sit in Concilio, an in Papa. *III.* Multi eorum qui dicunt Papam non posse errare cum Concilio, dum infallibilitatem collocant in Concilio solo nihilo plus tribuunt Papæ, istis verbis, quam Episcopo Parisienti, Coloniensi, aut cuilibet alii privato Doctori, nemo enim potest errare cum Concilio : Si Concilium non possit errare. Tribuimus nos tantundem (quæ nostra est liberalitas) vel Papæ, vel ipsi etiam Bellarmino, non posse scilicet cum errare cum Scriptura, cum Prophetis, cum Apostolis, id est, cum iis qui non errant : quemadmodum Philosophi hoc tribuunt cuilibet, si naturam sequatur ducem, nunquam errabit.

4. Bellarm. *Conveniunt Catholici, 2. Pontificem solum vel cum particulari Concilio, aliquid in re dubia statuentem, sive errare possit, sive non, esse ab omnibus fidelibus obedienter audiendum.*

Protest. I. Sunt miserrima Papæ mancipia qui hoc statuunt : & Papa qui hoc sibi arrogat, profitetur palam, & præ se fert Diabolicam tyrannidem spiritualement. Nihil enim cogitari potest magis tyrannicum & Antichristianum,

num, quam quod hac sententia innuitur & c. 5. hujus libri, sicut & à Carerio de Potest. Pont. lib. I, c. 23. num. 17. declaratur: si Papa vitia precipiendo, vel virtutes prohibendo erraret, utique Ecclesia vitia esse bona, & virtutes esse malas, nisi contra conscientiam peccare vellet, credere teneretur. II. Manifeste falsum est, Pontificios omnes ita statuere, Theologi Veneti in tractatu de interdicto Pauli. 5. contrarium defendunt & demonstrant. Ecclesia Gallica Pontificia opponit se Papæ in multis: neque tam obedienter eum hactenus audit, ut recipere velit Concilium ipsum Tridentinum, alio approbatum, ut ab omnibus recipiatur.

5. Bellarm. *Quatuor sunt diversa sententia, quarum prima est Pontificem etiam ut Pontificem, etiamsi cum generali Concilio definire aliquid, posse esse hæreticum in se, docere alios hæresin, & de facto aliquid quando ita accidisse. Hac sententia est hæretica.*

Protest. In eadem hæresi nobiscum fuit Apostolus Paulus, cum affirmavit, omnem hominem esse mendacem. Rom. 3. 4.

6. Bellarm. *Secunda sententia est Pontificem etiam ut Pontificem posse esse hæreticum, & hæresin docere, si absque generali concilio definiat. Hac sententia non est proprie hæretica, nam adhuc ab Ecclesia tolerantur qui illam sententiam sequuntur: videtur tamen omnino erronea, & hæresi proxima.*

Protest. I. Hæc fuit sententia Parisiensium Doctorum Gersonis, Almaini, &c. & est adhuc sententia Ecclesie Gallicæ Pontificæ. Idem sensit Gratianus dist. 19. hoc autem. Alphonsus de Castro, lib. 1. adv. har. c. 2, 4 & 8. Eadem est sententia Ioan. Marianæ Iesuitæ, de Rege, lib. 1, cap. cum infinitis aliis Pontificiis, qui non plane se comparant ad assentandum Papæ. Hæc denique sententia fuit Concilii Constantiensis, & Basiliensis, ab ipsis Papis, Martino quinto, Nicolao quinto, & aliis approbati. Altera autem sententia, est Curie tantum Romanæ, id est paræ totum Papæ. II. Si hæc sententia sit hæresi proxima, quare tamdiu toleratur? Annon hoc ipso gravissime peccat Papa, & cum hæresi aliquo modo communicat, quod tantum errorem hæresi proximum, per tot secula manserit permittit in Ecclesia non palam damnatum? III. Non toleratur alio modo à Papa, nisi quo omnia sibi inimica sima tolerare solet quæ tollere non potest. Damnatur Anathematizatur hæc sententia à Papis in suis Decretis ut Azorius ostendit institut. moral. p. 2. l. 5. cap. 4. quæst. 3. Non audent permittere ut ista quæstio in Conciliis tractetur: nequidem in Tridentino hoc satis tutum videbatur: neque volunt sua propria placita irrisioni multum exponere: idcirco satis habent utcumque per suos milarios hanc sententiam vellicare, & contrariam palam

tim insinuare. Interim tamen non est toleratio mutua, sed maxima discordia, inter partes adversas. sic enim Ioannes Major, apud Navarrum, super *e novis* not. 3. num 84. Roma nemini permittitur tenere Parisiensem & Panormitani sententiam: nec rursus Academia Parisiensis patitur ut contraria opinio asseratur in ea. IV. Illud autem imprimis observandum, ex confessione Bellarm. nondum certum & determinatum esse inter Pontificios, utrum Pontifex Romanus certum & infallibile iudicium habeat necne in quæstionibus fidei & morum, atque adeo incertum esse an supremam potestatem habeat in Ecclesia necne: quod tamen Bellarm. antea contendebat esse de fide, & secundum ejus theologiam est fidei principium decumanum.

4. *Tertia sententia est. Pontificem non posse ullo modo esse hæreticum, nec docere publice hæresim etiam si solus rem aliquam definiat. Hac Pighii sententia est probabilis, non tamen certa.*

Protest. Hæc futilis adulatio. Pighii fere propria, à Pontificiis cordatoribus temeritatis damnata, Bannes in 1. q. 1. a. 8 pag. 55. & in 2. 2 q. 1. a. 10. p. 57. non alia ratione probabilis à Bellarm. vocatur, quam quod ejus probationem vel approbationem, in gratiam Papæ, vovet & optat.

Bellarm. *Quarta sententia est. Pontificem, sive hæreticus esse possit, sive non, non posse ullo modo definire aliquid hæreticum, à tota Ecclesia credendum. Hac est communissima opinio, certissima & asserenda.*

Protest. I. Mirum est, hujus opinionis communissimæ, nullum testem ex omnibus Scholasticis proferri à Bellarm. præter unum Thomam: & cum etiam illam limitationem non habere per quam Bellarm. istam sententiam à cæteris distinguit. Hæc certe communissima sententia, novum est commentum, non Patribus tantum, sed & Scholasticis antiquis ignotum. II. Nihil aliud est quam negatio conclusionis: cum enim contra sic disputatur: Qui potest esse Hæreticus, potest definire aliquid hæreticum à tota Ecclesia credendum; sed Papa potest esse hæreticus: ergo Papa potest definire aliquid hæreticum à tota Ecclesia credendum: Respondetur à Bellarm. sive possit esse hæreticus, sive non possit, non potest definire aliquid hæreticum à tota Ecclesia credendum. III. Miraculum fingit novum, & inauditum: quod quamvis Papa possit hæretica credere, & docere, non possit tamen ullo modo definire eadem ab omnibus esse credenda. IV. Authores hujus commenti inter se dissentiunt, dum quidam eorum infallibilitatem Papæ pendere faciunt ex debita diligentia quam adhibet in veritate quærenda, alii vero debitam illam diligentiam Papæ necessariam esse negant.

9. Bellarm. 1. *Non dissident inter se : quia omnes rogat responderent non posse fieri ut Papa temere definiat.*

Protest. Falsum hoc esse apparet ex iis quæ apud Azorium habentur. *instit. mor. p. 2. lib. 5.* ubi concedunt quidam posse Papam, peccare contra prudentiam, si consilium & diligentiam non adhibeat in definiendo, & apud Ban. in 2, 2. q. 1. a. 10 pag. 63. 64. contendunt, nullum privilegium fuisse concessum Petro, ne prudentia ejus deficeret, ubi etiam ex adversa parte, disputat ipse Bannes, assistentiam Spiritus sancti non esse concessam Papæ, per immediatam illuminationem : & nisi debitam diligentiam adhibeat, Papam exponere sese periculo errandi.

Bellarm. 2. *Qui promisit finem, sine dubio promisit & media.*

Protest. 1. Hæc est præcipua quæstio, an Deus promiserit Papæ infallibilitatem judicii, quam Bellarm. hic intelligit per finem : numquid dubium unum probatur per magis dubium ? II. Nullum datur exemplum, quo Deus promisit alicui mortalium, ipsum semper diligentiam illam adhibiturum, cujus, tanquam medii, virtute immunis esset ab errore in judicando Prophetæ & Apostoli non per media hoc habuerunt, sed per immediatam revelationem.

10. Bellarm. *Vt hac sententia (de infallibilitate Papæ) facilius intelligi & confirmari possit, statuemus aliquot propositiones.*

Protest. Una propositio statuenda primo fuit, sine qua ista sententia non potest ullo modo intelligi aut confirmari, quæ tamen inter Bellarm. propositiones non compareret : illa nempe qua certa regula traderetur, quomodo fide divina possint homines fieri certiores, quando hic vel ille Pontifex qui Ecclesiæ Romana præest, sit verus & legitimus Petri successor, & legitime definiat aliquid à tota Ecclesiæ fide divina credendum. Bannes in 2, 2. q. 1. a. 10. pag. 62. concedit, fide tantum humana, cui potest subesse falsum, credi hunc aut illum esse Christi Vicarium : quia pendet hoc ex variis circumstantiis, quæ possunt fallere, hunc scil. aut illum esse virum, baptizatum, rite & legitime, vel canonice electum in Pontificem Romanum. Cajetanus in 2, 2. q. 2. 1. ad 4. idem docet. Canus de loc. cap. 8. ad 10. distincte etiam eandem veritatem confirmat, quia etsi fide divina creditur id quod ex una propositione divina fide certa, & altera certa evidenti lumine naturali, bona argumentatione colligitur ; non tamen illud quod conficitur ex una propositione divina fide credita, & altera sola fide humana nota. In isthoc igitur syllogismo : Qui legitime est electus in talem, est Petri successor, & Christi vicarius : sed hic vel ille est ita electus : ergo est Petri successor, & Christi vicarius ; assumptio tantum humana fide est certa : ergo

ta: ergo conclusio non constat fide divina, sed humana, cui fallum potest subesse. Azorius autem *instit. mor. par. 2. l. 5, cap. 5.* pro nobis ex præmissis illis sic argumentatur: Si sola fide humana credimus hunc vel illum, esse summum Pontificem, non potest ejus judicium esse fide divina certum ac verum: neque obligari potest Ecclesia ad judicium vel sententiam hujus vel illius Pontificis fide divina credendam: nam definitio fidei Papa auctoritate facta, tandem resolvitur in auctoritatem ipsius Papæ. Ex istis apparet, nihil esse certi in decretis Papæ: neque posse Ecclesiam ab illis pendere, quamvis generales omnes propositiones à Bellarm. statutæ gratis, ipsi conderentur: Miserrima enim sunt illa refugia Azorii: nos (id est, Ecclesia) credimus hunc esse summum Pontificem quia Ecclesia sic credit. Deus non permittit ut inhabilis eligatur. Quasi diceret: Ecclesia credit, quod Deus nusquam revelavit, quia Ecclesia hoc credit. Propositiones tamen Bellarm. falsas & vanas esse breviter ostendemus.

I I. Bellarm. *Propos. I. Pontifex cum totam Ecclesiam docet, in his quæ ad fidem pertinent, nullo casu errare potest.*

Protest. I. Nulla ratio, aut rationis umbra potest reddi, quare non æque possit errare Papa, cum totam Ecclesiam docet, atque cum docet aliquam Ecclesiæ partem, aut cum illos docet qui nondum sunt in Ecclesia. Cum igitur tacite Bellarm. concedit unum, non potest alterum, nisi per insaniam, negare. **I I.** Quamvis alias forsan non erraret, quodocunque tamen hoc sibi arrogat, ut totam Ecclesiam doceat tanquam fidei judex, quicquid sit quod præcipue intendit docere, non potest non graviter errare. Cum enim aliquid in fide vel moribus hoc modo definit, eo ipso definit se esse judicem fidei: & simul pronunciat, hoc esse fide divina credendum, duplicem hunc errorem errat, quodocunque totam Ecclesiam docet: sæpissime etiam decreta Papæ mendacia sunt ratione finis, quo sensu Bellarm. *lib. 3, cap. 15.* Antichristi miracula mendacia esse dicit, adeo ut ne illud quidem privilegium sit Papæ simpliciter concedendum, quod *nunquam mentitur, cum verum dicit.* **I I I.** Toties errant Papæ, docendo totam Ecclesiam in his quæ ad fidem pertinent, quoties in suis decretis, decretalibus, aut aliis publicis scriptis ac rescriptis aliquam partem Scripturæ sacræ male interpretatur: quod non raro illis contigisse, qui frontem habet, non negabit.

I 2. Bellarm. *Promissio est Christi Luc. 22. ego rogavi pro te ut non deficiat fides tua.*

Protest. I. Nihil inde concludi posse pro infallibilitate Papæ, Pontificii multi fatentur, sic enim Bannes in 2, 2.

H 4 •

q. 1. a. 10.

q. 1. a. 10. pag. 149. *Speciale Petri privilegium sonat, in quo aliqui pie & catholice intelligunt perseverantiam in fide interiore Petro esse promissam: ad successores ejus extendere non cogimur.* II. Nihil hic dicitur de docendo: nihil de tota Ecclesia docenda: nihil de errore: nihil de Papa. Quis igitur Alchymista potest hanc promissionem convertere in illam, qua promitteretur, Papam non posse errare, cum totam Ecclesiam docet de fide, non potest errare. III. Bellarm. ipse hæc argumenta in contrarium (quamvis aliud agens) hoc ipso c. 3. profert: 1. Vna tantum persona designatur, Simon, Simon. 2. Dominus pro illo rogat, qui erat pervertendus & convertendus. Hæc enim omnibus Pontificibus Romanis non conveniunt. IV. Similiter oravit Dominus pro omnibus Apostolis, Ioh 17, 11, 17.

Bellarm. I. *Non erat ratio cur bis pro perseverantia Petri oraret.*

Protest. I. Christus Mat. 26. ter eandem orationem repetebat. II. Fuit etiam specialis ratio pro Petro rogandi, quia specialiter fuit tentandus. III. Nulla specialis oratio pro Petro exprimitur: sed specialiter tantum Petro significatur, quod oratio Christi ad illum pertinebat.

Bellarm. 2. *Speciale aliquid fuit Petro impetratum.*

Protest. Nihil speciale fuit Petro impetratum: sed speciali modo ipsi significatum, & applicatum.

Bellarm. 3. *Mediate saltem oravit hoc loco Christus pro omnibus Apostolis, id est, pro aliquo dono Petro communicando in aliorum utilitatem.*

Protest. I. Si hoc concedatur, nihil inde sequitur. II. Hoc in loco non oravit Christus omnino. III. Quod impetratum fuit Petro, non magis pertinebat ad alios Apostolos, quam quod impetratum fuit aliis pertinebat ad Petrum.

Bellarm. 4. *Donum hoc loco impetratum Petro etiam ad successores ejus pertinet, in utilitatem Ecclesie, qua semper indiget aliquo a quo confirmetur, & cujus fides deficere non possit.*

Protest. I. Verbis immediate sequentibus, negat Bellarm. totum donum, hoc loco impetratum Petro, ad successores ejus pertinere. II. Personaliter etiam Petri dona pertinebant ad utilitatem Ecclesie. III. Ecclesia non indiget uno aliquo sed multis, quorum fides non deficiat, & a quibus possit confirmari. Infallibili autem confirmatore, præter Scripturam & Spiritum sanctum, negamus Ecclesiam indigere.

I 3. Bellarm. *Dominus duo privilegia Petri impetravit. I. Ut ipse non posset unquam veram fidem amittere. 2. ut ipse tanquam Pontifex, non posset unquam docere aliquid contra fidem: sive ut in sede ejus nunquam inveniretur, qui doceret contra veram fidem, primum fortasse non manavit ad posteros: secundum sine dubio manavit.*

Protest.

Protest. I. Non sunt duo privilegia, sed unum, non amittere fidem: & non docere contra fidem. II. Non fuerunt ista privilegia propria Petri: sed communia omnium Apostolorum. III. Personalia hæc fuisse probatum est antea, non hæreditaria. IV. Si unum ad posteros non manavit, quod fundamenti rationem habuit, non est credibile alterum ad eos mansisse. V. Ut hoc conveniat successoribus Petri, oportet ut omnes negent Christum, & postea convertantur.

Bellarmin. 1. Non esset absurdum, si dicamus illud (conversus) intelligi de conversione Petri ad alios quos videt tentatos & vacillantes.

Protest. Nihil absurdius potest fingi, quam ut conversio Petri, cribrationi Satanæ opposita, certo tempore futura, πότε ἐπιστῆψας, quam Christus ipse post triplicem negationem futuram dixit, quam Petrus ipse, adversionem aliquam præsupponere sensit, quam omnes interpretes resipiscentiam esse docent, de attentione ad alios explicetur.

Bellarmin. 2. Converti à peccato convenit privata persona: sed confirmare fratres convenit capiti & principi aliorum.

Protest. I. Vni & eidem personæ, tribuuntur à Christo, sub una & eadem ratione: si igitur unum conveniat privatæ personæ, convenit & alterum, si unum sit personale, personalia sunt ambo. Confirmare certe fratres proprie pertinet ad fratrem; pertinet ad eos, quorum est exhortari. 1 Thess. 1, 2. atque adeo ad omnes fideles. Heb. 3. 13 & 12. 12. 15.

14. Bellarm. 1. Matth. 16. Petrus cum successoribus dicitur petra & fundamentum Ecclesiæ non ruitura: ergo nec ipse Petrus, nec successores ejus possunt ruere, aut errare.

Protest. I. Petrus nullo modo est petra vel fundamentum Ecclesiæ, nisi respectu doctrinæ Apostolicæ, quam ex immediata revelatione accepit, & tradebat: sed in isto respectu nullos habere eum successores, Pontificii ipsi fatentur. II. Petrus hoc respectu non potuit errare, docens partem aliquam Ecclesiæ: Papam autem illo privilegio non gaudere Bellarm. concedit. III. Papam posse hæreticum esse & damnari, Bellarm. non negat, quomodo autem ædificium erit in cælis, cujus fundamenta varia sunt inferno?

15. Bellarm. Papa est pastor Ecclesiæ, quo errante, tota Ecclesiæ errabit, neque oves possunt judicare, utrum pastor erret necne utrum Pontifex recte doceat, annon,

Protest. I. Petitur principium. II. Pastor potest errare Ecclesiæ illa, cujus est pastor, non errante. Papam posse

esse hæreticum Papæ ipsi concedunt. III. Iudicare discernendo possunt ac debent de doctrina pastorum, omnes illi, qui iubentur spiritus probare. I Iohan. I, 4. IV. Hoc ipso manifeste declarat Papa se esse Antichristum, quod illum locum in Ecclesia sibi vendicat, ut ipso errante & ruente, tota Ecclesia corruere debeat, sic enim Gregorius epist. lib. 4. epist. 32 & 36. Iohannem Constantinopolitanum arguit Antichristianæ præsumptionis: *Univerſa argitur Ecclesia corruet, quando is qui appellatur universalis, cadit.*

16. Bellarm. *In Testamento veteri, quod fuit figura novi, Pontifex habuit urim & thummim: qua duo quid fuerint, nondum convenit: sed credendum est significare veritatem & doctrinam: ita ut urim deducatur à jarah docuit, thummin ab aman credidit.*

Protest. I. Pontifex Iudaicus non fuit typus Pontificis Romani, sed Christi. II. Pontifex Iudaicus non habuit urim & thummim post destructionem primi templi: Ezech. 2, 63. Nehem. 7, 65. III. Quando habuit ista mysteria, non ipsi ad leges novas condendas inserviebant, sed ad inquirendum à Deo: neque potuit eorum ope ad libitum, sine errore, pronunciare. I Sam. 28, 6. IV. Non amplius postulamus in ista quæstione, quam Papam posse errare, eodem modo quo Pontifices Iudaici errarunt olim, in Christo rejiciendo & condemnando. V. Non auctoritati tantum doctorum omnium Hebraicæ linguæ, sed & ipsi usui, & analogiæ grammaticæ opponit sese Bellarm. in hac etymologia: unam tantum literam thematicæ retinet in voce derivata, derivat vocem à jarah per *churec*: elisionem literarum fingit, sine ulla nota aut compensatione, in omnibus denique errat, ut Papam probet non posse errare.

17. Bellarm. *Probatur idem duplici experimento. quia sola Romana sedes nunquam defecit à fide: & Papa plurimas hæreses sine Concilio generali damnavit.*

Protest. I. Petitur principium. II. Non agitur hic de sedibus & sellis, sed de sedentibus & docentibus Papis. III. Multalii damnarunt varias hæreses, sine Conciliis generalibus, & sine Papa Romano.

18. Bellarm. Propos. 2. *Non solum Pontifex Romanus non potest errare in fide, sed neque Romana particulari Ecclesia. Hoc autem intelligendum est de errore personali omnium, ita ut tota Ecclesia illa fieret apostolica. Verissima est hac propositio, si intelligatur de Ecclesia Romana, dum ibi persistit Apostolica sedes. Si vero sic intelligatur, quasi sedes Apostolica non possit unquam Roma alio transferri: est pia & probabilissima sententia: non tamen ad certam sit omnino de fide.*

Protest. I.

Protest. I. Majus est, quod tribuitur hic à Bellarm. Ecclesiæ Romanæ, quam quod tribuit ipsi Papæ. Papam enim immunem esse vult à judiciali errore, non à personali: & Ecclesiam Romanam à personali: fides autem personalis multo pretiosior est quam judicialis: & error personalis magis est perniciosus ipsi erranti, quam judicialis. Huc etiam accedit quod ex hac hypothese; ne judicialiter quidem errare possit Ecclesia Romana, si quidquam de fide statuatur unanimi consensu omnium: quia si sic erraret, errant omnes etiam personaliter. Nihil igitur accedit Papæ, ex hac propositione: sed detrahatur potius multum, dum Ecclesia particularis ipsi non adæquatur tantum, verum etiam antefertur. Quod etiam magis adhuc apparebit, si testimonium illud Cypriani rigide (ut Bellarm. vult) intellectum conveniat Ecclesiæ Romanæ particulari, *ad eos perfidia non potest habere accessum. Lib. 1. epist. 3.* Agitur enim ibi non de infidelitate Romanorum, sed de perfidia & fraude Fortunati & Felicis, qui suis imposturis fallere Stephanum, & obrepere Romanis conabantur, sicut Basilides imposuit Cornelio, teste eodem Cypriano, *Epist. 4.* Hujusmodi autem perfidiam ad Papam Romanum accessum habere Bellarm. ipse fatetur *lib. hujus 4. cap. 2.* multo igitur præstantius est privilegium Ecclesiæ Romanæ, quam Papæ. **II.** Cum judicialis infallibilitas Papæ, non potest infallibilitatem personalem ipsi Papæ adferre, quænam fingi potest ratio, qua illam conferret Ecclesiæ Romanæ? **III.** Privilegium istud Ecclesiæ Romanæ nullo argumento confirmatur, vel ex Scripturis, vel ex traditione, vel ex communi consensu Patrum, vel ex Scholasticis ipsis: ita ut omni specie probabilitatis destitutum, cogatur plane mendicari. **IV.** Adversatur Scripturæ. *Rom. 11. 20, 21.* & rejicitur ab omnibus qui non sunt adulatores curiæ Romanæ. Bannes in *2. 2. q. 1. a. 10. pag. 138 & 150.* Nomine Soti, Cajetani, & aliorum Pontificiorum hæc habet: *Ex Scriptura certum non est, populum Romanum non defecturum à fide, &c. quinimo hoc videtur significari, 2. Thef. 2. ubi (si credimus Lactant. Athan. Chrysost. Ambros. Hieron. & aliis) per defectionem intelligitur abolitio populi Romani.* **V.** Bellarm. ipse ostendit se nihil certi habuisse de hac propositione, duplicem sensum ejus declarat: quis autem sit genuinus non dicit, primus sensus nihil statuit nisi ex suppositione incerta: secundum autem non esse de fide ipsemet agnoscit. In eo tamen observanda est contradictio, qua Bellarm. negat hic, quod antea *lib. 2. cap. 12.* disertis verbis affirmabat: ibi enim dicit, *Romanum Pontificem ut Romanum Pontificem Petro succedere,*

esse de fide, quamvis non sit de jure divino: hic autem fatetur, non esse omnino de fide, a Romana sede non posse separari Apostolicam sedem. Sed magis animose pugnavit pro Romano Pontifice, quam pro Ecclesia Romana: eundem igitur asseverandi tenorem non observavit.

19. Bellarm. Prop. 3. *Neque in præceptis morum, quæ toti Ecclesia præscribuntur, & in rebus necessariis ad salutem vel in iis quæ per se bona vel mala sunt, errare potest summus Pontifex.*

Protest. I. Mirum est, improbissimos homines, vel hominum potius monstra, quales multos Pontifices fuisse, Bellarm. præfat. hujus controversiæ fatetur, non posse generaliter decernere contra bonos mores. II. In singularibus præceptis, posse Papam errare Bellarm. agnoscit, omnia autem singularia ab universali non differunt reipsa. III. Concedit etiam posse eum *superfluum, minus discretum, inutilem, & nimis gravi pœna sancitam legem*, toti Ecclesiæ præscribere, sed hoc est errare in cathedra: hoc est in Pontificis officio errare: hoc est temere definire: quæ omnia Papam posse negavit antea Bellar. IV. Nulla promissione aut etiam ratione nititur mendicabulum istud privilegii.

Bellar. I Iohan. 16. *Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem.*

Protest. Papa non est Spiritus: neque habet Spiritum sibi alligatum.

Bellar. 2. *Deus præcepit Ecclesiæ ut sequeretur Papam.*

Protest. Vbi? quando? per quem? Pastores optimi non sunt sequendi nisi quatenus illi sequuntur Christum. I Cor. II, 1.

Bellar. 3. *Ecclesia aliter non possit dici vere sancta.*

Protest. Imò nunquam vere & certo diceretur sancta, si penderet hoc ex sanctitate decretorum Papalium.

Bellar. 4. *Si Papa erraret, præcipiendo vitia, vel prohibendo virtutes, tenetur Ecclesia credere, vitia esse bona, & virtutes malas.*

Protest. I. Tenetur Ecclesia credere, eum esse Antichristum, & primogenitum diaboli, qui hanc auctoritatem sibi arrogat, ut fides ipsi magis quam Deo habeatur. II. Non est mirandum, quod Pontificii defendunt, Papam non posse contra fidem aut bonos mores decernere, cum profitentur se teneri credere, foedissimas hæreses esse veras doctrinas, & turpissima vitia esse sanctitatem, si Papa ita decernat, non opus hic est disputatione, sed *anathemate potius manganatha.*

20. Bellarm. Prop. 4. *Probabile est, pieque credi potest, summum Pontificem etiam, ut particularem personam, hæreticum esse non posse, falsum aliqui contra fidem pertinaciter credendo.*

Protest. I.

Protest. I. Piæ hujus & probabilis sententiæ primus author fuit Albertus Pighius, Campensis, quem *parrum topica* & probabili ratione ductum voluntate & gratis hoc asseruisse dicit Bannes in 2. 2. q. 1. a. 10. l. 57. Vbi etiam addit, contrariam sententiam esse communem opinionem omnium antiquorum, & Pontificum Romanorum, & scholasticorum Doctorum, ante Pighium, & graviorum post ipsam Cajetani, Turrecremata, Salmanicorum, Victoria, Soti, Cani. Vnde igitur nova hæc probabilitas & pietas Bellarminiana?

Bellarmin. 1. Papa sine dubio veram fidem semper prædicabit: si vero hoc extorqueretur ipsi sicut verba posita fuerunt olim in ore Asinæ Balaam esset illud violentum, & non secundum suavem dispositionem providentiæ Dei.

Protest. I. Sine dubio falsum est, Papam semper veram fidem prædicare. II. Respondet Bannes, pag. 59. Eadem via probaretur, quod summus Pontifex non possit esse peccator, vel idolatra, quia ille debet judicare (vel prædicare) contra peccatores & idolatras. III. Addit idem suavem solutionem Pontificiorum quorundam, pertinere scilicet ad suavem dispositionem universi, quod aqua sursum ascendit, cum opus fuerit, ne detur vacuum: & eodem modo Papam hæreticum posse veram fidem prædicare.

Bellarmin. 2. Hactenus nullus Papa fuit hæreticus, vel certe de nullo probari potest, quod hæreticus fuerit.

Protest. Respondet Bannes in 1. quæst. 1. art. 8. pag. 55. Experientia testata est, unum aut alterum Papam circa fidem defecisse: id quod tam magnis argumentis probatur, ut oppositum sine aliqua temeritate defendi non possit. Et in 2. 2. pag. 58. duæ Synodi generales 6 & 7. & quod magis urget, tres Pontifices Romani, Agatho, Leo II. & Adrianus II. tulerunt sententiam in Honorium tanquam in hæreticum. Si erraverint illi, tamen negari non potest, quin pro constanti habuerint, in hæresin summum Pontificem posse incidere, alioquin accusationem de hæresi nullatenus admisissent. Et certe ridiculum est, quod post nongentos annos Albertus Pighius (& Bellarminus) invenerit testes hujus rei falsos atque falsarios esse.

CAP. VII. De Coactiva Papæ potestate. Lib. 4. c. 15.

Quæstio est, an possit Papa cogere fideles ut id credant, vel faciant quod ipse judicaverit: hoc est, an possit sua autoritate leges ferre conscientiam fidelium obligantes, & transgressores earum judicare, & saltem spiritualibus pœnis punire? Pontificii affirmant: nos negamus.

T H E S I S I.

Bellarm. *Quaritur, an Papa habeat veram potestatem in omnes fideles, in spiritualibus, ut habent Reges in temporalibus.*

Protest. Contendit igitur hoc in loco Bellarm. verum esse id quod antea lib. 3. cap. 19. pudebat eum fateri, *Papam scilicet in Ecclesia regnare.*

2. Bellarm. *Quaritur de legibus justis: nam injuste leges non sunt proprie leges: nam leges injuste ratione materia. non obligant, neque debent ullo modo servari quamvis illa qua sunt injuste ex parte finis, vel auctoris, vel etiam forma, seu modi, servanda sunt, quando sequeretur scandalum si non servarentur.*

Protest. Verba dat Bellarm. nam antea cap. 3. docebat. Non esse fidelium judicare, an Papa erret, necne, & c. 5. non esse subditorum, hac de re dubitare sed simpliciter obedire: ita ut, si Papa erraret, precipiendo vitia, vel prohibendo virtutes, teneretur Ecclesia credere vitia esse bona, & virtutes malas, nisi vellet contra conscientiam peccare. Tenetur enim in rebus dubiis Ecclesia acquiescere judicio summi Pontificis, & facere quod ille precipit, non facere quod ille prohibet, ac ne forte contra conscientiam agat, tenetur credere, bonum esse quod ille precipit: malum quod ille prohibet.

Argumenta Bellarmini.

3. Bellarm. *Deut. 17. qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, &c.*

Protest. I. Nihil hic dicitur de novis legibus condendis. II. Nihil de imperio Sacerdotis (nisi ex corrupta versione) sed de ejus ministerio, *teshareth.* III. Nihil de uno Pontifice. *Prudens Lector* (ait Cajet. in illum locum) advertit, quod definitio ambigua causa, non ab uno sed à multis Sacerdotibus & iudice describitur, & ex loco sancto, secundum legem.

4. Bellarm. *Matth. 16. quodcunque ligaveris, &c. ligare autem significat legem opponere. Matth. 23. alligant onera gravia.*

Protest. I. Non sequitur: si aliquando ligare sit legem imponere, ergo in hoc loco ita sonat. II. Ne quidem *Matth. 23.* significat impositionem novarum legum, sed legis Mosaicæ exactionem. III. Nihil ibi de Papa dicitur, magis quam de Presbytero quovis.

5. Bellarm. *Ioh. 21. Pasce oves est vocabulum regium.*

Protest. Pascitur vento Papa, dum Pastoris nomine, quamvis non pascat, in regium solium evchitur.

6. Bellarm. *Ioh. 20. Sicut misit me Pater, ita mitto ego vos, sed Christus habuit potestatem precipiendi, & judicandi.*

Protest. Christus etiam habuit potestatem nova Sacramenta instituendi, & totam Ecclesiæ formam commutandi, imo & mundum redimendi: Quidni & Papa?

7. Bellarm.

7. Bellarm. *Act. 15. Apostoli novam legem condunt, de suffocato, & sanguine, &c.*

Protest. I. Non sequitur argumentatio, ab Apostolis ad Papam. *II.* Nulla hic lex nova fertur.

Bellarmin. *Apostoli vocant illam onus: res necessarias: & eas præcipiebant.*

Protest. Onus non simpliciter vocantur, sed aliquo modo fuerunt pars oneris, id est, observantia legalis, ut Dion. Carth. observat. *Necessaria* fuerunt antequam Apostoli quidquam de iis statuerant, non absolute, sed quatenus in eis charitas jubeat morem gerere infirmis, ut Cajetanus notat. *Præcipiuntur* autem omnia officia charitatis. *Præceptum* vetus de suffocato & sanguine ait Alexander Ales p. 3. q. 5, 5. m. 3. a. 2. s. 3.) fuit ad tempus ab Apostolis permixtum, propter pacificationem, ad vitandum scandalum, & concordiam inducendam. *II.* Paulus qui interfuit huic Apostolorum Concilio, & optime illud intelligebat, 1 Cor. 8 & 10 apertissime docet, non esse illicitum comedere idolothyta, nisi inde infirmi scandalizentur.

Bellarmin. *I.* Fortasse eo tempore nondum pervenerat ad Corinthios præceptum Apostolorum: quæstionem enim istam de immolatis proponebant Paulo 5 Cor. 8. & Paulus judicavit expedire adhuc illis non tradere hoc præceptum.

Protest. I. Non est credibile ad Corinthios nondum pervenisse præceptum illud quod Paulus tradebat omnibus Ecclesiis per quas transibat, *Act. 16, 4.* præsertim cum idem Paulus fuit Ecclesiæ Corinthiæ architectus. *I Corinth. 3, 10.* Adeo ab simile veri hoc aliis Pontificiis videtur, ut ad alterum extremum confugerint (Bellarm. hoc in loco teste) non verentes affirmare, legem Apostolicam tum abrogari cœpisse apud Corinthios, & Alexander Ales expresse dicit (loco antea citato) Paulum Apostolicum hoc præceptum in locis pluribus retractasse. *II.* Quæ ratio fingi potest, cur non expediens tum temporis fuerit saltem indicare Corinthiis hoc præceptum? An expediens potuit esse de rebus necessariis ita tractare, quasi essent indifferentes? *III.* Proponebant Paulo istam quæstionem, ut ejus autoritate, & ope quosdam scientia sua inflatos, & decreto illi sophisticè illudentes, possent ad officium revocare.

Bellarmin. *2.* Paulus reddit rationem præcepti Apostolici. Non autem sequitur: Paulus dicit immolata non esse mala ex se, sed tantum ratione scandali, & periculi: ergo si non adsit scandalum, neque periculum, poterunt licite comedi, potuerunt enim nihilominus absolute prohiberi.

Protest. I. Imo vero sequitur. Nam si tantum ratione scandali

scandali & periculi sint mala, tum nulla alia ratione, ne quidem Apostolici præcepti ratione. II. Paulus ita reddit rationem præcepti, ut si absit scandalum & periculum, licite possint comedi immolata 1 Cor. 10, 23. 25. Ratio igitur præcepti adversatur sententiam Bellarm. qui vult ista fuisse absolute prohibita, & ex prohibitione etiam absolute mala.

8. Bellarm. Rom. 13. *Subditi estote potestatibus sublimioribus propter conscientiam. &c.*

Protest. I. Hic locus non magis favet legibus Papæ, quam decretis primarii Pontificis Mahumetani qui *Muphi* vocatur. II. Quamvis hominum leges bonas, quatenus sunt bonæ, observare Dei lex conscientias nostras astringat, non sequitur tamen inde, ipsas leges hominum, conscientias obligare.

9. Bellarm. 1 Cor. 4. *Apostoli habuerunt virgam.*

Protest. Habuerunt quidem potestatem singularem inordinatos coercendi & in ordinem redigendi: Ecclesia etiam habet potestatem similem ordinariam, sed non plane parem. Quibus funibus huic antecedenti connecti potest consequens illud ergo Papa potest leges condere omnium fidelium conscientiam obligantes?

10. Bellar. 1 Tim. 3. *Paulus legem statuit ne bigami ordinentur.*

Protest. I. Paulus non fuit Papa Romanus. Mirum est nullas leges proferri Romæ à Petro latas & promulgatas. II. Nihilo plus novæ legis fuit in iis quæ Paulus docet de castitate Episcopo necessaria, quam in iis quæ tradit de cæteris virtutibus in eo requirendis.

II. Bellarm. 1 Tim. 5. *adversus Presbyterum, accusationem noli recipere: nisi sub duobus aut tribus testibus. Hic apertissime docetur Episcopum habere suum tribunal, etiam extra forum conscientia.*

Protest. Probandum fuit Bellarm. Papam posse leges condere in foro conscientia: ille autem (quid pro quo) concludit Episcopum, non Papam, posse judicare, non leges ferre, extra forum conscientia. II. Multi etiam in rebus politicis potestatem judicandi habent, qui non possunt leges novas ferre. Concedit Azorius Iesuita, instit. mor. p. 2. lib. 11, cap. 2. Samuelem & cæteros iudices qui populum Israëliticum, ante Saulem in Regem creatum, gubernabant, non habuisse potestatem condendi leges, sed ex præscripto divina legis rexisse, & inde dici, Deum tum temporis populum gubernasse. Annon Deus æque gubernare debet in Ecclesia sua? III. Falsum est Timotheum habuisse tribunal extra forum conscientia: aut illum esse forum Ecclesiasticum, præter forum conscientia. IV. Iudicium illud non competebat soli Episcopo, nedum Papæ soli, sed & cæteris Ecclesiæ præfectis.

12. Bel-

12. Bellarm. *Sunt alia loca multa, quæ minus quidem urgent, tamen suam habent efficaciam.*

Protest. Si minus urgeant quam præcedentia, tum efficacia eorum minor est nulla: nullam enim in prioribus efficaciam esse, ex dictis apparet.

13. Bellarm. *Idem probatur ex traditione Patrum.*

Protest. Patres antiqui nihil omnino testantur, de Papæ protestate in conscientias omnium fidelium.

14. Bellarm. *Necessaria sunt in Ecclesia, præter legem Evangelicam, conclusiones ex illa, & determinationes ejus.*

Protest. I. Possunt leges condi sine Papa. II. Nullæ novæ determinationes reales sunt necessariæ, quæ non inveniuntur in Scriptura 1 Tim. 3. 16. directionis ordinis & decori, neque sunt leges, neque propriæ religionis.

Argumenta nostra.

Non hic proferuntur illa argumenta, quæ propriæ pugnant adversus coactivam potestatem Papa in conscientias omnium fidelium: sed quæ communiter vindicant fidelium conscientias ab obligatione legum humanarum, præsertim in causa religionis.

15. *Protest.* Matth. ult. 20. *docentes quæ mandavi vobis: non quæ vos mandabitis.*

Bellarmin. *In iis quæ mandavit Dominus, illud etiam est, ut serventur præcepta Prælatorum. Luc. 10, 16. qui vos audit, me audit.*

Protest. Qui audit discipulos Christi proclamantes, appropinquavit regnum celorum. Matth. 10, 7. Christum audit: Quid hoc ad novas leges ferendas? Simili ratione probare possit Bellarm. licere Prælati novum Evangelium condere, quia in mandatis Christi fuit ut reciperetur Evangelium Pauli Rom. 2, 16. 1 Thess. 1, 5. Thess. 2, 14. 2 Tim. 2, 8. Verba autem Christi. Matth. 28, 20. sunt adeo manifesta, ut Cajetanus ipse Cardinalis, hunc reddat eorum sensum. *quæ mandavi ego, non mandabitis vos, non adinvenietis vos, mea enim mandata servare, est necessarium ad salutem: vestra autem possunt esse mortifera.*

16. *Protest.* Deut. 4, 3 & 12, 32. *Non addetis ad verbum. Quod præcipio tibi hoc tantum facito.*

Bellarmin. I. *Non prohibetur additio ad numerum præceptorum, ut si ex decem præceptis fierent duodecim vel per detraktionem, octo: sed additio ad opus præceptum, ut si loco unius agni, vel duo vel dimidium ab una familia in Paschate comederetur.*

Protest. I. Perfectio legis divinæ, & accurata ejus observatio ut perfectæ, quæ rationes fuerunt illius admonitionis, omnem additionem excludunt. II. Quid magis impie dici potest, quam quædam ex præceptis Dei posse per detraktionem ab hominibus expungi ita ut decem revocentur

revocentur ad octo? eandem autem rationem esse addendi & detrahendi, concedit hic Bellarm. III. Gravius est crimen addere novum præceptum, quam addere opus præceptum. Neque enim potest addi opus ex præcepto nisi addatur præceptum: & præceptum plane novum ex sese plus habet præsumptionis, & innovationis.

Bellarm. *De caeremonialibus additis, habemus exempla. Est. 9 Ioh. 10. I Sam. 30.*

Protest. I. Celebratio diei sortium *Est. 9, 22.* non fuit ex caeremonialis, sed voluntaria susceptio civilis commemorationis. Si autem religiosum institutum fuisset, author tamen ejus censendus est fuisse Deus per Mordecheum prophetam, non homo. II. Festum dedicationis Christus sua præsentia non magis approbavit *Ioh. 10.* quàm Apostoli post Christi mortem, sacrificia Iudaica, sua præsentia in templum sub illam horam ascendentes, approbant. *Act. 3. &c.* III. Statutum illud Davidis de æqua partitione prædæ. *I Sam. 30, 24.* nihil novi habebat sicut apparet, *Num. 31, 27.* Si habuisset, non tamen lex judicialis fuisset, sed conclusio ex lege naturæ deducta, antea non observata.

Bellarm. 2. *Prohibetur additio corrumpens, non perficiens opus præceptum.*

Protest. I. Recte observat Cajetanus in *Deut. 4.* prohiberi additionem & diminutionem etiam sub prætextu custodiendi mandata Dei. Prohibetur enim additio, ut custodiatur lex Dei: non potest igitur custodiri aut perfici addendo. II. Additio quæ videtur perficere id quod perfectum est, corrumpit illud, quia detrahunt ejus perfectioni. III. Additio & diminutio pariter prohibentur: sed nulla est diminutio quæ perficit & non corrumpit: ergo nec additio.

Bellarm. 3. *Prohibetur additio legum contrariarum.*

Protest. I. Omnes leges additæ sunt contrariæ huic prohibitioni: sic ignis alienus qui non præcipitur, prohibetur, *Lev. 10, 1.* non ignis contrarius: & limen appositum limini Dei *Exech. 43, 8.* non contrarium tantum.

Bellarm. 4. *In testamento novo, quod pertinet ad totum mundum, non potuerunt omnia tam facile determinari in speciali, atque in testamento veteri, quod uni tantum populo dabatur.*

Protest. I. Si Deus hoc non potuit, multo minus potest Papa. II. Totus mundus eandem rationem habet quoad fidem, cultum, & omnia illa quæ ad conscientiam spectant cum uno populo. III. Præter ordinis & decori speciales quasdam circumstantias, quæ novas leges conscientiæ ferendas non requirunt, nihil est, in quo unius gentis Ecclesiæ ab aliis debent differre. Ex hac variatione

tione responforum, fibimet invicem repugnantium, satis apparet, additionum authores, multa quidem effugia quærere, sed nihil invenire quo conscientias suas certas ac tutas possint præstare adversus claram illam prohibitionem, *ne addite ad verbum illud quod ego precipio vobis.*

17. *Protest.* Is 33, 22. Iac. 4, 12. Unus est legislator.

Bellarmin. *Unus & unicus est legislator primarius: talis non est Papa, sed vicarius ejus.*

Protest. I. Non possunt esse aut fingi plures primarii legislatores: otiosum esset, & indignum Scripturis hoc negare: & futile est effugium, sic illas enervare. II. Cum legislatoris proprium sit, primariam habere potestatem, secundarius non datur legislator, in rebus Ecclesiasticis: quia primaria illa authoritas Regis Ecclesiæ, nemini à Christo communicatur. III. Detractores illi, qui hac ratione à Iacobo cap. 4. redarguuntur, non hoc sibi arrogabant, ut essent primarii legislatores, sed legislatores tantum.

Bellarmin. *Iacobus alloquitur omnes homines, quatenus subsunt aliquibus legibus, & valuit dicere, nemini licere judicare legem sui superioris: cum unus tantum sit legislator primarius.*

Protest. I. Iacobus non respicit ibi leges qualescunque humanas, sed legem Dei: loquitur enim de lege cui omnes fratres pariter sunt subiecti. *vers. 11.* II. Nihil ibi dicitur de superiore quoquam præter Deum: nam omnes fideles considerat ut fratres. III. Nulla est consequentia in argumentatione illa quam Bellarm. affingit Iacobo: *Unicus est legislator primarius: non debetis igitur judicare legem alicujus superioris, quamvis non sit primarius.* IV. Papa etiam hac ratione satis damnatur: judicat enim legem Dei, quem verbis non audet negare esse superiorem suum.

18. *Protest.* Is 29. Mat. 15. Mar. 7. frustra me colunt, docentes doctrinas, quæ sunt mandata hominum.

Bellarmin. 1. *Per mandata hominum intelliguntur contraria legi divina. Mat. 15, 6.*

Protest. I. Omnia mandata hominum, in quorum observatione cultus Dei collocatur, damnantur expresse. II. Omnia talia mandata sunt contraria legi, non addes verbo quod tibi precipio. III. Nulla est cæremonia mystica à Pontificiis introducta, quæ minus contraria est legi Dei, quam fuit lotio manuum ex statuto Seniorum. *vers. 2.*

Bellarmin. 2. *Damnantur inutiles & frivole cæremonie solo spiritu humano adinventæ, Mar. 7.*

Protest. I. Si inutiles & frivole cæremonie ab hominibus adinventæ damnantur apud Marcum, eadem etiam apud Matthæum damnantur: de iisdem enim agitur, in utroque loco. II. Si omnes Iudæi, ne ipsis quidem Sacerdotibus

cerdotibus exceptis, damnandas huiusmodi cæremonias fovebant, quidni & idem contingere possit Papæ, & omnibus Romanis? III. Spiritu humano inventæ fuerunt omnes illæ cæremonie mysticæ quæ sine verbo Dei sunt in Ecclesiam introductæ: Spiritus enim Dei non suggerit alios cultus, quam quos Christus instituit. Ioh. 14, 26.

Bellarmin. 3. *Damnantur Iudæi, quod humanas quasdam leges pluris facerent quam divinam legem. Mat. 23, 23.*

Protest. I. De humanis legibus aut cæremoniis nihil ibi dicitur: sed comparatio instituitur inter leviora & graviora legis. II. Nulla fingi potest ratio aut modus, anteponendi cæremonias humanas legibus divinis, qui non magis aperte convenit Papistis, quam Iudæis.

19. *Protest.* Christiani sunt liberi à mandatis hominum. 2 Cor. 3. Gal. 4 & 5.

Bellarmin. *Libertas christiana consistit in liberatione à servitute peccati, legis moralis, & cæremonialis, & judicialis: sed non in liberatione ab obedientia Prælatorum.*

Protest. Ab obedientia illa erga præpositos quæ in Domino iis, vel in iis Domino debetur, nemo liberatur; sed Christiani liberantur ab iis qui spiritualium Rectorum partes sibi ultro sumunt: Col. 2, 18. & ab elementis, quæ præscribuntur ex præceptis & doctrinis hominum vers. 22. quæ magna pars est libertatis Christianæ vers. 20. ne scil. servi simus hominum, sed solius Christi. 1 Cor. 7, 23. *prohibemur fieri servi hominum* (ait Cajetanus in illum locum) *secundum illam partem qua sumus servi Christi, id est, humanis superstitionibus nos occupando, ut Thomas exponit. Immunitationem libertatis Christianæ à Prælatorum arrogantia & usurpatione proficisci agnoscunt Patres Concilii Ephesini, canone ultimo, dum cavent, Ne sub specie administrationis rerum sacrarum, potentia secularis typhus irrepat, sensimque imprudentes libertatem illam amittamus, quam nobis Dominus noster Iesus Christus proprio sanguine largitus est.*

20. *Protest.* Liberati sumus à cæremoniis Iudaicis divinis, quæ fuerunt divinæ: ergo multo magis ab humanis.

Bellarmin. I. *Cæremonie illæ fuerunt figura testamenti novi futuræ: ac proinde, re ipsa præsentē, cessare debuerunt.*

Protest. I. Omnes cæremonie Iudaicæ, non fuerunt proprie ordinatæ ut essent: figuræ testamenti novi: sed fuerunt ut Alexander Ales loquitur, *Par. 2. q. 55. Veneratione divina maiestatis, impressiva timoris, inductiva pietatis: faciebant ad eliminationem idololatriæ, ad declinationem occasionis erroris, ad laudatorem conditoris, ad honorem & reverentiam maiestatis, & ut Thomas observat, 1. 2. q. 102. a. 2. Literalem habuerant rationem, ad vitandum idololatriæ cultum, ad rememoranda beneficia Dei, ad insinuandam excellentiam divinam, & ad designandam dispositionem mentis*
qua

ita tunc requirebatur in colentibus Deum. Alias rationes non habent optinæ cæremoniæ humanarum, quæ apud Christianos sunt in usu. Si igitur Deus voluisset hujusmodi cæremonialem institutionem & cultum post Christi adventum, non est dubitandum, quin vel multas ex illis veteribus retinisset, vel similes de novo instituisset ipse, potius quam permetteret negotium tanti momenti arbitrio hominum vanorum.

Bellarm. 2. *Pauciores & leviores sunt Pontificia leges, Moïsis, sine comparatione.*

Protest. I. Detur hoc: nihil inde sequetur, nisi cæremonias omnes Iudaicas, & omni modo easdem non retineri. II. Quis statuet modum Papæ, quo minus plures adhuc & graviores leges suis subditis imponat? III. Nihil fuit inter omnes cæremonias Iudaicas, cui non simile & æquivalens aliquid in plerisque, & ejusdem generis multa plura reperiantur inter Pontificios: apud Pontificios autem multa observantur ab ethnicis desumpta, quibus Iudæi nihil habuerunt affine. Quod autem attinet ad gravitatem, una confessio auricularis, cum satisfactorum cura & Purgatorii redemptione, magis opprimit conscientias hominum, quam pleraque omnia Iudæis præscripta.

21. *Protest.* Altare Achaz, ab Vria paratum. 2 Reg. 16. hoc nomine damnatur, quod humanum fuit inventum. Novi etiam incolæ Samariæ cap. 17. plectuntur, quod novis cæremoniis Deum colebant: & Manassis peccatum insigne fuit cap. 21. quod altare novum exstruxerat in Hierusalem.

Bellarm. 1. *Scriptura docet istos omnes peccasse peccato idololatriæ.*

Protest. I. Qui Idololatriæ reatu tenentur, possunt etiam ac solent in aliis peccatis implicari, & iis præsertim quæ affinia sunt Idololatriæ. II. Idolatriæ malitiam participant, qui novas cæremonias proprie religiosas, aut nova media cultus in Ecclesiam Dei introducunt.

Bellarm. 2. *Achaz non reprehenditur quod altare novum erexit in templo sed quod tale altare erexit. &c.*

Protest. Utroque nomine damnatur, nam Bellarm. ipse fatetur cap. 17. additionem ad opus præceptum prohiberi: ut si duo agni loco unius adhiberentur: eadem autem est ratio si duo altaria loco unius constituentur. Si etiam altare novum erigere potuit Achaz cum Vria, quidni & nova sacrificia, novum propitiatorium, novum templum, & omnia nova? annon hoc est limen limini apponere, & postem postuli. Ezech. 43, 8? Similis est ratio Manassis, & Babylo-
niorum.

Bellarm. 3.

Bellarmin. 3. Salomon sine mandato Dei, sanctificavit locum templo, & ibi etiam obtulit holocausta 1 Reg 8, 64.

Protest. I. Salomon in eo nihil instituit novi, ab Ecclesia deinceps observandum, sed consuluit singulari & præsenti necessitati. II. Deus ipse fuit singulari modo præsens, vers. 10. Salomon etiam eo ipso tempore extraordinem actus fuit à Spiritu sancto, sicut apparet ex precibus quas concepit. Sacerdos adfuit cum *urim & thumim*: ita ut non sit verisimile, eum quicquam hac in re sine speciali directione fecisse: præsertim cum in cæteri omnibus, accurate sic observabat Dei præscriptum 1 Chron. 28, 19. & Moysi ipsi non est permissum, ut facere quidquam nisi ad exemplar illud quod ostensum est ipsi à Deo. Exod. 25, 9.

22. Protest. 1 Cor. 7, 23. ne estote servi hominum.

Bellarmin. Eo in loco solummodo præcipitur ne serviamus hominibus præcipue propter homines, sed magis Deo in hominibus.

Protest. Hæc interpretatio convenit servituti corporali: sed illo in loco agit Apostolus de spirituali: & sic Thomas Aquinas, Cajetanus, Contarenus explicant de servitute animæ & conscientię. II. Eadem ratione liberari dicimur à servitute hominum, qua ex peccati dominio vindicamur, quia scilicet *empii sumus pretio, ut servi simus Christi*. Sed peccato neque præcipue, neque secundoario servire debemus: ergo neque hominibus, quoad subjectionem spirituales. III. Præceptum illud serviendi Deo in hominibus, nullo modo tollit aut minuit, sed (per subordinationem) auget subjectionem erga homines: Eph. 6. sed hoc præceptum per manifestam oppositionem, tollit illam subjectionem de qua agitur, ne homini aut hominibus omnino præstetur: *servi estis Christi: ne estote hominum*.

23. Protest. Conscientia ad forum solius Dei pertinet. Ipse enim solus scrutatur corda. Ipse solus potest damnare ad pœnam mortis æternæ: atque adeo solus ad pœnam talem conscientias hominum obligare.

Bellarmin. I. Vno modo conscientia pertinet ad forum solius Dei: quatenus scilicet solus Deus potest videre hominum conscientias, & judicare de actibus internis, qui exterius non patent. Alio modo, non ad solius Dei forum pertinet conscientia, sed & ad hominum forum: quatenus scilicet homo ex præcepto ita obligatur ad opus externum faciendum, ut si non faciat iudicet ipse, in conscientia sua, se male facere, & hoc sufficit ad conscientiam obligandam.

Protest. I. Negatur ista consequentia: Si homo non possit cognoscere, & judicare de conscientia, neque pœnam infligere conscientia, tum conscientia non subicitur hominum fore ut ab ipsis iudicetur
& ali-

et obligetur. Hæc autem nittitur illo axiomate, à sensu communi omnium hominum approbatio cui non convenit definitio rei, illi non convenit res ipsa definita. II. Nullo modo sufficit eo, ut homo obliget conscientiam alterius, eum illud precipere, quod si alter non faciat, judicare possit in conscientia sua, se male fecisse: si enim peritus medicus hoc aut illud salubre præscribat ægro periclitanti, si medico non pareat, possit merito in conscientia sua judicare, se male facere: Medicorum tamen præscripta non obligant conscientias ægrorum. III. Cum Bellarm. hic plus juris non tribuit homini in conscientiam, quam ut obliget ad opus externum, abrogat obiter Papæ potestatem omnem ferendi leges de fide, & moribus internis, quam antea ipsi tam confidenter arrogabat. IV. Nullam hic differentiam statuit Bellarm. inter potestatem Papæ, & Principis alicujus mundani, imo Ethnici, in conscientiis hominum obligandis: cum tamen Iesuitarum doctrina recepta sit, (ut videre est apud Filincium de cas. conf. tom. 2. li. 21. n. 14. 12.) Ecclesiasticam legem (non civilem) posse determinare culpam, præcipiendo sub mortali, quia directe habet vim in animas, obligando conscientias.

Bellarm. 2. *Leges humana non obligant sub pœna mortis aeternæ, nisi quatenus violatione legis humana, offenditur Deus.*

Protest. Non igitur directe, proxime, & per se obligant: (quod etiam Azorius fatetur, part. 2. lib. 5. cap. 6.) sed quatenus in illis lex aliqua Dei violatur. Hoc autem sensu, obligari homines in suis conscientiis, ad bonas leges observandas, docemus omnes. Leges tamen ipsæ humanæ non obligant conscientiam, sed illa lex, cujus violatio proprie infert mortis reatum. Tenebatur David in conscientia, sequi consilium Abigailæ. I Sam. 25. neque tamen autoritas, neque prudentia illius foeminæ, obligabat conscientiam Davidis. Atque hæc est illa exigua lucis scintilla, quam aliquo modo residuam fuisse in densissimis tenebris Papatus, recte observat Calvinus. Sic Thomas. 2. 2. q. 104. a. 5. Ex Seneca citat, & probat, mentem esse sui juris respectu hominum, & inde concludit, in his quæ pertinent ad interiorem motum voluntatis hominem non teneri homini obedire, sed solum Deo. Idem cum Thoma habet Gregorius de Valentia, in illum locum. Silvester, in voce obedientia & plerique omnes Scholastici, ut ostendit Azorius, instit. mor. par. 1. lib. 5. cap. 10. Thomas autem ipse 1. 2. quæst. 91. a. 4. inde concludit, hominem non posse legem ferre conscientiæ, quia de his potest homo legem facere, de quibus potest judicare, judicium autem hominis non potest esse de interioribus motibus, sed solum de exterioribus. Sed luculentis-

simis

fine omnium Gerson de vita spirituali, *Lect. 4. p. 3.* Nulla lege humana conscientia hominum tenentur, ut lethale peccatum sit, contra eam fiat, nisi ea lex ortum habeat à lege divina, cujus solius violatio lethali culpa tribuitur.

CAP. VIII. De jurisdictione, à Papa in alios derivanda. Cap. 22.

Quamvis in ista quæstione non agit adversus nos Bellarm. sed contra Pontificios quosdam de plenitudine potestatis Papæ non satis ut videtur edoctos, atque adeo possit à nobis præteriri; operæ pretium tamen erit breviter observare, quomodo Bellarm. in omni parte hujus disceptationis, aut veritati, aut sibi metipso semper adversatur.

T H E S I S I.

Bellarm. Triplex est in Pontifice aliisque Episcopis potestas. Una ordinis, altera jurisdictionis interioris, tertia jurisdictionis exterioris. Prima refertur ad sacramenta conficienda & ministranda. Secunda populum Christianum regendum in foro interiori conscientia. tertia ad eundem populum regendum in foro exteriori.

Protest. I. De Pontifice, negamus eum ullam omnino Ecclesiasticam habere potestatem, ex institutione divina. *II.* Episcopum distinguimus in ministerialem Episcopum, vel Pastorem unius Ecclesiæ particularis qualem. Eundem, quæ ordinis primatum habet inter variarum Ecclesiarum pastores, & Episcopum Monarchicæ potestate utentem in varias Ecclesias, & earum Pastores. Primum dicimus potestatem habere à Deo, secundum ordinis insuper prærogativam ab hominibus accipere, tertium non ex institutione divina, sed vel à Papa, vel iisdem artibus cum Papa, potestatem quam habet sibi inmet acquisivisse. *III.* Absurde distinguitur potestas ordinis, à reliquis. Ordo enim (ait Alex. Ales, par. 4. q. 21. m. 4.) non est potestas, sed habet sibi annexam potestatem ligandi & solvendi, in foro penitentia, & in foro causa. *IV.* Potestas etiam sine ulla ratione justa, distribuitur in jurisdictionem interiori & exteriori. Una enim & eadem est potestas (ait idem ibid.) ligandi & solvendi in foro penitentiali, & in foro judiciali, licet actus sint diversi. *V.* Male definitur potestas ordinis per relationem ad sacramenta, quia Episcopi à Deo ordinati ordinantur præcipue ad pascendum populum verbo scientiæ ac sapientiæ. Et secundum Pontificios, qui Sacerdos ordinatur, non potest, omnia sacramenta administrare, ordinum (puta) & confirmationis. Præterea dum Sacramentum

sacramentum pœnitentiæ administrat, exercet jurisdictionem: ita ut non possint hac ratione distingui potestas ordinis, & jurisdictionis internæ. VI. Regere interne & regere externæ, non constituunt duas jurisdictiones: quia internum & externum non variant naturam vel essentiam rei, sed modum tantum.

2. Bellarm. *De prima & secunda potestate, non est questione nostra. Nam de prima certum est apud omnes, illam aequè immediate habere à Deo Episcopos, ac Papam: confertur enim per quandam consecrationem, quæ aequè operatur in uno, atque in alio. De secunda est quidem aliqua dissensio: quidam enim eam immediate à Deo conferri volunt: alii ab homine per simplicem injunctionem: ambo tamen in eo conveniunt, quod usus hujus potestatis pendeat à jurisdictione exteriori. Præterea duæ istæ potestates pertinent ad materiam de clavibus Ecclesiæ.*

Protest. I. Potestas ordinis talis qualem Pontificii intelligunt, quam Toletus de instruct. Sacerd. lib. 1. cap. 3. definit esse potestatem transubstantiandi panem in verum corpus Christi, neque immediate neque mediate ad quenquam derivatur à Christo, sed (per mendacium) ab Antichristo solo. II. Si certum sit à Christo immediate haberi primam potestatem, idem etiam certum est de secunda, & tertia: Nam secunda continetur in prima secundum explicationem Bellarm. & tertia est eadem cum secunda, sicut antea fuit declaratum. III. Si omnia quæ conferuntur per consecrationem, immediate à Deo habentur, tum etiam jurisdictio externa Episcoporum: quia (teste Thoma 2. 2. q. 184. a. 6. ad 2. committitur illi cum solemnitate consecrationis. Et necesse est, ut vel per consecrationem, vel per simplicem hominis injunctionem accipiant istam potestatem: posteriorem autem viam non audet defendere ipsemet Bellarm. tum enim potestas hæc esset tantum delegata, ex alterius commissione, sicut Vicarii, Cancellarii, Officiales, Commissarii, & aliæ quisquiliæ ab Episcopis Papalibus, eam accipere solent. IV. Effugium quod habet Bellarm. de usu potestatis internæ ab externa jurisdictione pendens, nihil omnino valet; Legitimum enim usum etiam sacramentalis potestatis ab eadem pendere Pontificii docent, ut videre est apud Thomam, 2. 2. q. 39. a. 3. V. Neque valet quidquam quod addit de duabus primis potestatibus. quod pertinent ad claves. Nam ut Toletus observat, (loco antea notato) potestas conficiendi corpus Christi, non dicitur clavis: Et Scholastici ipsi non minus externam quam internam jurisdictionem Ecclesiasticam referunt ad clavium potestatem. Neque ullam jurisdictionem promisit Christus Ecclesiæ, aut ipsi Petro, quæ in clavibus

bus non continetur. Et ridiculum est fingere, Christum dedisse pastoribus potestatem aperiendi ac claudendi clanculum in aure confitentis, sed non publice coram Ecclesia tota.

3. Bellarm. *Conveniunt omnes in eo, jurisdictionem Episcoporum, saltem in genere, esse de jure divino. Nam Christus ordinavit ut sint in Ecclesia Pastores & Doctores. Et nisi ita esset, posset Pontifex mutare hunc ordinem, & instituire ne ullus sit in Ecclesia Episcopus quod sine dubio non potest facere.*

Protest. I. De Pastoribus & Doctoribus nemo potest dubitare: sed talibus Episcopis quales Bellarm. intelligit, & tali jurisdictione qualem illi exercent, neque vestigium ullum juris divini in Scripturis habetur, neque in eo conveniunt, ne Pontificii quidem omnes, Bellarmi verba sunt de Rom. Pont. lib. I. cap. 3. Videtur Hieronymus in eadem sententia fuisse, ut existimaret Episcopos, si de jurisdictione agatur, esse quidem Presbyteris majores: sed de jure Ecclesiastico, non divino. Varii item in Concilio Tridentino, illam sententiam tuebantur contra Hispanos, in gratiam & ex auctoritate Papæ ac Legatorum ipsius, inter quos Lainezius fuit Iesuitarum Generalis, ita ut Hispani non potuerint obtinere, ut certi aliquid de Episcoporum jure in illo Concilio statueretur, Pet. Suav. Hist. Concil. Trident. lib. 7. II. Extra dubium non est apud Pontificios Papam non posse mutare aut tollere ordinem istum Episcoporum. Bannes in 2. 2. art. 10. pag. 159. æque hoc possi Papam facere concedit, ac sine præmissa consultatione debita, res fidei temere definire. Azorius autem instit. mor. part. 2. lib. 3. cap. 30. pro confesso ponit, Episcoporum jurisdictionem, Rom. Pont. jure possit tollere, minuere, restringere, mutare, aut variare.

4. Bellarm. *Tres sunt de hac re Theologorum sententia.*

Protest. Non consentiunt igitur Pontificii inter sese neque de Episcoporum auctoritate, ex qua Ecclesiarum salutem, & Conciliorum auctoritatem, pendere faciunt neque de plenitudine potestatis Papæ, quæ & qualis si agnoscenda.

5. Bellarm. *Sententia verissima est, Episcopus suam auctoritatem, non à Christo, sed à summo Pontifice accipere immediate.*

Protest. I. Si res se ita habeat tum isti Episcopi sunt immediate creaturæ vicarii & servi Papæ, non Christi. II. Papa hac ratione, profitetur se profanum, sacrilegum, & Antichristianum. Gregorius enim (teste Bell. lib. 2. cap. 31.) hæc omnia pronunciat de eo, qui ita vult esse universalis Episcopus, ut ceteri sint tantum vicarii illius. Quod autem Papa omnes Episcopos per hanc dependentiam quatuor

quam habent ab ipso faciat vicarios suos, manifesto apparet, ex doctrina & praxi Papali, qua hoc mysterium explicatur, & probatur. *Alias* (ait Bannes in 2, 2, q. 1. a. 10. pag. 163) non posset Papa aliquid mutare circa jurisdictionem Episcoporum, uniendo, ampliando, restringendo, vel extendendo, quod videmus fieri: non indigerent Episcopi confirmatione Papa: non posset Papa ad suum iudicium advocare quæ pertinent ad jurisdictionem Episcoporum, nec etiam alius committere: non posset facere quin Episcopus exerceret actus jurisdictionis: Non posset sine errore dicere: præficimus talem vicarium tali Ecclesie, committentes ei administrationem; aut ego confero tibi curam talis Ecclesie: non posset denique Papa solo verbo, auferre alicui Episcopo potestatem jurisdictionis, & amovere illam à sua Ecclesia. & illum degradare: quorum contraria docet consuetudo. Si hæc non sufficiant ad Episcopos redigendos in ordinem vicariorum Papæ, nihil sufficiet. Neque certe tam ægre debet hoc ab Episcopis Papalibus ferri, cum illi etiam, eodem modo, subijciunt sibi pastores plebanos, vel parochos, sicut Balvi subijciuntur Regi. Thom. 2. 2. q. 184. a. 6. ad 2.

6. Bellarm. *Apostoli acceperunt immediate à Christo omnem auctoritatem ac jurisdictionem.*

Protest. Hoc quidem vere dicitur: sed nullo modo consequenter iis quæ antea Bellarm. pro Papa sæpius dictavit. Accepimus enim antea à Bellarm. lib. 1, cap. 9. Christum quidem cum in terris degeret fuisse summum visibilem Ecclesie Rectorem: sed postea Petrum & Petri successores. Vnde necessario sequitur, Apostolos quamvis auctoritatem suam primo acceperint à Christo, post ascensum tamen ejus, eandem Petro, Lino, &c. pendentem retinuisse: sicut magistratus à Principe aliquo creati, auctoritatem suam per continuationem accipiunt etiam ab ejus successore, Magister autem clarum est quod Bellarm. ejusd. lib. c. 12. affirmat: *Apostolis summam potestatem collatam ut legatis, cum quadam subjectione ad Petrum, &c. 16. contendit Apostolos tanquam oviculas commendatos fuisse Petro, ut ab ipso pascerentur.* Sed quam directe Bellarm. cum semetipso pugnet ex confirmationibus hujus assertionis magis adhuc apparebit.

7. Bellarm. *Ioh. 20. Sicut misit me Pater, ita ego mitto vos. Per hæc verba idem datur, Apostolis, quod Petro fuerat promissum per illud, tibi dabo claves, & postea exhibitum per illud, pascere oves meas.*

Protest. Et tamen lib. 1, c. 10. &c. contendit Bellarm. monarchiam istis verbis Petro promissam & exhibitam fuisse.

8. Bellarm. *Paulus ex professo docet se auctoritatem & jurisdictionem habuisse à Christo non à Petro, Gal. 2. qui videbantur esse a-jud, mihi nihil contulerunt.*

Protest. Cum nos istum locum urgebamus, responsum

fuit a Bellarm. l. I, c. 16. agere ibi Paulum, de doctrina non de gubernatione.

9. Bellarm. *Apostoli à solo Christo facti sunt. & ab ipso constituti Sacerdotes & Episcopi post mortem. Ioh. 20.*

Protest. Antea tamen, l. I, c. 23. fuit hæc prærogativa magna Petri, quod ille solus à Christo Episcopus ordinatus fuerit, ceteri autem à Petro Episcopalem consecrationem acceperint. Et probatur hoc ibi ex Turrecremata, quem isto in loco adversarium sibi proponit Bellarm. in una & eadem quæstione. Ex istis contradictionibus, satis apparet Bellarm. non tam veritati quæ unica est & sui similis, quam scenæ, cui serviendum ipsi fuit, & tempori, tam assertiones quam argumenta sua accommodasse, & easdem Scripturas varie, modo huc, modo illuc, prout occasio ferebat detorsisse.

10. Bellarm. Num. II, 17. *Derivatur virtus Seniorum à Mosis virtute, constat autem Papam in Ecclesia eum locum habere, quem habuit Moses in populo Iudeorum.*

Protest. I. Antea l. I, c. 9. voluit Bellarm. Aaronem typum fuisse Papæ: nunc vero typum ejus constituit Moysen, qui Aaroni fuit vice Dei, Exod. 4, 16. Papa igitur prout Bellarm. placet est (ut de Iesuita dicitur) *omnis homo.* II. Virtus in Seniores à Mose derivata, fuit Politica. An Papa etiam est caput Politicum? III. In illa derivatione virtutis, nulla differentia fuit inter potestatem ordinis, jurisdictionis interna, & externa: simul & semel tota virtus ab eodem principio communicabatur. Hoc autem Papa sibi non arrogat, nisi in externa sola jurisdictionis potestate. IV. Non proprie derivebatur virtus illorum Seniorum a Mose: sed similem plane virtutem cum virtute Mosis, a Deo illis communicatam fuisse hac phrasi significatur, *sepenam de Spiritu qui est super te, ponamque in eis. Insignatur* (ait Cajet.) *quod talem spiritum illis daret, qualem participarent à spiritu qui fuit in Mose, si spiritus ille esset diffusivus sui, quemadmodum lux candela diffundit lumen suum in diaphano.* V. Si tale quid locum habuisset in Mose, & primis illis Senioribus, quale Bellarm. vult, non magis tamen ad exemplum trahi debuisset, quam Prophetiæ donum, quo eorundem Seniorum vocatio fuit extra ordinem obsignata v. 25. VI. Cum in Ecclesiastico statu veteris Testamenti, jurisdictionis derivatio nulla fuit a summo Sacerdote ad inferiores, non magis quam ordinis ipsius Sacerdotalis, neque potuit summus Sacerdos pro suo arbitrio, inferioris alicujus potestatem, minuere, restringere, mutare, aut variare, minus hoc multo credi vel admitti potest sub Test. Novo ubi talem differentiam graduum inter Pastores

stores Ecclesiæ non legitur Christus instituisse. Omnes Ministri Christi quoad potestatem illius muneris quo funguntur, immediate, & ex æquo pendent a Christo.

11. Bellarm. *Episcoporum Jurisdictio non est æqualis: unus enim habet unum oppidum, alius centum oppida, alius multas Provincias. Hac determinatio non est à Deo, sed ab homine.*

Protest. I. Qui centum oppidorum, aut multarum Provinciarum sunt Episcopi, in eo non sunt a Deo, sed ab hominibus, Deus instituit Episcopum qui esset unius Ecclesiæ Pastor. Perinde hic argumentatur Bellarm. ac si diceret, unus vir habet unam uxorem, alius duas, alius plures: ergo jus conjugii non est à Deo terminatum. II. Eadem etiam ratione sequitur potestatem ordinis & jurisdictionis internæ non esse a Deo: quia alius in uno oppido, consecrat & audit confessiones, alius autem idem facit huc atque illuc cursitando.

12. Bellarm. *Papa non posset Episcoporum jurisdictionem auferre, aut mutare si haberent eam à Deo: sed certum est eum saepe hoc fecisse.*

Protest. Certum igitur est, Papam efferre sese supra Deum.

13. Bellarm. *Episcoporum jurisdictio in nullo verbo Dei fundatur.*

Protest. Pastores & doctores in genere a Christo ordinatos & constitutos in Ecclesia, probat Bellarm. c. 22. ex *Ephes. 4. ipse dedit*, & c. c. 25. addit alterum locum, de constitutione eorum speciali, *Act. 20. Spiritus Sanctus vos instituit Episcopos.*

14. Bellarm. *Constituti dicuntur Episcopi à S. Sancto, non immediate, sed mediate: quia Apostoli, inspirante Deo, & virtute accepta à S. Sancto illos Episcopos constituerant.*

Protest. I. Non igitur constituti fuerunt a Pontifice Romano. Neque potuit eorum jurisdictio auferri aut mutari a Papa. II. Non diversimode igitur acceperunt potestatem ordinis, jurisdictionis internæ, & externæ: sed integri Episcopi constituti sunt a Deo, non minus quoad jurisdictionem, quam quoad ordinis potestatem. III. Æque immediate est constitutio Pastorum a Deo, ac fingi potest constitutio Papæ. IV. Non latebat Bellarm. distinctio illa, quam Thomas tradit in *I. dist. 12. quest. 1. a. 3.* & contra Gentes, *lib. 3, c. 70. de mediato & immediato*, dici scilicet hæc vel ratione *virtutis* mediatæ, & immediate, vel ratione *suppositi*: immediatio (ut loquuntur) virtutis est, quando inter virtutem causæ & effectum, nulla alia virtus intercedit, aut alia causa proprie dicta illius effecti, quamvis intercedat suppositum aliquod tanquam instrumentum: hoc sensu, omnes veri Ministri vocantur & constituuntur in Ecclesia immediate a Deo, immedia-

tione scilicet virtutis Ecclesia tamen intercedit inter Deum & Ministros in illa vocatione tanquam instrumentum ejus : & hoc sensu, mediate vocantur à Deo per Ecclesiam, Bellarm. ipse lib. 2, cap. 17. non male hoc explicat, si loco *Papa*, ponatur in ejus verbis *Pastor*. In *Pastore* sunt tria : *Pastoratus* ipse, qui est quasi forma quædam : *Persona* quæ est subjectum ejus : & *conjunctio unius cum altero*. Prima est à solo Christo : secunda designatur ab electoribus, tertia est à Christo, mediante actu electorum : Electores igitur non dant potestatem, neque sunt causa potestatis illius quam habet Pastor. Cum noverit ista distinguere Bellarm. & hic tamen omnia confundit, prodit miseriam & causæ, & etiam conscientie suæ.

CAP. IX. De Temporalis potestate Papa, Lib. 5.

Quæstio prima est, an Papa, ex jure divino habeat ullam temporalem potestatem, in Reges, Principes, Regna, Principatus, & alias personas ac res seculares vel temporales? Bellarm. affirmat : nos negamus.

T H E S I S I.

Bellarm. *Papa non est Dominus totius mundi : non Orbis Christiani : neque habet ullam mere temporalem jurisdictionem directe, jure divino.*

Protest Vere quidem hoc dicitur a Bellarmino, sed contra sententiam & praxin Papæ: contra testimonium commune omnium Canonistarum, qui Papalis juris interpretes habentur consultissimi : & contra auctoritatem maximorum Theologorum Pontificiorum, sicut Alexander Carerius prolixè ostendit, de potestate Papæ, lib. 2. ubi etiam hanc opinionem Bellarm. operose confutat, & ejus nomine ipsum Bellarm. inter *impios Politicos*, aut *Hereticos* ponit, & cap. 5. *anathema* ipsi non dubitat denuntiare, approbante Cardinali cui librum suum inscribit, & ipso Papa cui palpum istum obtrudebat. Imo non desunt inter ipsos Iesuitas, qui publicis scriptis opponunt sese Bellarm. hac in parte, tanquam Papæ minus æquo tribuenti. Sic enim Azorius, instit. mor. par. 2. lib. 4, cap. 19. *Concludimus, veram esse Canonici juris interpretum sententiam, Romanum pontificem habere utramque potestatem, spiritualem, & temporalem, &c. Mihi non placet modus loquendi quo utuntur Victorius, Sotus (Bellarm.) quia insinuare videntur, penes Papam solum esse unam potestatem spiritualem, non temporalem, &c. in jure enim Canonico, absolute, & simpliciter dicitur, Papam utrumque gladium habere, spiritualem & temporalem, jure quidem & habitu, quamvis usu & actu, non nisi in certis quibusdam causis.*

2. Bellarm.

2. Bellarm. *Habet tamen Papa in ordine ad bonum spirituale, summam potestatem disponendi de temporalibus rebus, omnium Christianorum.*

Protest. Quod una manu abstulit Papæ Bellarm. id altera dat. Nam I. Summa potestas coactive disponendi de temporalibus, est Dominium in temporalia. Dum igitur hæc potestas tribuitur Papæ, constituitur Dominus in temporalibus, quod antea fuit negatum. II. Si nulla in re differt potestas Papæ a proprio & directo dominio, nisi in fine, aut ordine ad finem, (quæ est unica distinctionis ratio quæ hic indicatur) tum formaliter, & essentialiter non differt. Papa igitur a Bellarm. fit Dominus orbis Christiani, quoad essentialem & formalem rationem dominandi. III. Superioris finis respectus, ad quem collimat potestas Papæ, non inuit, sed auget dominium ejus nam quo nobilior est finis, eo firmior debet esse potestas quæ ad illum finem est exercenda. IV. Temporalia multa ad bonum spirituale immediate dirigere non magis potest Papa, quam Politicus aliquis Princeps, mediate autem ad spirituale bonum omnia dirigere, non minus debet ac potest Politicus Princeps quam Papa. Nulla igitur differentia apparet, ne quidem in ipso fine. V. Sine ulla ratione, restringitur ista potestas Papæ, ad temporalia bona Christianorum. Nam I. Christiani æque completum dominium habent in sua bona, atque infideles. Christiani quales, ex ipsorum Pontificiorum Doctorum confessione, non subjiciuntur spiritualibus suis superioribus, puta Papæ, nisi quatenus professi sunt & sponderunt in Baptismo, cum Ecclesiam ingrediebantur. Thom. in 2. dist. 44. q. 1. Sylvester, in verbo *obedientia*, sed de subjectione bonorum temporalium dominio Papæ vel directo, vel indirecto, nihil spondetur in Baptismo. Quamvis igitur non rectius, aut verius, magis tamen congruenter universali potestati Papæ docent Canonistæ, & post illos Bozsius, cum aliis, *Papam esse orbis totius Dominum.* Sunt verba Carerii, ubi supra. Azorius etiam instit. mor. par. 2. lib. 4. c. 19. ostendit totum terrarum orbem esse aliquo modo subiectum Papæ sub ratione *ovilis Christi, in quo alii sunt actus, ut Christiani, & alii potestate ac jure, ut Pagani.* VI. Nimis generaliter sine ulla determinatione limitante etiam ex Pontificiorum Doctorum sententia pronuntiatur hoc de temporalibus bonis: Nam patet (ait Cajetanus in 2. 2. q. 88. a. 12.) innumeras esse obligationes, quæ non subsunt Papa ad natum, ut patet in contractibus inter hominem & hominem. Quo ad bona temporalia non subjiciuntur Papa absolute sicut religiosi Prelatis suis: & tamen de ipsis religiosis, affirmat Bonaventura in 2. dist. 44. 40. Si

Prælati aliquid præcipiat, quod sit supra votum, non teneri eos ad illud implendum. Vbi etiam egregiam regulam addit de obedientia debita superioribus spiritualibus: obediendum est omnibus qui in cathedra sedent, in his quæ ad cathedram spectant, & in præceptis legis: in aliis autem non mandatur.

Argumenta Bellarmini.

3. Bellarm. I. *Potestas civilis subiecta est potestati spirituali. Nam I. finem habet subordinatum. 2. Sunt inter se hæ potestates connexæ, per dependentiam: sed spiritualia non dependent à temporalibus: ergo temporalia à spiritualibus pendent, illisque subiacentur. 3. Si temporalis administratio impediatur spirituale bonum, omnium iudicio, tenetur Princeps temporalis mutare illum modum administrandi.*

Protest. I. Quin potestas civilis spirituali debeat esse subiecta, modo spirituali, id est, ut Sorbonici interpretantur, suasive, directivæ, & conformiter ad ministerii Ecclesiastici naturam ducenti, nemo Christianus potest dubitare. Sed inde nihil concludi potest vel pro Papæ, vel pro Ecclesiæ autoritate, in pœnis temporalibus irrogandis. II. His iisdem rationibus, æque speciose probat Cæcilius, lib. 2, cap. 13 &c. Papam directe habere potestatem omnem temporalem. III. Simili plane ratione probari possit, Medicos habere temporalem potestatem in pecuarios, olitores, agricolas, fabros, cerevisiarios, & omnes illos quorum opera in iis rebus collocatur, quæ ad victum, vestitum, & vitæ conservationem spectant: quia sanitati ac vitæ conservationi, cui Medicorum invigilare, subordinantur. IV. Quicquid ulla ratione tribuitur potestati spirituali, id spiritualiter non corporaliter intelligi debet, sicut Alexander Alensis quem Bellarm. ad suas partes vocat, par. 3. q. 40. m. 5. concedit: spiritualis potestas iudicat secundum vindictam spiritualem, non corporalem.

4. Bellarm. 2. *Respublica Ecclesiastica debet esse perfecta, & sibi sufficiens in ordine ad suum finem consequendum: sed necessaria est ad finem spirituales potestas utendi, & disponendi de temporalibus rebus.*

Protest. I. Ecclesia, nisi una cum Christo spectetur, non est respublica perfecta, ne quidem quoad statum integram. II. Non sibi sufficit per se, sed suam sufficientiam per fidem apprehendit in Christo sitam. III. Per media visibilia non potest omnes difficultates superare, ad finem suum consequendum, sed Deo ut fidei conditori, & protectori commendat sese bene agendo, ex illa vocatione qua est vocata. IV. Non est necessarium ut ipsa Ecclesia habeat potestatem de temporalibus rebus disponendi: quia Deus habet & exercet potestatem omnia in ejus bonum convertendi. V. Sorbonici in libello de Eccles.

les. & Polit. potest. sect. 18. recte respondent, *omnis sufficientia Politia Ecclesiastica, ab observatione mandatorum Dei, non à iure gladii, aut Monarchia temporalis petenda est, Matth. 28, 20.*

5. Bellarm. 3. *Non licet Christianus tolerare Regem infidelem, aut hereticum alios pervertentem: sed judicare de talibus pertinet ad Papam: ergo etiam judicare Regem esse deponendum.*

Protest. I. Falsa est propositio, sicut Scriptura ubique clamat. *II.* Falsam esse assumptionem antea fuit probatum. *III.* Ex propositione & assumptione concessa, conclusio non sequeretur. Quamvis enim Monetarii sit judicare de moneta, non est ejus tamen judicium ferre in monetæ adulteratores.

Bellarmino. *Non licet Iudæis eligere Regem non Iudæum. Dent. 17. eadem autem est ratio apud Christianos tolerandi, aut non deponendi non Christianum, qua fuit apud ipsos eligendi non Iudæum.*

Protest. I. Electio & depositio Regum non pertinebat ad Ecclesiam, sed Remp. Iudaicam: id est, non ad Iudæos qua Ecclesiasticam, sed qua Politicam societatem constituiebant. *II.* Eligi non debent multa, quæ tamen licite possunt ferri. *III.* Illi ipsi Iudæi Cæsarem tolerare a Christo docentur. *IV.* Integra & propria ratio, quare solus Israelita debuit eligi in Regem inter Iudæos, non fuit periculum Idololatriæ, ut Bellarm. fingit: nam Proselytæ etiam excludebantur. *V.* Primi Christiani tolerabant multos Neronēs.

Bellarmino. *Hoc fuit quia tum Christianis deerant vires temporales.*

Protest. I. Ecclesia igitur per aliquot sæcula (ex Bellar. sententia) non fuit respublica perfecta, neque vires habuit necessarias ad suum finem consequendum. *II.* Si virium defectus fuisset causa hujus tolerationis, tum talium Imperatorum gubernatio non fuisset precibus Ecclesiæ juvanda: ad quod tamen Paulus hortatur. *1 Tim. 2, 2* *III.* Hac ratione subiectio fuisset ipsis præstanda, solum propter iram, non etiam propter conscientiam: quod idem Apostulus negat, *Rom. 13, 5*. *IV.* Carerius ipse, qui directam potestatem in temporalibus tribuit Papæ, hac in parte, modestior & sanior est Bellarm. nam lib. 2, cap. 23. concedit, *Ethnicorum Principum Papam non esse judicem, sed in civilibus causis omnibus, non minus quam ceteros homines illis subiectos fuisse: quia lex Christiana neminem suo jure aut domino privat.*

Bellarmino. *1 Cor. 6. Paulus jubet constitui novos judices temporalium causarum.*

Protest. I. Idem Paulus, eodem cap. dicit, *quid ad me de his qui foris sunt judicare?* Vnde etiam Carerius concludit, Papam non fuisse judicem Principum Ethnicorum. *II.* Iu-

bet Paulus arbitros eligere ad lites componendas, non iudices Ethnicos deponere, & substituere Christianos. **III.** Si vires habuerunt Christiani novos iudices ordinarios in omnibus urbibus ubi debebant constituendum certe non defuerunt ipsis vires novos Principes constituendi.

Bellarmin. *Religio non debet exponi periculo evidenti.*

Protest. Periculo exponit qui legitimam potestatem habet illud propulsandi. Petitur igitur illud quod est in quaestione.

Bellarmin. *Ius divinum est servare religionem veram.*

Protest. Iuste, non injuste. Iterum petitur quaestio.

Bellarmin. *Conjux fidelis, non tenetur manere cum conjugio infidelis, si ille non vult manere sine injuria fidei.*

Protest. I. Quaelibet injuria aut periculum non tollit obligationem manendi. II. Aliud est discedere extra ditionem Regis alicujus, aliud Regem deponere. III. Ecclesiae erga Regem, non est illa ratio quae est uxoris erga maritum suum: Rex non est Ecclesiae Rex: neque est Ecclesia sub eodem iugo cum Rege. Valet tamen & isthic quod Apostolus dicit. **I Cor. 7.** *Si infidelis sese separet, separatus esto.*

6. Bellarm. 4. *Reges & Principes omnes Christiani, pacto vel expresso, vel tacito, sceptrum suum subjecerunt Christo, etiam sub poena regni perdendi.*

Protest. Subjecerunt sua sceptrum & animas etiam Christo, sub poena mortis, & omnis generis cruciatus: non tamen sequitur inde vel Papam, vel Ecclesiam posse istas poenas illis infligere. Eadem ratione concludere possit Bellarm. Papam posse omnes suis bonis exuere, & postea mortis ferre sententiam, in omnes Christianos non Christiane viventes.

7. Bellarm. 5. *Pastori necessaria est potestas lupos arcendi omni ratione qua poterit, arietes furiosos recludendi, & oves pascendi ita ut convenit eis.*

Protest. I. Cuilibet plebano pastori magis ista conveniunt quam Papae. II. Haec facienda sunt a Pastore, ut recte monet Bellarm. *omni ratione qua poterit, id est, licite & jure pastoralis poterit.* Vel igitur nihil dicitur, vel petitur quaestio. III. Potestas harum rerum non magis est necessaria Pastori, quam vires illam potestatem exercendi. Sed Petro, Apostolis, reliquisque pastoribus primitivae Ecclesiae vires haec praestandi defuisse, audivimus modo a Bellarmino.

8. Bellarm. 6. **2 Par. 26.** *Rex Ozia fuit ad arbitrium Sacerdotis separatus, & consequenter regnandi auctoritate privatus, propter lepram*

pram corporalem : potest igitur Pontifex hoc facere , modo propter le-
ram spiritualement.

Protest. I. Si agendum sit exemplis , ex veteri Testa-
mento petitis , antiquior & firmitior est instantia quæ pe-
tatur à Salomone Rege, judicante & deponente Abiathar
Sacerdotem summum , 1 Reg 2, 27. II. Ozia non fuit
authoritate Regia privatus, sed usu ejus in ordinaria
procuracione regni. III. Neque facta fuit ipsa separa-
tio ejus ad arbitrium Sacerdotis proprie , sed Dei.
IV. Neque consequenter fuit Regno privandus , quia
separatus potuit per alios regnare. Bellarm. enim hoc
tribuit Papæ , quod possit per alios Episcopi munere de-
fungi.

9. Bellarm. 7. *Iojada Pontifex jussit, ut Athalia interficeretur,
& Ioas Rex crearetur.*

Protest. I. Athalia non fuit legitima Regina. II. Non
fuit à Iojada solo deposita, sed à tota congregatione con-
fœderata. III. Iojada quæ fecit hac in re præ cæteris,
non fecit ex singulari potestate Sacerdotali, sed tanquam
primaria authoritate pollens inter Iudæos , qui etiam ex
affinitate qua regni hæredem attingebat , singularem
habuit ejus tutelam. 2 Chron. 22, 11. IV. Conclusionis
ex isthoc exemplo sequentis , pudet aliquo modo ipsos
Pontificios. Non enim dicere solent (quidquid sentiant
ac faciant) licere Papæ pro arbitrio suo jubere , ut reges
interficerentur : aut interficiendos esse Reges ad arbi-
trium Papæ.

*Hactenus actum est de potestate Papa ingenta : sequitur alia potestas
temporalis Papa & Episcopis ejus ab aliis donata , vel ab ipsis ac-
quisita, breviter expendenda.*

Argumenta Bellarmini.

10. Bellarm. I. *Non repugnare, Pontificem simul esse Principem
spiritualem , & temporalem alicujus Provincia : probatur exemplis
Melchisedechi, Primogenitorum, Noë, Abrahami, &c. Moysi, Heli, &c.*

Protest. I. Princeps spiritualis præter Deum, Christum,
nullus est : nisi forsan Diabolus ita vocari possit quoad
spiritualem nequitiam, Ephes. 6, 12. & Antichristus quoad
spiritualem usurpationem templi Dei, 2 Theff 2, 4. II. Re-
pugnantia hujusmodi rerum variam considerationem
admittit. Quæ non absolute repugnant in essentia &
natura sua, possint tamen repugnantiam habere ex in-
stitutione Dei superveniente. Et quæ uno sæculo , vel
toto etiam illo spatio quod Christi adventum præcessit,
non repugnabant , postea tamen possint repugnare.

III. De

III. De toto tempore naturæ, (ut appellatur) usque ad legem latam, respondet Alenſis *pari 4. q. 2. m. 1. Potestatem spirituales tum temporis non fuisse distinctam à potestate terrena, per solemnem hominum consecrationem.* Ex illis igitur exemplis, ad Euangelii tempus non sequitur argumentatio paritatis, cum omnia sunt disparia. Neque magis ex his probatur temporalem potestatem convenire Episcopo, quam spirituales potestatem convenire Magistratui civili. Moſes non fuit summus Sacerdos, sed in prima constitutione Sacerdotii Aaronici, extra ordinem illa præſtabat quæ ex ordine ad Sacerdotem pertinebant. Heli fuit Sacerdos (quamvis non summus) sed extra ordinem excitatus ut populum judicaret. Sic etiam postea Machabæi quasi in communi incendio vocati fuerunt, quasi extra ordinem ad remp. erigendam ac sublevandam, non ad eam constanter gubernandam, aut regendam. IV. In novo Testamento, Ecclesiastica munera eorum qui in verbo & doctrina laborant, magis sunt spiritualia, magisque totum hominem postulantia, quam sub lege fuerunt. V. Minime omnium convenit hoc Papæ, qui directe præesse vult Ecclesiæ universali in spiritualibus, & indirecte regnis ac Rebus publicis in temporalibus, qui tot negotiis districtus tenetur, ut per se nunquam possit concionari, aut aliis officiis Episcoporum propriis defungi, ut ille insuper directam habeat potestatem Principis Politici & mundani. VI. Omnibus exemplis illis à Bellarm. allegatis, & plerisque insuper ordinariis, Sacerdotum illorum Veterum, efficacius multo probatur, conjugium sine ulla repugnantia Ecclesiasticis hominibus convenire: quod tamen Pontificii negant.

II. Bellarm. *Potestas Ecclesiastica & Politica, non sunt contraria, sed utraque bona.*

Protest. I. Conjugium etiam est bonum: ergo hac ratione convenit Pastoribus Ecclesiasticis. II. Nō sola contraria illa quæ sunt bona & mala sibi invicem in eodem subiecto repugnant, sed & disparata bona, quæ uni & eidem simul non possunt convenire: ut *Act. 9, 2, 4. Durare in precibus & administratione sermonis & ministrare mensis.* opponantur ut repugnantia, quamvis utraque sint bona. III. Bona illa quæ sunt imperfectorum, non conveniunt iis qui sunt in statu perfectionis: unde etiam inter Pontificios, qui Religiosi vocantur, abrenunciare tenentur, non tantum potestati omni civili, sed & propriis suis facultatibus. Sed potior & perfectior est status perfectionis Episcoporum, quam ipsorum Religiosorum.

Thom.

Thom. 2. 2. q. 184. a. 7. Repugnat igitur etiam hac ratione, ut Episcopi & Prælati Pontificii potestatem politicam exercerent.

12. Bellarm. *Vnus Rex potest præsse togatis, & armatis quamvis pax & bellum magis sint diversa, quam bona temporalia & spiritualia.*

Protest. I. Diversitas rerum non est ratio repugnantiae in istis administrationibus, sed diversitas ipsarum administrationum, prout à Deo sunt ordinatae, & ab hominibus debent earum naturae congruenter impleri. *II.* Pax & bellum conveniunt in eodem genere: neque magis diversa sunt quam *exhortari in doctrina sana, & contradicentes convincere*, qui etiam Episcopo quasi pax & bellum Ecclesiasticum optime conveniunt: *Tit 1, 9, 3.* Togatis etiam & armatis, temporalibus & spiritualibus rebus præesse debet Episcopus in Ecclesia sua: sed suo modo, id est, Ecclesiastico & Spirituali.

13. Bellarm. *Potest unus Rex gubernare diversissima Regna, & unus Episcopus plurimas Ecclesias, ergo unus homo potest regere unum Episcopatum, & unum Principatum.*

Protest. I. Hæc ratione æque concluditur, Principem posse esse Episcopum, ac Episcopum posse esse Principem. *II.* Non est par ratio Regnorum duorum & Ecclesiae, cum Principatu. Duo Regna sub una formali ratione comprehenduntur: sed administrationis politicae, & Ecclesiasticae, varia est forma, essentia, & natura. *III.* Ut unus homo plures simul Episcopatus retineat, fatetur Bellarm. de Pontif. lib. 2. cap. 6. *perniciosisimi exempli esse.* *IV.* Fatetur etiam Bellarm. lib. 3. cap. 24. Nullum tam exiguum Episcopum esse (intelligit autem Papalem) qui possit per se sufficere ad concionandum, & sacramenta administranda, in tota sua diœcesi. Repugnat igitur maxime, ut aliis etiam negotiis semetipsum implicarent, & sic novo onere suos humeros opprimerent, qui priori ferendo impares fuerunt.

14. Bellarm. *Pii homines fuerunt, qui Episcopis donarunt Principatus temporales.*

Protest. Pius etiam fuit David, qui imposuit Arcana plaustro, devehendam: & pius Vzza qui manum suam eidem admovebat. *2 Sam. 6.* hæc tamen facta improbata fuerunt.

15. Bellarm. *Et si absolute forte præstaret, Pontifices tractare solum spiritualia, tamen propter malitiam temporum, experientia clamat, utiliter & necessario donatos ipsis temporales Principatus.*

Protest. I. Malitia temporum non mutat institutionem Dei. *II.* Adversus istam malitiam temporum, sic in-

struit

struit Apostolus Episcopos, ut eo diligentius & magis instanter in officia spiritualia incumbant, 2 Tim 3 & 4 non ut temporali potestate semetipsos munirent. III. Degeneratio Ecclesiastici status in mundanum, & potestatum confusio, magna pars est malitiæ temporum, & aliarum partium causa procreans & conservans. Hoc experientia ita clamat, ut ea de re piis quamplurimis jam olim extorserit gravissimas querelas, & Concillis quibusdam sanctiones varias ruentem jam Ecclesiam aliquo modo sufflaminantes.

Argumenta nostra.

16. *Protest. Matth. 20.* Vos autem non sic.

Bellarmin. I. Dominus hic solum instituit meros Principes Ecclesiasticos.

Protest. I. Principatus Ecclesiasticus prohibetur, non instituitur hoc in loco: sicut antea fuit declaratum. II. Ostendere debet Bellarmin. ubinam à Christo instituti vel probati sunt Principes mixti, non mere Ecclesiastici, neque mere Politici, sed ex utraque potestate monstruose conflati.

Bellarmin. 2. Dominus non prohibet hic dominatum, sed violentum & tyrannicum dominatum: quod patet ex verbo κατακυριεύω.

Protest. I. Prohibet Dominus illud quod filii Zebedei petebant: illi autem non petebant licentiam tyrannice dominandi, sed principatum, aut dominatum. II. Verbum illud significat dominatum, sic patet ex Luc. 22, 25. ubi eodem sensu legitur κυριεύω sine præpositione, & Gen. 1, 28. cum mandatur homini subicere sibi terram, sine tyrannide, Græci eadem voce utuntur, κατακυριεύω: sicut & Psal. 72, 8. ubi agitur de Dominio ipsius Christi.

17. *Protest. Luc. 12, 14.* Quis me vobis iudicem præfecit? Act. 6. Non est æquum nos derelicto sermone Dei ministrare mensis.

Bellarmin. I. Posset responderi, Dominum in hoc mundo suscepisse personam Pontificis, non Principis temporalis, & illis verbis monuisse simplices Pontifices, ne se misceant alienis negotiis.

Protest. Posset igitur inde concludi, I. Papam cum Episcopis suis in temporali potestate usurpanda non sequi Christi exemplum & admonitionem. II. Suscipere illos id quod Christus non suscepit. III. Non esse simplices personas, sed instar Gygantum, Gen. 6, 4. ex nefanda mixtura prognatos.

Bellarmin. 2. Melius potest dici, generaliter in utroque loco admoneri Pontifices, & Principes, ne minutis & vilibus officiis ita occupentur, ut omittere cogantur majora.

Protest.

Protest. Melior ista glossa est merum subterfugium, extum enervans, & semetipsum evertens. Nam I. Non queritur tantum qualis admonitio ex verbis illis possit deduci: sed quænam sit sententia verborum, & qua ratione nitatur. II. Generalis admonitio non queritur, sed specialis illa quæ proprie in istis locis continetur. III. Sophistice, & falsa commixtione referuntur hæc ad civiles Principes, & Pontifices, cum ad Principes non spectent, & Pastores omnes respiciunt. IV. Minuta officia civilia non magis prohibentur Pastoribus Ecclesiasticis, quam grandiora. Nam *Luc. 12.* omnia illa pariter excluduntur, quæ sunt præter vel extra vocationem: & *Act. 6.* omnia quæ vocationem aliquo modo impediunt. Sed Bellarm. vult suum Papam, & Episcopos, grandis & aureis vinculis onerari, & constringi, non ferreis & minutis. V. Omnia mundana *Βιωτικά καὶ κοίτη* ab Apostolo per comparisonem habentur pro minutis, *1 Cor. 6.* admonitio igitur, vel hac ratione, quoad temporalem jurisdictionem, est universalis. VI. Doctores ipsi Pontificii totum hoc telum in corpus suum admittunt. Sic enim Cajet. in *Luc. 12.* *Docet hoc exemplo Dominus prædicatores, ut evitent secularia negotia, ut etiam quantumcunque requisiti, non se immisceant negotiis secularibus: quia scilicet impertinentia sunt hæc ad officium prædicatoris.* Dion. Carthus. in *Act. 6.* *O minime Prælati ista attenderent, quorum jam plures plus quam oportet, decet, ut licet, circa temporalia occupantur, in exterioribusque versantur, quia mente sunt frigidi, nec in spiritualibus exercitiis habent saporem: nec offenduntur, negligentes seipsos, & sibi commissos.*

18. *Protest.* *2 Tim. 2, 4.* Nemo qui militat implicatur iujus vitæ negotiis.

Bellarm. 1. *Apostolus non prohibet regimen Politicum, sed nimiam sollicitudinem circa vitam corporalem. Cura enim victus parandi intelligitur per negotia secularia.*

Protest. I. Quidquid proprie per negotia, vel negotiationes hic intelligitur in propositione hujus comparisonis, quæ petitur à milite mundano, manifestum est, in additione, qua ad Timotheum refertur, omnia implicentia, vel ministerium impediencia notari: atque adeo regimen Politicum (ut majus impedimentum) magis prohibetur quam cura victus parandi. II. Non est nimietas sollicitudinis quæ prohibetur: sed ipsa sollicitudo. Omnis enim sollicitudo earum rerum quæ militiæ opponuntur, implicat militantem.

Bellarm. 2. *Dicuntur hæc à Paulo non soli Episcopo: sed omnibus Christianis.*

Protest. Quamvis proportionem quadam possint hæc verba ad om-

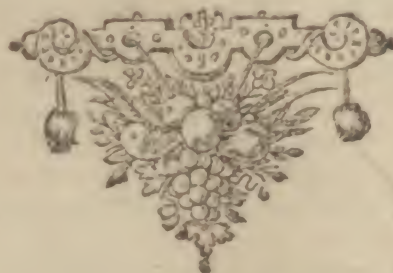
208 BELLARMINVS ENERTATVS.

ad omnes Christianos accommodari, exacte tamen non conveniunt nisi Ecclesiæ ministris. Nam I. Timotheu hic instituitur, non ut vulgaris Christianus, sed ut minister Euangelii. II. Timoth. respectu ministerii, v. 3 vocatur *miles Iesu Christi*. III. Familiare hoc fuit Paulo ministros Euangelii singulari ratione milites appellare I Co 9, 7. Phil 2, 25. quæ phrasîs etiam fuit veteris Testamenti, Num 4, 3 & 8, 24, 25. IV. Si omnibus Christiani prohibeantur illa quæ Christiani officium impediunt etiam eadem ratione ministris omnibus prohibentur insuper illa quæ ministri officio sunt impedimento V. Bellarm. ipse, de Clericis lib. I. cap. 19. contendit hisce verbis nuptias Episcopis prohiberi. Reipublica vero cura negotium est magis seculare, & magis implicans quam nuptiæ.

COROLLARIUM.

Cum Bellarmini sententia, Papa habet summam temperatam potestatem disponendi de temporalibus rebus omnium Christianorum in ordine ad bonum spirituale, lib. 5. cap. 6. & propter malitiam temporum, non solum utiliter, sed etiam necessario donati sunt Pontifici, aliisque Episcopis temporales aliqui Principatus. lib. 5. cap. 9. & omnino expedit, si possit eo sine iniustitia & bellicis cladibus perveniri, ut omnes Provincia mundi ab uno summo Rege gubernentur etiam in rebus Politicis. lib. I. cap. 9. & non repugnat Euangelio, quin aliquo modo possit fieri, ut idem sit Pontifex totius orbis, & simul etiam Imperator totius orbis, lib. 5. cap. 10. in fine. Nihil (ejus sententia deest, præter occasionem, & vires, ut Papa semetipsum constituat totius orbis Imperatorem temporalem.

FINIS TOMI PRIMI.

BELLARMINVS
ENERVATVS,
SIVE

Disputationes Anti-Bellarminianæ,

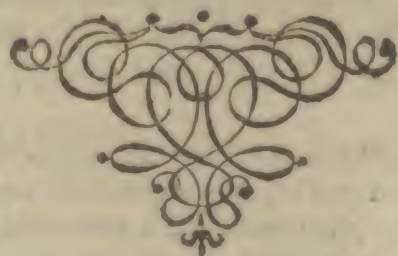
In Illustri Frisiorum Academia, quæ est
Franckeræ publice habitæ,

A

GVILIELMO AMESIO,
Theologiæ Doctore.

TOMVS SECVNDVS.

Ab Auctore recognitus & auctus.

LONDINI,
Apud HVMFRIDVM ROBINSON.
CIO IDC XXXII.

Generoso & Illustri Comiti,
ERNESTO CASIMIRO
 Comiti Nassoviæ,
 Frisæ, Groeningæ, & Omlandiæ
 G V B E R N A T O R I, &c.

N Assovico nomini inscribi qualecunque scriptum, serie
 oppositum Pontificia nationi, nemo quisquam potest
 mirari, nisi rerum suo seculo gestarum plane ignarus,
 solus nesciat, familiam hanc illustrem divinitus hac orbis parte
 excitatam, in patrociniū variarum Ecclesiarum, adversus
 tyrannidem Hispanico-Romanam. Quod autem Celsitudinem
 tuam (illustrissime Domine) in isthoc genere ausus sim com-
 pellare, non illud tantum facit, quod alterum columen sis fami-
 lia talis, sed & munus quo fungeris, & locus quem tenes, inter
 Amplissimos Ordines Frisia, quorum prasidio, otium Acade-
 micum istiusmodi exercitiis transigere datur. Huc etiam in-
 vitat benigna illa propensio quam in Academiam nostram,
 non ita pridem declarasti, tum Bibliothecam nostram publi-
 cam, nova quadam bibliotheca, dono tuo auxisti. Neque vero
 silentio praterire debeo, quod ipsemet particulatim jam olim
 expertus sim singularem tuam erga me benignitatem, quam
 nullis officiis cam potuerim singulariter promereri. Sperandi
 igitur, & rogandi animum assumsi, ut levidense hoc munus,
 candido animo in observantia pignus oblatum, suscipere digne-
 ris fronte benigna.

Deus optimus maximus, illustrem Celsitudinem tuam cum
 tota familia, omni gratia, & prosperitate angeat, provehat-
 que. Franquera, Novemb. 20. Anno 1625.

Illustris, Celsitudinis tue studiosissimus Client

G V I L I E L M V S A M E S I V S.

T O M V S

TOMVS II. LIBER PRIMVS.
DE CONCILIIIS.

CAP. I. De Concilii conuocatione.

Quamvis methodus hæc sit plane Babylonica, vel ut Apostolus loquitur. *Eph. 6, 11.* *μεθ' ὧν τὸ δίκαιον*, prius agere de Pontifice tanquam Ecclesiæ capite, & de Conciliis in quibus Ecclesiæ congregantur, quam de Ecclesia quidquam tradatur; nostri tamen instituti ratio postulat, ut Bellarm. quamvis præpostere pergentem ejus vestigiis persequamur.

Quæstio prima est, An ad Pontificem Romanum proprie pertineat, indicere Concilium generale, ita ut nisi ejus authoritas accedat, non sit Concilium sed conciliabulum? Bellarm. affirmat, lib. I, c. 12. nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. I. Concilium Ecclesiæ non est legitimum, nisi congregetur in nomine Christi, hoc autem nihil videtur esse aliud, quam congregari auctoritate Christi, id est, ab eo qui à Christo habet congregandi auctoritatem.

Protest. I. In nomine Christi ut aliquid fiat, requiritur quidem authoritas Christi, ut causa efficiens: sed simul etiam requiritur ut materia, forma, & finis actionis sit Christo & voluntati ejus conueniens, ita ut tota natura actionis talis sit, qualem Christus probat & agnoscit propria sua. Explicatio igitur vel isthoc nomine est imperfecta & fallax. Cajetanus ipse Cardinalis in Matth. 18. duo hæc aduersus Bellarm. glossam observat: 1. Non dixit Christus, si omnes, ne de universali Ecclesia tantum intelligeretur: non dixit, si multi, ne ad magnarum Ecclesiarum gratiam sermo restrictus videatur: sed dixit, si duo, ut etiam minimi numeri fidelium quanta sit vis explicetur. 2. Non dicit, ubi sunt duo vel tres congregati, seu unanimes, sed apponit, in nomine meo, ad differentiam concordie mundanæ, seu etiam humane amicitie, quæ licet sit laudabilis, non tamen gaudet hoc privilegio divinæ præsentie. Non sunt enim in Iesu Christi nomina unanimes, quibus aliud vivere est quam Christus. Congregari in nomine Christi, non respicit conuocationem hominum ad certum aliquem locum. Sic enim congregari possent homines in nomine Christi, qui nomen Christi blasphemarent. II. Falsum est illud quod subnectitur, congrega-

gationem in nomine Christi pendere semper ab auctoritate hujus aut illius hominis sub Christo. Duobus enim vel tribus, ex consensu, tribuitur facultas sese hoc modo congregandi, sine alterius cujuscumque hominis auctoritate. *Matth. 18, 10, 20.* III. Nemo unus est qui ordinariam auctoritatem à Christo accepit congregandi homines in ejus nomine ex omnibus partibus mundi in unum confectum.

2. Bellarm. *Christus cum in cælum ascendit, non commisit Ecclesiam gubernandam, ac proinde congregandam Tiberio, sed Petro.*

Protest. I. Petro non magis commissam esse Ecclesiam quam aliis Apostolis, in priore tomo demonstratum fuit. II. *Æque* Tiberio commissam fuit Ecclesia, ac illi qui tum temporis Pontifex fuit Romæ. III. Quamvis fidei Tiberii immediate non fuit Ecclesia commissam, ita ut ab ipso dum infidelis maneret, gubernatio Ecclesiæ penderet, fuit tamen à Deo ipsi mandatum, ut fidem respiceret, & ad Ecclesiam juvandam gubernationem suam ex fide applicaret. IV. Si Tiberius plerosque omnes Episcopos convenire fecisset in unum locum, qualiscunque ejus fuisset animus, potuissent ibi congregati inter se consilia communicare, & statuere quæ essent in bonum commune, more Concilii generalis, idque in nomine Christi: sicut Paulus & Silas in nomine Christi congregati fuerunt in carcere ad orandum. *Act. 16, 25.* V. Nihil impediēbat, quin Tiberius idem præstare potuerit in Concilio Christiano convocando, quod Cyrus præstitit in Concilio & reditu Iudæorum procurando. *Nehem. 1, 6.* Imperatoribus & Principibus Christianis, quoad executionem, plus merito potestatis tribuitur in rebus Ecclesiasticis, quam Tiberio, aut aliis infidelibus potest aut debet.

3. Bellarm. *Papa Pastor est Imperatorum & Regum: ovi autem non convenit congregare pastores, sed pastori congregare oves.*

Protest. I. Papa nunc dierum est pastoris idolum, non pastor cujuscumque spiritualis, nedum omnium Regum & Imperatorum. II. Qui ovis est spiritualiter, potest temporaliter pastor esse ejus cujus est ovis, & externe aut politice eum cum aliis gubernare, etiam in eis quæ pertinent ad sacra, David, Salomon, Ezechias, Iosias, suos pastores, Sacerdotes congregabant olim. Quid causæ dici potest, cur Christianis principibus non idem liceat in suos pastores.

4. Bellarm. 2. *Concilium generale ab eo indici debet ex auctoritate qui potest omnes cogere. Sed Papa solus, non Imperator, omnes habet ita sibi subiectos, ut possit eos cogere.*

Protest. I. Non est necessarium semper, ut Concilium
congre-

congregetur ex auctoritate coactiva. II. Vbi auctoritas hujusmodi requiritur, non est necesse ut illa sit penes unum. III. Qua ratione potest Papa cogere illos qui vivunt in ditione infidelium tyrannorum, qui alieni sunt à Christianorum Conciliis, qualis hodie est conditio Græcorum? IV. Ne Christianorum quidem Principum subditos posse à Papa cogi, pro arbitrio suo, experientia ipsa docere potuit Bellarm. vel in ipso conventu Tridentino, cui ipsimet Galli non adfuerunt, nisi jam ad exitum properanti.

5. Bellarm. 3. *Concilia Provincialia indicuntur à Metropolitana. Nationalia à Primatibus, vel Patriarcha. Concilia igitur Generalia à Papa sunt indicenda.*

Protest. I. Metropolitanus, Primas, Patriarcha, sunt humanæ creationis nomina, ex mundi typho non nihil trahentia: neque divini juris quidquam habent in se, neque Papæ possunt commodare. Hic autem quæritur de jure divino, & de eo quod necessarium est ad congregationem habendam *in nomine Domini*. II. Quamvis ordinis causa, ordinaria convocatio Conciliorum hujusmodi primaria- rum civitatum Episcopis fuit olim ab aliis Episcopis mandata, nemo tamen ex illis temporibus ita deliravit, ut Concilium legitimum *in nomine Domini*, alia ratione non posse haberi judicaret.

6. Bellarm. 4. *Antiquissimo Canone statuitur præter sententiam Romani Pontificis, non posse Concilia celebrari.*

Protest. I. In scripturis Canonice nullus hujusmodi canon habetur. II. Neque in primæ antiquitatis genuinis testibus tale quid reperitur. III. Canonis ipsius verba nihil habent de convocatione Conciliorum, sed de canonibus condendis. IV. Quicquid tum temporis tributum fuit Episcopis Romanis in isto genere, præ cæteris, hoc non ex jure divino, sed ex humano consilio, non propter potestatem, sed propter constantiam illius sedis, cum a- iæ multæ vacillabant, fuit concessum, atque adeo nihil omnino facit pro degeneribus Papis, qui hanc prærogativam ut potestas apicē, sibi met arrogant ex jure divino.

7. Bellarm. 5. *In Concilio Chalcedonensi, actione 1. damnatur Dioscorus, quod Synodum ausus sit facere sine auctoritate Apostolica sedis. Et eo nomine Concilium quoddam Constantinopolitanum irritum judicabatur in Concilio 7. generali.*

Protest. I. Dioscorus fuit propter varia gravissima crimina damnatus, quibus hoc addebatur à Legatis Pontificis Romani, non à Synodo. II. Synodum facere non significat ibi convocare Synodum, si vera sit accusatio. Concilium enim Ephesinum, de quo ibi agitur, non fuit à

Dioscuro convocatum, neque sine auctoritate Episcopi Romani; Theodosius enim Imperator illud indixit, ad instantem supplicationem Leonis Episcopi Romani, sicut apparet ex ejus Epistolis. 9 & 10. Septimum (ut vocatur) Concilium nullius est auctoritatis: fuit enim Idololatriæ mater. Nihil tamen ibi dicitur de convocatione Concilii Constantinopolitani, sed de cooperatione quæ deerat convocato.

8. Bellarm. 6. 7. *Probatum idem ex Concilio Romano, ex testimonio antiquorum Pontificiorum, &c.*

Protest. Testimonia sunt, ex sinu deprompta: sunt de conciliis particularibus: sunt hominum vel adulatorum, vel ambitiosorum. Ex sacris literis nihil singulare ad hanc quæstionem vel torquere potuit Bellarm. præter unam illam phrasin de conveniendo *in nomine Domini*, quam nihil ad rem facere, fuit antea declaratum: nihil ex Augustino, Chrysostomo, Hieronymo, Ambrosio, Gregorio, aut ullo antiquo & classico authore: ita ut ex hac egestate probationum, satis appareat, Papam in hac causa improbe sibimet arrogare potestatem illam, quam nullis tabulis ostendere potest sibi commissam.

9. *Protest.* I. Imperatores prima generalia Concilia indixerunt: Nicenum, Constantinus: Constantinopolitanum Theodosius: Ephesium Theodosius junior: Chalcedonense Valentinianus, & Martianus. & sic deinceps.

Bellarm. 1. *Hoc argumentum petitur ex mera traditione, & praxi Ecclesiastica, sine ullo Scripturæ testimonio. Talia autem argumenta efficacia esse negant adversarii.*

Protest. I. Argumenta ex traditione petita, quamvis in se sint inefficacia, adversus tamen traditionum patronos, sunt efficacissima. Nimis certe ridiculum est Bellarm. qui traditionibus fere solis in hac ipsa causa pugnat, hoc genus arguendi eodem spiritu improbare. II. Non petitur hoc argum. ex traditione mera, sed ex consuetudine nota, & historia certa. III. Argumentum quod petitur ex consuetudine & praxi, quamvis non valeat in quæstione de fide, vim suam habet tamen in quæstione de praxi. IV. Testimonia & exempla Scripturæ satis multa sunt de congregationibus maximis veteris Test. quæ illorum fuere Concilia, quod à piis Regibus solebant indici: ut à Davide, Salomone, Hezekia, Iosia.

10. Bellarm. 2. *Consuetudo alia, qua Papa varia Concilia indixerunt, huic consuetudini potest opponi.*

Protest. I. Consuetudo corrupta posteriorum temporum, ex distractione & imminutione Imperii, & ambitione Papæ, oriunda, non potest opponi primitivæ praxi.

II. Nul-

I. Nulla Concilia vere Oecumenica, vel talia, qualia prima quatuor fuerunt indicta à Papa illo modo, quo Imperatores prima illa indixerunt.

11. Bellarm. 3. *Nullum est Concilium generale Catholicum, à solo Imperatore indictum, id est. sine consensu & auctoritate Romani Pontificis.*

Protest. I. Verius multo licet nobis affirmare (quod Bellarm. ipse non negat) nullum unquam Concilium generale, sive Catholicum, sive *καθολικόν*, quale fuit Tridentinum, à solo Papa fuisse indictum, id est sine consensu & auctoritate, vel Imperatorum, vel Regum & Principum aliorum. II. Consensus & auctoritas non debent hic confundi. Auctoritatem coactivam Papæ, in primis Conciliis convocandis intercessisse falsum est: sed consensum ejus, sicut & aliorum Episcoporum primariorum cum auctoritate Imperatorum conjunctum fuisse, à nobis non negatur.

12. Bellarm. 4. *Legimus in sexta Synodo act. 18. Constantinum & Sylvestrum Concilium Nicenum congregasse.*

Protest. I. Synodus illa sexta trecentis & amplius annis post Nicenam habita fuit, atque adeo non esset audienda, si de historia Concilii Niceni quidquam testaretur contra Eusebium, Athanasium, & acta ipsa Concilii, quæ una cum omnibus historiæ illius Scriptoribus, indictionem illius constanter tribuunt Constantino soli. II. Sexta Synodus ipsa, in eadem act. 18. sicut in cæteris, fatetur se congregatam fuisse per Imperialem sanctionem: & Leo Papa in Epist. ad Constantinum Augustum, dicit illam Synodum, *nutu Dei, Imperatoris clementia fuisse convocatam.* Non est verisimile igitur illam Synodum cum Bellarm. contra Imperatorem sensisse aut pronunciasse. III. Si talia verba fuerint in actione illa prolata, intelligi debent de consensu, non de Imperio Sylvestri.

13. Bellarm. 5. *Ruffinus l. 10, c. 1. dicit Constantinum ex sententia Sacerdotum Concilium illud indixisse.*

Protest. I. Ex sententia etiam bellatorum suorum varias expeditiones suscepit idem Constantinus: sed propria tamen auctoritate, non eorum. II. Sacerdotes illi fuerunt ex quorum sententia hoc fecit, Non unus summus Sacerdos. III. Sacerdotes fuerint in Ægypto, & circa Constantinum degebant, non Romæ. Nihil hic Papale.

14. Bellarm. 6. *Concilium Constantinopel. I. fuit convocatum à literis Damasi ab Imperatore ad Episcopos missis. Theod. lib. 5, c. 9.*

Protest. Qui locum consulat, prout græce legitur, contrarium videbit.

15. Bellarm. 7. *Ex Prospero, & Evagrio constat Synodum Ephesinam non coactam esse sine consensu Pontificis.*

Protest.

Protest. Hoc facile largimur, quamvis de consensu indicationem antecedente, nihil tale ex Prospero aut Evagrio possit probari.

16. Bellarm. 8. *De Chalcedonensi patet, ex Epist. Martiani, & Episcoporum secunda Masia, & Gelastio.*

Protest. I. Nihil ex illis patet quod minuit potestatem Imperatoris in illa Synodo convocanda. II. Ex ipsa Synodo in act. 1. Synodus dicitur facta ex decreto piissimorum Imperatorum, Valentiniani, & Martiani.

17. Bellarm. 9. *Concilia tum temporis ab Imperatoribus indicta fuerunt, ex Pontificum sententia, & consensu, non à solo Pontifice:*

1. *Quia non prohibiti tum fuerunt frequentes hominum conventus, sine Imperatoris auctoritate.* 2. *Quia non poterat fieri Concilium, nisi in aliqua urbe Imperiali.* 3. *Quia sumptibus publicis Concilia fiebant.* 4. *Quia eo tempore Papa in temporalibus subiciebat se Imperatoribus: ideoque cum tantum debuisset petere ab Imperatore auxilium ad convocandam Synodum, vel ut permitteret Synodum convocari; tamen supplicabat, ut juberet convocari Synodum*

Protest. I. Vltimis hisce verbis, veritatis evidentia convictus Bellarm. totum illud argumentum nobis concedit, de quo hactenus frustra litigavit. *Supplicabat Pontifex Imperatori, ut juberet convocari Synodum.* Et eo nomine quasi accusat Episcopos Romanos, nimis modestiæ; debuissent tantum petere, non supplicare, ut permitteret non jubere convocari.

II. Concedit hic obiter Bellarm. Episcopos Romanos sexcentis annis in temporalibus subiectos fuisse Imperatoribus, etiam in ordine ad spirituale bonum, quod in Conciliis spectari solebat: quod evertit plane illa quæ antea de temporali potestate Papæ disputavit. III. Timide tamen & parcenimis loquitur Bellarm. cum dicit eos subiecisse se Imperatoribus: cum palam sit, eos à Deo fuisse subiectos. *Rom. 13, 1.* IV. Debuisset nobis dicere quo jure Episcopi Romani jam se exemerint huic Imperio, & eo superbiæ processerint ut Imperatores & Reges vice versa jam Papæ supplicare debeant, ut ille juberet Concilium convocari, & magni beneficii loco tandem accipere talem Concilii larvam, qualis fuit illa Tridentina.

V. Fictitiæ illæ causæ quatuor quas Bellarm. dicit pro auctoritate Imperatoris tum temporis implorata, sunt ridiculæ. 1. *Quia valuiſſet in Conciliis Provincialibus aut Nationalibus; quæ tamen fuerunt in usu etiam antequam Imperator quisquam fuit Christianus.* II. *Æque jam valent, quantum ad jus divinum, ac olim valebant: ejus enim nulla facta est commutatio. Pii autem Episcopi jus sibi adeo concessum tot sæculis non neglexissent: neque Imperatores pii tale quid sibi quasi hæreditario jure*

ure arrogassent. III. Iſtas rationes nuſquam tradiderunt veteres Patres, aut Epiſcopi illi Romani : ſed Bellarmus jam tandem in eorum gratiam excogitavit. 4. Vera cauſa cur Imperatoris authoritate indiſta fuerunt Concilia univerſalia fuit, quod ſolus Imperator, non Papa univerſalem habuit poteſtatem. Atq; hoc totum illud eſt, quod in hac quaſtione contendimus: non dicimus ad ſolum Imperatorem, jure divino, poteſtatem iſtam Concilia convocandi pertinere: ſed ad eum, aut illos Principes, qui per omnes Provincias poteſtatem habent; talem qualem primorum Conciliorum tempore Imperator habuit ſolus in illis mundis partibus, ubi Eccleſiæ Dei maxime dorebant.

Dubia quadam.

18. 1. Quid fiet, ſi Concilium ſit neceſſarium Eccleſiæ, & tamen Papa nolit illud indicere ?

Bellarmin. I. *Iſtiusmodi caſus vix eſt poſſibilis : non enim credibile eſt, ullum Pontificem fore tam malum : ſi eſſet, Deus vel mutaret mentem ejus, vel eum de medio tolleret.*

Proteſt. I. Non tam credibile, quam palpabile jam eſt Pontifici Romano ab aliquot ſæculis non minus odioſum & formidabile eſſe Concilium liberum, quam eſt maleficis ſeveri judicis tribunal. Communis eſt ſenſus & ſententia omnium Paparum, quod Clemens VII ſolitus erat dicere : *Concilium eoſque eſſe utile, quoad de authoritate Pontificis agatur : ea vero in quaſtionem vocata, nihil eſſe periculoſius: atque adeo unicum eſſe praſidium, Concilia vitare, ac declinare Hiſtor. Concilii Trident. I I. Quis nobis hoc præſtabit, Deum in tali caſu vel mutaturum Papa mentem, vel eum de medio ablaturum ?* Hac conditione ſit penes Mophtim, Mahumetanorum Papam, poteſtas hæc Concilii convocandi, nihil erit periculi.

19. 2. Quid fiet, ſi Papa ſit Hæreticus, Schiſmaticus, captivus, mortuus, inſanus, aut renunciaviſſet ?

Bellarmin. *Poterit eo caſu Concilium imperfectum congregari, ad providendum Eccleſiæ de capite, vel à Cardinalibus, vel ab ipſis Epiſcopis in locum unum convenientibus.*

Proteſt. I. Credibile eſt igitur Papam poſſe fieri Hæreticum : cur non & Concilii neceſſarii hoſtem ? I I. Non tantum igitur propter hæreſin, ſed etiã propter Schiſma, imo propter captivitatem, aut amentiam, (quidni & propter ſcelera) poſſit Papa deponi, & alius eligi in ejus locum. I I I. Concilium hoc non eſt vocandum imperfectum, ſi judicare debeat de Papa, id eſt, de ipſa perfectione Eccleſiæ Romanæ. I V. Conceditur hic tacite, Concilium poſſe in nomine Domini congregari ſine authoritate Papæ : atque adeo tollitur unicum illud argumenti ludi-

B b

brium,

brium, quod Bellarm. in hac causa potuit ex Scripturis adferre. V. Si Episcopi possint per se ad Concilium convenire, quidni & possint, & debeant hoc facere jussu Regum & Imperatorum?

CAP. II. *De Suffragantibus in Concilio generali.*

Quæstio secunda est, an in Concilio generali, soli Prælati majores, id est, Episcopi habeant jus suffragii decisivi ordinariæ; ex privilegio autem & consuetudine, etiam Cardinales, Abbates, & Generales ordinum, licet Episcopi non sint? Bellarm. affirmat: nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarm. *Definire in Conciliis ea quæ sunt credenda vel agenda proprium est munus pastorum: id enim est proprie pascere: est enim docere. & docere ita, ut teneantur alii credere. Sed soli Episcopi sunt Pastores.*

Protest. I. Definire credenda & agenda, cum autoritate judiciali & conscientias per se obligante, hoc proprium est Dei, summi pastoris Ecclesiæ: definire autem discernendo & testificando de voluntate illa Dei, hoc est pastorum ex officio ordinario, sed non ita proprium est eorum, quin ex occasione justa possit etiam ab aliis non tantum privatim, sed & publice fieri. *II.* Definire in Conciliis generalibus non potest esse pars muneris pastorum: quia tum pastor nullus Ecclesiæ primitivæ, & pauci tantum sequentium seculorum, munus pastorale potuissent implere. *Primis enim trecentis annis, nulla fuit congregatio generalis: postea vero vix centesimo quoque anno.* Sunt verba Bellarm. de Rom. Pont. l. 1, c. 8. *III.* Si esset hoc proprium munus pastorum, posse illud tamen aliis committi, & per alios præstari docet nos Bellarm. de Rom. Pont. l. 3, c. 24. ubi contendit satis esse si Papa, & Episcopi, per alios concionentur, & sacramenta ministrent. *IV.* Si esset proprium Pastorum, & Episcoporum, nihil tamen prohibet, quin possit cum aliis Theologis, præsertim ministris à Deo institutis, communicari, eodem illo jure, quo Bellarm. vult illud extendi ad Cardinales, Abbates, Generales, & tales novellas hominum creaturas. *V.* Si docere sit proprie pascere, tum plerique saltem Papæ non proprie pascunt Ecclesiam, quia non docent. *VI.* Episcopi Diocæsani (qua tales) non sunt Pastores à Christo instituti, nedum soli Pastores. *VII.* Adeo improbatum fuit olim inter ipsos Pontificios doctiores Monopolium istud Episcopo-

Episcopo-Satraparum ut in ipsa definitione Concilii adversus illud imprimis cautum esse voluerint. *Synodus* (ait Cardinalis Cusanus in Concord. Cathol. lib. 2, c. 1.) *est catus Senum vel Presbyterorum per unam viam tendentium.*

2. Bellarm. *Veteres testantur passim Concilia esse Episcoporum.*

Protest. Hoc est Presbyterorum præcipue, & maxime eorum qui inter eos eminebant, & ordine primi fuerunt.

3. Bellarm. *Omnium Conciliorum hætenus celebratorum decreta, ab Episcopis solis facta fuerunt*

Protest. I. Si hoc verum esset, nihil tamen prohiberet, quin similia decreta potuerint & possint ab aliis fieri.

II. Nihil inde concludi posset de jure divino. III. Falsum tamen est quod affirmatur.

4. Bellarm. *Episcopi soli sunt personæ Ecclesiastica & publica.*

Protest. Ecclesiasticæ & publicæ personæ sunt omnes presbyteri: sunt insuper tales, quicunque Ecclesiæ nomine ad publicum aliquod negotium delegantur.

5. Bellarm. *Omnes docti non possunt admitti.*

Protest. Inter solos Episcopos, & omnes doctos, datur tertium, docti sc. illi præsertim presbyteri qui ab Ecclesiis delegantur.

6. Bellarm. *Si ita esset, tunc facile posset unus Princeps, in cujus regione sit Concilium, colligens omnes Presbyteros & doctos homines sua Provincia, definire quicquid vellet*

Protest. I. Neque ita esse dicimus, omnes scil. promiscue admittendos: neque omnes admissos pro numero capitum jus habere suffragii, sed potius pro numero Ecclesiarum à quibus delegantur. II. Hoc ipsum est artificium Papæ in Episcoporum Monopolio confirmando: quod jam olim observavit Ludovicus Card. Aelatens. in Conc. Basil. apud Æneam Sylv. l. 1. *Si soli Episcopi vocem (decisivā) habeant, id demum fiet, quod Nationi placebit Italica, quæ sola Nationes alias, in numero Episcoporum, aut superat, aut æquat.* Hoc illud stratagemata fuit, quo solo multa obtinuit Papa inter ipsos Tridentinos. Misit eo quot & quos voluit Episcopos. Etiam ex iis quos creare solet *titulares*, ut numero vinceret eos, qui ulla ex parte licentiam ejus effrænem in ordinem redigere voluerunt. Paul. Suav. hist. Concil. Tridentini lib. 6, sess. 18.

7. Bellarm. *Nulla est Resp. quæ non habet aliquem ordinem in comitis, ita ut non quicunque de plebe, sed tantum Principes, & capita cæterorum, locum & suffragium habeant.*

Protest. I. Aërem hic verberat Bellarm. potest enim aliquis ordo esse in Conciliis, quamvis alii adsint præter Episcopos. Neque nostrum est illud quod hic impugnatur, *quemlibet de plebe habere suffragium.* II. Notum est omni-

bus in plerisque Regnorum, Rerumpublicarum, Comitibus, non solos magnos Dominos, sed quoslibet cives à civitatibus & Provinciis delegatos, locum & suffragium habere.

Argumenta nostra.

8. *Protest.* I. In celebri illo Concilio, Act. 15. Apostoli ipsis præsentibus, locum tamen & suffragium habuerunt Presbyteri cum aliis. *Ascenderunt enim Paulus & Barnabas ad Apostolos, & Presbyteros, vers. 2. excepti sunt ab Ecclesia, & ab Apostolis & Presbyteris, vers. 4. congregabantur Apostoli & Presbyteri ut discernerent de hac re, versu 6. Apostoli; Presbyteri & fratres scripserunt sententiam communem, & miserunt electos viros qui eam Antiochiam deferrent, vers. 22 & 23.*

Bellarmin. I. Apostoli interfuerunt tanquam iudices ad definiendum: Presbyteri ad consultandum: plebs non vocata adfuit, & consensit, non definiendo, vel disputando, sed tantum audiendo, & non reclamando.

Protest. I. In rebus fidei, hominibus nullum iudicium competit, nisi inquisitionis, discretionis, & consultationis. Futilis igitur est illa distinctio rota inter definiētes & consultantes. II. Apostoli non indigebant consultatione Presbyterorum: si igitur per se voluissent definire, per se etiam soli consultaissent. III. Bene consulere, maioris est virtutis, quam ex aliorum consilio bene definire, quamvis hoc sit maioris potestatis. Hac igitur sententia, quod perfectius est tribuitur Presbyteris, & Apostolis minus perfectum. IV. Immerito aculantur à Bellarm. fideles Hierosolymitani, inordinatæ coitionis, quasi absque vocatione ingessissent sese in publicum & sacrum confessum. V. Quod nihil amplius tribuit plebi, quam audire, & non reclamare, hoc textui aperte repugnat, visum est Apostolis, Presbyteris, cum tota Ecclesia, scribere, mutare, non imponere onus.

Bellarmin. 2. *Consuetudo Ecclesie in Conciliis subsequentibus, hac ita fuisse probat.*

Protest. I. Consuetudo potius probari debet ex Scriptura, quam Scriptura ex consuetudine, consuetudo sine veritate est vetustus erroris, dixit olim Cyprianus. II. Consuetudo ista debet ante probari, quam aliquid aliud possit probare.

Bellarmin. 3. *Apostoli & Presbyteri tantum vocati sunt, vers. 6.*

Protest. I. Nihil hinc elici potest adversus Presbyterorum voces definiētes. II. Fieri potest, ut præparationis ergo primo convenerint Apostoli cum Presbyteris: aut tota congregatio synecdochice per illos potest ibi notari.

notari. Certissimum est illos fuisse convocatos, quorum nomine sententia lata fuit, & literæ scriptæ.

Bellarmin. 4. *Soli Petrus, Paulus, Barnabas & Iacobus introducuntur loquentes: Nulli alii sententias dixerunt.*

Protest. I. Hoc argumento, non tantum plebs, & Presbyteri, sed & novem Apostoli jure suffragii privantur. *II.* Suffragium fertur, non tantum loquendo, sed & consentiendo, aut in alterius sententiam quasi pedibus cundo.

9. *Protest. 2.* Concilium generale universam Ecclesiam repræsentat: ergo debet adesse homines ex omni genere.

Bellarmin. *Optimus modus repræsentandi est, quo per Principes repræsentantur populi.*

Protest. I. Hac igitur arte, solus Papa qui principem se dicit totius Ecclesiæ, omnes potest repræsentare, & omnia definire sine Concilio, idque optimo modo. *II.* Episcopi non sunt Principes aut Domini Ecclesiarum, ullo alio jure, quam quo Christi locum occuparunt. *III.* Optimus modus repræsentandi societatem aliquam liberam, est ille qui ex libertate electionis est oriundus.

10. *Protest. 3.* Communis causa, communibus votis est juvanda: sed fidei causa est communis.

Bellarmin. *Causa fidei ad Prælatos pertinet ut doctores, ad ceteros ut discipulos.*

Protest. Non soli, neque præcipue Doctores sunt Episcopi Papales. *II.* Discipuli etiam idoneis dotibus aucti, possunt ex occasione docere. *I Corint. 14, 31. potestis omnes singillatim Prophetare.*

II. Protest. 4. Unius hominis, etiam Laici sententia Scripturæ autoritate magis munita præponi debet, & sæpe præposita fuit sententiæ totius Concilii. Panormitano, & Gersone authoribus. Multi etiam Laici sunt Episcopis doctiores.

Bellarmin. *I.* In discussione, privati sententia potest anteponi: quia ibi eruditio, non autoritas persona primas tenet: sed nullo modo post definitionem Concilii legitimi.

Protest. I. Quæ sententia in discussione anteponenda est, debet etiam illa in definitione, & post definitionem, anteponi. Sicut enim conclusio sequitur ex præmissis, sic definitio ex discussione. Veritas etiam est unica, & unius ejusdemque valoris, sive post, sive ante hominum placita spectetur. *II.* Sententia Scripturis munita ejusdem autoritatis est cum ipsa Scriptura. *III.* Bellarmin. hic omnia Concilia Papalia mere humana esse prodit, dum hominum personas in eorum definitionibus primas tenere affirmat.

Bellarmin. 2. *Conditionalis est loquutio Panormitani, & Gersonis, ex qua non licet colligere Concilia errare posse.*

Protest. Ino absolute hoc supponebatur tum temporis, non tantum posse Concilia errare; sed etiam de facto errasse. Sic Cardinalis Cusanus, de Concordantia Catholica, lib. 2, c. 5. *Notandum experimento verum, plenarium universale Concilium posse deficere: quomodo varia talia fuerunt Concilia, qua iudicando errarunt.*

Bellarmin. 3. *Episcopi auctoritatem habent iudicandi, non quia docti sunt, sed quia sunt persona publica.*

Protest. I. Facultas aut potestas iudicandi est à doctrina: auctoritas publica, ex delegatione publica accedit. Iudicium igitur & quoad facultatem, & quoad auctoritatem, convenire potest doctis qui non sunt Episcopi. II. Episcopis autem non doctis facultas & potentia deest iudicandi: auctoritas igitur frustra illis communicatur. Multo plus valet ad iudicium, doctrina, sine publica auctoritate, quam talis auctoritas, sine doctrina.

12. *Protest.* 5. In primitiva Ecclesia multæ causæ fidei coram populo tanquam iudice fuerunt disputatæ.

Bellarmin. *Datum est populo iudicium privatum, non publicum: & hoc quia non poterat aliter fieri.*

Protest. I. Neque potest aliter unquam fieri, ut populus vera fide sententiæ alicui assentiatur sine ullo iudicio suo. II. Iudicium populi conjuncti est ut à nonnullis vocatur *populicum*, atque adeo, *publicum*, non *privatum*.

CAP. III. De Iudicio Concilii quale sit.

Tertia quæstio est, an in Concilio Episcopi sint tales iudices, ut standum sit eorum sententia, quia ipsi sic statuerunt, quomodo statuit sententia Prætoris in causis politicis; an vero tantum sit inquisitio quædam, & dictio sententiæ ministratoria & limitata, ita ut tantum valeat decretum Concilii; quantum valet ejus ratio? Prius illud à Põtificiis asseritur: posterius hoc à nobis.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. Deut. 17. *Qui non obedierit eorum sententiis morte condemnatur.*

Protest. I. Sæpius antea, (de verbo Dei, lib. 4, c. 4. de Rom. Pontifice, libr. 1, cap. 1. &c. locus iste ad Pontificem Romanum à Bellarm. fuit detortus, sibi met igitur non constat, cum illum hic ad Concilium refert. II. De Concilio generali, extra ordinem ex occasione congregato, non agitur

tur illo in loco. III. Agitur ibi de quæstionibus particularibus, & de rebus etiam facti, non juristantum: in istis vero ipsimet Pontificii concedunt Concilium & Pontificem posse errare, atque adeo sententiam ejus non absolute ligare. IV. Locus ibi notatur certus ex quo judicium fuit ferendum: & in hoc insinuat (ait Cajetanus) quod in hujusmodi ambiguis consulendus erat Deus, & ex consulto ibidem Deo procedendum. Talis locus, aut tales Dei consultationes jam nusquam habentur. V. Ponderanda est illa conditio (addit etiam Cajetanus) quodcumque decuerint te juxta legem, nisi enim divina legis ori congruat, tam quod docent, quam quod judicant, divina non est fultum auctoritate. VI. Lex illa fuit judicialis. VII. Æquitate illius inobedientia illa sola damnatur, quæ provenit ex superbia, non illa quæ provenit ex conscientia ei ga Deum.

2. Bellarm. *Matth. 18. Si Ecclesiam non audierit, sit tibi velis Ethnicus & Publicanus.*

Protest. I. Ecclesia peccatorem corripiens & ad resipiscentiam vocans ex verbo Dei, debet audiri, sed non pro imperio definiens de rebus fidei, nullo verbo præeunte. II. Ex isthoc loco (si Bellarm. interpretatio admittatur) concludi possit Prætorii potestas uniuscujusque singularis Ecclesiæ: de istiusmodi enim cœtu ibi agitur maxime proprie, non de Concilio generali post trecentos annos celebrando.

3. Bellarm. *Act. 15 & 16. Paulus præcipiebat Ecclesiis custodire decreta Apostolorum: de quibus notandum, 1. Quod non fuerint ex Scripturis desumpta: 2. Quod non fuerint permissa examini discipulorum: 3. Quod ut vera lex in conscientia obligabant.*

Protest. I. Major fuit Apostolorum auctoritas, quam ut Episcopi ordinarii debeant illis æquari, quasi par esset ratio decretorum, ab istis & ab illis factorum. II. Falsum est, ad suffragia hominum sine Scripturis facta esse illa decreta. Fundamenta enim decretorum illorum duo præcipua erant: prima, quod ex Gentibus multi crediderant, & à Deo singularis gratiæ testimonium acceperant, absque observatione legis Moysis, quod Petrus experientia, & Iacobus ex Prophetis confirmat; secundo, quod oppidatim adhuc in illis locis Moses prædicabatur, & legis zelo ferebantur multi non mali, qui temere non erant offendendi, quod ex Scripturis satis fuit manifestum: ex priore fundamento, conclusum fuit jugum legis neutiquam imponendum esse Gentibus: ex altero, abstinendum tamen esse ab iis, quamvis in sese licitis, quibus in conversatione communi infirmi fratres offendeantur, sed utrumque ex Scripturis. III. Divina fuerunt man-

data cum charitate necessario connexa. Rom. 14 & 15. atque adeo potuerunt simpliciter imperari. I V. Ratione scandalum, non rerum ipsarum, aut Apostolici decreti, conscientias fidelium incutit illis de quibus factum est decretum, ligatas fuisse Apostolus ipse discrete testatur I Cor. 10, 27, 29.

4. Bellarm. *Concilia omnia dicunt anathema non obtemperantibus: vocant sua decreta canones, siue leges Ecclesiasticas, Episcopi definiendo subscribunt: in Concilio Chalcedonensi, qui noluerunt acquiescere, pro hæreticis habebantur.*

Protest. I. In articulis doctrinæ fundamentalis, anathema dixerunt veteres, non ex sua sed ex Dei & scripturæ autoritate, non obtemperantibus: in aliis vel non sic fecerunt, vel humani aliquid in eo sunt passi. I I. Canon, *ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ διὰ τοῦ θεοῦ* minus aliquid sonat apud veteres Ecclesiasticos Scriptores quam *Lex*. Directionis, cautionis, & commodæ ordinationis sunt illæ voces, non coactionis, & *ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ διὰ τοῦ θεοῦ*. I I I. Definire possunt Episcopi, ut ministri sententiæ Dei, sed non ut propria sua potestate. I V. Quæ ex Chalcedonensi narrantur, neque sunt unde quæque vera, neque si verissima essent juris aliquid probarent, sed factum tantum. De facto etiam Hæretici habebantur, quia opposuerunt se veritati declaratæ, non quia declarantium autoritatem negabant.

5. Bellarm. *Si non in Concilio agendum esset suffragiis, perperam fieret, ut soli Episcopi sententiam ferrent: frustra etiam vocantur Episcopi aliqui rudes & simplices, quales aliqui fuerunt in Concilio Niceno. Ruff. lib. 1, cap. 3.*

Protest. I. Prius illud perperam fieri, fuit antea declaratum. I I. Rudes & simplices Episcopi quales multi sunt inter ipsos Cardinales Romanos, & eos qui primarias jam sedes occupant inter Pontificios, frustra etiam ad Concilia vocantur. Sed tales nulli fuerunt in Concilio Niceno, rudes vid. & incapaces eorum quæ spectant ad religionis veritatem. Ruff. *Hist. lib. 1, cap. 3.* non dicit aliquos simplices Episcopos ibi fuisse: sed de variis Episcopis dicit, eos fuisse viros etiam in arte Dialectica non improbabili-
ter eruditos. De uno tantum (quem confessorum & seniores appellat) affirmat, quod erat simplicissima natura vir, nihil aliud sciens nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, qui Philosophum insignem conuertebat ad fidem. Huiusmodi simplices Episcopi non frustra vocantur ad sanctam inquisitionem veritatis illius quæ retegere solet humilibus, cum Angelicis, Seraphicis, Subtilibus, & Irrefragabilibus Doctoribus occultatur.

CAP. IV. De Præsede Concilii.

Quæstio quarta est ; an munus proprium sit Papæ, ut per se, vel per suos legatos Concilio generali præsideat, & tanquam supremus iudex, omnia moderetur? Pontificii affirmant : nos negamus.

T H E S I S I.

Bellarmin. Dicimus Papam esse præsidere, vel per se, vel per Legatos : quia Papa ipse certo consilio absuit semper à Conciliis Orientalibus : I. quia non videbatur convenire, ut caput sequeretur membra. 2. Quia Imperator, aut ejus Legatus, præsidebat semper illis Conciliis saltem quoad locum materiale, quod etiam voluissent facere, ipso Papa præsentem. Ne igitur (quod nullo modo convenit, aut est tolerandum) vel Princeps secularis sederet ante Papam, vel tumultus excitaretur, non ibat ad illa Concilia Papa, sed Legatos tantum mittebat.

Protest. Nihil rationis in fictitiis istis causis, quas Bellarm. pro absentia Papæ ab antiquis omnibus Conciliis, commentus est, sed Antichristianæ superbix plus satis apparet. Nam I. Si Papa convocavit illa Concilia, (quod Bellarm. antea contendebat) tum omnes eo convenientes eum sequebantur, & ille si eo profectus fuisset, suum proprium consilium, non alios fuisset sequutus. II. Egregium caput sese præbet Papa, dum membrorum congregationi, maxime omnium solenni, non dignatur adesse. Bonus Pastor vel unam ovem perditam quærit in deserto. *Luc. 15. 4.* III. Si Imperatores tum temporis præsidebant in Conciliis quoad locum materiale, tum summa cum injuria deturbati sunt à Papa, loco suo materiali, si non etiam formali, quod Bellarm. obscure hic fatetur, cum dicit saltem quoad materiale. IV. Quam hoc intollerabile in successore Petri, non posse tolerare, ut Imperatorem ipsum habeat supra sedentem. *Va vobis Phariseis, qui diligitis primum confessum in conventibus. Luc. 11. 43.* V. Superbia hac Papæ factum est, ut celeberrima illa Concilia (Pontificiorum sententia) certam illam directionem non habuerint in decretis condendis, quam præsentia Papæ Provincialibus quibusdam Synodis dicitur impertuisse. Nam potestas definiendi infallibiliter, non potest subdelegari, neque committi Legatis.

Argumenta Bellarmini.

2. Bellarm. Papa est Pastor, & Pater universa Ecclesia, omnes alii sunt ejus oves.

Protest. Hoc est quæstionem petere, non probare.

3. Bellarm. Petrus præsidet in Concilio Apostolico. *Act. 15.*

B b 5

Protest.

Protest. I. Si Petrus præsedisset illo tempore, non sequitur eum semper præsedisse. II. Si semper præsedisset Petrus, cum præsens fuit in conventibus, non sequitur honorem istum etiam Legatis Petri absentis delatum fuisse. III. Si & Petro & Legatis ejus concessum hoc fuisset *de facto*, quomodo necessitas inde concludi potuisset *de jure*? IV. Si jus hoc Petri fuisset, tabulæ tamen nullæ proferuntur, quibus illud descendisse probatur ad Papam & ejus Legatos, tanquam ad hæredes ejus ex asse. V. Falsum videtur esse, illud ipsum quod affirmatur de Petro. Magis enim innuitur in textu Iacobum fuisse præsidem, ut Dion. Carth. observat.

4. Bellarm. *Probatum ex actis Conciliorum.*

Protest. I. Ex actis & factis humanis non probatur jus divinum. II. Acta Conciliorum non habemus tam accurate descripta, ut in eorum circumstantiis possimus jus perpetuum fundare. III. Illa Concilia quæ præsentiam tribuebant Episcopo Romano, rationem habuerunt non juris ullius Divini, sed ordinis consuetudine introducti, quo, sine differentia potestatis, primum locum Romanæ sedis tribuere solebant in multis. IV. Nemo unus fuit talis Præses tum temporis, qualis Papa jam vult agnoscere, id est, gladio utroque armatus, nedum qualis fuit Tridenti, ubi omnia agebantur ex ejus præscripto. Præsentia enim ratio duplex est, Politica, & Ecclesiastica. Politice præsidebat summus Magistratus: Ecclesiastice autem ille, vel illi, quibus munus illud (ordinis non potestatis respectu) communi consensu deferrebat. Sic in Concilio Niceno, Constantinus Præses fuit quoad potestatem politicam: ordine autem Ecclesiastico, vel Hosius Cordubensis, vel Macarius Hierosolymitanus, & Eustachius Antiochenus: non Episcopus Romanus, aut ejus Legati: quæ contra adfert Bellarm. nullius sunt momenti: Idem etiam satis manifestum est, de aliis Synodis antiquis, Sardenfi, Constantinopolitana prima, Ephesina, &c. In quibus præfuisse Legatos Episcopi Romani, dum contendit Bellarm. imprudentiam suam omnibus prodat. Concilio autem Constantinop. 2. neque Episcopum Romanum, neque Legatos ejus interfuisse, audent affirmare ipse Bellarm. & tamen ex truncatis, & detortis verbis Zonaræ, debitam illi præsentiam illam fuisse pueriliter concludit. Ex hoc uno exemplo, satis probatur; Concilium Oecumenicum, legitimum, posse celebrari, absque ulla præsentia Episcopi Romani.

C A P.

CAP. V. De certitudine sententia à Concilio pronunciata.

Quæstio quinta est, an Concilium generale, à Papa confirmatum, possit errare, vel in fide explicanda, vel in tradendis morum præceptis toti Ecclesiæ communibus? Pontificii negant: nos affirmamus. Lib. 2.

IN hac autem sententia Pontificiorum, nihil revera tribuitur Concilio, sed totum illud quod asseritur ad Papam efferendum spectat. Non dicunt enim Concilium, ne quidem à Papa convocatum, & ipsius Legatis presidentibus celebratum, non posse errare: sed errorem Concilii non posse à Papa confirmari. Hoc autem, ex eorum sententia, æque affirmari potest, de Concilio Diocæsano, sicut Bellarm. ostendit c. 5. aut de consilio unius alicujus Doctoris.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmini. *Matt. 18. Vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, illic sum in medio eorum.*

Protest. Nihil his verbis continetur quod proprium est iis qui Canones condunt de fide aut moribus toti Ecclesiæ communibus: nihil de decretis à Papa confirmatis: nihil denique de privilegio aut prærogativa ulla Concilii generalis, supra cœtum parochialem, aut etiam illo minorem. Non dixit si omnes (ut Cajet. observat in vers. 19. ne de universali Ecclesia tantum intelligeretur: non dixit si multi, ne ad magnarum Ecclesiarum gratiam sermo restrictus videatur: sed dixit si duo, ut etiam minimi numeri fidelium quanta sit vis explicetur.

2. Bellarm. *Sive pauci, sive multi, sive privati, sive Episcopi, congregati in nomine Christi, obtinent quod iis convenit obtinere: alii in rebus parvis & privatis, sed Episcopi in rebus magnis & publicis.*

Protest. I. Nihil adhuc reperitur de infallibilitate Concilii generalis, nisi paucorum privatorum cœtus ab omni errore sit etiam immunes ad eos enim promissionem istam pertinere Bellarm. hic diserte concedit. **II.** Minus nihilo dicitur de infallibilitate Concilii à Papæ confirmatione pendente. **III.** Si tantum obtineant in nomine Christi congregati illud quod ipsis convenit obtinere, tum Concilium non obtinet iudicii infallibilitatem: hoc enim non convenit hominibus, nisi cum immediate inspirantur aut aguntur à Spiritu Sancto. **IV.** Convenire dicitur aliquid fidelibus, vel ex absoluta necessitate mediæ ad salutem, vel ex necessitate præcepti ipsis officium hoc aut illud imponentis: prioris generis infallibilitas hujus aut illius Concilii non potest censi: posterioris autem

Bb 6

ordinis

ordinis omnia & singula semper vel Conciliis, vel Papæ ipsi ex Cathedra decernenti, non concedi docet Bellarm. dum eum in quæstionibus particularibus, iis præsertim quæ sunt *de facto*, errare posse fatetur.

3. Bellarm. *Iohan. 16. Spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem. Intelligitur hoc de successoribus Apostolorum in æternum: non autem seorsim existentibus: ergo saltem de omnibus in unum congregatis. Maxime etiam Ecclesia Cathedra, per quam Deus nos docet, est summi Pontificis Cathedra adjuncto consensu generalis Concilii.*

Protest. I. Non agitur hoc in loco, de docenda Ecclesia ex ulla Cathedra externa, nedum ex Papali. *II.* Nihil majus aut certius promittitur de docendo, quam de aliis actibus *ducendi* *δουχης* est sermo (ait Cajet.) de ducere interno, quod plus significat quam docere: nam docere sistit in intellectu, ducere autem in omnem veritatem ad universas partes animi se extendit, memoriam, voluntatem & affectum simul cum viribus subministrantibus. Non magis igitur promittitur hic Episcopos immunes futuros ab errore judicii, quam ab errore vitæ, & conversationis. Quamvis istiusmodi promissiones Apostolis datæ, spectent ad eorum successores quoad essentiam earum, non tamen quoad modum & gradum illum quoad Apostolos pertinebant. *IV.* In Apostolis æque valebat hæc promissio cum seorsim fuerunt, atque cum simul: nihil igitur singulare pro Conciliis inde potest concludi. *V.* Si de Conciliis intelligeretur, & omni veritate, sine exceptione, non tamen sequeretur semper hoc fieri, & in omni conventu quamvis legitimo. *VI.* Spiritus docuit & duxit Ecclesiam sine ista cathedra, annos trecentos. *VII.* Cathedra Papæ nimis mendiciter hic inducitur quasi per posticam, sine ullo colore.

4. Bellarm. *Act. 15. Visum est Spiritui Sancto & nobis. Idem asserere possunt omnia legitima concilia, quæ ex illo primo formam acceperunt. Præsentia enim Spiritus sancti non minus aliis temporibus necessaria est, atque tum fuit.*

Protest. I. Concilium illud, *Act. 15.* augustius aliquid in se habuit, quam Trident. aut etiam legitimum & generale quodcunque. Apostoli qui agebantur à Spiritu sancto, certius multo pronunciare potuerunt quid illis placebat, quam Episcopi vulgares. Non ideo visum est Spiritui sancto, quia ita videbatur Apostolis, sed ideo Apostolis quia Spiritui sancto, cujus illuminatione illi fuerunt edocti. Ostendant nobis Concilia sua decreta a Spiritu sancto proficisci iis rationibus quibus hoc in Apostolis apparebat, & quæstio hæc erit finita. *III.* Concensus illi Apostolorum talis forma fuit Concil. sequentium, qualis prædicatio Apostolica est prædicationis ordinariæ,

dinariæ, quam scil. sequi debemus, sed consequi nequimus. IV. Minus est necessaria aliis Conciliis recentioribus, infallibilis assistentia Spiritus sancti, quia magis abunde jam instituta est Ecclesia infallibilibus Apostolorum scriptis. Neque tamen iudicium de istiusmodi rebus ferri debet ex eo quod hominibus necessarium videtur, sed potius ex revelata Dei voluntate.

5. Bellarm. *Ecclesia non potest errare, neque in credendo neque in docendo, ergo neque Concilium generale potest: quia tota authoritas Ecclesie formaliter est in Prælati, & tota Ecclesia representatur per Concilium.*

Protest. I. Nulla necessaria est hujus rationis consequentia. nisi omnium & singularum particularium Ecclesiarum legati, in Concilio adsint, atque etiam omnes illi suarum Ecclesiarum sententias adferant, & illas in omnibus, sine detractiōe, aut additione, sequantur. Hujusmodi autem Concilium generale, neque hæcenus fuisse ullum, neque deinceps exspectandum esse fatetur. Bellarm. lib. I, cap. 17. II. Immunitas illa ab errore, qua Ecclesia gaudet, non provenit ab Ecclesiæ authoritate, neque adfert illi authoritatem, sed pendet ab authoritate Christi, & Ecclesiæ consolationem parit. III. Vis recte credendi & docendi non est formaliter in omnibus prælati: tum enim omnes essent vere fideles, & fidi pastores. IV. Tota authoritas Ecclesiæ non est in Prælati, ut illa quam exercet Ecclesia in prælati constituendis aut destituendis. V. Quælibet repræsentatio Ecclesiæ, non efficit ut Concilium eandem habeat certitudinem directionis cum ipsa Ecclesia, Legati Papæ repræsentant ipsum, non habent tamen potestatem illam infallibiliter judicandi quam Papa dicitur habere: quia illa non potest aliis subdelegari. *Ban. in 2, 2. q. 1. a. 10. p. 60.* neque revera potest Ecclesia suæ fidei iudicium Episcopis delegare. VI. Conciliorum decreta conduntur à maiore parte, potest igitur in iis error esse, quamvis neque tota Ecclesia, neque totum Concilium simul erret. VII. Ecclesia ipsa tota militans potest errare in iis quæ non sunt necessaria, necessitate medii, ad salutem.

6. Bellarm. *Pontifex Romanus non potest errare: ergo neque Concilium ab eo confirmatum.*

Protest. I. Hæc est quæstionis mendicatio, non probatio. II. Nihil singulare concludi potest à Papa ad Concilium generale, imago quam ad Provinciale, Diocesanicum, aut etiam Parochiale ab ipso confirmatum.

7. Bellarm. *Iubemur sequi Episcopos ut Præpositos, Pastores, Doctores, Speculatores, & Patres: ergo saltem omnes simul fallere nos errando non possunt.*

B b 7

Protest.

Protest. Neque omnes qui vocantur Episcopi, sunt (vel quoad eorum statum) tales, quales à Deo sequi jubemur: neque illi ipsi qui à Deo pro ductoribus commendantur, absolute in omnibus sequendi, sed quatenus præferunt nobis faciem verbi Dei, quæ unica pura & perfecta lucerna est pedibus, & lux itineri nostro, Ps. 119, 105. Hac autē luce præeuntes, sequēdi sunt etiam sine Concilio, sicut Ecclesia primitiva, trecentos annos, suos pastores sequebatur. Sed Pontificiorum est consuetudo illa, quam graviter perstringit Canus, lib. 12, cap. 4. *Consuetudo est Saracenorum, Paganorum, Hæreticorum, ut caca & temeraria secta sua dogmata sine iudicio amplectantur, & quæ disquisitione egent maxime, hæc sine ulla disquisitione recipiant. Non erudiuntur isti, crede mihi, sed astringuntur, nec via ac ratione docentur, sed quasi beneficiis & sanctionibus in insaniam agitantur.*

8. Bellarm. Patres affirmant. I. Concilii generalis sententiam esse in causa fidei ultimum Ecclesiæ iudicium. 2. Hæreticos esse & excommunicandos omnes qui non acquiescunt Conciliis plenariis. 3. Divina esse, & à Spiritu Sancto edita decreta legitimorum generalium Conciliorum. 4. Potius esse moriendum, quam recedendum à decretis generalium Conciliorum.

Protest. I. In istis omnibus nulla fit mentio distinctionis illius inter decreta totius Ecclesiæ communia, & particularia, inter illa quæ sunt de jure, & alia quæ factum respiciunt: hæc tamen distinctione semota, Bellarm. ipse non defendet has assertiones. II. Nullo uno verbo, vel obscure innuitur ab ullo Patrum à Bellarm. citatorum, Conciliorum auctoritatem pendere ex confirmatione Pontificis Romani: ex qua tamen totam Conciliorum infallibilitatem suspendit. III. Ultimum iudicium Ecclesiæ non est liberum ab errore. Appellatio postea datur ad iudicium Dei. IV. Hæreticus habetur à Patribus, qui non acquiescit Conciliis, sicut Hæreticus aliquo modo dicendus fuit qui non acquiescebat in sermone mulieris Samaritanæ, Ioh. 4, 42. non propter ejus auctoritatem, sed ipsius Christi. V. Eadem etiam ratione, non alia, divina fuerunt piorum Conciliorum præcipua decreta, & mortis periculo confirmanda, quæ mulieris illius sermones divini fuere, & arctissime tenendi. Non negamus interim, quin major sit vis testimonii Ecclesiastici Concilii, quam privatæ personæ: ita tamen ut differentia non sit proprie in ipsis personis, sed in earum scientia & veracitate, quæ major multo præsumitur esse in Concilio, quam in homine privato.

9. Bellarm. Si Concilia generalia possent errare, nullum esset in Ecclesia firmum iudicium, Hæreses damnata possent in dubium revocari.

tari; dubitandum esset de quibusdam Scriptura Libris, intolerabilem etiam errorem omnia Concilia admisissent, dum nova symbola, aut novas sententias, tanquam de fide ediderunt.

Protest. Consequentia istæ nullæ sunt. Nam I. firmum iudicium est Christi, & Spiritus sancti in Scriptura. II. Ab illo iudicio damnatæ sunt hæreses omnes dammandæ. III. Scripturæ Libri non propter Concilia, sed propter semetipsos recipiuntur. IV. Atrox injuria Conciliis piis inferitur, dum hunc in modum impietatis accusantur, quasi novos articulos fidei edidissent.

10. *Protest.* Sacerdotes omnes veteris Testamenti, sæpe accusantur, non solum improbitatis, sed etiam ignorantia, & erroris, *Is. 56. Jer. 6 & 14. Ezech. 22. Hos. 9. &c.* ergo Concilia, ex istiusmodi hominibus cōflata, possunt errare.

Bellarmin. 1. Propter aliquos malos reprehenduntur omnes.

Protest. Non propter aliquos paucos: sed propter aliquos multos, id est, plerisque omnes, si non simpliciter omnes. Concilium autem errare dicitur, quando major pars in decernendo errat, quamvis pauci quidē dissentiant.

Bellarmin. 2. Hæc dicuntur in Sacerdotes dispersos, non in congregatos ad Concilium enim Sacerdotum mittuntur omnes, *Deuter. 17.*

Protest. Congregatio non tollit errorem & improbitatem, sed unitatem eam, atque adeo fortiore reddit. Accusantur igitur & sodalitia Sacerdotum, *Hos. 6. 9.* & plena eorum congregatio arguitur erroris, *2 Sam. 6. 3.* atque etiam sceleratæ improbitatis, *Jer. 26. 7, 8. 9.* Ad eos autem missi fuerunt Iudæi à Mose, etiam extra Concilium generale, sicut iidem à Christo missi fuerunt ad Phariseos, quatenus moniti simul fuerunt, ut caverent à fermento doctrinæ eorum, *Matth. 16. 6. 12.*

Bellarmin. 3. Certiores & majores promissiones habet Ecclesia novi, quam veteris Testamenti.

Protest. Quoad immunitatem ab errore in iudicando, majores aliquo modo promissiones & privilegia habuit Ecclesia vetus, dum habuit Sacerdotem cum *Vrim Thummim*, præsertim si interpretatio Bellarmini admittatur, quæ concludit inde, de Pont. lib. 4, cap. 3. & signo & verbo promississe Dominum in pectore summi Sacerdotis habitaturum doctrinam & veritatem; & proinde cum non erraturum cum populum docuerit. Nullo signo, nullo verbo promittitur hoc ulli Episcopo Testamento Novi.

11. *Protest.* Prædictum est etiam, falsos futuros doctores in Ecclesia Novi Testamenti, sicut olim fuerunt pseudoprophetæ. *2 Pet. 2. Act. 20. &c.*

Bellarmin. Hæc non intelliguntur de Conciliis: imo adversus tales falsos Concilia congregantur.

Protest.

Protest. I. Intelliguntur de Episcopis ex quibus Concilia constant. *II.* Concilia varia, etiam generalia, ex huiusmodi falsis doctoribus constituisse, testis est Bellarm. ipse, lib. 1, cap. 6. *III.* Pontifex Romanus, cui omnem auctoritatem tribuit in Conciliis convocandis, moderandis, approbandis, aut reprobandis, potest esse falsus doctor, ex confessione doctissimorum inter Papistas. Nihil igitur impedit quin possit ille æque ac Caiphas, congregare suos adversus Dominum & Christum ejus. *Act. 4. 26, 27.*

12. Protest. Concilium Iudæorum, præside summo Pontifice Caipha, fœde ac perniciose erravit in rejectione & condemnatione Christi.

Bellarmin. Pontifices & Concilia Iudæorum, non potuerunt errare, antequam Christus veniret: sed eo præsentente potuerunt. Sicut enim non est necessarium, ut Vicarius Papa non possit errare, cum ipse Papa regat Ecclesiam, & ab errore defendat: sic etiam non fuit necessarium, ut Pontifices Iudæorum non possent errare, quando Christus summus totius Ecclesiæ Pontifex præsens aderat, & Ecclesiam per se administrabat.

Protest. I. Bene hoc quidem, quod tantum adhuc frontis superfuit Bellarmino, ut non audeat facere suam, execrandam illam, Hosii, Petri à Scoto, Melchioris Cani, & Hardingi responsionem, qua illam ipsam sententiam Concilii Iudæici, qua Christus Dominus noster fuit damnatus, defendunt ut rectam, piam, & à Spiritu sancto profectam. Sic enim Hardingus ex Hostio, & Petro à Soto, apud Iuellum, Apolog. c. 6. divis. 3. Concilii illius acta quidæ impia erant & scelerata: sententia autem vera erat & bona. Sic etiam Canus, loc. theolog. lib. 5, cap. ult. Sacerdotum veterum acta quidem Christo adversa fuerunt: at sententia hominum alioqui pessimorum, non solum verissima, sed reip. etiam utilissima fuit. Qua ex re fit, ut & nostrorum Pontificum vita quidem & opera contraria forte sint Domino Iesu, sed eorum judicia, qua vid. a summo Pontifice comprobata sint, & vera erunt, & Christianis utilia. Sed Bellarm. puduit aliquo modo sententiæ huius tam infanz, & immanis. Satis tamen ostendit se non nisi coactum ab eis, & aliis ejusdem formæ discessisse, & ad novum istud commentum confugisse, idque timide admodum & hæsitanter, ideo (quia scil. alias responsiones non potuit sustinere) respondemus potuisse eos errare: non fuit necessarium, ut non possent errare. *II.* Falsissimum est, quod Bellarm. hic affirmat, præsentiam Christi causam fuisse, quod Iudæi potuerint errare. Nam Christus ipse testatur, eos eundem plane errorem, antea sæpius errasse, in sanctis Dei servis condemnandis, cædendis, & trucidandis, *Matt. 21, 34, 35.*

6. &c. Stephanus primus Christi martyr, idem sanguine suo testatur reliquit. *Actor.* 7. 51, 52. Christus etiam libenter testatur. *Matt.* 5. & 15 & 23. eos jam olim duces fuisse cæcos, & variorum errorum authores. I I. Falsum & illud, Christum per se Ecclesiam Iudaicam visibiter administrasse, tanquam summum ejus Sacerdotem.

V. Si verum illud fuisset, omnis tamen ratio postulat, ut Pontifices Iudaici, qui semper antea immunes fuerant ab errore, ut dirigerent homines ad Christum, non exciderent hoc privilegio per præsentiam Christi, antequam infallibili suo judicio pronuntiassent, Christum iam venisse, Iesum illum esse, atque adeo ab illo solo deinceps, non à se, judicium certum esse expectandum. Pertinebat certe ad divinam providentiam, ut innotesceret omnibus quando Pontifices Iudaici desinebant habere certum & infallibile judicium de fide. V. Christus ipse si tantam capitis, & auctoritatis deminutionem passus fuisset Scribæ & Pharisei, per suam præsentiam non misisset homines ad ipsos tanquam adhuc in cathedra Moïsis sedentes, *Mat.* 23. 2. præsertim si verum sit argumentum illud Bellarm. c. 2. *Quos à Deo jubemur audire, illi nos allere non possunt*, aut firmum sit quod Bellarm. affirmat de Verbo Dei, lib. 3, cap. 5. *Voluisse Christum his verbis docere Pontifices & Sacerdotes, tum temporis, iudices fuisse omnium controversarum, iis esse credendum, & eorum doctrinam esse ab omnibus sequendam.* V I. Futilis plane est illa comparatio Papæ, & sui Vicarii, cum Christo, & Pontifice Iudæorum. Vicarium enim Papæ, semper errare posse fatentur omnes. Præsentia igitur Papæ non est causa cur possit errare: quamvis sit revera infinito hominum numero multiplicium & lethalium errorum causa: & illi minus errent à quibus Papa maxime abest. De particularibus erratis Conciliorum à Pontifice Romano approbatorum frustra esset obiter cum Bellarm. litigare. Illud enim est quod agitur in singulis fere controversiis: neque expectandum est ut eriozem aliquem à Pontifice Romano approbatum facile agnoscat ille, qui profitetur palam, si Papa erraret, præcipiendo vitia, vel prohibendo virtutes, tenere se, credere vitia esse bona, & virtutes malas. Bellarm. de Rom. Pont. lib. 4, cap. 5.

13. *Protest.* In omni cœtu multitudinis sæpe accidit, ut major pars vincat meliorem. Ergo Concilia, in quibus decreta fiunt secundum suffragia majoris partis, possunt errare.

Bellarm. *In caribus humanis hoc accidit: sed in Concilio Ecclesiæ, ubi Spiritus sanctus præsidet, & Christus est in medio eorum, major pars nunquam vincit meliorem.*

Protest.

Protest. I. In Concilio Ecclesiæ Iudaicæ hoc accidit confessus est modo ipse Bellarm. *II.* Concilium Ecclesiæ nullum privilegium habet supra cætus alios huiusmodi, nisi virtute promissionis illis factæ: sed nulla expressio promissio qua Conciliis cavetur adversus omnem errorem. *III.* Si Spiritus sancti præsentia, & Christi præsentia, in ipsis Conciliis causa sunt cur Concilia non possint errare, tum non possunt errare ante confirmationem vel approbationem Papæ: quia ante illam, & non tum primum, adsunt: imo tum non possunt semper adesse Concilio, quia approbatio Papæ sæpissime sequi solet Conciliorum dissolutionem. *IV.* Docere nos debet Bellarm. ubinam residet Spiritus sanctus, non semper in maiore parte Concilii, quia illi possint resistere veritati, & confessione Bellarm. imo in nullo uno singulari Concilio membro adesse dicet Spiritum, ita ut non possit illud errare. Quomodo igitur, aut qua ratione possit in toto reperiri? Præsentia Christi varios admittit gradus: non valet igitur consequentia à qualibet ejus præsentia, ad infallibilitatem judicandi.

14. Protest. Non est certum de fide divina, hoc aut illud Concilium legitimum fuisse, & legitime hæc aut illa decrevisse: ergo Conciliorum decreta firmam infallibilem ac divinam fidem facere non possunt.

Bellarm. *Concilium hoc aut illud esse legitimum, præsentibus evidens: absentibus autem vel posteris id ipsum est notum ex humana fide, sed certissima.*

Protest. I. Negatur à variis Pontificiis, evidentiam ipsam alicujus rei in particulari efficere posse, ut assensus independens, sit de fide divina: sic Bannes, in 2, 2. q. 1. a. 10. p. 152. *Non est certum, nec de fide, quod propositio qua sequitur ex una de fide, & altera cognita lumine naturali, sit de fide; imo certum est, quod non est de fide, quin imo neque est conclusio Theologica, ut quibusdam videtur, &c.* *II.* Quamvis illud a nobis libenter concedatur, negamus tamen evidens esse præsentibus in hoc aut illo Concilio, Concilium illud esse legitimum, id est, conditiones eas in eo concurrere, quæ à Pontificiis ad legitimum Concilium requiruntur, quod scilicet ex Episcopis legitimis consistat, & a legitimo Pontifice convocetur, dirigatur, & confirmetur. Neque enim lumine naturali, neque sensu, potest hoc ab iis dignosci. *III.* Neque absentes, neque præsentibus possunt hæc scire ex fide illa humana, certissime, quæ evidentiae naturali aliquo modo comparari possit: quia pauci aut nulli sunt idonei harum rerum testes.

Bellarm. *Fuisse Ciceronem Consulem, Iulium Casarem Dictatorem, &c.*

um, &c. ex fide humana pendent, & tamen adeo certa sunt, ut evidentiam quandam habere videntur.

Protest. Facta quædam huiusmodi possunt esse certa: sed conditiones eorum, præsertim illæ quæ a sensibus magis remouentur, ex testimoniis hominum non possunt evidentiam habere. Ciceronem fuisse Consulem, & Cæsarem Dictatorem, evidens esse videtur: sed de legitima eorum electione, secundum leges Romanas, nihil habetur adeo certum, quin possit in dubium vocari. Sic Concilium hoc, aut illud, exempli causa, Tridentinum celebratum fuisse, satis est notum: sed legitime illud fuisse convocatum, & legitimos illos Episcopos fuisse, qui ibi comparuerunt, eosque legitime ibi decreta fecisse, hæc non sunt adeo manifesta.

Bellarmin. *Vide si placet de hac re Melchiorum Canum. Lib. 6. de locis. cap. ult. ad 10.*

Protest. I. Vidimus Canum, & observavimus, nihil eum probare, quod pro Bellarm. facit: neque aliam certitudinem statuere de Concilio legitime celebrato, quam de intentione Sacerdotis in Sacramento consecrando. II. Azorius vidit Canum, & de eo sic pronunciat, instit. mor. par. 2. lib. 5, cap. 5. *Videtur Canus docere, fide divina certum non esse hunc vel illum esse summum Pontificem: quia etsi fide divina creditur, id quod ex una propositione divina fide certa, & altera certa evidenti lumine naturali bona argumentatione colligitur, non tamen illud quod conficitur ex una propositione divina fide credita, & altera sola fide humana nota.* Quamvis igitur tanquam fide divina veram concederemus illam propositionem, Concilium in nomine Christi legitime congregatum non potest errare, quia tamen assumptio, Concilium Tridentinum in nomine Christi fuit legitime congregatum, nititur tantum fide illa humana cui potest falsum subesse: idcirco conclusio, Concilium, Tridentinum non erravit, non potest esse certa fide divina: neque ulla talis Concilii decreta. Quorum fides pender ex illa conclusione. Idem etiam Azorius ejusdem lib. c. 12. clarius adhuc pronunciat: *Canus ait, Concilium Nicænum, Chalcedonense, & Ephesinum legitime fuisse coacta, ex divina revelatione non creditur, creditur tamen ex humana fide, &c.* Idem propterea dicit Bannes in 22. q. 1. a. 10. dub. 2. ad 2. Ex hac autem hypothese concludit Azorius: si fide tantum humana credimus ea concilia esse rite celebrata & confirmata, non video quomodo fide divina credi debeant eorum decreta in fidei causis. Nam contra Canum vim magnam habet argumentum: conclusio pendet ex præmissis: ergo non potest esse magis certa quam præmissa, ergo si altera præmissarum sit certa tantum fide humana, conclusio nequit esse divina fide certa. Neque juvat emplastrum quod Azorius huic vulneri imponit: eo ipso quod credimus fide divina,

rina, definitiones Concilii Nicani esse veras, credimus quoque fide divina, illud esse Concilium legitime congregatum. Illud enim ipsum quod sit legitime congregatum est ratio propter quam credimus definitiones esse veras, atque adeo prius debere credi, quam definitiones ipsæ.

CAP. VII. *De Comparatione Conciliorum cum sacris Scripturis.*

Quæstio sexta est, an non Pontificii maiorem auctoritatem tribuant Conciliis, quam Scripturæ? Bellarm. negat: nos affirmamus. Si de Conciliis per se, & in se consideratis, ista quæstio intelligeretur, tum crimen istud nullo modo impingi debet iis Pontificiis qui sentiunt cum Bellarmino: ille enim nullam omnino auctoritatem singularem tribuit Concilio per se, sed omnem Papæ. Quia vero Concilium intelligitur a Papæ confirmatum, atque adeo Papæ potius quam Concilii auctoritas in comparationem istam cum Scripturis ab eo vocatur, & alii Pontificii similem auctoritatem tribuunt Concilio per se, operæ pretium est idcirco audire, quam causam dicere possit Bellarm. cur istius blasphemix non sit postulandus.

T H E S I S I.

Bellarm. Si interdum aliqui Catholici dicant, *Scripturam pendere ab Ecclesia, sive à Concilio, non intelligunt quoad auctoritatem, & secundum se: sed quoad explicationem, & quoad nos.*

Protest. I. Non aliqui Pontificii catholici, sed omnes hoc (sine si) dicunt: neque interdum hoc illis excidit, sed arcte ab iis tenetur, accurateque defenditur, *Scripturam* scil. *ab Ecclesia pendere.* Imminutio ista, & occultatio rei notæ, est turpitudinis confessio, cum aliquo ejus pudore. *II.* Distinctio ista Bellarm. inter *Scripturas, quoad auctoritatem, & quoad nos,* futilis est disceptio unius & ejusdem rei, ad fallendos imperitos. Auctoritas enim in istiusmodi rebus, nihil aliud est quam vis illa fidei faciendæ, & assensus pariendi, quæ ex persona testis vel authoris, in suum testimonium derivatur. Omnis igitur testis, aut testimonii auctoritas respectum habet ad eos quibus exhibetur, & a quibus fidem aut assensum requirit: atque adeo *Scriptura quoad auctoritatem,* nec re, nec ratione ulla differt a *Scriptura quoad nos.* Easdem plane tenebras eidem veritati offundit Bellarminus distinctione altera, isti plane gemella, lib. 3, cap. 14. cum docet, *veritatem fidei, quoad nos, nisi Ecclesia auctoritate:* quasi veritas fidei quoad nos, vel alia esset, vel aliam causam

ausam & rationem haberet, quam quoad se. Vbi tamen
lare ostendit Ecclesiam a se Scripturæ præponi, authori-
ate, quoad nos, atque adeo inepte hic opponi inter se,
quoad auctoritatem, & quoad nos. III. Explicatio Scripturæ
secundum Bellarm.) duplex est, de Verbo Dei, lib. 3,
10. *alia more Doctoris, & alia more iudicis*: illa autem quæ
est more iudicis, pertinet ad Concilia & Papam, *authorita-
tem requirit necessario sequendam*, ibid. inepte igitur etiam in
 hac distinctiuncula opponuntur inter se, *quoad auctorita-
tem, & quoad explicationem.* IV. In ipsa Scriptura nulla est
 authoritas, nisi quoad explicationem veritatis ac volun-
tatis Dei. Si igitur explicationis auctoritate superet Ec-
clesia Scripturam, tum omni auctoritate Ecclesia est ma-
ior. V. Cum (secundum Pontificios) *Scriptura præcipue sit
in corde Ecclesiæ*; Bannes in 1. q. 1. a. 8. pag. 52. *neque ullam autho-
ritatem habeat quoad nos, nisi propter Ecclesiam, (quamvis Ecclesia sua
authoritas constet absque Scriptura) neque possit ullo modo seipsam in-
terpretari, sed ex Ecclesiæ auctoritate debeat explicari: & cum in ejus-
dem Ecclesiæ corde, præter Scripturam multa sint traditiones, ejusdem
plane auctoritatis cum ipsa Scriptura: & illa etiam Ecclesia potesta-
tem habeat multas leges novas ferendi, quæ non minus obligant con-
scientias hominum quam ipsa Scriptura, jam ab Ecclesiâ declarata,*
cum inquam, hæc omnia & singula sint recepta placita, &
principia Pontificiorum, ab ipso Bellarm. strenue defen-
sitata, non debet hoc in dubium vocari, quin apud Ponti-
ficios, variis modis, & multis gradibus, major sit Eccle-
siæ, id est, Concilii a Papa confirmati, id est, Papæ ipsius
Concilium confirmantis auctoritas, quam Sacræ Scri-
pturæ. Hæc etiam est conclusio a Stapletono magno mo-
limine suffulta & munita, Relect. princip. fid. doct. contr.
4. q. 5. Ergo saltem æqualis est Ecclesiæ & Scripturæ auctoritas.

2. Bellarm. *Multiplex est discrimen inter Scripturam Sacram,
& Conciliorum decreta, ex quibus intelligitur Scripturam præponi
Conciliis.*

Protest. Satis multæ sunt differentiæ, ex quibus p̃i om-
nes intelligunt, Scripturas, traditionibus, Conciliorum
decretis, Pontificum rescriptis, & consensui Patrum, de-
bere præponi: sed nullo discrimine potest ostendi, Pon-
tificios hodiernos non eandem saltem auctoritatem tri-
buere tum cæteris illis regulis incertis, tum etiam Con-
ciliis a Papa confirmatis, quam Scripturis concedunt.

3. Bellarm. *Primum discrimen est, quod Scriptura est verbum
Dei immediate revelatum. At Concilia non habent, nec scribunt im-
mediatas revelationes: sed tantum declarant quodnam sit Verbum Dei.*

Protest. I. Immediata ac mediata revelatio, nullum dis-
crimen auctoritatis faciunt, si modo eadem sit certitudo
utrinque,

utrinque, quod verbum Dei declaratur, & nihil præ
verbum Dei. Auctoritas enim adhæret verbo: si æq
hic atque illic de authore constet, auctoritas ejus est
qualis Auctoritas ejus qui edictum Principis immedia
accipit ex ejus ore, non est major, quam est illius, q
idem edictum, cum eadem jurisdictionis potestate m
diate, sed certo acceptum aliis declarat. Imo vero, m
jor debet esse auctoritas ejus qui non potest errare
quamvis nullam immediatam habeat revelationem, qua
illius qui eatenus tantum securus est ab errore, quaten
dirigetur immediate. II. Scriptoribus sacris, in mult
ut Bellarm. dicit, hoc eodem in loco, *Deus non nova & n*
cognita revelabat, sed tantum immediate inspirabat, & movebat eos
scribenda ea qua viderant, vel audierant, & eos dirigebat ne aliq
modo errarent. Hanc autem assistentiam & directionem in
fallibilem, ne aliquo modo erret, arrogat Bellarm. Papa
& Concilio ab ipso confirmato in generalibus decret
fidei & morum. III. In traditionibus saltem auctori
tas Ecclesiæ à Pontificiis æquari solet Scripturæ: qui
illas æquat Scripturæ honore, quamvis Ecclesiæ solius
auctoritate commendentur, hoc est argumentum Sta
pletoni. Relict. contr. 4. q. 5. IV. Iudicis auctori
major est quam scribæ, aut doctoris quamvis immedia
te dictata scribat: sed Scriptores sacri fuerunt pleriqu
saltem scribæ tantum & doctores: Papa autem cum suo
Concilio vult esse Prætorius iudex.

4. Bellarm. *Scriptores sacri non debuerunt multum laborare in*
 suis libris edendis: at Patres in Conciliis debent rem ipsam quærere
id est, conclusiones investigare, disputando, legendo, cogitando.

Protest. I. Laborandi necessitas, non minuit auctori
tem. Auctoritas Papæ, cum definit ac declarat in gene
re, Scripturam sacram esse regulam fidei, non est mino
quam cum aliquid ex Scripturis definit: hic tamen, &
non illic requiritur labor. II. Multi Pontificii statuunt,
quamvis Papa cum suo Concilio non adhibuerit sufficientem diligen
tiam, Deum tamen non permissurum, ut definiat falsum. Bannes
in 2, 2. q. 1. a. 10. pag. 63 & 64. III. Si verum sit
quod Pontificii reliqui affirmant, *quod Papa & Concilium non*
possunt relinquere sufficientem diligentiam, cum res fidei definire pa
rant. Bannes ibid. tum etiam necessitas diligentiae, quæ
æquæ certo semper adest atque revelatio ipsa adest scri
ptoribus sacris, nullum discrimen facit auctoritatis.
IV. Palam est Papam cum suo Concilio Tridenti
no, varia decreta de fide condidisse absque istiusmo
di examine præeunte: ut in versionis vulgatæ appro
batione.

5. Bellarm.

5. Bellarm. *In Scripturis nullus omnino potest esse error: at Concilia in judiciis particularibus errare possunt*

Protest. Accusatio nostra de judiciis universalibus est instituta.

6. Bellarm. *In Scriptura, non solum sententiae, sed etiam verba omnia & singula, ad fidem pertinent: at in Conciliis, maxima pars eorum ad fidem non pertinet. Non disputationes quae præmittuntur: neque rationes quae adduntur: neque explicationes, & illustrationes quae adferuntur: sed tantum ipsa nuda decreta, quae præponuntur tanquam de fide, eaque non quoad verba, sed quoad sensus tantum.*

Protest. I. Nuda ista decreta igitur quoad eorum sensum, cum Scripturis comparamus, & illa dicimus, à Pontificiis, Scripturis vel præponi, vel saltem exæquari.

I. Si disputationes, & rationes illæ, ex quibus decreta, tanquam conclusiones, investigantur & deducuntur, non pertineant ad fidem, tum neque ipsa decreta, quatenus ex illis rationibus concluduntur: conclusio enim est præmissarum rationum effectum, neque potest excedere causarum suarum virtutem. Recte Canus lib. 5. cap. 5. *Certa & firma Ecclesia decreta esse non possunt, quæ non certis & firmis principiis ac fundamentis innitantur. Quocirca si vel unum ex his à quibus Ecclesia iudicium pendet, incertum est, certum Ecclesie decretum esse non potest: siue quaestio speculativa sit, seu practica. Conclusio quippe debiliorem partem sequitur. III.* Si concilium possit rationes ineptas adferre ad decreta sua confirmanda, tum potest errare in Scripturis interpretandis ac declarandis, saltem in ordine ad aliam conclusionem possit male Scripturam interpretari, tum etiam absolute tradere potest regulam fidei errantem. Applicatio enim Scripturæ ad hanc aut illam conclusionem probandam, præsupponit semper interpretationem ejus talem, qualis congruit illi conclusioni. Iudicium syllogisticum de conclusione prærequirit semper iudicium axiomaticum de præmissis. IV. Si Concilium in rationibus decretorum suorum potest errare, tum Concilium Tridentinum errabit etiam in decreto Anathemate confirmato, dum anathema denuntiat illi qui dixerit Ecclesiam Catholicam non iustis rationibus adiutam, constituisse ut Laici sub panis tantum specie communicarent.

7. Bellarm. *Scriptura non eget approbatione Pontificis, ut sit authentica, sed tantum ut innotescat ejus auctoritas: at Concilia non sunt rata, nisi à Pontifice confirmantur.*

Protest. I. Quæstio instituta fuit de Conciliis jam à Pontifice confirmatis, non confirmandis. II. Perinde est, ad Ecclesie fidem, siue Scriptura dicatur nullam auctoritatem habere, siue nullam, quæ Ecclesie possit innotescere, sine Papa.

C A P.

CAP. VII. *De comparatione authoritatis Papæ
& Concilii generalis.*

Quæstio septima est, an Concilium generale sit supra Papam, vel Papa supra Concilium? nos, cum omnibus Theologis Parisiensibus, plerisque omnibus Constantiensibus, ac Basiliensibus, & multis aliis, Concilio in ista lite favemus: Bellarminus autem Papæ.

T H E S I S I.

Bellarmin. *De hac questione tres sunt sententia Doctorum: Prima est, Concilium esse supra Papam. Secunda est Papam quidem esse supra Concilium: posse tamen ipsum sese subicere Concilio, & postea Concilii sententia acquiescere debere. Tertia sententia fere communis est, Papam adeo esse supra Concilium, ut non possit etiam se subicere ejus sententia coactiva.*

Protest. I. Coguntur miseri Papistæ, hac dissensione suorum Doctorum, Dominum suum ignorare: quippe quos nescire necesse est, Papæ an Concilio debeant servire. *II.* Principium ipsum fidei Romanæ incertum hoc pacto declaratur: quia nondum constat inter istos magistros Israelis, penes quos sit suprema potestas Ecclesiastica, judicium de fide, vel infallibilis potestas veritates fidei proponendi, & explicandi, quæ Papistis est prima ratio credendi, & ultimum illud in quod resolvitur fides Romana. *III.* Unitas illa, quam tantopere jactare solent Pontificii, tollitur funditus, in primo hoc principio, circa quod, adeo non sentiunt unum, ut circa omnia Conciliorum decreta, & Pontificum rescripta, aut præcepta, necessario debent à se invicem dissentire; ita ut in omnibus fidei articulis non possint non aliquo modo variare. *IV.* Turpius adhuc est, quod de istiusmodi rebus nullam habent communem sententiam, sed unam tantum fere communem. *V.* Pro hac ipsa sententia fere communi, nullum testimonium adferre potuit Bellarm. ex ullo veterum Scholasticorum, quos fatetur *ex professo de hac re non disputare.* Communis est parasitorum Curiae Papalis: non Ecclesiæ, ne illius quidem quæ audit Romana.

2. Bellarm. *Romanus Pontifex est Pastor & caput, non solum omnium Ecclesiarum particularium, sed etiam totius universalis Ecclesiæ simul congregata, à Christo immediate institutus.*

Protest. I. Pontificem Romanum immediate à Christo institutum caput totius Ecclesiæ universalis, & falsum esse antea fuit in priore Tomo demonstratum, & negatur

tur à doctissimis Pontificiorum, Thoma Waldensi, Augustino Triumpho, Scoto, Cordubensi, Bannes, &c. teste Azorio, instit. mor. part. 2. lib. 4. cap. 11. & ab ipso etiam Bellarmino, de summo Pontif. lib. 2. cap. 12. ubi hæc habet verba: *quod Episcopus Romanus quia Episcopus Romanus est, sit Petri successor, ex facto Petri ortum habuit, non ex prima Christi institutione.* II. Respondent Parisienses, Pontificem, quamvis caput sit ministeriale, quoad statum, non tamen, quoad regimen Ecclesiæ per infallibiles canonum constitutiones, aut quoad directionem, & potestatem coercitivam, in totum Concilium.

3. Bellarm. *Summa potestas Ecclesiastica non est in Ecclesia, vel Concilio, remoto Papa, aut formaliter, aut suppletive.*

Protest. I. Summa potestas Ecclesiastica, proprie dicta potestas est in Christo solo. Ministerium tantum & dispensatio est in Ecclesia & ejus præfectis. II. Quoad homines. Parisienses respondent, primo, Ecclesiam non absolutam potestate, sed canone regi: & secundo summam potestatem illos canones constituendi, esse in Concilio generali, etiam remoto Papa.

4. Bellarm. *Summus Pontifex simpliciter, & absolute est supra Ecclesiam universam, & supra Concilium generale, ita ut nullum in terris supra se judicium agnoscat. Hæc propositio est ferele fide.*

Protest. Hoc ne fere quidem est de fide Romana, in Galia, & apud alios qui sentiunt cum Conciliis Constantiensi, & Basiliensi. sed potius est fere contra fidem Romanam, & plane contra fidem Christianam, quippe quod caput est Antichristianismi.

5. Bellarm. *Summus Pontifex non potest committere, neque Concilio, neque ulli homini, supra se judicium coactivum, sed tantum discretivum.*

Protest. Non potest igitur submittere sese potestati clavium in Sacramento confessionis, ut solvantur & ligentur ejus peccata. Confessor enim in confessione jurisdictionem exercet (secundum Pontificios) in foro conscientiae, supra confitentem. Non potest idcirco, ex sententia Pontificiorum, ad remissionem peccatorum pervenire. Et tamen vix fieri potest, ut cum sit hoc modo ex lex, & vox, non sit omnium hominum maxime peccatis coopertus.

Arg. qua Bellarm. sibi met opponit.

6. *Protest.* Omnis frater offendens potest ab Ecclesia judicari, Matth. 18. 17. Papa est frater. Ergo.

Bellarmin. *Nomine Ecclesia vel intelligitur Episcopus: vel fideli-*

C c

tum

lium cœtus cum suo capite, Episcopo: si autem Episcopus peccet, deferendus est ad Ecclesiam aliterem: si autem Papa peccet, nulla est Ecclesia ad quam potest deferri.

Protest. I. Nulla syllogismi pars negatur, nisi forsan negentur Episcopus & Papa esse fratres: nulla distinctio adhibetur: sed conclusio gratis a Bellarm. negatur. Defensio rationis omnis expers congruit plane primatui Papæ: palam autem est Ecclesiæ nomine, intelligi ibi illum cœtum cujus peccator est membrum.

7. Protest. Verba hæc dicta sunt Petro, *dic Ecclesia*: ergo Petrus & ejus successores debent aliquando deferre peccatores ad Ecclesiam.

Bellarmin. I. *Petrus nondum fuit Pontifex.*

Protest. Regula illa non tantum, neque præcipue ad præsentem statum Petri spectabat, sed ad illum qui futurus erat.

Bellarmin. 2. *Papa potest aliquo modo dicere Ecclesiæ, id est, sibi ipsi ut Praefidi, & Ecclesiæ cui ipse præest, id est, publice excommunicare eum qui peccavit.*

Protest. I. Papa igitur sic sequetur Christi præceptum, ut postquam primo gradu, solus peccatorem corripuit, & deinde coram testibus, qui est secundus gradus, postea loco tertii gradus, redibit citra primum, dicendo sibi metipsum, & ultra tertium excommunicando peccatorem antequam ab Ecclesia fuerit admonitus. Sed quis unquam sancto audivit, inter sanos, *Ecclesiam* significare unum Episcopum aut Papam? aut dicere *Ecclesiæ* esse excommunicare? aut lege aliqua præscribi ut quidquam a quoquam primo dicatur aliis, & tum sibi ipsi? Monstrosus hujusmodi propugnaculis Babylonicus Primatus Papæ debet certe muniri, ut operculum simile sit patellæ.

8. Protest. Papa est membrum Ecclesiæ: ergo est minor Ecclesia: quia pars est minor toto.

Bellarmin. I. *Si accipiat Ecclesia sine Papa, tum Ecclesia non est totum, sed pars, major quidem magnitudine molis, sed minor magnitudine virtutis, siue auctoritatis.*

Protest. I. Ecclesia accipitur a Parisiensibus, in ista comparatione, velut cum Papa existens, & sic est actu totum respectu Papæ: vel sine Papa, & tum tamen est idem totum quod antea fuit, etiam cum relatione ad Papam, quamvis non actuali, sed potentiali. *II.* Si accipiat sine Papa, non potest esse pars Papæ, neque alio aliquo sensu, quam totum uno ut Pontificii putant membro, ut res est, carcinomate, carens. *III.* Immane postulatum est, quod gratis hic & crude nobis obtrudatur: *Unius Episcopi per se considerati, majorem esse virtutem & au-*

toritatem

auctoritatem, quam reliquorum omnium Episcoporum, cum omnibus Ecclesiis illis quibus præsunt.

Bellarmin. 2. Si accipiat Ecclesia cum Papa, tum major est auctoritas Ecclesiae extensive, sed non intensive: sicut res se habet inter ens & Deum, & inter Ecclesiam & Christum.

Protest. I. Tota hæc responsio, sicut comparationibus istis impie declaratur, constituit Papam essentielle caput Ecclesiae, non tantum secundum externam gubernationem, sed etiam secundum interiorem influxum, quæ tanta est insania, ut ab iis rejiciatur, qui plurimum tribuunt Papæ. Thom. p. 3. q. 8. a. 6.

9. Protest. Membrum putridum debet amputari, si inficiat totum: ergo & Papa si inficiat Ecclesiam.

Bellarmin. In corpore naturali & rebus publicis temporalibus, potest hoc fieri, quia membra pendent à toto: sed alia est ratio corporis Ecclesiae, cujus caput, non à corpore, sed à Deo auctoritatem accipit.

Protest. I. Pro concessio hic Sophistice accipitur, Papam esse caput Ecclesiae universalis, immediate à Deo constitutum. II. Si Papa, propter istam rationem, non posset ab Ecclesia removeri, tum neque Pastor aliquis Ecclesiae particularis, qui a Deo habet auctoritatem. III. Quamvis auctoritas Pastorum sit a Deo, derivatio tamen hujus auctoritatis quoad existentiam quam habet in hac vel illa persona, pendet ab Ecclesiae designatione: & sic ejusdem auctoritatis privatio pendet etiam ab Ecclesia, quæ eosdem illos quos antea designaverat, justas ob causas postea ab illa functione potest remove.

10. Protest. Maneret alias Ecclesia sine remedio, si Papa impune omnes vexare & perdere possit, nemine resistente.

Bellarmin. I. Non mirum si maneat Ecclesia sine remedio humano efficaci, quando quidem salus ejus nititur præcipue divina protectione.

Protest. I. Ecclesia igitur non est respublica perfecta, ubi sufficiens in ordine, ad suum finem: non bene instituta: tenetur aliquando exponere religionem evidenti periculo. Hæc enim sunt argumenta Bellarmin. de Rom. Pont. lib. 5, cap. 7. ad Ecclesiae potestatem probandam in legibus deponendis: & multo efficacius, magisque directe, militant pro potestate Ecclesiae in pernicioso Papa deponendo. II. Si hæc ratio valeret, tum omnis Medicinæ cura esset abjicienda, non tantum in spiritibus, sed & in corporalibus morbis. Salus enim omnis præcipue nititur divina protectione.

Bellarmin. 2. Licet etiam Papa repugnare vi & armis, si Ecclesiam destruere velit.

Protest. Licet igitur ipsum deponere. Sic enim Bellarm.

larm. ipse explicat hanc resistantiam armatam, de Pontif. Rom. l. 5, c. 7. *potest qualibet resp. imperare alicui non sibi subiecto, & eam cogere ad mutandam administrationem, imo etiam deponere ejus Principem, & alium instituere, quando non potest aliter se defendere ab ejus injuriis.*

II. Protest. Decretum hoc fuit Concilii Constantiensis à Martino quinto approbati, Concilium generale esse supra Papam. Vel igitur hoc certum est, vel Concilium à Papa confirmatum potest errare.

Bellarm. 1. *Non definitur ibi absolute Concilia habere potestatem supra Papam, sed tantum in casu schismatis.*

Protest. Verba sunt manifesta, sess. 4. quod ipsa Synodus in Spiritu sancto congregata, legitime generale Concilium faciens, Ecclesiam Catholicam militantem representans, potestatem à Christo immediate habet, cui quilibet cujuscunque status, vel dignitatis, etsi Papalis, existat, obedire tenetur, in his quæ pertinent ad fidem, & extirpationem dicti schismatis, & reformationem generalem Ecclesie Dei, in capite & membris, &c.

Bellarm. 2. *Neque verum est quod Martinus quintus confirmaverit hoc decretum.*

Protest. Verba etiam ejus sunt satis aperta: I. in sess. 45. Sanctissimus Dominus noster, Papa, respondendo ad prædicta, quod omnia & singula, determinata, conclusa, & decreta in materiis fidei, per præsens Concilium, conciliariter tenere, & inviolabiliter servare volebat, & nunquam contrarie quoquo modo: Ipsaque sic conciliariter facta approbat & ratificat, & non aliter, nec alio modo. II. In Bulla Martini ad inquisitores directæ, hic unus & articulus: Item utrum credat, quod illud quod sacrum Concilium Constantiense, universam Ecclesiam representans, approbavit, & approbat, in favorem fidei, & ad salutem animarum, quod hoc est ab universis Christi fidelibus approbandum & tenendum, &c. Quod cavillatur Bellarm. de voce conciliariter, illud nullius esse momenti, & clare satis ex verbis ipsis confirmationis, & clarius adhuc ex verbis Bullæ apparet.

LIBER SECVNDVS. DE ECCLESIA.

CAP. I. De Ecclesia definitione.

Bellarm. 1. *Questio prima est de nomine & definitione Ecclesie militantis.*

Protest. Duo hic gravia & fundamentalia vitia, vel ex negligentia, vel ex fraude, in principio occurrunt contra

tra leges bene differendi. I. Quod Bellarm. partem Ecclesiæ, militantem scil. aggreditur tractare, & tamen nihil omnino tradit de tota illa Ecclesia, cuius partem appellat militantem. Illud certe hoc artificio lucratur, quod imperitos lectores lateat, quando vel illa tribuit militanti Ecclesiæ, quæ sunt propria totius, non hujus partis, vel etiam illa quæ à communi Ecclesiæ natura, atque adeo à militante sunt prorsus aliena. Hæc autem sunt quasi præcipua loca, ex quibus Bellarm. suas & sententias & argumenta petit. Illa vero Ecclesia tota, cuius militans Ecclesia est pars, *comprehendit omnes fideles ab Abel, usque ad mundi consummationem*, ait Canus apud Bellarm. c. 3. *est corpus Christi mysticum, constans ex omnibus fidelibus, à principio mundi usque ad finem ipsius: definiente Thoma, p. 3. q. 8. a. 3.* Secundum vitium à Bellarm. hic admissum est, quod justam distributionem illius Ecclesiæ omittit, cuius partes vult explicare. Ecclesiæ secundum Scripturas duæ sunt partes militans & triumphans. Pontificii autem tertiam partem assuerunt, docentes Ecclesiam esse triplicem, *triumphantem, dormientem, & militantem*. Sic Cardinalis Cusanus, de Concord. l. 1, c. 4. vel ut Bannes habet in 2. 2. q. 1. a. 10. *Triumphantem, militantem & purgantem*. Bellarm. de tribus istis partibus agit ordine suo, id est de Ecclesia in terris, in Purgatorio, & in cælo: sed trimembrem illam distributionem consultissimum putavit silentio præterire: cum tamen & definitio illa præcedens, & huiusmodi aliqua distributio necessaria plane sit ad quæstiones de Ecclesiâ distincte & certo intelligendas.

2. Bellarm. *Prima sententia Hæreticorum est, Ecclesiam esse prædestinatorum congregationem, alia est, Ecclesiam esse sanctorum congregationem, qui vere credunt & obediunt Deo. Tertia est, Ecclesiam consistere ex solis iustis prædestinatis.*

Protest. I. Non sunt ista tres sententiæ, sed una & eadē, cum varietate aliqua verborum explicata. II. Hæc una sententia non potest esse hæretica, nisi præter Scripturā, non veteres tantum Patres, sed & Thom. Aquinas, & Nicolaus ipse Papa, qui cap. Ecclesia, de consecr. dist. 1. Ecclesiam definivit *collectionem fidelium*, hæretici dicantur.

3. Bellarm. *Confessionista, & Calvinus, docent duas esse Ecclesias, veram quæ est sanctorum fidelium congregatio: & externam, quæ nomine tantum est Ecclesia, in qua boni & mali reperiuntur: sed malos esse in Ecclesia, non de Ecclesia.*

Protest. Calumnia est manifesta, quod impingitur illis duarum Ecclesiarum militantium fictio. Non distribuunt Ecclesiam militantem in duas species: sed duplicem respectum aut considerationem unius & ejusdem Ecclesiæ

distinguunt ac proponunt. Vnam quoad essentiam internam, & alteram quoad modum existendi externum. Idem plane est, quod Bellarm. ipse refert ex Augustino, *In Ecclesia esse animam internam sc. dona gratia: & corpus, vel externam professionem: ex quo fit, ut quidam sint & de anima & de corpore Ecclesia: quidam autem de corpore, & non de anima.* Idem etiam alio modo explicat Alex. Alen. p. 3. m. 3. a. 3. *Mali sunt quidem de unitate Ecclesia: sed non de unitate corporis Ecclesia: non sunt secundum propriam rationem corporis, vel quoad unionem corporis mystici, de corpore Ecclesia.* Idem denique est quod Apost. Iohannes docet I Epist. 2, 19. *Enobis egressi sunt, sed non erant ex nobis.* Eadem plane est distinctio Apostoli Pauli Rom. 2, 28, 29. *inter Iudaeum in preputio, & Iudaeum in occulto: Iudaeum in litera, & Iudaeum in spiritu, illum cuius laus est ex hominibus, & illum cuius laus est ex Deo.* Ipse etiam Bellarm. c. 9. Donatistas dicit orthodoxos eo modo calumniatos esse, tempore Augustini, quo nos Pontificii, & idem responsum ab ipsis tulisse. *Cum Donatista calumniarentur, Catholicos duas Ecclesias facere, unam qua solos bonos, aliam qua bonos cum malis contineret: responderunt Catholici, se nunquam duas Ecclesias somniasse, sed tantum distinguere partes vel tempora Ecclesia, &c. Augustinus dicit bonos sic esse in domo Dei, qua est Ecclesia, ut ipsi sint domus Dei constructa ex vivis lapidibus: malos sic esse in domo, ut ipsi tamen non sint domus.*

4. Bellarm. *Nostra sententia est, Ecclesiam esse cœtum hominum ejusdem Christiana fidei professione, & eorundem sacramentorum communione colligatum, sub regimine legitimorum pastorum, ac precipue unius Christi in terris Vicarii Romani Pontificis.*

Protest. I. Definitionem istam non explicare essentiam Ecclesiæ disertis verbis fatetur statim ipse Bellarm. *Definitio nostra (inquit) solum comprehendit hunc ultimum modum existendi in Ecclesia. Qualis autem sit modus ille existendi in Ecclesia declarat istis verbis: sicut capilli, aut ungues, aut mali humores in corpore humano.* Perinde igitur facit Bellarm. in Ecclesia definienda, ac si quis hominem definiret per illa sola, quæ reperiuntur in capillis, unguibus, aut humoribus malis. II. Vltimum illud, de subjectione ad Pontificem Romanum, non potest ulla ratione, ut necessarium, demonstrari, ne quidem ad Ecclesiæ capillos, ungues, & malos humores: quamvis regimen Papæ ad talem Ecclesiam spectare, non gravate fatemur.

5. Bellarm. *Hoc interest inter sententiam nostram, & alias, quod omnes alia requirunt internas virtutes ad constituendum aliquem in Ecclesia: nos autem ut aliquis aliquo modo dici possit pars vera Ecclesiæ, de qua Scriptura loquimur non putamus requiri ullam internam virtutem, &c. Ecclesia enim est cœtus hominum ita visibilis & palpabilis, ut est cœtus populi Romani, vel Regnum Gallia, aut Respublica Venetorum.*

Protest.

Protest. I. Sophistice hic agitur in differentia ista statuenda. Nam in priore parte narrat quid alii requirunt ad constituendum aliquem in Ecclesia: sed in posteriore docet, quid ille cum suis requirit, ut aliquis modo dici possit pars vera Ecclesia. Differentia igitur ad unum & idem non refertur. II. Falsum est, internas virtutes requiri à nobis, ut aliquis sit in Ecclesia quoad visibilem ejus statum. III. Ut quis vere ac proprie dicatur pars illius Ecclesiae, quæ in Scripturis, Ephes. 4, 16. dicitur *vim habere intus agentem*, necessario requiruntur internæ virtutes. IV. Si Ecclesia Romana quam Bellarm. definivit sit tam palpabilis, tum non est illa Ecclesia quam credimus fide, quæ est *eorum qua non cernuntur*, Heb. 11, 1. & quam Apostolus appellat *mysterium magnum*. Eph. 5, 32.

6. Bellarm. *Non Baptizati, Hæretici, Apostata, Schismatici, Excommunicati, non sunt de Ecclesia.*

Protest. I. Hæc non proprie spectant ad quæstionem. II. De Hæreticis, & Apostatis, propriis ac plenariis consentimus. De infantibus fidelium, & fidelibus nondum baptizatis, adeo manifeste falsum est quod affirmatur, ut nili habendi tales essent pro membris Ecclesiae, non deberent baptizari. Baptismus enim sua natura est sigillum inquisitionis jam factæ in Christum, atque adeo in Ecclesiam. Act. 10, 47, 48. Schismatici possunt esse de Ecclesia illa a qua semetipsos non separarunt. Excommunicari possunt, ab Ecclesia particulari, qui sunt & manent vera membra Ecclesiae militantis.

7. Bellarm. *Reprobi ad Ecclesiam pertinere possunt.*

Protest. Hoc non potest negari, si intelligatur secundum extrinsecam rationem Ecclesiae militantis, prout capilli, ungues aut mali humores pertinent ad corpus humanum: quam explanationem dedit nobis antea Bellarm. c. 2. aut quemadmodum civitas Romana multos non crues dicitur complecti: quæ est illustratio Bellarm. hoc ipso cap. 7. Nullam igitur adhuc quæstionem habemus constitutam.

8. Bellarm. *Magni & manifesti peccatores sunt in Ecclesia.*

Protest. At hoc etiam conceditur a nobis, eodem sensu quo antecedens illud effatum: id est, quemadmodum Bellarm. hoc ipso c. 9. fatetur Iohannem de Turrecremata, Alexand. Alensem, Hugonem, Thomam, Petrum a Soto, Canum, & alios hoc explicare, id est, ita ut istiusmodi peccatores non sint membra vera, nec simpliciter corporis Ecclesiae, sed tantum secundum quid & equirece. Vel etiam quemadmodum Bellarm. semetipsum interpretatur: non sunt membra viva corporis Christi. Pertinent ad hominem exteriori Ecclesiae, non tamen ad interiorem. Non sunt in Ecclesia eo modo quo sunt boni.

boni. Sunt membra mortua, & arida, quæ solum adherent reliquis externa conjunctione. Ita pertinent ad regnum Dei, ut simul pertineant ad regnum Diaboli.

9. Bellarm. Infideles occulti pertinent ad Ecclesiam.

Protest. Neque de istis à Bellarm. dissentimus, sic suam sententiam explicante, cap. isto 10. *Sunt partes exteriores, membra arida, mortua, non sunt in Ecclesia eo modo, quo esse videntur. Non sunt uniti, nisi conjunctione externa. Non sunt de Ecclesia, nisi secundum apparentiam, & putative non vere.* Tota igitur hæc disputatio magno conatu decem capitibus peracta nullam omnino quæstionem certam, aut controversiam habet propriam circa quam versatur.

10. Quæstio illa, cujus umbram quandam, variorum sophismatum quasi densa nube involutam, exhibuit nobis Bellarm. est, an magnifica illa, quæ in Scripturis, dicuntur de Ecclesia Christi, quod sit, à Christo redempta, corpus Christi, sponsa Christi, vivificata, acta, & ducta, a S. Sancto participans omnium benedictionum spiritualium, ita ut porta inferorum non sint adversus eam prevalitura quæstio (inquam) est, an hæc, & huiusmodi proprie & plene conveniant toti multitudini Christianam fidem profitenti, & Pontif. Romano, subjectæ; an vero solis fidelibus viris? vel an conveniant Ecclesiæ militanti, secundum essentialem eius naturam, quæ propria est verorum fidelium an vero secundum externum illum existendi modum, quo includi fatetur Bellarm. *reprobos impios, & scelestos?* Hujus quæstionis veritas est adeo clara, ut Bellarm. non potuerit eam cum ulla specie tractare.

C A P. II. De Ecclesiæ visibilitate, & immunitate ab errore.

T H E S I S I.

Quæstionem secundam proponit Bellarm. similem plane prioris, & cum illa plane conjunctam. Nobis hanc sententiam sine ulla distinctione aut explicatione, tribuit: *Vera Ecclesia est invisibilis, solique Deo cognita:* Cujus contrarium suscipit ille confirmandum etiam, sine ulla declaratione sui sensus. Nihil igitur hic nisi confusio tenebrarum. Nos autem fatemur Ecclesiam militantem, quamvis quoad essentialem suam formam, & tota simul sit invisibilis, visibilem tamen esse quoad formam accidentalem & externam, in suis partibus, & singulatim, & conjunctim in cœtibus Ecclesiasticis a Christo institutis. Bellarm. itidem, quamvis acriter contendat Ecclesiam esse

esse visibilem, tandem tamen cap. 15. concedit eam quoad suam formam essentialem esse invisibilem, *Videmus* (ait) *tum cœtum hominum, qui est Ecclesia: sed quod ille cœtus sit ipsa vera Christi Ecclesia, non videmus, sed credimus.* Res illa, seu incomplexum illud de quo predicatur Ecclesia ratio ac definitio, visibile quiddā est: at complexum predicati cum subiecto (hic cœtus est Ecclesia vera) sola fide tenetur. Nulla igitur controversia restat de ipsa natura Ecclesiæ veræ, utrum sit visibilis necne? Quæstio hic tamen constitui potest, an tota Ecclesia militans, sit aliquo modo visibilis in illa dependentia, quam tota simul ab uno visibili capite, uno certo gubernationis ordine dicitur habere: sed istam controversiam Bellarm. non attingit. Et tamen propter istum respectum ad Pontificem Romanum, & ad ejus judicium præmunendum, contendunt Pontificii pro absoluta visibilitate Ecclesiæ. Cum omnia planè dogmata ex testimonio Ecclesiæ (id est, Pontificis, ut Ecclesiæ capitis) pendeant, nisi certissimi simus, quæ sit vera Ecclesia, incerta erunt prorsus omnia, ait Bellarm. cap. 10. Et consequenter etiam, eodem respectu, fidem internam docent non requiri in Ecclesiæ membro: quia alias (ait Bellarm. ibid.) nulla erit inter nos & hæreticos amplius quæstio de ecclesiæ visibilitate, & cap. 9. sequeretur Pontificem malum non esse caput ecclesiæ: & alias episcopos, si mali sint, non esse capita suarum ecclesiarum. Caput enim non est humor, aut pilus, sed membrum, & quidem præcipuum. Talis est concatenatio politicarum imaginationum in Theologia Romana.

2. Quæstio etiam tertia nititur calumnia mera: nos enim non dicimus, ecclesiam visibilem interdum ita errare in fide & moribus, ut penitus deficiat: quam sententiam affingit nobis Bellarm. sed dicimus. I. Hanc aut illam visibilem Ecclesiam, etiam Romanam posse penitus deficere. II. Ecclesiam totam militantem, aliquando ita obscurari, ut comparative dici possit invisibilis: quia nulla est conspicua, mundo patens, & publice celebris, Ecclesia particularis, uno tempore, quales alio tempore, sunt multæ. III. Ecclesiam aliquando visibilem esse non tantum cum defectibus multis in doctrina, disciplina, sacramentis, & administrandi ratione, sed etiam cum variis impuris mixturis: ita ut Ecclesia sit visibilis, cum tamen ecclesia talis, qualem in omnibus sequi tuto possimus, sit invisibilis. IV. Hanc autem communem defectionem vix unquam accidere docemus præterquam regnante Antichristo. Sed & Bellarm. ipse cum aliis Pontificiis hujusmodi statum Ecclesiæ futurum docent sub regno Antichristi. Sic enim Bellarm. de Rom. Pont. lib. 3, c. 7. *Antichristi tempore, propter atrocitatem persecutionis cessare debet publicum, & quo-*

tidianum ecclesiæ officium, & sacrificium, ut aperte docet Dan. c. 12. Omnium consensu, Antichristus interdicturus est omnem divinum cultum. Ita ut nulla restet quæstio de Ecclesiæ militantis visibilis defectione: sed de Antichristo tantum, & ejus regno: quibus de rebus alibi dictum est.

3. Quæstio quarta est, an Ecclesia possit errare? De qua nos distinguendo statuimus, Ecclesiam, (si hoc nomine intelligatur universitas fidelium) non posse errare in iis quæ necessaria sunt ad salutem: in aliis posse. Si autem hoc nomine intelligatur universitas Episcoporum tantum, quales apud Pontificios constituunt Ecclesiam repræsentativam, eos absolute dicimus posse errare. Bellarm. ex adverso statuit. *Ecclesiam absolute non posse errare, nec in rebus absolute necessariis, nec in aliis qua credenda, vel facienda nobis proponit: sive per ecclesiam intelligatur universitas fidelium, sive universitas episcoporum.* Vbi satis absurde credenda & facienda proponi docet ab universitate fidelium, prout distinguitur ab universitate Episcoporum: quasi omnes & singuli fideles essent iudices decernentes quæ sint credenda; & quæ facienda.

Argumenta Bellarmini.

4. Bellarm. *Ecclesia Dei est columna & firmamentum veritatis: I Tim. 3. Vbi vult Apostolus significare, veritatem fidei, quoad nos, nisi ecclesiæ autoritate & verum esse quicquid ecclesiæ probat, falsum quicquid illa improbat.*

Protest. I. Per Ecclesiam hoc in loco non intelligitur proprie universitas vel fidelium omnium, vel Episcoporum: sed talis Ecclesia particularis qualis fuit Ephesina, in qua Timotheus tum temporis versabatur. II. Talem Ecclesiam posse errare, & deficere, experientia ipsa docet illos, qui hodie intuentur Ecclesiam Ephesinam. 3. *Non dicitur columna quod ecclesiæ firmet & sustineat veritatem* (ait Contarenus in illum locum) *sed quoniam firmatur & sustentatur à veritate.* IV. Ita tamen firmatur & sustentatur à veritate, ut simul etiam *veritatem Evangelicam fortiter portet*, (ut Dion. Carthusianus loquitur) cognitionem & professionem veritatis habens *non vacillantem* (ut Thomas notat) *sed firmam.* Sed inde non sequitur, nullum errorem in ea reperiri: veritas enim potest illam columnam sustentare, & ab illa columna portari, quæ errorem aliquem simul portat. V. Non mittitur his verbis Timotheus ad Ecclesiam Ephesinam, ut inde tanquam ex certa regula discat veritatem: sed illa cura ipsi mandatur, ut ita prospiciat Ecclesiæ illi, quoad doctrinam sanam, & administrationem ex voluntate Christi ordinatam, ut veritas ibi firmam sedem possit habere, tanquam in immobili columna.

lumna. VI. Veritas illa quæ necessario debet ibi manere, ut sit domus Dei, indicatur ab Apostolo, esse *magnum mysterium pietatis*, non quælibet veritas. VII. Veritas hæc appenditur Ecclesiæ tanquam columnæ, quamdiu ibi veritatis necessariæ professio conservatur.

Bellarmin. *Hoc modo officina librariorum, & arca custodiunt veritatem, & si de custodia ageretur, melius arca, quam columna Paulus comparasset Ecclesiam.*

Protest. Custodiunt illæ quidem ut instrumenta libros veritatis: sed non custodiunt veritatem, ut propria ejus subjecta: non custodiunt professionem veritatis, ut ejus testes. Hæc aliis rebus aut hominibus non conveniunt, præterquam Ecclesiæ soli. *Phil. 2, 15, 16.* & ratione professionis firmiter conservatæ, Ecclesia potius comparatur columnæ quam arcæ aut officinæ.

5. Bellarm. *Ecclesia gubernatur à Christo, tanquam à sponso suo, & à Spiritu tanquam ab anima: ergo si Ecclesia in dogmatibus fidei vel morum errat, Christo & Spiritui sancto error tribueretur, Christus tenetur removere omnem errorem ab Ecclesia. ex quo magnum oritur malum.*

Protest. I. Ecclesia gubernatur à Christo ne erret ad mortem: non ne erret omnino. gubernatio autem Christi non debet extendi ultra suum finem. II. Gubernatio Christi non est perfecte efficax in Ecclesia, dum hic manet: Ecclesia igitur est sponsa quæ aptatur in hoc mundo, ut in futuro Christo sistatur. *2 Cor. 11, 2.* III. Imperfectio effecti, non est tribuenda causæ perfectæ, sed incapacitati subjecti. IV. Christus non tenetur illum errorem avertere ab Ecclesia, ex quo sua natura exoritur magnum malum: quia potest vel malum illud avertere, vel idem convertere in occasionem boni majoris. V. Si hæc ratiuncula quidquam valeret, sequeretur inde nullum fidelem posse errare: omnes enim fideles gubernantur à Christo, & à Spiritu sancto.

6. Bellarm. *Si Ecclesiam non audierit sit tibi veluti Ethnicus. Mat. 18.*

Protest. I. Per Ecclesiam hoc in loco intellexit antea Bellarm. lib. 2, c. 15. Concilium generale. Postea c. 19. Episcopum, vel cœtum cum Episcopo, vel denique Papam. Hic jam intelligi vult universitatem vel fidelium, vel Episcoporum. Cum tamen certum sit nihil horum intelligi proprie, sed illam Ecclesiam, cujus frater offendens est membrum, ad quam ex instituto Christi possit ac debeat deferri. II. *Audire* non est credere Ecclesiæ in omnibus, sed auscultare increpationi vel admonitioni de peccato ex verbo Dei depromptæ.

Bellarmin. 7. *Ecclesia est sancta quoad professionem : ergo professio Ecclesia nihil continet nisi sanctum.*

Protest. I. Hac ratione sequeretur hunc vel illum singularem fidelem, qui sanctam habet professionem, non posse errare. II. Professio fidelium singularem, & Ecclesiam, nihil ex primaria sua intentione continet, nisi sanctum : sed ex errore & infirmitate, aliquid non sanctum potest admixtum habere.

8. Bellarm. *Tum maxima pars dogmatum fidei in dubium revocari posset.*

Protest. Vere hoc dicitur de iis quorum fides pendet ab Ecclesiae auctoritate : sed non de iis, qui per Spiritum gratiae fundantur & radicanantur in fide sua, per & propter auctoritatem Dei.

Error Ecclesia.

9. Nos loco multarum demonstrationum unam instantiam dabimus manifesti erroris Ecclesiae. *Augustini & Innocentii I sententia, sexcentos circiter annos viguit in Ecclesia, Eucharistiam etiam infantibus esse necessariam.* Verba sunt Maldonati Iesuitae in Ioh. 6. quae explicari possunt ex Augustino de peccat. mer. & remiss. lib. 1, cap. 24. *Christi Ecclesia institutum tenent, non posse quenquam hominem, absque Dominica mensa participatione, ad vitam aeternam pervenire.* quod nominatim de infantibus affirmat, ex consensu Innocentii Papae. cont. Iul. lib. 1, c. 2. & lib. 3, c. 11. contra duas epist. Pelagi. lib. 2, cap. 4. Iam vero contraria sententia in Ecclesia viget, & Concil. Trid. anathema denunciavit sententiae priori, atque adeo Innocentio Papae, & Augustino, cum Ecclesia tota illius aetatis, sess. 21. can. 4. *Si quis dixerit parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiae communionem, anathema sit.* Vel certe Papam cum Ecclesia, vel Concilium cum Papa, graviter errasse necesse est.

C A P. III. *De Ecclesia Notis.*

T H E S I S I.

Quaestio quinta est de Notis Ecclesiae : lib. 4.

Bellarmin. *Controversia de Notis vera Ecclesia est utilissima.*

Protest. I. Nullum omnino usum habet, si verum sit, quod Bellarm. affirmat, lib. 3, c. 2. *Ecclesiam esse cœtum hominum ita visibilem, & palpabilem, ut est cœtus populi Romani, vel Regnum Gallia, aut Resp. Venetorum.* supervacaneum enim esset & plane ridiculum sollicite disputare de Notis Regni Galliae, aut Reipubl. Venetorum. II. Nullum usum habere

habere potest (ex Bellarm. sententia) apud eos qui no-
runt , quænam sit Christiana fides , quæ sacramenta , &
quis Pontifex Romanus : quia ex istis definitionem Ec-
clesiæ , atque adeo certam ejus notitiam habent , si modo
Ecclesia sit , ut Bellarm. contendit , *cætus hominum ejusdem
Christianæ fidei professione , & eorundem sacramentorum communione
colligatus , sub regimine legitimorum pastorum , ac præcipue Romani Pon-
tificis , ibid* I I. Nullum necessarium usum habet ex nostra
sententia , saltem quoad totam Ecclesiam militantem :
quia cum definimus Ecclesiam per veram fidem , nemi-
nem latere possit , externam aut visibilem notam illius
Ecclesiæ , esse veræ illius fidei externam professionem.
I V. Quoad particularem Ecclesiam à Christo institutā ,
nullus est usus hujus disputationis de Notis , antequam
Ecclesiam ipsam notandam habeamus definitam : quod in
Bellarm. non immerito desideratur. Non est igitur ma-
gni momenti Controversia ista de notis , ex sese , sed pro-
pter perversitatem Pontificiorum , qui omnia collocant
in externis , videndum est breviter quid illa quæ Bellarm.
de notis istis tradit , habeant in se veritatis & utilitatis.

2. Bellarm. *Nota debent esse propria rei discernenda , non commu-
nes , ne quidem aliorum opinione . 2. Debent esse notiores ea re cujus
sunt nota . 3. Debent esse insuperabiles .*

Protest. Nota aliquando idem fere sonat cum signo , aut
argumento , quo aliquid possit declarari . sed quia illa ar-
gumenta maxime apta sunt ad rem aliquam declaran-
dam , quæ propria sunt ejus , & faciliora sunt perceptu , id-
circo per approbationem , non male vocantur illa argu-
menta notæ , in quibus istæ conditiones occurrunt . Sed
I. male & sophistice inseritur illud de *aliorum opinione* :
quia si ad opinionem hujus aut illius exigendæ essent re-
rum proprietates , tum nihil certi de iis haberemus .
I I. Ambigue dicitur , *notas esse notiores re notata* : quia huic
aut illi homini , hoc aut illo modo , notitia distincta vel
confusa , possint simul esse magis & minus notæ .

3. Bellarm. *Vera prædicatio Evangelii , legitima administratio
Sacramentorum , & legitima disciplina , non sunt ullo modo sufficientes no-
ta ecclesiæ . I. quia non declarant quæ sit vera Ecclesia , nisi probabili-
ter , secundum hæreticos sed potius ubi lateat Ecclesia .*

Protest. I. Non adhibentur istæ notæ à nobis ad veram
ecclesiam militantem , quoad essentiam ejus internam ,
certo & necessario declarandam ; sed ad visibilem aliquem
cætum designandum , qui est ecclesiæ particularis , ex in-
stituto Christi formata . I I. Hanc autem ecclesiam de-
clarant , & quæ sit , & ubi appareat , non ubi lateat , idque
certo , non probabiliter tantum . I I I. Hac etiam ratio-

ne, declarant simul nobis illum cœtum visibilem, qui nobis debet haberi pro ecclesiæ militantis vera parte. **I V.** Iste ipsæ notæ confirmantur à Bellarm. ut maximè essentielles, dum ex iis ecclesiam definit. lib. 3, c. 2. *est cœtus hominum, ejusdem Christianæ fidei professione, & eorundem sacramentorum communionem colligatorum, sub regimine legitimorum pastorum.* Professionis enim publicæ, Christianæ fidei, primaria pars est prædicatio ejus probata & recepta.

4. Bellarm. *Syncera prædicatio veritatis, est nota communissimè omnibus sectis, saltem opinione ipsarum: quæ enim secta unquam fuit qua non diceret se habere synceram prædicationem veritatis?*

Protest. I. Hoc egregio commento illudere possit Bellarm. Christo Domino, tradenti notam vel (ut Nazianzenus loquitur) characterem Christiani, *Ioh. 13, 35. ex his omnes cognoscent vos esse discipulos meos, si charitatem habueritis alii & alios.* Quis enim dealbatus hypocryta non diceret se suos similes amare? **II.** Hac etiam ratione refutat Bellarm. totam suam definitionem Ecclesiæ, præter caudam illam a se gratis assutam, de Papa quæ enim secta non diceret si habere professionem Christianæ fidei, & sacramentorum communionem sub regimine legitimorum pastorum? at idcirco dicet suam definitionem esse communissimam. Sicut Apostolus Iohannes notam illam discipuli Christi interpretatur, de charitate quæ non est in verbo, aut linguæ solum, sed facti & veritate. *I Ioh 3, 18.* sic etiam prædicatio Evangelii, cum cæteris notis Ecclesiæ, intelligi debent, non de opinione & dictis hominum, sed de re ipsa in veritate.

5. Bellarm. *Nemo nosse potest ubi vere credatur verbum: ergo neque ubi ita prædicatur ut etiam recipiatur.*

Protest. Agitur hic proprie de Ecclesia, quoad visibilem illum statum, quem habet in aspectabili cœtu, ad istum autem non necessario requiritur vera & interna receptio verbi à singulis membris illius cœtus, sed externa professio talis receptionis: secundum quam tamen statuere & pronunciare debemus etiam de interna receptione.

6. Bellarm. *Notius est quæ sit vera Ecclesia, quam quæ sit vera prædicatio verbi.*

Protest. Hoc est omni ex parte falsum. Nam . verbum est causa Ecclesiæ: quo respectu, dicitur in Scriptura *semen, & fundamentum* ejus, sed causa, ordine naturæ, & cognitionis distinctæ notior est suo effecto. **II.** Bellarminus ipse in definitione Ecclesiæ explicando naturam ejus, per Christianæ fidei (cujus objectum est verbum Dei) professionem: numquid per ignotius explicavit? **III.** Quoad nostram perceptionem, facilius est cognoscere, utrum Christiana fides publice prædicetur, & recipiatur.

ur in aliquo cœtu, quam aliquacunque ratione cognoscere, personalem professionem Christianæ fidei? à membris illius cœtus ita esse receptam, ut sufficiat ad Ecclesiam constituendam.

Bellarmin. *Quanam sit vera prædicatio discimus ab Ecclesia. Scripturam ipsam, & sensum ejus, non possumus scire, nisi ex testimonio Ecclesie. Ecclesia est Scriptura custos, & doctor.*

Protest. I. Discimus ab artifice, grammatico, logico, &c. qualis sit ars illa quam profitetur: & tamen non novimus artificem (nisi vaga, confusa, incerta & erratica cognitione) nisi prius intellecta ejus arte. II. Possumus discere veram verbi prædicationem à Deo, per singularem aliquem nuncium, non ab Ecclesia; & sic maxima ex parte, prima institutio eorum qui alieni fuerunt ab Ecclesia solet dispensari. Illa etiam quæ discimus in Ecclesia, non tam proprie ab Ecclesia discimus, quam à Deo per ejus ministros. III. Si vera essent illa quæ Bellarminus postulat sibi dari, de testimonio Ecclesiæ: non sequeretur tamen, quin cum intelligimus aliquo modo Scripturam, possumus ex ejus prædicatione in hoc aut illo cœtu recepta, dignoscere cœtum illum esse Ecclesiam Dei. IV. Non est necessarium, ut omnis custos thesauri noscatur prius quam thesaurus: aut omnis Doctor, quam doctrina: sed contra potius, si loquamur de cognitione distincta Custodis & Doctoris, quatenus sunt tales.

7. Bellarmin. *Separatur aliquando vera prædicatio verbi ab Ecclesia vera: ut Ecclesie Corinthiorum, Galatarum, cum Apostolus ad illas scribebat.*

Protest. I. Quoad quantitatis gradum, & puritatem qualitatis, potest aliquando abesse: sed non quoad essentiam, substantiam, aut summam rei. II. Christianæ fidei professio quam Bellarmin. ponit in definitione Ecclesiæ, æque potest ab Ecclesia separari. Hoc igitur non magis facit adversus notam Ecclesiæ, quam adversus ejus definitionem. III. Quod dicitur de Ecclesia Corinthiorum, & Galatarum, corruptio illa fuit partium tantum, non totarum Ecclesiarum, I Cor. 15, 12. *quomodo dicunt quidam inter vos: fuit in fieri, non in facto esse.*

8. *Protest.* Ioh. 10. Oves meæ vocem meam audiunt.

Bellarmin. I. *Non docet hic locus ubi sit Ecclesia, sed qui sint electi.*

Protest. I. Excepit antea adversus notas nostras, quod non possumus ex iis scire, qui sint electi, & potius discimus ex iis ubi lateat Ecclesia, quam quæ sit. Hic vero ex adverso, docere eas fatetur qui sint electi, non ubi sit Ecclesia. II. Si doceat hæc nota qui sint electi, tum etiam qui sunt membra Ecclesiæ, atq; adeo, dum indicat ubi tales sint, indicat etiam ubi

ubi sit Ecclesia, saltem quoad membra dispersa, illud autem quod facit & indicat hominem Christianum, si ide existat in congregatione unita, facit etiam & indicat congregationem Christianam, id est, Ecclesiam.

Bellarm. Non potest sciri, qui corde audiunt vocem Christi.

Protest. Potest sciri, qui profitentur se corde audire: illa professio est nota Ecclesiæ visibilis.

9. Protest. Eph. 5. Mundans eos lavacro in verbo vite.

Bellarm. Docetur hic non ubi sit Ecclesia, sed quid boni Deus contulerit Ecclesiæ: mundatio autem est invisibilis.

Protest. I. Docetur aperte ibi esse Ecclesiam ubi ille bonum per verbum & Baptismum communicatur. II. Mundatio est aliquo modo visibilis, ex confessor lib. 3, c. 9. *Baptisma sanctum: professio sancta: unio sancta: sanctificatio.* si hæc omnia in Ecclesiâ sunt visibiliter sanctæ certe visibilis aliqua est sanctificatio & mundatio in Ecclesia Dei, & idem Bellarm. de Baptis. lib. 1, cap. 13. mundationem hanc fieri contendit per visibilem Baptismum.

10. Protest. Matt. 18. Vbi sunt duo vel tres &c. ill sum in medio eorum.

Bellarm. 1. Demonstratur hic non ubi sit Ecclesia, sed ubi Christus.

Protest. Demonstratur cœtus ille in quo Christus adest dum demonstratur ubi sit Christus: ille autem cœtus est Ecclesia: Christus enim ambulat inter septem candelabra, quæ sunt septem Ecclesiæ. *Apoc. 1, 20 & 2, 1.*

Bellarm. 2. Quomodocunque in nomine Christi congregari, non est nota Ecclesiæ: convenit enim omnibus hæresibus, & schismatis.

Protest. Congregari ad verbum Christi vere prædicandum, reverenter audiendum, & recipiendum, hoc est congregari in nomine Christi: neque convenit hæresibus, & schismaticis Ecclesiam destruentibus.

11. Protest. *Ioh. 15.* Vos mundi estis propter sermonem quem loquutus sum vobis.

Bellarm. Hic locus similis est secundo.

Protest. Sequitur igitur secundum intelligendum etiam esse de eloquutione vel prædicatione verbi externa, & ejusdem externa receptione, non interna sola.

12. Protest. *Rom. 1.* Evangelium virtus Dei est in salutem omni credenti.

Bellarm. Effectus Evangelii est invisibilis.

Protest. I. Invisibile effectum Evangelii, multa habet ad juncta, & effecta visibilia. II. Vel negat hic Bellarm Ecclesiam esse effectum Evangelii, contra diserta verba Scripturæ, *Ephes. 2, 30. 1 Pet. 1, 23.* vel negat Ecclesiam esse visibilem.

13. Protest.

13. *Protest.* Chrysostomus idem nobiscum sentiebat: Rom. 49. in Matth. *Qui vult cognoscere quæ sit vera Ecclesia Christi, unde cognoscat, nisi tantummodo per Scripturas?* Et Augustinus, de unitate Ecclesiæ: *Nolo hominum documentis, sed divinis oraculis sanctam Ecclesiam demonstrari.*

Bellarmin. 1. *Adlocum Chrysost.* jam saepe respondimus.

Protest. Nunquam quidquam ad rem, nisi pudendum modum fuisset, quod respondere debuerat, habuisse nus hic illud repræsentatum. Bellarm. à repetitionibus inius & ejusdem responsi non adeo, ut hic videri vult, abhorret.

Bellarmin. 2. *Ex Scriptura probatur ubi sit Ecclesia, quia Scriptura docet quæ sint nota.*

Protest. I. Scriptura igitur cum notificat notas Ecclesiæ, debet esse non tantum Ecclesia ipsa, sed & notis ejus notior. II. Si Scriptura doceat quæ sint notæ, tum abicumque doctrina illa quam Scriptura docet prædicatur, recipitur, & exercetur, necesse est ut ibi appareant Ecclesiæ notæ, atque adeo ipsa Ecclesia.

14. *Protest.* Scriptura est notior quam Ecclesia: quia ex Scriptura probatur Ecclesia.

Bellarmin. *Simpliciter Ecclesia est prior & notior, quam Scriptura: aliquando tamen ex hypothesi, Scriptura est notior: quando videlicet Scriptura est recepta, & clare loquitur, & oritur quasi de ipsa Ecclesia: sicut interdum contrario.*

Protest. I. Hæc sunt simpliciter sophistica: quia agitur hic de verbo Dei, vel de doctrina essentiali, quæ in Scripturis continetur, non de modo ejus, qui est in scriptione. Agitur etiam de Ecclesia hac aut illa particulari, non non de tota Ecclesia militante, ab initio mundi, usque ad finem ejus. II. Sunt etiam simpliciter falsa. Cum enim ut ex ipsa definitione Bellarminiana liquet, fides Christiana, pertineat ad essentiam Ecclesiæ, & illa fides est ex auditu verbi Dei, necesse est, ut verbum ipsum Dei sit simpliciter prius Ecclesia. III. Populus aliquis sit Ecclesia, eo quod verbum Dei habet sibi insitum *ἑμμενον*. Iac 1, 21. verbum idcirco ita se habet ad Ecclesiam, sicut abstractum ad concretum, sapientia ad sapientem, justitia ad justum: sed sapientia est simpliciter prior ac notior sapiente, justitia justo: ergo & verbum Ecclesia. IV. Si Scriptura sit notior *quando est recepta*, quod Bellarm. fatetur, tum semper est notior: semper enim ex quo data fuit, fuit & erit in Ecclesia recepta. V. Si in quæstionibus de Ecclesia, notior sit Scriptura, tum etiam simpliciter & in omnibus. Non dicent enim Pontificii, aliquod aliud fidei principium esse, de quo quæstio possit oriri,

oriri, quod est Scriptura simul & Ecclesia notius: Scriptura non minus clare, aut immediate instituit Ecclesiam de aliis necessariis, ac de Ecclesiæ ipsius natura. VI. Quæ Bellarm. narrat de Scriptura ab Ecclesia recepta, sunt considerationes ab hominum conditione pendentes. Cum autem agendum erit cum homine infide, qui neque Ecclesiam, neque Scripturam recipit; ridiculus esset, qui primo illi proponeret Ecclesiam, ut ex cognosceret verbum Dei; & non potius verbum Dei, ex eo Ecclesiam, & omnia necessaria disceret. In prius igitur receptione verbum Dei est prius ac notius: & certe ex receptione, non perdit naturam aut dignitatem suam: est igitur semper & simpliciter notius, & prius. VII. Inter nos & Pontificios, quæstio orta est de Ecclesia: Scriptura est utrinque recepta: Scriptura enim clara est de Ecclesia ut fatetur Bellarm. hoc in loco: Igitur: igitur, vel ex hypothesi Bellarm. Scriptura hic esse notiore, & ipsius Scripturæ prædicatione (quantum ad notitiæ rationem) posse esse veram Ecclesiæ notam.

15. Bellarm. *Legitima administratio sacramentorum, non potest esse nota Ecclesia: quia eam omnes sibi vendicant: quia minus nota est quam Ecclesia, & quia vera Ecclesia aliquando non sincere administrant sacramenta.*

Protest. I. Omnia ista non minus valent ad probandum sacramentorum communionem, non pertinere ad definitionem Ecclesiæ (ubi tamen Bellarm. lib. 3. cap. 2. vult illam copulari cum Christianæ fidei professione) quam ad eandem excludendam ex numero notarum. II. Ecclesia vera non falso vendicat sibi sacramentorum legitimum usum, ut aliæ sectæ, sed utitur, fruitur, in veritate. Notior est hominibus, quam Ecclesia ex Christi instituto formata. Nulli Ecclesiæ tali perpetuo deest quod essentiam. III. Bellarminus hac in re, ex contentione & studio nobis contradicendi, contradicit omnium Patrum & Scholasticorum doctrinæ de Sacramentis, quæ sic explicatur ab Alex. Alensi, part. 4. q. 1. m. 2. a. 2. *Cum in Abel, & Cain, inciperet divisio civitatis spiritualis Hierusalem, civitate Babylonis; oportuit esse signa aliqua sacra, quibus distinguerentur cives hierusalem à civibus Babylonis: sicut videmus in aliis rebus: oves enim unius gregis, discernuntur ab ovibus alterius gregis proprio signo, & sacra ades, a non sacris, propriis signis discernuntur, & civitas nobilis aliquo signo donari consuevit: ut civitas Romana penula: & dignitas militaris, accinctione gladii: & officium iraditionis virgæ vel clavi, ex quibus omnibus colligitur, quod sacramenta fuerunt necessaria homini post lapsum, ad hoc ut discerneresur esse civis spiritualis.*

spiritualis Hierusalem & de grege Domini, & de militia ejus. Ab isthoc usu quem sacramenta habent in Ecclesia notanda, occasionem cæperunt Scholastici ineptas illas quæstiones novendi, de charactere à sacramento impresso, in quibus se cum ui misere torquent ac vexant.

Haftenus disputatum est de notis Ecclesiæ à nobis approbatis : sequuntur notæ Bellarminianæ.

I 6. Bellarm. *Prima nota est ipsum Catholica Ecclesiæ, & Christianorum nomen.*

Protest. I. Duo nomina diversæ significationis non constituunt unam notam : sophistice igitur à Bellarm. conjunguntur Catholici, Christiani. *II.* Contra fidem latam hic agit Bellarm. promissio ejus exstat cap. 2. *dedimus notas Ecclesiæ ex Scripturis : at nomen Catholica Ecclesiæ in Scripturis nullibi reperitur, nedum ut characteristica ejusmodi vis vel huic, vel alii qualicunque nomini tribuatur.* *III.* Hinc etiam sequitur neque *Catholica*, neque *Christiana* Ecclesiæ nomen posse esse reciprocam notam Ecclesiæ, quoniam Ecclesia fuit aliquando sine istis nominibus : ad notam autem requirit Bellarm. ut sit inseparabilis. *IV.* Nullum nomen potest esse propria nota alicujus rei, nisi Deus promittat se non passurum ut illa ratione cum aliis rebus communicetur : quod de nullo uno nomine vel Ecclesiæ, vel etiam Dei ipsius potest affirmari. *V.* Ista nomina non sunt ne in usu quidem præsentis, propria Pontificiorum. Ecclesiæ Orientalis vocantur vulgo in illis partibus, *Catholicæ* : *Christianæ* vero, non solum illæ, sed omnes qui aliquo modo Christi nomen profitentur. Nos autem certis demonstrationibus parati sumus ostendere, non nos nomine tantum, sed & re ipsa, Christianos esse, atque adeo Catholicos.

Bellarmin. *Nulla est hæresis, qua non accipiat nomen ab aliquo homine, auctore suo.*

Protest. I. Falsum hoc esse evincunt nomina Gnosticorum, Acephalorum, &c. *II.* Si verum hoc esset de particularibus hæresibus, non tamen eadem est ratio generalis apostasiæ, qualis ut Papistarum. Iudæi adhuc antiquo nomine cognominantur illius Ecclesiæ, cujus sunt tantum defracti & abjecti rami. Hæc prima nota, egestatem solam causæ Pontificiæ notat, cum voculæ captantur incertæ, ut iis puerili plane modo fulciatur columna ipsa fidei Romanæ. Si Patrum unus aut alter habita locorum & temporum ratione, simplicioribus commendavit nomen Catholicum, non magis in eo legem

gem Ecclesiæ notandæ statuere voluit, quam nostræ confessionis homines jam volunt in nomine Ecclesiæ reformatæ. Idem Patres æque gloriabantur in titulo Ecclesiæ *Apostolica*: & tamen inter alias hæreticorum sectas, una fuit *Apostolicorum*: quidni & similiter potuissent esse hæresis *Catholicorum*?

17. Bellarm. *Nota secunda est antiquitas.*

Protest. I. Antiquitas si simpliciter & per se consideretur, non potest esse propriæ nota Ecclesiæ, quia communis est affectio omnium rerum vetustarum, tam profanarum, quam sacrarum. Si accipiat in concreto cur ipsa Ecclesia, tum non potest esse nota: quia est obscurior, vel ignotior quam est Ecclesia per se. Facilius enim est multo scire hic aut illic esse Ecclesiam, quam scire eam ibi aut alibi jam esse, atque etiam olim fuisse ante multa sæcula. III. Nullo modo potest esse inseparabilis nota Ecclesiæ: quia & omnis particularis Ecclesia & ipsa etiam Catholica tota habuit initium, atque aliquando fuit non antiqua. IV. Ecclesia illa est antiquissima, quæ fundamentum suum collocatum habet in doctrina Apostolorum & Prophetarum, qui ab initio fuerunt: talem autem antiquitatem non habet Ecclesia Pontificiorum, sed nostra.

18. Bellarm. *In omni insigni mutatione religionis, semper isti sex demonstrari possunt. 1. auctor ejus. 2. dogma novum. 3. tempus quo cepit. 4. Locus ubi cepit. 5. quis eam oppugnaverit. 6. Exiguus aliquis cœtus unde cepit. sed nihil horum de nobis potest ostendi. ergo nostra Ecclesia est illa vetusta sine insigni aliqua mutatione.*

Protest. I. Ex istis sex unum tantum est, quod generaliter possit ostendi de omnibus hæresibus: quod scilicet dogma novum introduxerint. *Hæresin quandam* (dicit Augustinus c. 67.) *& sine auctore, sine nomine Philaster commemorat.* An debuerat igitur illa hæresis tanquam veritas antiqua probari? Fides nostra, in erroribus rejiciendis, non debet ex historiis humanis, vel temporum, locorum, & hominum cognitione suspendi. II. In Ecclesiam Iudaicam varii & graves errores irrepsent, ante adventum Christi: Christus tamen ipsa dogmata sola refutabat, nulla habita ratione auctorum, locorum, temporum, & similium nugarum. III. Quamvis in multis erroribus Pontificiorum, quam proxime saltem accedere possimus, ad auctores, loca, tempora designanda, operæ pretium esse ducemus, quia tamen magna pars illius apostasiæ, non subito, simul fuit inducta, sed paulatim & per certos gradus insinuata dormientibus vigiliis, idcirco tam exacta circumstantiarum notatio in tota mutatione non est exigenda. Bel

Bellarmin. 1. *Lutherus etiam paulatim proposuit sua.*

Protest. Tota Lutheri ætas, vix unius gradus rationem bet ad declinationem antecedentem.

Bellarmin. 2. *Matth. 13. non dicuntur zizania nata dormientibus hominibus, sed seminata, mox autem nata apparuisse. & cognita esse.*

Protest. Dicitur expresse, ita seminata fuisse zizania, dormientibus hominibus, ut non mox, sed postquam germisset herba, & fructum edidisset, tandem apparuerint.

19. Bellarm. *Tertia nota est Duratio diuturna, neque unquam corrupta.*

Protest. I. Duratio non differt reipsa ab antiquitate. Idem igitur rationibus apparet illam non esse propriam, illustrem, & inseparabilem notam, quibus hæc demonstrata modo fuerunt de antiquitate.

20. Bellarm. *Quarta nota Amplitudo, sive multitudo & varietas credentium. Ecclesia enim Catholica non solum debet amplecti omnia tempora, sed etiam omnia loca, omnes nationes, omnia hominum vera.*

Protest. I. Amplitudo ista per se non est propria fidei christianæ, sed aliquando convenit errori; ut cum, ut Hieronymus loquitur, *ingemuit orbis, & mirabatur se factum arianum*: vel ut Vincentius Lyrinensis (ex quo Bellarm. hanc notam desumpsit) eandem rem explicat, *peste Ariana, non jam portiunculam quandam, sed pene totum orbem contaminavert, adeo ut prope cunctis Latini sermones Episcopis, partim vi, partim aude deceptis, caligo quadam mentibus offunderetur. Convenit omnino Antichristi. Apocalyp. 17, 1, 15. Meretricis magna denus supra aquas multas, aqua illa sunt populi, & turba, & gentes & lingua. Amplitudo etiam veræ Ecclesiæ, est minus nota quam ipsa Ecclesia per se. Neque est inseparabilis hæc Amplitudo ab Ecclesia. Non potest igitur esse Ecclesiæ nota. II. Si Ecclesia Catholica debeat amplecti omnia tempora, tum certe fraudem facit Bellarm. cum in definitione hujus Ecclesiæ, quasi conditionem essentiali ponit lib. 3. cap. 2. ut sit sub regimine Pontificis Romani. Pontifex enim Romanus non fuit omni tempore Ecclesiæ pastor. III. Universalitas Ecclesiæ (ait Bannes in 2. I. a. 10. pag. 109. &c.) dupliciter potest considerari: & ratione materia, qui sunt fideles, ex quibus congregatur: & ratione forme, videlicet fidei. Ratione materia, est Catholica, non quia actu extenditur ad omnes angulos terra: sed quia nullum excludit: omnes indifferenter vocat: & omnes suis præceptis (quæ sunt Dei) obligat: & (forasse) quia successive se ad omnes nationes extendit. Ratione forme, est fidei universalis est, quia fides ad omnia se extendit: ordinat hominem quoad omnes suos actus interiores & exteriores: remedium proponit*

contra

contra omne genus peccatorum: & purificat totum hemispherum. Posterioris hujus rationis explicatio, quamvis magis arguta quam solida videatur, ostendit Ecclesiam quamlibet particularem posse Catholicam universalem vocari, quamvis una paræcia contineatur, & recte quidem sic vocatur, si fidem illam profiteatur, quæ ab Apostolis per totum fere mundum fuit prædicata. Fatetur hoc Bellarm. si sola una Provincia retineret fidem veram, adhuc vere & clare diceretur Catholica, dummodo clare ostenderetur, eam esse unam & eandem cum illa quæ fuit aliquo tempore, vel diversis, in toto mundo. Nihil igitur hac nota requiritur, quod de Ecclesia nostra non demonstramus: neque quidquam ex illa depromere potest pro se, aut adversus nos, nisi principium, suo more petendo.

21. Bellarm. *Quinta nota est successio Episcoporum in Romana Ecclesia, ab Apostolis deducta, usque ad nos.*

Pretest. I. Hic Bellarm. nimis aperte quod est in questione mendicat: vult enim adjunctum Ecclesiæ Romanæ notam esse Ecclesiæ veræ. Quod autem de industria hoc facit, apparet ex illo responso, quo Calvino illud ita respondit: *qui in Africa, Ægypto, Asia ad veram Ecclesiam pertinent, non possunt quidem ostendere successionem continuam Episcoporum suorum particularium: sed possunt ostendere successionem continuam Episcoporum universalium, qui sunt Romani.* Statuit igitur successionem veram, in vera Ecclesia Romæ, esse notam Ecclesiæ veræ, non tantum Romæ, sed etiam per totum orbem terrarum. II. Successio personalis aut localis, (nisi saltem conjunctam habeat ejusdem doctrinæ continuationem) non est propria Ecclesiæ: unde etiam Bellarm. ipse quasi fatetur hanc notam tantum esse (ut loquuntur) sine qua non. *Non est Ecclesia (ait ille) ubi non est hac successio: ex quo tamen non colligitur necessario ibi esse Ecclesiam ubi est successio.* Concedit etiam successionem verorum Pastorum non posse ibi subsistere, ubi Episcopi sunt hæretici manifesti. *Omnes Ecclesiæ Patriarchales Græciæ, habuerunt per longa tempora manifestos hæreticos, & proinde interrupta est veterum pastorum successio.* Nihil igitur concludere potest ex hac successione pro Ecclesia Romana, nisi gratis ipse concedatur, quod toties petit, doctrinam Ecclesiæ Romanæ esse veram. Præclare Nazianzenus: τὸ ἐπισκοπικὸν καὶ ἱερωτικόν: τὸ δὲ ἀντικεινόν καὶ ἀντιθέτον. III. Si successio legitima in Ecclesia vera, intelligatur, tum palam est illam esse magis ignotam, quam est ipsa Ecclesia: atque adeo, non posse esse notam Ecclesiæ. IV. Nulla est successio Ecclesiæ simpliciter necessaria, & omnino inseparabilis ab ea, præter continuationem & propagationem ejusdem doctrinæ, & administrationem

nistratiōis formæ, quam Christus per Apostolos in
Ecclesiis primis legitur constituisse: hæc autem minime
invenitur in Ecclesia Romana.

22. Bellarm. *Ecclesia nullo modo potest esse sine Pastoribus, &
Episcopis. Illi soli sunt veri Episcopi, qui ab Apostolis per legitimam
cessionem, & ordinationem descendisse ostenduntur. Ad hoc autem
necesse est, ut succedat quis alicui Apostolo, sicut Clemens Petro: vel
cuiquem Apostolus fecit Episcopum: vel ut fiat Episcopus ab eo qui
et Apostolicam auctoritatem, id est, à Papa: & ut ordinetur à tri-
bus Episcopis, vel ex dispensatione, ab uno assistentibus Abbatibus. Sed
liberani non habent tales Episcopos: ergo.*

Protest. I. Quamvis Ecclesia non possit esse bene con-
stituta, sine Pastoribus: Ecclesiæ tamen militantis mem-
bra dispersa, & hæc vel illa Ecclesia particularis, possit
tempus subsistere, sine Pastore, sicut ubique apparet
Actis Apostolorum. *II.* Episcopi diocesani (qua-
les hic intelligit Bellarm.) neque sunt soli, neque (qua-
les) veri Pastores. *III.* Ab Apostolis descenderunt
multi illi Pastores, qui secundum canones Apostolicos
Scripturis traditos sunt in Ecclesia constituti. *IV.* Ho-
mō perpetua successio ab Apostolis, & Apostolicis viris,
non est necessario ostendenda ex historiæ humanæ
incertis testimoniis, quis, cui, quando, quomodo
cesserit: sed ex promissione illa Christi, qua spopon-
dit, se per omnes ætates excitaturum operarios, ad sa-
tis electorum procurandam. *V.* Ordinandi potestas
Episcopis, & Abbatibus, ab hominibus quidem fuit de-
tracta: à Deo vero cuique Ecclesiæ particulari quoad jus
est concessa. *VI.* Pastores hunc in modum ab Apostolis
descendentes, & isto jure ordinatos, habemus nos, per
ei gratiam, in omnibus Ecclesiis ex voto nostro consti-
tutis. *VII.* Auctoritas illa quam Papa sibi arrogat
Pastoribus ordinandis, non est *Apostolica* sed *Apostolica*.

23. Bellarm. *Sexta nota est conspiratio in doctrina cum Ecclesia
antiqua.*

Protest. I. Vera quidem est ista nota, & sola per se suf-
ficiens, ad veram Ecclesiam discernendam, si recte intel-
ligatur. Eadem illa est, quam nos probamus, & Bellarm.
ipsa reprobavit, in *syncrea veritatis predicatione*, cap. 2. Sed
ipsa perversè & præpostere agit Bellarm. dum doctri-
nam Ecclesiæ antiquæ peti vult ex Patrum quorundam
vulis & non ex fontibus ipsis Scripturæ sacræ.

Bellarm. *Certum est antiquam Ecclesiam, primis quingentis
annis, veram Ecclesiam fuisse, & proinde Apostolicam doctrinam re-
tinuisse.*

Protest. I. Certum quidem hoc est: sed non omnibus
iis,

is, quorum interest Ecclesiam veram notam habere
 II. Neque cuiquam certum est, nullam omnino varia-
 tionem in ulla doctrinæ parte, in Ecclesiam tot sæculi
 irrepsisse. Certum est, & Ivellus noster luculente
 ostendit, Pontificiorum varia dogmata quingentis illi
 seculis, fuisse in Ecclesia Dei, prorsus inaudita. Quæ
 Bellarm. blaterat, de nostrorum confessione, & hæresibus
 exploratis, sunt calumniæ rancidæ, & frequenti refuta-
 tione detritæ.

34. Bellarm. *Septima nota est Vnio membrorum inter se, & cum capite.*

Protest. I. Vnio per se considerata, non est Ecclesia
 propria. tribuitur etiam Antichristi regno. *Apol. cap. 17.*
vers. 13. Hi unus sunt sententia, & vires, ac auctoritatem suam
Bestia tradent. II. Vnio in vera fide, non est notior ipsi
 fide. III. Vnio Ecclesiæ habet suam latitudinem, per
 varios gradus, qui omnes non sunt æque necessarii ad ef-
 fectum Ecclesiæ. IV. Vnio Ecclesiæ propria, est spiri-
 tualis & mystica, non visibilis aut in sensum incurrens.
 V. Vnio Ecclesiæ Papisticæ cum suo capite Papa, non
 probat eam esse veram Ecclesiam, nisi prius probetur,
 Papam esse caput Ecclesiæ veræ. VI. Vnio illa quæ sub
 Papa habetur, est coacta, & servilis, qualis est miscella-
 nei exercitus, militum varie animatorum, sub uno duce
 aut Imperatore. *Non possunt aliter sentire (ait Bellarm.) quia*
subiungunt sensum suum, sensui unius. VII. Neque tamen
 hac unione possunt gloriari. Canonistæ, ab una parte, &
 Sorbonistæ ab altera, Iesuitas habent pro falsis Prophe-
 tis, circa ipsam auctoritatem Papæ. Dominicani etiam
 annumerant eos semi-Pelagianis, propter doctrinam il-
 lam quam tuentur de Gratia & libero arbitrio. Becani &
 Bellarmini libri quidam publice fuere Parisiis damnati,
 & combusti. VIII. Vnitas illa quæ pendet ex Papa
 uno, (quamvis non raro plures etiam simul habiti sint
 pro Papis) non facit Ecclesiam unam, sed sub uno, prout Re-
 gna varia sunt, sub uno Rege, ut Cajetanus observat, in 2, 2.
 q. 39. a. 1. IX. Vnitas Ecclesiæ (ut Bannes docet in 2, 2 q. 1.
 a. 10.) in eo maxime ponitur, quod unum Regem habet Deum, vel
 Christum: eisdem legibus gubernatur: eandem habet fidem, spem &
 charitatem: idem exemplar cælestis: unum cultum: unam comuni-
 onem, vel communicationem operum membrorum ad invicem. Hac est
 unitas Ecclesiæ illius (addit Bannes) quæ includit omnes fideles ab
 initio mundi usque ad finem. Hanc unitatem per Dei gratiam,
 colimus nos: quæ etiam luculenter apparet in harmonia
 nostrarum confessionum: quamvis in omnibus omnes
 non prorsus idem sentiamus.

25. Bellarm.

25. Bellarm. *Ottava Nota est sanctitas doctrinae.*

Protest. I. Doctrina vera, semper est sancta hæc igitur nota quoad rem ipsam, eadem est cum illa à nobis propo-
ta, & à Bellarm. impugnata de sincera Evangelii præ-
icatione. neque potest ulla certa ratione discerni, nisi
veritas prius demonstretur. II. Hæc ipsa doctrina (ut
alias omittamus) quam Bellarm. tradit de Ecclesia, san-
ctitati est admodum inimica: dum docet nullam veram
sanctitatem requiri, ut quis sit membrum Ecclesiæ, &
corporis Christi mystici, sine ulla distinctione.

26. Bellarm. *Nona Nota est efficacia doctrinae.*

Protest. Efficaciam habet adventus Antichristi, illam
scil. quæ est Satanæ. 2 Thess. 2,9. Efficacia autem Spiri-
us Dei, ab illa sæpe non potest discerni, nisi per verita-
tem doctrinæ.

27. Bellarm. *Decima nota est sanctitas vitæ auctorum nostræ
religionis.*

Protest. Legantur igitur vitæ Pontificum Romanorum.

28. Bellarm. *Undecima Nota est gloria miraculorum.*

Protest. I. Miracula non dicit Bellarm. ipse esse semper
necessaria ad Ecclesiæ existentiam: sed tantum ad novam
idem, vel extraordinariam missionem. Non sunt igitur insepa-
biles Ecclesiæ notæ. II. Non semper sunt necessaria
ad extraordinariam missionem: ut videre est in multis
prophetis veteris Testamenti, de quorum miraculis nihil
arretur. III. Nos nullam novam fidem, aut extraor-
dinariam missionem profiteamur, talem scil. qualis fuit
prophetarum. IV. Miracula Christi, Apostolorum &
primitive Ecclesiæ, illam Ecclesiam obfignant, quæ ve-
ram Evangelii doctrinam profitemur. V. Pleraque eorum
miraculorum de quibus Pontificii gloriantur, sunt illa
rodigia mendacia, & signa magna, quæ Antichristum
omitatura dicuntur, 2 Thess. 2,9. Apoc. 13,13.

29. Bellarm. *Duodecima Nota est lumen propheticum.*

Protest. Lumen istud non constanter in Ecclesia lucet,
non potest igitur esse Nota. Neque tamen ullum homi-
um existimatione, quasi Prophetam, proferre potest
Bellarm. ex suis, cui non possit opponi (si tanti hanc no-
um faceremus) unus Hieronymus Savanorola; ex testi-
monio Mirandulæ, & Philippi Comminæi.

30. Bellarm. *Decima tertia Nota est confessio adversariorum.*

Protest. Ecclesia igitur illa, quæ adversarios habent per-
icaces, malignos, virulentos, maledicos, diabolos, non
est Ecclesia vera.

31. *Decima quarta Nota est infelix exitus, seu finis eorum qui
ecclesiam oppugnaverunt.*

D d

Protest.

Protest. Infœlicitas hujusmodi hominum non semper apparet mundo. Hujus generis tamen exempla si diligenter observentur, vel in una aliqua religione, ubi nostro Pontificii infestis animis sunt persecuti, sicut Thuanus multa de Gallia notavit, & Foxius noster de Anglia, & aliis quibusdam locis, habebunt inde Pontificii quod possit ipsis esse non inutiles notæ, documento, vel admonitioni.

32. Bellarm. *Ultima Nota est Fœlicitas temporalis, divinitus ucellata, qui Ecclesiam defenderunt.*

Protest. Neque semper sic se res habet: & cum Deus ita suis benedicit, eventus est qui sequitur ex cognitione Ecclesiæ, & congruente ejus defensione: non propria ratio eam primo cognoscendi.

COROLLARIUM.

Christi occultata Ecclesia in sua sensibili particularitate membrorum, conscribi nequit: sed solum in vi rationis, quadam universalitate rationis attingitur. Conjecturalis Ecclesia, intra suam conjecturam ex signis receptam admittit Christo in Spiritu non adherentes. Sunt hæc verba Cardinalis Cusani in Epistola ad Rodericum de Trevino. scripsit autem tempore Concilii Basiliensis: ex quibus apparet distinctionem Ecclesiæ, in visibilem, & invisibilem non esse novam, sed receptam olim fuisse à doctissimis Pontificiorum, eodem plane sensu: quo jam à nobis usurpatur.

LIBER TERTIVS.

DE CLERICIS.

CAP. I. De nomine Clericorum.

Quæstio prima est, an ministri Ecclesiæ, commode, & iusta ratione, à populo Dei distinguantur *Clericorum* appellatione? Pontificii affirmant: Nos negamus.

THESIS I.

Bellarm. *Ex divinis literis deprompta hæc appellatio, in cœ omnium Conciliorum, omnium Patrum, totius Ecclesiæ, orbis terrarum universi, omnibus ætatibus ac seculis fuit.*

Protest I. Non potuit ex Scripturis depromi, quæ in Scripturis non continetur, tanquam appellatio propria ministrorum, vel Novi, vel etiam Veteris Testamenti. II. Nemini præterquam Deo ipsi & Christo convenit authoritas, & jus imponendi nomina, quibus ministri

De

Dei ab aliis distinguantur. Nominum enim impositio, adparentes, & dominos pertinet, quorum hi mancipiis & possessionibus, illi natis indere solent nomina arbitratiuo, ut ex Scripturis apparet: quæ ex re factum est, ut us, auctoritatem, dominium notet impositione nominum *Gen. 2, 19, 20. Psal. 147, 4. Is. 40, 26.* Si igitur Concilia, vel Patres hoc nomen imposuerunt ministris Dei, auctoritatem sibi temere arrogarunt in servos alienos. **III.** Falsum & fictum esse quod Bellarm. affirmat, de omnibus *Paribus, tota Ecclesia, & orbe universo,* satis liquet ex eo, quod de primis duobus à Christo seculis, nullam instantiam, aut testimonium profert huiusmodi appellationis ministris appropriatæ.

2. Bellarm. *Tertullianus de monogamia, hoc modo loquitur: Cum extollimur, & inflamur adversus Clerum, tunc unum omnes sumus, tunc omnes sacerdotes, &c.*

Protest. I. Tertullianus floruit initio tertii seculi. Circa illud tempus, hanc appellationem in usu fuisse non negamus: sed & alias phrasas incommodas, de sacerdotibus, *al-iaribus, meritis, &c.* præter Scripturæ stylum, cum præiudicio veritatis, & Ecclesiæ periculo, tum temporis dici-mus in Ecclesiam irrepisse. **II.** Tertullianus cum hunc librum scribebat, desciverat ab Ecclesia ad hæresin Montani: illi ipsi quos dicit inflatos fuisse adversus clerum, & appellationes ipsas *cleri & sacerdotum*, minus probasse, fuerunt veri Christiani, & orthodoxi: ita ut ex hoc ipso loco colligi possit, Ecclesiam in principio ægre admisisse huiusmodi novos titulos, à novatoribus quibusdam afflictatione non probanda introductos. **III.** Alia est appellatio ex Scripturis deprompta, à Tertulliano usurpata, quam Pontificii jam ipernunt: *Apolog. cap. 39. president probati quique seniores.*

3. Bellarm. *Hierem. 12. Spiritus sanctus ita loquitur, Cleri eorum non proderunt eis: quæ verba Origenes, Epiphanius, Hieronymus de Ecclesiasticis ordinibus interpretantur.*

Protest. Spiritus sanctus nihil tale loquitur: sed interpretas aliquis Græcus ex errore. Origenes, & alii post ipsum allegorici, captabant aliquando ludendi ansam ex interpretationis errore.

4. Bellarm. *Dathan & Abiron idem olim clamabant adversus sacerdotes veteris testamenti: Num. 16.*

Protest. Non fuit idem: nam **I.** Non fuit ibi lis aut quæstio mora de nomine, sed de ipso munere sacerdotii *vers. 10, 12.* Illi seditionem movebant contra sacerdotes à Deo institutos, & sanctificatos: nos autem pro talibus contendimus, adversus ambitum & conjurationem eo-

D d 2

rum,

rum, qui ipsorum locum, & populi Dei privilegia vi iniusta occuparunt.

5. *Protest.* Tota Ecclesia in Scripturis *Clerus*, appellatur. *1 Pet. 5, 3.*

Bellarmin. I. Probabile est *Cleri* appellationem, hoc loco positam, non ad Ecclesiam universam, sed ad eos tantum esse referendam, qui proprie *Clerici* vulgo nominantur: ita ut *Episcopi* ibi moneantur in pascendis *Laicis*, cavere turpe lucrum, sed in *Clericis* regendis (qui proprii *Episcoporum* ministri erant) fugere dominandi cupiditatem.

Protest. I. Si Dominium in ministros, hic prohibeatur *Episcopis*, tum *Papæ* & *Papalium* & *Episcoporum* praxis nota damnatur, qui jus sibi met arrogant, inferiores ministros pro suo arbitrio, ad usum hunc vel illum applicandi, leges ipsis ponendo, & imponendo multas, quæ propria sunt Dominorum. II. Idem etiam profitetur Bellarm. cum dicit *Clericos* esse proprios *Episcoporum* ministros: quod tamen adeo falsum est, ut ne de *Apostolis* quidem ipsis affirmari possit, eos habuisse presbyteros pro suis ministris: ut *Petrus* luculenter ostendit, cum scribit ad presbyteros, tanquam collega, *συνπρεσβύτεροι*, vers. 1. & unicum Principem pastorum agnoscit, Christum vers. 4. *Ministri* Ecclesiastici, sunt Ecclesiæ, tanquam objecti circa quod versantur ministri: sunt Christi, tanquam principalis causæ, & Domini, à quo pendent, ministri: sed nullo modo *Episcoporum*, nisi eo modo, quo omnia dicuntur esse possidentiū, vel jure scil. vel injuria. III. De Dominis *Episcopis*, nulla fit mentio apud *Petrum*, sed de *Episcopis* Domini, id est, *Presbyteris*, vers. 1. *Presbyteros qui inter vos sunt precor.* IV. Non duo ponuntur officia *Pastoris*, (ut Bellarm. somniat) pascere *Laicos*, & regere *Clericos*: sed commune officium pascendi, & unum ejus commune objectum, vers. 2. *pascite Dei gregem, qui pennis vos est.* Manifestum hoc est, ex copulatione modi qui præscribitur in versiculo tertio, cum antecedentibus, tanquam ad unum actum pascendi pertinentium: *Pascite, non coacti, non turpiter, neque ut dominantes.* V. *Clerum* & *gregem*, unum & eundem cœtum tanquam objectum illius actus notare, ex eadem copulatione apparet: sicut etiam ex oppositione illa dominationis, & exemplaris institutionis, quæ non sunt opposita, nisi respectu ejusdem: non ut dominantes clericis, sed ut exemplaria gregis. IV. Cajetanus in explicatione hujus loci, sic nobiscum concludit: *Nec intelligo per clericos eos quos appellamus Clericos, sed Christianos omnes ad divinam sortem ascriptos.*

6. Bellarm. Sine dubio, *S. Petrus* allusit ad *Levitas* *Iudaorum*, qui Num. 18. & Deut. 18. dicuntur esse de sorte Domini, & Dominus dicitur

dicitur eorum fors : Levitis autem respondent nunc soli sacerdotes , & eorum ministri.

Protest. I. Non est hoc sine dubio, respexisse Petrum ad Levitas. Non enim Levitæ, sed Ecclesia, vel Populus Dei ubique in vetere testamento, vocatur fors, hæreditas, & possessio Dei. II. Ecclesia non ministri Ecclesiæ, dicitur à Petro c. 2, v. 9. sacerdotium, & populus quem sibi Deus ut proprium vendicat, id est fors. III. Neque Levitæ, neque ministri novi testamenti usquam vocentur sortes aut clerici: imo nusquam vocantur fors domini: quamvis Dominus vocetur eorum fors, & munus illud ministerii quod selectione obtrigit ipsis sortis etiam nomine designetur.

7. Bellarm. *Potest eadem appellatio Cleri, diversa ratione, cum universa Ecclesia, cum solis templi ministris aptissime convenire.*

Protest. Potest hoc quidem concedi ut singulariter dicatur de Ministris: sed ea lege atque omine, ut I. Nullus stylus aut sollemnis titulus ministrorum conficiatur inde, sine auctoritate Dei. II. Ut nulla inde separatio statuum introducatur, quasi vilis esset Populus Dei respectu clericorum. III. Ut obiter tantum, ex occasione, huiusmodi conceptu explicato, in usu communi frequententur & observentur Scripturæ phrasæ & appellationes, quibus optime, ac tutissime, instituta Dei explicantur. IV. Non tamen debet concedi, ut aptissime ullo modo dicatur de ministris, id est, aptius quam de universa Ecclesia: quia Ecclesiæ tribuitur à Deo: Ministris autem ab hominibus solis.

Bellarm. *Ecclesia fors est & hæreditas Christi, quia eam acquisivit sanguine suo: simul tamen quadam certa Ecclesia portio, altaris ministerio consecrata, magis propria ratione fors & hæreditas Christi dici potest: sicut synagoga Iudaica, passim hæreditas Domini vocabatur, & tamen solam tribum Leviticam speciali ratione sic Dominus appellabat.*

Protest. I. Dominus nusquam sic appellavit tribum Leviticam, ex speciali ratione. II. Nulla potest esse magis propria ratio huius appellationis, quam redemptio illa quæ pertinet ad Ecclesiam totam. III. Ministerium altaris externi, post sacrificium Christi oblatum, nullo modo pertinet ad hæreditatem Christi non inagis quam tenebræ ad lucem. IV. Nisi ministri altaris magis sint redempti quam Ecclesia, non potest hæc appellatio, nisi æquivoce, magis ipsis convenire quam Ecclesiæ toti.

CAP. II. De vocatione Ministrorum.

T H E S I S I.

Bellarm. *Quæstio secunda est de institutione ministrorum Ecclesiæ. Appellatione autem creationis Episcoporum, tria continentur. Electio, qua est designatio certa personæ ad Ecclesiasticam præfecturam. Ordinatio, qua est sacra cæremonia, qua certo ritu, futurus Episcopus inungitur & consecratur: & Vocatio, seu missio, qua jurisdictionem tribuit, ac re ipsa Pastorem ac præselem facit.*

Protest. I. Turbat nonnihil hic in initio Bellarm. dum quæstionem proponit sub appellatione institutionis, & explicat tamen sub creationis appellatione. Institutio enim apud Pontificios significat concessionem Ecclesiæ seu beneficii, clerico nominato & oblato à Patre: & differt proprie à confirmatione, atque etiam à collatione beneficii: Azor. part. 2. lib. 6, cap. 22. quæ tamen sub creatione ministri continentur. II. Sine ulla ratione quæstionem institutam de ministrorum creatione, restringit in explicatione ad creationem Episcoporum. III. Institutionis, aut creationis, constituit tres partes, quæ partium naturam non habent. Vocatio unum & idem est quod Institutio aut creatio, tota enim derivatio Ecclesiastici juris in hanc aut illam personam, tam in Scripturis, quam in communi sermone vocatio nominatur. Electio etiam nihil aliud est quam essentialis modus vocationis ordinariæ, atque adeo definitio hæc electionis ab Azorio par. 2, lib. 6, cap. 14. laudatur ut concinna: Electio est alicujus hominis ad Ecclesiam pastore destitutam, canonice facta vocatio. Ordinatio autem nihil aliud est quam electionis testificatio, & complementum. Vnde etiam Cardinalis Cusan. illud: Ordinatio sæpe idem est quod electio, de Concord. Cathol. lib. 2, cap. 32. IV. Ordinatio male describitur per cæremoniæ unctionis, nisi admodum improprie utrumque vocabulum accipiatur. V. Post electionem & ordinationem legitimam, nulla vocatio aut missio generaliter est expectanda: neque potest intelligi quid vocationis desit ministro, sic electo & ordinato.

2. Bellarm. Protestantium sententia est, Electionem & vocationem, jure divino ad Ecclesiam universam spectare; & ordinationem ad Pastores, nomine totius Ecclesiæ: contra autem Doctores Catholici summa consensione docent, jus Episcopos ordinandi ac vocandi, ad plebem nullo modo pertinere posse: jus autem eligendi fuisse aliquando, & aliquo modo penes populum, sed Pontificum concessione vel conventia, non lege Divina.

Protest. I. Vel novum aliquid intelligit Bellarm. per jus vocandi,

vocandi, vel aperte falsum est quod affirmat de *summa consensu* Catholicorum, in eo plebi adimendo, & in eligendi jure eidem tribuendo tantum *ex concessione & conventu* Papæ, sic enim contra Parisienses testantur, de *Eccles. & Polit. Protest. sect. 2.* Praxi Ecclesiæ primitivæ, & sacris canonibus exploratissimum est collationes beneficiorum, sicut nunc eas vocitant, quadringentis & mille annis, communi jure, hoc est sacrosanctis electionibus factas. Ratio est, quoniam omnis principatus, quoad vim contrariam, ad hominum consensu pendet, ut lex divina & naturalis confirmant.

3. Bellarm. *Vi hac omnia distincte, atque ordine demonstravimus, disputabimus primo de ordinatione, tum de vocatione, postremo de electione.*

Protest. Hoc non est distincte, & ordine, sed præposterè, & confuse disputare. Ordinationem præponere vocationi & electioni, est equis præponere currum. Essentia ipsa vocationis in electione legitima consistit. Ordinatio pendet ab electione, sicut coronatio Principis, aut Magistratus inauguratio ab electione, successionem, aut æquivalente aliqua constitutione. Quamvis etiam ritus ordinationis, sicut & inaugurationis vel coronationis, aliis aliquando honoris causa tribuatur; jus tamen ejus pendet ab electione & spectat semper suo jure ad eligentes. *Ex electione electus acquirit jus ad rem, Azor. par. 1, l. 6, c. 14.* Ex eadem igitur exurgit integræ causæ ratio, propter quā introduci debet in possessionem rei, quam appellant nonnulli *jus in re*: quæ tamen revera nullam facit variationem juris, sed tantum usus & effecti juris. Sed Bellarm. de industria videtur prius illo ordine hæc proposuisse: *electio, ordinatio, vocatio*: & nunc alio, fere inverso, *ordinatio, vocatio, electio*: ut veri & genuini ordinis horum actuum nulla ratio haberetur, cujus scilicet unius luce, facile arguitur perversitas & corruptio Pontificii Cleri, sicut statim apparebit.

De Ordinatione.

4. Bellarm. *Ordinatio, tum Episcoporum, tum aliorum Ecclesiæ Ministrorum, non ad plebem, sed ad solos Episcopos pertinet.*

Protest. I. Ad Episcopos Papales, Presbyteris gradu superiores, non potest pertinere jure Divino: quia ipsimet sunt vel juris vel injuriæ humanæ. *II.* Ad Episcopos divinos, id est, Presbyteros, in Ecclesiâ bene constituta, actum ipsum ordinandi pertinere concedimus. *III.* Ad totam Ecclesiâ tamen semper pertinet, quoad jus, vim & virtutem illam quam habet in ministro Ecclesiæ constituendo: sicut celebratio matrimonii vim aut virtutem omnem acceptam refert legitimo consensui conjugum.

D d 4

I V. Ec-

I V. Ecclesiæ statu, ministerio, & ordine deficiente, collo lapso, vel corrupto, à plebe etiam actus ipse ordinationis quatenus necessarius est ad ministri constitutionem, in tali casu, potest legitime exerceri.

5. Bellarm. *Moses ordinavit Aaronem.*

Protest. I. Neq; dubitavit unquam quisquam nostrum, quin similem auctoritatem habenti, licitum sit ministro ordinare, vel extraordinarios, vel ordinarios. In ordinariis tamen ministris Ecclesiæ novi Testamenti, constituendis, major est potestas Ecclesiæ jam liberæ, quam fuit illius veteris quæ in omnibus habuit aliquid servile.

6. Bellarm. *In testamento novo, ubicunque mentio fit manus impositionis, semper ea Apostolis caterisque Episcopis nunquam vero plebi tribuitur.*

Protest. I. In historia novi testamenti, exempla habemus constitutionis ministerii & ejusdem etiam conservationis: sed non restaurationis ejus, aut reformationis post generalem apostasiam: omnia igitur quæ pertinent ad plebem fidelem, in tali casu, non repræsentantur ibi certis exemplis. II. Tribuitur Presbyteris, *Tim.* 4, 14. Quamvis enim nonnulli Patrum, ex usu temporum sequentium, illum locum de Episcopis transcendentibus interpretari videantur, faciunt id tamen sine ratione, & contra Scripturæ phrasim ac usum. II. Cum tribuitur Apostolis, & Euangelistis, veris eorum successoribus, qui ab ipsis constituti fuerunt, aliquo modo tribuitur, id est, Presbyteris, non Episcopis transcendentibus. I V. Apostoli ipsi non constituebant ministros ordinarios nisi plebis consensu, ut causa concurrente. *Act.* 14, 23.

7. Bellarm. *Idem patet ex plurimis Conciliorum decretis, & testimoniis Patrum.*

Protest. Nihil aliud ex istis patet, quam actum & ritum ordinationis, partim consuetudine, & partim decretis humanis, primario Presbytero, vel Episcopo fuisse post aliquod tempus tributum.

8. Bellarm. *A seculo non est auditum, ut Episcopum non Episcopus ordinaret.*

Protest. De Episcopis ipsis transcendentibus, hoc falsum esse testatur Hieronymus, verbis illis quæ apud Bellarm. c. 4. citantur, dum fuisse tempus docet quando Episcopi tales nondum erant, sed *communi Presbyterorum consilio, Ecclesiæ gubernabantur*: quomodo enim potuerunt Episcopi primi ab Episcopis ordinari? II. Episcopos veros à veris Episcopis ordinarie dicimus ordinandos esse, sed nomine Ecclesiæ cui ordinantur.

9. Bellarm. *Tribus modis potest intelligi, Pastores à Pastoribus ordinari,*

ordinari, nomine totius Cleri & Populi: 1. Quomodo nomine totius corporis, lingua loquitur, oculi vident, &c. si hic sit sensus adversariorum, non est magnopere contendendum. 2. Ut in ipso populo sit vera potestas ordinandi: qui sensus adversariis probari non debet, si ipsi sibi constare velint: quia sic ordinandi munus non pastoribus possit ordinari. 3. Ut in populo sit potestas jurisdictionis ita ut imperare possint pastoribus, ut certi hominibus à se designatis manus imponant: qua de re in capite sequenti disputandum erit.

Protest. I. Si primo sensu concedat Bellarm. Pastores ordinari nomine Ecclesiæ, tum fatetur, potestatem ordinandi esse aliquo modo originaliter in tota Ecclesia: quia potestas videndi originaliter est in animali toto, quamvis formaliter, & subjective, sit in oculo tantum, tum etiam ordinationis exercitium pendet à tota Ecclesia, sicut actus videndi hoc vel illud determinate pendet non ab oculo, sed à toto. II. Secundus sensus potest defendi, sine ullo incommodo, quamvis enim in Ecclesia bene constituta, non debeat aliis quam presbyteris, ordinandi munus mandari: in defectu tamen idoneorum presbyterorum, potest non presbyteris mandari. III. In tertio sensu absque causa, fit mentio jurisdictionis: potestas enim ordinandi, secundum Scholasticos, & Canonistas, non est jurisdictionis, sed officii simplicis, & Actus aliquis Ecclesiæ, (ut electio legitima) potest presbyteros obligare ad ordinandum, sine imperio jurisdictionis.

10. Bellarm. Ex iis quæ dicta sunt argumentum (ni fallor) indissolubile colligitur: Non sunt veri Pastores qui non sunt per manus impositionem, à veris pastoribus ordinati: Lutherus, Zuinglius, Calvinus, &c. non fuerunt à veris pastoribus Episcopi ordinati, sed presbyteri tantum, ergo nec illi, qui primis illis successerunt, ab iis ordinati, fuerunt veri pastores, sed Ecclesia sine Pastoribus esse non potest: sequitur igitur adversarios veram Ecclesiam non habere.

Protest. I. Ritus impositionis manuum, non est absolute necessarius ad esse Pastoris. Non magis quam coronatio ad esse Regis: aut celebratio nuptiarum, ad earum esse. Bellarm. de Eccles. lib. 3, cap. 10. cum Driedone, docet Baptismum externum non requiri: ut quis sit de Ecclesia: non baptizatum aliquando in Ecclesiam intrare aliunde, quam per ordinariam portam. An impositio manuum est magis necessaria ad Ministerium? an fieri nullo modo potest, ut intret quis aliunde, quam per hanc portam? II. Baptismum, propter necessitatem quam habet, à quolibet Christiano collatū, valere docent Pontificii. An manuum impositionem magis necessariam statuent, & irritam tamen facient nisi ab iis adhibeatur, quos ipsi habent pro Episcopis? III. Docet Bellarm. *ibid.* ad hoc, ut quis locum Christi teneat, & quod pro-

per ea debeamus illi obedientiam, & eo sensu sit verus Pastor, &c. non requiri legitimam electionem (qua complectitur etiam ordinationem) sed solum ut habeatur pro tali ab Ecclesia. Quamvis igitur primi reformatores non fuissent rite ordinati cum tamen & illi, & successores eorum ab Ecclesiis quibus præfuerunt, habiti sint pro veris Pastoribus, sufficit hoc ipsum (si nihil aliud obstat) ad Ecclesiam in suo statu conservandam. Sed improbatione sophistica Bellarm. suos Episcopos, propter Ecclesiam, vult agnoscere: nostras autem Ecclesias, propter Episcopos, vult damnari. IV. Communis est sententia Doctorum Pontificiorum, quod simplex Presbyter, possit vel confirmationis sacramentum administrare, vel aliquem ex majoribus ordinibus conferre, *Papa jubente*, vel concedente. Filincius, Iesuita, de casibus conscientiae, *par. 1. tract. 9. cap. 5.* Quidni igitur & absque concessione Papæ, *necessitate jubente*? Summa consensione docent omnes Pontificii, Episcopum semel unctum & consecratum, quamvis sit Simoniacus, Hæreticus, Excommunicatus &c. posse tamen valide ordinare, idem ibid. Quisquamne vero tam excors est, ut putet in tali uno nebulone, sceleribus omnibus cooperto, & ab Ecclesia præciso, plus esse potestatis, ad ministros instituendos, quam in omnibus piis presbyteris una cum fidelibus Ecclesiis Christi? VI. Si concedatur, hoc, quod ex ordine, nemo possit esse legitimus Pastor, nisi sit à legitimo pastore & Episcopo, ordinatus; in ordinis tamen defectu, cum jam primo instaurari debet ordo, non potest tam accurate observari: atque adeo extraordinarium aliquid tum potest intervenire, sine ullo vitio.

Bellarmin. 1. *Ecclesia bene constituta non potest ruere, aut deficere.*

Protest. Particulares Ecclesias posse deficere, & externam Ecclesiarum fere omnium faciem, ac administrationem, posse turpiter fœdari, misera experientia plus satis demonstravit.

Bellarmin. 2. *Si Lutherus, Calvinus, &c. extraordinariam habuissent vocationem, venissent omnino cum signis & miraculis.*

Protest. I. Extraordinariam dicimus quorundam ordinariorum ministrorum vocationem, eo tantum sensu, quo Sacerdotes Pontificii, quædam ab ipsis Iesuitis, dicuntur legitime facere *jure extraordinario*: ad quæ facienda tamen non solent venire cum signis & miraculis, Filincius, ubi supra. II. Extraordinaria vocatione, quæ sic appellatur, quia superat virtutem ordinariis mediis communicatam, non semper & necessario requirit miracula ad confirmationem sui, ut apparet in multis Prophetis: nedum illa, quæ sic eo nomine tantum vocatur, quia recedit

dit in aliqua parte, ab ordine, jam depravato, ut possit illum restaurare: sicut videre est in Ezra & apparet satis ex natura rei.

II. Protest. Falsus fuit Bellarm. cum putavit suum illud triviale sophisma argumentum esse *indissolubile*. Hujus autem argumenti oppositi solutio haud adeo facile reperietur. Sacerdotes Pontificii, in sua ordinatione destituuntur. **I. Efficiente causa** principali, & necessaria, id est, institutione Christi: quia nullus est *ordo Sacerdotum* pascentium, in novo Testamento institutus. **II. Destituuntur materia**: quia sunt plerique omnes secundum canones Apostolicos ministerii Ecclesiastici prorsus incapaces. **III. Destituuntur forma**: quia accipere cum certis verbis *stolam & casulam, calicem & patinam, inungi, &c.* non magis sapiunt exemplar Apostolicum, quam puerilis aliquis aut scenicus ludus. **IV. Destituuntur sine**: quia sacrilega illa personati Episcopi verba: *Accipe potestatem offerre sacrificium Deo missamque celebrandi, tam pro vivis, quam pro defunctis*, nihil habent cum officio Christiani Pastoris commune. **V. Destituuntur objecto**: quia nulli particulari Ecclesiae solent ordinari, sed indeterminate, vel ut loquuntur *sine titulo*, contra Concilii Chalcedonensis decretum. **VI. Destituuntur adjuncto necessario**, idoneo scilicet examine aut exploratione antecedente. **VII. Destituuntur denique fundamento** unico ordinationis justae, id est, legitima & libera electione Ecclesiae. Pontificii igitur nullos habent Pastores recte ordinatos: atque adeo (Bellarm. concludente) nullam habent Ecclesiam veram.

De Vocatione.

12. Bellarm. *Vocatio seu missio in ministrorum, non ad populum pertinet: sed ad Episcopos: & potissimum ad summum Pontificem.*

Protest. **I.** Male confunduntur hic *vocatio* & *missio*. *Missio* enim nusquam in scriptura significat vocationem ordinariam, qua per homines in aliquem derivatur: neque sua significatione notat actum aliquem hominum vocantium hominem ordinaria ratione vocandum. Apostoli ipsi, nunquam hoc sibi arrogabant, ut missionem suam haberi voluerint pro vocatione ordinarii Pastoris, *quomodo predicabunt, nisi mittantur?* supple (ait Cajetanus) *a Deo*. **II.** Absurde admodum distinguitur *vocatio* Ministri, ab ejus ordinatione, & electione, tanquam pars distincta. Neque in Scripturis, neque in antiquis Patribus alia *vocatio* ordinaria memoratur, quam illa quæ exurgit, quasi totum, ex electione & ordinatione. Sed Pontificii præter, & supra illa, habent *confirmationem, collationem, institutionem*.

nem : quæ tamen Bellarm. noluit explicare , sed honeste vocationis titulo, sophistice obvelare. III. Cum vocationem , aut missionem istam , ita descripserit nobis Bell. cap. 2. quod *jurisdictionem tribuit , ac re ipsa Pastorem facit* ; nimis ridicule à Bellarm. collatur , inter *ordinationem & electionem*. IV. Istum ordinem sequi , perinde est , ac si quis primo ageret de celebratione nuptiarum , (quæ est natura ordinationis :) secundo de conjunctione nuptiali : & tum demum postea de electione, vel consensu in nuptias.

13. Bellarm. *Ecclesiastica jurisdictio , non est in ipso cœtu fidelium , sed in capite , id est , in Papa , & ab eo ad Episcopos ceteros derivatur.*

Protost. I. Nulla Ecclesiastica jurisdictio exercetur in vocatione ministri. Ordinatione omnes Pontificii referunt ad potestatem ordinis, distinctam à potestate jurisdictionis. Electio talis est actus ut Bellarm. ipse cap. 2. fateatur, ejus potestatem aliquando fuisse penes populum, tertium non datur, ex natura rei. II. Sine ulla ratione, duplicem restrictionem obtrudit nobis Bellarm. ita ut quæstionem ipsam non tam probet quam declinet. Quæstio est de tota vocatione: ille autem disputat de *jurisdictione* tantum, non de ordinis potestate. Quæritur etiam de vocatione *ministorum* : narrat ille suum somnium de *jurisdictione Episcoporum* tantum. III. Jurisdictio ab ipso Bellarm. de Pontif. lib. 4. cap. 22. *distinguitur in interiorem, ad regendum in foro conscientia : & exteriorem ad regendum in foro exteriori.* Et priorem illam omnibus Sacerdotibus immediate à Deo conferri, Abulensem introducit affirmantem : cui etiam ipsemet videtur assentiri. Illa saltem est recepta sententia omnium Scholasticorum : potestatem clavium, quæ illis est jurisdictio interior in foro conscientia, à Deo, & à Christo solo communicari : & hominum actionem solummodo intervenire, tanquam instrumentum quoddam. IV. Communior sententia, etiam Pontificiorum doctorum est, Episcopum nihil jurisdictionis accipere à Pontifice Romano : sicut videre est apud Azorium part. 2. lib. 3. cap. 50. ubi hæc propositio Petri Soti exstat diligenter notanda: *Antiquissimi illi Episcopi, Cyprianus, Augustinus, à Romano Pontifice nihil sibi arbitrabantur in suis diocæsisbus commissum esse : electione plebis. & ordinatione comprovincialium, quasi ministerio quodam putabant se suscipere auctoritatem.* Ejus igitur sententia, tota hæc missio & vocationis ab electione & ordinatione distincta, est nova fictio, qua adulatores quidam gratificari studuerunt Papæ Romano. Tota igitur ista quæstio optime, & judiciosissime determinatur ab Henrico, Quodlibeto 9. quæst. 22. sicut

Sicut idem Azorius refert, per distinctionem: *Episcopi immediate à Christo habent potestatem, tam eam qua est Ordo, quam qua est jurisdictionis. in ordinando Ecclesias secundum instituta divina legis: sed jurisdictionem in ordinando Ecclesias, secundum edicta à Papa instituta, habent à Papa.*

14. Bellarm. *Dictum est Petro, dabo tibi claves: pascere oves: & Apostolis: muto vos, &c.*

Protest. Hæc omnia nihil facere pro derivatione jurisdictionis à Papa, vident & agnoscunt doctissimi Pontificiorum: inter quos Victor, qui pater fuit Scholasticorum modernorum in Hispania, his non obstantibus contendit, potuisse quemlibet Episcopum in sua provincia concedere legem, ut Presbyteri eligerent sibi Episcopum, etiam inconsulta sede Petri. Azor: loco cit.

15. Bellarm. *Paulus, Barnabas, Titus constituiebant Episcopos, & Presbyteros.*

Protest. Paulus & Barnabas constituiebant ordinarios Pastores per suffragia, Act. 14, 23 Titus autem sicut Paulus ipsi ordinavit. Tit. 1.5. Paulus autem ordinatio non differt à praxi Pauli.

De Electione.

Secundum praxim Papalem, Pastores primo ordinantur, & postea eliguntur: quod perinde est ac si princeps aliquis coronaretur, aut Magistratus inauguraretur, antequam esset electus. hæc est ratio methodi Bellarminianæ.

16. Bellarm. *Ius eligendi Ministros non convenit populo, jure divino. Sed si quid aliquando in hac re populus potuit, id totum habuit ex convenientia, vel concessione Pontificum.*

Protest. I. Priori parti hujus propositionis opponimus judicium, & rationes Cardinalis Cusani, & in illo totius Concilii Basiliensis. Sic enim ille, de concordantia Catholica lib. 2. cap. 18. *Rectores Ecclesiastici per consensum jure divino, & humano, constitui debent: Avinius Papa dixit, oportet ut qui omnibus præesse debet, ab omnibus eligatur. Dist. 66. Archiepisc. & quod nullus detur in vitis: quoniam secundum Leonem, nulla ratio finit, ut inter Episcopos habeatur, non electus. Adhuc enim, ut unum corpus in concordantia constituitur, ex subjectis, & presidente, ratio, & naturale jus, simul & divinum exigunt, in hac spiritali matrimoniali unionem consensum mutuum, quem ex omnium electione, & electi consensu deprehendimus. Episcopus non est qui non est electus. Plebani etiam, & Curati, sunt eligendi. Iura, & dicta sanctorum Patrum loquuntur, nullum ad presidentialem curam ordinari debere, nisi electum ab iis, quibus presidere debet: ac presidentia originem ab eis se habere cognoscat, quibus præest, & sic absque superbia in amore pascat.*

Et cap. 34. Ex subjeſtorum electione. & conſenſu, radicatur ſuperiorum poteſtas. Recta regula prærequirit ſubjectionem liberam Chriſtianorum: cum ipſi non arctentur, extra terminos libertatis. II. Impudentia Bellarm. in illis verbis, Si quid aliquando in hac re populus potuit, quibus non de jure tantum, ſed & de facto dubiam facit popularem electionem, non poteſt ſatis accuſari. Azorius enim Ieſuita, part. 2. lib. 3. cap. 28. & l. 6. c. 14. fatetur, veterem ritum, ac morem fuiſſe Episcopos eligendi, quo plebe præſente, imo & ipſius ſuffragiis aliquando eligebantur: eamque rationem eligendi, duraffe uſque ad Gregorium I. imo & ad Caroli Magni, & Ludouici Pii uſque tempora perduraſſe. Apoſtolos præſeſſe miniſtros, populi teſtimonio approbatos: Eccleſiam, Apoſtolorum exemplo canones ſanciriſſe, ne Eccleſiarum præſeſti eligerentur ſine populi ſuffragio. III. Turpiſſimum eſt ſubterfragium, referre hoc ad convenientiam aut conceſſionem Pontificum: cum palam ſit, Pontifices nullam ſingularem auctoritatem habere, niſi ex convenientia, & conceſſione Eccleſiarum, ſed omnia illa, de quibus liquet quod olim ſine Papa facta fuerint, & jam tamen ab ipſo ſint occupata, ſic accipi volunt Pontificii quaſi occupatio Papæ, eſſet juris divini, & neglectus Papæ fuiſſet ex ejus convenientia, aut conceſſione. Hoc autem perinde eſt, ac ſi fur, aut latro aliquis cauſam dicturus, in ſuam deſenſionem allegaret, bona illa quæ juſtis poſſeſſoribus eripuit, in eorum poſſeſſione antea fuiſſe, tantum ex ſua conniventia, aut conceſſione. IV. Cum ipſos Pontifices non conſtituit, neque agnoſcit jus divinum, (ſicut loco ſuo demonſtratur) fieri non poteſt, ut vel electio Paſtorum, vel quidquam aliud conveniat ipſis illo jure.

Argumenta Bellarmini.

17. Bellarm. Paſtores vocandi ſunt à Deo, tanquam Aaron. Hebr. 5. Atque Aaron à ſolo Moſe fuit electus.

Proteſt. I. Aaronis vocatio non ſtatuitur ibi exemplar modi, quo vocandi ſunt omnes Paſtores: ſed exemplum vocationis legitimæ, quæ quoad eſſentiam omnibus Pontificibus, atque etiam Paſtoribus debet convenire. In vulgari verſione, deeſt, & ut recte obſervavit Cajetanus. Si autem recte legatur, ſicut & Aaron, tum Aaron manifeſte introducitur ut exemplum, aut ſpecies, ad generalem regulam illuſtrandam: omnes nempe Eccleſiæ præſeſtos à Deo vocari debere. II. Si Bellarm. gloſſa valeret, ſequeretur inde nullum ex ſucceſſoribus Aaronis, fuiſſe legitimum ſacerdotem. quia nemo eodem plane modo electus, & vocatus fuit quo Aaron, qui & ſine hæreditario ullo jure fuit inſtitutus, & nominatim à Deo

Deo designatus, & insuper, ut Cajetanus notat, *iudicio* *erga florentis, ac incendii invidorum*, confirmatus.

18. Bellarm. *Christus voluit ut Apostoli gubernarent Ecclesiam, potestate, eaque ratione, qua ipse praesens eam gubernaverat, Io-
an. 20, 21. sed ille elegit Apostolos & Discipulos, sine consilio aut suf-
fragio ullo multitudinis.*

Protest. I. Si omnia ista considerentur, nihil cresceret *apa*, magis quam quilibet Pastor. *II.* Similitudo ibi *otata*, sicut & misit me Pater, ita & ego mitto vos, non est in *nni qualitate: non est aequalitas*, annotat Toletus. Quam- *is* igitur in multis possit hæc similitudo procedere, ma- *ime* proprie tamen, *advocationis* essentiam generalem *pectat*, & *suppeditationem* donorum quæ eo require- *antur*: ad modum gubernationis externæ nullis funi- *us* trahi potest.

19. Bellarm. *Ovis non convenit, ut pascant & regant: Po-
uli autem sunt oves: & eligere Pastores pertinet ad gubernationem
& regimen.*

Protest. I. Electio quamvis pertineat ad gubernationem *& regimen* constituendum, non tamen est actus regimi- *nis*, aut gubernationis. *II.* Oves rationales possunt eli- *gere* sibi Pastorem, sicut sponsa eligit sibi sponsum, non *per jurisdictionem*, aut gubernationem, sed potius per *subjectionem*, sicut antea declaratum fuit, ex Cardinale *Cusano.*

20. Bellarm. *Apostoli Episcopos à se creatos, mittebant ad po-
pulos absentes, & infideles.*

Protest. I. Apostoli nullos Episcopos, aut ordinarios *Pastores* hunc in modum instituerunt. *II.* Respondet *Cardinalis Cusanus lib. 2. Non concludi (ex eo quod Apostoli
fecerunt erga infideles) Ecclesiis aliquando fuisse provisum sine electio-
ne: quia tunc non fuerunt Ecclesia, sed missi fuerunt ad edificandas
Ecclesias, & ideo electio locum habere non potuit: quia Ecclesia eligens
tunc defecit. Unde illi missi gerentes figuram Christi, secundi Ada, ex
rosta sua, scilicet divini verbi, sibi Evam edificarunt, quam despon-
taverant: & sic Eva genita post hæc, non dabatur nisi sponsus de-
sideratus.*

21. Bellarm. *Probatur eadem nostra conclusio ex decretis Conci-
liorum veterum: Laodicensi, Martini Papa: Nicani secundi, Con-
stantinopolitani quarti.*

Protest. I. Antiquissimum horum Conciliorum Laodi- *cenum* scilicet habitum fuit ann. 364. neque aliud quid- *quam* testatur, quam *turbis* inordinatis electionem non *esse* permittendam. In reliquis aliquid forsan tentatum *fuit* adversus populi libertatem: sed frustra ut Azorius *fatetur*, qui concedit (loco ante citato) *popularem ele-
ctionem*

ctionem perdurasse usque ad tempora Caroli Magni, & Ludovici Pii. II. Nihil in ullo horum Conciliorum dicitur de *jure divino*: nihil de Pontifice Romano: ergo nullo modo pertinent ad Bellarm. conclusionem probandam.

22. Bellarm. *Presbyteri Alexandria, semper unum ex se electum, in excelsiori gradu collocatum Episcopum nominabant. Hæc a Euag. Athanasius creavit Frumentium Episcopum Indorum. Ruf. lib 10. cap. 9. Epiphanius ordinavit Paulinianum Presbyterum monasterii, fratribus inconsultis. Sic Augustinus designatus fuit Episcopus Anglorum, à Gregorio I. & Bonifacius Germanorum a Gregorio II.*

Protest. I. Presbyteri Alexandria non dicuntur elegisse, sed electum nominasse. Illa etiam electio non fuit in Pastorem, sed in ordinis locum, inter Pastores. II. De Frumentio, narrat Rufinus primo, illius opera collectam fuisse Ecclesiam, congregationes ibi habitas, & Ecclesias constructas, nullo Episcopo consulto tum postea Athanasium fuisse (ab ipso nomine proculdubio, & ex consensu Ecclesiæ Indicæ) rogatum, ut provideret ipsi idoneum Episcopum, pro more illorum temporum. Quamvis igitur Athanasius ordinavit Frumentium Episcopum Indorum, recto ordine forsitan minus accurate observato; non fecit hoc tamen vel sine consensu Ecclesiæ Alexandrinæ, vel dubitans de consensu Indorum in vocationem ejus, cujus opera fuerant ipsi vocati. III. Epiphanius factum ostendit ordinationes tum temporis admodum perverse & inepte fuisse nonnunquam præcipitatas. Paulinianum ignorantem, & nullam penitus habentem suspicionem, per multos diaconos apprehendi jussit: & teneri os ejus, ne forte liberari se cupiens, adjuraret eos per nomen Christi: primo diaconum ordinavit: & rursus cum ingenti difficultate, tento ore ejus, Presbyterum ordinavit. Hæc igitur narrantur ab ipso Epiphanio in in epist. ad Ioh. Hierosol. apud Hieron. ex quibus apparet, nihil statui posse de jure divino, ex hoc exemplo ordinationis tam ridiculæ, & perturbatæ: nedum ex posteriori aliquo singulari facto seculi Gregoriani. Epiphanius tamen in eodem loco satis indicat quænam ratio ex ordine, & jure debuerat tum temporis observari, cum dicit se increpasse fratres, quod non illum omnes fratres suoscerent testimonio.

23. Bellarm. *Populus non potest judicare, quis est idoneus ad ministerium. Major pars est mala. Tumultibus & seditionibus obnoxia est electio popularis.*

Protest. I. In Ecclesia bene constituta populus non est tam stupidus, vilis, ἀρδρατοῦς, ac inter Pontificios, nedum

um tam nequam. II. Populus expertus, & usu peritus, non minus bene de multis iudicat, quam eruditi. & Arist. Pol. 3. ad istas ipsas objectiones de populi potestate respondet, *universum populum nulla re inferiorem esse quam unus, vel pauci*. III. Populus in iudicando dirigi potest, & ordinarie debet, a iudicio aliorum Pastorum, electionem vel praeunte, vel comitante. IV. Tumultus ac seditiones nusquam legimus inter orthodoxos exortas fuisse, de electione Presbyteri, aut Pastoris à Christo instituti: quamvis de electione Episcoporum ex typho multitudinis trahentium, acciderunt aliquando: quæ etiam ab Episcoporum ambitu & ambitione magis profectæ sunt, quam a discordia plebis. Instituta tamen Dei non sunt mutanda propter incommoda quibus sunt obnoxia sed illa incommoda sunt cavenda & curanda propter instituta, quæ observare tenemur. V. Si tam incommoda esset hæc ratio eligendi, veteres eam tam diu non passi fuissent.

24. Bellarm. *Ratio hac eligendi ad suffragia populi paulatim in Ecclesiam erepsit. Apostolicis temporibus, insciente Populo, Pastores ligebantur. Deinde capit populus adhiberi, ad testimonium dandum de vita & moribus eligendi Tertul. Apol. cap. 39. non pretio, sed testimonio. Tum capiti sunt ut tantum ordinari, quos populus postulasset. Leo epist. 87, 89. Tandem obtinuit consuetudo, in quibusdam locis, ut etiam ius suffragii sibi populus usurparet, Chrys. de Sacerd. lib. 3. sed postquam hoc aliquandiu toleratum est, & apparuit ejus rei corruptio & indignitas, paulatim sublata est populo electio & postulatio, utrumque relictum est testimonium vite & morum. Nam etiam nunc in ordinationibus, petitur populus per Diaconum, an aliquid habeat adversus ordinandos.*

*Protest. I. Summa cum impudentia asseritur, Apostolicis temporibus, insciente populo, Pastores fuisse electos: cum nullum testimonium, exemplum, aut vestigium hujusmodi electionis in tota Scriptura reperiatur; sed contrarium adeo manifestum est, ut Azorius ipse Iesuita part. 2. l. 6. c. 14. fateatur, negari non posse, ritum esse ab Apostolis servatum, quo ministros Ecclesie præficiebant, populi testimonio approbato. Act. 1, 6. 13 & 14. quem ritum, & formulam, Ecclesia diu servavit, quia Apostolorum exemplum sequi voluit. II. Testimonium illud cujus mentionem facit Tertullianus, vim habuit electionis: proponitur enim ut principalis & unica causa honoris seniorum: unde etiam vocantur ibi *seniores probati*. III. Postulatio ab electione voce tantum, non re ipsa differt. IV. Ridicule sibi met contradicit Bellarminus. cum docet paulatim, usque ad Leonis & Chrysostomi tempora, auctam fuisse populi potestatem in electione Pastorum;*

rum: cum antea contendebat a Concilio Laodicensi, aliis, ante hæc tempora, populum exclusum fuisse ab electione. V. Populi ius in suffragando calumniose tribuitur usurpationi Ecclesia enim, ut Azorius, loco citato, fletur, *canones sancirunt, ne Ecclesiarum præfetti eligerentur sine populi suffragio, aut saltem testimonio, assensu, petitione, nominatione vel approbatione.* VI. Neque sincere agit Bellarm. cum suffragii ius, populum habuisse, non concedit, nisi in quibusdam locis, & aliquandiu, circa Chrysostomi ætatem. Cyprianus enim, sua ætate, hunc morem observatum fuisse testatur, fere per provincias universas ep 68 Azorius etiam (loco citato) idem affirmat, ac ostendit in Africa, Græcia, Hispania, Gallia, & ubique, fuisse observatum, ac durasse usque tempora Caroli Magni & ultra. VII. Contra omne ius, & fas paulatim sublata est populo electio, & postulatio: quia ex illo pendebat ut Azorius observat. 1. ne pastor in vitis ovibus proficeretur. 2. ut pastor ab ovibus magis amaretur & coleretur. 3. ut inter Pastorem & Ecclesiam conjugium spirituale mutuo amborum consensu contraheretur. VIII. Quamvis Pontificii Episcopodum de ordinandorum vita ac moribus lingua ignota potunt testimonium, aut sententiam populi, vel absentium vel ne de facie quidem aut nomine eos cognoscentis, vel saltem alieni, & nihil eos curantis, Deo & ejus Ecclesie illudunt; eo ipso tamen adversus semetipsum testantur quid juris populus olim habuit in electione; & quod ordinatio Pastorum fieri debet in illa ipsa Ecclesia, cui præficiuntur.

Argumenta nostra.

25. *Protest.* Claves regni cælorum, sunt aliquo modo datæ toti Ecclesie. Matth 16 & 18 ergo hæc potestas eligendi eos qui clavibus ex officio utantur.

Bellarmin. 1. Dicitur Petrus in persona totius Ecclesie accepisse claves, quia in totius Ecclesia commodum eas accepit. transmissurus eas ad successores communicaturus cum aliis omnibus Episcopis & Presbyteris.

Protest. I. Schola Parisiensis hoc infallibili munita firmamento congruenter ad mentem omnium antiquorum Doctorum Ecclesie perpetuo. constanterque docuit. Christum fundando Ecclesiam, prius, immediatius, atque essentialius, claves, sive jurisdictionem, toti Ecclesie dedisse, quam Petro, primario. proprie ac essentialiter Ecclesia conveniunt: Episcopis, instrumentaliter, ministerialiter, & quoad executionem tantum. tract. de Ecclesiast. & Polit. potest. part. I. II. Non sufficit ad phrasin illam fundandam, quod in commodum Ecclesie datæ sint claves, nisi Ecclesia etiam possit saltem sibi metipsi prospicere, ut ab iis tractentur ex quo

x quorum ministerio maximum commodum percipere possit. III. Falsum est, quod dicitur. Petrum, aut alium aliquem Ecclesiæ ministrum, *transmittere claves ad suos successores*, nedum ut possit proprie *cum aliis communicare*. Ioriente Pontifice (dicit Bellarm. de Pont. lib. I. cap. 12.) *claves manent in manibus Christi*. Nullum autem certum ac designatum suppositum, inter Christum ac ministrum accedentem intercedit, ad earum derivationem, præter Ecclesiam cui præficitur, neque magis consentaneum esse quidquam potest, quam ut ministri Christi, quasi ex manu sponsæ ejus accipiant potestatem ipsi ministrandi.

Bellarmin. 2. *Potestas ligandi & solvendi, dicitur esse in Ecclesia, non est in ejus prælatiis.*

Protest. Potest hoc quidem concedi, ut quod ministri habent, aut agunt, cum Ecclesiæ consensu, id toti Ecclesiæ tribuatur, sed si nullæ essent Ecclesiæ partes, neque in potestatis hujus instrumentali derivatione, neque in usu ejusdem moderando; tum nulla ratio admitteret hanc formam loquendi. Quod addit hic Bellarm. de prælato uno aut pluribus per Ecclesiæ nomen intelligendis, hoc antea fuit à nobis discussum.

26. *Protest.* Populus Christianus divinum habet mandatum, ut audiant veros Pastores, & fugiant falsos: ergo & eligere bonos, & rejicere perniciosos.

Bellarmin. 1. *Populus quidem debet discernere verum à falso Prophetâ: sed non alia regula quam diligenter attendendo, an is qui prædicat, dicat contrarium, quæ dicebantur à prædecessoribus vel usqueque veniuntur ab aliis ordinariis pastoribus, & præsertim ab Apostolica sede, & Ecclesia principali.*

Protest. I. Non quæritur jam de regula, sed de jure & potestate eligendi. II. Regula ista Bellarm. est plane Lesbia, quæ possit ad quoslibet hæreticos, postquam aliquamdiu duraverint, & sese diffuderint, accommodari, præsertim, si Apostolicam aliquam sedem habeant faventem. Per hanc regulam Christus ipse fuit à Iudæis reiectus & condemnatus.

Bellarmin. 2. *Populus cum sit rudis, non potest aliter judicare de doctrina Pastoris.*

Protest. Hæc ipsa vox fuit eorum qui olim hostes erant Christi, *Ioh. 7. 49. turba hæc, quæ non novit legem, execrabilis, est.* Sed Christus omnes, etiam rudes, ad Scripturas mittit, ut ex illis iudicium ferant. *Ioh. 4. 39. ac spondet etiam ipsis pio corde quærentibus, cognitionem veritatis. Ioban. 7. 17.* Neque tamen omnes illi qui in populo censentur, sunt adeo rudes, ut Pontificii vellent, aut ut eorum sacrificuli plerique solent esse.

Bellarmin. 3.

Bellarm. 3. *Si populus per se posset judicare, non egeret pra-*
tori

Protest. I. Observandum imprimis est quomodo Bellarm. hic sophisticè terminos commutat, ut aliquid de re videatur: non dicit, ex illa suppositione, populus opus esse *Pastoribus*: de quibus quaestio habetur, sed *predicatoribus*: quia scilicet apud Pontificios, *Sacerdotes, Confessores, & maxime Episcopo-sarapae sunt Pastores* (& illos se per vult esse necessarios) quamvis non sint praedicatores. *II.* Pastorum verorum alia sunt officia, praeter illud unum, unde praedicare: quorum nomine egent ipsis etiam illi qui maxime iudicio valent. *III.* Praedicationis etiam usus est, non tantum iudicium formare, sed etiam per movere & flectere cordis affectiones. *IV.* Non est necessarium ad electionem Pastoris, ut omnes in populo possint *per se* sine peritorum ope judicare; nedum perfecte hoc possint: sed debent omnes eousque scire, ut fugiant falsum doctorem.

Bellarm. 4. *Debet omnino populus Pastorem suum potius se-*
qui quam alterum, contraria docentem qui non est Pastor, etiamsi forte
contingeret, ut Pastor erraret.

Protest. Hoc est quod impii quidam irrisores omnis religionis, inter Primores Pontificiorum unice optant, quaerunt, ut populus sequeretur larvatum quemlibet episcopum, & sacrificulum, quamvis abducatur eos à Christo, quamvis autem hoc impium sit, periculum tamen illud, quod imminet Ecclesiae à malis Pastoribus, electionis jus ipsius esse evincit. Recte enim & pie Cardinalis Cusanus: *Ratio fortis assignatur, cum consensus sit necessarius. Manifestum est, scientiam legis ex ore sacerdotum requiri ac insuper ex falsa doctrina, qua ex ignorantia, vel malitia sacerdotis seminat, tur populum non excusari. Vnde si non deberet populi consensus intervenire, in praeside, injuste puniretur, ex ignorantia, vel malitia sacerdotis: quum ad ejus praesidentiam, eorum consensus nunquam intervenit: nihil enim potest tunc ipsi populo imputari.*

Bellarm. 5. *Domini jubet ut falsi prophetae non audiantur. Populo, non autem ut populus eos deponat, & alios substituat.*

Protest. I. Sicut potestas radicatur (ut Cusanus loquitur) in libera populi subjectione: sic etiam potestatis privatio, in legitima subjectionis illius privatione. Quum igitur mandatur populo *ne audiat* hunc vel illum, id est *ne subjiciat se illius ministerio*; mandatur simul quod rem ipsam, ut privet eum illo ministerio.

27. *Protest.* Episcopi non sunt Domini, sed ministri Ecclesiae, *I Cor. 3. & I Pet. 5.* Ecclesia est columna & firmamentum veritatis, *I Tim. 3.*

Bellarm. 1

Bellarmin. 1. *Episcopi sunt ministri, regendo & imperando.*

Protest. I. Qui ministrant alicui societati regendo & imperando, possunt, solent, & (ex lege communi) debent illi ab illa societate. I I. Ministri Ecclesiastici, non possunt Ecclesie legitime imperare, nisi quatenus clarant imperia & mandata Christi: & hoc optime evenit cum electione Ecclesie. I I I. Quædam saltem faciunt, ut in iis non tantum voluntatem Christi et Ecclesiam totam exequantur, sed etiam voluntatem Ecclesie erga particularia membra: ita ut non tantum obtemperant, sed etiam pareant Ecclesie.

Bellarmin. 2. *Ecclesia est columna veritatis, quia semper auditurum.*

Protest. I. Nimis ridicula est hæc impudentia, Ecclesiam Ephesinam, à Paulo plantatam, à Timotheo rigatam, à Petro, quantum intelligi datur, nunquam salutari: semper audire Petrum. Veritatem non esse veritatem, nisi audiatur a Petro. I I. Per quemcunque Ecclesia veritatem audivit & recepit, certum est illam habere jus auctoritatis illius veritatis conservandæ, & omnes illas actiones continuandi, quæ necessariae sunt ad ejus conservationem: alias non esset *columna & stabilimentum*, sed aliud *diversorium* veritatis: hoc juris tamen non haberet, non posset eligere & instituere sibi ministros.

28. *Protest.* Non soli Apostoli, sed tota Ecclesia elegit Matthiam, & Barnabam, ut ex iis Deus, unum assumeretur. *Act. I.*

Bellarmin. 1. *Factum hoc est ex concessione Petri, non ex necessitate.*

Protest. I. Non magis ex concessione Petri quam reliquorum Apostolorum. Non legimus in Scripturis Petrum solum tale quidquam unquam fecisse: neque de concessione ejus quidquam narratur, vel indicatur. Possit forsitan Petrus præire aliis suffragio suo, (quæ mens est Chrysostomi a Bellarmino hic laudati) sed nihil præferre reliquis Apostolis. I I. Si Apostoli, ex concessione hoc permiserunt Ecclesie, exemplo tamen suo salutariter indicarunt, quid maxime sit ex usu Ecclesie.

Bellarmin. 2. *Non tam electio fuit, quam postulatio electionis à Deo.*

Protest. Electio plenaria, per homines, non potuit locum habere in Apostoli vocatione: quatenus potuit, fuit servata.

Bellarmin. 3. *Ab exemplo uno non deducitur, aliquid esse de jure in eo.*

Protest. Ab exemplo uno, cum aliis conjuncto, cujus ratio est communis, & divinitus approbata, recte potest deduci. Sic Cyprianus vel Sinodus Africana ep. 68. de hoc

de hoc exemplo pronuntiat: *secundum divina magisteria servatur.*

29. *Protest.* Diaconi etiam eliguntur ab Ecclesia: *Act.* Bellarm. 1. *Hoc exemplo non probatur, id esse jure divino.*

Protest. Ius divinum est quod a Deo promulgatur, quamvis id fiat istiusmodi exemplo, cujus ratio non est singularis, sed communis.

Bellarmin. 2. *Tributum est populo, ex concessione Apostolorum, & Lucas ipse aperte testatur.*

Protest. Neque aperte, neque obscure hoc testatur Lucas: nisi omnia illa, quæ Ecclesia fecit ex institutione & directione Apostolorum, tributa ipsi fuerint ex concessione.

Bellarmin. 3. *Non quaritur de electione Diaconorum, sed Pastorum.*

Protest. Fortius igitur stringit argumentum, ut Synodus Africana notat apud Cyprianum, loco citato: *Neque hoc in Episcoporum tantum & Sacerdotum, sed in Diaconorum ordinationibus observasse Apostolos, animadvertimus.* Si ne Diaconos quidem eligere voluerint Apostoli, sine suffragiis Ecclesiæ, certe Pastores noluerunt ipsis obtrudere non consentientibus: plures enim & graviores sunt causæ, contra sensum Ecclesiæ requiruntur, in Pastoribus quam in Diaconis instituendis.

30. *Protest.* Apostoli creabant Presbyteros per suffragia. *Act. 14, 23.* *ἡπολογήσαντες.*

Bellarmin. 1. *Verbum ἡπολογήσαντες tria significare potest. 1. Eligere per suffragia. 2. Eligere ac decernere quocunque id fiat modo. Act. 15, 26 & 10, 41. 3. Ordinare per manuum impositionem, ut apud Ecclesiasticos Scriptores.*

Protest. 1. Prima illa significatio sola est propria & nativa, ut Bellarm. ipse fatetur: reliquæ tropicæ: sed nativa vocis alicujus significatione non est recedendum in Scripturis interpretandis nisi manifeste repugnet sermone sui contextus. Sed nulla talis reddi potest ratio, cur hoc in loco aliud hac voce significaretur, quam quod proprie sonat, eligere scilicet per suffragia. 2. Secunda illa significatio, metaphora est, tam dura, ut nullum ejus exemplum dari possit, nisi *Act. 10, 41.* ubi ab hominibus ad Deum, transfertur, per analogiam: quid autem in hominum usu significet vox aliqua, non debemus aut possumus ex eo sensu statuere quem habet Deo tributa, sed contra, quia primo creaturis imposita fuerunt hujusmodi nomina, & postea ad res divinas imperfecte notandæ applicata. In illo etiam loco, dum ad Deum hæc vox applicatur, in vocatione Apostolorum, analogia quædam innuitur testationis, inter illam vocationem, & ordinem

ria

ameam, quæ per hominum suffragia confertur, ita ut
Lex hac ipsa translatione vocis, satis appareat, quem
nsum habeat in ordinaria Ministrorum vocatione.
I I. *Act. 1. 26.* Non eadem est vox, sed *συμφερίζου*
æ etiam non significat ibi (ut Bellarm. vult) *cooptare*,
nquam actum Dei, sed *coannumerare*, tanquam actum ho-
inum, qui proprius est ejus sensus. I V. Tertia signifi-
tio, non fuit in usu vel sacro, vel profano, tempore
Apostolorum: neque in versione græca veteris Testa-
menti, neque in novo, neque in Scriptoribus ullis græ-
s, nisi recentioris ævi talis usus vocis reperitur. Fuis-
igitur Lucas tum temporis quasi barbarus iis quibus
tribebat, vel nihil iis significans, vel aliud quam voluit,
ordinationem intellexissent, per *ἡγετονίαν*. V. Or-
natio apud septuaginta interpretes, in *Actis*, in *Epi-*
lis ad *Timoth.* constanter significatur alia voce, dum
ἐκδοσις, *ἡγετονίσις*, vel *ἐκδοσις ἡγετον* appellatur: & *ἡγε-*
τονίς suffragiorum electionem notat apud Paulum *2 Cor.*
19. non est autem credibile Lucam, hoc uno in loco,
n tantum ab usitata sua phrasi, sed & a versione 70.
terpretum, quorum phrascs retinere solebat, sine causa
cessisse, & alieni sensus voce lectorem turbasse. V I. Ad
veteres etiam Scriptores Ecclesiasticos, significat
ec vox electionem per suffragia. Testes hujus rei sunt
Theodorus Balsamo & Zonaras, in *Can. 1. Apost.* *Olim,*
um populis civitatum licebat eligere sacrorum præfectos: convenie-
t ipse Populus, & alii quidem hunc, alii vero deligebant illum, &c.
gentes extendebant manus. *ἡγετονίσις* nomen hinc sumptum, quo sic
am synodorum Patres inveniuntur usi, suffragium nominantes *ἡ-*
γετονίαν. Exstat hoc testimonium in notis, quibus Chry-
sophorus Iustellus, illustravit Codicem Canonum Ec-
clæ, pag. 198. V I I. Si aliquando postea significet or-
nationem, hoc fit per metonymiam subjecti pro ad-
ncto: quoniam ordinatio fuit consequens adjunctum
ectionis: aut per synecdochen, totam illam actionem
notabat cujus ordinaria fuit pars. Hisce omnibus ratio-
bus evincitur, neque secundum, neque tertium Bell.
nsum, in isthoc loco posse admitti.

31. Bellarm. 2. Si accipiamus primo modo, tunc notandum est.
ἡγετονίαν non significare eligere per suffragia ab aliis data, sed proprio
fragio: Lucas igitur vult dicere, Paulum & Barnabam non ad suf-
fragia populi, creasse Episcopos, sed ad suffragia propria tantum.

Proest. I. Nullum exemplum dari potest, ubi *ἡγετονίαν*
nificat in cœtu eligere, ita ut suffragium unius, aut
orum tantum expectetur. I I. Non negamus Pau-
m & Barnabam suffragia sua contulisse, sed solos illos.

I I I. *ἡγετονίαν*

III. *ἡγοροῦν* is dicitur, qui præest *ἡγοροῦν*, quo sentitur Presbyteris primariis vel Episcopis, aliquando apud Eusebium: ut *lib. 6. cap. 43.* & per Constantinum Imperatorem, invita Const. *lib. 3. pag. 146.* secundum editionem Stephani, declaratur, quod sit *εὐταμία τῆς ἡγοροῦσας*, moderari electionem: cujus obsignatio & complementum in impositione manuum ponebatur.

32. *Protest.* Cyprianus, vel potius Synodus Africa apud Cyprianum, *epist. 68.* inter alia multa quæ pro populi jure in electione Ministrorum, hæc habet: *Plebs maxime habet potestatem, vel eligendi dignos Sacerdotes, vel dignos recusandi: quod & ipsum videmus de divina auctoritate descendere, &c.*

Bellarmin. 1. Cyprianus tantum vult dicere hoc ab exemplis divinis descendere. At exempla non faciunt rem esse de jure divino, præcepta Dei.

Protest. I. Cyprianus dicere proculdubio voluit, quod disertis verbis dixit, descendere hoc de divina auctoritate: & secundum divina magisteria. II. Exempla quæ mandantur vel approbantur a Deo, & rationibus illis nituntur, quæ a Deo præcipiuntur observari, æque faciunt rem esse de jure divino, atque præceptum directum. Sed talia exempla proferuntur, & ita declarantur a Cypriano.

Bellarmin. 2. Cyprianus tribuit populo potestatem eligendi, & suffragandi, more testis tantum, non iudicis.

Protest. I. Hoc non est, maxime habere potestatem eligendi, recusandi. II. Si hoc ita fuisset tum Plebs esset immuni contagio delicti, cum sacerdote peccatore communicans: quod Cyprianus negat. III. Tum etiam non teneretur à peccato proposito separare se: quod ille affirmat: Frustra certe haec omnia scripta fuissent plebi, si plebis non esset judicare.

33. *Protest.* Concilium Nicænum, in epistola ad Alexandrinos, apud Theodoretum, *lib. 1. cap. 9.* tribuit populo potestatem eligendi.

Bellarmin. Nihil aliud hinc colligi potest, quam tum cœpisse consuetudinem, ut populus electioni admisteretur. Non autem inde colligitur id esse de jure divino.

Protest. I. Non loquitur Synodus de consuetudine, sed disertis verbis, de legibus & sanctionibus Ecclesiæ. II. Tum non cœpisse hanc consuetudinem, satis est manifestum & ex ante dictis, & etiam ex eo quod tam universale approbationem habuit, a Concilio Nicæno, atque etiam Imperatoris Constantini, in epistola quam scripsit Antiochenos, apud Euseb. de vita Const. *lib. 3.* III. Ius divinum, adversus Pontificios, hoc modo probatur: natura rei, egregie illustratur.

36. *Protest.*

34. *Protest.* Testimonium præbent electioni plebis Con-
ilia, Patres, Imperatores, Iura Civile & Canonicum,
istoriæ, Pontificii, Pontifices ipsi &c.

Bellarmin. 1. *Non testantur esse de jure divino.*

Protest. I. Supponunt & illustrent jus divinum. II. Te-
antur potestatem quam Papa sibi, & suis jam arrogat,
on esse juris divini. III. Tam vetus, & tam diutur-
a consuetudo apud Pontificios, in iis quæ favent eorum
rannidi & superstitioni, vim habere juris divini. Con-
etudo (ait Bellarm. c. 3.) est optima juris interpret.

Bellarmin. 2. *In his omnibus, uno vel altero exceptis, nulla fit
entio electionis, sed tantum postulationis, vel testimonii.*

Protest. Et aperte falsum hoc est, & vanum: quia po-
ulatio est electio imperfecta. & testimonium necessario
rærequiritum, ut causa, vim habet plane similem & æ-
ualem.

Bellarmin. 3. *Populus elegit ex concessione Pontificum.*

Protest. Eadem concessione, qua calicem olim, aut etiam
anem ipsum, in Coena Dominica participavit.

C A P. III. De ordinibus Ministrorum.

Quæstio tertia est de distinctione Clericorum, seu
Ministrorum Ecclesiæ.

T H E S I S I.

Bellarmin. Dissentimus ab adversariis de numero, de antiquitate,
& de officio Clericorum.

Protest. Prima & primaria dissensio hic sophistice oc-
ultatur. Nos enim vel maxime in eo à Pontificiis dis-
sentimus, quod illi inter Ecclesiæ Ministros numerant
teaturas humanas: nos autem nullos ministros Eccle-
asticos agnoscimus, præter illos quos Christus instit-
uit, & Ecclesiæ in Scripturis commendavit. Ex septem
lis ordinibus quos nobis obtrudunt, quinque sunt, quo-
um ipsimet fatentur nullam haberi mentionem expres-
am in Scriptura. Filicius Iesuita, de casibus conscien-
æ, part. 1. tract. 9. cap. 1. Cum tamen 1. Ministri omnes
ecclesiastici debent à Deo constitui in Ecclesia, 1 Cor. 12, 28. à
risto donari, Eph. 4, 11. & constitui à Spiritu Sancto, Act. 20, 28.

Debent à Spiritu Sancto accipere dona suis muneribus
onvenientia. 1 Cor. 14, 4. 3. Debent Ministeria obire
Christo Domino directe pendentia, vers. 5. 4. Debent ope-
riones exerere, Deo ipso in ipsis agente vers. 6. Qui igi-
r hoc sibi arrogat, ut novos ministros in Ecclesia
nstituunt, Ecclesiasticos proprie dictos; ii, 1. Pec-

E c

cant

cant in Deum, Christum, & Spiritum Sanctum, quorum locum & thronum non verentur occupare. **II.** Injuriam faciunt suis illis creaturis, quos omni facultate idonea, & spe benedictionis, quasi truncatos pedibus aut cruribus fractos, ad negotia longe maxima protrahunt. **III.** Gravissimam inferunt injuriam Ecclesie Dei, quum illas administrationes admittunt, quæ & inutiles sunt sibi, atque etiam ingratae Domino & sponso suo, Christo. Præterea Bellarm. cap. I. contendit Ministros esse Clericos, quia illa sunt fors Domini, & Dominus est eorum fors. Major autem præsumptio, vix potest cogitari, quam præscribere Domino, quos & quales habeat pro sua sorte ac hæreditate, & quibus ipse fors erit.

2. Bellarm. *Ordo Ecclesiasticus vel accipitur proprie qui ce-
ritu sacro & solemniter, confertur ab Episcopo, & ad certum ministerii
sacrificio divino exhibendum refertur: cujus generis sunt septem: Sacerdos, Diaconus, Subdiaconus, Acolutus, Lector, Exorcista, & Ostiarus: vel communiter, qui quomodocunque dedicatur divinis obsequiis, etiam si non referatur ad sacrificium: & hoc modo, Monachi, virginæ, viduæ Deo sacrata, & laborantes in sepeliendis defunctis, ordines continentur.*

Protest. I. Absurdum commentum est ex Idololatæ mystica profectum, quod ordo Ecclesiasticus definitur per relationem ad Eucharistiam, magis quam Baptismum, aut Prædicationem verbi. **II.** Durandus jam olim figmentum istud refutavit: in sent. 4. dist. 24. quæst. dum ostendit, quod hac ratione Episcopatus esset ordine proprie dictus: quia scilicet. *Nobiliorem & propinquiorem habitudinem habet ad sacramentum Eucharistia, potestas Episcopalis ordinans ministerium, ad ejus consecrationem, vel consecutionem, quam minorum ordinum potestas, disponens populum, tantum ad ejus susceptionem.* **III.** Quod autem refertur ad Eucharistiam si ratione sacrificii proprie dicti, hoc facit septem illos Ordines Pontificios, septem gradus sacrilegii spiritualis. **IV.** Episcopus non debet in definitione collocari: quum minores ordines possunt secundum Pontificios à Presbytero, vel Abbate, ex commissione aut delegatione conferri. Filicius cap. 5. **V.** *Ritus illi sacri quibus conferuntur isti ordines (si unum saltem excipias) sunt ludii ludificabilis, & Ordines ipsi ritibus illis non obstantibus, dividentur, à Scholasticis, in sacros, & non sacros.* Bonaventuræ in 4. d. 24. Durand. Rational. lib. 2. cap. 1. **VI.** Pontificii non habent septem istos ordines, in sacrificii sui celebratione, nisi cum Papa, (ut Durandus ibid.) celebranter missarum solemniter agens, sex habet secum ordines: inter quos tamen neque Exorcista, neque Ostiarus, neque tiam Lector, nominantur.

intur: sed *Episcopi & cantores* eorum vices gerunt: & tamen sacramentum, & perfectionem in illo numero serio docte observat Durandus. *ibid.* VII. Nullam causam, aut rationem adfert Bellarm. cur varii ex istis ordinibus quos *proprios* appellat, non sint *communibus* annuendi: ita ut sine officia communia, non ministerii determinati gradus. VIII. Si communiter sint Ordines, qui *omodocunque* dedicantur, *divinis obsequiis*, tum omnes Christiani habent ordinem sacrum, & pertinent ad Clerum. eque certe hypodiaconi, lectores, ostiarii magis olim dinabantur, quam Diaconissæ, vel ut à quibusdam Græcis vocabantur, Presbyterissæ: nam & istis manus imponere solebant: *Concil. Chalced. can. 14.* Imo & omnibus baptizatis: sicut Hieronymus contra Luciferianos testatur: *an nescitis* (inquit) *Ecclesiarum hunc esse morem, ut Baptizatis* *ita manus imponantur?*

3. Bellarm. *Clementis lib. 8. constituit. omnium fere ordinum* *redeclarat.* Ignatius in *Epist. ad Antiochenes* salutatur sex ex istis Ordinibus.

Protest. I. Bellarm. ipse in libro de scriptoribus Ecclesiasticis, fatetur illos libros Clementis, esse *apocryphos, nulli nominis, improbatos, corruptos, & depravatos:* & Ignatii Epistolam ad Antiochenes, ad manus Eusebii & Hieronymi non venisse. Præterea Ignatius salutatur Cameræ, & laborantes, qui non sunt ordines: & insalutatum præterit totum ordinem *Acolutorum.* II. Fatentur ipsi Pontificii, Ordines istos non fuisse in Ecclesia prima. *Durand. Rational. lib. cap. 1. Sacerdotes & Diaconi tantum nominantur ab Apostolo: ceteri Ordines postea adjecti sunt, propter multitudinem credentium. navens. in 4. d. 24. n. 67 68.* In Ecclesia primitiva, ordines non sunt explicati & distincti, ut nunc. Scotus in Report. in eandem dist. neque in principio fuisse, neque nunc necessarios esse tot ordines, affirmat. *In primitiva Ecclesia, &c. Nunc non est tanta devotio, adsumendum corpus Christi, quod necesse sit, ministros habere. imo nunc quatuor Ordines conferuntur simul, sed ipse medio, &c.* III. Apud veteres, in seculo secundo, ratio quidem fit istorum nominum; non tamen apparet, quod minores illi Ordines, gradus habebantur determinati, ministerii Ecclesiastici, nedum ad sacrificium proprie spectantis: sed officia quædam in se communia, esse ab Ecclesia, certis quibusdam imposita, qui hoc pariter, exercebantur aliquo modo ad ministerium vere divinum.

4. Bellarm. *Restat officium. Dicamus de singulis.*

Protest. Frustraneum est, & ridiculum de minorum (ut dicuntur) & non sacrorum Ordinum officiis, anxie disputare:

sputare: Quia I. Non sunt legitimi gradus Ministerii sciri, sicut jam satis est declaratum. II. Apud ipsos Pontificios officiorum nulla habetur ratio in scenica eorum ordinatione. *Tota die videmus* (ait Bonav. in 4. d. 25, num 34) *parvulos ad ordines minores promoveri, qui nec sciunt quid sit ordo, nec quid ibi detur.* III. Notum est, in plerisque Pontificiorum Ecclesiis, horum omnium ordinum officiis defungi Sacriticulum, cum custode templi, puero aliquo forte in partem etiam puerilis ludi vocato, cum Missa vulgari modo celebratur. IV. Vni eidemque homini, omnes inferiores ordines simul apud ipsos, committi solent, sine ulla cogitatione, vel conferentis, vel suspicientis, de officiis anne his unquam attingendis, Nobili, per saltum, Episcopo creando, funes campanarum & claves &c. in manus tradunt, cum mandato, ut observet tempora pulsum iusto tempore aperiat & claudat templum, ejusque suppellectilia bona fide custodiat: librum lectori aperiat, candelas accendat, &c. Diacono etiam obediat: cum ille idem eodem tempore supra hæc omnia munera ad Episcopatum elevatur: ita ut officia ista sint in nuda spectacula, vanissimarum cæremoniarum, & puerilium ludorum redacta. His igitur omissis: quid Bellarm. habet de Diaconis, & Presbyteris breviter videamus.

De Diaconis.

5. Bellarm. Diaconorum erat, (præter officium oblationes colligendi & opes Ecclesie administrandi) etiam sacrificanti sacerdoti assistere ac ministrare, & populo distribuere Eucharistiam.

Protest. I. Ministrare sacrificanti, & distribuere Eucharistiam, non pertinent ad essentiam, vel ullo modo ad institutionem Diaconorum sicut apparet ex Actor 6. Omnis parte liquet (ait Cajetanus in illum locum) quod septem eligendi erant diaconi, hoc est, Ministri non altaris, sed mensarum, non ad diaconos altaris spectaret, vacare orationi, & verbo Dei: è regimine autem istorum, dicitur, nos vero orationi, & verbo Dei instabimus, & I Tim. 3. Non legimus alios in sacra scriptura Diaconos, quam illos Actis Apost. institutos ministros temporalium Ecclesie. II. Neque ex Scripturis, neque ex antiquissimis Ecclesiasticorum scriptorum, potest probari, diaconos tale quid facitassent. III. Assistere potuerunt Diaconi Ministro Cænam administranti, sicut & nunc, in Ecclesiis quibusdam reformatis, solent ex officio communi, non ex ordinatione determinata. IV. Distributio Eucharistiæ, tempore apostolorum, nec requirebat, nec admittebat operam Diaconi aut ministri alicujus determinati, ut intercederent inter benedicientem & communicantes, *Crediderim ego* (Cajetan.

Lajetanus in Mat. 26.) quod sicut calicem unus discipulus dedit
 illi, ita patenam cum pane sancto, propinquiores Iesu, remotioribus suc-
 cessive porrexerunt. Acceperunt à Iesu, non manu ad manum, sed ex
 versa.

9. Bellarm. Non est credibile, impositione manuum Apostolos vi-
 ros fuisse, si solum ministerium mensarum Diaconis committere vo-
 uissent.

Protest. I. Cura pauperum, viduarum, pupillorum &
 peregrinorum, dispensatio charitatis & conservatio pacis
 Ecclesiæ, non fuit Apostolis tam vilis, atque est in oculis
 Pontificiorum. *II.* Bellarm. ipse cap. 7. istorum Diacono-
 rum officium ad solas mensas restringit, sic enim re-
 spondet, de eorum electione, ne sit exemplum eligendi
 Pastores. *Hic locus non est ad propositum: nos enim agimus de ele-
 ctione Pastorum, qui præsiciuntur Ecclesiæ regenda: isti autem Diacono-
 ni erant præsiciendi mensis.*

Bellarmin. Antea vidua ministrabant mensis, nec tamen certo ritu
 ordinabantur.

Protest. I. Sine ulla probatione, gratis hoc affirmatur,
 viduas ante ministrasse. *II.* Qui ministrabant antea, non ha-
 buerunt Ministerium stabile sibi commissum, ex dire-
 ctione Spiritus sancti, & Ecclesiæ electione. *III.* Ipsi
 Diaconissis viduis quæ ministrabant pauperibus & pere-
 grinis, manus olim imponebantur. *Concil. Chalced. can. 14.*

7. Bellarm. Diaconorum erat tempore sacrificii, Evangelium
 egere.

Protest. Neque ab initio factum est hoc semper à Dia-
 conis: neque in eo quidquam est, quod non possit fieri,
 vel à Presbytero, vel etiam a quolibet fidei gravi, & le-
 gendi perito.

8. Bellarm. Diaconorum erat baptizare, predicare, &c. ut docent
 exempla Stephani, & Philippi. *Act. 7 & 8.*

Protest. I. Prædicare aliquo modo, ex occasione, atque
 etiam eodem modo, quo Stephanus & Philippus hoc fe-
 cisse narrantur convenit cuilibet fidei, secundum men-
 suram illam donorum quam accepit. *Omnes discipuli, dispersi
 evangelizabant sermonem Dei. Act. 8, vers. 4.* Mulier captiva
 apud Iberos prædicavit: & Rex nondum baptizatus ab
 illa muliere institutus idem fecit. *Ruffin. lib. 10, cap. 10.* E-
 desius, & Frumentius, adhuc privati Indorum fuerunt
 præcones. *Theodoret. lib. 1, cap. 24. Ruff. lib. 10, cap. 9. Ni-
 reph. lib. 1, cap. 23.* Origenes, nondum impositionem ma-
 nuum adeptus in ipsa Ecclesia docebat *Eusieb. lib. 6, cap. 20.*
 quod ejus factum ab Alexandro Hierosolymitano Epi-
 scopo, ac Theodotisto Cæsariensi defenditur illustribus
 exemplis Evelpii, Paulini, & Theodori, qui idem fece-
 rant

rant cum approbatione. *ibid.* II. Philippus non baptizavit qua Diaconus, ex ordinaria potestate, sed ex revocatione singulari: ut aperte colligitur ex *Actor. 8, 26.* Clemens etiam ille, cujus auctoritatem Bellarm. in hac ipsa causa, & hoc ipso capite laudat *Constit. lib. 6. cap. 7.* dicit Philippum istum fuisse Philippum Apostolum, non Diaconum.

9. Bellarm. *Est tamen observandum, hæc omnia, ac præcipue officium prædicandi, propria Episcoporum esse: ita ut ne Presbyteris quidem prædicare liceat, nisi ex Episcopi mandato, aut consensu.*

Protest. I. Observandū igitur est, Diaconos nō fuisse institutos ad prædicandū, baptizandū, &c. si enim ordinarentur ad illa præstanda quæ propria sunt Episcoporū, tunc Episcopi essent nō Diaconi, ordinati. II. Observandū etiam Episcopos Papales non esse Episcopos, quia non occupantur in illis, quæ propria sunt Episcoporum. III. Manifeste falsum est, quod hic affirmatur, nullis Presbyteris licitum esse prædicare, nisi ex mandato & consensu Episcopi. Officium enim prædicandi ubique in novo testamento, a Deo ipso mandatur Presbyteris immediate, nunquam autem Episcopis ullis ordinariis a Presbyterorum ordine & gradu, distinctis. Postea quidem (ut Hieronymus loquitur ad Nepotian.) pessimo consuetudo fuit, in quibusdam (non omnibus) Ecclesiis, tacere presbyteros, præsentibus Episcopis, in eodem scilicet cœtu, ubi Episcopus quotidie concionabatur, sed & hoc tamen ab eodem Hieronymo, tribuitur invidia & supercilio Episcoporum, sicut etiam a jure Canonico, *dist. 95, cap. 1.* & Hieron. ad Rusticum Episcopos in hoc, dicit invidia diabolica temptationis fuisse inflatos, quia volebant Presbyteros facere quod jubentur à Deo: injustissimos fuisse, & solos voluisse in Ecclesia potentari. Hæc omnia in jus Pontificium referuntur a Gratiano, *dist. 95.* IV. Si totum hoc concederetur Bellarmino, Presbyteros scilicet prædicare, & baptizare, ex mandato & consensu Episcoporum: non tamen sequeretur inde, (ex Bellarm. sententiâ) hoc officium proprium esse Episcoporum, non Presbyterorum, nam usus etiam clavium quem habent Presbyteri in foro interiori, (secundum Pontificios) pendet ex mandato & consensu eorum qui jurisdictionem habent externam Bellarm. de *Pont. lib. 4, cap. 22.* officium tamen ipsum non est proprium eorum.

CAP. IV. De distinctione Episcopi, & Presbyteri.

I. Bellarm. *Existit quaestio: sit ne Presbyter idem omnino quod Episcopus ac præsertim jure divino.*

Protest.

Protest. I. Quæstio hæc instituitur à nobis, non *preferim*, sed tantummodo, *de jure divino* jus humanum filere lebet in theologia, ubi agitur de veritate, ac voluntate divina. Intelligi debet hæc quæstio, de Presbyteris *laborantibus in sermone & doctrina.* 1 *Tim. 5. 17.* quomodo etiam Episcopi describuntur apud Eusebium. 1 7. *cap. 13.* οἱ τὰ λόγους προσώτες. Fuisse enim in primitiva Ecclesia, aliud etiam genus Presbyterorum gubernationi tantum attendentium, testatur Origenes, tomo 3. contra Celsum, sicut habetur in ejus Philocalia, *cap. 18.* ubi, cum Celsus exprobat doctoribus Christianis, quasi stolidos quærerent auditores: respondet, inter alia, Christianos doctores primo discernere, & explorare suos auditores *προκατατίσαντες*; & ex probatis duos ordines statuere, unum incipientium, (qui ab aliis catechumeni vocantur) alterum perfectiorum: & inter perfectiores, (ait) ἀτίτινες τεταμένους πρὸς τὸ φιλοπευθεῖν τὰς βίβλους, ὅ τὰς ἀγωγὰς γῶν προσιόντων. &c. id est, (interprete Tarino) Nonnulli prapropositi sunt, qui in vitam & mores eorum qui admittuntur inquirant: ut qui turpia committunt eis communi catu interdiciant: qui vero ab istis abhorrent, ex animo complexi, meliores quotidie reddant.

2. Bellarm. Fuit antiqua hæresis Aerii, nihil interesse inter Episcopum & Presbyterum.

Protest. I. Hujusmodi hæreseos nulla mentio habetur in Conciliis vel etiam in historia Ecclesiastica. I I. Augustinus ex Epiphano hunc titulum tribuit huic sententiæ inter alias, sed incertum se fatetur quænam esset *regularis definitio hæretici*: in præfatione. Epiphaniæ autem tempore hæreticus vocabatur Aërius, non propter sententiā istam, sed propter segregationem quam una fecit; sic enim Patres Concilii Constantinopolitani primi, *Canone sexto* qui in codice canonum, est 169. Hæreticos autem dicimus, eos qui olim ab Ecclesia abdicati sunt; & qui postea à nobis anathematizati: præter hos autem, & qui se sanam quidem fidem profiteri *προσποιεῖντες* subassumunt, segregaverunt autem sese, & adversus canonicos nostros Episcopos congregationem faciunt. Aërius fuit inter hos postremos forsan quoad hanc sententiam & ejus tuendi modum. Epiphaniæ autem defensionem quam sententiæ Aerii, & ejus argumentis opposuit, ineptam fuisse, Bellarm. ipse fatetur & probat. *cap. 15.* auctoritas igitur ejus, hac in parte, exiguam vim habet. I I I. Si hæresibus apud Pontificios, annumeretur hæc sententia, hoc non est mirandum: hæreticus enim in papatu definitur, qui non credit iis omnibus quæ in Ecclesia Romana pro veris traduntur. *Dist. 19. cap.* Nulli Hæresis fuit olim, si quis Antipodas esse affirmaret. Aventin. *Annal. lib. 3.*

E c 4

3. Bellarm.

3. Bellarm. *Ecclesia Catholica docet, jure divino, Episcopatu Presbyterio majorem esse, tum ordinis potestate, tum etiam jurisdictione. Concil. Trident. sess. 23. Theologi, in 4. sent. dist. 24. Thom. 2. q. 184. a. 6.*

Protest. I. Mirum est Ecclesiæ Catholicæ hanc esse doctrinam, quæ non potest ex ullo Concilio declarari, nec ex Tridentino, ex juratis mancipiis Papæ conflato: necque ex Theologis ullis, præter Scholasticos. *II.* Concilium ipsum Tridentinum non definivit Episcopos Presbyteris superiores *jure divino*: quamvis hoc omni conat egerint Hispani, ut illis verbis constitueretur canon. Hic rarchiam quidem dicunt *divina ordinatione* esse institutam sed istam phrasin fraudulenter inseruerunt legati, ex sententia Lanezii Iesuitarum generalis, qui distinctionem excogitavit inter *jus divinum* & *Ordinationem divinam*: Illi enim dicebat esse de *jure divino*, quæ à Deo solo pendent, tam in universali, quam in particulari, & omni tempore: Ordinationis autem divinæ, quæ à Deo solummodo veniunt in universali, & particularia homines exsequuntur. *Hist. Concil. Trident. lib. 7.* *III.* Scholastici nihilo omnino dicunt de *jure divino*, quoad potestatem propriam Episcoporum. Solent quidem dignitatem quandam & officium tribuere Episcopo, supra Presbyterum: sicut etiam & Archipresbytero, Archiepiscopo, Metropolitano, Primati, Patriarchæ, sed inter omnes veteres Scholasticos, ne unus quidem reperitur, qui istas differentias peti docet ex *jure divino*. *Durandus in 4. dist. 24. q. 7.* satis aperte indicat, suo judicio, Episcopi superioritatem ex ordinatione ecclesiastica pendere, non ex institutione divina: & *q. 6.* docet expresse, Episcopum nihil aliud esse, quam *Presbyterum perfectum, aut completum*. Imperfecti vero pastores non sunt tales ex *jure divino*, ab eo enim exiguntur, ut omnes *Ministerium suum impleant. Col. 4. 17.* Totum hoc mysterium optime explicatur à Cardinale Cusano, de *Concord. Cathol. l. 2, c. 13.* *Omnes Episcopi, & forte etiam Presbyteri, aqualis sunt potestatis, quoad jurisdictionem, licet non executionis: quod quidem exercitium exequutivum sub certis positivis clauduntur, & restringitur, &c. unde cessante causa statui illius, tunc cessant illa positiva jura.*

Argumenta Bellarmini.

4. Bellarm. *Episcopus major est Presbytero, ordinis potestate, idque jure divino.*

Protest. Non audet Bellarm. dicere Episcopum esse superiorem, quantum attinet ad Ordinem: quia Scholastici omnes contrarium docuerunt: mutat igitur phrasin, & supe-

superiorem eum vult quantum ad ordinis potestatem. Sed superior non potest esse ordinis potestate, qui non est superior ordine: quia ordo, & potestas ordinis, ex natura ei, & jure divino, pari passu, vel gradu incedunt: ita ut ordo definiatur per jus ac potestatem. Et certe cum omnis potestas ordinis sit potestas clavium, ac claves non a lo gradu traduntur Episcopis, quam Presbyteris; fieri non potest, ut habeant illi majorem ordinis potestatem, jure divino.

5. Bellarm. *Solus Episcopus potest ordinare Presbyteros: teste Epiphanio, Damaso, Concilio Ancyrano, & Antiocheno, Chrysostomo, Theodoro, Theophylacto, Oecumenio, Hieronymo.*

Protest. I. Ius divinum est, quod divinitus promulgatur. Deus autem non promulgavit suum jus per istos testes primo: eorum igitur testimonium non est sufficiens probatio, nisi ex Scripturis loquantur. *II.* Nihil testantur de jure divino. *III.* Ne factum quidem testantur, nisi longo tempore post Ecclesiæ faciem primam, & divinam. *IV.* Concilium Ancyranum contra testatur. Presbyteros posse ordinare, sed non in aliena paracia, sine litoris Episcopi. Hieronymus de suo tempore loquens, in omnibus Presbyterum Episcopo parem facit, præterquam in ordinatione. *Ordinatio autem* (judicio Marfilii Patavini, defensoris Pacis, dict. 2, cap. 15. *Non significat collationem sacrorum ordinum, sed æconomicam potestatem regulandi, vel dirigendi ritus.* Reliqui vel nihil habent ad rem: vel ex præjudicio, & consuetudine suorum temporum loquuntur.

6. Bellarm. *Esse ex jure divino, ut soli Episcopi ordinent, inde colligitur, quod habebatur irritum, si quid in ea re fecissent, qui veri Episcopi non erant. Greg. III. & Damasus.*

Protest. I. Non sequitur ratio ab eo quod à quibusdam, hisque non antiquissimis, habebatur, ad esse de jure divino. *II.* Habebantur etiam irritæ ordinationes, sine titulo Concil. Chalced. can. 6. & Dist. 70. cap. sanctorum. Sine tribus Episcopis, una cum Metropolitano per Vicarios Episcoporum: per ipsos Episcopos denique extra suas dioceses, absque venia, factæ. Et tamen Pontifici non pronunciabunt tales ordinationes irritas esse jure divino.

7. Bellarm. *Soli Episcopi, ut ordinarii Ministri, possunt confirmare baptizatos: nec non templa & altaria consecrare. Act. 3.*

Protest. I. De consecratione templorum & altarium non laboramus. Parietes dealbati, possunt esse parietum, & lapidum, unici consecratores. Sed confirmatio baptizatorum, quatenus juris divini aliquid in sese habet, & ex eo spectatur, æque saltem convenit Presbyteris ac Episcopis. Satis hoc probari potest ex jure ipso Canonico,

Ec 5

dist. 95.

dist. 95. & evincitur illa Hieronymi ratione, *quid majus est Christo? aut quid potest corpori & sanguini ejus anteponi!* II. Apostolus Act. 8. non fuerunt Episcopi: non missi ad confirmationem ordinariam.

S. Bellarm. *Episcopi id sunt in Ecclesia, quod erant Pontifices in veteri testamento: id Presbyteri apud nos, quod illic minores sacerdotes: Pontifices autem ibi jurisdictione majores erant sacerdotibus: ergo & Episcopi Presbyteris.*

Protest. I. Bellarminus antea de Pontif. voluit sui Papæ singularem potestatem probare ex Pontificis Iudaici figura & exemplo: hic vero in unius Papæ locum surrogat infinitum numerum Episcoporum. Et figuræ igitur illius, & argumenti sui utriusque vim omnem perimit ipse. II. Christi figura fuit Pontifex Iudaicus, non Papæ, aut Episcoporum. III. Si Episcopus esset in novo Testamento constitutus ejusdem generis cum Pontifice Iudaico, tum omnia illa quæ singulariter ad ipsum spectant, fuissent æque clare, & distincte, nobis in Testamento novo tradita, ac illius omnia fuerunt in veteri Testamento: sed hoc nemo sanus affirmabit.

Bellarmin. *Nulla ratio patitur, ut distinctior fuerit Hierarchia in testamento veteri, quam in novo.*

Protest. I. Ministerium est magis distinctum, in Pastoribus, Doctoribus, Senioribus, Diaconis, quam si Episcopus Papalis additus, faciat cæteros suos servos. II. Eadem ratio permittit aliam esse differentiam administrationum, in novo, quam in veteri Testamento, quæ voluit alia esse sacra administranda, aliam Ecclesiæ formam externam, & alias leges, nihil de distinctione Iudaicæ simililoquentes. III. Quod autem hoc argumento innuit Bellarm. jurisdictionis potestate distingui Episcopum: Presbytero, totum illud contra est. Nam 1. Jurisdictio apud Iudæos, non fuit penes unum Pontificem. 2. Episcopi *titulares*, vel *annulares* a Papa creantur, qui Episcopalis ordinis habent potestatem, absque ulla jurisdictione, & in aliorum Episcoporum Diocesium, exequuntur illa quæ sunt ordinis. Azor. p. 2, l. 3, c. 29. Jurisdictio igitur Episcopo non est essentialis. 3. Presbyteros vero, Parochos, vel Plebanos jurisdictionem habere, & excommunicandi potestatem, ex jure ipso Canonico, communi, liquido probat Iohannes Filescus Theologus Parisiensis, in commentario de Episcoporum auctoritate, ex tit. de off. Jud. ord. lib. 1. Decr. c. 3, sect. 1. 4. Non potestate, sed exequutione potestatis distingui Presbyteros ab Episcopis, idque Ecclesiastico jure solo, docuit olim Nicolaus Cusanus, de concord. l. 2, c. 13. *Patet omnes Episcopos,*

Episcopos, & forte etiam Presbyteros, aequalis potestatis esse quoad jurisdictionem, licet non executionis: quod quidem exercitium executionis sub certis positivis restringitur, &c. Unde cessante causa statim illius, tunc cessant illa positiva jura.

9. Bellarm. Apostoli jure divino, majores fuerunt septuaginta discipulis: sed Episcopi Apostolis succedunt, & Presbyteri septuaginta discipulis: ergo Episcopi Presbyteris majores sunt jure divino.

Protest. I. Nisi assumptione Episcopi ita dicantur succedere Apostolis, ut sint etiam Apostoli, vel eundem gradum cum ipsis obtineant, idque jure divino, syllogismus est falsus, quoad formam, & nihil concludit.

I. Si autem sic intelligatur assumptio, tum negatur, ut manifeste falsa. Bellarmius ipse de Pontif. lib. 4. cap. 25. hæc habet verba: Episcopi non succedunt proprie Apostolis, quoniam Apostoli non fuerunt ordinarii, sed extraordinarii, & quasi delegati Pastores, quilibet non succeditur. Episcopi nullam partem habent vera Apostolica auctoritatis. Eodem modo succedunt Episcopi Apostolis, quo Presbyteri discipulis 72. At constat Presbyteros illis proprie non succedere: sed solum per similitudinem. Nam discipuli illi 72. non fuerunt Presbyteri, nec ullum ordinem aut jurisdictionem à Christo susceperunt. IV. Sicut Apostoli in auctoritate Apostolica nullos habuerunt successores, ex confessione Bellarm. sic nec in ordine Episcopali, ullos potuerunt habere, quia ullum ordinem Apostoli nunquam habuerunt. simul (ait Bellarm. ibid.) fuerunt in Ecclesia Apostoli & Episcopi: sed non succeditur proprie nisi precedenti. In operis vero parte II. quæ semper est Ecclesiæ necessaria, Presbyteri suo modo successores sunt Apostolorum: Episcopi autem quales nunc dierum sunt, nullo omnino modo. Si nonnulli Patrum ludant istiusmodi comparationibus, usum posteriorum temporum spectantes, hoc jus divinum non attingit. Patres enim aliquando, ut Bellarminus fatetur cap. 15. dicunt Presbyteros locum Apostolorum, imo ipsius Christi.

10. Bellarm. Matth. 24, 25. Fidelis servus & prudens, &c. hæc verba Hilarinus, & ceteri Patres de Episcopi dicta esse volunt.

Protest. I. Hæc eadem verba Bellarm. de Pontif. lib. I. cap. 9. intelligi contendit, de uno Petro, exclusis omnibus aliis, etiam Apostolis ipsis: quomodo igitur possint ad omnes Episcopos extendi? II. Si quibusdam Patribus applicentur hæc verba ad Episcopos, non sequitur inde quod proprie spectant ad ipsos. Origenes & Remigius applicat ad omnes prædicatores bonos. Chrysostomus etiam ad seculares potestates. Lyranus denique ad omnes. III. Si proprie spectarent ad Episcopos, nihil tamen inde sequeretur, quod pertinet ad questionem.

E c 6

II. Bellarm.

11. Bellarm. *Act. 20, 21. Spiritus Sanctus constituit vos Episcopos regere Ecclesiam Dei.*

Protest. Isti Episcopi tales fuerunt, quales multos tunc habuit una Ecclesia Ephesina, id est, Presbyteri, sicut etiam diserte vocantur. vers. 17. *accerpsit Presbyteros Ecclesia.* Hoc uno loco jugulatur causa Episcopalis tota, sicut gloss ipsa ordinaria in illa verba ex Hieronymo obiervat.

12. Bellarm. *Si jure humano Episcopi Presbyteris praessent inveniretur certe principium aliquod hujus institutionis, post Apostolica tempora.*

Protest. I. Neganda esset consequentia, quamvis intelligeretur de seculo Tertulliani, qui primam facit mentionem summi Sacerdotis. Ipse enim Tertullianus, non potuit invenire principium variorum rituum, quorum traditionem praeferat auctoritatem, & consuetudinem confirmatricem. De corona mil. cap. 3 & 4. illos tamen ritus juris esse divini Pontificii ipsi non affirmabunt. A nobis vero, qui & tot seculis à principio sumus remotiores, & annalibus eorum temporum destituimur, iniquissimum est postulare, ut vel omnium consuetudinem veterum initium certum inveniamus, vel easdem agnoscamus pro institutis divinis. Archiepiscoporum, Primatum, & Patriarcharum, &c. Principium non definiunt Pontificii: neque ideo tamen praesse illos Episcopis dicent, jure divino. 2. Satis est ad juris divini patrocinium huic aut illi consuetudini adimendum, si principium ejus non tradatur in Scripturis, quae sunt juris divini pandectae.

13. Bellarm. *1 Tim. 5. 19. Episcopus fit iudex Presbyterorum.*

Protest. I. Nulla ibi mentio fit Episcopi, sed Timothei Evangelistae. II. Nihil dicitur de iudice ordinaria jurisdictione armato. Accusatio enim recipitur ab aliis praeter judicem. III. Presbyteri judicandi fuerunt à Presbyteris, sicut Prophetæ à Prophetis, *1 Corinth. 14. 32.* Timotheo dum adfuit actionem totam dirigente.

14. Bellarm. *Ignatius, Clemens, Dionysius, Irenaeus, Tertullianus idem testantur de suis temporibus.*

Protest. I. Clementem esse à recentioribus corruptum; & Dionysii scripta ignota fuisse usque ad tempora Gregorii, fatetur Bellarm. ipse in libello de Script. Ecclesiast. Ignatius est etiam dubiae fidei: sed tamen per Pontificem intelligit Christum. Irenaeus nullam comparisonem habet Episcoporum cum Presbyteris: sed per Episcopos intelligit Presbyteros illustriores. Tertullianus praesidentiam Episcopis tribuit Ecclesiae honori.

15. Bellarm. *Omnia Concilia, etiam antiquissima, à solis Episcopis fuere celebrata Euseb.*

Protest.

Protest. Hoc est impudentia vincere non argumentis. Eusebius ipse a Bellarm. hic laudatus, disertis verbis testatur, *Presbyteros & Diaconos*, fuisse in Synodo Romana. lib. 6. cap. 43. *Presbyteros & Doctores fratrum in villis*, in alia synodo fuisse præsentes, cum aliis ex *fratribus*. lib. 6. c. 24. in alia *Presbyteros & Diaconis infinitos*. lib. 7. cap. 28.

16. Bellarm. *Multis in locis legimus Presbyteros ab Episcopis communicatos: nusquam autem Episcopos a Presbyteris.*

Protest. I. Nusquam legimus in Scripturis, excommunicandi jus esse unius Pastoris: sed legimus esse coetus coacti. 1 Cor. 5. II. Postquam Episcopi fuerunt introducti, actus ejusmodi ipsis attributi solebant, quia præsuerunt illis, non quia soli eos perficiebant.

17. Bellarm. *Soli Episcopi solum sive thronum habent in Ecclesia, quod est potestatis indicium.*

Protest. I. Diu fuit antequam Pastores Christiani habuerunt thronos, quasi insignia potestatis. II. Presbyteros etiam sessum suum habuisse in throno, objicit Ærius, & Epiphanius non negat. Her. 75. *Episcopus sedet in throno: & Presbyter etiam sedet.* Eusebius etiam testatur lib. 10. cap. 4. thronos plures fuisse in uno templo, *ἀς τὴν τῶν προέδων τιμὴν*. Plures ergo fuerunt, in una Ecclesia, sedentes in thronis, & participes ejusdem honoris, ac potestatis. Concilium etiam Laodicenum, can. 56. testatur Presbyteros cum Episcopo sedisse *ἐν τῷ βήματι*, id est, ut a quibusdam vertitur, in tribunalibus.

Argumenta nostra.

Protest. Phil. 1, 1. *Ministri unius Ecclesiæ distribuuntur in Episcopos & Diaconos.*

Bellarm. *Nomina illa Episcopus & Presbyter, Apostolorum tempore communia fuerunt omnibus Sacerdotibus, licet res ipsæ & potestates distinctæ essent.*

Protest. I. Priore capite, cum probanda fuit Bellarm. distinctio, ex jure divino, inter Episcopum & Presbyterum, ne unum quidem attulit sacræ Scripturæ locum, quo res & potestates istæ distinguuntur. Nunc autem concedit nomina hæc fuisse communia. Ex ipsius igitur concessis, concludere nobis licet, nullam omnino vel nominum, vel potestatum distinctionem, inter Episcopum & Presbyterum tradi in Scriptura sacra. II. Si res ac potestates, tum temporis fuissent ita distinctæ, quemadmodum nunc sunt; fuisset profecto æque ridiculum, nomina ipsa promiscua usurpare, ac si jam quis scriberet ad *Episcopos & Diaconos Romanos*. III. Si fuissent nomina ista communia, cum tamen re ipsa (ex sententia

Bellarm.) unus tantum fuit Episcopus, & Presbyteri plures, præposterum admodum fuisset, Presbyterorum nomine & numero præterito, Episcopos in plurali numero nominare. IV. Ex ipsis Pontificiis, non pauci agnoscunt evidentiam hujus testimonii tantam esse, ut res ipsas tum temporis communes fuisse, non nomina tantum, cogantur fateri. Sic Cardinalis Contarenus, in illum locum: *Eo tempore, qui Presbyteri erant, erant etiam Episcopi, Vterque ordo conferebatur Presbytero.* Dion Carthus. *Per Episcopos intelliguntur Presbyteri (ut Haymo asserit) unde dici solet, quod in Primitiva Ecclesia, Episcopi non distinguebantur à Sacerdotibus.* Azorius Iesuita, p. 2, l. 3, c. 16. *Apostolorum temporibus præsim Presbyteri, qui in civitatibus constituebantur, simul etiam erant Episcopi.*

19. *Protest. Tit. I. 5, 7.* Presbyteri sunt Episcopi.

Bellarm. *Nomina eo tempore communia erant.*

Protest. Quamvis excusari posset, si ex præjudicio, simplicior aliquis sic interpretaretur salutationem præcedentem; hic tamen, ubi res ipsa, potestas, & proprietates Episcopi, æque in commune tribuuntur Presbytero, ac nomen, tale subterfugium non est ferendum. II. Si sola nomina hoc in loco communicentur: debuisset nobis dicere Bellarm. utri ordini proprie conveniunt res ipsæ, quæ habentur, v. 6, 7, 8, 9.

20. *Protest. I Tim. I. 3.* Apost. præcepta tradit de Episcopis tantum & Diaconis, Episcopi igitur fuerunt presbyteri, alias non fuissent prætermissi.

Bellarm. *Sub nomine Episcoporum comprehenduntur etiam Presbyteri. Paulus enim generatim instruere voluit Clerum universum.*

Protest. I. Ad nauseam usque obtruditur commentum idem de nomine. Sed in omnibus locis communio nominis concedatur hoc clare importat communionem etiam rerum. II. Si hic generatim tantum instruatur Clerus, locum illum indicari nobis postulamus, ubi speciatim instruitur Episcopus a Presbytero distinctus. III. Rationem exposcimus, quare non, & nomine, & institutione, æque distinguatur Episcopus à Presbytero, in novo Testamento, ac in veteri, Pontifex à minore Sacerdote, si similis fuit distinctio munerum.

21. *Protest. I Tim. 4, 14.* Timotheo impositæ sunt manus Presbyteri: non igitur tum temporis erant alii Episcopi Presbyteris majores.

Bellarm. *Nomine Presbyterii intelligitur chorus, sive cætus Presbyterorum, id est, Episcoporum, qui novo Episcopo manus imponunt.*

Protest. I. Cœtum fuisse Presbyterorum, id est, Episcoporum, dum concedit Bellarm. si simpliciter ageret, totum

um concedit argumentum. **I I.** Si vero cœtum Episcoporum illum qui imposuit manus Timotheo, constare ult ex talibus, quales nunc Pontificio Episcopo novonanus imponunt, & voci vim facit, & Apostoli menti. Cum enim istiusmodi Episcopi nullum exemplum proert Bellarm. ex Scripturis, unde colligit talium hominum cœtum? cum etiam ipsi Apostolo Paulo Prophetæ, & Doctores, non Episcopi manus imposuerunt, *Act. 13. 2. 3.* nihil magis est consentaneum, quam similes Prophetas & Doctores, una cum Paulo, per prophetiam cum impositione manuum, Timotheo benedixisse.

22. Protest. *Act. 20, 17, 28 & 1 Pet. 5, 2.* Presbyteri & Episcopi sunt iidem.

Bellarm. *Nomina, eo tempore, fuisse communia, & propterea in his locis, veri Episcopi presbyteri appellantur.*

Protest. I. Si veri fuere Episcopi, omnes qui istis in locis compellantur, tum multi Episcopi fuerunt unius & ejusdem civitatis. **I I.** Si unus aliquis cœteris major, & cui cœteri fuerunt *Bailivi* ut Thomas loquitur, aut *servi*, quæ Phrasis est Bellarm. in præfat. tum certe injuria est ipsa facta, quod sine discrimine eodem modo cum servis suis tractatur: & reliqui etiam frustra vocati fuerunt Epheso, Miletum, ut illa mandata acciperent, quæ proprie ad Episcopum spectabant, & non ad ipsos, nisi ex mandato & consensu Episcopi: à quo etiam & potuissent eadem commodius audire, atque etiam debuissent, antequam eorum quidquam executioni mandari possint. **I I I.** Si nomina tantum fuerunt communia, tum certe neque Paulus, neque Petrus recte dispensabant præcepta quæ tradiderunt illis, dum de officiis tam distinctis, nihil præceperunt quod commune non est ordini inferiori, majorem illum Episcoporum nulla propria institutione informantes, neque inferioribus verbo ullo innuentes, quid superioribus illis, debebant obsequii.

23. Protest. Hieronymus in *1. cap. ad Tit.* testatur, Episcopos magis consuetudine, quam dispositionis Dominica veritate, Presbyteris esse majores: & in communi debere Ecclesiam regere. Et in epistola ad Evagrium dicit, Apostolum perspicue docere eosdem esse Presbyteros, quos Episcopos: & ex ejus verbis, manifestissime comprobari, eundem esse Episcopum, atque Presbyterum.

Bellarm. *I.* Hæc Hieronymi verba aliqui pie interpretari conantur, de nominibus Episcopi, & Presbyteri, non de ipsa re. At certe verba illa: Communi Presbyterorum consilio, Ecclesia gubernabantur. Et illa: magis consuetudine, quam dispositionis Dominica veritate, Presbyteris esse majores, &c. aliud significant, quam solam communitatem vocabulorum.

Protest.

Protest. I. Nova hæc pietas est, vel potius fraus Pontificiorum, qua *excogitato commento*, ut in Indice Expurg Belg. diserte fatentur, veterum testimoniis *affingunt sensum commodum*, non ipsis auctoribus, sed Curiae Romanæ I I. Cum Bellarm. hic fatetur Hieronymi testimonium non admittere commentitiam illam interpretationem, de *communitate vocabulorum*, tacite agnoscit, Hieronymum se habere adversarium, & innumeros interpretes qui Hieronymum sunt secuti, atque adeo jus ipsum Canonicum, dist. 95. in subterfugio illo Catholico, quo omnibus Scripturæ testimoniis, a nobis in hac causa productis, illudere conatur: *Nomina eo tempore communia erant.* Hieronymus enim eadem illa testimonia, omnia & singula profert, ad suam sententiam confirmandam, Epist. ad Evagrium: si igitur Hieronymus aliud significet quam communitatem vocabulorum; necesse etiam est ut ejus judicio, aliud etiam significetur in ipsa Scriptura.

24. Bellarm. 2. *Sententia illa, qua docet, Hieronymum velle omnes Presbyteros fuisse Episcopos, quia dua ista dignitates omnibus Sacerdotibus primo illo tempore dabantur; non plane satisfacit.*

Protest. Non satisfacit revera, si Episcopatus & Presbyteratus pro duobus muneribus, in unum hominem collatis (quæ est secunda tabula naufragium patientis Hierarchiæ:) satis tamen indicat, Pontificios modestiores agnoscere, quæ duo jam habentur munera, Apostolorum tempore fuisse conjuncta in una & eadem persona, & in una ejus vocatione.

25. Bellarm. 3. *Michael Medina affirmat Hieronymum idem omnino cum Aerio sensisse: & in eadem hæresi fuisse Ambrosium, Augustinum, Sedulium, Primasium, Chrysostomum, Theodoretum, Oecumenium, & Theophylactum. Sed hæc sententia est valde inconsiderata.*

Protest. Simplex & candida est hæc Medinæ confessio quoad summam rei: neque justo ullo argumento à Bellarm. refutatur.

Bellarmin. 1. *Hieronymus ubique agnoscit Episcopum esse majorem Presbytero, quantum ad ordinis potestatem.*

Protest. Nusquam hoc agnoscit, de jure divino, aut de temporibus Apostolicis: neque potestate ordinis, Episcopum (de facto) anteponebat, sed ordinationis & similium rituum directione quoad exercitium.

Bellarmin. 2. *Hieronymus etsi jure divino, agnoscere non videtur, discrimen inter jurisdictionem Episcopi, & Presbyteri: agnoscit tamen hoc discrimen introductum fuisse ab eo tempore, quo dictum est. Ego sum Pauli, ego Apollo, ego autem Cepha, vel quo scripta est epist. 1. ad Cor. 4. idque ab Apostolis ipsis.*

Protest. Futilius & turpius multo est istud effugium, quam

quam priora illa duo fuerunt, quæ Bellarm. ipse rejecit. Nam I. Hieronymus dicit introductum esse hoc discrimen postquam *in populis*, non postquam *Corinthis* dicebatur, *ego sum Pauli, ego Apollo*, &c. verbis autem Apostoli utitur, ut formula concinna, schismatis designandi. II. Hieronymus ex aliis Epistolis, quæ scriptæ sunt, longo intervallo, post priorem, ad Corinthios, probat Presbyteros Episcopis esse pares: sicut Bellarm. observat. III. Si hoc discrimen ab Apostolis introductum fuisset ex occasione schismatis inter Corinthios exorientis, & in remedium ejus; Paulus aliquam fecisset mentionem hujus mutationis, vel faciendæ, vel factæ: quod tamen nusquam apparet ipsi in mentem venisse. IV. Hieron. expresse dicit consuetudine hanc mutationem factam, & in epist. ad Euagrium, ostendit, Alexandriæ, non nisi tempore Heraclæ, & Dionysii, id est, altero seculo post Ecclesiam ibi collectam, constitutam, discrimen hoc fuisse introductum: & suo etiam tempore discrimen nullum fuisse, nisi in ordinatione.

Bellarm. 4. *Hieronymus in illa sua sententia non adeo constans videtur: ut valde probabile sit, cum non omnino certum fuisse.*

Protest. Verba ejus sunt in Epist. ad Euagr. *Apostolus perspicue docet: manifestissime comprobatur: parva tibi videntur tantorum virorum testimonia?* Hæc non sunt verba dubitantis, quæ Bellarm. ad suspicionem incertitudinis Hieronymo affricandam argutatur, nullius sunt momenti. Si tamen fuisset Hieronymus incertus, ex duabus ejus sententiis, ea potius esset amplectenda, quam ex Scripturis confirmat: neglecta illa, quam sine Scripturis admittit.

26. *Protest.* Ambrosius in Ephes. 4. docet, primum Presbyterum olim Episcopum fuisse vocatum: & 1 Tim. 3. Episcoporum & Presbyterorum unam esse ordinationem.

Bellarm. 1. *Loquitur solum de ratione successionis Episcoporum.*

Protest. Tum nullam causam habuisset dicendi, *Non per omnia convenire scripta Apostoli, cum ordinatione qua nunc in Ecclesia est.* Tum etiam sine ulla ratione protulisset exemplum Episcopalis privilegii Presbyteris etiam communis: *apud Egyptum Presbyteri consignant, si prasens non sit Episcopus.*

Bellarm. 2. *Ambrosius in 1 Tim. 3. docet Episcopum majorem esse Presbytero: & ideo à Presbytero Episcopum ordinari non posse: quod Presbyter non habeat Episcopalem ordinationem.*

Protest. Nihil horum docet, de jure divino, neque de purissimis & primis Ecclesiæ temporibus: sed plane contraria.

27. *Protest.* Chrysostomus in 1 Tim. 3. hom. 11. dicit inter Episcopum atque Presbyterum interesse ferme nihil &c. Sic etiam

Prima-

Primasius, Theophilactus, & Oecumenius, in eundem locum.

Bellarmin. 1. *Idem testantur Episcopos ordinare posse Presbyteri non posse.*

Protest. I. Ex consuetudine forsan & institutione humana, ut Hieronymus interpretatur: non ex jure divino. *II.* Ne id quidem testatur Chrysostomus, ad Episcopos ordinationem ita pertinere, ut Presbyteri non possint ordinare: sed in ordinatione Episcopos esse superiores: ita est, primas partes habere. *III.* Quicquid illis tribuitur in ordinatione supra Presbyteros, Chrysostomi iudicio, est ferme nihil, & in iurisdictione aquantur.

Bellarmin. 2. *Hi auctores loquuntur de iis rebus, qua nullo modo Presbyteris conveniunt: tale autem nihil est, nisi ordinatio, praeipue sacerdotum.*

Protest. I. Loquuntur generaliter: Nihil ferme: sola ordinatione. *II.* Ne de Ordinatione quidem dici potest, quod nullo modo Presbyteris convenit, sicut Bellarm. satis intellexisse apparet ex eo quod addit, praeipue sacerdotum. Neque vere tamen hoc additur. Nam ut Durandus in Rationali, l. 2, cap. de sacerdotibus testatur; secundum canonicam traditionem, Presbyter cum ordinatur, Episcopo eum benedicente, & manum benedictoriam supra caput ejus tenente, etiam omnes Presbyteri, qui praesentes sunt, manus suas juxta manus Episcopi teneant supra caput illius. Spiritum sanctum invocantes.

28. *Protest.* Theodoretus in Philip. 1. aliquoties repetit, Presbyteros fuisse, quos Paulus Episcopos appellat.

Bellarmin. 1. *Docet quidem eos nomen habuisse Episcoporum: sed veros Episcopos nomine Apostolorum solitos eo tempore appellari.*

Protest. Illud ita docet, ut quilibet intelligens possit videre eum ex Scripturis vere docere, non tantum de nomine, sed & de re ipsa: hoc autem ita tradit, ut Bellarm. ipse non ausus fuerit tam futilem observationem ab ipso acceptam inter argumenta sua urgere.

Bellarmin. 2. *Idem auctor docet in 1 Tim. 3. Episcopos majorem dignitatem affectos esse.*

Protest. Non jure divino.

29. *Protest.* Augustinus Epist. 19. ad Hieronymum, sic ait, quamvis secundum honorem vocabula jam Ecclesia usus obtinuit, quod Episcopatus Presbyterio major sit, in multis tamen Augustinus, Hieronymo minor est.

Bellarmin. Sensus est, ante Christiana tempora, nomina ista, Episcopus & Presbyter, non erant honoris vocabula: nunc autem sunt: & secundum haec nomina, Augustinus, Hieronymo major est, quamvis aliis multis nominibus Augustinus Hieronymo minor sit.

Protest. I. Bellarm. Augustinum facit otiose, & inepte, philo-

hilosophari, de nominum usu, qui fuit ante omnia Christiana tempora. II. Nullus talis usus fuit horum nominum, ante Christiana tempora, sine significatione honoris. III. Facit Augustinum illud sibi pro scopo habuisse propositum, ut se majorem Hieronymo prædicaret: quod est plane contrarium ejus menti, In summa Bellarminus ita nugatur, ut faciat Augustinum insanire.

CAP. V. *De Calibatu.*

Quarta quæstio est, an cælibatus sit necessarium annexum clericorum, vel ordinum sacrorum? Pontificii affirmant, nos negamus.

I. Bellarm. *Calibatus, & votum continentia, ordinibus sacris est annexum, non quidem jure divino, sed tamen jure Apostolico, antiquissimo, rectissimo, & aequissimo, & quod nullo modo expediat, ut hoc tempore relaxetur.*

Protest. I. Obscure, & sophisticæ agit Bellarm. quod cum prius ordines Ecclesiasticos promiscue defenderat, sine ulla distinctione eorum in sacros, & non sacros hic subito sine ulla explicatione, nedum probatione istius distinctioniunculæ, ut legitimæ, obtrudit nobis quæstionem de ordinibus sacris: quo nomine intelligit, non omnes ordines quos vult Ecclesiasticos esse, & ritu sacro conferri, sed solos Presbyteros, Diaconos, & Subdiaconos, ex doctrina Scholasticorum, in sent. 4. dist. 37. II. Sophisticæ etiam confundit *calibatus annexum, cum voto continentia*, in istis ordinibus sacris. Nam ut Durandus in sent. ibid. docet, *indicitur continentia ordinatis, siue consentiant, siue non, ordo non impedit, aut dirimit matrimonium ratione voti adjuncti: quia ex nullo statuto votum potest inungi alicui facto, nisi verens voluntarie consentiat, etiamsi verbo diceret, & mente non consentiret.* III. Absque ulla ratione, aut sensu, *jus Apostolicum* fingit universale & perpetuum, quod non est *divinum*, eadem etiam ratione, *jus Propheticum* esset non divinum: & scripta etiam Prophetica, & Apostolica, distingui possent à Scriptura divina. IV. Nullum omnino est institutum, universale rectum, æquum, quod nullo modo expediat, hoc tempore, in ullo loco, relaxari, quod non est juris divini. Bellarm. igitur sibimetipsi contradicit, dum huic cælibatui omnia illa tribuit, & detrahit simul juris divini auctoritatem. V. Dispensatio relaxans, si locum haberet in hoc negotio, vel hoc tempore, alicubi saltem, expediens est, vel nunquam potest expedire: quia nulla causa relaxationis fingi potest, quæ non æque huic atque alii alicui temporis

tempori conveniret. Hæc igitur clausula gratis (ut a-
junt) adjicitur: neque in sequentibus ullum habet pro-
bationis colorem annexum.

Argumenta Bellarmini.

2. Bellarm. *Probatur Scripturis: ac primum Tit. 1, 8. oportet
Episcopum esse castum, & continentem.*

Protest. Quod ex Scripturæ præceptis probari potest, il-
lud proculdubio est juris divini. Bellarm. ipse cap. 7. fa-
tetur *præcepta Dei facere rem esse de juro divino.* Cum igitur an-
tea concessit, cælibatum istum non esse juris divini, præ-
monuisse videtur, se hujusmodi Scripturæ loca, vel ri-
xæ tantum causa, vel contra conscientiam suam, in ista
causa proferre. II. *Castum* illud non legitur in authenti-
ca versione vulgari: neque ulla reddi potest ratio, quare
vox Græca (σωφρων) magis ibi significet castitatem cæli-
batus, quam cap. 2, v. 5. ubi tribuitur maritatis: aut vers. 12.
ubi officium notat, ab omnibus necessario præstandum.
III. *Continentia* etiam, non virginitatis est propria, sed
omnium Christianorum est in omnibus. I Cor. 9, 25. &
hoc in loco *ad omnia extenditur quæ indigent frano*, ut Cajet.
notat. agitur enim de maritis & patribus liberorū vers. 6.

3. Bellarm. 2 Tim. 2, 4. *Nemo militans Deo implicare se de-
bet negotiis secularibus: sed talia sunt nuptiæ.*

Protest. I. Nuptiæ ex se, non sunt negotia necessario
implicantia, sunt enim qui *habent uxores*, & tamen quod at-
tinet ad implicationem, *sunt ut non habentes.* I Cor. 7, 22.
II. Datur uxor pia in *auxilium*, non in impedimentum,
tam in vita spirituali, quam in re familiari. III. Eadem
ratione concludi possit, non debere ministrum Ecclesiæ,
domui suæ præesse contra. I Tim. 3, 4. IV. Bellarm. con-
tendit alibi (*de Pontif. lib. 5, c. 10.*) *regimen politicum istis verbis*
non prohiberi, sed sollicitudinem illam nimiam, qua prohibetur etiam
laicis. Mirus est interpretes Scripturæ Bellarm. qui Re-
gnum & Principatum mandatum extra secularia negotia
ponit, & conjugium iis comprehendit: qui eisdem verbis
nihil prohiberi contendit, quod in laicis probatur, quibus
conjugio vult ministris Ecclesiæ interdici.

4. Bellarm. I Cor. 7, 5. *Vacandum est conjugibus, consensu, ad
tempus, ab opere nuptiarum, ut orationi possint instare: ergo homines*
sacriati perpetuo debent ab opere nuptiarum, quia quotidie orationi infi-
stere debent.

Protest. I. Quod Apostolus dicit, intelligendum est de
oratione extraordinaria, quæ jejunium habet conjun-
ctum: *ut vacetis jejunio & precibus.* Talibus autem orationi-
bus sacriati homines quotidie non insistunt. II. Hac ra-
tione,

ione, sacratīs etiam hominibus perpetuo abstinendum esset à cibo: *jejunio & precibus*. I I I. Similiter etiam omnibus Christianis abstinendum esset perpetuo à nuptiis: omnibus enim dicitur, *indefinenter orate*. I *Theff. 5. vers. 17.* David certe uxoratus, frequentior, & spiritualior fuit in oratione, quam sacratōrum Papalium quisquam.

5. Bellarm. *In veteri testamento, continentia ab uxoribus fuit requisita, in iis qui Deo propinquaturi erant.*

Protest. I. Continentia à conjugio in veteri testamento à nullo sacerdotum ordine requirebatur. I I. Nulla singularis continentia præscribebatur orantibus, prophetantibus, &c. Sed tantum cæremoniales cultus partes quasdam tractantibus: ab istis autem cæremonialibus observationibus veteris testamenti non tantum simile aliquid externum, sed & amplius multo concludere, in novo, est ludere cum sanctis.

Bellarmino. 6. *Probatur testimoniis Conciliorum.*

Protest. I. Omnia Conciliorum decreta, non sunt juris Apostolici. I I. Nullum unum Concilium generale antiquum profert Bellarm. diserte confirmans illud quod est in quæstione.

7. Bellarm. *Probatur testimoniis veterum Pontificum.*

Protest. Non ita veterum quin præcursores fuerint Antichristi.

8. Bellarm. *Probatur testimoniis veterum Patrum.*

Protest. Eorum scilicet qui larvatae & imaginariæ sanctitatis laudem & admirationem, perversa quadam æmulatione, quasi contagione quadam, contraxerant ab Effæis, Marcionitis, Eucratitis, Originianis, Montanistis, & aliis hæreticis. Ex his omnibus tamen non probatur, coelibatum, ex jure Apostolico, universaliter fuisse Pastoribus in primitiva Ecclesia præscriptum.

9. Bellarm. *Matrimonium impedit munus sacrificandi: quia mixtam habet impuritatem & pollutionem, non quia peccatum sit, sed quæ ex peccato tamen nata sit.*

Protest. Talem saltem impuritatem circumgestant secum semper omnes filii Adami, Christo solo excepto: & revera solus Christus idoneus fuit ad munus sacrificum vere ac proprie expiatorium offerendum.

10. Bellarm. *Impedit studium orationis & lectionis.*

Protest. David tamen uxoratus, septies de die orabat, in lege Dei meditationem suam habuit, interdiu & noctu.

11. Bellarm. *Impedit efficaciam predicationis.*

Protest. Illius nempe quæ in humanis præsumptionibus, non in divinis præceptis versatur.

12. Bellarm. *Impedit curam pastorem.*

Protest

Protest. Prout impediēbat eam in Apostolis, & Prophetis.

13. Bellarm. *Impedit curam pauperum, hospitalitatem, benignitatem, & cogit Clericos ex avaritia vendere sacramenta.*

Protest. Virtutes illas in conjugibus reperiri, Scriptura ubique testatur: vitia contraria vidit olim Salomon, in uno cui deest secundus: *Eccles 4.4* & totus mundus hodie cum execratione videt in Mercatoribus Romanis.

14. Bellarm. 1. *Impediret sacramentorum administrationem, tunc enim vix distinguerentur Clerici a Laicis.*

Protest. Differentia igitur fere una Clericorum à Laicis, apud Pontificios, in eo consistit, quod Laici soli possint uxores habere, & Clerici tantum concubinas.

Hæc omnia impedimenta à Bellarm. ficta esse ad fucum faciendum imperitis, satis apparet ex eo, quod fateatur ipsemet, cap. 18. *Ecclesiam Romanam, multis jam seculis permisisse Gracis sacerdotibus usum uxorum*: quod nihil aliud esset, (si impedimenta talia essent in matrimonio qualia Bellarm. fingit) quam ipsis permittere impuritatem vel pollutionem sacrificandi muneri adversam: carnalem dispositionem, orationi & electioni repugnantem, efficacis predicationis obstaculum: curæ pastoralis corruptionem: avaritiam & symoniam turpem: & confusionem ordinis totius. Tales autem permissiones ac dispensationes non solet Papa præ se ferre, nec Iesuitæ jactare. Idem etiam ex eo manifestum est, quod matrimonium Pontificiis est Sacramentum conferens gratiam sanctificantem, quæ certe non est effectum causæ opera gratiæ sic impediētis, quemadmodum Bellarm. hic nugatur.

Argumenta nostra.

15. *Protest.* 1 Tim. 4, 1, 3. Doctrina dæmoniorum est prohibere matrimonium.

Bellarm. 1. *Ecclesia non prohibet matrimonium: sed solum requirit eam conditionem in iis qui initiari volunt sacris mysteriis.*

Protest. Qui requirunt cælibatum prohibent matrimonium: sed Pontificii requirunt cælibatum: ergo prohibent matrimonium.

Bellarm. 2. *Ecclesia non censetur prohibere iudicia forensia, nec officium tortoris, etiamsi nolit talia ab Ecclesiasticis fieri.*

Protest. Imo vero, si pro auctoritate, aut imperio, nolit talia ab Ecclesiasticis fieri, prohibet illa ab Ecclesiasticis fieri.

Bellarm. 3. *Apostolus notat eos, qui absolute nuptias ut mala prohibebant.*

Protest. 1. Apostolus notat, ipsam doctrinam nuptias prohibendi esse doctrinam Dæmoniorum: sicut autem
venenum

enenum est venenum, siue absolute, siue ex conditione
 ropinetur; sic etiam doctrina diabolica, manet diaboli-
 ca, siue condicionaliter proponatur. II. Apostolus *vers. 3.*
4. illam prohibitionem damnat quæ libertatem illam
 infringit, quam creationis lex, & jus divinum concessit;
 ad Bellarm. ipse concedit, jure divino, liberum esse ma-
 trimonium cum Ecclesiastici ministerii conditione.
 II. Apostolus *vers. 1.* diserte notat, doctrinam illam
 iabolicam esse quæ opponitur doctrinæ a se traditæ. *c. 3.*
spiritus autem diserte docet. Sed in illo capite docuerat, *unius*
xoris virum posse esse Episcopum vers. 2. 4. Pontificii absolute
 amnant nuptias, in ratione illa Syricii Papæ: *qui in carne*
sunt, Deo placere non possunt, ad Himeric. cap. 7.

16. *Protest.* Paulus inter Episcopi virtutes, numerat
 conjugium. *1. Tim. 3 Tit. 1.*

Bellarm. *Falsum est, Paulum inter dotes & virtutes absoluti E-*
piscopi, ponere conjugium.

Protest. Non ponit quidem tanquam speciem virtutis:
 neque hoc volumus: sed ponit tanquam conditionem,
 quæ optime convenit, cum summa Episcopi perfectione.

17. *Protest.* Apostolus, *Heb. 13, 4.* Citra exceptionem
 pronunciat conjugium honorabile esse in omnibus.

Bellarm. *1. Si omnium conjugia sint honorabilia, tum consanguini-*
eorum, & injussu parentum contracta

Protest. 1. Non sequitur: quia omnium quædam con-
 jugia possunt esse licita, & honorabilia, quamvis non ta-
 lia. II. Conjugia intelliguntur divino jure permessa:
 qualia sacerdotum esse, Bellarm. non negat.

Bellarm. *2. Honorabile est, in omnibus legitime conjunctis.*

Protest. Illi autem omnes legitime junguntur, sen-
 tentia Apostoli, qui non sunt *scortatores, & adulteri*, Divino
 jure damnati: *ibid.* Ergo & sacerdotes.

18. *Protest.* Apostoli habuerunt uxores. *1 Cor. 9.*

Bellarm. *1. Non est omnino certum, qui ex Apostolis, uxores ha-*
uerint, & qui non habuerint.

Protest. Quasi hoc esset in argumento robur, hos aut il-
 los Apostolos, potius quam alios habuisse uxores, & non
 eo, quosdam eorum habuisse, atque adeo cæteris fuisse
 liberum, habere, vel non habere.

Bellarm. *2. Certum est eos ex Apostolis, qui habuerunt uxores,*
postquam vocati à Christo fuerunt, officio conjugali renunciassse. Reli-
querunt enim omnia, patrem matrem, uxorem. Mat. 19.

Protest. Sic igitur officio conjugali renunciarunt, sicut
 domestico & filiali: sed filiorum officium & domesti-
 cum, postea præstabant, quatenus non retrahebant a Chri-
 sto sequendo: *Mat. 8, 14. Joh. 19, 27.* Ergo & conjugale.

Bellarm.

Bellarmin. 3. *Apostolus I Cor. 9. 5. non de uxoribus, sed de p. faminis loquitur, quæ sequebantur Apostolos, & eis ministrabant. de uxore loqueretur, diceret τὴν ἀδελφὴν.*

Protest. I. Articulus illum singulis personis τὴν no adhibuit Apostolus, quia non de se solo, sed & de Barnaba loquebatur. II. Nulla ratio patitur credi, cetero Apostolos, per varias regiones circumduxisse muliere non uxores. III. *Soror mulier* non est phrasis rationi congruens: sed *soror uxor*: quia omnes sorores sunt mulieres, sed non omnes uxores. IV. *Potestas circumducendi*, id illud sonat, quod habet maritus in uxorem. V. Mulierem divitem non circumducere non fuisset Ecclesiarum quærere levamen, quod tamen intendit Apostolus ibi de se testari pauperis, non uxoris, nullus fuisset usus.

Bellarmin. 1. *Paulus dixit sororem mulierem, pro muliere sorore.*

Protest. Hoc est, mutavit phrasim perspicuam, in præposteram, sine causa, & sine exemplo.

Bellarmin. 2. *Potestas illa fuit in actionem circumducendi, ne in mulieres: vel in mulieres, ut discipulas.*

Protest. Potestas non est in actionem, sine potestate in actionis illius objectum. Neque habet Doctor potestatem discipulam, quatalem, circumducendi quo velit.

Bellarmin. 3. *Mulieres illæ vel non ministrabant pecuniam se obsequium: vel non semper fuerant cum Apostolis.*

Protest. Nulla ministratio obsequii communis, Apostolis necessaria fuit, quæ non potuit majore cum honestate, & ædificatione, à viduis Ecclesiarum exspectari. An autem semper fuerint tales cum Apostolis, necne hoc quæritur: sed an semper potuerint esse.

19. *Protest.* Conjugium est de jure divino, naturali *Gen. 1.* Non potest igitur tolli ulla humana lege, ita homo obligetur ad contrarium.

Bellarmin. 1. *Præceptum illud est affirmativum: neque obligat nisi in causa necessitatis, quando periculum immineret, ne hominum genua periret.*

Protest. I. Sophistice declinatur tota vis argumenti. Non enim agitur de præcepto proprie dicto, sed de jure ac potestate: non de obligatione ad conjugium, sed de obligatione contraria excludenda. II. Alia necessitas est conjugii post lapsum, præter multiplicationem: *I Cor. 7. 2.* ad fornicationem & impuritatem vitandam.

20. *Protest.* Præcipitur conjugium omnibus, qui domum continentiam non habent. *I Cor. 7.*

Bellarmin. 1. *Apostolus loquitur de conjugatis.*

Protest. Loquitur expresse de calibibus, & viduis, *vers. 8.*

Bellarmin. 2. *Non est præceptum, sed concilium,*

Protest.

Protest. Si sit consilium, tum (ex Pontificiorum sententia) majoris est perfectionis, quam cœlibatus.

Bellarmin. 3. *Dicitur iis qui votum continentia non habent.*

Protest. Dicitur omnibus ad quos Apostolus scribit votum autem huiusmodi prohibentur habere. *vers. 35. Non in laqueum vobis injiciam.*

21. *Protest.* Continentia res est difficillima, nec omnis datur. *Matth. 19.* non debet igitur indifferenter omnibus Clericis imponi.

Bellarmin. 1. *Illi solummodo debent esse sacerdotes, qui videntur hoc donum habere.*

Protest. Neque videtur, quidquam in sacrificiis Pontificiis unde colligi possit, eos magis hoc donum habere quam alios: neque ex conjecturis incertis debent certa nera & vota conscientis imponi Christianorum.

Bellarmin. 2. *Habent donum continentia qui volunt.*

22. *Protest.* Non magis quam Apostolus Paulus habuit efficere, quod voluit, *Rom. 7. vers. 15.* etsi haberet, quis esset polliceri, in istiusmodi rebus, voluntatem illam perpetuo sibi constantem? Recte Cajetanus in *Matth. 19.* *quibus datum est, non qui voluerint, dicitur: quoniam non est voluntatis, neque currentis, sed miserationis Dei, à quo datur donum virginatis servanda. Non dicit, qui vult, sed qui potest capere, capiat: utia etsi velles, & non sentis te tanta constantia, ut possis, non es de numero eorum qui possunt capere.*

Bellarmin. 3. *Conjugati coguntur saepe diu abstinere se ab uxore.*

Protest. Cum Deus imponit nobis necessitatem huiusmodi, tum ille nos tentat, & simul dat exitum: cum autem nos nobismetipsis talem necessitatem imponimus, tum nos tentamus Deum, atque adeo nulla ejus niti possumus promissione.

23. *Protest.* Cœlibatus Clericorum prodigiosas libidines parit.

Bellarmin. 1. *Non est cœlibatus, sed abusus cœlibatus qui ista parit.*

Protest. I. Similiter sibi metipsum respondeat Bellarmin. de impedimentis ministerii, quorum antea conjugium accusavit, qui eum fascinavit, ut non possit æque acute distinguere inter usum & abusum, in conjugio, ac in cœlibatu? II. Cœlibatus quidem non est causa libidinum prodigiosarum, sed cœlibatus coactus: Sicut abstinencia non est causa cur homines comedunt excrementa, & bibunt lotium suum: sed coacta abstinencia à cibo & potu naturali & salubri, est causa tam monstruosæ vorationis. *Is. 35, 12.*

Bellarmin. 2. *Nec tamen admittimus, tot esse concubinos, & impuros, inter Ecclesiasticos, quot hæretici dicunt.*

F f

Protest.

Protest. Satis erit ad argumenti confirmationem, & hypocriticæ, ac impuræ continentię Papisticæ detectio nem, si admittatur, quod ab iis hac de re dicitur, qui Catholici vocantur: sic enim Maximilianus Cæsar, in literis ad Papam, apud Thuanum, *Histor. lib. 36.* Hoc sæculo, vix inter multos unus reperitur, qui castum calibatum præstet. Omnes se publici sunt scortatores, cum maximo animarum discrimine, & populi offensione. Espencæus etiam Episc. in *Tit. cap. 1.* Turpissimum est, quod officiales permittunt, Clericos cum concubinis, meretricibus & pellicibus cohabitare, liberos procreare sinunt, accepro ab iis cer quotannis censu: atque adeo alibi à continentibus, nam habeant (inquiunt) si velint. Addatur istis gravissimum testimonium & consideratio Polidori Virgilii, de *invent. rer. lib. 1. cap. 4.* Tantum absit ut illa coacta castitas conjugalem Vincerit, etiam nullius delicti crimen majus ordini dedecus, plus mali religioni plus doloris omnibus bonis impresserit, inusserit, attribuerit, quam sacerdotum libidinis labes. Proinde forsitan tam è rep. Christiana, quam ordinis usui esset, ut eadem aliquando jus publici matrimonii sacerdotibus restitueretur, quod illi sine infamia sancte potius colerent, quam spurcissime hujusmodi naturali vitio turpificarent.

DE DIGAMIA.

Præcedenti quæstioni, propter affinitatem annectitur altera: Num lege prohibitum sit, ne, qui post primæ uxoris obitum alteram duxit, ad sacros ordines admittatur. Tota autem controversia est de verbis illis Pauli *1 Tim. 3, 2, 12. Tim. 1, 6.* oportet Episcopum & Diaconum esse unius uxoris virum: quibus nos intelligimus plures uxores eodem tempore prohiberi, non successive Pontificii etiam successive.

Argumenta Bellarmini.

23. Bellarm. *1 Tim. 5, 9.* Unius viri uxor, non potest intelligi quasi plures mariti simul prohiberentur: quia nunquam auditum est unam mulierem plures maritos simul habuisse.

Protest. I. Auditum hoc & visum testatur satis Christus *Mat. 19.* dimissam duxerit. Testatur Tertullianus *Apol. 2. cap. 39.* Omnia indiscreta sunt apud nos, præter uxores: in isto consortio solvimus, in quo soli ceteri homines consortium exercent, non amicorum solummodo matrimonia usurpant sed & sua amicis patientissime subministrant, ex illa credo majorum & sapientissimorum disciplina, Græci Socratis, & Romani Catonis, qui uxores suas amicis communicaverunt. II. Quamvis *cap. 5, 9.* (ubi vox præter temporis usurpatur) concederemus rationem haberi successione (quod tamen falsum est) alia tamen est ratio

cap. 3

p. 3, 2. ubi in præfenti tempore requiritur (Cajetano ob-
servante) ut si habet uxorem, unam tantum habeat: &
in monogamia non magis respicitur tempus præteritum,
quam in vigilantia, temperantia, & hospitalitate.

24. Bellarm. Eo tempore, quo Paulus hac scripsit, non erat cen-
suetudo, neque apud Iudæos, neque apud Gentiles, ut unus vir duas si-
vel uxores haberet, non erat igitur cur tam serio prohiberetur.

Protest. Fuit in consuetudine polygamia, quoad rem ip-
sam, etiam apud eos qui apertam ejus professionem dam-
nabant: tunc temporis (ait Cajetanus in istum locum) multi
vires uxores habebant. Iustinus Martyr in Triphonem, etiam
professionem ipsam polygamie objicit Iudæis: Magistri
sive, ad hoc tempus, quatuor aut quinque uxores unumquemque ha-
bere permittunt.

Argumenta nostra.

15. Protest. Vnius uxoris vir, opponitur alicui crimini:
conjunguntur enim ut genus & species, sine crimine, & unius
oris vir: successive autem plures uxores habere, nun-
quam fuit crimen.

Bellarmin. I. Possumus hoc in loco, nomine criminis, intelligere, non
in peccatum, sed etiam quicquid ab hominibus reprehendi solet, aut
illam speciem præ se ferat, tanquam signum alicujus vitii, sicut incontin-
entia est bigamia etiam successiva.

Protest. I. Non potest criminis nomen ita extendi in il-
lo loco: quia cætera omnia quæ nominatim ibi prohi-
bentur, sunt vere ac proprie peccata. II. Vxorem secun-
dam ducere, post prioris mortem, nullam incontinentiæ
speciem habet majorem, in oculis proborum, quam idem
initium temporis transigere cum una & eadem uxore.

Bellarmin. 2. Possumus nomine criminis intelligere peccatum gra-
ve, sed tum erit gradatio in verbis, ab irreprehensibilitate, ad dotes, mo-
ram, sobrietatem, &c.

Protest. Neque est monogamia dos, aut inter conjugum
merari solet: neque patitur ulla ratio, ut Tit. 1, 6. Non
habere plures uxores, magis sit dos, quam non habere libere im-
pios.

26. Protest. Nulla ratio reddi potest, cur ille qui alteram
uxorem duxit post mortem prioris, excluderetur co-
mune ab ordine sacro.

Bellarmin. I. Una causa est moralis, videlicet minor suspicio incon-
tinentiæ, sive perfectior continentia.

Protest. I. Moralis perfectio fingitur, quæ in tota lege
naturali non continetur, ne quidem ut à Christo perfectis-
sime explicatur. II. Si ratio esset moralis, tum certe
magis à sacris ordinibus removerentur fornicato-
& adulteri.

Bellarmin. 2. Prohibentur etiam adulteria, & concubinatus, sed non magis quam digamia: non ista prohibentur una sola ratione, & ea non primaria: digamia vero duabus rationibus prohibetur, digamia etiam ex natura sua signum est incontinentia magis diuturna firmitusque inherens.

Protest. I. Hic turpitudine meretricia Pontificiorum agnoscitur, qui magis à suis sacris arcent eos quos non audent arguere peccati, quam adulteros & scortatores. II. Vna causa in flagitioso peccato fundata, magis vale debet, quam vel duæ, vel ducentæ, absque peccato fictæ & absque verbo introductæ. III. Absurdæ plane & improbæ perversitatis est, quod hic affirmatur, uxorem suam ducere post prioris mortem, quod non est peccatum incontinentiæ, signum esse majoris incontinentiæ, quam maxima incontinentiæ peccata, adulterium, & concubitus impurus.

Bellarmin. 3. Primaria causa est mystica, v. I. perfecta significatio conjugii Christi cum Ecclesia.

Protest. Primaria igitur causa hujus prohibitionis, mera fictio. Neque enim Christi unionem cum Ecclesia significat conjugium, ex destinata aliqua & mystica sacramenti repræsentatione, sed tantum illustrat eam, voluntaria similium accommodatione: neque ullibi requirit Scriptura, ut major sit significatio in conjugio ministrorum, quam aliorum: neque ulli rationi convenit, mystica significatio, eaque perfecta, quæratur in conjugio, forsan ab ethnicis contracto, & dotis ac perfectionis rationem habeat postea in ministris verbi.

CAP. VI. De Exemptione Clericorum à jure potestatis secularis.

Bellarmin. I. In causis ecclesiasticis, quarum cognitio non pertinet à legibus civilibus sed ab Evangelio, vel à canonibus, &c. huiusmodi sunt Clerici, jure divino, à secularium Principum potestate.

Protest. I. Causæ Ecclesiasticæ, quoad cognitionem, non pendent tantum ex Evangelio, & canonibus Ecclesiasticis, sed etiam ex lege morali: ex qua etiam pendet cognitio præcipua gravissimarum causarum civilium. II. Causæ ecclesiasticæ cognosci etiam possunt à magistratu civili, ad Ecclesiæ ordinem conservandum & stabiliendum. III. In istiusmodi causis Clerici non magis liberi sunt jure divino à secularium Principum potestate, quam alii Christiani.

2. Bellarmin. Non sunt exempti Clerici ab obligatione legum civilium, quæ non repugnant sacris canonibus, vel officio clericali: loquendo de legibus

le legibus politicis : de obligatione directiva, non coactiva, & in defectu Ecclesiastica legis.

Protest. Propositio non eget probatione : sed limitationes ejus in æternum egebunt.

3. Bellarm. *Non possunt Clerici à Indice seculari judicari, etiam si leges civiles non servant.*

Protest. Pugnat hoc, I. Cum legibus & exemplis veteris Testamenti. II. Cum jure naturali, quo partes omnes reip. subjiciuntur judicio totius. III. Cum sententia Pontificiorum doctissimorum, & praxi ipsa quotidiana. Bannes in 2, 2. q. 67. utrumque testatur : *Jure naturali respublica potest exercere suam potestatem in clericos, pacem reip. perturbantes.* IV. Cum Apostolico præcepto, Rom. 13. 1. *Omnis anima potestatibus supereminentibus subjuncta esto.*

Bellarm. *Respectu Clericorum, Principes non sunt superiores potestates.*

Protest. I. Sunt superiores respectu totius societatis cui præficiuntur : ejus autem partem faciunt Clerici. II. Magistratus à Deo ipso constitutus est minister & vindex ad iram, malum facientibus in illa societate. Rom. 13. 4. Nullo igitur jure possunt clerici male facientes prorsus eximi ab ejus judicio, nisi Deum ipsum non agnoscant superiorem potestatem respectu sui. III. Generatio Clerici non est corruptio subditi : tum enim Ecclesia destrueret rempublicam.

Bellarm. 4. *Bona Clericorum, tam Ecclesiastica, quam secularia, libera sunt, ac merito esse debent, à tributis Principum secularium.*

Protest. De facto ipso, concedit Bellarm. locum non habuisse ante tempora Justiniani. De merito & æquitate hujus facti, ex eo judicium ferri potest, quod hac ratione, nulla bona possunt ad Clericos pervenire, sine Principis ac reipublicæ detrimento : nam quoad communes sumptus ferendos, illa omnia bona sunt quasi extincta, vel ut alicubi phrasis est, in manu mortua. Hoc autem quamvis in tenuibus ministrorum alimentis, & scholasticorum suppellectile &c. probatæ sit æquitatis; in Episcoporum tamen & monasteriorum latifundiis, non est ferendum.

30. Bellarm. *Exemptio Clericorum, in rebus politicis, tum quoad personas, tum quoad bona, introducta est jure humano, pariter & divino. Ius autem divinum intelligimus, id quod ab exemplis vel testimoniis Testamenti veteris vel novi, per quandam similitudinem deduci possit.*

Protest. I. Contra nuper Cap. 7. pronuntiavit Bellarm. *Non efficaciter probamus esse de jure divino, id omne quod aliquando factum legimus. Quanto minus illud, quod per similitudinem tantum deducitur ab exemplis?* II. Nulla talis si-

militudo ostendi potest ex Testamento novo. III. Veteris testamenti exempla non quadrant.

31. Bellarm. *Ioseph Patriarcha exemit sacerdotes Ægyptiorum Genes. 47.*

Protest. Neque Dei nomine hoc fecit : neque sacerdotes magis quā omnes Regis administratos publicos exemit

32. Bellarm. *Artaxerxes exemit sacerdotes Israeliticos. Ezr. 7.*

Protest. Eodem jure, quo concessit Hezræ argenti talenta centum, tritici coros centum, & vini bathos centum *vers. 22.*

33. Bellarm. *Deus Levitas sibi delegit : & soli Pontifici subiectos esse voluit, Num. 3.*

Protest. Quod soli Pontifici non fuerint subiecti, sed una cum Pontifice Regi, historia veteris in Davide, Salomone, Hezekia, Iosia, satis clare testatur.

34. Bellarm. *Filii Regum cum familiis ipsorum eximuntur à tributis. Matth. 17, 26. Clerici autem proprio pertinent ad familiam Christi.*

Protest. I. Veri fideles ex plebe, magis proprie pertinent ad familiam Christi, quam clerici non fideles
II. Filii Dei non sunt liberi ab officiis honoris erga patres patriæ, quæ lege morali imperantur. III. Christum ipse, quatenus legi subiectus, tenebatur pensitationibus illis. Vnde est (ut Cajetanus notat) quod scandalum actuum suisset in ipso negatio census: ne scandalizemus, dicit, non ne scandalizentur *vers. 27.*

35. Bellarm. *Idem probatur ex testimoniis sacrorum Canonum Tridentino, Colonienfi, Lateranensi.*

Protest. Canones isti non sunt sacri, sed sacrilegi.

36. Bellarm. *Exemptio Ecclesiasticorum, pertinet ad illum gradum præceptorum naturalium, quæ deducuntur quidem ex principiis juris naturæ, sed per consequentiam non absolute necessariam, nec omnino evidentem, & ideo egent humana constitutione, id est, ad jus Gentium.*

Protest. Fatetur igitur Bellarm. argumenta sua omnia, quibus hanc exemptionem probare conatur ex principiis juris naturæ, esse sophistica : quia destitui illa dicit consequentia absolute necessaria. Constitutionem autem humanam, tali consequentiæ æquipollentem, nunquam ostendet.

37. Bellarm. *Quod ubique fit, ex natura ipsa descendit : sed ubique sacerdotes eximuntur.*

Protest. I. Bellarm. ipse cap. 28. fatetur, ante Iustiniani tempora, Clericos non fuisse liberos à tributis, quæ pendi solent ratione possessionum. Non igitur ubique & semper fuerunt exempti.
II. Quamvis aliqua privilegia ubique concedi soleant scholasticis, & sacratis, talis tamen exemptio, qualem Bellarm. defendit, ab omni iudicio civili, & ab omni censu ac tributo.

buto in tantis possessionibus, quantæ jam sunt Ecc'le iasticorum Papalium, nusquam unquam habuit locum, extra dominium ipsius Papæ.

38. Bellarm. *Potestas Ecclesiastica, sic se habet ad secularem, sicut spiritus ad carnem: eam igitur dirigit, iudicat, coerces, non ab illa dirigitur, iudicatur, aut coerces.*

Protest. Ut nihil hic de comparatione dicatur, conclusio non attingit quæstionem. Quamvis enim potestas Ecclesiastica non iudicetur, possunt tamen homines Ecclesiastici iudicari, & eorum bona censeri.

39. Sacerdotes sunt Patres & Pastores: natura igitur duce debent iudicare, non ab omnibus & filiis iudicari.

Protest. I. Principes etiam, suo modo, sunt Patres & Pastores Ecclesiasticorum. Qui uno modo iudicant, possunt alio modo, ex occasione iudicari, sicut Reges aliquo modo à medicis iudicantur. II. Flagitiosi sacerdotes, excidunt jure & privilegiis piorum: possessiones autem quæ sunt Ecclesiasticorum, non ideo excidunt jure communi.

40. Bellarm. *Clerici sunt ministri Dei: bona eorum sunt Deo consecrata: in ea igitur nullum jus est homini profano.*

Protest. I. Quia sunt ministri Dei, idcirco ad publicum Dei ministrum pertinet curare, ut officium suum faciat. II. Bona externa non possunt jam eo modo Deo consecrari, quo olim in veteri testamento. Neque potest quisquam privatus, sua donatione jus publicum immutare.

Argumenta opposita Covarruvix, & Medinæ:
quæ sunt etiam nostra.

41. *Protest.* Nulla exstat lex divina, qua Clerici eximantur à Principum jurisdictione.

Bellarm. *Ostendimus multa esse testimonia Scriptura ex quibus per probabilem consequentiam, ducatur ista conclusio.*

Protest. Eadem probabilitate, qua quidlibet ex quolibet deduci possit.

42. *Protest.* Leges multæ, in Codice & Authenticis testantur, Clericos olim Imperatoris jurisdictioni fuisse subiectos.

Bellarm. I. Si hoc argumentum vim ullam haberet, probaret etiam in rebus Ecclesiasticis & spiritualibus, non esse liberos Clericos jure divino, à potestate principum laicorum constas enim non paucas leges Justiniani, de rebus plane Ecclesiasticis, & spiritualibus disponere.

Protest. Ex hoc etiam probat illius ævi Ecclesiam agnovisse: Principes scil. esse custodes utriusque tabulæ: & ipsis, hoc officium imponi, curare, ut in Ecclesiasticis & spiritualibus rebus, Dei leges observentur.

Bellarmin. 2. *Leges illa procedunt de facto, non de jure.*

Protest. I. Non igitur ubique & semper obtinuit ista exemptio Clericorum. II. Perinde est hoc, ac si diceret Bellarm. jus procedere, sed non de jure.

43. *Protest.* Paulus appellavit Cæsarem. *Actor. 25.*

Bellarmin. I. *Paulus coactus est appellare Cæsarem.*

Protest. Nulla coactione adduci voluit Paulus, ut violaret jus naturale, divinum, gentium, aut alios confirmaret in tali peccato.

Bellarmin. 2. *De facto saltem, si non de jure propter alios, Cæsarem judicem agnoscere debuit.*

Protest. Verum proculdubio fuit, quod Apostolus agnoscere debuit. Neque de facto potuit proprie appellare, nisi etiam de jure agnosceret eum judicem, quem appellavit; Appellatio enim est provocatio ad superiorem judicem ab inferiore. Verba etiam Pauli sunt satis clara: *ad tribunal Cæsaris sto, ubi me oportet judicari.*

44. *Protest.* Iubemur subjici Regibus, Principibus, & sublimi omni potestati. I *Pet. 2. Rom 13.* ubi Chrysostomus notat, hæc dici etiam Clericis, Monachis, & ipsis etiam Apostolis ac Evangelistis.

Bellarmin. I. *Intelligitur hoc de legitimis superioribus: quod Reges non sunt respectu Clericorum.*

Protest. Apostoli volunt ut omnes subjiciant sese Regibus, quia sunt legitimi omnium superiores. Bellarm. respondet, Reges non esse legitimos superiores Clericorum, id est, negat assumptionem Apostolicæ rationis.

Bellarmin. 2. *Fatemur tamen Reges esse Reges etiam Clericorum, & Monachorum.*

Protest. Negavit antea Bellarm. cap. 28. *Principes esse superiores potestates respectu Clericorum: & jam modo, esse legitimos superiores & judices eorum.* Reges igitur cum fatetur esse Clericorum Reges, intelligit Regem scenicum, aut nominalem.

45. *Protest.* In lege naturæ, Primogeniti fuerunt sacerdotes, nec tamen exempti à majorum suorum potestate.

Bellarmin. *Non fuerunt civilibus magistratibus subiecti.*

Protest. Si Primogeniti nulli familiarum Magistratibus erant subiecti, tum neque eorum familiæ: atque adeo nulla tum temporis fuit civilis societas ordinata.

46. *Protest.* Levitæ subiecti fuerunt Mosi.

Bellarmin. *Moses etiam fuit sacerdos.*

Protest. Mosi autem ut Principi subiectos fuisse Levitas, ex eo apparet, quod similiter postea subiecti fuerunt Iosua, Davidi, Salomoni, Hezekiæ, &c.

47. *Protest.* Christus ipse subiectus fuit Pilato. *Ioh. 10.*
Bellarm.

Bellarmin. *De facto, non de jure.*

Protest. Eodem facti genere atque adeo jure, quo Matri, & Legi fuit subjectus.

48. *Protest.* Ordo clericalis, non liberat (jure divino) à debito servitutis, à debito pecuniario, à debito conjugali: ergo nec à debito subjectionis civilis.

Bellarmin. *Non est par ratio: nam majus est vinculum inter dominum & servum, creditorem & debitorem, virum & uxorem, quam inter Principem, vel magistratum & civem.*

Protest. I. Auctor vinculorum istorum omnium, est unus & idem, videlicet, Deus. II. Si per Principem, vel magistratum, intelligatur publica potestas totius civitatis, cujus civis est membrum, non est simpliciter verum, quod dicitur de vinculo majore arctissimum enim est vinculum inter partem & totum. III. Vinculum illud quod minus est non solvitur sæpe, cum majus est solutum: conjugium solvitur, & debitum tamen non solvitur morte.

49. *Protest.* Lex Evangelica, & Baptismus non eximit a jurisdictione civili: ergo nec clericatus.

Bellarmin. *Non est eadem ratio, quia lex Evangelica, & Baptismus non excludunt Principatum civilem: sed Clericatus & Monachatus non potest suo munere recte fungi, nisi immunis esset à jurisdictione civili.*

Protest. Munera illa Clericorum & Monachorum non sunt à Deo, quibus ordinatio Dei est tam inimica.

50. *Protest.* Injuria fiet Principibus, si inviti suo jure priventur, quod in clericos, ante clericatum habebant.

Bellarmin. *Qui utitur jure suo, nullam facit injuriam.*

Protest. Hæc est ipsa quæstio, an sit jus Clerici.

Bellarmin. *Qui domicilium justa de causa transfert in aliam civitatem, vel Provinciam, desinit esse subditus priori Principi, sine injuria ejus.*

Protest. I. Omnibus ubique subditis hoc legibus non permittitur. II. Non est par ratio: quia talis civis bona, si maneant in ditione Principis prioris, tributum illi solvunt: & persona quando præsens est, ab ipso judicatur: sed clericus præsens, & se & bona sua quæ in ditione Principis possidet ipsius imperio subducit.

51. *Protest.* Una est civitas continens laicos & Clericos: hujus civitatis caput est Princeps: illi igitur subditi debent omnes.

Bellarmin. *Laici & Clerici formaliter constituent duas civitates.*

Protest. Paulus igitur non fuit Clericus Romanus: nam ille fuit formaliter civis Romanus Act. 16, 37. ejusdem plane civitatis cum Tribuno cap. 22, vers. 25 &c.

LIBER QVARTVS.

DE MONACHIS.

CAP. I. De vita Monastica.

T H E S I S I.

Bellarm. Nomina Monastices apud Græcos quinque inveniuntur: ἡσυχαστής, cultor, vel medicus: ἀγωνιστής, pugilis, seu exercitator: ἱερέας, supplex: Philosophus, & Monachus. Propter autem Monachi non sunt, nisi ii religiosi, qui soli vitæ contemplativæ dant operam: qui in actione versantur, regulares, vel religiosi vocantur.

Protest. Nullum nomen monastices ex libro vitæ, id est, ex Scripturis profertur. Omnia ista nomina (præter unum illud *Monachi*) prout officium denotant, conveniunt omnibus Christianis: prout actum designant, non Monachis hodiernis; sed Christianis illis qui vocationis suæ congruenter vivunt. **III.** Monachi solitarii nomen, non convenit membro vel Christianæ Ecclesiæ vel societatis humanæ, sed potius Nebuchadnetsari ab hominibus depulso, & in sortem brutorum detruso *Dan. 4.* & tales revera sunt inter Monachos illi, quos Durandus rational. lib. 2, cap. 1. appellat *grovagos*, vagabundos, & *circumcelliones*. Tales olim fuerunt quos Euagrius lib. 1, cap. 21 ita describit: *Terram depascuntur (unde & armenta vocantur) holum consequentes, ut vivant, ita ut suis ac bestiis similes reddantur aspectusque ipsorum. & mens quoque ab humana forma & mente disteant, & homines visos fugiant, &c.* **IV.** Qui soli vitæ contemplativæ dant operam, nec perfectionis, nec religionis regulam sequuntur. Status etiam apud Scholasticos ad officia & opera faciendâ, & relationem & obligationem habet. *Azor. p. 1. lib. 11, cap. 23.*

2. Bellarm. Religio (ut hic accipitur) est status hominum, ad perfectionem Christianam, per paupertatis, continentia, & obedientia vota tendentium.

Protest. I. Religio nusquam in Scripturis denotatur: neque ullus potest esse status religionis, alius à statu gratiæ, qui convenit omnibus fidelibus, qui sunt Christo insiti, & in regnum Dei translati. **II.** Paupertas, continentia, & obedientia erga hominem, non sunt via perfectionis, sed lex Dei. *Psal. 119, 1.* **III.** Monachi in ipsius ingressu professionis suæ finguntur perfecti; sic Alexander Alensis. p. 4. quæst. 23. m. 4. qui statum aggrediuntur perfectionis, non indigent relaxationibus, vel indulgentiis, non dantur igitur

indulgentia intrantibus in religionem, quia non debent dari non indulgentibus. Azorius etiam. p. I. lib. 12. cap. 5. hæc habet: *Thomæ, Cajetanus, Antonius Waldensis, Paludanus, Angelus, Sylvestri, & alii summiste, aperto docent per professionem, omnia vitæ pristina peccata deleri. Ex verbis Angeli, veteres Monachi didicerunt, per habitum vitæ monasticæ susceptum, restitui hominem in eum statum, in quo est quispiam, cum sacro baptismo renascitur: nec Monachum redditurum rationem de peccatis ante Monasticam vitam admissis, & si statim atque habitum suscepit, de vitâ decederet, eum in cælum evoluturum. IV. Monachi occupantur in operibus supererogationis, atque adeo sunt plus quam perfecti. Plus præstant quam Deus mandat: sibi superfluam habent perfectionem, ad alios perficiendos.*

Bellarmin. *Hoc interest inter Episcopos & Religiosos, quod Episcopi sunt in statu perfectionis adepti, Religiosi vero in statu perfectionis acquirendæ.*

Protest. I. Status perfectionis acquirendæ, est quies motus. II. Episcopi vel Pastores veri in eo statu sunt, qui indicatur fuisse Timothei, I epist. cap. 4. vers. 15. tuus profectus manifestus sit inter omnes. III. Si hæc esset ratio Episcoporum, & Monachorum, tum maxime consentaneum esset, ut soli Monachi veterani fierent Episcopi: & Episcopi imperfecti revocarentur denuo ad sua Monasteria: qualis tamen transitus juri Pontificio adversatur.

4. Bellarm. *Tres istæ virtutes, paupertas, continentia, & obedientia, sunt aptissima instrumenta perfectionis: qui tradimus Deo animum per obedientiam, corpus per continentiam, & res externas per paupertatem: continentia etiam remouet concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum paupertas, & superbiam vitæ obedientia.*

Protest. Tria ista, prout à Pontificiis docentur & exercentur, 1. Non sunt virtutes. 2. Non sunt instrumenta à Deo sanctificata ad perfectionem acquirendam. 3. Nihil Deo tradunt, nisi frustraneum & abominabile cultum. Matth. 15. 9. 4. Concupiscentias non remouent, sed celant.

5. Bellarm. *Ad ista tria accedere debet votum, ut sit status: protest enim aliquis perfectus esse, & non in statu perfectionis, quemadmodum multi sunt in statu perfectionis qui non sunt perfecti.*

Protest. I. Hanc necessitatem voti ad statum efficiendum, negat & refutat Henricus, apud Azorium, par. I. c. 11. c. 23. & Azorium habet non dissentientem. II. Statum perfectionis agnoscebat modo Bellarm. ipse in Episcopo, qui tamen, ut Episcopus nihil singulariter vovet. III. Fictitius & ridiculus est perfectionis status, qui hunc in modum à perfectione separatur: præsertim si adjiciatur placitum illud Pontificiorum: Religiosum Mona-

chum non peccare, si in vita perfectione minime procedat: quia scilicet non tenetur ex voto studere perfectioni, sed tantum in statu perfectionis manere. Azorius p. 2. l. 11. c. ult. quest. 11.

6. Possumus Deum diligere, eique servire. I. Per contemplationem. 2. Per actionem. 3. Per utramque simul. Hinc tria sunt genera religionum. I. Eorum qui profitentur vitam contemplativam solam. 2. Eorum qui profitentur vitam activam solam. 3. Eorum qui profitentur vitam mixtam.

Protest. I. Nemo potest Deum diligere eique servire, in contemplatione sola. Theologia est nobilissima praxis. II. Nemo servit Deo sicut debet, nisi ipsi serviat in communione sanctorum, ita ut Ecclesie Dei suam operam navet. III. Contemplatio & actio, unam tantum constituunt religionem, quæ est fidelium omnium communis. Sed Bellarm. per vitæ mixtæ Monachos intelligit præcipue Iesuitas: quorum multi in sua vita mixta, (si vox populi sit vera) imitantur illos Monachos, qui ut Zozomenus lib. 1, cap. 21. refert, in mediis turbis versantes circulatores sese nuncupabant, cum viris viri, & cum mulieribus mulieres esse volentes.

7. Bellarm. Varietas hæc institutorum, in eadem fidei consensione, nihil obest Christianæ religioni, sed potius valde prodest. I. Quia hac ratione provisum est omni hominum generi. 2. Quia cum omnis ordinis initio ferveat, paulatim autem postea fervorem illum remittat, varietate ista, fervor in Ecclesia perpetuo conservatur.

Protest. I. Varietas religionum, in eadem religione, tantum obest illi quantum unitati obest multitudo. Huc accedit (quod Canus lib. 5, cap. 5. paulo ante finem habet) vel in Concilio Lateranensi animadversum fuisse, religionum nimiam multitudinem, quam nunc esse videmus, valde Ecclesia Christi incommodare. II. Deus in Scripturis prospexit satis omni generi hominum, quantum attinet ad religionem veram: sed sicut apud veteres Romanos, quidvis colere jus fuit, præter verum Deum. Tertul. Apolog. ut omni generi hominum in communi errore providerent: sic Pontificii quamlibet religionis formam admittunt præter veram, ut omne genus hominum in religionis depravatione retinerent. III. Christus certum ordinem religionis constituit ad finem usque duraturum Ephes. 4. cujus etiam zelus, conservari potest, sine ullo instituto novo & humano.

8. Bellarm. Olim Antonius, Basilus, Augustinus, Benedictus religiones instituerunt, sine ulla Pontificis approbatione quaesita: nunc autem ex occasione Waldensium, confirmatio Papæ est necessaria ad religionem novam instituendam.

Protest. I. Ex hoc ipso videre est, Papam olim non ita dominatum fuisse in Ecclesia, ne quidem seculis istis Monastici

asticis & corruptis, sicut nunc inter suos facit. II. Hinc etiam apparet, variarum istarum religionum illum fructum fuisse, ut veræ religionis restitutio, quam solam Valdenses quæsiuisse constat, visa fuerit multis religio quædam nova. III. Quæstio hic exoritur (quam Bellarminus sicco pede transit) Vtrum Papa non possit errare in ordinis huius aut illius approbatione ac confirmatione, cum magno Ecclesiæ ac religionis detrimento. Qua de re ita pronunciat Canus loco modo citato: *Ordines vel probare, vel refellere, non ad ea pertinet in quibus summus Pontifex errare nequit. Nostro hoc seculo, tam multa sunt religiones à Pontificibus confirmatæ, ut qui eas omnes tueri velit tanquam Ecclesiæ vel utiles vel necessarias, hic imprudentia, ne dicam stultitia nomine, jure optimo summisque rationibus arguatur.*

De Origine Monachorum.

9. Bellarm. Nos offendemus. 1. Religiosam vitam, diu ante quartum seculum incepisse. 2. Originem ejus non fuisse casum, vel errorem, vel pravam imitationem, sed perfectionis desiderium. 3. Religionem qua nunc sunt, easdem esse quoad essentiam, cum iis qua erant temporibus antiquissimis.

Protest. I. Istis omnibus concessis, Monachatus tamen potest esse planta quam non plantavit Pater ille celestis, atque adeo eradicanda. Mat. 15, 13. II. Primum horum non potest probari, de ordine aliquo Monasticen viventium, secundum certam regulam ab homine excogitatam. III. Secundum non est verisimile, nisi intelligatur de tali desiderio perfectionis quale Apostolus tribuit Galatis. c. 3. vers. 3. *adeo amentes estis? quum spiritu inceperitis, nunc carne perficimini?* sic autem inepta est oppositio illa, quam Bellarm. facit, inter perfectionis desiderium, & pravam imitationem. IV. Tertium est manifeste falsum.

10. Bellarm. Gen 4, 26. *Enoch instituit peculiarem aliquem cultum, & sublimiorem, quam esset religio vulgi, dicitur enim primus cepisse invocare nomen Domini.*

Protest. I. De instituto Enoch vel alterius cujuspiam hominis, nihil ibi dicitur. 2. De facto narratur, quod nomen Dei, non Enoch, incæpit eo tempore singulariter, distinctionis causa vocari super quosdam, qui filii Dei nominabantur, in oppositione ad filios hominum, Gen. 6, 2. quid hoc ad filios Benedicti, Francisci, Dominici, &c.

11. Bellarm. Num. 6. *habemus vota Nazæarum.*

Protest. Vota libera, secundum regulam à Deo præscriptam, sine paupertatis, continentiae, aut obedientiae nexu, nihil commune habent cum Monachatu.

12. Bellarm. *Helias, & Helizans, cum filiis Prophetarum, sine uxoribus, ac diuitiis, vixerunt in mundo.*

Protest. Sine diuitiis quidem studiose comportatis: sed neque sine possessionibus, neque perpetuo sine uxoribus sicut apparet in ipsis Prophetis, Ieremia, Samuele & aliis.

13. Bellarm. *Rechabai, Ierem. 35. figura fuerunt Monachorum nostrorum.*

Protest. Habuerunt illi uxores, filios, & filias: *vers. 8.* & in civili modo vivendi, auscultabant præcepto sui patris. Nihil hic monasticæ religionis.

14. Bellarm. *Iohannes Baptista, Princeps fuit Monachorum & Eremitarum.*

Protest. Ille tamen regulam nullam suis discipulis tradidit observandam, præter illam quæ communis est omnium Christianorum: versabatur quidem in deserto, variis oppidis instructo, partim propter antegressam prophetiam, & partim propter aquarum commoditatem. *Ioh. 3, 23.* sed nihil cultus, aut perfectionis in eo collocabat.

15. Bellarm. *Apostoli primi fuerunt Monachi Christiani, vitam ærenobiticam instituentes, ubi essent omnia communia. Act. 4, 33. quæ ratio vivendi fuit eorum tantum qui volebant perfectius vivere, illi autem voto ad illam perfectionem semet obligabant.*

Protest. I. Bellarm. antea cap. 2. docuit Monachatum esse hominum, non perfectorum, sed tendentium ad perfectionem: ac proinde statum Episcoporum, non esse statum Monachorum, quia non est status perfectionis acquirendæ, sed acquisitæ. Hic tamen Apostolos ipsos collocat in statu Monachali, infra statum Episcoporum, quos vult successores esse Apostolorum. II. Docuit etiam cap. 1. proprie Monachos non esse, nisi qui soli vitam contemplativam dant operam: Hic tamen Apostolos qui à Christo vocati fuerant ad vitam activam, eamque maxime laboriosam, vult primos Monachos fuisse. Huiusmodi contradictiones, sunt ipso Bellarm. indignæ. III. Neque mentio fit ullius instituti Apostolici in textu: neque praxin ullam talis instituti, narrat historia rerum ab ipsis gestarum. IV. Communicatio bonorum singularis, eo tempore adhibita fuit, non ex voto, sed ex occasione, non ad spirituales perfectionem acquirendam, sed ad corporalem defectum amovendum.

CAP. II. De Consiliis.

Bellarin. I. Consilium perfectionis est opus bonum, à Christo nobis non imperatum, sed demonstratum: non mandatum, sed commendatum.

Protest. I. Mandata perfectionem docent summam: *Psal.* 119, 96 non Consilia tantum. II. Consilium prout distinguitur, prorsus à præcepto, non potest esse opus bonum: quia sicut omne opus malum prohibetur, sic omne bonum imperatur. *Phil.* 4, 8. III. Consilium nobis datur non tantum à Christo in novo testamento (sicut Pontificii volunt) sed etiam in veteri, à Prophetis. IV. Quicquid à Christo nobis demonstratur, & commendatur ut faciendum, id ipsum imperatur, & mandatur: quodcumque enim Deus notum nobis facit, se velle, ut aliquid faciamus, illa voluntate, tanquam lege tenemur. *Matth.* 7, 11. *I Thess.* 4, 2, 3. & 5, 18.

2. Bellarm. Differt à præcepto ex parte materia, dupliciter: 1. Quia materia præcepti est facilior, & sumpta ex principiis naturæ: consilii autem, difficilior, & superans quodammodo naturam. 2. Quia materia præcepti bona est, sed consilii melior, & perfectior: si scilicet circa eandem materiam versentur.

Protest. I. Difficilius est præcepta Dei perfecte implere, quam ut difficiliora consilia quæramus. II. Naturam nobiscum natam, superant varia præcepta: natura nobis divinitus communicata. *2 Pet.* 1, 4. à nullo consilio magis quam à præceptis superatur: *Phil.* 4, 13. III. Nulla materia potest esse melior aut perfectior, quam legis regie, *Iac.* 2, 8.

3. Bellarm. Differt ex parte subjecti, quod præceptum commune sit omnium, consilium non item.

Protest. Omne præceptum non est omnium commune: ut illa quæ sunt propria Pastorum, Parentum, liberorum, &c.

4. Bellarm. Ex parte formæ, quod præceptum sua vi obligat, consilium in arbitrio hominis positum sit.

Protest. Consilium absolute positum in arbitrio hominis, non est voluntas Dei: neque est opus bonum.

5. Bellarm. Ex parte finis: siue effectus, quod Consilium si non observetur, nullam habet pœnam: & si servetur, majus habet præmium.

Protest. I. Si consilium datum sit bonum & accommodatum, non potest negligi sine peccato, cui pœna debetur. II. Præmium nullum (nedum majus) illi debetur, qui facit quod non præcipitur, recte enim Alexander Alenfis, *p. 3. q. 63. m. 5. a. 2.* Nullus servus Deo (proprie loquendo) nisi qui facit?

facit quod Deus praecepit, & sicut praecepit: aliud opus non potest esse servitium, quo (proprie loquendo) serviat Deo: & ideo ex tali opere (proprie loquendo) non meretur aliquod bonum.

6. Bellarm. Sententia Catholicorum omnium est, multa esse vera & proprie consilia Evangelica, sed praecipue tria: Continentiam, Obedientiam & paupertatem.

Protest. I. Omnium Catholicorum Papistarum non potest esse una sententia de numero consiliorum, quia multa sunt: quia non consentiunt inter se de consiliorum natura, qualis sit. Consilium appellant quidam, illud quo opponi putant peccato veniali, sic Scotus in 2. d. 21. q. 1. & Gabriel Biel in d. 22. q. 1. a. 3. dub. 1. Alii Consilia volunt esse illa, per quae melius & expeditius homo salutem consequatur: ita ut naturam habeant mediorum aut instrumentorum tantum: sic Medina in 1. 2. q. 108. a. 4. & Bellarm. ipse cap. 2. At vero Bellarm. cap. 7. consilii naturam in neutro horum collocat, sed ut ante vidimus, in commendatione non obligante, Non potuit igitur narrare Bellarm. quam multa sint Consilia, ex sententia omnium Catholicorum, sed tantum esse multa, cum tamen intererit vel maxime conscientiae omnium, scire quam multa sint consilia, ne liberum sibi relinqui putent tanquam consilium, quod est necessarium Dei praeceptum. II. Tria illa praecipua consilia, prout jam à Monachis observantur, nihil habent commune cum Evangelio Christi.

Argumenta Bellarmini.

7. Bellarm. Isaia 56, 4, 5. Eunuchis voluntariis promittitur major gloria, quam sit filiorum & filiarum Dei, ubi etiam continentur consulti (qui elegerint) & declaratur meritoria gloria singularis.

Protest. I. Eunuchi non magis hoc loco approbantur quam alienigenae. v. 3. II. Nihil promittitur Eunuchi quia tales sunt, sed quia apprehendunt fœdus Dei. v. 4. hoc autem non est consilium, sed maxime necessarii praeceptum. III. Eunuchi nominantur v. 3. tanquam ii qui per defectum illum videri possint a benedictione Dei alieni, Deuter. 23. sicut sterilis quae non parit, c. 54, 1. Majorem gloriam tribuere Eunuchis, quia tales sunt, quam filiis Dei per adoptionem, est blasphemia insignis in Deum & Christum quorum summa gratia est adoptio nostra. Eph. 1, 5. Gal. 4, 4, 5, 5. Non laudantur Eunuchi, qui eligunt Eunuchatum: sed qui eligunt voluntatem Dei: hæc autem electio est via veritatis, id est praeceptorum Dei: Psal. 119, 30, 6. Nulla fit mentio alicujus meriti, sed doni: nomen aeternum dabo eis. Sed Pontificiorum logica, meritum concludit ex dono.

S. Bellarm.

8. Bellarm. *Mat. 13.* Terra bona una pars reddit fructum centum, alia sexagesimum, alia tricesimum. Hac est distinctio virginitatis, viduitatis, & conjugii casti.

Protest. Si lusoria hæc interpretatio esset admittenda, queretur inde. I. Sermonem de Regno Dei, nihil con-
nere, præter illa quæ pertinent ad castitatem. II. Nul-
s esse fructus cordis boni & honesti, præter hunc u-
um: *Luc. 8, 15.* III. Interpretationem parabolæ, à Sal-
itore adhibitam, esse ipsa parabola obscuriorem.

9. Bellarm. *Matth. 19.* Sunt Eunuchi, qui seipsos castraverunt
propter regnum cælorum.

Protest. Hoc non est omnium volentium, aut voven-
um, sicut Cajetanus observat in illum locum, sed qui-
is datum est. 2. *Propter regnum cælorum*, notat finem, non
æmium, id est, ut possint expeditius vacare regno Dei
omovendo.

Bellarmin. *Contra est omnium Patrum expositio.*

Protest. Non est. nam Thomas ipse, ex Hieronymo, *pro-*
er regnum, interpretatur, *propter Christum*, quamvis autem
ldere solent Patres mercedis promissionem, hoc tamen
eque adversatur interpretationi nostræ, neque meritum
apisticum infert. Hoc utcumque certum est ex Scriptu-
s: Regnum Dei non esse in istiusmodi externis: *Rom.*
4, 17. & talia non posse nos Deo commendare, ut am-
ius habeamus propter illa: *I Cor. 8, 8.*

10. Bellarm. *Matth. 19, 24.* Si vis perfectus esse, vade vende
omnia, &c.

Protest. Adolescens iste, falso sibimet arrogaverat im-
etionem totius legis: ut igitur luculenta experientia
onvinceretur erroris, singulare istud, non supra, sed se-
undum legis mentem, ipsi proponitur, ut ex Dei volun-
te, (per eum declarata, quem ipsemet agnoscebat Do-
lorem bonum, ac divinum) venderet omnia &c.

Bellarmin. I. *Credibile est eum vera dixisse: quia Dominus intui-*
s eum, dilexit eum: Mar. 10, 21.

Protest. Non est hoc credibile: I. Quia Dominus *vers.*
3. ostendit ex ejus exemplo, divites non facile introire
i regnum Dei: at vero si legem servasset, jam antea in-
ressus fuisset ad vitam: *vers. 17.* II. Quia ille qui dili-
it, ex toto corde, paratus est omnia dimittere, propter
eum: nec efficitur tristis, si ei dicatur a Deo, ut dimit-
it omnia; iste autem juvenis, audito Christi verbo tri-
is discessit. *vers. 22.* Quod autem Dominus eum dicitur
ilexisse, hoc nihil aliud indicat, quam quod studium e-
is, quamvis cum errore conjunctum approbavit, & pla-
de cum ipso egit.

Bellarmin.

Bellarmin. *Qui diligit ex toto corde, non tenetur facere omnia, quæ Deus consulit, sed solum quæ præcepit: hoc autem consilium esse: ex apparet, quod non absolute, sed sub conditione proponitur: si vis perfectus esse.*

Protest. I. Sophistice declinatur vis argumenti. Nostri verba sunt *qui diligit ex toto corde, paratus est omnia dimittere propter Deum: nec efficitur tristis, cum eo vocatur.* Bellarm. antea respondit: *eum qui diligit, non teneri facere omnia quæ Deus consulit.* Non quæritur hic de obligatione, sed de promptitudine animi, ex dilectione Dei fluente. *II.* Tota hæc sophistica, satis refutatur verbis illis Christi, *Ioh. 21, 15 & diligis me? pascere agnos meos.* Vbi ostendit Dominus, eum qui diligit ex toto corde, paratum semper esse sequi Christum quocunque vocat vel ducit. *III.* Non magis conditio nalis fuit hæc vocatio huius adolescentis, quam altera Petri sicut apparet ex *Marc. 10, 21. Luc. 18, 22.* *IV.* Præcepta ipsa, cum simili conditione aliquando proponuntur. *I Pet. 1, 17.* *V.* Perfectio ipsa præcipitur *Matth. 5, 48.* consequenter omnia illa quæ necessaria sunt ad perfectionem.

II. Bellarm. 3. Dominus *Mat. 5.* loquitur de perfectione necessaria ad salutem, hic autem de perfectione alia, quæ non est necessaria ad salutem, sed ad excellentiorem gloria gradum: alias tenerentur omnes vendere omnia.

Protest. I. Bellarm. hic ad incitas redactus, consilium num evertit, ut aliud possit sophistice tueri. Perfectio enim illa de qua agitur *Mat. 5, 48.* illa est quæ describitur *v. 44. diligite inimicos vestros &c.* hanc autem perfectionem omnes Pontificii referunt ad consilium, non ad præceptum: sicut & ipse Bellarm. non obscure facit, de iustificat. *l. 4, c. 3.* & huius libri *cap. 3. ad cap. 8.* *II.* Perfectio illa quam Bellarm. hoc in loco concedit præcipi, est summa imitatio perfectionis divinæ: *estote perfecti, ut Pater vester perfectus est.* Perfectio igitur superior, superare debet imaginem Dei. *III.* Duæ perfectiones ejusdem gratiæ eodem sensu finguntur, quo duo extrema puncta in terminis unius ejusdem lineæ. *IV.* Quamvis hæc perfectio præcipiatur, non inde tamen sequitur, omnes teneri omnia vendere: quia quoad actum ipsum non præcipitur omnibus, huic tamen adolescenti singulariter fuit præceptum.

Bellarmin. 4. *Sicut servare mandata est medium omnibus ad vitam æternam; sic vendere omnia est omnibus medium ad perfectionem.*

Protest. Neque par est ratio: quia illud est juris communis, hoc autem singularis vocationis: neque verum illud, observationem legis esse peccatoribus medium efficax ad vitam æternam.

Bellarmin.

Bellarmin. 5. *Idē hoc officium pertinebat ad Apostolos. v. 27. 28.*

Protest. Agnoscimus: & inde concludimus duo: I. Non uisū consilium liberum, sed præceptum necessarium: uia Apostolis non fuit liberum relictum, utrum sequerentur Christum necne, eo modo quo eum sequebantur, sed cum obedientiæ necessitate mandatum. II. Perfectionem supra legem, in isthoc officio non contineri: uia Apostoli ipsi qui hoc præstiterant, imperfectionem quam agnoscebant. *Phil. 2. 12. Iacob. 3. 2. 1 Ioh. 1.*

12. Bellarm. *Ibidem habetur consiliū de obedientia: sequere me.*

Protest. Agitur hac phrasi, de obedientia quæ necessario debebatur Christo: non de illa quæ homini alicui sponte exhibetur.

Bellarmin. *Hoc loco agitur de obedientia, quæ necessario debetur Deo: sed Matth. 29. & Luc. 18. agitur de obedientia quæ solis iis consultatur, qui volunt esse perfecti.*

Protest. I. Bellarm. in isto commento fuit plane vertiginosus. Agitur (inquit) hoc loco (id est Matth. 19.) de obedientia quæ necessario debetur, sed agitur Matth. 19. de obedientia illa quæ consultatur solis perfectis. Quasi Matth. 19. & Matth. 19. essent duo varia loca. II. Agitur manifeste de tali sequela Christi, quam Apostoli ex vocatione singulari præstabant. Hanc utem qui pendere faciet ex libero consilio perfectionis, usque præcepto ullo, non erit sane juris Apostolici consultus.

13. Bellarm. 1. Cor. 7. 25. *Præceptum non habeo: consilium autem do, & v. 40. Vidua quæ ita manet, beatior est secundum meum consilium, &c.*

Protest. I. In Græco textu (ut Cajetanus observat) non est consilium, sed sententia. II. Neque ex voce neque ex sensu contextus, colligi potest cum ulla specie, consilium liquod Pontificium, id est opus perfecta Dei mandatorum observatione perfectius, Deo gratius, & magis meritum vitæ æternæ. III. Sententia illa, quam dicit Paulus, neque omnia tempora respicit, sed instantem necessitatem v. 26. neque omnes & singulos homines, sed eos, quibus Deus paritū est donum, v. 17.

Bellarmin. *Omnes possunt habere hoc donum si a Deo petant.*

Protest. Sponsore Bellarmino, qui tamen hoc eodem c. 9. ostendit illos, qui habent continentis donum, posse illud amittere, vici aliquando a tentatione.

Bellarmin. 2. *Nulla consultatio est de eo quod non est in nostra potestate.*

Protest. Est tamen consultatio de iis rebus quæ aliquando sunt in nostra potestate, & aliquando non sunt, an, & inatenus sunt in nostra potestate.

Bellarmin. 3.

Bellarmin. 3. *Continentia conjugalis est etiam donum Dei.*

Protest. Sic est : sed hoc donum est ordinarium, & institutum Dei ex promissione comitatur.

Bellarmin. 4. *Instans necessitas vers. 26. significat instantem hujus mundi finem, vers. 29.*

Protest. Neque ita est neque si ita esset, aliud aliquid sequeretur, quam quod Apostolus concludit *vers. 29. qui habent uxores, sint ut non habentes &c.*

Bellarmin. 5. *Virginitas est res qua colitur Deus & qua placeo Deo vers. 34.*

Protest. Si hoc simpliciter verum sit, tum Romanæ Vestales sanctiores fuerunt Sara, Rebecca, &c.

Bellarmin. 6. *Continentia est per se honesta ac decora, & proinde Deo cara, & simul utilis ad orandum vers. 35.*

Protest. Nihil horum dicitur in textu : sed laqueus voti prohibetur.

Bellarmin. 7. *Beatior est qua manet vidua vers. 40*

Protest. Cæteris paribus, & tali tempore, est beatior Sed quid hoc ad Rhombum?

15. Bellarm. 1. *Corint. 9. toto capite Paulus conatur ostendere, plus fecisse, quam sibi esset præceptum.*

Protest. 1. Toto hoc capite, conatur Paulus ostendere suo exemplo omnibus Christianis remittendum esse de suo jure, ad scandalum aliorum vitandum. Hoc autem qui non facit, peccare in Christum, & perdere eos propter quos Christus est mortuus, ostenderat antea *cap. 8. vers. 11. & 12.* quod igitur a se factum, & ab aliis faciendum ostendit, non est plus quam Deus præcepit. II. Satis disertus ostendit Paulus, se nullum opus supererogationis prædicare, tum aliis in locis, 1. *Cor. 4. 4. Phil. 3.* Tum etiam in isto capite nam. 1. Tam necessarium fuisse testatur quod fecit, ut mori se maluisse dicat, quam illud omisisse : *vers. 15. 2.* Ex omissione tali, sequuturam docet interruptionem Evangelii Christi : *vers. 12.* mercedis privationem propter potestatis abusum : *vers. 18.* 3. Bellarm. ipse docet *Episcopos debere esse perfectos cap. 3.* annon Apostoli eadem lege tenebantur?

15. Bellarm. 1. *Gloria quam sibi tribuit Paulus, fuit gloriatio coram Deo, & merces à Deo non coram hominibus, & ab hominibus.*

Protest. Neque nos dicimus fuisse gloriationem istam tantum coram hominibus, aut mercedem ab hominibus sed 1. Non esse coram tribunali Dei, quasi vel plura & præstantiora opera præstitisset, quam Deus in suis mandatis præscripserit, *Rom. 3. 27. Ehp. 2. 9. 2.* esse gloriationem conscientie bonæ. 2. *Cor. 1. 12.* & ex collatione ad alios : *v. 3. mea dissensio apud eos qui in me inquirunt 2. Cor. 11. 12.*

ut amputem occasionem iis qui exoptant occasionem, ut in eo de quo gloriantur. inveniatur quales & nos.

16. Bellarm. 2. *Apostoli ceteri sumptus à populis accipiebant: nec tamen peccabant.*

Protest. Non fuit eadem ratio: quia tales æmulos non habuerunt cæteri, quales Paulus: neque fuit eorum authoritas in dubium revocata.

Bellarmin. 1. *Tum non recte probaret Paulus, exemplo aliorum Apostolorum, se potuisse alia populo.*

Protest. Imo rectissime hoc probat, quoad jus commune licere, quamvis propter circumstantias varias non expediret ad ædificationem. 1 Cor. 10. 23.

Bellarmin. 2. *Paulus abstinuit ab accipiendis sumptibus, non propter Pseudoapostolos, sed ne gravaret populos.*

Protest. Nunc hac nunc illa causa: & nonnunquam utraque. 2 Cor. 11, 8, 12.

Bellarmin. 3. *Propter Pseudoapostolos, debuisset potius accipere sumptus: illi enim accusabant Paulum, quod non viveret more aliorum.*

Protest. Hoc est plane ridiculum: fuisse qui vocarent in dubium, an Paulus esset Apostolus verus, quia non edebat, & bibebat, & uxorem circumducebat, Ecclesiæ sumptu.

17. Bellarm. *Ad argumenta contraria ex textu petita, respondetur: I. Licere mori pro opere supererogationis.*

Protest. Bonum fuit igitur Apostolo mori potius, quam eo modo vivere, quo Petrus cum cæteris Apostolis vivebant, quamvis omnes circumstantiæ & conditiones extrinsecæ pares essent. Melius fuit ut Paulus cessaret ab Evangelio prædicando, quam sine supererogatione prædicare. Istiusmodi comparationes in Scripturis non comparent. Neque revera consistere possunt cum doctrina Papistica: *Consilium enim non observatum nullum habet peccatum aut penam: estque in arbitrio hominis positum.* Bellarm. cap. 7. *moræ autem plus habet in sese fugiendum.*

Bellarmin. 2. *Paulus nisi hoc fecisset, desperabat tantum de gloria singulari.*

Protest. Omnem expectationem mercedis illa ratione perituram fuisse, satis manifeste dicitur vers. 17 & 11. Preterea nullam coronam expectavit Paulus ex operibus supererogationis, sed certamine certato, cursu peracto, & fide servata. 2 Tim. 7, 8.

Bellarmin. 3. *Abuti potestate, vers. 18. est vehementer illa uti.*

Protest. Et vehementer semper & ubique uti, est abuti.

Bellarmin. 4. *Non fuisset peccatum accipere sumptus à populo etsi amsi inde sequeretur aliqua retardatio cursus Evangelii.*

Protest. Sed fuisset peccatum, dare scandalum vel interruptionem

ruptionem Euangelio : hoc autem Apostolum cavisse apparet, *vers. 12. ἵνα μὴ ἐγκοπὴν τινὰ δώμεν.*

Bellarmin. 5. *Quomodo igitur potuit apud homines gloriari Paulus de opere indebito?*

Protest. Non simpliciter : sed quia ex jure & iustitia communi non debebatur, quamvis ex singulari conditione rerum, & ex charitate fuit necessarium.

18. Bellarm. *Apoc. 14, 4. soli virgines canticum canere potuerunt.*

Protest. Mystice intelliguntur ii qui non sunt maculati Idololatria Meretricis magnæ.

Bellarmin. *Pauci tantum fuerunt, vide centum quadraginta quatuor millia.*

Protest. Non omnes electi designantur, sed primitiæ tantum certi cujusdam ævi.

Bellarmin. *Dixisset Iohannes eos non coinquinatos cum muliere, intellexisset de fornicatione Babylonis.*

Protest. Non sequitur : quia Meretrix illa magna & multiplex ejus scortatio, commode notatur numero plurali : Vtunque fuerit, omnes conjuges non possunt excludi ex isto numero, nisi per doctrinam illam dæmoniorum, quæ conjugium damnat ut iniquationem, hæc enim sunt verba : *non fuerunt coinquinati.*

19. Bellarm. *Idem probatur exemplis primitivæ Ecclesiæ.*

Protest. Tam demum, cum unum exemplum ex Scripturis proferetur, quo afferitur, aliquid boni meritorii, præstitum fuisse, supra omnia Dei mandata.

Bellarmin. *Probatur etiam clarissimis testimoniis Patrum.*

Protest. Quin semina quædam istiusmodi errorum, in Patrum scriptis reperiuntur, negari non potest : sed in iisdem etiã reperiuntur principia vera quibus isti errores possint refelli. Pontificii autẽ errores illos retinuerunt, excoluerunt, & auxerunt, Principiis veris neglectis & rejectis.

20. Bellarm. *Naturalis ratio docet, præter perfectionem illam qua necessaria est ad esse verum, aliam esse necessariam ad bene esse : & præmia singularia illis esse constituenda, qui virtutes heroicas ostendunt, præter illa qua constituuntur servantibus leges.*

Protest. Præcipiuntur à Deo illa quæ pertinent ad bene esse, & ad heroicas virtutes. Lex Dei est perfecta : humanæ omnes imperfectæ. Bellarm. ipse hoc fatetur *cap. 2.* cum docet ex Scholasticis, *Episcopos debere esse perfectos, & ad eum gradum charitatis pervenisse, ad quem religiosi tendunt.* Annon præcipitur Episcopis illa perfectio, quam debent habere?

Argumenta nostra.

21. *Protest.* Deus jubet se diligere ex toto corde, &c. *Matt. 22.* Nihil igitur superest non præceptum, quod erogemus.
Augustinus

Augustinus lib. 1. doct. Christ. c. 22. ita concludit & de spiri-
 & lit. cap. ult. & de perfectione justitiæ, affirmat :
 præceptum dilectionis, aut etiam præceptum non con-
 upiscendi, in hac vita impleri non posse sic etiam Ber-
 nardus serm. 59. in Cantic. & Thomas 2. 2. q. 44. a. 6.
 184. a. 3.

Bellarmin. 1. *Diligere corde, anima &c. est diligere vere, sincere,
 non fecte non simulate.*

Protest. I. Hoc aliquid est, sed non totum quod his ver-
 is præcipitur, tunc enim illi etiam qui minimum gradum
 eræ charitatis habent, quamvis tepidi fuerint, hoc præ-
 ceptum perfecte implerent. II. Nemo unus est ex om-
 nibus Scholasticis, quin singularem aliquam emphasin
 tribuit enumerationi illi partium *toto corde, tota anima, &c.* id
 quod postulat etiam plenitudo illa præceptorum Dei, qua
 multa paucis, non unum tam multis explicari solet.

Bellarmin. 2. *Si jubeamur omnes illas potentias exercere ad gloriam
 Dei, dicendum est hoc, tum solum præcipi, quando id necessitas gloriæ
 Dei procuranda requireret, alio autem tempore si id fieret, opus esse con-
 sili & supererogationis.*

Protest. Hac in re, maxime complent Pontificii mensu-
 ram patrum suorum Phariseorum, dum irritum faciunt
 mandatum Dei per traditionem suam : ita enim inter-
 pretantur maximum hoc mandatum, ut non possint cer-
 um tempus invenire, quo homines eo teneantur, ita ut
 debeant actum dilectionis Dei exercere. Duodecim sunt
 inter eos variantes hac de re opiniones : ut videre est a-
 pud Azorium, p. 1. l. 9, c. 4. & apud Filinium de cas. consc.
 tract. 22, c. 9. qui sapientissimorum Pontificiorum senten-
 tia, hoc præceptum non obligare docet, inter primum ra-
 tionis usum, & ultimum articulum mortis, nisi quinto quo-
 que anno. Quod autem ad hanc Bellarmin. regulam : *quando
 necessitas gloriæ Dei procuranda requirit* ; refellitur ibid. ab alte-
 ro Jesuita : *quia est valde incerta* : sicut revera est, nisi expli-
 cetur. Ex hac igitur sapientia Papistica, si quis semel in
 anno, aut bis in quinquennio, eleve cor suum ad dile-
 ctionem Dei eliciendam, ille plus facit, quam lex Dei re-
 quirat, & meretur ex supererogatione.

22. Bellarmin. 3. *Augustinus, Bernardus, Thomas docent, illa par-
 ticulari (ex toto) imperari nobis omnes gradus charitatis : ex quo recte de-
 ducunt hoc mandatum, in hac vita perfecte impleri non posse, quæ sen-
 tentia cum nostra non pugnat : quia existimant simul imperari medium,
 & indicari finem : & docent eum non esse prævaricatorem qui non at-
 tingit ad finem : etiamsi enim nihil addi potest huic præcepto, quatenus
 indicat finem ; potest tamen eidem aliquid addi, quatenus indicat medium.*

Protest. Prævaricatur Bellarmin. in toto hoc effugio.
 Nam

Nam I. Peccator aut prævaricator aliquis dicitur dupliciter, vel qui est in statu peccati, & irregeneratus: vel qui est in statu gratiæ, sed nondum perfecte à peccato liberatus: qui sincere & efficaciter diligit Deum, quamvis imperfecte, non est prævaricator priore sensu: sed posteriore tantum. II. Et finis est duplex, alius internus, qui est rei finitæ perfectio: alius externus, qui est ejus effectum: Nullus autem actus à Deo præcipitur, cujus finis non simul etiam præcipitur, sensu priore: finis autem externus, non tam ad præceptum pertinet, quam ad promissionem. III. Sicut finis charitatis nihil potest addi, si neque actui ejus perfectio, quatenus est medium: non enim esset medium perfectum, si augmentum desideraret.

23. Bellarm. 4. *Verior explicatio & Scripturis conformior est illi particula, ex toto corde, imperari solum ut amemus Deum præcipuo amore, nihilque illi in amore anteponamus, vel æquemus. Hoc autem sensu perfecte servari potest istud præceptum in hac vita.*

Protest. I. Contra docent Scholastici veteres: Alexander Alensis, p. 2. q. 109. m. 6. Præceptum de diligendo Deo, non potest impleri in via, ratione circumstantia, qua est, ex toto corde: hanc autem circumstantiam explicat, par. 4. q. 17. m. 7. Ita diligere; ut nihil retrahat, aliquo modo, ad tempus, ab effectione in Deum Lombardus, sententiarum ac Scholasticorum magister l. 3, d. 27. Hoc præceptum non penitus impletur ab homine, in hac mortali vita: sed ex parte, non ex toto. Quod autem solent recitiores negare, hanc perfectionem dilectionis, cadere sub præcepto, pro statu via, in eo & veritati, & sibi metipsis, grati contradicunt, ut justitiam operum possint cum aliquo colore tueri: perfectionem absolutam statuunt, in illa obedientia quam multiplicem defectum, vel perfectionis privationem trahere secum fatentur. Nullam rationem talis assertionis reddunt, nisi quod summa perfectio nobis in hac vita impossibilis: cujus consequentiæ ratio est ipsa controversia. II. Quod Bellarm. dicit de præcipuo amore, ambiguum admodum est: vel enim præcipit debet esse amor quoad affectionem tantum, vel etiã quoad intensiorem, si priore sensu intelligatur, tum præcepto huic satisficere possumus, vel minimo dilectionis gradu, ut Azor p. 1, l. 1, c. 4. concedit: quod abhorret à communi Christianorum sensu: si posteriore, tum summus gradus requiritur quod nos affirmamus, & Bellarm. negat.

24. Bellarm. 5. *In Scripturis passim ita accipitur illa vox, totum, vel omnis.*

Protest. I. Nusquam ita accipitur in simili phrasi, toto corde, tota anima, & omnibus viribus. II. Vbi ita accipitur ibi hyperbole manifesta, sed in solemnibus præceptis De-

ta

alis forma loquendi nullum habet locum: nunquam
ius dicitur quam requiritur, sed maxima ex parte mi-
nus.

25. Bellarm. 6. *Scriptura docet hoc præceptum esse facile.*

Protest. Nusquam docet perfectam observationem hu-
ius præcepti talem esse.

26. Bellarm. 7. *Deus promisit, se facturum, ut tempore nov-
æ testamenti impleretur.*

Protest. Quod essentiam, in hac vita, non quoad gradum.

27. Bellarm. 8. *Multi hoc mandatum impleverunt.*

Protest. Voluntate Syncera & efficaci, non actu com-
pleto.

28. Bellarm. 9. *Patres docent, nihil impossibile nobis à Deo
mandatum esse.*

Protest. Vere hoc dicitur, si recte accipiatur. Possumus
nimper Dei gratiam, inchoative præstare omnia Dei
mandata, in hac vita, & in futura perfecte.

29. *Protest.* Hactenus expendimus quæ Bellarm. oppo-
nit argumento nostro primo, sed observandum est, pro-
positionem argumenti esse huiusmodi: *Qui non possunt im-
plere, vel qui non implent mandata, illi non possunt supererogare:* hanc
propositionem Bellarm. non negat: sed ad assumptio-
nem respondet. Quamvis igitur vera essent quæ dixit
Bellarm. de possibilitate huius præcepti observandi: quia
amen illi qui Monachatum suscipiunt inter Pontificios,
hoc non præstiterunt, valeret adhuc ratio, quod illi non
possint supererogare, atque adeo temere semetipsos obli-
gare perfectionis istiusmodi.

30. *Protest.* *Matth. 7. Angusta est porta, & arcta via vita &
pauci sunt qui inveniunt eam.* Non est igitur tam lata & faci-
lis observatio legis ut ultra multum à multis addatur.

Bellarmin. 1. *Difficilis est lex ex natura sua: & difficilior, ex na-
tura corruptione: sed facilis habenti gratiam & charitatem.*

Protest. Gratiam & charitatem tantum habemus ex
parte. I Cor. 13, 9, 10. Vnde etiam Magist. sent. lib. 3. d. 27.
concludit ex parte tantum nos posse mandata servare.

Bellarmin. 2. *Qui currit, cum solum ambulare teneatur, plus fa-
cit quam ei imperatum est. David autem cucurrit. Psalm. 119, 32.*

Protest. I. Quicurrit, potest impingere, & ita minus
facere quam debet: potest etiam in cursu deficere. II. Im-
petatur cursus, sic currite ut comprehendatis. I Corinth. 9, 24.

I. David spondebat cursum: sed agnoscebat interim
suum imperfectionem, vers. 27.

31. *Protest.* In operibus nostris bonis, semper aliquid
est: ergo nihil potest redundare.

Bellarmin. Negatur antecedens.

G g

Protest.

Protest. Dum nobis aliquid gratiæ deest, aut aliquid concupiscentiæ praviæ adest, necesse est in operibus nostris aliquid desideretur. *Gal. 5. 17.* Hunc locum omisit Bellarm. cætera manifesto eludit. *Rom. 7.* loqui Paulum a firmat de concupiscentia quæ est pœna, non peccatum, cum tamen Paulus diserte eam appellat peccatum, *vers. 17.* & *vers. 2.* eam bellum gerere docet adversus gratiam: quod non e pœnæ, sed peccati. Sic etiam in cæteris.

32 *Protest. Luc. 17. 10.* Cum feceritis omnia quæ edicuntur vobis, dicite servi inutiles sumus, quæ debuimus facere, fecimus.

Bellarm. 1. Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt: in illis vobis est solutio.

Protest. Solutio nulla: nam non potest esse major utilitas in consiliis, quam in præceptis, si verum sit quod Thomas docet 2, 2. 189. 1. ad 5. consilia parant viam ad præcepta: & præcepta sunt finis consiliorum.

Bellarm. 2. Non dicitur servi inutiles estis: sed dicite, servos inutiles sumus.

Protest. Christus vult ut optimi fidelium vere fateantur se inutiles: & tamen Monachi Papales audent dicere, se magis utiles esse, quam debent.

Bellarm. 3. Servus, si de somno concessio, aliquid subtrahat, ut domino suo aliquid agat, plus facit quam tenetur.

Protest. Falsum hoc est si intelligatur de somno concessio ex indulgentia: si vero de somno necessario ad conservationem naturæ, verum est aliquo modo quod dicitur, sed nihil inde concludi potest, propter imparitatem rationis, servus enim non subicitur hero suo in talibus. *Durand. in sent. l. 4. d. 36. q. 2.* Deo in omnibus sumus subiecti: neque possumus pro ipso quidquam agere, nisi voluntate ejus præeunte.

33. *Protest.* Lubeatur quotidie dicere Deo: dimitte nobis debita nostra.

Bellarm. Propter peccata venialia: quibus non obstantibus, possumus facere opera supererogationis.

Protest. Hoc est quamvis non possumus facere omnia quæ à nobis rogantur vel exiguntur; possumus tamen ultra & supra illa, facere quæ non rogantur.

34. *Protest.* Apostoli non cogitarunt de supererogatione; *Mat. 19.* sed potius mirabantur aliquem posse salvum esse: quis poterit salvus esse?

Bellarm. Apud Deum possibile est, & salvari, & opera supererogationis facere.

Protest. Bellarm. hoc narrat: sed neque discipuli quamquam de supererogatione colligere potuerunt ex

verbis Christi, *vade & vende quæ habes*; neque Christus quidquam ipsis explicavit, nili de salute consequenda.

35. *Protest.* Ieremias habet: Maledictus qui confidit in homine: necnon, maledictus qui facit opus Dei negligenter; qui semetipsum hic excutit, videbit se non facere opera supererogationis.

Bellarmin. *Loquitur de negligentia gravi vel fraude cap. 48.*

Protest. I. Qui leviter est negligens, propius accedit igitur ad meritum maledictionis, quam ad supererogationem. II. Non dicit Bellarm. de qua fiducia loquatur in altero loco.

36. *Protest.* Præceptum est, ut diligamus fratres sicut Christus nos dilexit: *Ioh. 13, 34.* qua dilectione, non datur major *I Ioh. 3.*

Bellarmin. *Si quis ponat animam pro fratribus quando non est necessarium ad eorum salutem æternam, opus facit supererogationis: & similiter si proximo beneficiam quando non est in extrema necessitate.*

Protest. Hoc est homo miser, diligit aliquando fratres & proximos sicut Christus nos dilexit, & magis etiam.

37. *Protest.* *Deut. 4, 2.* Nihil addendum præceptis Dei: Consilia ergo male adduntur.

Bellarmin. *Nihil addendum quod corrumpat: sed aliquid potest addi, quod perficiat præceptum.*

Protest. I. Deus vetat nos quidquam addere, ut servemus præcepta: Non possumus igitur præcepta servare, nedum perficere, addendo. II. Lex perfecta, non magis potest perfici addendo, quam detrahendo. Recte Cajetanus in illum locum: *per modum inhibitionis, significatur perfectio legis, inhibendo additionem, vel diminutionem, etiam prætextu custodiendi mandata Dei.*

38. *Protest.* Ita Deo sumus obstricti, & obærat, ut nemo sit par solvendo, nedum supererogando.

Bellarmin. *Non tenemur æquare Dei beneficia, nostris operibus, sed id solum præstare, quod Deus imperavit.*

Protest. Tenemur quantum in nobis est, Deo nos gratos præstare, atque adeo gloriam quam possumus maximam ipsi tribuere, ex beneficiis ejus in nos collatis. hæc gratitudo passim in Script. imperatur.

39. *Protest.* *Phil 4, 8, 9.* Iubemur facere omnia vera, honesta &c. quibus nihil boni potest superaddi.

Bellarmin. I. *Hæc omnia debent accipi negative; ut non nisi talia faciamus.*

Protest. I. Sophistice hoc & gratis affirmatur, cum nulla ratione, auctoritate aut exemplo possit confirmari.

II. Si mera sit negatio, tum ab homine mortuo, vel ab animali bruto potest hoc præceptum impleri, III. Af-

firmatio clare notatur, illis vocibus, *didicistis accepistis, audistis, vixistis*: hæc enim non tendunt ad negationem solam & illis etiam, *reputate facite*, præcipue vero promissioni annexa, *Deus pacis erit vobiscum*: quæ non pertinet ad meram negationem.

Bellarmin. 2. Si iuberet Paulus, ut omnia quæ sunt vera cogitamus, deberemus non solum omnem Scripturam sanctam, sed etiam totam philosophiam cogitare.

Protest. Ex subjecta materia, intelligi debet (ut Dion Carth. observat) *veritas doctrina vite, aut justitia de veritate sanctificante, Ioh. 17. 17.*

40. Protest. Tenemur facere quicquid possumus boni: quia lex requirit omnes nostras vires.

Bellarmin. Lex non requirit omnes vires, & quicquid possumus, sed solum quod præcipitur.

Protest. Hoc est, non requirit omnes vires, sed quod requirit. Requiere autem omnes nostras vires testatur Christus verbis disertis, *Luc. 10. 27.*

Bellarmin. Tum Paulus non potuisset dicere de homine soluto, quod vult faciat, non peccat &c. *1 Cor. 7.*

Protest. Non sequitur: quia illa voluntas ex circumstantiis determinata, secundum præceptum debet ordinari.

41. Protest. Non caret superbia & arrogantia infinita, ut dicas te plus facere quam teneris, & Christo fit injuria non vulgaris, qui frustra dicetur mortuus, si valuisses legem præstare, & plus etiam.

Bellarmin. 1. Virgines apud Augustinum non timuerunt istam superbiam.

Protest. Debuerunt certe timere: & timuisse etiam credendum est quamvis rhetorica quadam licentia, talia verba ipsis tribuantur.

Bellarmin. 2. Homo non potest sine Christi gratia, legem servare, vel aliquid superaddere.

Protest. Non frustra igitur datur illa gratia: sed frustra tamen est mors Christi quoad satisfactionem & meritum, saltem post gratiam illam datam, respectu eorum qui tanta possunt.

42. Protest. Debemus Deum tantum amare quantum possumus: alias negaremus Deum esse summum bonum: abuteremur Dei dono: talentum absconderemus: & ingrati essemus.

Bellarmin. 1. Si quis velit plus diligere, & proficere, sed juxta conditionem & gradum suum, etiamsi nolit ad altiores statum ascendere, quamvis possit, non peccat.

Protest. Totum hoc de varia conditione, gradu, & statu, nihil

nihil aliud est quam subterfugium tenebricosum : quæstio est clara, Vtrum non debeamus Deum quantum possumus amare. Bellarminus hoc negat, sed cum aliquo pudore.

Bellarmin. 2. *Non requiritur ut quis summum bonum tam avidè amet, quam forte possit.*

Protest. Tum non requiritur, ut in bonum omni ratione summū, feramur, affectu omni etiam ratione summo.

Bellarmin. 3. *Ille abutitur donis Dei, qui cum necessarium est, non titur eo.*

Protest. At semper est necessarium, Deum diligere quantum possumus : quia causæ & occasiones hujus dilectionis sunt semper præsentēs.

Bellarmin. 4. *Ingratus benefactori non est, qui voluntati ejus satisfacit.*

Protest. Voluntas est Dei, placens & perfecta, ut nos totos quanti sumus, dedamus ipsi, Rom. 12, 1. 2.

Bellarmin. 5. *Ille peccat abscondendo talentum, qui habet præceptum negotiandi.*

Protest. Præceptum negotiandi, quantum in nobis est, mul semper datur cum talentis. Luca 19, 13.

C A P. V. De votis Monasticis.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Omne quod fit ex voto, etiamsi aliqui non sit à Deo præceptum, vere & proprie est cultus Dei.*

Protest. Quæstio hæc sophistice & inaniter est à Bellarm. conficta. Nam I. Non distinguit inter votum licitum & illicitum. II. Nihil statuit de fine ipsius voti, de observatione ejus tantū. III. Cum antea cap. 14. stinxerat ipsemet inter materialem & formalem actionem voti hic tamen non ostendit, in utra harum cultus ratio sit collocanda. Nos autem concedimus id quod ex voto justo, etiam in rebus, quæ mandato Dei ab omnibus non requiruntur, quamvis non ex natura rei, & ex voti fine proprio ex modo tamen adjuncto, tatenus ex reverentia nominis Dei præstatur, cultus rationē habere. Sed Monastica vota accusamus. 1. Quod sunt sine verbo vel mandante, vel approbante. 2. Quod ultra ridicula & Deo indigna in iis continentur. 3. Quod minus gratia instituuntur. 4. Quod cultus collocatur in eo statu, & observationibus eo spectantibus. 5. Quod satisfactio & meritum supererogationis ipsi tribuitur ucum cultu. 6. Quod non ad voventes tantum, sed & ad alios

ad alios coram Deo iuvandos applicantur. De istis non visum est Bellarmino disputare. de illa vero propositione, quam ipse formavit ad pompam, sine ulla explicatione adjuncta, otiosum esset litigare. Similis notæ sunt quæ disputat. *Bellarmin. c. 16 & 17.* adversus privatam sententiam Martyris: quam ipsemet postea mutavit: sicut videre est in locis ejus commun: cl. 3, c. 6. Nominis etiam est quæstio illa, *cap. 19.* de promissione in baptismo facta, *an sit votum proprie dictum.*

Quæstio est, an paupertas voluntaria, obedientia, & continentia, recte Deo voveantur. Pontificii affirmant: nos negamus, primo igitur, De Paupertate.

Argumenta Bellarmini.

2. Bellarm. *Id omne recte vovetur Deo, quod ex ejus testimonio scimus esse bonum, & illi gratum: sed paupertas voluntaria bona est & Deo grata, testimonio Christi: Mat. 5. 3. beati pauperes spiritu.*

Protest. Si per voluntariam paupertatem, intelligatur illa quæ est ex antecedente, & absoluta electione, negamus assumptionem. Paupertatem enim hunc in modum velle, melius non est, quam similiter velle convicia, persecutiones, calumnias, & omne genus maledicentiæ: *vers. 11.* atque adeo non magis quam ista, debet voveri.

3. Bellarm. *Mat. 19 si vis perfectus esse, vade & vende omnia, &c.*

Protest. I. Personalem fuisse eam vocationem, satis antea fuit demonstratum. Non magis igitur trahi debet in exemplum aut patrocinium voti, quam quod dicebatur Petro, *Mat. 14. 19. veni super aquas.* II. Cajetanus ipse Monachus ingenue fatetur, votum nullum hic indici. *Attende (prudens lector) quod nullum indicitur à Iesu votum. volenti perfectionem vita assuequi: quia non in vinculis veterum, sed in operibus sensistit perfectionis affectus. &c.*

4. Bellarm. *Act. 4. 32. Erant eis omnia communia vivebant primi illi Christiani ex voto.*

Protest. I. Hoc non affirmatur tantum de pauperibus. Cajetanus enim recte etiam hic observat: esse, ac si apertius dictum fuisset, quævis non omnes vendebant quæ possidebant, omnes tamen habebant omnia communia. II. Non vendebant omnia, ut essent egeni: sed in contrarium plane finem, ne quis esset egens inter illos: *vers. 34.* non igitur vovebant egestatem, tanquam statum perfectionis.

5. Bellarm. *Act. 5. Ananias & Saphira, voverant vitam communem ideo enim dicuntur fraudasse de pretio, quia rem obligatam promissione subripuerant: & mentiri Spiritui S. quia fallebant fidem datam Spiritui sancto: severitas etiam pœna, clamat sacrilegium ab eis fuisse admissum.*

Protest.

Protest. I. Nulla est consequentia hujus rationis: *fidem* *ederant de pretio agri venditi ergo voverant vitam communem*, potest quis agrum vovere, qui non vovet paupertatem. II. Fraudare dicitur, qui fraude agit adversus illud quod profiteur, quamvis nullum votum accedat. III. *Spiritus* *mentis*, est Spiritum tentare *vers. 9.* id est, interprete Cajetano, *mentiendo*, experimentum sumere de Spiritu Dei in Apostolis habitante. IV. Simulata sanctitas & mentita perfectio quamvis leve delictum Monachis videatur, coram Deo tamen severissimam poenam meretur, sacrilegium etiam simul fuisse admissum non negamus. V. Idem Cajetanus Monachus & Cardinalis recte concludit ex verbis Petri, *adversus Bellarm.* *Clare apparet, quod non voti necessitate, Christiani omnes tunc habebant omnia communia, sed libera perfectione charitatis, expresse siquidem duo dicuntur Anania, quæ non fuissent vera se Christiani omnes voto obligati fuissent ad communitatem rerum: ager vocatus manebat tibi: & venditus fuit in tua potestate constat siquidem quod neutrum horum fuisset verum, si obligatus fuisset voto.*

6. Bellarm. *Confirmatur hoc idem ex traditione Patrum.*

Protest. Apud quosdam Patres tales enim sententiæ leguntur: quali nemo possidens quidquam, possit esse discipulus Christi: ita ut paupertas non tam consilium quam præceptum ipsis fuerit *Orig. in Gen. hom. 16.*

Argumenta nostra.

Quamvis multa sint argumenta, quæ votum istud voluntariæ paupertatis arguunt vanitatis & superstitionis. quia tamen Bellarm. unum tantum sibi metipsum hoc in loco opponit: & alia postea sequuntur tractanda, *cap. 45.* satis igitur erit in præsentia, hoc unum à sophisticis ejus exceptionibus vindicare.

7. *Protest.* Aut is qui vovet est pauper conditione aut dives: si pauper est, nihil habet quod possit vovere se relicturum, aut daturum, sed debet ferre patienter crucem sibi à Domino impositam: quam si præterea vovet, idem facit, ac si in morbo voveret se ægrotaturum: qui est furor, non pietas. Si autem dives est, aut vovet ponere omnia in commune, aut dare omnia pauperibus propter maius meritum, & vivere deinceps ex eleemosynis: si primum nihil aliud agit, quam providere sibi de certiore & opiosiore victu: quod est fugere, non amare paupertatem, si secundum, peccat contra fidem, quia unus Christus meretur nobis omnia: & contra charitatem, quia in necessitate molestus ex proximo, sua mendicatione.

Bellarmin. I. *Eriam pauperes recte voverunt, & multum dant: dant enim id omne quod acquirere possunt.*

Protest. Dant igitur quod non habent : quod non possunt vendere : quod nemo accipit : quod nemini prodest : quod omnes ignavi & otiosi homines dant. An hoc est vendere omnia, & dare pauperibus, ut sint perfecti ?

Bellarmin. 2. Non est simile votum agnitivis, voto paupertatis : nam Christus non dixit beati agroti : neque si vis perfectus esse projice sanitatem : tenemur etiam si possumus, sanare agnitionem, sed non discescere.

Protest. Est plane simile. Nam I. Christus dixit beati qui persecutionem patiuntur, quamvis mutilatio corporis, aut intemperies magna, varique morbi, ex illa vexatione sequantur. II. Dixit etiam, omnes qui volunt pie vivere, persecutiones passuros. 2 Tim. 3, 12. III. Tenemur etiam si possumus egestatem à nobis amovere : mandavimus vobis operari, ut nullius indigeatis. 1 Thes 4, 11, 12. Ditescere etiam æque tenentur ac pancratice, & athleticè valere.

Bellarmin. 3. Ponere omnia in commune, est vere amare paupertatem.

Protest. Tum ex parte saltem amabant paupertatem illi apud Comicum : Heri aliquot adolescentuli cornus in Peirao, in hunc diem, ut de symbolis essemus. Charcam ei rei præfecimus : dati annuli : &c.

Bellarmin. 4. Non est contra fidem, dare omnia sua pauperibus, propter majus meritum, nostra enim merita & ex Christi meritis emanant, ut effectus ex causa.

Protest. Secundum illud Apostoli, Rom. 11. si ex operibus, jam non ex gratia.

Bellarmin. 5. Non est contra caritatem proximi mendicare : quandoquidem neminem cogunt dare eleemosynam mendicantes, sed potius occasionem divitibus præbent, comparandi sibi regnum Cælorum.

Protest. I. Sunt aliæ offensæ multæ adversus caritatem proximi, præter illas quæ in vi & coactione consistunt. Eph. 4, 18. II. Istiusmodi mendicantes, non majorem occasionem præbent divitibus regni cælorum comparandi, quam medicis præbent semetipsos vulnerantes, & morbifica bibentes aut (quod magis congruit Monachorum voto) qui certo studio, & opera sua propria, fiunt insani. Qualis autem charitas sit in monachatu ; ipsi Monachi satis testantur. Alex. Alens. Monachus. p. 4. q. 32. a. 1. m. 4. & post ipsum, reliqui Scholastici : Monachum, sive regularem, secundum conditiones quibus talis est, non posse regulariter facere eleemosynam talis est caritas monachalis in largiendo, in accipiendo vero, qualis sit, testatur Cusanus, Cardinalis, & Monachus, Exercita : ex sermone : qui facit &c. pane omnes Monachi, non quæ Christi, sed quæ sua sunt quarunt. omnes enim student avaritiæ, a maximo usque ad minimum.

De

De Obedientia.

S. Bellarm. *Obedientia religiosa, recte vovetur Deo.*

Protest. Non satis explicatur qualis sit obedientia. I. Obedientia Monachalis non proprie vovetur Deo, sed homini præstanda: *Ejus quem superiorem, Christi loco, elegerunt, vovendi se totos subijciunt. Medina in 1, 2. q. 108. a. 4.* II. Obedientia hæc tam cæco impetu præstatur, ut Monachus in nem ire à superiore iussus, non debeat recusare: sicut indicatur exemplo, ex Sulpitio, apud Bellar. in isto c. 21. III. Tam religiose præstatur, ut aliquo modo conscientiam obligent superiorum præcepta, ac si essent præcepta ei. IV. Illa denique fide, ac spe, præstatur, ut in satisfactionem ac meritum à Deo acceptetur, quamvis in levisimis nugis occupetur. An istiusmodi obedientia recte voveatur Deo, hæc est quæstio.

Argumenta Bellarmini.

9. Bellarm. *Grata est Deo obedientia etiam in iis rebus, quas ipse præcepit. Ierem. 35.*

Protest. I. Obedientia & præceptum sunt relata: ita ut nunc præceptum requirat obedientiam, & omnis obedientia præsupponat præceptum, non est igitur obedientia respectu Dei, nisi aliquo modo à Deo præcipiatur. II. Observatio omnis religiosa a Deo non præcepta, est si ingrata. *Ier. 7, 31. quod non præceperam.* III. Obedientia perioribus legitimis præstita in aliis multis rebus, quæ singulariter à Deo non sunt omnibus præcepta, est Deo grata, quatenus pendet ex præcepto quinto: sed nihil inde concludi potest pro obedientia Monastica tali, qualis itea fuit descripta.

10. Bellarm. *Consilium perfectionis est sequi Dominum perfecte, abnegando se ipsum perfecte, & omnibus in rebus subijciendo iudicium & voluntatem suam alterius iudicio & voluntati hoc autem facere, ita ut non possit retrocedere, necessario includit votum.*

Protest. Hæc Deo & Christo facere, non est consilii, sed præcepti, & in Baptismo ita spondetur, ut nemo Christianus possit ab eo retrocedere. Hæc autem homini alii facere, est directe contra præcepta & consilia divina: ita spiritualis est idololatria.

11. Bellarm. *In omni vita communi, bonum est obedire præposito instituto.*

Protest. Nulli mortali sic obedire bonum est, ut omnis in rebus subijciamus iudicium & voluntatem nostram, illius iudicio & voluntati.

G g 5

12. Bel-

12. Bellarm. *Apud veteres sanctos, obedientia monastica fuit in usu.*

Protest. Non talis, qualis antea fuit descripta.

13. Bellarm. *Obedientia monastica, miraculis confirmatur, apud Sulpitium, Gregorium, &c. unus iussus ab Abbate, in clibanum ardentem ingrediebatur, intactus ab igne, alius iussus irrigare virgam aridam donec viresceret, post laborem triennii, vidit eam florentem, tertius ad Abbatis imperium super aquas ambulavit.*

Protest. Gennadius refert, Sulpitium istum, in senectute, agnito errore, quo deceptus fuerat à Pelagianis, silentium usque ad mortem tenuisse, ut vitium loquacitatis taciturnitate deleteret, ut Bellarm. ipse refert, *descript. Eccles.* si vero istas fabulas pro veris historiis credi voluit, optandum fuisset, ut paulo citius silentium tenere cepisset, sed talia ludebant veteres ad stilum exercendum: ut Erasmus observat in Hieron. de vitis Pauli, & Hilario-nis, quæ apud supersticiosos quosdam maiorem fidem invenerunt, quam euangelium ipsum.

14. *Protest.* Argumentum huic voto proprie oppositum, est illud unum. *Nolite fieri servi hominum 1 Cor. 7.*

Bellarmin. *Non prohibet Paulus servitutem, quæ hominibus exhibetur.*

Protest. Non quidem externam, ab iis exhibendam, qui iugo subjiuntur: sed spirituales illam, quam stulti sibi ultro accersunt. Cajetanus in 1 Cor. 7. *non de servitute corporis, sed de servitute animæ, ad literam, Paulus loquitur, prohibet fieri servos hominum, secundum illam partem, qua sunt servi Christi.* Apostoli certe, non ausi sunt illud sibi arrogare, ut essent domini, aut haberent servos, quoad fidem. 2 Cor. I. *ult.* Servitus etiam ista: est plane ridicula: in qua promittitur præmium divinum pro servitio præstito homini, ex propria ejus, non Dei voluntate. Professionem emissurus, dicit: *Ego enim Monachus, aut frater, promitto obedientiam, secundum regulam S. Augustini, aut Benedicti, &c. & Abbas respondet: & ego tibi promitto regnum calorum, & vitam æternam, si hæc servaveris.*

DE CONTINENTIA.

Argumenta Bellarmini.

15. Bellarm. *Luc. 13, 3. Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosce? Virgo sanctissima significat se prohibitam fuisse voto, ne virum cognosceret.*

Protest. Nihil tale significat beata Virgo: sed (ut Cajet. recte interpretatur ejus verba) *quærit modum, quo fieret mater, cum expers fuit virilis commercii. Non dixit non cognoscam, sed non cognosco: quia intellexerat verba angeli tunc implenda, dicente angelo,*

eice

concupies, quemodo nunc concipiam, quoniam usque in presens, viri-
tationem non habeo, id est, virgo sum.

16. Bellarm. Mat. 19, 12. *Sunt Eunuchi, qui seipso castrarunt
propter regnum calorum. Loquitur Christus de iis qui non possunt nora-
m, propter votum.*

Protest. Loquitur de iis, qui ex dono, & vocatione sin-
gulari, decreverunt in corde suo, servare virginitatem, &
illo proposito stabiles persistunt, sicut Apostolus ex-
cat, in iis quæ dicit de patre suam virginem servante.
Cor 7, 3.

17. Bellarm. 1 Tim. 5, 12. *primam fidem irritam fecerunt. per
nam fidem, nihil aliud intelligi potest, nisi continentia votum.*

Protest. I. Fides in hoc versu, eodem sensu accipitur.
O vers 8. ubi fidem abnegare, unum & idem est, quod hic,
m: irritam facere. II. Dicitur hic prima fides, respectu
omissionis, à viduis postea Ecclesiæ factæ, quam facie-
nt etiam irritam, post violationem primæ. III. Apo-
plus ipse disertis verbis interpretatur istam phrasin, si-
n irritam facere, v. 14 & 15. *per occasionem dare adversario, ad
vicium: deflectere à Christo: sequi Satanam.* IV. Aposto-
s hic expresse agit, de viduis eligendis; non sponte sua
ventibus. V. Nulla vel minima significatio habetur
icujus perfectionis in isto statu. VI. Nullam voluit
ulus in istum statum admitti, nisi sexagenariam: quod
voto, & professione perfectionis, est prorsus alienum.

18. Bellarm. *Idem asseritur responsis Pontificum, ac Imperato-
m, & testimonio Patrum.*

Protest. Non negatur, quin hujus generis zizania cum
imis fuisse seminata, & ante alia multa erupisse. Sed ab
itio non fuit sic: neque ad perfectionis mentitum sta-
um, & supererogationis merita, nisi post multa secula,
ervenerunt.

19. Bellarm. *Id omne recte Deo vovetur, quod est illi gratius se
u, quam si non fiat. Ejusmodi autem continentia est: poterit
itur recte continentia Deo voveri.*

Protest. I. Falsa est propositio: nam gratius esset Deo, si
ostineremus ab omni peccato: sed votum, de non pec-
ando simpliciter, non recte Deo à nobis voveretur.
I. Falsa est assumptio, si generaliter intelligatur: in om-
ibus enim non est gratior Deo continentia, quam con-
igium: neque omni respectu est gratior. Cœlibatus qui-
am est impurus: imo cœlibatus absolute & immutabi-
ter impositus, vel susceptus, in multis, causa est impuri-
tis, quam conjugium honestum avertit, medium autem
ollutionis, non est Deo gratius, quam ejus remedium.

20. Bellarm. *Melius est, & Deo gratius, ex voto aliquid facere*

quam sine voto : igitur non solum licet , sed etiam expedit continenti
vovete.

Protest. Falsum est antecedens, si generaliter intelligatur. Quæ Deus in Scripturis declaravit, esse vovenda, illa melius est facere ex voto , quam sine voto : quæ vero & libera reliquit, & doni, ac vocationis incertæ, illa melius est facere sine voto. Objectiones istæ Bellarmini non sunt tanti, ut operæ pretium esset, de illis, fufius litigare.

Argumenta nostra.

21. *Protest.* In iis quæ libera nobis à Deo relinquuntur, Deo gratus est, ut libere faciamus officium, quam ex necessitate tali, qualis est in voto perpetuo obligante. 1 Cor. 7.35. *Non ut laqueum vobis injiciam.* Quæ Bellarm. hic respondet, sunt fere omnia aliena: quia vel male accipit, vel perverse interpretatur argumentum : quasi libertatem à debito , aut etiam à voto , postularem, in omni opere bono : rem tantum attingit, de Apostoli verbis allegatis.

Bellarmin. 1. *Laqueus appellatur necessitas, quæ detinet invitum.*

Protest. Votum autem æque detinet invitum, postquam jam est nuncupatum (ex Pontificiorum sententia) ac Apostolicum præceptum.

Bellarmin. 2. *Vota sunt laquei illis qui temere voverunt , vel qui coacti sunt ab aliis vovete, cum ipsi nihil tale cuperent.*

Protest. Talia esse vota maximæ saltem partis Monachorum, clarius est, quam ut possit honeste negari. Sed & laqueus est etiam illi votum , qui non magis temere , aut invitus vovit, quam alii solent, & tamen postea, urgentes ob causas; sententiam mutat, & dolet se vovisse. 11. Abbas in c. Clericos, agnoscit laqueum istum : dum contendit, *Clericos non esse cogendos jurare dimissuros se concubinas : quia jusjurandum non est petendum ab eo, quem judex vehementer suspicatur falsum juraturum.*

Bellarmin. 3. *Nuptiæ laquei dici possunt iis qui temere ducunt uxorem, cum qua vivere non possunt.*

Protest. Sed dispar est ratio : quia si legitimæ sint nuptiæ, nexus hujus laquei est à Dei instituto : sed tale institutum de hoc genere votorum ostendi non potest.

22. *Protest.* Quædam causæ sunt quæ conjugium faciunt necessarium, & æque reperiuntur in iis, qui votum continentia susceperunt, atque in aliis. 1 Cor. 7, 2.9. *propter fornicationem qui non se continent, nubant: melius est enim nubere, quam uri.*

Bellarmin. 1. *Illi soli ad nuptias ab Apostolo vocantur, qui incontinententer vivunt, ita ut flagitiis se polluant : ita ut hic sit sensus ejus : qui omnino decrevit, aut fornicari, aut nubere, et bene facit si nubar, quia melius est nubere quam uri, id est, fornicari.*

Pro-

Protest. I. Si illi soli vocarentur ad nuptias, qui polluant esse flagitiis, tum nuptiæ non essent ad fornicationem viandam (quod tamen omnes concedunt) quia fornicatio leberet ante admitti, quam nuptiæ essent necessariæ.

I. Si responsio Pauli hunc sensum haberet, tunc oportet quæstionem ad quam respondet, & de qua scripserant ad eum Corinthii, fuisse: *utrum flagitiosa fornicatio, an matrimonium esset eligendum*: quod est Apostolo & Ecclesia indignum. III. Vitiatio, non est decretum, nedum ambiguum, & indeterminatum, neque actus fornicandi sed perturbatio. *uri* (ait Dion. Carth.) est igne libidinis astuare, angere, vincire.

Bellarmin. *Exponitur per non continere vers. 9.*

Protest. Hoc est (ut Thomas observat) *donum continentia non habere.*

Bellarmin. *Idem est vers. 2. propter fornicationem fugiendam.*

Protest. Qui fornicationem fugit, non fornicatur.

Bellarmin. *Propter incontinentiam, vers. 5.*

Protest. Non permittitur conjugibus, fraudare invicem, usque ad fornicationem.

Bellarmin. *1 Tim. 5. dare occasionem maledicti, notat flagitia manifesta.*

Protest. Hæc sunt effecta, quæ per honestum conjugium caveri debent, non antecedentes ejus causæ.

23. Bellarmin. *2. In istis locis, non est præceptum verum nubendi, sed sola permissio.*

Protest. Mira hæc est sophistica: vocantur fornicantes, à fornicatione, ad nuptias, tanquam à malo ad bonum: & tamen bonum illud ipsis permittitur tantum. Aliis igitur non fornicantibus, proculdubio prohibetur.

Bellarmin. *Forma loquendi non est imperativa.*

Protest. Modus verbi est imperativus, *γαμίζεσθαι*. Eadem forma, mandata multa per totum caput, proponuntur. Apostolus *1 Tim. 5. 14.* explicat per voluntatem, & rationem necessariam: *volo &c.*

Bellarmin. *Ratio illa (melius est nubere quam uri) non concludit necessarium esse matrimonium, sed licitum, & permissum: quia datur tertium melius utroque, continere.*

Protest. Tertium illud, supponitur ab Apostolo, quasi exclusum (*si se non continent,*) atque adeo ex reliquis duobus inter se disjunctis, & per illam suppositionem immediate oppositis: conclusio sequitur necessaria, *nubant.*

Bellarmin. *vers. 5. rursus simul convenite, est permissio sola.*

Protest. Contrarium apparet, tum ex natura contrarii, in quo est injustitia, *ne fraudate*: tum etiam ex fine notato, *ne tentat vos Satan.*

Bellarmin. *Apostolus absolute optat, omnes continere vers. 7.*

Protest. Non absolute: sed ex conditione, quam subjungit, de dono: sed unusquisque proprium donum habet. Non electionem, sed velleitatem significat: ait Cajetanus.

24. Bellarm. *Ista omnia, quomodocunque sonent, pertinent solum ad homines liberos, non ad eos qui votis jam obligati sunt.*

Protest. Apostolus quidem non loquebatur Monachis, quia ut Bellarm. concedit ex Chrysostomo, cap. 5. ne vestigium quidem Monachi erat apud Corinthios: quibus verbis satis etiam refutavit, quicquid alibi ex isto capite, pro Monastica virginitate argutatur: sed in genere loquitur de omnibus, quibus Deus liberum reliquit, matrimonium contrahere: & ad eos omnes extenduntur argumenta, cum conclusione inde deducta quamvis non ad conjugatos, ut Bellarm. nugatur.

25. *Protest.* Continentia est donum Dei, quod non omnibus datur: Mat. 19. I Cor. 7. Nemo igitur potest, nisi temere, perpetuam continentiam vovere: quia semetipsum exponeret periculo votum violandi.

Bellarm. 1. *Continentia ita est donum Dei, ut in potestate hominis ponatur: quia sufficiens auxilium ad continendum omnibus datur.*

Protest. I. Non requiritur tantum auxilium donativum aliquo modo sufficiens, sed & omnino efficiens, tam ut perpetuo velimus, quam ut quod volumus perficiamus. II. *Quamvis omnes habeant aliquo modo sufficiens auxilium, ad semetipsos continendos ab actuali scortatione, si velint: non tamen sufficienter instruuntur omnes ad perturbationes concupiscentiæ vitandas in perpetuo cœlibatu tum enim nulla esset alia necessitas conjugii post lapsum, quam fuit à creatione.*

26. Bellarm. *Sunt qui semetipsos castraverunt: Mat. 19. pendet igitur ab hominis electione.*

Protest. Provenit quidem actus ab electione eorum, quibus datur posse. Aliud non sequitur ex illis verbis.

27. Bellarm. 3. *Qui potest capere, capiat: ibid. hortatio est ad castitatem: ergo castitas est in hominis potestate.*

Protest. Ergo est in potestate eorum, ad quos hortatio dirigitur, id est quibus donatum est posse.

28. Bellarm. 4. I Cor. 7, 36. *quod vult faciat, deliberatio non est de impossibili.*

Protest. Est de discernendo, inter possibile & impossibile: & in possibili ex speciali dono, inter id quod expedit, & non expedit.

29. Bellarm. 5. *Calibes laudantur, & premiis afficiuntur.*

Protest. Laudantur homines ob illa, quæ non sunt in communi omnium potestate: ut propter heroicas virtutes. Sed cœlibatus per se non est talis.

30. Bel

30. Bellarm. 6. *Credere possunt omnes qui volunt, quod tamen non minus est donum Dei, quam continere: fides etiam sine ulla temeritate promittitur Deo in Baptismo.*

Protest. Omnes quidem qui efficaciter volunt credere, possunt credere: quia credere est actus talis voluntatis. sed sufficiens gratia ad credendum non datur omnibus, aut suspenditur ex eorum electione. II. Fides à fidelibus recte promittitur Deo, quia debita res est, à Deo data, & ejus continuatio promissione Dei firmata: Continentia non sic.

31. Bellarm. 7. *Ille qui vel non potest in tempore contrahere matrimonium, vel postea debitum petere conjugale, spatio longo, potest crare Deum pro continentia dono, cum certa spe exorandi.*

Protest. Hoc inde est, quia Deus ipse tales vocat pro illo tempore, ad continentiam: sed ad vota monastica neminem vocat.

32. Bellarm. 8. *Illud Christi, Mat. 19. non omnes capiunt verbum hoc, sed quibus datum est, significat, non omnes intelligere practice, id est non admittere, non persuadere, non approbare quod dictum est, non expedit nubere.*

Protest. Significat igitur Christus, ac operose docet, & concludit illud, quod lippis & tonsoribus omnibus est notum: de quo illi quos docere voluit, non dubitabant: & quod nihil facit ad propositam quæstionem: *utrum expediat nubere neque.* Multo rectius, & simplicius Cajetanus: quibus datum est: non dicit, qui voluerint: quoniam non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei: à quo datur donum virginutis servanda: virginutis enim custodia intelligitur in abstinentia a nubibus. Talem etiam interpretationem exhibent nobis verba sequentia: qui potest capere capiat.

33. Bellarm. 9. *Duobus modis possunt hac verba exponi. I. qui potest capere, capiat: id est, qui Dei dona sentiunt sibi intus persuaderi, ut contineant, approbent verbum hoc.*

Protest. Hoc perinde est, ac si diceretur, qui capit capiat.

Bellarmin. 2. *qui potest capere, capiat, id est, qui habet mentem & iudicium sanum, intelligat, judicet, approbet verbum hoc quod dictum est: non expedit nubere.*

Protest. I. Non agitur proprie de verbo dicto, sed de facto, aut re facienda, quæ verbum vocatur ex Hebraica phrasi. II. Non de intellectu, & iudicio agitur, sed de expedientia, potentia, & actu perficiendi, quod facile potuit intelligi, atque etiam approbari. Bellarm. Ludit. laudanda est denuo ingenuitas Cajetani: non dicit qui vult, sed qui potest: quia etsi velles, & non sentis te tanta constantia, ut possis capere tanta perfectionis munus, non es de numero eorum qui possunt capere.

34. Bel-

34. Bellarm. 10. *Apostoli verba. I Cor. 7, 7. non habent difficultatem.*

Protest. Difficile tamen est defendere, Continentiam virginalem esse donum commune, contra evidentiam illius sententiæ: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo: id est, ut Cajetanus exponit, *quamvis ego vellem omnes esse conjugatos, tamen scio non esse commune tantum donum omnibus*: De ratione naturali, aut hominum auctoritate, non est quod laboremus, quasi veritas absq; illis, non esset satis munita.

De Monastica vita adjunctis cap. 35.

Quamvis postquam subiectum ipsum eversum sit & sublatum, nullam idoneam disputandi materiam præbeant adjuncta; quia tamen ad impietatem hujus vitæ exaggerandam, plurimum faciunt, operæ pretium est videre, qualia sint, & quibus fundamentis nitantur.

35. Bellarm. *Iuniores, cum usum habent liberi arbitrii, in quacunque ætate, possunt monastica vota nuncupare. Thren. 3. bonum est viro, cum portaverit jugum ab adolescentia sua. Matth. 19. finite parvulos venire ad me. Iohannes Baptista, etiam à pueritia, secessit in eremum.*

Protest. I. Iohannes in pueritia, non legitur secessisse ex domo patris. II. Parvuli qui oblati sunt Christo, non fuerunt Monachi: neque omnes illi qui afflictionem patiuntur ab adolescentia. III. Usus liberi arbitrii varios admittit gradus, respectu consilii ac deliberationis, quæ primas in eo tenet, minimus autem gradus nullo modo sufficit, ad consilia perfectionis, & supererogationis, cum maximo periculo conjuncta. IV. Apostolus jubet ut adolescentiores viduæ rejiciantur. I Tim. 5.

Bellarmin. *Ne ab Ecclesia alerentur.*

Protest. Si viduæ juniores sint ineptæ ad continentiam vovendam, ita ut ab Ecclesia alerentur; sunt etiam ineptæ ad perfectionem, & supererogationem, cum honore sustinendam.

36. Bellarm. *Filii annos quatuordecim, & filiae, duodecim habentes, si parentes possint vivere sine illorum auxilio, possint invitis parentibus, ad monasticam vitam transire: quamvis Scriptura hoc discrete non doceant.*

Protest. Neque hac ætate liberi solent a parentibus emancipari: neque cessat patria in illos potestas: neque licet ipsis ullo jure, parentibus invitis, matrimonium contrahere: & hujusmodi votum est directe contra præscriptum legis. Num. 30, 5, Mat. 15, 5, 6.

37. Bel-

37. Bellarm. *Conjugati ex consensu possunt vivere continentiam.*
Protest. I. Si ne viduis quidem adolescentioribus hoc liceat, 1 Tim. 5. multo minus adolescentibus conjugatis.
 I. Quod Deus conjunxit, homo non debet separare: lat. 19.

Bellarm. *Non solvitur conjugium per votum continentia.*

Protest. Solvitur promissio conjugii propria: solvitur igitur conjugium ipsum.

38 Bellarm. *Matrimonium ratum solvitur per monasticam professionem: non autem consummatum.*

Protest. Secundum æquitatem legis illius divinæ. Deut. 24. 7. quis est vir ille qui dispensabit uxorem, necdum duxit eam a domo patris sui, ne meretur in hoc prelio, & alius ducat eam.

39. Bellarm. *Eremitarum, & Anachoretarum vita, est culmen & fastigium vite religioſe.*

Protest. Secundum illud Ecclesiastæ, cap 4. vers. 6. Va uni-
 illi, qui ceciderit, quum non adsit secundus ad erigendum illum.

40. Bellarm. *Habitus, & consuetudo Monachorum, antiquitate, & ratione nituntur.*

Protest. Ratio est illa, quam Cardinalis Cusanus notat, exercitat: ex serm. qui facit, &c. Vix fallacia eorum qui sub habitu Christi apparent, potest sciri, ob suam varietatem, nam alius qui-
 em sub hac veste, alius sub alia, alius sub capito, alius sub hoc religio-
 is signo, alius sub alio, Christo se militare asserit: licet pene omnes, non
 ua Christi, sed quæ sua sunt querant.

41. Bellarm. *Voluntaria mendicitas, in monachis, est sancta & perfecta: sicut patet exemplis Christi & Apostolorum, qui fuerunt veri mendici.*

Protest. Paupertatem illam, quæ oritur ex vocatione singulari, ex persecutione, & in casu confessionis, probant hæc exempla, cum tota Scriptura: sed mendicitatem voluntariam, ad perfectionem supererogationis, quæsitam, & voto firmatam, nullum exemplum, aut testimonium scripturæ confirmat, refutant multa. Refutatur etiam monachorum ipsorum veteri praxi: de quibus sic scribit Iozomenus, lib. 6, cap. 28. Serapion habuit sub se monachorum circiter decem millia, quos omnes sic instituit, ut propriis laboribus necessaria conquirerent, & aliis quoque egenis illa suppeditarent.

42. *Protest.* I. Deut. 15. 4. Mendicitas prohibetur.

Bellarm. *Non prohibetur mendicitas, illis verbis: sed promittitur tanta ubertas rerum, ut nullus sit futurus mendicus.*

Protest. Si hæc interpretatio concedatur (quæ tamen est aliena) vel inde sequetur, in populo Dei, nullos debere esse voluntarios validos mendicos: quia promissionis & benedictionis Dei hic finis est & fructus: ut nullus sit futurus mendicus.

45. Pro-

43. *Protest.* 2. Scriptura passim detestatur mendicitatem, ut causam multorum malorum. *Prov.* 30. *Psal.* 36 & 108.

Bellarmin. 1. *Loquuntur hac loco de involuntaria mendicitate.*

Protest. Loquuntur de ipsa mendicitate in se, quod debeat esse involuntaria, & non sit optanda, aut vovenda, quia est miseriæ & periculi plena.

Bellarmin. 2. *Sapiens loquitur in persona infirmorum, non perfectorum.*

Protest. Sapiens loquitur in sua & omnium piorum persona. Neque tamē sunt Monachi statim homines perfecti.

Bellarmin. 3. *Loquitur de mendicitate qua est exposita periculo: qualis non est religiosorum mendicantium.*

Protest. Si monachi mendicantes nulli periculo exponantur, tum in illa mendicitate nulla virtus exercetur: nulla satisfactio, meritum, aut perfectio consistit.

44. *Protest.* 3. Beatius est dare, quam accipere. *Act.* 20, 35.

Bellarmin. *Ceteris paribus, beatius est dare omnia simul, propter Christum, & accipere postea aliquid modicum, quam parum dare, & nihil accipere, &c.*

Protest. Nihil ad rem dicitur. Paulus enim simplicitate loquitur de largitione, & acceptione eleemosynarum corporearum: & ostendit se manibus laborasse, ut possit dare, quia beatius est dare.

45. *Protest.* Paulus improbat illam largitionem, quæ largitori adfert tribulationem. *2 Cor.* 8, 15.

Bellarmin. *Paulus alloquitur homines seculares, uxoratos &c.*

Protest. I. Alloquitur omnes sanctos qui fuerunt Corinthi, & in Achaja: sicut apparet ex epistolæ inscriptione. II. Ex Bellarmini interpretatione, non voluit seculares fieri mendicos: atque adeo noluit Monachos mendicantes.

46. *Protest.* Qui se sponte redigit ad mendicitatem, exponit se periculo: tentat Deum: & abjicit a sese panem illum quotidianum quem petere debet.

Bellarmin. 1. *Exponeret se tali periculo, nisi probabiliter sciret, se nihil postea inventurum.*

Protest. Potest non probabiliter tantum sed & certo scire, se nihil inventurum honeste.

Bellarmin. 2. *Non tentat Deum, quia medium ordinarium ad vitam est cibus & potus, sive sit proprius, sive donatus ab alio.*

Protest. Sed medium ordinarium cibi & potus acquirendi, non est mendicatio.

Bellarmin. 3. Tales maxime dicere possunt, *da nobis panem nostrum*: quia Christum sequentes omnia reliquerunt.

Protest. Potius abjecerunt quæ a Deo in Christo acceperant, mediis honestis: atque adeo non possunt cum bona

ona conscientia petere, ut accipiant illa mendicando.

47. *Protest.* Validi monachi sponte mendicantes, injuriam faciunt veris pauperibus.

Bellarmin. *Tum Clerici etiam & Monachi: qui accipiunt in eleemosynam redditus multorum millium aureorum, injuriam etiam faciunt veris pauperibus.*

Protest. Concedimus totum: si accipiant eleemosynas, & non sint veri pauperes: sed ministrorum stipendia non sunt eleemosynis annumeranda.

LIBER QUINTVS.

DE PURGATORIO.

Quæstio est, an sit locus quidam, in quo tanquam in carcere, post hanc vitam purgantur animæ, quæ in hac non plene purgatæ fuerunt, ut nimirum sic purgatæ in cælum ingredi valeant.

C A P V T I.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Ex testamento veteri, primus locus purgatorium probans, est. 2 Machab. cap 12. ubi postquam Scriptura narravit Iudam Machabæum misisse Hierusalem, ut sacrificia offerrentur pro mortuis, subjungit: sancta ergo & salubris est cogitatio, pro defunctis exorare, ut à peccatis solvantur.*

Protest. I. Testimonium istud non petitur ex testamento veteri: quia libri Machabæorum nunquam veteri populo Iudaico traditi fuerunt, aut ab iis recepti ut canonicæ Scripturæ partes: neque etiam post Christum Hieronymi ætate fuerunt ab Ecclesia Christiana recepti, sicut Bellarm. ipse fatetur, de verbo Dei lib. 1, c. 10. Cum igitur primus hic sit locus testamenti veteris, qui purgatorio favet, & tamen in testamento illo non continetur, pro confesso, jure habemus, purgatorium Pontificium nullum fundamentum habere in vet. testamento. II. Factum ipsum inde nullam affinitatem habet cum purgatorio: quia preces & sacrificia potuit offerre, & obtulisse videtur, pro peccato commisso, quatenus viventibus potuit esse noxæ, sicut alterum illud Achanis fuisse olim intellexit ex 1. 7. 3. Iudicium quod Iason de illo factum fert, neque ullam auctoritatem habet divinam, sicut antea fuit demonstratum: neque pro purgatorio Pontificio neces-

necessario facit. Quamvis enim laudet orationem & expiationem pro mortuis; potuit tamen hoc facere ex tali aliquo errore, qualem Pontificios quosdam, Præpositivum, August. de Anchona, Cantorem Parisiensem, Stephanum Cantuariensem, Guilielmum Altisiodorensem, & Albertum magnum errasse narrat Gabriel Biel, de *can. missa lect.* 56. viz. quod hominibus defunctis & perpetua damnationi ascriptis, Ecclesie suffragia aliquo modo prosint. Potuit etiam idem iudicium facere, ex errore illo in quo Patres varii hærebant, (qui tamen pro defunctis orabant) purgandos esse homines igne conflagrationis, in ultimo die iudicii. Suarez in *Thom.* p. 3. q. 52. a. 6. disp. 57. s. 1. Six. Senensis. *Bibl. lib.* 16. an. 345.

2. Bellarm. Præter hunc locum, sunt alia quadam, in veteri testamento, quæ solum probabiliter suadent, Purgatorium esse.

Protest. Quæ solum probabiliter suadent, nihil probant, nihil clare de veritate Dei testantur, nullam fidem divinam possunt nobis ingenerare, & quæ Bellarm. ipse fateatur esse tantum probabilia, tam probabile est illa nihil ad rem pertinere, ut otiosum esset in eorū examine morari.

3. Bellarm. *Matth.* 12. 32. Quoddam peccatum est quod non remittitur, neque in hoc seculo, neque in futuro ergo quadam peccata remittuntur in futuro seculo, per orationes & suffragia Ecclesie.

Protest. Non sequitur.

Bellarm. Non sequitur secundum regulas Dialecticorum, sed sequitur secundam regulam prudentia: quia alioqui faceremus Dominum ineptissime loquentem.

Protest. Neque hoc sequitur, secundum regulas Dialecticorum: quia prudenter, non inepte, quod apud Marcum cap. 3. vers. 29. simpliciter dicitur in aeternum: apud Matthæum per distributionem declaratur; neque in hoc seculo, neque in futuro. Sic Paulus, non inepte, quod *Eph.* 4. 10. dicitur simpliciter supra omnia, declarat per distributionem similem, *Eph.* 1. 21. supra omne nomen quod nominatur, non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro.

Bellarm. *Matthæus* non debet expni per *Marcum*, sed potius *Marcus* per *Matthæum*, qui pluribus verbis utitur.

Protest. Vbi nulla est dissensio, ibi nihil omnino interest, à quo petatur alterius expositio neque tamen prohibet quidquam, plura verba paucioribus aliquo modo explicari: neque pauciora sunt illa verba Marci: non habet remissionem in aeternum, sed tenetur aeterno iudicio.

Bellarm. Indicavit saltem *Matthæus* in futuro seculo dimitti aliqua peccata.

Protest. Quamvis non possit hoc evinci, potest tamen concedi, ita ut nihil inde Purgatorio cedat lucri. Illa enim

enim eadem peccata quæ in isthoc seculo fidelibus in occulto conscientiarum suarum remittuntur in hoc seculo, palam remitti declarabuntur in ultimo die, tam sententia publice pronuncianda quam effectis inde consequuturis. Sic Bellarm. cap. 5. affirmat illa quæ sunt in morte uniuscujusque, dicit fieri in novissimo judicio, quia tunc fient coram toto mundo manifestissime.

4. Bellarm. Secundus locus est difficillimus, quinque enim difficultates circa illum occurrunt, quæ sunt solvenda.

Protest. Suspicionem magnam sustinet Purgatorium, ex cujusmodi probationibus: quarum aliæ (fatente Bellarm.) petantur ex libro veteris testamenti, à veteri populo Dei nunquam recepto: aliæ probabiliter tantum suadent: aliæ nullam habent consequentiam, secundum regulas Dialecticorum: aliæ vero ex difficillimis locis totius Scripturæ. Purgatorium sanctum in magna probationum difficultate, inopia, vel egestate versetur oportet, cum tantas angustias præ se fert & profitetur: Neque certe à Bellarm. quidquam subleatur, in difficultatum harum solutione.

5. Bellarm. 1. *Architecti hic sunt soli Doctores & predicatores Evangelii.* 2. *Nomine fundamenti, intelligitur Christus à primis predicatoribus annuntiatis: nomine vero auri, argenti, &c. intelligitur doctrina salutaria: & nomine ligni, fœni &c. intelligitur doctrina, non aretica, vel mala, sed tamen curiosa, inutilis, supervacanea.* 3. *Per diem Domini, intelligitur dies ultimi judicii.* 4. *Per ignem purgantem, vers. 13. intelligitur severum & justum judicium Dei.* 5. *Per ignem, vers. 15. intelligitur pœna purgatoria. Hic igitur est sensus totius huius loci: Dies Domini per ignem conflagrationis declarabitur, & sicut ipsa dies per ignem declarabitur, ita eadem dies manifestabit per ignem, imitum judicii, uniuscujusque opus, & sicut opera per ignem manifestabuntur, ita etiam operarii qui purgatione egebunt, per quandam penam purgabuntur.*

Protest. De duabus primis assertionibus non repugnans: sed in reliquis, nihil apparet præter fœnum, & stulam, vel fumum potius ad lucem obscurandam. I. *De die Domini nihil dicitur in textu, sed tantum de die.* I. *Dies illa non potest esse dies judicii novissimi, secundum interpretationem Bellarm. quia antecedit ignem illum quem Purgatorium esse contendit.* II. *Ignis proans quale sit cujusque opus, unum & idem est cum die cujusque opus declarante.* IV. *Si ignis purgans non sit purgatorium, tum certe frustra quæritur in isto textu.* V. *Ignis, vers. 15. per quem servantur operarii, non potest esse Purgatorium: quia sequitur diem illam, quæ Bellarm. interprete est dies judicii, ultra quam, Bellarm. se fatetur nullum futurum Purgatorium.* VI. *Ex igne*
reve-

revelante, probante, & transitum difficilem præber-
 quæ tria sunt effecta unius & ejusdem ignis, tres igni
 fingere, in una eademque sententia, hoc plane violentum
 est & coactum, neque tamen verum est, quod Bellari-
 dicit: *se cogi ab ipso textu ad equivocationem, non unam, sed duas o-*
mittendas: Purgatorii defendendi studium vim hanc i-
 fecit contra textum: similem coactionem non potuit
 stendere in tota Scriptura, nam 2 Cor. 5, 21. (quem locum
 objicit) præterquam quod nulla species fit duplicis æqu-
 vocationis, vox peccati uno & eodem sensu recte pote-
 accipi, ut differentia sit tantum in phrasibus, *novisse pecc-*
tum & fieri pro nobis peccatum: & Rom. 8, 3. nulla varietas e-
 in significatione ejusdem vocis, *peccati*. V I I. Metaphr-
 sis loci a Bellarm. formata, est prorsus insipida, & insu-
 sa. Neque enim in textu, ulla fit mentio diei Domini; ne-
 que declarationis diei ullius passiva; neque manifestationis m-
 lorum operum, ab eorum exustione distincta: purgationis operari-
 rum, ab operum exustione diversæ neque denique per-
 ignem purgandos operarios dicitur, sed quasi per ignem se-
 vandos. Vbi etiam illud quasi manifeste notat ignem m-
 taphoricum: quia nulla ratio reddi potest, cur istiusm-
 di particula adhiberetur, si verus ignis intelligeretur
 præsertim cum idem ille ignis (ex confessione Bellari-
 hac sola phrasi, in tota sententia indicatur.

6. Bellarm. *Tertius locus est 1 Cor. 15, 29. quid facient qui b-*
ptizantur pro mortuis? ubi Apostolus loquitur de Baptismo lacrymarum
& penitentia, qui suscipitur orando, jejunando, elemosynas facie-
do, &c. pro mortuis.

Protest. I. Quinque alias hujus loci expositiones non
 ipse Bellarm. quarum auctores laudat antiquos Patres
 hujus autem veterem nullum proferre potuit approbato-
 rem: imo inter ipsos Pontificios Purgatorii patronos
 duo tantum aut tres inventi fuerunt tam audaces, ut
 conati fuerint istum locum torquere. I I. Nihil ex
 verbis elici potest pro Purgatorio, nisi constet primo, p-
 mortuos intelligi, neque beatos, neque damnatos, sed m-
 dium genus mortuorum: secundo: illos mortuos
 carcere purgari: & tertio, baptismo hominum viventium
 tales mortuos sublevari: quorum tamen nihil est, quod
 ulla ratione demonstrari potest.

Bellarmin. I. *Baptizari passim in Scriptura & Patribus accipitur*
pro affligi.

Protest. Nusquam in tota Scriptura accipitur pro or-
 tione, aut elemosynarum erogatione, aut afflictione ti-
 voluntaria, quali Pontificii dicunt mortuos juvari.

Bellarmin. 2. *Ipsa pena Purgatorii, à Scriptura, & Patribus*
voca-

vocatur Baptisma. Mat. 3, 11. baptizabit vos Spiritu sancto, & igne.

Protest. Purgatorium igitur est unum ex maximis Christi beneficiis & sacramentis: ante Christi adventum non existerat, nunc autem pertinet ad omnes qui Spiritu sancto Baptizantur.

7. Bellarm. Quartus locus est, Mat. 5, 25. Luc. 12, 58. ubi per viam intelligitur præsens vita: per Adversarium, Dei lex, sive Deus ipse: per Indicem, Christus, per tortorem, Angeli boni, vel Dæmones: per carcerem infernum: per novissimum quadrantem, minuta peccata, quorum solutio facienda est, vel in Gehenna, vel in Purgatorio.

Protest. I. Si omnia ista quæ Bellarm. postulat sibi dari, gratis ipsi concedantur, præter ultimum illud, in quo principium ipsum petit, vel in Purgatorio, nihil ex hoc loco concludere potest. II. Tota expositio ista textus, est aliena. Nam 1. Allegoriam fingit sine necessitate. Et ex Allegorico sensu, fidei dogma confirmat, contra regulam à Bellarm. traditam, de verbo Dei, l. 3, c. 3. 2. Negligit seriem contextus apud Mat. ubi manifeste refertur ista sententia ad interpretationem sexti præcepti. 3. Hominem statuit in via una cum adversario, qui non est in via. 4. Peccata facit impensas. 5. Custodiam ipsam, & ejus miseriam, in solutionem convertit. 6. Unius carceris nomine & Purgatorium & Gehennam comprehendit, ita ut donec simul significet nunquam & aliquando.

8. Bellarm. Quintus locus est Mat. 5, 22. ubi tria genera peccatorum & poenarum distinguuntur: & damnatio æterna solum tribuitur tertio generi peccatorum: ergo reliqua temporalibus poenis puniuntur post hanc vitam.

Protest. I. Ex isthoc loco, vel duo Purgatoria erui debent, vel nullum: duo enim genera poenarum notat Bellarm. ab æternis distincta. II. Neque judicii, neque Concilii vocabulum, ulla ratione convenit Purgatorio. III. Ne minima quidem in istis verbis, sit mentio, vel insinuatio, alicujus purgationis, magis quam in Gehenna.

9. Bellarm. Sextus locus est Luc. 16, 9. facite amicos, qui recipiant vos in æterna tabernacula.

Protest. Quocunque modo recipiuntur benefici in æterna tabernacula, recipiuntur cum deficiunt, id est cum moriuntur: ex ista vita non ex Purgatorio.

10. Bellarm. Septimus locus est Luc. 23, 42. memento mei, dum veneris in regnum tuum.

Protest. Potest Christus eorum meminisse qui non sunt in Purgatorio.

11. Bellarm. Octavus locus est Act. 2, 24. solutis doloribus inferni: id est, doloribus animarum Purgatorii.

Protest. Hac ratione Christus ipse in Purgatorium detrudetur;

trudetur: quod enim ipsemet Christus huic inferno, & morti, fuerit subiectus clarum est ex ratione apposit: quia fieri non poterat, ut ipse ab ea retineretur.

12. Bellarm. Nonus locus est Phil. 2, 10. cui similis est Apoc. 3, 13. sed per illud (infernorum) non improbabiler intelliguntur Demones, & per creaturas Apoc. 5, 13. possunt intelligi res inanimæ, vers. 3. Patres qui erant in limbo.

Protest. Præter ultimum istud, de limbo, accipimus quod dat Bellarm. & ex iis ad antecedentia responsa accederetibus, certissime concludimus, Purgatorii fundamentum nullum in tota Scriptura comparere. Hoc etiam fatentur non pauci, nec ignobiles Pontificii, qui omnia illa quæ: Purgatorium spectant, traditioni non scriptæ referre solent accepta.

13. Bellarm. *Afferitur Purgatorium ex Conciliis.*

Protest. Nullum vestigium Purgatorii apparet in ullo Conciliorum generalium antiquorum. Neque ullum generale Concilium in istam sententiam à Bellarm. citatur præter nupera illa, Lateranense, Florentinum, & Tridentinum: quorum antiquissimum celebrabatur circa a. Dom. 1215. Quin autem inter primas corruptelas irruerint in Ecclesiam superstitiones quædam circa mortuos, ex quibus tandem Purgatorium Pontificium constructuebatur, hoc nos non negamus.

14. Bellarm. *Afferitur Purgatorium, testimoniis Patrum.*

Protest. I. Ex primis illis, & purioris ævi Patribus Ignatio, Iustino, Irenæo, Clemente Alexandrino, nullam umbram testimonii proferre potuit Bellarminus ad Purgatorium spectantis. II. Primus inter Patres, qui mentionem facit Purgatorii talis fere qualem Pontificii volunt, fuit Tertullianus, qui istam traditionem commendatam sibi fatetur à Montavo Hæresiarcha, sic enim illi lib. de anima cap. ult. cum carcerem illum, quod Euangelium demonstrat, inferos intelligimus, & novissimum quadrantem, modicum quodque delictum, mora resurrectionis illic luendum interpretamur, nemo dubitabit, animam aliquid pensare penes inferos, salva resurrectionis plenitudine, per carnem quoque. Hoc etiam Paracletus (id est Montanus Hæresiarcha) frequentissime commendavit, si quis sermones ejus ex agnitione promissorum charismatum admisit. Hosce sermones aliquo modo palliatos, & fucatos receperunt postea multi: primo dubitanter, & confuse: postea vero ut certum fidei dogma. De isthoc autem dogmate, multos Patrum errasse fatetur Bellarm. lib. 2, cap. 1.

15. Bellarm. *Rationum, quibus Purgatorium afferitur; præest hujusmodi: Si quadam peccata sint venialia, solaque temporalis poena digna, & fieri possit, ut cum solis talibus homo decedat ex h*

vita

a, tum necesse est in aeterna vita posse purgari: sed verum prius: ergo.

Protest. I. Negatur consequentia: in ipsa dissolutione essent ex misericordia Dei, in Christo, deleri, etiam in bitanea morte. Neque quisquam fidelis est, quin virtualiter saltem voluntatem habeat aversam ab omni peccato. II. Negatur assumptio: quia omne peccatum dignum est morte illa æterna, quæ stipendium est peccati, *Rom. 6, vers 23.*

Bellarmin. I. *Iac. I. 15. describitur peccatum veniale, ex imperfectione actus.*

Protest. Describitur peccatum mortale ab ejus causis, æ nisi in sese mortiferam vim haberent, tale effectum inquam generarent.

Bellarmin. 2. *I Cor. 3. ligna, fanum, stipula sunt peccatum veniale, ex levitate materiae.*

Protest. I. Levitas materiae quæ istis phrasibus indicatur, opponitur proprie gravitati argenti, & auri, non sceleris alicujus gravis. II. In materia levissima grave sceleris admittitur peccatum.

Bellarmin. 3. *Intelligibile non est, quomodo verbum otiosum, ex natura sua, dignum sit perpetuo odio Dei.*

Protest. Otiosum illud verbum quod est proprie peccatum, aversio est a dilectione Dei, atque adeo meretur odium: sicut autem illa aversio est sua natura perpetua, & odium quod meretur. Hoc æque est intelligibile, perfectio Dei, & legis ejus.

16. Bellarmin. *Cum reconciliantur Deo peccatores, non dimittitur propter eum peccato, tota pœna temporalis. At saepe fit, ut moriturus animus non satisfecerit pro temporali illa pœna, ergo necessario statui debet Purgatorium.*

Protest. I. Remissio culpæ, est condonatio pœnæ. Pœna igitur omnis, quatenus est maledictio, a justitia Dei indicativa proficiscens, condonatur iis, quibus remittitur culpa. II. Sicut peccatum ipsum aliquo modo in æterna vita manet postquam est remissum, sed non sub eadem ratione qua antea, sic etiam pœna aliqua peccati manet, sed sub alia ratione, ut medium scilicet alicujus boni, non ut proprie dicta vindicta, aut satisfactio debita justitiæ Dei.

Bellarmin. *Mors manet communis: & accedit saepe mors violenta.*

Protest. Novit Deus, quamlibet mortem temporalem vitæ medium commutare.

17. Bellarmin. *Communis est opinio omnium Gentium, Hebræorum, Mahumetanorum, Gentilium, Philosophorum, & Poetarum.*

Protest. Non est opinio omnium Philosophorum, & poetarum, nedum omnium Hebræorum, II, Æque &

H h

magis

154 BELLARMINVS
magis multo communis est opinio omnium gentium
hæresis Pelagiana.

18. Bellarm. *Apparitiones animarum ex Purgatorio venientium
idem testantur.*

Protest. Sed quis testabitur de istis apparitionibus
quod non fuerint vel fabulæ fictæ, vel Satanæ illusiones
homines fuerunt, ac decipi potuerunt, vel optimi eorum
penes quos est fides harum narrationum.

19 Bellarm. *Opinio illa qua tollit Purgatorium, homines facit
sotordes in peccatis cavendis, & bonis operibus faciendis.*

Protest. I. Si Purgatorii prædicatio, tam necessaria esse
ad sotordiam tollendam, Prophetæ & Apostoli istam doctrinam
clare tradidissent. II. Eadem plane ratione, prædicatio gratiæ
accusabatur olim ab hostibus gratiæ, quæ mater esset sotordiæ,
Rom. 3, 7 & 6, 1. Sed reverta Purgatorii doctrina facit
homines vel perplexos, ex incertitudine eventus; vel securos,
ex spe auxilii ab aliis post mortem suppeditandi.

C A P V T I I.

Argumenta nostra.

I. *Protest.* *Ezech. 18, 22.* Cum aversus fuerit improbus
ab improbitate sua, omnium iniquitatum ejus non recordabor.
Sic *Is 43, 12.* Deleo iniquitates tuas propter me, & peccatorum
tuorum non recordor. Post remissionem igitur peccatorum
(quæ illis verbis describitur) nulli supersunt peccatorum
pœnæ nobis persolvendæ.

Bellarm. *Non recordari iniquitatum, nihil aliud est, quam
servare inimicitiam cum eo qui peccavit.*

Protest. At I. Bellarm. antea docuit *cap. 7. ex Mat. 5, 2.*
Deum & legem Dei, adversarium esse eorum qui in Purgatorium
detruduntur, & severissime cum ipsis agere. II. Recordari
iniquitatum, in Deo æstimatur ex effectu: si autem pœnas
peccatoribus infligat, & in hoc seculo, & in futuro, nulla
ratione dici potest peccata illa oblivioni tradidisse. III. Si
omnium iniquitatum obliviscitur Deus, tum certe & venialium.
IV. Non recordari iniquitatum, est tam longe illa a nobis
amovere, quam longe ab oriente ab occidente. *Psal. 103, 12.*
eorum igitur pœnæ ad nos pertinere non possunt.

Bellarm. 2. *Recordari iniquitatum, est quidem punire, sed punire
in æternum.*

Protest. Contraria plane est expositio in ipsis verbis
fœderis ac promissionis, de peccatis non recordandis amplius.
Ierem. 31, 34.

2. *Protest.*

2. *Protest.* Duo solum ordines hominum inveniuntur, *Matth. 25. venite benedicti: ite maledicti. Marc. ult. salvus erit: condemnabitur. Ioh. 3. non judicatur: judicatus est*, duo igitur tantum sunt loca post hanc vitam.

Bellarmin. 1. *In extremo iudicio, duo tantum ordines fient: quia purgatorium finem accipiet.*

Protest. I. Sed in extremo iudicio, invenientur homines cum peccatis illis, quæ Bellarm. venialia vocat, & qui non satisfecerint plene pro temporali poena mortuum. Imposuit igitur nobis Bellarm. cum fundere voluit *cap. II. ex istis præmissis. Purgatorium necessario requi. II. Illos ordines proponit Christus Matth. 25. qui distinguit oves & haedos, in hac vita, & postea in æternum. I. tertius ordo fuisset, & status tertius, tam horrendus & purgatorium fingitur, non tacuisset illum Christus in hac separatione hominum, quam tot similitudinibus, tam accurate descripsit, in admonitionem omnium, ut vigilarent, & sibi caverent à malo.*

Bellarmin. 2. *Qui credit salvus erit, modo etiam addat cætera quæ requiruntur.*

Protest. I. Sic etiam qui non credit, alio modo quam diabolus dicitur credere. *Iac. 2, 19. salvus erit, modo addat cætera. II. Qui vere credit in Christum, non tantum habiturus est, sed habet vitam æternam: Ioh. 3, 36.*

3. *Protest.* *Luc 23. Hodie tecum eris in Paradiso.*

Bellarmin. 1. *Mors & confessio latronis illius, potuit iuste in plenam satisfactionem reputari.*

Protest. I. Abfuit sacramentum Poenitentiae, & absolutio tam à culpa, quam à poena æterna. II. Bellarm. antea *cap. II. contendebat, mortem non esse poenam actualium peccatorum: & Deum injuste acturum, si una & eadem poena, puniret peccata magna, & parva, multa, & parva. Hujus autem latronis peccata fuerunt actualia, magna, multa: & mors minus patienter tolerata, una cum confessione simili, in multis sanctissimis Martyribus locum habet, qui nunquam tamen satisfactionem plenam in semetipsum quærebant.*

Bellarmin. 2. *Privilegia paucorum, legem non faciunt.*

Protest. I. Privilegium nullum à Deo conceditur, quod iustitiæ ejus adversatur. II. Non fuit privilegium paucorum: quia fluit ex recordatione illa Christi, quæ extenditur ad omnes fideles. *Domine, memento mei.*

4. *Protest.* *Nulla est condemnatio iis qui sunt in Christo Iesu. Rom. 8. I. ergo nec Purgatorialis.*

Bellarmin. *Nulla condemnatio est iis, id est, nullum peccatum contrahunt, ex motibus concupiscentiæ.*

H h 2

Protest. I.

Protest. I. Gratis hoc dicitur sine ulla ratione, aut similitudine veri. II. Explicat semetipsum Apostolus *vers.* 33, 34. *quis intuentur crimina adversus electos Dei? Deus est qui justificat, quis est qui condemnet? Christus is est, qui mortuus est.*

5. *Protest.* 2 Cor. 5, 1. *Si domus ista dissolvitur, habemus domum aeternam in calis.* Post mortem igitur pii homines statim transferuntur in cælum.

Bellarmin. 1. *Paulus id solum asserit, non patere domum caelestem ante mortem, sed post mortem.*

Protest. Paulus ipse interpretatur *vers.* 2. *superindui domicilio* *vers.* 4. *ut absorbeatur mortalitas à vita.* *vers.* 8. *adesse apud Dominum.*

6. *Protest.* 2 Cor. 5, 10. *Vnusquisque reportabit congruenter ad id quod in corpore fecerit: ergo non est locus purgationi, post hanc vitam.*

Bellarmin. *Qui sunt in Purgatorio, meruerunt in hac vita, et etiam post mortem purgari & juvari possent.*

Protest. I. Si potuerint in hac vita mereri purgationem, vel satisfactionem, tum certe potuerunt etiam satisfacere: nullum enim datur meritum peccatoris absque satisfactione pro peccatis. II. Qui purgantur apud inferos, recipiunt congruenter ad illud quod ibi perpessi sunt: non tantum igitur secundum illud quod in corpore fecerunt. III. Si alii (ut Bellarm. loquitur *cap.* 6.) baptizentur pro mortuis, affligentes se oratione & jejuniis, & sumant in se partem illius baptismi ignei, quæ animæ baptizantur in Purgatorio, tum accipiunt illa animæ, secundum id quod alii in corpore agunt & patiuntur.

7. *Protest.* *Apoc.* 14, 13. *Mortui in Domino à modo requiescunt à laboribus suis.*

Bellarmin. 1. *A modo non significat à morte unius cujusque, sed ab exire o judicio*

Protest. Subterfugium istud satis detegitur, ex illis verbis Prophetæ. *Is.* 57. *Iusti cum moriuntur, ingrediuntur pacem, & requiescunt in cubilibus suis.*

Bellarmin. 2. *Qui discedunt cum peccatis venialibus, aut cum debito pena alicujus, non simpliciter moriuntur in Domino, sed partim in Domino, & partim non in Domino.*

Protest. Invenimus igitur tandem qui & quales sunt Purgatorii hæredes, id est qui partim sunt in Christo, & partim non sunt: id est sunt partim electi, & partim reprobi: partim Christo uniti, partim non: partim in cælo, & partim non in cælo: cives plane Utopiani.

8. *Protest.* Post remissam culpam, meritum sufficiens & infinitum, nulla remanet pœna solvenda, sed remittitur

itur culpa, per meritum Christi sufficiens & infinitum. Ergo nulla remanet pœna in Purgatorio solvenda.

Bellarmin. I. *Mortem patimur, post culpam remissam.*

Protest. Non patimur mortem, aut aliud quidquam, ut pœnam satisfactoriam, sed ut medium gloriæ Dei, & salutis nostræ, secundum dispensationem sapientiæ divinæ. Qui à Pontificiis habentur perfecte iusti, mortem amen patiuntur.

Bellarmin. 2. *Christi meritum, per opera satisfactoria applicatur, ad tollendam pœnam temporalem.*

Protest. Hoc est, meritum Christi applicatur per pœnas temporales, ad tollendas pœnas temporales, cur non applicatur etiam per culpam, ad tollendam culpam; pœna ista temporalis non est sacramentum à Christo institutum. Nullam relationem habet instrumenti ad merita Christi. Provenit sua natura non à gratia, sed à iustitia Dei: & tendit in creaturæ perditionem. Nulla hic vel minima species, vel umbra virtutis applicantis.

9. *Protest.* Si nos satisfacimus Deo pro peccatis nostris, cum dividimus cum Christo honorem, ita ut ille non sit solus redemptor noster, sed & nos ex aliqua parte. Hoc autem nefas est dicere.

Bellarmin. I. *Si de verbis agitur Scriptura aperte dicit hominem esse sui ipsius redemptorem & salvatorem, Dan. 4. 27. Phil. 2. 12.*

Protest. I. De verbis non agitur, sed de maxime re gravi, honore scilicet Christi. Si tamen de verbis agendum esset Bellarmin. ipse non affirmabit, vel Purgatorii, vel satisfactionis pro peccatis Deo à peccatore præstitæ, mentionem ullam fieri in tota Scriptura. II. Neque redemptor, neque servator dicitur homo sui ipsius, in ulla parte Scripturæ, merito, & satisfactione: quamvis servare semetipsum dicantur fideles viam illam insistendo, in quam merito & satisfactione Christi transferuntur.

Bellarmin. 2. *Nec propterea ulla fit Christo injuria, siquidem tota virtus operum & satisfactionis nostræ, à Christi sanguine pendet, & ad quod facimus, Spiritus ejus in nobis operatur: sicut nihil detrahitur Deo, quod per secundas causas operatur: imo potius additur ad gloriam ejus.*

Protest. I. Imo maxima fit Christo injuria. 1. Quia si ratione non esset in sese perfectus redemptor: cum tamen unica oblatione, in perpetuum consummavit eos qui sanctificantur, Hebr. 10, 14. 2. Quia non esset unicus redemptor, neque munus istud haberet sibi proprium, & aliis incommunicabile: cum tamen unus sit Mediator, 1 Tim. 2, 5. 3. Quia Christo ferente pœnas peccatis nostris debitas, Deus tamen non ita esset placatus, quin rursus à nobis

H h 3 corundem

eorundem peccatorum pœnas exposceret: cum tamen omnis correctio pacis nostra sit super eum. *Is. 53. 5. 4.* Quia non purgaret nos per semetipsum ab omni peccato: contra quam dicitur, *I. Ioh. 1, 7. 2.* Christus per Spiritum suum nihil in nobis operatur, nisi virtute satisfactionis plana Deo, antea pro nobis præsentatæ. Neque quidquam per nos facit, quod ipsemet antea satis & perfecte fecit. **III.** Per causas secundas Deus non operatur creationem ex nihilo. Sed satisfactio & redemptio, eundem locum habet in ordine gratiæ, quem creatio habet in ordine naturæ.

10. Protest. Si nos Deo satisfaciamus pro peccatis, tum hæc satisfactio nostra, vel una vel duæ sunt satisfactiones, una Christi, & altera nostra. Sed neutrum horum consistere potest.

Bellarmin. Una tantum est actualis satisfactio, & ea est nostra.

Protest. Iam sine ænigmatibus loquitur Bellarm. neque opus habet Oedipo. Unica scilicet ratione, actu satisfieri Deo affirmat, pro peccatis saltem venialibus, & pœnis temporalibus, (ultra enim non extendemus quod ille pronunciat indefinite) & illam satisfactionem esse proprie ac immediate nostram, non Christi. Excluditur igitur Christus à satisfactione pro quibusdam saltem peccatis & pœnis faciendis.

Bellarmin. Non excluditur Christus, vel satisfactio ejus: nam per ejus satisfactionem habemus gratiam, unde satisfacimus.

Protest. I. Hac ratione Deus pater, & Spiritus Sanctus dici possint pro nobis satisfacere, quia a Deo patre, per Spiritum habemus omnem gratiam. **II.** Hac etiam ratione satisfactio Christi, nullam aliam relationem haberet ad peccata nostra, & eorum pœnas, quam ad opera bona quæ bona sunt, per satisfactionem enim Christi habemus gratiam, unde bene operamur.

II. Protest. In Purgatorio (ex Pontificiorum confessione) non est meritum: ergo neque satisfactio.

Bellarmin. 1. Negatur consequentia: nam ad satisfactionem requiritur, ut opus quod sit, sit pœnale, quod non requiritur ad meritum.

Protest. Sequitur hinc, posse esse meritum sine satisfactione: sed nullo modo sequitur, posse aliquem satisfacere, qui non potest mereri: debet enim ostendi aliquem ad meritum requiri, supra illud quod necessarium est a satisfactionem.

Bellarmin. 2. Ad meritum requiritur libertas, quam sequitur laus, id quod non requiritur ad satisfactionem.

Protest. I. Libertas vel maxime requiritur ad satisfactionem peccatum tollentem, aut favorem ejus i

quoniam

uem peccatum fuit, conciliantem. Sic Thom. 1, 2. uæst. 87. art. 6. *Voluntas hominis debet ordinem divinæ justitiæ acceptare: unde pœna satisfactoria est simpliciter voluntaria.* Damati igitur in inferno, *satis pati*, potius quam satisfacere icuntur, apud Cajetanum, ibid. II. Libertas etiam tribuitur iis qui sunt in Purgatorio ab ipso Bellarm. dum tribuit ipsis *actus dilectionis & patientiæ*, cap. 14. lib. 2. cap. 15. *non incredibile esse contendit, etiam animas Purgatorii pro nobis rare, & impetrare.*

Bellarm. 3. *Requiritur præterea ad merendum, status via,*

Protest. I. Nulla ratione magis hoc requiritur ad meritum, quam ad satisfactionem placantem. II. Animæ Purgatorii sunt in via: quia viam sibi metipsis facere dicuntur, per satisfactionem suam, ad patriam, vel gloriam.

12. *Protest.* Ejus est a culpa resurgere, cujus est in culpam incidere. Sed post hanc vitam animæ fidelium non possunt incidere in culpam. Ergo neque resurgere.

Bellarm. *Major est vera tantum in mortalibus.*

Protest. In venialibus igitur non est eadem via Thebis Athenas, quæ est Athenis Thebas. Est enim status in quo peccator non potest peccare.

13. *Protest.* Peccata omnia remittuntur per pœnitentiam: sed post hanc vitam non est pœnitentia: ergo neque remissio.

Bellarm. *In Purgatorio bene potest esse displicentia peccati ex caritate.*

Protest. Pœnitentia est tantum in via. Animas autem Purgatorii, negavit modo Bellarm. esse in via.

14. *Protest.* Pœna est propter culpam: & crescente culpa, crescit pœna: decrescit culpa, decrescit pœna: ergo remota culpa removetur pœna: atque adeo nullæ pœnæ solvendæ manent in Purgatorio, pro peccatis in hac vita remissis.

Bellarm. *Pœna pendet à culpa, in fieri, non in esse: etiam ab culpam præteritam debetur pœna.*

Protest. I. Contra plane, paulo ante, in hoc ipso cap. 14. disputabat Bell. adversus Scotum: *sine ullo dubio peccatum relinquit in homine præter reatum pœnæ, etiam maculam, aut aliquid simile, per quod dicatur homo formaliter peccator, & dignus pœna.* Si dignitas pœnæ maneat, ubicunque pœna infligitur (quod ipla justitia requirit) tum certe culpa aliquo modo manet: & si pœna pendeat ab illa dignitate in esse, tum etiam culpa. Nulla enim est dignitas pœnæ præter culpam. II. Culpa quæ quoad actum est præterita, quoad relationem, semper manet, usque dum condonatione tollatur. III. Qui exigit pœnam peccati remissi, is exigit

H h . 4

solutio

solutionem debiti remissi. Peccata enim sunt debita propter poenam solvendam. IV. Poena semper si iusta sit, mensuram habet a culpa: non potest igitur iuste dispensari, si culpa plane tollatur.

LIBER SEXTVS. DE CVLTV SANCTORVM.

CAP. I. *De Canonizatione.*

Quaestio I. est, an Sancti recte ab Ecclesia canonizentur id est, an recte quidam homines defuncti a Pontifice Romano solenni quodam ritu, caeremonia, & decreto, in illum gradum efferatur, ut 1. Publice deinceps a omnibus singulari modo Sancti habeantur, & vocentur; 2. Vt in publicis Ecclesiae precibus invocentur 3. Vt templa & aræ in eorum memoriam Deo dicentur; 4. Vt sacrificia in eorum honorem publice Deo offerantur; 5. Vt dies Festi in eorum memoriam celebrentur; 6. Vt imagines cum certo quodam lumine pingantur, & ad venerationem, in Ecclesiis, illustri loco ponantur; 7. Vt eorum reliquiae pretiosis thesauris includantur, & publice honorentur. Pontifici hoc affirmant: nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Deus voluit à Sanctis Scriptoribus annotari in particulari, gloriosam vitam & mortem eorum, qui tempore ipsorum floruerunt. Igitur credibile est eodem modo Deum velle ut acinops fiat.*

Protest. I. Quasi nihil discriminis esset, inter annotationem huiusmodi, & canonizationem illam, quæ modo describebatur, Bellarm. unum pro altero, pueriliter concludit. *II.* In tota Scriptura, septem illos honores, ante memoratos, ulli mortalium, vel decretos, vel delatos nusquam annotatur. *III.* Illis omnibus quorum vita & mors gloriosa in Scripturis annonatur, honore illos Pontificii Sancticolæ non solent deferre.

2. Bellarm. *Nisi sciamus qui sint veri Sancti, & qui non, non possumus eos colere ut oportet.*

Protest. Ex Scripturis docemur, quosnam habere debemus pro veris Sanctis.

3. Bellarm.

3. Bellarm. *Non possumus accendi ad imitationem Sanctorum, nisi in particulari sciamus, qui sint imitandi, & quid illi egerint, aut assint.*

Protest. I. Scimus in particulari, illos a nobis esse imitandos, quos videmus Christum imitari. II. Septem illi honores non spectant omnes ad imitationem.

4. Bellarm. *Debemus nos Sanctis congratulari, & pro illorum gloria, Deo gratias agere: quæ sine particulari notitia fieri non possunt.*

Protest. Vel igitur Pontificii non faciunt quod debent: vel particularem notitiam habent omnium Sanctorum, qui sunt in gloria.

5. Bellarm. *Nisi iudicio Ecclesia, certi Sancti proponerentur colendi, facile fieri posset, ut damnati pro beatis colerentur: ut accidit tempore Sancti Martini.*

Protest. Hoc fieri nullo modo potest, in illa Ecclesia, quæ memor est legis illius: *Dominum Deum tuum adorabis, & ei soli servies*: apud alios, fœda hæc idololatria, per canonizationem Pontificiam, ex justo Dei iudicio, non cavetur, sed promovetur.

Quæstio 2. est an credendum sit, Pontificem Romanum non errare, in Sanctorum Canonizatione. Bellarm. affirmat: nos negamus. Bellarm. dicimus hoc affirmare, non Pontif. omnes: quia Cajet. in tractatu de indulgentiis, docet Ecclesiam in canonizatione Sanctorum errare posse: & probat etiam ex doctrina Thomæ. Et certe Thomas, quodlibet 9. art. 16. videtur plane eo inclinare. Certissimis enim argumentis contra Papæ infallibilitatem, nihil habet opponendum, nisi contrarium esse *pie credendum*. Melchior autem Canus, lib. 5. cap. 5. dilerte pronunciat *Ecclesiæ iudicia, quæ ab incertis hominum testimoniis proficiuntur, infirma esse, ad certam & exploratam faciendam fidem, quale (inquit) illud est, quo Sanctum aliquem devorum catalogo adscribendum censet.*

Argumenta Bellarmini.

6. Bellarm. *Si liceret dubitare, an Sanctus canonizatus sit Sanctus, liceret etiam dubitare, an sit colendus.*

Protest. Non sequitur. Quia illa dubitatione non obstante, certissimum est creaturam, sive Sanctam, sive non Sanctam, non esse religione colendam. Bellarmini tamen sensu, tam consequentiam, quam quod inde consequitur facile damus: hoc scilicet nomine dubitandum saltem an illi qui a Pontifice Romano, tanquam Sancti & Divi canonizantur, sint religiose colendi necne. Pos-

H b 5

sunt

sunt enim inter illos esse homines damnati, ex confessione Cajetani & Cani. *Nec differt (ait Canus) Diabolum colas, an hominem condemnatum.* Incerti igitur sunt Pontifici in cultu multorum Sanctorum, utrum diabolum colunt necne.

7. Bellarm. *Fraudarentur non Sancti suffragiis vivorum. Nam pro canonizatis non licet orare: & viventes fraudarentur intercessionibus Sanctorum.*

Protest. Vel potius fraudes Diaboli & Pontificiorum circa mortuos, & vivos tanquam emortuæ evanescerent.

8. Bellarm. *Non canonizantur ordinariæ, nisi claverint magnis & certis miraculis.*

Protest. Talibus scilicet miraculis, quibus Legendæ Pontificiorum redundant.

9. Bellarm. *Magna præparatio, jejniis, precibus, & inquisitione, adhibetur, antequam Sancti canonizentur.*

Protest. Ex præparatione, promissionis verbo destituta, nascitur superstitio, non concluditur directio certa.

10. Bellarm. *In canonizatione Sanctorum, nullus unquam error deprehensus est.*

Protest. Hoc est Papa Romanus non fatetur se errasse.

CAP. II. De Adoratione Sanctorum.

Bellarmin. *Quæstio tertia est, An cultus aliquis, minor divino, & major civili, & mere humano, sacris rebus, sanctis Angelis, & hominibus debeat?*

Protest. Non agitur de gradu majore vel minore, qui etiam inter homines variat, sed de specie altiore, id est, an cultus religiosus creaturis debeat.

Argumenta Bellarmini.

Bellarmin. I. *Psal. 99, 5. Adorate scabellum pedum ejus, quia Sanctum est. Hic cultus religionis precipitur, arca præstandus.*

Protest. Ad arcam, versus arcam, coram arca. Deum adorandum fuisse tum temporis ex suo proprio instituto, fate-mur, & hic sensus est verborum, ab interprete malè ver-forum: sicut *Heb. 11, 21.* cum in vulgari versione legitur, *adoravit fastigium virga:* Græce dicitur, *super summitate baculi sui.* Nam I. cum arca in templo fuit collocata, non eo fi-ne hoc factum legimus, ut adoraretur ipsa, sed ut Deus adoraretur ad eam, aut versus eam, *1. Reg. 8. 29, 30.* II. Nullum exemplum aut praxis probata, in Scriptura commemoratur ipsius arcæ adoratæ. III. *Psal. 138. 2.* diserte sic explicatur: *versus templum, vel ad templum.* IV. In hoc ipso *Psal. 99,* versu eodem explicatio habetur, *adorate in monte*

in monte secundum versionem vulgarem : ubi Vatablus ecclē notat, *montem* idem significare cum *scabello* vers 6 Quæ contrarium obijciuntur, nullius sunt momenti. At- am tamen, & omnia sacra cum reverentia tractanda fa- emur.

2. Bellarm. *Adorationem exhibitam legimus Angelis, ab hominibus piis. Angelis autem non debetur civilis honor, sed religiosus.*

Protest. Imo vero, quamvis honor ille qui Angelis debetur, sit gradu, & modo differens, ab eo qui hominibus quibuscum ordinarie versamur, est tamen ejusdem generis, & secunda Decalogi tabula præcipitur, non prima : quia sunt conservi nostri, *Apo. 22, 9.*

3. Bellarm. *Saul adoravit animam Samuelis : Sam. 28. Abdias Heliam : 1 Reg. 18 Filius Prophetarum Helizæum : 2 Reg. 2. & Nabuchodonosor Danielem, Dan. 2.*

Protest. De Saulis, & Nabuchodonosoris facto, non est quod laboremus. Helias certe, & Heliseus, ne quidem ex Pontificiorum sententia fuerunt religiose adorandi, quia nondum erant in Ecclesia triumphante. Quando princeps aliquis honorem habet Episcopo, non religiose (ut credimus) illum adorat.

4. Bellarm. *Ethnici, Iudæi, Hæretici, semper accusaverunt Christianos idololatria, præpter cultum Sanctorum : quod certe non fecissent, nisi vidissent à Christianis Sanctos passim religiose coli.*

Protest. I. Non semper fuit crimen istud Christianis à suis hostibus intentatum : sed postquam observationes quædam invaluerant, a simplicitate prima declinantes. II. Accusati etiam antea fuerunt Christiani, quasi idololatræ essent in sole colendo, quia versus orientem precabantur, & diem solis vel Dominicum observabant. Tertul. apol. 16. *Humanius, & verisimilius solem credunt Deum nostrum, non sequitur inde tamen, eos religiose Solem adorasse, magis quam asini caput : quod ipsis etiam fuit obiectum. ibid. III. Patres qui ad istam criminationem respondent, non concedunt, sed pernegant se religiose coluisse Sanctos, Euseb. lib. 4, cap. 15.*

5. Bellarm. *Si honor civilis debetur civili virtuti : ergo honor plusquam civilis debetur supernaturali virtuti : atque adeo Sanctis, qui in istis virtutibus excellunt.*

Negatur consequentia. Nam I. Honor non variatur specie, prout virtutes variantur, tum enim tot essent species honoris, quot sunt virtutis : quod nemo sanus dixerit. II. Supernaturalis virtus, non differt specie a civili : sed est supernaturalis, quoad principium, & civilis, quoad usum quem habet erga concives. III. Hac ratione religiosus cultus exhibendus esset omnibus renatis.

Argumenta nostra.

6. *Protest.* Honor religionis, non potest creaturis tribui: quia religio est cultus Dei.

Bellarmin. *Cultus latría, non potest creaturis tribui: sed est alius cultus, qui etiam dicitur religionis secundario, quo coli debent Sancti.*

Protest. I. Omnis religiosus cultus, continet in sese actum aliquem, quo protestamur subjectionem religionis animæ voluntatis, & conscientiæ nostræ, erga illum quem ita colimus. Hoc Bellarm. ipse docet, cap. 12. At vero animam subicere alicui creaturæ, est illam habere pro Deo. Aliud enim nullum est, subjectionis genus, quod Deo soli exhibetur. II. Religionis objectum, secundum Scholasticos, & ipsos Iesuitas, est *cultus Dei*. Sic enim definitur, apud Filincium, Ies. de cas. consc. tract. 23. *Religio est virtus moralis qua debitum cultum Deo, tanquam primo rerum omnium principio exhibet.* Qui igitur creaturam religiose colit, secundario, ille cultum Deo debitum secundario tribuit creaturæ. III. Religio adeo proprie respicit Deum, ut ipsos Iesuitas aliquando pudeat dicere Sanctos religione coli, cum propter internam suam excellentiam coluntur. Filincius ibid. ex Thoma, Suarezio, & Lessio differt ejusmodi *dulia, vel observantia, à religione.* IV. Adeo tamen insaniunt Pontificii, in sua idololatria, ut cogantur defendere, cultu etiam religionis, & *latría*, posse coli Sanctos, & alias creaturas, ob extrinsecam excellentiam Dei, ad quam illa habent aliquem respectum. Filincius ibid. V. Futilis est tota hæc distinctio inter *latriam*, & *duliam*, religionem primariam, & secundariam: quia nullam differentiam inter duas istas species, ostendere potest Bellarm. cap. 12. quoad actum internum voluntatis: aut quoad actus exteriores, (præterquam in sacrificii commento) sed tantum in apprehensione intellectus ita subtili, ut à cultorum vulgo, non possit aliud expectari, quin illa destituti, Sanctos, & Deum eodem animo colant. Recte igitur observat & monet Ludovicus Vives in Aug. de civitate Dei, lib. 8, cap. 27. *Multi Christiani in re bona plerumque peccant, quod deos divosque non aliter venerantur quam Deum. Nec video in multis quod sit discrimen inter eorum opiniones de sanctis, & id quod gentiles putabant de suis diis.*

7. *Protest.* Pontificii ipsi concedunt, Sanctos non esse colendos *latría*, *latría* autem significat cultum: ergo concedunt eos non esse cultu colendos, nam colere sine *latría*, est colere sine cultu. *Dulia*, etiam vel servitus cum ad Deum refertur, vel idem significat quod *latría*, vel aliqua ratione majus quid; minus enim est colere aliquem, quam
ci ex

ex cultu servire. *Latria* etiam, & *dulia*, significatione confunduntur, tam in Scripturis, quam apud profanos doctores.

Bellarmin. I. *Colere sine latria, non est colere sine cultu, sed sine tantu.*

Protest. Sic etiam colere sine cultu, potest sophisticè explicari: satis est nobis si concedatur, Sanctos non esse condos tali (id est religioso) cultu.

Bellarmin. 2. *Secundum Scripturam, & Ecclesie usum latria est cultus summae servitutis, atque adeo major dulia, quæ cultus est cujuscunque creaturæ.*

Protest. I. Vbi *latria*, & *dulia* ad eundem refertur, ibi nullæ est differentia vel speciei, vel graduum, in servitute significata. II. *Latria* aliquando refertur ab homines: *Deut.* 28, 48. *Lev.* 23, 7. & *dulia* ad Deum: *Act.* 20, 19. *Rom.* 2, 11. I *Thess.* 1, 9. III. *Dulia* ex vi vocis magis proprie, atque adeo majorem notat servitutem. IV. Sanctorum servi non sumus.

Bellarmin. 3. *Sumus Sanctorum servi imperfecte, quatenus illi nos docent & juvant ad bene operandum exemplo, & intercessione sua.*

Protest. Non alia ratione, quam servi sumus omnium sanctorum viventium: qui tamen non debent à nobis religiose coli.

Bellarmin. 4. *Secundum usum Scripturæ, latria fere nunquam accipitur pro cultu, qui exhibetur creaturæ, secundum usum autem Ecclesiæ, nunquam omnino.*

Protest. Neque *dulia* unquam omnino sic accipitur, in tota Scriptura, cum subjectionem religiosam notat.

Bellarmin. 5. *Cur non licuit Ecclesiæ posteriori, nova aliqua vocabula invenire, aut ad novam significationem applicare?*

Protest. De vocibus non contenderemus, si res ipsa, quæ istis vocibus palliatur, posset ex Scripturis ostendi.

Bellarmin. 6. *Dulia, quæ colitur Deus, est dulia per excellentiam, & specie distinguitur ab ea quæ coluntur sancti.*

Protest. I. Beata virgo colitur etiam à Pontificiis hyperbolicè, quæ est *dulia* per excellentiā. Bellarmin. c. 12. II. *Dulia* quæ colitur Deus, si in sua specie sit propria Dei, tum non magis potest ad creaturas ulla ratione transferri, quam *latria*. III. Si æquivoce dicatur de cultu Deo, & creaturis debito, ita ut nihil præter nomen, habeant commune, tum non conveniunt in communi natura religionis: atq; adeo creaturæ non sunt religiosa *dulia* colendæ.

8. *Protest.* Deo soli servire debemus. *Deut.* 6, 13 & 10, 20. *Mat.* 4, 10. &c

Bellarmin. I. *Hac intelligenda sunt, de certo quodam genere servitutis, quod Deo soli convenit.*

Protest. Certum illud genus nullis aliis finibus, à generibus aliis determinatur, præterquam religionis.

Bellarmin. 2. *Diabolus.* Mat. 4. postulavit à Christo adorationem, in signum lauræ & proinde lauriam: ac propterea à Domino illi fuit responsum: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies.

Protest. I. Ex Bellarm. igitur sententia, Dominus, illis verbis, non negavit duliā esse Diabolo exhibendam. II. Diabolus hac ratione fingitur a Domino postulasse, ut agnosceret ipsum, primum principium, ultimum finem, & summum bonum (quæ est definitio lauræ, cap. 12.) cum tamen Diabolus eodem tempore agnoscebat Deum superiorem, vers. 3 & 6. & Luc. 4. 6. Fatebatur sibi tradita ab alio, illa quæ promisit, ut adoraretur.

9. *Protest.* Act. 10. Petrus noluit à Cornelio adorari: neque Angelus à Iohanne, Apoc. 19.

Bellarmin. 1. *Cornelius* aliquid divinum in Petro esse putavit, & ideo iure fuit correctus.

Protest. Annon corrigendus igitur Bellarm. qui Sanctos eo nomine adorandos esse contendit, cap. 13. quia supernaturalem habent virtutem, sapientiam, potestatem, nobilitatem, quod ferveant charitate divina, & participes sint throni divini? certe aliquid divinum in iis esse dicit: quod etiam de Petro negare non potest.

Bellarmin. 2. *Petrus* ex modestia, honorem sibi debitum recusavit.

Protest. Petrus ipse testatur, ex qua ratione recusavit, vers. 26. & ego ipse homo sum.

Bellarmin. 3. *Iohannes* forsan reprehensus est, quia putavit Christum esse quem adorare voluit.

Protest. Angelus non potuit ex gestu intelligere quid ille putavit, neque quod putavit fuit correctum, sed quod facturus erat.

Bellarmin. 4. *Post Christi adventum*, ob reverentiam humanitatis Christi, Angeli recusant ab hominibus adorari.

Protest. Ratio quæ redditur ab Angelo, est longe alia, & omnium seculorum communis: *Conservus tuus sum: Deum adora*, Apoc. 22, 9. Hac tamen ratione concessa, male faciunt Papistæ, dum Angelos invitos adorant.

Bellarmin. *Non sequitur: nam & nos recte illos adoramus, & ipsi recte adorari recusant.*

Protest. Si Angeli recte recusent adorari, tum recte nolunt, ut nos adoremus ipsos: & cum istud recte fit, secundum Dei voluntatem revelatam, idem etiam tenemur & nos recusare: cum etiam, si recusent illi, propter reverentiam humanitatis Christi, nos illius non minorem rationem habere teneamur, quam illi, non recte igitur adoramus.

Bellarmin.

Bellarmin. Iohannes, cum semel audivisset, vide ne feceris. Apoc. 19. iterum tamen cap. 22. eundem Angelum voluit adorare.

Protest. Verisimile est, posteriore vice, Iohannem putasse Christum fuisse Angeli specie præsentem, fieri tamen potuit, ut maiestate visionis perculsus, oblivisceretur aliquantulum sui.

C A P. III. De Invocatione Sanctorum.

Quæstio 4. est, de invocatione Sanctorum, Vbi nostram sententiam breviter proponit Bellarm. nullum Sanctorum post mortem debere invocari ullo modo. Suam autem prolixè deducit, propositionibus variis explicatam: quæ debent sigillatim, cum suis probationibus expendi.

I. Bellarm. I. Non licet à Sanctis petere, ut nobis tanquam auctores divinarum beneficiorum, gloriam vel gratiam, aliaque ad beatitudinem media concedant.

Protest. Vera quidem hæc, & speciosa propositio: sed I. Evertit sententiam illam à Pontificiis, omnibus receptam: Sanctos esse invocandos, ut intercessores, nobis tam meritis, quam votis aut precibus suis suffragantes. Hæc enim merita, & vota sunt (ipsis interpretantibus) media quædam ad beatitudinem: & horum auctores sunt sancti: eoque ipso nomine, à Papistis invocantur. II. Damnat assiduam & publicam praxin Papistarum, apud quos diserte invocantur Sancti ut donatores, & largitores, tam spirituum, quam corporaliū bonorum.

Bellarmin. Quantum ad verba, licet sic orare, S. Petre, da mihi hoc, aut illud, dummodo intelligamus, da tuis precibus & meritis.

Protest. I. Qui aliquid acquirit nobis meritis, ille nobis est rei acquisitæ auctor. Annon peccatores, dum mortem sibi meritis accersunt, sunt sibi ipsi auctores mortis? sic etiam Christus, merendo, est nobis auctor salutis. II. Da precibus phrasis est tam coacta, ut satis declararet, interpretamentum istud nihil aliud esse, quam ficulneum folium, ad nuditatem idololatriæ tegendam sero paratum.

2. Bellarm. 2. Sancti non sunt immediati intercessores nostri apud Deum, sed quicquid à Deo nobis impetrant, per Christum impetrant.

Protest. Vera etiam & hæc propositio: sed I. Novam & monstrosam distinctionem tradit: intercessores vel mediatores nostros apud Deum, alios esse mediatores, & alium esse immediatum. II. Secludit nos ab intima, & immediata illa unione, quam habemus cum Christo per fidem.

fidem. Si enim mediate ad Christum venire debemus per Sanctos, tum per illos etiam æque mediate credere debemus in Christum.

3. Bellarm. 3. *Sancti orant pro nobis, saltem in genere, secundum Scripturas.*

Protest. Neque de ista propositione contentionem ullam movemus: quamvis probationes ejus Bellarm. nulla habet, alicujus momenti. Quandoquidem vero Scriptura sacra, parum aut nihil, hæc de re tradiderunt, hujus recognitionem, ad fidem, aut salutem nostram, haud inagnopere spectare dicimus.

4. Bellarm. 4. *Sancti qui regnant cum Christo, pro nobis orant, non solum in genere, sed etiam in particulari.*

Protest. I. Si hoc etiam Bellarmino concederetur, nihil tamen inde concludere posset, pro invocatione Sanctorum. Quamvis enim Bellarminus de Purgator. lib. 2. cap. 15. concedat *animas Purgatorii pro viventibus orare, & impetrare*, sicut & pro illis viventes orare contendit, invocandas tamen animas Purgatorii, à viventibus nequaquam concedet. II. Hoc tamen nulla ratione potest ex Scripturis evinci.

Bellarmin. *Angeli orant pro nobis, & curam nostri gerunt, etiam in speciali. Ergo multo magis spiritus hominum beatorum id faciunt. Nihil enim ipsis deest eorum, quæ Angeli habent, quantum ad hoc munus pertinet.*

Protest. I. Negatur antecedens, quoad orationem specialem, ordinariam, nostris precibus accommodatam. II. Negatur consequentia: quia Angelis, ex ordine, mandatur cura nostri, non spiritibus hominum beatorum.

Bellarmin. *A spiritibus hominum beatorum reguntur, & gubernantur fideles viventes: Apoc. 2, 26. Dabo illi potestatem super Gentes.*

Protest. I. Gentes nusquam significant fideles viventes. II. Tota illa promissio phrasi allegorica explicatur: ita ut singularis doctrina, quæ alibi non fundatur, nec debeat, nec possit inde concludi.

Bellarmin. *Mat. 24, 47. super omnia bona sua constituet eum.*

Protest. I. Respondet Cajetanus in illum locum: non dicit, *super omnes suos, sed super omnes res suas. Specialem gradum beatitudinis notans.* II. Bellarm. de Pont. l. 1, c. 9. ex simili plane phrasi, *constituit eum super familiam suam, Luc 12.* colligit, monarcham unum super Ecclesiam totam constitui. Rogandus est igitur I. An omnes spiritus hominum beatorum, sint Ecclesiæ Monarchæ? II. Quomodo possit Pontifex Romanus haberi pro capite Ecclesiæ, immediate sub Christo, si omnes illi spiritus sint etiam rectores & gubernatores Ecclesiæ? III. An Ecclesia tot habeat capita,

capita, quot sunt in cœlis Angeli, & spiritus beatorum?

5. Bellarm. 5. *Sancti, sive Angeli, sive homines, pie atque utiliter à viventibus invocantur.*

Protest. Quum tandem ad quæstionem ipsam pervenit Bellarm. in ista propositione, I. Non audet affirmare, Sanctos ex præcepto Dei esse invocandos, nedum quod necessarium sit ad salutem illos invocare: sed tantum *pie & utiliter invocari*. II. Non definit, utrum omnes ab omnibus, an certi quidam à suis clientibus utiliter invocentur: neque ostendit rationem, qua quis intelligere possit, quem Sanctorum, cum maxima utilitate invocaret: Hoc ipsum tamen quod asserit, nos pernegamus.

6. Bellarm. Gen. 48. 16. *Iacob aperte Angelum invocat.*

Protest. Angelum fœderis Christum, non creaturam:

7. Bellarm. Iob. 5. 1. *Converte te ad Sanctos.*

Protest. I. Non agitur ibi de invocatione, sed de appellatione. II. Non de Sanctis aliis, quam qui proprie opponuntur *stultis*, vers. 2. id est viventibus.

8. Bellarm. Exod. 32. 13. *Recordare Abrahami, &c. Allegat hic Moses merita Sanctorum, qui jam obierant, ut illis ipsorum orationes juvarentur.*

Protest. I. Si concederetur istud, non inde tamen sequeretur invocandos esse Sanctos. Pontificii solent sua propria merita allegare, ut illis in orationibus juventur: seipios tamen non solent invocare. II. Non allegantur merita defunctorum, sed promissiones ipsis factæ. Luc. 1. 72. Zacharias sic exponit: *Memor fœderis sui sancti, & jurisjurandi quod juravit Abrahamo*. Si autem justitia Sanctorum, simul cum pacto Dei aliquando commemoretur, non commemoratur tanquam meritum, sed tanquam objectum complacentiæ Dei, in qua, ex mera gratia, promissiones illæ factæ fuerunt.

9. Bellarm. In utroque Testamento saepe legimus, *viventes à viventibus invocatos*. Ergo licet etiam nunc invocare eosdem Sanctos cum Christo regnantes. Hoc argumentum adversarii nunquam solvere potuerunt.

Protest. Solutionem secum portat, non tam in tergo, quam in fronte. Nam I. De orationibus viventium à viventibus postulatis, saepe legimus in utroque testamento, ait Bellarm. sed de mortuorum suffragiis altum silentium est in utroque: sicut apparet ex ipso Bellarm. qui de veteri testamento, concedit: quia ante Christi adventum, Sancti qui moriebantur, non poterant ordinarie cognoscere preces supplicantium, ideo non fuisse consuetum in Testamento veteri, ut diceretur, Sancte Abraham ora pro me, &c. Ex novo autem nullum præceptum, promissionem, aut exemplum hujusmodi invocationis vel

vel nominare quidem, aut præ se ferre audebat. **II.** Viventes à viventibus non proprie invocantur : quia non religiose coluntur. Non medii ordinis inter nos & Deum habentur patroni, sed ejusdem nobiscum distantiae status, ut fratres. **III.** Vota tantum viventium, non merita secundum Scripturas implorantur. **IV.** Quod agitur in hoc genere communicationis, inter viventes, id fundamentum habet in eorum natura : sed hominum mortuorum, absentium, non omnipræsentium, nec omniscientium, non sibi quidem, nedum nobis, sufficientia merita habentium, naturæ prorsus repugnant.

Bellarm. *Vnde sciunt Angeli conversionem peccatorum, Luc. 15, 10. inde sciunt Sancti nostras preces.*

Protest. Eodem igitur modo, sicut conversio ad Deum solum dirigitur, qui eam prout ipsi placuerit, notam facit Angelis, sic etiam preces ad Deum solum sunt dirigendæ, ut eas audiat. & quibus velit, seu Angelis, seu Sanctis in suam gloriam, faciat notas.

10. Bellarm. *Probatum idem testimoniis Conciliorum & Patrum.*

Protest. Nullum tamen testimonium hujus invocationis proferre potuit Bellarm. vel ex Conciliis primis, vel ex primis illis Patribus. Ignatio, Iustino, Origene, Clemente, aut alio quoquam illius ævi; nisi quod ex Irenæo fingit, Evam, in initio mundi viventem, invocasse Mariam, post aliquot millia annorum victuram.

11. Bellarm. *Probatum ex miraculis.*

Protest. Eodem plane modo, quo probaturus fuit doctrinam suam, ille, *cujus adventus est ex illa vi efficaci Satana, cum omnipotentia, & signis, ac prodigiis mendacibus. 2 ad Thes. 2, 9.*

Argumenta nostra.

12. *Protest.* Invocatio Sanctorum, in injuriam Dei cedit : quia ille solus invocatur in quem credimus : Rom. 10, 14. & quia credere debemus in Deum solum, idcirco illum quem invocamus habemus pro Deo.

Bellarm. 1. *Sancti non ut Dii, sed ut amici Dei honorantur : & ita non fit injuria, sed honor Deo.*

Protest. Quum honor ille qui proprius est Dei tribuitur creaturis, quocunque titulo excusetur, cum injuria detrahitur Deo, & creaturæ defertur tanquam Deo.

Bellarm. 2. *Rom. 10. Agitur de invocatione, qua aliquis invocatur ut Deus, & primus auctor bonorum.*

Protest. Neque ibi tantum, sed & per totam Scripturam, ubicunque agitur de invocatione religiosa. Ratio autem est generalis, *quomodo invocabunt in quem non crediderunt?* ex qua concluditur neminem alium præter Deum in quem credimus esse invocandum.

Bel-

Bellarmin. 3. *In Sanctos etiam credere debemus suo modo, id est, eos se Sanctos.*

Protest. Simili etiam modo credere debemus (si fas sit icere) in Diabolos ipsos quod scilicet sint Diaboli.

Bellarmin. 4. *Invocatio est etiam hominum, Gen 48. in vocetur omen meum super pueros hos.*

Protest. Hac ratione, uxores omnes invocant suos maritos. *Is. 4. 1. Invocetur nomen tuum super nos.*

Bellarmin. 5. *Phil 5. Fides habetur in Sanctos.*

Protest. Non fides sed charitas, *vers. 7. viscera Sanctorum reoculata sunt per te.* In pauperes istos Sanctos, qui opus habent refocillatione, credendum esse fide illa, quæ invocationem parit: quæ est virtus Theologica, Deum habens pro objecto, Bellarminus ipse non affirmabit.

13. *Protest.* Invocatio Sanctorum, injuriam facit Christo, qui unicus est & solus Mediator. *1 Tim. 2. 5.*

Bellarmin. *Non invocamus Sanctos, ut fungantur vice Christi, vel Christum adjuvent.*

Protest. I. Quum invocantur Sancti ut Mediatores, tum invocantur vice illius, qui solus est Mediator. II. Quum eorum merita conjunguntur in invocatione, cum meritis Christi, ut partiales causæ salutis nostræ, tum invocantur ut adjuvent Christum, in opere quod ille suscepit per sese perficiendum.

Bellarmin. 2. *Sancti sunt Mediatores orando.*

Protest. At vero, si orent ut Mediatores, proprie dicti, tum Christi munus invadunt.

Bellarmin. 3. *Christus dicitur unus Mediator. I. Quia solus est Mediator per modum redemptionis. 2. Quia solus est medius inter Deum & hominem, cum ipse sit, & Deus, & homo. 3. Quia solus ita est Mediator, ut ipse nullo Mediatore indigeat.*

Protest. I. Si Christus solus sit Mediator per modum redemptionis, tum etiam solus talis est per modum intercessionis: quia modus ille redemptionis finem suum completum non assequitur, atque adeo non omni ex parte perficitur, nisi per intercessionem. Non sunt isti duo disparati modi mediationis, sed duæ partes unius & ejusdem modi: sicut solutio pretii, & ejusdem continuata repræsentatio, ut redemptis applicetur, pertinent proprie ad unum modum. II. Si solus Christus sit medius inter Deum & hominem: tum solus etiam aptus est, ut tanquam Mediator intercedat pro nobis apud Deum. Mediatio enim nulla est proprie sic dicta, nisi personæ mediæ. III. Si solus Christus nullo indigeat Mediatore, tum nos nullo alio indigemus. Si nos indigeremus alio, tum Christus indigeret mediatore coadjutore.

14. *Protest.*

14. *Protest.* Col. 2, 18. Religiosus cultus Angelorum damnatur.

Bellarmin. *Apostolus damnat hæresin Simonis Magi, qui docuit Angelos adorandos, quasi minores Deos.*

Vere hoc dicitur, sed non plane: damnat enim Apostolus, I. Generaliter, omnem religiosum cultum Angelorum. II. Rationem reddit damnationis: quod ita docentes, ac facientes pedem inserunt in ea qua non viderunt, & temere inflati sunt carnis suæ intelligentia: quæ omnia non minus conveniunt Pontificiis, quam Simonianis.

15. *Protest.* Sancti defuncti non cognoscunt viventium preces: frustra igitur invocantur.

Bellarmin. I. *Negatur consequentia: quia aliquis alius eorum vice fungi potest.*

Protest. I. Nova hæc est Theologia, ut invocetur ille, qui non potest cognoscere preces invocantium. II. Illi qui vicem gerit Sanctorum debet esse inferior ipsis: qui autem talis sit, conditione inferior, & superior cognitione, nemo Papistarum adhuc somniat. III. Quare non rectius invocaretur ille alius, qui fungitur vice Sanctorum.

Bellarmin. 2. *Negatur assumptio: quia etsi dubitatio esse possit, quemadmodum cognoscant absentia, & quæ solo cordis affectu interdum proferuntur, tamen certum est eos cognoscere, cum (ut ostendimus) præsent nobis, & rerum nostrarum curam gerant.*

Protest. I. Non potest hoc ostendi. II. Si ostenderetur, non tamen inde sequeretur ista conclusio, quod cognoscunt absentia, & in cordis affectu latentia. Angelis enim qui suo modo præsent, ista cognitio non est tribuenda.

Bellarmin. 3. *De modo quo cognoscunt Sancti preces viventium, quatuor sunt Doctorum sententia.*

Protest. Omnes istæ sententiæ possunt esse falsæ, sed veræ non possunt esse omnes.

Bellarmin. 4. *Quidam dicunt, eos cognoscere, ex relatione Angelorum. Alii dicunt, Sanctorum animas, mira quadam celeritate natura, quodammodo esse ubique. Sed neutra ratio est sufficiens: quia neque Angeli præsentibus possunt naturaliter cognoscere orationes mentales: & præterea ad cognoscendas preces, quæ eodem tempore fiunt in diversissimis locis, non sufficit celeritas, sed requiritur vera ubiquitas.*

Protest. Dimidia pars igitur sententiarum à Pontificiis hac de re latarum, per se evanescit; cur non & reliquæ duæ?

Bellarmin. 5. *Alii dicunt Sanctos videre in Deo, omnia, à principio suæ beatitudinis, quæ ad ipsos aliquo modo pertinent, & proinde etiam orationes nostras, ad se directas. Estque probabilis hæc sententia.*

Protest. Non est probabilis: quia I. Orationes viventium non pertinent ad objectum beatificum Sanctorum defun-

defunctorum. II. Non vident Deum sub ratione vel omnipræsentia, vel omniscientia, sed summi boni.

II. Non possunt preces nostras videre à principio beatitudinis (si per principium intelligatur initium durationis) quia tum futura contingentia scirent, quæ est summa perfectio omniscientia divina. Neque fluit hoc ex beatitudinis causa essentiali (si hoc per principium intelligatur) quia non est de ratione beatitudinis essentialis.

V. Hac ratione, fateri necesse habent Pontificii, suam invocationem Sanctorum ignotam fuisse plerisque Patrum. Nam *Tertullianus*, *Origenes*, *Irenæus*, *Chrysostomus*, *Theodoretus*, *Oeconomus*, *Theophilactus*, *Ambrosius*, sententia huic assensu sunt, ne negat animas frui divina visione, ante resurrectionem Staplet. de uet. Scriptura. l. 1, c. 2. sect. 5. quibus *Sixtus Senensis* addit, *Iustinum*, *Lactantium* & *Prudentium*. Biblioth. libr 6. annot. 345.

16. Bellarm. 6. Alii postremo dicunt, Sanctis tunc demum revelari orationes nostras, quando eas fundimus. Sed hac sententia est minus probabilis superiore: quia si indigerent Sancti nova revelatione, Eccl. sia non diceret, ita audacter, omnibus sanctis, orate pro nobis, sed peteret aliquando à Deo, ut eis revelaret preces nostras. Deinde non posset reddi ratio, iam facile, cur sancti nunc invocentur, & ante adventum Christi non invocarentur.

Protest. I. Nulla igitur una ex istis quatuor sententiis illam in sese habet probabilē veritatem. II. Constituitur etiam hac tertia sententia circuitus præposterus in orationum ascensu: ut primo perferantur ad Deum: secundo, à Deo revelentur Sanctis: & tertio in loco à Sanctis coram Deo præsententur. III. Tolluntur etiam hac sententia, rationes illæ quibus (apud Scholasticos) invocatio Sanctorum nectitur. Invocandi sunt Sancti (ait Bonaventura in 4. d. 45.) propter nostram inopiam in contemplatione: ut qui non possumus summam lucem aspicere in se. Et propter Dei reverentiam: ut peccator, qui Deum offendit, quasi non audeat Deum propria persona adire, sed amicorum patrocinium implorare. Si autem Deo sint preces nostræ offerendæ, ut ab illo Sanctis revelentur, tum in istis rationibus nihil inest rationis.

17. Protest. 1 Reg 8, 39. Solus Deus cognoscit cor omnium filiorum hominum.

Bellarm. Solus Deus cognoscit cogitationes omnes, omnium cor-
um, idque naturaliter & propria virtute.

Protest. Sophistica elusio, nimis aperta. Deus enim in textu dicitur solus cognoscere cor omnium, non collectivè, sed distributive, sicut dicitur, dare unicuique secundum omnes vias ejus. Dicitur enim solus cognoscere, in ordine ad preces audiendas, & retributionem congruentem ad vias procurandam. Hæc autem Sanctis tribuuntur ipsorum invocatione.

18. Pro-

18. *Protest.* Iohan. 14. penult. Homo mortuus dicitur ignorare suos filios.

Bellarmin. *Naturaliter non cognoscunt.*

Protest. Sed agitur ibi absolute de statu mortuorum Sicut & 2 Reg. 22, 20.

19. *Protest.* Deus paratissimus est nos audire, & magis nos diligit: quam ullus Sanctorum: ergo frustra invocantur Sancti, imo signum diffidentiae est.

Bellarmin. I. Tum frustra etiam, & ex diffidentia peteremus precamur viventium.

Protest. Non sequitur: quia hoc est medium a Deo institutum, alterum non item.

Bellarmin. 2. *Deus magis diligit Sanctos quam nos.*

Protest. Dilectio Dei erga Sanctos invitat nos ad eum non illos invocandos.

20. *Protest.* Quis sit invocandus, Christus verbo & exemplo nos docuit, in oratione Dominica: id est, Pater noster solus, qui est in caelis.

Bellarmin. I. *Ergo Filius & Spiritus Sanctus non sunt invocandi.*

Protest. Non sequitur: Pater enim in oratione Dominica, ex consensu omnium Scholasticorum, essentialiter, non personaliter, accipitur, quamvis ratione ordinis, primae personae conveniat per appropriationem, Alex. Alens. tractat. de officio missae, part. 2. sect. 4.

Bellarmin. 2. *Christus cum Apostolos docuit, orare, non de eo qui invocandus est, sed de iis rebus qua petenda sunt, admonere voluit discipulos. Satis enim constabat, Deum esse orandum, & solum etiam Deum cum auctor donorum queritur.*

Protest. I. Si nihil docuit Christus, de eo qui orandi est; tum nihil docuit de Patre nostro qui est in caelis invocando. Tum etiam imperfectior fuit ejus institutio quam fuit Prophetarum veteris Testamenti. Tum denique non docuit, in quem debemus credere, & sperare. II. Si satis constabat Deum esse orandum, & solum etiam Deum, ut auctorem donorum, tum hoc ex doctrina Prophetica, in Ecclesia recepta, constabat. Improbe igitur Bellarmin, egit, cum aliud voluit nobis persuadere ex Prophetis: nisi possit ostendere nobis distinctionem invocationis primariae, & secundariae, ex ipsis Prophetis. III. Si Christus quidquam docuit de Sanctis invocandis; nec Apostoli novam aliquam doctrinam de oratione tradiderunt, quam a Christo non acceperunt, quod est certissimum, certe haec doctrina non est Apostolica, vel Christiana.

21. *Protest.* Nullum exstat Scripturae mandatum, vel exemplum, vel promissio, de invocatione Sanctorum. Non sunt igitur invocandi. Be

Bellarmin. 1. *Eadem ratione sequetur. Sanctos non orare pro Ecclesia, nec in genere, nec in particulari.*

Protest. Non sequitur: quia non Sanctis cœlitibus, sed viventibus datæ sunt Scripturæ.

Bellarmin. 2. *Nullum mandatum requiritur, quia ipsa necessitas eos impellit.*

Protest. I. Major igitur est necessitas invocandi Sanctos, quam Deum ipsum: de hoc enim exstat mandatum.

II. Si tanta esset necessitas, tum necessario sequeretur, primo fideles ante Christum, necessario medio salutis visse destitutos; quia Bellarmin. cap. 19. fatetur, tum temporis Sanctos in cœlum necdum intrasse, atque adeo invocari non potuisse. Secundo, sequeretur etiam Fideles novi Testamenti necessarium medium neglexisse: quia in eorum orationibus, nulla fit mentio Sanctorum, aut repectus ullus ad ipsos habetur.

Bellarmin. 3. *Promissio non desideratur, propter innumerabilia signa & prodigia, ad hanc invocationem facta.*

Protest. Signa vera non excludunt, sed obfignant verbum promissionis.

Bellarmin. 4. *Mandatum, exemplum & promissio habetur, Iob. 42. 8.*

Protest. Iob vivus, & præsens, rogandus fuit ut oraret pro fratribus: ergo Sancti mortui, absentes cum invocari debent, cum adoratione religiosa. Nulla calx in hac arena.

22. *Protest.* Nemo audet causidici partibus apud terrenum Principem fungi, nisi a Principe ipso admittus. Non debemus igitur obtrudere Deo patronos.

Bellarmin. *Causidici non misericordiam, sed justitiam petunt: & hos à magistratu admitti necesse est. Tribuimus autem Sanctis, ut tamquam amici & familiares Principum, pro miseris intercedant: nec ulla nova facultate ad id faciendum egent.*

Protest. I. Causidici etiam boni sæpe pro miseris intercedunt. II. Habent etiam reges, supplicum libellorum præfectos. III. Pontificii certas quasdam Provincias in patrocinando distribuunt inter Sanctos. Annon singulari opus est facultate ad munus singulare?

23. *Protest.* Pontificii ipsi non possunt negare, quin quidam eorum, qui ab ipsis coluntur, & invocantur, ne homines quidem fuerint, & alii nihil minus quam Sancti: ut Christophorus, Georgius, Catharina.

Bellarmin. 1. *Apocrypha quidem sunt historiae quorundam Sanctorum: sed & plerorumque Apostolorum historia non sunt indubitata.*

Protest. Os impudens & profanum. Apostolorum sanctitas, & gloria non ex historiis humanis pendet, sed ex sacra Scriptura,

Bellarmin.

Bellarmin. 2. *Consuetudo universalis Ecclesia non est Apocrypha*
Protest. Consuetudo vel tales, vel ullos omnino Sanctos invocandi, non fuit ab initio universalis. Illa autem universalitas consuetudinis, quæ postea obtinuit, est vana et iusta erroris.

24. *Protest.* Pontificii ex Ethnicorum imitatione, constituerunt certos quosdam patronos Provinciarum, urbium, artificum, animantium: certos malorum averruncatores, & bonorum, vel largitores, vel procuratores. In qua etiam distributione, cum nulla sit ratio iusta, non potest excusari a fœda superstitione.

Bellarmin. 1. *Deus interdum operari vult aliquid unius Sancti intercessionem, aliquando alterius intercessionem aliud. Cujus rei causa solus ipse novit.*

Protest. Sed quis præfecit hosce Sanctos his aut illi Provinciis? qua fide ab his potius quam aliis, aut quam Deo solo in Christo pendetur?

Bellarmin. 2. *Ab omnibus omnia petimus, nec putamus, ita ab uno esse petendum, ut non etiam existimemus, alterius intercessionem obtineri posse.*

Protest. Quid existimetur a nasutioribus, non quaeritur ridet illi proculdubio superstitionem quam fovēt. Quam autem fiat a Papistarum vulgo, notius est toti mundo quam ut indigeat probatione. Quanta sit confusio inter Pontificios, propter Sanctorum invocandorum turbam, apparet ex eo, quod Iesuitæ ut certum aliquem ordinem servent, singulis mensibus sorte distribuunt sanctos inter sese: quo a votis conceptis opem sui quique Divi implorant, quem morem introductum fuisse a Francisco Borgia, in ejus vitæ historia narratur a Iesuitis, l. 1. c. 1. & l. 4, c. 4. sect. 18. Pia vocatur hæc consuetudo a Ribadineira, in vita Borgiæ: se æque laudabilis est hæc pietas, atque similis illa, qua in eodem Iesuitis est in more aleæ lusu inter se contendere, loco nummularum preculas proponere, a victo recitandas vice illius cui alea magis favet. Ex aleæ arbitrio, tamen patronos, quam preces habent Iesuitæ.

C A P. IV. De Reliquiis Sanctorum.

De Reliquiarum cultu disputaturus Bellarminus, ne quid intelligat per reliquias ostendit: neque cultum definit, quem illis deferri vult: nec statum ullum controversiæ proponit. Ita ut de industria videatur, in ista quaestione, lucem Logicam defugisse, ne turpitudinis defensionis, appareret Lectori minus attento.

T H B

Eliguarum Sacrarum nomine, intelligunt Pontificii. Sanctorum corpora, quolibet itidem corporum par- culas, capillos, ossa, carnes, dentes, cineres, pulvres: ve- es etiam & alia quibus ipsi usi sunt: ea item vela, pan- os, & cætera, quæ ad eorum corpora, vel ossa admove- r, vel quæ ipsos tetigerunt, vel ad ipsos pertinent. A- or. l. 9, c. 8. Has autem reliquias adorandas dicunt, eo- m cultu, quo Sancti ipsi, per habitudinem ad illos, id t, religiose. Ita ut reliquias Christi, ut sudarium, fa- es, spinas, clavos, crucis lignum, & signum, adoranda ntendant, eodem modo quo Christus, latria: Sancto- m autem reliquias eodem modo quo Sancti, dulia. Fi- cius tract. 23. c. 1. Nos autem, quamvis Sanctorum rpora, & adjuncta, quæ talia sunt, honeste tractanda es- fateamur, religiosum tamen cultum ipsis deberi per- gamus.

Argumenta Bellarmini.

2. Bellarm. *Moses ossa Iosephi transtulit in terram promissionis.* cod. 13. *Deus ipse corpus Moysi honoravit, dum illud propriis mani- bus sepelivit: Dent. ult. Ex tactu ossium Helixæ, mortuus quidam vocatus fuit ad vitam: 2 Reg. 13. Iosias Propheta ossa iussit asser- ri: 2 Reg. 23. Sepulchrum Christi est gloriosum. Is 11, 10. He- rero ossa fimbriam Christi fideliter tetigit, & sanata est: Mat. 9. curvabant homines ad umbram Petri attingendam. Act. 5. Sudaria am & semicinctia Pauli deferrebantur ad aegros: Act. 19.*

Protest. I. In omnibus istis exemplis, nulla vel mentio, vestigium adorationis religiosæ: nihil igitur conclu- nt. *II.* Hæc exempla fuerunt extraordinaria, respe- i personarum & singularia quoad temporum, loco- m, & causarum rationem: ab iis igitur ad ordinariam servationem, non sequitur argumentatio. *III.* Non nebantur vel in adorationis, vel in observationis ali- us exemplum, ab iis qui tum temporis Deum quære- nt: quare igitur postea eo detorquerentur, nisi super- tione suadente?

3. Bellarm. *Argumentum secundum est ex Conciliis.*

Protest. In nullo tamen uno ex Conciliis à Bellarm. al- atis, fit illa mentio, venerationis reliquiis Sanctorum estandæ, præterquam in Lateritio illo Lateranensi, od habebatur an. 1215.

4. Bellarm. *Probatur ex Patribus.*

Protest. Ex Ignatio, Iustino, Clemente, Alexandrino, igene, Tertulliano, Cypriano, nihil tale demonstratur.

Quin paulatim honorata memoria Sanctorum, in superstitionis cultum fuerit conversa, non negamus.

5. Bellarm. *Probatur ex miraculis factis ad reliquias, quæ certe non fierent, si Deo cultus reliquiarum non placeret.*

Protest. Miracula etiam fiebant ad piscinam pecuariam Bethesdā, Iohan 5. Deo tamen non placuit cultus piscinæ.

6. Bellarm. *Probatur ex miraculis, quæ sæpe in ipsis Sanctorum mortuis corporibus cernuntur: per quæ Deus apertissime nos ad eorum venerationem quasi invitare videtur.*

Protest. Miracula Dei, invitant ad venerationem Dei, tamquam auctoris eorum omnipotentis: pios quibus testimonium præbent, imitandos & honorandos, non religiose adorandos, nedum eorum reliquias.

7. Bellarm. *Probatur ex inventione & revelatione, divinitus facta Sanctorum corporum.*

Protest. Tum demum, cum revelabitur divinitus, ista fuisse revelationes Dei, & in istum finem factas. Bonav. in 3. d. 9. q. 6. recte observat, quod multi, per visiones, ad multa insanias & errores præcipitati sunt.

8. Bellarm. *Probatur ex translationibus reliquiarum.*

Protest. Si possit probari, Dei jussu, in ullum finem fuisse translatas.

9. Bellarm. *Probatur ex eo, quod reliquia sub altaribus reconduntur.*

Protest. Tam ex altaribus, quam ex reliquiis ibi collocatis, nihil præter superstitionem probatur.

10. Bellarm. *Probatur ex usu cereorum, & lampadum quibus honorantur sacra reliquia.*

Protest. Sicut superstitio una probat alteram.

11. Bellarm. *Probatur ratione ducta ab utili, quia reliquia Sanctorum sunt nobis utilissima ad salutem.*

Protest. I. Nisi utiliores essent pleræque reliquiarum ad turpissimum quorundam lucrum, quam sunt ad salutem, jamdudum fuissent abjectæ. II. Si omnia utilia salutem essent religiose colenda, cur non & cælum, scilicet lum ac salum colerentur?

12. Bellarm. *Corpora Sanctorum fuerunt organa Sanctorum, omne opus bonum.*

Protest. Organis operis boni, non debetur adoratio religiosa: quæ ut Bellarm. fatetur lib. I, cap. 12. respicit excellentiam plus quam humanam.

13. Bellarm. *Fuerunt & sunt instrumenta Dei ad miracula.*

Protest. Sic etiam fuerunt homines damnati. Mat. 7. 2.

14. Bellarm. *Sunt pignora patronorum.*

Protest. Sunt quicquid placet Pontifici Romano.

15. Bellarm. *Sunt exuvia charissimorum.*

Protest.

Protest. Adoratio religiosa, non est actus charitatis erga homines nedum erga exuvias eorum.

16. Bellarm. *Sunt trophæa triumphantium.*

Protest. Talia fiunt à gente Pontificia, quale trophæum Gedconis evasit. *Iud. 8, 27.*

17. Bellarm. *Designata sunt ad gloriam incredibilem.*

Protest. Non debent igitur superstitione deturpari.

Argumenta nostra.

18. *Protest.* Deus abscondebat corpus Moïsis, ne Iudæi illud adorarent. *Deut. ult.*

Bellarm. *Populus Iudæorum, eo tempore, propensissimus erat ad idololatriam: sed post captivitatem, Deus illustravit sepulchra aliorum multis miraculis, & gratum habuit cultum, qui ossibus eorum exhibebatur. Adde, quod nunquam est auditum apud Christianos, ut aliqui Sanctorum reliquiis divinos honores detulerint, nec defunt in Ecclesia, qui & literis, & sermonibus, populos doceant, quis culus reliquiis debeat.*

Protest. I. Si singularis fuit propensio illius populi tum temporis ad idololatriam; quid sibi voluit, quod Moïses ipse tam honorifice tractavit ossa Iosephi, ut Bellarm. inde venerationem concludi posse putet? quare etiam ad ossa Helizæi miraculum tam insigne paratum fuit, ut inde venerationem ipsis debitam fuisse Bellarm. contendat. II. Si sepulchra quorundam adeo illustrata fuerunt miraculis, post captivitatem, idque venerationis causa, mirum est, huius rei, nullam fieri mentionem, in toto novo testamento. De posterioribus seculis recte observat Gerson (*de secta flagellatorum*) *mundus senescens patitur phantasiâ miraculorum, sicut homo senex phantasiatur in somno*. III. Adeo hec falsum est, *nunquam auditum fuisse apud Christianos, ut aliqui Sanctorum reliquiis divinos honores detulerint*, ut ipsimet Iesuitæ non soleant illud negare de Papistarum vulgo: si rudis & ignara plebs, occasionem arripit superstitionis, impietatis, & idololatriæ, institui & informari debet: respondet *Az. r. lib. 9, cap. 8.* IV. Magis multo literis & sermonibus instituti fuerunt Israelitæ, tempore Moïsis, adversus idololatriam omnem, quam vel à mutis, vel à male latrantibus Papæ canibus possit expectari. V. Bellarm. ipse *cap. 16.* confirmat ex Damasceno, *fuisse aliquot Christianos, qui imagines quasi Deos adorarent, quidni & reliquias?*

19. *Protest.* 2 *Cor. 5.* Neminem novimus secundum carnem, ne Christum quidem.

Bellarm. I. *Per carnem intelligitur mortalitas, & passibilitas.*

Protest. Non potest sic intelligi: quia omnes sancti viventes erant adhuc ut mortales & passibiles cognoscendi.

Bellarm. 2. *Non voluit Apostolus, oblivioni tradendam esse omnem memoriam humanitatis ejus.*

Protest. Certissimum hoc est, sed voluit ista humana non esse spectanda, prout in humano & carnali suo modo existunt, sed prout spiritualiter possint considerari. Sepulchrum autem, crucem, spinas, clavos, & alia similia, quæ ad Christi carnem admovebantur, religiose adorare, plus multo est, quam Christum novisse secundum carnalem suam existentiam.

20. *Protest.* Paulus, Col. 2. 23. damnat omnem cultum arbitrium, aut voluntarium, id est, à Deo non institutum, sed reliquiarum cultus est talis.

Bellarm. 1. *Cultus reliquiarum, non est ab hominibus excogitatus, sed a Deo inspiratus, ut patet ex Scripturis citatis.*

Protest. Patefactione mere arbitraria & voluntaria.

Bellarm. 2. *ἱεροσολῶν* apud Paulum, significat cultum superstitiosum.

Protest. Non alia ratione, quam quia est *ἱερόσιον* voluntarius.

21. *Protest.* Desiderium reliquiarum, est mater idololatriæ, sicut experientia testatur.

Bellarm. *Nego periculum esse idololatriæ: imo cultus reliquiarum est detestatio omnis idololatriæ, nam martyres mortui sunt, ut idololatriam destruerent.*

Protest. Tantus artifex est Satan, ut ex unius idololatriæ detestatione, aliam noverit introducere. Moyses omnia fecit ut destrueret idololatriam & tamen Bellarm. fatente, *Judæi post mortem ejus facile potuissent adduci ut crederent esse Deum, cumque adorarent si scirent ubi esset.*

22. *Protest.* Maxima pars reliquiarum supposititia est: & sæpe accidit, ut pro reliquiis Sanctorum, ossa latronum, vel etiam canum, aut asinorum adorentur.

Bellarm. *Negamus reliquias publice in templis expositas esse supposititias.*

Protest. Quia scilicet publicæ imposturæ, publice non debent agnosci. Sed ostendere debet Bellarm. nullas fraudes fieri, in reliquiis publice commendatis.

Bellarm. *Ecclesia id diligenter curavit, & præcipue post decretum Concilii Lateranensis, ut nulla reliquia publice recipiamur, sine auctoritate Romani Pontificis.*

Protest. Mira est hæc probatio. Nam I. Ante Concilium Lateranense (quod de seculo decimo tertio fuit celebratum) Ecclesia hoc non satis diligenter curavit: apparet hoc ex illius Concilii can. 62. *Prælati, de cætero, non permittant, illos qui ad eorum Ecclesias venerationis causa accedunt, vanis signamentis, aut falsis decipi documentis, sicut in plerisque locis, occasione quaestus fieri*

fieri consuevit. II. Post illud Concilium, fictitiæ illæ reliquæ non fuerunt certa aliqua ratione à cæteris discretæ, & remotæ. III. Auctoritas Pontificis Romani, potest falsas reliquias confirmare : sed non potest à falsis certe discernere veras : neque ut illud agere videretur, ullam unquam instituit in reliquias accuratam inquisitionem, aut indicem earum fieri curavit expurgatorium.

CAP. V. De Imaginibus.

Quæstio prima est de nomine imaginis, & idoli in qua, nostra sententia est : multa idola non posse vocari imagines : & vicissim multas esse imagines quæ non recte (ex usu recepto) vocarentur idola : sed tamen, omnem imaginem, quæ religiose colitur, vel quod numen aliquod repræsentat, cultu & honore per illam afficiendum idolum recte vocari. Bellarm. contra statuit : inter imaginem, & idolum, hoc interesse, quod imago est vera rei similitudo, idolum autem est falsa similitudo, id est, repræsentat id quod revera non est.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. Scriptura nusquam tribuit nomen idoli, ulli vera imagini, vel similitudini rei vera.

Protest. I. Negari non potest, quin Scriptura habeat res ipsas veras, Solem, Lunam, & totum exercitum cælorum, pro idolis, quando coluntur, veritas igitur rei non removet rationem & nomen idoli. II. Bellarm. nullam omnino artificialem imaginem veram ostendere potest in tota Scriptura, quæ religiose colebatur, quin vel nomine, vel descriptione, idolum fuisse significetur. III. Nemo sanus dubitare potest, quin Ethnici, qui tam multos homines volebant simulachris, imagines quasdam rerum verarum coluerint & tamen omnia illa quæ ab ipsis coli solebant, diserte vocantur idola. I Cor. 12, 2, 3. Bellarm. ipse de verbo Dei, l. I, c. 13. contendit, ipsa idola quæ Rahel fuerat patri suo, fuisse imagines hominum vel imaginem hominis. & statuas, vel imaginem Beli, regis Assyriorum, fuisse primum idolum, & hujus lib. cap. 8. ad tert. ex Eusebio & Lactantio profert, omnia idola Gentium, esse statuas hominum, quorum sepulchra ostenduntur. IV. Scriptura nusquam tribuit nomen idoli, similitudini rei quæ non est, ob illam solam causam, quia forma repræsentata non est, tum enim ipsi Cherubini fuissent idola : quia tales facies alatæ, in nulla creatura

existant. V. Bellarm. ipse *cap. 24.* hæc habet verba : *latraria quæ exhibetur imagini si sit idem cultus cum eo qui exhibetur Deo , est idololatria : nam idololatria est etiam cum adoratur idolum simul cum Deo, imago igitur quædam vera, est idolum.*

2. Bellarm. *Scriptura testamenti veteris, ordinariè vocat vana, falsa, mendacia quæ etiã ratione. Hab. 2. 18 dicuntur imagines falsa.*

Protest. Apud Habachuchum *cap 2, 18.* non vocatur idolum imago falsa, sed *falsum docens* : quæ etiam est explicatio, nominum illorum, quæ Bellarm. notat. Vana etiam vocantur idola, quia non possunt prodesse. *Is. 44. 4. 5.*

3. Bellarm. *Paulus 1 Cor. 8. ait idolum esse nihil, quia repræsentat illud quod nihil est.*

Protest. Potest quidem hoc vere dici, de idolis, tam Ethnicis, quam Pontificiis, quod nihil Dei vel unice colendi repræsentant : sed tamen Apostoli mens propria videtur esse, idolum nihil esse efficacia, atque adeo non realiter pollere, illa quæ habet sibi sacrata sic non tantum idolum, sed & idolothyrum dicitur esse nihil. *1 Cor. 10. 19.*

4. Bellarm. *Hieronymus passim confert hæreses cum idolis, ratione falsitatis.*

Protest. Recte instituitur ista comparatio quia sicut omnis hæresis asserit aliquid falsi enunciatione mentali & verbali, sic & imago, non immediata repræsentatione sed consequente significatione, falsi aliquid semper præ se fert.

5. Bellarm. *Idolum, ex vocis proprietate, est diminutivum, significans formam parvam, non quantitate sola, sed & perfectione : imaginem scilicet inanem, cui nihil respondet in re.*

Protest. I. Idolum non notat quantitatem parvam tunc enim statua Nebuchadnetsaris. *Dan. 3. 1.* quæ fuit altitudine, cubitorum sexaginta, & latitudine cubitorum sex non fuisset idolum. II. Parva est imago perfectioni reali, si comparetur cum exemplari, quamvis maximam habeat perfectionem in repræsentando : formam & figuram imitatur ars, non ipsam naturam, florem imitatur pictor, sed floris odorem addere nequit. III. Repræsentat sæpe idolum majus aliquid quam est in re ipsa : sicut umbra aliquando major est corpore : & statuæ gigantes hominibus vivis majores.

6. Bellarm. *Simulachri nomen, in Scripturis, ubique & semper ponitur pro idolo.*

Protest. Optimus latinitatis auctor, M. T. Cicero, in orat. pro Achaia, simulachrum cum imagine confundit statuam, & imagines, non animorum simulachra sunt, sed corporum, i. Verrem, effigies simulachrumque Mithridatis. De Laetantio (quod inter omnes Patres, audit Ciceronianus) idem fatetur Bellarm.

Bellarmin. Isidorus, *Orig.* 8. cum ipso consentit. Interpretatur etiam vulgaris alias multas voces hebraicas, græcas, reddit per *simulachrum*: & *I Sam* 19. *teraphim* non idolum, (cui locus non fuit in ædibus Davidis) sed imaginem vulgarem, *simulachrum* appellat.

Quæstio secunda est, an liceat pingere imaginem Dei. Bellarm. affirmat, nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

7. Bellarm. *Angeli sunt incorporei, & tamen depicti, & sculpti ergo & Deus, licet incorporeus, potest pingi.*

Protest. I. Non sequitur: quia aliæ sunt rationes picturam Dei prohibentes, præter illam, quæ petitur ab incorporea ejus natura: est enim infinitus, & reverentiæ tantæ, ut quod licet nobis circa creaturam tentare, circa ipsum non liceat, sine ejus mandato. II. Angeli non sunt depicti, aut sculpti, vel quoad suam naturam internam, vel sub ulla ratione, quæ spectat ad eorum venerationem. III. Picturas alias Angelorum, præter illas quas Deus ipse præscripsit, aut ultra ejus præscriptum, vel utiles, vel etiam licitas esse, non liquet. At vero de semetipso, Deus nihil tale vel fecit, vel faciendum præscripsit.

8. Bellarm. *Deus visus est corporea specie, Gen. 3 & 28. Exod. 33. Is. 6. I Reg. ult. Am. 9. Dan. 7. Spiritus etiam sanctus apparuit in forma columba, Matth. 3. quid ergo prohibet sic pingi.*

Protest. I. Deus non dicitur visus corporea specie, *Gen. 3* neque *28.* neque *Exod. 33.* neque *Is. 6.* neque *I Reg. ult.* neque *Am. 9.* II. Quamvis Deus aliquando ita visus fuerit, multa tamen prohibent, ne ita pingatur. 1. Expressum Dei verbum *Exod. 20. Deut. 4 & 5.* 2. Quod Deus in illa specie, non ita semetipsum declaravit, ut formam aut figuram sui propriam fecerit nobis notam: ita ut nullam formam possimus exprimere, quæ proprie & per se intelligi possit, esse Dei, & non creaturæ. 3. Quod accuratam nullam descriptionem habemus illius speciei, qua visus est. 4. Quod pictoris penicillum, non potest ex dignitate imitari operationem divinam, in eadem specie exhibenda. 5. Quod illi ipsi, quibus visus est Deus, sub tali specie, non intellexerunt potestatem sibi factam, Deum in illa specie pingendi. 6. Quod (ut Durandus in *3. d. 91. q. 2.* respondet) illæ formæ corporales, non erant à Deo assumptæ, & ideo repræsentatio earum non est repræsentatio Dei, sed formæ, cui reverentia religiosa non debetur. 7. Periculum idololatriæ inde secuturæ.

9. Bellarm. *Scriptura verbis tribuit Deo omnia membra humana*

cur ergo non poterit pictura exhiberi, qualis depingitur Scriptura?

Protest. I. Quia Scripturæ huiusmodi auctor est Deus: picturæ non item. II. Quia verba ista per dispositionem quam habent, spirituales sensum præ se ferunt: pictura vero non est capax huiusmodi translationis. III. Quia omnia membra humana, nusquam in Scriptura conjunctim & simul tribuuntur Deo. IV. Quia Scriptura in sese habet explicationem horum verborum, quam pictura non potest habere pictam.

IO. Bellarm. *Pinguntur ea, quæ minus videntur posse pingi, quam Deus, nimirum virtutes cur ergo non poterit pingi Deus?*

Protest. I. Falsum est, virtutes minus pingi posse, quam Deum, sive de jure, sive de facto hoc affirmetur. II. Umbra tantum, non pictura vel imago dari potest alicujus virtutis. III. Libertas major nobis relinquitur in creaturis, quam in creatore exprimendo.

II. Bellarm. *Homo est vera imago Dei: sed hominis potest pingi imago: ergo & Dei nam quæ est imago imaginis, est etiam exemplaris.*

Protest. I. Homo non est proprie imago Dei, sed ad imaginem Dei factus. II. Imago hominis non exprimit nisi minimam partem illius quod pertinet ad imaginem Dei in homine. III. Imago hominis non potest esse imago Dei, quatenus Deus ab homine differt. IV. Si omnes homines, & omnes etiam hominum imagines vulgares, sint imagines Dei, tum certe nihil opus est, ut singulares quædam picturæ magno labore, & sumptibus, ad repræsentandum Deum parentur: præsertim cum imago viva, cuilibet mortuæ debeat anteponi. V. Intelligere potuerat Bellarm. ex logica, omne simile, non esse imaginem, sed simile destinatum ad aliud repræsentandum, ita ut imago non minus adjuncti, quam similitudinis habeat rationem: quod neque hominis imagini, neque proprie homini convenit respectu Dei, omnis lineæ transversæ, non sunt imagines, vel signa crucis. VI. Observandum etiam est, quod tam istud argumentum, quam præcedentia omnia tollit, Scholasticos ipsos concedere, ante Christi adventum, prohibita fuerit imaginum factura, ne rei vice Dei fieret veneratio. Alex. Hal. pag. 4. quæst. 160. in 3. Bonaventura in 3. dist. 9. quæst. 2.

12. Bellarm. *Recepta sunt jam ubique ejusmodi imagines neque credibile est, Ecclesiam toleraturam universaliter aliquid illicitum.*

Protest. Hoc scilicet Achilleum est Pontificiis, tam in hac, quam in reliquis controversiis, jam ubique recipiuntur. hac & illa, ergo debent recipi. II. Falsum est ubique recipi huiusmodi imagines. III. Non est incredibile, illam Ecclesiam, quæ ubique tolerat ipsa lupanaria, toleraturam universaliter aliquid illicitum.

Argu-

Argumenta nostra.

13. Protest. Exodi 20. Non facies tibi sculptile, neque omnem similitudinem. Deut 4. Imaginem nullam videri, observa ergo teipsum, ne forte deceptus, facias tibi illam similitudinem. Is. 40. Quam imaginem ponetis Deo? sic etiam cap. 46. & Ait. 17.

Bellarmin. 1. Tribus modis potest aliquid pingi. 1. ad exprimendam perfectam similitudinem formæ, & naturæ rei ipsius: quomodo res corporeæ solum pinguntur. 2. Ad historiam aliquam oculis exhibendam: & hoc modo potest Deus pingi. 3. Extra historiam, ad explicandam naturam rei, non per immediatam, & propriam similitudinem sed analogiam: & hoc modo pinguntur virtutes, & Deus Pater.

Protest. Distinctio hæc est inepta. I. Quia nulla est oppositio, sed potius consensio partium. Pingi namque potest aliquid simul, ad exprimendam similitudinem formæ, vel perfecte, immediate, & proprie, vel per analogiam, ad historiam ejus oculis exhibendam. II. Quia Deum æque picturæ exponit, ac ullam rem incorpoream: & eatenus pingi posse de jure supponit, quatenus de facto potest. III. Nulla ratione potest applicari ad argumentum nostrum solvendum.

Bellarmin. 2. Posset uno verbo dici, in omnibus Scripturis citatis, prohiberi imaginem Dei, primi generis.

Protest. Non potest hoc dici, nisi cum impudentia summa. Nam I. Prohibetur expresse omnis similitudo, vel imago. Exod. 20. 4. ergo non unius tantum generis. II. Prohibetur Deut. 4. 15. illius generis imago, à qua cavere non debemus valde: at vero primi generis imago, non opus est ut tam sollicitè caveatur, quia non potest, nisi ab omnibus plane insanis, ut possibile quid cogitari: exprimere scilicet imaginem perfectam similitudinem & naturam Dei. III. Prohibetur omne genus imaginum religiosarum, quæ in usu fuerunt apud Gentes. Is. 46. Ait. 17. sed primi generis imago non fuit apud Gentes intelligentiores in usu: majestatem enim Dei, incorpoream, incomprehensibilem, & infinitam agnoscebant. Rom. 1. 23. IV. Scholastici ipsi agnoscunt plus aliquid prohibitum saltem Iudeis fuisse. sic Bonaventura in 3. d. 9. q. 2. prohibitum est, ne quis faciat sibi imaginem, pro eo tempore, in quo Deus humanam naturam induit assumserat, tunc enim cum Deus omnino Spiritus esset, insignis erat, & ideo ipsum figurare erat error, & impietas. cum Bonaventura consentiunt plerique omnes Scholastici, apud Zorium, lib. 9, cap. 6. q. 6.

Bellarmin. 3. Existimo tamen, Exodi 20. 23. cum dicitur, Deos gentes non facietis mecum & similiter Is. 40 & 46. ad litteram, non

agi de imagine facta ad representandum Deum verum, nec enim tales à Iudæis fiebant, sed de quibuscunque simulachris qua haberentur pro Diis. Vult enim Deus dicere, si vobis simulachrum ligneum est Deus, cum ego etiam sim Deus, sequitur me similem esse Deo ligno, secundum vos: nam Deus Deo non posset non esse similis.

Protest. I. Præceptum ipsum, non facies tibi sculptile, &c. ne quidem existimatione Bellarmini, potest hoc sophismate eludi: neque explicatio ejusdem, Deut. 4 & 5. I I. Quæ Exod. 20, 23. habentur, eandem plane explicationem præcepti illius præ se ferunt, cum illis verbis Deut. 4. 12, 15, 16. ibi dicitur: vos vidistis ex calis me loquentum esse vobiscum: ne facite mecum Deos argenteos. hic autem vocem verborum vos audivisse, ac similitudinem nullam vos animadvertisse præter vocem: non faciatis vobis sculptile, &c. I I I. Is. 40, 18. simulachrum prohibitum disertè refertur ad Deum verum, quam similitudinem comparabitis Deo ferti. I V. Falsum est, quod Bellarm. affirmat, tales imagines à Iudæis non fuisse factas. Festum enim imaginis, consecratum fuit Iehovæ. Exod. 32, 5. V. Futilis plane est illa interpretatio Bellarm. si vobis simulachrum ligneum est Deus, sequitur, me similem esse Deo ligno. Nam I. Similitudo hac ratione non intenderetur ab idoli factoribus, sed colligeretur a Deo: quod verbis textus adversatur. 2. E lumbe plane argumentum tribuitur Deo, adversus eos qui alium Deum erigerent: facitis me similem ejus per consequentiam, quasi major esset impietas in consequentia, quam in re ipsa. Emphasin rationis collocat Bellarm. in materia lignea: quasi aurei, & argentei Dii, non essent æque detestandi. V I. Deus ipse disertis verbis affirmat, se non esse similem Diis aliis, ne judicio quidem Idololatrarum. Deut. 32, 31. neque unquam, in Scriptura tota, accusantur illi qui alios Deos colunt, quod qualitatem dissimilem aut alienam Iehovæ affingunt: sed quod ipsum deserunt, abnegant, & quantum in ipsis est, de cælo ac solio suo deturbant. 6. Bellarm. ipse cap. 24. hæc habet verba: Idololatria est etiam, cum adoratur idolum simul cum Deo. Exod. 20. Deos aureos, & argenteos non facietis mecum, agit autem ibi de imagine veri Dei. Ne quidem existimavit Bellarm. id quod hic se dicit existimasse: nisi intra cap. octavum & 24. existimationem suam commutavit.

14. Concilium Elibertinum can. 36. prohibet imagines illius quod colitur. Augustinus dicit nefas esse Deo simulachra collocare de fide, & symbolo, cap. 7. Origenes contra Celsum, lib. 7. docet Christianos nullam Dei imaginem habuisse. Synodus etiam idololatrica, quæ dicitur Nicæna secunda, vel septima generalis, fatetur act. 4, 5 & 6. Deum pingi non posse. Damascenus de fide, lib. 4, cap. 17. stultitiæ

stultitiæ extremæ, & impietatis esse dicit effigiem Dei exprimere.

Bellarmin. *Intelligimus hac de imagine Dei primi generis.*

Protest. Si vos plane vultis ita intelligere omnia quæ vobis adversantur, nemo potest hoc impedire: sed auctores istos aliud voluisse, nec debere sic intelligi, palam est. I. Quia distinctio illa imaginum in tria genera, eorum tempore, fuit ignota. II. Quia omne genus imaginis excludunt rationes illæ quibus illæ sententiæ ab auctoribus suis muniuntur: *quod colitur: &c.* III. Quia imagines quæ negantur in istis sententiis, non opponuntur unquam aliis generibus imaginum Dei, sed imaginibus creaturarum. IV. Quia Bellarm. non potest ex ullo antiquo scribere, exemplum unum proferre ullius generis imaginis Dei, ab Ecclesia probatæ.

Quæstio tertia est, an imagines in templis recte collocentur, Bellarm. affirmat, nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

15. Bellarm. *Imagines Cherubim fuerunt in templo Hierosolymitano.*

Protest. Non quæritur, utrum Deus, quando ipsi ita visum fuit, rectè collectaverit imagines in templo: sed an homines possint hoc recte facere.

16. Bellarm. *Probatur ex consuetudine Ecclesiæ, qua fuit primis quingentis annis.*

Protest. Per secula tamen aliquot Ecclesiæ primitivæ, nullum vestigiū hujus consuetudinis ostendit Bellarm. præter picturam calicum, quam Tertullianus de pudicitia, cap. 10. *idolum ebrietatis* appellat: quæ phrasi simul indicat, imagines veras tum temporis vocatas fuisse idola. & illam imaginem nullum statum ecclesiasticum habuisse, sed usum communem.

17. Bellarm. *Probatur ex Conciliis.*

Protest. Antiquissimum Conciliorum, ex quibus probatur, est Nicenum secundum, septimo seculo habitum, superstitionis hujus mater impura, ad cujus etiam confirmationem, futiliter admodum, & profane abutitur Scriptura sacra.

18. Bellarm. *Signa sacra nusquam melius, quam in sacris locis poni possunt.*

Protest. Illa sola sunt signa sacra quæ à Deo sanctificantur.

19. Bellarm. *Imagines templum ornant.*

Protest. Ornamentum civile non pendet ex signis sacris.

Religiosum autem ornamentum nihil habet commune cum simulachris. *Qua consensio templo Deo cum simulachris?* 2 Corint. 6.16.

20. Bellarm. *Imagines continent mentes hominum, ne vagentur inanibus cogitationibus.*

Protest. Eodem plane modo, quo imagines vanæ, remouent vanas imaginationes. Hoc declarant ipsimet Pontificii, qui tempore quadragesimali, ne vagentur inanibus cogitationibus, imagines suas omnes solent obvelare.

21. Bellarm. *Templum est imago quadam calis: debet igitur in sese imagines eorum habere, qui sunt in calo.*

Protest. I. Templorum vulgarij ædificia, nullam vel destinatam relationem, vel naturalem proportionem habent ad cælum. II. In imagine cæli, nihil debet collocari quod Dominus cœli non præscripsit.

22. Bellarm. *Imagines Sanctorum, nullibi melius ponuntur, quam in domibus ipsorum.*

Protest. Nullibi igitur pejus, quam in domo illa cujus Sancti non sunt domini, quia Domino Deo soli & institutis ejus debet sanctificari.

Argumenta nostra.

23. *Protest.* I. Tempia ad finem cum nullo modo sunt exstructa, ut creaturarum imagines in iis collocarentur: sed ut cultui à Deo instituto, & approbato, inservirent. *Domus mea domus orationis est.* II. Quia res est plena periculi: est enim tentatio populi ad idololatriam. III. Quia speciem habet mali. IV. Quia nulla vox aut syllaba, in Scripturis reperitur, qua cæptum approbatur. V. Quia in Primitiva Ecclesia, religiose abstinerunt omnes Christiani ab hac innovatione. VI. Quia scandalum hac ratione præbetur, non tantum Christianis, sed & Iudæis, & Mahumetanis. Quæ Bellarm. ad quædam horum, respondet (varia enim non attingit) tam sunt futilia, ut non indigeant refutatione.

Quæstio quarta est, an imagines sint utiles extra historię notationem? Bellarm. affirmat: nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

24. Bellarm. *Deus in templo suo, jussit fieri imagines Cherubin, sine ulla historia notatione.*

Protest. Imagines illæ, nullum alium habuerunt usum, quam ad naturam & officium Angelorum notandum: quod pertinet ad historiam, eo sensu, quo Plinius intelligit historiam suam naturalem.

25. Bel-

25. Bellarm. *Christiani semper habuerunt solitarias imagines extra historias.*

Protest. Christiani non semper imagines habuerunt & quando primo cœperunt habere, historiam in illis respuerunt, non cultum.

26. Bellarm. *Imagines utiles sunt ad instructionem & eruditionem, melius enim interdum docet pictura, quam Scriptura.*

Protest. Sculptile est doctor falsi, Hab. 2, 18. I I. Creaturæ naturales, magis multo instruunt, & erudiunt ad pietatem, quam hominum opera possint. I I I. Patibulum publicum erudit, eodem modo quo imago ab homine ficta. I V. Deus sustulit è medio cæremonias suas proprias, veteris testamenti, quæ fuerunt quasi imagines erudientes: non ut locum faceret imaginibus humanis, sed cultui & eruditioni spirituali. V. Non falsum tantum, sed & blasphemum est, quod Bellarm. affirmat, *picturam melius docere, quam Scripturam*, neque enim pictura quidquam theologicum docere potest, sine Scriptura: neque tam perfecte docet, quod simul docet: neque ex institutione, & benedictione Dei, efficaciam Spiritus habet sibi annexam.

27. Bellarm. *Uiles sunt imagines, ad caritatem erga Deum, & Sanctos, fovendam & augendam.*

Protest. I. Caritas erga Deum consistit in præceptis ejus observandis, quorum unum est, *non facies tibi sculptile*. Caritas erga Sanctos, caritati Dei non adversatur. I I. Si imagines fuissent utilia media caritatis; Apostoli mentionem aliquam earum fecissent. Ioannes saltem, qui totus fuit in caritate prædicanda, non conclusisset epistolam suam cum illa admonitione, *cavete vobis ab idolis*: sed adjunxisset exhortationem ad imaginum curam religiosam.

28. Bellarm. *Imagines excitant ad imitandum.*

Protest. Quicquid in isto genere valent, id totum faciunt per Historicam notationem. Bellarm. autem probandas suscepit utilitates alias extra historiam.

29. Bellarm. *Imagines conservant in nobis memoriam Christi, & Sanctorum.*

Protest. I. Pertinet hoc etiam ad historicam notationem. I I. Si imaginibus, Christi & Sanctorum memoria fuit conservata ab Apostolis, & Apostolicis viris. I I I. Memoriarum subsidia omnia quæ necessaria sunt institui, accepimus à Deo in verbo & sacramentis. I V. Instituta hominum memoriam carnaliter polluunt & depravant.

30. Bellarm. *Dum diligimus & honoramus imagines Sanctorum, fidem confitemur in approbatione pietatis eorum, & in detestatione omnis impietatis adversa.*

Protest. I. Fidei adversatur religiosus honor creaturæ. **II.** Pietati sanctorum talis honor plane repugnat. **III.** Impietas una hac ratione sic vitatur, ut in aliam incuratur.

31. Bellarm. *Erigere statuas vel imagines, viris magnis ad honorem eorum pertinet.*

Protest. I. Non extra historicam notationem. **II.** Non contra honorem & obedientiam Deo debitam. **III.** Non contra eorum virorum professionem. **IV.** Non si sit honor religiosus, qui ipsis non debetur.

Quæstio quinta est, an imagines aliquo genere cultus sint prosequendæ? Bellarm. affirmat: nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

32. Bellarm. *Imagines Cherubin, super arcam existentes, necessario adorabantur, ab iis qui arcam adorabant. Serpens quoque æneus, non poterat non honorari, cum in loco sublimi, à Deo positus fuisset, & salutem miseris in se aspicientibus adferret.*

Protest. I. Hypothesis illa est falsa, de adoratione arcæ: sicut antea fuit declaratum. **II.** Ex illa concessa, non sequitur imagines impositas arcæ fuisse adoratas. Qui regem civiliter adorat, non necessario adorat vel equum, vel pileum Regis. **IV.** Si serpens æneus non potuit non adorari, quia fuit in sublimi positus, & salutem miseris aspicientibus adferebat, tum sol etiam in sublimi positus, & salutem adferens, debet adorari. **IV.** Azorium ipsum Iesuitam, pudet hujus objectionis sic enim ille, *lib. 9. cap. 6. quæst. 7.* *Mihi nullus videtur apud Iudæos fuisse cultus imaginum. Nec enim puto Cherubinos fuisse ideo depictos, sculptosque ut colerentur, sed ob ornatum, & pulchritudinem tabernaculi, vel templi, & ad majestatem Dei plenius ostendendam. Serpens æneus, nequaquam est divino jussu in altum sublatus, ut coleretur à Iudæis, sed ut conficeretur à cunctis, ejus conspectus à serpentinis eos moribus curaret.*

33. Bellarm. *Creatura honoranda sunt religiose, propter solam relationem ad Deum. Ps. 95. adorete scabellum pedum ejus Matth. 5. nolite jurare per calum, quia thronus Dei est. Sed similem relationem habent imagines: igitur eadem ratione colenda sunt.*

Protest. I. Honorandæ sunt creaturæ Dei ex religione erga Deum, non ex religione erga ipsos, religio (ut Scholastici loquuntur) imperat, non elicit istum honorem. **II.** Honor creaturæ debitus, non est religiosæ adorationis, sed reverentis usus. **III.** Imagines ab hominibus inventæ, quæ tales sunt, nullam relationem habent ad Deum, nisi fictitiam. **IV.** Locum illum Psalmi male versum esse antea monstravimus. Haftenus autem concedimus,

mus, quod ex altero loco sequitur, falso aut temere, ne per imagines quidem debere quenquam jurare, sicut nec omnino.

34. Bellarm. *Creatura dicuntur sacra, vel sancta, & venerabiles, propter relationem ad res sacras, sed imagines sunt instituta ad significandas, & representandas res sacras, ergo.*

Protest. I. Neque omnia quæ relationem habent ad res sacras, neque omnes res sacræ, sunt adorandæ. II. Cum fundamentum ipsum relationis quæ tribuitur istis imaginibus, sit impiæ præsumptio, relatio ipsa, & adoratio ex illa deducta, non alio sensu dici possunt sacræ, quam quo res quædam execrandæ, eo nomine vocitantur.

35. Bellarm. *Probatur ex Conciliis, Patribus.*

Protest. Nihil tamen tale ostenditur, ex ullo Concilio, ante Nicenum secundum, anno 788. coactum: cujus conspersionem in isto sacrilegio, æque fere damnamus ac ipsam Tridentinam. Neque ex Patre aliquo antiquo quidquam profertur, quod sonat imaginum adorationem.

36. Bellarm. *Deus per imagines Christi, & Sanctorum, multa miracula operatur.*

Protest. I. Iubemur à Deo ipso negare hujus generis consequentias: *Deut. 13. 1, 2, 3.* II. Gabriel Biel in canonem *Misæ, lect. 32.* monuit nos in cultu profano, Diabolum plurimum delectari, & quantum valet cooperari, ac assistere apparentibus miraculis. Eidem etiam cooperantur homines mendaces, & creduli, in multis miraculis falsis narrandis. Si vero Deus aliquando singulariter tale quid fecerit, gloria tota est Deo tribuenda, non imaginibus manufactis.

37. Bellarm. *Homo dignus est veneratione, quia imago Dei est: ergo & ceteræ imagines Christi, vel Sanctorum.*

Protest. I. Non sequitur ratio quia cæteræ illæ imagines, destituuntur illa institutione vel authoris virtute, quæ facit imaginem reverenter pro tali agnoscendam. II. Homo non est dignus veneratione, vel cultu formaliter religioso.

38. Bellarm. *Imago Regis est venerabilis civili quodam honore: ergo imagines Christi & Sanctorum, sunt honorabiles cultu religioso.*

Protest. Non sequitur I. Quia imago Regis est res civilis: sed imago hominis sancti, non est res sancta, magis quam imago viri docti, sapientis, justi, est imago docta, sapiens, justa. II. Quia Christus non proponit suam imaginem colendam, sicut Reges aliquando suam volunt honorari. III. Inter quandam honorem civilem, & cultum religiosum, nulla proportio intercedit.

39. Bellarm. *Imago est capax injuriæ, & contumeliæ, ergo & honoris, atque cultus.*

Protest.

Protest. Sano sensu conceditur totum. Non enim quaeritur, an imago remotam habeat capacitatem alicujus honoris: sed an proximam illam capacitatem habeat cultus religiosi, ut illum etiam capere debeat.

40. Bellarm. *Imagines falsorum Deorum sunt execranda: ergo imagines Christi & Sanctorum sunt honorabiles.*

Protest. Non sequitur, si per *honorabiles*, intelligatur adoratio religiosa. I. Quia imaginem Dei falsi jubemur detestari: sed alteras imagines non jubemur honorare. II. Quia Imagines possunt esse capaces execrationis, sed non religiosæ adorationis. III. Quia illæ imagines causas & conditiones omnes habent malas, quæ possunt esse malæ: istæ autem non habent omnes bonas.

41. Bellarm. *Iconomachi fuerunt omnes improbi, defensores imaginum, fuerunt sancti viri, & docti.*

Protest. I. Moses, Asa, Hezekias, Iosias, Christus, cum Apostolis, & Apostolicis viris, hostes fuerunt imaginum ad cultum erectarum: neque tamen improbi. II. Improbi aliquando recti aliquid vident, ubi homines non adeo mali cæcutiunt, sic Pilatus vidit innocentiam Christi, quem docti, & non profani sacerdotes ac Pharisei, cruci-figendum esse clamabant. Centuriones & Præsides Romani Paulum defendebant, quam religiosi Iudæi, ex zelo legis occidere voluerunt.

42. Bellarm. *Infelicem exitum habuerunt Iconomachi: defensores autem imaginum fuerunt felices.*

Protest. Popularis hæc, & falsa interpretatio est eventuum communium, nullam speciem habet solidi argumenti.

Argumenta nostra.

43. *Protest.* Scripturæ utriusque Testamenti, severe interdiciunt cultum simulachrorum, *Exod. 20. Lev 25. Dent. 4 & 5. & 27. Rom. 1. &c.*

Bellarm. I. *In illis Scripturis reprehenditur idololatria, id est, cultus imaginum, quæ habentur pro Diis, vel per quas coluntur tanquam Dii qui vere non sunt.*

Protest. Reprehenditur quidem idololatria illa, quam Bellarm. describit, sed non illa sola. Nam I. *Exod 20. interdictum fuisse Judæis omnem imaginum cultum, videntur sentire (ait Azorius Iesuita. lib. 9, cap. 6. quæst. 6.) Alex. 1. p. 3. q. 30. m. 3. a. 3. sect. 1. Alber. 3. dist. 9. a. 4. Bonavent. 3. dist. 9. a. 1. quæst. 2. ad 1. Richard. 3. dist. art. 2. q. 2. ad 1. Pal 3. d. 9. quæst. 1. a. 2. Marfil. 3. quæst. 8. a. 2. ad 2. Henric. quodlib. 10. quæst. 6. in quam sententiam libentius inclino. Addunt quidem isti, hoc fuisse juris divini scripti tantum, & Christi morie abrogatum cessasse. ibid. Sed in eo* osten-

ostendunt, se plane coactos clara Scripturæ luce, & invios, manus dedisse veritati, quamvis tam bene voluerint Ecclesiæ Romanæ, ut in ejus gratiam, Christi mortem ad regem moralem abrogandam, & imaginum cultum erigendum, non dubitarent tam misere & turpiter detorquere. II. Neque Iudæi, neque Gentiles omnes habuerunt simulachra sua pro Diis, sed in simulachris Deum coluerunt. Sicut patet de Iudæis. *Exod. 32. Iud. 17.* & de Gentilibus, *Rom. 1. Act. 17.* III. Bellarm. ipse *cap. 24.* proat imaginem Dei esse idolum, si per se & proprie colatur atriâ, una cum Deo, ex illis verbis, *Exod. 20. Deos aureos non facietis mecum.*

44. Bellarm. 2. *Simulachra ab Ethnicis vocabantur Dii.*

Protest. Sic etiam simulachrum Dei, inter Pontificios, vocatur Deus: tropice, non proprie. Bellarm. ipse, paulo post respondet, *forte communicarunt nomen Dei idolis per similitudinem.*

45. Bellarm. *Iudæi simulachra colentes, dicuntur oblivisci Deum.*

Protest. Quoad practicam & efficacem recordationem, quemadmodum & Pontificii eum sunt obliti, non quoad speculationem.

46. Bellarm. 4. *Iudæi, in vitulo, non quærebant signum tantum corporeum, sed Deum corporeum, habebant enim nubem, & columnam ignis.*

Protest. Non simpliciter signum quærebant, sed signum ale quale Gentes aliæ habebant.

47. Bellarm. 5. *Iudæi putabant Apim Ægyptium vitulum esse Deum cæli, & ideo imaginem vituli statuerunt.*

Protest. Putabant forsan Apim esse optimum simulachrum Dei cæli: sed Deum cæli non potuerunt eum redere, nisi Iehovam ipsum crederent. Solemnitatem enim proclamarunt Iehovæ, *Exod. 32.*

48. Bellarm. 6. *Deus verus ubique opponitur idolis.*

Protest. Iusta scilicet interpretatione non intentione imper hominum, nititur hæc oppositio: quia Deus non gnoscat, sed alienum plane judicat cultum prohibitum: nefandum.

49. Bellarm. 7. *Illis verbis, Exod. 32. 4. Hi sunt Dii tui, qui eduxerunt de terra Ægypti, significatur, putasse Iudæos, beneficium generationes de Ægypto, se accepisse ab Api Deo Ægyptiorum.*

Protest. Ridicule: Iudæi enim intelligebant, & Pharao se fatebatur, Iehovam ut educeret Israelitas Apim suasse, & judicia in eum exercuisse. *Exod. 18, 11. Num. 33. 4.*

50. Bellarm. 8. *Potest non improbabiler, de Idolo Micha. Iud. 17. & forte de vitulo aureo, & de innominato genere idolorum, admitti. sed Iudæi in idolo putaverint se verum Deum colere.*

Protest.

Protest. Quoad hoc genus idolorum igitur, firmum stat argumentum nostrum, & exceptio Bellarm. plane evertitur, qua statuit, *cultum imaginum illarum tantum prohiberi, quæ habentur pro Diis; vel per quas coluntur tanquam Di, ii qui vere non sunt.* Simul etiam concedit Bellarminus falsum esse, quod antea defendebat: *idolum non esse imaginem veram, aut rei veræ.*

51. Bellarm. 9. *Multi Ethnici credebant idola esse Deos. I. Quia id eis dicebatur à Pontificibus. 2. Quia videbant totum fere mundum id credere. 3. Quia Diaboli opera, interdum idola movebantur, & loquebantur. 4. Quia erant forma humana prædita.*

Protest. I. Si propter istas causas, credebant multi Ethnici sua idola esse Deos, tum certe verisimile admodum est multos Pontificios simile quid credere de suis idolis. Nam I. Pontifices, & sacrificuli dicunt, hic est Deus pater, hic est Christus, &c. II. Quia plures sunt in mundo Pontificio qui divini aliquid tribuunt, huic aut illi singulari idolo, quam unquam fuerunt in mundo Ethnicorū. III. Quia sæpius visa sunt moveri, & vocem proferre. *Bene scripsisti de me Thoma, dixit signum crucis Aquinati.* IV. Quia formam habent æque humanam, ac Ethnicorum idola. V. Concedit ipse Bellarm. *aliquos Ethnicorum non fuisse ita stupidos, ut putarent idola lignea, vel lapidea esse Deos.* De istis igitur procedet argumentum nostrum. Hi autem aliqui non pauci tantum Philosophi erant, sed omnes ex plebe, qui non plane obmutuerant: sicut apparet *Act. 19.* ubi omnes intelligebant discrimen inter Dianam, & ejus simulachrum.

52. Bellarm. 10. *Propheta laborant, ut doceant idola non esse Deos.*

Protest. Neque scilicet per naturam suam absolutam, neque per relationem ad aliud. Eadem est mens Patrum.

53. *Protest.* Ethnici mutabant simulachra pro arbitrio, nec tamen Deos mutabant.

Bellarmin. *Potuerunt ex stupiditate, credere, Deos aliquos, tam destrui, quam fieri manibus hominum.*

Protest. Et simul tamen eundem Deum manere factum, destructum, & sæpius exstructum? mirum sane quenquā tam stupidum inveniri posse, qui non rideat somnia talia. Sed & multa simul habebant ejusdem Dei simulachra.

Bellarmin. *Putabant unum Deum cælestem, multos habere collegas terrestres.*

Protest. Eodem plane modo, quo Pontificii multi putant, beatam Virginem, quæ est in cœlis varias habere quasi subordinatas Divas, Lauretanam, Hallensem, Aspericollem, &c.

54. Bellarm.

54. Bellarm. Gentes saltem in idolis creaturas pro Deo colant : vel homines mortuos, vel daemones, vel partes mundi, vel animas saltem unum partium.

Protest. Eodem fere modo quo Pontificii. Sic enim respondent apud Augustinum in *Psal. 96.* Non colimus lapidem, in mala demonia : angelos quos dicitis, ipsos & nos colimus, virtutes Dei magni, ministeria Dei magni. Et Maximus Madaurensis, apud eundem Augustinum, *epist. 43.* Equidem unum esse Deum, quis tam demens, tam mente captus, neget esse certissimum? Huius nos virtutes, per mundanum opus diffusas, multis vocabulis invocamus. Cui Augustinus *Epist. 43.* ita respondet : illum Deum, scis unum, de quo (ut dictum est à veteribus) docti indoctique consentiant.

55. *Protest.* Hezekias 2 Reg 18.4. confregit serpentem enicum, quia coli jam coeperat.

Bellarmin. 1. Hebraei serpenti illi addebant incensum, ut Deo : Nam adolere incensum in veteri lege, sacrificium videtur fuisse. 1 Reg. 2. 2 Par. 26.

Protest. I. Si Bellarm. ostendere potest, licitum fuisse in veteri Testamento, vel serpentem, vel aliud quidquid, religiose colere, cui non licuit incensum offerre, tum aliquid proficiet hoc responso. II. Si incensum sit sacrificium, tum illud etiam & multo magis, est sacrificium, quod per incensum figurabatur, id est, oratio vel invocatio religiosa : *Mal. 1, 11.* *Apo. 8, 3.* Pontifici igitur dum invocant Angelos & Sanctos, sacrificium offerunt creaturis : quod ipsimet fateantur idololatriam esse manifestam. III. Si incensum est sacrificium, tum etiam imaginibus & reliquiis Sanctorum offertur Sacrificium, inter Pontificios, ex confessione ipsius Bellarm. lib. 1, c. 13. *Incensum adolere nos etiam in ipsa Ecclesia offerimus imaginibus, & reliquiis.*

Bellarmin. Incensum, in lege veteri, fuit sacrificium, quia non libabatur nisi sacerdoti adolere incensum : sed jam non est necessario sacrificium, cum videamus in Ecclesia, etiam non sacerdotes incensum offerre, sed solum Deo, sed etiam populo.

Protest. I. Hac ratione, si quis non sacerdos faceret inter Pontificios integram hecatombem, & centum animalia, mactaret in centum aris, si non soli Deo, sed etiam populo offerret, non esset sacrificium. II. Bellarm. ridicule nimis, ex facto Pontificiorum differentiam istam probat : quo modo adultera aliqua possit probare, carnale illud consortium quod exercet, non esse conjugale, quia non solum viro, sed & aliis illud offert.

Bellarmin. 2. Hebraei, honorabant serpentem, propter materiam, quododo caetera idola, hoc est, putabant beneficia sanitatum, ab ipso serpente : aneo profecta.

Protest.

Protest. I. Si propter materiam honorassent, tum omni ænea vasa, & multo magis argentea, vel aurea honorassent. II. Si opinione tantum errabant, potuissent melius institui: sicut Pontificii solent de istiusmodi casibus respondere: corrigendus abusus, usus non est damnandus.

56. *Protest.* Experientia docet, ex cultu imaginum irripere superstitiosum errorem, quo putatur imagini alligata Divinitas. Vnde enim alioqui una imago Christi, & Mariæ, magis frequentatur quam alia? cur precaturi imagines accedunt? cur magno labore peregrinantur: aliquam imaginem, cum alias habeant domi, melior forte & pulchriores?

Bellarmin. 1. *Deus per unam imaginem operatur miracula, & non per aliam.*

Protest. Hoc est, quod ponitur in objectione, operatur divina certis quibusdam imaginibus alligatur.

Bellarmin. 2. *Quadam imagines pictæ sunt à sanctis viris. Lucæ Nicodemo, &c. quæ non solum sunt sanctæ propter significationem, sed etiam propter artificem.*

Protest. I. Fabulosæ sunt istæ imagines, non veræ. II. Si imagines sunt sanctæ propter artificem, tum omnes creaturæ Dei sunt multo sanctiores illis.

Bellarmin. 3. *Aliqua sunt alius magis pia & religiosa, & magis accitant ad pietatem.*

Protest. I. De gradibus pietatis, in imaginibus, quæ eadem rem, eodem modo repræsentant, quid aliud potest dici, quam quod pietatem, aut divinitatem habent si magis alligatam? II. Imaginaria est pietas, ad quam excitantur homines ab imaginibus humanis.

Bellarmin. 4. *Precaturi ad imaginem accedimus, ut memoriam ejus quem orare volumus nobis imago refricet.*

Protest. I. Qui sunt ejus quem orare volunt obliti, non possunt memores esse hujus finis. Qui autem sunt memores, frustra proponunt sibi talem finem. II. Experientia docet, imaginariam artem memoriæ non prodesse, sed obesse memoriæ rationali: multo magis obesse spirituali.

Bellarmin. 5. *Peregrinationes ad imagines rariores sunt.*

Protest. Impietas, non rara, sed nulla debet esse.

57. *Protest.* Imago, cum sit res inanima, non est capax honoris.

Bellarmin. *Non propter se, sed relative ad prototypum.*

Protest. Si imago non debet honorari propter se, tum non quia est imago: si non quia est imago, tum non relative: nam imago, quatenus est imago, est relativum quidam.

58. *Protest.*

58. *Protest.* Nulla iusta ratio reddi potest, cur imagines venerentur.

Bellarmin. 1. *Imago est sancta propter significationem & representationem rei sancta.*

Protest. Tum multa cauponarum, & diversoriorum inania sunt sancta, & colenda: talibus enim locis appenduntur Angelorum, Sanctorum, & sanctarum rerum imagines. Tum etiam scelestus quilibet nequam, qui in ludibrio scenico, aut sacris mimis (qualia multa habent quotannis Pontificii) Christum, aut Sanctum, aut Angelum praesentat, sanctus erit, & adorandus.

Bellarmin. 2. *Imago est sancta, propter Ecclesiae institutionem.*

Hæc ipsa est quaestio, an Ecclesia sancte agat, vel in imaginibus sanctificandis, vel in institutione aliqua sacra, auctoritate constituenda.

59. *Protest.* Hominem dicunt Pontificii esse imaginem Dei: & tamen hominem non solent adorare.

Bellarmin. 1. *Homo, ut imago Dei, dignus est veneratione.*

Protest. Non religiosa: tum enim æqualis æqualem coarctat, ut genere superiorem.

Bellarmin. 2. *Homo non proponitur ab Ecclesia colendus, ut imago Dei, quia periculum esset, ne homo propter se coli putaretur: nam etiam propter se, homo capax est honoris.*

Protest. I. Cur hic non valeret, quod Bellarmin. c. 4. de aliquis respondet. non desunt in Ecclesia, qui & literis & sermonibus populos doceant, quis cultus iis debetur? II. Quare igitur non vivum agnum, & columbam, potius proponunt colendos, tanquam imagines Christi & S. Sancti, quam cum picturas? brutis animalibus non dicunt venerationem deberi propter se.

Ultrema quaestio est, quo genere cultus imagines sint honorandæ. Quæ nobis jam esset plane supervacanea, nisi quod integram idololatriæ hujus explicationem, à Bellarmino propositam juvat audire.

50. Bellarmin. Tres sunt sententia. Prima, quod imago non sit ulla in se colenda. Sic Alexander. & Durandus. Secunda, quod idem debetur imagini & exemplari. Ita Alexander, Thomas, Cajetanus, Bonaventura, Marsilius, Almainus, Carthusianus, Capreolus, Durandus, & alii. Tertia, quod imagines in se & proprie honorari debent, sed honore minori quam ipsum exemplar. Ita Peresius, Catharinus, Sanderus, Biel.

Protest. I. Non convenit igitur adhuc inter imaginum colitores, quomodo debent coli. Coluerunt per multa secula: sed nesciunt, utrum idololatriam aduiserint, debito

bito maiorem cultum ipsis deferendo, an toto genere minore debito tribuentes, sacrilegio teneantur. II. S. magistri illi nostri non intelligunt, quis sit cultus imaginibus debitus, misera certe est conditio plebis. Coguntur ad cultum dubium, incertum, controversum. III. Tunc tior em partem, elegerunt Protestantes, qui Deum solum colunt. IV. Mater Ecclesia novercam crudelem sese ostendit, quæ suos filios, jam tot secula, in tanto periculo idololatriæ & impietatis, reliquit, cum uno canone Tridentino, posset omnem scrupulum remove.

61. Bellarm. *Notanda sunt tres distinctiones. Honoratur aliquid, per se, vel per accidens: propter se, vel propter aliud: proprie vel improprie.*

Protest. I. Istæ sunt profunditates Sathanæ, *Apoc. 2, 24* Scriptura unum colendum, unum cultum, nobis proponit. In hac simplicitate nos acquiescimus: Pontificii invenerunt ratiocinia plurima. *Eccles. 7, 29.* II. Incurrat hic Bellarm. in idem crimen, quod aliis ex suis sociis impingit. *cap. 22.* Coguntur uti subtilissimis distinctionibus, quas ipsi met intelligunt, nedum populus imperitus.

62. Bellarm. *Imagines per se, & proprie sunt veneranda, ita ut ipsa terminent venerationem, ut in se considerantur.*

Protest. Accipimus, ut confessionem idololatriæ.

63. Bellarm. *Quantum ad modum loquendi, præsertim in concione ad populum, non est dicendum, imagines ullas adorari debere latræ, sed è contrario, non debere sic adorari.*

Protest. Pudet vos igitur dicere, quod facere non pude-

64. Bellarm. *Si de re ipsa agatur, admitti potest, imagines percoli improprie, vel per accidens, eodem genere cultus, quo exemplar ipsi colitur: atque adeo imagines Christi, latræ.*

Protest. Re ipsa igitur, quamvis improprie, & per accidens, ex confessione Bellarm. Pontificii sunt idololatra.

65. Bellarm. *Imago per se, & proprie, non est adoranda, eodem cultu, quo ipsum exemplar, & proinde nulla imago est adoranda cultu latris, per se & proprie.*

Protest. Neque igitur ullo cultu. Nam omnis cultus religiosus debetur Deo.

66. Bellarm. *Cultus qui per se, & proprie debetur imaginibus, cultus quidam imperfectus, qui analogice, & reductivè pertinet ad finem eius cultus, qui debetur exemplari. Cultus iste non est latræ, hyperdulia, nec dulia, sed inferior & varius. Ita ut imaginibus Sanctorum, debeat dulia secundum quid, analogice, sive reductivè: imaginibus B. Virginis, hyperdulia secundum quid analogice, & reductivè: imaginibus Christi, cultus latræ inferior, qui tamen reducitur ad latræ, ut imperfectum ad perfectum. Idem dicendum est de veritate Domini, de clavis, stans, alique & L. I. Sunt enim hæc*

adoranda, minore cultu quam Christus, vel Sancti, sed tamen tali, qui analogice vel reductivè pertineat ad eandem speciem.

Protest. I. Distinctiones igitur, quæ necessario debent intelligi, & observari, ad rectum cultum, sunt *latría, hyperulía, & dulia*, quibus addi debet, *dulia per excellentiam* (cujus neminit Bellarm. c. 14.) *per se, per accidens: propter se, propter aliud: proprie, improprie: simpliciter, secundum quid, analogice, & reductivè.* Multo certe facilius intelliget populus (cujus hic alus agitur) salutarem sensum symboli Apostolici, orationis Dominicæ, & decalogi, quam hujus unius commentum humani. *II.* Bellarm. in tota hac explicatione cultus imaginum, funambulum agit religionis. pendente estigio ingreditur, juxta præcipitium turpissimæ idolatriæ: plebem rudein vult secum ducere, quæ subtilibus distinctionibus nescit gradus suos librare. Quid hoc est aliud quam ludere cum Deo, & hominum animabus. *III.* Explicatio hæc Bellarm. non agnoscitur ab aliis Pontificiis: ne suis quidem Iesuitis eam persuasit. Azorius enim lib. 9, c. 6. contra pronunciat: *constans est theolorum sententia, imaginem eodem honore & cultu honorari & coli, quod dicitur id cuius est imago. Mihi unus tantum cultus videtur imagini tributus, idem nempe qui debetur exemplari.* Filicius etiam, scribens de cas. consc. ad formam cursus qui Romæ prælegi solet à Iesuitis, docet, reliquias Christi, sudarium fasces, spinas, lavos, &c. adoranda esse eodem modo quo Christus, tract. 23. c. 1.

C A P. V I. De Cruce.

Quæstio prima est, an lignum crucis sit venerabile? Bellarm. affirmat, nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarm. Christus ipse sua sponte elegit sibi crucem.

Protest. Si de arcano Dei, Christique consilio, hoc intelligitur, verum est: sed non magis facit pro adoratione crucis, quam Annæ, Caiphæ, Pilati, Iudæ, quos etiam Christus sua sponte elegit, ut suæ mortis causæ essent administrantes.

2. Bellarm. *Cruce fuit ara summi sacrificii.*

Protest. Fatue ac cœce, utrum majus est, munus, an aliarum quod sanctificat munus? Mat. 23, 19. Num quid Christi oblatio fuit à cruce sanctificata?

3. Bellarm. *Cruce fuit Christo scala ad regnum.*

Protest. I. Secundum Pontificios fuit immediate scala ad in-

ad inferos. II. Neque in Scripturis reperitur ista metaphora, neque sequeretur inde adoratio si ibi reperiretur, quamvis cum Iacobi scala, pertingeret usque ad cœlum.

4 Bellarm. *Crux fuit instrumentum liberationis generis humani.*

Protest. I. Nihil inde sequitur de ejus adoratione. II. Nō fuit proprie loquendo, instrumentum liberationis: quia non intercessit inter liberatorem & liberationem tanquam causa administrans.

5 Bellarm. *Cruce Diabolum vicit Christus, & de eo triumphavit.*

Protest. I. In cruce, non cruce hoc fecit. II. Ex figurata phrasi, non sequitur adoratio religiosa.

6 Bellarm. *Crux mystica significat; 1. totam perfectionem Christianam: profundam fidem: sublimitas, spem: latitudo, caritatem: longitudo, perseverantiam. 2. Passionis effectum: nam lignum supremum significat calum apertum: lignum inferius, infernum evacuatum: lignum transversum, totum orbem redemptum. 3. Duo brachia sub uno titulo, significabant duos populos, sub uno capite Christo. 4. Aves volando, naves movendo, arator terram scindendo, cœlumvolvendo, crucem facit. 5. Crux etiam vitam futuram significabat apud Ægyptios.*

Protest. Ægyptiacis tenebris detineantur oportet, qui vel micam lucis, aut rationis, in istis mysteriis inesse putant, quæ spectat ad adorationem.

7 Bellarm. *Ab inventione crucis multiplex argumentū sumitur.*

Protest. Sumitur igitur à fabula ficta.

8 Bellarm. *Veteres fideles maximo desiderio tenebantur, habenda, aut videndi particulas vere crucis.*

Protest. Eodem desiderio nos etiam tenemur: non tamen adorationis causa.

9 Bellarm. *Exaltatio & restitutio crucis fuit miraculo approbata.*

Protest. Si vera ista miracula fuerunt, non novum cultum, aut fidem, sed veterem confirmabant.

10 Bellarm. *Christus in cruce stetit: & sanguine ejus fuit respersa.*

Protest. Hæc etiam de terra possint vere affirmari: an ideo terra etiam est adoranda.

Quæstio secunda est, an imago crucis sit colenda.

II. Bellarm. *Matth. 24, 30. Tunc apparebit signum filii hominis in calo. Qua apparitione, miro modo venerabile reddetur signum illud, id est, crux.*

Protest. I. Signum filii hominis, est filius ipse hominis, potentia, & gloria, suam præsentiam, & judicium instans, ut signo manifesto, declarans, *Marc. 13, 26. Luc. 21, 27.* II. Si esset crux, tum ut Bellarm. recte observat, reddetur tandem, illo tempore, venerabile, non antea. III. Vox etiam tubæ sonantis, eodem tempore, erit suo modo venera-

enerabilis: *vers. 31.* an igitur tubæ jam sunt adorandæ.

12. *Concilia 6. 7. 8. Canones ediderunt de veneratione crucis.*

Protest. Cur non etiam 1. 2. 3. 4. 5. ? quia nempe superstitione illa nondum invaluerat.

13. Bellarm. *Tertullianus, Apol. cap. 19. & alii respondent objectioni Gentilium, de adoratione crucis.*

Protest. Respondet etiam ibid. Tertullianus, de adoratione Solis, & capitis asinini.

14. *Constantinus Labarum, quod à militibus adorabatur, in formam crucis redegit.*

Protest. Si eodem modo adorabant labarum cum cruce, ut antea sine cruce, tum adoratio illa vel fuit civilis tantum, vel damnanda.

15. Bellarm. *Crux apparuit Constantino, & aliis.*

Protest. Signum quod apparuit Constantino, non fuit crux, sed *χρῆμα μόνον ε. κατὰ τὸ μεσσίανον*, id est, nomen Christi, per abbreviationem decussati ε. ε. Euseb. de vita cons. lib. 1. Si vero vel illi, vel aliis extra ordinem, apparuit, finis non fuit, ut adoraretur.

16. Bellarm. *Miracula sine numero, per crucis figuram effecta erunt.*

Protest. Non magis sine numero, quam sine mensura, & ordine ad adorationem pertinente.

Quæstio tertia est de signo Crucis, digito expresso, an sit sacrum & venerabile.

17. Bellarm. *Sanguis agni in postibus domorum. Exod. 12. nihil aliud significabat nisi signum crucis.*

Protest. Non caret hæc interpretatio, blasphemia in sanguinem Christi.

18. Bellarm. *Tau in frontibus gementium, Ezch. 2. apertissime licet signum crucis.*

Protest. Tum nulla nota potest describi in fronte, præter signum crucis.

19. Bellarm. *Apoc. 14. 1. Nomen agni, & nomen Patris, & signum crucis.*

Protest. Quod crux sit nomen Dei, non legitur, nisi in Evangelio Valentini, apud Irenæum, lib. 1. cap. 1.

20. Bellarm. *Apocal. 7. 3. Signum in fronte est signum crucis.*

Protest. I. Unde constat? II. In hoc & in præcedentibus locis. Deus est qui signat. At Bellarm. cap. 30. dicit num crucis esse invocationem meritorum Christi, quid Deus invocet merita Christi?

21. Bellarm. *Genes. 48. Jacob cancellatis manibus benedicens Joseph, significavit, fore aliquando tempus, quo benedictiones signo crucis fierent.*

K k

Protest.

Protest. Longe alia ratio redditur in textu.

22. Bellarm. *Probatnr testimoniis veterum.*

Protest. Vetustissimus omnium, qui signum crucis in honore habuisse leguntur, fuit turpissimus Hæreticus, Valentinus, Iren. lib. 1, cap. 1.

23. Bellarm. *Miracula multa facta sunt signo crucis.*

Protest. Miracula etiam prætendit Apocalyptica Bestia, ut propter illa, imago Bestiæ adoraretur. *Apoc. 13. v. 14.*

Argumenta quæ Bellarminus sibi obijcit, de Cruce, alia valentiora oratitens.

24. *Protest.* Crux dolorē & ignominiam attulit Christo.

Bellarmin. *Attulit etiam lætitiā & gloriam.*

Protest. Lætitiā & gloriam non attulit ut causa: non magis, quam homines crucifigentes.

25. *Protest.* Filius non amat aut honorat patibulum, in quo pater ejus fuit suspensus, nisi cum impietate.

Bellarmin. 1. *Qui nunc suspenduntur ex sententia judicis, culpa sua suspenduntur, aut vera, aut legitime probata: præterea inviti suspenduntur, & nihil inde lucrantur, nisi pœnam, & infamiam.*

Protest. Hæc omnia falsa sunt in Martyribus, & aliis quibusdam.

Bellarmin. 2. *Qui propter Deum aut patriam occiduntur, amici etiam libentissime, instrumenta passionis eorum, tanquam monumenta virtutis conservant.*

Protest. I. Omnia monumenta virtutis non sunt amanda & honoranda. II. Instrumenta passionis conservari possint in detestationem. III. De istiusmodi instrumentorum conservatione, nihil traditur in Scriptura: ubi tamen omne genus honoris virtutis defertur.

26. *Protest.* Si oportet adorare omnes cruces, quia Christus in cruce pependit: oportebit etiam adorare omnia sepulchra, omnia præsepia, & omnes columnas, lanceas, spongas, flagella.

Bellarmin. *Omnes cruces sunt imagines crucis vere. & præterea etiam ipsius Christi, non sic præsepia.*

Protest. Differentia nulla: nisi quæ pictoribus atque poëtis accepta debet referri.

27. *Protest.* Si ratione contactus, velut instrumentum passionis, crucem adoramus, oportebit etiam adorare labia Iudæ, quæ os Domini contigerunt.

Bellarmin. 1. *Christus labia Iudæ non eligit, nec amavit.*

Protest. I. Contactus igitur, & ratio instrumenti ad passionem per se, non inferunt adorationem. Christus elegit Irdam Apostolum, elegit eum osculari. Elegit eum
ut suum

ut suum proditorem : plus boni etiam ipsi voluit & communicavit, quam cruci.

Bellarmin. 2. *Labia Iudæ partes fuerunt hominum impiorum, & ideo non poterant honorari, quin simul ipsi impii homines honorari viderentur.*

Protest. I. Facili negotio posset hæc difficultas removeri, si Iesuitis placeret, distinguendo inter labia Iudæ, absoluta & relativa : & relativa ad intra, & ad extra, propter se & propter aliud : simpliciter, & analogice, vel reductivè considerata. II. Instrumenta ut talia, non minus possunt considerari, sine relatione ad causas illas principales, quarum sunt instrumenta, quam partes sine relatione ad totum. Fuerunt autem instrumenta hominum impiorum.

28. *Protest.* Superstitio est, characteribus tribuere virtutem : at Papistæ tribuunt figuræ crucis, vim pellendæ Dæmones, & omnia mala : ergo sunt superstitiosi.

Bellarmin. 1. *Ideo est superstitiosum, & prohibitum, uti characteribus, & figuris, ad effectus aliquot producendos, ut magi faciunt, quia effectus illi non possunt esse naturales, nec proveniunt à Deo, cum nulla talis Dei promissio reperitur, nec Deus ab illis invocetur. At signum crucis operatur mirabiliter, ut signum divinitus institutum.*

Protest. Proferantur igitur tabulæ hujus institutionis, & finis erit hujus controversiæ.

Bellarmin. 2. *Tres sunt mirabiles effectus crucis, 1. terret & fugat Dæmones. 2. Pellit morbos & omnia mala. 3. Sanctificat ea quibus imprimitur.*

Protest. Plusquam mirabile est tales effectus absque ullo Dei verbo, digiti motu, produci.

Bellarmin. 3. *Primum effectum ex tribus causis habet : ex apprehensione Dæmonis, ex devotione hominis, & ex instituto Dei.*

Protest. Ex simulatione Dæmonis, ex superstitione hominum, sine instituto Dei, hæc omnia creduntur.

Bellarmin. 4. *Signum crucis, est invocatio quadam meritorum Christi crucifixi, signo expressa.*

Protest. I. Christus, & Spiritus Sanctus, non docuit nos hanc precessionis formulam in Scripturis. II. Hac ratione, signum crucis magis proprie ad Deum, quam ad Dæmones aut homines, dirigeretur. III. Invocatio jam esset magis in signo & figura externa, quam unquam fuit in veteri testamento.

Bellarmin. 5. *Ex instituto Dei, & ex opere operato, valet signum crucis contra Diabolum, etiam cum Iudæis & Paganis adhibetur, sine ulla fide in Christum.*

Protest. I. Facile est igitur cuilibet impio infideli, pellere Dæmonem, quando ipsi placet. Neque difficile esset Principibus hujus mundi, curare, ut Diabolo nullus lo-

cus esset inter hominis. II. Signum crucis erit Sacramentum octavum, & cæteris omnibus majus.

Bellarmin. 6. *Non est Sacramentum proprie dictum, tum quia non confert gratiam justificantem, tum etiam quia non habet effectum infallibilem.*

Protest. Si non confert gratiam justificantem, tum non est invocatio meritorum Christi. Si effectum non habet infallibilem, tum non valet ex opere operato. Hæc rationem jam modo Bellarminus affirmabat. II. Si ex instituto Dei, fugat Diabolum, pellit omnia mala, & sanctificat ea quibus imprimitur (etiam ipsa Sacramenta) quæ Bellarminus antea voluit persuadere, certe multo magis Sacramenti nomen meretur, quam matrimonium.

Bellarmin. 7. *Benedicimus omnia benedicenda, per crucem, tanquam invocationem: sicut etiam pellimus morbos, & cætera mala: non potest tamen nec debet negari, quin etiam aliqua sanctitas relativa accedat rebus, cum signantur cruce.*

Protest. I. Benedicere absque verbo Dei, est maledicere & facere. II. Podagram, calculum, pestem cruce curari, nondum credit mundus Pontificiorum. III. Sanctitas in cruce fundato, est relatio secundum dici.

CAP. VII. De Templis.

Quæstio prima (quæ vix meretur tractari) est de templorum forma: an debeant ad Orientem converti, ut in solemnibus precibus oremus ad Orientem conversi. Bellarminus affirmat: nos (nihil solliciti de templorum forma) dicimus nihil esse nobis à Deo præscriptum, aut ab hominibus præscribendum, de situ, aut prospectu, in oratione observando: sed licitum esse, & liberum relinqui debere, sicut in omni loco, I Tim. 2, 8. sic etiam in omnem partem conversis, tam publice, quam privatim orare.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Paradisus erat ad Orientem, Genes. 2. orantes igitur ad patriam suspiramus.*

Protest. I. Paradisus non fuit, neque potuit esse ad Orientem respectu totius mundi. II. Paradisus ille in quo collocatus fuit Adam, non est patria nostra, sed cælum supremum.

2. Bellarm. *Ab Oriente cælum surgit, & est pars mundi corporalis excellentissima.*

Protest. I. Nulla una est pars oriens toti mundo. Vb Sol nobis oritur, ibi occidit iis, qui adversa nobis pre-

mun

munt vestigia, & antipodes vocantur. II. Nihil est nobis negotii, in orando, cum una parte magis quam alia, nisi quod cælum versus oculos attollimus, tanquam ad domicilium Patris nostri cœlestis.

3. Bellarm. *Christus est lux mundi. Ideo hac caremonia debemus uti.*

Protest. I. Christus etiam est fons aquæ viventis, vitis, germen, & omnia salutaria. An igitur debemus oculos nostros in orando simul convertere. in cælum, mare, terram? &c. II. Cæremoniæ religiosæ, humanæ, recte deducuntur à carendo, quia iis omnibus carere bene possumus.

4. Bellarm. *Dominus moriens in cruce, Occidentem respiciebat: nos autem in faciem ejus intueri debemus.*

Protest. De hac historiæ parte, & ejus mysterio, silet Scriptura. II. Si Christus moriens Occidentem respiciebat, totum mundum non habuit ante suam faciem: multi igitur ad Orientem sese convertendo, averterent se à Christo.

5. Bellarm. *Christus ascendit in cælum cælorum ad Orientem, Psal. 67.*

Protest. Nihil tale ibi reperitur. Nec ex illo concessio quidquam sequeretur.

6. Bellarm. *Ab Oriente venturus creditur ad judicium, Mat. 24. vers. 27.*

Protest. Creditur ab iis, qui quicquid ipsis libet credunt. Comparatio in illis verbis, non respicit locum, sed claram & subitam apparitionem.

7. Bellarm. *Iudæi orabant ad Occidentem.*

Protest. Non propter mysterium aliquod Occidentis: nam paradysus in oriente, lux mundi, &c. ad Iudæos etiam spectabant: sed ex Dei instituto hoc faciebant, cum fuerunt in templo: proferatur igitur contrariū institutū.

Quæstio secunda est, an templa Christianorum ad sacrificia offerenda, recte instituantur, Pontificii affirmant, nos negamus.

8. Bellarm. *Probari posset omnibus argumentis, quæ probant Eucharistiam esse sacrificium.*

Protest. Et improbari posset omnibus rationibus, quæ probant contrarium.

9. Bellarm. *Ecclesia Christianorum semper habuerunt altaria.*

Protest. Vnde igitur Paganorum criminatio, objicit nobis, quod non habeamus imagines, aut aras, aut templa. Origen. contra Celsum lib. 8. quod non accusatis nos, quod nec templa habeamus,

nec imagines, nec aras. Arnobius contra Gentes, lib. 2.

10. Bellarm. *Nullus fere est veterum, qui non meminerit altaris Ecclesie.*

Protest. Mensas ligneas altaria sæpe vocant metaphoricam quadam phrasi. Optat. Milevit. adversus Parmenianum. lib. 6. *quis fidelium nescit, in peragendis mysteriis, ipsa ligna linteamine cooperiri?* Athan. epist. ad solit. vitam agent. *mensam ligneam, combusserunt.* Cæcilius etiam, apud Minutium, objicit Christianis, quod tanquam athei, nulla haberent templa vel altaria.

Bellarm. *Octavius noluit Sanctum dare canibus.*

Protest. Octavius ipse contra: *putatis nos occultare quod colimus, quia delubra, & aras non habemus?*

Quæstio tertia est, an ad orandū templa institui debeant, quasi melius sit, in templo orare, etiam privatim, quam in alio loco. Pontificii affirmant, Nos negamus.

11. Bellarm. *Templum Salomonis factum fuit, ut esset locus orationis.*

Protest. I. Omnis oratio non est privata. II. Nulla templa habent Christiani, in quibus ita suum nomen collocavit Deus, singulari suo instituto, quemadmodum in templo legali fuit collocatum. Nostra templa, sunt similia Synagogis Iudæorum, potius quam templo Hierosolymitano.

12. Bellarm. *Probaturs exemplis eorū qui ad templum ascenderunt.*

Protest. Exempla illa ad legalem cultum pertinent, ex quibus nihil concludi potest de Ecclesia Christiana.

13. Bellarm. *Probaturs ex Patribus.*

Protest. Nihil aliud ex Patribus antiquioribus probari potest, quam publicas, & communes preces, in cœtibus fidelium esse efficacissimas; & illis commoditatem, non religionem accedere, ex loco cœtui accommodato, quæ duo à nobis conceduntur.

14. Bellarm. *Deus est in templo magis quam alibi.*

Protest. Non est magis in templo manufacto, à cœtu fidelium separato, quàm alibi, post templum legale sublatū.

15. Bellarm. *Deus in templo citius exaudit. Salomoni hoc petenti promissit.* I Reg. 9. ergo & Ecclesie, de templis Christianorum.

Protest. Dispar est ratio legis, & Evangelii. Evangelii non defectus, sed dignitas & eminentia est, quod omnibus fidelibus, ubique præsens est Deus, ut suis templis. Quod Salomon petiit, petiit ex promissione & mandato Dei: in Evangelio nihil tale reperitur.

16. Bellar. *Orationi, ut rei nobilissima, nobilissimus locus debetur.*

Protest.

Protest. Non locus orationem, sed oratio potius locum nobilitat, & honestat.

17. Bellarm. *In Ecclesia sunt omnia accommodata ad excitandam devotionem: altaria, cruces, imagines, reliquia.*

Protest. I. Nova hæc est, & peregrina devotio, quæ hujusmodi mediis excitatur, quæ Apostolis nunquam venerunt in mentem. II. Si concedatur, aliquid esse in templo, quod excitet devotionem, potest tamen aliud esse in domo privata, quod magis facit ad orationem privatam exacuendam: ut si alicui orandum sit, pro uxore, & liberis, ex afflictione aliqua decumbentibus, & in simili aliqua causa.

18. Bellarm. *In templis ordinarie Christus est corporaliter præsens in Eucharistia.*

Protest. Corporalis ista præsentia cum sit ab omni probatione derelicta, non potest quidquam probare.

Argumenta nostra.

19. *Protest.* Matth. 6.6. Tu, quum precaris, introito in conclave tuum, & clauso ostio tuo, precare Patrem tuum in occulto.

Bellarm. I. *Hæc verba non possunt intelligi simpliciter de cubiculo materiali. Apostolus enim jubet ut oremus in omni loco & Dominus erat in montibus.*

Protest. I. De materia cubiculi non disputatur, sed de formali ejus ratione, secreto, vel occulto, sicut in ipsis verbis declaratur. II. Orare licet in omni loco, sed non omni modo: hic autem locus adducitur adversus orationes privatas statas, solemnes, in loco publico.

Bellarm. 2. *Dominus jubet, ut in oratione non queramus inanem gloriam, quemadmodum Pharisei faciebant.*

Protest. Iubet igitur, ut species, & media hujus inanis gloriæ captandæ vitentur, orationes privatas palam habendo, in Synagogis, & in angulis platearum, id est, ut Cajetanus bene interpretatur, in locis publicis.

Bellarm. 3. *Intelligitur per cubiculum, secretum cordis, & prohibentur evagationes mentis, tempore orationis.*

Protest. I. Pari igitur ratione, intelligitur etiam vers. 4. ut eleemosyna fiat in secreto cordis, cum dicitur, in occulto. II. Palam est, (ut Cajetanus observat) Dominum ibi agere, de orationibus privatis tantum, quæ sunt tales: at vero non minus publicæ, quam privatæ debent concipi in secreto cordis, sine evagationibus mentis.

20. *Protest.* Iohan. 4. 21. Neque in hoc monte, neque Hierosolymis adorabitis.

Bellarm. 1. *Dominus non loquitur de adoratione, ratione loci, sed ratione modi.*

Protest. Non ratione loci absolute, sed ratione loci, prout religiosum modum adfert adorationi. Sic Cajetanus: futurum tempus gratia novi Testamenti, evacuans utrumque locum, imo omnem locum prædicit. Per hæc duo exclusa loca, (neque in hoc monte, neque Hierosolymis (intelliguntur exclusa omnia alia loca.

Bellarmin. 2. Sensus est, non adorandum ritu Samaritanorum, neque ritu Iudaico, sed novo ritu.

Protest. Ritus Samaritanorum, & Iudaicus, pendebat ex religione loci: ritus autem novus omnem religionem loci excludit.

Bellarmin. 3. Solutio in hæc consistit, quod Dominus velit, præcipuum cultum Christianorum esse spiritualem, & purum ab omni errore.

Protest. Quæstio ex professo est de loco, non de præcipuo cultu: Patres nostri in hoc monte adoraverunt, & vos dicitis Hierosolymis esse locum illum ubi oporteat adorare. Solutio igitur quæstionis respicit ipsum locum, non cultus principatum, & errorem qualemcunque.

21. *Protest.* 1 Tim 2, 8. Volo viros orare in omni loco.

Bellarmin. 1. Si hic de privata oratione agitur, tum sensus est, non solum in Ecclesia, sed etiam in aliis omnibus locis, licitum esse orare Deum.

Protest. Sequitur inde non tantum licitum esse, sed sine discrimine utile esse, quod attinet ad locum.

Bellarmin. 2. Si de publica oratione agitur, tum pro nobis facit: nam in omni loco, significat in omni Ecclesia.

Protest. Non sequitur: quia in Ecclesia, non convenitur ad privatas, sed ad publicas orationes: neque publicis orationibus quidquam accedit religionis, aut efficacæ, ex loco, sed ex communione Sanctorum: neque denique Ecclesias, vel templa habuerunt tum temporis singulariter consecrata.

22. *Protest.* Deus non est magis in templo, quam alibi.

Bellarmin. Si Deus esset ubique, eo modo quo est in templis frustra templum diceretur domus Dei. Frustra Paulus diceret, nos esse templum Dei.

Protest. Hæc nulla ratione, aut specie rationis, sequuntur, ex eo, quod Deus jam in Testamento novo, est ubique, eo modo, quo est in templo manufacto, a cœtu fidelium separato.

Quæstio quarta est, an templa, vel sacræ domus, non solum Deo, sed etiam Sanctis recte ædificentur, & dedicentur. Pontif. affirmant. Nos negamus.

23. Bellarm. Probatur ex Conciliis, & veterum testimoniis.

Protest. Ne factum quidem probatur, ex Ignatio, Iustino.

tino, Irenæo, Tertulliano, Clemente, Origene, aut illius
evi conciliis. Ius autem facti, ex recentiore praxi non
potest probari.

24. Bellarm. *Vt Arca Domini conservaretur erigebatur tem-
plum Salomonis. Sed idem honor, vel etiam major debetur sacris reliquiis
Christi, & Sanctorum, quam arca illi Mosaica.*

Protest. I. Arca illa non fuit Mosaica, sed divina. II. Re-
liquias eo modo sacras nullas habemus. III. Institutum
imile non comparet.

25. Bellarm. *Idololatria esset erigere Sanctis templa, sub ratione
templi: non tamen est idololatria, erigere ipsis basilicas.*

Protest. Nulla talis est differentia inter templum, & ba-
ilicam, (nedum intelligitur tale quid a vulgo) ut eadem
lomis, uno nomine non possit Sancto dedicari, sine ido-
latria, & altero possit.

Bellarmin. *Ædes sacra proprie dicitur templum, quatenus erigitur
ad sacrificia: eadem sacra ædes dicitur basilica, quatenus erigitur ad or-
natum sepulchri alicujus Sancti, & commoditatem visitantium ejusmo-
di reliquias.*

Protest. I. Basilica proprie est palatium regium. Apud
Pontificios igitur, Sancti sunt reges templorum, non
Deus. Non minuitur hac ratione, sed augetur idololatria.
II. Bellarminus hoc ipso cap. 5. dicit, *posse erigi basilicam, ad
Sanctorum memoriam conservandam, per imaginem, per ipsum solum
nomen.* Non pendet igitur basilicæ ratio ex sepulchri &
reliquiarum ornatu. III. Angelis etiam ædes sacræ ex-
struuntur, & dedicantur: quæ secundum istam distin-
ctionem, neque basilicæ sunt, neque templa.

Quæstio quinta est, de dedicatione, & consecratione
templorum.

26. Bellarm. *Merito templa Dei, cum ingenti lætitia, & solemnitate
dedicantur.*

Protest. Si per dedicationem, nihil aliud intelligatur,
quam sancta applicatio rei ad usum cui inservit, illam ne-
cessariam esse fatemur: neque lætitiæ, vel solemnitati ad-
versamur: sed ingentem lætitiā, & ineptas, vel carna-
les solemnitates improbamus.

27. Bellarm. *Merito ab Ecclesia, variis precibus, & cæremoniis
templa consecrantur.*

Protest. De precibus non repugnamus: quia omnia san-
ctificantur fidelibus, per verbum Dei & orationem. I Ti-
mot. 4. sed cæremonias omnes religiosas, verbo Dei de-
stitutas, cum eodem verbo, superstitioni referimus ac-
ceptas,

Bellarm. 1. *In statu naturæ, legis, & gratiæ, huiusmodi consecrationes vidimus usurpatas.*

Protest. Legales, & figurativas, in pædagogia veteri, ex ordinatione Dei, tales fuisse concedimus: sed sub Evangelio nullas.

Bellarm. 2. *I Cor. II. Corinthii arguuntur, tanquam Ecclesiæ contemptores.*

Protest. Ecclesiæ, non templi manufacti.

Bellarm. 3. *Cæremonia tales sunt, ut significant templum Deo, & sacris actionibus dedicari, significant etiam Christum, & fideles, cum toto progressu fidelium. Pinguntur in istos fines, cruces duodecim, appositis lampadibus totidem accensis: oleum infunditur: aspergitur aqua: thus adoletur: cerei accenduntur: alphabetum Græce & Latine describitur in pavimento cinere consperso: fit mixtio aqua, cineris, salis, & vini, pulsatur ostium, & iubetur Diabolus recedere, & reliquia Sanctorum introducuntur, &c.*

Protest. Quædam horum sunt Iudaica, aut Gentilicia: alia sunt ridicula: omnia sunt mimicæ præsumptiones, in sufficientiam verbi Divini, & institutionem Dei perfectionem, & simplicitatem, plane contumeliosæ. Eiusdem est media ordinare, cuius est finem dare: eiusdem signa imperare, cuius & signata communicare.

28. Bellarm. *Templum consecratum, merito Sanctum, & venerabile, ac divina quadam virtute præditum existimari debet.*

Protest. Hæc assertio merito impia existimari debet. I. Quia consecratio legitima, quamvis possit ad usum sacrum applicare, illa quæ Deus tali usui destinavit, non potest tamen quidquam extra usum, in sacrum & religiosum statum transferre, nisi Dei singulari instituto præeunte. II. Quia divina virtus nullo modo in ligna & lapides derivari potest, ex ordinatione & actione humana.

Bellarm. 1. *Relationem habet ad Deum, ut res Dei.*

Protest. Relatio talis est, qualis est ejus fundamentum. Res est Dei; quatenus intervicit cultui Dei, sed non ut cultus ipse. Animalia quæ Deo fuerunt legitime dicata sub lege, non statim prædita fuerunt virtute divina.

Bellarm. 2. *Per verbum Dei & orationem sanctificantur cibi: I Tim. 4.*

Protest. Cibi tamen ita sanctificati, non sunt res sacræ, præditæ virtute divina.

Bellarm. 3. *Templum est locus rerum sanctarum, crucis, imaginum, reliquiarum, &c.*

Protest. Multa sancta dicuntur, quæ non sunt. Multa sunt sancta, quæ non possunt alia sanctificare. Quædam etiam vim habent sanctificantem, quæ non sanctificant loca in quibus adsunt.

Bellarm. 4.

Bellarmin. 4. *Templa Dei Damonibus carent.*

Protest. Dæmoniacci igitur in templum delati statim liberarentur, sine exorcismis. Sacerdotes in templis nunquam à Diabolo tentarentur. Diabolus in templo non coleretur, quamvis idola multa ibi colerentur. De nugis visum est Bellarm. nugari.

De ornatu Templorum nulla est gravis controversia, à cæteris discreta. Quæstio igitur sexta est, de iis quæ in templis Pontificiorum benedicuntur. Eorum enim benedictio à nostris merito improbat.

29. Bellarm. *Recte benedicuntur aqua, oleum, panis, cerei, cineres, rami, & similia.*

Protest. Res naturales, ad supernaturales usus, & operationes benedicere, sine singulari institutione Dei, res est illicitæ præsumptionis.

Bellarmin. 1. *Dominus panes benedicendo multiplicavit, Mat. 14. Luc. 9. quod autem Dominus fecit, argui non potest.*

Protest. Quod servus arrogat sibi potestatem Domini, in extraordinaria & miraculosa benedictione suo arbitrati instituenda, hoc merito argui potest ac debet.

Bellarmin. 2. *Res immunda sanctificantur per crucis signum, & orationem: quanto magis res bona fient meliores, & sanctiores per signum crucis & orationem?*

Protest. Oratio (absque signo crucis) potest illum sanctitatem in rerum usu impetrare, quam Deus fidelibus promisit. Sed non sequitur inde, quod (cum mille crucibus) possit illam sanctitatem rebus reconciliare, quam Deus non promisit ipsis communicare.

Bellarmin. *Probat ex traditione veterum.*

Protest. Istiusmodi veterum quorundam aberrationes à simplicitate Evangelii, potuerant occasionem præbere crassiori Pontificiorum superstitioni, sed non possunt eam probare.

30. Bellarm. *Recte ad effectus supernaturales efficiendos & significandos, utimur aqua, oleo, aliisque rebus benedictione consecratis.*

Protest. Recte quidem, si virtutem supernaturalem positis ipsis, vel per assistentiam, communicare: alias non recte: benedictio autem vestra est plane inefficax: & quæ vestra benedictione consecrantur, sunt res mortuæ, & mortiferæ.

31. Bellarm. *Benedicuntur hæc omnia, ad significandos spirituales effectus.*

Protest. I. Illius est spirituales effectus signis institutis significare, cujus est spirituales effectus sua virtute producere.

ducere. II. Deus benedixit creaturas à se designatas, ut in baptismo, & cœna dominica, significarent omnes spirituales effectus, per res visibiles ex instituto significandas. Signa alia non possunt iis addi, sine præsumptione. III. Signa spiritualium rerum ab hominibus instituta, eas obscurant, non illustrent.

Bellarmin. *Tollemus igitur Baptismum, qui continet representationem mortis & resurrectionis.*

Protest. Alia est ratio repræsentationum à Christo institutarum: I. Quia Christus optime novit, quæ & quot repræsentationes, Euangelii luci inservirent, & non officerent: homines autem sunt in istis rebus plane cæci. II. Quia Christus est lux ipsa, & suis omnibus institutis lucem singularem addit. Quia Christus nullas instituit repræsentationes (in novo Testamento) nude significantes, sed etiam obliquant, & exhibentes.

32. Bellarm. *Benedicuntur illa eadem ad deletionem venialium peccatorum.*

Protest. I. Miseri igitur peccatores, præscribunt Deo, per quæ media, delebit ipsorum peccata. II. Nugæ etiam humanæ invadunt munus proprium Christi, cujus sanguis emundat nos ab omni peccato.

Bellarmin. *Quemadmodum applicatur sanguis Christi per Baptismum & pœnitentiæ Sacramentum, ad delenda omnia peccata: ita etiam applicatur per hæc Sacramentalia, &c. ad delenda venialia, in eo qui est in gratia.*

Protest. I. Applicatio igitur sanguinis Christi, ex arbitrio hominum dispensatur. II. Baptismus & pœnitentiæ efficaciam tantam non habent, in iis qui sunt in gratia, quantum habent in aliis. III. Nemo in Purgatorium descendit propter venialia peccata, nisi per inopiam aquæ benedictæ, & similium. IV. Venialia igitur peccata, vel sine satisfactione nostra possint remitti, vel in aqua benedicta est aliquid pœnæ satisfactoriæ. V. Doceant nos Pontificii, utrum omnia venialia peccata deleantur una aquæ benedictæ aspersione, an unum tantum, vel quæ sit proportio, quæ hic observatur?

33. Bellarm. *Benedicuntur etiam ad fugandos Demones. & curandos morbos. Non tamen hoc faciunt infallibiliter, ut Sacramenta.*

Protest. Satis caute à Bellarmino negatur infallibilitas huius effecti, ne ab experientia communi refutaretur, & ludibrium omnibus deberet: sed tacet interim, quam misere fallibilis sit hæc operatio, quod tamen non tantum medicis & chirurgis, sed lippis & tonsoribus satis est notum.

Bellarmin. I. *Exempla Scripturae satis ostendunt non esse necromanticum,*

item, adhibere aquam vel oleum, ad effectus supernaturales, tanquam signa divina virtutis.

Protest. Deus proculdubio, & qui immediate à Deo diriguntur, possunt adhibere quicquid Deo placet, etiam ad mortuos excitandos: an igitur Pontificii per aquam à se benedictam idem præstabunt? Non est scriptum, ut aqua sanctificetur, ad pellendos Dæmones.

Bellarmin. 2. *Scriptum est, omnem creaturam posse sanctificari per verbum Dei, & orationem.*

Protest. I. Nihil potest sanctificari per verbum, quod non fuit sanctificatum per verbum cum primo scribebatur, aut revelabatur. Neque valet oratio sine verbo. II. Si omnis creatura possit à Pontificiis sanctificari, pessime sane merentur de genere humano, quod terra, aer, maria non sint jamdudum omnia sancta.

Bellarmin. 3. *Scriptum est, petite, & accipietis. Ecclesia autem petit, ut valeat aqua benedicta contra dæmones, & morbos.*

Protest. Si accepturi sint Pontificii quicquid ex suo cerebro petunt, sine directione verbi, tum possint etiam petere, ut fugentur Dæmones, & pellantur morbi sine aqua benedicta. Possint etiam petere, ut Dæmones desinant baptizatos vexare, aut tentare, & ut à morbis gravioribus sint immunes: majores inde reportarent gratias, quam ex aqua benedicta. Sed hunc in modum orare, est assumere nomen Dei in vanum.

Bellarmin. *Assumere nomen Dei in vanum, proprie nihil est aliud quam pejorare.*

Protest. De sensu proprio non est hujus loci disputare: sed hoc certum est, nomen Dei non debere (ne quidem improprie) sumi in vanum.

CAP. VIII. De Peregrinationibus.

Quæstio est unica, an Peregrinationes votivæ & religiosæ, sunt probandæ? Pontificii affirmant. Nos negamus.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Deut. 16. Deus instituit, ut omnes filii Israel, ter in anno, ad tabernaculum, vel templum Domini, peregrinarentur.*

Protest. Vel potius ut eo ascenderent, ad cultum ordinarium, qui alio loco non potuit legitime observari. Quid hoc ad peregrinationes voluntarias, sine mandato Dei, ad loca non instituta, propter cultum extraordinarium susceptas.

2. Bellarm. *Probat ex Patribus.*

Protest. Ex primis patribus non potest probari, religionem

nem ullam, in peregrinationibus fuisse collocatam. Si tamen fuisset ex hominum facto, nihil probatur de jure.

3. Bellarm. *Peregrinationes cedunt in honorem Dei, & Sanctorum, non mediocrem. Est enim manifestum signum, Deum & Sanctos, à nobis magni fieri, cum laborem, & pericula itinerum, sponte suscipimus, ut Sanctorum reliquias inuisamus.*

Protest. I. Signum est incertum & fallax. II. Non quodlibet signum magnæ æstimationis de Deo, & Sanctis, debet probari. Saulis fuit hæc apologia: 1 Sam. 15. *præstantissima anathemata reservasse se, ad sacrificandum Iehovæ.* Sed responsum accepit: *auscultare melius est sacrificio: & attendere adipe arietum.* III. Laborem, & pericula sponte suscipere, sine verbo Dei, illud ipsum est quod Apostolus Col. 2. 23. dicit nullius esse pretii, corpori scilicet non parcere.

4. Bellarm. *Est opus pænitentia, & satisfactionis, quia laboriosum, & pænale.*

Protest. I. Male igitur huc detorquebat antea Bellarminus, anniversaria illa festa legalia, Deuter. 16. quorum finis fuit, ut latarentur coram Iehovæ. II. Nihil est laboris, aut pænæ, in peregrinatione, quod homines otio, voluptati, & vanitati dediti, non solent animi causa subire. III. Pænitentia magis congruit, solitarium sedere, Lament. 3. 28. IV. Si in peregrinatione satisfactio consistit, tum illi mendici maxime satisfacere possint, qui sedes nullas habent fixas.

5. Bellarm. *Auget devotionem, tam præsentia loci Sancti, quam ipsa novitate.*

Protest. Auget devotionem sibi similem, vagam, peregrinam, novam. Solida, spiritualis, antiqua devotio, augetur magis ex contemplatione cæli & terræ, cæterorumque operum Dei.

6. *Protest.* Peregrinationes istæ sunt cultus voluntarius: ergo Deo displicent.

Bellarmin. 1. *Cultus voluntarius dicitur, qui sine ratione suscipitur.*

Protest. I. Ineptissimum est hoc glossema: non enim voluntas in hoc voce opponitur rationi, sed mandato, aut voluntati Dei, opponitur voluntas humana, etiam quæ rationem habet sapientia: Coloss. 2. 23. II. Peregrinationes religiosæ, & omnis cultus ab homine excogitatus, suscipitur sine ratione recta & iusta, quia sine verbo Dei.

Bellarmin. 2. *Cultus qui exhibetur Deo, per actus virtutum, non dicitur voluntarius, licet non sit præceptus. Numer. 30.*

Protest. Actus virtutum sunt præcepti. Vota ipsa libera, fuerunt præcepta, mediantibus omnibus illis circumstantiis quibus vestiebantur. Sed tamen res illæ quæ volebantur, non fuerunt semper pars cultus.

7. *Protest.*

7. *Protest.* Christus, neque Matth. 5. neque alibi, posuit peregrinationes, inter ea quæ homines beatos faciunt.

Bellarmin. *Peregrinatio non est opus necessarium ad perfectionem, vel ad salutem.*

Protest. Si neque ad salutem, neque ad perfectionem, tum neque est præceptum, neque consilium. Tum non est opus pœnitentiæ & satisfactionis, ut Bellarminus antea fingeat. Tum denique sine dispendio perfectionis possit omitti, imo debet: quia nullum tempus debet in eo collocari: tanquam in cultu religioso, quod non facit ad salutem & perfectionem.

Protest. Multa sunt pericula spiritualia in itineribus.

Bellarmin. *Peregrinatio igitur non est accommodata, nisi solis viris maturis, & quibus parum aut nihil periculi imminet.*

Protest. Opus igitur magni honoris erga Deum, pœnitentiæ, satisfactionis & devotionis, ita instituitur, ut non conveniat nisi uni ex multis.

CAP. IX. De votis quæ Sanctis nuncupantur.

Quoniam non tam de re ipsa disputat, adversus nos Bellarminus, quam cum suis, de modo quo vota Sanctis nuncupantur, idcirco satis hic erit animadvertere breviter in ejus assertiones.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Qui vovet jejunium vel peregrinationem Sanctis, ipsos Sanctos religiose honorare intendit.*

Protest. I. Vovet igitur Sanctis, quod illi nunquam se gratum aut acceptum habere declararunt. II. Intendit illud creaturis tribuere, quod proprium est Dei. Vel enim religiosus honor proprius est Dei, vel nullus.

2. Bellarmin. *Vota sunt Sanctis, non ut sunt creatura quadam rationis participes, sed ut in eis Deus habitat per gloriam.*

Protest. Quidni igitur & coelo supremo, in quo Deus habitat per gloriam, vota etiam nuncupentur?

3. Bellarmin. *Vota etiam terminantur etiam ad ipsos Sanctos.*

Protest. Creatura igitur fit objectum religiosi cultus per se. Quid est idololatria, si hoc non sit?

4. Bellarmin. *Non est cultus latría, sed dulía: quia non promittitur, quod vovetur in signum gratitudinis erga primum principium omnium bonorum, & primum auctorem beneficii accepti.*

Protest. I. Idem igitur cultus, ab eadem virtute religionis proficiscens, eodem actu exercitus, si referatur ad unum objectum, est latría, si ad aliud est dulía. Tale nihil potest in ullo affectu & actu alio demonstrari. II. Hac ratione

ratione idololatria non potest admitti circa ullam creaturam, nisi habeatur illa creatura, pro primo principio omnium bonorum. Certe quitale quid somniarunt de æneo serpente, supracæteros omnes mortales, plumbeos fuisse oportet.

5. Bellarm. *In Scripturis nomen voti, semper accipitur pro promissione facta Deo, quia cum scriberentur Scriptura sancta, nondum cœperat usus votendi Sanctis.*

Protest. I. Vota (ut Bellarm. paulo ante observat) ordinantur ad orationem, & cum illa conjunguntur. Si igitur cum scriberentur Scripturæ, nondum cœperat usus votendi Sanctis, fieri non potest, ut cœperit tum usus invocandi Sanctos, aut nomen orationis aliter accipi in Scripturis, quam pro invocatione Dei. Bellarm. tamen antea Sanctorum invocationem, ex Scripturis probare conabatur. II. Quamvis usus hujusmodi votorum tum non cœperat, poterat tamen eorum doctrina tradi. III. Si neque usus, neque doctrina cœperat cum Scripturæ sacræ scriberentur; quem canonem sequebantur primi auctores hujus cultus? qua fide incœpit, continuatur & defenditur superstitio ista spuria, & filia terræ?

6. Bellarm. *Votum non convenit Sanctis, nisi quatenus sunt Dii per participationem.*

Protest. Vere hoc dicitur, & secundum praxin Papistarum. Illi enim creaturis honorem Dei tribuendo, faciunt illas Deos, per participationem.

CAP. X. De diebus festis.

Neque hic digestas habemus controversias: sequemur igitur vestigia illa Bellarmini, quæ videntur notanda.

T H E S I S I.

Bellarm. *Festa Christianorum, non solum ratione ordinis, & politia, sed etiam ratione mysterii celebrantur: suntque dies festi, vere aliis sanctiores, sacratiores, & pars quadam divini cultus.*

Protest. I. Festa nulla (de jure) sunt Christianorum, quæ non sunt à Christo instituta. II. Potest festum celebrari ratione mysterii, ut occasionis aut causæ: & tamen non ratione mysterii ut affectionis inhærentis, sed eo respectu, tantum ratione ordinis & politia. III. Dies festi, ab hominibus non possunt fieri aliis sanctiores, & sacratiores: quia homo non est dominus & dispensator sanctitatis. IV. Cultus est vel verus vel falsus. Cultus omnis verus & legitimus à Deo ipso est institutus.

2. Bellarm. *Probatnr hoc ex die Dominico.*

Protest.

Protest. Ex uno die festo non possunt probari multi: præsertim cum nulli sint alii qui possint illi uni æquari. I I. Dies Dominicus non est proprie loquendo dies festus, sed majus quid: sicut Sabbathum Iudæorum, ut superius quid distinguitur in testamento veteri, à Chaggim illis, quorum fit mentio: *Deut* 16, 3. Nulla est mystica significatio in die Dominico, respectu resurrectionis Christi, quam quæ est in omni effecto, respectu suæ causæ.

3. Bellarm. *Aliqui tollendi essent solennes dies, Natalis, Passionis, Resurrectionis, Ascensionis, & Pentecostes.*

Protest. Possunt tolli, (institutione recta præeunte) nullo alio religionis incommodo, quam simplicitatis & puritatis primæ hac in parte restitutæ.

4. Bellarm. *Omnes dies festi: (hac ratione) essent æquales.*

Protest. Præter diem Dominicum, nullus est unus dies alio major, quoad religionis rationem.

5. Bellarm. *Christus nascens, moriens, resurgens, consecravit loca; cur non etiam & tempora, vel dies?*

Protest. Locum nullum consecravit, neque diem ullum præter Dominicum.

6. Bellarm. *Festorum observatio præcipitur, Exod* 20.

Protest. Nihil ibi præcipitur de tempore cultus, præter septimi diei observationem generalem, & specialia tempora conventuum, ex speciali, & variabili occasione constituenda.

7. Bellarm. *Observatio certorum dierum festorum, recte præcipitur in Ecclesia, lege obligante conscientiam, etiam contra contemptum, & scandalum.*

Protest. I. Qui non possunt facere diem festum, non possunt autoritate sua, observationem talis diei præcipere. Sed Ecclesia non potest facere diem eo modo festum, quo Bellarm. antea festum descripsit, quia non habet potestatem in dies, ut eorum naturam commutaret: non in sanctitatem, ut affigat illam, cui glebæ velit: non in animas hominum, ut imponat ipsis leges. I I. Ecclesiæ non est proprie ex imperio suo præcipere, & mandare, sed ex ministerio ordinare.

8. Bellarm. *Iure divino præcipitur, ut aliqui dies festi observentur.*

Protest. Præcipitur tantum ut dies ille septimus, quem Deus ipse in verbo suo designat, religiose observetur.

9. Bellarm. *Mardocheus, & ceteri Iudæi cum Regina Esther instituerunt festum, quod Deus non præceperat, & obligaverunt ad illud servandum. Esth.* 9.

Protest. I. Dies illi Purim, non fuerunt proprie dies sacri: sed lætam tantum commemorationem continebant, qualis possit esse in die non sacro. I I. Non tam ex auctoritate

ritate præcepti, quam ex admonitione aut hortatione suscepti fuerunt. III. Mardocheus Prophetis annumeratur.

10. Bellarm. *Antiqua Ecclesia, festa cum imperio indicebat.*

Protest. Non ostendit hoc Bellarm. nisi de die Dominica: cuius institutio non fuit Ecclesiastici, sed Divini juris, ac proinde imperio Dei, Ecclesiæ solo ministerio indicabatur.

11. Bellarm. *Meminit Pentecostes Paulus, I Corinth. cap. 16, vers. 8.*

Protest. Non constat (ait Cajetanus in illum locum) an de festo Pentecostes loquatur, an de mora usque ad quinquagesimum diem.

Bellarmin. *Meminit etiam Actor. c. 20, vers. 16.*

Protest. Festinabat Paulus versus Hierosolymas, ut interesset festivitati Pentecostes, proculdubio Iudæorum, annotat idem Cajetanus.

12. Bellarm. *Pium & bonum est, colere festos dies Sanctorum: qui dicantur Deo, in memoriam Sanctorum, ita tamen, ut honor illorum dierum immediate & terminative pertineat etiam ad Sanctos, qui honor est religionis (ut religio est nomen generale) sed dulia, non latvia.*

Protest. I. Si pium & bonum esset instituere dies festos, tota hæc pietas melius collocaretur in tot commemorationibus factorum Christi, quot Ecclesia ferre posset, quam ut ad Sanctos iretur. II. Dicere diem Deo in memoriam hominis, ne Iudæi quidem in sua pædagogia docebantur, nedum convenit spiritali cultui novi Testamenti. III. Si honor diei festi pertineat ad Sanctum, tum pars quædam divini cultus pertinet ad Sanctum, hæc enim sunt verba Bellarm. cap. 10. *Dies festi sunt pars quadam divini cultus.* IV. Si honor diei festi immediate pertinet ad Sanctum, tum non dicatur Deo in memoriam Sancti, sed potius memoriæ Sancti in honorem Dei. IV. Si dedicatio diei sit honor duliæ, tum ille cultus qui in tota Scriptura soli Deo tribuitur est dulia.

Finis Tomi secundi.

B E L-

BELLARMINVS
ENERVATVS,
SIVE

Disputationes Anti-Bellarminianæ,

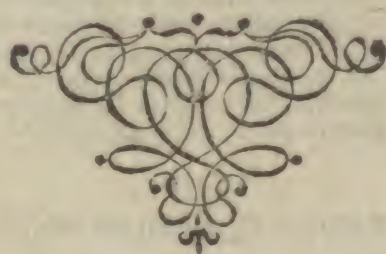
In Illustri Frisiorum Academia, quæ est
Franekeræ, publice habitæ

A

GVILIELMO AMESIO,
Theologiæ Doctore.

TOMVS TERTIVS.

Ab Auctore recognitus & auctus.

LONDINI,
Apud HVMPERIDVM ROBINSON.
CIC IDC XXXII.

No'ileſſimis, & Ampliſſ. Dominis,
Vris Prudentiſſimis,

Graviſſimis Conſiliariis, & Iudicibus inte-
gerrimis, in Suprema Curia Friſiorum.

Non umbraticam cauſam agimus (viri ſpectabiles) à veſtris curis alie-
nam, ſed quæ ad ſummos Iuſtices & acri iudicio valentes ire geſſit.

Sacramenta, & Sacramentalia varia obtrunt mundo Pontificii pro Chri-
ſtianiſtis, quorum nulli ſit mentio in Teſtamento Chriſti. An ſolos iſtis teſta-
mentarius eſſe impure licet?

Commutionem vulgaris farinæ vendunt in celeſtem ſubſtantiam Domi-
ni noſtri Jeſu Chriſti. An non inter Alchymiſtas illos numerari debent, qui
quaſtum quarunt ex impoſitura? Devorant quoti die, & muribus ei non
nunquam comedendum relinquunt, quod adorant, miſeros Ethnicos, & Ma-
hometanos infelicis illius Averrois voti damnantes: Quoniam Chriſtiani
manducant Deum quem adorant, ſit anima mea cum Philoſophis. Qua
cauſa dici poteſt, cur non pro Chriſtianiſmi prævaricatoribus habeamur?

Sacrificare ſeſe proſtitentur Chriſtum, & de tanto facinore magnifice glorian-
tur. Quid aliud faceret Draco ille magnus, ruſus. Apoc. 12. ſi vires haberet
otio ſuo pares?

Papales Bullas, & multas alias ejuſdem furſuris quiſquiliis, credulis illis
qui deſipi volunt, non ſine rei publicæ detrimento, magno pretio vendunt.
Quis hic non agnoſcit circumforaneos agytas, quorum merces ſunt anima ho-
minum, Apoc. 18, 13.

Sed accuſatione vix opus eſt, ubi confeſſio maximi criminis habetur. To-
lerabiliſſior (ait Coſterus Jeſuita in Enchirid. cap. 8.) eſt eorum error, qui
pro Deo colunt ſtatnam auream, aut argenteam, aut alterius materiæ i-
maginem, quomodo gentiles Deos ſuos venerabantur vel pannum ru-
brum in haſtam elevatum, quod narratur de Lappis, vel viva animalia, ut
quondam Aegyptii, quam eorum qui fruſtum panis colunt. Hic cerie,
niſi omnes ſenſus perpetuo fallantur, niſi omnia principio rationis fallant, niſi
denique fides ipſa de humana Chriſti natura ſit falſa, confitentem habemus
reum, talem idololatriam inter Pontificios repeniri, qualis in orbe terrarum,
nunquam vel viſa, vel audita fuit.

De iſtiusmodi rebus quæ habui dicenda, ſi utriuſque tabula cuſtodibus libe-
rius offero quam conditio mea ſualet, nemo quiſquam debet mirari. Vos ut
ſpero, & peto (Ampliſſimi Domini) hoc quicquid eſt offici æqui bonique con-
ſuletis. Deum Opt. Max. veneror in Chriſto, ut veſtris conſiliis præſſe & be-
nedicere dignetur, ad omnes pollutiones huius Provinciæ, quantum fieri poſſit,
è melio ſolendas. Frænekera quart. calendas Aprilis, CIO IOC XXVI.

Amplitudini veſtræ addiſtiſſimus,

G VILIELMVS AMESIVS.

T O M V S

7

T O M V S T E R T I V S.
L I B E R P R I M V S.

C A P V T I.

De natura, & definitione
S A C R A M E N T I.

quæ Bellarm. ponit in definitione Sacramenti, ex Catechismo Concilii Tridentini, (*Sacramentum est res sensibus subjecta; qua ex Dei institutione, sanctitatis & justitia, cum significanda, tum efficienda vim habet*) illa omnia possunt admitti, si sano sensu accipiantur: de quo postea disputandum erit. Quia autem carpit multa, quæ à nostris Theologis adhiberi solent, ad naturam sacramenti accuratius explicandam, de illis breviter dispiciemus.

Quæstio I. est de sensibilitate signi.

T H E S I S I.

Bellarm. Satis est ad Sacramenti naturam, quatenus signum est sensibile, ut aliquo sensu percipiatur, sufficit igitur si auribus percipiatur, quamvis non sensu videndi, & tangendi.

Protest. Astute hic Bellarm. cavet sibi, & suis, commentitiis sacramentis, Pœnitentiæ, Matrimonii, & similibus, quæ nulla habent signa visibilia aut tractabilia, sed frustra. Nam I. Omnia sacramenta veteris testamenti, ex visibilibus signis constabant. II. Si aurium perceptio sufficeret, tum nulla differentia esset inter Euangelii prædicationem (præsertim cum personaliter applicatur) & sacramenta. Christus, hac ratione, cum dixit paralytico, *remissa sunt tibi peccata tua* Luc. 5, 30. administrabat ipsi sacramentum. III. Omnes Scholastici ad sacramenti existentiam requirunt elementum à verbo distinctum, (illud ut materiam, hoc ut formam) secundum illud Augustini: *Tract. 80 in Ioh. accedit verbum ad elementum, & fit sacramentum*. IV. Iidem Scholastici docent, ad singularem, eruditionem & quandam etiam humiliationem hominis pertinere, quod in sacramentis ipsi per corporalia subvenitur. *Thom. 3. q. 61. a. 1. Bonavent. in 4 d. 1. q. 1.* Docent etiam consecrationem materiæ sacramenti esse necessariam sed verba non solent consecrari. Concilium denique florentinum decernit tanquam dogma Ecclesiæ, *omnia sacramenta tribus per se, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma.*

forma, & persona ministri conferentis sacramentum. Manifeste distinguens rem & materiam à verbis.

Quæstio 2. est de institutione.

2. Bellarm. *Satis est ad sacramentum, si constet Deum de eo mandatum dedisse, licet in sacris literis non habeatur ita expresse. Non requiritur mandatum Dei in divinis literis expressum. Nam per accedens est ad mandatum, sive institutionem divinam, quod sit scripta, vel non scripta.*

Protest. I. Prospicit etiam sibi met, & suis, Bellarm. ut possint sua commenta Ecclesiæ obtrudere pro sacramentis, sine ullo testimonio Scripturæ, vel etiam institutione Christi. Sic Alexander Alensis, p 4 q 9. m. I. non erubescit affirmare: *Sacramentum confirmationis in Concilio Meldensi fuisse institutum*: idem sentire videtur Bonaventura in 4. d. 7. a. I. q. I. II. Postulat Bellarm. illud sibi concedi, quod nemo sanus dabit, posse nobis constare de mandatis Dei, certitudine fidei divinæ per alia media, Scriptura tacente. III. Supra modum & rationem omnem deprimitur Scriptura sacra, cum tam imperfecta sit, ut ne sacramenta quidem omnia expresse notet. IV. Quamvis mandatum divinum sua natura possit esse, & fuerit aliquando non scriptum. Scripta tamen historia Evangelii plenissima & scriptis iis omnibus quæ Apostoli prædicabant populis ut iis necessaria, vel utilia, quæ Bellarm. concedit, de verbo lib. 4, cap. II. non est credibile mandatum de sacramento aliquo, à Christo datum fuisse, quod non est scriptum.

Quæstio 3. De promissione Sacramento annexa.

3. Bellarm. *Promissio gratia quæ sit effectus sacramenti, vel de efficacia Sacramenti, invenitur in verbo Dei quantum ad omnia sacramenta, secundum Catholicos, qui agnoscunt pro verbo Dei, etiam traditiones, sed promissio præcedens, quæ à sacramento tanquam sigillo obsignetur, non est necessaria, nec in omnibus sacramentis invenitur.*

Protest. I. Bellarm. hic plane fatetur Sacramenta quædam Pontificiorum esse non scripta, dum promissionem nullam ad illa pertinentem inveniri posse concedit, nisi in traditione non scripta. II. Male disjungit quæ sunt conjungenda, promissionem de efficacia Sacramenti, & promissionem præcedentem à Sacramento obsignandam. Nam promissio illa pertinet ad institutionem, ut causa efficiens Sacramenti: & obsignatio ipsa est efficacia promissa. III. Promissionem etiam obsignandam, sua natura antecedere Sacramentum, ex eo liquet, quod fædus antecedit,

antecedit, cujus Sacramentum ita est signum ut inde fœderis nomen sortiatur, Gen. 17.

4. Bellarm. Verbum quod divina ordinatione annectitur, & quasi vestitur signo, ut inde fiat Sacramentum, nunquam est promissorium, sed assertorium, vel deprecatorium.

Protest. I. Fœdus est verbum promissorium, signo vestitur in Sacramentum ex ordinatione Dei. II. Verbum assertorium adjungitur ut fundamentum & ratio efficaciae promissionis in Sacramento obsignandæ, non igitur excludit, sed infert verbum promissorium. Declaratur hoc manifeste in verbis illis assertoriis: *Hic est sanguis meus, novi fœderis, qui promultis effunditur in remissionem peccatorum.* III. Promissio ab Apostolis solebat explicari, ante Sacramenti administrationem. Act. 2, 38, 39. *Baptizetur unusquisque vestrum, &c. vobis enim facta est promissio.*

5. Bellarm. Promissio annexa signo in Sacramento non debet esse remissio peccatorum.

Protest. Debet esse promissio fœderis novi: *ero propitius iniquitatibus eorum*, Hebr. 8, 11.

Bellarmin. Si hoc verum esset excluderet etiam Eucharistiam à Sacramento proprie dictis: quia non est instituta proprie ad remittenda peccata.

Protest. Est proprie instituta ad fidem alendam de remissione peccatorum. Matth. 26, 28.

6. Bellarm. Promissio hæc non est benevolentia Dei.

Protest. Quid aliud quam summam benevolentiam sonant fœderis novi promissiones?

Bellarmin. 2. Tum Sacramentum esset signum rei præteritæ, seu potius æternæ.

Protest. Rei præteritæ, præsentis, & futuræ signum esse Sacramentum, Scholastici ipsi docent. Thom. 3. q. 60. a. 3. II. Res æterna, id est, dilectio Dei significatur, cum effecta ejus, justificatio & sanctificatio significantur.

Bellarmin. 3. Hac ratione, saepe contingeret Deum falso testificari, neque posset quisquam alium sine peccato baptizare. Deus enim in baptismo non electi, testificaretur se diligere eum, quem non diligit & temere baptizat quis alium, quem non novit esse electum.

Protest. I. Sacramenta non sunt completa & actualia testimonia salutiferæ dilectionis Dei, nisi iis, à quibus rite recipiuntur. II. Ministri tenentur quosvis fidem rite profitentes, pro electis habere. Non administrant Sacramenta, secundum privatam suam scientiam, sed secundum Dei mandatum. III. Respectu eorum qui non credunt, testimonium Sacramenti quoad gratiam salvificam, est tantum conditio, si credant.

Quæstio

Quæstio 4. & præcipua est, an Sacramenta promissionem gratiæ obfignent instar sigilli. Bellarm. negat; nos affirmamus.

Argumenta Bellarmini.

7. Bellarm. Si Sacramenta confirmarent promissiones Dei instar sigilli, essent notiora, & efficaciora, ad fidem persuadendam, quam sint ipsa Dei verba: hoc autem falsum est. ergo.

Protest. I. Sensibilia signa esse aliquo modo nobis notiora nudo verbo, concedit Bellarm. ipse paulo post: Catholici dicunt, Deum voluisse dare gratiam suam, per signa sensibilia, ut per ea instrueret homines, & deduceret ad intelligenda spiritualia. Illud certe quod deducit ad intelligendum aliud, debet aliquo modo esse magis intelligibile. II. Quod non est firmius in sese potest esse firmius & efficacius respectu nostri. Promissio Dei est æque firma, ac ejus juramentum. Deus tamen volens, ex abundantia, hereditus promissionis, ostendere immutabilitatem consilii sui fide jussit jurejurando. Heb. 6, 17.

Bellarmin. 2. Nihil fingi potest majus aut efficacius Dei verbo.

Protest. I. Pontifici tamen docent, Verbum Dei pendere ab Ecclesiæ auctoritate, quoad nos. II. Non debent hic inter se comparari verbum, & Sacramentum ut realiter à verbo distinctum, sed verbum nudum, & verbum Sacramento vestitum: hoc autem majus & efficacius dici potest, quoad nos: quia plenius vel pluribus sensibus testatur, & magis accommodatur ad animos nostros afficiendos.

Bellarmin. 3. Sacramenta sunt nutus, & muta signa.

Protest. Sacramenta verbo vegetata, sunt imagines vivæ, & clare loquentes. Sed hic mira perversitas Pontificiorum est observanda: cum de imaginibus lege Dei prohibitis quæritur, tum non dubitant affirmare, melius interdum docere picturam, quam Scripturam, Bellarm. de imag. lib 3, cap. 10. & tamen Sacramenta iis sunt muta quia scil. oculati & auriti sunt nimis in imaginibus, sed in Sacramentis à Deo institutis, plane cæci, & surdi.

Bellarmin. 4. Neque ex Sacramentis discimus, quæ sint Dei promissiones neque magis credimus Sacramentis quam promissionibus.

Protest. I. Ex Sacramentis proficimus in cognitione promissionum Dei, quæ & quales sunt. II. Quamvis non magis credamus Sacramentis, quam promissionibus, magis tamen credimus promissionibus propter Sacramenta: quia Sacramentis promissiones (quoad nos) ut magis credibiles repræsentantur: magis enim nobis declarant voluntatem Dei esse ut credamus.

Bellarmin. 5.

Bellarmin. 5. *Sacramenta simpliciter pendunt ex verbo.*

Protest. Pendunt ex verbo absolute instituyente: confirmant tamen verbum mihi per fidem applicatum.

8. Bellarm. *In Scriptura sanctis; nusquam dicuntur Sacramenta testimonia promissionum.*

Protest. I. Ubique dicuntur fœdus Dei, quia sunt signa fœderis, fœdus autem est promissio. II. Vbicunque dicuntur efficere illa quæ in fœdere promittuntur, ibi quoad sensum dicuntur promissiones nobis ut testimonia confirmare.

Bellarmin. *Quis ferret eum, qui ita diceret baptisma regenerat, id est, dat testimonium divine voluntatis.*

Protest. Omnes illi qui Scripturam intelligunt, & ferunt, ferrent eum, qui ita diceret: baptismus regenerat, id est, dat testimonium regenerationis à Deo promissæ.

9. Bellarm. *Si solum essent Sacramenta testimonia promissionis & gratiæ, vel supervacanea, vel certe parum necessaria essent. Nam habemus alia testimonia, longe efficaciora, ut opera bona.*

Protest. I. Testimonia minus efficacia, possunt esse nobis valde necessaria. II. Bona opera non sunt testimonia, ex institutione divina, sed ex natura sua. III. Non sunt opera nostra (proprie loquendo) testimonia Dei, sed nostra, multum interest (ait Bellarm. cap. 17.) inter testimonium Dei, & testimonium conscientie nostræ: sic inter testimonium Dei & operum nostrorum, multo major est differentia. IV. Opera bona non sunt efficaciora testimonia quam sunt Sacramenta veris fidelibus efficaciter illa participantibus.

Bellarmin. *Multi impii baptizantur ficto corde, & Eucharistiam sumunt.*

Protest. Qui intus efficaciter baptizantur, aut pascuntur, ii soli testimonium habent à Deo: Rom. 2. ult.

10. Bellarm. *Si Sacramenta solum essent testimonia promissionum, frustra baptizarentur infantes.*

Protest. I. Respondet Bonaventura in 4. d. 1. q. 2. Signum duplicem habet comparisonem & ad illud quod significat, & ad id cui significatur, prima est essentialis. & habet ipsam semper in actu: secundam autem habet in habitu: & a prima dicitur signum, non à secunda. Sicut etiam parvulo sufficit fides aliena, ita sufficit, quod significetur ipsi parvulo, in alio: unde quamvis non significet ipse in sese, significat tamen in alio. II. Non frustra lavabatur Petrus, cum Dominus ipsi dicebat, quod ego facio, tu nescis nunc, cognoscas autem postea. Ioh. 13, 7.

II. Bellarm. *Si Sacramenta essent testimonia gratiæ quæ in particulari confertur alicui, sæpenumero falsa essent, nimirum in hypocrisis.*

L 1

Protest.

Protest. Non sunt testimonia completa & absoluta, ni-
credentibus.

Bellarmin. 2. *Qui non credit verbo ministri baptizantis, (ex Lu-
theri sententia) facit Deum mendacem, at si illa verba intelligenti-
cum conditione, si aliter credat, non essent falsa, nec fieret Deus menda-*

Protest. I. Eadem est sententia Iohannis, I Ioh. 5, 1 c
II. Cum conditione tamen intelliguntur, respectu eo-
rum qui non credunt: & illi dicuntur Deum facere men-
dacem, ex natura facti, ut Cajetanus observat, quia non cre-
dunt efficaciter illud verum esse, quod cum conditione
affirmatur.

Bellarmin. 2. *Lutherani volunt, hominem credere debere absolute
justum esse.*

Protest. Non nisi mediante fide in Christum, qua fiunt
iusti vel consequenter ad illam.

Argumenta nostra.

12. *Prei.* 7. Rom. 4, 11. Circumcisio expresse dicitur si-
gillum justitiæ fidei receptæ.

Bellarmin. 1. *Quæ de sola circumcissione dicuntur, non possunt trahi
recte ad omnia Sacramenta.*

Protest. I. Quæcunque de Circumcissione dicuntur, &
spectant ad naturam ejus Sacramentalem, quam habet in
communi cum reliquis Sacramentis, illa recte applican-
tur ad omnia Sacramenta: sed ratio signandi (seposito
respectu futuri, præteriti, & similibus modis) in Circum-
cissione est talis, Notandum est (ait Bonav. in 4. d. 1. q. 2.
quod Sacramentalis medicina de sua integritate habet significationem
& hæc communis est & essentialis omnibus Sacramentis. II. Quam-
vis omnia quæ de Circumcissione dicuntur, non possint
trahi recte ad omnia Sacramenta; quidquid tamen perfe-
ctionis fuit in Circumcissione id reperitur etiam in Ba-
ptismo: sed perfectio signi est obsignare instar sigilli.

Bellarmin. 2. *Nulla fit mentio promissionis, aut pacti: sed Circum-
cisio vocatur sigillum justitiæ fidei, vel quia clauderat justitiæ su-
tempore patefaciendam; vel quia data fuit Abrahamo in signum & te-
stimonium justitiæ, quam sibi acquisierat per fidem.*

Protest. I. Miserum est illud effugium: nullam fieri men-
tionem promissionis aut fœderis. Nam (ut Cajetanus in ista ver-
ba observat) accepit hoc Apostolus ex Gen. 17. ubi clare dicitur, &
erit in signum pacti. & Apostolus ipse statim subjungit, pa-
ternitatem Abrahami fuisse aliquo modo obsignatam: ut
esset pater omnium credentium. Deus autem in eo fœdus collo-
cavit. Gen. 17, 4. ecce fœdus meum tecum, quod pater futurus sis mul-
titudinis gentium. II. Absurde disjungit Bellarm. justitiæ
fidei, & promissionem: quæ ab Apostolo arctissime con-
junguntur.

junguntur Rom. 4, vers. 13. *promissio cessit Abrahamo, per justitiam fidei.* III. Claudere & occultare justitiam, non pertinet ad fœderis benedictionem. IV. Vltimum illud (quod data fuit Circumcisio in signum, vel testimonium justitiæ, per fidem acquisitæ) illud ipsum est quod nos volumus.

Bellarmin. 3. *Fuit hoc privilegium solius Abraha, & non potest transferri ad alios.*

Protest. Hoc directe adversatur verbis illis Dei. *hoc est fœdus meum, inter me & vos, & semen tuum post te.* Gen. 17, 10, 11. Hoc etiam justitiam ipsam fidei soli Abrahamo ob signatam fuisse fingit, & sic evertit argumentum Apostolicum ab Abrahamo ad alios deductum.

Bellarmin. *Omnes circumcisi non sunt patres omnium fidelium.*

Protest. Omnes fideles circumcisi post Abrahamum signaculum justitiæ fidei accipiunt, ut filii Abrahæ, non, ut patres. paternitas fuit privilegium Abrahæ, sed non ob signatio justitiæ fidei.

Bellarmin. *Paulus distinguit signum à signaculo, ut indicaret Circumcisionem semper & omnibus esse signum quoddam: non tamen omnibus, sed soli Abraha sigillum justitiæ.*

Protest. Non distinguit Paulus signum à sigillo, sed generaliore illam vocem, per istam specialiore explanat. sic Cajetanus: *per hoc quod accepit in signum, accepit in signaculum, characterem, seu impressam notam.*

Bellarmin. *Scriptura nusquam vocat Circumcisionem sigillum, nisi hoc loco, ubi agitur de Abrahamo: quod est argumentum manifestum soli Abrahamo fuisse Circumcisionem sigillum.*

Protest. Simili modo potuissent Iudei Apostolo respondere: Scriptura nusquam dicit fidem fuisse imputatam ad justitiam, nisi uno in loco, ubi agitur de Abrahamo: quod est argumentum manifestum, soli Abrahamo fuisse fidem imputatam ad justitiam, sed Apostolus respondet, vers. 23. *non scriptum est propter eum solum.*

13. *Protest.* Iris, & Circumcisio dicuntur signa fœderum Gen. 9 & 17.

Bellarmin. *Signa fuerunt commemorativa, non confirmativa: ad memoriam juvandam, non ad fidem confirmandam.*

Protest. Non fuerunt tantum commemorativa: tum enim nihil præsens, aut futurum spectassent: quod est manifesto falsum. II. Quatenus signum sacrum commemorat præteritum, & inde præsens aut futurum infert, fidem etiam confirmat: sic Bonaventura in 4. d. 1. q. 2. *motus fidei excitatur per exhibitionem signi, ut requirat signatum.*

14. *Protest.* Inter homines quoque id usitatum est, ut pacta sanciantur signo externo.

S B E L L A R M I N V S

Bellarm. *Hoc fit, quia homines possunt fallere, aut oblivisci, sed Deum non posse fallere, aut oblivisci, errissimi sumus.*

Protest. I. Nos non adeo certi sumus de perfectionibus Dei, quatenus pertinent ad consolationem nostram, quin opus habeamus, subinde fieri certiores. *II.* Non caret (ait Cajet. in Gen. 15.) *quo* i primum essendi mysterio principium descendit *sua cura usque ad hoc, quod ad similitudinem paciscentis hominis, se gesserit cum homine, ut etiam tanquam ex contractu obligatum exhibuerit se homini.* Huc usque tamen descendisse Deum, qui Scripturam legit, nisi vel infidelis, vel cæcus, vel impudens admodum sit, non negabit.

15. Protest. In Baptismo, non ablutio externa, sed conscientię bonę stipulatio nos salvos facit. Hęc autem stipulatio est testificatio: quę fluit ex testificatione Dei in Sacramento Baptismi.

Bellam. *I.* Vocat Petrus *ablutionem internam, interrogationem, seu responsonem bona conscientia in Deum, quia ex illa munditia oritur pax & quies conscientia: & responsio bona conscientie, & etiam interrogatio apud Deum, quia audet cum fiducia Deum accedere.*

Protest. Vere hęc dicuntur omnia: sed argumentum tamen manet firmum, quia testimonium conscientię vel spiritus nostri, fluit ex testimonio Spiritus Dei. Rom. 8, 16. Si igitur testimonium spiritus nostri fit effectum Baptismi, sequitur Spiritum Dei, in Baptismo, testimonium nobis præbere.

CAP. II. De Causis Sacramenti.

T H E S I S I.

Bellarm. *De intrinsecis causis, prima questio est, an Sacramentum constet ex rebus ut materia, & verbis ut forma.*

Protest. I. Vere quidem hoc potest affirmari, quatenus Sacramenti celebratio, est actus ecclesiasticus & externus, sed quoad integram naturam Sacramenti, quę est id quod est & agit id ad quod instituitur, forma potius est unio illa relativa, quę inter signum & rem significatam intercedit: ac proinde verba pertinent ad causam efficientem, potius quam ad formam: aut formam tantum significant, & declarant. *II.* Non res & verba qualiacunque, sed quę a Deo in istum finem ordinantur, causę vim habent in Sacramento. sic Durandus in 4. d. r. q. 3. *Principalis causa, quare Sacramenta consistunt in his vel illis, est institutio divina.*

2. Bellarm. *Sacramenta veteris legis probabile est, non habuisse res & verba, sed solas res.*

Protest.

Protest. Non est hoc probabile de Sacramentis ordinariis : quia in ipsa institutione tam Circumcisionis , quam Pascatis, verba, naturam eorum explicantia, fuerunt expressa. Sic ipse Bellarm. c. 20. in fine: *non negamus cum signa dedit Patribus eorum vim explicuisse*, neque concipi potest Sacramentum, sine verbo, vel expresso, vel intellecto.

3. Bellarm. *In Sacramentis omnibus nova legis, inveniuntur res, ut materia; & verba, ut forma.*

Protest. Matrimonium igitur, & Pœnitentia, non sunt Sacramenta novæ legis, aut testamenti, quia (teste Durando in 4. d. 1. q. 3.) non constant omnino ex rebus & verbis, ne dum ex iis, quæ à Deo in talem finem fuerunt instituta.

4. Bellarm. *Ut Sacramenta constare dicantur rebus & verbis, non est necesse, ut res non sint verba, & verba non sint res, sed sat est, si aliquid fungatur vice rei, aliud vice verbi.*

Protest. Non est igitur necesse (secundum logicam Bellarm.) ut materia non sit forma, & forma non sit materia : non est necesse, ut elementum & verbum in Sacramento conjungenda, sint antea duo : neque est necesse ut elementum habeat significandi modum alium præter illum qui est in verbo, & recipitur per aurem. Sed hujusmodi paradoxa, eo solo nomine à Pontificiis admittuntur, ut aliquo modo sibi met constare videantur, quando commentitia illa Sacramenta tuentur, quorum res & verba, non possunt ex Scripturis, vel probabili aliqua fictione demonstrare.

5. Bellarm. *Non est necesse, ut in omni Sacramento res & verba, ita conjungantur, ut partes essentielles ejusdem rei.*

Protest. Monstrum hoc est logicæ, & sanæ rationis, res & verba, unum constituere effectum, vel compositum, tanquam causas intrinsecas, materiam & formam, & tamen nunquam conjungi. Sed debet hoc dari transubstantiationi, qua efficitur, ut res Eucharistiæ sive sit panis, & vinum, sive illud sit, in quod panis & vinum, convertuntur, non possit simul existere cum verbis convertentibus, quæ finem imponunt pani & vino, & finiuntur ipsa, cum illud in quod convertuntur, primo incipit esse. Scotus tamen in 4. d. 8. q. 1. hac ipsa ratione, negat ulla verba esse formam Eucharistiæ, aut de essentia ejus, cui aliam rationem annectit : quia tunc Eucharistia non posset esse Sacramentum permanens, sed transiens cum verbis.

Quæstio 2. Quod sit verbum, quod cum elemento conjunctum Sacramentum facit.

6. Bellarm. *Catholici omnes docent, verbum Sacramenti, esse panem*
L I 3
quædam

quadam verba, à Deo præscripta, quæ super materiam à ministro pronuntianda sint.

Protest. Veri Catholici tam veteres, quam recentiores, docent, verbum Sacramenti, esse verba institutionis, sic ad elementum applicata, ut cum honore Dei, & ædificatione fidelium possit ab usu communi, ad sacrum transferri. negant autem hæc verba esse, strictis formulis, à Deo præscripta: negant eadem necessario esse pauca: negant denique alia ratione necessario super materiam esse illa pronuntianda, quam ut de materia, erga Deum, & erga Ecclesiam, usurpentur.

7. Bellarm. *Non solum in Baptismo, sed etiam in ceteris Sacramentis, requiruntur verba, in ipsa celebratione mysterii.*

Protest. Procul omni dubio: sed verba insusurrata, in secreto missæ, non sunt talia verba, qualia requiruntur, neque certæ quædam formulæ verborum necessario requiruntur ad essentiam ullius Sacramenti. Matrimonium etiam, quod Pontificii annumerant Sacramentis, absque Sacramentalibus verbis posse celebrari, Scholastici omnes concedunt.

8. Bellarm. *Non requiritur verbum concionale ad essentiam ullius Sacramenti.*

Protest. Concio quidem non requiritur, nisi ad bene esse Sacramenti: sed verbum aliquod concionale, id est instructionis, de natura Sacramenti requiritur ad essentiam ejus rite celebrandam: quia significatio Sacramenti non potest celebrari, sine hujusmodi verbo.

9. Bellarm. *Requiruntur ad essentiam Sacramenti, certa verborum, quæ non tam instruat circumstantes, quam consecret, & sanctificet elementum.*

Protest. I. Instruere circumstantes, & consecrare elementum, non debent inter se opponi: quæ per instructionem circumstantium, de elementi destinatione ad usum sacrum, elementum ipsum ex parte saltem, consecratur. II. *Tam & quam non habent locum, ubi nullo modo instruuntur circumstantes.*

Bellarm. 2. *Verba à Domino præscripta in Baptismo, non habent formam instructionis, sed invocationis, & benedictionis.*

Protest. I. Verba certa fuisse à Domino absolute præscripta, in Baptismo, non apparet, hoc Bellarm. ipse probat, cap. hoc 19. *Non ait Dominus, dicite: Baptizo te in nomine Patris, &c. neque dixit Dominus, dicite in nomine Patris, &c. sed solum ait: Baptizantes eos in nomine Patris, &c. quæ verba non cogunt ut dicamus in nomine Patris, &c. Quamvis igitur ista verba sint maxime accommodata, & tam sua majestate, quam usu, evaserint quasi necessaria si tamen idem sensus pluribus verbis*

verbis explicaretur, non mutaretur idcirco essentia Baptismi. Certe in formula Græcorum (*Baptizetur servus Christi, in nomine Patris, & Spiritus sancti*) essentia Baptismi non mutatur. Græci enim pro baptizatis habentur. Alexander etiam Alensis. p. 4. q. 8. m. 3. a. 3. cum aliis Scholasticis, defendit, *sensibilem formam à Christo constitutam, fuisse postea ab Apostolis mutatam, eadem intelligibili forma manente.* II. Verba hujus formulæ continent in sese summam illius institutionis, quæ antecedere debet: *docete, & baptizate.*

Bellarmin. 3. *Verba quæ dicuntur in mysterio Eucharistiæ, ab Apostolo dicuntur verba benedictionis. I Cor. 10. Calix benedictionis.*

Protest. Illa autem verba non sunt illa quæ Pontificii volunt sola esse consecratoria Eucharistiæ: *hoc est corpus meum*: sed antecedens oratio. *Benedixit, ac fregit, & dixit, accipite, manducate, hoc meum est corpus.* cap. II. unde efficacissime probatur, verba illa quæ in Sacramento sunt consecratoria, non esse paucula quædam præscripta, sed præcipue verba orationis, quæ non sunt scripta.

Bellarmin. 4. *Nomen, in verbis Sacramentorum, invocationem significat.*

Protest. Esto: sed tota invocatio non est præscripta.

10. Bellarm. *Non solum res, sed etiam verba, in Sacramento nova legis, à Deo determinata sunt ut non liceat quidquam immutare.*

Protest. Si per verba, non literæ & syllabæ, sed sententia subjecta intelligatur, & mutatio intelligatur substantialis, concedimus hoc totum. A Pontificis autem perniciosæ mutationes fiunt, & fieri jubentur, sicut omnes norunt. Sunt ex eorum Magistris, qui dicunt Baptismi formulam posse consistere talem: *ego Baptizo te in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, & Beate Mariæ, & Beati Petri*: si additio fiat sola devotione. Alexand. Alensis p. 4. q. 8. m. 3. a. 2. f. 3.

De causa efficiente ministeriali, quæstio est, an intentio ministri sit necessaria ad Sacramenti perfectionem.

II. Bellarm. *Requiratur intentio vel actualis, vel virtualis, faciendi, quod facit Ecclesia, vel vera, vel falsa quam veram putat, id est, operis sacri, seu caremonia quam Christus instituit.*

Protest. Requiratur quidem externa expressio, per verba & facta consentanea, intentionis administrandi Sacramentum: sed non requiritur ad essentiam Sacramenti, intentio talis interna, vel mentalis.

Argumenta Bellarmini.

12. Bellarm. *Verba possunt habere varias significationes: aliquid*

L 1 4

agitur

igitur requiritur ad veram significationem determinandam : sed nihil fingi potest quo determinetur, nisi intentio ministri.

Protest. Non opus est fictione: Christus ipse determinavit mysterium totum. Non solemus inquirere in præconis intentionem, quam aliquid denunciat alterius iussu : satis est intelligere intentionem auctoris iubentis.

13. Bellarm. *Ministri Sacramentorum, sunt instrumenta Dei, sed instrumenta animata, & ratione utentia : ut cum Rex constituit Præsides & iudices in urbibus, qui nomine suo jus dicant : in talibus autem requiritur voluntas & intentio exercendi actiones, non enim vere est absolutus, quem iudex absolvit sine intentione, licet exterius videatur absolutus.*

Protest. I. Eadem plane ratione, Evangelii prædicatio, cessaret esse talis, si intentio mentalis tolleretur, quamvis cætera omnia adessent. II. Hac etiam ratione, necessaria esset in ministro non tantum intentio operis, sed etiam finis : quod tamen Bellarm. cum maxima parte Scholasticorum, negat. III. Ratio fallaciæ in eo latet, quod Reges dominium aliquod in suos præfides, & iudices conferunt, circa actiones ab ipsis exercendas : sed ministri sunt meri dispensatores, earum rerum, quarum dominium totum in Christo solo manet.

14. Bellarm. *Verba practica non sunt efficacia, nisi dicantur ab eo, qui habet potestatem & voluntatem faciendi quod verba significant. sed verba Sacramentorum sunt verba practica.*

Protest. Sunt verba practica Christi, & efficacia eorum pendet ex ejus potestate, non ex intentione ministri.

Bellarmin. I. *Probabile est, in ipso etiam ministro esse virtutem operativam, efficienter, & instrumentaliter, ut est in Sacramento : ita ut virtus operativa verborum Sacramentalium dependeat à ministro, & tunc solum virtutem habeant illa verba, dum conjunguntur cum virtute quæ est in ministro.*

Protest. Non est hæc sententia probabilis, quia voluntas impura, & irrogenita, haberet sæpe virtutem operativam gratiæ.

Bellarmin. 2. *Sacramentalia verba saltem non moventur à Deo, ut instrumenta, nisi quando pronuntiantur ab eo cui ipse commisit.*

Protest. Nihilo magis hac ratione pendent ab intentione ministri, quam edictum ab intentione præconis.

15. Bellarm. *Multa absurda ex contraria sententia sequerentur, qui lavaret aliquem in balneo sanitatis causa, Deum invocans verbis Baptismi, eum Baptizaret : ad lectionem illorum verborum, in mensa, hoc est corpus meum, totus panis mensa esset consecratus, &c.*

Protest. Nullo modo sequuntur : quia externa intentio operis requiritur Sacramentalis, quamvis non interna intentio ministri operantis.

Protest.

Protest. Verbum Dei, nunquam requirit talem internam ministri intentionem, ad suum effectum producendum, ergo nec Sacramentum.

Bellarmin. 1. *Verbum quidem quacunque intentione prolatum, potest excitare fidem, non tamen potest habere effectum Sacramentalem, ratio discriminis est, quia ad excitandam fidem non requiritur ulla essentia, sufficit significatio.*

Protest. I. Significatio ipsa non minus determinari debet in verbo, quam in Sacramento. sed ex hac determinatione, Bellarm. antea probavit necessitatem intentionis.

II. Efficientiæ potentis brachii Dei, requiritur ad fidem per verbum ingenerandam & excitandam. Rom. 1, 16.

III. Excitare & confirmare fidem esse effectum Sacramentale, probavimus antea, & postea sumus probaturi.

Bellarmin. 2. *Verba concionalia, sunt verba speculativa: sed verba sacramentalia, sunt verba practica.*

Protest. I. Verba concionum sunt speculativa tantum phisicis *λογιστικόν* Iac. 1, 22. II. Practica efficacia in verbi, quam Sacramentorum, ab uno & eodem Spiritu, & voluntate pendet, non ministri, sed auctoris principalis.

17. *Protest.* Si ab intentione ministri, penderet efficacia sacramenti, periret certitudo, quam fidelis debet habere de effectu Sacramenti, & consolatio spiritualis, quia nemo potest esse certus de alterius intentione.

Bellarmin. 1. *Non debet homo in hoc mundo quærere certitudinem suæ salutis, vel justificationis, infallibilem, qualis est certitudo fidei vire.*

Protest. I. Quid igitur sibi volunt illa verba Petri, *studete electionem & vocationem vestram firmam efficere.* 2 Pet. 1, 10?

II. Non agitur hic de certitudine hujus aut illius fructus, sed de certitudine ipsius Sacramenti, & alicujus fructus inde percipiendi.

Bellarmin. 2. *Certitudo humana & moralis quæ sufficit ut homo nesciat, habetur ex eo, quod nulla sit causa dubitandi de intentione ministri.*

Protest. I. Certitudo humana & moralis, varios admittit gradus, quælibet præsumptio non sufficit ad conscientie pacem, in quæstione de medio necessario ad salutem.

II. Sunt graves causæ dubitandi, quia multi ex iis qui Baptismum administrant, sunt homines vani, & plane nequam.

Bellarmin. 3. *Lutherani qui Baptizantur ad huc infantes, nisi credant parentibus vel amicis, quia tamen decipere possunt.*

Protest. Dispar est ratio: nam de facto aliquo externo, talis certitudo potest haberi ex testimoniis humanis

(licet Bellarm. ipse docet de Concil. 2. cap. 9.) ut evidentia naturalis aliquo modo comparari possit, quia nihil dubitationis in animis nostris relinquit: sed de interna alterius intentione, tales probationes non habemus.

CAP. III. De Effectu Sacramentorum.

Quæstio I. Est, an Sacramenta novæ legis sint veræ causæ justificationis, ex opere operato.

T H E S I S I.

Bellarm. *Quæritur an Sacramenta sint vera & propria causa instrumentales justificationis; siue hoc faciant physice, siue moraliter; siue per qualitatem inhærentem, siue per solam Dei motionem, & an sola actio illa externa, quæ Sacramentum dicitur & vocatur opus operatum, active, proxime, vel immediate, & instrumentaliter efficiat gratiam justificationis, ex vi ipsius actionis Sacramentalis, à Deo ad hoc instituta, non ex merito agentis, vel suscipientis. hoc affirmant omnes Catholici.*

Protest. I. Cautè magis, quam talem disputatorem decet, declinat hic Bellarm. controversias scholasticas omnes de modo (ut loquuntur) causalitatis quæ tribuitur Sacramentis. utrum sit physica, vel moralis: utrum sit in verbo, vel in elemento, vel in actu exercito, vel in omnibus conjunctim: utrum effectum producant, in ultimo instanti esse Sacramenti, vel in primo instanti ejus non esse: & tamen sine istis vix constitui potest causa, nedum accurate tractari. Observat hoc Melchior Canus de Sacr. part. 4. & eo nomine rectè monet, dignam hanc quæstionem esse definitione Concilii, dignam sanctorum omnium auctoritate, dignam tandem fide nostra, & sacrarum testimoniis literarum. II. Ita tamen eas declinat, ut satis indicet, se crassioribus Scholasticorum favere, qui Sacramenta volunt esse physicas gratiæ causas. proprie, proxime, & immediate, efficere (quod Bellarm. tribuit Sacramentis) non convenit causæ moraliter agentis. Hoc etiam aperte profitetur, cap. II. Vbi Scholastice explicat suam sententiam in fine hujus controversiæ quod in principio noluit facere, ut liberius luderet ambiguis formulis concludendi. III. Absurde, opponit operi operato, meritum agentis vel suscipientis, quasi tertium non daretur: cum tamen Scholastici sint, qui excludunt meritum, & non excludunt tamen dispositiones ab efficientia Sacramenti. sic Alexander Alensis, p. 4 q. 5. m. 3. a. 5. s. 3. Sacramenta disponunt hominem, & aptiorem reddunt ad gratiæ susceptionem. unde sunt causa gratiæ, non quantum ad esse sed quantum ad inesse, modo convenientiori, siue conformiori. IV. Falso affingitur hæc sententia omnibus Catho-

latholicis, quamvis Pontificii intelligantur. Bonaven-
 ara in 4. d. 1. q. 4. contratestatur. *Est* (inquit) *aliorum ma-*
iorum magistrorum circa hoc opinio, dicentium, quod in Sacramentis,
non sit causalitas, neque virtus aliqua, nec effectiva, nec dispositiva ad
gratiam, quæ sit qualitas, vel proprietas aliqua absoluta: sed per quan-
dam assistentiam divinæ virtutis, quæ est causa gratiæ, & fidei ac devo-
onis suscipientis, disponunt ad gratiam. Dicunt ergo, quod Sacramenta
 cunctur habere virtutem, & dicuntur causa, & dicuntur efficere, secun-
 dum communem modum loquendi, propter assistentiam divinæ virtutis,
 virtus proprie dicatur, secundum eos, non est dicendum quod habeant
 virtutem: sed quatenus extenditur nomen virtutis, ad aliquam ordi-
 nationem: ut cum aliquid habet efficacem ordinationem ad aliud, dici-
 tur habere virtutem respectu illius: sicut litera Regiæ anulo Regis sigil-
 lata. Huic positioni (addit Bonav.) pietas fidei non repugnat, &
 ratio consentit. V. Nostra sententia est, Sacramenta omnem
 efficiantiam habere, respectu gratiæ, quam signum pra-
 cticum potest habere, per ullam relationem: id est, obfi-
 gnare illa, rite recipientibus, divinam gratiæ communi-
 cationem, fide recipiendam: non tamen efficere gratiam
 immediate, sed mediante Spiritu Dei, & fide.

Argumenta Bellarmini.

2. Bellarm. *Discrimen est inter efficaciam Baptismi Iohannis, &*
Baptismi Christi, quantum est inter aquam & Spiritum. Matth. 3.
 Marc. 1. Luc. 3. Ioh. 1.

Protest. I. Probandum fuit, externam Baptismi actio-
 nem, esse propriam & immediatam causam gratiæ Iusti-
 ficationis. Bellarm. autem concludit, Christum, & Spi-
 ritum ejus esse causam gratiæ, & non aquam, annon hæc
 est egregia probatio? II. Christus ipse interpretatur ver-
 ba illa Ioh. Act. 1, 5. *Iohannes quidem Baptizabat aqua, vos au-*
tem Baptizabimini Spiritu sancto, istis non multis post diebus. Hæc ver-
 ba (ait Cajetanus in Mat. 3.) monstrant distingui contra Baptis-
 mum Iohannis, à regione, Baptismum Pentecostes, qui fuit in Spiritu &
 igne, ad sensum. Bellarm. ipse paulo inferius dicit *per ignem*
hoc in loco, rectissime posse intelligi externum ignem, qui descendit visi-
biliter super Apostolos in die Pentecostes. Hujus Baptismi respe-
 ctu, dixit Iohannes, in futuro, *Baptizabit simul tamen in-*
nuunt, internum Baptismum gratiæ, à Christo, & Spiritu
eius immediate provenisse, in ipso Baptismo Iohannis.

Bellarmin. 2. *Paulus Actor. 19. iussit Baptizari eos Baptismo*
Christi, quos audivit fuisse baptizatos Baptismo Iohannis.

Protest. I. Non apparet illos de quibus agitur Actor. 19.
 fuisse rebaptizatos, sed potius institutos de Baptismo
 quem receperant. II. Si rebaptizati fuerunt, non fuit
 hoc propter imperfectionem Baptismi Iohannis, sed pro-

pter aberrationem scioli alicujus, à quo baptizati fuerunt. Magister ipse sententiarum, *lib. 14, dist. 2.* docet illos qui spem non posuerunt in Baptismo Iohannis, & Patrem & Filium, & Spiritum sanctum credebant non fuisse rebaptizatos. Idem docet *Alex. Al. p. 4. q. 6. m. 7.* Ex historia certe Euangelii, clare apparet, Iohannem simul cum Christi discipulis baptizasse, *Ioh. 3 & 4.* Sine ulla differentia subordinationis.

3. Bellarm. *Marc. ult. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit. Hic tribuitur baptismo vis salvandi.*

Protest. Non magis tribuitur externæ actioni Baptismi, per se, hoc in loco, quam externæ oris professioni. *Rom. 10, 10.* tribuitur proprie fidei, sicut ex verbis sequentibus apparet: *qui vero non crediderit (non dicit qui non Baptizatus fuerit) condemnabitur.*

4. Bellarm. *Ioh. 3. nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto. Hic locus aperte facit Baptismum aqua causam novæ natiuitatis.*

Protest. I. Si rigide urgerentur hæc verba plus probarent, quam Bellarm. suscepit probandum: ipsam scil. materiam Baptismi, aquam per se esse causam regenerationis. *II.* Aquæ Baptismum esse aliquo modo causam instrumentalem regenerationis, nos non negamus: est enim sigillum, & instrumentum propriæ causæ, & ejus effecti, non tamen propriæ, proxime, & immediate efficit regenerationem. Verbum etiam est causa ejusdem effecti. *I Pet. 1.* Sed non propria, proxima, & immediata. *III.* Quod propria causa regenerationis sit Spiritus, non aqua, satis apparet ex contextu. Nam primo, versu sequenti, cum de eadem regeneratione, ut effecto, loquitur, aquæ non meminit, sed Spiritus tantum: *quod genitum est ex Spiritu spiritus est.* sic etiam vers. 8. Secundo, Christus ipse declarat vers. 12. se regenerationis causam & modum terrestri signo, & phrasi, exposuisse ad captum potius hominum, quam ad cælestem rei veritatem: *si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo, si dixerò vobis cælestia, credetis?* quibus verbis innuit, illud quod dixerat de aqua, non esse crasse & rigide intelligendum. Tertio, graviter arguitur Nicodemus, quod doctor existens in Israël, non noverit illa quæ dicta sunt. at vero non fuit expectandum, ut tum temporis intelligeret Doctor vulgaris, quomodo possit aqua esse propria & immediata causa gratiæ: cum Seraphici Magistri nostri, post tot secula, necdum hoc explicare norint. *Difficile est* (ait Bonavent. in 4. d. 1. q. 4.) *valde intelligere, qualiter virtus deitur Sacramento, sicut qualitas absoluta, difficilius, quando deitur. difficile etiam est intelligere, cui deitur: verbo scil. an elemento. difficile est etiam, quamdiu duret. difficile est similiter*

similiter valde intelligere quomodo influat : difficile etiam, cujus natura sit in seipsa : & multa talia. Si dicatur, æque difficile esse, intelligere modum operationis Spiritus, in regeneratione nostra ; nos id quidem fatemur : sed non fuit tamen difficile Nicodemo, intelligere ex Scripturis, Spiritum Dei producere posse quodlibet effectum spirituale : de aquæ vero propria, & immediata actione in spiritualibus, nihil quidquam in tota Scriptura poterat legisse.

5. Bellarm. Act. 2. *Baptizatur unusquisque in remissionem peccatorum.* & Act. 22. *Baptizare, & abluere peccata tua. In his locis, tri-
buitur Baptismo remissio peccatorum.*

Protest. Remissio peccatorum, in sententia Dei offensi consistit : neque potest tribui externæ alicui cæremoniæ, nisi sub ratione signi, aut sigilli sententiam illam testatam reddentis.

Bellarm. 2. *Quis non miretur novum istum tropum, quo abluere peccata, significat, accipere sigillum justificationis acceptæ ?*

Protest. Iustificationem antea fuisse ab istis acceptam, Bellarm. non potest mirari, ipsius enim hæc est confessio, cap. 13. *Adulti per fidem & contritionem veram justificantur, antequam reipsa ad Sacramenta accedant.* I I. Tropus quem nos in istiusmodi phrasi contineri dicimus, est, *abluere peccata tua. id est, accipe ablutionem, ut sigillum remissionis peccatorum, sive acceptæ, sive accipiendæ, per conscientia certiorationem, Hic autem tropus adeo non est novus aut mirus, ut Magistri illi magni, quos citat & approbat Bonaventura, in 4. d. 1. q. 2. eundem jam dudum approbarint. ponunt hoc exemplum : Rex statuit, ut qui habet tale signum habeat centum libras, post istam institutionem, signum illud, quia habet efficace ordinationem, dicitur habere virtutem, ut faciat aliquem habere centum libras.*

Bellarm. 3. *Inauditum est ut actio significata ponatur ad significandum signum : & quod actio futura ponatur ad significandam præteritam.*

Protest. Vix quidquam magis auditur, aut legitur in Scripturis, quam ut nomen rei significatæ tribuatur signo, sive res illa sit præterita, sive futura : ut cum Circumcisio vocatur fœdus Dei, Gen. 17, 10 & Bellarm. ipse cap. 9. agnoscit, fuisse Abrahamæ testimonium fidei jam ante habitæ.

6. Bellarm. Act. 8. 2 Tim. 2. *Impositio manuum est vera causa gratia, ut patet ex illa particula, per.*

Protest. Neque agitur ibi de gratia justificante : sed de singularibus donis Spiritus sancti. quorum causam veram propriam & immediatam, in externa impositione manuum quærere, nimis est absurdum. Per non semper notat causam propriam, & immediatam. Miracula facta sunt per manus Apostolorum, Act. 18, 3. & tamen manus ho-

minum non sunt propriæ & immediatæ causæ miraculorum.

7. Bellarm. *1 Cor. 10, 17. Participatio unius panis ponitur pro causa unius corporis & cap. 12, 13. Probat Paulus nos esse unum corpus, quia per Baptismum accepimus unum Spiritum.*

Protest. Respondet Cajetanus in priorem locum, significatur unitate panis, &c. Sacramentum Eucharistia facit in omnibus, mediante sua non solum sacramentali, sed etiam spiritali participatione, unitatem corporis mystici.

8. Bellarm. *Ephes. 5 & Tit. 3. apertissime dicimur mundari, & servari lavacro aquæ, & per lavacrum: est igitur causa instrumentalis.*

Protest. I. Concedimus totum quia Sacramenta sunt moralia instrumenta. II. Dicuntur Sacramenta illud efficere, quod Deus simul operatur, secundum eorum significationem, & obsignationem.

Bellarmin. 2. *Tunc non magis proprie dicimur mundari per Baptismum, quam per quamlibet aliam actionem, quæ tunc simul fiat.*

Protest. Ferulam hic meretur Bellarm. magnorum illorum Magistrorum, quorum antea meminit Bonaventura quia nihil tribuit efficaci Dei ordinationi & assistentiæ.

9. Bellarm. *1 Pet. 3. Baptismus salvos nos facit, sicut aqua Noe. sed aqua illa efficienter salvavit eos qui erant in arca.*

Protest. I. Similitudines non sunt ultra suum scopum trahendæ. II. Responsio habetur in ipso loco. 1. *Non depositio sordium carnis: id est (interprete Cajetano) non est sermo de ablutione, quæ mundat corpus.* 2. *Per resurrectionem Iesu Christi, id est, (ait idem Cajetanus) per fidem & spem resurrectionis Iesu Christi.*

10. Bellarm. *Isaias cap. 1. dicit, lavamini, mundi estote. Ezech. 36. aqua munda dicitur effundenda super fideles. Mich. 7. peccata projicienda dicuntur in profundum maris. Zach. 13. fons patens promittitur domui David.*

Protest. Allegoricis tantum accommodationibus, unius aut alterius Patris, nititur vis hujus commentiquod Prophetæ in istis locis vaticinati sint de Baptismo externo. Apostolis ignota fuit.

11. Bellarm. *Idem probatur ex figuris Sacramentorum. Gen. 1, & 7. & 17 &c.*

Protest. Sacramenta externa sunt figuræ, figuras figurarum non instituit Deus, nec docet Scriptura: nedum Baptismi à peccato lavantis, figuram facit aquas creationis, ante peccatum admissum, ut Bellarm. ludit.

12. Bellarm. *Idem probatur ex Conciliis, & Patribus.*

Protest. Phrasæ Sacramentales, nihil amplius probant in Patrum scriptis, quam in Scripturis. Phrasæ aliæ Rhetoricæ possunt eandem rem amplificare, sed nihil novi probare.

13. Bel-

13. Bellarm. *Sacramenta sunt signa, non theorica, ad significandum tantum instituta, sed practica ad significandum & efficiendum instituta.*

Protest. Bellarm. ipse statim respondet: aliquando solennius vocare signa practica, omnia illa, quae referuntur ad opus, sive mediate, ve immediate: quo modo accipiebatur in disputatione de intentione ministri.

Bellarmin. *Hic tamen practica vocamus, quae immediate operantur, & sua propria virtute.*

Protest. Quamvis licentia ista signa practica in theorica, & theorica in practica pro arbitrio commutandi, nobis amen satis erit, si res ipsa probetur: Sacramenta scilicet esse eo sensu practica, quod immediate, & propria sua virtute gratiam operantur.

14. Bellarm. *Si non operarentur Sacramenta nisi representando aliquid menti, stultum esset ea signa adhibere, ubi non est usus mentis, sed recte adhibentur non intelligentibus: quia baptizantur infantes, surdi, amentes, dormientes.*

Protest. De amentibus & dormientibus, exemplum nulum habemus in Scripturis. Surdi possunt uti mente, & oculis, quamvis auribus non utantur. De infantibus, responsum est antea ex Bonaventura, in 4. d. 1. q. 2. *Sicut parvulo sufficit fides aliena, ita sufficit quod significetur ipsi parvulo in alio, id est, significatur intelligentibus, & in illis, infanti, gratia quam Deus communicat infanti. falsa igitur est consequentia.* II. Falsa est etiam ex Bellarm. concessis, cum enim signum practicum institui concedat, ad significandum & efficiendum sequitur, non nisi significando operari, quamvis non tantum significando. III. Operari potest, ultra representationem per efficacem ordinationem, & assistentiam Dei ut Magistri docent apud Bonaventuram, loco antea citato, & tamen non immediate, neque sua propria virtute quod fuit Bellarm. concludendum. IV. Percussio Petrae à Mose facta Exod. 17. fuit signum practicum miraculi quod sequebatur: sed immediate, ac sua virtute, non exercuit illam praxin.

15. Bellarm. *Si Sacramenta essent nuda signa, ad excitandam mentem instituta, potuissent ab hominibus facillime institui, & eandem vim habuissent. sed hoc non potest dici, ergo nec illud.*

Protest. I. Neque nos illud affirmamus. Sacramenta esse nuda signa, ad excitandam mentem instituta: sed esse sigilla mentis & voluntatis Dei erga nos, in gratia sua communicanda. II. Non tantum falsa, sed & impia est consequentia. Sacramenta veteris Testamenti, & Baptismus Iohannis, Bellarm. habet pro signis nudis: si tamen diceret illa signa potuisse ab hominibus esse, & non à cælo, stultior esset

esset turba Iudaica, & impudentior Phariseis. Mat. 28, 25. Determinare quo signo sit utendum ad significandum, pertinet ad significantem. Deus autem est qui nobis significat spiritualia per res sensibiles, in Sacramentis. Sunt verba Thomæ, p. 3. q. 60. a. 5. ad 1.

16. Bellarm. Sacramenta pendenti à Deo ut principali agente, & à Christi passione & morte, ergo operantur vere efficiendo, nam aliqui non egiissent Christi meritis, nec ullam eis virtutem Christus dedisset.

Protest. Christus nihil meritis est Sacramentis, sed nobis: nec suam virtutem proprie dat eis, sed nobis communicat per ea. Hoc autem facit mortis merito, & Spiritus assistentia: in quorum dispensatione, necessario requiritur, ut Deus sit agens principalis.

17. Bellarm. Si Sacramenta solum operarentur significando, & excitando fidem, nullam certitudinem gratia nobis adferrent. penderet enim tunc Sacramentum ex nostra fide, non à Christi institutione.

Protest. Non solum significando theoretice, sed & practice obsignando dum operantur, fides per illa confirmatur: & ideo illa non proprie pendunt ex fide, sed fides ex illis, & illa ex institutione Dei.

18. Bellarm. Sacramenta contrario modo se habent ad fidem, ac verbum. nam verbum Dei precedit fidem: Sacramenta autem sequuntur, saltem in adultis. ergo non eodem modo operantur.

Protest. Hoc illud est, quod nos docemus: Sacramenta confirmare fidem, per verbum Dei prius ingeneratam, saltem in adultis: non tamen contrario modo, sed ordine diverso.

19. Bellarm. Sacramenta sunt aque efficacia, si dentur lingua ignota, ac si dentur lingua vulgari, ergo non operantur more concionis, sed habent effectum suum, præter fidei excitationem.

Protest. I. Æque efficacia esse, omni ex parte, negamus. II. Efficacia sunt, quia non solis verbis, sed & rebus docent. III. Tum demum ex ordine sunt efficacia, saltem in adultis, cum intelliguntur.

20. Bellarm. Si Sacramenta operarentur excitando fidem, docti illis non indigerent, qui possunt legere Scripturas, neque imperiti qui audiunt conciones. immo imago Baptismi in tabula depicta præstaret Baptismo.

Protest. Vltimum hoc de imagine, est ipsissima vox Naamanis. 2 Reg. 5. annon melior est Abana & Pharphar flumina Damasci, omnibus aquis Israelis? Reliqua duplici errore nituntur: I. Quod Sacramenta seorsim à verbo, & non conjunctim considerantur. II. Quod Sacramenti particularis obsignatio, ex speciali institutione & benedictione Dei, non observatur in excitatione fidei sacramentali.

21. Bellarm. Si Sacramenta operarentur more concionis, excitando

ando fidem prodesse omnibus praesentibus, sed non proficiunt nisi susci-
pientibus: alioqui satis esset ut unus baptizaretur aut communicaret,
nam tota multitudo, & non opus esset ut singuli baptizarentur, &
communicarent.

Protest. I. Si æque directus modus, & gradus idem uti-
litatis intelligitur, negamus consequentiam. Si modus i-
dem in genere, sed vario gradu, & oblique redundans ne-
gamus assumptionem. II. Verba ipsa concionalia, qui-
bus Christus dixit mulieri pœnitenti, remissa sunt tibi pecca-
ta, profuerunt, vel saltem potuerunt prodesse omnibus
audientibus, sed non eo modo & gradu, quo ipsi mulieri
cui dicebantur. neque supervacaneum fuisset alicui eo-
rum, eadem verba postea audire sibi met à Christo dici.

Argumenta nostra.

22. *Protest.* *Iustus ex fide vivit.* Sacramenta igitur non sunt
causæ gratiæ, & vitæ, nisi mediante fide.

Bellarmin. 1. *Non dicit Scriptura, iustus ex sola fide vivit. proinde
relinquitur suus locus Sacramentis, sicut & Deo, & Christo.*

Protest. I. Non dicitur quidem illud, totidem verbis, sed
satis tamen clare. II. Sacramentis relinqui debet suus
locus, sed si essent immediata instrumenta gratiæ, locum
alienum occuparent, vel fidei scil. vel Spiritus sancti.

Bellarmin. 2. *Scriptura dicit etiam hominem ex Sacramentis vive-
re, cum dicit hominem per Baptismum regenerari.*

Protest. Sed neque Scriptura dicit, nec admittit ratio,
duas immediatas causas instrumentales justitiæ & vitæ.

Bellarmin. 3. *Verba illa prophetica: iustus ex fide vivit, non signi-
ficant ad literam, iustum hominem fieri, aut reputari, ex fide, ut Lu-
therani volunt.*

Protest. Hoc tamen aperte vult Apostolus Paulus Rom.
1, 17.

23. *Protest.* *Marc. ult.* Dominus agens de fide & Baptis-
mo, dicit tantum de fide, non de Baptismo, quod ejus de-
fectus adfert condemnationem: *qui non crediderit, condemna-
bitur.* fides igitur, non Baptismus, est propria causa gra-
tiæ ac salutis.

Bellarmin. *Dominus non dicit: qui non fuerit baptizatus, condem-
nabitur: quia non erat opus hoc dicere, cum per se intelligeretur, ex eo
quod dictum erat: qui non crediderit condemnabitur.*

Protest. At vero, cum condemnatio hic proprie tribua-
tur defectui fidei, non Baptismi, satis indicatur, gratiam
& salutem ex fide proprie pendere, non ex Baptismo. si
aliter se res haberet, opus fuisset, hoc ipso nomine, dicere:
qui non fuerit baptizatus, condemnabitur.

Bellarmin. *Qui non credit, consequenter non vult baptizari.*

Protest.

Protest. Sed qui credit, potest nolle, aut non velle baptizari, sic Bellarm. *cap. 11. qui habet fidem, & non vult Sacramentum percipere, damnatur.*

24. *Protest.* Negat Paulus, Abrahamum justificatum fuisse ex Circumcisione, sed fuisse Circumcisionem signaculum iustitiæ fidei.

Bellarmin. *Id est, factum est hoc privilegium Abrahamo, ut ipse primus haberet Sacramentum Circumcisionis, quia id meruerat ejus obedientia & fides.*

Protest. Circumcisionem fuisse Abrahamo præmium aut mercedem fidei, ut meriti, commentum est unius Bellarmi. Iudæi voluerunt Circumcisionem fuisse meritum: Paulus probat contrarium, quia justificatio antecesserat: & quod Abraham nihil habuit de quo gloriari potuit coram Deo. Bellarm. contra, vult Abrahamum habuisse merita ante circumcissionem, & circumcissionem accepisse ut præmium gloriosum, de quo suo jure potuit gloriari.

Bellarmin. 2. *Non est eadem ratio Circumcisionis & Baptismi. Nam Paulus dicit Circumcisionem nihil esse. 1 Corinth. 7.*

Protest. Dicit etiam idem Paulus, Baptismum & cœnam dominicam nihil esse, sine fide & obedientia. 1 Corinth. 10. Sed observandum tamen, Apostolum eo loco docere, Circumcisionem nihil esse post Christi mortem, sed non antea nihil fuisse Abrahamo, nisi forsitan illo sensu, quo Paulus plantans, & Apollo rigans, nihil dicuntur 1 Corinth. 3, vers. 7.

25. *Protest.* Solus Deus potest remittere peccata. Luc. 5.

Bellarmin. *Christus ut homo, remittebat peccata: & homines nomine Christi: sed solus Deus propria auctoritate.*

Protest. Christus, ut Deus homo, remittebat. Homines remittunt (ut Magister sent. 4. d. 18. recte docet) ostendendo homines esse a peccato solutos. Sed Baptismum volunt Pontificii, non ostendendo tantum, & testificando, sed & proprie, ac immediate efficiendo, remittere peccata, & justificare, quod proprium est Dei, & Christi.

26. *Protest.* Ephes. 5. Mundans eam lavacro aquæ, in verbo vitæ, ubi tota vis mundandi tribuitur verbo: cujus operatio est, in excitando fidem.

Bellarmin. 1. *Per verbum vitæ, non intelligitur concio, cujus effectum est fides, sed forma Sacramenti, id est verbum consecratorium.*

Protest. Intelligitur verbum illud per quod regeneramur: hoc autem est verbum illud quod evangelizatum est nobis: ut diserte testatur Petrus. 1 Pet. 1, 23, 25.

27. *Protest.* Vbi est promissio, ibi necessario exigitur fides quæ promissionem accipiat, sed in omni Sacramento requi-

requiritur verbum promissionis, ergo.

Bellarmin. 1. *Verbum promissionis requiritur quidem in institutione Sacramenti : at non requiritur in ipso usu Sacramenti.*

Protest. Usus debet esse secundum institutionem : & continet in sese institutionis essentiam, instituta ad certum finem, non potest recte ad illum finem adhiberi, nisi virtus institutionis simul adhibeatur. Hæc autem virtus Sacramentis est promissio Dei.

Bellarmin. 2. *Fides potest requiri, ut conditio applicans homini sacramentum : sicut medico offerente pharmacum, & promittente sanitatem, requiritur in ægroto fides, quæ accipiat serio illam promissionem, & medico assentiatur: non tamen est ea fides, quæ sanat ægroto, sed pharmacum, licet sine fide pharmacum acceptum non fuisset.*

Protest. I. Fides applicat promissiones, & res promissas, non Sacramenta, Heb. 11, 13. II. in ægroto non necessario requiritur fides, quæ medico assentiatur, ad medicinæ efficaciam. efficax est medicamentum, furiosis, invitis exhibitum. sed fides requiritur necessario ad efficaciam Sacramenti. sic Bellarmin. cap. 9. *qui non credit, etiamsi vellet baptizari, nihil ei prodesset.* III. Fidem esse quæ sanat & salvat peccatores, & Scriptura ubique testatur.

Bellarmin. 3. *Utrumque potest esse necessarium, & fides, & Sacramentum, ita ut unum sine altero non sufficeret.*

Protest. Sed utrumque non potest esse necessarium, ut causa immediata: sed fides justificat mediante Sacramento, ut Pontificii affirmant, vel Sacramentum, mediante fide, sicut nos affirmamus.

28. *Protest.* Qui dicunt Sacramenta proprie & immediate justificare, abstrahunt homines à Deo, & faciunt ut in spectaculo rei corporeæ acquiescant, non in ipso Deo.

Bellarmin. 1. *Tum non debuit proponi serpens æneus : nec Deus ipse incarnari.*

Protest. Non sequitur : quia serpens æneus non fuit propositus ad immediate justificandum : & acquiescere in Deo incarnato, est acquiescere in Deo.

Bellarmin. 2. *Cum dicamus Deum operari per Sacramenta, trahimus homines ad Deum, qui curabantur à Christo, per sputum, & lutum, in sputo, ac luto, non acquiescebant.*

Protest. I. Qui dicunt Deum justificare, proprie & immediate per sacramenta, proponunt hominibus aliud obiectum proprium & immediatum, præter Deum, & Christum, in quo pro justificatione acquiescant. II. Sputum & lutum, non fuerunt propriæ & immediatæ causæ curationum à Christo miraculose effectarum.

29. *Protest.* Eodem modo justificant, verbum Dei, & Sacramenta, æque enim tribuitur justificatio verbo, ac Sacramentis.

cramentis. *Rom. 1, 16.* & sicut cum manu Dei in verbo offerentis, concurrere debet manus fidei nostræ oblatæ gratiam recipientis. *Heb. 4, 2.* Sic etiam in Sacramentis.

Bellarmin. 1. *Per Evangelium, Rom. 1, 16. intelligi potest, non concio, sed mysteria ipsa Evangelica, incarnatio, passio, Sacramenta.*

Protest. Inepte disjunguntur ista duo, quæ in Scripturi perpetuo conjunguntur. Idem Paulus *1 Cor. 1, 18, 21.* disertis verbis affirmat, sermonem de cruce, & stultitiam prædicationis, homines servare.

Bellarmin. 2. *Explicatur ibidem quomodo Evangelium salvet. nam subiungit Apostolus: justitia enim Dei revelatur in eo, ex fide, in fide. at nusquam Scriptura ita exposuit modum salvandi sacramentorum.*

Protest. Quid sibi velit Bellarm. per suum ita, reliqui incertum; sed palam est, & Scriptura passim, cum loquitur de Sacramentis, declarat, justitiam Dei in eis revelari, tanquam in signis: neque dicet ipse Bellarminus, quia omnis revelatio justitiæ Dei, sit fide recipienda.

Bellarmin. 3. *Scriptura & verbo, & sacramentis tribuit vim justificandi: sed non dicit, neque colligere inde licet, eodem modo illa justificare.*

Protest. Cum amboificent ut instrumenta Dei, & ambo sua natura, significant aliquid nobis fide recipiendum ad justitiam & salutem consequens est, ambo justificare mediante fide.

Bellarmin. 4. *Verbum est manus Dei porrigens: Sacramentum vero est manus applicans. & operans. fides autem est manus nostra, quia removet obstacula, & disponit animam, ubi est necessaria talis dispositio.*

Protest. I. Verbum non tantum porrigit, sed & per assentientiam Spiritus operatur. est enim ministerium Spiritus. *2 Cor. 3, 6. 8.* Sacramentum autem operatur applicando, id est, specialiter porrigendo, sicut in cæna Dominica, porrectio cibi spiritualis accurate repræsentatur. hætenus igitur nullum est discrimen modi. II. Fidei tribuit Christus, non dispositionem præparatoriam, sed accessionem ipsam ad ipsum, comestionem carnis, & potationem sanguinis ejus. *Ioh. 6, 29. 35.*

30. *Protest.* Fieri non potest, ut Sacramenta, quæ sunt res crassæ, & materiales, ad animam penetrent, & ibi quasi creando ingenerent divinam ac supernaturalem virtutem, idque in momento: neque intelligi potest, qualis esset ista virtus Sacramenti, aut in qua ejus parte hæreret, aut quando operaretur.

Bellarmin. 1. *Res corporea & crassa, potest agere in animam, non ex natura sua, sed ex virtute Dei.*

Protest. Sed tum virtus illa Dei debet virtutem aliquam in illa re corporea constituere, quæ proportionem habeat ad ob-

d objectum in quod agat. Nam agens influens impatiens, virtutem homogeneam aliquo modo in sese debet habere. Recte enim Canus (de Sacramentis part. 4.) *Sacramentum non attingit vi sua instrumentali & supernaturali qualitate, qua est gratia; quia tum vel produceretur nova qualitas in Sacramento ad attingendum hunc effectum, vel non: Primum est ridiculum: secundum est absurdum, sine nova virtute addita, Sacramenta id facere quod ante non poterant.*

Bellarmin. 2. *Sacramenta non egent contactu, ut agant.*

Protest. Instrumentum corporale, realiter, physice, proxime, & immediate agens in aliud, quod non attingit, est vera Chimæra, cujus nullum exemplum ne fingi quidem potest cum ulla specie aut similitudine veri. Firmissimum est igitur argumentum illud, quod petitur à privatione contactus: Sacramenta non contingunt animam: ergo vel immediate producant gratiam, ubi non sunt, scilicet in anima, vel aliquam qualitatem gratiæ productivam efficiunt in aëre, aut corpore medio, quorum utrumque est absurdissimum.

Bellarmin. 3. *Non est improbabile, posse creaturam concurrere, ut verum instrumentum Dei, ad veram creationem.*

Protest. Implicari hac fictione directam contradictionem, probat Bannes in Thom. p. 1. quæst. 45. a 5. quia, scilicet de intrinseca & essentiali ratione instrumenti est, quod operetur propria virtute dispositivè ad actionem principalis agentis: & proprio deferat ac applicet virtutem principalis agentis ad effectum: Creatura autem non potest ulla sua virtute operari circa nihil, neque deferre & applicare virtutem Dei infinitam ad ens ex nihilo producendum.

Bellarmin. 4. *Gratia proprie non creatur, sed educitur de potentia obedientiali, aut capacitate hominis naturali, qua talis est, ut ex ea possit fieri, quicquid Deus voluerit.*

Protest. Si verbalis ista distinctio admittatur, communicatio tamen gratiæ, non magis differet à creatione, quam excitatio hominum ex lapidibus, differt ab hominum creatione.

Bellarmin. 5. *De tempore operandi, posset dici, justificationem fieri in ultima parte sensibili, sacramentalis actionis, vel dicendum est justificationem fieri in instanti illo, in quo finitur actio sacramentalis.*

Protest. Vel igitur operatur actio illa physice, cum non existit omnino, vel ultima pars ejus tantum operatur, reliquis nihil efficientibus.

Bellarmin. 6. *Virtus per quam agit Sacramentum, est motio seu usus Dei tantum, non qualitas inhærens, vel spiritalis, vel corporalis.*

Protest. Sacramenta igitur sunt causæ, sine vi inhærente qua res est, producant actum secundum, sine ullo actu primo. Nulla denique alia ratione operantur ad justificationem,

tionem, quam qua lapis, aut lignum possit, si absque institutione, verbo, aut analogia, in illum finem à Deo moueretur.

Bellarm. 7. *Virtus hæc sacramentalis partim est in una parte sacramenti, partim in alia: proinde paulatim perit, prout pereunt partes Sacramenti. sed ultima particula operatur in virtute omnium præcedentium.*

Protest. I. Virtus igitur physice producens rem in instanti, agit successive. II. Sacramentum totum nunquam simul existit. III. Partibus omnibus aliis cessantibus ultima particula, vel syllaba, per se est Sacramentum. IV. Ultima illa syllaba falso dicitur virtute præcedentium operari, si illæ perierunt sine suo effectu. Nam (ut Scotus recte observat) ultimum complete nunquam causat effectum, in virtute præcedentium, nisi quia præcedentia dereliquerint aliquam dispositionem, præviā ad illum terminum, sicut gutta cava lapidem sæpe cadendo: sed in verbis sacramentalibus, syllabæ præcedentes, nullam dispositionem dereliquerunt, ante ultimam prolatam.

Bellarm. 8. *Virtus hæc, nunc est in verbis, nunc in elemento nunc in utroque.*

Protest. Sacramentorum igitur novam habemus distributionem: quædam constant solummodo ex verbo, quædam solummodo ex elemento, & quædam ex utroque. Nam virtus sacramentalis necessario debet esse in toto Sacramento. Sed multo simplicior, gravior, & sanior fuit sententia veterum Scholasticorum, qui neque elemento, neque verbis, sed Deo soli hanc virtutem tribuerunt. Sic enim Guiljelmus Parisiensis de Sacram. lib. cap. 5. *Si quis quaesierit utrum sanctificatio ex aqua sit, sciendum est quod non, sed ex solo Deo datore, qui invocatus ad hoc adest, & assistit & operatur intus, ad similitudinem & proportionem ejus, quod aqua habet operari exterius.*

CAP. IV. De Sacramentorum Comparatione.

Quæstio secunda est, de comparatione Sacramentorum novi ac veteris Testamenti, an eodem genere (non gradu) efficaciz, tam hæc, quam illa, ex institutione Dei sint operata. Nos affirmamus: Pontificii quidam negant cum exceptione Circumcisionis: ut Lombardus, Alex. Alenf. Bonaventura, Scotus, Durandus, Biel, Palud. & ipse Suarez: sed Bellarm. cum Thoma, & aliis, absolute hoc negant sine ulla exceptione.

Bellarm. I. *Propheta passim docent, sacramenta vetera non justificasse. Apostoli eadem vocant inutilia, infirma, egena, umbras,*

Protest.

Protest. I. Scriptura cum reprehendit, tanquam inutilia sacramenta vetera, non loquitur de illis secundum institutionem Dei, & legitimum eorum usum, sed ut peperam intelligebantur, & usurpabantur à Iudæis, absque fide, resipiscentia, & obedientia.

Bellarmin. 1. *Utilitas illa ex opere operantis est communis omni bono operi: sed quaritur an præterea ex divina institutione fuerint utilia illa Sacramenta.*

Protest. Et nos respondemus, fuisse illa utilia singulari modo, ex institutione divina, sed recte & legitime utentibus.

Bellarmin. 2. *Paulus ita distinguit Sacramenta nova à veteribus, ut dicat nostra salvare, vetera autem esse egena, &c.*

Protest. Neque distinctio, aut oppositio talis ullibi recte adhibetur, & quæ dicuntur de novis, supra vetera, respiciunt doctrinam Evangelii, cujus appendices sunt Sacramenta nova, non ipsa Sacramenta per se considerata: quo sensu, etiam ministri novi Testamenti, passim deferuntur supra veteris Testamenti ministros, cum tamen eorum personæ, nullam habeant efficaciam supra prophetas.

Bellarmin. 3. *Apostolus in illis locis caremonias fuisse inutiles ad iustificandum, ubi dicit fuisse umbras & figuras rerum nostrarum: ergo vult fuisse inutilia, ut erant à Deo instituta.*

Protest. Rectissime conjunguntur ista duo, tanquam quæstio & tertium argumentum: non iustificabant Sacramenta per se: quia instituta fuerunt, in figuras Christi iustificantis.

Bellarmin. 4. *Paulus confert circumcisionem cum præputio: sed præputium non solum sine fide, sed absolute nihil est, & nihil valet.*

Protest. Vult igitur Bellarminus Circumcisionem à Deo institutam, nulla ratione plus valuisse, quam si non fuisset instituta, & proinde institutionem ipsam Dei, nihil fuisse, & nihil valuisse. Sed Apostolus nihil amplius vult, quam Circumcisionem sub novo Testamento, homini fidei neque prodesse, neque obesse.

2. *Protest.* 2. Paulus etiam aliquando loquitur de Sacramentis veteribus, non absolute, sed comparative, non enim voluit extenuare efficaciam eorum Sacramentorum, sed magnificare efficaciam nostrorum, quæ dant uberio-rem gratiam quam illa.

Bellarmin. *Si solum differrent nostra à veteribus, quod nostra darent maiorem gratiam, illa minorem; Paulus non recte diceret, illa nihil esse, & nihil valere, nec conferret cum præputio circumcisionem, neque etiam distingueret illa ut umbram à corpore.*

Protest. Paulus nusquam dicit Circumcisionem absolute, nihil unquam fuisse, nam ut Cajetanus recte observat
in 1 Cor. 7.

in I Cor. 7. *Blasphemum est dicere, id quod divini est fœderis, quod divini est mandati, nihil esse ad salutem: neque præputium, æquat circumcissioni, sub veteri testamento: neque facere vetera Sacramenta novorum Sacramentorum; sed Christi umbras.*

3. *Protest.* 3. Paulus etiam aliquando loquitur de Sacramentis veteris Testamenti, pro eo tempore, quo jam erant per Christum abrogata.

Bellarmin. Rom. 2. *Paulus dicit: Circumcisio quidem prodest, si legem observas. hoc autem conveniebat Circumcissioni, cum adhuc viget. I Cor. 7. loquitur de iis qui erant circumcisi vigente lege.*

Protest. In priore loco, sicut & in aliis multis, concedimus, vigentem legem spectari. sed I Cor. 7. manifeste habetur (ait Cajetanus) quod de sit Circumcisio esse materia fœderis, præceptique divini. *Blasphemum siquidem est dicere, id quod divini est fœderis, quod divini est mandati, nihil esse ad salutem.*

4. *Protest.* 4. Cæremoniæ legis vocantur, umbratiles, in relatione ad complementum, quod habebant in Christo & respectu modi quo significabant res futuras.

Bellarmin. 1. *Paulus appellat cæremonias, non umbratiles, sed umbras.*

Protest. Umbra metaphorica, & res umbratilis, sunt unum & idem.

Bellarmin. 2. *Simili ratione, nostra Sacramenta erunt umbratilia, quia representant resurrectionem & gloriam futuram.*

Protest. Sunt etiam umbratilia specula & anigmata, respectu gloriæ futuræ. I Cor. 13, 12. quamvis luminis rationem habeant absolute.

Bellarmin. 3. *Illæ verba: nihil est, nihil valet, & similia, non possunt nisi de efficacia exponi. Apostoli etiam quæstio cum Iudæis fuit de efficacia non de modo significandi.*

Protest. Negat igitur Paulus, Cæremonias veteres habuisse efficaciam illam quam Iudæi volebant: & hoc probat ex eo quod umbræ fuerunt efficaciam Christi venturi significantes. Ex affirmatione significationis umbratilis, infert Paulus negationem efficaciz talis qualem Iudæi volebant. Bellarminus contra, ex negatione efficaciz, infert negationem significationis talis, aut saltem à Paulo id non designari sub titulo umbræ.

5. Bellarmin. *Sacramenta veteris legis, nullam habebant annexam promissionem absolutam gratiæ. Heb 8, 6.*

Protest. Æque absolutam promissionem gratiæ habuerunt Sacramenta vetera (illa scilicet quæ propria & ordinaria fuerunt Sacramenta) ac nova, sed minus claram minusque immediate amplam, & efficacem, & hoc respectu, novum Testamentum dicitur sancitum præstantioribus promissis.

6. Bel-

6. Bellarm. *Lex vetus non justificabat, ergo nec Sacramenta.*

Protest. Lex non justificabat, prout distinguebatur à omissione: sed promissio quæ continebatur in lege & sacramenta, quæ promissionem illam exhibebant, eodem modo justificabant, quo nostra.

7. Bellarm. *Promissiones annexa Sacramentis veteribus impleantur, etiam si homines non crederent.*

Protest. Non implebantur ad consolationem & salutem eorum qui non credebant.

8. Bellarm. *Nostra Sacramenta dicuntur salvare, regenerare, &c. nihil tale legitur de sacramentis veteribus.*

Protest. Quia minus clara fuerunt Sacramenta vetera, circo minus etiam clare dicuntur hæc de illis: dicuntur tamen, sicut statim apparebit.

Argumenta nostra.

9. *Protest.* Circumcisio, à prima sua institutione, habuit omissionem illam annexam, qua nulla est major: *eris tuus, & seminis tui post te. Genes 17.* quam Christus ita interpretatur *Matth. 22.* ut vitam æternam in illa doceat contineri, & Paulus *Ephes. 2, 12.* ostendit spem vivam ex ea pendere.

Bellarmin. 1. *Abraham iustissimus erat ante Circumcisionem, non ergo promissio ipsi erat de remissione peccatorum.*

Protest. 1. Abrahamus non fuit ita iustus, iustitia inerente, quin potuerit fieri justior, hæc autem est Communis theologorum (Scolasticos intelligit) doctrina, Sacramenta conferre gratiam, vel faciendo, ubi non inveniunt factam, vel factam agendo. Cajet. in 1 Corin. 10. Non fuit ita justificatus, ut peccatorum remissionem, quin potuerit illa remissio, iustitia, magis, magisque adhuc cum fructu obsignari. Scotus in 4. d. 1. q. 6. respondet: sicut si Beat. Virgo in maxima plenitudine gratiæ, fuisset baptizata, nullam ibi gratiam susciperet de novo, & tamen Baptismus non fuisset tum signum falsum, aut incertum, quia significaret gratiam vel tunc fieri, vel prius datam in eâ; ita Circumcisio non esset signum falsum aut incertum, etsi gratiam non daret, sed esset signum gratiæ inexistentis. Durandus etiam in quarto, distinctione quarta, questione octava docet, quod baptizatus apud fluminis adhuc teneretur baptizari Baptismo fluminis.

Bellarmin. 2. *Legimus Deum promisisse Abrahamo, quando illi innox Circumcisionem, terrena tantum, ad litteram, id est, propagationem posteritatis, & terram Palestinam.*

Protest. Legimus apud Apostolum Paulum, Gal. 3. benedictionem illam quæ promittebatur Abrahamo, fuisse eandem cum illa qua jam fideles ex Gentibus justificantur.

M m

Bellarmin.

Bellarmin. 3. *Illis verbis (ero Deus tuus) significatur tantum promissio peculiaris protectionis : quo modo Deus non tantum erat Deus bonorum sed etiam malorum, modo essent de populo Israel.*

Protest. Protectio peculiaris redundat quidem aliqua ex parte in malos qui sunt intra Ecclesiam : sed amplius aliquid, in ista promissione contineri, palam est, *Ier. 24. 7. & 31. 33. & 32. 38.* ubi omnia illa quæ spectant ad novum fœdus, eadem phrasi summam explicantur. Deus enim est Deus noster communicando nobis, bonitatem beatificam : & nos sumus populus Dei, fidem & obedientiam congruam ipsi præstando.

Bellarmin. 4. *Christus Mat. 22. 32. nihil aliud significabat, quam Deum esse Deum eorum qui sunt siue sint boni, siue mali, siue beati, siue damnati.*

Protest. Significatur quidem illos, quorum Deus est Deus, esse, sed simul etiam significatur eos vivere : & hoc probatur à causa conjuncta. vitæ beatæ. Non malè observat Cajet. *Non dicit non est dominus, quia Deus est dominus, & viventium, & mortuorum, sed dicit, non est Deus mortuorum, quia est Deus alicujus, seu aliquorum, est colere, haberi, estimarique Deum à illo, seu illis.*

Bellarmin. 5. *Eph. 2. Gentiles dicuntur fuisse sine promissionibus, quia carebant vera fide.*

Protest. Opponitur ibi status Gentilium, statui Israëlitarum : & in eo oppositio partim saltem collocatur, quod Gentiles fuerunt sine promissionibus, quæ singulariter vigeant inter Iudæos. Illæ autem promissiones non erant aliæ, quam quæ in fœdere cum Abraham inito continebantur, cujus signum fuit Circumcilio.

10. *Protest.* Apostolus 1. Cor. 10. disertè testatur, quod Patres eandem escam spirituales manducarant, & eundem potum spirituales biberant, quem etiam affirmasse Christum : & inde, tanquam à pari, concludit, non nimis confidendum esse Sacramentis novi Testamenti.

Bellarmin. 1. *Patres eandem escam manducasse dicuntur, non quia eadem est esca nostra & illorum, sed quia eadem fuit illorum omnium. Esca autem illa & potus, non fuerunt sacramenta : fuerunt bestiis communia : nullam promissionem habuerunt annexam.*

Protest. I. Certum est eundem illorum potum fuisse cum nostro, si Christus sit noster : quia dicitur v. 4. *potra illa erat Christus.* II. Nulla alia ratio reddi potest, cur Paulus hic tantum Baptismi, cibi, & potus spiritualium mentionem facit, nisi ut compararet inter se nostra & vetera Sacramenta III. Nisi quoad efficaciam, eadem fuisse illa Sacramenta cum nostris, quænam esset consequentia in argumento Apostoli : si eorum Sacramenta non redderentur

ant ipsos gratos Deo, sine fide, & obedientia, ergo nec iostia? I V. Sacramenta propriè consistunt in eorū usu. ta ut Sacramentum non sit Sacramentum, nisi in ejus perceptione Sacramentali. bestię igitur potuerunt illarū erum participes esse, quæ materia fuerunt Sacramento- um, cum tamen hominibus non bestiis vera fuerunt Sa- ramenta. V. Quia Sacramenta ista fuerunt extraordina- ia, idcirco non requirebatur, ut promissionem haberent piritualem, ab ordinariis distinctam: sed satis fuit ut il- arum promissionum beneficia, singulari modo repræ- entarent.

11. Bellarmin. Secondo. *Manna & aqua dicuntur cibus & ctus spiritualis, propter causam, quia producebantur per miraculum pera Angelorum.*

Protest. Hac ratione nulla major esset efficacia, in Apo- toli argumento, quam si petiisset illud ab esca corvina, quæ opera corvorum parabatur Eliæ. 1. Regum 17. ne- que esset ulla ratio discretionis illius. vers. 5. *sed plerosque eorum non habuit gratos Deus.*

Bellarmin. *Christus, Ioh. 6. asserit Mannam fuisse cibum tan- tum corporalem.*

Protest. Non asserit hoc ibi Christus: sed comparatione acta, non inter mannam, & Eucharistiam, ut Bellarm. ult, sed inter mannam prout à Iudæis prædicabatur vers. 31. seorsim à re significata, & semetipsum, man- nam ita deprimat, ut comparative neget esse cælestem. vers. 32.

Bellarmin. *Cum dicit Apostolus, bibebant de spiritali petra, non est sensus, quod biberent spirituales petram, id est, Christum, sed quod biberent aquam ex petra spiritali, id est, Christo tanquam causa.*

Protest. Sed aqua illa ex spiritali petra profluens, fuit etiam suo modo spiritalis: & idcirco bibere de aqua spi- rituali, & de petra spiritali, sunt unum & idem.

12. Bellarmin. 3. *Scopus Apostoli non est ostendere, non esse nimium confidendum in Sacramentis, sed potius non esse abutendum Sacramentis.*

Protest. 1. Nimium confidere in Sacramentis, est abuti Sacramentis, gravis est illa observatio Bonaventuræ, in 4. distinct. 1. quæst. 4. *cauendum est, ne dum nimis damus corporalibus signis, subtrahamus hominem gratia curanti,* 2. Scopus Apo- stoli satis apparet ex vers. 5. & 6. monere scilicet exemplo Iudæorum Christianos, ne putent se Deo gratos futuros propter Sacramenta, si cupiditatibus suas morem gerant, sed plerosque eorum non habuit gratos Deus. hac autem typi nostri fue- runt, ut ne concupiscamus res malas, &c.

13. *Potest. Paulus Col. 2. 11. 12. Circumcisioni & Baptis-*

mo idem tribuit, dum eandem gratiam Circumcisionis & Baptismi nomine designat.

Bellarmin. 1. *Paulus Baptismum vocat Circumcisionem, quia Circumcisio fuit figura Baptismi.*

Protest. Absque ulla ratione asseritur, Circumcisionem fuisse figuram Baptismi. Sacramentum non est signum visibilis Sacramenti, sed invisibilis gratiæ neque tanta fuit proportio inter Circumcisionem & Baptismum, quantum figuræ ratio postulare.

Bellarmin. 2. *Non tribuit Paulus effectum Circumcisionis, Baptismo. Nam exspoliare à toto corpore peccatorum, tribuit Baptismo, Circumcisio Iudæica, non totum corpus, sed unam particulam circumcidebat.*

Protest. Effectum per Circumcisionem significatum, fuit Circumcisio cordis. Rom. 2. 28. 29, cum autem cor exspoliatur peccato; totus homo liberatur. Circumcisio vero externa in una particula corporis adhibita, non minus coarctat ejusdem significationem, quam in Baptismo facit aspersio faciei solius.

C A P. VI. De Charactere.

Quæstio tertia spectans etiam ad effectum Sacramentorum, est de Charactere.

Bellarmin. 1. *Character est signum spirituale, anima impressum, in quibusdam Sacramentis: non relatio, sed qualitas absoluta: tria habens officia, aptum facere ad cultum divinum, configurare Christo, & distinguere ab aliis: in sola anima inhaerens, indelebilis: per tria tantum Sacramenta, Baptismum, Confirmationem, & Ordinem impressa.*

Protest. 1. *Nomen character (ait Gabriel Biel. in 4. distinct. 6. qu. 2.) non est multum usitatum in Scriptura, nec apud originales doctores. Nam in toto canone Biblicæ (intelligit versionem latinam) non invenitur, nisi Apoc. 13. & sequentibus, ubi fit mentio de characterē bestia, denique Magister, qui fuit diligentissimus collector auctoritatum originalium, nullam mentionem facit de characterē, nisi in disp. præsentī. ubi dicit, quod qui ab hæreticis baptizati sunt, servato characterē Christi, non sunt rebaptizandi: ubi per characterem, intelligit formam verborum a Christo traditam: & ideo satis dubia est ejus significatio. 2. Si Character sit signum spirituale, tum 1. non est sacramentale signum, quod debet percipi à sensu, ut Bellarminus ipse fatetur, libr. 1. cap. 14. 2. Non hominibus, sed Deo debet significare. 3. Significare etiam debet aliquid minus visibile aut notum quam est res spiritualis. hæc autem sunt nimis absurda. 4. Tertio si sit*

si sit signū animæ impressum tū vel mediante gratia, vel immediatē. non prius, quia multi dicuntur characterem habere, qui nullam gratiam habent: neque posterius, quia Sacramenta (ex Bellarmini sententia) gratiam efficiunt proximē & immediatē. 5. Si sit qualitas absoluta, tum vel est bona, vel mala, vel indifferens, vel generari debet, vel creari per Sacramentum: sed nihil horum consistere potest. 6. Officia illa tria, quæ tribuuntur characteri, sunt effecta gratiæ: sicut & illa alia, quæ ab Occamo, & Biele adjiciuntur, istis: *significare, rememorari, & obligare*. 7. Si character sit in sola anima, tum à Sacramento externo, vel non propriē imprimitur, vel sine contactu subiecti cui imprimitur. 8. Si sit indelebilis, tum manet in iis qui plene recipiunt characterem beatiæ, & ipsis etiam damnatis: ac proinde neque aptum facit ad cultum divinum, neque configurat Christo, neque distinguit ab aliis, cum ullo fructu: quæ tamen sunt officia characteris. 9. Nulla ratio verisimilis reddi potest, quare gratia à septem Sacramentis efficeretur, & character tantum à tribus: presertim cum sit qualitas absoluta, & nihil absolutum sit proprium trium Sacramentorum.

Argumenta Bellarmini.

2. Bellarmin. 2. Cor. 1. 22. *Qui signavit nos, per hanc ob signationem, intelligimus characterem.*

Protest. 1. Intelligentia vestra nihil probat, sed intelligentia & testimonium Scripturæ. 2. Cajetanus intelligit sigillum Apostolica gratia, in testimonium verorum ministrorum Evangelii. Dion. Carthus. intelligit inscriptionem in libro vite. & similia. Thomas intelligit signum gloriæ consequendæ. Solus Bellarminus intelligit characterem.

3. Bellarm. Eph. 1. 13. *Signati estis Spiritu promissionis sancto.*

Protest. 1. Hic etiam Cajetanus intelligit Spiritum & gratiam Dei signaculum adoptionis, & hereditatis æternæ. Dion. Carthus. divina predestinationis indicia. Thomas, charitatem in cordibus nostris per Spiritum sanctum diffusam. Solus Bellarm. characterem à gratia diversum.

4. Bellarmin. Ephes. 4. vers. 30. *Signati estis in diem redemptionis, id est, in die regenerationis per baptismum*

Protest. Hic quoque Cajetanus, Dionysius Carthusianus, & Thomas intelligunt gratiam salutiferam.

5. Bellarm. *Cauterium quod Circumcisio relinquebat in corpore si quid significabat, certe significabat characterem baptismi,*

Protest. Cauterium nihil aptius potest significare, quam conscientiam cauterizatam eorum, qui Scripturas, & omnia sacra torquent, ad sua commenta confirmanda.

M m 3

6. Bell.

6. Bellarmin. *Credibile est, cum Deus aliquem deputat. & consecrat ad sacramenta vel danda, vel recipienda vel alia ministeria, id non faciat per simplicem deputationem, ut homines facere solent, sed certas qualitates infundendo: & eas qualitates vocamus characteres.*

Protest. Credibile est, vos ipsos nescire, quid intelligatis per characteres. charismata enim, vel gratiæ gratis datæ, sunt illæ qualitates, quibus Deus homines aptos, & idoneos reddit, ad officia illa quæ ipsis imponit.

7. Bellarmin. *Baptismus aliquid sacramentale confert, etiamsi detur, & percipiatur sine fide.*

Protest. Nihil omnino internæ qualitatis confert adultis, absque fide.

8. Bellarmin. *Nulla sufficiens ratio reddi potest, cur Baptismus non possit repeti, nisi Character.*

Protest. Durandus dicit, rationem esse, quia generatio uniuscujusque non est nisi semel. Biel dicit, institutionem divinam solum esse causam principalem initerabilitatis hujus. quicquid sit character in absoluta qualitate positus, non potest inde concludi. de propria igitur causa non opus est cum Bellarmin. litigare.

CAP. VI. De Numero Sacramentorum.

Nos duo tantum Sacramenta novi Testamenti agnoscimus. Pontificii septem obtrudunt.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Ostendemus definitionem Sacramenti, convenire ritibus non paucioribus nec pluribus quam septem: quod scil. tot sint signa externa & sensibilia, quæ ex divina institutione, annexam habeant promissionem gratiæ justificantis.*

Protest. 1. Requiritur insuper ad Sacramentum (ex sententia Bellarm. antea proposita) ut certam habeat formulam verbi consecrantis: & ut physica efficientia ex opere operato, sit causa gratiæ justificantis. 2. Hæc ipsa definitio nunquam probabitur aliis Sacramentis ordinariis convenire, quam baptismo, & Cænæ Dominicæ.

2. Bellarm. *Confirmationis externum ritum habemus Act. 8. & 19. una cum effectu gratiæ, ex quibus colligitur institutio, & mandatum. Notandum autem est, impositionem manuum conjunctam fuisse cum unctione, & signo crucis, idque ministerio manus Episcopalis.*

Protest. 1. Nihil hic legitur, de unctione, aut de signo crucis. 2. Nihil hinc potest colligi de institutione, & promissione ordinaria: quia privilegium hoc fuit extraordinariorum quorundam ministrorum, ut ad manuum eorum

orum impositionem Spiritus sanctus daretur. 3. Nihil hic dicitur de gratia justificationis. *Accipiebat Spiritum sanctum*, proculdubio (ait Cajetanus) in effectu sensibili, per Baptismum acceperant ipsum, in effectu solius gratia internæ. Baptismo laminis baptizabantur (non confirmabantur) fideles ab Apostolis in impositione manuum. *Alex. Alp. 4. q. 6. m. 6. 4.* Nihil hic dicitur de confirmatione, in relatione necessaria ob Baptismum antecedentem, nam *Actor. 10. 44.* illapsus est Spiritus sanctus eodem plane modo, in eos, qui necdum erant baptizati.

3. Bellarm. *Iohan. 20. 23.* habemus ritum poenitentia externum iudiciale nempe absolutionem, qua est signum interius: &c.

Protest. Nullus hic præscribitur externus ritus. 2. Nulla hic materia & forma alicujus Sacramenti notatur: quia non est elementum à verbo distinctum. 3. Auricularis confessionis, ne minima quidem fit mentio hoc in loco.

4. Bellarm. *Iac. 5. 14.* Habemus ritum extrema unctionis, una cum promissione annexa.

Protest. Respondet Cajet. in illum locum: *Neque ex verbis, neq; ex effectu verba hæc loquuntur de sacramentali unctione extrema unctionis: sed magis de unctione, quam instituit Dominus Iesus in Evangelio, à discipulis exercendam in agrotis.* Textus enim non dicit: *infirmatur quis ad mortem: sed absolute, infirmatur quis, & effectum dicit, infirmi alleviationem: & de remissione peccatorum, non nisi conditionaliter loquitur, quum extrema unctio non nisi prope articulum mortis detur, & directe (ut ejus forma sonat) tendit ad remissionem peccatorum.* Adde quod Iacob, ad unum agrum, multos Presbyteros tum orantes, tum ungentes, mandat vocari: quod ab extrema unctionis ritu alienum est.

5. Bellarm. *1. Tim. 4.* Habemus, de ordinis Sacramento, ritum externum, manus impositionem, item promissionem gratia.

Protest. 1. Pontificii in eo sibimetipsis non satis constant, quod impositionem manuum, sacramentalem ritum velint esse, tam in ordine, quam in confirmatione; inauditum est in Scripturis, ut unum & idem signum sit in duobus Sacramentis. 2. Nihil hic dicitur de promissione gratia justificantis. 3. Impositio manuum non magis sit causa gratia alicujus quam prophetia. 4. Agitur (ex Pontificiorum sententia) de Episcopatu, qui non est ordo: sed revera, de extraordinario munere Evangelistæ. *2. Tim. 4. 5.*

6. Bellarm. *De Matrimonio, habemus nomen ipsum Sacramenti.* *Eph. 5. 31.*

Protest. 1. Idem etiam nomen habemus de muliere, & bestia, *Apoc. 17. 1.* dicam tibi sacramentum mulieris, & bestia qua portat eam. Hac ratione igitur, inventum est tandem

Sacramentum octavum. 2. Cajetani est illa nota, in Eph. 5. 32. *non habes ex hoc loco (prudens lector) conjugium esse Sacramentum. non enim dicit, Sacramentum, sed mysterium hoc magnum est.* 3. Apostolus statim admonet, se non loqui de conjugio humano : ego autem loquor de Christo, & Ecclesia.

7. Bellarm. *Confirmatur septenarius Sacramentorum numerus, variis congruentiis.*

Protest. Nos demonstrationes cogentes postulamus. Bell. ex egestate causæ, ad pueriles congruentias confugit, que ne de congruo quidem, fidem aut faciunt, aut inerentur.

8. Bellarm. *In vita corporali, requiritur generatio, augmentatio, nutritio : remedium unum contra morbos, & alterum contra reliquias morborum : parentes qui propagent vitam corporalem, & Magistratus, qui eam ordinent & regant. Eodem modo, in vita spiritali, regeneratio, per Baptismum, augmentatio, per confirmationem, nutritio per Eucharistiam, remedium contra morbos, per Pœnitentiam; & contra reliquias peccatorum, per unctionem extremam; Matrimonium ad propagandos Christianos. & Ordo facit ad eos regendos.*

Protest. 1. Nulla hic ratio habetur vestium, habitationis, exercitationis, & similium, quæ sunt necessaria in Vita corporali. 2. Augmentatio præpostere nutritioni antepositur. 3. Duo Sacramenta absurde conficiuntur, ex peccatis & reliquiis peccatorum quasi reliquiæ peccatorum, non essent peccata, quidni & duo essent Sacramenta, nutrimentum, & reliquias nutrimenti spectantia? 4. Vna & eadem fingitur propagatio, vitæ spiritalis, & corporalis. 5. Gubernatio, & Matrimonium inepte referuntur ad gratiam justificantem : quam Bellarm. vult effectum esse Sacramentorum omnium novi testamenti.

9. Bellarm. *Septem Sacramenta instituuntur, adversus septem peccata, & vulnera. Baptismus, contra originale : Pœnitentia, contra actuale : Unctio, contra reliquias : Confirmatio, contra infirmitatem : Eucharistia, contra malitiam : Matrimonium, contra concupiscentiam : Ordo, contra ignorantiam.*

Protest. 1. Effer etiam optabile, ut singulare aliquod Sacramentum institueretur, inter Pontificios, contra libidinem frivolas nugas agendi in rebus sacris. Modo duo tantum Sacramenta. Pœnitentia, & Unctio extrema, remedia fuerunt : nunc cætera etiam ex æquo. Septenarius numerus peccatorum & vulnerum fingitur, qui extra hanc accommodationem, ad quam excogitatur, nullum uspiam locum habet, ne quidem inter ociosissimas Scholasticorum speculationes. Ut accommodatio fiat, conturbatur ordo, & commutatur natura Sacramentorum.

10. Bell

10. Bellarm. *Septem Sacramenta respondent septem virtutibus. Baptismus fidei : Confirmatio spei : Eucharistia charitati : Penitentia iustitiæ : Unctio extrema fortitudini : Ordo prudentiæ : & Matrimonium temperantiæ.*

Protest. 1. Necdum probatur septenarius numerus virtutum. 2. Fides, spes, charitas in Baptismo & Eucharistia conjunctim spectantur, non separatim. cæteræ autem omnes virtutes ex istis pendent. 3. Si Matrimonium respondeat temperantiæ, tum matrimonii prohibitio, in Clericis Romanis respondet intemperantiæ : quod etiam eorum vita probatur.

11. Bellarm. *Septenarius numerus est celebris & frequens in expiationibus veteris testamenti.*

Protest. Mirum est igitur non posse ibi inveniri septem Sacramenta, quæ destinatæ figuræ fuerunt horum septem, nisi hoc possit ostendi, hæc ratio in nullo numero debet haberi.

CAP. VII. De comparatione Sacramentorum novi Testamenti inter se.

1. **N**OS nullam quæstionem movendam esse docemus, de imparitate Sacramentorum, quia eandem habent causam efficientem, materiam spirituali ratione parem, verbum ejusdem auctoritatis & efficaciar, relationem planè consimilem. finem & usum, quoad summam rei, eundem. Pontificii autem Tridentini, sess. 7. can. 3. *anathema dicunt eos qui septem Sacramenta novæ legis paria faciunt.* qui canon cum irrisione à nostris acceptus, quia duo tantum, non septem Sacramenta, paria facimus, à Bellarm. annotationibus quibusdam vindicatur, quæ debent à nobis considerari.

2. Bellar. *Concilium non vim facit, in numero septenario, sed in ratione Sacramenti.*

Protest. Vim igitur facit rationi Sacramenti, ratio enim Sacramenti, æque, & æqualiter convenit omnibus Sacramentis : alioqui Sacramentum non esset proprie loquendo genus omnium Sacramentorum.

3. Bellarm. *Secundum varias rationes, nullum est Sacramentum, quod alicui alteri non præstat.*

Protest. Nulla est ratio Sacramentalis, qua Matrimonium & ordo cōparari possint cum Baptismo & Eucharistia. *Ista duo (ait Bellarminus cap. 27.) sunt magis communia & magis principalia.*

4. Bellarm. *Baptismus excellit omnibus quoad effectum remittendi peccata,*

M m 5

Protest.

Protest. Remissio peccatorum æquè efficitur in Eucharistia. est enim verbum, & ut Bellarm. interpretatu forma Eucharistiæ: *Hoc est sanguis meus, novi faderis, qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum. Mat. 26. 28.*

5. Bellarm. Confirmatio excellit omnibus, quoad effectum gratia ad bene operandum, est perfectio & consummatio Baptismi. *Luc. ult. 49.*

Protest. 1. Per Baptismum fit ut in nova vita ambulemus *Rom. 6. 4.* & gratia remissionis nunquam separatur à gratia bene operandi. 2. Baptismum imperfectum dicere sine confirmatione Episcopali, non caret Blasphemia. 3. Ridiculus est Bellarminus cum Apostolos *Luc. ult. 49* quijam & cænæ Dominicæ, & summi ordinis Ecclesiastici participes erant, expectasse fingit Sacramentum Confirmationis.

Bellarmin. 6. *Eucharistia excellit omnibus, quoad ipsam substantiam Sacramenti.*

Protest. Substantia Sacramenti constat ex materia & forma: materia autem est res, & forma verbum, secundum Bellarm. *lib. 1. cap. 18.* In Eucharistia autem, res vel elementum sensibile (secundum Pontificios) est species tantum accidentalis panis, & vini, quæ substantia non excellit: verbum autem nullum potest esse magis divinum, quam quod adhiberi solet in Baptismo, Eucharistia igitur, quoad substantiam, non excellit Baptismo.

7. Bellarm. *Pœnitentia excellit cæteris necessitate, solo Baptismo excepto.*

Protest. 1. Necessitas per se considerata, non magis, est excellentior, quam contingentia, aut indifferentia. 2. Confessionis auricularis, & sacerdotalis absolutionis (ex quibus consistit Pœnitentiæ Sacramentum) necessitas tanta non est, quanta est Eucharistiæ.

9. Bellarm. *Extrema unctio aliquo modo excellit Pœnitentia quoad effectum gratia, nam præsupponit totum effectum pœnitentiæ. & superaddit gratiam copiosiore, & tollit reliquias peccatorum.*

Protest. 1. Hac ratione, excellit etiam Baptismo, & Confirmationi. 2. Adeo excellit, si hæc vera sint, ut ipsum etiam Purgatorium tollat.

9. Bellarm. *Ordo excellit omnibus, excepta Confirmatione, ratione ministrorum: nam solum ab Episcopo conferri potest. Praslat etiam cæteris, quia constituit homines in gradu sublimiori, quam sint cæteri Christiani.*

Protest. 1. Cum hominibus placebit, possint eadem ratione aliud quodlibet, siue sacrum, siue non sacrum, sui Episcopis appropriare, (sicut etiam fecerunt in basilicis in chrismate conficiendo, in vestibus & vasis sacrandi &c

&c.) & tum illa ratione excellet Baptismo, & Eucharistiæ. 2. Ministrorum gradus, non est sublimior gradu Christianorum, ratione sacramentali, sed muneris tantum & functionis respectu.

10. Bellarm. *Matrimonium excellit significatione: significat enim Christi, unionem cum Ecclesia.*

Protest. 1. Matrimonium non magis significat unionem Christi & Ecclesiæ, quam vitis & palmitum, capitis & membrorum conjunctio. 2. Baptismus significat arctissimam nostram unionem cum Christo, & mortis ac vitæ ejus communionem. Rom. 6.

C A P. VIII. De Cæremoniis.

T H E S I S I.

Bellarm. *Cæremonia proprie & simpliciter ita vocata, est externa actio, qua non aliunde est bona, & laudabilis, nisi quia fit ad Deum colendum.*

Protest. Si actio hic sic accipiat, ut complectatur etiam rem illam circa quam actio proxime occupatur, admittimus istam descriptionem, & inde concludimus, absurde confundi à Bell. & aliis, ordinem, ornatum, & similia, quæ usum & laudem eandem habent in rebus civilibus, quam in cultu habent, cum cæremoniis religiosis.

2. Bellarm. *Cæremonias aliquas, Christus, vel Apostoli instituerunt, quas ex nulla Scriptura, sed ex sola traditione habemus.*

Protest. 1. De Christo, respondet Medina, in 1. 2. q. 108. a. 2. *In Evangelica lege, nulla sacramentalia (id est cæremonia sacramentorum) sunt instituta a Christo Domino: propter dignitatem & excellentiam nostrorum Sacramentorum, quæ tam præclara sunt: ut etiam si nuda, & nullis sacramentalibus suffulta proponerentur, omni essent veneratione digna.* 2. Eadem ratio, non minus de Apostolis valet, quam de ipso Christo, & valide confirmatur ex illis verbis Apostoli. 1. Cor. 11. 23. *Accepi à Domino, quod & tradidi vobis: Nulla traditio, præter Scripturam, certos nos reddere potest, de Christi & Apostolorum institutis, certitudine fidei divinæ.*

Bellarm. 1. Cor. 11. 34. *Apostolus ait: cetera cum venero disponam, & tamen nihil postea scripsit, de ritu Sacramenti Eucharistiæ.*

Protest. 1. Aliud est disponere, vel ordinare res institutas, & aliud instituere res ordinandas ac disponendas. 2. Nullam cæremoniam religiosam instituit Apostolus in toto illo capite. per cetera igitur ejusdem generis, non possunt intelligi cæremoniæ tales. 3. Nihil disposuit ibi Apostolus quod Ecclesia Corinthiaca non debuerat ante.

tea, sine ullo instituto novo, eodem modo disponere, & ordinare. nihil igitur præterea promittit.

Bellarmin. *Patres quidam affirmant caeremonias quasdam esse Apostolicas, & sacrosanctas.*

Protest. Affirmant hoc de variis caeremoniis, quas ipsi Pontificii jam non habent. vel igitur falso hoc affirmarunt, vel Pontificii abrogarunt Apostolica instituta.

3. Bellarm. *Aliquæ Caeremonia vim habent spirituales.*

Protest. 1. Quare aliquæ, & non omnes, si ab eodem Spiritu sint profectæ? 2. Quum Scriptura sit regula perfectè nos dirigens in vita spirituali, ex illa sola discendum est, quæ sint illa media quæ vim habent spirituales. 3. Si vim istam spirituales vel inhærentem habeant illæ aliquæ caeremoniæ, vel assistentem, majoris efficaciam & dignitatis sunt, quam Sacramenta veteris Sacramenti, vel Baptismus ipse Iohannis ex Bellarm. doctrina antea notata: sunt partes Testamenti novi, quod solum est ministerium Spiritus; & proinde totum novum testamentum ex (Bellarm. sententia) in scripturis non continetur: quod est nimis absurdum.

4. Bellarm. *Potest Ecclesia instituere novas caeremonias, ad effectus Spirituales.* 1. ad ornandum & repræsentandum aliquod mysterium religionis, & eo modo iuvandos rudiores. 2. ad morbos pellendos, & Dæmones pellendos, & peccata venialia purganda, idque (ut probabile est) per applicationem Christi meritorum ex opere operato.

Protest. 1. Ecclesia non vocatur ad instituta facienda: sed ad instituta Christi observanda. *Matth. 28. ult. 2.* Ad ornandum & repræsentandum quilibet potest caeremoniam instituere (Bellarm. iudice) æquè ac Ecclesia, vel Deus ipse. sic enim ille *lib. 2. cap. 8. non refert ad significationem, quis instituerit signa, modo repræsentent idem objectum.* Revera tamen, nemo potest caeremoniam aliquam instituere ad repræsentandum religionis mysterium, præter illum qui habet potestatem in religionem; in mentes hominum, ad illas illustrandas, quando & quomodo ipsi placet, & in conscientiis hominum, ad illas sibi met, & suis institutis subjiaciendas: hæc enim omnia requiruntur, ad caeremoniam talem rectè instituendam. nemo igitur præter Deum solum. 3. Nemo potest instituere caeremoniam, ad morbos curandos, & dæmones pellendos, & peccata purganda, nisi habeat potestatem hæc quomodo ipsi libet, vel faciendi, vel impetrandi ut fiant. Potestne Ecclesia instituere somnium, ut significet quietem à peccato, ut pellat dæmones, & peccata purget? somnia hæc sunt planè delira. qui hæc possunt, possunt etiam somnia convertere in Sacramenta. 4. Efficacia caeremoniarum ex opere operato,

ato, jamdudum explosa fuit ab ipsis Scholasticis Palud. silvest. Angelo, Tabien. Gabr. Abulen. Petro Sot. Mari. Alex. Thom. Bon. Ricar. ut videre est apud Azorium ib. 4. cap. 11. ubi etiam quales tabulæ proferri possint pro hac autoritate Ecclesiæ, egregiè ostendit idem Azorius. *Controversia est* (inquit) *unde habeat Ecclesia facultatem, qua remedia constituat, ad remissionem venialium peccatorum consequendam: ad quam respondeo: ex iisdem verbis habere, ex quibus habet auctoritatem à Christo, qua possit extra Sacramenta, concedere condonationes peccatorum, quas indulgentias vocamus.* assumit Durandus, n 4. d. 20. q. 3. *Scriptura de indulgentiis non loquitur expresse.* Ex Scripturis igitur non habet Ecclesia hanc facultatem cærimonias instituendi.

5. Bellarm. *Licet Ecclesiæ, instituere novas cærimonias ad aliquos fines: quia privati homines Deo inspirante, & impellente, novas cærimonias excogitarunt.*

Protest. Quasi inspiratio Dei, non Deum ipsum faceret auctorem facti, æquè ac mandatum in verbo expressum. Alioquin concludere liceret Pontificiis, eadem ratione, habere se potestatem nova etiam sacrificia & Sacramenta instituendi.

Bellarm. 2. *Synagoga addidit novum festum. Ester. 9. 1. Mach.*

4.

Protest. De istis diebus responsum est antea, quod prior fuit politicus, & posterior improbandus.

Bellarm. 3. *Apostoli novam cærimoniam instituerunt. Act. 15.*

Protest. Responsum est etiam alibi, nullam ibi cærimoniam novam fuisse institutam, sed scandalo prospectum, in veteri cæremonia toleranda.

Bellarm. 4. *Ecclesiæ potest aliquid statuere. Cæremonia autem non repugnant nova legi, Neque prohibuit Dominus, ne adderemus cæremonias, ad Sacramenta ipsius commodius & utilius administranda.*

Protest. I. Ecclesiæ nullam rem novam potest statuere, auctoritate sua. 2. Cæremoniæ carnales, Spiritu destitutæ, quales sunt omnes humanæ, repugnant perfectioni testamenti novi. III. Cæremoniæ humanæ non magis possunt facere ad Sacramenta Christi commodius & utilius administranda, quam fuerunt à Christo & Apostolis administrata, quam dogmata fidei ab hominibus excogitata, faciunt ad fidem à Christo revelatam commodius illustrandam. an putabimus, homines quosdam novos melius perfectum habere, quibus cæremoniis in Baptismo uti oporteat, quam sanctos Apostolos & ipsum Christum?

6. Bellarm. *Cæremonia ab Ecclesiâ instituta, non possunt omitti sine peccato, etiam citra scandalum.*

Min 7

Protest

Protest. Hac de re actum est de Pontif. cap. 5. in præsentiā satis responsum est : non posse ab Ecclesia institui cæremonias religiosas sine peccato, ac proinde posse sine peccato, ac debere etiam omitti.

7. Bellarm. *Cæremonia sunt res utiles . meritoria, & pars cultus divini.*

Protest. Cæremoniæ à Deo institutæ, sunt utiles, & pars cultus, quamvis non propriè meritoria: sed longè alia est ratio earum quæ ab hominibus instituuntur.

Bellarmin. *Omnes nostra cæremonia indicantur à Deo in genere. 1. In testimonio Pauli I. Cor. 14, omnia honestè & ordine fiant. 2. Cum jubemur præpositis obedire. 3. Vbi religio, & partes ejus commendantur.*

Protest. 1. Honestas & ordo consistebat optime in Ecclesia primitiva, sine cæremoniis humanis. 2. Eo ipso loco tacite prohibentur : quia nihil Ecclesiæ relinquitur, præter honestam ordinationem rerum à Christo institutarum. instituta enim & eorum ordinatio, differunt ut subiectum & adjunctum ejus externum. 3. Præpositis obediendum est dum peragunt mandata illius à quo præponuntur. 4. Religio vera honorem Deo defert secundum voluntatem ipsius, mediis ab ipso institutis : cæremonias igitur humanas non admittit.

8. Bellarm. *Sapientissime institutum est, ut in Ecclesia Latina, latine Sacramenta administrantur*

Protest. Institutum hoc est à Deo, ut Latinis latinè, Angelis Anglicè, Belgis Belgicè, administrantur. sed de hac re disputatum est tomo primo.

Argumenta nostra.

9. *Protest.* I. Cor. 7. Laqueus non est injiciendus conscientis Christianorum : id est. earum rerum necessitas non est illis imponenda, quarum relicta est a Domino libertas.

Bellarmin. *Æquum fuit, ut Apostolus non faceret præceptum, quod Dominus consilium esse voluit, at non eadem est ratio aliarum rerum, de quibus Dominus nihil in particulari præscripsit.*

Protest. Argumentum est validissimum a minore ad majus : si ne illa quidem debent præcipi, quæ Dominus consuluit, & laudavit, tum illa cettè non sunt præcipienda in religione, quæ Dominus nulla ratione approbavit.

10. *Protest.* Christus ad plenum nos instruxit, de vero Dei cultu.

Bellarmin. *Id verum est, de instructione generali, non autem de particulari*

Protest. Generalis instructio duplex potest esse : vel talis, ut

is, ut ex illa necessario sequantur, & clarè intelligantur
 quæ pertinent ad particularem instructionem, sine novo
 aliquo instituto; vel talis ut opus habeat novis institutis,
 ad sui determinationem particularem. priore modo nisi
 Christus instruxisset nos de cultu, instructio ejus non
 fuisset plena, instructio autem eo modo generalis, non
 particularis est habenda quam habemus de Cœna Domi-
 nica in pane & vino celebranda, sine singulari determina-
 tione hujus aut illius panis ac vini, in particulari, ad cu-
 jus electionem, non opus est novo instituto. 2. Aliquem
 cultum præscripsit nobis Christus in particulari. neque
 ullam instructionem reliquit de alio cultu instituendo.
 ergo omnem verum cultum præscripsit in particulari. 3.
 Omnis verus cultus generaliter præscribitur in ipso De-
 calogo, ita ut nihil insuper desit præter institutionem
 particularem. Instructio igitur Christi est particularis.
 4. Si particularis institutio alicujus cultum hominibus
 relinquatur, tum dimidiatum cum Christo regnum ha-
 bent & potestatem. 5. Si Christus tantum generaliter, &
 homines specialiter instituunt aliquem cultum, tum po-
 tiores multo in illo cultu sunt hominum partes, quam
 Christi. specifica etenim natura excellit semper generali.

11. *Protest.* Apostolus docet non esse petendam ab ho-
 minibus doctrinam de vero cultu.

Bellarmin. *Non ab hominibus qui contraria Christo docent: sed
 ab eis qui super Christum ædificant, & secundum ejus regulam, &
 doctrinam, docent in particulari, quod ille solum in genere indicavit.*
Luc. 10. qui vos audit, me audit.

Protest. I. hac ratione novum Evangelium particulare
 ab hominibus possit doceri: quia Christus tantum gene-
 raliter Evangelium indicavit: & reliquit hominibus,
 Evangelia particularia docenda. Non Potest enim negari.
 de Evangelio intelligi illa verba: *qui vos audit, me audit.* &
 revera cultus Evangelicus est pars Evangelii. 2. Aposto-
 lus expressè excludit omnes homines *Gal. 3. 15. Nullus
 superaddit.* & semetipsum in particulari, una cum Angelis,
 & Angelicis hominibus. *Gal. 1. 8. si vos aut Angelus è calo.*

12. *Protest.* Apostolus damnat omnem cultum huma-
 num, & voluntarium.

Bellarmin. *Cultum mere humanum, & proprio ingenio inventum,
 id est qui non est conformis fidei & principiis doctrina Christi, quæ au-
 tem ab Ecclesia docentur, non sunt mere humana, cum Deo inspirante
 instituuntur.*

Protest. I. Cultus ab hominibus instituti, vel eorum
 proprio ingenio inveniuntur, vel à Deo revelantur ut ab
 eis instituuntur, posterius est absurdum. 2, Cultus ab ho-
 minibus

minibus institutus, non potest esse conformis principio illi doctrinae & fidei Christianae: Vnicus est noster magister, legislator, & Dominus Iesus Christus. 3. Inspirationi divinae, tribuere caeremonias, ab hominibus institutas, nihil aliud est, quam cum Libertinis illis insanire, quos Bellar. ipse refutat de verbo Dei, *lib. I. cap. I.*

13. *Protest.* Apostolus *Gal. 5.* non patitur ullo modo ut conscientiae fidelium in servitutem redigantur.

Bellar. *Loquitur de servitute Iudaica.*

Protest. Annon eadem est ratio servitutis Romanae, & Antichristianae.

14. *Protest.* *Mat. 15. & Is. 29.* cultus rejicitur, qui oritur ex hominum traditione.

Bellar. 1. *Si pugnet cum mandatis Dei.* 2. *Si sit inutilis & inanis.* 3. *Si plures fiat, quam divina mandata.*

Protest. I. Nihil horum est, quod magis convenit Iudaicis traditionibus, quam Romanis. II. Hac ratione, distinctionem posuisset Christus, inter alios & alios cultus ab hominibus institutos. sed ille simpliciter damnat cultum ex mandato hominum, sine ulla distinctione. III. Discipuli Christi potuissent manuum lotionem uti, abusus istis correctis, si institutum ipsum per se fuisset probandum, neque potuit inutilis haberi illa caeremonia, quae mysticam habuit significationem, & illa ratione affectum, intelligentiam, & memoriam juvabat, secundum Bellarm. doctrinam.

15. *Protest.* Romanenses in suis caeremoniis partim imitati sunt Gentes, partim Iudaeos.

Bellar. 1. *Gentiles etiam & Iudaei, habuerunt caeremonias aliquas similes Baptismi & Cene Dominicae.*

Protest. Nos tamen non ab ipsis, sed à Christo recipimus haec Sacramenta. hic igitur non datur locus imitationi.

Bellar. 2. *Ceremonia Iudaica figura fuerunt nostrarum.*

Protest. Deus igitur instituit figuras rerum ab hominibus instituendarum. ponatur hoc inter convitia illa quibus Deus afflicto nomen & tabernaculum Dei. *Apo. 13.*

Bellar. 3. *Discrimen est in fine, & intentione. Ritus Gentilium fiebant ad cultum Daemoniorum: nostri sunt ad colendum verum Deum.*

Protest. Intentionem & finem varium non ponere sufficiens discrimen, disertis verbis testatur Moses, *Deut. 12. 31.* *Non facito sic, Iehova Deus tuus, ubi (ut Cajetanus observat) praecipitur ad litteram, ne colant Deum, similibus caeremoniis & ritibus, quos servarunt ethnici, colentes elohe sua.*

16. *Protest.* Augustinus *Epist. 119.* conqueritur quod multi-

multitudine cæremoniarum ita aliqui Ecclesiam (etiam
io tempore) oneraverint , ut tolerabilior sit conditio
adæorum.

Bellarmin. Loquitur de cæremoniis , quas privati homines , & ma-
imè muliercula , sibi imponant.

Protest. I. Loquitur expressè de illis cæremoniis , qui-
us religio premebatur , & humanis præsumptionibus subiciebatur.
Loquitur de sarcinis talibus quales Iudaicæ fuerunt : id
est publicis , non privatis.

17. *Protest.* Cæremoniæ huiusmodi tollunt discrimen
tamen quod Deus voluit esse inter Iudæos , & Christia-
nos : quia pædagogiam Iudaicæ similem habent.

Bellarmin. Discrimen in eo versatur , quod cultus Iudaicus , quate-
nus Iudaicus , id est veteris testamenti , erat principaliter externus &
corporalis : Christianus autem cultus est principaliter internus & spi-
ritualis.

Protest. I. Ut cultus aliquis sit principaliter corporalis ,
& minus principaliter spiritualis , hoc est planè impossi-
bile. spirituale enim principatum semper obtinet , ubi
conjungitur cum corporali. II. Hac ratione , potuissent
omnes veteres cæremoniæ continuari , hac lege , & con-
ditione , ut subjicerentur cultui spirituali.

18. *Protest.* Lex illa semel Ecclesiæ dicta , æterna ma-
net : quod præcipio tibi , hoc observabis , ut facias , non
dedes quicquam , nec detrahes.

Bellarmin. Prohibet Dominus additionem corrumpentem.

Protest. Legi perfectæ , quicquid additur legis , & cultui
perfecto quicquid additur cultus , est additio corrumpēs :
quia perfectionem ejus negat , & ita corrumpit. corrup-
tio perfectionis , est æque in redundantia membri , ac in
defectu . sed miserum hoc subterfugium , cum aliis hic à
Bellarmin. repetitis , satis antea fuerunt detecta : *Tom. I.*
de Jurisdictione Pontif. Rom. & Tom. 2. de cultu Sancto-
rum. hic igitur eadem cum *Bellarmin.* repetere non libet.
Illud tamen addidisse juvabit : Pontificiorum cæremo-
nias varias , ex confessione gravissimorum virorum , ip-
sorum faventium esse additiones corrumpentes. Documento
est illud quod Ludovicus Vives in Aug. de civit. lib. 8.
cap. ult. habet : *Mos nunc est , quo tempore sacrum celebratur*
Christi mortis , ludos nihil prorsus à scenicis illis antiquis differentes
populo exhibere , turpe est , ludos fieri , in re maxime seria , peraguntur
autem cum magno scelere , atque impietate , non tam eorum qui vel
spectant , vel agunt , quam sacerdotum , qui ejusmodi fieri curant.

LIBER SECVNDVS.

DE BAPTISMO.

CAP. I. *Quaestio. I. Est de necessitate Baptismi.*

T H E S I S I.

Bellarmin. Nulla quaestio est, quin Baptismus sit necessarius salutem, ex divino Christi mandato, id enim Calvinus fatetur. Sed controversia est, an sit necessarius ut medium ad salutem, ita ut quis non baptizetur, pereat, etiamsi forte ob ignorantiam excusetur praevaricatione praecepti.

Protest. Concedimus nos Baptismi Sacramentum esse necessarium, non tantum ut rem praeceptam, sed etiam ut medium salutis ordinarium: ita tamen ut negemus necessitatem illam esse tam absolutam, ut in omnibus non baptizatis, etiam parvulis, negatio ipsa baptismi, certum argumentum perditionis.

Argumenta Bellarmini.

2. Bellarm. *Ioh. 3. 5. Nisi quis renatus fuerit, ex aqua Spiritu sancto, non potest intrare in regnum Dei.*

Protest. I. Bellarm. *cap. 5.* fatetur Baptismum non fuisse absolutè necessarium, eo tempore quo Dominus hæc verba habuit cum Nicodemo: neque ante diem Pentecostes. sed Dominus loquitur ibi de illa necessitate quæ tum temporis debuerat a Nicodemo, & omnibus Magistris Israelis agnosci *vers. 10.* non loquitur igitur de necessitate Baptismi externi. *II.* Bellarm. etiam *cap.* concedit Baptismum fluminis vel aquæ, non esse ad necessarium, quin possit per Baptismum fluminis vel Spiritus, in vera conversione, aliquando suppleri. quod cum de adultis concedatur, non potest de parvulis negari, nisi admodum inconsiderate, & absurdè. *III.* Necessitas in verbis illis Christi, est regenerationis, ut effecti, *vers. 3.* & Spiritus ut propriæ ejus causæ, *vers. 6.* Aquæ fit mentio, ut mediū forsan ordinarii, ad regenerationem Spiritus pertinentis, sed non ut eandem cum illa necessitatem habentis sic Alexander Alensis *p. 4. q. m. 9. a. 4. s. 5.* ex Glossa super *Hebr. 11. Nisi quis renatus fuerit, id est qui non fuerit regeneratus ea regeneratione, qua rescuntur ex aqua & Spiritu sancto, non salvabitur, ea vero renascuntur homines diversis modis: id est necessaria planè est illa regeneratio, quæ in externo Baptismo repræsentari & obliquè*
sole

set: sed tamen illa regeneratio alio modo per Spiritum
ecitur in parvulis quibusdam, & aliis, absque externo
Btis. Idem *Alex. Al. p. 4. q. 6. m. 7.* eandem explicatio-
nem confirmat ex Hugone: & conclusionem huiusmodi
fit: *Vnde intelligitur, illud verbum Domini, nisi quis renatus fue-*
rit, &c. nisi salvetur fide Christi, quod habetur ex illo verbo Domini:
qui credit in me, non morietur in aeternum.

1. Bellarm. *Semper Ecclesia credidit, infantes perire si absque*
Btismo, de hac vita recedant.

Protest. I. Ecclesiam semper hoc credidisse, non potest
probari. *II.* Ecclesia circa tempora Augustini, cujus
auctoritas præcipue urgetur, credidit etiam illos infantes
perire, qui absque Cæna Dominica de hac vita recedunt
Maldonatus in *Ioh. 6. Augustini, & Innocentii primi senten-*
tia fuit, quæ sexcentos fere annos viguit in Ecclesia, Eucharistiam
autem infantibus necessariam esse. Illam autem sententiam aequè fun-
dam putabant. Io. 6. § 3. atque alteram Ioh. 3. 5. quos locos etiam
plane similes Tolentius observat.

4. Bellarm. *Christiani non nascuntur, sed fiunt.*

Protest. I. consequentia illa nulla est: ergo non possunt
eri salvi, nisi per Baptismum externum. *II.* Sensus
aut axiomatis est, quod non corporalis, sed spiritualis
nativitatis virtute fiant Christiani veri, quæ etiam *secun-*
dam dispensationem consueta gratia (ut Alexander Al. obser-
vat) sequi videtur nativitatem corporalem, quamvis non
sint, qui in utero sanctificantur.

Argumenta nostra.

5. *Protest. Gen. 17. Ero Deus tuus & seministi tui. Filii eorum*
ut participes sunt benedictionis Abrahamæ, sunt filii Dei,
iam quum primo nascuntur.

Bellarmin. *Spirituales promissiones ad nos descendunt, non per*
naturalem generationem parentum, sed spiritualem regenerationem
Christi. Nos tunc incipimus esse filii Abrahamæ, cum incipimus esse Chri-
stii, vel fratres. id autem certum est, non fieri, nisi per Baptismum.

Protest. I. Spiritualem regenerationem esse necessa-
riam ad solidam promissionum participationem, nos qui-
dem fatemur: sed illam regenerationem esse partem pro-
missionum & singulari modo ad fidelium filios pertinere,
videris ipsius formula manifestè declarat. *II.* Filii
Christi incipimus esse per fidem, ante Baptismum. *III.*
baptizantur proprie homines, quia pro filiis Dei haben-
tur, non ut incipiant esse filii. Alioquin ratio nulla esset,
quare filii infidelium non æquè baptizarentur ac filii fi-
delium.

6. *Protest. I. Cor. 7. 14. Liberi vestri sancti sunt.* Bellarm.

I. Sancti-

1. Sanctificari etiam ibidem dicitur conjux infidelis, per fidelem. si hoc solo non potest perveniri ad remissionem peccatorum.

Protest. I. Sanctificari dicitur conjux infidelis non simpliciter, sed quoad conjugii usum: sicut omnes creature ad suum usum sanctificantur *I, Tim. 4. 5.* Liberi autem fidelium sancti simpliciter dicuntur, non quoad usum aliquem humanum, sed in relatione ad Deum. *II* Conjux infidelis, propter fidelem non est capax Baptismi: sed liberi fidelis parentis sunt eo ipso nomine capaces Baptismi: dispar igitur est ratio sanctitatis. *III* Sancti dicuntur liberi fidelium, quia fœdere includuntur, & Ecclesiæ debent accenseri: sicut apparet ex oppositione quæ in textu habetur, inter parentes sanctificato & non sanctificatos, liberos immundos, & sanctos.

Bellarmin. 2. Liberi tales dicuntur non immundi, id est infame & spurii, sed sancti. id est legitimi & liberi à civili ignominia.

Protest. Hac ratione, nihil plus tribueret Apostolus liberis fidelium quam infidelium: neque conjugii fideli quam infideli: quæ planè repugnant tam verbis quam scopo ipsius.

Bellarmin. 3. Dicuntur sancti, quia consecrantur Deo per Baptismum, & in Dei timore educantur.

Protest. I. Hoc nullum locum haberet in fidelium liberis, magis quam infidelium, ut per Baptismum consecrarentur Deo, nisi antecedentem aliquam relationem haberent ad Deum. *II.* Hoc non confirmaret conjugii parentum sanctificationem, quia locum etiam habere potest in liberis ex scortatione susceptis.

Bellarmin. Quamvis res mala non potest fieri bona, per conjunctionem fidelis; res bona tamen potest fieri melior.

Protest. Sed quæstio fuit, utrum conjugium fidelis cum infideli res esset bona, necne: quod non potuit ullo modo probari ex fructu, communi rei bonæ, & malæ.

Bellarmin. 4. Sanctificari dicitur conjux infidelis, per fidelem, quia discit servare leges conjugii.

Protest. I. Observatio legum conjugii reperiri potest inter duos infideles: potest etiam desiderari, inter duos fideles. *II.* Liberi nati ex conjugio legitimo, quamvis omnes leges non observentur, non ideo fiunt magis immundi, illa immunditia, quæ sanctitati opponitur.

7. Protest. Prophanatur Baptismus, cum datur ei qui non pertinet ad Christum.

Bellarmin. Baptismus non prophanatur cum datur immundis, sed ipsos mundat.

Protest. Quidni igitur, infidelium liberis, & ipsis infidelibus, etiam invitis daretur.

8. Protest.

8. *Protest.* Infantes Iudæorum qui ante octavum diem moriebantur, non perierunt. Ergo nec infantes Christianorum, qui moriuntur antequam Baptizentur.

Bellarmin. 1. *Totum hoc argumentum constat ex rebus incertis.*

Protest. Hoc argumentum certum & firmum habetur, Cajetano, in 3. q. 68. a. 1. & 2. à Tilmanno Segeberensi, de Sacram. l. 7. c. 1. à Thoma Elifio, de Baptis. a. 3. & à Cassandro, de Baptismo inf. ubi priora testimonia rolixè leguntur, & approbantur.

Bellarmin. 2. *Multi veterum negant Circumcisionem datam in remedium contra peccatum.*

Protest. Bellarm. ipse l. 2. c. 13. Testatur Alexandrum, Bonaventuram, Scotum, Gabrielem, tantum tribuisse Circumcisioni, in justificatione, quantum tribuunt Baptis. & cæteros habuisse Circumcisionem pro justificationis conditione sine qua non. Quoad necessitatem igitur nulla est inter Scholasticos controversia.

Bellarmin. 3. *Non scimus, an ante octavam diem haberent infantes Iudæorum aliquod remedium, & quod illud esset.*

Protest. Scimus externum nullum remedium in Scripturis revelari, & scimus etiam de remediis ad salutem necessariis, Scripturam non tacere.

Bellarmin. 4. *Nunc est determinatum à Christo certum remedium, communissimum, & facillimum, præter quod non licet fingere aliud.*

Protest. I. Tunc etiam determinatum fuit certum remedium, præter quod non licebat fingere aliud. Communitas autem & facilitas Baptismi, nullum levamentum offert iis infantibus qui sine Baptismo moriuntur. II. Determinatio quæ in novo Testamento habetur, non contrahit Dei gratiam, neque fidei virtutem solvit, aut fidelium conditionem deteriore, vel consolationem minorem facit.

9. *Protest.* Alienum est planè à misericordia Dei, ut omnes liberi fidelium, qui sine Baptismo moriuntur, in eternum perirent. Hoc est argumentum Gabrielis, Gersonis, Cajetani, & authorum antea ex Cassandro citatorum, cum multis aliis.

Bellarmin. 1. *Dei judicia sunt occulta.*

Protest. I. Sed occulta Dei judicia, nunquam fiunt manifesta, per Sacramentorum dispensationem, ubi cætera omnia sunt paria. II. Occulta est etiam Dei misericordia. Nulla igitur est hac in parte differentia, quin non Baptizati, occultè possint esse vasa misericordiæ, æque ac iræ.

Bellarmin. 2. *Parvuli habent originale peccatum.*

Protest.

Protest. Quod pariter habent omnes, non potest e ratio disparitatis.

Bellarmin. 3. *Qui in infantia moriuntur, si predestinati sint, in dubio Baptizantur.*

Protest. Qui non Baptizantur ergo, ex sententia p novercæ, Ecclesiæ Romanæ, sunt omnes reprobi, *quis cognovit mentem Domini, aut quis ei fuit à consilio?* Nos cert scimus ex mente Dei revelata, fideles non debere de si mortuis contristari, sicut ethnici, qui spem non habent. *1. Thes. 4. 13.*

CAP. II. *Questio 2. Est de ministro Baptismi.*

1. Bellarm. 1. *Ius Baptizandi ex officio ordinario convenit si sacerdotibus. 2. Diaconis quoque ex officio convenit Baptizare, seu absentia sacerdotum, aut eorum jussu. 3. Laicis Baptizatis, & etiam non Baptizatis, licet Baptizare, in casu necessitatis, si sciunt ritum, non solemniter. 4. Fœmina etiam in extrema necessitate possunt Baptizare.*

Protest. Nos quia jus Baptizandi proprium effectum e vocationis, qua jus illud communicatur, & Bellarm. ip concedit, jus ex officio aut vocatione ordinari a solis ministris Ecclesiasticis convenire qui ad hoc ipsum ordinatur neque extraordinarium officium alicui super hac ordinariè concessum, ostendi potest, ministris illis sol licere dicimus Baptizare, quibus Baptizandi potestas e commissa. Fundamentum autem contrariæ sententiæ quod in absoluta Baptismi necessitate collocatur, in pri re disputatione fuit eversum.

2. Bellarm. *Sephora uxor Moysi, filium suum circumcidit, & modo virum suum à mortis periculo liberavit Exod.*

4. *Protest.* I. Ius circumcidendi non legitur specialit certo alicui ordini hominum commissum, ut ex offic ip sis conveniret. Impar igitur est ratio Circumcisionis, Baptismi. II. Quod Sephora fecit, fuit ante politia in Ecclesia Israelitica constitutam, & tempore magni confusionis. nihil igitur inde concludi potest de Eccle bene constituta. III. Si verum sit, quod Bellarm. affi mat (*Mosem significasse uxori, ut ipsa hoc faceret quando ille non p terat*) tum Sephora extraordinarium mandatum habuit videtur. IV. Non fecit hoc Sephora ut saluti pueri coi suleret, aut ex obedientia erga Deum, sed ex animi pe turbatione, sicut ex illis verbis apparet. *sponsus sanguinum mihi es.* Nihil est igitur in isto facto, quod in exemplum trahi potest.

Bellarmin. *Deus placatus est ob illam Circumcisionem.*

Protest.

Protest. Placatus etiam fuit aliquo modo erga Gentes las quæ perversè eum colebant. I. Reg. 17.

Bellarmin. *Hoc fuit quia Deum verum vero ritu colebant, non via ritum aliquo à se excogitato utebantur.*

Protest. Sic & hic placatus est Deus, quia Circumcisio ipso instituta aliquo modo fuit observata, non quia ephora sese huic negotio ingerebat.

3. Bellarm. *Omnes tenentur in articulo necessitatis docere & instruere ignorantes, præsertim in periculo aeternæ salutis: ergo etiam & baptizare.*

I. *Protest.* Eadem consequentiæ ratione, licebit etiam omnibus, in articulo necessitatis, sacramenta reliqua, Eucharistiæ, Pœnitentiæ ordinis, confirmationis, & extremæ unctionis administrare. II. Privata & fraterna institutio est officium omnium fidelium, pro facultate, & occasione, quam habent, etiam extra articulum extremæ necessitatis. sed publica, ministri locum in docendo occupando, nemini licet, nisi legitimè vocato. III. Institutio simpliciter considerata, non est actus potestatis: sed charitatis. Sed baptizare semper & ubique est actus potestatis.

3. Bellarm. *Philippus Act. 8. Ananias Act. 9. Quicum Petro confuerunt Cornelio Act. 10. baptizabant. & sic etiam alii præter Apostolos, Presbyteros, aut Diaconos, Act. 2.*

Protest. I. In Ecclesia primitus constituenda, quædam extra ordinem facta sunt, quæ non sunt observanda in Ecclesia constituta. II. Philippus & Ananias extraordinarii fuerunt ministri, & singularem habuerunt relationem. Qui fuerunt cum Petro, iussu Petri baptizabant, neque probari potest eos fuisse laicos. Eadem etiam ratio, *Act. 2.*

5. *Protest.* *Mat. 28. 19. Docete, Baptizare, hæc dicuntur solis Apostolis, & ministris verbi.*

Bellarmin. I. *Non est certum, an hæc dicta sint solis Apostolis.*

Protest. I. Certius nihil esse potest, quam docendi & baptizandi munus hisce verbis conjungi. II. Vel solis Apostolis directè & immediatè hæc dicta fuerunt, vel illi æquè generalia mandata habuerunt, ac ipsi Apostoli. III. Certum est hæc non fuisse dicta hominibus privatis, paganis, mulierculis.

Bellarmin. 2. *Apostolica facta mandatum hoc exposuerunt: urgente scil. necessitate licere omnibus Baptizare, quamvis aliqui ad huiusmodi speciale officium pertineat.*

Protest. I. In actis Apostolorum, nihil omnino legitur de privatis Christianis absque speciali revelatione baptizantibus, nedum paganis, & mulieribus. II. Apostolo-

rum

rum facta non repugnant eorum doctrinæ: sed Bapti-
laicorum & laicarum, non tantum Apostolorum, sed i-
forum etiam Pontificiorum doctrinæ repugnat Sic eni
Bellarm. de Sacra. l. 1. c. 27. *Dua sunt Theologorum sententiæ*
aliqui, ut Cajetanus, Sotus & Ledesmius, volunt in ipso etiam mi-
nistro esse virtutem operativam efficienter. & instrumentaliter, ut est
Sacramento. & secundum hanc sententiam, in verbis Sacramentalibus
virtus est operativa dependenter à ministro, tunc enim solum illa ver-
ba habent virtutem, dum conjunguntur cum virtute, quæ est in ministro.
Alii sentient ministrum solum concurrere, applicando Sacramenta,
secundum hanc sententiam, verba Sacramentalia non habent virtutem
& proinde non sunt Sacramentalia, nisi quando moventur à Deo ut i-
nstrumenta: non autem moventur à Deo ut instrumenta nisi quan-
pronunciantur ab eo cui ipse commisit. Cum neutra harum sen-
tentiarum conciliari ullo modo potest, administrat
Sacramenti per hominem paganum, privatum, aut quem-
cunque, qui non habet virtutem Sacramenta ministran-
sibi ut instrumentis & ministris Dei, à Deo ipso com-
missam.

CAPVT III.

Quæstio 3. est de fide, quæ requiritur in Baptismo pa-
vulorum. Sed hic nulla controversia formatur à Bel-
larm. quæ nos attingit: Animadvertendum tamen breviter
in propositiones quasdam Bellarm.

T H E S I S I.

Bellarm. *Infantes non justificantur sine ulla fide.*

Protest. Verum quidem hoc est, si intelligatur de
gratia illa quæ est principium fidei, & eadem relatione
ad Deum in Christo constituit, cum fide actuali Bellarm.
tamen nihil efficientiæ tribuit fidei in justificatione pa-
vulorum. hæc enim sunt ejus verba, de Sacram. effectibus
lib. 2, cap. 1. *disco opus operatum excludere fidem ab efficientia gratiæ*
Sacramentalis.

2. Bellarm. *Infantibus in Baptismo infunditur habitus fidei*
speciei, & charitatis.

Protest. I. Hoc nihil pertinet ad fidem quæ requiritur
ad Baptismum: illa enim antecedere debet Baptismo
ipsum, non per eum infundi. II. Omnibus baptizatis
istos habitus non infundi, experientia ipsa probat: qui
Christianorum liberi multi, à Turcis abrepti, & educati
aliam nullam inclinationem aut dispositionem ostendunt
ad fidei actus, quam liberi Turcarum. III. Deum tantum
quibusdam, cum Baptizantur, habitum, vel principium
gratiæ

ratiae infundere, non negamus. I V. Baptismus exter-
us non potest esse phylicum instrumentum infusionis
ratiae: quia non habet eam ullo modo in sese. Deus igitur
potest vel ante, vel post Baptis. eandem gratiam
communicare.

3. Bellarm. *Fides duplex requiritur in Baptismo, actualis una,
quae praecedat Baptismum, ut dispositio quadam: quae quidem ut pluri-
um non est ex habitu fidei, Altera est, quae sequitur baptismum,
quae est pars essentialis justificationis, & non est actus, sed habitus.*

Protest. Repugnat haec distinctio. I. Scripturae, quae
lem justificantem antecedere docet Baptismum. Act. 15.
2. Rationi, & experientiae, dictanti, eadem plane fide
cipi baptismum, qua recipitur fructus baptismi. I I I.
onfessionem ipsius Bellarm. quae exstat lib. 2. de effect. Sa-
um. cap. 13. *Adulti per fidem & contritionem veram justificantur,
tequam reipsa ad Sacramentum accedant.*

C A P. I V. Quæstio 4. est de effectis Baptismi.

1. Bellarm. *Baptismus reipsa tollit omnia peccata, ita ut non solum
imputentur, sed nec sit, quod imputari possit ad culpam.*

Protest. I. Vere quidem hoc dicitur (ut Alex. Al. &
onaventura observant) quando plene percipitur efficacia Ba-
ptismi sed ut statim hoc fiat, & ordinarie, repugnat. I.
sertis verbis Scripturae quae hanc sententiam mendacii
zusat. I. Iohan. 1. 8. 2. Orationi Dominicæ omnibus
ptizatis præscriptæ: *remitte nobis debita nostra.* I I I. Ex-
perientiae communi baptizatorum, qui sentiunt in semet-
ipsis carnem adversus spiritum concupiscentem: & ob-
ixii sunt, malispænae, quæ a malo culpæ nunquam se-
rantur. I V. Sententiæ Scholasticorum, qui gratiam
baptismalem dicunt esse incipientium non perfectorum.

2. Bellarm. *Probatum hoc ex phrasibus mundandi, lavandi,
tendi, delendi, auferendi, quæ in Scripturis usurpantur.*

Protest. I. Non de Baptismo tantum istæ phrasæ ad-
bentur, sed & de condonatione peccatorum, ante ip-
m baptismum institutum, & post baptismum recep-
m admissorum. Nihil igitur pertinent ad singularem
efficaciam Baptismi magis quam fidei & pænitiæ de-
onstrandam. I I. Phrasæ istæ omnes recte explicantur
creatus abolitione perfecta, & vitii vel maculæ inchoa-
mortificatione.

3. Bellarm. *Tolli dicuntur macula, inquinamenta, iniquitates.*

Protest. Tolluntur hæc, tam in baptismo efficaci, quam
in Baptismo: sed ita ut possint amplius aut magis
tunc tolli, in dies 2. Cor. 4. 16.

N

4. Bellar.

4. Bellarm. *In figuris Baptismi, verè & proprie aliquid su-
effectum.*

Protest. Quamvis figuras externi Baptismi non agnosca-
mus, concedimus tamen in efficaci Baptismo, peccata ve-
rè ac proprie tolli.

5. Bellarm. *Mundatio justificationis comparatur rebus verè &
proprie mundis.*

Protest. I. Sic etiam fideles & antequam baptizantur
& postea ex peccato aliquo resurgentes, sunt verè &
proprie mundi. II. Perfectionem justitiæ ne ipsi qui
dem Pontificii tribuunt baptizatis.

6. Bellarm. *In Adam omnes sunt verè mortui & Christus verè
moriebatur: ergo qui sunt in Christo verè justificantur.*

Protest. Quis dubitat?

7. Bellarm. *Quomodo sumus vere regeniti, & vivificati, si adhuc
mors in nobis manet?*

Protest. Quemadmodum vitæ principium consistere po-
test, cum mortifero vulnere, quod sanari incepit, se-
nondum perfectè curatur.

8. Bellarm. *Lux & tenebra, peccatum & justitia non possunt si-
mul habitare.*

Protest. Ita scilicet ut dominetur utrumque. Sed Pon-
tificii ipsi concedunt peccata illa quæ venialia ipsis dicun-
tur, justitiæ posse cohabitare, idem etiam fatentur de
vetere homine, carne, & concupiscentia.

Bellarmin. *Concupiscentia non est peccatum, nisi quando libera ve-
luntate ejus desiderius consentimus.*

Protest. Apostolus disertè dicit esse peccatum. Rom. 7. 8
mortificandam eam ubique monet.

9. Bellarm. *Deus odio habet peccatum: punit igitur ubi mane-
re potest illud quod dignum ei*

Protest. I. Nihil hoc ad Baptismum, magis quam resi-
piscientiam. II. Manere potest illud quod dignum ei
odio & pæna, sine vindicta prosequente: alias peccatum
nunquam tolleretur à Deo, Deus enim ut vindex, no-
n tollit peccatum. III. Odium peccati consistere pote-
cum dilectione peccatoris. Qui odit vitia, non statim ho-
mines odit. IV. Bellarm. non potuit negare omnem pœ-
nam peccati in regenitis tolli: ipsius enim defensio ex-
stat, de Purgator. l. 1. c. 11. *Mors est vera pæna peccati originalis
& eam luunt homines justis.* Quamvis igitur sententiam Pon-
tificiorum istis verbis proponat: *Baptismus tollit ac delet ve-
 omnem culpam & pœnam.* in probatione tamen nullam pœ-
nam facit mentionem: quia experientia communis docet, Ba-
ptizatos mori, etiam ante novum peccatum admissum
sophistica hæc disputandi ratio est nimis turpis & pu-
denda. Lectores vel cæcos, vel socordes spondebat si-
Bellarminus, 10. Bellarm

10. Bellarm. *Baptismus non facit homines impeccabiles.*

Protest. An satis sanus fuit Bellarm. cum simul nobis obiecit, quod peccata per Baptismum tolli negamus: & tamen per Baptismum impeccabiles homines fieri affirmamus?

Bellarmin. *Baptismus id non efficit, ut Baptizati non possint gratiam etiamittere, nisi nolint credere.*

Protest. Baptismus efficax ad gratiam per fidem illud oculodubio efficit, ut gratia illa non possit amitti, dum tamen fides manet. Nihil est aliud quod nos hac de re temur.

11. Bellarm. *Per Baptismum non liberantur homines à servando lege Dei,*

Protest. Tantum hoc abest à nostra confessione, ut con- a planè credamus, per Baptismi foedus obligari homi- es ad legem Dei servandam: quamvis salutem ex gra- a, non ex lege, in Baptismo promitti sciamus.

12. Bellarm. *Non liberat Baptismus homines ab obligatione Ec- clesiastica legis.*

Protest. Nullius legis legitimæ obligatio tollitur per le- titimum Baptismum.

13. Bellarm. *Per Baptismum non fiunt irrita omnia vota.*

Protest. Non quidem illa quæ in Baptismo ipso, vel actu, el virtute continentur.

14. Bellarm. *Sola memoria Baptismi, non possunt dimitti pecca- quæ fiunt post Baptismum.*

Protest. Neque nos hoc affirmamus: sed fide ac resipi- entia ex memoria Baptismi renovata, peccata quæ post ptismum fiunt remitti docemus.

Bellarmin. *Baptismi efficacia non extendit se ad futurum, sed solum præteritum.*

Protest. I. Contrarium docent Scholastici ipsi, de Ho- ine fictè & hypocriticè ad Baptismum accedente: quod il quamvis fictè accedat & postea etiam committat peccata mortalia: ione tamen recedente, Baptismum cum fide & contritione suam effi- iam habere. Alex. Al. p. 4. q. 8. m. 7. a. 2. s. 2. II. Bell. ipse de ectu Sac. l. 2. c. 19. characterem baptismi indelebilem e contendit, & perpetuo manere: & eundem chara- erem Sacramentum, simul & rem Sacramenti. Sacramentum itur baptismi perpetuo manet.

C A P V. *Quæst. 5. est de Baptismo Iohannis.*

I. Bellarm. *Baptismus Iohannis non fuit Sacramentum idem cū ptismo Christi.*

Protest. Non quidem circumstantiis omnibus & singu- sed essentia tuit idem.

Bellarmin. 1. *Baptismus Iohannis ab ipso Iohanne institutus erat.*
Protest. I. Respondet Alex. Al. p. 4. q. 6. m. 8. *A Iohanne quidem ministerio : sed à Deo. auctoritate & precepto.* II. Sacrificia multa simili modo fuerunt instituta à primis Patriarchis : & tamen eadem fuerunt sacrificia , cum per Moysen instituebantur.

Bellarmin. 2. *Passim vocatur baptismus Iohannis.*

Protest. Respondet ipsemet Bell. de Sacram. lib. 1. cap. 23. *quomodo lex verus dicitur lex Moysi, cum tamen eam Moyses non instituerit proprie, sed tantum promulgaverit*

Bellarmin. *Baptismus Iohannis non habuit invocationem Trinitatis.*

Protest. Habuit saltem implicite Patet enim ex baptismo Christi, Iohannem prædicasse doctrinam de tribus personis divinis : suam autem doctrinam baptismo confirmabat.

Bellarmin. 4. *Iohannis Baptismus non fuit institutus sub novo Testamento.*

Protest. I. Eodem modo , quo sacrificia Patriarcharum instituta fuerunt sub veteri testamento. II. Christus ipse contra testatur. Luc. 16. 16. *Lex & Propheta usque ad Iohannem : ab eotempore , regnum Dei evangelizatur.*

2. Bellarmin. *Baptismus Iohannis, non habuit eandem vim & efficaciam quam habet baptismus Christi.*

Protest. 1. Bellarmin. nullam hujus assertionis probationem ex Scripturis adfert , præter illa verba. Mar. 1. *ego baptizo aqua ille autem spiritus :* de quibus antea satis fuit disputatum.

2. Bellarmin. ipse hoc in loco concedit : *Baptismus Iohannis potuisse remittere peccata , ex devotione & fide accedentium , vel etiam ex contritione , quam homines concipiebant ex concionibus & baptismo Iohannis.* Majorem autem vim & efficaciam probavimus antea , nulli Sacramento novi Testamenti tribuere debere.

3. Bellarmin. *Post Baptismum Iohannis. necessario percipiendum erat Christi Baptismus.*

Protest. Hac propositione contradicit Bellar. Magistro sententiarum. l. 4. d. 2. qui ab Alex. Alenf. p. 4. q. 6. m. 7. I. adversus Bellarmini similes fusè propugnatur. Ita manifeste (inquit) contradicere Magistro sentent. & ita subterfugere verb. Hieronymi, & ea quæ satis evidenter insinuantur in Scriptura, Act. 8. videtur inconveniens &c. De Scripturis à Bella. huc detortis actum est antea, si historia excipiat, quæ jam perpendenda restat.

4. Bellarmin. *Credibile non est , inter tot millia, quos Apostoli in Hierusalem baptizaverunt, Act. 2. 4. 8. nullum fuisse à Iohanne antea baptizatum , si verum est quod Marcus dixit cap. 1. Universos Hierosolymitanos à Iohanne baptizatos.*

Protest. I

Protest. I. Respondet Cajet in Mar. 1. *Sensus est, non quod omnes egredientes ad eum audiendum baptizarentur (multi enim non receperunt ejus baptismum) sed quod omnes egredientes ad suscipiendum baptismum baptizabantur non a discipulis, sed ab ipso Iohanne. II.* Equè credibile est, inter illa millia, Act. 2. 4. 8. nullum fuisse à Iohanne baptizatum, ac nullū a Discipulis Christi baptizatum: illi enim plures baptizarant, quam Iohannes, Ioh. 4. 1. 3. Inter illa millia hominum qui die Pentecostes baptizabantur, multi eo tempore confluxerant, ex omni natione sub cælo. Act. 2. 5. plus quam credibile est, ipsos non fuisse à Iohanne Baptizatos.

Argumenta nostra.

5. Protest. Eadem fuit doctrina, idem ritus, eadem gratiæ oblatio, in Baptismo Iohannis, & Christi. Idem igitur Baptismus erat, quoad substantiam & efficaciam ejusdem.

Bellarm. 1. *Non verum est eandem fuisse doctrinam Iohannis, & Christi, nisi in eo sensu, quod nihil contrarium docuit Iohannes Christo.*

Protest. I. Eadem fuit summa doctrinæ Iohannis. Matth. 3. 2. & discipulorum Christi. Mat. 10. 7. Luc. 10. 9, *respicite, appropinquavit enim regnum calorum.* II, Totum Christum docuit Iohan. 1. eum scil. esse filium illum Dei, & agnum illum Dei.

Bellarm. *Quod vocavit eum agnum Dei, potuit referri ad innocentiam, & mansuetudinem, etiamsi vittima non fuisset.*

Protest. Sed vocavit eum, agnum illum Dei, qui tollit peccata mundi. an potest hoc alio referri quam ad redemptionem Christi? Illustrior fuit doctrina Iohannis de Christo, quam fuit doctrina discipulorum Christi ante resurrectionem ejus.

Bellarm. 2. *Doctrina nihil facit ad Sacramenti essentiam & veritatem.*

Protest. Verbum igitur, promissio, fœdus Dei, nullius sunt numeri in Pontificiorum Sacramentis.

Bellarm. 3. *Hæretici qui habent falsam doctrinam, habent Sacramenta vera.*

Protest. Sunt gradus varii falsitatis. qui non profitentur aliquo modo doctrinam illam veram, qua proprie nititur aliquod Sacramentum, illi non vere habent Sacramentū tale.

Bellarm. 4. *Oblatio gratiæ, non fuit eadem in utroque Baptismo. nam Baptismus Iohannis sequebatur penitentia, ut ejus effectus. Baptismus autem Christi præcedit, ut ejus dispositio. Remissio autem peccatorum tribuitur Baptismo Christi, ut immendatus ejus effectus: sed penitentia Baptismo Iohannis, non Baptismo tribuitur. Mar. 1. 4.*

Protest. Inania & mere commentitia sunt hæc subterfugia. Nam. 1. Humilis confessio peccatorum, & proinde resipiscentia, antecedeat Baptismum Iohannis. *Mar. 1. 5.* 2. Mortificatio peccati, atque adeo resipiscentia, est etiam effectum Baptismi Christi. *Rom. 6. 3.* Si remissio peccatorum effectum fuit pœnitentiæ, & pœnitentia effectum Baptismi Iohannis, tum ipsa remissio fuit etiam effectum ejusdem Baptismi, de mediata & immediata Sacramentorum operatione disputatum est antea suo loco.

6. *Protest.* Suavissima consolatio est Christianorum, quod eodem baptismo baptizantur quo Christus fuit baptizatus. sed Christus baptizatus fuit baptismo Iohannis. Baptismus igitur Christianorum idem est cum Baptismo Iohannis.

Bellarmin. 1. *Baptismus Christi, ipsi Christo tribuere vix possumus sine ejus injuria: quia videretur indiguisse regeneratione, & adoptione.*

Protest. I. Simili ratione concludere posset Bellarm. Christo non posse tribui Circumcisionem, Paschatis, & Eucharistiæ communionem, aut Baptismum ipsum Iohannis: quia videretur indiguisse gratia horum Sacramentorum. II. Internum & spirituale baptismum non dicimus, Christum accepisse, sed dedisse: ut autem ostenderet se Baptismum externum in istum usum sanctificasse, externum illum Baptismum accepit, quem sanctificavit, & hoc est quod Scholastici ex Patribus tradunt: *Baptismus vim & virtutem suam habet a contactu carnis Christi Alex. Al. p. 3. q. 8. m. 4. Thom. 3 q. 39. Cajet. in Matth. 3.*

Bellarmin. 2. *Quicquid de hoc sit, certe magis gloriosum fuit in Christo, non accipere suum baptisma, quam accipere.*

Protest. Quid Christo gloriosum fuit, non ex rationibus humanis, sed ex verbo, & praxi ipsius Christi, statuere debemus. Eodem autem modo, quo gloriosius fuit Christo accipere suam cœnam, quam illam non accipere; magis etiam ipsi gloriosum fuit, accipere, quam non accipere, suum Baptisma.

7. *Protest.* Cum Christus baptizaretur à Iohanne, adfuit visibiliter Spiritus sanctus, & vox gratiæ sonuit: hæc eadem sunt maxima quæ in nostro Baptismo invisibiliter fiunt: idem igitur baptismus, Iohannis, & noster.

Bellarmin. 1. *Antequam Dominus baptizaretur nunquam apparuit columba, neque audita est vox de cælo: & tamen idem erat baptismus Iohannis, cum eo qui postea fuit.*

Protest. Neque postea visibiliter apparuerunt hæc baptismi Christi, satis fuit ut invisibilis gratiæ operatio, semel visibiliter appareret: debuit tamen in eodem Sacramento

mento apparere, ad quod pertinebat: alioquin nullum omnino Sacramenti genus commendaret magis, quam tibia, cithara, vel tuba incertum sonum edens, sine ulla distinctione. De cæremoniis baptismi, nihil adfert Bellar. vel ex Scripturis, vel ex ratione depromptum. Satis igitur erit breviter hic annotare. 1. Cum Pontificii ex Bell. confessione, duodecim cæremonias addant ante baptismum, quinque in baptismo, & quinque post baptismum, præter consuetudines alias particulares, peccant manifestè in illam regulam, quam Bellarm. agnoscit esse probandam, de effect. Sacram. lib. 2. cap. 30. *Cæremonia non sunt nimis multiplicanda, ita ut sua multitudine obruant, quodammodo religionem, cui servire debent.* Cæremoniæ enim duæ & viginti, non possunt non obruere baptismatis lavacri simplicitatem. Tot certe non fuerunt præscriptæ, circa ullum Sacramentum ceremonialis ipsius legis. 2. Absurdè nimis collocat Bellarm. inter cæremonias ab hominibus institutas, actiones quasdam, in Scripturis fundatas, ad baptismi celebrationem, non ex hominum voluntate, sed ex rei ipsius natura, accommodatas. 3. Testimonia antiquitatis pro cæremoniis humanis, nihil aliud probant, quam antiquitatem erroris & præsumptionis humanæ.

LIBER TERTIVS.

DE CONFIRMATIONE.

CAPVT I.

Confirmatio (apud Pontificios) est unctio Chrismatis in fronte, signo crucis facta, sub tali formula verborum: signo te signo crucis, & confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris, Filii, & Spiritus sancti. Filicius tract. de Confirmat. De hac tgitur quæstio prima est: an sit verum Sacramentum. Pontificii affirmant, nos negamus.

T H E S I S I.

Bellar. Tria requiruntur ad essentiam sacramenti Christiani proprie dicti. 1. Promissio gratiæ. 2. Signum sensibile, cum verbo, quod sit medium suo organum, quo applicetur promissio. 3. Mandatum divinum. quo id jubeatur ministrari.

Protest. Verè quidem ista dicuntur à nostris: sed sophisticè, & ambiguè proponuntur à Bellar. Nam I. Promissio cujuscunque gratiæ gratis datæ, non sufficit ad Sacramentum: sed gratiæ fœderis salutiferi, justificationis, sanctificationis, &c. II. Promissio gratiæ requiritur,

quæ sit aliquo modo effectum Sacramenti. Bellarm. de Sacrament. lib. I. cap. 14. III. Signum sensibile, una cum verbo, debet à Deo certo determinari. Bellarm. de Sacramentis lib. I. cap. 21. IV. Mandatum divinum debet esse non temporarium, sed perpetuum, id est, duraturum quamdiu religio ipsa durat. Bellarm. de Sacram. lib. I. cap. 14. Sed nihil horum convenit Pontificiæ Confirmationi.

2. Bellarm. *Promissio quidem, & certe amplissima habetur, Spiritus paracleti. Ioh. 14. roborantis. Ioh. 16. & fortes facientis in confessione fidei. Luc. ultim. Act. I.*

Protest. I. Promissio quidem habetur amplissima: sed nulli signo annectitur. Non magis igitur constituit singulare aliquod Sacramentum, quam cæteræ promissiones quæ in Euangelio habentur: quæ certe plures multo sunt, quam sunt Sacramenta. II. Promittitur Apostolis (ex Pontificiorum sententia) illis in locis, non ordinariæ confirmationis gratia, sed illa quæ facit homines impeccabiles. sic enim Medina in 3. *quest. 27. art. 4. Tres sunt confirmationis gradus: 1. Beatorum. 2. B. Virginis. 3. Apostolorum, qui post acceptam Spiritus sancti gratiam, in die Pentecostes, sic sunt in bono confirmati, ut postmodum nunquam mortaliter peccaverint.* III. Confirmationis illa gratia, quam Pontificii Sacramento annectunt, potest & promitti & præstari, sine Sacramento. sic Alex. Alens. *par. 4. quest. 9. m. 1 Dominus Mat. 19. contulit parvulis gratiam confirmationis, non tamen à ministerio sacramentali.*

3. Bellarm. *Medium, seu organon, sive signum sensibile, constans ex rebus & verbis, quibus applicetur illa promissio, fuit manus impositio, cum oratione.*

Protest. I. Neutrum horum à Christo fuit determinatum: quod adeo in confesso ponit Alex. Al. loco citato, ut inde concludat, *Dominum hoc sacramentum, ut est sacramentum, neque instituisse, neque dispensasse.* 2. Bellar. ipse concedit, *Apostolos recepisse gratiam promissam, sine ullo medio, seu sacramento in die Pentecostes.* Neque igitur promissio illa de qua antea agebatur, fuit sacramentalis: neque Sacramentum singulare, fuit necessarium, ad istiusmodi gratiam consequendam.

Bellar. *Ceteri recipiebant illam eandem gratiam, ministerio Apostolorum, per illud medium.*

Protest. I. Non apparet *Act. 2.* solos Apostolos gratiam Spiritus recepisse die Pentecostes. II. Clarum est alios eandem gratiam recepisse, antequam fuerunt vel confirmati, vel baptizati. *Act. 10. 44. 3. Alex. Alens. loco citato, & Bonavent. in 4. d. 7. affirmant, Apostolos, nec materiam nec formam huius Sacramenti dispensasse, sed confirmasse alios sine mini-*

ministratio Sacramenti. IV. Oratio non est forma unius sacramenti magis quam alterius. Impositio autem manuum ut gestus orationis, qui in solempni oratione pro aliis, tiam extra Sacramenta, solebat olim adhiberi. V. Non ut gratia sanctitatis & justitiæ, quæ isthoc medio obtinebatur, quam in Sacramento conferri requirit Bellarm. sed gratia gratis data, extraordinariorum quorundam onorum, quibus possit quis non benetantum, sed & ma-
e uti. I. Cor. 14. VI. Non dabantur ista dona omnibus iris baptizatis, *Roman.* 12. I. Cor. 12. nedum mulieribus & infantibus. VII. Pontificiæ Confirmationis materia & forma, non est impositio manuum cum oratione, sed *ux chrisma*, & formula significans usum & auctoritatem acti.

4. Bellarm. *Pro mandato damus illius mandati executionem per Apostolos.*

Protest. I. Apud Bellarm. hæc consequentia nihil va-
et: Apostoli hoc vel illud fecerunt: ergo habuerunt ea
e re mandatum. Quia Apostolos scripsisse libros cano-
icos asserit, sine mandato de verbo Dei. I. 4. c. 4. II, A-
ud nos valet, de Apostolis, pro eo quod fecerunt. sed
on de aliis, vel pro eo quod ipsi Apostoli non fecerunt,
el quod non ex regula communi fecerunt.

5. Bellarm. *Per impositionem manuum Apostolorum, non da-
antur sola dona loquendi linguis & similia, talia enim dona non vo-
antur simpliciter Spiritus sanctus, sed per impositionem manuum da-
atur ipse Spiritus sanctus.* Act. 8.

Protest. I. Talia dona expresse vocantur distributiones
spiritus sancti Heb. 2. 4. & ratio redditur. I. Cor. 12. 10.

I. II. Cajetanus in Act. 8. respondet: Accipiebant Spiritum sanctum proculdubio in effectu sensibili: per baptismum acceperant ipsum in effectibus solius gratia interna; accepisse autem ipsos spiritum sanctum, in effectu sensibili (puta locutione linguarum) testantur subjuncta, quod nempe Simon qui fuerat Magus viderit Spiritum sanctum datum per impositionem manuum.

6. Bellarm. *Id dabatur per impositionem manuum, quod promiserat Dominus. Ioh. 14. 15. 16.*

Protest. Non totum illud, sicut manifeste apparet in Apostolis, qui accipiebant peculiarem gratiam, sine manuum impositione.

7. Bellarm. *Spiritus sanctus per manus impositionem dabatur omnibus.*

Protest. Non potest hoc probari; contrarium liquet ex eo, quod non dabatur, nisi per manus Apostolorum, qui non potuerunt omnibus baptizatis adesse.

8. Bellarm. *Apostolus Hebr. 6, numerat impositionem manuum in Baptismo, &c.*

Protest. Cajetanus rationem illam reddit : quia illa etiam impositio ad prima fidei fundamenta spectabat in primitiva Ecclesia sed verisimilius est, ibi ministerium totum intelligi per manuum impositionem.

9. Bellarm. Apostoli nunquam descendissent Samariam, ad conferenda dona illa miraculorum. nam satis multa miracula operabatur Philippus.

Protest. Necessarium tamen fuit, ut alii præter Philip-
pum instruerentur donis ad Ecclesiam ædificandam : & in istum finem Apostoli descenderunt.

10. Bellarm. Efficacia hæc impositionis manuum non fuit in Apostolis privilegium singulare, quia mandatum, & promissio talis non legitur ipsis singulariter facta, sed promissio est toti Ecclesie facta, & ratio ejus, non minus locum habet in nobis, quam in Apostolis.

Protest. I. Privilegium fuisse, clare satis in Scripturis indicatur. Act. 8. sed de extraordinariis privilegiis, quæ Apostolis concedebantur, non requiritur, ut particulare mandatum & promissio existat in Scriptura. II. Promissio illius gratiæ, quæ pendebat ex impositione manuum Apostolorum, non est generalis : neque causa ejus locum habet in iis, quibus Evangelium est satis testatum. Hebr. 2. 4. & satis clarum est, cessasse effectum illud, quod tum temporis sequebatur ad manuum impositionem.

Bellarmin. Cessavit, quoad visibilia symbola, non quoad invisibilem gratiam.

Protest. I. Cessavit igitur quoad impositionem manuum, quæ fuit visibile symbolum. II. Invisibilis omnis gratia quæ necessaria est ad salutem, in Baptismo, & Cæna Domini obsignatur. Confirmatio igitur Pontificia, nullum usum aut fructum habet vel visibilem vel invisibilem.

CAP. II. Quæstio secunda est, de materia & forma Sacramenti Confirmationis.

Bellarmin. I. Materia hujus Sacramenti remota est oleum Balsamo admixtum, atque ab Episcopo consecratum. Materia vero proxima, est unctio ex prædicto oleo, in fronte adhibita, ad formam seu figuram crucis.

Protest. I. Materia hæc est adeo remota a Sacramenti novi Testamenti, ut in toto novo Testamento, nulla fiat ejus mentio.

Bellarmin. I. 2, Cor. I. 21. & I. Joh. 2. 27. vel expresse fit mentio hujus unctionis, vel certe ad eam alluditur.

Protest. Vel de unctione spirituali agitur expresse, quæ alludit ad unctiones veteris Testamenti : qualis etiam fuit unctio ipsius Christi, quam tamen Scholastici omnes negant.

negant Confirmationis Sacramentum suscepisse.

Bellarmin. 2. *Vnguentum veteris Testamenti Exod. 30. figurat Chrismatis.*

Protest. I. Respondet Alex. Al. p. 4, q. 3, m. 2, a. 3, *Confirmatio & extrema unctio, non habuerunt in lege aliqua Sacramenta.*

Protest. Actor. 8. & 19. ubi Pontificii volunt confirmationis exempla proponi, nulla fit mentio Chrismatis, sed manuum impositionis tantum. Bellarm. etiam antea, c. 2, ignum sensibile in Sacramento Confirmationis voluit esse manuum impositionem.

Bellarmin. 1. *Scholastici quidam dicunt, Apostolos vario modo ministrasse hoc Sacramentum, & hoc non est omnino improbabile,*

Protest. Quidam etiam, ut Alex, Al, & Bonaventura, dicunt Apostolos nullo modo hoc Sacramentum ministrasse, & hoc est omnino probabile: quia Iesuitæ ipsi negant simplicem impositionem manuum ab Apostolis adhibitam fuisse Sacramentum, quia non fuit cæremonia permanens, Filicius tract. de Confir. Suarez. in 3. disp. 33.

Bellarmin. 2. *Idem est unctio Chrismatis, & manus impressio: qui enim inungit manus imponit: & Apostoli semper manus imponendo Chrismate signarunt.*

Protest. I. Unctio vel illinitio Chrismatis fit pollice tantum in fronte, apud Pontificios, hætenus igitur nulla impressio manuum, sed unius pollicis apparet, Postea quidem ut Bellarm. narrat, c. 13. preces dicuntur cum manus impositione: sed ibidem disertis verbis testatur idem Bellarm. hoc esse præter cæremoniam essentialem ungendi: negans illud quod hic ait, Episcopus deinde Chrismate tota manu alapam aut colaphum in faciem impingit; manu leviter addit, ait Bellarm. ibidem: sed neque hic apparet impressio, sed appositio manus, II. Mirum admodum videretur, si Scripturæ Sacramentum nobis commendarent, cujus materiam suo nomine nunquam designarent, sed ridiculaudax maluit esse Bellarm. in Scriptura pervertenda, quam candorem imitari Alex. Al. qui sic argumentatur, *Quando Dominus instituit aliquod Sacramentum, determinavit quo elemento, siue elementato exerceri debuit: sed non legitur Dominum aliquid determinasse de materiali in quo Sacramentum Confirmationis exerceri debuit, Apostoli etiam confirmabant sola impositione manuum, sine inunctione, & sine forma verborum qua utitur Ecclesia, & tandem concludit: institutum fuit hoc Sacramentum in Concilio Meldensi, quantum ad formam verborum, & materiam elementorum p. 4. quæst. 9. memb. 1.*

2, Bellarm. *Forma hujus sacramenti sunt hæc verba: Consigna te signo crucis; & confirma te Chrismate salutis, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, quoad sensum & sententiam quam habent.*

N n 6

Protest.

Protest. Formam habent illam, quæ placuit formatori Concilio forsan Meldensi, ut Alex. Alenf, affirmat, sed cū in universa Scriptura nulla fiat mentio vel formæ hujus, vel signi crucis, & Chrismatis, ex quibus constat, satis apparet, Sacramentum istud Apostolis fuisse ignotum.

Bellarmin. 1. *In genere habemus verbum Actor. 8, ubi dicuntur Apostoli orasse.*

Protest. 1. Ex illo genere, probabilius colligeret aliquis, orationem Dominicam esse formam hujus Sacramenti,

Bellarmin. 2. *Paulus 2. Corinth. 1. versu. 21. expressu principalia verba: qui nos confirmat Deus & signavit.*

Protest. Quoad sonum, & numerum literarum, non quoad sensum. Paulum enim fuisse signo crucis, & Chrismate, aut simili Sacramento confirmatum, solus Bellarmin. videtur somniasse: qui etiam paululum expectectus, c. 12. contra docet: valde probabile esse, Paulum, ut ceteros Apostolos, immediate à Deo accepisse confirmationem, sine humana impositione manuum.

CAP. III. Quæstio tertia, de effectu Sacramenti Confirmationis.

Bellarmin. Duplex est sacramenti hujus effectus: 1. Gratiam confert gratum facientem, & quidem majorem quam ipse baptizatus, in ordine ad roborandam animam, contra Diaboli imperium, sed minorem in ordine ad remissionem peccati, quia non remittit totam poenam. 2. Alter effectus est character, quo adscribimur in Christi militiam, sicut per Baptismum in Christi familiam.

Protest. 1. Cum in baptismo (ex Pontificiorum sententia) remittatur omnis culpa, & poena, & conferatur gratia, gratum faciens; Confirmatio, saltem recens baptizatis ante nova peccata admissa, non potest ullam culpam aut poenam remittere: neque gratiam conferre potest gratum facientem de non grato, qua homo reconciliatur Deo, quia justificati sunt Deo grati: neque denique conferre potest gratiam magis gratum facientem de jam grato, quia in Baptismo induitur Christus, qui efficit nos summe gratos Deo. Ambigue igitur & valde sophisticè proposuit Bellarminus sententiam suam. de gratia per confirmationem collata: quod sit gratum faciens, minor gratia baptismi, in ordine ad remissionem peccati, non remittens totam poenam. II. Confirmatio non requiritur ad roborandam animam: quia Eucharistia instituitur ad animam roborandam, sicut panis cor hominis confortat. Neque capax est baptizatus, alius corroborationis, quam habet in prima regene-

regeneratione, antequam capax etiam sit Eucharistiæ.

I I. Recte observat, Alex. Alenf. p.4. q.9. m.3.a.2.c.2. ad hoc quod roboretur gratia Baptismalis, & progrediatur ad terminum perfectionis, non necessario requiritur gratia confirmationis sacramentalis. ipsa enim gratia Baptismalis, adminiculo virtutis indeficiens, id est, divina, quantum est de se, sufficit aliquo modo, ad sui ipsius roborationem, & confortationem. I V. Exaltatio gratiæ confirmationis (in ordine ad roborandum) supra gratiam Baptismi, non tantum est impia in sese, sed in Bellarm. qui docet omnem pœnam, atque adeo omnem infirmitatem in Baptismo tolli) est plane ridicula. V. Distinctio illa inter adscriptionem in familiam Christi, & in militiam Christi, est mere verbalis: omnes enim qui in familiam Christi adscribuntur, ipso facto adscribuntur in militiam illam, quæ est commune officium omnium eorum qui sunt domestici dei.

C A P. I V. *Questio quarta est de ministro
hujus Sacramenti.*

Bellarm. Solus Episcopus est proprius hujus Sacramenti minister, sed presbyter potest hoc Sacramentum conferre, ex dispensatione.

Protest. I. Debit nobis explicare Bellarm. utrum hoc proprium sit Episcopi, ratione ordinis, vel ratione jurisdictionis? Ordinis potestas est eadem in Episcopis & Presbyteris, neque inchoata tantum in Presbytero quoad hoc Sacramentum dici potest, ut Bellarm. ineptissime postea fingit, & absoluta perfecta, & independens, quoad Baptismum & Eucharistiam, quæ sunt evidenter majora. jurisdictio autem nulla major in confirmando, quam in baptizando. I I. Rationem reddere debuit, quare non æque conveniret Presbytero, Confirmatione, ac Baptismum & Eucharistiam administrare? I I I. Ostendere etiam debuit ex verbo Dei, jus dispensandi de istiusmodi officiis, hominibus esse concessum, & quibus? Hæc quum non possint ullo modo præstari, quod confuse à Bellarm. affirmatur, per se falsum apparet.

2. Bellarm. Act. 8. Petrus & Iohannes mittuntur, ut per manuum impositionem, darent Spiritum sanctum iis quos Phileppus baptizaverat.

Protest. Non fuerunt missi ad signandum signo crucis, chrismate unguendum, & formulam verborum recitandam, vel ad Sacramentum aliquod ordinarium administrandum, sed ad miraculosum Baptismum flaminis, vel Spiritus, exercendum. Alex. Al. p.4. q.6. m.7.

3. Bellarm. Confirmatio est complementum, & perfectio Baptis-

mi: proinde convenit, ut à primario ministro detur. sic enim in omnibus aliis rebus, ultima forma imprimitur à primo agente.

Protest. Hoc argumentum ex duabus Blasphemiis conflatur: I. Baptismus esse imperfectum sine Confirmatione: quasi hoc Sacramentum esset excogitatum, ad sublevandam imperfectionem Baptismi, & infirmitatem ejus confirmandam. II. Episcopum non tantum proprium, sed & principalem, ac primum agentem esse, in ultima forma, vel gratia Sacramenti imprimenda.

4. Bellarm. In Confirmatione adscribimur ad Christi militiam: adscribere autem ad militiam, proprium est Ducum & Imperatorum.

Protest. I. In Baptismo adscribimur ad Christi militiam. Apostolus certe ex Baptismo concludit, debere omnes Christianos sistere membra sua arma justitiæ Deo, in Christo, Rom. 6. 13. II. Adscribere ad militiam instrumentaliter possunt infimi præfecti. III. Qui Episcopos convertunt in Duces, & Imperatores spirituales, ii homines collocant in throno Christi.

CAP. V. Quæstio 5, est de caeremoniis Confirmatio.

Bellarm. I. In consecratione Chrismatis. I. Fiunt benedictiones olei & Balsami, per orationes. 2. Fiunt etiam per signum crucis. 3. Hæc Episcopus aliquoties super ampullam Chrismatis. 4. Chrisma jam consecratum, salutatur ab Episcopo & Presbyteris, his verbis: Ave sanctum Chrisma.

Protest. I. In istis omnibus nihil quidquam est, quod non est plane histrionicum, & ridiculum, non auctoritate tantum, sed & similitudine sacræ Scripturæ destitutum, præter benedictiones orationum. II. Illæ autem benedictiones, non tantum sunt vanæ, utpote verbo carentes, sed prophanæ, & in gratiam Dei plane contumeliosæ, sic enim inter cætera, orat Episcopus, super Balsamum: ut Deus huic unguento spirituales gratias largiendo, plenitudinem sanctificationis infundat. & ut fiat omnibus qui ex eo ungenti sunt, in adoptionem filiorum per Spiritum sanctum. Vide Pontificale Romanum.

2. Bellarm. In ipsa confirmatione, præter caeremoniam essentialem. I. Susceptor offert. 2. Preces dicuntur, cum manus impositione. 3. Pax datur confirmato. 4. Episcopus confirmatum manu leviter cadit. 5. Fascia ligatur frons. 6. Ad septem dies non lavatur caput. &c.

Protest. Hæc etiam recitasse (si preces excipiantur, cum earum gestu) est abunde satis refutasse.

LIBER

LIBER QVARTVS.

DE SACRAMENTO

EVCHARISTIÆ.

CAP. I.

Quæstio prima est, de præsentia Corporis & Sanguinis Domini in hoc Sacramento: an post consecrationem, realiter, ac substantialiter sub specie panis & vini contineantur, in eodem spacio, quo panis & vinum antea continebantur. Pontificii affirmant, nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. Primum argumentum petitur ex figuris veteris testamenti. Figura necessario inferiores esse debent rebus figuratis. Figura autem sacramenti Eucharistia, agnus Paschalis, sanguis fœderis, & manna, vel sunt excellentiores, vel non inferiores simplici & naturali pane, significante corpus Christi. igitur Eucharistia non est simplex & naturalis panis significans corpus Christi, sed ipsum Corpus Christi.

Protest. I. Totum hoc argumentum petitur à non ente Sacramenta enim novi testamenti, non habuerunt figuras ullas, à quibus præfigurabantur, ut Sacramenta. sunt quidem respectu veterum Sacramentorum ἀντίτυπα, vel similes typi, sed non ἀεξιτυπα, vel exemplaria in illis expressa. *II.* Realis & substantialis præsentia Christi, hoc argumento non magis probatur in Eucharistia, quam in baptismo. Figuræ enim baptismi, quas Bellarm. de bapt. cap. 13. commemorat, inferiores debuerunt esse rebus figuratis: erant tamen excellentiores, vel non inferiores simplici & naturali aqua, remissionem peccatorum significante. *III.* Hac etiam ratione, probari potest realis & substantialis præsentia crucis lignæ, in omni signo crucis quæ pingitur in fronte: quia figuræ hujus signi, quas Bellarmin. enumerat, tom. 2. de imag. l. 2. c. 29. debuerunt esse rebus figuratis præstantiores: erant tamen excellentiores, vel non inferiores simplici figura crucis digito, in aere, transeunter expresso. *IV.* Ineptissime facit Bella. quod argumentum instituit de Sacramentorum natura, sicut ipsemet fatetur c. 4. ex comparatione rerum inter se, omiſſa significatione: cum definitio Sacramenti à Concilio Tridentino

dentino tradita, & à Bellarm. maxime probata, de Sacr. lib. I. cap. 17. naturam ejus collocat in *significando*, & *efficiendo*. V. In *significando*, & *efficiendo*, inferiora fuerunt Sacramenta veteris testamenti. Sacramentis novi, non re & substantia vel *significante*, vel *significata*, sicut antea fuit probatum. VI. Sacramenti veteris elementum aliquod externum, potuit esse excellentius in sese, quam novorum elementa, quia tum in sanguine & sacrificiis, maxime ad vivum debuit Christus repræsentari: sed post Christi mortem, nullus est locus sanguini, & mactationi in cultu sacro. VII. Cum tamen Bellarm. non tantum Agnum Paschalem, sed & sanguinem fœderis, cujus mentio fit *Heb. 9. 20.* figuram facit Eucharistiæ, & non *passionis Christi*, blasphemia hæc est manifesta, non rationibus, sed lapidibus potius refutanda.

2. Bellarm. *Idem probatur ex promissione Domini, de Eucharistia, qua habetur Ioh. 6.*

Protest. I. Respondemus cum Gabriele de *can. mis. lect. 84.* in toto illo capite Dominus loquitur de manducatione, & bibitione *spirituali*, non *carnali*, neque *sacramentali*. & cum Cajetano: si perspicaciter fuit consideratum, apparet quod sermo formalis non est de sacramento. II. Quia tamen eadem est doctrina, quæ proprie in Eucharistia obsignatur, & idem actus singulari modo in debita Eucharistiæ, perceptione exercetur, idcirco pleraque eorum quæ ibi dicuntur, recte possint ad Sacramentum accommodari, ita ut nihil inde crescat Pontificiorum somnio de præsentia carnali. Ut hæc clariora fiant, videndum breviter quid utrinque dicatur.

Argumenta Bellarm. de Ioh. 6.

3. Bellarm. *Dominus loquitur de futuro. Panis quem ego dabo: manducatio autem per fidem, res est omnium temporum.*

Protest. I. Loquitur etiam in futuro de Spiritu, qui fuit omnium temporum. *Ioh. 4. 14.* aqua ista quam ego ei dabo. II. Respondet Cajetanus in loc. *Manifestissime explicat, panem hunc fore passionem, & mortem suam, dicendo quod panis quem ego dabo, est caro mea, non mystica, non spiritalis, sed quam ego dabo: & dicendo dabo, significat voluntario dono se passurum ac moriturum.*

Bellarmin. *Dabo pro mundi vita, non potest exponi, nisi pro vere ac proprie futura, ergo & primum illud: panis quem dabo.*

Protest. Concedimus totum.

Bellarmin. *Dominus de Patre dicit in presenti; Pater dat: de se autem in futuro; panis quem ego dabo.*

Protest. Dominus etiam de semetipso dicit in presenti. *versu trigesimo tertio qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo.*

4. Bellarm.

4. Bellarm. *Tanta est similitudo horum verborum, cum verbis eandem, ut plane clamare videatur, ibi reddi, quod hic fuit promissum.*

Protest. I. Similitudo maxima solet esse verborum, quæ habentur de gratia in Sacramento obsignata, cum iis quæ de Sacramento habentur. II. Concedimus in Sacramento rite præcepto, reddi suo modo illud quod fuit promissum, sed non in solo Sacramento.

5. Bellarm. *Colligitur ex litigatione Iudeorum, & ex offendiculo discipulorum, aliquid novum, & mirandum proponi a Christo; eorum autem sententiam, non correxit Christus, neque suam explicavit.*

Protest. I. Argumentum hoc (ex parte saltem) petitur à testimonio hominum carnalium, infirmorum, imperitorum. II. Quod proponebatur, fuit revera ipsis novum, & est adhuc omnibus mirandum. III. Eorum sententiam correxit Christus, & suam explicavit. vers. 35. 40. & 62. 63.

6. Bellarm. *Distinctio tam frequens, carnis, ac sanguinis, & cibi, ac potus, aperte indicat, Christum loqui de communicatione sui sub speciebus panis & vini: alioqui enim quorsum ista distinctio, toties præsertim repetita.*

Protest. I. Respondet Cajetanus. Hæc facile rejiciuntur: perspicuendo quod in hoc eodem capitulo, paulo superius, Iesus dixit: qui venit ad me, non esuriat: qui credit in me, non sitiet unquam: clare enim in his verbis constat, non spectare ad Sacramentum Eucharistia, quod Dominus distinguit esurire, & sitire: quod æquivalet ad distinguere inter manducare, & bibere, nam esurire ad manducationem, & sitire ad bibitionem pertinet. Non potest itaque ex distinctione, in manducare, & bibere trahi argumentum efficax, ad inferendum quod de Sacramento Eucharistia est sermo. Similiter distinctio inter carnem, & sanguinem, non adjuvat, sed potius ad contrarium ducit: quoniam caro non qualitercunque describitur distincta à sanguine, sed separatione ut cibus à potu: constat autem, quod realis separatio in Sacramento est representative tantum. II. Cum eodem Cajet: dicimus: distinctione hac, inter cibum, potum, usus est Christus, ad manifestandum, quod mors sua, est alimentum perfectum animæ, constat enim alimentum perfectum ex cibo & potu. Similis est ratio illius promissi: Luc. 22. 30. ut edatis & bibatis in mensa mea, in regno meo. III. Si sanguinis potus, in hac distinctione, seorsim præcipitur à Christo, tum Antichristus est, qui illum populo ademit.

7. Bellarm. *Expressio illa caro mea, vere est cibus, & sanguis meus, vere est potus, significat diversum modum, sumendi carnem, & sanguinem Christi.*

Protest. Responder Cajet. Dicitur hoc ad significandum, quod caro sua, & sanguis suus naturalis, id est mors sua, non falso, non opinione, sed secundum veritatem, habeat rationem cibi & potus animæ, id est, alimenti perfecti.

8. Bell.

8. Bellarm. *Comparatio manna, non refertur ad corpus Christi, ut sumitur sola fide, sed ut sumitur in Sacramento.*

Protest. Qualitas comparationis non convenit Sacramentali manducationi per se, sed soli spirituali. comedentes manna moriebantur: comedentes hunc panem, non moriuntur.

9. Bellarm. *Multiplicatio panum, cui hæc disputatio Christi fuit adjuncta, fuit insignis figura Sacramenti.*

Protest. Fuit occasio, quare Iudæi quærebant à Christo cibum corporalem; & illam occasionem accepit Christus instruendi illos de cibo spirituali; quod autem figura fuerit Sacramenti, hoc nullo modo, aut figura, potest concludi.

10. Bellarm. *Iuramentum illud, amen, amen, sæpius repetitum, ostendit sententiam intelligendam esse proprie, non figurate.*

Protest. I. Amen, amen, non est iuramentum. II. Vsurpatur hæc asseverandi formula, in sententiis figuratis; ut Ioh. 10. amen, amen, dico vobis, qui non ingreditur per ostium in ovile ovium, &c.

Bellarm. *Iuramento non licet confirmare, nisi sententias apertissimas, quæ non possunt in alium sensum torqueri.*

Protest. I. Tales debent esse juranti. & talis fuit ista Christo. II. Apertissima & certissima sententia figurate potest explicari. III. Bellarm. de Baptif. c. 22. fateatur nulla esse Scriptura loca, in quibus non possit unus, ab alio dissentire, si velit pertinaciter agere. Nihil igitur est in tota Scriptura, quod Bellarm. iuramento confirmabit, quia potest in alium sensum torqueri.

Bellarm. Ioh. 3. agitur de Baptismo: ergo Ioh. 6. agitur de Eucharistia.

Protest. I. Neque antecedens potest probari, & illo probato, consequentia nihil valet. II. Si comparatio parium sit admittenda, in istis locis, tum Eucharistia etiam infantibus erit necessaria ad salutem, ex sententia Pontificiorum: qui error fuit Cypriani, Innocentii Papæ, Augustini & Ecclesiæ totius occidentalis, per aliquot sæcula, ex huius loci interpretatione eadem oriundus. III. Si comparatio similium particulariter instituatur, tum sicut aqua Ioh. 3. distinguitur à Spiritu, sic etiam hic panis a corpore debet distingui. & quemadmodum ibi Spiritus non est realiter, & essentialiter præsens sub specie aquæ, sic neque corpus hic, sub specie panis. IV. Agnoscimus tamen in eo ista loca convenire, quod sicut Ioh. 3. communis doctrina regenerationis traditur, quæ in Baptismo obfignatur; sic Ioh. 6. communis doctrina manducationis Christi traditur, quæ in Eucharistia mysticè obfignatur.

12. Bellarm.

12. Bellarm. *Patres hac loca exposuerunt de Sacramento.*

Protest. I. Bellarm. ipse fatetur multos Patres errasse, Eucharistiæ necessitate ex his locis colligenda I I. Patres multi (ait Iansenius) accommodarunt tantum hæc verba ad Sacramentum.

Bellarmino. *In commentariis, & disputationibus, sensus literalis primi debet non sensus mystici & accommodationis.*

Protest. Sensus veri accommodationem legitimam, in commentariis, & disputationibus tradere, nihil vetat. Patres autem plus nimio suis mysticis sensibus, allegoriis, & accommodationibus multo magis coactis indulgere, nemo quisquam ignorat, qui ipsos à limine salutavit. Bellarm. ipse cap. 7. fatetur varios Patres hæc verba mysticè exposuisse.

Bellarmino. *Cur non licebit idem dicere, de Ioh. 3.?*

Protest. De variis, licet.

Bellarmino. *Nemo unus Patrum docuit hunc locum nullo modo de sacramentali manducatione loqui.*

Protest. Neque nos hoc docemus: quia spiritualis manducatio est res & anima illius quæ dicitur sacramentalis.

13. Bellarm. *Si Christus Ioh. 6. non loquitur de Eucharistia, requiritur Iohannem nihil plane scripsisse de hoc Sacramento: quod est valde absurdum.*

Protest. I. Non magis absurdum est Iohannem, ultimo in loco scribentem, omisisse illa quæ pertinent ad Sacramentum externum, quam multa eorum quæ pertinebant ad nativitatem Christi, cum satis antea fuissent ab aliis explicata. II. Concedimus eo minus necessarium fuisse Iohanni mentionem postea facere cænæ, quia spirituales illam manducationem, quæ sola in cæna est salutaris, tam lucidè hoc in loco docuerat.

14. Bellarm. *Sequeretur Christum nunquam explicuisse fructum & excellentiam huius Sacramenti: neque ullum exstare præceptum vinum, de hoc Sacramento percipiendo.*

Protest. Fructus hoc loco explicatur, sed idem fructus, una cum præcepto hoc faciendi, in ipsa institutione magis distinctè, & particulariter exstat, consequentia igitur nulla est.

Argumenta nostra. de Ioh. 6.

15. *Protest.* Agitur hic de illa manducatione, quæ dat vitam, sed hoc est proprium spiritualis manducationis, ergo.

Bellarmino. *Sacramentalis manducatio dat vitam ex se: quod non dat sine fide, id provenit ex indispositione accedentis.*

Protest. I. Cajetanus bene observat: *Non dicitur, qui manducat*

ducat digne, sed qui manducat, ut intelligamus, quod de illo manducare loquitur, quod non eget modificatione digne, quod non est commune ad digne, vel indigne. I I. Agitur de illa manducatione quæ per fidem existit, atque adeo non potest unquam fide carere. v. 29. 35. 40. 47.

16. *Protest.* Agitur de illa manducatione, sine qua vii non habetur: sed sine Sacramento vita potest haberi.

Bellarmin. *Hic locus ad solos adultos pertinet, qui quidem aut re ipsa, si possunt, aut saltem desiderio tenentur hoc Sacramentum aliquando percipere.*

Protest. I. Quamvis actus aliquis qui spectat ad manducationem, sit proprius adultorum, substantia tamen ipsa est simpliciter necessaria omnibus infantibus ad salutem: ut scilicet *Christus sit in illis, & illi in Christo.* I I. Quo Bellarm. hic appellat desiderium, & Scholaſtici solent votum vocare Sacramenti, nihil omnino valet, nisi quatenus includit in sese spirituale manducationem: unde etiam est, quod Cajetanus in *Ioh. 6.* spirituale perceptionem consistere dicit in voto. I I I. Spiritualis manducationis Christi, consistere potest, sine ulla cognitione Sacramenti Eucharistiæ, sicut olim fuit in Patribus, & jam accideret potest in eo qui in Christum credit, necdum de Eucharistia satis institutus: rei ignotæ nullum est desiderium aut votum. I V. Si in verbis Christi adulti sint intelligendi, & votum, tum certe sententia illa non fuit adeo aperta, quin potuerit in alium sensum torqueri, & proinde secundum regulam ante a Bellarm. traditam, non debuit confirmari, per *amen, amen.*

17. *Protest.* Agitur hic de illo tantum cibo, qui sumitur fide v. 29. 33. 40. 47.

Bellarmin. *Mentio fit triplicis panis: 1. Materialis. 2. Christi incarnati, qui fide est apprehendendus. 3. Eucharistia, illis verbis panis quem ego dabo vobis.*

Protest. I. Materialem panem Dominus non proponi quærendum: frustra igitur introducitur ad trichotomiam constituendam. I I. Christus incarnatus, & idem Christus in Eucharistia, non sunt duo genera panis, nisi duo sint Christi. I I I. Transiitum fieri a Christo ad Eucharistiam, in illis verbis, v. 51. *panis autem quem ego dabo,* commentum est nimis ridiculum. Nam I. Illa verba cum sequentibus, sunt pars responsionis ad objectionem Iudæorum de illis verbis Christi v. 41. si autem alius panis in responsione intelligitur, præter illum qui est in quæstione, tum responsio non esset ad ipsam quæstionem. I I. Conclusio sermonis v. 58. *hic est panis ille, qui de cali descendit. &c.* aperte clamat, omnia quæ dicta fuerant in respon-

sponsione, ad eundem panem spectare, de quo quæretur v. 41. *ego sum panis ille, qui de calo descendit.* Quæstio-
nim, conclusio, & præmissæ, circa unum & idem sub-
jectum debent versari. III. In illo ipso versiculo v. 51.
ego sum panis ille vivus qui de calo descendi, &c. panis autem quem ego
edo, manifestè apparet panem a Christo dandum esse
eundem cum illo, qui descendit v. 41. quem Bellarm.
tetur fuisse Christum, non Eucharistiam. Hic certe si
quam, locum habent illa verba, quibus Bellarm. abu-
tur de effect. Sacram. libro 2. cap. 3. Vtiosa esset hæc aquivo-
co: licebit omnes Scripturas pervertere, si licet verba tam aperta,
so torquere.

18. *Protest.* Si ad literam intelligenda sit Eucharistia
istò capite, tum nunquam defendi potest eorum sacri-
gium, qui Sacramenti partem alteram, id est, suangu-
inem populo ademerunt, sine cujus bibitione vitam habe-
re posse negatur v. 53.

Bellarmin. 1. *Vis præcepti non consistit in modo sumendi, sed in*
care, quæ sumenda est.

Protest. Subterfugium hoc est manifestum: nam Apo-
olus I. Cor. 11. disertis verbis, collocat vim præcepti,
modo sumendi: & Bellarm. paulo ante efficaciam Sa-
cramenti pendere docuit ex modo sumendi. Si etiam
nullus modus externus præcipiatur, tum non magis co-
edere, quam bibere, & proinde, satis erit risu, odora-
ri, aut alio modo simili sumere Eucharistiam.

Bellarmin. 2. *Verba quidem præcepti sonant modum cibi & potus:*
men mens legislatoris, non erat obligare, nisi ad res ipsas sumendas.

Protest. I. Lex non habet mentem præter verba. II.
egillator jam, ex Bellarm. sententia, tam juramento,
quam comminatione gravissima, confirmavit verba aliter
onantia, quam ipsius mens fuit; cum tamen antea c. 5.
oc argumento, hanc ipsam sententiam Bellarm. conten-
ebat esse apertissimam, quæ non possit in alium sensum
orqueri.

Bellarmin. 3. *Fructus hujus perceptionis oritur ex ipsis rebus per-*
ceptis, non ex modo sumendi.

Protest. Sed res ipsæ non eo modo & gradu percipi pos-
sunt, qui requiritur ad fructum nostrum, nisi eo modo
sumantur, quo Christus præscripsit.

Bellarmin. 4. *Christus explicans quod dixerat, ait: qui mandu-*
cat me, vivet propter me: idem igitur est, manducare carnem, & bibe-
re sanguinem, quod Christum ipsum totum manducare

Protest. Hæc omnia vere possunt affirmari: sed interim
in Sacramento, Christus non proposuit se totum simul
sumendum, ut inde colligeremus nos carnem & sangui-
nem

nem ejus sumsisse : sed carnem & sanguinem suum proposuit distincte , ut inde certi essemus , nos totum Christum , eumque ut mortuum pro nobis accepisse.

Tert: argum. Bellarm. petitur a verbis institutionis : hoc est corpus meum : de quibus itidem expendenda veniunt, quæ utrinque dicuntur. Quæstio est ; an illa verba sint ita proprie accipienda, ut sensus sit : hoc, id est, quod his speciebus continetur , est vere, & proprie corpus ipsum Christi, verum, & naturale. Pontificii affirmant, nos negamus.

Argumenta Bellarmini de verbis institutionis.

19. Bellarm. Sacramentum , Testamentum , pactum , seu fœdus , lex , seu præceptum , & dogma requirunt propriam non figuratam loquutionem : sed in istis verbis agitur de Sacramento , de Testamento , de pacto , de præcepto , & de uno ex præcipuis religionis dogmatis , ergo propria sunt , & non figurata.

Protest. Propositio est omni ex parte manifesto falsa. I. Sacramenta Circumcisionis. Gen. 17. & Paschatis, Exod. 12. figuratis phrasibus instituuntur , cætera ubique consimiliter declarantur I. Cor. 10. Baptismo dicimur corpus peccati exuere, Christo una crucifigi, mori, & sepeliri, Christo inferi, Christum induere , & Christi sanguine aspergi : In hoc ipso Sacramento corpus Christia Paulo dicitur frangi : & poculum testamentum vocatur : quæ omnia, ab omnibus, figurate sine controversia intelliguntur. Bellarm. ipse , c. 11. fatetur. de propositione sacramentali, quæ explicat Sacramentum, sive ejus significationem , in hoc genere propositionum predicata semper accipi tropice non proprie. II. Nulla formula Testamenti vel divini , vel humani per totam Scripturam proferri potest, quæ non aliquo tropo illustratur. III. Fœderis ipsius novi formula illa. Heb. 8. 10. *Leges meas inscribam cordium* , absque tropo non possunt exponi. IV. Præcepta ipsa Decalogi , maxima ex parte non possunt recte intelligi , nisi synecdoche in ipsis admittatur. V. Figurati dogmatis exemplum sit illud. Joh. 2. 19. *destruite templum hoc, & intra triduum excitabo illud.* Pluribus probare res minime dubias , nimis esset otiosum.

20. Bellarm. Dominus his verbis utens , loquebatur cum Apostolis, idque eo loco, & tempore, quo minime oportebat obscure loqui.

Protest. Consequentia, illa nulla est : non loquebatur obscure : ergo non figurate, aut tropice. Tropi sæpissime illustrant, non obscurant sermonem. Apostolis veterum mysteriorum ritus , & Christi sermones consimiles, intelligentibus , sacramentalis phrasidis non fuit obscura.

21. Bellarm. Communis est regula explicanda Scriptura, nunquam

quam dimittendum esse proprium verborum sensum, nisi cogamur ab aliqua alia Scriptura, vel aliquo articulo fidei, aut certe a communi totius Ecclesiæ explanatione.

Protest. Respondemus, cogi nos hoc in loco proprium sensum dimittere, & admittere tropum, I. Illis omnibus Scripturæ locis, quibus tale flagitium vetatur, quale est hominem eumque vivum devorare. II. Omnibus illis articulis fidei, qui veram humanitatem Christi manere docent. Tertio, communi iudicio totius Ecclesiæ Apostolicæ, ad annos à Christo sexcentos, & amplius.

22. Bellarm. Dominus non consueverat gratias agere, nisi cum aliquid magnum, & mirabile facturum esset, neque benedicere consuevit res insensibiles, nisi cum in eis aliquid mirabile operaturus esset: sed hoc tempore dicitur Christus gratias egisse Deo, & panem benedixisse, ergo.

Protest. I. Concedimus conclusionem: Christum scilicet aliquid magnum & mirabile tum temporis operatum fuisse, circa panem & vinum; cum institutione sua effecit, ut essent efficacia organa gratiæ. II. Falsissima est propositio: quamvis enim in Scripturis non explicetur, quoties Christus gratias Deo egit, & benedixit res insensibiles, satis tamen constat, implevisse eum omnem iustitiā, cujus hæc officia sunt partes non minimæ. Dicitur etiam gratias egisse. *Matt. 11. 25.* sine ullo mirabili effecto: sicut & res insensibiles benedixisse. *Luc. 24. v. 30.*

H O C

23. Bellarm. Pronomen Hoc, non demonstrat panem: non enim potest adjective concordare cum pane, ut suo substantivo: nam panis est generis masculini, neque potest substantive dici Hoc, de re quæ cernitur, & aperte cognoscitur, nisi sit generis neutri sed panis est generis masculini, tam Græcè, quam Latine. Nemo enim demonstrato fratre suo, diceret, hoc est frater meus: vel demonstrata imagine Caesaris, diceret hoc est Caesar.

Protest. I. Quamvis adjective non concordet cum pane ut antecedente, potest tamen cum consequente corpore bene concordare: ut si quis mortem demonstrans, dicat, Hoc est stipendium peccati II. Substantive accipitur, vel absolute. Nihil autem magis tritum est, in omnibus linguis, quam de re masculini, aut foeminini generis, pronomine absolute uti, generis neutri. Authentica Pontificiorum versio *Zach. 1. 9.* de iisdem equis enunciat: quid sunt isti? & quid sunt hæc? ubi etiam Arias Montanus observat Hebraice *Hema el le*, significare ipsamet hæc. De olivis etiam *6. 4. 4.* quid sunt hæc Domine mi? & numquid nescit quid sunt hæc?

2. Bellarm.

2. Bellarm. in exemplis non observat proportionem justam : de personis enim hæc phrasis non tam frequenter solet usurpari : sed de rebus inanimatis : ubi hæc res commode potest usurpari, ibi etiam & hoc.

Bellarmin. Cum subjectum non est notum, nisi in universali, efferrī debet per nomen universale : sed cum subjectum est notum audientibus in particulari, non debet efferrī per nomen universale. verbi gratia vident aliqui longe nescio quid, sed non discernunt quid sit, arbore an lapis, an homo, ego autem video esse hominem ; quare dicam ceteris, illud est homo, non autem ille est homo ; at si videant esse hominem, sed non discernant, quis sit, Petrus, aut Paulus, an quis alius : non dicam, illud est Petrus ; sed dicam ille est Petrus : discipuli autem videbant panem, & panem esse, non ignorabant.

Protest. Bellarminus ex ore proprio judicabitur. Cum subjectum non est notum, nisi in universali, efferrī debet per nomen universale : sed Sacramentum aut mysterium panis, non fuit tum temporis discipulis notum nisi in universali : panis enim cum sit materia tantum Sacramenti, habet sese ut universale & commune : efferrī igitur debuit per nomen universale. Mercenarius cum denarium videt, denarium esse non ignorat : quia tamen mercedem suam quæ aut quanta sit futura, non videt, recte ipsi dicitur, hoc est merces tua : sic discipuli panem videntes, panem fuisse non ignorabant : sed Sacramentum corporis Christi, aut corpus Christi futurum nec videbant, nec sciebant : recte igitur dicebatur ipsis : hoc est corpus meum.

24. Bellarm. Argumentum hoc est robustissimum ex Scriptura : si (Hoc) in consecratione panis demonstraret panem : ita etiam in consecratione vini, demonstraret vinum : sed aperte repugnat Lucas, c. 22. v. 20. ubi dicit calicem effundi pro nobis : calix igitur non significat calicem vini, sed calicem sanguinis.

Protest. I. In consecratione vel panis, vel vini, cum illud quod consecratur per Hoc demonstratur, necessario concedendum est, panem aut vinum per illud Hoc demonstrari. II. Lucas non repugnat Mattheo, & Marco : apud quos non calix, sed sanguis dicitur pro nobis effundi. III. Absurdam sententiam tribuit Lucæ Bellarminus hic calix, id est, hic sanguis, novum Testamentum in sanguine meo, qui pro vobis effunditur. IV. Difficultas in istoc loco nulla est de grammatica concordantia nominis Hoc : difficultas autem reliquæ phraseos, in cæteris Evangelistis perspicue tollitur : sed non est hujus loci.

25. Bellarm. Vera est igitur Catholicorum sententia, qui illud, Hoc, demonstrare volunt, non panem, sed rem contentam sub speciebus panis ; quæ etsi antea fuerat panis ; tamen tunc jam erat Christi corpus.

Protest. Primo. Catholico-Pontificiorum sententia una nulli

ulla est. Alexander Alensis parte 4. questio 10. membro 4. ar.
I. sect. III. quatuor sententias refert. I. Hoc, prout à
acerdote saltem recitatur, non esse pronomen demonstrativum. II. Hoc
demonstrare corpus Christi: non autem vere, pro tempore illo quo pro-
iur, sed pro ultimo instanti hujus prolationis. III. Hoc, demon-
trare ad sensum, substantiam ipsam panis, non absolute, sed conversi in
corpus Christi. IV. Hoc, prout oratio illa est significativa, demon-
trare panem, qui est signum corporis Christi, ita ut demonstratio sit
ignati per signum sicut si diceretur: hæc petra est Christus. Idem au-
tem Hoc prout oratio illa est operativa, demonstrare corpus Christi, signo
transubstantiando in corpus Christi, ita ut sensus sit: signatum hoc si-
no, quod est panis transubstantiandus in corpus meum, est corpus
meum. Ioannes de Rada Arragonius, Episcopus Pactensis,
de controversiis Theologicis, inter Thomam & Scotum,
parte 4. cont. 5. art. 3. quinque enumerat opiniones. I.
Hoc, demonstrare accidentia, seu species panis. II. Hoc designare cor-
pus Christi, prout est in se, & in propria specie; sic Ocham, & Major.
III. Hoc, designare panem, secundum suam substantiam; & ut est
in se, sic Ocham & Bonav. IV. Hoc designare corpus Christi, prout
est sub accidentibus panis, in termino prolationis verborum, sic Marsil.
Fabr. Richard. V. Hoc, formaliter, ac precise primo designare, ali-
quid commune substantia panis & corporis Christi, secundum rationem,
vel sub ratione contenti, ut sensus sit: hoc quod sub his accidentibus
continetur, est corpus meum, sic Tom. Scot. Durand. Capreol. &c. 2.
Bellarm. Hanc ultimam sententiam videtur approbare:
sed sophisticè declinat omnem disputationem adversam;
per ambiguum illam & inusitatam formulam: tunc jam
erat Christi corpus. Non enim ausus est definire, utrum tunc
fuerit corpus Christi, cum Dominus illam vocem Hoc,
proferebat, vel jam tandem cum totam sententiam protu-
erat: nondum igitur non tam solvens, quam involvens,
hæc duo momenta, in quorum distinctione difficultas
nota consistit, commiscet & confundit ille, per tunc jam.

E S T.

26. Bellarm. Est, nihil significat, nisi est.

Protest. Hoc quidem est certissimum: sed illud esse, est
vel essentialiale, vel accidentale: est in propositione, vel
primi (ut loquuntur) adjecti, ut Hoc est, vel tertii ad-
jecti, ut Hoc est corpus. Varia igitur aliquo modo possint per
istam voculam significari, quamvis nihil significet, præ-
terquam est.

27. Bellarm. Est habet simplicissimam & communissimam signifi-
cationem, ita ut omnia alia verba resolvantur in hoc & aliquid aliud:
ut homo ambulat, id est, est ambulans.

Protest. I, Quamvis habeat simplicissimam & commu-
nissimam

O O

nissimam significationem, illa tamen significatio admitte-
re potest aliquam differentiae varietatem: ut cum em-
phasis ponitur in adsignificatione temporis praesentis
Petrus est, non *fuit*, aut *erit* cum simpliciter accipitur sin-
relatione: *Hoc est*: & cum notat unionem aliquando es-
sentialem, ut *Panis est corpus*: vel accidentalem & relati-
vam, ut *Panis est corpus Christi*. II. Non possunt om-
nia alia verba in *Est* resolvi. *Socrates docet*, *Socrates docetur*
non possunt hic verba illa, *docet*, *docetur*, resolvi in *est*, it-
ut eadem affectiones maneant, causae scil. ad effectum
& subjecti ad actum, qui circa illud versatur. *Panis fit cor-
pus*, & *Panis est factus corpus*, non plane unum & idem sonant

28. Bellarm. *Hoc verbum Est*, est copula omnium propositio-
num.

Protest. I. Hoc modo fuit refutatum. II, Vbi copula
vim habet, pars est etiam consequentis. Copula est, qua-
tenus vim habet connectendi: quatenus vero aliquid si-
gnificat, vel adsignificat, eatenus pertinet ad consequen-
tem partem propositionis.

29. Bellarm. Tropi non ponuntur in verbis nisi ratione peculia-
ris alicujus significationis: sed *Est* nihil significat, nisi conjunctionem
unius cum altero, aut ipsum esse commune omnibus rebus, ergo tropus
non est in verbo *est*, neque ponitur pro significat.

Protest. I. Assumptio hujus syllogismi, fuit antea refu-
tata. II. Quod ad conclusionem attinet; Vnam & ean-
dem adhibent explicationem, qui sedem tropi volunt es-
se in verbo *Est*, & qui eum collocant in consequente no-
mine *Corpus*: significat corpus: est signum corporis: uno & eo-
dem sensu dicuntur. Non est igitur hac de re alia quaestio
quam quae ad Rhetoricam spectat, III. Conciliari faci-
le possint sensus eorum qui hoc & illud affirmant, ex il-
lis quae antea dicta sunt, quamvis enim propria sedes tropi
sit in nomine *Corpus*; quia tamen tropum sustinet, non
absolute, sed in illa relatione, quam habet ad anteceden-
tem partem propositionis; & illa relatio denotatur aliquo
modo in verbo *Est*, quatenus accommodatur ad habitu-
dinem illam quae est consequentis argumenti ad antece-
dens, idcirco aliquid est in verbo, quod spectat ad tro-
pum.

CORPVS.

30. Bellarm. Nusquam in Scriptura, accipitur corpus Christi
pro ejus signo vel figura.

Protest. I. Haec est quaestio. II. Cum Christus acci-
piatur pro figura Christi, I. Cor. 10. *Petra erat Christus*; qui
possit prohibere, quin similis acceptio admittatur de cor-
pori

pore Christi? III. Nusquam in Scriptura, *hoc est corpus*, significat corpus, quod vi verborum illorum incipit esse.

31. Bellarm. *Nihil est de quo pradicetur signum corporis, nisi verum & naturale corpus sit signum sui ipsius.*

Protest. Hoc, in antecedenti parte, de quo signum corporis prædicatur, aliud esse à naturali corpore Christi, dedimus antea probatum.

32. Bellarm. *Intelligitur corpus, quod est pro nobis datum: sicut apparet ex sequentibus verbis sed corpus tropice acceptum, non est datum pro nobis, ergo.*

Protest. Panis est signum veri illius corporis, quod pro nobis est datum. Corpus igitur illud verum proprium & naturale intelligitur, sed quasi secundario, mediante scil. ratione signi, sic dicimus de imagine Cæsaris: *Hic est Casar, qui vicit Pompejum.*

33. Bellarm. *Illæ voces, traditum, & effusum, in recto casu posita, conjungi debent cum substantivo in recto, non in obliquo; & proinde cum Corpus, non cum Corporis.*

Protest. Puerilis hæc objectio, à triviali puero facile solveretur, ex differentia syntaxeos grammaticæ, in tropo, & in explicatione tropi. Nonne eadem est convenientiæ varietas in quolibet vulgari tropo, ut *amor est ignis ardens: amor est similis igni ardenti?*

34. Bellarm. *Panis Eucharistia non dicitur corpus Christi, quia eo rite sumto, simul Christi corpus spiritu manducamus. Credere enim in Christum, non est vete manducare Christum, ex sententia ipsius Calvini? & alio modo corpus in cana, secundum ipsum recipi non potest.*

Protest. Credere vere & vivide in Christum, est vera ejus manducatio spiritualis: sed peculiaris modus in actu fidei, secundum medii sacramentalis naturam peculiarē, requiritur insuper ad manducationem sacramentalem illam quæ est efficax.

35. Bellarm. *Sacramenta vetera. Verbum Baptismus, & imago crucifixi, eandem efficaciam habent, cum pane Eucharistia: sed ineptus esset, qui diceret aliquid eorum esse corpus Domini: ergo ineptus etiam est ille qui dicit panem Eucharistia esse corpus Domini, quia est efficax ejus signum.*

Protest. Plus quam ineptus est Bellarm. in tota hac objectione. Nam I. Imago prohibita nullam efficaciam habet ædificationis veræ, nedum eandem cum Sacramento Dei. II. Sacramenta vetera testamenta fuerunt obscuriora, & proinde non commendabantur tam clavis attributionibus. ac Sacramenta nova. III. Verbum Dei non habet eandem rationem significandi, & obsignandi, cum Sacramentis. IV. De aqua Baptismi, rite recepti, non esset ineptus; qui diceret, est sanguis ipse Christi, qui purgat nos ab omni peccato.

O o 2

Argu-

Argumenta nostra de verbis institutionis.

36. *Protest.* Hoc, non potuit cum proferebatur, quidquam aliud demonstrare, quam panem: quia tum Dominus panem solum in manibus habuit, ex sententia Pontificiorum qui docent non fuisse corpus Domini in Sacramento, cum diceretur *Hoc*; sed peracta demum consecratione.

Bellarmin. *Illud hoc, non demonstrat panem precise, sed contentum sub illis speciebus. quod quidem licet fuerit panis, ante consecrationem, tamen vi illorum verborum, incipit esse corpus Christi.*

Protest. I. Cum negat Bellarm. Hoc, demonstrare panem precise, non negat, sed tacite concedit, panem aliquo modo demonstrari, quamvis non precise. II. Quando proferebatur Hoc, nihil fuisse contentum sub illis speciebus præter panem, Pontificii omnes concedunt dum concedunt, conversionem non fieri, nisi in ultimo instanti prolationis illorum verborum: *Hoc est enim corpus meum*: si igitur contentum demonstret, demonstrat panem. III. Si contentum illud, vi verborum, incipit esse corpus Christi, tum illa verba (*Hoc est corpus meum*) non sunt vera, antequam conversionem illam effectam dederint, at vero verba necdum vera, nihil possunt efficere: ergo vi verborum illorum, non incipit esse corpus Christi. IV. *Illud incipit esse*; ambigue dicitur: conversio enim (ex sententia omnium Scholasticorum) fit in instanti. quamvis igitur fingi possit sequi, post ultimum instans prolationis omnium verborum, non potest tamen, ne fingi quidem incipere quando prima particula (*Hoc*) Profertur. V. Necessario sequitur ex concessis ipsius Bellarm. per *Hoc*, demonstrari panem: sic enim ille, hoc ipso c. II. Si quis digito aliquid ostendat, dum pronomen demonstrativum effert, valde absurdum videtur dicere, pronomine illo non demonstrari rem præsentem. Atqui Dominus accipit panem, & illum porrigens ait: accipite, edite, hoc est corpus meum. videtur demonstrasse panem, & rursus: Quando dicitur Hoc, tunc non est præsens substantia corporis Christi: si igitur substantia corporis Christi intelligatur, falsa redditur demonstratio, dicimus autem hoc, id est, substantia sub his speciebus.

37. *Protest.* Mat. 26. Bibite ex hoc omnes: Illud ex hoc, non potest referri, nisi ad vinum.

Bellarmin. *Illud (ex hoc) non significat ex hoc vino, sed ex eo quod in calice, sub speciebus vini continetur.*

Protest. Illud autem Dominus ipse disertis verbis testatur fuisse fructum vitis. Mat. 26. 29.

38. *Protest.* Hic calix demonstrat vinum: ergo hoc demonstrat panem.

Bellarmin.

Bellarmin. *Hic calix significat quod in calice continetur.*

Protest. Sed cum pronomen illud efferebatur, nullam substantiam in calice præter vinum contineri, fuit ante ex ipso Bellarm. demonstratum.

39. *Protest.* Quod Dominus accepit, benedixit & fregit, id discipulis suis dedit, & dandum demonstravit, per pronomen Hoc, sed accepit, benedixit, & fregit panem, ergo.

Bellarmin. *Dominus accepit, ac benedixit panem: sed dedit panem, non vulgarem ut acceperat, sed benedictum & benedictione mutatum.*

Protest. I. Panis vulgaris & panis benedictus unam & eandem habent substantiam & differunt tantum qualitate, eaque non absoluta, sed relativa. Hæc igitur mutatio, non magis facit unum panem accipi, & alium dari, quam coctio piscis facit, ut unus piscis ematur, & alius edatur aut conjugii pactum efficit, ut una fœmina ambiatur, & alia ducatur. II. Æquivoce & sophistice dicitur à Bell. panis benedictione mutatus. Neque enim Bellarm. neque Pontificii reliqui agnoscunt, mutationem, vel conversionem panis fieri, nisi ut Bellarm. jam modo dixit, *vi verborum illorum: Hoc est corpus meum.* Benedictio autem illa saltem de qua hic agitur, antecedebat illa verba, *accepit, benedixit, fregit, dedit, & ait, accipite, edite, hoc est corpus meum. Mat. 26. 26.*

Bellarmin. 2. *Si quis dicat; percussit quidam Petrum, occidit, & sepelivit; non intelligit Petrum fuisse virum sepultum, tametsi virum fuerit percussus.*

Protest. Non est eadem ratio; quia occisio hominis tollit eius vitam: sed benedictio illa vari-

atur, ne quidem ex Pontificiorum sententia, tollit substantiam panis.

40. *Protest.* Est. in hac sententia (*Hoc est corpus meum*) non potest idem significare, quod sit, fiat, transubstantiatur, transubstantiatur: hoc tamen sensu accipitur à Papistis, alioqui falsa esset sententia.

Bellarmin. I. *Verba illa sicut & quavis alia sententia, non habent perfectam significationem, nisi in ultimo instanti, quo profertur ultima vox, in eodem autem ultimo instanti, ponitur effectus verborum in esse.*

Protest. I. Hoc totum nihil facit ad propositum nisi verbum est significet effectum, debet enim necessario vel corpus factum, vel faciendum significare. factum non significat: quia effici dicitur ejus vi causali; neque faciendum, nisi significet effectum, eodem modo quo sit fiat, &c. II. In eodem instanti, non possunt hæc verba simul facere corpus, & significare factum: quia unum horum ordine naturæ sequitur alterum.

Bellarmin. 2. *Ordine natura, invicem se præcedunt, & sequuntur hæc*

tur hac duo. Nam verba illa quatenus causa sunt illius conversionis, præcedunt conversionem: & contra, quatenus veritas propositionis pendet a rei, conversio præcedit significationem.

Protest. I. Ut ordine naturæ invicem se præcedant, & sequantur, duæ res, actiones, aut effectiones absolutæ, non magis fieri aut concipi potest, quam id quod natura est absolute prius, esse absolute natura posterius, respectu ejusdem. *II.* Suppedit Bellarm. in priore parte hujus distinctionis, illud effari, quod cogitur concedere: non dixit igitur, sicut res ipsa postulabat: *significatio præcedit conversionem*, quemadmodum in altera parte: *conversio præcedit significationem*: sed verba præcedunt. *III.* Si conversio præcedat significationem verborum, per quæ efficitur, tum efficitur verbis nihil significantibus, magico plane more.

Bellarm. 3. Verba sunt operatoria, etiam si non ponatur est pro fiat: quia cum Deus qui mentiri non potest, dicit aliquid esse, necesse est ut illud sit, & ideo si antea non fuerit necesse est ut tunc fiat.

Protest. I. Si Deus ipse hoc diceret eo sensu, ut vi distinctionis res fieret, necessario poneretur est, pro fiat, vel esto. *II.* Nusquam legimus Deum ita usum esse hoc verbo est.

Bellarm. 4. Quis posuit Christo legem, ut semper eodem modo loqueretur, cum aliquid faciebat?

Protest. I. Posuit sibi met legem, ut loqueretur semper eo modo qui possit intelligi. *II.* Pontificii posuerunt ipsi legem loquendi, de Sacramento: ut scil. nihil improprie, ambigue, obscure dicat, quod possit in alienum sensum detorqueri. Bellarm. supra c. 9.

41. *Protest.* Sententia Sacramentalis, accipi debet sacramentaliter, id est, significative, seu tropice.

Bellarm. In sententia sacramentali, quæ explicat Sacramentum, sive ejus significationem accipiuntur, semper prædicata tropice, non proprie, ut Apoc. 17. septem capita, septem colles sunt. Mat. 13. semen est verbum. Gen. 41. septem boves, septem anni sunt. Sed hæc verba: Hoc est corpus meum, non dicuntur ad explicandum Sacramentum, sed ad instituendum, vel conficiendum.

Protest. I. In prima parte hujus responsi, Bell. totam causam nobis tradit, *II.* Non aufertur altera parte, quod in priore datur. Nam eadem verba dicuntur ad instituendum, & ad explicandum Sacramentum. sic Gen. 17. hoc est fœdus meum, ut circumcidatur vobis omnis mas: & Exod. 12. agnus est Pascha. verbis illis & instituuntur, & explicantur Sacramenta. Neque certe fieri potest, ut verbis institutionis, declaretur natura Sacramenti alicujus (quod tamen necessarium est ad plenam institutionem) & ipsum Sacramentum non aliquo modo explicetur. *III.* Nulla ratio

atio reddi aut fingi potest, quare ista verba: *Hoc est corpus meum*, non dicantur suum subjectum explicare; æque ac illa, quæ Bell. agnoscit explicare, & tropice esse accipienda: *semen est verbum, septem boves sunt septem anni.*

42. *Protest.* Nisi Apostolis venisset in mentem *Corpus* figurate accipi debere, turbati fuissent de re tã prodigiosa.

Bellarmin. 1. *Vna causa cur Apostoli mirati, ac turbati non fuerint, est, quia fuerint jam antea instructi & premoniti.*

Protest. Fuerant ibi turbati, ex huiusmodi carnali conceptu: neque turbati desierunt, antequam instructi fuerant, illa verba, non carnaliter, sed spiritualiter esse intelligenda.

Bellarmin. 2. *Altera causa est, quia idem Christus, qui mysteria readebat, mentem eorum fide illustrabat, ut simpliciter crederent.*

Protest. Quæ Apostoli fide illustrati simpliciter crediderunt ad omnes pertinentia, illa postea in suis concionibus & scriptis proponebant aliis credenda: & inter illa, maxime inculcabant, & explicabant illa quæ videri possint maxime incredibilia: sed de reali præsentia corporis Christi, sub speciebus panis, in eodem spatio, in quo panis antea fuit, nihil quidquam ab ipsis docetur: ne ibi quidem ubi maxime debuit, si verum esset, ubi de mirabili potestate, præsentia, & efficacia Christi differunt.

Bellarmin. 3. *Multa millia simplicium Catholicorum, non turbantur, cum idem audiunt.*

Protest. Causa est, vel simplicitas bruta, non Christiana; vel quia fide implicita, tenentur conscientia eorum sic implicata, ab eo qui sedet in templo Dei, tanquam Deus, ut parati sint credere, *virtutes esse vitia, & vitia esse virtutes*, si ipse dicat Bellarm. de Pontifice l. 4. c. 5.

43. *Protest.* Corpus quod in Eucharistia datur sub specie panis, corporaliter manducatur, & dentibus teritur, vel masticator: sed hoc alienum est à naturali corpore Christi, ergo.

Bellarmin. 1. *Ad rationem manducationis, non est necessaria attritio.*

Protest. Ad cibi solidi manducationem, adeo necessaria est, ex ordine naturæ, mastitio, ut Scholastici eam, inter partes manducationis soleant enumerare. sic Alex. Al p. 4. q. 10. m. 9. a. 1. in manducatione sunt tria: mastitio, in ventrem trajectio, & incorporatio. sic Bonavent. in 4. d. 9. q. 2. in manducatione, duplex est actus de integritate: mastitio scilicet & incorporatio, ut patet aspicienti.

Bellarmin. 2. *Corpus Christi non absolute manducatur, sed sub specie panis: & sic etiam attritur: quatenus species ipsa dentibus attritur.*

Protest. I. Si corpus Christi non absolute manducatur in Eucharistia; tum illud *hoc*, quod absolute accipitur, & manducatur, non est proprie corpus Christi. *II.* Species accidentales per se, non possunt esse objectum actionis realis, dividendis, & corruptentis; qualis est attritio. Masticatio est quasi prima concoctio cibi: an concoqui solent accidentia ad nutritionem? *III.* Omnia istiusmodi subterfugia inexplicabilia, quæ hac phrasi involvuntur *sub specie panis &c.* pendent ex confusione significationum disparatarum hujus particulæ *sub* quæ (ut *Alex. Al. part. 4. q. 19. m. 4. a. 2. f. 3.* observat) non semper nota *sub esse continentia* sed aliquando *sub esse signationis*, eo modo, quo *signatum est sub signo*.

44. *Protest.* Passim in Scriptura, de similibus rebus, occurrunt similes prædicationes, id est, tropicæ, aut figuræ

Bellarm. *I.* Non inde colligitur talem esse hanc hoc in loco.

Protest. Sequitur *I.* Alium sensum non posse ex nuda phrasi concludi. *II.* Istum sensum esse admodum probabilem qui adeo consentit cum loquendi modo, in Scriptura solemnî, circa res similes, propter causam quæ hoc loco æque valet, ac in aliis.

Bellarm. *2.* Nullum exemplum adfertur, ubi de pronomine *hoc* prædicatur aliquid tropice.

Protest. I. Pontificii non possunt unum exemplum adferre, quo per *hoc est illud*, una substantia mutatur in aliam. *II.* Nos dedimus autem exempla de pronomine *hoc*: sufficiat illud unum. *Gen. 17. 10.* *hoc est fœdus*, & ejusdem valoris sunt cæteræ illæ phrasæ: *Agnus est Pascha*, id est *transitus*. *Petra erat Christus*.

Bellarm. *3.* *Agnus Paschalis non dicebatur Pascha tropice* nulla enim similitudo erat inter agni occisionem, & transitum Domini: sed dicebatur proprie *Pascha*, quia immolabatur in memoriam & honorem illius transitus.

Protest. I. Tropus omnis non nititur similitudine, sed metaphora sola: potuit igitur agnus tropice dici *Pascha*, quamvis cum transitu nullam similitudinem haberet. *II.* Agnus in usu quem habuit, cum omni apparatu, & modo requisito, magnam repræsentationem habuit eorum quæ ad transitum illum spectabant, à quo accepit denominationem. *III.* Contradictionem implicat, quod dicit Bell. *Vocatum fuisse agnum transitum, in memoriam transitus, & tamen proprie, non tropice, sic vocari.*

Bellarm. *4.* Per illa verba: *Petra erat Christus I. Cor. 10.* non significatur, petram materialem fuisse figuram Christi, quam non negamus fuisse figuram Christi.

Protest. I.

Protest. I. Non aliunde intelligitur, illam petram fuisse figuram Christi, quam ex hoc loco. *II.* Bellarm. concedit, esse tropum in eo, quod Christus vocatur petra: & tamen affirmat, illam propositionem: petra erat Christus, proprie non figurate accipi: quia per additionem spiritualis, explicatur. Hoc autem nihil aliud est, quam rem ipsam dare, & circa modum rei litigare.

Bellarmin. 5. *In omnibus locis adductis, ubi est vel tropus, vel aliquid obscurum, semper additur explicatio.*

Protest. Eædem illæ explanationes, similes omnes phræs illustrant, & proinde hanc ipsam de qua disputatur, & præterea, multæ circumstantiæ fuerunt in cæna Domini, quibus ista verba satis explicabantur.

Bellarmin. 6. *In parabolis, similitudinibus, visionibus &c. sine ullo tropo potest accipi est pro significat, quia essentia talium rerum tota posita est in significando.*

Protest. Si hoc verum est, tum idem dici debet, de pane in cæna: quia tota ejus essentia relativa, posita est in significando, & obsignando: hoc autem concesso, de tropo non est quod magnopere contendamus.

45. *Protest.* In illis verbis: Hoc est corpus meum, per corpus significatur totus Christus; ergo tropus aliquis in illa voce necessario debet concedi.

Bellarmin. 1. *Nomine corporis, solū corpus intelligitur: neque amen distrahitur corpus à sanguine, ob necessariam concomitantiam.*

Protest. Si nomine corporis, solum corpus intelligitur, & nomine sanguinis, solus sanguis tum in Sacramento non significatur Christum quidquam pro nobis, vel in anima, vel in fama, vel in rebus externis, vel denique in toto homine fuisse passum: quod est plane absurdum.

Bellarmin. *Possumus ibi admittere intellectionem: sed magnum est discrimen inter intellectionem, & metaphoram, ac metonymiam: Catholici admittunt intellectionem, in illis verbis, Ioh. 1. Verbum caro factum est. sed non metaphoram, aut metonymiam.*

Protest. I. Sophistice hic mutatur status quæstionis: non enim quæritur jam, an metaphoram, aut metonymiam sit in illo verbo, corpus, sed an nullus sit ibi tropus. *II.* Intellectio est, ubi aliquid intelligitur, quod non exprimitur: si autem hoc admittatur, in verbis quæ pertinent ad institutionem Sacramenti; tum certe actum est de illo principio Bellarm. c. 9. ubi contendit. *Sacramenta requirunt verba propria non ambigua, non obscura, ut in eorum usu non erretur.* *III.* Intellectio non excludit tropum, sed plane idem sæpiissime sonat. *IV.* In illis ipsis verbis: *Verbum caro factum est.* Thomas, in cathena, ex Augustino notat, carnem pro homine postam intelligi, à parte totum, figurata locutionis modo.

46. *Protest.* In illis verbis, *Hic calix novum testamentum est in meo sanguine.* duplex tropus necessario est admittendus. 1. In voce calix. II. In voce testamentum.

Bellarmin. I. Non negamus in verbo calix, tropum esse: sed ibidem clarissime explicatur, tropus etiam est usitatus, & vulgaris, ut non minus apertus sit, quam voces ipsæ propriae.

Protest. Bellarm. evertit hic duo ex primariis suis fundamentis, quibus superstruit suam transubstantiationem. 1. Nullum tropum esse ubi agitur de Sacramentis instituendis. II. Omnem tropum esse obscurum. 2. Duo etiam statuit, quorum unum alterum evertit: tropum hunc esse non minus apertum, quam voces proprias, & tamen explicari. III. Tropum illum quem nos statuimus, in Sacramentis omnibus usitatum & vulgarem esse ostendimus. non opus igitur habuit singulari aliqua explicatione hoc in loco.

Bellarmin. 2. In voce testamenti nullus est tropus: quia non accipitur pro voluntate testatoris, qua de hereditate disponit: sed pro instrumento authentico, quo applicatur heredibus jus ad hereditatem, & hereditas ipsa: quomodo Circumcisio, Gen. 17. priore acceptione vocatur signum fœderis & posteriore ipsum fœdus.

Protest. I. Instrumento huic vel illi voluntatis, nunquam tribui potest voluntatis nomen, ex certa aliqua ratione, nisi per mutationem sensus, aut significationis illius nominis: hæc autem mutatio tropum facit II. Ridicula est illa variatio interpretationis. Gen. 17. Circumcisio est signum fœderis id est voluntatis: Circumcisio est fœdus, id est instrumentum voluntatis. Nam signum omne Sacramentale, est instrumentum: & fœdus aliud, atque aliud proprie dictum, ibi in illis verbis imaginari, est contra sensum insanire. III. Concessit paulo ante Bellarminus illam phrasim: signum fœderis, esse explicationem alterius, fœdus. debet igitur eodem modo concedere nobis hoc in loco, testamentum explicandum esse per signum testamenti. IV. Si instrumentum testamenti proprie vocatur testamentum, tum propria & probanda etiam esset ista phrasim: hoc est testamentum testamenti. V. Nullus est tropus usitatus, quin eadem arte possit facile converti in nou tropum.

47. *Protest.* Finis unus Eucharistiæ, est memoria Christi, corpus & sanguinem suum pro nobis dantis. Hoc facite in meam commemorationem. sed memoria est rei non præsentis. ergo corpus & sanguis Christi non realiter adsunt.

Bellarmin. Iubemus sumere Eucharistiam, in memoriam Dominice passionis, qua non præsens, sed absens est, imo non est, sed fuit una.

Protest. Sensus igitur (Bellarmin. interprete) est huiusmodi in memoriam corporalis meae passionis; conficite, frangite & comedite meum corpus naturale, & conficite ac bibite sanguinem meum naturalem,

ualem. sed pugnat huiusmodi commemoratio, cum sensu communi, ut Christus realiter & substantialiter fieret, & comederetur, in memoriam passionis ejus, nam medium institutum commemorationis ergo, idem reipsa esset cum re commemorata. II. Christus simul esset subiectum & adjunctum suæ passionis: signum enim ex institutione commemorans, est adjunctum rei commemoratæ. Memoria nostra præpostere deduceretur, per eminsensibilem, ad sensibilem ejus passionem.

48. *Protest.* Illud quod fuit in poculo, post consecrationem vocatur *fructus vitis*. *Mat. 20. 29. Mat. 14. 25.* maneat ergo substantia vini.

Bellarmin. 1. Ex Luca aperte colligitur, verba illa pertinere ad calicem vini, quem Dominus Apostolis dedit, ante consecrationem mysteriorum.

Protest. Ex ipso etiam Luca, (quamvis ibi transponantur verba ista) contra colligitur aperte, illa verba pertinere ad calicem mysticum, & sacramentalem cænæ Domini. nam c. 22. v. 17. dicitur Dominus gratias egisse, super illud poculum, in quo dicit fructum vitis postea mansisse, eodem modo, quo v. 19. gratias egit super panem. Itac autem gratiarum actione intelligi benedictionem, & consecrationem sacramentalem, concedit Bell. c. 10. imo libentis verbis contendit, istam ipsam gratiarum actionem, ad institutionem hujus Sacramenti pertinere. Dominus (inquit) non legitur gratias egisse, nisi Ioh. 6. Mat. 15. Ioh. 11. & denique in institutione hujus Sacramenti. Hæc enim gratiarum actio de qua legitur Luc. 22. 17. non est una aliqua ex prioribus: ergo (Bellarmin. fatente) pertinet ad institutionem hujus Sacramenti.

Bellarmin. Conjungit Lucas ista verba: non bibam de germine vitis, cum illis: non manducabo ex hoc Paschate.

Protest. Conjunguntur ista verba, propter communiam quam habent in eo quod dicitur, non manducabo; non bibam, & propter identitatem substantialem Paschalis, & Eucharistici vini. sed apud Matthæum 26. 29. pronomen illud demonstrativum, ex hoc fructu, vitis, necessaria refertur ad illud quod præcedentibus verbis fuit eodem pronome demonstratum. Hoc est sanguis meus.

Bellarmin. 2. Si convinceremur, verba illa Domini, non bibam de germine vitis, dicta esse post consecrationem calicis, adhuc nihil adversarii obtinerent: possent exim, ac deberent ea verba referri, non ad calicem consecratum, sed antea potatum.

Protest. Inde necessario obtinemus, fuisse fructum vitis, quem Christus in cæna sua bibebat: quia illa verba nec debent, nec possunt referri ad calicem antea potatum,

nam tempus præsens expresse notatur à Mathæo ; *ἔτι νῦν*
amodo, vel *ab hoc tempore* : & calix consecratus ad sensum
 quasi digito demonstratur : ex hoc fructu vitis.

Argumenta Bellarm. ex epistolis Pauli.

49. Bellarm. I. Cor. 10. Calix benedictionis, cui benedicimus.
 Significatur his verbis, consecrationem necessariam esse ad hoc Sacra-
 mentum efficiendum : quæ tamen necessaria non esset, si tantum esset
 figura, seu representatio sanguinis Domini : Manna enim, aqua de
 petra, & agnus Paschalis, nullam requirebant consecrationem, ut essent
 figura, vel Sacramenta : neque in aqua Baptismi necessaria est benedi-
 ctio, ut sit Sacramentum.

Pretest. I. Conclusio hujus argumenti : ergo hoc Sacramen-
 tum, non est tantum figura, seu representatio, nos nullo modo
 ferit, aut tangit. II. Benedictio est æque necessaria in
 Sacramento Baptismi, atque in Eucharistia. III. Man-
 na, & aqua de petra, non requirebant benedictionem so-
 lemnem alicujus ministri, quia fuerunt Sacramenta ex-
 traordinaria ; & à Deo immediate exhibebantur. Agnus
 paschalis habuit semper solemnem suam benedictionem.
 Bellar. ipse jam modo dixit, benedictionem illam Chri-
 sti. Luc. 22. 17. pertinere ad agnum paschalem.

Bellarmin. Institutio ipsa Christi sufficit ad signum constituendum.

Protest. I. Sufficit etiam ad omnem præsentiam Chri-
 sti, quam instituit præstare, sed & signum hoc generaliter
 institutum, in particulari cum religione debita designetur,
 & illa institutio ad illud condigne applicetur, neces-
 saria est benedictio, secundum exemplum & præceptum
 illud Christi : *Hoc facite*. II. Si institutio signi superva-
 cuam facit benedictionem, tum certe nimis inepti sunt
 Pontificii, qui non tantum aquæ à Christo institutæ be-
 nedicunt ad Baptismum, sed & in suis otiosis institutis,
 aqua, oleo, sale, chrismate, cereis, cineribus, & id genus
 infinitis aliis benedicendis & otio, & verbis bonis intem-
 perantissime abutuntur, Bellarm. de cult. sanct. l. 3. c. 7.

50. Bellarm. Eodem in loco legitur : & panis quem frangimus.
 fractio hac idem est quod immolatio : quæ non est triticeï panis, sed
 Christi.

Protest. Fractio, in hoc loco, non est idem quod immo-
 latio, sive oblatio. Bellarminus I. I. Cor. 11. 24. quod pro vo-
 bis frangitur : frangi idem est quod immolari : ergo & in hoc loco, est enim
 verbum ejusdem auctoris, in eadem epistola : & de re eadem tractantis.

Protest. I. Consequentia nulla est. Bellarm. de Purgat.
 l. 1. c. 6. triplicem sensum facit unius & ejusdem vocis
 (ignis) non tantum in eadem epistola, sed & in sententia
 eadem, I. Cor. 3. 13. 14. ubi etiam addit ; non est insuetum B.

Paulo

Paulo in eadem sententia, eodem nomine varie uti. & in eo ipso c. 11. non concedit panem idem significare v. 23. accepit panem : & v. 26. quotiescunque ederitis panem hunc. II. Concedimus tamen proportionem justam esse significationis inter fractionem panis, & fractionem corporis Christi, in ejus passione, & oblatione, & hanc dicimus esse rationem communicationis hujus phraseos.

Bellarmin. 2. Paulus calicem descripsit per verba consecrationis, non distributionis, cui benedicimus. ergo etiam panem describere debuit per verba consecrationis, non distributionis. ergo illud frangimus, non significat distribuimus, sed offerimus & immolamus Deo.

Protest. I. Respondemus verbis Bellar. c. 11. quis posuit Christo (Paulo) legem, ut semper eodem modo loqueretur? II. Cum summa ratione phrasis fuit à Paulo mutata: sicut enim in calice synecdochice intelligitur benedictio & distributio, per vocem benedictionis: sic etiam in pane per vocem distributionis vel fractionis, intelligitur benedictio, & distributio. III. Absurde confundit Bella. consecrationem cum immolatione. IV. Fractione (quæ est passio) proprio sensu, tribuit Christo, in Eucharistia existenti. quod est Blasphemum. 3. Ad hoc argumentum respondere non potest, nisi admittatur duplex æquivocatio, una in verbo frangimus, altera in nomine panis.

Protest. Impudentia hæc est plus quam sophistica æquivocationem vocari varietatem omnem significationis, qua vox aliqua in Scripturis usurpatur. 2. Aptissime hic locum habet, quod Bellarm. de Purg. l. 1. c. 6. in excusationem suæ contortæ interpretationis, de triplici igne. I. Cor. 3. nominato, frustra usurpat: non est proprie æquivocatio, sed elegans allusio in verbis Pauli. Corpus enim Christi dicitur frangi per allusionem ad fractionem panis.

51. Bellarm. Ibidem dicitur panis, & Calix. communicatio corporis, & sanguinis Christi. sed hæc communicatio fit corporaliter, realiter, & proprie.

Protest. Realem & propriam hanc communicationem esse non negamus: sed corporali modo illam fieri, textus ipse negat. Nam 1. probat. v. 17. (ut Cajet. recte observat) conjunctionem corporis Christi, ad sumentem, ex communitate corporis Christi, ad sumentes. ista enim communitas, & communio fidelium omnium inter se, est spiritualis tantum, non corporalis. II. Sacramentum dicitur communicatio Christi, iis solis, qui sunt unum, per communionem cum Christo: sed impii qui nullam communionem habent cum Christo, corporalis omnis præsentia, æque participes sunt, ac fideles: communicatio igitur ista non est corporalis. III. Absurdum admodum est dicere, sine ullo

ullo tropo, panem esse corporaliter communicationem : id est substantiam esse actionem, & subjectum esse ad-
iunctum, essentia sua corporali.

Bellarmin. *Intentio Apostoli fuit, avertere Corinthios à sacrificiis Gentilium, & ab esu carnum immolatarum : avertit autem illos, ostendendo mensam & sacrificium longe præstantius : ergo vera caro, & verus sanguis est in altari, alias Apostolus nihil obtinisset.*

Protest. Intentio Apostoli, & argumenti ejus nervus, clare satis indicatur : v. 20. 21. nolim vos : consortes xoirov; dæmoniorum esse : non potestis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum : non potestis mensa Domini participes esse, & mensa dæmoniorum. Quemadmodum igitur xoirov; cum dæmoniis, in mensa dæmoniorum, non requirebat substantialem præsentiam dæmoniorum, in vel sub speciebus idololatricorum ciborum ? sic neque communicatio cum Christo in mensa Domini requirit corporalem præsentiam Christi sub speciebus panis ac vini.

§ I. Bellarm. 1. Cor. II. *Quidam dicuntur indigne recipere corpus Christi ad judicium : sed isti non recipiunt spiritu, & fide : ergo solo corpore : ergo corpus Christi est præsens, & sumitur ore corporali.*

Protest. Qui indigne recipiunt Sacramentum, rei sunt corporis Domini, quia injuria afficiunt symbola sacra corpus Domini repræsentantia, & exhibentia.

Bellarmin. 1. *Peccant in Christum, qui imaginem ipsius demoliuntur.*

Protest. Graviter peccarent, qui imaginem aliquam à Christo institutione sua sanctificatam indigne tractarent : sed alia est ratio idolorum Pontificiorum.

Bellarmin. 2. *Non censetur fieri injuria imagini, nisi quando eo animo. quis imaginem violat, ut illi injuriam faciat : sed rei sunt corporis Domini, qui Eucharistiam indigne tractant, etiamsi non accesserint animo Eucharistiam violandi, ergo.*

Protest. I. Propositio est manifeste falsa, Philistæi enim gravissimam injuriam fecerunt arcæ Dei, cum eam induxerunt in ædem Dagonis, Dei sui, & collocaverunt eam prope Dagonem, non animo eam violandi, sed honorandi. 1. Sam. 5. sic etiam Bethchematæ, cum arcam inspexerunt. c. 6. 19. Imo David ipse, & Huzza, censebantur injuriam facere arcæ, quando nihil minus cogitabant. 2. Sam. 6. 2. Meminisse debuit Bellarm. voluntariam injuriam, in Scripturis, pro animo injuriam faciendi (interpretative) haberi. sic David scelerato facto, dicitur sprevisse verbum Dei, & Deum ipsum. 2. Sam. 9. 10.

Bellarmin. 3. *Si ideo peccarent, qui indigne sumunt Eucharistiam, quia illa Christum representat ; non liceret homini peccatori verbum Dei audire.*

Protest.

Protest. Non licet cuiquam verbum Dei indigne audire: hoc autem consequens pars fuisset rationis Bellarm. syllogismi regulas observasset.

Bellarmin. 4. *Manna & aquam petra sumebant promiscue, boni, mali digni, & indigni; & tamen non dicebantur ulli rei corporis homini, neque iudicium sibi manducasse.*

Protest. I. Paulus 1. Cor. 10. 5. verbis clavis, quamvis non idem, dicit plerosque eorum iudicium sibi manducasse. I. Palam est non licuisse in veteri Testamento, homini colluto, edere de carnibus propositionis. 1. Reg. 21.

Bellarmin. *Hoc fuit, quia illa erant typi quidam, & figura Sacramenti Eucharistiae.*

Protest. I. Hic nimis ridiculus est Bellarminus dum concedit figuram Eucharistiae non potuisse sine peccato indigne tractari; & tamen negat eos peccare, qui figuram Christi, indigne tractant. I I. Qui aquam Baptismi sine ebdomada dispositione sumit, peccat in gratiam Dei.

Bellarmin. *Id quidem verum est quia ponit obicem gratiae Dei; non viem quia materia illa significat, vel repraesentat aliquid sacrum: at Eucharistia, requiritur etiam singularis quadam, & specialis reverentia, & puritas.*

Protest. Hic summa perversitas Bell. & aliorum Pontificiorum, attente debet observari. Imagines Christi, & sanctorum, veneratione & religioso honore dignas esse docent, quia in iis est similitudo ad res sacras, & dedicatio. sive consecratio divino cultui. Bellarm. de *Imagi. l. 2. c. 21.* idem docent de imagine, & signo crucis: *ibid. c. 27. 28. 29.* & de templis ipsis Bellarm. de *cultu sanct. l. 3. c. 5.* & tamen Baptismo, nullam specialem reverentiam deberi, & in ejus violatione peccatum nullum admitti, ratione significationis, & repraesentationis divinae Dei gratiae in Christo, idem Bellarm. hoc in loco, non dubitat sustinere, ut Baptismo preloso, spoliis ejus non ornatur Eucharistia, sed in idolum transformetur.

Argumenta quadam nostra, contra realem praesentiam corporis & sanguinis Christi in Eucharistia, sub speciebus panis & vini, ex Scripturis de prompta.

Quia illa argumenta, quae Bellarm. *l. 1. c. 14.* solvenda proponit, sunt maxima ex parte, extrinseca, & ab Eucharistiae causa remota, neque per se adversarium stringunt, nisi suppositis aliis, quae postea veniunt discutienda; in his igitur hoc in loco non immorabimur: sed eorum duo tantum, aut tria, quae per se tractari possint, breviter vinculabimus. In ista enim causa, non inopia, sed copia argumentorum laboramus.

53. *Protest.*

53. *Protest.* Mat. 15. *Omne quod intrat in os, in ventrem vadit, & in secessum emittitur.* sed tale quid de corpore Christi cogitare nefas est. ergo non intrat in os.

Bellarmin. *Loquitur Dominus de cibis, qui sumuntur ad alendum corpus.*

Protest. Veritas sententiæ, non pendet ex intentione sumentis, sed ex natura rei. conceditur igitur à Bellarm. omnia illa quæ alunt corpus, in ventrem ire, & in secessum emitti. Nos autem assumimus: illud quod ore corporali accipitur in Eucharistia, alit corpus, inde enim pendet analogia, quam habet Sacramentum hoc ad alimentum nostrum spirituale. Hinc etiam Scholastici defendunt illa quæ remanent in Eucharistia post consecrationem, quas species appellant Sacramentales; *reficere, nutrire, & virtutem vini, tanta quantitate posse sumi, ut hominem naturaliter inebriaret.* Alex. Al. p. 4. q. 10. m. 7. a. 2. Bonavent. & alii, in 4. d. 12.

Bellarmin. *Dominus post resurrectionem comedit, & bibit, & tamen non emisit cibos in secessum.*

Protest. Non ita comedit, aut bibit, ut inde nutritus fuerit, sed familiaris conversationis causa, non convenit igitur instantia.

54. *Protest.* Luc. 24. *Palpate & videte &c.* Veritas carnis Christi probatur aspectu & contactu, sed in Eucharistia non potest ita probari, ergo non est ibi.

Bellarmin. 1. *Sequitur affirmative: hoc palpatur & videtur, ergo corpus est: sed non negative, hoc non palpatur, nec videtur, ergo non est corpus.*

Protest. I. Si affirmative sequatur de hoc aut illo corpore, tum cum in Eucharistia panis videtur, & palpatur. panis etiam est. II. Sequitur etiam negative, de corpore humano, non est palpabile, nec visibile, ergo non est corpus humanum, quamvis enim fieri possit, ut corpus humanum non videatur, aut palpetur actu; ut tamen non sit palpabile, fieri non potest.

Bellarmin. 2. *Dominus voluit id solum probare, se non esse inane spectrum aut umbram, sed verum corpus; id vero ex testimonio sensus tangeudi optime probavit, illud autem, corpus esse humanum, vivum, idem quod antea fuerat non probavit Dominus hoc solo argumento, quod sine dubio non erat sufficiens.*

Protest. Quid Dominus probavit hoc argumento, ostendit ipse. Luc. 24. 39. *nam ego ipse sum.* In eo autem Bellarm. magis est incredulus, quam Thomas ipse Didymus quod hoc argumentum (omnibus circumstantiis consideratis) insufficiens esse pronunciat, Thomas enim qui à Domino arguitur singularis incredulitatis, credidit tamen quia vidit. Ioh. 20. 29.

55. *Protest.*

55. *Protest.* Ioh. 14. *Relinquo mundum, & vado ad Patrem:* ubi etiam promittitur Spiritus sanctus, ut suppleat absentiae Christi defectum.

Bellarmin. *relinquit mundum, quoad conversationem humanam, & spiritus sanctus promittebatur, ut suppleret praesentiam Christi, inter omnes, humano more conversantis.*

Protest. I. Si relinquere mundum, nihil aliud significat, quam conversationem humanam deferere. tum ascensio Christi in caelum, non fuit mutatio loci, sed conversationis tantum. II. Si Spiritus sanctus suppleat humanam conversationem, tum locum & officium Spiritus invadit Papa; dum se illam praesentiam supplere jactat. III. Si vera sint illa quae Pontificii docent, de reali praesentia humanae naturae Christi, ubicunque ipsi visum fuerit, atque adeo cum omnibus fidelibus si vellet; tum non opus esset vicaria hac opera Spiritus: quia Christus ipse, etiam quatenus homo, possit omnia eodem modo praestare, immediate per se, quomodo jam per Spiritum procurantur.

56. *Protest.* I. Cor. 10 & 11. Eucharistia sexies ad minimum vocatur panis, etiam post consecrationem.

Bellarmin. I. *Dici potest, Scripturam ordinarie vocare res ut exteri apparent: sic serpentem anem vocat serpentem, &c.*

Protest. I. Haec est tropica vocatio, per similitudinem ad unum verbum metaphorice contractum, tropus igitur hac ratione frequentis esset usus in Eucharistiae doctrina. II. Si corpus Christi recte vocatur panis propter similitudinem quam habet cum pane: tum panis etiam recte vocari potest corpus Christi, propter similitudinem & insuper singularem relationem, quam habet ad corpus Christi.

Bellarmin. 2. *Optime dici potest, vocari panem, quia nomine panis, intelligitur generatim omnis cibus.*

Protest. I. Sic etiam admittitur tropus: synechdoche nempe speciei pro genere. II. De omni cibo, non recte dicitur, *quem frangimus.* III. Si haec esset integra ratio hujus appellationis, tum in eadem nulla ratio haberetur vel panis ante consecrationem, vel specierum panis postea, ac proinde nihil obstaret, quin aequae appositae phrasim fuisset, si Apostolus *cibi* nomine usurpasset, quorsum igitur ingeminatur toties tropicus iste dicendi modus?

Bellarmin. 3. *Vocatur panis, quia non solum est cibus, sed cibus solidus, praeipuus, substantialis, qualis est panis triticus inter cibos corporales.*

Protest. I. Si sit cibus & corpus, corporali modo praesens, & manducatus, tum male hic distinguitur à cibis corpor-

corporalibus. II. Si talis sit cibus animæ, qualis panis est corpori, tum non magis corporali ore accipitur, quam panis accipitur spirituali.

Bellarmin. 4. *Ich. 6. cibus celestis frequenter vocatur panis.*

Protest. Vocatur panis per tropum, quem adversarii cæna non admittunt. II. Tali tropo non est locus cæna, ubi panis triticeus accipitur, benedicitur, & ideo apparet, eodem nomine deinceps vocatur.

CAPVT III.

De possibilitate præsentis corporis & sanguinis Domini sub specie panis, & Vini, quæstio prima est, annon implicet contradictionem unum corpus totum simul esse in pluribus locis? Bellarm. negat, nos affirmamus.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Matt. 19. Apud Deum omniaabilia sunt.*

Protest. I. Non magis inde sequitur, non implicat contradictionem, ut unum corpus simul sit in pluribus locis, quam non esse contractionem, idem corpus simul esse, & non esse. II. Bellarm. ipse c. 2. sententiam illam limitandam esse docet, hunc in modum. *Deus potest facere omnia quæ ullo modo existere possunt, id est, quod non implicat contradictionem.*

2. Bellarm. *Illa implicat contradictionem, quæ pugnant cum essentia rei: at esse in loco, non est de essentia corporis.*

Protest. I. Non illa sola implicat contradictionem quæ pugnant cum essentia rei Bellarm. *sophistice hoc in loco nugatur: & Bell. solide & vere hoc in loco argumentatur.* implicatur hic contradictio, & tamen sophistica non est de essentia Bell. 2. Esse in aliquo spatio, est de essentia corporis, corpus enim definitur per suas dimensiones, est lineatum, latum, & altum sic Bellarm. ipse c. 5. *quid est corpus, nisi extensio in longitudinem, latitudinem & profunditatem?* spatium autem corpori ab istis dimensionibus ejus, reperta non differt.

3. Bellarm. *Christus cum Apostolo Paulo apparuit Act. 9. c. 22. fuit simul in summo calo, & in terra sive in aere terra vicino.*

Protest. I. Bellarm. in hoc argumento, gravissimi Scholasticorum suorum contradicit: qui tametsi contendunt ineptissime, idem corpus posse esse in uno loco modo suo naturali, seu circumscriptivo, & in multis alio modo sacramentali: negant tamen posse esse modo naturali, vel per divinam potentiam absolutam, simul in pluribus

tribus locis, sic Thomas, p. 3. q. 35. a. 1. ad 4. Quodlibet a. 2. & in 4. d. 10 q. 1. a. 1. & d. 44. q. 2. ad 4. sic etiam Bona. 4. d. 44. de dote subtilitatis q. 1. Capreol. d. 10. q. 1. a. 3. l. 2. q. 2. Durand q. 1. n. 3. & 34. q. 3. n. 8. & d. 44. q. 6. ad 1. n. 1. quodlibet 9. q. 32. Aegid. quodl. 1. q. 1. Hervae. quodl. 11. 3. Ferrara, in 4. contra gentes. c. 68. citante Ioh. de ada, Arragonio, Episcopo Pactensi, *contrav. theolog. p. con-* v. 8. a. 1. Non dicet enim Bellarm. Christum tum tem- ris, Paulo apparuisse, modo sacramentali. II. Quo- modo Christus apparuerit Paulo, Pontificii saniores non dent affirmare. Lyra dicit hoc scriptum non esse *Act. 2.* an. Carthus. in 1. Cor. 9. de oculo intellectuali in raptu, interpre- ti videtur, Thomas, & Cajet. in 1. Cor. 9. & 15. in dubio inquirunt. III. Bellarm. paulo post affirmat, & nos in prorsus negamus, *Christum privatim, & ad breve tempus* descendere potuisse de calo IV. Christus videtur tamen eodem modo apparuisse Paulo, quo Stephano apparuit. *Act. 7.* in alis existens.

Bellarm. 1. *Lux ejus Paulum circumfulsit, ut eum plane ex-* caverit.

Protest. I. De luce ejus, id est à corpore Christi profi- scente, nihil dicitur in tex. II. Ex eo quod excæca- s fuit Paulus, contrarium potius sequitur. sic Cajet. in 1. Cor. 15. In actis Apost. quamvis narretur Iesum allocutum fuisse Paulum & auditum à Paulo, nunquam tamen narratur Iesus visus à Paulo, sed potius oppositum: narrando quod meridie circumfulsit Pau- lum, & socios, lux de calo, & lux tanta invasit Paulum, ut privaverit eum actu videndi.

Bellarm. 2. Lumen quoddam etiam comites ejus viderunt, & eum quoque vocis audierunt quod est argumentum certissimum in terra, vel in aere proximo Christum apparuisse.

Protest. Certissimum est argumentum lumen, singulare in terra, vel aere apparuisse, non Christum.

Bellarm. 3. Si de calo vox fuisset facta, omnes aque audivissent.

Protest. Contra testatur Scriptura, Ioh. 12. 28. 29.

Bellarm. 4. Paulus dubitavit, quis esset Dominus, & ideo ro- gavit: quis es Domine?

Protest. I. Paulus rogavit, quis esset qui loquebatur.

II. Paulus à Christo alienus, & Majestatis ejus ignarus, non potuit dubitare, an ille esset Christus, quem in cælis vi- debat.

Bellarm. 5. Si solum in calo Paulus Christum vidisset, non fuisset meus testis resurrectionis: potuissent enim facile homines calumniari ejus testimonium.

Protest. Idonei fuerunt testes alii, quorum tamen testi- monia homines calumniabantur. II. Non magis obno- xia fuit

xia fuit calumniæ, visio Christi in cælis, quam in terris

4. Bellarm. *Patres rem uiam in pluribus locis simul esse po-
docent.*

Protest. I. Bellarm. ipse contra testatur, Tom. I. de in-
carnat. l. 3. c. II. Plurimi Patrum ex illo loco Ioh 3. (nemo ascendit
calum, nisi qui descendit de calo filius hominis, qui est in calo) dedu-
cunt, Christum esse Deum & hominem: quia quando erat corpore solu
in terra, dicebat tamen se esse in calo, nimirum Deitate, at si vera
Ubiquistarum (Papistarum) sententia, hoc argumentum nihil concla-
dit. nam dicent Eutichiani ab Ubiquitistis (papistis) edocti, etiam car-
ne tunc fuisse Christum in calo & in terra.

5. Bellarm. *Deus simul est in locis infinitis; & pari ratione
anima est tota in qualibet parte corporis.*

Protest. I. De Deo, Bellarm. ipse fatetur, loco jam
citato. Deum in Scripturis, per hoc discerni ab omnibus creaturis
quod sit ubique. A Deo igitur ad corpus argumentari, i-
quæstione de præsentia in locis multis, nimis est carnale
& crassum, II. De anima, falsum est, & contradictio-
nem implicans quod vulgo dicitur, eam esse totam in to-
to, & totam in qualibet parte corporis. III. Animæ
eadem non est in diversis corporibus simul? ergo neque
in diversis locis.

Bellarm. *Nulla prorsus ratio fingi potest, cur non possit Deus in
brachio abscisso conservare animam, ut ante abscissionem erat.*

Protest. Supposito quod erat ante in brachio anima ra-
tionalis, & adhuc maneat in corpore, tum ratio non ficta
est: quia fieri non potest ut una & eadem anima, simu-
lit divisa, & indivisa, idque respectu sui ipsius.

6. Bellarm. *sunt mysteria fidei, vel difficiliora, vel æque diffi-
cilia, atque hoc est de quo agimus.*

Protest. Petitio est principii: nisi enim possibile conce-
datur, ut unum corpus simul sit in pluribus locis; nullum
mysterium verum potest esse æque difficile, quia nullum
possibile, nedum verum, quamvis sit maximum, est æque
difficile, ac illud quod est prorsus impossibile, quamvis
sit res alias minutissima.

7. Bellarm. *Potest unus locus capere duo corpora sibi adæquata
simul: ergo poterit etiam unum corpus replere duo loca.*

Protest. I. Fieri nullo modo potest ut unus locus simul
capiat duo corpora sibi adæquata. si enim capacitas loci
adæquetur uni corpori, necesse est ut alterum corpus ac-
cedens illi, eandem superet capacitatem. II. Thomas,
cum tota Thomistarum cohorte, quorum nomina paulo
antea retulimus, ex Iohan. de Rada, Arragonio, conce-
dunt antecedens, & tamen contendunt acriter, non pos-
se unum corpus esse in duobus locis localiter, quia divi-
deretur

deretur à se ipso : ideo negant consequentiam argumenti adducti.

Bellarmin. *Si unum corpus non posset esse localiter in duobus locis, quia divideretur à se ipso, profecto nec esse posset sacramentaliter, eadem ratione, quia esse alicubi sacramentaliter, dicit esse per realem & veram praesentiam in pluribus hostiis sive altaribus : quia realis praesentia in tot altaribus, & non in locis intermediis, non minus tollere videretur in divisionem rei, quam repletio plurium locorum.*

Protest. Agnoscimus, & amplectimur tam consequens, quam consequentiam istam : eoque nomine gratias debere Bellarm. dicimus, quod Thomæ, & Thomistarum omnium principia reali corporis Christi praesentiae in Eucharistia repugnare, ac proinde illos omnes (qui tamen praecipui fuerunt hujus commentum propugnatores) sibi metipsis contradicere, in hujusmodi praesentiae defensione, non fateatur tantum, sed etiam demonstraret.

Argumenta nostra.

8. Protest. Matth. ult. *Non est hic, surrexit enim.* hæc consequentia infirma esset, si posset idem corpus esse simul in pluribus locis : posset enim simul discedere, & remanere.

Bellarmin. 1. *Consequentia illa Angeli optima est : sensus enim est : non jacet mortuus in sepulchro, surrexit enim : nec enim poterat mortuus jacere, si resurrexerat.*

Protest. 1. Hæc ipsa consequentia negatur ab iis necessario, qui dicunt, unum corpus posse simul esse in locis diversis : sicut enim in uno loco possit quiescere, & in altero moveri ; in uno stare, & in altero sedere ; in uno insidere equo, in altero esse in lecto, in uno vestitum esse, in altero nudum quæ omnia defendit Ioh. de Rada Arragonius, Episc. Pactensis, *controv. theol. p. 4. cont. 8. a. 1.* similiter etiam possit in uno loco juxta ignem positum calefieri, & in altero ex gelu frige fieri ; in uno loco, bene nutriri, & valere, in altero vel ex nutrimenti defectu, vel ex aeris intemperie, infirmari & mori quæ etiam à multis Pontificiis defendi, idem ibidem affirmat : & ab omnibus & debere defendi, & posse etiam eadem arte qua defendunt idem corpus in diversis locis existere, res ipsa clamat. Si certe Alex. Al. Doctor irrefragabilis, præceptor Thomæ, & Bonaventuræ, p. 4. q. 11. in 11. a. 1. sect. 7. disertis verbis defendit, potuisse fieri in triduo mortis, & posse adhuc fieri, ut anima Christi esset in uno loco cum corpore, & alibi corpus sine illa : ita ut corpus idem simul esset mortuum in sepulchro & vivum in pixide ; si scilicet corpus Christi, sacratum in cœna, reservatum fuisset in pixide usque ad mortem ; vel in simili casu. *Hoc posito (ait) non assidit,*

accidit, contradictoria simul esse vera: quod sic patet. secundum enim illam positionem, demonstrata carne in pixide, hac vera esset: hac caro est viva demonstrata eadem in sepulchro, hac esset vera. hac caro est mortua, & per consequens non viva. Nec sunt ista contradictoria hac caro alicubi est viva, alicubi non est viva: sed subcontraria: si hac esset ei contradictoria: hac caro nusquam est viva: qua non cederetur, illa positione stante.

Bellarmino. tom. I. de incarn. l. 3. c. II. his ipsis verbis. non est hic, dicit Scripturam expresse dicere, Christum secundum humanitatem ibi non fuisse. non igitur mortis, sed presentia Christi in illo loco negatio, per consequentiam illam infertur: unde etiam sequitur, ut Bellarm. ibid. observat non posse illam ullo modo affirmari, quia Scriptura absolute dicit: non est hic.

Bellarmino. 2. Consequentia illa etiam optima est, absolute, se moraliter loquendo; non metaphysice. quamvis enim fieri possit, ut aliquis vivens, in sepulchro jaceat, si velit; tamen moraliter loquendo qui resurgit à morte, non remanet in sepulchro, sed egreditur. Similiter est, si quis dicat. talis homo non sedet ad mensam, cœnatus enim est.

Protest. I. Consequentia rationem commutat Bellarm. ut eo facilius eludat: non est enim: vivit, ergo non est hic sed surrexit, ergo non est hic. II. Simile dissimiliphrafi illustrat: quamvis enim qui cœnatus est, possit ad mensam sedere, si velit; tamen qui surrexit à mensa, non potest sessionem cœnæ continuare. sic etiam qui vivit, potest in sepulchro jacere, si velit; sed qui surrexit è sepulchro, non potest in sepulchro permanere. III. Concedit Bellarm. moraliter loquendo, non esse moraliter certum, Christi esse sub speciebus panis, & vini: sicut enim moraliter loquendo, qui resurgit à morte non remanet in sepulchro sic etiam, eodem loquendi modo, qui ascendit in cælum & ibi manet, non est præsens in terris. Cum igitur certitudo vulgo dicta moralis, nihil aliud sit, quam probabilis veritas sequitur, non esse probabile, Christi corpus realiter adesse in Eucharistia, sub specie panis. IV. Nullus est verus loquendi modus, sive metaphysicus, sive logicus vocetur, quo possit defendi, idem corpus in eodem loco manere, ex quo discessit.

9. Protest. Si corpus posset esse in multis locis, eadem ratione posset esse in omnibus. sic autem non esset proprium Dei, esse ubique: neque humana Christi natura certo loco circumscriberetur: quod tamen Patres, ad versus hæresin Eutichetis, unanimiter confirmant: expresse etiam affirmantes, nullum corpus posse esse ubique totum.

Bellarmino. I. Prima differentia inter Deum, & corpus Christi
quod

quæ ad existentiam in loco, est, quod Deus re ipsa, & de facto est ubique: corpus Christi re ipsa, ac de facto non est ubique, neque unquam erit.

Protest. Hæc differentia non tollit argumentum. Si enim corpus Christi potest esse ubique, quamvis non sit nec erit, tum omnipræsentia non est (ex natura rei) propria Dei.

Bellarin. 2. *Secunda differentia est, quod divinitas non potest confingi ad unum locum: sed Christi corpus potest redigi ad unum solum locum: fuit enim in uno solo loco, ante Sacramenti institutionem, & erit etiam post mundi consummationem.*

Protest. I. Hac ratione enervatur plane argumentum illud Christianorum: Spiritus sanctus est ubique: ergo est Deus. Nam hæretici respondebunt. Spiritum sanctum esse quidem ubique, sed posse redigi ad unum solum locum. Neque potest ista responsio ullo pacto refutari, si eadem res possit esse ubique, & redigi tamen antea, vel postea, in unum solum locum. II. Contradictionem & chimæram implicat admodum absurdam, ut una & eadē res sit in potentia ad unum tantum locum, & ad ubique, & tamen actu neque sit in uno loco tantum, neque ubique.

10. *Protest.* Non potest aliquid temporale simul esse in duobus temporibus: ergo nec idem locale in diversis locis.

Bellarin. Tempora non possunt esse simul, cum semper fluant, sed loca permanent.

Protest. I. Fluxus temporis, non magis unum tempus ab alio disjungit, quam distantia separat loca disjuncta.

II. *Protest.* Si unum corpus sit in diversis locis, simul erit unum, & multa, continuum, & divisum.

Bellarin. I. Vnitas essentialis rei, non pendet ab unitate loci, cum prius sit, rem esse unam, quam esse in uno loco, sed pendet ab internis suis principiis.

Protest. I. Vnitas essentialis rei ita pendet ex internis suis principiis, ut eorum conjunctio divisa, necessario requiratur. II. Principia rei corporeæ, non constituunt unum corpus, nisi coeundo in unum locum. III. Inter principia corporis hujus, aut illius, communis natura corporis, quæ in dimensionibus consistit, primum locum habet: illæ igitur dimensiones debent in unum conjungi. IV. Quamvis res prius natura sit una quam sit in uno loco, non tamen tempore; neque prius natura, quam habet rationem illam formalem, ex qua loci unitas necessario pendet. V. Vnitas quantitatis, & loci corporei, prior natura est corpore organico, humano. VI. Non omne

omne quod prius est, ab eo quod est posterius, potest actu separari : sicut videre est in genere, & suis speciebus
VII. Certissimum est corpus non magis ab uno loco separari posse, quam à loco, non enim locus in idea, sed hic locus concreatus fuit huic corpori, sicut igitur nullū corpus existere potest absque loco, sic neque absque unitate loci.

Bellarmin. 2. *Corpus Christi, ut est in altari, non continuatur cum corpore, ut est in calo, nec tamen est discontinuum, vel divisum ab illo. Nam continuari, & dividi est eorum quæ multa sunt : hoc autem corpus in calo, & in altari, sunt idem.*

Protest. I. Continuari non est eorum quæ multa sunt. **II.** Dividi non est eorum quæ multa sunt actu ante divisionem, sed postea. **III.** Neceffe est ut illa sint divisa, inter quæ magna distantia intercedit : quod negat enim contiguitatem, continuitatem multo magis negat, sed inter corpus in cælo, & corpus in terra, ingens datur distantia.

Bellarmin. 3. *Loca ipsa hoc argumento probantur esse discontinua & corpus Christi divisum esse à se, respectu loci, sed non respectu propria substantia, sive quantitatis.*

Protest. Quod dividitur à se respectu loci, dividitur etiam respectu locati : locus enim non est locus, nisi respectu locati, neque dividitur, nisi locato diviso. formalis autem ratio corporis locati, est quantitas substantialis. quicquid igitur dividitur à se respectu loci, dividitur etiam respectu substantiæ, & quantitatis.

12. *Protest.* Si ponatur corpus unum in pluribus locis, erit in loco, & non in loco : quia in loco nullo erit circumscriptive, neque definitive, quod est ita contineri in uno loco, ut non sit alibi.

Bellarmin. I. *Corpus idem potest esse circumscriptive, & etiam definitive, in pluribus locis. Nam ut corpus sit circumscriptive in aliquo loco, tantum requiritur, ut commensuretur illi loco : non autem ut non sit in alio loco.*

Protest. I. Bellarminus in isto subterfugio deserit Thomā, & Thomistas omnes. Apud illos enim, esse in loco definitive, nihil aliud est, quam quod ex modo existendi in aliquo loco repugnet simul esse alibi. Esse autem in loco circumscriptive, est præterea mediante quantitate, ipso loco commensurari. Bannes in 1. q. 5. 2. a. 2. **II.** Ut omnem sensum, & intelligentiam, à suis verbis amoveat Bellarm. definitive esse in loco, majus quid facit, quam circumscriptive esse : circumscriptive (inquit) & etiam definitive : cum tamen à Scholasticis omnibus, Angeli dicantur esse in loco definitive, sed non circumscriptive, & inauditum plane sit ; aliquid esse in loco circumscriptive, & non

& non definitive. III. Si corpus trium cubitorum simul commensurari possit tribus locis, quod Bellar. defendit, tum simul potest tribus, & novem cubitis, adæquate commensurari. sed hoc est absurdum.

Bellar. 2. *Corpus trium cubitorum potest occupare spatium novem cubitorum, si bis aut ter eadem magnitudo ponatur in loco, quam is non commensuretur nisi loco trium cubitorum.*

Protest. I. Si idem corpus trium cubitorum in tribus locis ponatur, eodem modo occupabit spatium novem cubitorum, quo tria corpora tricubitaria solent occupare: illa autem comensurantur cubitis novem. ergo & hoc unum. II. Si idem corpus poni possit in tribus locis isjunctis, potest etiam poni in tribus contiguis, idque eo modo, ut continuatio inde fiat. si autem Pontifex Romanus, trium forsan cubitorum homo, præter locum quem jam occupat, occuparet etiam proximum, & proximum illi, nullo corpore aut loco intercedente, quisquis egaret eum novem cubitorum spatio commensurari?

Bellar. 3. *Idem dici potest, de modo existendi definitive: nam ut aliquid sit definitive in loco, satis est si definiatur certo quodam modo, ita ut in toto illo sit, & non in majori: sive sit in alio loco etiam definitive, sive non.*

Protest. I. Confundit hic Bellarm. definitivam præsentiam cum circumscriptiva: esse enim in certo quodam spatio toto, & non in majori, saltem cum de corpore dicitur, nihil aliud est, quam commensurari illo loco. II. si quod definitive est in uno loco; possit in alio esse; multo certe facilius potest majore esse, majus enim & minus facilius conciliantur, quam unum & aliud. III. Pontificii volunt idem corpus Christi, esse in hostia minore, & majore, in calice parvo, & in poculo majore, vel etiam ut quibusdam placet) in integro dolio consecrato.

Bellar. 4. *Dicere possumus: præter hos duos modos existendi in loco, (circumscriptive, & definitive) dari tertium, nimirum per solam præsentiam, quomodo Deus est in loco, & hoc modo esse in loco illa corpora, quæ per divinam potentiam simul sunt in variis locis.*

Protest. Tota igitur litigatio ista Bellarm. huc tandem edit: Ut corpus in loco esse defendatur eo modo quo deus, quod & Blasphemum est, & turpiorem contradictionem implicat, quam est illa ipsa, cui amoliendæ inserit. Neque enim præsens est quidquam eo modo quo deus, præter Deum & manifestior est contradictio, corpus esse substantialiter præsens in loco, modo non solum incorporeo, sed & divino, quam in duobus locis præsens esse.

13. *Protest.* Quod incipit esse alicubi ubi antea non erat,

P P

erat,

erat, aut venit eo per motum localem, aut ibi generatum est, quod movetur localiter, deserit unum locum, ut acquirit alium; quomodo autem potest id quod est, generari de novo; nullo igitur modo potest fieri ut id, quod est in uno loco, incipiat simul esse in alio.

Bellarmin. 1. *Domini corpus incipit esse in altari ubi antea non erat, non per generationem, nec per motum localem, sed per conversionem panis in ipsum.*

Protest. I. Mutatio unius corporis in aliud, non opponitur generationi ejus in quo mutatio non terminatur, si-ve enim prioris corporis materia maneat, & nova forma eidem inducatur, si-ve totum illud annihiletur, & novum loco ejus ponatur; in illa mutatione substantiæ, necesse est ut aliqua sit vel generatio, vel creatio. II. Argumentum hoc generaliter opponitur illi sententiæ Bellarm. *idem corpus potest esse, circumscriptive & definitive in variis locis.* Hoc igitur responsum non satisfacit, nisi concedat Bellarm. non posse hoc fieri, nisi per mutationem substantiæ alterius, in illam, quæ novum locum debet occupare, quod ille neutiquam dabit.

Bellarmin. 2. *Non desunt exempla similia, nam anima rationalis, incipit esse in materia addita per nutritionem: Deus incipit esse in re de novo creata, sine generatione, aut motu locali.*

Protest. Exempla ista non sunt similia. Anima enim non incipit esse circumscriptione totali & adæquata, in loco novo, priore retento, nedum Deus; neque mutatur substantia aliqua in animam rationalem; nedum in Deum.

14. *Protest.* Si idem corpus esset in pluribus locis, sequerentur multæ contradictiones. nam poterit esse sursum & deorsum; remotum, & non remotum; moveri & quiescere; accedere ad unum locum, & simul ab eo recedere, in uno loco summe calefieri, & in altero summe frigesieri, vel etiam uno in loco, vulnerari, occidi, & in altero bene valere.

Bellarmin. 1. *Alii Theologi existimant expositione unius corporis in diversis locis multiplicari tantum respectus, non absoluta. Alii putant absoluta multiplicari, & eousque progrediuntur, ut dicant posse eundem hominem uno in loco ebrium esse, in alio sitire, immo in uno mori, in altero vivere.*

Protest. Egregii isti Theologi, monstrosam hunc partem varie lambendo, non illum reformarunt, sed variis novis & inuaditis monstris auxerunt.

Bellarmin. Secundo. *Ex positione unius corporis in diversis locis relationes ad loca necessario multiplicabuntur, atque erit idem corpus sursum & deorsum, remotum & propinquum, in motu, & in quiete, neque contrariis istis relationibus, implicatur contradictio nulla: qui*

fun

unt sub diverſa ratione, ut nimirum corpus illud eſt in diverſis locis.

Proteſt. Huiusmodi pharmaco, quælibet contradic-
tio poſſit ſervari: ſemper enim fingi poteſt diverſa aliqua
ratio, qua oppoſita eidem attribuuntur, Diverſitas autē
loci impertinenter ſe habet, ad contradic-
tionem vitan-
dam: neque eximit illis legibus oppoſitionis, eidem, ſecun-
dum idem, ad idem & eodem tempore: nemo unquam logicus
addidit & eodem loco.

Bellarmin. 3. Idem iudicium eſſe videtur de actionibus qua ter-
minantur ad loca.

Proteſt. Poteſt igitur fieri, ſecundum iudicium hoc
Bellarmin. ut unus & idem homo Bellarm. puta, vel Sua-
rez, eodem tempore ambulet Roma Salamanticam ver-
ſus, & Salamantica verſus Romam, idque per unam &
eandem lineam. Ille autem ſibi metipſi occurrens in via,
quomodo ſemetipſum ſalutaret; (ut duplex ille Sofias
pud Plautum in Amphitr.) iucundum eſſet videre, &
quomodo etiam ſalutatione peracta, ſemetipſum incur-
aret, ac penetraret, (cedere enim ſibi met locum, nec po-
eſt quiſquam nec opus habere duplicatus iſte viator)
quomodo denique afficeretur, poſtquam Romam, & Sa-
lamicam, eodem plane momento perveniens, certior
eret à ſemetipſo, ſe in utroque loco, toto illo tempore,
i lecto ſuaviter quieviſſe, & monſtroſa quædam de tali
rofectione ſomniaſſe. Sed iudicio huic Bellarm. oppo-
imus iudicium Guiljelmi Pariſienſis, qui fuit inter pri-
os & graviffimos Scholaſticorum; Hanc inquietudinem,
no contrariorum motuum turbinem ac tempeſtatem nec imaginatio hu-
ana recipit, nec intellectus. De Sacram. Euchar. fol. 10.

Bellarmin. 3. Contrarium iudicium eſſe debet de his, qua recipiun-
r in corpore locato; hæc enim non multiplicantur; ut caleſcere & frige-
ri, agrotare, & benevalere, vivere & mori.

Proteſt. Neceſſe eſt, ut idem iudicium ſit etiam de iſtis,
ſi tot miracula fingantur, quot vel qualitates, vel actio-
es, in corpore recipiuntur. Ex ſua enim natura, corpus
duobus locis exiſtens; duo contraria poteſt recipere,
applicentur ipſi contraria agentia. & quis nobis fidem
ciet cautum hoc iri miraculoſe, ne unquam fiat? Mo-
ſtiores Bellarmino certe in miraculis fingendis, ſunt
i Papiſtæ, qui concedunt eundem hominem poſſe ſimul
vere & mori in locis diverſis.

*æſtio ſecunda, ſpectans etiam ad poſſibilitatem præſentia realis cor-
poris Chriſti in Euchariftia, eſt an tale corpus poſſit eſſe præſens, &
non occupet locum?*

15. Bellarm. Magnitudini tria quædam conveniunt. I. Ut ſit

P P 2

ærenſa

extensa in se, & partem habeat extra partem, ac proinde situm quenda
 intrinsecum, & ordinem ac dispositionem partium: & hoc essentiale est
 magnitudini. 2. *Vi coexistat loco, seu commensuretur loco, & habeat*
situm extrinsecum in ordine ad locum. 3. *Vi extrudat aliud corpus ex*
loco, seu non patiatur secum aliam magnitudinem in loco sit i adaequato.
Secundum potest à primo separari: & tertium à primo & secundo. His
notatis Catholicorum communis sententia est, in Sacramento Eucha-
ristie, vere adesse totam magnitudinem corporis Christi: sed habere pri-
mam conditionem, non autem secundam & tertiam, existimamus etiam
posse dari corporum penetrationem.

Protest. Hæc sententia semetipsam satis evertit. Nam
 I. si extensio talis, qualem Bellarm. in prima conditione
 describit, sit magnitudini & corpori essentialis, tum ne-
 cesse est ut occupet spacium, nihil enim eo modo extendi
 potest, nisi in spacio, spacium autem corporis est locus
 ejus internus. II. Locus extrinsecus, de quo agitur in
 conditione secunda, necessario sequitur ex eadem ma-
 gnitudine cum corpore ambiente collata, si quid sit tale.
 fieri enim nullo modo potest, ut corpus unū ab alio cor-
 pore undique contineatur, quin habeat situm extrinse-
 cum in ordine ad aliud à quo continetur. III. Tertia
 conditio est plane inseparabilis, tam enim certum est,
 unam magnitudinē excludere aliam ab eodem loco adæ-
 quato, quam certum est uno opposito affirmato, alterum
 negari. IV. Corpus organicum, quale est humanum,
 majorem distinctionem in situ partium requirit, quam
 aliud aliquod corpus, minus igitur probabilia sunt ista
 commenta de corpore Christi, quam simpliciter de cor-
 pore. V. Penetratio dimensionum in duobus corporibus
 non potest fieri, quia per illam penetrationem duorum
 corporum dimensiones essent eadem; & sic corpora duo
 essent unum: corpus enim, ut Bellarm. fatetur. *c. isto 5.*
nihil aliud est quam extensio in longitudinem, latitudinem & profun-
ditatem.

Argumenta Bellarmini.

16. Bellarm. *Implicare contradictionem, est repugnare essentia*
sed non repugnat magnitudini, non occupare locum aut non expellere al-
terum corpus: quia hæc sunt posteriora ipsa magnitudine.

Protest. I. Quod repugnat existentia, æque implica
 contradictionem, ac quod essentia repugnat, si de ex
 istentia quærat. II. Quæ necessario vel essentiam, vel
 consequentiam consequuntur, quamvis sint posterior
 natura, eorum tamen negatio repugnat essentia, vel ex
 istentia affirmationis. III. Occupare locum, prius ne-
 cessaria convenit corpori, quam ut sit organicum, vel hu-
 manum.

17. Bellarm.

17. Bellarm. *Potest magnitudo intelligi, a'que etiam definire sine loco*

Protest. Sine spacio non potest.

18. Bellarm. *Ultima sphaera est sine loco.*

Protest. Sine spacio suo non est.

19. Bellarm. *Replere locum, & expellere alia corpora, est officium & functio magnitudinis: non igitur ad essentiam pertinet.*

Protest. Talis est functio, qualis est, formæ formare, reali respicere aliud; loci continere, &c.

20. Bellarm. *Ita se habet moles seu extensio ad magnitudinem, ut se habet gravitas ad corpus grave: sed non est de essentia gravis, ponderare, nam in proprio loco non ponderat aqua vel aer: igitur neque est de essentia magnitudinis replere.*

Protest. I. Vel confundit hic Bellarm. extensionem cum loci repletionem, quæ duo antea distinxit, vel syllogismum facit quatuor terminorum. II. Gravitationem accipit pro actu ponderandi, aut deorsum tendendi, quem etiam absurde tribuit aeri: sic autem falsa est propositio. III. Si quidquam valet hæc comparatio: probat extensionem magnitudinis, non tantum per miraculum, sed etiam per naturam à corpore posse separari: actualem enim ponderationem: naturaliter à corporibus gravibus in suis locis vult separari.

21. Bellarm. *Mat. 19. Dominus dicit possibile esse, ut transeat camelus per foramen acus.*

Protest. Non dicit Dominus hoc.

Bellarm. *Dicit possibile esse quod difficilius est, divitem scilicet intrare in regnum celorum: significat igitur possibile esse id quod facilius est, camelum scil. transire per foramen acus.*

Protest. I. Difficilius dicitur aliquid in proverbiali sermone (qualis hic fuit) quod est ejusdem impossibilitatis: sensus enim est: si quid sit difficilius, hoc est II. Per divitem intelligitur is qui confidit opibus: *Mat 10. 24.* talem autem impossibile plane est intrare in regnum celorum: dum talis est: sed Deus eum potest ita commutare, ut intret: sic camelus, manens camelus, nullo modo potest transire per foramen acus: sed potest à Deo ita commutari, ut aptus fiat ad transeundum.

22. Bellarm. *Ioh. 20. Christus intravit per januas clausas.*

Protest. Dicitur quidem intrasse postquam januæ clausæ fuerunt, sed non per januas clausas. potuit facile alia ratione, aditum sibi patefacere. sic Durandus etiam statuit, in 4. d. 44. q. 6. respondet: Dicitur quod Christus intravit ad discipulos januas clausas: sed non dicitur quod intravit per januas clausas. Cum enim corpus gloriosum possit moveri per aerem, & Christus virtute divina potuit corpus suum ostendere & occultare, prout voluit:

voluit: potuit intrare ad discipulos per fenestras, vel alium aliquem locum, & tunc primo se ostendere quando fuit coram discipulis: & sic vere venit clausis januis, sed non per januas clausas. & si per januas intravit, potuerunt janua perquam subito aperiri, & subito claudi, ita ut apertio & clausio lateret discipulos, & quia res non dicitur fieri quando non innotescit, ideo dicuntur fuisse clausa, quia apertio earum nulli apparuit.

Bellarmin. 1. Tum nullum fuisset miraculum, intrare januis clausis.

Protest. Non sequitur. fuit enim miraculum, Act. 12. quando petrus non egrediebatur per portam ferream clausam, sed illa porta sua sponte aperta est ei.

Bellarmin. 2. Apparet ex circumstantiis, nullum strepitum fuisse factum, sed totam domum mansisse immotam.

Protest. Quasi pars aliqua domus, vel ipsa janua non potuerit sine strepitu aperiri, ita ut omnia viderentur immota, quia vulgari modo nihil fuit motum.

23. Bellarm. Exiit Dominus de utero Matris clauso, inviolata virginitate, id est manente integritate carnis. Beata enim virgo, fuit virgo etiam in partu.

Protest. Beatæ Mariæ virginitatem non magis immunit apertio naturalis in partu, quam extensio illa quæ partum in gravidis naturaliter antecedit. Fictio illa, quamvis sit antiquior, uterum habet magis occlusum, quam ut recentiore istam fictionem producere possit in lucem veritatis. Durandus, loco citato, in eandem sententiam respondet: Est alius modus possibilis: vid. quod virtute divina fuerit facta dilatio membrorum & meatuum naturalium sine aliqua fractione. &c.

24. Bellarm. Christus, & beati transiunt in calum, calum autem est corpus solidum instar aris.

Protest. Naturam cæli, Deus nos mortales videtur celasse: sed illius soliditatis esse cuius est æs, falsissimum esse declaravit. Expansum enim totum, non maiorem habet soliditatem quam aer: & quod superius est, sicut nobilitate, sic etiam subtilitate aerem superare videtur. Hoc igitur argumentum, est simile cæterorum, id est, inmane, & impudens postulatum. Durandus hic etiam respondet: siue ponatur calum divisibile per naturam, siue per virtutem divinam, non oportet corpus Christi in ascensu ad calum, fuisse simul cum corporibus sphaerarum, sed cessit corpus corpori. Nec cali dicuntur solidissimi taliter, quin possint virtute divina dividi, & præbere transitum corporibus gloriosis, sed dicuntur solidissimi, quia naturaliter sunt incorruptibiles.

25. Bellarm. In panis damnatorum sunt multa miracula difficiliora, vel aque difficilia, atque est hoc de quo agimus.

Protest.

Protest. De miraculis infernalibus non possumus iudicium ferre, antequam de ordinaria dispensatione eo spectante particulariter nobis constet. sed Deo non visum est, nobis illarum rerum particularem statum revelare.

Bellarmin. Non magis corpori quanto, occupare locum, quam gravi ponderare, colorato videri, lucido lucere, calido calefacere.

Protest. Istam propositionem simpliciter negamus: quia occupatio loci, non re, sed ratione tantum à corpore differt: sed actus secundi, à primo, major est differentia: Dimensiones & earum spatium, necessario requiruntur ad corporis existentiam, sed operatio, non necessario requiritur ad vim, aut virtutem operandi.

C A P. III. De Transubstantiatione, Quid sit.

T H E S I S I.

Bellarmin. Transubstantiatio est totalis conversio substantia panis, & vini, in corpus & sanguinē Domini. In hoc Theologi conveniunt, ob Conciliorum, & Ecclesie auctoritatem.

Protest. I. Benefactum, quod hujus dogmatis fidem pendere ex Conciliorum & Ecclesie, non ex Scripturæ auctoritate, Bellarm. ipse fateatur. Per Ecclesiam autem, non Apostolicam & puram intelligit, sed Romanam apostasiam, & per Concilia, conventicula quædam nupera, ejusdem factionis. Hæc est ingenua confessio Scoti, in 4. d. 11. q. 3. Principaliter videntur moveri, quod de Sacramentis tenendum est sicut tenet sancta Romana Ecclesia. Ecclesia hunc intellectum declaravit sub Innocent. in Concilio Lateranensi. Verba Scriptura possent salvari secundum intellectum facilem & veriore secundum apparentiam. II. Nullum exemplum dari potest, vel ordinarium, vel extra ordinem per miraculum, totalis conversionis alicujus substantiæ individualis, in aliam substantiam individualement præexistentem & manentem. Hæc igitur transubstantiatio (quæ res est ordinariæ procurationis, secundum Pontificios) tale quid est, quale simile nihil Deus unquam per hominem, aut angelum effecit, id est, commentum sine exemplo. III. Falsissimum est quod Bellarm. affirmat, Theologos, id est, Scholasticos de hac totali conversione consentire. Alii enim, ut Durandus, statuerunt materiam panis manere transeunte forma: alii ex adverso, transire materiam, & manere formam. Alex. Al. p. 4 q. 10. utramque sententiam refert, & refellere conatur. IV. Non potest hæc totalis conversio, ulla ex parte, sic explicari, ut contradictiones illæ vitentur, quas Scotus Report. in 4. distinctione 10, q. 1. breviter

viter proponi, sed nullus solvit: quantum futurum cum quanto: majus cum minore: quantum sine modo quantitativo: partem extra partem, & tamen in qualibet parte totum: aliquid praexistens, in novo ubi futurum, absque mutatione.

2. Bellarm. In conversione, requiritur ut id quod convertitur desinat esse quod antea erat: si sit compositum, ut desinat esse compositum ipsum, quamvis aliquid ejus remaneat, sicut aqua convertitur in acrem, materia eadem remanente: at si id quod convertitur, non solum sit compositum, sed etiam partes ejus, tunc etiam partes debent simpliciter desinere esse, & hoc fit in Eucharistia.

Protest. I. Neque vox, aut syllaba ulla est in Scriptura, quæ indicat panem desinere esse; neque Sacramenti natura patitur, ut elementum ante usum sacramentalem destruat. II. Ratio illa qua Bellarm. probat totum panem secundum omnes suas partes debere desinere in ejus conversione; quia scilicet partes ejus sunt compositæ, est plane delira. Quando uxor Lothi convertebatur in statuam salis, fatetur Bellarm. materiam eandem remansisse: partes tamen ejus non minus fuerunt compositæ, quam sunt partes panis.

3. Bellarm. Requiritur etiam in conversione, ut aliquid succedat in locum ejus quod desinit esse.

Protest. I. Corpus Christi, quod antea fuit, & manet quod fuit, nullo modo succedere potest panis, ut terminus conversionis: tunc enim per illam conversionem, eodem modo inciperet esse, quo panis fingitur desinere esse: quod contradictionem continet manifestam. II. Inter Pontificios, multi sunt, qui statuunt, ex vi conversionis hujus, non poni corpus Christi sub speciebus panis, vel in loco panis. Deus (inquiunt) potest convertere panem in corpus Christi, ut habens esse in celo: quia non est in hoc major contradictio, quam in conversione qua nunc ponitur. sic Ioh. de Rada. Arragon. controuv. theol. p. 4. contr. 6. ar. 3. ubi probat hanc assertionem quinque argumentis; inter quæ illud est observatione dignum: quod convertitur in praexistens, trahitur ad conditiones praexistentis, & non è contra. ergo potius panis est ubi est corpus Christi, quam è converso. III. Successio non sufficit ad istam conversionem, nisi remaneat aliquid quod fuit panis, & est corpus Christi: alias enim (ut Cajet. in 3. q. 75. a. 4.) non vere diceretur: quod fuit panis, nunc est corpus Christi.

Bellarmin. Inanis & supervacanea fuit hac speculatio Cajetani: vere enim dici hoc potest, licet nihil omnino maneat, quod prius fuerat panis. quia tales sententiae, ex communi modo loquendi, significant solum, id quod convertitur, non desinere in nihil, sed in aliquid quod ei succedit.

Protest. Contra testatur Bellarm. ipse c. 22. Non posset ullo modo

nodo vera esse Domini sententia : Hoc est corpus meum, si ita mutaretur totum in totum, ut nihil in utroque termino commune remaneret.

4. Bellarm. Tercio requiritur, ut sit connexio quadam & dependentia inter delitionem unius, & successionem alterius, ita ut unum desinat, ut alterum succedat, & vi delitionis fiat successio.

Protest. Neque vi delitionis panis, fit corpus Christi, quia potest panis vel in elementa, vel in nihilum redigi, sine ulla successione corporis Christi, neque vel minima indicatio voluntatis Dei exstat, de corporis Christi dependentia ex delitione panis.

5. Bellarm. Quarta conditio conversionis perfecta est, ut tam terminus à quo, quam terminus ad quem sit vere positurus, ita ut inter illos nulla intercedat privatio.

Protest. Hoc ipsum argumentum est efficax etiam adversus transubstantiationem panis. In Eucharistia enim, cum sint omnia accidentia panis, & ex ordine naturæ, simul cum accidentibus illis debeat esse panis, & fuerit antea panis, necessaria sequitur, vel adesse ibi panem, vel privatione panis, locum relinquere corporis Christi.

6. Bellarm. Transubstantiatio est perfectissima conversio, & distinguitur ab omnibus aliis mutationibus, sed similior est tamen conversioni supernaturali, aqua solum in duobus distinguitur: I. quod illic non hic materia eadem remaneat. 2. quod hic non illic eadem accidentia maneant.

Protest. Hoc perinde est, ac si Bellarm. dixisset: transubstantiatio est perfectissima conversio: sed à perfectissima distinguitur, I. In eo quod non sit conversio. II. Quod manifestam implicat contradictionem. Successio enim quæ fingitur corporis Christi, in locum panis, cum quo nihil substantiæ habet commune, non magis est conversio hujus in illud, quam est successio regis electi, vel hæredis, in locum depositi, vel defuncti regis, præsertim si iisdem vestibus induatur successor: & substantiam mutari sine accidentium commutatione, est ac si homo mutaretur in brutum, manentibus proprietatibus humanis.

7. Bellarm. Conversio panis in corpus Domini, non est productiva ita ut ejus vi corpus Domini de novo producat; neque est conservativa ut corpus antea in eodem loco existens cum pane, per istam conversionem naturaliter conservetur: sed est adductiva, ita ut corpus Christi, antea existens, sed non eo loco, ubi fuit panis, vi hujus conversionis incipiat esse in eo loco, sub speciebus panis.

Protest. I. Distinguit Bellarm. non entia, sed ineptissima figmenta otiosorum quorundam Scholasticorum. Conversionis enim vel conservativa, vel adductiva, quales Bellarm. nobis describit, nullum unquam exemplum fuit ab orbe

condito, vel naturale, vel supernaturale, neque potest esse: quia terminus conversionis per illam accipit suum esse, id est producitur. Successio etiam posterioris termini, proportionem debet habere ad recessionem prioris sed recessio illa est (ut loquuntur) deperditiva: ergo hæc successio debet esse productiva.

Bellarmin. Talis fere est conversio cibi in hominem per nutritionem, quantum attinet ad introductionem animæ.

Protest. Simili fere, quidlibet vocari potest tale. quis enim unquam audivit, cibum converti in animam? quis vel somniavit quidem, animam totam per nutritionem, in novum locum adæquatum adduci? quis denique potest imaginari, successionem animæ sequi ex definitione nutrimenti?

Protest. II. Si per conversionem istam non producitur corpus Christi. sed tantum fit præsens, tum terminus ad quem non est substantia, vel corpus, sed accidens, vel præsentia corporis: & proinde respectu termini ad quem non est transubstantiatio, sed potius transaccidentatio.

Bellarmin. Terminus ad quem est substantia, non enim fit præsentia, sed fit, ut corpus Christi succedat pani.

*Protest. Distinctio hæc est verbalis tantum. Acutissimi enim Scholasticorum, statuunt ut Iohan. de Rada, Arrag. Episc. Pactensis habet, *controv. theol. p. 4. con. 7. a. 2. terminum formalem ad quem hujus conversionis, esse præsentiam corporis ad species; terminum vero materiale esse corpus Christi, terminum autem totalem, esse corpus Christi præsens: terminum vero formalem à quo, esse non esse panis hic: terminum materiale esse panem; terminum vero totalem, non esse panem ut hic præsentem.* Harum autem omnium nugarum summa est, corpus Christi, per fictitiam istam conversivam additionem, nihil acquirere, præter novam præsentiam, & proinde accidens novum esse proprium terminum hujus actionis.*

8. Bellarm. Conversio, quatenus panem destruit, non tam est actio, quam negatio actionis aut conservationis: positio autem corporis sub speciebus, fit ab illa conversione, non ut ea est in pane, sed ut recipitur in corpore Christi.

Protest. I. Transubstantiatio igitur fit per negationem, & additionem; in quarum neutra est ulla substantiatio. II. Benedictio panis illud efficit, (si hoc verum sit) ut Deus illi eidem pani benedicto, suam conservationem neget; & sic destructio est effectum proprium benedictionis, quod est plane absurdum. III. Transubstantiatio, hoc pacto, non erit una actio, sed negatio actionis, & Actio.

Bellarmin. Transubstantiatio est una actio, quæ est quedam voluntas.

untas, seu volitio Dei, qua ipse non vult conservare panem, ut in ejus locum ponatur corpus Domini.

Protest. Voluntas unum corpus removendi, ut aliud in ejus locum ponatur, non est una & eadem actio, cum dispositione alterius in illo loco. Nihil certe rationis est in nota hac explicatione transubstantiationis: ita ut videatur transubstantiationem etiam secum introduxisse.

Argumenta Bellarmini.

9. Bellarm. *Hoc est corpus meum: hac verba necessario inferunt, ut veram mutationem panis, ut volunt Catholici; aut mutationem metaphoriceam ut volunt Calvinistæ.*

Protest. I. Concedimus conclusionem: ergo non admittunt sententiam Lutheranorum. sed non sequitur statim transubstantiatio, ex negatione consubstantiationis. II. Mutatio illa quam nos statuimus, ab usu communi in sacrum, non opponitur vera, sed substantiali. III. Verborum Domini, quis sit sensus genuinus, fuit antea declaratum. Hic tamen ex abundantia adjicimus, transubstantiationem non sequi ex verbis istis, quamvis realem & substantialem præsentiam indicarent, si verum sit placitum illud Bellarm. c. 5. posse dari corporum penetrationem, ita ut corpus Christi simul adsit in eodem loco adæquato cum pane.

Bellarmin. I. *Cum demonstratur res contenta, demonstratur in ea res tantum.*

Protest. I. Ratio est, quia duo corpora non possunt in eodem loco adæquato simul contineri: si vero possent, tum duæ res contentæ simul demonstrarentur per propositionem hoc. II. Scotus in 4. d. II. respondet: dato quod substantia panis maneret, non demonstratur substantia panis: sed contentum sub pane: sicut modo non demonstrantur accidentia: quia tunc esset propositio falsa: sed sensus est: hoc ens contentum sub isto signo sensibili, est corpus meum.

Bellarmin. 2. *Sola accidentia sunt res continens.*

Protest. Ex hypothesi illa penetrationis dimensionum, Scotus recte defendit, panem futurum rem continentem. Bellarm. cum nihil aliud habeat ex Scriptura, quo transubstantiationem confirmet, præter ista verba: *hoc est corpus meum*: & ista verba, non tantum nihil tale sonet, sed alium sensum habere posse non solum Scotistæ contendunt sed etiam ex Bellarm. concessis evincatur; tam misera certe est hujus causæ egestas, ut auctores ejus debeat commenti sui pudere.

Putidæ illæ convenientiæ rationis, quas Bellarm. addfert ad transubstantiationem firmandam, solis Lutheranis opponuntur, & eorum consubstantiationem

supponunt : de illis igitur viderint Lutherani.

Argumenta nostra.

Non omnia hic persequemur, ne cum Bellarm. antea dicta repetendo, quod actum est agamus. in illis igitur immorabimur tantum, quæ ampliorem adhuc lucem adferre videntur tenebris Pontificiæ transubstantiationis.

10. *Protest.* Si desit substantia panis, tollitur ratio Sacramenti.

Bellarmin. *Substantia panis non pertinet ullo modo ad rationem Sacramenti Eucharistia.*

Protest. I. Quod Christus in hujus Sacramenti institutione benedixit, pertinet ad rationem Sacramenti : sed benedixit substantiam panis, ergo. II. Ad Sacramenti rationem pertinet res terrena, vel elementum illud ad quod verbum accedit : sed substantialis panis in Eucharistia est illud Elementum.

Bellarmin. 2. *Res terrena in Eucharistia, est species sensibilibus : materia ex qua Sacramentum conficitur, est verus panis triticeus ; qui remanet quatenus opus est.*

Protest. I. Absurde distinguit hic Bellarmin. inter rem terrenam, & materiam Sacramenti, cum ipsemet antea de Sacram. l. I. c. 18. hanc habeat propositionem : *In Sacramentis omnibus novæ legis, inveniuntur res, ut materia, & verba, ut forma.* ubi etiam expresse verbis dicit : *panem esse rem Eucharistia.* II. Species Christus non benedixit, sed panem. III. Si panis sit materia ex qua Sacramentum conficitur & constat, tum debet necessario in Sacramento remanere. Materia enim est causa interna, ingrediens effectum, & permanens in eodem, ita ut materia sublata, effectum ipsum cesset. IV. Analogia debet esse in Sacramento, inter rem terrenam, & cælestem : & in Eucharistia analogia requirit, ut panis alat, & ex multis granis constet : ergo ut sit substantialis.

Bellarmin. 3. *Analogia non requirit, ut panis vere nutriat, & ex multis granis constet : sed satis est, si naturaliter representet eam rem, qua vere nutrit, & ex multis granis constat. species columba, & serpens aeneus habuerunt suam analogiam, & tamen vera columba, & verus serpens non fuerunt.*

Protest. I. In aliis omnibus Sacramentis, talis est analogia, ut res ipsa habeat suam naturalem operationem : quare non in Eucharistia? II. Analogia Sacramentalis, non tantum in re, sed in usu etiam & operatione rei consistit : accidentia autem vel species panis, non habent illum usum & operationem, Tertio. Nihil minus analogice dici potest, quam panem è modio tolli. ut postea per

er species suas repræsentetur, & illæ species quatenus epræsentant panem; sint signum Sacramentale. I V. Columbam veram adfuisse in Baptismo Christi, Thomas um aliis multis affirmat. Si non fuit columba, fuit tamen ubi tantia similis, non species inanis. Neque tamen Sacramentum fuit, neque usum habuit viventis columbæ. V. Ierpens æneus, ex ipsa analogia, quam habuit ad rem significatam, non debuit esse ierpens vivus & yenenatus.

11. Protest. Transubstantiationis doctrina, fenestram perit hæreticis illis, qui Christi corpus phantasticum esse dicebant. si enim invisibiliter volitat per innumera loca, & modo hic incipit esse, modo illic, quis non suspicetur esse phantasma?

Bellarmin. *Phantastica corpora videntur esse corpora vera, & tamen non sunt: at corpus Christi in Eucharistia, non videtur & tamen est.*

Protest. I. Ex hac descriptione sequitur, panem in Eucharistia esse corpus phantasticum; quod tamen est tale signum corporis Christi, ut ex ejus natura probaverint multi Patrum, corpus Christi non esse phantasticum. II, Corpus Christi, si adsit sub specie panis, videtur esse corpus illud quod non est, & est eo respectu phantasticum.

11. Sicut potest aliquid esse, & non videri, sic potest etiam videri, & non esse: & hac ratione confirmantur Hæretici in hæresi sua.

12. Protest. In confessione Berengarii, de consecr. d 2. habetur: panem & vinum, post consecrationem, esse non solum Sacramentum, sed etiam verum corpus, & sanguinem Domini, & sensualiter, & in veritate, sacerdotis manibus tractari, & frangi, & fidelium dentibus atteri. De corpore Christi dici hæc non possunt.

Bellarmin. 1. *Verum est, panem post consecrationem esse Sacramentum.*

Protest. Verum igitur est, panem post consecrationem esse Sacramentum enim nullam significat substantiæ privationem.

Bellarmin. 2. *Panis substantialiter mutatus, est naturale corpus Christi.*

Protest. I. Manet igitur panis: quia nihil proprie dicitur esse aliquid positivum, quod nullo modo est.

Protest. II. Eadem igitur substantia manet: alioquin non vix nomen panis dici posset manere: panis certe qui fuit, non esset, qui est, non fuisset, & sic nullus panis maneret.

Bellarmin. 3. *Christi corpus videtur, tangitur, frangitur, teritur, medianibus speciebus panis, quæ sola formaliter videntur, tanguntur, franguntur, teruntur.*

Protest. Eodem igitur modo ex (Bellarm. sententia) corpus Christi in Eucharistia, quoad substantiam videtur, tangitur, frangitur, teritur, quo panis communis in cæna vulgari. nam ibi etiam species formaliter videntur, &c. panis autem mediantibus suis speciebus.

Bellarm. 4. *Sensualiter ibi idem significat quod in rei veritate.*

Protest. Sensuales sunt illi nimis, quibus omnis veritas est sensualis.

13. *Protest.* Si panis non adsit in Eucharistia, falluntur ibi sensus nostri, & falsi aliquid in Sacramento veritatis inest.

Bellarm. 1. *Sensus saepe falluntur.*

Protest. I. Nullum exemplum dari potest, ubi omnes sensus omnium hominum (organo, medio, objecto bene disposito) adhibitis omnibus mediis explorandi veritatem, circa objectum sensibile fallantur: sed sic est in Eucharistia, si non sit ibi panis. II. Nullum Sacramentum instituit ita Deus ut fundamentum suum habeat in sensuum delusione.

Bellarm. *Nihil est falsi in hoc Sacramento: quia accidentia illa significant naturaliter sub illa specie latere substantiam panis: in Eucharistia autem non naturaliter, sed supra ordinem naturæ fit, ut sub illis accidentibus desit substantia panis.*

Protest. I. Hoc perinde est, ac si dixisset Bellarm. species panis nos non fallit: facit enim officium, naturali suo modo: sed Deus nos fallit, qui supernaturaliter facit, ut illud non adsit, quod species significat adesse. II. Bell. antea c. 23. dixit analogiam Sacramenti in eo consistere, ut illud quod vere nutrit, & ex granis multis constet, (id est panis) repræsentetur. Repræsentatio igitur Sacramentalis, hac ratione, esset falsa. III. Omne signum externum hoc pacto videtur tolli: panis enim deest: species panis non vere significat panem adesse: neque aliud potest immediate significare, quam id cuius est species, neque ad aliud significandum fuit sanctificata. nihil igitur videtur significare.

14. *Protest.* Quod in Eucharistia est sub specie panis & vini, varias mutationes recipit ex qualibet occasione, quæ pani conveniunt, sed non corpori Christi. Alteratur, corrumpitur, à muribus devoratur, vermes inde procreantur, comburi potest, & in cineres verti.

Bellarm. 1. *Si mutatio sit sola alteratio, ut calefactio, condensatio, &c. tum non requiritur materia, seu substantia: nam accidentia omnia pro subjecto habent quantitatem.*

Protest. De quantitate postea videbimus, an sit à materia separabilis. Hoc interim ex sese patet. I. Qualitates nunquam

unquam alterari, quin earum subjectum simul alteretur, & novam admittat dispositionem: sed quantitas sæpe non mutatur per alterationem qualitatum. Hostiæ calidæ & rigidæ quantitas, eodem plane modo sese habet. Quis unquam audivit de quantitate calida, aut frigida? I I. Qualitates etiam naturales subjectum illud habent ex quo vult, & in quo principia earum continentur: sed non vult à quantitate, tanquam à principio suo, sunt naturalia secundaria & fluunt à natura primaria, neque sine illa, existere possunt. I I I. Alteratio qualitatum, eo sua natura tendit, & pertingere potest, ut pro termino habeat corruptionem: quod etiam fieri potest, eadem quantitate manente: annon hic requiritur aliqua materia, vel subjectum, præter quantitatem?

Bellarmin. 2. *Si sit corruptio specierum, ut in nutritione humana, combustione, &c. tum requiritur quidem materia, sed ea substituitur à deo, in illo ipso instanti, quo desinunt esse illæ species, & in quo aliud generatur: & hoc sine miraculo. Quando enim per alterationem speciei panis, eo venit, ut adsint dispositiones requisitæ ad aliquam formam introducendam, exigente ordine rerum, Deus materiam substituit, in illo ipso instanti, ab agente naturali, mediantibus dispositionibus amissis, introducitur forma substantialis.*

Protest. Speciem hic habemus responsi, sine ulla substantia subjecta. Nam I. In corruptione hostiæ, requiritur materiam dicit Bell. sed illam materiam non vult adesse, nisi in instanti ipso generationis: ita ut materia illa nihil habeat commune cum transmutatione aliqua corruptente; neque sit substantia quæ corrumpatur, sed iæ generetur tantum. I I. sine ratione connectit ista corruptio, corruptionem accidentium, & substantiæ generationem. I I I. materiam substitui dicit: sed non indicat, hæc sit resubstantiata materia panis necne, vel materia prima, vel alia aliqua materia secunda. I V. Deum substitui materiam fingit: sed utrum productive, an adiective, creando, an transferendo, non affirmat. V. Dispositioni accidentia primo facit, sine ulla effectione materiæ, in materiam substitui, in instanti, à Deo & formam introduci ab agente naturali, ita ut corpus primo agat in objectum incorporeum, accidentia disponantur sine materia ad formam, quæ nullam habet materiam sibi param; Deus denique substituat materiam informandam, ut materiales dispositiones peractas, in quam agens naturale formam introducat in instanti, quæ omnia sunt onstrosa commenta ad imaginem transubstantiationis in gratiam ejusdem formata. V I. Illud autem superest miraculum, ut talia fiant *sine miraculo, sic exigente ordine terminum:*

verum : quum nullus sit ordo naturæ constitutus vel inter agens naturale, & immateriale objectum, vel inter accidentia separata, & materiam novam substituendam; vel denique inter formam, & materiam non præparatam. Scoto certe, homini non stupido, adeo admiranda videbantur ista, ut non dubitaverit affirmare: *Occasionem esse avertendi omnes philosophos, imo fere omnes sequentes rationem naturalem, à fide (Romanam intellige,) & quod philosophus vel quicumque sequens naturalem rationem haberet pro maiore inconveniente, ea qua ponuntur negando substantiam panis, quam haberet de omnibus articulis, quos habemus de incarnatione: & propter hac fidem patere contemptum omnium sequentium rationem, in quarto, distinctione undecima, quæst. tertia.*

15. *Protest.* Accidentia vel species sensibiles, panis, & vini, non possunt existere sine suo subiecto: quia in se non subsistunt.

Bellarmin. 1. *Ad accidentis essentiam non pertinet inhærentia in subiecto.*

Protest. 1. Satis est si pertinet ad accidentis existentiam.

II. Quamvis inhærentia ipsa non sit essentia accidentis, principia tamen accidentium propriorum, sunt de ipsorum essentia, & illa principia non possunt à substantia separari.

Bellarmin. Secundo. *Accidens est prius suo subiecto: verbi gratia, candor non talis est, quia facit parietem candidum: sed contra, ideo facit parietem candidum, quia ipse in se est candor.*

Protest. Mera hæc est sophistica, & plane puerilis. omnes enim norunt subiectum prius natura esse suo adjuncto, quod ex ipso fluit & dependet: sed quia illa eadem res quæ est adjunctum, secundo habet se ad subiectum cui inest, sicut forma accidentaliter informans, idcirco in ista relatione formæ prius est formato: sed neque simpliciter, neque sub ratione adjuncti, prius est suo subiecto.

Bellarmin. 3. *Accidentia sunt in se, & non subsistunt: quia sunt in se negative non positive. Sunt in alio, & non inhærent: ut in conservante, non ut in subiecto.*

Protest. 1. Non magis sunt in se negative, quam in illis substantiis de quibus vere negantur. II. Sunt in alio ut in conservante, etiam quando sunt in suo proprio subiecto. Nihil est igitur in istoc responso præter verborum præstigias ridiculas, quibus defenditur, risibilitatem existere posse, absque ullo subiecto risibili.

CAP. III. De Natura Sacramenti Eucharistiæ.

Quæstio est, an hostia consecrata, extra usum, dum in pixide servatur, sit Sacramentum Eucharistiæ? Pontificii affirmant, nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. Verba Domini (*Hoc est corpus, hic est sanguis*) prius dicta sunt, quam fieret actio manducandi, & bibendi: ergo ante illam actionem, fuit corpus Domini præsens in cana, & proinde Sacramentum Eucharistiæ confectum.

Protest. I. Conclusio nihil facit ad rem: quia non quaeritur an ante hanc vel illam actionem, quæ pertinet ad celebrationem hujus Sacramenti, corpus sit præsens; sed potius an post omnes actiones illas finitas, hostia in pixide servata, & ab usu segregata, sit Sacramentum. II. Varii sunt actus particulares, qui concurrunt ad Sacramentum: & proinde Sacramentum est (ut loquuntur) in fieri, ab initio ad finem eorum, existens quasi incomplete.

2. Bellarm. Perseverat Sacramentum, in eo tempore, quod est interjectum inter distributionem, & manducationem, si quis velit aliquantulum hærere & quiescere ante manducationem: ergo perseveraret etiam si quis differret manducationem in alterum diem, vel mensem, vel annum, & tandem semper, dum species illa non consumuntur.

Protest. I. Consequentia est nulla. Quamvis enim res transiens perseveret, dum est in fieri quando tamen desinit fieri, & est confecta, non potest diutius perseverare, celebratione durante, quies aut interstitium hujus aut illius actus, non interrumpit moralem totius actionis perfectionem: sed tota celebratione peracta, quod in dies, menses, annos, in pixide servatur, nulla pars est illius actionis, & proinde non est Sacramentum. 2. Bellarm. ipse c. 3 fatetur: Baptismum non esse rem permanentem; & tamen, inter initium & finem Baptismi, potest quis aliquantulum hærere, & quiescere, Baptismo perseverante: an igitur perseveraret, si in mensem, aut annum differret partem aut verborum, aut ablutionis?

3. Bellarm. ipse c. 24. contendit haustum sanguinis in Ecclesia, & manducationem corporis in privatis adibus, non posse haberi pro una communione.

3. *Protest.* Sacramentum non est, nisi quatenus institutio Domini in eo observatur, sed Dominus instituit usum præsentem Eucharistiæ, non hostiam in pixide conser-

conservandam : ergo Hostia in pixide conservata, non est Sacramentum.

Bellarmin. 1. Dominus iussit panem benedici & manducari : sed non iussit continuo post benedictionem manducari, praesertim totum, & ab omnibus : unde non repugnat institutioni, dilatio manducationis modo ad eum finem benedictio, seu consecratio ordinetur.

Protest. I. Iussit Dominus discipulos suos facere quod fecerunt. Iussit nos etiam facere quod in prima cæna factum est. Iussit manducationem conjungi cum benedictione, fractione, & acceptione. Nihil de reservatione iussit, aut indicavit. Quicquid iussit de Eucharistiæ manducatione, iussit ut aliquid partialiter concurrens ad unam & eandem celebrationem cænæ, cum benedictione aut consecratione antecedente. Tam clara sunt hæc ut Bellarm. ipsum suppuduerit simpliciter negare iussisse Christum panem continuo post benedictionem manducare : addit igitur sine ullo sensu : praesertim totum, & ab omnibus : quasi omnes & singuli communicantes deberent (ex nostra sententia) totum panem sacramentalem manducare : vel quasi Dominus aliud iussisset una parte panis & aliud alia ; vel alia aliis convivis mandasset, & non omnibus idem.

Bellarmin. 2. Si quis legitimus Sacerdos existens, Eucharistian consecraret, iis servatis, quæ ad sacramenti essentiam requiruntur, non tamen in ordine ad manducationem, sed ad quemvis alium finem, id quidem malefaceret, tamen verum Sacramentum conficeret.

Protest. I. Actum est igitur de intentione faciendi quod Ecclesia facit quam Bellarm. antea de Sacram. l. I. c. 27. necessario requirit ad Sacramentum. II. Actum est de omni institutione Sacramenti. Bellarm. enim invenit Sacramentum, sine ulla institutione, sive divina, sive humana. III. Actum est denique de communi natura Sacramentorum, quæ sunt instrumenta & media, ad certum finem tendentia : ecce enim Sacramentum ad quemvis finem. IV. Quid tandem fieret novo hoc Sacramento ? si manducaretur, hoc esset præter finem ejus : si non manducaretur, hoc esset contra mandatum Christi. V. Quid fieret si sacerdos aliquis hunc in modum consecraret totum panem de foro, & totum vinum de cellario, quod posse fieri Pontificii quidam affirmant, Bonav. in 4. d. 10 ? viderit Bellarm. Modestior certe multo fuit Bonaventura : qui in 4. d. 13. hac ratione refutat abominandam Pontificiorum illorum audaciam, qui dicunt corpus Christi esse aliquando in ventre muris, vel in cloaca, quia Christus non est sub Sacramento hoc, nisi eatenus quatenus ordinabile est ad manducationem humanam.

Bellarmin. 3. Res non pendet, quoad esse suum, ab usu : sedes, est sedes

les, quamvis nemo unquam ibi sedeat, imo etiam si fieret non ut ibi leatur, sed ut in spectaculo exhibeatur.

Protest. I. Res quædam pendet ex usu: causa nulla est tu causa, nisi actu vim suam exercent. Relatum non est tu relatum, nisi actualem habeat respectum ad aliud.

I. Media instituta, instrumenta omnia pendent (qualia sunt) ex relatione & applicatione ad finem & usum. *III.* De Sacramentis omnibus, præter Eucharistiam, tantundem concedunt ipsi Pontificii: sic Scotus quarto, d. 8. q. 1. *Omnia Sacramenta, præter Eucharistiam, consistunt in usu, & in fieri, ita ut idem sit ibi Sacramentum, & perceptio sacramenti.*

4. Protest. Hoc ipsum, quod jam allegatum fuit ex Scotus, est alterum nostrum argumentum. Si enim Baptismus, cum cæteris omnibus Sacramentis à Pontificiis ipsius introductis, consistit in usu, magnum certe præjudicium adfert permanentiæ Eucharistiæ extra suum usum, quod repugnet communi naturæ Sacramenti, quæ non minus Eucharistiæ, quam in cæteris speciebus debet continere.

Bellarmin. *Disimilis est ratio Baptismi, & Eucharistiæ. Nam I. Baptismus vocatur ablutio, quæ est actio: sed nemo unquam vocavit Eucharistiam fractionem, vel consecrationem, vel distributionem, vel educationem, vel aliam actionem.*

Protest. I. Bellarm. ipse l. 4. c. 24. contendit acriter, et fractionem panis, Luc. 24. & Actor. 2. intelligi Eucharistiam, quod de altero saltem loco, negari non posse affirmat. *II.* Cæna, communio, communicatio, & Eucharistia, nonne sunt nomina actionis?

Bellarmin. 2. *Nulla est actio, cui conveniat tota ratio Sacramenti.*

Protest. Neque dicimus igitur in una aliqua singulari actione totam Sacramenti rationem consistere, sed in acriis conjunctim: sicut etiam Sacramentum Paschatis lim constituisse liquet.

Bellarmin. 3. *Pani consecrato convenit tota definitio Sacramenti.*

Protest. I. Pani consecrato, extra usum, non convenit la definitio Apostoli, est communicatio corporis Christi. *II.* Non convenit definitio Tridentina, quoad illam partem: *necessitatis & justitiæ, tum significandæ, tum efficiendæ vim habet.* extra usum enim, nullam efficit aut efficere potest justitiâ, ut sanctitatem.

Bellarmin. 4. *Elementum & verbum concurrunt.*

Protest. In hostia post consecrationem reservata, neque manet verbum, neque (secundum transubstantiationis doctrinam) elementum ipsum panis.

Bellarmin. *Elementum & verbum requiruntur ad Sacramenti effectum, &*

fectionem, & ideo in his Sacramentis, quæ in actione consistunt, & quorum idem est fieri & esse, elementum & verbum sunt principia, tum fectionis, tum essentia ipsius Sacramenti: at in hoc Sacramento, quo aliud est fieri, & aliud esse, principia illa concurrunt proprie Sacramenti effectum: in ipsa re effecta, elementum manet, quæ externas species, & verbum, quoad virtutem: sicut etiam in mistis elementorum, manent elementa, sed alterata.

Protest. I. Bellarm. postulat hic sibi dari, quod est quæstione. Eucharistiam scilicet in eo differre ab aliis Sacramentis, quod eorum esse constat in fieri, & usu, sed hoc aliud esse distinguatur, & separetur à fieri, & usu. Nullam tamen rationem reddere potuit, aut tentavit, huius differentia. *II.* Concludit nullum elementum proprie manere in hostia reservata, sed externam tantum speciem elementi, neque verbum, sed virtutem verbi: tamen idem Bellarm. de Sacrament. l. I c. 18. ante defendit elementum esse materiam, & verbum formam Sacramenti; numquid effectum aliquod constat ex materiae specie externa, & virtute formæ absenti? *III.* Absurde comparat Sacramentum corpori mixto, & panem una cum verbo, elementis: & panis transubstantiationem, ac verbi defitionem cum alteratione elementorum, in quibus nulla species est similitudinis veræ. Sed de mixto hoc Sacramento audiamus tandem explicationem Bellarminianam.

CAP. V. Quid proprie sit Sacramentum Eucharistia.

Bellarmin. *I.* Consecratio Eucharistia Sacramentum dici potest, quatenus Sacramentum accipitur, pro omni signo rei sacrae, sed non prout vel strictius accipitur, pro signo rei sacrae sanctificantis animam vel strictissime pro signo non solum significante, sed efficiente etiam animæ sanctitatem.

Protest. I. Distinctio hæc Sacramenti nullum habet fundamentum. Neque enim signum verbale vocatur Sacramentum, sed reale tantum, neque est ullum signum significans sanctitatem, quod non suo modo (ut mora instrumentum) eidem etiam efficiendæ inservit. *II.* Cui consecratio (ex Bellarm. sententia) sit forma Sacramenti, strictissime sumpti, sequitur necessario, eandem quæ partem essentiælem ejus esse.

2. Bellarm. *Sumptio Eucharistia Sacramentum dici potest, quatenus est signum rei sacrae sanctificantis animam; sed non ut causa sanctificationis.*

Protest. Sumptio vel manducatio Christi, est causa sanctificationis *Ioh. 6. 51.* quia applicat Christum & virtutes ejus

ius. Sumptio igitur Eucharistiæ externa, non est sumptio Christi.

3. Bellarm. *Sola species panis & vini, non habent integram Sacramentirationem.*

Protest. Ne partialem quidem.

4. Bellarm. *Corpus Domini, & sanguis, sine ordine ad species, non habet rationem Sacramenti.*

Protest. Neque ordinem talem habent, nisi ex placito hominum sic in imaginatione sua ordinantium illa, per uæ ipsimet debent ordinari.

5. Bellarm. *Tam species panis & vini, quam corpus & sanguis Domini, ad essentiam Sacramenti Eucharistiæ pertinent.*

Protest. I. Pertinent igitur ambo ad essentiam signi, significantis, & efficientis gratiam secundum definitionem antea traditam à Bellarm. At vero corpus Domini nullo modo potest esse de essentia signi sacramentalis: quia res est significata, & species panis ac vini, nullo modo sunt aptæ ad significandam, nedum ad efficiendam gratiam. II. Neque corpus Domini consecratur, neque illo verbo institutionis, sanctificatæ sunt species ad usum sacramentalem. III. Nihil pertinet ad essentiam alicuius rei, præter causas essentielles: sed nec species, nec corpus, sunt vel materia, vel forma Signi Sacramentalis: ergo non pertinent ad essentiam ejus.

6. Bellarm. *Ratio Sacramenti, magis convenit speciebus ut continent corpus, quam corpori Christi, ut est sub speciebus.*

Protest. Maxime igitur convenit accidentibus in sacris literis ne semel quidem nominatis, nullam analogiam habentibus, vel ad Christum, vel ad gratiam Christi; idque sub illa ratione, quæ neque existere, neque tanquam existentia, vel concipi quidem possunt.

7. Bellarm. *Ratio sacrificii, necnon pignoris, & alimenti divini, magis convenit corpori Domini, ut est sub speciebus, quam speciebus, ut continent corpus Domini.*

Protest. I. Species igitur externæ (Bellarm. iudice) sunt aliquatenus sacrificium, pignus, & alimentum divinum, sed magis tamen corpus. II. De sacrificio jam non quæritur, sed de Sacramento. Manifestam autem contradictionem implicat, ut species sint magis Sacramentum, & corpus sit magis pignus, aut alimentum Sacramentale, quia ratio & vis Sacramenti hujus consistit, in obsignando, & alendo. Egregiam igitur explicationem habemus tandem à Bellarm. sui scilicet figmenti, non divini Sacramenti.

CAP VI. De materia, forma, ministro, & effecto
Sacramenti Eucharistiæ.

T H E S I S I.

DE materia Eucharistiæ, duas controversias facit Bell. 1. de pane, an debeat esse azymus, vel fermentatus? De vino, an aqua sit diluendum? Sed de panis qualitate nos non contendimus, si modo verus sit & solidus panis; quod de hostia Papistarum, vix potest affirmari, Neque exiguum aquæ portionem, vel vinum, vel Sacramentum distruere putamus: sed religionem, cultum, aut cærimoniam, aliquam in istiusmodi rebus collocandam esse negamus. In istis igitur non esset operæpretium immorari.

2. Ad formam refertur à Bellarm. illa quæstio: quibus verbis fiat consecratio? Sed nos antea, de Sacramentis in genere, ostendimus consecrationem non pendere ex certa aliqua formula verborum. Hic eadem repetere supersedebimus. Quia tamen Bellarminus dicit, Ecclesiam Catholicam magno consensu docere, illa sola verba, *Hoc est enim corpus meum, & Hic est calix sanguinis, &c.* pertinere ad formam hujus Sacramenti, & esse consecratoria; non alienum erit commemorare quædam ex Iohanne de Rada, Arragonio, ad magnum istum consensum illustrandum. sic igitur ille par. 4. cont. 5. art. 2. & 3. *Gabriel in canone missæ lect. 36. quatuor de consecratione refert opiniones. Prima asserit Christum prius consecrasset hoc Sacramentum, quam verba proferret. Huic sententiæ favet Innocentius & Archidiaconus. Secunda opinio asserit, quod Christus accipiens panem, benedixit, & consecravit illum quadam benedictione secreta, nobis ignota. Tertia sententia dicit, Christum hæc verba (Hoc est corpus meum) his protulisse. Quarta opinio probabiliter asserit, Christum per eadem verba consecrasset, semelque illa protulisse, & non pluries. Doctores etiam inter se dissentiunt, circa benedictionem gratiarum actionem, & consecrationem, alii sentientibus, benedictionem & consecrationem, eandem fuisse actionem; aliis vero contrarium opinantibus. Thomas, & Scotus, differunt circa verba substantialia & essentialia consecrationis panis: & ulterius differunt circa verba consecrationis calicis Thomam sequuntur Capreolus Hervæus, Silvester, Viguerius, Gerson, Soto: Scotum vero communis schola antiquorum, cum Magistro, Bonaventura, Aliaco, Carthusio, Marsilio, Alensi. Conclusio Scoti, & ipsius Ioh. de Rada, Arragonii, Episcopi Padensis est: De verbis consecrationis calicis præcisè, non est omnino certa Ecclesia Romana.*

3. De ministro hujus Sacramenti, nullam controversiam

am nobis movet Bellarm. *Nihil (inquit) hoc loco cum sacramentalis nobis negotii erit.*

4. De effectu Eucharistiæ, & de præparatione ad communionem, quæstionem hujusmodi format. Bell. *Virum sacramentum Eucharistiæ exhibeat remissionem peccatorum mortaliū, utrum homo conscientiam habeat: sive (& est idem) utrum ad digne communicandum requiratur, ut homo non habeat conscientiam peccati mortalis: Suos dicit omnes docere, Eucharistiā non remittere ejusmodi peccata, quorum homo conscientiam habet, & ideo requiri ut antea arguantur: contrariam sententiam tribuit nobis. Sed I. non vult intelligere Bellarm. quomodo peccatorum remissio exhibetur in Sacramento, tanquam in obsignante sigillo. Sac enim ratione possunt remitti peccata antea remissa. Non distinguit inter conscientiam peccati pœnitentem, & impœnitentem. Nos enim ne illa quidem peccata, in Sacramento remitti credimus, quæ Pontificii venialia vocant, si quis accedat cum conscientia eorum impœnitente. Nulla igitur est controversia hujus loci propria, quæ quidem à Bellarmino formatur, & tractatur.*

A P. VII. *De integritate Sacramenti Eucharistiæ, sive de Communionem sub una vel utraque specie.*

Sententia & argumenta Pontificiorum.

T H E S I S I.

Bellarmino. *Veritas est, eaque necessaria credenda, totum plane Christum in specie panis, & totum in specie vini contineri: non tamen vi Sacramentalium verborum, sed per concomitantiam.*

Protest. Hæc assertio præsupponit principium antea re-
latum, Christum scilicet corporaliter præsentem esse
sub speciebus panis, & vini. II. Principio illo dato non
quitur tamen præsentia totius Christi, ex præsentia
nius partis, si vera sint quæ Bellarm. antea narravit c. 4.
corpus Christi posse à se dividi respectu loci, ita ut simul sit in calice, & in
tari, nec tamen dividi respectu substantiæ, & qualitatum, commuta-
nem in uno loco factam, in altero etiam fieri concomitanter. Potest
im simili ratione, corpus esse in uno loco, & sanguis in
io, & anima in tertio, ita ut à semetipsis invicem non
vidantur, quoad substantiam, & essentialem unionem.
II. Dum Bellarm. fatetur, vi verborum Sacramentalium,
totum Christum non esse præsentem sub specie panis;
tetur simul, non esse Christum totum ibi Sacramenta-
ter præsentem. Hoc etiam ut dogma theologicum, di-
ctis verbis defenditur ab Alex. Al. 2. 4. 2. 10. m. 7. a. 3. totus
Christus

Christus sub utraque specie, panis, scil. & vini sacramentaliter adest. Thomas autem cum suis Thomistis, sicut Bellarm. ipse e. 3. fatetur, unum corpus non posse esse in duobus locis, nisi tantum sacramentaliter, ex quibus duabus præmissis, necessario concluditur totum Christum non esse omnino realiter præsentem, vel sub specie panis, vel sub specie vini.

2. Bellarm. *In qualibet specie invenitur tota essentia ac ratio sacramenti.*

Protest. Commentum hoc esse futile, & nuperum, satis ostendit confessio illa Scholasticorum antiquiorum. *Alex. Al. p. 4. q. 10. m. 4. a. 1.* Quantum ad significantiam, utraque species est de integritate Sacramenti: quia neutra specie signatur res hujus Sacramenti: quia Christus quantum ad corpus, non signatur sacramentaliter in specie vini, nec quantum ad sanguinem in specie panis: perfecta refectio, non est nisi in utraque specie. Reficit hoc Sacramentum, non quoscunque, sed spiritualiter manducantes: manducatio autem spiritualis respicit passionem corporis & sanguinis effusionem: & ideo utrumque distincte signatur. Præterea refectio non est in passione, qua passio, sed qua nostra redemptio. Eadem repetit & explicat Bonav. in 4. distinctione 11. quest. 2.

3. Bellarm. *Non major utilitas sumitur ex communione sub utraque specie quam sub una.*

Protest. Respondit *Alex. Al. ibid.* Sumptio in una specie, non est tanta efficacia, in quantum respicit significatum, & non consentum, quanta est in utraque: & quest. 11. m. 2. a 2 sect. 3. Sumptio qua est sub duabus speciebus, est majoris meriti, tum ratione augmentationis devotionis, tum ratione fidei dilatationis actualis, tum ratione sumptionis completioris. & rursus ibid. Sumptio sub utraque specie, quem modum sumendi tradidit Dominus, est majoris efficacia, & complementi.

4. Bellarm. *Licet plus gratia & fructus, ex utraque specie, quam ex una tantum caperetur, non propterea opus esset, vel expediret, ut omnes utramque speciem sumerent.*

Protest. Non opus est igitur, neque expedit, ut omnes omnem illam gratiam recipiant, quam Deus in Sacramentis exhibet, & offert.

5. Bellarm. *Pleraque figura Eucharistia, manducationem sub una specie significant. Lignum vitæ. Agnus Paschalis. Manna. Panes propositionis. Participatio sacrificiorum*

Protest. I. Figuræ istæ Christum, non Eucharistiam figurabant. *II.* Si Eucharistiæ partem figurassent, non magis inde sequeretur, totam Eucharistiam non esse sumendam; quam sequitur, totum Christum non esse credendum, quia pleræque figuræ partem tantum Christi figurabant.

6. Bellarm

6. Bellarm. *Ioh. 6. Dominus non semel, sed quater, unam peciem sufficere docet ad salutem.*

Protest. I. Ostendimus antea, agi illo in loco, proprie le spirituali manducatione. *II.* Panis fit mentio seorim, in relatione ad Manna, de quo tanquam de pane cæsti gloriabantur Iudæi, v. 31. 3. In eodem capite, & eisdem rei explicatione, quater à Domino conjunguntur, caro & sanguis, ut cibus & potus absolute necessarius. v. 53. 54. 55. 56.

7. Bellarm. *Luc. 24. 30. Dominus in pane solo, sine calice, celebrabat Eucharistiam.*

Protest. Nihil pertinebat ille panis ad Sacramentum Eucharistiæ, sed ad cænam communem. Neque verisimile est, cænam illam fuisse plane siccam.

8. Bellarm. *Act. 2. 42. Perdurabant in fractione panis. Negari non potest, quin hoc loco agatur de Eucharistia.*

Protest. I. Potest hoc negari. Cajetanus ipse negat. *In fractione panis: hoc est (inquit) in distributione cibi: communicatio relegebat propria in commune: fractio autem panis, commune distribuebat singulis.* Hoc etiam admodum probabile redditur ex v. 46. *frangentes domatim panem, capiebant cibum.* *II.* Hoc saltem clare patet, quod sicut v. 46. per panem synecdochice intelligitur tota refectio, cujus pars est potus, sic etiam *versu quadragesimo secundo* eadem intellectio sit admitenda.

9. Bellarm. *Impossibile esset in Ecclesiis valde numerosis, ubi unus tantum est sacerdos.*

Protest. Ecclesiæ illi, quæ commodè potest ab uno pastore doceri, potest etiam ab eodem calix administrari: sicut experientia testatur.

10. Bellarm. *Magnum periculum esset irreverentia:*

Protest. I. Quemadmodum Bonav. in 4. d. 10. quæst. 1. recte pronunciat: *si homo non accedat ad Christum in Eucharistia, quando vocatur, non est reverentia, sed stultitia: sic ex altera parte, si accedenti ad Christum in Eucharistia, denegat quispiam calicem à Christo sanctificatum, non est reverentia, sed stultitia, superstitio, & sacrilegium.* *II.* Perversa plane est illa reverentia qua Pontificii Christum in hoc Sacramento prosequuntur. Docent enim corpus & sanguinem Christi posse ad opus flagitiosum perficiendum applicari: posse à sceleratis hominibus, imò à canibus & porcis brutis devorari: posse per vomitum ejici, & iterato sumi: *Alex. Al. p. 4 q. 11. a. 4.* & amen post omnia ista nefanda commenta, ex mera (scilicet) reverentia, remonent fidelia Christi membra à sanguinis ejus communione Sacramentali.

11. Bellarm. *Multi abhorrent à vino.*

Qq

Protest. I.

Protest. I. Non tam multi, ut eorum ratio sit habend in communi dispensatione Eucharistiæ. II. Si qui si qui non possunt vinum gustare, Deus illos exemit à le communi.

12. Bellam. *In multis regionibus vinum non potest haberi.*

Protest. Propter illas regiones, non magis adimendu est vinum aliis populis in usu sacro, quam in usu com muni.

13. Bellarm. *Ecclesia potest ordinare & prescribere ea, que substantiam Sacramentorum non pertinent, nec sunt jure divino or nata sed ritus communicandi sub una vel duabus speciebus, ejusm est: nam Communio est usus sacramenti: & actio transiens: non igitur de essentia sacramenti, quod est res permanens.*

Protest. Egregia hac ratione concludere licet, comm nionem totam posse à Pontifice Romano, quum ipsi pl cuerit abrogari.

Argumenta nostra.

14. *Protest.* Ioh. 6. *Nisi manducaveritis, carnem, & biberi sanguinem.* Si hic agitur de Sacramento Eucharistiæ, Bellarm. antea voluit, & contendit, tum certe necessit utriusque speciei, istis verbis manifeste probatur.

Bellarm. I. *Vis hujus præcepti, in re qua sumitur, non in ma sumendi consistit.*

Protest. I. Si sacramentalis communio proprie & dir æte intelligitur, fieri non potest, quin vis præcepti sit modo sacramentali: hæc est prima contradictio, quæ hoc responso implicatur. II. Altera est, quod sumpti nem Christi separat à modo sumendi; cum certus m dus sumendi, sit medium ipsius sumptionis. III. R ipsa sumitur spiritualiter si igitur modus nullus præcip tur, tum non magis hic agitur de sacramentali, quam spirituali manducatione.

Bellarm. *Conjunctio, & accipi potest pro disjunctiva, aut ita ut sit sensus: si neque manducaveritis, neque biberitis: vel, si non ma ducaveritis, aut non biberitis. &c.*

Protest. I. In omni legitima disjunctioe, oppositio e & separatio partium, si igitur disjunctive hæc verba a cipiuntur, tum manducatio corporis, & sanguinis pot tio ita separantur, ut non intelligantur existere conjun ctim: quod & veritati, & Pontificiorum sententiæ r pugnat. II. Hac disjunctioe, arbitrio cujusque reli queretur, utrum velit corpus solum, an sanguinem solu sumere. III. Ex v. 55. apparet carnem & sanguinem considerari tanquam cibum & potum: sed cibus & potu in cæna, vel convivio, non disjunctive, sed copulative s se habet

habent, non aut edunt aut bibunt, sed & edunt & bibunt convivæ.

Bellarmin. 3. *Possunt hæc verba sic explicari: nisi manducaveritis: id est, nisi sint in Ecclesia aliqui, qui hoc sacramentum sub utraque specie sumant, non habebitis vitam in vobis.*

Protest. Ridiculum nimis est hoc figmentum. Nam. I. ominus hac ratione informaret populum de officio sacerdotum, non de suo. II. Vita omnium suspenderetur actione paucorum sacerdotum. III. Manducatio & ratio non esset eorundem quorum est vita: cum tamen 56. ad eundem expresse referantur: *qui edit & bibit, in me nec, & ego in eo.*

15. *Protest.* Mat. 26. *Bibite ex hoc omnes.*

Bellarmin. *Hæc verba dicuntur solis Apostolis, qui tum ad mensam cum Christo sedebant.*

Protest. I. Non potest hoc probari: solos Apostolos in temporis ad mensam sedisse. II. Si solis Apostolis hæc verba dicebantur, tum & cætera omnia verba, quæ eodem tempore proferebantur, & proinde (Bellarmin. *juce*) in institutione Eucharistiæ, dictum fuit nobis de us u. III. Quod dictum fuit Apostolis ad mensam silentibus, & Eucharistiam à Domino accipientibus, illi iis dicebatur, non ut Apostolis, sed ut fidelibus, cum Christo communionem habentibus, & per consequentem omnibus fidelibus.

16. *Protest.* Luc. 22. 19. *Hoc facite.* Faciendum est in omni celebratione cænæ, quod in prima cæna factum est: sed tamen in utraque specie omnes communicabant; ergo.

Bellarmin. *Mirabilis est providentia Dei in sanctis literis. Nam Lucas illud (hoc facite) posuit post speciem panis, & non post calicem.*

Protest. I. Mirabilis est sophistica Bellarmin. qui supra, 13. non panis tantum, sed & vini consecrationem ad verba Christi restringit, vi horum verborum *Hoc facite* & tamen ad calicem illa verba non spectare contendit. II. Laudanda est Dei providentia, quod ad hanc sophisticationem refutandam, voluit ab Apostolo Paulo, hoc ipsum preceptum ex æquo, ad panem & ad calicem distingere 1. Cor. 11. 24. 25. *Hoc facite quotiescunque biberitis ad commemorationem.* III. Bellarmin. ipse, de Missa, l. 1. c. 12. hoc præcepto contineri docet totum illud quod Dominus fecit in cæna, tam circa vinum, quam panem.

17. *Protest.* 1. Cor. 11. 23. &c. Paulus nihil tradidit Corinthiis, quod non accepit à Domino, sed tradidit Corinthiis, utramque speciem ab omnibus communicantibus esse sumendam; ergo.

Q 9 2

Bellarmin.

Bellarmin. 1. In illis verbis v. 27. & 28. nulla est difficultas quia non iubet Apostolus, ut fideles edant panem, vel calicem bibant absolute; sed modum præscribit, quo uti debent, si edere & bibere velint utiliter.

Protest. I. Non directe iubet Apostolus, sed manifeste supponit, panem edi, & calicem bibi. II. Qui iubet panem edi, & calicem bibi utiliter, vel digne, iubet simul panem edi, & calicem bibi. III. Bellarm. facit Apostolum ita præscribere modum communicandi, ut communicationem ipsam in medio relinquat, secundum hominum voluntatem, vel usurpandam, vel negligendam quod est plane alienum.

Bellarmin. 2. Illa verba: ego tradidi vobis, in nullo auctore significant nunquam ego præcepi seu imperavi.

Protest. I. In ipso Bellarmino, tradere præceptum idem est quod præcipere. Cum enim Actor. 16. 4. legatur: tradebant eis observanda placita illa, qua decreta fuerant a Apostolis, & Presbyteris. Bellarm. de Concil. l. 1. c. 18: sic explicat: Paulus præcipiebat eis custodire dogmata, &c. Apostolus autem (de Eucharistia) non tradidit Corinthiis historiam credendam, sed institutionem observandam. II. Apostolus ipse suam traditionem sic explicat, ut ostendat esse præceptum, idque de specie utraque, cum bis repetit. Hoc facite v. 24. & 25.

Bellarmin. Post panis consecrationem, absolute ponitur: hoc facite in meam commemorationem: post calicem autem idem repetitur, sed eadem conditione: Hoc facite quotiescunque biberitis.

Protest. I. Quotiescunque non notat conditionem. II. Quotiescunque applicatur etiam ad manducationem panis v. 26. quotiescunque manducaveritis panem hunc. III. Hoc facite ab Apostolo applicatur ad communicationem fidelium secundum exemplar institutionis: sed ibi comedebant & bibebant omnes.

Bellarmin. Probabile est, verba illa Domini apud Lucam, omnia referri, id est, ad id quod facit Christus, & id quod egerunt Apostoli. & præterea idem planum fieri potest ex instituto & proposito Pauli.

Protest. Probabile est igitur, & planum fieri potest ex instituto & proposito Pauli, in cæna Domini non tantum edendum panem, sed etiam calicem bibendum, quia & Apostoli egerunt.

18. Protest. Christus instituit cænam sub duplici specie.

Bellarmin. Si proprie, & secundum Evangelium loqui velimus cæna Domini non constat nisi ex una specie. Nam Luc. 22. & 1. Cor. 11. In cæna dedit Dominus Eucharistiam sub specie panis: postea autem dedit calicem.

Protest.

Protest. Hoc non est secundum Euangelium loqui, sed secundum exigentiā causæ ab Euangelio damnatæ. Nam I. Calicem separat à cæna Domini : ita ut profane referat eum ad cænam communem. II. panem & calicem *similiter* se habere negat : quod tamen in Euangelio diserte affirmatur. III. Calicem benedictum negat esse partem Eucharistiæ : Quod in Euangelistis, & Paulo, testimonium habet tam clarum, ut solis radio scriptum videatur. IV. Impudens est & detestanda assertio, quæ nemini unquam præterquam Bellarm. venit in mentem : & cui millies à Pontificiis, Pontificibus, & ab ipso Bellarm. contradictum fuit & reclamatum, secundum communem sensum omnium Christianorum. Hoc igitur à Bellarm. jure nostro accipimus, tanquam extortam confessionem causæ perditæ, & plane deploratæ : quam sophista tantus non potuit alia ratione tueri, quam institutionem illam Christi impie & imprudenter negando.

19. *Protest.* Dominus calicem omnibus præsentibus dedit Apostoli quoque omnibus dabant. I. Cor. 10. 21. & 12. 13.

Bellarmin. 1. *Exempla probant rem non esse illicitam jure divino, non etiam esse præceptam, vel necessariam.*

Protest. I. Christi, & Apostolorum exempla, sunt nostrum exemplar : exemplar autem rei faciendæ, probat rem esse præceptam, & necessariam. 2. Bellarm. antea c. 7. hanc habet regulam : *Non potest dubitari, quin illud sit melius & faciendum quod Christus fecit* : ex qua probare vult, panem azymum in Eucharistia esse adhibendum, sed si calicis communio & factio Christi nititur, & in illo facto locum habet multo potiore, quam accidentaria qualitas panis, quæ nullius est significationis.

Bellarmin. 2. *Teneremur hac ratione, sumere Eucharistiam post alios cibos, & noctu, & post lotionem pedum : hac enim omnia Deus fecit.*

Protest. Non sequitur : quia hæc sunt extrinseca, ex occasione tantum cum Eucharistia concurrentia : sed calicis distributio fuit ex certo & destinato consilio, ut pars communionis :

Bellarmin. 3. *Locus ille I. Cor. 12. 13. omnes in unum Spiritum potati sumus. agit de potu Spiritus, quem haurimus in Baptismo.*

Protest. Manifestum est potationem referri ad alimentum, & idcirco respicere potius Eucharistiam quam Baptismum. Recte igitur Cajetanus in illum locum : *sicut generamur per Baptismum, ita nutrimur per Eucharistiam.*

20. *Protest.* Testamentum Domini corrumpunt, qui laicis negant sanguinem Domini.

Bellarmin. 1. *Corpus & sanguis dantur sub una specie.*

Protest. Sed Testamentum Domini legavit illa sub duabus speciebus.

Bellarmin. 2. *Hoc solum interest, quod qui bibunt ex calice, accipiunt hereditatem in duabus tabulis: qui non bibunt, accipiunt illam in una tabula.*

Protest. Si nihil aliud esset, hoc ipsum tamen esset violare, & mutare Testamentum Domini, in una tabula involvere, quod ille voluit in duabus explicari, ad maiorem suorum ædificationem.

21. *Protest.* Tenentur omnes mortem Domini commemorare, dum Sacramentum hoc percipiunt. 1. Cor. 11. ergo tenentur carnem & sanguinem seorsim sumere in duabus speciebus.

Bellarmin. *Dupliciter commemoratur in sacramento Christi mors, 1. Per representationem, & significationem. 2. Per memoriam & narrationem. priore modo fit consecrando, & offerendo Deo Eucharistiam posteriore autem manducando & bibendo, ad priorem, non ad posteriorem utraque species est necessaria.*

Protest. 1. Ineptissime disjungit Bellarm. representationem & significationem, à memoria, & narratione sacramentali; cum revera sunt unum & idem. Secundo. Duas species facit, ex duobus membris, consecratione scilicet & manducatione. Tertio, Finem, communem commemorationem, varium facit pro partium varietate. Quarto. Nullam sacramentalem commemorationem mortis Christi populo relinquit: sed spirituales tantum, qualem habent ex concione ad mortem Christi spectante.

22. *Protest.* Dulcissima consolatio sumitur ex calice, qua privantur illi qui communicant sub una specie tantum.

Bellarmin. Primo. *Non est quærenda consolatio palati & gulæ, ex potu optimi vini: invisibilis autem & insensibilis percipitur ex specie panis.*

Protest. Sacrificuli igitur Pontificii, ex Bellarmini iudicio, nullam singularem consolationem sentiunt ex calice suo consecrato, præter illam quæ est palati, & gulæ, ex potu optimi vini. Apage istos porcos, qui palatum & gulam curant in sacris.

23. *Protest.* Si potest laicis tolli pars Eucharistiæ, tum etiam pars baptismi.

Bellarmin. *Pars materialis & integralis (qualis est species vini) potest: sed non essentialis.*

Protest. Sub nebula contradictionis effugere conatus Bellarminus: Materialis enim & integralis pars, est pars essen-

essentialis. Materia siquidem est pars essentialis.

24. *Protest.* Si potest tolli calix, tum & panis.

Bellarmin. Potest tolli panis, si detur calix.

Protest. Primo. Falsum est igitur, quod antea dixit Bell. cœnam Domini proprie constare ex specie panis tantum. Secundo. Leonina est illa partitio, quam sacrificuli fecerunt, cum plebe: multo æquius fuisse, ut aliis panis tantum, & aliis tantum calix tribueretur.

CAP. VIII. De veneratione Eucharistiæ.

Bellarmin. 1. *Symbola externa, per se, & proprie, non sunt adoranda cultu latriæ; sed solum veneranda cultu quodam minore, qui omnibus sacramentis convenit.*

Protest. Si per cultum minorem intelligit Bellarm. æstimationem & usum reverentem, tum nos hæcenus habet assensores.

2. *Bellarmin.* Cultu latriæ dicimus per se & proprie Christum esse adorandum, & eam adorationem, ad symbola etiam panis & vini pertinere, quatenus apprehenduntur, ut quid unum cum ipso Christo quem continent.

Protest. Externa accidentia panis & vini, non possunt apprehendi, ut aliquid vel essentialiter vel hypostaticè unum cum Christo, Adoratio igitur Christi, quæ non extenditur ultra essentialiam & personam ejus, non potest ad externa accidentia panis & vini pertinere.

3. *Bellarmin.* Status questionis non est, nisi an Christus in Eucharistia sit adorandus cultu latriæ.

Protest. Christus est adorandus in usu Eucharistiæ: sed non tanquam contentus sub speciebus panis & vini, & in illo spatio existens, ubi panis & vinum antea fuerunt.

4. *Bellarmin.* Deo vero debetur adoratio latriæ. Christus autem ut est in Eucharistia est Deus verus: igitur adorandus est cultu latriæ.

Protest. Conclusio debet esse: ergo Christus ut est in Eucharistia, est adorandus cultu latriæ. Est autem in Eucharistia quomodo res signata est in suo signo & sigillo. Syllogismus igitur falsus est; nisi propositio sit generalis respectu modi: id est, Deo vero debetur adoratio latriæ, secundum omnem modum suæ præsentiae, si vero sic accipiatur, propositio est falsa, Deo enim vero, prout est in lapide, non debetur adoratio latriæ: hac enim ratione omnes creaturæ essent adorandæ.

Bellarmin. In Eucharistia unum tantum suppositum est, idque divinum: at in aliis rebus, non est unum suppositum, neque dici possunt unum quid, Deus & creatura.

Q 9 4 .

Protest.

Protest. Petitur principium, antea refutatum, cum pro concessio accipitur, in Eucharistia unum tantum suppositum esse, idque divinum.

5, *Protest.* Apostoli non leguntur prostrati in terram adorasse Sacramentum.

Bellarmin. *Apostoli non poterant semper prostrati cum Christo agere, & praesertim in cana, quando recumbere cum eo illis necesse erat.*

Protest. Si Apostoli ex Christi voluntate recubuerunt ad mensam, in Eucharistiae participationem, tum certe hic est optimus gestus communicandi, & cæteris anteposendus, secundum regulam illam à Bellarm. probatam, c. 7. *neque enim dubitari potest, quin illud sit melius, & faciendum, quod Christus fecit.*

CAP. IX. De Sacrificio Missæ.

Bellarmin. *Sacrificium est oblatio externa, facta soli Deo, qua ad agnitionem humana infirmitatis, & professionem divinæ majestatis, à legitimo ministro, res aliqua sensibilis, & permanens in ritu mystico consecratur, & transmutatur, ita ut plane destruat.*

Protest. Quæstio igitur prima est, an in actione cænæ Domini, si rite celebretur, tale aliquid fiat. Pontificii affirmant, nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. Gen. 14. *Melchisedech rex Salem, protulit panem & vinum: erat enim sacerdos Dei altissimi Christus autem sacerdos fuit secundum ordinem Melchisedech, ergo.*

Protest. Hiatus ingens est inter Argumentū, & quæstionem, ita ut nulla consequentia possint inter se connecti. Melchisedech protulit, non sacrificavit panem & vinum. Protulit non ut sanctus sacerdos, sed ut rex & amicus opulentus. Sacrificium Christi non consistebat in pane & vino. In ipsa missa, non offertur panis & vinum, quam dissolutæ sunt istæ scopæ? Pudit Cajetanum tam coacti interpretamenti, & quasi torturæ textus: nobiscum igitur candide fatetur, nihil hic scribi de sacrificio, seu oblatione, sed de prolatione, seu exactione, quam Iosephus dicit factam ad reficiendum victores. Quod autem (addit ille) in vulgata editione subditur, ut causa oblationis: erat enim sacerdos, in hebræo non habetur ut causa, sed ut separata clausula: adjungit siquidem regia dignitati, ac liberalitati dignitatem sacerdotalem.

Bellarmin. I. Verbum Hebraicum (Hoc si) quamvis ex se nihil aliud significet nisi proferre, seu adducere, tamen pro loci exigentia saepe usur-

surpatur pro adductione hostia ad immolationem.

Protest. Nulla talis est exigentia hujus loci.

Bellarmin. 2. *Nulla erat causa, cur corporalem refectioem prae-
eret Melchisedech Abraha. Nam Abraham ceperat magnam pradam
& milites Abraha cibum sumpserant v. 24.*

Protest. Hujusmodi munificentia Principum, non ex-
remæ tantum necessitati, sed & honori amicorum solet
inservire. Neque tamen apparet, tantam copiam fuisse
ibi, in illa præda, ut omni indigentia præsentis, & immi-
nenti suffecerit amovendæ.

Bellarmin. 3. *Nusquam fit mentio sacrificii Melchisedechi, quale
fuerit, nisi hoc in loco*

Protest. I. Non apparet, Melchisedechi sacrificium fuisse
e genere diversum à sacrificiis aliorum. Apostolus ad
Hebr. de sacrificiis agens, & eorum differentia, non ta-
cuisse argumentum suo proposito tam accommodatum.

II. Panis & vinum secundum principia Bellarmin. non
potuit esse sacrificium ejus qui major fuit Aarone. Bell.
enim de *Euch. l. 1. c. 3.* acriter defendit, & contendit ag-
num, & sanguinem, tum nobilioris esse naturæ, tum melius representare
carnem & sanguinem Christi, quam panem & vinum.

Bellarmin. 4. *Licet ad verbum, non sit in Hebræo: erat enim sa-
cerdos, sed, & erat sacerdos; tamen illa particula conjunctiva, apud
Hebræos, frequentissime locum obtinet causalis, & verti debet per
nam.*

Protest. Neque semper, neque tam proprie, neque tam
frequenter causam notat, ac copulationem: consequen-
tia igitur nulla.

Bellarmin. 5. *In Hebræo codice post illa verba: & erat sacerdos
Dei altissimi, invenitur accentus, qui indicat ibi terminari periodum, si
autem licet et talis distinctiones perturbare, possemus totam Scripturam
perperam interpretari posita vero hac distinctione, per se clamat oratio,
conjugi sacerdotium cum prolatione panis & vini, ut intelligeremus,
panem & vinum fuisse sacrificium.*

Protest. I. Bellarmin. hic fatetur se licentiam sibi sum-
sisse totam Scripturam perperam interpretandi: nam De
verbo Dei. *l. 2. c. 2.* docet. Rabbinos in notatione punctorum, ali-
quando à vero aberrasse: ex qua sententia, licentiam illam se-
qui hoc in loco confirmat. II. Falsissimum est accentum
illum (*soph pasuch*) semper indicare periodum termina-
tam. Nam eodem loco, in fine v. 19. occurrit, ubi perio-
dus non finitur. III. Posset admitti periodum ibi ter-
minari, secundum sententiam Cajetani antea laudatam,
ita ut inde tamen nihil sequatur pro sacrificio panis & vi-
ni. IV. Manifeste tamen apparet ex textu, verbum illud
benedixit in principio v. 19. conjugi debere cum supposi-

to in v. 18. antecedente, ita ut sacerdos & benedictio commodissime conjungantur, tanquã causa & proprium ejus effectum.

Bellarmin. 6. *Melchisedech, non ut sacerdos, vel quia sacerdos erat, benedixit Abraham, sed quia major sacerdos.*

Protest. Hoc illud ipsum est quod volumus: Melchisedech benedixisse Abraham, quia talis & tantus sacerdos fuit, qualis illis verbis innuitur: *sacerdos Deo forti excelsus.*

Aphorismi quidam Bellarmini circa Melchisedechum.

2. Bellarm. 1. *Apostolus ad Hebræos non meminit sacrificii panis, quia ad propositum ejus non faciebat.*

Protest. Non fuit igitur ad propositum Apostoli, quasi ad oculum ostendere, Christum fuisse Sacerdotem secundum ordinem Melchisedechi.

Bellarmin. 2. *Apostolus dedita opera omisit oblationem panis & vini, ne cogereetur explicare mysterium Eucharistia, quod altius erat, quam ut ab illis capi tunc posset. Hoc Apostolus ipse indicat Heb. c. 5. vers. 11.*

Protest. 1. Mysterium igitur Eucharistiæ, altius est quam generatio: regnum, sacerdotium, & prophetia Christi, quæ omnia in illa epistola explicantur. II. Captus Hebræorum, in Scripturis exercitatorum, minor multo fuit quam Gentilium Corinthiorum, quibus Eucharistia mysterium explicatur. III. Mysterium hoc tam altum non consistebat in sacrificio Missæ offerendo. Nam Bellarm. ipse paulo post, contendit Apostolum Heb. 8. 3. *per necessariam consequentiam colligere debere, Christum habere aliquod ædificamentum offerendum in æternum.* Mysterium igitur celandum fuit nomen tantum Eucharistia, panis & vini Pauli Heb. 5. 11. excitans attentionem Hebræorum ad illa diligenter expendenda, quæ postea de Melchisedecho docet cap. 7. (sic ut Cajetanus recte notat) fingitur ita præfari. *multa sunt nobis de Melchisedecho dicenda, de quibus propter difficultatem nihil dicemus.*

Bellarmin. 3. *Nihil est proprium sacerdotii Melchisedechi, nisi forma sacrificii panis & vini.*

Protest. Apostoli igitur descriptio non est reciproca & propria; & argumentatio ejus tota de Melchisedecho, est communis, ac incerta, judicio Pontificiorum: Iesuitæ norunt multo accuratius disputare.

Bellarmin. 4. *Sacrificium crucis, si per se consideretur, non fuit secundum ordinem Melchisedechi.*

Protest. Christus igitur semetipsum offerens in cruce non fuit ejusdem ordinis cum illo sacerdote, qui offerit Christum in Missa.

Bellarmin. 5. *Cruenta oblatio Christi fuit infiniti pretii & valoris, & proinde non fuit repetenda: sed cetera oblationes quæ repetuntur, sunt finiti valoris.*

Protest.

Protest. Oblationes igitur in Missa repetitæ, non sunt oblationes Christi qui est infiniti pretii, & valoris, nedum una & eadem cum oblatione Christi in cruce, sicut Pontificii solent affirmare.

3. Bellarm. *Celebratio Agni Paschalis figura erat expressa celebrationis Eucharistia: sed illa immolatio quadam erat victima Deo oblata: ergo celebratio Eucharistia immolatio victima Deo oblata esse debet.*

Protest. I. Syllogismus est falsus, & consequentiæ nullius. Nam primo omnis victima externa non fuit figura alterius victimæ externæ. Sacrificia Eucharistica figuræ aliquo modo fuerunt gratitudinis illius quam Deo debemus: nostra tamen gratitudo non est sacrificium proprium & externum. Secundo, victima quoad partem aliquam celebrationis, potest esse figura alterius rei quæ non est victima, sed tamen in illa parte suæ figuræ est plane consimilis. sic Agnus quoad epulum potuit esse figura Eucharistiæ, quamvis in Eucharistia nulla sit immolatio. II. Falsum est, & sæpius antea negatum, figuras ullas esse figurarum, aut Sacramentorum, proprie loquendo. Celebratio agni Paschalis figura fuit immolationis Christi, & spiritualis ejus manducationis, non Eucharistiæ.

Bellarmin. I. *Apostoli in prima cæna manducarunt verum Agnū paschalem. Epulum autem sequitur immolationem, debuit ergo præcedere immolatio Christi illam manducationem cana, quam fecerunt Apostoli ante passionem Domini. Ergo non sola passio Christi, sed etiam immolatio & oblatio Eucharistia est immolatio per Agnū Paschalis immolationem figurata.*

Protest. I. Non Apostoli tantum in cæna prima, sed omnes fideles ab initio mundi quoad rem ipsam, participes fuerunt epularum pendentium ex immolatione Christi, quæ virtute decreti ac promissionis Dei ex eo usque retro reperacta habebatur. II. Inter primam cænæ celebrationem, & sequentes omnes, hoc interest, quod ibi immolatio instans, & aliquo modo inchoata spectabatur; nistis autem eadem immolatio ut præterita consideratur. Futilis igitur hæc fallacia Bellarm. ejusdem est fallaciæ, ac si quis probaret cænam Dominicam non fuisse institutam, in commemorationem Christi aut mortis ejus quia Christus in prima cæna præsens fuit, & mors ejus adhuc futura.

Bellarmin. 2. *Eucharistia eodem tempore instituebatur, quo Agnus vitæ immolatus: celebratur in memoriam transitus, ut Agnus ille: est effectio, sicut ille: mundiciem requirit in participantibus, sicut ille. Itiusmodi circumstantiæ non congruunt passioni Christi. Ergo magis*

immediate, & principaliter, caremonia Agni Paschalis figura fuit Eucharistia, quam passionis.

Protest. In iis quæ pertinent ad figuræ Sacramentalis rationem, cæna Dominica persimilis est Agno, utpote altera figura ejusdem rei figuratæ: sed inde concludere Agnum non tantum figuram fuisse Eucharistiæ, sed magis etiam quam passionis Christi, hoc est plane ex mente reproba insanire.

4. Bellarm. *Sanguis testamenti veteris, Exod. 24. 8. figura fuit in institutione Eucharistiæ impleta.*

Protest. Bell. hoc quidem affirmat: sed Apostolus Heb. 9. aperte satis negat, dum refert ad mortem Christi, tanquam ad suum proprium exemplar.

Bellarmin. 1. *Dicitur de calice: Hic est sanguis meus novi Testamenti.*

Protest. Vna figura sanguinis Christi, non est exemplar alterius figuræ.

Bellarmin. 2. *Omnes conditiones Testamenti in cœnam quadrant, nulla in crucem.*

Protest. Totum Euangelium ex præstantissimis promissis constans, est Testamentum Christi. Heb. 8. 6. Harum autem promissionum sanctio fuit proprie mors crucis. Heb. 9. 16. 17. Cœna est repræsentatio hujus sanctionis, & promissionum sigillum. Blasphemia igitur major est quam fallacia sophisticæ hujus objectionis.

5. Bellarm. *Omnia sacrificia veteris legis fuerunt typi ac figura sacrificii Eucharistiæ.*

Protest. Non magis quam Baptismi.

Bellarmin. *Sacrificium crucis non fuit impletivum figurarum illarum, nisi quoad ipsam mactationem & paucas alias caremonias, sed oblatio in tabernaculo, coram populo fidei, manus impositio statim consequens, aut in Eucharistia implentur, aut simpliciter non implentur.*

Protest. I. Ridiculam interpretationem excogitavit Bellarm. ut eadem sacrificia vetera ex parte una typi essent sacrificii mortis Christi, & ex altera parte sacrificii cœnæ; quoad substantiam spectent ad Christum, & quoad circumstantias ad Eucharistiam. II. Cum impudentia summa negat, circumstantias illas quæ externe non fuerunt impletæ in cruce, posse alibi impleri quam in Eucharistia. III. In Missa illæ circumstantiæ non implentur. Neque enim tabernaculum habet peculiare; neque semper coram populo offertur, neque tam impositionem, quam suppositionem requirit manuum sacerdotis; neque denique hostia continuo manducatur, sed ad pompam & superstitionem sæpe reservatur.

6. Bellarm. *Sex testimonia adferri solent ex vaticiniis Prophetarum,*

iram. sed postremum est precipuum, & insigne, Mal. I. II. In omni
co sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda. Agitur hic de
sacrificio Ecclesia Christiana, quoad & successit Iudaicis sacrificiis, &
Deo placet, & mundum est. & in toto orbe terrarum à Gentibus ad
Deum verum conversis jugiter offertur.

Protest. Cultus spiritualis externo legis ritu designatur.
Ic enim solent Prophetæ, Ecclesiam, montem Domini,
vel Hierosolymam vocare; notitiam Dei somnia & visio-
nes dicere; & adorationem Dei, oblationum & sacrificio-
um & observationum legalium titulis indicare.

Bellarmin. I. Negari non potest, quin sapissime in Scripturis Te-
stamenti veteris describantur res futura per typos & ritus externos le-
gis, ut cum per Hierusalem intelligitur Ecclesia: tamen id fieri solet,
ut describantur res nova & futura, quæ non erant eo tempore in usu.
Ea vero quæ sunt communia omnibus temporibus & locis. & quæ non
minus tunc in usu erant quam modo sint, nulla causa est, cur per fi-
guras significari deberent.

Protest. I. Sub novotestamento, omnia sunt nova. 2.
Cor. 5. 17. ecce nova facta sunt omnia: quamvis non quoad sub-
stantiam, tamen quoad circumstantias, & modum, hæc
igitur distinctio nihil momenti habet ad responsum no-
strum labefactandum. II. Illa quæ quoad substantiam
tunc præsentia fuerunt, metaphoricis huiusmodi phra-
sibus designari, ex eo ipso clarum est. quod Bellarm. ipso
confitente, Ecclesia (quæ quoad essentiam una & eadem
semper fuit) per Hierusalem designetur. III. Dicant
nobis Pontificii quænam res nova & futura significetur
Zacharia 14. 16. per ascensionem ad Hierusalem ad cele-
brandum festum tabernaculorum? IV. Causa cur per
istas figuras spiritualis cultus fuit indicatus, non alia fuit,
quam illustratio rei minus notæ per illa quæ vulgo no-
tiora & illustriora fuerunt.

Bellarmin. 2. Agitur de oblatione munda: sed ex opinione ad-
versariorum, opera bona quæ à nobis procedunt, sunt immunda.

Protest. Cultus Deo exhibitus secundum verbum ip-
sius, quæ talis, ex opinione nostra est mundus, immun-
dities à nobis proficiscens, & actionibus nostris adhæ-
rens, tollitur ab eo qui suo sanguine nos & nostram mun-
dat.

Bellarmin. 3. Sacrificium indicatur ita mundum; ut non sit ob-
noxium pollutioni, nec malitia ministrorum fieri possit immundum.

Protest. Figmentum hoc est merum. Oblatio enim mu-
neris mundi, idem sonat in textu cum magnificatione no-
minis Dei, cui v. 12. opponitur ejusdem profanatio: si-
cut igitur idem nomen quod magnificatur potest profa-
nari, sic etiam idem munus quod purè offertur, potest
impure tractari.

Qq 7

Bell.

Bellarmin. 4. *Agitur de oblatione nova; qua antea non fuerat in usu.*

Protest. Spiritualis cultus non fuerat in usu, inter Iudæos, eodem modo, & eodem gradu, & amplitudine extensionis; quomodo sub novo Testamento debet. Aliā distinctionem Prophetæ verba non requirunt.

Bellarmin. 5. *Hebraici Sacerdotes Deum offendeant in publico, & visibili sacrificio: ergo gloria Dei apud Gentes nasci debuit etiam ex publico & visibili sacrificio.*

Protest. Potuit nasci ex publico & visibili cultu, sine sacrificio propriē dicto.

Bellarmin. 6. *Malachias loquitur de Sacerdotibus tantum novi Testamenti: ergo non loquitur de sacrificio spirituali quod ab omnibus Christianis offerri solet.*

Protest. Antecedens est falsum. Consequentia etiam nulla: quia quamvis omnes Christiani offerre debeant spiritualia sacrificia, de ministris tamen seorsim & singulariter hoc potest affirmari.

7. Bellarmin. *Ioh 4. 20. &c. Veri adoratores adorabunt in Spiritu & veritate. Hac verba intelligenda sunt de sacrificio.*

Protest. Rectius multo à Cajetano intelliguntur *In spiritu*: non in monte, non in Hierosolymis, non in loco aliquo, non cultus temporalis, non lingua, sed interiore cultu consistente in spiritu, hoc est, in animo, quatenus spiritualiter intendit & à Tolero Iesuita, *Hac est adoratio in spiritu, quando non corporeas res, umbras, & figuras offerimus, nec in his servimus Deo, sed in actibus virtutum, qui ex Spiritus sancti gratia procedunt.*

Bellarmin. 1. *Questio Samaritana necessario intelligenda fuit de adoratione per Sacrificium.*

Protest. Intelligebat Samaritana sacrificium non tamen solum sacrificium, sed cultum Deo maxime gratum. Si vero intellexisset sacrificium tantum, recte & apposite duci potuit à Domino (qui mos ejus fuit in familiaribus colloquiis) à carnali cogitatione ad spiritualem.

Bellarmin. 2. *Dominus loquitur de adoratione nova, qua antea non erat.*

Protest. Spiritualis adoratio non fuerat antea, eo modo & gradu quo postea erat futura.

Bellarmin. 3. *Sine dubio loquitur Dominus de adoratione externa publica, & solenni, non de interna & privata. Atque adoratio simplex, & sacrificia improprie dicta, possunt omnia privatum fieri, & sape sola mente.*

Protest. Loquitur Dominus de adoratione tam externa, quam interna, privata, & publica, sed spirituali. Omnis autem adoratio spiritualis, & sacrificia improprie dicta, verbi scilicet, prædicatio, & Sacramentorum administratio,

stratio, non possunt privatim fieri, & sola mente.

8. Bellarm. *Dominus in cena obtulit Deo, & iussit offerri corpus suum, in specie panis & vini.*

Protest. Legitur tantum Dominum panem accepisse, benedixisse, fregisse, dedisse discipulis, & ut illi eum acciperent, & similiter facerent iussisse: & similiter de vino: sed nihil istorum est, quod significet offerre: ergo hæc oblatio est commentitia.

Bellarmin. 1. *Habentur temporis verba presentis, quod vobis datur, frangitur, & funditur: quæ significant dari & effundi Deo in sacrificium.*

Protest. Futilis hæc argutia recte discutitur à Cajetano in *Luc. 22.* Non dicit, dabitur sed datur: quia jam inceptum erat dari: jam venditus erat. Sicut etiam inceperat dari corpus, ita inceperat fundi sanguis. venditio siquidem in hoc erat ipsius mortem sanguinis effusione sequituram, & in *1. Cor. 11.* Si presentis temporis verbum (frangitur) in questionem quis deducat, animal vertet scripta ab aliis Evangelistis, & cessabit questio. Tres siquidem Evangelistæ (*Matth. Marc. Luc.*) narrando verba consecrationis calicis, utuntur verbo presentis temporis, dicendo, qui effundatur pro vobis. Eadem siquidem ratione, qua illi Evangelistæ futuram in cruce effusionem sanguinis significaverunt in presenti (effunditur.) eadem ratione Paulus futuram in cruce fractionem carnis Christi significat in presenti, dicendo frangitur: & quod Lucas genericò nomine narravit, dicendo, datur, Paulus specifico nomine dixit, frangitur. Communis autem omnium horum ratio (quare scilicet Dominus Iesus expresse futuram in cruce sanguinis effusionem & corporis fractionem verbis presentis temporis) est ut manifestaret discipulis huiusmodi effusionem, & fractionem non distantem tempore, sed tanquam presentem esse, & vere loquendo de tempore presenti, grammatico more, tempus effusionis & fractionis erat tunc præsens, quoniam jam inchoatum erat tempus passionis ejus: ac per hoc, sicut inchoato die, potest significare verbo temporis presentis quicquid fit illo die, ita inchoato jam die passionis ejus, potuit significari verbis presentis temporis omnis ejus passio, præsens enim grammaticè, non est instantis, sed quoddam confusus præsens.

Bellarmin. 2. *Quamvis fractio possit etiam ad passionem Christi in propria specie accommodari, tam non vix dubium esse potest, quin Apostolus respexerit ad species panis cum ait, frangitur.*

Protest. Detur hoc: Apostolus respexit ad panem qui frangebatur in repræsentationem mortis Christi in cruce, & propter panis fractionem, illam phrasin usurpavit de corpore Christi, qua connexion inde sequetur: corpus Christi sub specie panis Deo immolari?

Bellarmin. 3. *Illæ actio, qua Christi corpus ad Dei honorem super mensam ponitur, ut consumatur, itaque fit ad repræsentandam ejusdem Christi passionem, oblatio & immolatio dicenda est.*

Protest.

Protest. Nihil est in hac tota descriptione quod ad sacrificii naturam spectat, præter finem (*ad honorem Dei.*) Hoc autem fine non distinguitur corporale sacrificium à spirituali, nec Eucharistia hac ratione magis est sacrificium quam Baptismus.

9. Bellarm. *Actor. 13. 2. Propheta & Doctores ministrabant Domino. Illud autem ministerium non videtur aliud esse potuisse, quam sacrificium Missæ.*

Protest. Respondet Cajetan: Non explicatur species ministerii: sed ex eo quod dixerat (*propheta & doctores*) insinuat, quod ministrabant Domino, docendo & prophetando.

Bellarmin. 1. *λεῖτεργεῖν* significat ministerium publicum.

Protest. Esto.

Bellarmin. 2. *Non potest significare ministerium verbi, aut Sacramentorum: quia ista non exhibentur Deo.*

Protest. Quid si ministerium precem significaret? sed tamen verbum prædicatur, & Sacramenta celebrantur in honorem Dei.

Bellarmin. 3. *Si hac esset causa cur Lucas scripserit: ministrantibus Domino, non addidisset. & jejunantibus, nam etiam jejunare est eo modo Domino ministrare.*

Protest. Non sequitur: quia jejunium est adjunctum tantum & circumstantia singularis ministerii verbi & precum.

Bellarmin. 4. *Verbum λεῖτεργεῖν, cum accommodatur ad sacra, & absolute ponitur in Scripturis, ubique accipitur pro ministerio sacrificii.*

Protest. Non est alius sensus hujus verbi quando absolute ponitur, quam quando subjectum ejus proximum notatur. Paulus autem *Rom. 15. 16.* respectu prædicationis Evangelii apud Gentes, dicitur *λεῖτεργὸς Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς ἔθνεσιν* id est minister Iesu Christi apud Gentes.

10. Bellarm. *I. Cor. 10.* Comparat Apostolus mensam Domini, unde sumimus Eucharistiam, cum altari Gentium, ubi immolabatur idolis, & cum altari Hebraeorum ubi immolabantur sacrificia carnalia Deo vero. Inde sequitur, mensam Domini esse etiam quoddam altare, & proinde Eucharistiam esse sacrificium.

Protest. Comparisonis hujus qualitas est communio vel participatio; non altaris vel sacrificii ratio. Hæc igitur argumentatio non est magis concinna, quasi si quis concluderet, officium beneficentiæ esse quoddam genus dispensationis injustæ, quia comparat illud Dominus cum prudentia dispensatoris injusti, *Luc. 16. 8. 9.*

Bellarmin. 2. *Apostolus apertissime dicit, ita nos fideles de mensa Domini sumere corpus & sanguinem Domini, ut sumant Judæi hostias, & Gentiles idolothyta ex suis altaribus, seu mensis. Quæ comparatio inepta*

nepta esset, si Eucharistia non esset sacrificium Deo immolatum.

Protest. Apostolus apertissime dicit, nos ita sumere panem & calicem, quemadmodum illi sumunt hostias, & idolothyta: sed non dicit illa quæ sumuntur utrinque, eodem modo habere. comparatio talis non est inepta.

Bellarmin. 3. Paulus docet, eos qui manducant idolothyta, ita conjungi cum idolis, ut censeantur veri idololatra. Quare si apta est Pauli comparatio, oportebit etiam circa Eucharistiam ita argumentari, qui manducat Eucharistiam, sit socius eam offerentiam: ergo Deum hac oblatione cultui latræ honorat.

Protest. I. Removeatur vox oblationis, quæ nihil pertinet, vel ad comparationem, vel ad propositum Pauli, & conclusionem admittimus: ergo qui manducat Eucharistiam, cultu latræ Deum honorat. II. Nos multo accuratius possumus hinc argumentari: communionem cum Christo in Eucharistia haberi, sine transubstantiatione; sicut communionem cum Idolis, & cum Dæmoniis habuerunt Gentiles, in cibis idolothytis quoad substantiam non mutatis: idolothyta enim neutiquam in Dæmones solent transubstantiari.

II. Bellarm. Tanta est conjunctio inter legem, seu religionem, & sacrificium externum, ac proprie dictum, ut omnino necesse sit, aut legem & religionem vere & proprie in Christi Ecclesia non reperiri; aut sacrificium quoque externum, & proprie dictum in Christi Ecclesia reperiri.

Protest. I. Falsissimum hoc esse clamat innocentie status, in quo fuit lex & religio, sine sacrificio proprie dicto. II. Post lapsum, fatemur nullam esse religionem veram, sine virtute sacrificii Christi.

Bellarmin. Sacrificium crucis non est proprium Christianæ religionis, sed commune omnibus veris religionibus quæ ab initio mundi fuerunt. Nam & in lege naturæ, & in lege scripta, omnia sacrificia in hoc unum respiciebant, & hoc unum profitebantur, & quotquot justi fuerunt, ab initio mundi, ob hujus sacrificii participationem justi fuerunt.

Protest. I. Hac eadem ratione, sacrificium missæ non esset proprium Christianæ religionis. Nam Bellarm. paulo antea c. 8. narravit nobis, omnia vetera sacrificia fuisse typos ac figuras sacrificii Missæ. II. Christiana religio, non est quoad essentiam alia ab iis quas Bell. inepte appellat omnes religiones veras: non requiritur igitur ut aliud habeat sacrificium quod non est aliquo modo omnibus omnium seculorum fidelibus commune nobiscum. Cetera quæ Bell. circa hoc argumentum nugatur, nihil habent quod singularem postulat refutationem.

II. Bellarm. In populo Indæico fuerunt sacrificia proprie dicta: ergo & in populo Christiano esse debent.

Protest.

Protest. Hoc argumentum ab omni ratione adeo est derelictum, ut contrarium prorsus ex antecedente consequatur. Nihil enim quod inter Iudæos propriè pertinebat ad templum Hierosolymitanum, locum ullum habet in Ecclesia Christiana, sacrificia autem unice pertinebant ad altare templi.

13. Bellarm. *Commune est omnibus Sacramentis. ut ab alio dentur, ab alio accipiantur: neque ullus sibi ipse Sacramentum administrat. Sed Eucharistiam consecrans sibi met administrare potest & solet.*

Protest. Quis igitur circumcidit Abrahamum? quis Manam porrexit Israelitis in deserto, aut aquam petrae ipsis propinavit?

Argumenta nostra.

14. *Protest.* Coena Domini est Sacramentum, ergo non est sacrificium, Sacramentum enim datur nobis à Deo, & à nobis accipitur, Sacrificium autem à nobis Deo offertur, & accipitur à Deo.

Bellarmin. 1. *Tam Sacrificium, quam Sacramentum, est actio & opus Christi.*

Protest. Contra testantur definitiones ipsæ à Bellarm. traditæ. Sacramentum enim definit: per vim significanda & efficienda sanctitatis & justitiæ, de Sacram. l. I. c. 11. sanctitatem autem & justitiam non significat in Deo, sed in homine efficiendam. Sacrificium vero definit, quod sit oblatio facta soli Deo de Missa l. I. c. 2. cum igitur terminus ad quē in Sacramento sit homo, & in Sacrificio Deus, necesse est ut terminus à quo ibi sit Deus, hic autem homo.

Bellarmin. 2. *Distinguenda sunt promissio, & signaculum promissionis: promissio consistit in verbis: accipite, manducate, &c. signaculum, est ipsum corpus Domini, & sanguis. sub specie panis & vini: promissio non est sacrificium at signaculum promissionis, nulla est ratio cur sacramentum esse non possit.*

Protest. Bellarm. ex nimia circumgyratione fictitii sui sacrificii, in vertiginem actus videtur. qua fit ut I. præceptum accipiendi, & manducandi, promissio ipsi appareat. I I. Ut promissionis, & signaculi promissionis, in uno & eodem Sacramento, sine ulla variatione motus, varios terminos imaginetur, ita ut promissio ad homines referatur, & signaculum promissionis ad Deum.

Bellarmin. 3. *Non repugnat. unum & idem accipi, & dari. Nihil omnino habemus Deo offerendum, nisi quod ab eo accepimus.*

Protest. Sed nihil tamen potest una & eadem actio accipi & dari. Vel ostendant igitur Pontificii duas actiones externas in Eucharistia, quarum una accipitur ut Sacramen-

cramentum, & altera tanquam sacrificium Deo offertur, vel sin minus, agnoscant repugnantiam sui commenti.

15. *Protest.* Christus in ultima cœna legitur sedisse ad mensam, & Sacramentum discipulis distribuisse, non autem illud Patri obtulisse.

Bellarmin. *Non legitur quidem expresse, Christum se Patri in cœna obtulisse: sed neque expresse dicitur eum non se obtulisse. Non legitur, Christum in ultima cœna comedisse Agnum Paschalem, & omnes ritus ejus observasse. Ex circumstantiis, vaticiniis, figuris, & testimoniis Patrum scimus Christum se Patri in cœna obtulisse.*

Protest. I. Institutio tanti sacrificii non debet expresse testimonio carere. II. Christus in ultima cœna non instituit Agnum paschalem: dispar igitur est ratio ejus, & sacrificii tum temporis instituti. III. Circumstantia nulla potest ostendi, quæ non convenit Sacramento quatali. IV. Vaticinia & figuræ claræ, rei obscuræ, essent portæ magnificæ, tugurioli non apparentis. V. Testimonia Patrum tantum valent, quantum fundamenta illa quibus innituntur;

16. *Protest.* Christus est sacerdos in æternum: ergo nulli substitui debent Christo successores, vicarii, aut suffraganei; nulla enim datur multiplicatio sacerdotum, nisi propter mortem præcedentium. *Heb. 7.*

Bellarmin. I. *Christus est unus & æternus Magister noster; multi tamen sunt Doctores & Magistri, qui hac in re vicarii, suffraganei, & ministri sunt Christi.*

Protest. Diversa est ratio prophetiæ & Sacerdotii Christi. Nam I. Prophetia paragitur apud homines, sed sacrificandi munus apud Deum: inter Christum & homines intercedere possunt ministri: sed non inter Christum & Deum. II. Voluntas Christi significatur tantum per Doctores, sed Christus ipse est proprium sacerdotii objectum. III. Prophetia sæpius est repetenda, eodem modo (quoad intrinsecam rei naturam) quo à Christo ipso olim exercebatur: sed de sacrificio cruento, Pontificii ipsi non audent hoc affirmare. IV. Prophetiæ materiam habemus paratam in Scripturis: sed sacrificandi materia nullibi comparet interris.

Bellarmin. 3. *Non potest Christus alia ratione vere dici sacerdos in æternum, nisi per ministro sacrificet.*

Protest. Intio vero, ut Cajet. in *Heb. 7.* recte observat, æternus dicitur, quoad efficaciam sacerdotie, & quoad vitam sacerdotis. Ordo Melchisedechi non pendeat ex ministerio aliorum, sed ex ipsius propria persona, per ministros potuisset Aaron ipse in æternum sacerdos manere.

Bellarmin. 3. *Apostolus excludit absolute multiplicationem sacerdotum*

dotum in eadem dignitate, & potestate; non autem sacerdotum inferiorum & qui respectu Christi, ministri sint, & dicantur.

Protest. I. Apostolus æque absolute excludit multiplicationem sacerdotum novi Testamenti, ac mediatorū, & sponzorū ejus: sed ministri mediatores & sponsores novi Testamenti Apostolo fuerunt plane ignoti. II. In ordine Melchisedechi, non potest ostendi Pontifex maximus, cum sacerdotibus ministris subordinatis. III. Aaronis sacerdotio sublatio, non primarius tantum, sed & inferiores sacerdotes ejusdem ordinis removentur. IV. Nullum exemplum dari potest in alterutro ordine, ministrorum sacerdotum, vel manentium, summo sacerdote absente, vel idem sacrificium iterato offerentium, quod ille semel obtulerat.

17. *Protest.* Per sacrificium Missæ, injuria fit sacrificio Christi in cruce oblatis. ex illo enim sequitur hoc non habere vim infinitam & æternam quatenus semel fuit oblatum, sine ulla repetitione; quod tamen in epistola ad Heb. c. 8. 9. & 10. non semel affirmatur.

Bellarmin. 1. *Si quid valet hoc argumentum adversus sacrificium Missæ, valeret etiam contra sacrificia veteris Testamenti.*

Protest. I. Dispar est ratio. Nam illa sacrificia fuerunt instituta usque ad tempus correctionis. Heb. 9. id est, ut Cajet. recte exponit, imposita fuerunt tanquam aetati puerili, ut ex his imperfectis ducerentur homines ad perfectam. Post corporis & perfectionis præsentiam, imperfectæ umbræ non habent locum, quæ antea tamen suum necessarium usum habuerunt. II. In illis sacrificiis animalia bruta offerebantur: sed in missa Christus ipse fingitur offerri: in hoc igitur, non illis, sacrificio crucis movetur quasi controversia dignitatis. III. Illa sacrificia fuerunt secundum ordinem Aaronis: sed Missa vindicat sibi ordinem Melchisedechi: non illa igitur, sed Missa sacrificium crucis detrahit Christi morti, quod proprium est ipsi.

Bellarmin. 2. *Sacrificium Missæ applicat nobis sacrificium crucis.*

Protest. I. Sacrificium non magis est necessarium ad sacrificium applicandum, quam satisfactio ad satisfactionem, mors ad mortem vel etiam incarnatio, & obedientia tota Christi ad easdem nobis applicandas. II. Applicatio sacrificii non potest esse realiter idem cum ipso sacrificio. III. Applicatur Sacrificium Christi per Eucharistiam, quatenus est Sacramentum.

Bellarmin. *Varia sunt media applicationis hujus, inter quæ sacrificium missæ est unum.*

Protest. In Eucharistia non possunt ostendi alia ulla media, nec alia ratio applicandi, quam quæ convenit Sacramento illi quæ est tale.

Bellarmin.

Bellarmin. 3. *Apostolus ad Hebraeos non excludit quamlibet iterationem oblationis Christi, sed eam solam, quæ mortem ipsius requirit.*

Protest. Hoc perinde est, ac si dixisset Bellarm. Apostolus non quamlibet iterationem oblationis Christi excludit, sed eam solam quæ oblationem ipsius requirit. Christus enim nusquam in tota Scriptura dicitur offerri Deo, nisi ratione mortis ipsius. mors est necessarius modus oblationis. Christus oblatus est, & Christus mortuus est pro nobis, in Scripturis unum & idem ubique sonant. Simili subterfugio possit Sophista aliquis defendere, plures esse Deos, & Christos, dicendo: Scripturam non excludere quamlibet multiplicationem Deorum, sed illam solam quæ æternam & infinitam essentiam requirit; neque quamlibet multiplicationem Christorum, sed illam solam quæ divinam & humanam naturam in eadem persona conjungit, & hujus conjunctionis vim salutiferam requirit.

18. *Protest.* Sacrificium Missæ obliterat, & ex hominum memoria excutit unicam Christi mortem. Singulis enim Missis tantum tribuitur à Pontificiis, quantum ipsi morti Christi.

Bellarmin. 1. *Si diceremus in sacrificio Missæ vere Christum mori, argumentum hoc aliquid virium habere videretur: sed cum dicamus Christum non mori in sacramento, Missa efficit ut mors Christi nunquam obliteretur.*

Protest. I. Qui dicunt Christum sæpius offerri, dicunt eum sæpius mori. II. Pontificii non tantum dicunt Christum sæpius mori ut in Sacramento, sed etiam ut in Sacrificio. III. Qui dicunt idem plane sacrificium, cum eodem valore offerri sine morte in Missa, quo cum morte offerebatur, illi magis obliterant mortis Christi vim, quàm si dicerent Christum sæpius mori: si enim eadem sit vis sacrificii absque morte, quæ est ipsius mortis, tum mortis nulla ratio est habenda. IV. Pontificii statuunt in illa prima cæna quæ mortem antecessit, Testamentum novum fuisse realiter confirmatum, & sanguinem Christi realiter effusum: sic enim paulo post Bellarm. *in sacrificio Missæ rectissime potest dici sanguis Christi effundi.* Mortis igitur Christi necessitatem & usum omnem tollunt. V. Infinita sacrificia Missæ, si Christus realiter in illis offeratur, unam simplicem oblationem in cruce factam non possunt non æque obscurare, ac multa millia Agnorum Paschalium unum aliquem Agnum extra numerum collocarent. VI. In sacrificio rei viventis, requiritur occisio vel mors rei sacrificatæ: sed in Missa Christus vivus dicitur sacrificari.

Bellarmin. 2. *In Missa offertur quidem Christus, qui est res vivens.*

vens, & offertur in forma rei viventis, quantum ad representationem, ubi solum requiritur mors representata: non autem mors reipsa: sed ut est sacrificium reale, & proprie dictum, offertur in forma panis & vini, juxta ordinem Melchisedech, & proinde in forma rei inanimæ.

Protest. Istæ igitur sunt contradictionum præstigie, ex quibus conflatur sacrificium Missæ I. Christus simul offertur in forma rei viventis, & in forma rei inanimæ. II. Christus in forma rei viventis non est reale sacrificium, sed in forma rei inanimæ est sacrificium reale & proprie dictum. III. In forma rei viventis mors repræsentatur, sed in forma rei inanimæ sacrificium idem habetur, sine ulla mortis repræsentatione. IV. Iuxta ordinem Melchisedech Christus offertur in forma panis & vini, & juxta ordinem ignotum, in alia forma simul offertur.

19. *Protest.* Missa præripit hominibus mortis Christi fructum: quia novam redemptionem præ se fert & promittit.

Bellarm. *Missæ Catholicorum sententia non habet vim expiandi peccata sine crucis sacrificio.*

Protest. I. Vbi Christus vere proprie & realiter pro peccatis offertur, ibi per illam ipsam oblationem, sine alia, vim habeat necesse est expiandi peccata: quia nihil ibi deest quod pertinet ad expiationem. II. In prima cœna, quæ mortem Christiane cessit. Bellarm. contendit, Testamentum novum fuisse confectum, & sanguinẽ Christi effusum in remissionem peccatorum, omniaque sacrificia vetera in illa Missa suum complementum habuisse; quod si verum sit, causa dici non potest cur Christus postea in cruce moreretur. III. Sacrificium illud novi Testamenti, quod secundum ordinem Melchisedechi offertur, per se tollit peccata, prout semel offertur. *Heb. 7. 27.* sed Bellarm. antea c. 6. disertis verbis affirmavit sacrificium crucis si per se consideretur, non fuisse secundum ordinem Melchisedech: sed sacrificium Eucharistie vel Missæ.

20. *Protest.* Institutio Christi sic habet: accipite & manducate, non autem offerte: oblatio igitur non est ex instituto Christi.

Bellarm. 1. *Christus non dixit: non efferte.*

Protest. Neque dixit: non occidite: an licet igitur morte afficere Christum in Missa?

Bellarm. 2. *Christus satis aperte jussit offerri, cum ait: Hoc facite.*

Protest. Abimelec igitur Iudic. 6. 48. aperte jussit sacrificium offerri, cum amputans ramos arborum circumponendos propugnaculo ad incendium faciendum, ait populo:

pulo : quod vidistis me facere, festinanter facite sicut ego.

21. *Protest.* Christus solus est sacerdos novi Testamenti. Christus igitur in Missa à Pontificiis sacrificiis non potest offerri.

Bellarmin. *Apostolos Christus ad honorem sacerdotii vocavit, illis verbis: Hoc facite, sacerdotes igitur sunt, qui Apostolis legitima ordinatione succedunt.*

Protest. 1. Abimelec igitur multos creavit sacerdotes. 11. Mirum est in toto novo Testamento, primos illos sacerdotes ne semel quidem sacerdotes vocari, sed semper Apostolos & Ministros: neque Apostolum Paulum, cui controversia toties de vocatione sua movebatur, ut laudes & honores suos necesse habuerit prædicare, ullam unquam mentionem fecisse summi huius sacerdotii honoris. 111. Qui sacerdos est novi Testamenti, idem etiã est victima, sacrificium & mediator novi Testamenti: sicut patet ex epistola ad Heb. c. 9.

22. *Protest.* Nulla pars Missæ potest ostendi, in qua ratio sacrificii proprie dicti invenitur.

Bellarmin. 1. Negari non debet, panem & vinum aliquo modo in Missa offerri, & præinde pertinere ad rem quæ sacrificatur. dicitur enim ante consecrationem, à sacerdote panem in manibus tenente: suscipe sancte Pater hanc immaculatam hostiam.

Protest. 1. Aliquo modo est modi & sententiæ incertæ professio quæstionem non explicans, sed involvens, & perplexam reddens. 11. Panis nondum consecratus non potest ullo modo Deo offerri, ut hostia immaculata, quia nullo modo differt à pane communi. 111. Narravit nobis antea Bellarm. de sacram. Euchar. l. 4. c. 16. id quod offertur Deo in Eucharistia, esse id quod in cruce fuit oblatum, vel igitur duas hostias genere diversas habent Pontificii in sua Missa, vel panis non consecratus non est hostia, neque Deo offertur.

Bellarmin. 2. Corpus & sanguis Domini sunt id sacrificium, quod in Missa proprie offertur, & sacrificatur.

Protest. Corpus igitur & sanguis Domini, in Missa plane destruuntur. sic enim Bellarm. c. 2. ad verum sacrificium requiritur, ut id quod offertur Deo in sacrificium, plane destruat, id est, ita mutetur, ut desinat esse id quod ante erat.

Bellarmin. 3. Panis & corpus Domini, vinum & sanguis Domini, non sunt duo sacrificia, sed unum.

Protest. Vnum sacrificium non potest consistere ex duabus rebus conflatis, quæ nunquam simul consistunt: quæ etenim simul non existunt: non possunt simul offerri: sed panem & vinum simul existere cum corpore & sanguine Christi, Pontificii omnes negant. Majore igitur

tur cum ratione insanire videtur Cassalius, qui affirmat duo esse sacrificia Eucharistiæ, unum panis & vini, alterum corporis & sanguinis Domini.

Bellarmin. 4. *Oblatio panis & vini consecrationem præcedens ad integritatem & plenitudinem sacrificii pertinet, non tamen ad essentiam.*

Protest. I. Integritas pertinet ad essentiam rei integram: hæc igitur est contradictio manifesta. II. Nulla actio consecrationem præcedens: pertinet ad integritatem Sacramenti Eucharistiæ. Sacramentum igitur Eucharistiæ, integrum esse potest absque sacrificio integro. III. Christus hac ratione ita potest quoad essentiam offerri, ut sacrificium non sit integrum & plenum: quod est plane blasphemum.

Bellarmin. 5. *Oblatio quæ sequitur consecrationem, ad integritatem sacrificii similiter pertinet, non ad essentiam. Dominus eam oblationem non adhibuit: immo nec Apostoli in principio, sed postea eam ordinauerunt.*

Protest. Christus igitur & Apostoli integrum sacrificiū Missæ non obtulerunt.

Bellarmin. 6. *Fractio Sacramenti ad essentiam non pertinet sed solum ad integritatem.*

Protest. Bellarm. tamen de sacram. Euch. l. I. c. 12. realem præsentiam ex eo confirmat, quod frangere significet offerre & immolare Deo.

Bellarmin. 7. *Consumptio Sacramenti ut à populo fit, non est pars sacrificii, ut autem fit à sacerdote sacrificante, pars est essentialis, sed non tota essentia. est enim realis destructio victimæ, & combustioni holocausti respondere censetur.*

Protest. I. Corpus igitur & sanguis Domini realiter consumitur & destruitur in Missa. Hoc enim sacrificium esse quod in Missa offertur, docuit antea Bell. propositione secunda. II. Dentes & ventres impurissimorum sacrificulorum. destruendi facultatem habent magis sacrament. quam alibi possit reperiri. III. Consumitur & destruitur eadem hostia tota à populo sine sacrificii ratione, ita ut multoties destruaturs Christus in Missa, semel ut sacrificium & sæpius ut Sacramentum. IV. Filicius 17. 5. c. 1. n. 24. cum Suarezio & aliis Iesuitis, negant summptionem ipsam in re esse de essentia sacrificii, quia etiamsi post consecrationem Christus non sumatur, adhuc tamen dicitur Christus perfecti sacrificatus & immolatus: unde si post consecrationem contingat apparere carnem aut sanguinem, non est sumendum, nec iterum aliud faciendum.

Bellarmin. 8. *Consecratio Eucharistia ad essentiam sacrificii pertinet.*

Protest.

Protest. I. Promisit Bellarm. se facile & breviter explicaturum, in qua parte Missæ proprie consistat essentia sacrificii; hæc tamen est octava & ultima propositio quam adfert, in qua nihil aliud concludit, quam consecrationem ad essentiam sacrificii pertinere. An essentia rei consistit in omni eo quod ad essentiam pertinet? I I. Dixisse nobis debuit, quo modo ad essentiam pertineat, an ut materia, vel ut forma, vel alio aliquo modo. Materia sacrificii non est consecratio, quia non est id quod offertur & sacrificatur, neque forma potest esse sacrificii, quia forma est Sacramenti, secundum Bellarm. de Sacram. Eucha. l. 4. c. 12. Tertio, Pontificiis ipsis non constat, in qua actione ratio & natura sacrificii Missæ consistat. Azorius lib. 10. cap. 19. hanc varietatem sententiarum inter ipsos esse narrat: Sunt qui putant rationem sacrificii totam constitui in verbis, precibus, cæremoniis & ritibus, qui in consecratione adhibentur: eo quod sacrificii ratio, inquit, nequit in ipsa consecratione consistere: quin è contrario consecratio ad rationem Sacramenti potius quam ad naturam sacrificii pertinet. Alii existimant sacrificii rationem tribus sacerdotis actionibus constare, consecratione, oblatione, & sumptione. Alii quidam sensere, ad rationem hujus sacrificii, quatuor, immo quinque actiones concurrere, consecrationem, oblationem, fractionem, sumptionem. Alii rationem sacrificii ponunt in duobus actibus, consecratione, & oblatione. Alii dicunt totam sacrificii rationem in una tantum actione consistere, videlicet in oblatione. Alii constituunt totam rationem sacrificii in una actione, vid. consecratione. I V. Quomodo aut qua ratione consecratio pertineat ad essentiam sacrificii hujus, necdum convenit inter sacrificulos istos. Aliqui existimant (Bellarminus ipse refert) in consecratione consistere sacrificii essentiam, quia per eam fit vera & realis mutatio. Alii volunt ideo in consecratione sacrificii essentiam consistere, quod per eam vere immoletur Christus, quatenus vi verborum, corpus incipit esse sine sanguine, & sanguis in corpore.

Bellarm. 9. In consecratione Eucharistia, tria sunt in quibus sacrificii veri, & realis ratio consistit. 1. Res prophana fit sacra. 2. Res illa sacra effecta in altari collocatur. 3. Res qua offertur, ad veram, realem & externam mutationem & destructionem ordinatur.

Protest. Tria ista vel potius duo, prout in institutione cænæ Dominicæ reperiuntur, positio in mensa & consecratio elementorum, ut usu sancto consumantur, clare referuntur ad Eucharistiæ Sacramentum. Nullum igitur actum, vel actus alicujus particulam reperire possunt Pontificii, in qua sacrificii quod imaginantur natura, cum illa specie rationis collocarent. Hoc certe vidisse videntur Scholastici antiquiores, qui hanc ob causam, quavis circa curiosas quæstiones insanire solebant, de sacrificio

R r

tamen

tamen Missæ, tanquam scopulum vitabant, consultissimū judicantes tantum non de eo silere. Magister eorum l. 4. d. 12. parce & modeste definit : *illud quod offertur & consecratur à sacerdote, vocari sacrificium & oblationem, quia memoria, representatio, & recordatio est veri sacrificii & sanctæ immolationis factæ in ara crucis.* Alexander Alensis, Thomas, Bonaventura, Scotus, Biel, Durandus iisdem phrasibus ex occasione utuntur, sine ulla multiplicatione quæstionum : quas certe illi nunquam omisissent in retam gravi, si vel illo seculo fuisset mysterium hoc eo modo revelatum, quo jam à Pontificiis docetur. Quæ tractat Bellarm. lib. 2. *Missam esse sacrificium propitiatorium, & impetratorium, ex opere operato, & offerendum esse pro vivis ac mortuis, nituntur omnia fundamentis jam eversis.* Similis fere est ratio quæstionis illius, quæ de Missa privata solet agitari : quemadmodum enim Bellarm. cap. 9. non male observat : *si adversarii concederent Missam non solum esse sacramentum, sed etiam sacrificium, fortasse in hac re facili convenirent;* sic etiam ex adverso judicandum est : si adversarii agnoscerent Eucharistiam non esse sacrificium, sed Sacramentum tantum novi Testamenti, fortasse concederent, Ludibrium esse communionis, quando vel nemine astante, vel uno præsentem, & nemine præter sacerdotem communicante, inelamat tamen ille : *Orate fratres : Dominus vobiscum : quotquot ex hac altaris participatione sumpserimus : Sacramenta quæ sumpsimus, &c.* in quibus Azorius l. 10. c. 29. fatetur, *verba antiqua esse retenta, ob honorem & venerationem antiquitatis. & mentem converti ad priscum illum & veterem morem, id est moris veteris abrogati vestigia quædam honoris causa in verborum formulis retineri.*

LIBER QUINTVS.

DE P O E N I T E N T I A.

C A P V T I.

T H E S I S I.

Bellarm. *Quæstio prima est, an pœnitentia signis externis manifestata, accedente ad eam verbo absolutionis, sit Sacramentum novæ legis proprie dictum. Catholici affirmant : Hæretici negant.*

Protest. I. Disputant Scholastici de pœnitentia sub triplici genere, quatenus est virtus, quatenus est gratia, & quatenus est Sacramentum. Alex. Al. p. 4. q. 13. m. 1. signa autem externa per quæ manifestatur, nihil magis pertinent ad Sacramenti naturam, quam gratiam, & virtutem

tem. II. Accessio verbi absolutionis pertinet non tantū ad pœnitentiæ, sed & ad fidei gratiam, & magis proprie ad fidem. Nihil est igitur in ista constitutione causæ, quod ullo modo favet pœnitentiæ Sacramento.

Argumenta Bellarmini.

2. Bellarm. *Ioh. 20. Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt. Ex istis verbis colligitur symbolum divinitus institutum, & promissio gratiæ justificantis.*

Protest. I. Sacramenta novi Testamenti non ita instituantur ut collectio symboli instituti conjecturis nostris relinquantur; sed expressam symboli designationem complectuntur. *II.* Nullum certum symbolum institutum ex istis verbis colligi potest, consequentia aliqua logica & necessaria: *III.* Nihil ibi vel dicitur, vel innuitur de pœnitentiâ, magis quam de fide. *IV.* Sensus horum verborum æque late debet extendi, ac illorum. *Luc. ult. 47. radicare ejus nomine resipiscentiam, ac remissionem peccatorum: & 24. or. 5. 19. posuit in nobis sermonem reconciliationis.* Magna igitur violentia ad Sacramentum pœnitentiæ restringuntur, quod vel etiam tale fingitur, quale nunquam legimus, vel Christum, vel Apostolos unquam administrasse.

Bellarmin. 1. Signum pœnitentiæ, quod peccator ostendit, dicitur absolutionem, cum verbo: Ego te absolvo, Sacramentum censendū est, adversariorum opinione, quamvis verbum illud: Ego te absolvo, sit quadam annuntiatio Evangelii ad excitandam fidem instituta.

Protest. I. Signum quodlibet non est sacramentale, sed signum institutum. *II.* Signum sacramentale non ostenditur ab hominibus propriæ suo nomine, sed à Deo, vel nomine Dei. *III.* Nihil dicitur in textu de signo; neque innuitur quidquam de signo pœnitentiæ, magis quam fidei. *IV.* Nihil singulariter dicitur de illo, verbo: Ego absolvo. Sententia igitur nostra sine ullo fundamento subsidium hujus Sacramenti vocatur.

Bellarmin. 2. Sicut potestas remittendi infidelibus peccata, non est Sacramento Baptismi exercet: ita nec potestas remittendi fidelibus: proinde reconciliatio fidelium post Baptismum Sacramentum quoddam est.

Protest. I. Peccata remittendi infidelibus nulla est in ecclesia potestas. *II.* Ante baptismum peccata possunt solent in adultis remitti: fides enim & remissio sua iura conjunguntur: sed inter fidem & Baptismum institutum aliquod temporis occurrit. *III.* Sicut fideles primo remittuntur peccata per Baptismum, sic etiā princeps, per continuatam ejusdem Baptismi virtutem, per Sacramentum Eucharistiæ.

Bellarm. 3. Probabilius est, hisce verbis auctoritatem datam fuisse Apostolis remittendi peccata solum fidelibus: quæ expositio si admittatur, evacuatum est plane objectum adversariorum.

Protest. Non probabile tantum hoc, sed æque certum ac Euangelium ipsum, Argumentum tamen nostrum nullo modo ex ista veritate labefactari potest. Non decimus enim peccata remitti simplici & nuda prædicatione Euangelii apud infideles, sed prædicatione illa quæ fide recipitur, & fidei salutem optatam ut datam confirmat.

Bellarm. 4. *Definitio Sacramenti aptissime quadrat in confessionem pœnitentis & verbum absolventis.*

Protest. Definitio ipsa Tridentina, quam Bellarm. de Sacram. l. I. c. II. maxime laudat: *res sensibus subjecta, quæ ex Dei institutione, sanctitatis & iustitiæ tum significanda, tum efficienda vim habet*, non potest ad istum ritum accomodari. Nam I. Res sensibus subjecta, distingui debet à verbis, nisi & prædicationem verbi, & orationes fidelium sacramentalibus signis velimus annumerare. II. Institutio De de confessione & absolutione auriculari, nusquam comparet. III. Confessio & absolutio nullam habent relationem signi ad sanctitatem & iustitiam ex institutione Dei singulari. IV. Efficacia instrumentalis nulla est in confessione, respectu sanctitatis & iustitiæ: Absolutio autem efficit, quod efficit ut verbum, non ut Sacramentum.

Argumenta nostra.

3. *Protest.* Pontificii de Sacramento pœnitentiæ, suspensam tantum, incertum, opinionumque varietate confusam ac turbatam habent doctrinam.

Bellarm. *Theologi summo consensu pœnitentiam sacramentum esse docent, in eo solum non nihil laborant, ut ostendant in hoc Sacramento quid sit Sacramentum tantum, quid res tantum, quid res simul & sacramentum.*

Protest. Tantundem hoc est, ac si Bell. dixisset: Pontificii magno consensu affirmant pœnitentiam esse Sacramentum, sed nesciunt qua ratione hoc affirmant: quiquidem nihil dici potest verius: Nulla est enim particulæ materiæ, formæ aut effecti huius Sacramenti, de qua Scholastici consentiunt inter sese.

4. *Protest.* In pœnitentiæ Sacramento nullum est visibile signum Sacramentale.

Bellarm. I. *Sunt multa signa visibilia.*

Protest. Sunt etiam multa signa in ludo scenico: sed non quærimus signum sacramentale, certum, proprium, & Deo institutum.

Bellarm

Bellarmin. 2. *Visibile signum, idque à Deo institutum, est tum confessio, tum absolutio.*

Protest. I. Signum hoc ex variis actibus conflatum, sine ullo visibili elemento circa quod versentur, monstrum est in Sacramento. II. Institutionem hujusmodi signi affirmat tantum Bellarm. non probat. III. Confessionem esse partem hujus Sacramenti diserte negat Scotus, Major, Gabriel in 4. d. 14. Dionysius Cisterciensis d. 23. Soto vero in 4. d. 14. aperte negat absolutionem esse partem hujus Sacramenti. Coniungantur istæ sententiæ, & sic verum signum habemus hujus Sacramenti, id est, plane nullum. IV. Certum est verba illa: *Ego confiteor, ego absolvo*, nihil aliud significare in Sacramento, quam extra Sacramentum, ac proinde non esse sacramentalia signa ex institutione Dei.

5. *Protest.* Nulla exstat singularis promissio hujus Sacramenti propria.

Bellarmin, *Promissio est clarissima, Ioh. 20. Quorum remiseritis peccata, remittantur, &c.*

Protest. I. Illa promissio non magis ad pœnitentiam quam ad fidem spectat. II. Nulli annectitur signo externo à Deo instituto; non est igitur promissio sacramentalis.

6. *Protest.* Pœnitentia non habet tale externum & materiale elementum, quale est in Baptismo, & Eucharistia.

Bellarmin. *Vera ratio similitudinis inter externa symbola Baptismi, & Sacramentorum cæterorum à fine sumenda est, ob quem Sacramenta instituta esse constat. Id autem solum Sacramenti natura potest, ut externa signa ad spiritualem effectum apte representandum exhibeamur.*

Protest. I. Logica docet, speciebus omnibus convenire totam communem essentiam & naturam generis, & proinde in illa natura tota similes esse inter sese: communis autem natura Sacramenti non consistit in solo fine, sed & in materia ac forma. II. Elementum in Sacramento aliud esse a verbo, secundum tritam illam sententiam: *accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum*, aliquoties antea citatum probatum.

7. *Protest.* Pœnitentia veteris Testamenti, eadem plane fuit cum illa quæ in novo Testamento docetur: sed illa non fuit Sacramentum, ergo nec hæc.

Bellarmin. I. *Non fuit in Testamento veteri potestas remittendi peccata.*

Protest. Nathan (quatenus minister aliquis Dei potest) Davidi pœnitenti gravissimum peccatum remisit. 2 Sam.

2. 13.

R r 3

Bellarmin.

Bellarmin. 2. Nathan non dixit: ego te absolvo, sed significavi tantum Davidi, peccatum ejus à Deo fuisse remissum.

Protest. I. Neque Apostolorum quemquam dixisse cuiquam legimus, ego te absolvo, vel tibi peccata remitto. I I. Scholasticorum pater, l. 4. d. 18. exponit: ego te absolvo, per absolutum ostendo & declaro. & eadem interpretationem tuentur Alex. Al. Bonavent. Gabriel Major, Medina & c.

Bellarmin. 3. Non quicumque narrat aliquid factum esse, idem potest dici rem illam fecisse.

Protest. Concedimus quidem hoc: sed qui ita significat alicui rem factam circa illum, ut per illam significationem fructus rei factæ ab illo percipiatur, is illam rem instrumentaliter dici potest fecisse.

I. Protest. Pœnitentia novi Testamenti, ante, & post resurrectionem Christi, est eadem omni ex parte: sed ante resurrectionem Christi non fuit Sacramentum: ergo nec postea.

Bellarmin. I. Pœnitentia quam Christus & Baptista predicarunt, ideo Sacramentum non fuit, quia defuit pars Sacramenti potissima, nimirum verbum absolutionis, confessioni peccatorum adjunctum.

Protest. I. Confessionem peccatorum in auditoribus ipsis Baptistæ non defuisse testatur Mat. c. 3. Absolutionem non defuisse Christus ipse testatur. Mat. 9. 2. Luc. 7. 48. remissa sunt tibi peccata.

Bellarmin. 2. Auditores quidem Baptista confitebantur peccata, sed Baptista non pronunciavit verbum absolutionis: Christus autem peccata quibusdam remisit, sed eos peccata confessos nequaquam legimus.

Protest. Mira est hæc perversitas Bellarm. nam paulo antea c. 10. in verbis illis Ioh. 20. Quorum remisistis peccata, ex remissione colligebat confessionem, quia peccata non debent remitti, nisi iis qui se peccata habere, eaque sibi displicere testantur: hic tamen à Christo ipso peccata remitti vult sine debita confessione. Confessionē etiam hoc eodem loco cum absolutione vult esse potissimam partem Sacramenti: & tamen auditores Baptistæ confessos esse sua peccata fatetur, ut remissionem vel absolutionem consequerentur, sine pœnitentiæ Sacramento, neque ullum verbum ostendere potest defuisse, præter vocem illam grammaticam, absolvo, quam nullus Apostolorum post Christi resurrectionem circa pœnitentiam legitur usurpasse.

Bellarmin. 3. Christus cum paralyticum & peccatricem absoluit, non ritum instituit, quo reconciliarentur deinceps peccatores: neque Apostolis mandavit, ut eo modo quo ipse fecerit, peccata remitterent.

Protest. I. An postea ritum pœnitentiæ instituerit Christus Ioh. 20. illa ipsa est quæstio de qua disputatur.

I I. Man-

I. Mandasse aliis Christum vel tum, vel postea, ut eo plane modo remitterent peccata, quo ille remisit, hoc etiam negamus. sed istis non obstantibus, negari non potest, quin pœnitentia tum temporis non minus fuerit eadem quæ postea, quam fides. Argumentum igitur manet firmum, & nulla ex parte labefactatum.

9. *Protest.* Ex Apostolorum doctrina, & exemplis, nihil adferri potest, ad Sacramentum Pœnitentiæ confirmandum.

Bellarmin. 1. *Id non multum refert, cum satis esse debeat Christi scriptum.*

Protest. Quæritur de sensu verborum Christi, utrum Sacramenti contineant institutionem necne: an credibile est, Apostolos Sacramentum ipsis commendatum, neque administrare solitos, neque aliis administrandum doctrina sua commendasse?

Bellarmin. 2. *Quis ambigit, multa Apostolos & fecisse, & docuisse, quæ scripta non sunt?*

Protest. Meminisse debuit Bellarm. quod antea docuerit de effectu *Sac. l. 2. c. 28.* Pœnitentiam esse Sacramentum, quod excellit ceteris omnibus necessitate, solo Baptismo excepto, cum quo est ei hac excellentia communis. Huic autem sententiæ si adiungatur illud quod idem Bellarm. habet, de verbo Dei *l. 4.*

II. *Apostolos consuevisse omnibus predicare quæ omnibus vel necessaria, vel utilia erant, & illa omnia scripta esse ab Apostolis, quæ ipsi ad omnibus vulgo predicaverant; tum huius subterfugii inutilitas omnibus non sponte cæcutientibus statim appareret.*

C A P V T I I.

questio 2. *ex priore derivata est; an Baptismi vis ad omnia peccata totius vitæ se extendat. Bellarm. negat, nos affirmamus.*

Argumenta Bellarmini.

Bellarmin. 1. *Circumcisio non fuit præscripta tanquam remedium peccatorum post Circumcisionem perpetratorum: ergo nec Baptismus.*

Protest. I. Consequentia nulla est secundum Bellarm. sententiam 1. Quia Baptismus statuit multo efficacior in Circumcisione, quam vi sua justificasse negat, de *Sac. l. 2. c. 13. 2.* Quia Circumcisionem negat, Baptismus autem affirmat imprimere in anima indelebilem characterem. *ibid. c. 19. 2.* Circumcisio fuit signum fœderis perpetuo duraturi. III. Cum Deus promittat se circumcisorum cor Israelitarum, quando resipuerint de peccatis

peccatis post circumcisionem admissis, Deut. 30. v. 6. manifeste ostendit, Circumcisionis vim ad illa etiam peccata sese extendisse.

2. Bellarm. 1. Ioh. 1. 9. Si confiteamur peccata, &c. remittit nobis peccata

Protest. I. Nihil aliud inde sequitur, quam confessionē esse necessariam ad peccatorum remissionem: quod verū est, tam ante, quam in & post Baptismum. 2. 1. Ioh. 2. 1. Remitti nobis peccata illa, docet idem Iohannes, per advocatum illum quem in Baptismo habemus nobis obligatum, & proinde vi Baptismi.

3. Bellarm. Paulus Hebr. 6. 6. negat lapsos post Baptismum posse renovari per Baptismum.

Protest. Bis ineptus est hic Bellarm. de omnibus peccatis intelligit, quod Apostolus affirmat de peccato in Spiritum sanctum. II. Concludit inde non posse homines lapsos per Baptismum renovari. sed per poenitentiam posse, quia Apostolus dicit, non posse eos ad poenitentiam, aut per poenitentiam renovari.

4. Bellarm. Cum in Scriptura legamus exempla eorum qui post Baptismum lapsi sunt, non legimus eos remissos fuisse ad memoriam Baptismi.

Protest. I. Factus est antea Bellarm. non remitti tales ad Sacramentum poenitentiae c. II. cum concessit, ex doctrina & exemplis Apostolorum nihil adferri posse ad poenitentiae Sacramentum confirmandum. II. Remittuntur tales ad memoriā Baptismi, dum remittuntur ad memoriam benignitatis & gratiae Dei. III. Disertis verbis ad memoriam Baptismi remittuntur. Rom. 6.

5. Bellarm. Nulla ratio patitur, ut eadem facilitate ignoret Deus iis qui ignorantes, & qui scientes peccarunt.

Protest. I. De gratia Dei non est iudicandum ex ratione, sed ex voluntate Dei revelata. II. Non committuntur omnia peccata ante Baptismum ex ignorantia. III. De facilitate remissionis non quaeritur, sed de medio ejus Sacramentali

6. Bellarm. Ritui Baptismi, & Poenitentiae, diversam habent materiam & formam.

Protest. Ritum Poenitentiae Sacramentalem necdum ostendit Bellarm. à Deo institutum.

7. Bellarm. Ministri diversitas diversa Sacramenta esse testatur.

Protest. Poenitentiae minister, ex munere singulari, nullus est magis quam fidei.

8. Bellarm. Qui infantes Baptizantur, cum postea adoleverint, recordari non possunt.

Protest. Multo facilius, quam ministrum habuisse inter-

nam

nam intentionem ipsos primo baptizandi, & postea absol-
vendi, quam tamen Pontificii requirunt ad efficaciam Sa-
cramentorum.

9. Bellarm. *Baptismus non delet peccata futura, antequam
fiant.*

Protest. Non actu completo, sed virtualiter tantum.
Complete autem delet, cum per fidem & pœnitentiam,
ad signum & fœdus Baptismi animo & cogitatione re-
ditur

Bellarm. 1. *Tum incerta erit justificatio, cum ab hominum te-
stimonio pendeat.*

Protest. Nullo modo: nam justificatio non ita alliga-
tur externo signo baptismi, ut si quis sine sua culpa illo
fraudaretur, non possit particeps fieri virtutis ejus.

Bellarm. 2. *Eadem ratione tollitur Eucharistia frequentatio,
cum ita sufficere possit memoria spiritualis cibi aliquando gustati, que-
madmodum memoria sufficit lavacri aliquando suscepti.*

Protest. I. Non sequitur magis hoc, quam tolli itera-
tionem Eucharistiæ, ex eo quod tollatur iteratio Baptis-
mi. II. Memoria spiritualis cibi aliquando in Eucharis-
tia gustati magnam vim habet, ad consolationem etiam
adversus infirmitates illas, quæ postea sequuntur: quid-
ni igitur Baptismi vis continuata, & apprehensione fidei
novæ renovata, una cum actuali Eucharistiæ frequenta-
tione, valeret adversus lapsus fidelium, sine tertio Sa-
cramento?

*Argumenta nostra, quæ à Bellarmino tractantur partim in libro de
Baptismo, capite primo, & partim libro Primo de Pœnitentia, capi-
te quarto.*

10. *Protest.* Qui crediderit & Baptizatus fuerit, salvus
erit: hæc promissio semper manet.

Bellarm. 1. *Promissio est conditionata.*

Protest. Promissio salutis qua homini peccatori fit, est
conditionata, sed qua credenti fit est absoluta, quia con-
ditionem requisitam supponit.

Bellarm. 2. *Si permanserit in fide, salvus erit.*

Protest. Qui fidem habet, dum eam habet, permanet in
fide: sed qui post lapsum, per fidem & resipiscentiam re-
urgit, habet fidem veram.

Bellarm. 3. *Qui semel excidit per peccatum mortale, à fœdere
Baptismi, non potest iterum ad illud redire, per solam cogitationem seu
memoriam Baptismi.*

Protest. I, Fœdus Dei salutare, non est multiplex, sed
unum & idem, quod in Baptismo obsignatur. II. *Quam-*

vis per solam cogitationem ad illam non reditur, reditur tamen per fidem & resipiscentiam ex cogitatione gratiæ Baptismi oriundam: quia peccatum factum, per fidem & resipiscentiam, redditur coram Deo quasi infectum.

11. Protest. Scripturæ de effectu Baptismi aliquando loquuntur per futurum, ut *Mar. ult. saluus erit*: aliquando per præsens, ut *Pet. 3. salvos nos facit*: & *Eph. 5. mundans eam lavacro aquæ*, ergo Baptismus vim habet purgandi peccata præsentia, & futura.

Bellarmin. 1. *Salus in re non est effectum; sed finis Baptismi: salus in spe mox consequitur Baptismum.*

Protest. I. Salus in re ita est finis gratiæ Baptismi, ut sit etiam ultimum ejus effectum: finis enim respectu efficientis est effectum. II. Salus in spe non tantum mox consequitur Baptismum, sed semper postea consequitur fidem & resipiscentiam, idque virtute gratiæ Baptismi.

Bellarmin. 2. *Petrus c. 3. comparat tempus Christi, cum tempore Noe.*

Protest. Hoc quidem verum est: sed simul tamen ostendit Baptismi virtutem semper adesse, ubi adest stipulatio conscientie bona.

Bellarmin. 3. *Paulus Eph. 5. cum dicit mundans eam, non loquitur de singulis hominibus, sed de variis.*

Protest. Diserte loquitur v. 27. de singulis qui sistentur Christo gloriosi, quos eousque affirmat purificari lavacro aquæ per verbum.

Bellarmin. 4. *Si quis referat ad singulos homines, tum dicendum est, Baptismum purgare peccata futura mediate; quia baptizatus impetrat veniam peccatorum venialium si petat, & per characterem Baptismi, jus habet ad Sacramentum penitentiae, quo peccata etiam mortalia purgantur.*

Protest. Petitionem fidei & poenitentiam media remissionis esse non negamus: sed quod de Sacramento poenitentiae adjicitur, quæstionem ipsam petit, sine ulla probatione.

12. Protest. *Rom. 6. Vis Baptismi in futurum apertissime declaratur.*

Bellarmin. *Apostolus in eo capite non docet quomodo remittantur peccata post Baptismum, sed quomodo caveri debeant.*

Protest. Non tantum docet quomodo caveri debeant, sed etiam quomodo debeant crucifigi, mortificari, & sepeli vi Baptismi: si vero gratia Baptismi valet ad peccati mortificationem post Baptismi actum, non potest negari, quin valeat etiam ad peccati remissionem.

13. Protest. In Baptismo communicatur nobis Christi puritas, quæ semper viget.

Bellarmin,

Bellarmin. *Nos justificamur propria & nos inhaerente iustitia.*

Protest. Fieri nullo modo potest, ut iustitia nostra inhaerente ab iniustitiæ reatu liberemur,

14. *Protest.* Baptismus per peccatum non deletur: ergo tota vita vim suam poterit exercere.

Bellarmin. 1. *Character tantum manet.*

Protest. Quamvis hoc falsum esse suo loco patebit, si tamen talem characterem relinquat Baptismus, qualem Pontificii nobis describunt, sufficit cum fide & poenitentia ad vim Baptismi continuandam & renovandam. Characteris effectus est, habilitare ad gratiam quantum est de se, ait Alex. Al. 4. q. 8. Character (ait Bellarm. de effect. Sacram. l. 2. c. 19.) aptum facit ad cultum, configurat Christo, est & Sacramentum, & res Sacramenti.

Bellarmin. 3. *Vos characterem non admittitis.*

Protest. Non talem qualem Pontificii volunt, sed relationem illam characteristicam quæ sufficit ad vim Baptismi continuandam, & cum fide ac resipiscentia renovandam, non negamus.

Bellarmin. 2. *Character non est signum visibile.*

Protest. Satis est, si signi visibilis vim faciat continuari.

Bellarmin. 4. *Simili ratione Eucharistia manducatio, semel peracta, semper maneret, & proinde frustra repeteretur.*

Protest. Eucharistiæ vis non transit, sed manet: non frustra tamen repetitur: quia Deus voluit nutritionem Sacramentalem sæpius iterari, sicut spiritualis communicatio perficitur gradatim: sed unio, vel insitio in Christum, ac ingeneratio vitæ, quæ proprie in Baptismo repræsentatur, semel tantum voluit repræsentari, sicut semel datur, virtute ejus tamen postea continuata & renovata.

15. *Protest.* Baptismus est sigillum fidei poenitentibus.

Bellarmin. *Poenitentibus ante, non post Baptismum.*

Protest. Communis est doctrina omnium Scholasticorum, eum qui sicte sine poenitentia accedit ad Baptismum, postmodum recedente fictione, & poenitentia accedente recipere effectum & gratiam Baptismi, Baptismo ipso non iterato. Non est autem credibile Baptismum efficaciorum esse postea in iis qui sicte accedebant, quam in aliis, qui sincera fide & resipiscentia eundem receperunt.

CAPVT III.

Quaestio secunda est de partibus pœnitentiae : de quibus tamen nullam controversiam distincte formatam & tractatam habemus à Bell. sicut ex animadversionibus quibusdam brevibus ad illa quae ab ipso proponuntur fiet manifestum.

Bellarm. I. *Quaestio est, quot sint partes pœnitentiae; sive quot sint actiones in homine pœnitente necessariae, ut absolutionem percipere, & cum Deo in gratiam redire possit.*

Protest. Non pœnitentia tantum, sed fides imprimis est necessaria homini peccatori, ut cum Deo in gratiam redire possit. Hæc igitur quaestio semetipsam evertit.

2. Bellarm. *Catholici summo consensu tres assignant pœnitentiae partes, contritionem, confessionem, & satisfactionem.*

Protest. Alex. Al. p. 4. q. 16. m. 1. a. 1. disertis verbis negat, has esse partes pœnitentiae virtutis, aut actus elicitos ab ea. Bellarm. ipse c. 19. fatetur, extra Sacramentum aliquando solam contritionem interiorem sufficere ad salutem. Istæ igitur non sunt actiones absolute necessariae, ut peccator cum Deo in gratiam redire possit; quæ tamen est descriptio partiû pœnitentiae jam modo tradita à Bellarm. Scotus in 4. d. 14. q. 4. & dist. 16. q. 1. contendit solam absolutionem esse integrum pœnitentiae sacramentum, quia sola significat gratiam. Durandus, etiam in 4. dist. 16. quæst. 1. negat plane contritionem & satisfactionem esse huius Sacramenti partes: & suam sententiam inter alia argumenta inde confirmat, quod Sacramentum non sit totum successivum, sed permanens quod partes suas omnes simul habere necesse est: sed satisfactio est posterior tempore quam vel contritio, vel confessio, vel etiam absolutio.

3. Bellarm. *Quidam adversariorum docent, duas esse partes pœnitentiae, contritionem & fidem.*

Protest. Per pœnitentiam intelligunt illi conversionem totam vel ut Bellarm. antea dixit, omnes actus qui necessarii sunt ut peccator cum Deo in gratiam redire possit: & in contritione includunt propositum emendationis vitæ.

4. Bellarm. *Altera est sententia eorum, qui ad illas duas partes adjungunt tertiam, vid. obedientiam novam.*

Protest. Est una & eadem sententia cum priore: propositum enim emendationis, quod contritionem genuinam necessario comitatur, per fructum suum designat, obedientiam scilicet novam.

R r 6

A Bellarm.

5. Bellarm. *Tertia sententia, quæ duas pœnitentia partes constituit, mortificationem & vivificationem.*

Protest. Istæ voces, si ad propositum voluntatis referantur, idem sonant quod contritio, & studium emendationis vel obedientiæ novæ; si effectum ipsum notent, tum pœnitentiam designant cum suo proprio fructu, qui in sanctificatione consistit. In istis igitur sententiis nulla est alia varietas, quam quæ ex latiore & strictiore ejusdem vocis acceptione exurgit. Præterea cum nulla sit harum sententiarum, quæ vel de Sacramento, vel proprie de exterioribus actibus pœnitentiæ distribuendis agit, nihil quicquam faciunt ista ad controversiam de pœnitentiæ Sacramento.

6. Bellarm. *Terror animo incussus à lege non recte inter partes pœnitentia numeratur.*

Protest. Istos terrores ad pœnitentiam requiri Tridentini sess. c. 6. agnoscunt, & Bellarm. non negat: alio autem sensu pro parte resipiscentiæ salutaris à nostris non habentur.

7. Bellarm. *Fides non est pars pœnitentia, licet ad eam efficiendam necessario requiratur.*

Protest. Neque dicimus nos, fidem esse partem pœnitentiæ strictè sumptæ, sed conversionis illius, quæ resipiscentia sæpe vocatur, vel ut Bellarm. loquitur, actu illorum, qui necessario requiruntur, ut peccator cum Deo in gratiam redire possit.

8. Bellarm. *Non sunt omnia bona opera, quæ post justificationem sunt, inter partes pœnitentia numeranda.*

Protest. Neque à nobis ita numerantur, nisi quatenus fructus minus proprie partes à quibusdam vocantur.

9. Bellarm. *Non recte ponuntur pœnitentia partes, mortificatio & vivificatio, ad eum sensum quo à Calvino & Beza accipiuntur.*

Protest. Rectissime, quatenus conversio voluntatis à malo ad bonum per istos terminos designatur.

Bellarm. I. *Dicunt pœnitentiam esse fructum fidei justificantis: sed Scriptura divina passim docet, pœnitentiam viam esse ad justificationem.*

Protest. Fidei effectum adnatum & comitans est pœnitentia, justificatio est effectum consequens: hæc duo igitur optime conveniunt.

Bellarm. *Pœnitentia non est omnium hominum, sed peccatorum tantum: sed mortificatio & vivificatio est omnium hominum, etiam justorum.*

Protest. Quasi omnis mortificatio non esset peccatorum, & omnes homines non essent in ista vita peccatores.

10. Bellarm. *Tres sunt partes pœnitentia, contritio, confessio, & satisfactio.*

R r 7

Protest.

Protest. Quomodo, aut qua ratione sunt istæ partes pœnitentiæ?

Bellarmin. 1. Non pœnitentia nomine significaturi habitum seu virtutem pœnitentiæ: neque etiam actualem pœnitentiam absolute, sed actualem pœnitentiam, quatenus ea ex parte pœnitentis ad remissionem peccatorum in Sacramento reconciliationis necessaria est.

Protest. 1. Fingitur igitur, pœnitentiam alias habere partes, quatenus est necessaria ad reconciliationem, quam habet quatenus est virtus aut actus: quasi necessitas alicujus rei ad suum usum, mutaret ejus partes. III. In pœnitentia quatenus est necessaria ad suum finem & usum, nihil requiritur præter virtutem vel dispositionem internam, & externos ejus actus. hæc igitur distinctio nullam habet partium oppositionem. III. Ista partes omnes prout à Pontificiis intelliguntur, necessarias esse ad Baptismum Bellarmin. ipse non affirmabit. Baptismus autem est Sacramentum reconciliationis.

Bellarmin. 2. Tres istæ partes etiam extra Sacramentum, suo quodam modo sunt, ac fuerunt necessaria in omni lege.

Protest. Debent igitur suo quodam modo, partes esse vel virtutis pœnitentiæ actualis absolute; quod tamen Bellarmin. modo negavit.

Bellarmin. 3. Contritio, Confessio, & Satisfactio, saltem in genere, sunt actus quidam virtutis pœnitentiæ, ac per hoc partes, ac veluti membra pœnitentiæ actualis.

Protest. De contritione, & confessione hoc nos non negamus, sed tantum de satisfactione, de cujus figmenti præsumptione postea disputandum erit.

De Contritione nulla est gravis controversia quæ hoc in loco potest tractari. De Confessione quæstio est illa famosa: an omnia peccata mortalium sacerdotibus confiteri sit jure divino necessarium iis qui post Baptismum in peccata labuntur? Pontificii affirmant, nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

II. Bellarmin. Qui mortali peccato se obstrinxerunt, tenentur jure divino pœnitentiam agere, & reconciliationem cum Deo quarere; sed medium necessarium ad reconciliationem post Baptismum, est confessio peccatorum omnium sacerdoti facta; ergo tenentur jure divino, qui post Baptismum mortali peccato se obstrinxerunt, sacerdoti peccata omnia confiteri. Assumptio hac ratiocinatione concluditur. Christus instituit sacerdotes judices super terram, cum ea potestate, ut sine ipsorum sententia nemo post Baptismum lapsus reconciliari possit: sed nequeunt sacerdotes recte judicare, nisi peccata cognoscant; ergo jure divino tenentur qui post Baptismum lapsi sunt, peccata sua sacerdotibus aperire: ac per hoc est confessio peccatorum medium necessarium ad reconciliationem iis qui post baptismum lapsi sunt.

Protest.

Protest. I. Magnum ex eo præjudicium patitur Sacramentum pœnitentiæ, quod pars ejus primaria, & quæ necessaria dicitur esse ad salutem omnium fere fidelium non possit Scripturæ ullo testimonio probari, sine tam proluxa circuitione consequentiarum & ratiocinationum, quarum vim, si firma esset, ut vulgus fidelium perciperet, non esset tamen expectandum. II. Sine ulla ratione, aut fundamento, restringit Bellarm. tam confessionē peccatorum, quam ministerii potestatem quæ spectat reconciliationem, ad peccata illa quæ vocantur mortalia, & quæ illa sola quæ post Baptismum admittuntur. Eadem esset consequentia, si quis ita ratiocinaretur. : *Deus constituit sacerdotes judices, ut ex ipsorum sententia mortalia peccata distinguantur à venialibus, & venialia à mortalibus nec non ut ex ipsorum sententia pœnitentes admittantur ad Baptismum, & impœnitentes arceantur, sed neque sacerdotes recte judicare possunt quamnam peccata sint mortalia, quæ venialia; nec de quibus peccatis homines Baptizandos recte pœniteat, de quibus non, nisi omnia omnino peccata etiam ante Baptismum admissa cognoscant, ergo omnium confessio est juris divini.* Suarez ipse depœnit. Sac. disp. 26. fatetur ad Baptismum hanc potestatem extendi, à Cypriano, Chrysostomo, Isidoro, Augustino, & hanc interpretationem esse tolerabilem, propter auctoritatem dictorum Patriū neque damnari à Concilio ipso Tridentino. III. Contra naturam judiciariæ potestatis, fingitur sacerdos judex in absolvendo tantum, & non in condemnando. Sicut autem condemnat minister Dei impœnitentes declarando sententiam Dei condemnantem, sic etiam pœnitentes absolvit, declarando testificando & applicando sententiam Dei absolventem. IV. Ambigue dicitur à Bellarm. *neminem est Baptismum lapsum posse sine sententia sacerdotum reconciliari.* Nā maxima pars Scholasticorum, Magister, Altisiodorensis, Alex. Alen. Bonav. Occam. Gabr. Abulensis, &c. diserte negant sacerdotes proprie remittere peccata quoad culpam, aut etiam quoad pœnam æternam: sicut Suarez ipse fatetur de pœnitentiæ Sacram. disp. 16. 5. Quemadmodum ex sententia Pontificiorum, sacerdos potest retinere peccata quæ singulariter non cognoscit, & absolvere à cœnis temporalibus quarum accuratam cognitionem non habet, quatenus remissæ sint & quatenus remittendæ, sic nos dicimus, ministrum Christi posse absolvere pœnitentes à peccatis illis, quæ particulariter non cognoscit, quia novit Christum omnes vere pœnitentes ab omnibus peccatis liberasse. Hoc autem non facit ut judex proprie actus, sed ut judicis minister.

12. Bellarm. *Tria sunt loca præcipua, ex quibus judiciaria potestas Apostolorum & successorum eorum in causis pœnitentiæ demonstrari*

strari potest. Mar. 16. 19 & 18. 18. Ioh. 20. v. 23.

Protest. Iudiciariæ potestatis in istis locis mentionem fieri non negamus: sed ejus auctoritatem ac potestatem esse penes Christum solum affirmamus, & ministerium tantum penes Christi ministros. Simili fere modo hæc loca sunt intelligenda, quo verba illa Dei ad Prophetam. *Ier. 1. 10. Praeficio te hodierno die gentibus ipsis & regnis, ad extirpandum, & ad demolendum, & ad perdendum, & ad destruendum, & ad edificandum, & ad plantandum.*

Bellarmin. 1. Probatur hoc primo ex metaphora clavium. Matt. 16. nam claves non solent fieri, vel dari ad significandum, ostium esse clausum vel apertum, sed ad operiendum & claudendum re ipsa.

Protest. 1. Non decet Bellarmin. ex metaphora argumentari in quæstione Sacramentaria. narravit enim nobis antea, de *Sacr. Euchar. l. 1. c. 9.* Sacramenta à Deo instituit propriis verbis non metaphoricis. *II.* Nos concedimus totam istam conclusionem, claves nempe datas esse Apostolis & eorum successoribus, ad aperiendum, & claudendum, sed ministerialiter tantum, id est, per ministerium Evangelii, quod est ministerium Spiritus, quo Spiritu aperitur aditus in cælum pœnitentibus. Si tamen de auctoritate judiciaria quærat, illam in Christo solo manere dicimus, & à ministris declarari. Aliud est rem efficere ministerialiter, & aliud auctoritatem & potestatem rei formaliter possidere. Idem respondemus ad altera illa metaphora, quæ in verbis ligandi & solvendi occurrit. Ministri enim vere solvunt peccatores, gratiam illam prædicando & suo modo ministrando per quam solvuntur: solutionem autem factam non à sua potestate aut auctoritate, sed à Christo solo profectam testantur.

Bellarmin. 2. Ioh. 20. Expresse datur potestas, non solum remittendi peccata, sed etiam retinendi: retinere autem quid est, nisi nolle remittere? proinde negatur remissio illis, quibus noluerint sacerdotes remittere.

Protest. 1. Sicut retinentur impœnitentium peccata à ministris, non potestate judiciaria, sed ministeriali declaratione voluntatis Dei, sic etiam simili declaratione ab iis remittuntur peccata pœnitentium. *II.* Retentio peccatorum non pendet ex voluntate sacerdotum: vel enim remittuntur peccata credenti, & resipiscenti (quicquid sacerdos velit aut nolit) vel Evangelium non est verum. *III.* Si duo sacerdotes unam & eandem confessionem audientes inter se dissentiant, ita ut unus remittat, & alter retineat peccata confitentis, quid tandem fiet? ex hac sententia, vel debent illa peccata simul retineri, & remitti; vel

ti; vel neque retineri, neque remitti: sed secundum veritatem, ex voluntate Dei, non sacerdotum, vel retinētur, vel remittantur.

Bellarmin. 3. *Non dicit Dominus: quorum remiseritis peccata, remissa erant, sed remittuntur eis.*

Protest. I. Bellarm. in tota hac causa non vult intelligere sententiam nostram. Dicimus enim ministrū Christi ministerialiter remittere, & non tantum quatenus declarat peccata esse antea remissa, sed etiam quatenus gratiam Dei in Evangelio exhibet ex cuius applicatione remissio sequitur peccatorum. Concedimus nos quod Cajetanus observat ex hac voce, *remittuntur: ne intelligeremus authoritative dimitti peccata à discipulis non dixit, remittite peccata, sed quorum remiseritis peccata remittuntur eis: ut vis & efficacia remissionis explicaretur non in discipulis, sed in Deo remittente, dicendo enim, quorum remiseritis peccata, remissionem quidem, sed ministerialem significare se monstrat, ex eo quod subiungit, remittuntur eis.*

Bellarmin. 4. Idem colligitur ex illa voce, *quorum.* Non enim vult Dominus omnibus indefinite peccata remitti: sed Evangelium omnibus indefinite prædicandum est: & omnibus omnino dari potest conditionalis illa absolutio: *remittuntur tibi peccata, si credis.* Non loquitur igitur Dominus de prædicatione Evangelii.

Protest. I. Illa prædictio Evangelii: *remittuntur tibi peccata, si credis,* non remittit peccata, nisi fide illa posita quam requirit: posita autem illa fide, tum virtutem habet remittentem in illo fideli, quam in aliis non habet. Syllogismus talis conficitur: *Si credis, remittuntur tibi peccata: hæc propositio est generalis. Assumptio fit ab illo cui Evangelium ita prædicatur. Ego credo. Conclusio inde sequitur singularis remissionis: Ergo tibi remittuntur peccata. II.* Ex hac voce *quorum,* concludit Cajet. ita: non dicit, *qui remiseritis, sed quorum remiseritis, ut intelligamus, non concedi facultatem remittendi peccata aliqua, & retinendi alia: impium enim est à Deo sperare dimidiam veniam: & similiter impium est ministros ejus dimidiam dare veniam. Impie igitur faciunt sacrificuli Pontificii, qui remittunt mortalia peccata, & retinent veniam, ac reservata, remittunt quoad culpam, ac poenam æternam, & retinent quoad poenam temporalem.*

Bellarmin. 5. Colligitur etiam ex caeremonia insufflationis: *Dedit Dominus Spiritum sanctum insufflando, quia dedit donum peccati remittendi, non concionando, sed plane extinguendo, ac dissolvendo. ut nimis flatus extinguit ignem & dissipat nebulas, sic etiam absolutio sacerdotis peccata dispergit, & evanescere facit.*

Protest. Collectio ista ex flatu magis est ridicula, quam ut serio debeat refutari: evanescat ut flatus.

13. Bellarm. *Si non essent sacerdotes iudices, nemo periret ex eo solum,*

eo solum, quod sacerdotem reconciliantem habere non possit.

Protest. Si quisquam resipiscens & credens periret ex eo solum, quod sacerdotem reconciliantem habere non possit, tum falsum esset Euangelium: *Qui credit in Filium, habet vitam æternam. Iohan. 3.*

14. Bellarm. Si sacerdos non aliter peccata remitteret, quam annuuciando divinas promissiones, frustra & ridicule absolverentur surdi.

Protest. Respondemus hic secundum distinctionē Alex. Al. p. 1. 21. m. 1. potestas clavium extenditur ad culpam delendam, per modum deprecantis & impetrantis absolutionem, non per modum impertientis: precando & impetrando potius quam impertiendo absolvitur ille, qui ita surdus est, aut sensibus destitutus, ut Euangelium ipsi non possit ullo modo insinuari. Absolutio hominis surdi firmum suppeditat nobis argumentum adversus doctrinam Bellarm. qua docet Sacramenta esse physica instrumenta gratiæ in anima efficiendæ. Absolutio enim surdo collata, nihil quicquam operatur in ejus corpore, nedum in animam corpore mediante.

15. Bellarm. Cum Minister dicit, remittuntur tibi peccata, aut absolute hoc pronunciat, aut ex hypothesi, si credas, &c. si absolute, temere id pronunciat, si ex hypothesi talis absolutio ex incerta conditione pendens, non potest pœnitentem reddere certum accepta remissionis.

Protest. Pronunciat minister remissionem absolute, fidem & resipiscentiam supponens, sicut antea fuit in syllogismo declaratum, conditio autem illa supposita pœniti potest ac debet esse certa.

16. Bellarm. Si absolutio non est actio judicialis, sed simplex annuntiatio divinae promissionis, tum laicus, famina, puer infidelis, diabolus, pſitacus non minus absolvere poterit quam sacerdos.

Protest. Non sequitur: quia Pastor fidelis singulariter ad istam legationem designatur à Christo Bellarm. interrim blasphematur prædicationē Euangelii, dum illam vult opus esse pſitaci, diaboli, vel pueri infidelis, an potest pſitacus, aut diabolus nuncius esse Apostolicus, aut legatus à latere Papæ, in voluntate ejus populis annuncianda? si potest, alia tamen est ratio Evangelicæ legationis.

17. Bellarm. Ex figuris Judaicis duplex argumentum sumi potest I. Si confessio quam Deus in Testamento veteri exigebat, figura quadam erat, ut revera erat, cum omnia contingerent illis in figuram, I. Cor. 10. certe necesse est ut in Testamento novo sit etiam confessio peccatorum à Deo præcepta, &c. 2. Si confessio necessaria erat coram Dei Ministro eo tempore, multo magis tempore novi Testamenti

Protest. I. Fundamentum hujus argumenti nullū est. Neque enim ullæ figuræ fuerunt figurarum aut Sacramentorum;

mentorū; neque dicit Apostolus omnia contigisse Iudæis in figuram repræsentantem, sed in exemplum admonitionis. II. Conclusiones tamen istas libenter concedimus: *confessio peccatorum est à Deo in Testamento novo præcepta. Confessio aliqua est necessaria coram Dei ministro.* De figuris igitur non est quod laboremus.

18. Bellarm. *Art. 19. Multi veniebant confitentes & indicantes actus suos.*

Protest. Respondet Cajetanus in locum: *describuntur confitentes facta sua, proculdubio in genere aut publice. non enim fuit confessio sacramentalis, sed professio pœnitentiæ vitæ præteritæ.*

19. Bellarm. 2. Cor. 5. *Ministri sunt legati Christi sed qui mittuntur legati cum potestate reconciliandi inimicos Regis, non possunt recte munere suo defungi nisi cognoscant ex ipsis reis, quid egerint.*

Protest. I. Si hæc ratio quidquam valeret, confessio sacramentalis antecedere debet baptismum. II. Legatus potest cognoscere ex eo qui mittit eum, quid egerint illi qui sunt reconciliandi; & sic ex Dei verbo Ministri intelligunt quid egerint peccatores. III. Inauditum adhuc fuit, legatum alicujus regis ad rebelles reconciliandos missum, singulorum confessionem audivisse de singulis criminibus admissis.

20. Bellarm. *Iac. 5. Confitemini invicem peccata vestra*

Protest. Respondet Cajetanus in locum: *Non est hic sermo de confessione sacramentali: ut patet ex eo quod dicit, confitemini invicem (Sacramentalis enim confessio non fit invicem, sed sacerdotibus tantum) sed de confessione qua mutuo fateamur nos peccatores, ut creetur pro nobis: & de confessione hinc inde erratorum, pro mutua placatione & reconciliatione.*

21. Bellarm. 1. Ioh. 1. *Si confiteamur peccata nostra, &c.*

Protest. Apostolus loquitur de confessione peccatorum quæ Deo fieri debet, non quæ fit homini.

Bellarm. *Promissio de remittendis peccatis, iis qui confitentur peccata sua Deo, non videtur ulla exstare in divinis literis.*

Protest. Iesuitæ videntur nihil velle videre, quod commentis ipsorum repugnat. Tot sunt promissiones hujus generis, ut una aut altera non debeat propter tam impudentem assertionem seorsim commemorari.

22. Bellarm. *Quæ sunt juris humani, ea reperiuntur initium habuisse ex Concilio alicujus Oeconomici, aut summi Pontificis decreto: Confessio autem non reperitur tale initium habuisse, sed est antiquior, ergo.*

Protest. I. Falsa est propositio, idque duplici de causa: primo, quia multa potuerunt initium habere à Concilio & Pontificum decretis, quorum initium neutiquam iam reperitur. Secundo, quia illa quæ initio ex consuetudine

tudine voluntaria paulatim irrepserunt, postea ex decretis transierunt in partem juris humani. II. Talis confessio, qualem Pontificii urgent, non est tantæ antiquitatis. III. Conclusio potest concedi. Confessio non est juris humani quia quædam confessio est juris divini, & confessio auricularis nullius est juris.

23. Bellarm. *Tanta est confessionis difficultas, ut nullo modo credibile sit, vel Ecclesia Præsides ausuros fuisse legem hujusmodi ferre, aut populos persuaderi potuisse, ut ejusmodi legem acciperent, nisi divinum imperium, divina institutio, & divina promissio accessissent.*

Protest. Quasi Scribæ & Pharisei olim non ligaverint onera gravia, difficiliaque portatu, & imposuerint in humeros hominum, sine mandato ullo Dei. *Matt. c. 23. v. 4.*

24. Bellarm. *Insignis est confessionis utilitas Illustra misericordiam & justitiam Dei pastores instruit ad morbos ovium suarum recte curandos, Ecclesiam & Rempublicam emendat, & multiplicem utilitatem adfert confitenti.*

Protest. Nulla est utilitas confessionis auricularis, quatenus ab aliis confessionibus differt. sed illa est perpetua fallacia Pontificiorum omnia illa quæ sunt confessionis præ qualiscunque adjuncta vel effecta, ad suam auricularem confessionem detorquere. Memorabilis admodum est sententia Marci Eremitæ, in Biblioth. Patrum, tom. 4. in tract. de his qui putant se operibus justificari, reg. 140. Cum mens per vitiorum abnegationem, & renunciationem, spem unice considerandam apprehenderit, tunc inimicus sub confessionis prætextu, ante menti in pressa vitia effingit, ut affectus gratia Dei oblivioni traditos, iterum incensos exuscitet, & hominem latenter injuria afficiat. Tunc enim si clarius & affectibus inimicus existat; necessario obtenebrabitur, detentus & confusus propter perpetrata vitia. Et si nebulosus adhuc, & voluptatum amans fuerit, omnino una perseverabit, & affecto animo cum occurrentibus affectionibus familiaritatem contrahet, ut mentis anticipatio talis memoria, & non confessio inveniat. Itaque si volueris Deo offerre irreprehensibilem confessionem, speciatim errorum ne recorderis (nam valde inquinare animum) verum horum illecebras generose perferto.

25. Bellarm. *Idem confirmari potest ex miraculis confessionis.*

Protest. De hujusmodi miraculis responsum illud Gersonis valet. *Mundus senescens phantasiam patitur miraculorum, sicut homo senex phantastatur in somno.*

CAP. IV. De Satisfactione, quid sit.

T H E S I S I.

Bellarm. *Satisfactio nihil est aliud, nisi actio qua is qui alterum blasit, tantum facit quantum satis est ad injuriam compensandam; sive quantum is qui latus est juste exigit.*

Protest.

Protest. I. Multo accuratior est definitio illa Scoti, in 4. d. 15. quam Bellarm. non ex ignorantia, sed ex astutia mutavit: *Satisfactio est redditio æquivalentis, voluntarie, alias indebiti.* II. Variatio illa descriptionis: *sive quantum is qui læsus est juste exigit*, satisfactionis naturam plane confundit. Pater enim à filio prodigo & rebeli juste exigit vitæ emendationem, quæ tamen satisfactionis nihil in sese habet.

2. Bellarm. *Satisfactio aliquando fit ad absolutam & perfectam aequalitatem, aliquando autem fit ad aequalitatem imperfectam, quæ ab acceptatione & donatione partis læsæ pender. Hæc saltem posterior locum habet in Sacramento pœnitentiæ.*

Protest. I. Distinctio hæc in terminis talis est, ac si satisfactio divideretur in satis & semisatisfactionem. II. In explicatione, nullam differentiam ponit inter satisfactionem Christi redemptoris, & hominis peccatoris: nā Christi ipsius satisfactio quatenus pro nobis valebat, acceptatione & donatione Dei nitebatur. III. Dubios plane lectores dimittit Bellarm. utrum perfectam vel imperfectam satisfactionem tribuat Pœnitentiæ sacramento, cum saltem imperfectam suscipit defendendam.

3. Bellarm. *Pro amicitia restauranda non potest homo Deo satisfacere, sed pro iustitia tantum: restituta est enim amicitia per gratiam Dei misericordiam, & per redemptionem quæ est in Christo Iesu: sed manet debitum luenda pœna quo iustitia satisfiat.*

Protest. Distinctio ista multis nominibus est inepta. Nam I. Cum omnis satisfactio sit ad injuriam compensandam, sicut Bellarm. modo eam definivit, necesse est ut omnis etiam satisfactio sit ad jus & iustitiam restituendam. II. Christus non alia ratione restituit nobis amicitiam Dei quam pœnam nobis debitam ferendo. III. Si amicitia, restituta, pœna peccati manet luenda, tum amicus Dei potest condemnari, quod disertis verbis Apostolus detestatur, ad Romanos c. 8. v. 1.

4. Bellarm. *Pœna illa quæ luenda restat post culpæ remissionem est illa ipsa pœna sensus, quam in Gehenna pati debuisset peccator. remota solum æternitate respondet enim conversioni inordinata quæ est in peccato ad creaturas; non est pœna damni, quæ respondet aversioni à Deo, à qua pœna liberantur continuo qui redeunt ad gratiam Dei.*

Protest. I. Remissio igitur culpæ talis est, ut sensu nullo discerni possit à condemnatione. II. Pœnam Gehennæ æquivalentem nemo mortalis potest luendo superare. III. Istam pœnam qualis & quanta sit, cum nec sacrificuli Pontificii, nec Pontifex ipse noverit, non possunt esse iudices in eadem juste commutanda, aut per certas mensuras relaxanda. IV. Sententiam istam hunc in modum

dum

dum explicatam Suarez ipse in tertium. quæst. 86. disp. 10. sect. 3. diligenter admodum & solide refutat: primo quia maxime debet puniri illud quod in peccato gravius est: major est autem malitia aversionis à Deo, quam conversionis ad creaturas secundo, quia in Purgatorio (secundum Pontificios) est suo modo pœna damni temporalis, consistens in carentia visionis divinæ pro illo statu tertio, quia punitur peccatum quatenus est injuria Dei, atque adeo ratione aversionis. quarto quia pœna quæ restat luenda non habet desperationem, & obstinationem in malo conjunctam & proinde non æternitas tantum in temporalitatem, sed simpliciter una pœna in aliam commutatur.

Ex hac explicatione sententiæ Pontificorum quinque controversias deducit Bellarminus.

Prima quæstio est, an remissa culpa remaneat aliquando reatus pœnæ temporalis, tum in alia vita, tum etiam in præsentī. Pontificii affirmant. Nos autem quamvis non dubitemus quin dignitas vel meritū pœnæ maneat, dum reliquæ peccati manent, & experientia ipsa doceat malis variis quæ sua natura sunt pœnæ, in isthac vita fideles justificados urgeri negamus tamen, vel pœnam in vita futura ipsis luendam permanere, vel in hujus vitæ malis vindictæ divinæ propriam rationem inveniri. vindicta autem propria est quando malum quod alicui infligitur, non in bonum, sed in malum ejus infligitur. Malum autē hujusmodi ab omnibus piis removeri disertis verbis docet Paulus Rom. 8. cum omnia ipsis in bonum cooperari testatur. Neque aliud quidquam docemus, hac in parte, quam quod Guiljelmus Parisiensis, antiquissimus & gravissimus Scholasticorum olim scripsit, de Sacram. in generali, fol. 4. Pœnam ut pœnam, & vendictam, impossibile est Deo amico jam facto recogitare. Aliud enim est dicere, quia pater flagellat filium aliud est dicere, percutit inimicum. Scimus enim amicos Dei ab amantissimo, misericordissimo Patre Deo mala ista pœnalia recipere, & hic non ut pœnam seu vindictam iracundia, sed magis ut correctiones & medicamenta stultitiæ, & adjumenta virtutis, ut malleationes, sive fabricationes, & tunsiones, sive ablutiones, & candidationes. Hac autem non nisi delirus, & insani capitis, nunquam dicet persecutiones, seu vindictas.

Argumenta Bellarmini.

5. Bellarm. 2. Sam. 12. David post impetratam veniam adulterii, atque homicidii, punitus est morte filii. & c. 24. post remissam culpam, punitur peste.

Protest. Non in vindictam, sed in admonitionē, & correctionem.

Bellarmin. 1. Pœna Davidi inflicta refertur ad præteritum peccatum quam ad futurum, Protest.

Protest. Refertur etiam omnis correctio filii peccantis, à patre adhibita, ad præteritam culpam tanquam ad causam efficientem, sed simul etiam ad futurum, tanquam ad finem & fructum. *Hebr. 12. 10. ad commodum nostrum.*

Bellarmin. 3. *David deprecatus est illam penam.*

Protest. Quia sua natura fuit malum fugiendum, quamvis Deus ex gratia converterit & direxerit eam in bonum.

6. *Bellarmin.* *Multa sunt Scripturae testimonia, quæ indicant, mortem ipsam sepe infligi in penam peccati, etiam post culpam remissam: ridiculum est autem dicere, morte puniri homines, ut deinceps caste vivant*

Protest. Non est ridiculum dicere, mortem etiam cedere in bonum fidelium qui moriuntur & in aliorum admonitionem & correctionem, & aliquo etiam modo in eruditionem ipsorum morientium, secundum illud Apostoli, *1. Cor. 11. 32. Dum judicamur à Domino, erudimur, ne cum mundo condemnemur.*

Bellarmin. *Quid dicemus de parvulis, qui post baptismum repente moriuntur, vel morbis & doloribus torquentur?*

Protest. Nos nihil aliud dicendum habemus, quam istud hoc exemplo, Pontificios plenissime refutari. Cum enim Pontificii doceant in baptismo, *universum pena debitum condonari*, quod Bellarminus cap. 1. certum esse docet. fieri non potest, ut sibi metipsis constent, si affirmant morbos, dolores aut mortem infantium recens baptizatorum, esse proprie dictas pœnas. Quæ Scholastici de istis calamitatibus, quæ in recens baptizatis locum habent solent respondere, valent etiam de pœnitentium afflictionibus. *Congruum fuit* (ait Bonavent. in 4. d. 4.) *hujusmodi pœnalitates in nobis relinquere, ad manifestandam aequitatem divini judicii; ad ostendendum fructum passionis Christi; ad bonum nostrum multipliciter promovendum, dantur enim propter humilitatem, propter timoris incussionem, propter stimulationem ad bonum; propter exemplum non peccandi, in exercitium virtutum; & ut sint signum adoptionis filiorum.*

7. *Bellarmin.* *Quæstio secunda est, an reatus pena temporalis, quæ remanet post culpam remissam, bonis redimi queat, sive quod idem est; an pro reatu pœna satisfieri possit.*

Protest. Quin possit manus Dei aliquando per naturam & idoneam humiliationem & emendationem vitæ præveniri, nemo nostrum unquam dubitavit: sed hoc fieri negamus per satisfactionem, aut pretii solutionem, sed per supplicationem, & deprecationem, cui Deus ex mera gratia relaxationem gravioris alicujus castigationis indulget.

8. *Bellarmin.* *Catholici tria docent I. Pœnas temporales alterius vite*

vita, qua in purgatorio luenda essent, redimi posse jejuniis, precibus, eleemosynis. &c. 2. Pœnas temporales hujus vita interdum non posse redemi, talis imprimis pœna est mors. 3. Posse aliquando pœnas temporales hujus vita aliis operibus tolli.

Protest. Istæ sunt tres fraudes. Nam I. Iejunia, preces, eleemosynæ (actiones imperfectæ, debitæ, non æquivalentes hujus vitæ malis) non possunt esse pretium redemptionis pro pœna Gehennæ. II. Qui dicunt pœnam Gehennæ posse tam facile redimi, idem etiam de omnibus pœnis temporalibus sine ullo scrupulo affirmarent, nisi experientia & sensu communi viderent hoc posse refelli. III. Posse ulla pœnas tolli à nobis aliis operibus, tanquam pretio satisfactionis, hoc restat probandum.

Argumenta Bellarmini

9. Bellarm. *Ninivita ob gravia peccata meruerant subversionē urbis: & tamen jejuniis, saccis, & precibus placatus Dominus, civitatem illam conservavit. Ion. ult.*

Protest. Vt hoc exemplum quæstioni aptetur, probare debuit Bellarminus. I. Ninivitis antea fuisse peccata remissa, quoad culpam, & pœnæ debitum solum remansisse. II. Ninivitas obtulisse Deo, jejunia, &c. pro pretio redemptionis & satisfactionis. III. Deum ideo conservasse urbem, quia justitiæ suæ Ninivitæ satisfecissent. Cum autem nihil horum possit probari, sequitur exemplum istud plane alienum esse à causa. Deus aliquando parcit iis quibus non est proprie reconciliatus, idque etiā ex occasione humiliationis alicujus inefficacis, tam propter alias causas ipsi notas, quam ut ostenderet quam gratam habeat veram conversionem, cujus tenuem umbram respicere dignatur. 1. Reg. 21. 29.

10. Bellarm. 2. Par. 7. & Hierem. 18. *Deus paenitentibus promittit liberationem à malis.*

Protest. Nisi prius probetur omnes Dei promissiones nisi satisfactionibus nostris, hujusmodi testimonia nihil de satisfactione testantur.

11. Bellarm. *Dicitur Regi à Daniele, c. 4. peccata tua eleemosynis redime.*

Protest. Dicitur hoc Regi infideli, non justificato, non à culpæ reatu liberato, non vera gratia donato, & proinde nullo modo ad satisfaciendum pro pœnis temporalibus potenti. Hoc enim est axioma inter ipso Pontificios receptum: *opera facta sine gratia, non sunt satisfactoria*, Sensus igitur Prophetæ est, ut Rex iste infidelis, qualiquali emendatione vitæ, tentaret an Deus re
vocare

vocaret singularem illam sententiam, quam in ipsum pronuntiaverat, sicut fecit in Ninivitis.

12. Bellarm. 1. Cor. 11. *Si nosmetipsos dijudicavimus, non utique judicemur.*

Protest. Hoc est, si faceremus officium nostrum, evitavimus plagas: quid hoc ad satisfactionem?

Quaestio tertia est, utrum opera satisfactoria vel sponte à peccatoribus sint eligenda, vel à Sacerdotibus pro ipsorum arbitrio injungenda, Pontifici affirmant, nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

13. Bellarm. *Iob poenitentiam egit in favilla & cinere: David jejunabat, humi jacebat, induit cilicium, flebat, &c. sponte sua, nemine cogente, ut de se penas sumeret, ob peccata in Deum admissa.*

Protest. I. Poenitentiae & humiliationis naturalia & usitata signa, in extraordinaria & solemnè humiliatione, à Deo ipso poenitentibus imperantur, quatenus adjuncta talia suis subjectis adhærent, & ut effecta à suis causis emanant. II. Non minus ridiculum est nugamentum, istiusmodi humiliationis indicia in opera satisfactoria transsubstantiare, quam si quis diceret prostrationem servi coram Domino suo, Mat. 12. v. 26. satisfactionem fuisse pro debito suo, quod fuit mille talentorum. III. Si veteres illi quaesivissent & elegissent sibi opera laboriosa quibus Deo satisfacerent pro peccatis, adjunxisset se proculdubio aliquis eorum putatoribus lignorum haurientibus aquam, onera gravia portantibus, aut in carcere molentibus, idque in annos multos, nec in vulgaribus illis humiliationis indicis acquievissent omnes, quasi conspiratione quadam inita, ut Deo obtruderent satisfactionem levem & obsoletam, pro novis & gravissimis peccatis.

14. Bellarm. *Opera laboriosa in satisfactionem posse ac debere à sacerdotibus injungi, verba illa Domini Matt. 16. & 18. (quodcumque ligaveris, quodcumque alligaveris) satis aperte docent.*

Protest. Istis verbis contrarium aperte docetur: quia eadem & eorundem hominum peccata eodem tempore hac ratione solverentur, & ligarentur: solverentur in absolutione, & ligarentur in poena ac satisfactionis injunctione: sed in verbis Domini separantur ac disjunguntur actiones ligandi & solvendi in suis objectis, tam quoad personas, quam quoad peccata: sicut apparet ex illis verbis Iohan. 20. *Quorum remisistis peccata, & quorum retinueritis.*

15. Bellarm. *Non desunt optima rationes, ob quas plane congruens fuerit, ut in poenitentia sacramento Deus vellet per ministros*

suos etiam multam peccatoribus imponi. 1. Qui peccant ante baptismum, majori misericordia digni sunt, quam qui post baptismum peccant. 2. Maxime consentaneum est, ut si Deus ex misericordia peccata condonet, etiam iustitia quoad ejus fieri potest, satisfieri velit. 3. Pœnitentia quia est medicamentum animæ vulnerata, id plane exigit, ut qui curatur, medicinales uestiones, pharmaca amara, aliaque id genus multa sustineat. 4. Pœna est utilis pœnitenti, & aliis.

Protest. Si hæc sunt optimæ rationes quæ possunt pro satisfactionibus injungendis adferri, tum certe pœna gravis injungi debet Pontificiis doctoribus, qui ab omni ratione destituti, & derelicti in re tam gravi tamdiu luserunt, & populo Christiano tam misere imposuerunt de quo scelere, nunquam possunt ne hominibus quidem satisfacere. Nam inter omnes istas optimas rationes, nulla una est, ex qua potest quæstio cum ulla specie syllogisticæ consequentiæ concludi. Periculum faciat quicumque vult sophista, & experietur se scopas dissolutas, nullo modo connectendas tractare. Nituntur omnes ineptissimo illo postulato: Deum non posse peccata reddere suis auctoribus amara, nec iuste illa condonare, nec efficere ut ab aliis caveantur, nisi à peccatoribus pœnas exposcat iustitiæ suæ satisfaciennes, easque ex arbitrio alicujus sacrificuli curet præscribi & imponi.

Quarta quæstio est, an oratio, jejunium & eleemosyna, & quæ ad hæc tria capita revocantur, prout à Pontificiis in pœnitentia vel suscipiuntur, vel injunguntur, sint opera satisfactoria. Pontificii affirmant, nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

16. Bellarm. Oratio, jejunium, & eleemosyna præcipue statuuntur opera satisfactoria: 1. Quia animi bona Deo damus per orationem: corporis bona, per jejunium, & per eleemosynam, bona externa. 2. Quia jejunium comprimit concupiscentiam carnis, eleemosyna concupiscentiam oculorum, oratio superbiam vitæ, secundum distributionem vitiorum. 1. Ioh. 2.

Protest. I. Narravit nobis antea Bellarm. opera satisfactoria esse opera laboriosa, & quasi medicinales uestiones, incisiones, pharmaca amara, &c. At vero de oratione pia, & eleemosyna ab hilari datore proficiscente, qualem solam Deo probari Apostolus testatur. 2. Cor. 9. 7. insanum esset talia affirmare. 2. Fictitiæ istæ congruentiæ à Scholasticis futillissime sunt excogitatæ, ad distributionem hanc operum satisfactoriorum suo modo & more confirmandam. Nam
primo,

primo, neque eleemosyna, neque jejunium, neque oratio ipsa, sub specifica ratione petitionis, boni aliquid Deo vel dat, vel offert. Secundo si darent aliquid Deo, nihil tamen indebitum darent: & proinde donatio illa nihil pertineret ad satisfactionem pro debito peccati. III. comprimere concupiscentiam, est officium peccata cavendi, quod non potest negligi sine peccato: non est igitur satisfactio pro peccato admissio. IV. Jejunium per se, ab oratione separatum, nihil valet ad mortificationem aliam concupiscentiæ, quam cujus capaces sunt homines infideles, & bestię ipsæ irrationales. Eleemosyna potest concupiscentiæ oculorum subservire. Oratio est commune medium adversus omne genus mali.

17. Bellarm. *Jejunium, eleemosyna, & oratio, sunt res utiles, quarum in divinis literis existant exempla, promissiones & præcepta.*

Protest. Quis enim negaverit? Si autem sint simpliciter præcepta hæc opera, tum non sunt opera supererogationis ad satisfactionem apta.

18. Bellarm. *Hæc opera quatenus quoad certum modum in particulari, divinitus mandata non sunt, ac per hoc indebita dici possunt. rata sunt Deo sancta, & utilia.*

Protest. I. Opera aliqua esse Deo grata, quatenus non sunt mandata, sed indebita: horridum quendam sonum habet apud eos quorum aures Scripturæ phrasibus sunt assuefactæ.

I. Certum istum modum declarare debuerat Bellarm. ut intelligeremus an modus possit esse Deo satisfaciendi. Modus jejunii apud Pontificios plerosque, est post prandium ex piscibus, satis lautum, & copiosum, cœnam transigere bellariis & vino. Orationis modus est, multiplicare certas quasdam formulas, lingua plerisque ignota, pro numero & ratione globulorum qui ex præscripto simul versantur. Modus eleemosynæ est, in Monasteria & Monachos nonnihil conferre, ad satisfactionis opera quodammodo mercanda, sic Thomas ipse loquitur, *suppl. q. 15. a. 3. ad 3.* Si certe non sunt modi justitiæ divinæ satisfaciendi pro peccatis, sed eidem potius illudendi.

19. Bellarm. *Deus approbat, & sibi reddi jubet vota sponte facta, de jeuniis aut alia quavis corporis afflictione. Num. 30. ergo vota indebita, sive non imperata Deo placent.*

Protest. in votis ipsis voluntariis, quæ singulariter spectabant ad cultum Dei, quamvis materialis modus remotionis fuerit liber, modus tamen formalis & proximus semper debuit ex lege peti, ut Deo placeret. Nemo potuit sacrificium Deo vovere & offerre, præter legis præscriptum. Offerre igitur Deo modum operis indebitum, & non præceptum in satisfactionem pro peccatis, est præsumptionem

sumtionem temerariam ipsi offerre.

20. Bellarm. *Iohannes Baptista vestis, pili camelorum erant, cibis locusta, lectus humus, Domus desertum.*

Protest. De lecto, & domo somniasse videtur Bellarm. in istis tamen nihil est, quod proprie meretur nomen operis boni, & sancti, nedum vel meriti, vel satisfactionis: neque modi fuerunt intrinseci operis alicujus boni: neque denique à Iohanne offerebantur loco cultus.

21. Bellarm. *Anna laudatur, quod non recedebat à templo, jejuniis ac observationibus serviens, die ac nocte. Luc. 2.*

Protest. Pertinet hoc exemplum proprie ad gradum diligentiae in Deo colendo: Quamvis autem plus praestiterit Anna, in illo genere, aut modo, quam omnes teneantur ex lege praestare, non tamen plus quam a tali muliere, in tali conditione posita, per omnium circumstantiarum earundem concursum, lex ipsa requirit.

Quinta & ultima quaestio est, an opera nostra vere ac proprie Domino satisfaciant, pro reatu poenae qui post culpam dimissam remanet expiandus. Pontificii affirmant, nos negamus.

22. Bellarm. *Nos hoc loco de satisfactione illa verba facimus, quae ex condigno quidem poenam temporalem expiet, non tamen ex rigore iustitiae.*

Protest. Bene est, quod tandem Bellarm. confiteatur tribuere se operibus virtutem satisfaciendi ex condigno. Si hunc statum quaestionis ab initio indicasset, tum nullus locus fuisset sophismatis illis, quibus antea probare voluit satisfactionem ex qualibet humiliatione, cui Deus ex abundanti gratia vel relaxationem, vel prorogationem alicujus poenae indulgit. Sed illud insuper observandum; Pontificios asserere, opera quibus Deo satisfaciunt pro peccatis, prout à gratia procedunt, & gratia informantur, proportionem habere, & condignitatem aliquam ad satisfaciendum secus extrinseca promissione Dei. *Suarez. in 3. tom. 4. disput. 37. sect. 7.*

23. Bellarm. *Opera nostra, ut à Spiritu Christi in nobis habitante procedunt, quandam habent infinitatem, ac per hoc etiam quandam aequalitatem cum injuria, qua Deum peccando, affeceramus.*

Protest. I. Opera omnia Spiritus Dei non habent infinitatem: tum enim omnia quae Deus fecit in creatione, & postea essent infinita. II. Opera nostra, quae sunt nostra, non sunt opera Spiritus, ut principii quod illa producit: quia Spiritus nobis non hypostatice unitur in unum suppositum, vel personam. III. Observandum est, ex Iesuitarum sententia satisfactionem sacramentalem, & poenam remittere, & gratiam aliquam conferre ex opere operato, vir-

ture cla-

clavium, à quarum potestate procedit. Suarez in 3. tom. 4. disp. 38. non pendet igitur, quoad efficaciam, ex dispositione & gratia operantis.

24. Bellarm. Deus non omnia quæ facere possumus imperat: habemus igitur opera propria, & indebita, quibus pro injuria satisfacimus.

Protest. I. Si pro injuria satisfacimus, tum pro culpa: injuria enim est culpa. II. Si Deus non imperat omne bonum, tum lex ejus non est perfecta. Marcus Eremita, in Biblioth. Patr. tom. 4. tract. de Baptismo, recte refellit hoc figmentum: *Ostende mihi quæ dicis certamina præter mandata, & credam opinioni tuæ, si dicas precationem, est mandatum; si largitionem, si abnegationem animæ, si mortem, si crucem, aut aliud quodvis opus virtutis dixeris, omnia sunt mandata.*

25. Bellarm. Deus à pœna aufert æternitatem, & de æternæ temporalem facit.

Protest. I. Nihil opus fuit æternitatem auferri, si vera sint quæ Bellarm. narrat. Docuit enim jam jam, opera humana habere quandam infinitatem, quare non & similem æternitatem haberent? II. Pœnam temporalem vitæ futuræ, vel extra hoc seculum, qualem Pontificii in Purgatorio fingunt, Scriptura nullibi docet, nedum æternæ pœnæ in eam commutationem.

Argumenta Bellarmini.

26. Bellarm. Isa. I. Dominus promittit remissionem plenam ac perfectam peccatorum, quasi præmium quoddam, eis qui in bonis operibus misericordias se exercuerint.

Protest. I. Illud quasi præmium quoddam gratis additur textui à Bellarm. 2. Præmium tamen promittitur à Domino operibus illis quæ non sunt satisfactoria ex condigno. Mat. 5. 12. Hæc igitur est larva tantum argumenti, neque ulla ex parte satisfacit pro satisfactione ex condigno.

27. Bellarm. Dan. 4. Peccata tua elemosynis redime. Hic habemus vocem redemptionis, quæ æquivalet voci satisfactionis.

Protest. I. Non habemus istam vocem, nisi in versione vulgari. II. Eandem vocem habemus etiam Eph. 5. 16. Col. 4. 5. ubi agitur de redemptione temporis vel opportunitatis, sine ulla ratione satisfactionis. III. Nabuchodonosor, cui hæc verba dicta fuerunt, impius homo erat: non possunt igitur hæc verba proprie intelligi de satisfactione: quia homo impius non potest Deo satisfacere pro suis peccatis quoad pœnam, quia culpa necdum est remissa.

Bellarmin. Plenus commentarius hujus loci erit, si verba Danielis in-

lis intelligamus de perfecta remissione peccati quoad culpam, & poenam: ita ut cohortatio sit ad magnas & frequentes eleemosynas, quibus primum disponatur Rex ad reconciliationem, deinde etiam poenam ex condigno redimat: quemadmodum intelligendus esse videtur locus ille Luc. 11. Date eleemosynam. & ecce omnia munda sunt vobis.

Protest. Commentarius iste plenus est commentum planum Nam. I. Infideles non sunt cohortandi ad eleemosynas, ut inde remissionem peccatorum consequerentur, sed ad resipiscentiam, conversionem, & fidem. II. Eleemosynæ magnæ & frequentes sine gratia non disponunt infideles ad reconciliationem: nam sine fide & charitate nihil profunt. 1. Cor. 13. 3. III. Pœnam non potuit redimere Nabuchodonosor eleemosynis ex condigno, quia nulla est æqualitas proportionis inter eleemosynas hominis tyranni & oppressoris, in homines erogatas (quibus injurias hominibus factas nunquam potuit compensare) & injurias infinitas Deo illatas. IV. Si eleemosynæ tantam vim haberent disponendi ad reconciliationem, & satisfaciendi pro pœnæ reatu, tum certe beati essent divites supra pauperes in ordine ad regnum Dei; quod tamen Scriptura passim negat. V. Quod attinet ad verba Domini, Luc. 11. 41. Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis: Cajetanus interpretatur tanquam increpative & ironice dictum: datis, vel date qua adsunt, per fas & nefas, eleemosynam: & hoc adjuncto ad exteriorem munditiam, omnia munda sunt vobis, hoc est apud vos, non in veritate, & ratio ejus est observatione digna, qua Bellarminianam & hujus loci, & alterius ex Daniele interpretationem arguit ut diabolicam. Cogor (ait) ad intelligendum textum hunc in malam partem: quia verba ista etsi absolute bene sonent, contextus tamen clare explicans quod plenis rapina dicuntur, efficit ut non bene sonent, constat enim, diabolicum esse consilium, plenis rapina, date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Mens tamen Domini videtur fuisse, ut deponerent internam rapinam, per veram conversionem, cujus fructus est eleemosyna ex interna fide & charitate proficiens, & sic non tantum externe sed interne essent mundi. Nam emphasis est in illa parte sententiæ τὰ ἐνὸς, date eleemosynam ex iis qua intra sunt: sicut Matt. 23. 26. in eadem sententia τὸ ἐνὸς & τὸ ἐξ ὅς; inter sese opponuntur eodem plane sensu.

28. Bellarm. Luc. 3. Facite fructus digno pœnitentiæ, Facere fructum dignum pœnitentiæ, est operari eo modo quo decet eum qui pœnitentiam proficitur: qui autem pœnitentiam proficitur quod aliquem leserit, non solum cessat à ledendo, non solum carvet in futurum, ne quid in eum committat, sed etiam damnum refarcit, compensat injuriam, &c.

Protest. I.

Protest. I. Addere debuit Bellarm. *quoad poterit*. Hæc autem est ipsa quæstio, an Adamus poterit vel Deo, vel suis posteris satisfacere pro peccato, damnum resarciendo, & injuriam compensando; & similiter de aliis peccatoribus. Annon egregia hæc est demonstratio, illud ipsum petere, quod est in quæstione? *II.* Bellarm. c. 6. ex communi Scholasticorum sententia docet, *aliquando tam vehementem esse posse dolorem contritionis, ut tota pœna remittatur*. Quærimus igitur an non & isti quibus tota pœna jam est remissa, proferre debeant fructus dignos pœnitentia, id est, ut Bellarm. explicat. *operari eo modo quo eos decet qui pœnitentiam proficiuntur*? Negari hoc non potest, nisi Scriptura negetur, quæ docet omnes fideles ambulare debere, *ἡ ζωὴ τῆς κλήσεως*; Eph. 4. 1. *ἡ ζωὴ τῆς ἐκκλησίας*, Phil. 1. 17. *ἡ ζωὴ τῆς κλήσεως*. Col. 1. 10. *ἡ ζωὴ τῆς θεοῦ*. *Thess. 2. 12.* id est, *prout convenit vocationi, Evangelio: Domino, Deo*. Concedi autem à Bellarmino non potest, sine confessione vanissimæ fallaciæ in istac objectionem ineptissime structæ.

29. Bellarm. *Paulus 2. Cor. 7. inter bonos fructus sanctæ trinitatis, quæ pœnitentiam in salutem stabilem operatur, ponit vindictam*.

Protest. I. Vindictam istam Cajetanus, cum variis Patribus, interpretantur de *communicatione incestuosi*. Quid autem commune habent, excommunicatio, & satisfactio. *II.* Vindicta quam peccator pœnitens in semetipsum exercet est mortificatio, & crucifixio carnis, ne porro peccet, non condignum pretium satisfactionis.

30. Bellarm. *Levit. 4. 5. & 6. Sacrificia diversi pretii pro æstimatione ac mensura delicti imperantur. Fuerunt autem sacrificia compensatio & satisfactio; pro reatu pœnæ temporalis expiando*.

Protest. Ex toto hoc argumento concessio, nihil potest concludi, quod ad rem facit; nisi simul concedatur, mortem alicujus bestię, satisfactionem esse ex condigno, pro pœna Gehennæ. 2. Bellarm. ipse de effect. *Sacram. lib. 2. cap. 17.* disertis verbis negat *sacrificia vetera valuisse ad expiationem peccati quoad pœnam gehennæ, nisi quatenus signa quadam erant protestantia fidem in Christum*. *III.* Manifeste falsum est, quod Bell. hic pro fundamento ponit; *sacrificia diversi pretii pro æstimatione ac mensura delictorum fuisse in lege imperata*. Nam. *Lev. 5. 16. 18.* Illi qui per errorem peccavit præscribitur pro sacrificio *aries integer lactens*: illi etiam qui de industria mentitus fuerat, *aries integer lactens*, c. 6. 6. Taxæ pœnitentiariæ Romanæ, qua singula peccata certo pretio æstimantur, nullum exemplum aut vestigium existare debet in lege: est enim propria professio hominis peccati, *τὸ ὁμολογεῖν*.

31. Bellarm. *Huc adferri possunt illa omnia Scriptura loca, quæ*
S s
4
docent

docent opera bonum in iustorum meritoria esse vita eterna.

Protest. Hæc omnia loca nulla sunt, sicut alibi D. V. ostendetur. Sed Bellarm. cum nullum unum locum potuerit ex tota Scriptura proferre, quo vel ipsemet ausus est dicere satisfactionem sacramentalem aliquam pœnitentibus fuisse impositam; post futilem istam velitationem ex phrasibus quibusdam male contortis, qua palam fecit causæ suæ egestatem, jactare voluit alias copias ignotas.

Argumenta nostra.

32. *Protest.* *Ezech. 33.* Impietas impii non nocebit ei, quod die conversus fuerit ab impietate sua.

Bellarmin. 1. Non nocebit, id est non efficiet ut moriatur.

Protest. Bellarm. antea dixit. c. 1. remanere pœnam sensus, quam in Gehenna pati debuisset remota solum æternitate. In Gehenna vero manere per multa annorum millia, noxium certe ab omnibus habetur, & mors secunda.

Bellarmin. 2. Iustitia iusto post aversionem prodest saepe numero ad præmium temporale, ergo eodem modo impietas impio post conversionem nocet ad pœnam temporalem.

Protest. I. Iustitia iusto post aversionem non prodest ad præmium ad gloriam illam qua in cœlo fruuntur beati, remota solum æternitate, ergo neque impietas impio post conversionem nocet ad pœnam sensus, quam in Gehenna patiuntur damnati, remota solum æternitate. II. Iustitia iusto post aversionem nullo modo prodest ad ullum præmium, ex merito aut dignitate sua.

33. *Protest.* Scripturæ omnes quæ à Pontificiis pro satisfactione adducuntur, præceptum divinum sonant: At satisfactio quam Scholastici docent, ipsorum opinione constat ex operibus indebitis, non præceptis: ergo hæc satisfactio ex Scripturis non probatur.

Bellarmin. 1. Opera satisfactoria sunt indebita in innocentia tantum.

Protest. I. Oratio fuisset debita, si omnes in innocentia permansissent. II. Eleemosyna esset debita, quamvis innocentissimus esset ille qui misero succurrere facultatem & occasionem justam habet III. Nullum est opus bonum quod non debetur à Deo, ab illo cui omnia peccata sunt plene remissa. IV. Si opera ista debentur à peccatore, extra satisfactionem, tum non possunt valere etiam ad satisfaciendum.

Bellarmin. 2. Licet sententia sit valde probabilis, Thoma, Durandi, Paludani & aliorum in 4. dist. 15. non recte satisfieri per opera alias debita, tamen non est improbabilis sententia aliorum de satisfactione per opera alias debita.

Protest. I.

Protest. I. Doctrina igitur Pontificiorum de satisfactione, nititur tantum sententia non improbabili, ad verum aliam sententiam valde probabilem. Secundo; sententia illa non improbabilis, est debitum unum longe maximum, debito altero vulgari posse facile expungi.

34. *Protest.* Qui recusat satisfacere, ex sententia Scholasticorum, non peccat: sed qui non agit poenitentiam, ut non facit fructus dignos poenitentia, &c. peccat: ergo agere poenitentiam, & facere fructus dignos poenitentia, &c. non sunt satisfacere.

Bellarmin. 1. Si intelligatur satisfactio à sacerdote injuncta, non concedit melior pars Theologorum, posse consistentem sine peccato recusare satisfactionem. Sacerdos enim ut iudex ligat ad poenam quam poenitens recusare non potest, nisi iudici divinitus constituto, ac proinde ipsi Deo resistat.

Protest. I. De satisfactione non injuncta, concedit Bellarminum argumentum. II. Poenitentem non teneri ad acceptandam poenitentiam, docent Scotus, Gabriel, Medina, Sylvester, Armilla, Navarrus, Hostiensis, Panormitanus. Non est igitur certum inter Pontificios, quid hac de re sit credendum. III. Eodem redit, quoad nostrum argumentum, quod à cæteris docetur, & ab ipsis Iesuitis: non teneri semper confessorem ad imponendam poenitentiam, per modum præcepti. Suarez. Diss. 38. sect. 3. IV. Nullus confessor negat absolutionem poenitenti, eo solum, quod non sit poenitentia, vel satisfactionem injunctam acceptare, teste Suazerio, ibidem sect. 7. Pontificii igitur absolvunt illos qui Deo resistunt: & contriti ac confessi, qui à Pontificiis sacrificulis absolvuntur, possunt in æternum damnari, propter illud peccatum quod in absolventem admittunt, si vere judicet Bellarm. de hoc iudicio sacramentali, qui si talem sacrificulum non habuissent iudicem, salvi fuissent.

Bellarmin. 2. Præceptum illud: facite fructus dignos poenitentia, latetur quidem hominibus in hac vita, sed intelligitur cum conditione, scilicet, quis velit perfectam remissionem peccati, non solum quoad culpam, sed etiam quoad omnem poenam. Omnino enim probabile est, non obstringi eos novo peccato, qui non plene satisfaciunt in terris pro poena temporaliter alterius seculi.

Protest. I. Fructus digni poenitentia sunt tam absolute necessarii, ut qui illos negligit, non possit effugere iram futuram. Mat. 3. 7. 8. 10. Ioh. 15. 2. II. Si plena satisfactio possit præstari Deo à nobis, non est certe probabile posse eam vel in horam unam differri absq; peccato. III. Debitum si non quam primum solvat Deo, qui est solvendo, necessario incurrit in debitum novum, ratione illius tam impiæ omissionis.

35. *Protest.* Indulgentiæ Pontificiorum opinione remittunt satisfactiones : sed non solvunt nos illis præceptis : facite fructus dignos pœnitentia : agite pœnitentiã, &c. hæc igitur non sunt satisfactionum præcepta.

Bellarmin. *Indulgentiæ non solvunt nos divinis præceptis, sed faciunt tamen, ut pro iis pœnis quæ nobis per Indulgentiam condonantur, non teneamur præcepto illo de faciendis dignis pœnitentiæ fructibus. Imperat Apostolus Rom. 13. ut reddamus omnibus debita : si cui tamen creditor debitum donaverit, non solvetur ille quidem Apostolico præcepto, sed non habebit debita quæ reddat.*

Protest. I. Si indulgentiæ non solvunt nos divinis præceptis, & satisfactionibus tamen solvunt, tum satisfactiones non sunt præcepta divina, neque illis verbis imperantur : *facite fructus dignos pœnitentiæ.* *II.* Si indulgentiæ faciant ut non teneamur præcepto illo de faciendis dignis pœnitentiæ fructibus, tum nihil spectans ad indulgentias, aut pendens ex iis, decet hominem qui pœnitentiam profitetur : hæc enim est explicatio, quam ipse Bellarm. dedit fructuum pœnitentiæ dignorum. *III.* Simile Bell. est plane dissimile. Apostoli enim præceptum de debito reddendo, non facit debitum : creditor etiam habet propriam potestatem debiti donandi, & Princeps tributum remittendi : sed Dei præceptum de fructibus pœnitentiæ, facit illos deberi : & Papæ non debentur, sed Deo : Papa igitur non habet illam potestatem remittendi istos fructus, quam creditor habet debiti, & Princeps tributum remittendi.

In cæteris Bellarm. ad argumenta nostra responsis, quia eadem sæpius regeruntur, quæ satis antea refutata fuerunt; in singulis igitur tractandis non immorabimur, sed in illa quæ novam disputandi materiam præbent, non nihil breviter animadvertemus.

36. *Protest.* Gratuita est peccatorum remissio : ergo non requirit a nobis satisfactionem.

Bellarmin. *Gratia quæ in sacris literis prædicatur, opponitur proprie illis tantum operibus, quæ ex propriis viribus liberi nostri arbitrii fiunt : opera enim quæ ex gratia ipsa procedunt, non opponuntur gratiæ.*

Protest. I. Quæritur de gratia remissionis : Bellarm. respondet de gratia sanctificationis. *II.* Quæritur de oppositione inter gratuitam remissionem, & satisfactionem. Bellarm. de oppositione respondet inter gratiam & opera bona, quæ sunt bona. *III.* Toleratio pœnæ sensus in Gehenna per aliquot annorum millia, si non repugnet gratuiæ peccatorum remissioni, tum nihil repugnat, illam tamen pœnam ad satisfactionem proprie pertinere Bell. antea

antea docebat. I V. Solutio peccatorum disertis verbis opponitur eorum ligationi : sed gratuita remissio est solutio, & satisfactionis impositio (secundum Bellarm.) est ligatio : ergo gratuita remissio opponitur satisfactioni.

37. *Protest.* Integer & illibatus non servatur Christi honor, si homines satisfacere debent pro suis peccatis.

Bellarmin. I. *Satisfactio nostra est unum ex instrumentis divinitus institutis ad Christi satisfactionem nobis applicandam, & sic poenam temporalem peccatorum expiandam.*

Protest. I. Si satisfactio sit ex institutione, tum ex reatu non debetur : Nostra enim debita non sunt Dei instituta. II. Instrumenta Dei qua talia non satisfaciunt Deo : quia nihil ex condigno possunt ex Deo mereri. III. Satisfactio nova non magis requiritur ad satisfactionem Christi applicandam, quam nova mors, redemptio, resurrectio, ad mortem, redemptionem & resurrectionem Christi applicandam. IV. Purgatorii poenae, & mala similia, nullam vim habent mortem Christi applicandi : quia nec mortem Christi habent ulla ratione pro objecto applicando, nec ullam aptitudinem habent ad illam mortem vel apprehendendam, vel significandam, & exhibendam, nec denique (vel ex Pontificiorum ipsorum sententia) quidquam Christi vel nostrum faciunt, vel magis nostrum. V. Mors Christi supponitur semper applicata, antequam Sacramentalis satisfactio possit injungi : per illam enim & culpa, & poena aeterna dicitur esse remota : & illa applicatio dicitur etiam Sacramento poenitentiae fieri, idque pro iisdem ipsis peccatis quae satisfactione dicuntur expianda : an una est applicatio pro culpa, & aeternitate poenae, sine culpa aut poena, & alia pro poena temporali, quae in illa ipsa poena consistit ? VI. Totum hoc, quod Bellarm. hic praese fert, de applicatione satisfactionis Christi per satisfactiones nostras, merum esse subterfugium, apparet ex eo quod Bellarm. ipse narrat, de *Indulg. lib. I. cap. 4.* Pontifices Romanos damna-
nasse hunc articulum quorundam Lovaniensium : Solius Christi satisfactionibus remitti poenam temporalem, Sanctorum autem passionibus conferri Deo, ut Deus illarum intuitu applicet nobis merita Christi.

Bellarmin. 2. Major est Christi gloria, si dicatur, non solum pro peccatis nostris satisfacisse, sed etiam id membris suis donasse, ut per ejus gratiam & virtutem, aliqua ex parte etiam ipsa satisfacerent : quemadmodum potentiam Dei commendat, & celebrat, qui dicit, Deum non solum per se, sed etiam per servos suos miracula facere.

Protest. I. Non potest esse major gloria Dei virtutem divinam creaturis tribuere, quam propriam facere Dei.

S s 6

Non

Non est major gloria Dei, si dicatur multos ab ipso factos esse creatores, quam dicere illum solum esse omnium ceatorem. II. Causæ solitariæ major est dignitas, quam causæ cum aliis. Non potest facere ad Christi gloriam, si ille dicatur non unicus esse Ecclesiæ redemptor, non unicus & perfectus peccatorum expiator, &c. III. Quando Deus dicitur facere miracula per homines, Deus solus proprie & realiter miracula facit, hominibus ut moralibus causis eorum constitutis: Neque miraculum novum ab homine fieri solet, ad miraculum Dei alicui applicandum. hæc igitur similitudo nullam habet proportionem.

38. *Protest.* Pacem conscientiæ non possunt illi habere, qui in satisfactionibus suis quærunt abolitionem reatus pœnæ.

Bellarmin. I. *Conscientia pax non pendet ex reatu pœnæ temporalis.*

Protest. Si reatus pœnæ sensus, à pœna Gehennæ, non gravitate, sed æternitate sola differentis, conscientiæ cuspis non turbat pacem, illi certe conscientiæ sensum omnem terroris (quasi duro callo obducto) ablatum esse oportet.

39. *Protest.* Peccata quæ Deus dicitur projicere post tergum, delere, demergere in profundum maris, non impulare, tectum habere, tam longe à nobis remove quam oriens est ab occidente, illa non ad judicium vocat & punit: sed resipiscentium & credentium peccata projicit in tergum, &c. ergo.

Bellarmin. *Ista formula loquendi hoc tantum significant, Deum ita illos respicere, quod attinet ad reatum culpa & pœnæ aternæ, ac si nunquam peccassent.*

Protest. Hoc est, significant tantum partialem, non totalem remissionem; quod nemo ex phrasibus illis colliget, nisi qui præjudicio fasciatus, animum suum adversus veritatis lucem plane obstinavit.

40. *Protest. Isa. I. Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix albescant, &c.*

Bellarmin. Dominus ibi premittit quidem perfectam peccati purgationem, ut nulla restet luenda pœna, non vero credentibus solum & resipiscentibus, sed iis qui prius lavantur & mundantur, & in bonis operibus exercentur.

Protest. I. Mirum est Bellarm. potuisse in hac una phrasi invenire perfectam peccatorum purgationem, quā modo negavit in multis phrasibus ejusdem valoris contineri. II. Dum istam purgationem, eo titulo distinguit ab altera, quod sit perfecta, remissionem illam quæ Christi satisfactione sola nititur directe accusat imperfectionis, III. Palam est ex contextu Isaïæ, non satisfac-

tionem

tionem ullam peccatorum ad istam remissionem requiri, sed veram conversionem, quæ vanorum & solidorum fructuum oppositione illustratur.

41. *Protest.* Christus pœnas peccatis nostris debitas tulit: castigatio pacis nostræ fuit super eum.

Bellarmin. *Christi mors fuit pretium & satisfactio pro peccatis nostris: immediate pro culpa & reatu mortis æternæ; mediate autem pro pœna etiam temporali, quatenus gratiam præbet, per quam ipsi nos Domino satisfaciamus.*

Protest. I. Si Christi satisfactio sit immediata, & mediata, tum multiplex est, non una. II. Si Christus satisfacit mediante nostra satisfactione, tum non semel satisfacit, sed semper satisfacit: tum non per semetipsum, sed per nos satisfacit, tum denique non tam satisfacit pro nobis, quam in nobis. III. Christus non magis satisfacit quatenus gratiam hominibus præbet satisfaciendi, quam respiscit, & confitetur peccata, quatenus gratiam præbet respiscendi, & confitendi.

42. *Protest.* Si à reatu liberamur per Christum, tum simul etiam liberamur à pœna: sed verum prius: ergo.

Bellarmin. *Si per reatum intelligamus obligationem ad pœnam, verissima est propositio, sed assumptio est falsa, Si vero per reatum significetur culpa, siue offensio, ob quam debitum pœna luenda contrahimus, falsa est propositio.*

Protest. I. Distinctio illa Pontificiorum, inter reatum culpæ, & reatum pœnæ, est nimis absurda: perinde est enim ac si quis distingueret, inter meritum operis, & mercedis: inter paternitatem patris, & filii, vel inter subjectionem servi, & domini ejus. II. Altera distinctio inter reatum pœnæ æternæ, & temporalis, non magis est sana; reatus enim peccati respicit mortem, non particulam aliquam mortis. III. Culpa remota, necessario tollitur reatus pœnæ: quia fundamento relationis ablato, relatio necessario cessat: reatus autem est relatio ad pœnam, & culpa est ejus fundamentum, sicut intelligentes omnes facile concedent.

Bellarmin. *Indulgentias vocamus remissiones poenarum, quae saepe remanent luenda, post remissionem culparum, & reconciliationem in Sacramento poenitentiae adeptam: quas remissiones Summi Pontificis, ex paterna lenitate, & condescensione in filios suos, compatiuntur eorum infirmitati, certis temporibus, & non sine iusta aliqua & rationabili causa concedere solent.*

Protest. Ex ista descriptione Indulgentiarum manifeste apparet, hanc esse compendiarium summam, vel sententiam totius fere mysterii iniquitatis, & proinde memorandam fuisse divinam illam providentiam, qua factum est ut purgatio stabuli Papae inceperit ab istarum indulgentiarum impugnatione. Nam supponit. I. Remissionem culpae, poena remanente. II. Remissionem, & culpae, & poenae, ab homine pro arbitrio suo factam. III. Sacramentum novum ab homine introductum. IV. Summos Pontifices, cum auctoritate monarchica, etiam in spiritualium rerum dispensatione V. Posse Pontifices istos de jure Dei remittere, ac dispensare. VI. Lenitatem & compassionem horum Pontificum majorem esse quam quae in Sacramentis exhibetur. VII. Haec omnia pendere ex rationali causa, id est eatenus fieri, quatenus Papae & ecclesiae ejus profunt. Certe si omnia accurate expendantur, nullum caput est in tota Theologia quod non laeditur per doctrinam Indulgentiarum.

2. Bellarin. *De istis indulgentiis, Quaestio prima est, exstet in Ecclesia thesaurus aliquis satisfactionem Christi, & Sanctorum, qui applicari possit iis, qui rei sunt poenae luenda, post culpam in Sacramento poenitentiae remissam, nos affirmamus.*

Protest. Nos non negamus quin Christi satisfactio sit Ecclesiae thesaurus, qui applicari potest ac debet fidelibus & resipiscentibus, adversus omnem culpam ac poenam. Sed I. Thesaurum satisfactionis Christi *excessivum*, quam glossa in Bonifacii Iubilaeum, & alii Papistae colligunt ex illis verbis, in versione vulgari, Luc. 9. 31. dicebamus *excessum* hunc quem completurus erat; hunc thesaurum Ecclesiae esse negamus. II. Sanctorum satisfactiones, nec in thesauro, nec extra credimus exstare. III. Applicationem satisfactio-

isfactionis Christi simul valere dicimus adversus culpā & pœnam.

3. Bellarm. *In bonis actionibus hominum iustorum, duplex valor, siue premium assignari potest, meriti vid. & satisfactionis.*

Protest. Neutrum horum valorum assignavit usquam scriptura sacra.

4. Bellarm. *Opus bonum qua parte meritorium est, non potest illi applicari, potest tamen qua satisfactorium est.*

Protest. Si intelligitur ista sententia de obedientia Christi. tum blasphemiam habet in parte antecedente, si le obedientia hominum in consequente.

5. Bellarm. *Extat in Ecclesia thesaurus satisfactionum ex Christi passionibus infinitus qui nunquam exhaustiri possit.*

Protest. Non male hoc dicitur, si bene accipiatur.

6. Bellarm. *Christus pro omnibus hominibus mortuus est: certum est autem, non omnibus hominibus qui hactenus vixerunt, premium mortis Christi re ipsa applicatum fuisse ad eorum expianda peccata. Super est igitur multum illius pretii, quod semper applicari possit, transi infinitum non esset sicut revera est, & semper redundabit.*

Protest. I. SuffICIENTEM esse Christi mortem ad omnes servandos, si omnibus applicaretur, in dubium à nobis non vocatur. Sed superfluum inde premium fuisse solutum, quod non est applicatum iis quibus à Deo & Christo intendebatur, hoc rejicimus ut otiosum commentum. Premium enim satisfactionis Christi non applicatur per partes, sed singulis & omnibus fidelibus tota. Satisfactio Christi non magis dicenda est superflua, aut thesaurus ab Ecclesia dispensandus, quia sua natura potest ad illos extendi ad quos non extenditur actu, quam misericordia aut potentia Dei.

7. Bellarm. *Ad hunc thesaurum superfluentium satisfactionum, pertinent etiam passionibus B. Virginis, & omnium aliorum sanctorum qui plus passi sunt quam eorum peccata requirerent.*

Protest. I. Infinitæ satisfactioni Christi, nec potest quidquam addi, quia infinitum non auguetur, neque opus est ut aliquid addatur, quia ex se, & per se habet infinitum valorem. II. Nemo præter Christum plus passus est quam peccata ejus merebantur. III. Aliæ sunt rationes patiendi, præter satisfactionem pro peccatis, vel propriis, vel alienis. IV. Quicquid vel fecerunt vel sustinuerunt sancti, id ipsis abunde remuneratur, & proinde non potest pro aliis esse satisfactorium, sicut vere dissert Durandus in 4. dist. 20. quest. 3. & Apostolus confirmat, Rom. 8. 18.

CAP. II. *Quaestio secunda est de applicatione
hujus thesauri.*

Bellarm. I. *Satisfactiones Christo, & Sanctis supervacaneae applicari possunt, aliis qui rei sunt luenda poena temporalis.*

Protest. I. Christo, respectu officii redemptoris, & Ecclesiae redimendae, nullae fuerunt supervacaneae satisfactiones: aliis nullae satisfactiones. II. Satisfactiones quaedam Christi non possunt applicari cuiquam aliis non applicatis: neque post quasdam applicatas, restant aliae seorsim applicandae: sic enim Christus divideretur, & alii dimidiatam tantum, alii vero plenam redemptionem haberent sibi applicatam.

2. Bellarm. *Ecclesia Pastoribus auctoritas divinitus concessa est, thesaurum satisfactionum dispensandi, ac per hoc Indulgentias concedendi.*

Protest. I. Auctoritas quidquam pro suo arbitrio dispensandi, non est pastoribus concessa, sed ministerium tantum voluntatem & instituta Dei dispensandi. II. Si ministerialis dispensatio satisfactionum Christi sit indulgentiae concessio, tum Evangelii praedicatio, & Sacramentorum administratio est indulgentia primaria: haec enim est praecipua dispensatio pastoribus concessa.

3. Bellarm. *Prælati Ecclesia dispensare possunt Christi passionem, tum per Sacramenta, tum per indulgentias, passiones vero Sanctorum per indulgentias tantum.*

Protest. Prælati isti praesumptioni & cupiditatibus pravis indulgent, qui media dispensandae passionis Christi ipsi Christo praescribunt, & arrogant sibi quod non est humanum.

CAP. III. *Quaestio 3. est, qua in re Indulgentia,
ratio, & natura posita sit.*

T H E S I S I.

Bellarm. *Indulgentia proprie est absolutio judiciaria, annexam habens solutionem ex thesauro.*

Protest. I. Pontifices igitur indulgentias concedendo, iudicium exercent in foro alieno, & solvunt ex thesauro non suo; absolvunt etiam à peccatis quae non cognoscunt, & solvunt pro debitis ignotis; cum tamen Bell. contenderit antea, de Panit. l. 3 c. 2. non posse Sacerdotes recte iudicare, nisi peccata cognoscant. II. In illis indulgentiis quae pro defunctis conceduntur, absolutionem judiciariam nullam

nüllam reperiri Iesuitæ jam omnes concedunt.

2. Bellarm. *Quamvis in Indulgentiis absolutio cum solutione ordinariè conjungatur ; posset tamen summus Pontifex Indulgentiam concedere per solam solutionem, non tamen per solam absolutionem.*

Protest. I. De summo Pontifice jam primum audimus : antea Indulgentiæ promiscue tribuebatur Pastoribus, Prælati, & Pontificibus. *II.* Indulgentiæ ratio & natura, quæ in præcedenti propositione fuit descripta, absolutionem & solutionem conjungi requirit, sed ratio & natura bullæ variatur cum vento : alia est ordinaria : alia extraordinaria. *III.* Pontifex ut videtur, majorem habet ex thesauro solvendi facultatem, quam ex judicaria sua potestate absolvendi. Si tamen non essent qui solverent ipsi, tam solutio quam absolutio ipsius statim cessaret.

CAP. IV. *Questio quarta est, à quo vinculo homines per Indulgentias Papales solvantur, vel absolvantur.*

Bellarm. *I.* Per indulgentias non absolvimur à reatu culpe ul-
lius, nec lethalis, nec venialis.

Protest. I. Indulgentiarum igitur solutio, & absolutio nominalis tantum est & vana. *II.* Sed quid sibi volunt Bullæ illæ, quibus absolvuntur homines à culpa & pœnis ?

Bellarm. *Intelligendum est, id propterea dici, quia scil. Indulgentia conjungitur ordinariè cum confessione sacramentali, qua pœnitens absolvitur à culpa.*

Protest. I. Bullæ igitur Papales sunt meræ imposturæ, quia illud promittunt, quod non præstant. *II.* Si ordinarius concursus confessionis esset causa, tum hæc esset absolutio ordinariorum tantum bullarum ; sed non solet poni nisi in extraordinariis quæ magno pretio venduntur.

2. Bellarm. *Per indulgentias non liberamur à pœnis naturalibus.*

Protest. I. Quid Bellarm. intelligat per pœnas naturales, debuit explicare : relinquit enim incertum, an podagra possit Indulgentia Papali curari : quod unum si posset Papa præstare, multum sane accederet inde ad ejus thesaurum. *II.* Mera est impostura, fingere Indulgentias omnia posse in pœnis tollendis, & tum excipere omnes illas pœnas, de quibus habetur aliqua evidentia utrū tollantur necne. *III.* Lelius Zecchius. de Indulg. cap. I. sect. 7. affirmat, Papam hanc potestatem ad flagella amovenda con-
cedere

cedere agno cereo ab eo benedicto, & posse Papam dare ei hanc vim, ut per illam tempestates sedentur, agnitiones auferantur, &c. quia potestas Papa extenditur, quantum Ecclesie utilitas requirit; sed Ecclesie utilitas quandoque id requirere potest: ergo. An non tantum valent Indulgentiæ, quantum cereus agnus? vel requirit utilitas Ecclesie ut hæc potestas communicaretur potius agno cereo, quam Bullæ Papali?

3. Bellarm. *Nec pœnas quæ in foro externo & contentioso, siue Ecclesiastico, siue seculari infliguntur, Indulgentia tollere possunt.*

Protest. Pœnæ in foro Ecclesiastico infliguntur, ab ipso Papa (secundum Pontificios) infliguntur, si vero Papa per suas indulgentias non potest tollere pœnas quas ipsemet infligit, quis tam excors est, ut credat talem homuncionem posse tollere pœnas quæ à Deo infliguntur, etiam in vita futura?

4. Bellarm. *Indulgentia liberant homines à reatu pœna, non solum coram Ecclesia, sed etiam coram Deo,*

Protest. I. In præcedenti assertionem negavit Bellarm. Indulgentias tollere pœnas in foro Ecclesiastico infligendas: hic tamen affirmat eas tollere pœnas non solum coram Ecclesia, id est, non solum pœnas quæ à foro Ecclesiastico infliguntur, sed etiam alias. II. Necdum tamen explicavit Bellarm. quas pœnas tollant, sed tantum quas tollere non possint.

5. Bellarm. *Cum in forma indulgentiarum palam exprimitur, concedi remissionem pœnitentia injuncta, intelligitur pœnitentia injuncta in Sacramento confessionis: cum non sit mentio injunctarum, intelliguntur omnes pœnitentia siue injuncta sint, siue injungi potuerint.*

Protest. I. Indulgentiæ igitur Papales tollunt partem Sacramenti, fructus dignos pœnitentia, compensationem injuriarum Deo illatarum, & medicinam animæ peccatrici necessariam: hæc enim omnia tribui solent & à Bellarm. tribuuntur satisfactioni Sacramentali. II. Si indulgentiæ tollunt pœnas injunctas, & quæ potuerint injungi, licentiam concedunt indulgendi peccatis, ex sententia Bellarm. quide *Pœnit. l. 4. c. 5.* Utilitatem vel usum satisfactionis esse docet, ne ex venia facilitate homines ad peccandum iterum incitentur.

CAP. V. Quæstio quinta est de varietate Indulgentiarum.

Bellarm. I. *Indulgentia quinque modis solent concedi. Interdum conceduntur aliquot dies, vel anni Indulgentiarum. Interdum quadragena dierum. Interdum tertia, vel quarta, & alia peccatorum*

atorum pars. Interdum Indulgentia plenaria. Interdum plena plenior & plenissima, in forma Iubilæi, & rursus hæc omnia vel conceduntur in vita, vel articulo mortis & denique vel sunt indulgentia temporaria. vel perpetua.

Protest. I. Hæc tanta varietas remissionum peccatorum, non magis unitati, quam veritati remissionis novi Testamenti repugnat. Secundo. Tota ista varietas introducta fuit ad lucri turpissimi imposturam; neque potest cum ulla ratione defendi.

2. Bellarm. *Indulgentia tot dierum vel annorum, secundum veriorum sententiam, significat remissionem pœnitentiæ, qua peragenda fuisset tot diebus, vel annis, secundum Ecclesiæ ritum.*

Protest. I. Sed indulgentiæ sunt quæ continent condonationem pœnitentiæ multorum millium annorum; cuiusmodi etiam pœnitentiæ aliquos reos fieri secundum canones Bellarm. hoc ipso c. 9. fatetur, an hic ritus est Ecclesiæ, satisfactionem alicui pœnitenti imponere multis millibus annorum peragenda?

Bellarm. *Extensio pœnitentiæ intensione compensatur.*

Protest. I. Sacrificulus igitur in satisfactione injungenda nullam rationem habet intensiōis, sed tantum extensionis. I I. Extensionem talis pœnitentiæ, decem aut viginti millium annorum, nunquam cuiquam venit in mentem, vel injungere, vel suscipere, nisi infano.

3. Bellarm. *Indulgentia quadragesima significat remissionem pœnitentiæ, quæ quadragesima continuatis in jejuniis aliisque laboriosis agenda fuisset: quæ cum acrior fuit cæna dici solebat, quod videlicet carentiam omnium fere ciborum contineret.*

Protest. I. Quare quadragesimæ magis quam vigenæ, trigenæ, vel quinquagenæ datur Indulgentia, nulla dicitur causa. I I. Cæna ista magis caret Scripturæ fundamento, quam ullo genere cibi.

4. Bellarm. *Cum Indulgentia condonat aliquam partem, ut tertiam vel quartam peccatorum, nihil aliud significat, nisi remitti pœnitentiæ, quæ pro tanta parte pœnæ peccatis debite expianda necessaria fuisset. Indulgentia vero plenaria totum pœnæ reatum tollit.*

Protest. I. Distinctiones istæ, ex asse, semisse, triente, &c. nihil aliud olent, quam nummulariorum mensas.

5. Bellarm. *Indulgentia plenior, plenissima, revera non differt à plenaria simpliciter & absolute concessa.*

Protest. Hoc igitur est schema Romanum, merces suas magnificis verbis offerre, cum nihil omnino revera subest.

6. Bellarm. *Indulgentiæ temporariæ sunt, quæ conceduntur definito spacio temporum, quo Indulgentia percipi potest. Perpetuæ vero dicuntur, quæ sunt alligatæ certis locis, ut Ecclesiis, vel altaribus, vel etiam*

etiam rebus mobilibus, ut Rosariis, vel Granis benedictis, sine ulla temporis determinatione.

Protest. I. Temporariæ remissiones, quæ percipi non possunt, nisi certis horis diebus, hebdomadis, annis non sunt novi Testamenti, in quo omne tempus resipiscentiæ est tempus ex æquo acceptum. I. ad Corinthios c. 6 v. 2. II. Remissiones alligatæ certis locis, & rebus mobilibus, directe pugnant cum gratia novi Testamenti, quæ nulli loco aut rei externæ alligatur.

CAP. VI. *Quæstio sexta de utilitate Indulgentiarum.*

Bellarm. Indulgentia sunt omnibus utiles, & ab iis etiam qui perfectioni dant operam recte quari & suscipi possunt.

Protest. I. Prudentiores inter Pontificios, de utilitate Indulgentiarum non admodum præclare sentiunt. Aliqui (ait Bonavent. in 4. dist. 21.) dixerunt huiusmodi indulgentias aliquid valere; sed nunquam tantum, quantum promittitur: sed aliquid valent modicum, secundum quod meretur fides & devotio. Predicat tamen hoc Ecclesia, ut filios suos bona quadam deceptione ad bonum alliciat: sicut mulier filio pomum promittit, quod postea non donat. Horum iudicio non alia est utilitas indulgentiæ Papalis, quam piæ cujusdam fraudis, aut mendacii officiosi. II. Qualis sit utilitas Indulgentiarum, ex eo colligi potest, quod Bellarm. paulo post habet: si quis spe futuri jubilæi in peccatum reservatum sponte incidat, an ab eo peccato possit absolvi? Navarrus, Cordubensis, & alii affirmant posse. Hic est fructus: homines sua sponte irruunt in peccata, spe Indulgentiæ obtinendæ.

CAP. VII. *Quæstio septima est, quis possit Indulgentias concedere.*

Bellarm. Summus Pontifex potest Indulgentias etiam plenarias omnibus fidelibus largiri: Episcopi ac Metropolitani quales in sua quisque diœcesi: legati Apostolici, ex commissione vel generali, vel speciali, sed Concilium generale non potest plenarias Indulgentias dare: neque Parochi vel Abbates, vel alii sacerdotes Episcopis inferiores possunt ullas dare.

Protest. I. Mirum est, sacerdotes illos qui in reatum culpæ tantum possunt quantum ipse Papa, nihil omnino posse ad satisfactiones pœnales tollendas à semetipsis injectas. II. Mirum etiam est unum Episcopum Romanum, plus posse in remissione peccatorum, quam cæteros omnes Episcopos totius orbis in unum locum congregatos, & inter sese consentientes.

C A P.

CAP. VIII. *Quaestio octava est de causa movente Pontificem ad indulgentias dandas.*

Bellarmin. I. Requiritur ad Indulgentiam validam, causa iusta, cum aliqua proportionem ita ut pro minore Indulgentia minor causa requiratur, & maior pro maiore: sed tamen non est subditorum iudicare utrum causa sit iusta, vel iniusta.

Protest. Si Indulgentiæ sine iusta causa datæ non sunt datæ, neque licet iis à quibus emuntur Indulgentiæ, de iustitia causæ earum iudicare, profecto gravius decipi possunt à Papa omnes illi qui Indulgentias mercantur.

Bellarmin. Ideo sic accipiunt prudentes Christiani Pontificias Indulgentias, ut simul etiam studeant pro suis peccatis Domino satisfacere.

Protest. Hoc illud est quod nuper dicebatur, prudentiores pontificios Indulgentias numerare inter pias fraudes Papæ Romani.

Quaestio nona est de dispositione quæ requiritur in suscipiente Indulgentias.

2. Bellarm. Requiritur status gratiæ, & ut opus ejus in iunctum in statu gratiæ perficiatur.

Protest. I. Hac etiam ratione, fructus Indulgentiarum redditur plane incertus: quia Pontificii negant quenkumque ordinarie certum esse posse quod sit in statu gratiæ.

Quaestio decima est de Indulgentiis quæ accipiuntur pro defunctis.

3. Bellarm. Indulgentiis juvantur animæ quæ in Purgatorio poenas luunt: non per iudicalem absolutionem: sed per modum suffragii satisfactorii, vel solutionis. An vero ex iustitia, siue certa lege, & ex condigno prosint Indulgentia defunctis, an solum ex benignitate Dei, & ex congruo, duæ sunt sententiae, quarum prior priorem partem affirmans, est admodum pia, posterior vero contra dicens, est valde rationabilis. Iuvant autem Indulgentia defunctos, si causa sit iusta, si viventes qui pro defunctis suscipiunt, adimpleant opus in iunctum. Particulares etiam Indulgentia profunt iis tantum, pro quibus ex intentione viventium applicantur.

Protest. I. Solent Pontificii pro absolutione sua voces quasdam ex sacris literis allegare; sed pro solutione ab absolutione separata, nullam syllabam cum ullo colore possunt proferre. II. Sententiarum contradicentium unam esse admodum piam, & alteram valde rationabilem,

tem, tam pietati quam rationi repugnat. III. Misero-
rum defunctorum consolatio suspenditur ex viventium
intentione. IV. Tam defunctis quam vivis Indulgen-
tiæ fiunt incerti & fallacis levaminis nomen.

4. Decem istis partibus constat doctrina Pontificio-
rum de Indulgentiis, quam quoniam Bellarm. non po-
tuit absolute quoad possessionem, cum ulla specie con-
firmare adversus nos, de limitibus ejus magno conatu
disputat. *lib. 1. adversus alios Pontificios*, ut non nihil *z-
lousuagmōs* videatur dixisse. Nobis igitur Bellarm. ipsum
testem proferre licet veritatis illius confessionis, Duran-
di in 4. *dist. 20. q. 3. De Indulgentiis pauca dici possunt per certi-
tudinem: quia nec Scriptura expresse de iis loquitur, & Ambrosius,
Hylarius, Augustinus, Hieronymus minime loquuntur de Indulgen-
tiis. Quæ autem respondet Bellarm. ad argumenta nostro-
rum lib. 2. quia sunt fere omnia repetitiones principiorū
antea subversorum, & causa ipsa talis est, ut operosam
refutationem seorsim non requirat, non possumus sine
magno tædio, eoque non minus inutili, quam ingrato
pertractare.*

LIBER SEPTIMVS.

DE SACRAMENTO EXTREMÆ VNCTIONIS.

CAPVT I.

*Quæstio prima est, an Vnctio extrema sit, Sacramentum ve-
re ac proprie dictum. Pontificii affirmant, nos negamus.*

Argumenta Bellarmini

THESIS I.

Bellarmin. *Dua Scriptura proferuntur ab omnibus, una ex Mar.
6. 13. altera ex Iac. 5. 14. Sed unctio qua utebantur Aposto-
li, Mar. 6. non fuit Sacramentalis, quamvis fuit figura quadam &
adumbratio hujus Sacramenti.*

Protest. Observandum hoc imprimis, duo tantum testi-
monia Scripturæ pro Sacramento hoc à Pontificiis ad-
ferri & primum eorum à Cardinali Bellarm. rejici tan-
quam alienum, alterum vero à Cajetano alio Cardinali
in *Iac. 5. Nec ex verbis, nec ex effectu, verba hæc loquuntur de sacra-
mentalī unctiōe extremæ unctiōis, sed magis de unctiōe quam in-
stituit*

stituit Dominus Iesus in Evangelio, à discipulis exercendam in ægrotis. Textus enim non dicit, infirmatur quis ad mortem, sed absolute infirmatur quis, & effectum dicit infirmi alleviationem: & de remissione peccatorum non nisi conditionaliter legitur: quum extrema unctio non nisi prope articulum mortis detur, & directe (ut ejus forma sonat) tendit ad remissionem peccatorum. Præter hoc quod Iacobus ad unum ægrum multos presbyteros tum orantes, tum ungentes mandat vocari: quod ab extrema unctionis ritu alienum est.

2. Bellarm. In illis verbis Iacobi habemus omnia quæ ad Sacramenti essentiam requiruntur, symbolum externum, in unctione olei, cum oratione fidei, promissionem gratiæ, in allevatione infirmi, & peccatorum remissione, & institutionem divinam, quæ colligitur ex constanti Apostoli promissione.

Protest. I. Orationem fidei non esse symbolum sacramentale antea fuit aliquoties demonstratum. II. Unctio olei Iac. 5. eadem est cum illa Mar. 6. in qua Bellarm. negat esse symbolum sacramentale. III. Allevatio corporalis fuit, quæ non est interna gratia Sacramenti, sed effectum olei ordinarium vel extraordinarium. IV. Remissio peccatorum promittitur orationi fidelium, non unctioni: promittitur etiam in ordine ad sanitatem recuperandam, V. Institutio Sacramentalis non potest concludi ex qualibet constanti promissione: tum enim tot essent Sacramenta orationis, quot oratio habet promissa.

3. Bellarm. Non loquitur Iacobus de naturali curatione. Primo Quia oleum non est medicinale ad curandos quosvis morbos. Secundo. Quia Prophetæ & Apostoli, ut plurimum rebus noxiis natura sua, aut certe non salutaribus utebantur ut curarent.

Protest. I. Oleum potest Synecdochice poni pro medicamento salutari. II. Nusquam legitur Prophetas vel Apostolos usos fuisse noxiis in curatione naturali vel ordinaria. Istæ rationes igitur nihil prohibent, quin verba Iacobi ex parte intelligi possint de naturali curatione.

4. Bellarm. Non loquitur de unctione quæ sanaret corpus ex dono miraculorum I. Quia consilium datur tantum de ægrotis, non de cæcis, surdis, claudis, &c. 2. Quia Presbyteri debent vocari, non illi qui donum habent curationum. 3. Quia præscribitur certa materia, oleum. 4. Quia promissio alleviationis est absoluta, qualis non habetur de corporali sanitate. 5. Quia remissio peccatorum promittitur. 6. Quia Iacobus agit de iis quæ pertinent ad nos omnes.

Protest. I. Consilium datur tantum de ægrotis, quia non de miraculoso usu olei in genere, sed de ægrotorum directione tractatur. II. Presbyteri vocandi fuerunt præcipue ad orationem & consolationem, ita tamen ut usus mediorum ad sanitatem facientium, siue ordinario-

rum, siue extraordinariorum, non negligeret. III. Præscriptio certæ materiæ nulla est, sed designatio cuiuslibet mediî apti, per singulare illud quod fuit ex miraculosa curatione celeberrimum. IV. Promissio de alleviatione sanitatis non est tam absoluta, quin suas admittat exceptiones. V. Remissio peccatorum non promittitur unctioni ut medio per quod obtinetur. VI. Hoc etiam pertinet ad nos omnes, ut sancte utamur illis mediis ad sanitatem recuperandam, quorum Deus nobis potestatem facit.

5. Bellarm. *Cum Dominus Sacramenta instituerit, quibus veluti divinis subsidiis iuvaremur in ingressu Ecclesiæ, & in progressu, certe nullo modo credendum est defuisse ejus providentiam in egressu.*

Protest. Conceditur totum argumentum: sed tamen non inde sequitur, speciale sacramentum institutum esse pro morientibus. In veteri Testamento nihil tale fuit: & tamen non defuit tum temporis providentia Domini Ecclesiæ suæ.

Argumenta nostra.

6. *Protest.* Ritus extremæ unctionis non explicatur Iac 5. quia non respicit proprie morituros, sed sanandos ægrotos; oleum benedictum non præscribitur; membra ungenda non designantur; effectum etiam tribuitur orationi fidei, non Sacramento efficaci ex opere (ut Pontificii loquuntur) operato.

Bellarm. 1. *Inungit Ecclesia eos qui de vita periclitantur: & hoc voluit Iacobus.*

Protest. Inungitur à Pontificiis in ordine ad egressum ex hac vita, sed à Iacobo in ordine ad sanitatem restituendam.

Bellarm. *Iacobus non negat oleum esse prius benedicendum.*

Protest. Substantia Sacramenti non debet non negari tantum in Scriptura, sed etiam affirmari & imperari: Bellarm. autem cap. 7. expresse testatur, consecrationem & benedictionem Episcopalem esse de essentia materiæ hujus Sacramenti.

Bellarm. 3. *Iacobus alloquitur infirmos, non sacerdotes, & ideo non designat partes ungendas, quia hoc scire non pertinet ad infirmum, sed ad sacerdotem.*

Protest. Subterfugium hoc est mere sophisticum. Iacobus enim Ecclesiam totam alloquitur: & si Iacobus non docuit quæ partes ungendæ sunt, nusquam in Scriptura tota docetur, quia solus Iacobus loqui dicitur de hoc Sacramento. Ad infirmos etiam pertinet scire an rite ungantur ex voluntate Dei.

Bellarm. 4.

Bellarmin. 4. Oratio fidei non dicitur hoc loco quæ requirat necessarium fidem ministrari, sed quæ dictatur à fide, & sola fide intelligitur.

Protest. Oratio igitur fidei non includit fidem orantis. Sophisticæ huiusmodi evasiones majorem detestationem quam refutationem requirunt.

Bellarmin. 5. Oratio fidei non excludit operationem unctionis,

Protest. I. Satis est, si effectum non tribuatur unctioni. II. Si oratio fidei impetrando consequatur peccatorum remissionem, ex opere operantis; tum certe ab unctione non provenit ex opere operato.

7. Protest. Si unctio infirmorum Sacramentum esset, tum (ex Pontificiorum sententia) effectum haberet infallibilem, & omnes uncti sanarentur: sed posterius falsum esse constat, ergo & prius.

Bellarmin. Promissio absoluta non est sanitas corporalis, sed remissio peccatorum.

Protest. Promissio sanitatis quæ à Iacobo memoratur, opponitur infirmitati sanandorum: sed infirmitas illa de qua agitur est corporalis: ergo & sanitas. Remissio peccatorum promittitur in ordine ad illam sanitatem.

8. Protest. Nullum exstat exemplum antiquum, quod sancti viri in extremis agentes oleo inungi voluerunt.

Bellarmin. Non exstant huiusmodi exempla quia non scribuntur res rarissimæ & quotidiane.

Protest. An igitur unctio extrema, quæ non solet iterari, magis in frequenti & quotidiano usu fuit quam cæna Dominica, quæ singulis diebus Dominicis solebat olim celebrari?

C A P. II. Quæstio secunda est de materia & forma huius Sacramenti

Bellarmin. I. Materia huius Sacramenti est oleum olive ab Episcopo benedictum.

Protest. Cum igitur nulla in Scripturis fiat mentio vel lei olivarum benedicendi, vel Episcoporum Papalium, uos Bellarmin. intelligit) bene vel male quidquam dicentem, clare patet materiam huius Sacramenti esse creaturam humanam.

2. Bellarmin. Forma sunt illa verba: Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgent tibi Deus quicquid liquisti per visum, &c.

Protest. Ista forma neque in Scripturis habetur, neque omnibus ungentibus adhiberi solebat. In Ecclesia Antisiana (ait Bonaventura in 4. distinctione 23.) hæc est forma: unte oleo sanctificato, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti, ut ire militis uncti preparatus, &c.

T t

Qua-

Quaestio tertia de effectu hujus Sacramenti.

3. Bellarm. Duo sunt effectus hujus Sacramenti. I. Sanatio corporis, si ita expedit animae salutis. 2. Abstergit reliquias peccatorum, per has reliquias vero non intelliguntur peccata venialia, ut quidam volunt; neque prorsus vel habitus ex peccato relictus; sed primo, Peccata relictā post alia Sacramenta, siue mortalia, siue venialia sint. 2. Quidam torpor, & mœror, & anxietas, quae ex peccato relinqui solet, & quae maxime hominem morti vicinum vexare potest.

Protest. I. Sacramentum est signum & medium externum gratiae internae, non sanitatis externae. II. Abstergio peccati quoad culpam, in poenitentia unctionem antecedente habetur. Abstergio quoad poenam (Bellarm. Indice) vel satisfactionem, vel Indulgentiam requiritur. III. Communis opinio tenet (ait Bonaventura in 4. dist. 23. Sacramentum istud esse contra peccatum veniale, non mortale. IV. Mortalia post poenitentiam non relinquuntur, per unctionem abstergenda. Impium est (Cajet. iudice, in Ioh. 20. à Deo sperare dimidiam veniam, & similiter impium est, ministri ejus dimidiam dare veniam; aut enim omnia peccata dimittuntur, aut nullum. V. Sicut Bellarm. probat, habitum peccati non tolli, quia saepe accidit, ut qui convalescunt, eandem prorsus sentiant ad peccandum, quam antea sentiebant; sic etiam ejusdem experientiae testimonio probatur non tolli torporem.

LIBER SEPTIMVS.

DE SACRAMENTO
ORDINIS.

CAPVT I.

Quaestio prima est, an Ordinatio ministrorum, sit Sacramentum vere, ac proprie dictum. Pontificii affirmant. Nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

Bellarm. I. In ordinatione reperitur symbolum externum, promissio gratiae & mandatum seu institutio divina.

Protest. Nihil horum ita reperitur in ordinatione sic requiritur ad Sacramentum. Nam I. Nullum est symbolum externum quod repræsentat & obsignat unionem & communionem nostram cum Deo per Christum. I. Nullum omnino est symbolum certum & distinctum institutione Dei. Impositio enim manuum est gestus rationis benedicens alicui præsenti ex qualibet occasione;

ne; & in Confirmatione eadem ratione adhiberi solent. I I I. Nulla est promissio gratiæ justificantis alicui symbolo annexa. I V. Nullum habetur mandatum certi alicujus ritus in ordinatione observandi.

Bellarmin. 1. *Manus impositio adhibita fuit non solum ad orandum, sed etiam ad ordinandum.*

Protest. Hoc est, non solum ad orationem, sed etiam ad publicam orationem qua ministro electo in nomine Domini benedicebatur.

Bellarmin. 2. *Gratia quæ promittitur ordinationi I. Tim. 4. 2. Tim. 1. non est donum aliquod gratis datum, sed gratia justificans. Ioh. 20. accipite Spiritum sanctum. I. 7. spiritus virtutis, dilectionis, & sobrietatis.*

Protest. Finis ad quem Ordinatio ordinatur, est aliorum ædificatio Eph. 4. non propria justificatio; unde etiam est quod Scholastici nonnulli velint. ordinem ex eo maxime tenere nomen Sacramenti, quod sit medicamentum, non tantum respectu suscipientis, sed etiam respectu aliorum. Bonav. in 4. d. 24. vel ut planius loquitur Durand. Ordinem non esse medicamentum suscipientis, sed communis. 2. Gratiā aliquando dedit Deus in vocationibus extraordinariis, quam ordinariæ vocationi non promisit: extra ordinem aptos facit vocando, sed ex ordine qui apti sunt debent vocari.

Bellarmin. 3. *Secundum Scripturas, gratia alligata est manus impositioni in ordinatione.*

Protest. I. Aliqua gratia orationi ordinantium promittitur, sed non alligatur huic singulari gestui orationis. I I. Si alligaretur gratia prophetiæ huic signo, non esset tamen hoc signum Sacramentum proprie dictum.

2. Bellarmin. *Deus cum dat potestatem, dat etiam ea quæ requiruntur ad ejus legitimum & congruentem usum, sed in ordinatione datur potestas, quæ a peccatore recte exerceri non potest, ergo datur simul cum potestate gratia justificans & perficiens animam ut rite fungatur tanto ministerio.*

Protest. Hac ratione non magis probatur Ordinatio esse Sacramentum in novo Testamento, quam in vetere olim fuisse. I I. Non tam probat, gratiam justificantem in Ordinatione vulgari dari, quam intelligentiam Scripturæ, & donum docendi, quod experientia communis refutat. I I I. Quum Deus vocat ineptos, tum extraordinem reddit eos aptos: sed in ordinaria vocatione non Deus, sed homines vocant ineptos.

3. Bellarmin. *In Baptismo, in quo datur potestas suscipiendi Eucharistiam, & alia Sacramenta, datur simul gratia gratum faciens: ergo etiam in Ordinatione, quæ datur etiam potestas conferendi Sacramenta.*

Protest. I. Fundamentum hujus argumenti est commentum insulsiſſimum: Baptismi ſcilicet finem poſitum eſſe in relatione ad Euchariftiam, & alia Sacramenta. **II.** Conſequentia nulla eſt: quia ordinandus non Baptizandus, præſumitur habere gratiam juſtificantem.

Quæſtio ſecunda eſt, quinam ordines ſint Sacramenta.

4. Bellarm. *Episcopatus, Presbyteratus, Diaconatus, ſubdiaconatus, & minores omnes ordines ſunt Sacramenta.*

Proteſt. I. De Episcopatu, Scholaſtici omnes antiquiores qui ſcripſerunt in Magiſtrum, una cum ſuo magiſtro negant, in **4. d. 24. II.** Probatum fuit antea in diſputatione de Clericis, pleroſque horum ordinum nunquam à Deo fuiſſe inſtitutos & Inferiores ordines Pontificii ipſi appellare ſolent non ſacros. **III.** Si omnes iſti ordines ſunt Sacramenta, tum Sacramenta non ſunt ſeptem tantum, ſed quatuordecim, immo quindecim, Episcopatu annumerato.

5. Bellarm. *Omnes ordines unum ſacramentum cenſentur, quia unum ſunt, vel genere, vel quia ad unum finem omnes referuntur.*

Proteſt. I. Omnes homines ſunt unum genere, non tamen cenſentur unus homo, aut etiam animal unum. **II.** Incertus eſt ipſe Bellarm. qua ratione poſſint tot ordines unum dici Sacramentum, quia unum, vel quia ad unum. **III.** Ad unum finem generalem omnia Sacramenta referuntur: non ſunt tamen unum. **VI.** Miraperverſitas eſt iſtorum hominum, qui Baptiſmum Iohannis, & Chriſti, unum negant eſſe Sacramentum, & tamen Ordinationes iſtas, in quibus neque unum eſt ſymbolum, neque unum verbum, neque unus auctor, neque unum officium, in unum compingunt Sacramentum.

Quæſtio tertia eſt de materia & forma hujus Sacramenti.

6. Bellarm. *Convenit inter omnes, materiam eſſe aliquod ſignum ſenſibile, formam autem eſſe verba, qua dicuntur dum illud ſignum exhibetur.*

Proteſt. Hoc nimis dilute & confuſe proponitur. Docuit antea Bellarm. de Sacram. *lib. 1. cap. 21.* materiam atque formam, res & verba, ita eſſe in Sacramentis à Deo determinata, ut nihil addere, minuire, aut mutare liceat. An ſatis eſt ad Sacramentum Ordinis eſſe, aliquod ſignum ſenſibile, & verbum quali acunque eidem immurmurata? Symbolum illud impositionis manuum, quod ſolum Bellarminum potui proferre, tanquam ſignum ordinationis à Deo inſtitutum in mi

in minoribus ordinibus non adhibetur. III. Nullam materiam signi, neque ullam formam verborum esse in omnibus ordinationum formulis, quæ vel institutione habet divinam, vel Scripturæ sacræ approbationem, earum nuda recitatio satis demonstrabit. 1. Ostiario traduntur claves ab Episcopo, dicente: sic agite quasi reddituri Deo rationem pro iis rebus quæ his clavibus recluduntur. 2. Lectori datur codex, dicente Episcopo: accipite & estote Dei relatores. 3. Exorcista liber exorcismorum, cum iis verbis: accipite & commendate memoria; & habete potestatem imponendi manus super energumenos. 4. Acolythus urceolus vacuus, dicente Episcopo: accipite urceolum ad suggerendum vinum & aquam in Eucharistiam. 5. Subdiacono liber epistolarum, cum forma, accipite librum epistolarum, & habete potestatem legendi eas in Ecclesia sancta Dei, tam pro vivis, quam pro defunctis. 6. Diacono primo imponitur manus, dicendo: accipe Spiritum sanctum ad robur, & ad resistendum diabolo, & temptationibus ejus: secundo traditur liber Evangeliorum, iis verbis: accipe potestatem legendi Evangelium in Ecclesia Dei. 7. Presbytero primo datur calix cum vino & patina cum hostia, & dicitur: accipite potestatem offerre sacrificium Deo, missasque celebrare tam pro vivis quam pro defunctis. secundo imponuntur manus super capita singulorum, & dicitur: accipe Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata remittentur eis, &c. 8. Episcopo primo tres alii Episcopi manus imponunt, dicentes: accipe Spiritum sanctum, secundo ungunt caput, & manus oleo benedicto & chrysante, tertio traditur baculus: accipe baculum pastoralis officii. quarto immittitur annulus, fidei scilicet signaculum. quinto liber Evangeliorum, accipe Evangelium, & vade, predica populo tibi commissio. Filicius tract. 9. cap. 2. ex pontificali Romano.

CAP. II. De Matrimonio.

Quæstio prima est, an Matrimonium sit Sacramentum, novi Testamenti proprie dictum. Pontificii affirmant, nos negamus.

Bellarm. I. Ex Catholicis unus est Durandus, qui in 4. d. 26. q. 3. matrimonium Sacramentum non nisi a quoque dici posse disputat.

Protest. Ex ipsis Scholasticis non unus Durandus hoc sensit, Scotus in eandem dist. solide disputat, matrimonium non esse Sacramentum proprie dictum, neque ab altera parte quidquam profert præter auctoritatem Ecclesiæ Romanæ. Quia communiter tamen Ecclesia tenet, Sacramentum matrimonii esse septimum inter Ecclesiastica Sacramenta, & de Sacramentis Ecclesiæ non est aliter sentiendum, quam sentit Ecclesia Romana, ideo dici potest, quod contractui matrimoniali annexit Deus Sacramentum proprie dictum. Negari hoc debere indicat

T t 3

ob va-

ob varias rationes : posse tamen hoc dici concedit propter auctoritatem Ecclesiæ Romanæ. Bonaventura etiam ibidem dicit *Ordinem & conjugium*, inter cetera minus habere de proprietate Sacramentorum novæ legis, & minus de perfectione. Voluit dicere, non habere matrimonium proprietates & perfectionem Sacramenti novi Testamenti : sed propter Ecclesiam Romanam verba sua temperavit.

Argumenta Bellarmini.

2. Bellarm. *Matrimonium esse signum rei sacrae* : probatur ex *Ephes. 5. Sacramentum hoc magnum est* : ego autem dico in Christo, & in Ecclesia.

Protest. Si intelligerentur illa priora verba de conjugio, non sequeretur inde conjugium esse proprie dictum Sacramentum, iudice Cajetano. *Non habes* (ait ille) *ex hoc loco, prudens lector, à Paulo, conjugium esse Sacramentum. Non enim dicit, Sacramentum, sed mysterium hoc magnum est, & vere mysterium verborum horum magnum est. Continent enim indivisibilitatem conjugii, jus natura, officium debitum, &c.* 2. Intelligenda sunt verba illa de arcana conjunctione Christi cum Ecclesia, sicut Paulus ipse interpretatur : ego autem dico in Christo, & Ecclesia. Hujus autem conjunctionis conjugium est signum similitudine quadam repræsentans, sed non in illum finem sanctificatum, ac institutum, nec efficax ejusdem sigillum.

Bellarmin. 1. *Pronomen Hoc, refertur debet necessario ad id, quod proxime præcessit, At proxime præcessit illud : adhærebit uxori suæ, &c.*

Protest. Levior est hæc obiectio quam ut serio debeat refutari. Prope satis præcessit sermo de Christi cum Ecclesia conjunctione, ut hoc pronomine demonstraretur, similis demonstratio habetur in eodem capite v. 6.

Bellarmin. 2. *Apostolus hortatur conjuges ad mutuam benevolentiam; & inter alia argumenta, hoc ut potissimum adducit, quod ipsorum conjugium non sit res levis, sed mysterium magnum includat.*

Protest. Hæc ipsa est quæstio, an Apostoli argumentum sit tale. Nos dicimus Apostolum unionem & officia conjugum inter se, ad maiorem eorum ædificationem, per unionem & actus congruentes, qui inter Christum & Ecclesiam intercedunt, & ut animos eorum in Christi & Ecclesiæ meditatione defixos teneret, in illa re magnum arcanum latere, monere.

Bellarmin. 3. *Paulus Grace non dixit, in Christo, & Ecclesia, sed in Christum & Ecclesiam : quibus verbis indicat Christum & Ecclesiam esse terminum illius mysterii, seu mystici signi, quod est in conjugio.*

Protest. Præterquam quod flagitium admittat Bellarm. in versione vulgari deferenda, Græca ista phrasis nihil tale

tile indicat, particula enim *in*, quocunque sensu accipiat, non conjungitur cum nomine *mysterium*, sed cum verbo *dico*, de vario autem usu hujusmodi particularum & phraseon Grammatici passim docent.

3. Bellarm. *Matrimonium habet promissionem gratia justificationis.*

Protest. Non magis quam virginitas casta.

Bellarm. 1. *Eph. 5. Matrimonium est signum conjunctionis Christi & Ecclesia spiritualis: non potest autem spirituales conjunctionem significare, nisi inter virum & uxorem sit unio spiritualis animorum: & sine gratia spirituales unionem non possunt habere: ergo sine dubio Deus gratiam illis largitur.*

Protest. Quam pulchre Sophistam agit Bellarm. 1. Supponit (quod est in quaestione) matrimonium esse signum sacrum à Deo institutum. 2. Pro concessio quasi suo jure accipit, nihil posse spirituale quidquam significare, nisi id ipsum sit spirituale & in animo situm, quod quilibet idiota potest refutare. 3. Unionem omnem animorum vult esse ex gratia spirituales. 4. Concludit illud, quod quaestionem non attingit. Deus enim largitur gratiam suis ad virginitatis, servitutis, & similes condiciones ordinandas, quæ non sunt tamen Sacramenta.

Bellarm. 2. 1. *Tim. 2. Salvabitur per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate, tanquam videlicet in ipso matrimonio acceptis.*

Protest. Tollatur cauda illa quam Bellarm. gratis vult consutam textui, tanquam panniculum novum ad illum findendum, & hæc obiectio nihil nocebit. Servantur homines per afflictiones, quæ tamen pro Sacramentis non habentur.

Bellarm. 3. 1. *Cor. 7. vocat donum Dei matrimonium Apostolus, ut ipsam virginitatem.*

Protest. Benefecit Bellarm. quod refutationem hujus objectionis addiderit, illa clausula. *ut ipsam virginitatem: virginitas enim ipsa non est Sacramentum. Falsum tamen est, vel matrimonium, vel virginitatem donum ibi vocari.*

Bellarm. 4. *Idem Paulus 1. Thessalonicens. 4. hortatur conjuges ut vas suum possideant in sanctificatione: quam nimirum per matrimonium ante acceperunt.*

Protest. Totum etiam hujus objectionis robur est in cauda illa gratis affluta: *quam nimirum per Matrimonium ante acceperunt, id est, in quaestione mendicatione.*

4. Bellarm. *Ex eo quod matrimonium est unum & insolubile, colliguntur duo. 1. Esse signum sacrum. 2. Conferre gratiam.*

Protest. Eo modo, quo quidlibet ex quolibet colligi solet.

T t 4

Bellarm. 1.

Bellarmin. 1. *Cur matrimonium sit omnino indissolubile, primaria certissima, & potissima causa est, quia significat divinam institutione insolubilem conjunctionem Christi & Ecclesiae.*

Protest. 1. Alias causas reddunt omnes, qui de matrimonio scribunt: sed omnium causarum loco debet esse nobis voluntas Dei revelata. Recte Cajetanus in Mat. 9. Adverte quod Dominus Iesus inseparabilitatem conjugii probat et institutione Dei ab initio mundi, seclusa ratione Sacramenti Ecclesiastici. 2. Significatio non est proprie loquendo causa (nec dum primaria) proprietatis alicujus in re significante.

Bellarmin. 2. *Eadem est causa cur Matrimonium ante Baptismum contractum possit dissolvi. non autem si post Baptismum contrahatur. 1. Cor. 7.*

Protest. Quale effectum, talis causa, id est, ficta.

Bellarmin. 3. *Ad insolubile vinculum tolerandum, cum una gratia Dei necessaria est.*

Protest. Gratia Dei est etiam necessaria ad virginitatem recte conservandam, ad servitutem duram tolerandam, ad afflictiones ferendas; suntne igitur Sacramenta?

Bellarmin. 4. *Lex nova esset durior veteri, nisi gratiam conjunctionis matrimonium haberet. Hebraeis enim licebat multas uxores habere, & conjuges dimittere impune.*

Protest. 1. Licuisse hæc hebræis ex lege negamus. II. Gratia non absuit à matrimonio legitimo sanctorum in veteri Testamento. Gratia etiam (& forsan ex ordine amplior) adest nunc fidelibus in suis legitimis conjugiiis. Bellarminus igitur nihil dicit.

Bellarmin. 5. *Ad Conjugii fines, educationem, & piam institutionem liberorum, & fornicationis vitiationem, necessaria est gratia Dei.*

Protest. Sic etiam ad afflictiones tolerandas, &c.

Bellarmin. 6. *Matrimonium inter res sacras semper habitum est, & inter sacrorum solemnia, per sacerdotum ministerium celebrari solitum.*

Protest. Quia matrimonium singularem curam, instructionem, & benedictionem requirit, idcirco in sacro cœtu à ministris solet celebrari; si tamen absint hæc solemnia, matrimonii natura non mutatur, neque est intrinsece res sacra, sed per extrinsecam Dei ordinationem tantum. Neque denique est omnis res sacra Sacramentum proprie dictum.

Argumenta nostra.

7. *Protest. Nusquam legitur, aliquid gratiæ Dei accepturum, quisquis uxorem duxerit, quin nec signum divinitus institutum est in Matrimonio.*

Bellarmin. *Non est argumentum solidum ab auctoritate negativa sacra Scriptura.*

Protest.

Protest. De Sacramentis & gratiæ promissionibus, omni generi hominum necessariis, vel utilibus, huiusmodi argumentum solidum esse fatetur Bellarm. de verbo Dei, lib. 4. cap. 1. Rem ipsam etiam concedunt Pontificii nonnulli. Bonav. in 4. 26. quæst. 1. & 2. *Matrimonium non fit in elemento extra sensibile, non habet elementum, sicut alia Sacramenta. Voluerunt aliqui dicere, quod illud Sacramentum dat gratiam. Alii dicunt, quod digne & devote suscipientibus datur gratia ratione benedictionis superaddita, &c.*

8. *Protest.* Matrimonium fuit ab initio mundi, & adhuc est apud infideles: non est igitur Sacramentum novæ legis proprium.

Bellarmin. 1. *Non desunt Catholici, qui admittant. Matrimonium non esse Sacramentum novæ legis: sed hoc tuto defendi non potest.*

Protest. Isti homines aliquid veritatis viderunt, & tutum vero in illa parte postposuerunt: Bellarm. autem tutum anteponit vero.

Bellarmin. 2. *Matrimonium fuit ab initio mundi, & nunc etiam est apud infideles, ut contractus civilis, & in officium natura; sed non fuit necesse verum Sacramentum. nisi apud Christianos.*

Protest. I. Hoc uno responso labefactat Bellarm. omnia fere argumenta illa, quibus antea probare voluit, matrimonium esse Sacramentum. Concludunt enim non de Matrimonio Christianorum tantum, sed & de fidei omnium legitimo conjugio, ante Christi adventum. II. Nullum signum Sacramentale institutum est à Christo de novo in novo Testamento neque ulla gratia matrimonium contrahentibus promissa qua Zacharias cum Elisabeth, & similes alii fideles conjuges antea non receperant. Cum igitur antea non fuerit Sacramentum; & scripturam suam novæ alicujus institutionis testem ostendere non possit, inter Sacramenta proprie dicta non debet numerari.

9. *Protest.* Matrimonium non est cæremonia exterior à Deo posita, ad confirmandam promissionem.

Bellarmin. 1. *Sacramentum non est institutum ad confirmandam promissionem.*

Protest. Quomodo igitur potest esse fœdus, aut sanctio cederis?

Bellarmin. 2. *Ipsa extrema & visibilis conjunctio viri, & femine qua per solennia verba coram Ecclesia fieri solet, cæremonia externa est, atque à Deo instituta, & ea confirmari potest promissio divina Christi, de Ecclesia non deferenda.*

Protest. I. Cæremonia (definiente Bellarm. de effectu Sacram. lib. 2. cap. 29.) est actus externus religionis, qui non

aliunde habet laudem, nisi quia fit ad Dei honorem. Hoc autem affirmare de externa conjunctione viri & foeminae, esset nimis absurdum. Additamentum illud, de solemnibus verbis coram Ecclesia factis, est mere otiosum. Bellarm. enim cap. 7. & 8. acriter contendit, legitimum Christianorum matrimonium quamvis in Ecclesia non celebretur, esse Sacramentum. III. Quamvis conjunctio illa sit à Deo instituta, non tamen in cæremoniam. IV. Sophistice admodum dicitur *ex hac conjunctione confirmari posse promissionem de Ecclesia non deferenda.* Confirmatur enim omni genere argumentorum, & proinde (per argumentum à simili, & à minore) firmitate & constantia promissionum humanarum, praesertim illarum quas Deus singulariter firmas esse voluit: sed quid hoc ad sigillum promissionis à Deo institutum?

10. *Protest.* Pontificii turpiter secum pugnant, dum Matrimonium immunditiam, pollutionem & carnales sordes appellant, & tamen idem Sacramentum esse volunt.

Bellarm. 1. *Dicuntur hac de Sacerdotum tantum conjugis, & aliis illicitis.*

Protest. I. Inauditum tamen est, ut Sacramentum sit alicui generi hominum pollutio immunda. II. Quæritur etiam an conjugia Sacerdotum sint illicita, quia immunda; vel immunda, quia illicita; si prius affirmetur, tum habemus quod volumus; si posterius tum lex illa est illegitima, quia legitima ratione caret.

Bellarm. 2. *Dicere possumus cum Scripturis, in actu Matrimonii turpitudinem & immunditiam aliquam esse ratione concupiscentiae & rebellionis membrorum.*

Protest. I. Est etiam aliqua concupiscentia, & rebellio membrorum in omni actu hominis peccato infecti, quare igitur convitia hæc fiunt matrimonio soli? II. Matrimonii conjunctio externa tendit ad matrimonii actum. Sacramentum autem nunquam tendit ad aliquam turpitudinem, & immunditiam vitiosam.

II. *Protest.* Si Matrimonium est Sacramentum, tum non debet Sacerdotibus interdici.

Bellarm. *Non arcantur Sacerdotes à Matrimonio propter Sacramentum, sed propter impedimenta & seculares curas, qua necessario Matrimonium consequuntur.*

Protest. I. Non quæritur an propter Sacramentum sint arcendi sacerdotes à Matrimonio, sed an propter ullam causam sacrati homines à Sacramento debeant arceri. II. Quod tanta impedimenta, & seculares curas secum trahit, ut cum sacro ministerio non possit consistere, non potest esse Sacramentum sacrum.

12. *Protest.*

13. *Protest.* Quod exterius agitur in Matrimonio naturalem causam habet: sed in Sacramentis, id quod exterius agitur, naturalem causam non habet. Hoc est primum argumentum Durandi.

Bellarmin. 1. *Insolubilem unionem non significant naturaliter conjugum verba quæ dicuntur in celebratione matrimonii.*

Protest. Verba quæ naturaliter significant unionem legitimam insolubilis Matrimonii, significant etiam naturaliter insolubilem unionem. An deest verbum quo insolubilitas significetur? vel tam profanum est ut in celebratione Sacramenti non debeat proferri?

Bellarmin. 2. *Unio quam significat & efficit Sacramentum Matrimonii est non solum corporum, sed etiam animorum per veram & divinam charitatem.*

Protest. Veræ & divinæ charitatis unio debet esse inter omnes Christianos: quamvis igitur singulariter excerci debeat in conjuges, per conjugium ipsum tamen non magis vel significatur vel efficitur, quam per illam relationem quæ inter patrem & filium, aut Regem & abditos intercedit.

13. *Protest.* Sacramenta cetera consistunt in aliqua re acta, quæ applicatur extrinsecus suscipienti à Ministro: sed in Matrimonio nihil tale est. Præterea Sacramentum non potest conferri in absentes: sed Matrimonium inter absentes per procuratorem celebrari potest. Hoc est secundum Durand. argum.

Bellarmin. 1. *Non est de ratione Sacramenti in genere, ut consistat in aliqua re quæ extrinsecus applicetur.*

Protest. Verba sunt ipsius Bellarmin. de Missalib. 1. c. 22. *Commune est omnibus Sacramentis, ut ab alio denur, ab alio accipiantur.*

Bellarmin. 3. *Solum Matrimonium non consistet in applicatione alicujus extrinsecæ, quia constituitur in quodam contractu: quæ eadem est causa, cur non egeat alio Ministro præter ipsos contrahentes, cur inter absentes, & per procuratorem celebrari possit matrimonium; quæ in aliis Sacramentis locum non habent.*

Protest. Hoc perinde est, ac si Bellarmin. dixisset: quia Matrimonium consistit in eo quod nec est signum sacrum rationis, nec aptum natum est ut talem naturam induat. Circo multa ipsi desunt, quæ in Sacramentis veris inveniuntur. Sed 1. Melchior Canus loc. com. lib. 8. cap. 5. se disputat. Matrimonium sine Ecclesiæ ministro contractum, non esse Sacramentum. Nec audiendi (ait) sunt qui putabant virum ac feminam esse sibi vicissim sacramenti ministros. 2. Matrimonium inter absentes contractum, Cajet. egat esse sacramentum; eumque acriter defendit, Canus

loco citato : quia sic unus pro altero sacramentum sumeret , cum pro altero contrahit : & sacramentum absenti-
bus gratiam conferret. 3. Si nullius rei extrinsecæ applicatio fiat in matrimonio , tum nullius gratiæ collatio
ibi repræsentatur , & consequenter non est sacramen-
tum.

14. *Protest.* Si Matrimonium Sacramentum est , & gra-
tiam confert , tum majoris est gratiæ , quam continentia.
Hæc est tertia ratio Durandi.

Bellarmin. *Status continentia aliter est statu Matrimonii , & ma-
joris gratia , & meriti : Sacramentum tamen semper auget gratiam in
quocunque statu suscipiatur.*

Protest. Ut argumentum recte capiatur. ita debet for-
mari : Quod gratiam confert ut Sacramentum ex opere
operato , illud præstantius est voto continentia , quod ni-
hil tale præstat : sed Matrimonium non est præstantius
continentia voto , ex sententia Pontificiorum , ergo non
est Sacramentum conferens gratiam ex opere operato.
Ad hoc argumentum in verbis Bellarm. nihil responde-
tur , nisi forsan conclusio negetur.

15. *Protest.* Non baptizatus non est capax aliorum Sa-
cramentorum : sed non baptizatus est capax Matrimo-
nii : ergo Matrimonium non est Sacramentum est 5. Du-
randi.

Bellarmin. *Matrimonium infidelium non est ratum , nec omnino
insolubile , nec sacramentum.*

Protest. I. Distributio legitimæ matrimonii in ratum
& non ratum , solubile & insolubile , est merum com-
mentum. Cum Christus dixit *quicumque dimiserit uxorem ,
&c. Mat. 19.* non solos fideles intellexit. Lex naturæ non
respicit solos fideles. II. Pontificii concedunt , Matrimo-
nium infidelium *habere ratitudinem , ut illo statu in utroque
manente non possit solvi. Bonav. in 4. dist. 39. quest. 2.* Fidem
autem Christianam tollere ratitudinem legitimæ alicujus
contractus antecedentis , si quis diceret , habendus esset
saltem pro religionis Christi prævaricatore.

De materia, forma & Ministro Sacramenti Matrimonii.

16. Bellarm. *Si consideretur Matrimonium dum fit , verba
consensum exprimentia sunt materia & forma hujus Sacramenti : qua-
tenus determinant , forma , & quatenus determinantur , materia :
verba enim unius conjugis determinant verba alterius , & ab illis pa-
riter determinantur. Si vero consideretur Matrimonium jam factum ,
corpora seu persona conjugum sunt materia , & verba consensum expri-
mentia.*

mentia, forma. Conjuges autem ipsi sunt proprii hujus sacramenti ministri.

Protest. I. Ut una sit materia ex qua res fit, & alia ex qua res facta constat, nulla logica feret. *II.* Neque dividi potest unum & idem Sacramentum in transiens & permanens. *III.* Verba determinata non magis transeuntis naturæ sunt, quam verba determinantia. inepte igitur permanens materia fingitur, sine forma permanente. *IV.* Corpora conjugum neque sunt signa, neque causæ gratiæ, *V.* Si conjuges ipsi sint ministri proprii hujus Sacramenti, tum Ministri proprii Sacramenti dantur sine ulla vocatione, ordinatione, vel institutione; & Sacramenta multa celebrantur, Ministris eorum nihil tale vel intendentibus, vel cogitantibus. *VI.* Eadem materia, eadem forma, iidemque Ministri locum habent inter infideles, quorum matrimonium Bellarm. negat esse Sacramentum. Ex istis vero implicatis Bellarmini Meandris verissimum apparet, quod Canus observat: *In materia ac forma hujus Sacramenti, theologi sunt adeo inconstantes & varii, adeo incerti & ambigui, ut ineptus futurus sit, qui in tanta illorum varietate & discrepancia, rem aliquam certam, constantem, exploratam concitetur efficere. Concilium Florentinum de materia, forma, ministro sacramenti matrimonii præstitit nihil. Iam illa falsa esse & commentitia quis non videt, quæ juniores Theologi consinxerunt, ut civilem humanumque contractum Christi & Ecclesiæ sacramentum esse tuerentur? quæ quidem pleraque infidelibus valde nugatoria sunt. fidelibus parum solida.* loc. lib. 8. cap. 5.

De Matrimonii firmitate.

17. Bellarm. Paulus 1. Cor. 7. non tantum permittit conjugii deserto ab infideli, aliud Matrimonium inire, sed etiam permittit simpliciter, dimittere infidelem etiam si cohabitare velit.

Protest. Contra simpliciter monet Apostolus vers. 12. 13. de conjugate volente cohabitare: ne enim demittito. Bell. solum consulit, non præcipit.

Protest. I. Respondet Apostolus ipse vers. 17. ita in Ecclesiis omnibus constituto *ἡ ἀποστολική*. Christus Matth. 5. & 19. non consulit tantum, sed præcipit: homo non separet: qui dimiserit uxorem, &c.

Bellarmin. Christus loquitur de Matrimonio inter fideles: Paulus autem de Matrimonio contracto inter infideles.

Protest. I. Christus Matth. 5. interpretatur legem moralem, qua omnes homines tam infideles quam fideles tenentur, cap. etiam. 19. loquitur de eo quod fuit à principio, legem igitur naturæ explicat, quæ ad omnes

T t 7

mortales

mortales spectat, non solos fideles. 2. Eadem ratione solvi posset vinculum Matrimonii propter hæresin, quæ ipsa est species infidelitatis.

Bellarmin. *Alia est ratio: quia Matrimonium post baptismum contractum est Sacramentum.*

Protest. Si in hoc sit totum discrimen, tum certe non fundatur nisi in fictione mendicata.

18. Bellarm. *Matrimonium fidelium ratum, non autem consummatum solvi potest quoad vinculum, per ingressum in religionem.*

Protest. Bellarm. hoc affirmat: sed neque hic, neque de Monachis lib. 2. cap. 38. ubi istam quæstionem tractat, vel unum Scripturæ testimonium obtendit ad hoc tam peregrinum dogma confirmandum.

19. Bellarm. *Matrimonium fidelium consummatum solvi potest quoad thorum, & cohabitationem, multas ob causas.*

Protest. I. Hæc sententia male colligitur ex I. Cor. 7. II. ubi agit Apostolus de injusta discessione.

Bellarmin. *Si Apostolus ibi ageret de separatione illicita ob leves causas, non daret conjugibus optionem, ut post separationem aut innupta manerent, aut viris suis reconciliarentur. sed simpliciter præceperet, ut viri reconciliarentur.*

Protest. Neque dat separatæ conjugi optionem inter ista duo, sed simpliciter præcipit, ut maneat innupta donec reconciliaretur: illa enim disjunctio maneat innupta, aut viro reconciliator, non indifferentem relinquit electionē, sed excitat ad reconciliationem quærendam per illud incommodum quod ex ejus neglectu sequeretur.

Protest. 2. Christus Matth. 5. & 19. nullam causam dimissionis præter fornicationem admittit.

Bellarmin. 1. *Sententia Domini limitanda est ad matrimonia contracta inter Fideles.*

Protest. Limitatio ista fuit antea satis explosa.

Bellarmin. 2. *Intelligenda est sententia Domini de dimissione ratione criminis, non ratione majoris perfectionis adipiscendæ.*

Protest. Sensus igitur erit, quod propter alia crimina præter fornicationem, uxor non sit dimittenda, sed tamē absque ullius criminis vel reatu vel suspitione possit dimitti.

Bellarmin. 3. *Dominus excepit solam fornicationem. 1. Quia sola fornicatio est propria ratio solutionis Matrimonii. 2. Quia loquebatur de dimissione perpetua. cujus nulla est causa nisi fornicatio.*

Protest. Causa propria non debet excipi sola, si aliæ essent causæ communes ejusdem effecti. Distributio autem illa divortii legitimi, in perpetuum, & temporarium, est ad placitum ficta, non in Scripturis fundata.

Protest. 3. Dimissio absque fornicationis causa, ob-

ject pe-

est periculis fornicationis sine justa causa.

Bellarmin. *Quando justa est dimissio, periculum fornicationis cui obijciatur dimissus, dimittenti non imputatur.*

Protest. Non dimissus tantum, sed & dimittens obijciatur huic periculo. Neque tamen justa potest esse causa quinquam hoc modo exponendi periculo fornicationis, præter fornicationem, quia alia pericula possunt aliis rationibus caveri.

Protest. 4. Divortium quoad thorum & cohabitationem non permittit, ut vinculum Matrimonii maneat saluum, quo obligantur conjuges ad officia mutua.

Bellarmin. *Vinculum conjugale est obligatio quadam, qua vir ita efficitur maritus unius femina, ut non possit esse alterius illa vivente; & vicissim femina ita fit uxor unius.*

Protest. Quæstio adhuc manet, quale sit vinculum affirmativum mariti erga uxorem, & uxoris erga maritum. Vinculum conjugale non est mere negativum. Qui igitur tollunt officia omnia matrimonii propria, tollunt etiam (quantum in ipsis est) vinculum obligans ad illa officia præstanda.

Quæstio præcipua ad firmitatem Matrimonii spectans est, an Matrimonium fidelium consummatum, solubile sit quoad vinculum, propter fornicationem? Pontificii negant, nos affirmamus.

Argumenta Bellarmini.

20. Bellarm. *Mat. 5. Verba illa: qui dimissam duxerit, adulterat, vel universe accipienda sunt, vel cum exceptione, nisi ob fornicationem, si universe, tum qua dimissa est propter fornicationem, non est dimissa quoad vinculum: si cum exceptione fornicationis, tum melior est conditio fornicaria, quam innocens & casta mulieris dimissa.*

Protest. I. Propositio illa cornuta, tertii cornu defectu laborat: neque intelliguntur illa verba universe de omni dimissa, neque cum exceptione fornicationis, sed de temere dimissa absque causa fornicationis, neque excepta, neque inclusa fornicaria dimissa. *In hoc textu* (ait Cajetanus) *nihil disponitur de dimissa ob fornicationis causam, neque de ducente ipsam.* II. Si exceptio illa admitteretur, non sequeretur inde tamen, conditionem fornicariæ, meliorem esse quam castæ, nisi prius concedatur, laicos omnes apud Pontificios in meliore loco esse quam clericos, & prostibula publica, quam innocentes matronas à maritis suis dimissas, quia illis, non his matrimonium inire licet

21. Bellarm. *Mat. 10. & Luc. 16. Qui dimittit uxorem.*

Ans ducit

aut ducit dimissam, sine ulla exceptione dicitur machari.

Protest. Loca ista debent exponi ex *Matt.* 19. ubi habetur exceptio fornicationis.

Bellarmin. 1. *Euangelista nunquam ita quidquam omittunt, ut sententia reddatur falsa.*

Protest. 1. Sententia illa non redditur falsa, quæ intelligi debet cum exceptione alibi expressa, tunc omnes comminationes, quæ sine exceptione, resipiscentiæ disertis verbis expressæ in aliqua parte Scripturæ proponuntur, essent sententiæ falsæ. II. Responsio quæ illis verbis quibus proponitur, vera est, quamvis non in maxime generali sensu quo per se possint capi, in illo tamen sensu, qui quæstione proposita limitatur, non est sententia falsa. sed talis fuit ista responsio apud Marcum, ubi quæstio proponitur de repudiis permissis leves ob causas. Eodem etiam modo intelligenda sunt verba *Lucæ*: quia nulla fuit controversia mota, an liceret dimittere fornicariam uxorem.

22. *Bellarmin.* *Rom.* 7. *Mulier qua vivente viro fuerit cum alio viro, vocabitur adultera.*

Protest. Recte respondet *Cajetanus*: *Adverte caute lector. quod hac Pauli verba intelliguntur regulariter: secus vero in casu. Paulus enim legis regula utitur, tacens ejus exceptiones casuales.*

Bellarmin. 1. *Verba sunt plana: & Apostolus nunquam addidit aliquam exceptionem.*

Protest. 1. Verba sunt alia in Scriptura, quæ sunt æque plana, quibus Apostolus non addidit exceptiones quas admittunt. hujus generis sunt illa: *1. Cor.* 9. 7. *Quis militat propriis stipendiis unquam? quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? quis pascit gregem, & de lacte gregis non edit?* & *2. Tim.* 2. 4. *Nemo qui militat implicatur hujus vitæ negotiis, ut ei placeat, à quo delectus est miles.* 2. Bis tantum usurpat ista verba *Paulus.* *Rom.* 7. & *1. Cor.* 7. 39. in quo utroque loco non docetur proprie qualis sit firmitas Matrimonii, sed illa quam regulariter habet, discretive, & in priore etiam loco comparative introducit ad alius rei illustrationem. Nullam igitur justam occasionem habuit illam regulam accurate limitandi. Neque fuit Apostoli, ansam quamlibet arripere limites bene notos, de quibus nulla controversia movebatur, sollicite describendi.

Bellarmin. 2. *Paulus Rom.* 7. *probat veterem legem obligasse usque ad abrogationem aut mortem legis, quia uxor obligatur viro usque ad mortem ejus.*

Protest. Scopus Apostoli, non fuit probare obligationem legis, sed illustrare exemptionem Christianorum à lege, quæ jam quoad ipsos fuit quasi mortua non obstante obliga-

obligatione præcedente, similis matrimonii, cujus ordinarium terminum ostendit fuisse mortem.

23. Bellarm. I. Cor. 6. 11. *Argumentum habemus plane insolubile, Agitur enim ibi de muliere, non quæ discesserit sine iusta aliqua causa, quia Paulus permittit ejus separationem, sed quæ ex iusta divortii causa discessit illa tamen non potest alteri nubere ergo.*

Protest. Insolubile hoc argumentum & invicta demonstratio, sicut cap. 14. vocatur, ejusdem apparebit esse cum cæteris, levitatis, si bene expendatur. Nam I. Apostolus loquitur de muliere quæ discesserit contra præceptum Domini vers. 10. & proinde de illa quæ discesserit sine iusta causa. II. Apostolus non permittit mulieri de qua agit, manere separatam. Disjunctio illa: *maneant innuptæ, aut viro suo reconciliator*, non magis probat permissionem indifferenterem, quam illa Apoc. 3. 15. *utinam frigidus esses aut fervidus*. Apostolus certe non solebat dispensare contra præceptum Domini, hoc proprium est Antichristi. hoc autem vers. 10. affirmat Paulus esse mandatum Domini: *Vxor à viro ne se ipsa separato*. Respondet Bellarm. cap. 14. *Apostolum vers. 10. agere de injusta discessione, & vers. 11. de iusta*. Sed ista tortura textus non est ferenda. *Ne se separato: si se separavit* oppositionem inter sese habent manifestam: & proinde eadem separatio necessario debet intelligi utrinque: eadem autem non est separatio iusta & injusta. Conjunctivas etiam illas particulas *et* & *quod si*, alteram partem contradictionis eandem rem affirmantis & negantis notare apparet ex earum & similium usu in eodem capite occurrente. vers. 9. 15. 28. 36. & 39.

24. Bellarm. *Matrimonium fidelium. signum est conjunctionis Christi cum Ecclesia. At illa unio indissolubilis est: igitur & vinculum conjugale indissolubile est.*

Protest. I. Non tantum fidelium sed & infidelium matrimonium legitimum est signum vel simile analogiā liquam habens Christi & Ecclesiæ conjunctionis. Hæc igitur obiectio non minus impugnat solubilitatem Matrimonii infidelium, quam Bellarm. defendit, quam fideiū. II. Unio etiam capitis cum corpore, vitis cum palmitibus, &c. simili modo adhibentur ad unionem illam Christi cum Ecclesia significandam: an igitur homicida causam capitis agens, audiendus esset, si diceret: capitis conjunctio cum corpore, similis est conjunctioni Christi cum Ecclesia, Ephes. 4. sed Christus ab Ecclesia non debet separari: ergo nec meum caput à corpore meo securi iustitiæ debet separari? An ferendus esset hortulanus, si palmites vitis non auderet amputare, quia conjunctionem Christi cum Ecclesia declarant? III. Christus ab illa

ab illa Ecclesia cui vere coniungitur ut sponsus, nunquam separatur quoad thorum & cohabitationem: hæc tamen Pontificii separant conjuges ob varias causas. I V Pontificii dum negant perseverantiam sanctorum essentiam, docent conjunctionem inter Christum & Ecclesiam esse solubilem. V. Ecclesiam externam (quam Bellarm. intelligit) cum adultera evadit, Christus sæpe deserit, & semper ex iustitia deserere potest.

Bellarmin. I. *Fidelibus spiritualiter fornicantibus non propterea licet mutare Deum.*

Protest. Sophisma magis insanum Bellarm. nunquam deliravit. Nam I. Deus unus est, cui fas est hominibus ullo tempore spiritualiter coniungi. II. Deus nulla injuria fornicantes homines affecit, ut propterea ab illis licite desereretur.

3. Bellarm. 2. *Deus non ita abjicit fornicantes fideles, ut nolit reconciliari.*

Protest. Imo vero aliquando ita eos abjicit ut nolit reconciliari: & ex iustitia semper possit reconciliationem ipsis negare.

25. Bellarm. *Si licitum esset aliud Matrimonium, injuria afficeretur proles, per vitricum, & novercam.*

Protest. I. Hac ratione injusta esset lex Dei, quæ adulteros, & adulteras morte plectit Lev. 20. Secundæ nuptiæ essent plane damnandæ. Separatio à thoro, & mensa, fieret etiam cum injuria prolis. II. Incommodum vitrici, aut novercæ honestæ, non est comparandum cum illa calamitate quæ à patre aut matre in fornicatione vivente solet proli creari.

26. Bellarm. *Si esset licitum ejusmodi conjugium vivente altero conjugē, aperiretur aditus infinitis repudiis, etiam injustis.*

Protest. Nihil magis quam aperitur aditus homicidiis, quia post mortem alterius conjugis, conjugium novum ab ipsis Pontificiis licitum habetur.

27. Bellarm. *Si liceret innocenti parti aliud Matrimonium contrahere, liceret etiam nocenti: & sic commodum ex peccato reportaret, imo sæpe viri dedita opera adulterium committerent, ut possint ab uxoribus suis liberari.*

Protest. I. Aliā est ratio partis nocentis, quam est innocentis. Deus illud statuit in adulteros, Levitic. 20. 10. quod si executioni mandaretur, solveret statim istum nodum, & compesceret impetum ruentium in adulteria ex spe novarum nuptiarum. II. Si quod commodum ex peccatis incuria Magistratum videantur homines aliquando reportare, totum illud est maledictum & exitiale fruenti.

28. Bellarm.

28. Bellarm. *Apud Ethnicos, ubi morum disciplina vigeat, illa fiebat repudia.*

Protest. Quia scilicet vel nulla ibi committebantur adulteria, vel commissa morte plectebantur.

Argumenta nostra.

29. *Protest.* Vnum illud est instar omnium: Christus Mat. 5. & 14. dimissionem conjugis quoad vinculum ias ob causas vetans, disertis verbis excipit causam fornicationis, ergo voluit posse dimitti uxorem quoad vinculum, in causa fornicationis.

Bellarmino. 1. *Christus non loquitur de dimissione quoad vinculum, sed solum quoad iherum, quando concedit dimissionem in causa fornicationis.*

Protest. Respondet Cajetanus in Mat. 19. De totali dimissione erat sermo. Vxorem dimittere, absque additione aliqua, significat non dimittere secundum quid (puta quoad iherum) sed simpliciter absolute, quod est dimittere totaliter: constat etiam de dimissione soluta motam esse questionem à Pharisæis, & loqui Moysen.

Bellarmino. 1. *Concedo Pharisæos de dimissione quoad vinculum interrogasse: sed nego Dominum de eadem respondisse.*

Protest. Ergo non satisfecit Dominus propositæ questioni.

Bellarmino. 3. *Neganda est consequentia. Nam cum in dimissione perfecta, quæ est quoad vinculum, duo contineantur, dimissio unius, potestas ducendi aliam, Dominus hæc duo separavit, ac unum quæ concessit, dimissionem videlicet cum restrictione ad causam fornicationis, alterum vero omnino sustulit.*

Protest. I. Dominus aperte copulavit illa quæ Bellarmino cit eum separasse: qui dimiserit, & aliam duxerit. II. Ex hoc etiam copulatione apparet, Dominum de illa dimissione loqui, quæ potestatem facit aliam ducendi; & dimissionem concedendo, concessisse simul eam potestatem. III. Copulantur ab altera parte, (dimittere & ducere) eo qui dicitur Mœchari: ergo etiam copulantur in illa parte quæ per exceptionem fornicationis removet crimem mœchationis.

Bellarmino. 4. *Si sic exponamus verba: qui dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, ille bis mœchatur, dimittendo, & ducendo; tum à contrario sensu inferendum est: er- qui propter fornicationem dimittit uxorem, & aliam ducit, non chatur bis, dimittendo & ducendo, sed tantum semel, ducendo: & est verissimum.*

Protest. Quomocunque exponantur verba, modo mœchationis affirmatio ab uno parte relinquatur, necess- est ut mœchationis etiam negatio, in exceptione con- tradicente

tradicante contineatur. Quum autem constet, vim & emphasim assertionis affirmatæ non esse in multiplicitate peccati dimittentis, & ducentis, sed in ipso peccato; sequitur etiam exceptionis negatæ vim, & emphasim non esse in multiplicitate peccati, sed in peccati negatione.

Bellarmin. 5. Illa verba: nisi ob fornicationem, non exceptivè sed negative sunt accipienda. Negat Dominus licitam esse talem dimissionem, sine causa fornicationis, sed non licit esse licitam, si ad causam fornicationis, affirmatur adulterium ejus qui uxore dimissa extrinsecus causam fornicationis aliam duxerit: sed nihil dicitur de eo, qui duxerit aliam, priore dimissa ob fornicationem.

Protest. I. Versio vulgata (quæ Pontificiis est authentica) affirmat his verbis exceptionem contineri Mat. 5. dum eundem sensum sic reddit: *excepta causa fornicationis* particula etiam qua utitur Mat. 19. (*nisi*) est conjunctio exceptiva. II. Eadem conjunctio est connexiva: partem igitur consequentem propositionis connectit ex antecedentis conditione: & proinde non potest explicari per *sine causa* adverbialiter, & negative, respectu parti antecedentis tantum. III. Hæc negatio ex sententia Pontificiorum est superflua. Non enim eum solum mœcham docent, qui sine causa fornicationis, sed etiam eum qui ex hac causa dimittit unam, & aliam ducit.

Bellarmin. 5. Quamvis illa particula *ἢ* & *καὶ* saepe accipiantur exceptivè, possunt tamen aliter accipi: sic *ἢ* μὴ Apoc. capit. 20. versu quarto, & 21. 27. accipitur adversative.

Protest. I. Nunquam aliter accipiuntur istæ particulae, quam exceptivè, quando generali regulæ interseruntur. II. Minus proprius, & minus frequens est usus hujus particulae, *nisi*, in sensu adversativo. III. In usu ille adversativo, contraria semper asseruntur de oppositis: ut Apoc. 9. 4. *Arbores non ledentur, sed homines ledentur.* & Apoc. 21. 27. *Impuri non intrabunt in novam Ierusalem, sed qui scripti sunt in libro vitæ intrabunt in novam Ierusalem.* Eodem igitur modo, Matth. 19. si adversative accipiat, *nisi*, hæc debet esse oppositio: *qui dimiserit uxorem & aliam duxerit, sine causa fornicationis mœchatur, sed qui dimiserit propter fornicationem, & aliam duxerit non mœchatur.* Hæc autem oppositio non minus confirmat sententiam nostram, & contrariam refellit, quam exceptio maxime plena.

Bellarmin. 7. Etiam si in testimonio Matt. 19. vox, *nisi*, accipiat, exceptivè, tamen poterit esse exceptio negativa, quia scilicet de causa fornicationis nihil in præsentia determinatur, aut sufficiat excusare adulterium in alia ducenda necne?

Protest. Extremus iste sophisticæ hujus litigationis halitus cæteros videtur fœtore superare: Nam I. exceptio

ceptio semper generali regulæ, vel propositioni specialiter contradicit: debet igitur necessario determinare aliquid contrarium illi quod in generali regula vel propositione determinatur. I I. Præteritio determinationis huius aut illius rei, non facit exceptionem nisi ab illa determinatione: sed nisi Matth. 19. 9. exceptionem facit non ab illis verbis: *dico autem vobis*, quæ determinationem notant, sed à dimissione illicita, sicut lectori cuilibet verbis ipsis aperte demonstratur. Candidam { hoc in loco } confessionem habemus Cajetani: *Si argens objeceris verba Iesu non esse superflua, & propter exceptionem fornicationis aliquid significare diversum ab aliis causis; fateor sic esse. Et si in istis, illud diversum nihil aliud esse, nisi quod propter fornicationem dimittens uxorem, & aliam ducens, non machatur, respondeo sic sonare textum secundum planum literæ sensum. Intelligo igitur ex hac lege, licitum esse Christiano, dimittere uxorem ob ipsius fornicationem, & posse ducere aliam: salva semper Ecclesiæ definitione.*

C A P. III. De Impedimentis Matrimonii.

Quæstio prima est, an ad essentiam Matrimonii requiratur ex ordine consensus parentum, qui potestatem habent in contrahentes. Pontificii negant, nos affirmamus.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Esau duxit uxores in vitis parentibus, Gen. 26. nec tamen Isaac ea conjugia irritavit.*

Protest. Consequentia est ridicula: Isaac ista conjugia de facto non irritavit, ergo de jure non licuit ipsi eadem irritare.

2. Bellarm. *Iacob duxit duas aut tres uxores, parentibus omnino insciis.*

Protest. Iacob acceperat potestatem ducendi quam vellet à filiabus Labanis Gen. 28. quoad nuptias igitur non nanebat postea in patris potestate hoc ergo exemplum non est ad rem.

3. Bellarm. *Filius licet patri obedientiam, & reverentiam debeat, tamen quando usum liberi arbitrii habet, liber est, & sui juris, non minus quam pater, in his quæ ad statum vitæ pertinent.*

Protest. Libertas quoad statum vitæ non tollitur, sed dirigitur auctoritate paterna.

4. Bellarm. *Conjugium servorum in vitis dominis, firmum ac ratum*

ratum esse, Theologi recte docent. Sed major servorum est subiectio a domino, quam filiorum ad parentes.

Protest. I. Scholastici hoc docent de servis, sicut Bonaventura in 4. d. 26. disertis verbis fatetur, secundum iuramentum, id est, Pontificium: annon hæc est egregia probatio? *II.* Quamvis major sit subiectio servorum, quam filiorum, quoad modum, non tamen quoad obligationem. *III.* Consensus parentum requiritur non tantum respectu subiectionis, sed & ratione conjunctionis, vel unionis liberorum erga suos parentes, quæ major multo est, quam servorum erga suos dominos.

Argumenta nostra.

5. Protest. Exod. 34. Deut. 7. Ier. 29. & 1. Cor. 7. præceptum de Matrimonio filiorum parentibus potius datur, quam filiis. *Filiam tuam non dabis, nec filiam accipies filio tuo, &c.*

Bellarmin. *Ad hæc Testimonia nihil opus est respondere, cum non minime negemus, ad parentum curam & providentiam, filiorum conjugia maxime pertinere.*

Protest. Vel maxime tamen opus est ad hæc testimonia respondere. Si enim verum esset, quod Bellarm. docet solo consensu parentum, matrimonium inter filios celebrari non posse sed solum consensum filiorum ad matrimonium firmum ac ratum efficiendum sufficere, tum certe maxime consentaneum fuisset ut præceptum de matrimonio filiorum, filiis potius quam parentibus daretur.

6. Protest. Exod. 22. & Deut. 22. permittitur arbitrio patris, an stuprator filię suæ accipiat eam in uxorem necne.

Bellarmin. *Non agitur ibi de Matrimonio jam contracto, sed de futuro, causa stupri præcedentis.*

Protest. I. Agitur in genere de omni seductione puellæ ad concubitum: si quis pellexerit virginem & cubaverit cum ea: non est autem credibile, nullam unquam puellam Israëliticam ita pellectam fuisse, ut contractus aliquis in futurum verbis temporis præsentis intercesserit. *II.* Puella stuprata non amittit jus suum de statu vitæ libere eligendo, & tamen sine consensu patris matrimonium ejus cum stupratore non esset ratum, idque solummodo propter defectum consensus patris. Defectus igitur consensus patris matrimonii contractum irritum facit. *III.* Pater non minorem potestatem habet in filiam virginem quam in stupratam: virgo igitur non potest nubere sine consensu patris.

7. Protest. Promissionem filię Deo factam potest pater ir-

er irritare, Num. 30. ergo multo magis promissionem homini factam de conjugio.

Bellarmin. *Lex illa de filiabus determinat, quæ adhuc non pervenerunt ad pubertatem, sed sunt in domo parentum, & in ætate puellari.*

Protest. I. Recte respondet Cajetanus, in illum locum: Non dicitur hoc ad significandum ætatem inhabilem nuptiis, ante annum duodecimum, sed ad differentiam viduæ ad domum patris suæ reversæ, si enim dixisset, mulier in domo patris sui, & non addidisset ætatem puellarem, fuisset comprehensa etiam mulier vidua, reversa ad domum patris, vel etiam mulier conjugata, manens in domo patris: sed copulando utrumque (videl. in domo patris, & in ætate nubili) exclusit hujusmodi ambiguitates. II. Subjectionem, non ætatem respici, in illa lege apparet manifeste ex eo, quod similis ratio statuatur mulieris conjugatæ, vota scilicet ejus posse a marito irritari, vers. 8.

De impedimento cognationis, quæstio una est; an præcepta illa omnia quæ de gradibus prohibitis habentur Lev. 18. jure divino obligent Christianos? Pontificii negant, nos affirm.

Argumenta Bellarmini.

8. Bellarm. Lev. 20. *Conjugia in quibusdam horum graduum morte puniuntur, & in quibusdam pena levior. Conjugia igitur in quibusdam gradibus prohibentur jure natura, & in aliis jure positivo proprio Israelitarum.*

Protest. I. Diversitas ista pœnarum non potest ex textu demonstrari. II. Si concedatur diversitas pœnarum, non inde sequetur diversitas juris quod conjugii illis violatur, sed graduum tantum violationis. Non enim omnia peccata in legem moralem, vel naturalem admittuntur iisdem pœnis coercerentur.

9. Bellarm. *Habemus exempla non pauca Sanctorum, qui antequam lex ista daretur, in gradibus Levit. 18. prohibitis, connubia inierant: hoc autem nunquam fecissent, si illa præcepta semper obligassent.*

Protest. Eodem plane modo sequitur polygamiam plurimum uxorum simul, non repugnare juri naturæ; quod tamen Bellarm. cap. 10. fuse probat.

10. Bellarm. *Si omnia illa præcepta Levitici de gradibus, jure natura constituta essent, tum intra eundem gradum omnia matrimonia essent illicita. Sed Moses quædam conjugia prohibuit, & quædam permisit in eodem gradu.*

Protest. Assumptio non potest ulla ratione probari.

11. Bellarm. *Si illud quod Lev. 18. habetur, de fratris uxore non ducenda, sit juris naturalis, tum lex altera Deut. 25. de vidua fratris*

fratris primogeniti sine liberis defuncti, à proximo fratre ducenda, esse contra jus natura. Sed hoc non est admittendum: ergo nec illud.

Protest. Lex illa Deut. 25. fuit contra jus naturæ secundarium, a quo exceptionem illam fieri a juris auctore nihil est quod vetat,

Bellarm. 1. *Exceptio illa est judicialis, ergo & lex, à qua fit exceptio, est judicialis.*

Protest. Lex judicialis a Deo posita, exceptionem facere potest a lege Dei morali, est enim determinatio quædā legis morales ab auctoritate summa profecta.

Bellarm. 2. *Quod est intrinsece malum, non potest per ullam circumstantiam fieri bonum.*

Protest. Auctoritas Dei, non est circumstantia, sed anima legis.

12. *Protest.* Deus Levit. 18. & 23. pronunciat se Gentes puniendum propter omnia illa conjugia quæ ibi prohibentur, quales etiam conjunctiones in ipsis Gentibus vocat abominationes. Ergo præcepta illa de gradibus cognationis, non sunt judicialia (quibus Gentes non tenebantur, præsertim antequam lata fuerunt) sed moralia & naturalia,

Bellarm. *Omnia illa præcepta fuerunt naturalia aliquo modo, nimirum si sine circumstantiis honestantibus accipiantur. Gentes igitur quæ sine ullo defectu miscebantur consanguineis, peccabant in singulis contra jus natura.*

Protest. I. Circumstantiæ illæ, quæ hujusmodi matrimonia ex ordine cohonestant, nusquam in lege explicantur. II. Apud Pontificios unica circumstantia sufficiens ad ista matrimonia honestanda, est commodum Pontificis Romani, dispensationem eliciens ab ipso qui ut Bonaventura in 4. distinct. 42. non erubescit affirmare, amplioris habet potestatem super spiritualia, quam Reges terræ, & Imperator habet super temporalia. Huic autem circumstantiæ ut latissimus pateat campus, contraria plane ratione fines ejus extendere visum est Papæ: nam plerosque gradus a Deo prohibitos ille dispensabiles esse pronuntiavit; & tamen plures multo gradus prohibuit ipse, ut dispensandi materia & rem faciendi occasio nunquam deesse possit.

Tomis tertii Finis.

BELLARMINVS
ENERVATVS,
SIVE

Disputationes Anti-Bellarminianæ,

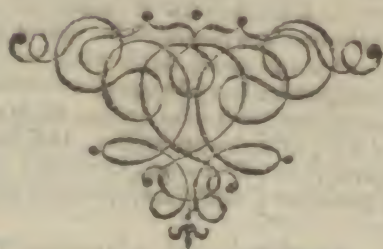
in Illustri Frisiorum Academia, quæ est
Franekeræ, publice habitæ

A

VILIELMO AMESIO,
Theologiæ Doctore.

TOMVS QVARTVS.

Ab Auctore recognitus & auctus.

LONDINI;
apud HUMFRIDVM ROBINSON.
MDCXXXII.

Nobilissimis & Amplissimis viris,

D. IOHANNI SAEKMA,
SENATORI.

D. HOBBO AB AYLVA,
PRÆTORI.

D. SVFFRIDO HANIA,
SENATORI.

D. IOHANNI NY S.
SENATORI.

Academiæ Frisiorum, quæ est Franekeræ, non nomine
tenus, sed reipsa, Curatoribus, Dominis
& Patronis suis observandis.

Vobis curæ, & cordi est Academia nostra, non eo usque tantum, ne
quid detrimenti capiat; sed ut augeatur indies. Professoribus ido-
neis, quos non aliena fiducia, sed vestro præcipuo iudicio censere; ut
in disciplina resituta, & confirmata; Academia viciniis exemplo sit non
contemnendo; ut in studiorum ratione, Ecclesia habeat, de quo plurimum
possit sibi mei sperare, ut denique omni ex parte sit ornata, florens felix.

In nobis igitur flagitium esset, non omnibus modis adiri, ut investigatis,
curam & vigilantiam istam vestram condigne à nobis assequari, & ut ad fi-
nem optatum perveniat, cum omni vigilione observari, & promoveri.

Ab hoc animo provenit, quod disputationes istas, alias forsitan haud ma-
gni facientias, sedulitatis tamen illius, quæ vobis est in pretio, testes quos in
promissu habuit optimos, coram vobis volui comparere.

Agitur in ipsis, de ultima parte Theologiæ (de natura, peccato, gratia
quam Ecclesia perturbatores ab ortu Pelagii, maxima vi, cum maxima ani-
marum hominum seductione vexarunt, & corruerunt. Voluissem igitur, si
fieri potuisset, accuratius & prolixius controversias istas tractare, præsertim
propter consanguinitatem illam quam habent cum Belgicis turbis.

Sed Bellarminus hic (sicut callidum & veteranum Sophistam decuit) tan-
quam canis ad Nilum bibit & fugit: & mihi legem imposueram, ipsi
vestigia tantum prementem, idque breviter, in gratiam & usum eorum, qui pro-
lixioribus ejus impugnatoribus non sunt legendis. Vereor igitur, ne quarundam
rerum explicatio nimis vileatur curâ. Sed causam jam dixi, quam & alius
& vobis (Amplissimi Domini) imprimis probatum iri cupio & spero.

Deus vos magis magisque Spiritu suo auctos, & benedictione cumulat:
tum universæ Reipublicæ, & unius regionibus, tum huic Academia nostræ
quam diutissime conservet oro, & rogo. Franekeræ 3. Calend. Octobris
anno Incarnationis Dominicæ, millesimo, sexcentesimo, Vigesimo sexto.

Amplitudinum vestrarum cum omni observanti-
additissimus

GVILIELMVS AMESIVS.

TOM. 4

TOMVS IV. LIBER PRIMVS.
DE GRATIA PRIMI
HOMINIS.

CAP. I. *De statu questionis.*

T H E S I S I.

C Vriosa Pontificiorum quorundam ingenia, varias quæstiones excogitarunt, de statu & conditione hominis primi ante lapsum. Magister Alexander Avenensis, & Bonaventura, cum multis aliis, contendunt, Adam creatum fuisse in puris naturalibus, absque gratia. Illi volunt eum creatum fuisse cum dono gratuito justitiæ originalis, sed absque gratia gratum faciente, quam tamen accepit ante lapsum. Thomas vero cum suis discipulis, defendere videtur, creatum fuisse hominem in gratia gratum faciente. Disputant etiam acerrime, de differentia inter justitiam originalem, & gratiam gratum facientem, utrum sit realis, vel rationis tantum. Bannes in 1. 2. q. 95. Non desunt denique inter eos, qui distinctionem omnem tollunt, inter naturam puram, & naturam justitia originali ornata. *Intelligunt, (inquit Medina 1. 2. q. 8. a. 2.) Doctores quidam per hominem constitutum in puris naturalibus, hominem constitutum in natura integra, cum dono vigore sanante naturam, adeo, ut in bono, & officio virtutum posset permanere, & perseverare si vellet: quæ sententia sine dubio videtur à Augustini. Bellarm. cæteras omnes quæstiones præmittens, ultimam istam sententiam suscipit exagitantem, revera contra alios Pontificios, sicut cap. ostendit: quæ enim, quod nos decemus, ex unico Dominico à Soto accepimus, quæ contrarium scripsit S. Thomas, cum cæteris probatisribus auctoribus, ut quidam viri alicui insigniter eruditi censent, sed aucupio verborum tribuit eam nostris, qui inter a Scripturæ, & modestiæ limites manentes, ab istiusmodi quæstionibus quantum fieri potuit, religiose semper abstinerunt. causam ipsemet declarat cap. 1. quia nostri luctam carnis adversus spiritum, vere ac proprie peccatum esse definiunt, & proinde justitiam, quæ istam rebellionem tollit, ad naturalem hominis integritatem pertineret. Hic igitur est genuinus controversæ status, quæ spectat ad nos, an illa rectitudo, quæ luctum carnis adversus spiritum excludit, sit homini integritati naturalis necne. Nos affirmamus, Bellarm. negat.*

Attendere tamen operæ pretium erit ad explicationem illam quam adhibet Bellarminus.

2. Bellarm. *Homo naturaliter constat ex carne & spiritu, ex quorum diversis, vel contrariis propensionibus, ad bonum scilicet corporale & spirituale, in uno & eodem homine pugna quadam existit, & ingens bene agendi difficultas.*

Protest. I. Homo integer, constat naturaliter, non ex illa carne quæ spiritui adversatur; sed ex illa quæ spiritui subicitur, & subordinatur, sancta quadam harmonia. II. Propensio spiritus corpori conjuncti, ex ordine naturæ, non tantum est ad bonum spirituale, sed etiam ad corporale naturæ consentaneum: & corporis propensio est ad spiritus ministerium, etiam in spirituali bono quærendo: propensiones igitur spiritus & corporis, in homine integro non sunt contrariæ. III. Pugna carnis adversus spiritum, nullum locum habet in homine experti inimicitiae omnis adversus legem Dei. IV. Non est difficile naturæ integræ, agere congruenter naturæ suæ, id est, bene agere.

3. Bellarm. *Deus ut remedium adhiberet huic morbo, seu languori natura, addidit homini justitiam originalem, qua veluti aurei fræno pars inferior, parvi superiori, & pars superior, Deo facile subiecta contineretur.*

Protest. I. Iustitia addita est homini, ut perfectio naturæ perficiendæ. II. Morbus, & languor non possunt naturæ integræ attribui, sine contradictione. III. Homo integer non magis fræno, quam calcaribus indigebat.

4. Bellarm. *Naturalis dici potest justitia originalis. I. Quatenus habebatur à nativitate. 2. Quatenus naturam perficiebat & ornabat. 3. Quatenus naturam juvabat in operibus naturalibus: seu non tanquam pars natura, aut fluens à principis natura.*

Protest. Neque dicimus nos justitiam fuisse vel essentiali partem naturæ physicæ, aut physico modo ex ejus principis fluere, sed conditionem esse moralem, naturæ illi debitam, quæ ad juste operandum fuit creata.

5. Bellarm. *Reclitudo illa fuit donum ita supernaturale, ut non magis differat status hominis post lapsum Adæ, à statu ejusdem in prioris naturalibus, quam differt spoliatus à nudo.*

Protest. Homo igitur per peccatum (secundum Bellarm.) spoliatus est externis vestibus tantum, non interna vita & virtute.

CAPVT II.

Argumenta Bellarmini.

I. Bellarm. Gen. 3. *Pulvis es: id est, ex natura tua pulvis eras, mortalis, fragilis, doloribus, laboribus obnoxius.*

Protest. Agitur ibi de natura tantum corporea, quoad materiale ejus principium, non de tota natura, cum morali ejusdem perfectione. Hæc igitur ne tantum quidem habent momenti, in quæstione nostra, quantum habet pulvisculus tenuis, in magna bilance.

2. Bellarm. Psal. 8. *Miratur Phropheta hominem fere Angelis aequatum.*

Protest. Et jure quidem: nam observavit v. 4. cælos, lunam, stellas, &c. ostendere gloriam & majestatem Dei tantam esse, ut nulla causa appareat, cur ille rationem aliquam haberet hominis, vel in ejus natura constituenda, & conservanda, vel in eadem evehenda.

3. Bellarm. *Dona alia primo homini initio collata, vocat honorem & gloriam: honor autem & gloria sine dubio aliquid extrinsecum, & superadditum designant.*

Protest. I. Ambigue & sophistice dicitur, *dona alia vocat honorem & gloriam*, si enim *alia* a naturalibus intelligantur, tum nihil concluditur, si *alia* ab essentia animæ & corporis, tum probationem desideramus. II. Temere admodum & periculose ludit Bellarm. cum iis verbis, quæ Hebr. 2. 9. de Christo Domino explicantur. videtur enim negare Christum ipsum justitiam habuisse, vel naturalem, vel etiam ante exaltationem sibi communicatam. III. Honor & gloria si pro fama externa accipiantur, tum justitiam inhærentem non possunt designare; si vero pro ratione, fundamento, vel causa talis famæ, tum justitiam naturalem possunt complecti.

4. Bellarm. Eccles. 17. *Homo dicitur virtute vestitus, vestimentum autem est quid extrinsecum & superadditum.*

Protest. Vna pars naturæ (aptissima metaphora) vocari potest alterius vestis: sic ossa dicuntur carne vestiri, & corpus vocatur domus & tabernaculum hominis 2. Cor. tabernaculum autem est magis extrinsecum, quam vestis.

5. Bellarm. *Naturale est corpori animali sensu & appetitu præto, concupiscere bonum sensibile: naturale est spiritui rationali, concupiscere bonum spirituale: quare si fiat una natura ex spiritu rationali, & corpore naturali conflata, naturale erit illi, habere diversas & inter se pugnantes propensiones.*

Protest. Diversas propensiones habere, est homini naturale,

turale, sed non repugnans. Cum enim unio naturæ, ex spiritu rationali, & corpore naturali, facta sit modo perfecto, subordinationem infert unius propensionis ad alteram, quæ pugnam omnem excludit.

6. Bellarm. Si corruptio quæ nunc est in natura humana, non est consecuta ex sola remotione doni supernaturalis, neque fuisset in homine in puris naturalibus condito, quæro causam ejus aliquam.

Protest. Causa corruptionis maxime propria est hominum naturam suam corrumpens, tam deficiendo a Deo, quam desertionem Dei promerendo. Concupiscentia naturalis est a natura; ordinata est a natura suum ordinem observante; inordinata vero concupiscentia (id est, corruptio humanæ naturæ) est a natura ab ordine suo deficiente.

7. Bellarm. Ex peccatis quæ ab hominibus post lapsum primi hominis committuntur, quamvis plurimis, & gravissimis, non corrumpitur principium aut donum aliquod naturale; neque acquiritur, aut augetur propensio ad omnia vitia, neque minuitur inclinatio ad omnes virtutes, sed peccatum Adæ fuit ejusdem generis, cujus sunt cetera quæ ab hominibus committuntur.

Protest. I. Falsa sunt antecedentia omnia. per peccata enim conscientia sæpe quasi cauterio ressecatur, quod est donum naturale. 1. Tim. 4. 2. Homines autem postquam dedeluerunt dedunt semetipsos ad certatim patrandam impuritatem omnem. Eph. 4. 19. 2. Peccatum primi hominis fuit peccatum non tantum personæ, sed & naturæ: naturam igitur multo magis & aliter lædebat, quam personalia peccata, qualiacunque esse possint. Neque revera potest ultra quidquam humanæ naturæ tolli, ita ut societates ipiæ civiles consistent.

8. Bellarm. Si natura humana, qualis nunc est, remota culpa, mala est, & necessario labitur in peccata, & ideo non potuit à Deo creari, sine justitia originali, certe sequitur, non posse hominem mortuum, à Deo revocari ad vitam, nisi præditum originali justitia. At multos novimus ex sacris literis à mortuis excitatos divina virtute, & ex iis nonnullos, quos omnino credibile est à peccato originis fuisse purgatos, qualis fuit Lazarus, & infantes, quos Helias & Helixæus à mortuis revocarunt. Qui tamen sine dubitatione ulla, etiam in nova illa vita justitia originali carebant.

Protest. I. Hæc objectio non concludit quæstionem. neque enim probat justitiam originalem fuisse supernaturalem, neque potuisse naturam humanam creari sine illa justitia: sed tantum illam non esse causam cur non potuerit sic creari, quia tum esset mala, &c. At vero ex isto concessio non sequitur, nullam aliam fuisse causam, cur sic creari non debuerit. II. Non est eadem plane ratio creationis hominis nunquam peccatum experti, & restitu-

restitutionis hominis per peccatum morte oppressi, nec-
 dum ab illa plane liberati. **III.** Non constat quenquam
 à peccato originali purgatum, à morte ad vitam fuisse
 unquam revocatum, ut vitam hic ageret justitia origi-
 nali carens. Bellarm. contra docet, de Purgatorio *lib. 2.*
cap. 18. & illos ipsos, quos hoc in loco credibile esse dicit a
 peccato originis fuisse purgatos, *credi dicit fuisse non pur-*
gatos. Mortui quos excitavit Helias, Helizaeus, Dominus, & Pe-
 trus, & Paulus, creduntur fuisse in purgatorio, aut in limbo, & mis-
 sasse tantum exilium vel carcerem. carcer autem (ut idem Bellarm.
cap. 7. habet) etiam senatorius & honoratus est poena: & poena non
 convenit nisi animae, quae non dum plene purgata est. Confirmati etiam
 fuerunt in gratia, quia alioqui injuria illis facta fuisset. Si sancti ali-
 qui viri redierunt ad corpus, non fuerunt beati, sed Deus providens
 eorum excitationem, distulit eorum beatificationem, & interim detinuit
 eos in optimo aliquo loco.

9. Bellarm. Quinta ratio proprie pugnat adversus illos, qui om-
 nia dona primis parentibus in creatione concessa, naturalia fuisse con-
 tendunt.

Protest. Non igitur pugnat adversus nos, quid de rebus
 non revelatis nihil temere affirmamus: audiamus tamen
 qualis sit.

Bellarmin. Primi parentes evecli fuere ad eam dignitatem, ut es-
 sent filii Dei, & Dii quidam, id est, divina consortes natura: sed ab-
 surdissimum est, rem creatam, Deum, vel Dei filium naturaliter
 facere.

Protest. I. Primi parentes ante lapsum, non fuerunt
 evecli ad justificationis & adoptionis gratiam, quæ pen-
 debat ex conditione non præstita, *Fac hoc. II.* Non est
 absurdum tamen, si filii Dei vocentur naturaliter, non
 ex Dei substantia nati, sed ex Dei voluntate creati ad ima-
 ginem ejus in naturali sua constitutione. Dii vero absur-
 dissime vocantur a Bellarmino.

C A P V T. III.

Argumenta nostra.

I. Protest. Si justitia originalis supernaturalis fuisset;
 queretur concupiscentiam carnis futuram fuisse natu-
 ralem, ac per hoc bonam, & a Deo, sed hoc Scriptura ne-
 gat. **I.** Iohan. **2.** Rom. **7.** &c.

Bellarmin. Concupiscentia carnis, homini condito in parvis natura-
 lis fuisset sine dubio naturalis, non quidem ut bonum aliquid natura,
 sed ut defectus, & quasi morbus quidam natura, ex conditione mate-
 riae consequens. Quare rectissime dicitur. non esse ex Deo, odio esse non
 esse dignam, malam, naturaque contrariam. **I.** Quia præter inten-
 tionem

tionem ductoris natura in homine extitisset, si in puris naturalibus homo creatus fuisset. 2. Quia Deus illam sustulerat, & ex ipsius hominis culpa locum in nobis habet.

Protest. I. Concupiscentia vocatur a Bellarm. cap 5. propensio carnis ad bonum corporale & sensibile, in quod fertur per sensum & appetitum. propensio autem rei ad suum objectum naturale, est bonum naturæ, non defectus, non morbus, nec ex materia pendens: sed ex illa causa quæ singulis facultatibus, suas indidit propensiones. II. Præter intentionem Dei, non factus est homo animal vivens, cum omnibus illis propensionibus quæ animalis naturæ conveniunt. III. Vltimum illud, quod Deus eam sustulerat, non facit ad rem: quia illa etiam quæ Dominus abstulit, possunt ex Deo fuisse, secundum illud Iobi: Dominus dedit, & Dominus recepit.

2. *Protest.* In parvulis jam quamprimum adolescunt, maxima vanæ cupiditatis abundantia apparet, suaque sponte, immani impetu, in vitia præcipientes feruntur. Non sic homo in puris naturalibus natus fuisset.

Bellarmin. Probanda erat assumptio, apertissima enim ratio docet, talem omnino fuisse futurum hominem in puris naturalibus, ut in eo esset præcepta illa in vitia inclinatio.

Protest. I. Quod ad inclinationem igitur in vitia impura; nullam differentiam statuit Bellarm. inter hominis naturalia pura & impura. II. Cum Magister Scholasticorum, in 2. d. 43. Alex. Al p. 2. q. 96. m. 1. Bonav. in 2. d. 21. cum aliis Pontificiis Doctoribus multis, doceant, hominem fuisse creatum in puris naturalibus, sine gratia; sequitur eosdem docere, Naturam jam non magis ab ortu corruptam esse, quam fuit in creatione. Bellarm. etiam concedit potuisse talem creari hominem quoad inclinationem in vitia, qualis jam nascitur.

3. *Protest.* Si Deus impetum rebellem, & iniquum, malum ipsi naturæ, ante ullum hominis demeritum, indidit, vix potest aliter fieri, quin Deus sit auctor peccati.

Bellarmin. I. Non recte confunditur status in quo Adam reipsa conditus fuit, cum eo in quo condi potuisset.

Protest. Non confunduntur a nobis, sed cunjuguntur. I. Quia Scholastici quos modo citavimus ita Adam reipsa conditum fuisse affirmant. Bonaventura etiam addit, hanc sententiam esse communioem. II. Quia secundum alteram sententiam, sequitur Deum potuisse esse auctorem peccati, quod in quæstione de jure, idem plane sonat eum fuisse.

Bellarmin. I. Rebellionem illam Deus non fecisset, sed ex conditione materia consequuta fuisset.

Protest.

Protest. I. Positivæ propensiones naturæ ad objecta naturalia, fiunt ab auctore naturæ, non sunt conditiones materiæ. II. Si essent conditiones materiæ, fierent tamen ab eo qui materiam ipsam fecit.

Bellarmin. 3. *Rebellio illa non est peccatum, neque necessario ad peccatum inducit.*

Protest. I. Rebellio obedientiæ debitæ adversa, non potest non esse peccatum.

4. *Protest.* Æterna beatitudo finis est hominis naturalis, debuit igitur homo media naturalia habere ad finem illum consequendum. Iustitia igitur quæ fuit necessaria ad beatitudinem consequendam, fuit homini naturalis.

Bellarmin. *Beatitudo finis hominis naturalis est, quoad appetitum, non quoad consecutionem.*

Protest. Novum hoc est, ut homo solus naturaliter appetat aliquid ad finem suum, quod nullis naturalibus mediis consequi possit.

Bellarmin. *Anima hominum soluta corporibus naturalem habent ordinem, & propensionem ad corpora sua, nec tamen iterum conjungi corporibus sine supernaturali auxilio poterunt.*

Protest. Propensio hæc animæ separatæ ad conjunctionem cum corpore, est ex eo, quod ipsa conjunctio sit naturalis, & separatio contra naturam. nullam igitur proportionem habet ad propensionem naturæ, ita se habens, quemadmodum fuit creata, & ad finem suum ordinata. Natura in suo ordinario cursu non deficit in necessariis.

LIBER SECVNDVS.

DE PECCATO.

CAP. I. De Veniali peccato.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Tota questio est, an dentur peccata venialia ex natura & ratione peccati, id est, qua non sunt repugnantia charitati Dei, & proximi. Nos docemus communi consensu, peccata quadam ex natura sua, non indignum reddere hominem amicitia Dei, & mortis æternæ reum, sed temporalis tantum supplicii, paternæque castigationis continere hominem reum.*

Protest. Consensum istum Pontificiorum in doctrina venialis peccati, optime declarat Medina in 1.2.q.88.a.1. *Qua ratione distinguatur peccatum veniale à mortali, non una est sententia Doctorum, sed variant in infinitum opiniones. Nos tamen ad-*
mittimus

mittimus istum controversiæ statum, & unanimi consensu negamus illud quod Bellarm. affirmat communi consensu doceri.

Argumenta Bellarmini

2. Bellarm. Matt. 5. 22. *Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio; qui dixerit raca, reus erit concilio; qui dixerit fatue, reus erit gehenna ignis.*

Protest. Quibus machinis extorqueri potest peccatum veniale ex istis verbis, quibus minima peccata gravibus pœnis digna pronunciantur?

Bellarmin. 1. *Reus iudicii dicitur, qui aliquid fecit unde in iudicium vocari possit, sed non constat an mereatur pœnam aliquam aut nullam.*

Protest. Primum hoc postulatum est nimis impudens & insanum. Nam I. In sententia præcedente: *quisquis occiderit reus erit iudicii*, nemo dicet nudam vocationem in iudicium notari, cum incertitudine sententiæ ferendæ, ac pœnæ infligendæ. II. Reum aliquem peccati nomine à Christo pronunciarî, de quo non constat an mereatur pœnam necne, contradictio est manifesta. III. In ipso iudicio Dei, non constare an quis mereatur pœnam necne, non potest absque blasphemia dici.

Bellarmin. 2. *Reus concilii dicitur, cujus culpa certa est, sed ambiguum quanta sit, & quam pœnam mereatur, & ideo iudices inter se conveniunt in Concilium, ut definiant pœnam mensuram.*

Protest. Somnium istud est simile plane prioris. Nam I. Si non constaret utrum ille, qui temere irascitur mereretur pœnam necne, non minus ibi opus esset Concilio definiente, quam de eo qui dixit raca. II. In illo etiam iudicio cujus reus est qui irascitur, definiri etiam necessario debet mensura pœnæ, si sit aliqua infligenda. III. Deus mensuras pœnarum ab æterno definivit, nec apud illum ulla potest esse hæsitatio. quousque peccatum aliquod sit plectendum.

Bellarmin. 3. *Reus gehenna ignis vel mortis aterna dicitur, cujus culpa, & mensura culpa, ac per hoc etiam pœna gravitas certa est.*

Protest. I. Hac ratione omnia & singula peccata debent esse sua natura mortalia: quia omnium culpa, mensura culpæ, & pœnæ debitæ gravitas est coram Deo certa. II. Bellarm. alibi docet, peccata venialia, sua natura mereri Purgatorium, cujus etiam pœnas nihil differre dicit à gehenna ignis, nisi duratione. III. Pontificii insuper docent, peccatum veniale, nisi Dei beneficio condonetur, duraturum perpetuo. & pœna ob id perpetuo puniendum. ex eo, quod
quanduo

quandiu non remittis Deus, tandiu homo in culpa est, qua culpa dum permanet, debita poena punitur. Azorius lib. 4. cap. 10. vel igitur peccatum hoc quod dicitur veniale, in sese meretur supplicium æternum, vel Deus ex iustitia punire potest ultra condignum.

Bellarmin. Matt. 23. & Luc. 6. Peccata quædam comparantur rebus natura sua levissimis, alia vero gravissimis: excollantes culicem, camelum autem deglutientes: vides festucam in oculo fratris tui, trabem autem qua in oculo tuo est, non vides.

Protest. Elephante non capit muscas; non decuit igitur tantum camelum quantum Bellarminus fuit, culices & festucas istas captare. I. Proverbiales dictiones non sunt dentibus extendendæ ultra suum scopum. II. Quod culex aut festuca est in comparatione, potest absolute mons esse: sicut terra ipsa tota, respectu totius cœli ambitus, à quibusdā dicitur habere se instar puncti. III. In operibus bonis talis est differentia graduum, inter maxima & minima, qualis est in peccatis, & tamen a Pontificiis minima dicuntur mereri vitam æternam: quæ trabs est in eorum oculis, ut iidem non videant peccata minima valere ad pœnam æternam?

4. Bellarm. Luc. 12. 59. non exhibis inde, donec etiam novissimum minutum reddas. Per novissimum minutum, id est, peccata minuta & levissima.

Protest. I. Si sic esset, consequentia tamen nihilo validior esset præcedente. Deo enim non debemus peccata solvenda, sed pœnas pro peccatis luendas: per minutum igitur intelligitur pœnæ extremum. II. Minutum istud pœnæ invenitur in pœna æterna: non est igitur aliena minuti ratio ab illo peccato quod meretur pœnam æternam.

5. Bellarm. Cor. 3. Peccata venialia comparantur rebus levissimis, ligno, feno, stipulis.

Protest. I. Impii & flagitiosi homines comparantur etiam passim in scripturis ligno comburendo, feno excidendo, & stipulis vento pellendis, & flamma consumendis: an igitur omnes impii leves erunt & veniales peccatores? II. Lignum non est res levissima. III. Non agitur in hoc loco de peccatis, sed de doctrinis, teste ipso Bell. de Purg. lib. 1. cap. 5.

6. Bellarm. Iacob. 1. 14. Motus quidam concupiscentia nominatur peccatum, & tamen distinguitur à peccato consummato, & mortem generante.

Protest. I. Fuit etiam in primo Adami peccato, motus quidam internus (quod Bellarm. lib. 2. cap. 4. superbiam fuisse docet) ante comestionem vetiti fructus quæ con-

summatio fuit peccati, & mortem generabat: superbiam tamen illam veniale fuisse peccatum negat idem Bellarm. ibid. cap. 8. II. Concupiscentiæ peccatum non distinguit Iacobus a peccato consummato & mortem generante, tanquam speciem a specie, sed tanquam partem a toto, cum igitur toti peccato mortem deberi docet, singulas ejus partes mortales esse ostendit.

7. Bellarm. *De peccatis quibusdam longe mitius Scriptura loquuntur, quam de iis loqui soleant, quæ sunt omnium consensu peccata mortalia.* Matt. 12. *de omni verbo ocioso reddent rationem in die judicii.* Eph. 5. *cum Apostolus sex peccatorum genera proposuerat. fornicationem, immunditiam, avaritiam, turpitudinem, stultiloquium, & scurilitatem, de tribus tantum prioribus (non de reliquis) affirmat, quæ talia agunt, non habere hereditatem in regno Christi & Dei.*

Protest. I. Mitia verba non arguunt veniale peccatum, sicut apparet Matt. 22. 13. *amice, quomodo huc introisti, non habens indumentum nuptiale?* II. Verba illa mitia quæ Matt. 12. usurpantur, adhibentur alibi, 1. Petr. 4. 5, de blasphemis: an igitur blasphemix, etiam sunt venialia peccata inter Papistas? III. Silentium Apostoli Eph. 5. cujus alias fuisse causas constat, nihil testatur pro peccato veniali.

8. Bellarm. *Si peccata venialia ex natura sua essent mortalia, & solum fidelibus ob fidem quam habent non imputarentur; certe infidelibus omnino imputarentur; & mortalia essent: id vero manifeste falsum, atque absurdum. ergo.*

Protest. Negatur assumptio ab ipsis Pontificiis. Sic enim Azorius. lib. 4. cap. 10. *Communi Theologorum sententia dicendum arbitror, venialis remissionem peccati, gratuitam & supernaturale esse beneficium Dei. nemini extra gratiam Dei constituto peccatum veniale dimittitur.*

Bellarmin. *Assumptio probatur. In eodem genere gravius Deum fidelis, quam infidelis offendit.*

Protest. Consequens debet esse: ergo manifeste falsum & absurdum est, infidelibus imputari peccata illa quæ venialia vocantur: Qualis est connexio hujus consequentiæ? Non est levitas offensæ, quod facit ut non imputentur fidelibus, aut gravitas offensæ quod infidelibus imputentur, sed gratia Domini nostri Iesu Christi, cum fidelibus, quæ eorum non horum peccata venialia reddit, non ex natura sua, sed ex misericordia Dei condonantis, & non imputantis ad mortem quam merentur.

9. Bellarm. *Veniale dicitur quod venia dignum est, sive in quo aliquid est, cur mitius puniri debeat. Quaro igitur quid sit illud, quod facit ut peccatum aliquod sit venia dignum, & ad reatum mortis a Deo non imputetur?*

Protest

Protest. I. Est aliud in peccatis quibusdam mortalibus, cur mitius puniantur quam alia mortalia quæ sunt atrociora. II. Nihil est in nobis quod per se facit ut peccatum aliquod ad reatum mortis non imputetur, sed misericordia Dei hoc facit. In hoc igitur quæsito nec fundamentum, nec conclusio est alicujus argumenti.

10. Bellarm. *Peccatum veniale ex natura sua non ponit in homine aversionem à Deo, cum non repugnet caritati, ut perspicuum est. At pœna æterna non debetur peccato, nisi ratione aversionis à bono æterno, quod est Deus.*

Protest. In ista petitione principii, vix ulla est particula veri vel Pontificiorum ipsorum judicio. Nam I. *Aversio & deviatio à regula est de ratione peccati. & ex eo quod actus humanus sit contra legem, subsequitur aversio à Deo.* sunt verba Medinæ in 1.2. q. 72. a. 1. II. Omnis deviatio à regula caritatis aliquo modo repugnat caritati. III. Pœna æterna debetur peccato secundum omnem rationem culpæ quæ manet in æternum.

11. Bellarm. *Quavis offensio ex natura sua non dissolvit amicitiam inter homines: ergo nec inter Deum & hominem.*

Protest. I. Negatur consequentia: quia homo homini non ita subicitur, neque tantum debet homini, quantum Deo. II. Eadem ratione concludere possit Bellarminus, Deum teneri peccata hominibus remittere, quia homines inimicos suos diligere debent, & injurias ipsis quoad vindictam condonare.

Bellarmin. *Quod ex natura rei convenit, semper & ubique convenit.*

Protest. Manente scilicet eadem natura: sed alia est natura tam amicitie, quam offensionis Dei, & alia hominum.

12. Bellarm. *Peccatum non dicitur univoce de mortali & veniali, sed per analogiam quandam, & proinde peccatum veniale non est perfecte peccatum, sicut mortale, sed imperfecte, igitur non debetur ei pœna mortis æterna.*

Protest. I. Respondet Medina in 1.2. quæst. 88. a. 1. certum est & exploratum, quod in sacra pagina peccatum veniale simpliciter & sine addito appellatur peccatum, peccatum veniale simpliciter esse peccatum, nos libere concedimus. II. Respondet insuper Azorius Iesuita, libr. 4. cap. 8. Profecto negari non potest, quin scriptura veniale dicant absolute & simpliciter absque ulla adjunctione peccatum: vere igitur & proprie peccata sunt veniales culpa: ratio tamen peccati major est in lethali culpa: & aliquando analogia esse dicuntur ea, quæ licet simpliciter in una aliqua ratione conveniant, inæqualiter tamen sibi communem ejusmodi rationem participant. Eadem est sententia Durandi, in 2. 42. q. 6. III. Imperfectio

gradus in peccato, non tollit rationem peccati, aut meritum pœnæ æternæ.

Bellarmin. 1. *Peccatum veniale omne aut non est perfecte voluntarium, aut non est perfecte contra legem, ergo non est perfecte & simpliciter peccatum.*

Protest. Quod ad primum attinet, Azorius respondet lib. I. cap. 14. *sufficit ad peccatum, si voluntarium id sit, siue indirecto, siue per se, siue per aliud: de secundo autem plenius testatur idem libr. 4. cap. 8. Dicendum est, ut docuerunt Durandus, Cajetanus, Vega, & Major: veniale peccatum est quidem contra legem Dei, quia vera lex Dei, cum sit iusta & recta ratio, prohibet & gravia, & levia peccata. Cum igitur Bellarm. neget perfecta, id est, ut ipsemet interpretatur, simpliciter voluntaria & contra legem esse huiusmodi peccata, à suis propriis regalibus deseritur, & refutatur.*

Bellarmin. 2. *Peccatum ex subreptione non est perfecte voluntarium.*

Protest. Non quidem in summo gradu, sed vero & proprio consensu.

Bellarmin. 3. *Peccatum veniale ex parvitate materia, est quidem perfecte voluntarium, sed non perfecte contra legem. Lex enim non prohibet furtum unius oboli in specie, sed prohibet furtum in genere.*

Protest. Quod prohibetur in genere, prohibetur etiam in specie, vel secundum omnes species. alioqui talenti furtum non esset prohibitum, quia in Decalogo nulla fit mentio talenti in specie.

Bellarmin. 4. *Peccatum veniale ex genere suo, esse potest perfecte voluntarium, & perfecte contra legem, si lex aliqua specialis de eo sit, sed ea lex non erit perfecte & in rigore lex.*

Protest. Omnis lex Dei, est perfecte, & in rigore, voluntas Dei nobis revelata, ut sit regula nostrarum actionum, & obligans ad sui observationem. Mutilatis istiusmodi segmentis distinctionum omnes veritates possint eludi.

Bellarmin. 5. *Si peccatum veniale perfecte & proprie esset contra legem, tum iustus statim atque unum aliquod peccatum veniale commisit, esset vere ac perfecte legis prævaricator, & reus omnium cælestium præceptorum. Hoc autem absurdum.*

Protest. Non est absurdum, ut iustus quando injuste agit, ex rigore legis, incipiat esse vere ac simpliciter legis prævaricator, & totius auctoritatis ejus violator.

Bellarmin. *Scriptura vocat homines simpliciter sanctos, & iustos, cum peccatis venialibus non carent.*

Protest. Non fuerunt iusti ex lege, sed ex gratia & misericordia Dei.

Bellarmin. 6. *Peccata venalia non excludunt caritatem.*

Protest.

Protest. Excludunt caritatem perfectam quæ est iustitia legalis.

Argumenta nostra.

Protest. Generatim de omni peccato pronuntiatur. *Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus, quæ scripta sunt in libro legis, Deut. 27. Stipendium peccati mors. Rom. 6. &c.*

Bellarmin. 1. In istis, & similibus locis, non de peccatis in unum, sed de solis mortalibus agitur.

Protest. Agitur de omnibus illis peccatis, quæ opponuntur iustitiæ legali: *fac hoc, & vives*: talia autem sunt omnia peccata in unum: inter benedictionem namque, & maledictionem legis, inter opera moralia vitæ, & mortis, non datur medium in lege Dei.

Bellarmin. 2. Si Scriptura illa peccata venialia comprehendere, sequeretur homines justos ob sola peccata venialia reipsa excludere a vita æternæ.

Protest. Sequitur hoc quidem de iustitia legali, sed non de iustitia & gratia Euangelii, quæ in peccatorum remissione consistit.

Bellarmin. 3. *Maledictio illa Deuteronomii 27. refertur ad violatores mandatorum, quæ in eo ipso loco tradita fuerant.*

Protest. Apostolus Paulus Gal. 3. 10. disertis verbis interpretatur illa verba Moysi, de omnibus quæ scripta sunt in libro legis ut fiant: & æque late extendit maledictionem illam, ac benedictionem legis *vers. 12.* commemoratum, *quis ea fecerit, vivet per ea*: quæ non potest restringi ad officia illa quæ adversantur criminibus Deut. 17. proclamatis.

Bellarmin. 4. Paulus Rom. 6. de peccato illo differit, quod pugnat cum gratia, & simul cum iustitia consistere non potest.

Protest. I. Differit de omni peccato à cuius reatu fideles per Christum liberantur. II. Differit de peccato non perfecte voluntario. *cap. 7. 20. 24.* III. Differit denique de omnibus peccatis, de quibus erubescunt resipiscentes. *p. 6. 21.*

I 4. Protest. Qui non diligit Deum ex toto corde, &c. violat legem & reus est mortis, Qui leviter peccat, non diligit Deum ex toto corde, &c. ergo.

Bellarmin. 1. Ita diligere Deum, ut nihil Dei amoris anteponeat vel adæquetur, imperatur quidem nobis: sed eum hac dilectione præferre negamus peccata venialia.

Protest. I. Quicumque peccat, dum inordinate convertit se ad aliud, ille ex parte saltem, & interpretative anteponebat illud Deo, quatenus in illa parte avertit se à Deo & voluntate. II. Quod cum fervore charitatis pugnat.

gnat, pugnat ex parte cum charitate, fervor enim est gradus in charitate: fervorem autem charitatis per venialia peccata minui, Pontificii ipsi concedunt. Filincius tract. 22. n. 378 Bonaventura in 2. d. 42. ubi docet etiam huiusmodi peccata *elongare & retardare à Deo.*

Bellarmin. 2. *Ita diligere Deum, ut semper actus Deus cogitetur, & diligatur, & ita ut nihil obrepere possit, quod sit prater Dei vel proximi charitatem, nobis in hac vita non proprie imperatur, sed tantum indicatur.*

Protest. I. Quod Deus indicat faciendum, illud proprie imperat: secundum illud Mich. 6. 8. *indicavit tibi, o homo, quid sit bonum: ecquid Iehova requisivit abs te, nisi ut exerceas ius, &c?* Hæc perfectio dilectionis si usquam in tota Scriptura, in isto certe præcepto indicatur, *ex toto corde, &c.* quia efficacioribus verbis non potest explicari, sed quicquid hoc præcepto indicatur faciendum, illud etiam proprie imperatur. III. Perplexe describitur à Bellarm. perfectio ista dilectionis, perfectionem enim habitus, vel dispositionis internæ non attingit neque actuum intensiorem; neque mediatam eorum ad Deum relationem; quibus peccatum omne excluditur, quamvis aliud aliquid cogitetur præter Deum. Sed quam egregii interpretes primarii huius charitatis præcepti sint Pontificii, ex istis duobus liquere possit. Bannes in 2. 2. q. 44. a. 5. docet *quemlibet actum charitatis, quantumlibet remissum, sufficere ad implendum omnia præcepta, neque ullam determinatam intensiorem requiri, ut aliquis in hac vita adimpleat præceptum dilectionis Dei.* Filincius Ies. tract. 22. n. 286. 287. 290. de tempore quo obligat præceptum charitatis erga Deum, ita tradit: *sententia omnium probabilissima est, inter primum initium morale perfecti discursus, & articulum mortis, quamvis intermedium tempus vita longum sit, præceptum charitatis non obligare per se nisi saltem quinto quoque anno. ratio ejus est quia cum determinatum tempus non sit, relinquitur arbitrio sapientum: sic autem sapientes Theologi arbitrati sunt, Soto, Ledesma, Suarez.*

Bellarmin. 3. *Scriptura testatur de variis, qui non fuerunt ab omni peccato immunes, quod toto corde Deum dilexerint.*

Protest. Quoad sinceritatem qualitatis, non quoad perfectionem quantitatis.

15. Protest. Minima opera bona (ex Pontificiorum sententia) merentur vitam æternam: igitur & minima peccata merentur mortem æternam.

Bellarmin. *Non sequitur: quia dare minimo operi maximum præmium, ingens liberalitas & misericordia esset. dare autem minimo peccato maximam pœnam, injustitia & crudelitas esset.*

Protest. I. Bellarm. hic effugium quærit manifeste. quæstio

quæstio est de merito operis boni & mali, ille respondet tantum de præmio. II. Misericordiæ ingenti hic tribuit præmium, quod merito dari omnes Pontificii docent ex iustitia, & ex condigno. III. Injustitiam, & crudelitatem appellat, quod alii Iesuitæ iuste fieri posse agnoscunt. *Non esset contra iustitiam* (ait Filincius tr. 22. n. 277.) *si Deus vellet totam charitatem per venialia peccata corrumpi.*

16. *Protest.* Quælibet culpa potest à Deo puniri pœna mortis æternæ; igitur quælibet culpa natura sua mortalis, & sola Dei misericordia venialis.

Bellarmin. *Non potest Deus iuste punire peccatum quodlibet etiam veniale, pœna omnium gravissima, quæ est mors æterna.*

Protest. De gradu pœnæ in morte æterna non quæritur, sed simpliciter de morte æterna. Hanc autem indigi posse iuste pro peccato quod dicitur veniale, ostendimus modo ex Filincio Iesuita, qui cum Deum iuste posse velle affirmat charitatis corruptionem ex peccato veniali sequi, simul affirmat, iuste eum posse tale peccatum plectere morte æterna, quæ necessario sequitur ex charitatis corruptione. Azorius Iesuita. *lib. 3. cap. 9. apertius & plenius, qui sententiam Gersonis, p. 3. tr. de vita spirit. lect. 1. Corol. 1. docentis omne veniale peccatum dignum esse pœna æterna, hoc sensu approbat: quod nimirum veniale peccatum nisi quia est ab homine iusto. Dei gratia & charitate prædito commissum, perpetuo puniretur. iuste igitur à Deo puniri possit pœna æterna. ratio est, quia nisi ex gratia condonaretur, peccatum ipsum in æternum permaneret.*

17. *Protest.* Malum culpæ, etiam levissimæ, majus est quolibet malo pœnæ. potius enim subeunda est quævis pœna, quamvis gravissima, quam peccatum aliquod etiam levissimum perpetrandum. igitur iuste potest quælibet culpa à Deo puniri quavis pœna: etiam mortis æternæ.

Bellarmin. *Non debetur culpa, ex ratione iustitiæ, maximum ali- quod malum simpliciter, sed malum pœnæ, quod cum malo culpa proportionem habet.*

Protest. Argumento adhuc manet suum robur. quæritur enim annon pœna æterna sit supra proportionem culpæ, quæ majus est malum qualibet pœna: quæritur etiã, an injustum & crudele sit, minus malum infligere pro majore admissio.

18. *Protest.* Peccatum quod dicitur veniale potest nunquam remitti: ergo semper puniri potest.

Bellarmin. I. *Per accidens fieri potest, ut in omnem æternitatem minime deleatur, & sic per accidens semper puniri, sed non per se.*

Protest. I. Per accidens id fieri posse à Deo Bellarminus hic affirmat, quod paulo antea iuste fieri posse negavit. II.

vit. II. Per se nunquam deletur ullum peccatum, sed per gratiam Dei. quod autem Deus facit ex gratia, illud potest non facere.

Bellarmin. 2. *Cum Deus promiserit remissionem, si nos remiserimus, Matt. 6. profecto si non absolute, certe ratione promissionis & pacti, non poterit non remittere, si & nos remiserimus*

Protest. I. Quæritur absolute de natura & merito peccati in sese secundum iustitiam, non de promissione secundum gratiam. II. Hoc sophismate concludere potest Bellarminus peccata etiam mortalia esse sua natura venialia, quia Deus etiam eorum remissionem promisit resipiscantibus.

Bellarmin. 3. *Si vellet Deus non condonare peccatum veniale, temporalem tantum, non autem sempiternam ejus pœnam exigere posset.*

Protest. Pontificii igitur viam tandem invenerunt, qua peccati reatus tolli possit, sine ulla Dei gratia condonante: qua infania an alia aliqua majore fruantur, merito potest dubitari.

CAP. II.

DE CAUSA PECCATI.

Status questionis.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Si sub his verbis controversia proponatur: An Deus sit auctor malorum, &c. nulla questio erit Siquidem hoc adversarii cum Catholicis negant. Frustra igitur laboravimus, nisi antea doceremus, eos re ipsa sentire, quod verbo profiteri non audent.*

Protest. I. Calumniandi potius hic quam disputandi artem proficitur Bellarm. dum controversiam in illa sententia studet collocare, quam ab utraque parte negari fatetur: controversia nulla est absque contradictione, in qua idem affirmatur & negatur. II. Provenit etiam ab impotenti studio calumniandi, quod controversiam non statuatur in iis quæ à nostris docentur, sed in eorum consecrariis, sive fictis, sive veris. Est ac si nos questionem constitueremus: an Idololatria sit licita & laudabilis, & affirmationem Pontificiis tribueremus, quia hoc necessario sequitur, ex eo quod illi docent, de religioso cultu imaginibus & aliis creaturis licite ac laudabiliter deferendo. III. Si Bellarm. animus tanto impetu ferebatur in eos qui faciunt Deum authorem peccati, non opus fuit ut magno labore, & circuitu sequelarum nostros in tales trans-

transformaret : habuit Dominicanos , quos Iesuitæ hu-
us criminis accusant : habuit nonnullos Scholasticos ,
qui verbis disertis hoc dicuntur professi : sic enim Medi-
a in I. 2. q. 79. a. 2. Ocham , & Gabariel affirmant , quod Deus
in rigore , & in proprietate locutionis est causa peccati. I V. Nega-
nus hoc sequi ex iis quæ a nostris docentur.

2. Bellarm. *Sententia Zuinglii , Calvini , & Beze , de causa
peccati ex parte Dei , quinque propositionibus comprehendi potest.*

Protest. I. Debuit igitur de istis propositionibus dispu-
tari ab adversario , non de confectario , quod nullus eorum
ignoscit , II. Debuit etiam propositionibus , oppositis
Pontificiorum sententiam explicare , ut collatio fieret u-
triusque sententiæ , ad veritatem certam illustrandam.
Sed hic aqua hærebat. Circa istam questionem , utrum omnis
actio secundum quod actio sit à Deo ? (observat Bonav. in 2. d. 37.)
Diversa fuerunt positiones adeo magnorum virorum , & adeo rationa-
les , ut nec Magister ausus fuerit definire , quæ earum magis conti-
neat veritatem. Post illa vero tempora , præsertim ab ortu
Iesuitarum , tanta potentia fuit factionum contra de hu-
iusmodi quæstionibus sentientium , ut nec Magister ipse
idei , Pontifex Romanus ; ullis vel appellationibus , vel
supplicationibus adduci potuerit , ut certi aliquid de iis
definiret. Bellarm. igitur , sicut callidum sophistam de-
cebat , de communi Pontificiorum sententia nulla verba
fecit , sed obiter suam innuit , a magis recepta plane di-
versam , sicut postea patebit. III. Iste ipsæ propo-
sitiones , eo sensu , quo a nostris afferuntur , a Pontificiis mul-
tis adversus Iesuitas defenduntur : sicut in singulis fiet
manifestum.

3. Bellarm. I. *Docent Deum non solum permittere sed etiam
velle fieri quacunq; sunt ab hominibus peccata.*

Protest. Hoc est , Deum non otiosa , aut mere negati-
va permissione circa peccati existentiam versari , sed per-
missione voluntatis , eventum ipsum præficientis. Hoc
est quod Bradwardinus , Doctor profundus , ante aliquot
secula scripsit pro causa Dei , contra Pelag. lib. I. cap. 33.
Respectu cuiuscunque est Dei permissio , est & ejus voluntas actualis.

4. Bellarm. 2. *Docent Deum non solum velle fieri , sed etiam
ab æterno decrevisse ut fierent , quacunq; sunt ab hominibus peccata ;
adque non prævisa determinatione voluntatis humana , Deum enim di-
cunt non discernere quidquam , quia præscit futurum , sed præscire futu-
ra , quia ipse decrevit ut fierent.*

Protest. Hoc est , Quicquid Deus in tempore vult , qua-
tenus vult , ab æterno voluit & decrevit : & hujus de-
creti firmitas non pendet proprie ex hominis contingenti
mutabili voluntate. Nunquam ne hoc legit Bellarm.
nisi in

nisi in Zuinglio, & Calvino? Alvarez inter alios *disp.* 22. 7. de hac sententia: *Deus aeterno suo decreto, atque absoluta & efficaci voluntate prae-determinavit omnes actus nostros in particulari, ante eorum praevisionem, & independentem ab omni scientia media libera cooperationis futura ex hypotesi, ita testatur: Haec est sententia Thomae, & omnium Thomistarum. Scoti, Vega, & sanctorum Patrum.*

5. Bellarm. 3. *Docent etiam Deum imperare Satanae, & improbis hominibus, ut concipiant maleficia, eosque ad hoc inclinare, impellere, & etiam cogere.*

Protest. Phrases istae imperandi, impellendi, & cogendi ad maleficia, à nostris non frequentantur, neque ut propriae approbantur. Neque tamen nescius fuit Bellarminus istiusmodi phrases commodè posse explicari sic enim ipsemet, *cap.* 13. *Deus dicitur per quendam tropum, imperare, atque excitare ad malum. Praesidet ipsis voluntatibus malis, easque regit, gubernat, torquet, & flectit, &c.* Quod ad rem ipsam attinet, nihil aliud volunt nostri, quam quod scholastici docent Thomistae: *Deus motione pravia efficaciter applicat voluntatem creatam, ulibere & infallibiliter operetur, sicut etiam applicat alias causas secundas, ut naturaliter operentur.* Alvarez. *disp.* 23. 9.

6. Bellarm. 4. *Docent etiam Deum operari in mentibus hominum impiorum, & per eos, tanquam per sua instrumenta facere omnia, quae respectu hominum dicuntur & sunt vere peccata.*

Protest. Quod ad phrases istas attinet, sunt ex Scriptura petitae: & à Bellarmino *cap.* 13. approbatæ: *Deus dicitur uti malis impiorum voluntatibus, tanquam instrumentis, invisibiliter in eis operatur.* Sensus nostrorum non est alius quam qui à Thomistis approbatur. *Hominis voluntas est quodammodo Dei instrumentum, non purum & merum, sed liberum.* Alvarez. *disp.* 68. 5.

7. Bellarm. 5. *Docent ea quae respectu hominum sunt vere peccata; tametsi fiant Deo volente, deficiente, imperante, operante, tamen respectu Dei, non esse peccata sed opera bona, iusta, quia homines mala intentione, Deus autem bono consilio illa omnia facit.*

Protest. I. Pars antecedens discretæ hujus propositionis, jam antea satis est explicata: & ex eadem consequens est clara. Sed illa duo tamen non admittimus: Deum scilicet peccatum facere quia tale; & Dei & hominis circa actum peccati concursum intentione tantum & consilio differre. II. Bradvvardinus ante annos trecentos *lib.* 1. *cap.* 34. ita docebat: *Quilibet actus respectu Dei auctoris est iustus: quare & omne necessario consequens actum quemcunque: si enim antecedens est iustum, & quodlibet ejus consequens iustum erit, sicut & verum: & aliquis talis actus, & aliquod ipsum necessario consequens est peccatum.* Videtur ergo, quod non sit aliqua inordinatio, deformitas aut peccatum simpliciter in toto universo, sed secundum quid tantummodo, respectu videlicet inferiorum causarum, ordinationem superioris causae volentium licet non valentium perturbare. Atten-

Attendendum jam ad conclusiones quas Bellarminus ex propositionibus illis deducit.

8. Bellarm. *Qui impellit, & cogit alium ad opus quodcunque faciendum, ejusdem operis auctor primarius est, sed Deus ex adversariorum sententia hoc facit in peccatis, ergo Deus sententia adversariorum auctor primarius est eorum peccatorum quia ab hominibus peccantur.*

Protest. I. Deus non cogit voluntatem, quæ si cogere-
tur, desineret esse voluntas. II. Qui impellit aut movet
alterum, non moraliter suadendo, sed intime dirigendo,
ad libere faciendum illud in quo peccat, & illud facit ju-
re dominii supremi, in finem bonum, quem inde certo
assequetur, ille non est auctor sed ordinator peccati. Hoc
autem totum est quod Deus facit. III. Vel Bellarm.
confundit opus, aut actum quia talis est, cum peccato,
vel quatuor terminorum sophisma proponit. At vero
communis est sententia Thomistarum & Scholasticorum
etiam reliquorum, actum peccati in quantum actus est, à Deo
esse tanquam à causa, sed deficientiam, & inordinationem actus esse à
causa deficiente non à Deo. Alvarez. disp. 24.

9. Bellarm. *Opus quodcunque magis pertinet ad imperantem,
quam ad exequentem. Sed ex adversariorum sententia Deus jubet
Satana & impiis, ut maleficia concipiant, &c. ergo.*

Protest. I. Si Deus imperaret alicui actum, qui alias ex
lege communi est peccatum, illi cui extra ordinem impe-
raretur, non esset peccatum, nedum Deo. contradictio
est enim, ut idem actus eadem ratione esset & secundum,
& contra voluntatem Dei revelatam. II. Responsum
est supra, ex ipso Bellarm. cap. 13. Deum in Scripturis, &
sic a nostris imperare dici peccata per tropum, respectu
efficacis providentiæ circa peccatum versantis instar im-
perii.

10. Bellarm. *Qui utitur instrumento, auctor est primarius ejus
operis, quod ipse per instrumenta facit. Sed (ex sententia adversa-
riorum) impii dum peccant, sunt instrumenta Dei. ergo Deus est
auctor peccatorum.*

Protest. I. Quatuor sunt termini, opus enim quod Deus
per impios facit, quia tale, non est peccatum, sed judicium
justum. II. Qui utitur quasi instrumento homine libe-
re deficiente, ad efficiendum quod bonum est, non est
auctor defectionis. III. Impii dum peccant non sunt
proprie instrumenta Dei mota scilicet sine interno prin-
cipio motus, sed metaphorice, ita scilicet mota ut libere
moveant semetipsa.

11. Bellarm. *Qui procurat, & quidem efficaciter, ut aliquis pec-
cet, is*

cet, is ejus peccati verissimus auctor dici debet. Sed (ex sententia ad-
versariorum) Deus efficaciter procuravit primi hominis peccatum. ergo.

Protest. Efficax procuratio est vel ordinationis tantum
& gubernationis existentiam rei inferentis, vel etiam
effectiōis rem sua vi producentis : priore sensu propo-
sitiō est falsa, & assumptio posteriore.

Prætermisiss reliquis blasphemis quæ apud Bellarminū
profligata ista calumnia nituntur, inquiremus bre-
viter in responsiones Bellarm. quibus argumenta no-
strorum pro efficaci Dei providentia in ordinatione
peccati solvi posse putat.

12. *Protest.* Varia sunt testimonia Scripturæ, quibus
significatur, Deum velle & decrevisse illa quæ ab homi-
nibus cum peccato fiunt. Gen. 45. 1. Act. 2. 23. & 4. 28.

Bellarmin. 1. In malis operibus sæpe accidit, ut actio sit mala, &
passio bona. Deus igitur voluit ac prædefiniuit opera ista virtutum, sum-
ma scilicet patientia, qua in passione consistunt, cum voluit, ac præde-
finiuit, ut Ioseph venderetur, & Christus occideretur : opera autem
mala vendentium, & occidentium, non voluit, nec prædefiniuit.

Protest. I. Sophistice admodum & absurde constituit
Bell. opera virtutum aut patientiæ, in mera passione,
opus vel actio virtutis non est proprie passio : sed actio.
II. Si tamen Deus prædefiniuit ab æterno opera virtut-
um, tum inde sequitur decretum Dei antecedens non
tollere libertatem, & laudem, atque adeo nec vitium
alicujus actionis. III. Actio & passio sunt unus & idē
motus, passio igitur non potest præfiniri sine actione.
IV. Passio sine actione ne considerari quidem potest, nisi
generaliter ; confuse, & indeterminate. Hujusmodi au-
tem præfinitiones a Dei perfecta providentia sunt prorsus
alienæ. Absit (ait Bradwardinus, lib. I. cap. 34.) quod Deus quic-
quam velit in universale, & confuse, & illud nolit in particulari &
distincte. Passio Christi (addit Alvarez, disp. 22. 19.) in individuo
fuit à Deo prædefinita, pro definitione perfecta : ergo omnes circumstan-
tia, qua concurrunt ad individuationem illius, prædeterminata sunt
æterno Dei decreto : sed ad talem individuationem etiam concurrat in-
tensio actus, & extensio ad tales personas.

Bellarmin. 2. Ad hoc ut infallibiliter fieret, quod Deus voluerat,
& prædefiniērat, ut videlicet Ioseph venderetur, & Christus occideretur ;
satis erat Deum prævidisse malas voluntates fratrum Ioseph, & Iudæo-
rum, ac Pilati, & simul voluisse permittere, ut mala illæ voluntates suo
tempore patrarent quod scelerate conceperant.

Protest. Hac ratione, I. Infallibilitas divini Decreti
penderet ex fallibili voluntatis humanæ inclinatione.

II. Præ-

II. Præscientiæ Dei certitudo, extra Deum suam primam causam & rationem haberet. III. Christi mors distincte non fuisset prædefinita, nisi ex occasione malitiæ eorum a quibus fuit crucifixus persuadeat hæc Bell. suis Dominicanis. IV. Matthæus de Rispolis, lib. 1. quest. 1. concl. 1. in fine, sic argumentatur ex hoc responso: *Deus videt Petrum peccaturum infallibiliter, si in talibus occasionibus poneretur: & in talibus occasionibus ponit eum Deus: ergo Deus est causa peccati Petri.* Neque facile solvetur hoc argumentum si concedatur Bellarm. principium: *qui aliquo modo procurat peccatum, ille est auctor peccati.* Deus enim dum ponit hominem in illis occasionibus, ex quibus peccaturum eum novit, & non in illis ex quibus eum peccato resistere voluisse videt, totum illud facit, quod (Bellarm. sententia) facere potest ad peccatum illius hominis procurandum. V. Si Deus ab æterno malas hominum voluntates distincte & certo vidit, tum vidit eas prout aliquam entitatem habuerunt ab æterno, & proinde ut a voluntate ipsa Deialiquo modo pendeabant.

15. *Protest.* Deus dicitur creasse impium ad diem malum. *Prov.* 16. fecisse vasa in contumeliam *Rom.* 9. & excitasse Pharaonem ut ostenderet in ipso virtutem suam. *ibid.*

Bellarmin. *Deus creat impios materialiter, id est, eos creat quos videt futuros impios, ut eorum impietate utatur ad justitiam & potentiam suam manifestandam.*

Protest. Hoc totum est quod in hoc argumento, probatum imus, Deum creare illos quos videt sua permissione impios futuros, ut eorum impietate ad suam gloriam utatur. creat cum voluntate permittendi, ad certum aliquem finem per peccata sic permissa consequendum. Dissensio est in ratione prævisionis tantum, de qua jam dictum est quantum iste locus admittit.

14. *Protest.* Deus in Scripturis dicitur impellere homines ad ea quæ ipsis sunt peccata; & iis quasi instrumentis uti ad ea opera quæ sine peccato perfici nequeant. 1. *Sam.* 24. 1. 2. *Sam.* 16. 10. 1. *Reg.* 11. 37. & 12. 15. 24. & 22. 20. 2. *Reg.* 10. 30. *Iob.* 1. 12. *Ies.* 10. 5. 15. & 13. 17. *Ier.* 51. 1. *Ez.* 12. 13. *Ps.* 44. 19. & 105. 25. & 119. 36. & 141. 4. *Matt.* 6. 13.

Bellarmin. 1. *Deus non solum permittit impios agere multa mala, nec solum deserit pios, ut cogantur pati quæ ab impiis inferuntur; sed etiam præsidet ipsis voluntatibus malis, easque regit, & gubernat, torquet & fleclit. in iis invisibiliter operando, ut licet vitio proprio mala sint, tamen à divina providentia ad unum potius malum quam ad aliud, non positive, sed permissive ordinentur.*

Protest.

Protest. I. Ultima illa limitatio *permissivæ*, non potest ad totam providentiam *presidendi*, *regendi*, *gubernandi*, *terquendi*, *flectendi* referri, sine manifesta contradictione. *II.* Ista verba amplius aliquid sonant, quam nos postulamus aut etiam probamus. *III.* Si Deus ordinat homines ad unum malum potius quam ad aliud patrandum, tum ordinat ad peccatum: est enim aliquid peccati in uno malo, (in incestu scilicet Absalonis, & in odio & occisione Christi) quod non est in alio.

Bellarmin. 2. *Deus inclinat voluntates malas ad unum potius quam ad aliud, etiam positive, sed occasionaliter, & moraliter, immit- tendo cogitationem aliquam bonam, ex qua malus occasionem sumat ju- dicandi, melius esse huic nocere, quam illi, sive huic potius iniquitati servire quam illi.*

Protest. Qui occasionem alicui præbet peccandi, in il- lum finem ut peccet, sciens etiam eum ex illa occasione, & non alias, eo modo peccaturum, ille certe recte & vere dicitur peccatum illud procurare.

15. *Protest.* Deus dicitur corda hominum excæcare, & indurare.

Bellarmin. 1. *Deus non est causa excæcationis & indurationis po- sitive, sed negative, videlicet permittendo, deferendo, non miserendo.*

Protest. I. Non est causa positive, sed negative, hoc ni- hil aliud est, quam non est causa, sed est causa, sine vi causandi, omnis enim vis causæ, est positiva, non nega- tiva. *II.* Accuratius multo rem explicat Bonav. in 1. dist. 41, obduratio in quantum pœna est, dicit anima ineptitudinem, & ita dicit defectionem pœnalem & pœna omnis in quantum talis est, est justa & ordinata: in quantum ergo ordinata est, habet causam ordinantem, scilicet retribuentem divinam justitiam, similia habet Thomas 12. q. 79. a. 3.

Bellarmin. 2. *Cæcitas mentis, ut etiam cordis obduratio, est pec- catum, causa, & pœna peccati.*

Protest. Si sit pœna, tum pendet a Deo iudice non ne- gative, sed positive eam ex justitia volente & decer- nente.

Bellarmin. 3. *Illæ solæ permissio ac desertio excæcatio & obduratio dicitur, ex parte Dei, quæ fit, ut homo justo Dei iudicio, peccata præ- terita punientis, in a destituatur auxilio divino, ut non possit moraliter non cadere.*

Protest. Tam igitur excæcatio & obduratio, quam pec- catum quod ex eadem sequitur, fit justo Dei iudicio: ju- dicium autem non est mera negatio.

Bellarmin. 4. *Hæc desertio, secundum morem loquendi Scripturæ, recte significatur per vocabula actionem exprimentia.*

Protest. Cur igitur vexamur nos calumniis, cum rectum istum Scripturæ morem observamus? 16. Pro-

16. *Protest.* Si Deus nullo modo lapsum decrevit & ordinavit, tum ambiguo hominem creavit: sed falsum hoc: ergo & illud.

Bellarmin. 1. *Licet Deus non decreverit, neque veluerit, ut prius homo peccaret, tamen præsavit eum peccaturum si conderetur, cuius conditus est, &c. & ex illa præscentia condidit hominem in finem certum.*

Protest. Præscentia rei futuræ, si sit certa, certam & immobilem aliquam causam penetrat, & comprehendit, quam illa res est futura: sed nulla talis fuit ab æterno præter Dei voluntatem & decretum. hæc igitur præscentia voluntatem & decretum Dei supponit.

Bellarmin. 2. *Deus cognitione simplicis intelligentiæ, cognovit hominem casurum, si conderetur, etiam antequam eum condere decreverit.*

Protest. I. Cognitio simplicis intelligentiæ, secundum Thomam, & omnes Thomistas, cum omnibus Scholasticis, est eorum quæ possunt fieri, quæ talia: non eorum quæ fiunt, quorum scientia recte dicitur esse visionis. Hæc igitur secundum illos est contradictio: Deus cognitione simplicis intelligentiæ cognoscit futura. 2. Hæc propositio: si homo condatur, cadet, si connexio vel consequentia partium spectetur, est simpliciter falsa: non potest igitur illa ratione objectum idoneum esse scientiæ divinæ. Si vero ut simplex propositio accipiat, tum illa ratione magis fuit ante decretum Dei scibilis, quam quæ in illa continentur: homo condetur: homo cadet: verum veritatem atque adeo scientiam decreto Dei posterioriorem esse res ipsa clamat.

Bellarmin. 3. *Priora sunt in Deo, quæ necessaria sunt, quam quæ sunt libera: necessarium autem est Deum cognoscere omnia omnino cognosci possunt: non fuit autem necessarium, sed liberum, ut Deus decerneret hominem condere: ergo cognitio illa conditionalis propositionis, nimirum si homo creetur peccabit, prior est, quam decretum futurum hominis condenda.*

Protest. Ineptus iste paralogismus suis omnibus pedibus graviter laborat. Nam 1. Illa quæ ex naturali & necessaria Dei perfectione sequuntur intercedente libera voluntate, non sunt libera voluntate priora. Necessarium est, ut Deus conservet quod vult durare, conservatum tamen non est prior libera voluntate rem duraturam mundi. 2. Cognitio rei futuræ, ab omnibus Scholasticis recte vocatur scientia libera, & opponitur necessariæ naturali, quæ est possibile tantum. 3. Si hoc esset necessarium: si homo creetur peccabit, tum non fuit in potestate hominem ita creare, ut non peccaret.

X x

4. Ne-

4. Neque illa propositio: si homo creetur, cadet, neque ulla alia de futuro contingenti, potest cognosci antedecretum divinæ voluntatis, quia in illo rationis momento, neque veritatem, neque entitatem habet ullam determinatam: quod solidè probat Alvarez, *diff. 13.*

Bellarmin. 4. Si daremus, Deum non prævidisse, antequam decreveret hominem creare, quid homo facturus esset si crearetur: non tamen sequeretur in ambiguum finem hominem fuisse creatum: creatus enim Deus ad gloriam suam, an autem homo misericordiam, an iustitiam Dei experturus esset, ambiguum aliquo modo fuisset, sed absque detrimento gloriæ Dei.

Protest. Summa responsionis hujus est, ambiguum potest Deo esse finem alium quemlibet creaturæ, præter ultimum, & illum etiam ipsum, quoad modum ejus distinctum, ita ut nullum finem proponeret sibi Deus in creando, præter gloriam suam generaliter & confusè spectatam, si hoc non cedat in detrimentum gloriæ Dei, tu Sophista quilibet, de suo dogmate falsissimo, quoad gloriæ Dei potest esse securus.

17. *Protest.* Provenit à Dei decreto, non à natura, quod omnes homines in Adamo peccaverint.

Bellarmin. Factum est omnino naturaliter, ut primo homine cecidit, genus humanum universum caderet. Naturam enim in se primus homo vitiauit. cum iustitiam illam originalem amisit, quam Deus illi pro se, & pro toto genere humano donaverat.

Protest. I. Ludit hic Bellarm. ambigua significatio vocis illius, *naturaliter*: nam ipsemet observat (lib. Gratiæ primi hom. cap. 5.) *naturale* aliquando dici, id omne quod habetur à nativitate; qua significatione (addit) dicimur naturam filii iræ. Hoc autem sensu quod naturaliter fieri dicitur, non opponitur ordini à Deo præter naturæ cursum decreto. II. Naturam Adamus in se vitiauit; quia ex Dei singulari voluntate constitutus fuit principium & depositum, continens & repræsentans totum genus humanum.

III. Iustitiæ originalis propagatio fieri non potest nisi ex voluntate Dei: ergo nec privationis ejus, peccati originalis. IV. Ex Dei voluntate provenit, quod transierit pactum; quod secundum pacti violati conditionem hæc pœna fuerit inflicta; & quod omnes & singuli mortales Adami posterius nascantur.

18. *Protest.* Homo non potest labi, Deo invito, vel ignorante, vel ociosè spectante: ergo lapsus est Deo volente.

Bellarmin. Lapsus est homo Deo permittente.

Protest. Ista permissio vel fuit secundum, vel contra voluntatem Dei, vel Deo ignorante, vel futurum lapsus ociosè spectante. Argumentum igitur manet immotum.

19. *Protest.*

19. *Protest.* Deus ab æterno decrevit iustitiam & misericordiam suam manifestare. ergo voluit aliquo modo ut peccatum existeret, sine quo ad istos fines non pervenisset.

Bellarmin. 1. *Non fuit necessarium absolute, ut Deus misericordiam & iustitiam suam mundo patefaceret.*

Protest. Sed fuit necessarium absolute, ut quod de iustitiæ & misericordiæ manifestatione decreverat illud certo perficeretur.

Bellarmin. 2. *Potuisset Deus misericordiam & iustitiam suam ostendere, etiam si peccatum nunquam existisset.*

Protest. Non talem iustitiam & misericordiam, qualem ab æterno Dei decreto propositam fuisse eventus ostendit.

20. *Protest.* Deus concurrit ad actionem illam efficientiam, quæ homini est peccatum.

Bellarmin. *Deus non efficit actionem illam ut causa particularis, sed ut causa universalis, præbens vim & influxum quendam indifferentem, & communem ad illam actionem, & ad contrariam, qui à concursu secunda causa limitatur.*

Protest. Novum istud commentum Iesuitarum, solide refutatur à Thomistis, uti videre est apud Alvarez, *disp.* 1. quia facit providentiam Dei confusam, imperfectam, creatura pendentem, ut ab ipsa perficiatur. Sed unam rationem adfert Alvarez, ad istam quæstionem de causa peccati propriè spectantem, & eo nomine præ cæteris hoc in loco commemorandam. Si concursus Dei generalis est indifferens, ad actum virtutis & actum vitii virtuti oppositum, sequitur, Deum cum voluntate creata se determinante ad peccandum concurrere ad ipsum peccatum absolute loquendo. Qui enim voluntarie habet alteri concursum indifferentem, & expositum ad producendum sive virtuosum, aut peccatum, prout sibi placuerit, revera concurrit ad peccatum. si determinetur ex voluntate alterius ad idem peccatum efficiendum, &c.

C A P. III. De Peccato Originali.

Quamvis apud Bellarminum occurrant alia multa quæ de hac materia ita traduntur, ut à nostris merito castigentur; unica tamen est controversia gravis, de qua legitimam cum nostris instituit disputationem. Quæstio est, utrum corruptio naturæ, ac præsertim concupiscentia, per se, & ex natura sua, qualis invenitur etiam in baptizatis, & iustificatis, sit propriè peccatum, Pontificii negant, nos affirmamus. Hic autem diligenter animadverti debet (quod non solet obser-

X x 2

vari)

vari) Pontificios, quamvis quæstionem istam proponere soleant de justificatis tantum, idem tamen aperte sentire de iis qui post Baptismum, dominante iis peccato, sunt iniusti. Per Baptismum enim ita absolvi docent hominem a debito iustitiæ originalis, ut concupiscentia postea regnans non habeat rationem originalis peccati. Bonav. in 2. dist. 32. 5. 6. 7. Quum autem concupiscentia eodem planè modo sit in omnibus iniustis, evidenter sequitur, Pontificios in hac causa pro Pelagianis pugnare, qui originale peccatum simpliciter negant.

Argumenta Bellarmini.

THESIS I.

Bellar. Iac. I. quatuor distinguuntur ab Apostolo. Concupiscentia, Suggestio, delectatio, & consensus & concupiscentia non appellatur peccatum, sed partus ejus: concupiscentia parit peccatum.

Protest. I. Ridicula est argumentatio tota: quia vis ejus nititur istis axiomatis: *Quod a Iacobo in illo loco non vocatur peccatum, illud non est peccatum: Quod parit peccatum, non est peccatum.* II. Aliena est conclusio, & planè Pelagiana. Cum enim Iacobus generaliter hæc affirmet de omnibus tentatis, (*unusquisque tentatur*) si docet concupiscentiam non esse peccatum, de non baptizatis & infidelibus non minus hoc docet quam de fidelibus & baptizatis. III. Concupiscentia dicitur parere peccatum, eo modo quo interna animi rectitudo (quæ est iustitia) parit iustitiam, id est completum actum, de quo nomen & natura totius motus, & principii ejus usitatè & propriè maximè prædicatur.

Bellar. I. Cui ergo Iacobus peccatum operis distinxit à peccato consummato?

Protest. Non distinguit ut varia peccata, sed ut peccatum simpliciter admissum, distinguere debet à peccato absolute resipiscentia dominante.

2 Bellarm. Paulus Rom. 7. 17. 18. satis aperit docet, concupiscentiam in homine justificato non esse propriè peccatum, quod removere possit.

Protest. I. Secundum hoc argumentum primum evenit. In illo enim concupiscentia peccatum esse negabatur: quia uno in loco non appellatur peccatum: sed in isto capite eadem concupiscentia decies peccatum vocatur, & semel in his ipsis verbis à Bellarm. allegatis: *peccatum quod in me habitat*: annon fortius est argumentum, quod petitur ab eo quod dicitur, quam quod pendet ex eo quod dicitur ferti

fertis verbis non dicatur? 11. Sophisticè mutatur quæstio, nam loco hujus conclusionis: *non est propriè peccatum*, substituitur alia: *non est propriè peccatum, quod reum facere possit*. Impotentia enim reum faciendi, respectu hominis iustificati, qualiscunque sit, non pendet ex natura concupiscentiæ, de qua sola disputatur, sed ex gratia & misericordia Dei, 111. Falsum est, Apostolum hoc docere: concupiscentiam non esse propriè peccatum, quod reum facere possit.

Bellarmin. 1. Dicit motum concupiscentiæ non esse suum opus, ac per hoc non posse sibi imputari.

Protest. 1. Non dicit, non posse sibi imputari, sed innuit, per gratiam Dei non imputari. 11. Non vult absolutè, motum illum non esse suum: fatetur enim *vers. 15. & 19.* *perpetrare, se facere, se agere, &* illa ratione, *subijci peccato vers. 14.* sed intelligit, non esse suum opus comparativè, & secundum partem illam regnitam, qua ab illo efficaciter dissentiebat.

Bellarmin. 2. Addit Apostolus, hujusmodi malum non esse in se, sed in carne sua.

Protest. Bellarm. hoc addit. Apostolus enim contrarium planè dicit: *peccatum quod in me habitat: in me, id est, in carne mea, &c.*

Bellarmin. 3. Quamvis in multis locis divina scriptura, sine dubio, per carnem intelligantur omnes potentia, tum superiores, tum inferiores per peccatum corrupta, tamen in septimo cap. ad Romanos, negatur carnem sumi pro toto homine, atque asserimus accipi pro altera parte tantum, quæ vires inferiores complectitur.

Protest. Caro in cap. 7. ad Rom. necessario debet accipi pro propria sede concupiscentiæ malæ. At vero Scholastici ipsi fatentur, concupiscentiam esse in omnibus animæ viribus, ita ut voluntas ipsa sit corrupta, & per consequens aliæ vires. *Alex. Alen. p. 2. q. 105. m. 7. a 3.* Bonav. 2. d. 32. etiam disertis verbis testatur, concupiscentiam, prout accipitur 7. ad Rom. esse etiam in vi appetitiva rationali, id est, in voluntate. addit etiam concupiscentiam esse in rationali parte formaliter.

Bellarmin. 4. Si per carnem intelligeretur totus homo, non vereretur Paulus, non ego operor illud.

Protest. Imo vero, nisi per carnem intelligeretur totus homo uno respectu, & per spiritum totus etiam, sed alio respectu, non verè diceret Paulus *ego facio, & ego non facio, vers. 15. & 17.* Totus homo est principium quod, operationis malæ, quam bonæ: sed principium quo, in operatione mala est corruptio, & gratia in operatione bona.

Bellarmin. 5. Quorsum attinet illa correctio: *in me, id est, in carne*

carne mea, si in toto homine est illud malum, de quo loquitur?

Protest. Eo spectat, ut ostenderet quo respectu etiam homo ex gratia sanctificatus, sit adhuc ex sese carnalis & malus.

Bellarm. 6. *Apostolus disertis verbis distinguit carnem à mente.*

Protest. Corruptio quæ vocatur caro, distinguitur à mente non simpliciter, sed quatenus mens consentit voluntati Dei, & in bono proposito impeditur à corruptione, quæ (mente bonum volente) præcipuè apparet in carnalium rerum appetitu.

Bellarm. 7. *Caro cap. 7. idem est, quod corpus mortale c. 6. & corpus mortis cap. 7. vers. 24.*

Protest. Idem planè sonat cum corpore mortis, & cum corpore peccati, id est, vetere homine: c. 6. v. 6. sed non cum corpore mortali.

Bellarm. 8. *Exterior homo est corpus corruptibile: & interior anima rationalis, 2. Cor. 4. 16.*

Protest. 1. Bell. antea concessit, multis in locis per carnem intelligi totum hominem, sed negabat hoc tamen verū esse Rom. 7. jam vero ex eo sensu quem istæ voces in uno habent loco, concludit eundem Rom. 7. necessario admittendum esse. 11. 2. Cor. non agitur de homine in termo moraliter agente, sicut ad Rom. sed patiente.

Bellarm. 9. *Cum caro dicitur in malam partem, non usurpatur hac vox, nisi de impiis.*

Protest. Hoc apertè falsum esse, testatur Apostolus v. 14. ego carnalis sum & Gal. 5. 17. caro concupiscit adversus spiritum, ut non quacunque volueritis, eadem faciatis.

Bellarm. 10. *Si concupiscentia sit in voluntate, est in illa, quæ prævenit suo motu judicium rationis, quo modo non est capax peccati proprie dicti.*

Protest. Peccatum originale, antecedit judicium rationis, & voluntatis actum pravum, ut causa antecedit suum effectum. Concludit igitur pulcherrimè Bell. peccatum originale non esse peccatum propriè dictum, vel in justificationis, vel etiam in non renatis.

3. Bellarm. Rom. 8. 1. *Nulla est condemnatio iis qui sunt in Christo Iesu: hoc est, in justificatis nihil est condemnatione dignum, siue nulla est causa condemnationis.*

Protest. Quamvis nulla sit cōdemnatio iis qui sunt in Christo Iesu, tamen est dignitas & causa condemnationis: alias nulla esset in illis materia absolutionis vel remissionis continuandæ & renovandæ. Nulla est condemnatio talibus, propter misericordiam Dei reaturamoventis: sed est in ipsis causa condemnationis, propter peccati tam originalis quam actualis demeritum
cuj

ujus confessio est necessaria ad condemnationem e su-
iendam. Eodem fere modo respondet Scholasticorum
magister, l. 2. d. 23. *Peccatum originale remittitur in Baptismo,*
quia solvitur ejus reatus, & dominium auferitur, transit reatu, manet
etiam

Bellarmin. 1. *Reatus proprie dicitur peccatum, aut forma peccati:*
lo igitur sublato, nihil remanet, quod habet veram peccationem.

Protest. Reatus ille qui remissione tollitur, neque est
proprie peccatum, neque peccati forma: non enim pro-
hibetur à lege Dei, neque est contra legem, sed vi legis
existit: dicitur tamen peccatum, propter individuum il-
lum connexionem quam (ex lege communi) habet cum
peccato; & a nonnullis forma peccati vocatur, sicut ad-
iuncta propria loca formarum sæpe ponuntur.

Bellarmin. 2. *Reatus est inseparabilis à peccato digno aterna da-*
natione. Non est enim sola ordinatio ad pœnam, sed est dignitas, sive
eritum pœne.

Protest. Rectè observatur hoc à Bellarmino, duas esse
quasi partes reatus, dignitatem pœnæ: & ordinationem
ad pœnam. Ex ista distinctione vera solutio sophismatis
ujus pendet: quia dignitas pœnæ non tollitur peccato
manente, sed ordinatio ad pœnam tollitur in remissione
peccati manentis, reatus igitur quoad dignitatem pœnæ
est inseparabilis, sed quoad ordinationem ad pœnam,
est ex lege, per gratiam Evangelicam separari po-
test.

Bellarmin. 3. *Relatio non potest à fundamento proximo separari,*
sed reatus est relatio, cujus proximum fundamentum est peccatum.

Protest. I. Pontificii separant relationem à suo funda-
mento, cum docent reatum pœnæ manere, culpa remis-
sa. II. Reatus, quia sonat actualem ordinationem ad
pœnam, fundamentum proximum est justitia Dei per-
sequens peccatum vindicta: hoc autem fundamentum,
est gratiam remissionis in Christo, non manet.

Bellarmin. 4. *Certum est, Deum nunquam remittere reatum ma-*
nente peccato: quia Dei judicium est secundum veritatem.

Protest. Contrarium est certissimum, quod non manet
objectum remissionis, de eo non potest dici quod re-
mittatur: manet igitur peccatum dum manet remissio:
eius vero quando remittit, non judicat peccatum non
esse, sed ex gratia judicat non esse vindicta prosequen-
dum, & hoc judicium est verum.

Bellarmin. 5. *Illa particula, ergo (nihil ergo condemnationis est,*
et.) significat eam sententiam deduci ex superioribus verbis: quibus
Paulus dixerat concupiscentiam non imputari, sed involuntarios
motus non esse peccata, nec posse homini imputari.

Protest. Deductio istius conclusionis, Rom. 8. 1. nulla ergo nunc est condemnatio, fuit propriè ex iis quæ docuerat Apostolus c. 5. de justificatione ad vitam per Christum, quæ tollit condemnationem ad mortem quam doctrinam ab objectione vindicaverat c. 6. & 7. Hoc clarè etiam indicatur c. 8. v. 34. *Quis est qui condemnet? Christus est qui meritis est, &c.* Deductionis ratio, quam Bell. statuit ex c. 7. fuit antea refutata.

Bellarmin. *In Baptismo liberamur à peccato originis.*

Protest. In celebratione Baptismi obsignatur liberatio ab omni peccato, & ab omni pœna peccati: sed effectum actuale ipsum hujus liberationis, non perficitur uno momento.

Bellarmin. *Concupiscentia est effectus & pœna peccati originalis: ergo non est peccatum ipsum originale.*

Protest. Concupiscentia habitualis non est effectum aut pœna peccati originalis in eodem homine inhabitantis, sed idem cum ipso.

Bellarmin. *Eadem est ratio mortis & concupiscentia: sed mors est pœna peccati originalis.*

Protest. I. Mors est pœna peccati, siue sit originale siue actuale, quo die conederis morte morieris. II. Non est eadem ratio concupiscentiæ, non enim dictum aut scriptum legimus: *quo die peccaveris, concupiscendo concupisces.*

6. Bellarm. *Si homo non nasceretur ex Adamo & tamen haberet concupiscentiam, quam nunc habet, non posset in eo concupiscentia propriè vocari peccatum: ergo concupiscentia non est ex se, & ex natura sua propriè peccatum.*

Protest. I. Ex eadem suppositione probari posset, concupiscentiam non esse pœnam, quod tamen Bellar. jam modo posuit pro certo & explorato. II. Per impossibilem suppositionem dicimus, si homo non nasceretur ex Adamo, sed tamen legi subiectus haberet concupiscentiam legi repugnantem: propriè vocanda esset peccatum.

Bellarmin. *Esset res omnino naturalis.*

Protest. I. Qui magis quam iustitia originalis, quam Bell. negat fuisse naturalem Adamo, quem tamen cum illa creatum fuisse concedit, de gratia primi hominis. II. Ex suppositione falsa, loquendo consequenter, non esset absurdum peccatum esse naturale.

7. Bellarm. *Primi concupiscentia motus, quibus mens resistit, non sunt peccatum: ergo nec pronitas ad tales motus. Antecedens probatur: quia istiusmodi motus non sunt in nostra potestate.*

Protest. I. Hac strophæ inferitur, pro Pelagianis, nullum esse peccatum originale omnino; quia primi ejus motus non

non sunt in nostra potestate. I I. Primi isti motus ejus-
dem rationis sunt cum originali peccato, quod Lombardus
l. 2. d. 23. necessarium esse docet, quia *variari non potest.*

8. Bellarm. *Si concupiscentia est verum peccatum, & semper ma-
net in homine, quantumvis justificato, sequitur ut Christus nos non
perdet, sed imputative tantum a peccatis redemerit, ac liberaverit.*

Protest. 1. Verè, & imputative, non opponuntur. 2. Si
concupiscentia prava semper esset in justificatis mansu-
ra, tum aliquid hujusmodi sequeretur, sed nos dicimus
concupiscentiam sublato reatu, actu debilitatam, eoque
tantum justificatis permanere, donec in perfectam pos-
sessionem eorum bonorum deducantur, quorum jus a
Christo est ipsis acquisitum.

Argumenta nostra.

9. *Protest.* Rom. 6. & 7. Concupiscentia quæ in renatis
est, sæpe vocatur peccatum.

Bellarm. I. *Appellatur peccatum improprie, per figuram Meto-
nimia, quia causa est peccati, si ei obediat.*

Protest. I. Hoc ipsum concipi non potest, quomodo ali-
quid per modum habitus interni, causa esset peccati &
non peccatum. interna causa inclinans ad bene agendum,
est bona, I I. Ambiguè & sophisticè dicitur causa pecca-
ti, *si ei obediat*, si enim obedientia strictè sumatur, omnes
inclinationes naturales & animales etiam in prima crea-
tione ex ista conditione fuerunt causæ peccati, & secun-
dum Bellarm. rhetoricam, vocari potuissent peccatum.
I I I. Apostolus ipse Rom. 6. & 7. satis aperte ostendit
concupiscentiam esse peccatum propriè dictum: non tan-
tum enim peccatum sæpius illam vocat, sed *non bonum,
malum, odio habendum, pugnans cum leg. Dei, crucifigendum, mortifi-
candum, & destruendum, & miserum illum rediens cui inest.*

Bellarm. *Hæ rectè dicuntur de concupiscentia, quantumvis non sit
proprie peccatum, quia est corruptio quadam inclinans ad malum.*

Protest. Corruptio moralis pugnans cum lege, pro qua
crucifigenda, & mortificanda, Christus ipse mortuus est
cruce, si non sit propriè peccatum, tum Scriptura non ex-
plicavit nobis, quænam sit proprietas peccati ullius ha-
bitualis.

10. *Protest.* Rom. 7. 7. Apostolus aperte testatur con-
cupiscentiam esse peccatum à lege prohibitum.

Bellarm. *Concupiscentia ibi accipitur pro actu voluntario con-
cupiscendi, qui prohibitus est lege.*

Protest. 1. Actus quidem ibi videtur intelligi, sed non
tantum voluntarius, sensu illo quem vult Bellarm. nam
primi etiam actus peccati inhabitantis ibi aperte deli-

gnantur. 11. Eodem sensu ista quo concupiscentia actualis appellatur peccatum, illud etiam peccatum inhabitans à quo provenit, ita vocatur. *vers. 7. & 8.*

Protest. Rom. 7. 14. Respectu peccati inhabitantis. Apostolus conqueritur se esse carnalem, subiectum peccato, & non posse legem spirituales Dei accuratè observare.

Bellarmin. *Paulus non vult significare, legem spirituales non servari à iustificatis quatenus opus est ad vitandum peccatum, sed non servari quantum ad quandam perfectionem, qua est finis præcepti, ac propterea propriè non est in præcepto.*

Protest. 1. Hæc glossa textui directè contradicit: textus enim dicit, legem à Paulo non observari, quia subijcitur peccato: Bellarm. affirmat legem servari quatenus opus est ad vitandum peccatum. 11. Finis & perfectio interna omnis præcepti, in ipso præcepto propriè continetur: illa autem observatio quæ carnis & peccati corruptionem omnem excludit, est interna perfectio legis spiritualis & perfectæ.

12. *Protest.* Rom. 7. 16. Paulus nolendo concupiscentiam consentiebat legi: lex igitur non voluit, id est, prohibuit concupiscentiam inesse Paulo.

Bellarmin. 1. Si præceptum non concupisces, extendamus ad motus involuntarios, illi repugnant legi tantum, ut indicanti finem, non ut media imperanti, & ideo non sunt peccata.

Protest. Apostolus disertè explicat de facto, quod est medium imperatum: quod odi hoc facio.

Bellarmin. 2. Si præceptum illud restringamus ad motus tantum voluntarios, respondemus, consensum Pauli cum lege, non consistere in eo, quod rem eandem velint, aut nolint Paulus & lex: sed quod Paulus velit aut nolit id quod lex jubet eum velle aut nolle.

Protest. Sophisticam hic distinctionem habemus, sine ulla differentia partium, lex enim nihil omnino vult, aut non vult, nisi quod jubet homines velle aut nolle.

Bellarmin. 3. Posset facilius dici, legem nolle concupiscentiam, ut objectum, & similiter mentem Pauli nolle eandem ut objectum, quemadmodum si quis hominem omnino præter intentionem occideret, is verè dicere posset, quod nolui, feci: & ideo consentio legi quæ ait, non occides, quia bona est; nec tamen inde colligi deberet, præceptum, non occides, extendi ad homicidium omnino involuntarium.

Protest. Facilius quidem quam verius aut solidius hoc dici potest. Nam 1. Species quædam distinctionis ineptissime objicitur incautis, inter velle, aut nolle aliquid ut objectum, & alium nescio quem modum aliquid volendi, quasi quidquam vellet aliquis non ut objectum, & quod quis vult, non esset ipsi objectum volendi. 2. Similitudo quæ ad fucum faciendum astute satis excogitatur,

tur, non quadrat. Paulus enim quia noluit concupiscentiam, inde probat se consentire legi in illo bono quod postulat, quia concupiscentiæ malum & legis bonum opponuntur: sed talis oppositio, in exemplo à Bellarm. allato non reperitur.

14. *Protest.* Rom. 7.23. Concupiscentia dicitur lex bellum gerens adversus legem Dei, & captivum hominem reddens legi peccati.

Bellarmin. I. *Multa legi repugnant, quæ non sunt peccata, ut homo qui peccat, lex injusta, &c.*

Protest. Nihil potest legi divinæ repugnare, sine peccato: homo repugnat quatenus peccat; lex injusta, quatenus est actus vitiosus legislatoris peccantis; si igitur concupiscentia repugnat legi Dei, aliquis est qui in illa peccat: quis autem esset ille, præter hominem concupiscentem? 2. Concupiscentia interna, ut aliquid hominis dicitur legi Dei repugnare, non ut homo, aut lex externa.

Bellarmin. I. *Concupiscentia repugnat legi mentis, ut lex contraria impellens ad malum; quomodo etiam legi repugnat diabolus, & quicquid incitat ad legis transgressionem.*

Protest. Neque diabolus, neque quidquam aliud per se incitat ad legis transgressionem, nisi in sese vel peccet, vel contineat peccatum.

15. *Protest.* Rom. 7.24. Concupiscentia dicitur corpus reddens hominem infœlicem.

Bellarmin. *Infœlicitas, & miseria, in Scripturis, ut plurimum, poena potius tribuitur quam culpa.*

Protest. Quin infœlicitas sit poena, nemo potest dubitare: sed per corpus mortis intelligi ibi causam infœlicitatis, quæ est culpa sola, satis apparet ex vers. 23. ubi eadem res vocatur *lex captivum reddens legi peccati in membris.*

16. *Protest.* Motus concupiscentiæ sunt illiciti: ergo sunt peccata.

Bellarmin. *Illiciti dicuntur, quia non licet eis præbere consensum.*

Protest. Nemo est qui concupiscentiam inordinatam in sese habet, qui non aliquem eidem præbet consensum: per concupiscentiam enim ipsa voluntas inficitur *inversitate, & secum ipsa confligit*, sicut Bell. ipse facetur, 1.6. 10. 2. Illicitum est, non tantum præbere consensum malo, sed & inclinationem, aut pronitatem habere ad eam consensum: quia omnes vires nostræ ferri debent in bonum.

17. *Protest.* Quod per se trahit ad malum, eadem lege prohibetur, quæ prohibetur ipsum malum: sed concupiscentia per se trahit ad malum. Iac. 1. ergo Bell. *Id quod per se trahit ad malum, non censetur prohiberi, nisi quatenus in*

X * O

arbitrio

arbitrio nostro est, illud assumere, vel rejicere.

Protest. Fuit hoc aliquando in hominis arbitrio & potestate: potestatis autem privatio culpa nostra contracta, non tollit rationem culpæ.

18. *Protest.* Concupiscentiam quæ remanet in baptizatis, Deus odit, & nos odisse debemus.

Bellarmin. *Odio habetur à Deo, & à nobis est habenda, quia incitat ad peccatum.*

Protest. Deus non habet odio propriè, nisi quod odio est dignum: nulla autem dispositio hominis potest esse odio digna, præter peccatum: malum pœnæ, qua tale, non est objectum odii divini.

19. *Protest.* Quod dissidet à norma legis, est peccatum: sed concupiscentia in renatis dissidet a norma legis. ergo.

Bellarmin. 1. *Negatur propositio, nisi largo modo, & materialiter accipiat; Diabolus enim tentans, homo peccans, voluntas, & actio humana dissident à norma legis, & non sunt peccatum.*

Protest. Hæc omnia quatenus habent in sese dissensionem a lege, habent etiam peccatum propriè dictum in sese. His igitur instantiis propositio nostra confirmatur.

Bellarmin. 2. *Omnis ἀνομία vel recessus a lege non est peccatum.*

Protest. Bell. ipse agnoscit accuratè definiri per ἀνομίαν. sic enim loquitur, de Amis. grat. l. 2. c. 18. *Non potuit rectius & brevius definiri peccatum, quam ut à S. Iohanne fuit definitum, illis verbis: peccatum est iniquitas, vel (ut clarius habetur Græcè) ἀκαρπία ἢ ἡ ἀνομία.* 1. Ioh. 3. at vero definitio accurata est reciproca: omnis igitur ἀνομία, vel recessus a lege, est peccatum.

LIBER TERTIVS.

DE GRATIA.

Mirabilis est procedendi ratio, qua utitur Bell. de gratia & libero arbitrio. Quamvis enim controversiarum tractationem profiteatur adversus hæreticos hujus temporis, & theologis nostris magno hiatu, vel rictu, in præfatione minetur: sex tamen istis libris, vix ullam controversiam gravem habemus ritè formatam, ac digestam, quæ adversus nos legitime tractatur: sed magno strepitu agitur de scholasticis questionibus, de domesticis Pontificiorum litigiis, & de erroribus Pelagianis, ad eorum participationem a suis interpolatoribus amoliendam, sententiis nostris obliquè tantum & obiter maxima ex parte notatis. Perplexæ hujus

cit.

circuitionis vera causa fuit, quod inter Pontificios
am multæ sint, & jam olim fuerint de istis rebus
contentiones, quæ sine ulla definitione Papali agitan-
tur, ut Bell. non habuerit certam aliquam & receptam
Ecclesiæ Romanæ sententiam, nostræ doctrinæ op-
ponendam. *En scopulus* (clamat Mariana de morte &
immort. lib. 3. c. 8.) *ad quem multa confracta sunt naves. En*
Euripus raptus in diversas & contrarias partes verso mari, velut
monte præcipiti devalutus terræ, fervens rixis, & contentionibus.
Nusquam majori anime, neque olio parium magis implacabili
ipse annis certatum est, usque eo, ut ad severa iudicialia ventum
sit, dum utrique adversarius hæresis crimen affingunt, quo nihil est
ravius. Ipse Romanus Pontifex appellatus jam aliquot annos, ea
controversia distractus, nondum in pace litigantes posuit, novo de-
creto promulgato. Neque vero aliquot annorum tantum
est hæc fluctuatio Pontificiorum. Ante annos ferè tre-
centos, Bradwardinus noster in conclusione operis
quod scripsit, de Causa Dei, adversus Pelagium, vhe-
nenter imploravit Ecclesiam Romanam, ut istas que-
stiones determinare dignaretur: *Simon dormis? exsurge*
nafe, &c. Ab isto hoc tamen somno necdum excitatus est
Papa: neque Bellarmino visum est consultum, quie-
tem ejus interpellare, sed potius cautè librare gra-
lum, & pendente vestigio incedere inter suorum dis-
ensiones, ut ita illorum nemini molestus admodum
esset, & nos aliud agendo refutasse potius videatur.
Vobis igitur necessarium erit, maxima ex parte, præ-
ter instituti rationem excerpere illa ex Bellarmino,
quæ digna sunt animadversione, eamque breviter in-
dicare, sine disputatione digesta per constitutionem
causæ, & argumentorum hinc inde examen.

C A P V T I.

De Gratia significatione, & distributione.

T H E S I S I.

Bellar. 1. *Hujus vocabuli (gratia) tres sunt in sacris literis no-
tiones. Nam accipitur 1. Pro quovis beneficio Dei. 2. Pro solo
beneficio supernaturali. 3. Maxime proprie pro solis illis beneficiis su-
pernaturalibus, quæ indignis hominibus ex Christi merito conferuntur.*
Protest. 1. Duæ priores notiones, quamvis à voce gra-
tiae non sint alienæ, in sacris tamen literis non compa-
rentur. II. Tertia significatio, quamvis vera sit, & ex
Scripturis deprompta, non tamen est, ut Bellarm. vult,

X x 7

maxi-

maximè propria, sed per metonymiam, causæ pro effecto suo positæ, ab illa notione derivatur, quæ Dei gratia quoad rem ipsam idem significat cum bonitate, benignitate, favore, dilectione, & misericordia Dei. Non ignorant hoc Pontificii doctiores: nam Thomas ipse 1.2. q. 110. a. 1. non tradit tantum istam notionem gratiæ, sed eleganter satis ostendit hanc esse præcipuam ejus acceptionem, ex qua cæteræ dependent. Gratia (inquit) tripliciter accipi consuevit: 1. Pro dilectione alicujus. 2. Pro aliquo dono gratis dato. 3. Pro re compensatione beneficii gratis dati, quorum trium secundum dependet ex primo: Ex amore enim quo aliquis habet alium gratum procedit, quod aliquid ei gratis impendat. Ex secundo autem procedit tertium: quia ex beneficiis gratis exhibitis gratiarum actio consurgit. Filicius etiam Iesuita, tract. 21. cap. ult. n. 442. fatetur gratiam primo sumi pro dilectione. Sed hujus notionis, quæ in Scripturis maximè celebratur, & præ omnibus facit ad Dei gloriam, & fidelium consolationem, raro & obiter fit mentio apud justitiæ operum patronos: vident enim suas omnes notiones meritorias, hac una notione gratiæ funditus everti.

2. Bellarm. *Prima partitio gratiæ, secundo & tertio modo accepta, est in gratiam æternam, quæ est æternus Dei amor, & temporariam in beneficiis vocationis & justificationis consistentem, quæ sunt effectus gratiæ æternæ.*

Protest. 1. Hæc partitio priorem illam notionum distinctionem refutat: quia æterna gratia confert omnia beneficia, non est beneficium quod nobis confertur, & proinde in illis notionibus non continetur. 11. Non est partitio realis, prout à Pontificiis accipitur, sed distinctio tantum nominis in sua significata, proprium, & tropicum.

3. Bellarm. *Gratia temporaria est vel gratis data (cui proprio nomine relinquitur nomen generis) ad aliorum salutem præcipuè collata, vel gratum faciens, ad propriam uniuscujusque salutem potissimum data.*

Protest. Titulus, ille gratiæ gratum facientis, 1. Gratis restringitur ad dona Dei temporaria, qui primario convenit gratiæ Dei æternæ, Eph. 1.6. 2. Malè extenditur ad omnia dona quæ potissimum spectant ad nostram salutem, sine ullo discrimine; cum Christus solus, in justificatione nobis donatus gratos nos faciat Deo, ut meritoria causa; cætera autem dona, vel ut media ad Christi receptionem disponentia, vel ut gratiæ in ipso gratum facientis signa, & gratuitæ complacentiæ Dei objecta, non ut admissionis in gratiam, aut reconciliationis causæ.

4. Bellarm. *Gratia gratum faciens, est vel gratia permanens,*
seta

seu habitus infusi, vel gratia auxilii specialis, seu motio specialis.

Protest. Rem ipsam distinctionis hujus non improbamus, sed neutram partem ad gratiam propriè gratum facientem pertinere dicimus; & auxilium Dei, cum habeat animas nostras pro objecto, & non pro subjecto, formaliter neminem gratum facere constat.

5. Bellarm. *Auxilium speciale est excitans, ad quam pertinent divina illustrationes atque inspirationes, & adjuvans, ad quam spectat divina cooperatio, directio ac protectio.*

Protest. Hæc distinctio quoad terminos, potest admitti: sed in explicatione gratiæ excitantis graviter errat Bellarm. si eam consistere velit solummodo in illustratione, & inspiratione mentis, & non præcipuè in supernaturali quadam vi in voluntate recepta.

6. Bellarm. *Quinta partitio est auxilii, siue gratia, in auxilium siue gratiam sufficientem, & efficacem.*

Protest. De hac partitione paulo post agendum erit. satis erit interim duo adnotasse: 1. Bellarm. hic hæsitare incertum quo nomine designaret totum quod istas continet partes: *auxilii* (inquit) *siue gratia partitio est*: quia scilicet necdum constat Pontificiis, utrum gratia illa sufficiens, quam omnibus dari volunt, sit habitualis gratia, vel auxilium tantum & motio specialis. 2. Interrumpi hic Bellarm. telam illam (quam hætenus textit) partitionum gratiæ, dum gratiam sufficientem, & efficacem, neque ad excitantem, neque ad adjuvantem refert. causa est, quia excitantem gratiā collocat in illuminatione intellectus, & adjuvante in cooperatione directione & protectione Dei; in horum autem neutro potuit invenire sufficientiam & efficaciam gratiæ ad conversionem; Sed re vera, gratia simul excitando & adjuvando, est sufficiens & efficax, quemadmodum Bellar. ipse paulo post agnoscit cap. II. *Quinta partitio est gratia tum excitantis tum adjuvantis, in gratiam sufficientem, & efficacem.*

6. Bellarm. *Gratia efficax est vel operans, qua facit ut velimus; vel cooperans, qua facit ut quod voluerimus impleamus.*

Protest. Thomas ipse I. 2. q. III. a. 2. disertis verbis locet, gratiam operantem & cooperantem esse eandem gratiam, sed distingui secundum diversos effectus: Circa partitiones istas gratiæ, varias quæstiones movet Bellarm. de quibus litigat cum aliis Pontificiis: sed nullam controversiam proponit, in qua nos à parte istam adversa, præterquam de gratia sufficienti, & efficacia: & in iis etiam disputationem justam fugit.

CAP. II. De Gratia sufficiente.

I. Bellarm. *Partitionem gratia, in sufficientem, & efficacem, heretici nostri temporis omnino repudiare coguntur, cum apud eos, qui à Deo moventur, necessario bene agant; qui vero non moventur, non possint bene agere, ac per hoc omnis Dei motio sit efficax, nulla sufficiens.*

Protest. Falsa hic omnia, & calumniosa. Nam I. Partitionem istam non omnino negamus, sed sensu illo Pelagiano, quo à Iesuitis nonnullis explicari solet. Non distinctionem, sed separationem gratiæ ad conversionem simpliciter sufficientis, & efficacis negamus. II. Apud nos, non omnes illi, qui à Deo moventur necessario bene agunt: novimus enim multos tam externe, quam interne moveri ad bene agendum, qui tamen motionibus illis resistunt. III. Apud nos etiam qui non moventur actu ad hoc aut illud bonum, sæpe tamen potentiam aut facultatem habent faciendi bonum, quod non faciunt.

2. Bellarm. *Auxilium Dei vere sufficiens adfuit nonnullis, qui tamen ipsa conversi non sunt.*

Protest. Necessaria hoc in loco fuit explicatio sufficientis gratiæ, quam Bellarm. tanquam lucem suis erroribus inimicam, studio videtur fugisse. *Auxilium sufficiens* dicitur (ait Bell. c. 2.) quo Deus ita hominē vocat, & excitat, & juvare dirigendo, protegendo, cooperando paratus est, ut revera posuille sic excitatus, & vocatus, velle credere, velle converti, velle bonum aliquod facere, tamen si ipsa non velit credere, aut converti, aut bonum illud facere. Sed nihil hic nisi tenebræ. Nam 1. Quæstio non est de quocunque bono volendo; nec de quocunque modo volendi credere, & converti, sed de ipso credere, & converti. 2. Hoc verbum potest (ut Medina in 1.2. q. 109. a. 10. observat) est equivocum: aliquando accipitur pro eo quod fieri potest per aliquam potentiam, sive intrinsecam, sive extrinsecam: aliquando vero pro eo, quod est in se habere virtutem quandam positivam ad aliquid efficiendum. 3. Deus est paratus dare auxilium (& sic juvare) hoc quidam (inter quos Bellarm.) non rectè intelligunt (ait Bannes in 1. q. 23. a. 3. d. 3. c. 9.) arbitrantur enim quod Deus in sua aeterna providentia, & prædestinatione, quantum est ex parte sua, sit indifferens, & quasi expectans inferioris causæ determinationem ad effectum gratiæ producendum: sed hoc maxime repugnat divinæ perfectioni. Sensus Catholicus est, quod intelligitur Deus paratus, secundum voluntatem, non quidem absolutam, quæ semper impletur, sed secundum voluntatem vel antecedentem, vel voluntatem signi. 4. Dare in communi modo loquendi (ut idem auctor observat) solet esse equivocum, ita ut uno modo accipiat prout est correlativum

6177

cum verbo recipere, ita ut recepta ex eo colligatur. Altero modo accipitur pro hoc quod est offerre aliquid alicui, invitando ipsum ut recipiat. Similis est æquivocatio in voce illa, qua Bellarm. utitur adest. quia gratia eodem modo adest, quo datur.

Negamus igitur auxilium Dei sufficiens, quo possit homo vel sua intrinseca potentia, vel indifferentem Dei gratiam determinando converti, ab iis recipi, qui nunquam reipsa convertuntur.

Argumenta Bellarmini.

3. Bellarm. Isa 5. *Quid est quod ultra d' hui facere vinea mea, & non feci? expectavi ut faceret uvas, & fecit labruscas.* Dominus dederat illis sufficientem culturam, id est, sufficientem gratiam, per quam vere & proprie converti possent: neque alias potuisset expectare fructum bonum, gratiam tamen efficacem non habuerunt: nam si habuissent, fructum bonum unque fecissent.

Protest. I. Parabola nulla extendi debet ultra suum scopum: scopus autem hujus parabolæ est, judicia Dei adversus Iudæos denuncianda, iusta declarare. Ad horum autem judiciorum iustitiam ostendendam nihil aliud adfertur, aut requiritur, quam peccatorum gravitas, quæ beneficiorum accumulatione exaggeratur. II. Non loquitur Propheta distinctè de iis, qui habuerunt sufficientem gratiam, & non efficacem; sed de tota domo Israël, & viris Iehudæ, inter quos varii habuerunt gratiam efficacem, & multi fuerunt obdurati & excæcati, sicut apparet cap. 6. ita ut in præsentiarum saltem non habuerint gratiam sufficientem ad conversionem. III. Non magis ex verbis probari potest, gratiam sufficientem datam fuisse omnibus Iudæis, quam efficacem, nam qui habuerunt sufficientem, & non efficacem, potuerunt (secundum Bell. theologiam) respondere, debuisse Deum addere etiam efficacem, ut fructum facerent bonum. IIII. Expectationis propria significatio non potest Deo attribui respectu rei non futuræ, nisi præscientiam ipsam Dei negando. V. *Quid ultra?* non simpliciter intelligi debet, sed in illo genere beneficiorum de quo agitur: alioquin aliquid fuit ultra, scil. velle & perficere. VI. Adhæc omnia illud etiam accedit, quod Propheta in illis verbis agat de illa dispensatione Dei, erga Domum Israel, de qua quilibet Iudæus potuit judicare, sicut apparet ex vers. 3. sed de interna gratia, utrum esset sufficienter omnibus communicata, nemo Iudæus potuit judicare. Nihil igitur certius, quam istum locum, qui multis videtur universali gratiæ favere, invitum

vitum plane in illum sensum torqueri.

4. Bellarm. Mat. 23. 37. *Quoties volui congregare filios tuos, & nolui? Quomodo voluit Dominus congregare filios Hierusalem, & ita voluit ut queratur de nolentibus, si eos quos sciebat per se non posse velle, non iuravit ut possent velle? non igitur carnerunt gratia sufficiente.*

Protest. I. Agitur hoc in loco de omnibus Iudæis, qui opposuerant sese Christo, & Prophetis ejus, inter quos non deerant qui blasphemie tenebantur in Spiritum sanctum, de qua Christus ipse affirmat Mat. 12. 31. quod non remittetur. De hujusmodi peccatoribus nemo dicet quod gratia sufficiente fuerint imbuti, nisi qui (cum Pelagio) gratiam vocat naturam. Bellarm. de grat. primi hom. cap. 6. ita distinguit inter gratiam & naturam: peccatis gravissimis amittitur donum gratia supernaturalis: sed non corrumpitur donum aliquod naturale. Si vero ullum sit peccatum, aut peccati status, qui gratiam excludit, Iudæi multi fuerunt qui non habuerunt gratiam sufficientem. *II.* Quod ad verba Christi attinet, rectè explicantur a Cajetano, in locum. *Quoties volui? voluntate signi precipiendo, monendo, visitando per prophetas, & demum per meipsum.* Hunc esse genuinum sensum, apparet primo ex verbis illis: *qui occidis prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt.* secundo, ex adverbio illo numeri (*quoties*) quod adjungitur actui volendi: *quoties volui?* Interna enim & absoluta Dei voluntas non habet vices agendi, & cessandi, sed prædicatio verbi habet. Tercio. Iure conqueritur Dominus de nolentibus, quamvis gratia destituantur: quia suâ culpâ destituuntur, volentes permanent in illo statu, & ne eatenus quidem ad meliorem statum aspirant, quatenus possunt.

5. Bellarm. Act. 5. 1. *Vos semper Spiritui sancto resististis. inspirabantur igitur eis bona desideria, ita ut converti potuerint: nam aliter quomodo resistebant Spiritui sancto? & cur tam acriter arguuntur?*

Protest. I. Hujusmodi ratione probare possit sophista aliquis, Diabolum ipsum habere gratiam sufficientem: quia ille etiam suo modo resistit semper Spiritui sancto, Zach. 13. 1. & certè Stephanus ibi loquitur de hominibus planè diabolicis, qui duri erant cervice, & incurvati corde & auribus. *II.* Resistendi modus qui ibi intelligitur ab ipso Stephano satis explicatur. *vers. 52. 53. persequuti sunt illos qui prænunciarunt Christum: interfecerunt Christum: legem acceptam non observabant.* Resistebant Spiritui sancto in lege & Prophetis loquenti.

6. Bellarm. Rom. 2. 4. *An divitias benignitatis ejus & tolerantia & ira cohibita contemnis, ignorans benignitatem Dei ad respici-*

resipiscantiam te adducere? cur Deus ad penitentiam expectaret, quibus non dedisset sufficiens auxilium ad conversionem? ignorat fortasse tales non posse converti?

Protest. I. Vox illa expectandi, qua nititur objectio non est in textu. II. Equè facile reddi ratio potest, cur Deus expectaret resipiscantiam eorum qui non possunt resipiscere, ac eorum quos certissimè novit nunquam velle resipiscere: ignorat fortasse (ut ironiam Bellar. ipsi egeramus) utrū sint aliquando volituri necne? III. Apostolus naturam rei, & finem operis tantum notat: id est, quod dilatio vindictæ ex natura sua provocet peccatores ad penitentiam.

7. Bellarm. Apoc. 3. 20. *Ego sto ad ostium, & pulso: si ad tuorum cor Dominus pulsat, si non habent sufficiens auxilium aperienti, cur Dominus pulsat? an ignorat eos aperire non posse?*

Protest. I. Simili sophismate impugnari potest præscientia Dei: si Deus noverit hos aut illos nunquam ostium aperturos, cur pulsat? Pulsat cor electorum, ut pulsando faciat ipsos & posse aperire, & aperire. Pulsat cor reproborum externè, ut dispensatione illa quæ communis est, operetur in electis: internè autem aliquando, ut intelligant beneficium oblatum, officium debitum, & peccati sui gravitatem.

8. Bellarm. *Si non datur gratia aliqua vere sufficiens, primus homo non sua culpa cecidisset.*

Protest. Quæstio est solummodo de gratia sufficiente ad conversionem hominis peccatoris, hæc igitur objectio nihil facit ad rem.

9. Bellarm. *Si non datur gratia aliqua vere sufficiens, videbitur Deus amicos suos deserere, antequam deseratur ab eis.*

Protest. Quamvis nullus peccator habeat gratiam sufficientem, & non efficacem ad conversionem, (quæ sola est quæstio de qua agitur) hoc tamen nullo modo velideri potest: quia peccatores irregeneriti non sunt amici Dei.

10. Bellarm. *Si non detur huiusmodi gratia, tum nemo poterit ere dicere, se non fecisse tantum boni, quantum potuit; neque ullus merito reprehendere, quod gratiæ Dei non sit cooperatus, quantum stuit, & debuit.*

Protest. Non sequitur: quia fideles habent gratiam quæ otentes fiunt plus boni spiritualis facere quam faciunt: & ipsi etiam infideles possunt plus boni, aut minus mali, eo modo, facere quam faciunt.

CAPVT III,

De Gratia Efficace.

Quæstio est, qua in re sita sit, vel unde sumatur gratiæ e-
ficacia: Hanc quæstionem, quamvis sit gravissima, &
cardo omnium quæ de gratia & libero arbitrio dispu-
tantur, Bellarm. tamen (pro sua calliditate) nolu-
in eam sese demittere, ne Pontificios quosdam nim-
offenderet. Non disputat igitur adversus nostros di-
recte, neque adversus quenquam nominatim; sed le-
& molli brachio duas opiniones perstringit, & suam
tertiam innuit potius muſitando, quam distincte præ-
ponit, aut solide probat. Quæ habet ad rem, paucis re-
vocabimus ad examen.

T H E S I S I.

Bellarm. I. *Prima opinio eorum est. qui gratiam efficacem con-
stituunt in assensu & cooperatione humana, ita ut ab eventu de-
catur gratia efficax, quia videlicet sortitur effectum, & ideo sortitur
effectum, quia voluntas humana illi cooperatur. Hæc opinio aliena e-
omnino a sententia Augustini, & etiam Scripturarum divinarum
everit fundamentum prædestinationis divina, & abutitur voce gratiæ
efficacis.*

Protest. Quamvis non satis cordatè, (ut adversus hære-
sin Pelagianam oportuit) vere tamen hæc omnia à Bel-
larm. dicuntur. Sed decuit eum amice & familiarite-
hanc hæresin tractare, quia multos & magnos fautore
habet inter Iesuitas. Molina de concordia. disputat. 3. *Asse-
rimus auxilia prævenientis & adjuvantis gratiæ, quæ lege ordinari
viatoribus conferuntur, quod efficacia aut inefficacia sint, pendere a li-
bero consensu & cooperatione arbitrii nostri cū illis; atque adeo in libe-
ra potestate nostra esse, vel illa efficacia reddere, vel inefficacia.* citan-
tur hæc verba & refutantur à Mathæo de Respolis. lib. 2
quæst. 1. conclusi. 4. Becanus de auxiliis. parte 2. cap. 3. hanc
habet conclusionem: *Si ergo queratur prima radix, quare hæc
gratia sit efficax, illa inefficax, recurrendum est ad liberam cooperatio-
nem voluntatis: Eadem (quamvis aliis verbis fucata) ef-
sententia Suarez, Vasquez, & ipsius etiam Bellarmini, si-
cut paulo post apparebit.*

2. Bellarm. *Est alia sententia aliorum, qui docent gratiam effi-
cacem esse actionem Dei physicam, quæ determinat voluntatem ad vo-
lendum & eligendum bonum. Hæc opinio videtur mihi aut esse omnin-
eodem cum errore Calvinii & Luthoranorum, aut parum ab illo distare*
Protest.

Protest. I. Quinam sint illi alii qui hanc sententiam sententur, noluit Bellarm. dicere, ne grave præjudicium opinionis suæ adferret: sed dicunt alii multi: inter quos Alvarez disp. 38. Deus per auxilium efficax gratia, physica, sive ad motum causa physica, prædeterminat arbitrium creatum, ut libere & infallibiliter consentiat, & cooperetur Deo excitanti, & vocanti. Hanc conclusionem defendunt omnes Thomista, quam arbitror S. Thoma, & S. Augustino, & aliis Patribus, verbis æquivalentibus traditam. I. Hæc sententia prout ibidem explicatur: Auxilium autem ex se efficax, prout venit à Deo antecedentes ad liberam cooperationem nostri arbitrii, & auxilium physicè prædeterminans, idem significant: neque hærendum est in voce. Physicè prædeterminare nihil aliud est, quam verè efficienter (vel realiter) facere, ut ipsum arbitrium libere, & infallibiliter cooperetur Deo excitanti & vocanti. Prædeterminare est prius in signo rationis determinare, vel efficere ut aliud se determinet: hæc (inquam) sententia sic explicata, est sane nostra, & aperte satis traditur in sacra Scriptura.

3. Bellarm. Hæc opinio destruit gratiam sufficientem.

Protest. I. Negat hoc Alvarez, cum cæteris Dominanis: quia prædeterminationem actualem & auxilium efficax negant esse necessarium, ut homo absolute & simpliciter possit operari, sed solum requiri ut actu operetur. Alv. disp. 18. 20. & 23. 29. II. Si destruit gratiam illam sufficientem ad conversionem spiritualem, quam pontificii fingunt omnibus dari, & in multis ab efficaci parari, destruit errorem nulli stabili fundamento sustentum.

4. Bellarm. Hæc opinio tollit ex medio liberum arbitrium.

Protest. I. Hoc etiam recte negatur à Thomistis. Per gratiam auxilii præoperantis gratia (ait & ostendit Alvarez. p. 18.) non destruitur, sed potius reboratur & perficitur nostri arbitrii libertas. Prædeterminat voluntatem ad alteram partem, non ex necessitate, sed juxta propriam naturam ipsius voluntatis. Efficit ut voluntas libere sed infallibiliter semetipsam determinet ad alteram partem.

2. Bellarm. est inter illos liberi arbitrii patronos, de quibus vere scribit Azorius Ies. lib. 4. cap. 22. quæst. 2. Pauci quidam juniores Theologi fortassis ut voluntatem nostram liberam faciant faciunt sacrilegam, dum negant Deum libera nostra opera bona perficere.

5. Bellarm. Tertia opinio (qua est Augustini) gratiam efficacem collocat in interna suasionem, qua per liberum arbitrium respici potest, & tamen infallibilem effectum habet, quia Deus eam suasionem videt, quam congruere novit ingenio eorum quos efficaciter & infallibiliter trahere decrevit, & quam certo novit ab eis non contemnen-

Protest.

Protest. Opinio ista Iesuitica (quæ falso tribuitur Augustino) consistit in tribus, quæ triplicem fucum faciunt imperitis, statuit enim ad efficaciam gratiæ concurrere I. Suasionem aut motionem moralem. II. Suasionis & gratiæ congruitatem. III. Præscientiā Dei de suasionis & gratiæ congruo effectu, vel eventu, in conversione illius qui vocatur. Hæc quidem omnia ab Augustino ponuntur, & à nobis libenter conceduntur, quia ex Scripturis, & natura rerum ipsarum facile possint comprobari. At vero in istis omnibus latent insidiæ diligenter cavendæ. Nam I. Nos dicimus una cum suasionem moralem, conjungit etiam realem efficientiam Dei, qua novum principium spiritualis vitæ cordi hominis efficaciter vocati ingeneratur, & homo simul excitatur ad hujus vitæ actus eliciendos, sed Bellarm. vult efficaciam internam gratiæ consistere tantum in suasionem moralem. II. Nos credimus gratiam Dei ex se, & intrinseca sua natura esse congruam, & efficacem ad efficiendam conversionem, sed Bellarm. congruitatem istam pendere facit ex rebus extrinsecis, hominis videlicet complexione, dispositione, & circumstantiis loci, temporis, ac modi quo suasio illi adhibetur. III. Nos intelligimus, Deum conversionis futuræ certam scientiam habere, quia decrevit eam: sed Iesuitæ scientiam finxerunt, quam *mediam* appellant, quæ Deum dicunt ante decretum suæ voluntatis, certo cognovisse, quid Petrus ex innata sua libertate facturus esset, si tali modo, loco, & tempore conversio ipsi suaderetur. Sententiam istam hoc in loco sicut meretur, tractandi omnem occasionem præripuit nobis Bellarm. tam frigide & negligenter, certo & callido consilio, hanc causam egit. Illa tamen quæ sibi met ex aliis Pontificiis objicit, cum fructu possunt ab elusionibus ejus vindicari.

6. Bellarm. *Objeft.* Gratia efficax non est in illustratione, & inspiratione, seu vocatione ac suasionem constituenda: quia ista ad legem & litteram, non ad gratiam & spiritum pertinent. Respondendum est, primo: Multum interest inter gratiam internam suasionis, & concionem externam: admoveatur auribus cordis lumen infundit: afflat initium bonæ voluntatis. 2. Quamvis proponere objectum, per se non ad spiritum, sed ad litteram pertineat, tamen ad gratiam pertinet, ut ea lectio, vel concio occurrat, quæ est accommodata hominis ingenio præsertim, si accedat internus Doctor, qui aperiat cor intendere his quæ audiuntur aut leguntur. 3. Gratia interna quo cooperatur etiam physice ad eliciendum actum voluntatis deliberata.

Protest. I. Quicquid interfuit externam & internam suasionem, in eo conveniunt, quod revelent solum ac demonstrent quid agere debeamus, non donent ut agamus, nor

non subministrant virtutem spirituales, aut tribuant principium effectivum supernaturalis operationis quam suadent; idcirco cum Pelagiani utramque concedebant, Augustinus tamen recte pronunciavit illos agnoscere litteram, legem & doctrinam, sed negare gratiam, quæ per subministrationem spiritus nobis datur. probat hoc Alvarez. *disp. I. num. 6. 19.* I I. Quod Bellarm. affirmat de *initio bonæ voluntatis afflato per suasionem*, & falsum est, quia suasio multis adest, qui nullum initium habent voluntatis vere bonæ; & contradictionem implicat, ut suasio afflet initium illius rei quam totam suadet. I I I. In hac suasionem non potest proprie consistere efficacia gratiæ: quia multis adest, in quibus gratia nō est efficax. IV. Occursus lectionis vel concionis, quæ est accommodata hominis ingenio, pertinet generaliter quidem ad gratiam, sed non est gratia quæ per subministrationem spiritus & vitæ spiritualis nobis datur, & proinde cum ad illam comparatur, dicitur ad litteram pertinere. Neque major est efficacia in occursum lectionis accommodatæ ad conversionem suadendam, quam in occursum tentationis accommodatæ ad rebellionem suadendam. 5. Quod addit Bellarm. de gratia *cooperante*, nihil est ad rem: ipsemet enim *cap. 4.* primum actum deliberatæ voluntatis, qualis est conversio, pendere facit ex gratia operante tantum, non cooperante: nos autem agimus de conversione.

7. Bellarm. *Object.* Si gratia efficax est interna suasio, quæ ita vocatur aliquis, ut aptum est ei, ut vocantem non spernat, gratia sufficiens, ut ab efficaci distinguitur, nihil erit aliud, nisi interna suasio, quæ ita vocatur aliquis, ut aptum ei non est ut vocantem non spernat. Consequens est absurdum, ergo & antecedens.

Bellarm. 1. Certum est vocari a Deo multos, ut aptum eis non est, ut vocantem non spernant, & eo tempore, quo Deus videt illos non sequuturos, & non vocari eo tempore quo prævidentur sequuturi, si vocarentur.

Protest. Sententiæ hujus copulatæ pars prior est certissimo falsa, si intelligatur de vocatione simpliciter sufficiente ad conversionem; pars etiam posterior est æque falsa, si intelligatur (sicut Bellarm. intelligit) de prævisione eventus ex sola extrinseca incongruitate vocationis pendentis.

Bellarm. 2. Quod autem Deus facit, absurdum videri non debet, etiam si causam ignoremus. Deus tamen reprobos non vocat, quando videt sequuturos, quia non tenetur ita eos vocare, & iuste potest deserre. Vocat autem quando videt non sequuturos, tum ut ostendatur vis liberi arbitrii, tum propter electos, ut ipsi in perditione aliorum intelligant quam gratiam acceperint à Deo. Neque reprobi culpam ullam suam inobedientiæ in Deum referre possunt.

Protest.

Protest. I. Si non debet nobis videri absurdum, quod Deus facit, etiamsi causam ignoremus (quod unum pie hic dicitur à Bellarm.) tum certe non debuit Bellarm. petulantiae suae indulgendo sic Deo oggannire, ut facit *cap. II.* Si ii ad quorum cor Dominus pulsatur, non habent sufficientem auxilium aperiendi, cur obsecro Dominus pulsatur? non ignorat eos aperiri non posse? an stultus non esset, qui ostium vicini pulsaret, si certo sciret, neminem intus esse, qui aperire posset? *II.* Quod Deus non teneatur congrue vocare, hoc ex æquo verum est de omnibus peccatoribus: non potest igitur esse causa cur Deus quosdam non vocaret quando videt sequuturos, magis quam omnes. *III.* Ex illis quæ Bellarm. profert pro causis, cur Deus vocet quos videt non sequuturos, possit sibi respondere, cur Deus vocet quos novit non habere gratiam sufficientem. *IIII.* Quandoquidem certissimum est, neminem converti, nisi qui congrue vocatur, culpa inobedientiae, vel non conversionis, æque potest referri ab impœnitentibus in Deum, non congrue vocantem, ac non sufficientem auxilium communicantem: imo majore cum specie, si sæpe non vocat eos quos videt sequuturos fuisse si congruam suasionem haberent. Compescant igitur Iesuitæ insanos suos clamores, de culpa peccati & mortis in Deum relata, per eos qui negant sufficientem gratiam omnibus dari, idque ex Dei decreto Bellarm. *Obiect.* *Ista explicatio gratiae (quam tradidit Bellarm.) parum aut nihil differt ab opinione illa, qua efficaciam gratiae in voluntate humana ponit: quam tamen Bell. antea fassus est, alienam esse a Scripturis, evertere fundamentum praedestinationis divinae & abusum esse nominis gratiae efficaciæ:*

Bellarm. *I.* *Discr. pant ista sententia; quod prima opinio vult efficaciam gratiae pendere à voluntate humana; nostra vero pendere vult à voluntate Dei.*

Protest. Hæc discrepantia consistit in furo solo verborum. Nam *I.* Nihil ponit tertia sententia, quod in prima non continetur, præter congruitatem suasionis singulariter congruentis ingenio eorum à quibus gratia recipitur: hæc autem congruitas in circumstantiis loci, temporis, & similibus, una cum complexione & naturali dispositione hominis vocandi collocatur. Vel igitur ex istis circumstantiis immediate & proxime pendet efficaciam gratiae, secundum istam sententiam, vel ex voluntate humana. Ad illas autem circumstantias efficaciam istam referre, indignius est, quam ad arbitrium voluntatis humanæ. Sequitur enim (ut recte observat Alvarez *disp. 83. n. 9.*) quod ultima ratio differentialis, propter quam auxilium gratiae est efficax, sit reducenda ad aliquid naturale, scil. à

particularem complexionem huius individui, aut in aliquam constellationem caelestem; aut vero in aliquam sumptionem cibi aut potus (adde etiam, in placidum somnum) ex quibus dispositio provenit lenior, & lætior, & ab adinittenda suasionem bona minus aliena. 2. Becanus Ies. non fatetur tantum ingenue, sed & valide probat, quod Bellarm. dissimulando negat, sic enim ille, de Auxil. par. 2. c. 3. Si quaratur prima radix, quare hac gratia sit efficax, illa inefficax, recurrendum est ad liberam cooperationem voluntatis, non autem ad præsscientiam Dei, qua prævidit hanc aut illam gratiam fore congruam. Nam præsscientia Dei non facit ut homo cooperetur, sed supponit eum cooperaturum: prima ergo radix, ex qua gratia vocatur efficax in actu secundo, sumenda est ex eventu, seu libera hominis cooperatione.

Bellarmin. 2. Si preponatur questio; Virum si duo homines habeant eandem omnino gratiam excitantem & adjuvantem, saltem in actu primo & eundem concienatorem audiant, & eadem signa videant: utrum (inquam) fieri possit, ut unus credat, alter non credat: prior illa opinio respondebit fieri posse, qua responsio contradicit Apostolo. At nostra sententia respondebit, non posse fieri ut si eandem omnino gratiam excitantem duo homines accipiant, unus credat, alter non credat. Qui credit enim accipit motionem eo modo, loco, & tempore, quo Deus prævidit ejus ingenio congruere, alter non ita accipit, ac per hoc longe majorem habuit Dei gratiam is qui credit, quam qui non credit.

Protest. Effugium hoc est plane præstigiosum. Si interna & externa motio sive excitatio gratiæ est eadem, locus etiam & tempus idem, cum similibus circumstantiis, sed congruunt unius, & non alterius ingenio, aut indoli voluntatis, tum unica causa differentia est in eorum differenti ingenio & voluntate. Quod enim eadem specillaninus oculis convenient, & non alterius, causa non est in specillis, sed in oculis quibus adhibentur. Quod una & eadem tentatio Diaboli congrua sit ad unum seducendum, & non alium, causa non est in tentatione, sed in voluntatis. Recte igitur Alvarez disp. 108. n. 4. secundum hanc motionem, differentia tandem refunditur ad innatam libertatem hominis, & non ad aliud acceptum a gratia. Summa totius disceptationis huius hæc est: Si Deus tantum suadendo alit nos ad bonum, tum non alia est efficacia gratiæ ei in fidelibus ad bene agendum, quam est tentationis diaboli in peccatoribus ad male agendum: & proinde ut efficacia tentationis magis pendet ex voluntate peccantis, quam Diaboli tentantis, sic efficacia gratiæ magis pendet ex voluntate bene agentis, quam Dei ad bonum excitantis.

CAPVT IV.

De Communicatione Gratia.

T H E S I S I.

Bellarm. Sententia Pelagianorum fuit, gratiam Dei omnibus hominibus paratam esse, modo ipsi eam petere & excipere velint, posse autem unumquemque ex viribus liberi arbitrii sine alia praeveniente gratia, ipsam gratiam expetere, invocare, excipere.

Protest. Pelagianorum sententiam distinctius multo refert Alvarez, disp. I. Pelagii haeresis quadruplicem habuit statum. In primo, negavit omne auxilium supernaturale, & omnem interiorem gratiam supernaturalis ordinis, tam sufficientem, quam efficacem. In secundo statu, admisit adiutorium gratiae, in lege, & doctrina exteriori, aut etiam in Christi exemplo constitutum, ut facilius impletet homo per gratiam, quod simpliciter potuit per naturam. In tertio admisit gratiam interiorem ad posse, videlicet, internam illuminationem intellectus, & internam excitationem stupentis voluntatis, ut per eam facilius posset homo divina adimplere mandata. In quarto, admisit gratiam illam internam esse simpliciter necessariam, non quidem ad incipiendum, sed ad perficiendum virtutum opera. Cassianus etiam, quem Bellarm. annumerat Pelagianis, admisit, Deum aliquando praevenire hominis voluntatem, imo quosdam nolentes, & inuitos pertrahere ad bonam voluntatem. Collat. 13. cap. 12. 17. & 18. Hic igitur est quintus status erroris Pelagiani.

2. Bellarm. Catholici ferè omnes docent, omnibus hominibus pro loco & tempore, sufficiens auxilium non deesse, & tamen sine praeveniente gratia, neminem posse gratiam desiderare, petere, vel accipere.

Protest. Ambiguitas latet in isthoc termino, sine gratia praeveniente. Sicut enim Bell. ipse lib. I. c. 2. gratia excitans dici potest praeveniens. rursus gratia operans est etiam praeveniens, denique omnis gratia prior, praeveniens dici potest, si comparetur ad posteriorem. In istis autem verbis intelligit Bellar. gratiam tantum excitantem, vel suasionem sufficientem. Sensus igitur istorum Catholicorum est, Omnibus dare sufficientem gratiam, & tamen sine sufficiente gratia neminem posse gratiam desiderare, petere, vel accipere. Vbi 1. observandum est, quam difficile sit discrimen aliquod speciosum invenire, inter sententiam Pelagianam, & Catholicam Pontificiam. Bellar. nullum potuit ostendere, nisi ridiculo & exenso sermone quamvis omnibus detur sufficiens gratia, tamen sufficiente gratia non potest gratiam accipere. Discernit enim res maxime contrarias, quasi tantum essent diversae: habere gratiam, & accipere gratiam sine gratia, 2. Observandum etiam Pelagianos nunquam negasse gratiam universalem, sufficientem

tem, & non efficacem, (talem enim controversiam nemo ipsis movebat, neque causa ulla est, cur homines maxime naturales & carnales illam gratiam negent) sed (ut Augustinus *Harf.* 88. notat) inimicos fuisse Dei gratiæ specialis & efficaciæ, qua prædestinati sumus, qua eruiamur de potestate tenebrarum, ut in Christum credamus, atque in regnum ipsius transferamur, & qua diffunditur charitas in cordibus nostris, ut fides per dilectionem operetur. Sufficientem potestatem à Deo dari concedebant, imo contendeabant, eamque gratiam nominare, & necessariam affirmare non detrectabant. Realis igitur differentia nulla adhuc apparet inter Pontificiam hanc sententiam, & Pelagianam: videndum igitur an & quatenus in octo illis propositionibus quas Bell. explanationis causa subjungit, inveniatur.

3. Bellarm. 1. *Auxilium gratia non ita offertur omnibus ut Deus expectet homines, qui illud desiderent vel postulent, sed prævenit omnia desideria, & omnem invocationem, Hac præpositio est contra Pelagianos, & Pelagianorum reliquias.*

Protest. Honeſta hæc eſt oratio: ſed ſi penitus introſpiciatur, de Bellarm. vere dici poteſt, quod Auguſtinus de Pelagio noravit: ſub ambigua generalitate quod ſentit abſconſit. Nam 1. quamvis non indicet, in iſtis verbis, quod auxilium intelligit, ſufficiens, an efficax, ſatis tamen conſtat ex iis quæ jam dicta ſunt, affirmari hoc ab ipſo, de auxilio tantum illo quod ſufficiens appellat. Hoc autem Pelagiani non negant de ſuaſione, ut videre eſt apud Auguſt. epiſt. 107. Vbi Vitalis Pelagiani ſententia hiſ verbis refertur: ſine doctrina Dei, non poteſt homini innotefcere veritas, cui propria voluntate conſentiat, Dei doctrinam, ſuaſione præcedente, homo ſubſequenti conſenſione ſeſtat. Nec revera vel credere, vel concipere poteſt quiſquam, auxilium ſufficiens bene volendum, prærequirere ut conditione antecedentem, voluntatem bonam. 2. De auxilio efficaci, ad ſuaſionem communicationem expectare Deum liberum hominis conſenſum, docent illi omnes, qui efficaciam gratiæ rendere faciunt ex libera cooperatione arbitrii humani: inter quos Ieſuitæ primum conſtituunt agmen. Bellarm. hoc antea docuit lib. 1. cap. 11. ex illis verbis Iſa. 5. *expecta ut faceret uvæ, & Apoc. 3. ſto ad oſtium & pulſo.* Hæc tamen eſt illa ſententia, quam huius præpoſitionis verbis Conſilium Arauſicanum damnavit olim in Pelagianis. Si quis, à peccato purgemur voluntatem noſtram Deum expectare conſentiat, non autem ut etiam purgari velimus, per ſancti ſpiritus inſuſionem operationem fieri conſtitetur, reſiſtit ipſi ſpiriti ſancto, &c.

4. Bellarm. 2. *Auxilium gratia Dei non aqualiter omnibus*

Protest. Vera quidem agnoscitur hæc propositio ab omnibus Christianis : sed si de sufficiente gratia intelligatur, non videtur ab eis posse defendi, qui omnibus eam dari volunt, nisi illam gratiam quæ uni est tantum sufficiens, respectu alterius dicere velint plusquam sufficientem. Quicquid sit, Pontificii à Pelagianis hac sententia non discriminantur. Illi enim gratiam secundum meritum dari voluerunt.

5. Bellarm. 3. *Nulla esset in Deo iniquitas, si non solum aliquibus, sed etiam omnibus hominibus auxilium sufficiens ad salutem negaret.*

Protest. Quamvis verissima sit hæc propositio, nihil tamen pertinet ad communicationem gratiæ (quomodo scilicet, aut quibus fiat) explicandam. Accipimus vero ut testimonium, aut confessionem eorum clamoris calumniis opponendam, qui illam doctrinam crudelitatis accusant, quæ gratiam tradit minori parti hominum communicari.

6. Bellarm. 4. *Sive detur sufficiens auxilium omnibus, sive tantum aliquibus, nos tamen de nullius salute, donec in hac vita fuerit, desperare debemus, neque ab ullo subtrahere correptionem, exhortationem, & alia charitatis officia.*

Protest. Vera est etiam hæc propositio, quamvis rem propositam non proprie attingat. Eam autem nos opponimus eorum insanitiæ, qui prædestinationis doctrinam istiusmodi charitatis officiis inimicam esse nugantur.

7. Bellarm. 5. *Auxilium sufficiens ad salutem, pro loco & tempore, mediate, vel immediate omnibus datur. Iis qui usu rationis utuntur datur immediate : iis autem qui rationis usum non habent, mediate, quoniam parentes eorum Baptismum ipsis procurare possunt, & volunt.*

Protest. 1. Hæc propositio non distinguit Pontificios à Pelagianis : sed una cum illis contradicit Apostolo Rom. 10. *quomodo credent ei quem non audierunt ? quomodo autem audient sine prædicante ?* 2. Quod affirmatur de omnibus iis qui usum rationis habent, illos scilicet immediate habere gratiam sufficientem ad salutem, ab experientia ipsa sati refutatur, qua constat multos esse in mundo, qui rationi usum habent, qui tamen de salute, gratia, fide, conversione, ne per somnium quidem cogitarunt. 3. Mediata donatio gratiæ in potestate parentum collocata, est commentum omni ex parte ineptum. Neque enim habent omnes parentes in vivis ; neque parentibus omnibus notus est Baptismus ; neque omnes ii qui norunt Baptismum possunt illum quibus volunt procurare, neque denique vel ex Baptismo, vel ex voluntate parentum pendet gratia & salus liberorum.

Bellar

Bellar. 1. Psal. 19. 7. *Non est qui se abscondat à calore ejus,*

Protest. Calor solis non est gratia Dei.

Bellar. 2. Psal. 25. 10. *Omnes via Domini misericordia & veritas.*

Protest. Additur in textu, quod improbe celatur à Bellar. *custodientibus fœdus ejus & testimonia ejus.*

Bellar. 3. Prov. 1. 20. *Prædicatio sapientia est generalis.*

Protest. Prædicatio quælibet generalis, non est gratia sufficiens ad salutem.

Bellar. 4. Ezech. 33. 11. *Convertimini, convertimini, hæc exhortatio irrisoria videtur, nisi Deus dedisset illis vires quibus converti possent.*

Protest. Illa exhortatio non pervenit ad omnes qui usum rationis habent: neque sequitur irrisoriam eam esse, nisi omnes ad quos pervenerit, vires haberent ad conversionem sufficientes: quia officium commune demonstrat, & in quibusdam efficaciter operatur. Rationi perversæ æque irrisoria videtur exhortatio, quæ adhibetur à Deo (secundum Bellar.) quando videt eam non valituram, & quando videt eam valituram non adhibetur.

Bellar. 5. Matth. 5. *Solem oriri facit super bonos & malos, & pluit super injustos & justos, intelligendum est de sole justitia, & pluvia gratia.*

Protest. Sic quilibet ex quolibet probant fabricatores allegoriarum.

Bellar. 6. Matt. 11. *Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis.*

Protest. Non omnes qui usum rationis habent, laborant, & onerantur sensu peccati.

Bellar. 7. Ioh. 1. *Illuminat omnem hominem.*

Protest. Bellar. ipse sibi met respondet cap. 3. posse hunc locum non incommode referri ad naturalem illustrationem: vel sensum loci esse, neminem illuminari nisi per ipsum.

Bellar. 8. 1. Tim. 2. *vult omnes salvos fieri.*

Protest. Respondet Cajetanus in locum: *Non est hic (speculative Theologo) sermo de voluntate beneplaciti, sed de voluntate signi: & simili plane modo de his ipsis verbis Bellarmini respondet Bellarminus Pelagianis. c. 3.*

Bellar. 9. 1. Tim. 4. *Salvator omnium hominum.*

Protest. Quoad illa mala à quibus salvantur. *Salvat saltem iste corporali, quoad omnes: dicit Thomas ad illa verba.*

Bellar. 10. *Christus dicitur pro omnibus mortuus. 1. Cor.*

15. 1. Tim. 2. & 1. Ioh. 2.

Protest. Quoad efficaciam, pro electis tantum, ex omnibus gentibus, tribus, populis, & linguis. Apoc. 7. 9.

Y Y 3

8. Bell.

8. Bell. 6. *Auxilium Dei sufficiens & necessarium ad resurgendum à peccato, etsi nulli desit pro loco, & tempore, non tamen adest omnibus momentis.*

Protest. I. Limitatio ista lubrica & Sophistica, pro loco & tempore, explicatur a Bellarm. æque ambigua phrasi, in titulo ca. hujus 6. prout judicat Deus munera sua esse distribuenda. Si detur igitur tantummodo in primo momento quo quis ad usum rationis accedit, aut in ultimo vitæ momento. Bellar. sibi prospexit satis, illud enim est pro loco & tempore. Alii sunt Pontificii, qui quamvis nihil habeant dicendum de loco (cujus revera nulla ratio habetur in communicatione gratiæ) illud tamen quod dicitur pro tempore explicant de tempore præcepti & obligationis, quo quis peccaret, si non resurgeret a peccato. Becan. de auxi. Isti autem, hac in parte sunt futiliores ipso Bellar. nisi quod ille etiam tale quid habeat cap. 8. tunc maxime tempus est opportunum, cum non possunt sine conversione vitare peccatum: sic loquuntur isti nugatores, quasi aliquando licitum esset peccatis indormire, & aliquando tantum obligarentur homines ad Deum converti. *II.* Hæc propositio non tam re ipsa, quam loco & tempore distinguit Pontificios a Pelagianis. *III.* Si non semper adest ista gratia sufficiens, tum ludebat antea Bell. l. 1. c. 11. cum eam probare voluit ex iis verbis: vos semper restitistis Spiritui sancto.

9. Bellarm. 7. *Auxilium sufficiens ac necessarium ad vitanda peccata, omnibus hominibus, & omni tempore, vel immediate, vel mediate, a divina benignitate præstatur.*

Protest. I. Videtur quidem hæc propositio aliquid aliud sonare quam Pelagiani dicebant, dum omnia tribuit auxilio divino: sed verbis mutatis eadem sententia retinetur. Si enim Pelagius cogitasset de auxilio alio quod omni homini, omni tempore adest, præter illud quod possibilitatem naturæ, & potestatem liberi arbitrii vocabat, adeo insanus nunquam fuisset, ut sine ulla necessitate de viribus naturæ: abstracte contenderet adversus auxilium quod a natura nunquam separatur. Bene igitur observat Bonavent. in 2. d. 28. de part. lib. arb. 7. 2. Hoc fuit quod decepit Pelagium, quod liberum arbitrium nunquam destituitur omni gratia gratis data, & ipse posse gratia attribuit ipsi naturæ. Infœlicitas fuit Pelagii, quod illo seculo nemo Catholicus docuit gratiam ad peccata vitanda, æque communem esse, ac est ipsa natura. *II.* Si ista sententia vel inter Pontificios fuisset diu recepta, non adeo inepti fuissent Scholastici, ut solícite disputassent, quid sine gratia possit homo lapsus præstare: quia secundum hanc opinionem, nullus homo ullibi sine gratia reperitur. *III.* Nimis con-

confuse proponitur hæc assertio à Bellar. Durandus in 2. d. 28. aliam rationem esse vult vitandi peccata illa, quæ sunt contra præcepta naturalia, & aliam vitandi illa quæ sunt contra præcepta supernaturalia. Plerique Scholasticorum distinguunt inter peccata venialia & mortalia & inter vitationem peccatorum omnium mortalium *divisive*, & omnium *collectivè*. Nonnulli etiam restringunt istam potentiam vitandi peccata ad potentiam *Physicam*, quia non audent asserere *moralem*. Non fuerunt hæc Bell. ignota: sed consultissimum putavit, intra ambiguæ phrasæ obscuritatem sese continere. IV. Hæc propositio adeo est falsa, ut utrinque rejiciatur inter ipsos Pontificios, quorum alii, ut Scotus, Occam, Gabriel, docent, *liberum arbitrium ex suis naturalibus, sine dono gratiæ posse quodlibet peccatum mortale novum cavere*. Gabr. Biel. in 2. d. 28. alii vero cum Divo Thoma defendunt, *peccatorem non posse vitare omnia peccata mortalia, nisi habeat gratiam justificantem, per quam ad Deum convertatur*. Hæc propositio (ait Medina in 1. 2. q. 109. a. 8.) est fides catholica, & contrarium pertinet ad hæresin Pelagianorum. Idem docent modestiores Iesuitæ, qui scribunt de casibus conscientiæ: ut Filincius, tract. 21. num. 462. *Deus non statuit conferre illa auxilia quibus peccatum (saltem longo tempore) vitetur sine gratia habituali*.

10. Bellarm. Probatur propositio illa septima, primo testimonio Scripturæ, quæ significat, neminem posse culpam peccati sui rejicere in Deum,

Protest. I. Neque potest Diabolus culpam peccati sui rejicere in Deum, an igitur divinæ gratiæ sufficiens auxilium ipsi etiam præstatur? II. Bell. ipse propositione tertia concessit, nullam futuram in Deo iniquitatem: si omnibus hominibus auxilium sufficiens ad salutem negaret: qui quæso major est iniquitas, si aliquibus neget auxilium sufficiens ad peccata vitanda?

II. Bellarm. Probatur etiam ratione. Nemo peccat in eo quod vitare non potest. Nisi igitur omnes semper haberent auxilium quod esset vitare peccata, peccando non peccarent.

Protest. Bellar. hic præclare defendit auxilium gratiæ universalis, dum ejus effectum esse vult, quod homines possint peccare. multis certe optandum fuisset hujusmodi auxilio gratiæ semper caruisse. II. Peccat homo eo quod non potest vitare, quando illa impotentia ejus culpa contrahitur.

Bellar. Peccatum intrinsecè requirit liberam voluntatem.

Protest. Intrinseca illa naturæ libertas, quæ requiritur ad peccatum, est in omni actu voluntario, qui provenit a consilio: quia ille qui certo consilio aliquid vult, illud

idem vellet, quamvis potestate maxime absoluta posset contrarium velle.

CAPVT. V.

Argumenta quædam nostra, contra 5 & 7 propositionem Bellarm. quibus docuit, neminem esse, qui non habeat auxilium sufficiens, pro loco & tempore, ad conversionem à peccatis commissis, semper autem ad peccata vitanda.

I. *Protest.* Scriptura testatur, quosdam homines à Deo indurari, & excœcari.

Bellarm. *Piè credimus, Deum quamvis non semper, tamen pro loco & tempore, istis etiam porrigere auxilium, quo possint cœcitatē & duritiem à suo corde repellere; tum scilicet cum non possint sine conversione vitare peccatum.*

Protest. I. Bellarm. ipse de amiss. gratiæ. lib. 2. cap. 14. sic describit excœcationem & obdurationem, ut illa fieri dicat, ut homo iusto Dei iudicio peccata præterita punientis, ita destitatur auxilio divino, ut non possit moraliter non cadere. An piè credi potest, Deum simul subducere, & porrigere auxilium, quo quis cœcitatē & duritiem à suo corde repellat? II. Si induratio consistit in pœnali auxilii destitutione, quomodo potest induratus, dum talis manet, sufficiens auxilium habere ad duritiem repellendam, nisi qui iudicio Dei destituitur auxilio, auxilium habeat ad destitutionem illam judiciale repellendam. III. Si tum adest induratis auxilium sufficiens, cum sine conversione non possint vitare peccatum, tum semper adest. nam qui sunt indurati, sunt in peccato indurati, & ipsa induratio (ut Bellarminus fatetur, de Amiss. gr. lib. 2. cap. 14.) est peccatum, & causa peccati. IV. Misericordia, & induratio, inter se opponuntur, ita ut ex uno affirmato, alterum negetur. Rom. 9. 18. Consequentia igitur est firma: hic homo est induratus: ergo est auxiliis gratiæ & misericordiæ destitutus.

2. *Protest.* Act. 14. 16. & 17. 31. *Deus dimisit omnes gentes ingredi vias suas.*

Bellarm. I. *Hic est, non tam largiter fluebat gratia Dei, ut postea: sed non propterea defuit unquam ea mensura gratiæ, qua divina providentia sufficiens & necessaria visa est.*

Protest. I. Dissimulat Bellarm. quæstionem, & aliud respondet. Quæritur de gratia sufficiente ad conversionem à peccatis commissis, & ad alia peccata vitanda: ille autem respondet de gratia sufficiente divinæ providentiæ. II. Gratia illa quæ nunc fluit inter multas gentes,

non

non est saltem plus quam sufficiens ad conversionem, & ad omnia peccata vitanda: illa igitur gratia quam Bellarm. minorem agnoscit, non fuit sufficiens ad hæc effecta producenda.

Bellarmin. 2. *Deus non reliquit semetipsum sine testimonio.*

Protest. Hoc est, ut Act. 14. 17. dedit pluvias, ac præstituta tempora fructibus proferendis, implens cito & delectatione corda nostra. numquid hæc est gratia sufficiens ad resurgendum a peccatis, & ad peccata vitanda?

Bellarmin. 3. *Apostolus addit Act. 17. 27. potuisse eos Deum querere, & invenire.*

Protest. Bellarm. hoc addit: Apostoli verba sunt: ut quærent Dominum, si forte palpando eum invenirent. Nihil hic de posse: saltem ad resurgendum a peccatis, & omnia peccata vitanda.

Bellarmin. 4. *Apostolus Rom. 1. 20. eosdem gentiles inexcusabiles fuisse confirmat.*

Protest. Quia scilicet Deum non glorificarunt secundum notitiam, neque etiam secundum potentiam suam, sed cientes volentes peccatis indulgebant.

3. *Protest.* Rom. 10. 14. *Quomodo credent sine prædicante?*

Bellarmin. *Quibus Evangelium non prædicatur, possunt a Deo excitari ad Deum credendum; & ex tali fide excitari possunt ad orationibus & elemosynis majus fidei lumen, a Deo impetrandum: cujus exemplum habemus in Cornelio. Act. 10. Habent igitur auxilium quo possint non immediate, sed mediate converti.*

Protest. I. Subterfugium hoc est manifestum: quæritur enim de eo quod sit: an sufficiens gratia omnibus letur: Bellarm. respondet de eo quod possit fieri, per imitatum Dei potentiam. II. Ut suo commento illustrat verbis allegatis, aliis Pauli verbis eodem loco positis, ecce contradicit: Affirmat enim posse hominem sine de Christiana, & gratia, efficaciter Deum invocare, ad alius fidei lumen impetrandum. Apostolus autem connectit ista: *quomodo invocabunt? quomodo credent? quomodo audient?* ita ut fidem Christianam pendere faciat ex audientia, & invocationem ex fide; non fidem & auditum ex invocatione, qui perversus est ordo Bellarm. III. Si hæc sit lex & communis cursus gratiæ communicandæ majori parti generis humani, mirum est nullum exemplum posse proferri talis processus gratiæ, præterquam in uno Centurione. IV. Cornelii exemplum non quærat. Nulla circumstantia suadet magis eum tum temporis fuisse infidelem, & non conversum, quando orabatur, & elemosynas erogabat, quam alterum illum Centurionem, cujus fidem Christus ipse dicitur admiratus. Luc.

7.9. Huc accedit, quod Carthusianus in Act. 10. habet: *De Cornelio dicunt Doctores, quod ante apparitionem, habuit fidem, qua est virtus Theologica, fidem formatam, charitate ornatam, fidem de Christo, saltem implicitam, & indistinctam.* Thomas ipse, quem solum Bellarm. hic laudat, ut sui de Cornelio iudicii auctorem, disertis verbis ipsi contradicit, & nobis assentitur. 2.2. q. 10. a. 4.3. m. & 3. q. 67.2. m.

4. *Protest.* Iohan. 6. 44. 45. *Nemo potest venire ad me, nisi Pater traxerit eum: & omnis qui audit & didicit a Patre, ad me venit. Nemo potest venire nisi qui trahitur, non autem trahuntur omnes, quia non veniunt omnes: ergo non possunt omnes venire.*

Bellarm. 1. *Trahuntur omnes: trahi enim est audire. Non autem venit omnis qui audit, sed omnis qui audit & discit: & hac est gratia efficax.*

Protest. Nihil dici potuit verbis Christi magis adversum. I. Christus rationem reddit quare non omnes venirent ad eum: quia scil. omnes non trahebantur. Bell. respondet, *omnes trahi.* II. Christus manifeste distinguit inter auditores suos, quod quidam eorum trahebantur a patre, quidam non: Bellarm. respondet, *trahi esse audire.* III. Christus tractionem collocat in actione Dei efficacissima *pater trahit.* Bellarm. eam ponit in actione inefficaci: *trahi est audire: non venit omnis qui audit.* IV. Christus explicaturus quid sit *trahi*, dicit *esse doceri a Deo*; & quid *doceri*, affirmat *esse audire & discere.* Bellarm. contra *trahi* vult *esse audire*; *doceri autem & discere*, aliud nescio quid, quod Christus vel noluit, vel non potuit explicare. V. Christus *trahit* illos dicit *quibus datum est a Deo, vers. 65.* quo dono distinguit alios ab aliis, inter suos auditores, & discipulos *vers. 54.* Bellarm. contra *omnes trahi* dicit, ita ut hoc dono nemo unus possit ab alio distinguui.

Bellarm. 2. *Potest dici, Dominum loqui de gratia efficaci. Dicitur autem non posse venire, qui non trahitur per efficacem gratiam, non quod absolute non possit, sed quia infallibiliter non venit.*

Protest. Secundæ igitur cogitationes Bellarm. sunt: absolute posse eum credere, qui non trahitur a Patre, non docetur a Deo, non audit & discit, vel cui non est datum a Patre.

5. Bellarm. *Octava propositio est: Quamvis gratia sufficiens omnibus detur, tamen predestinationis divina nulla ratio ex parte nostri assignari potest, ne conditio quidem sine qua non predestinaretur is qui predestinatur.*

Protest. De priore parte huius axiomatis, satis est antea dictum. Pars posterior est verissima, prout sonat. Sed

Sed I. Observandum est, hac sententia Bellarm. gravissimi erroris damnari non tantum Scholasticos varios, sed & neotericos Pontificios quamplurimos, inter quos sunt magni (quamvis non boni) nominis Iesuitæ. Inter alios, Becanus, qui acerrimus nostrorum est calumniator, de prædest. part. 2. cap. 3. hoc ponit fundamentum, tamquam regulam certam: *Si ostendimus hunc aut illum effectum prædestinationis dari nobis ex meritis, jam ostensum erit, prædestinationem quoad illum effectum factam esse ex prævisis meritis.* Assumit autem ibid. de gratia justificationis: plerique Scholastici putant meritum de congruo rectè coherere cum gratuita justificatione, meritum fidei & dilectionis, non pugnat cum gratuita justificatione. Sed de gloria magis audacter pronunciat: *Constat ex Scripturis vitam æternam dari ex meritis gratia condignis: ergo dubitari non potest, quin ab æterno præparata sit ex prævisione meritum.* Quare ab æterno hi electi sunt, non illi, causa est, quia hi fecerunt bona opera, illi non fecerunt, scil. in præscientia Dei. & ita sentiunt graves Theologi, Camerarius, Molina, Osorius, Turrianus, Vasquez, & alii. II. Observandum etiam est, hanc sententiam nullo modo posse conciliari cum iis quæ Bellarm. antea docuit de gratia efficaci; nisi quemadmodum efficaciam gratiæ in eo posuit, quod suadeatur ipsi eo modo, loco, tempore, quo Deus prævidit hunc aut illum per liberum arbitrium illam amplexurum: sic etiam electionem ad gratiam collocet in eo, quod Deus decrevit illam cum talibus circumstantiis offerre. Hac autem ratione, liber ille influxus liberi arbitrii, quo consentit aliquis auxiliis excitantis gratiæ, non esset effectus electionis: & sic nemo eligeretur ad consentiendum Deo vocanti, aut ad gratiam efficacem. Hæc igitur tam speciosa professio Bellarm. De gratuita Dei prædestinatione, primariam ejus partem tollit.

8. Bellarm. Secundum modum nostrum intelligendi, iste videtur fuisse ordo prædestinationis in mente divina. 1. Prævidit Deus, si hominem conderet, eum lapsurum cum omni posteritate: & simul vidit se variis modis liberare vel omnes, vel aliquos pro arbitratu suo. 2. Voluit hominem condere, ac ut laboretur permiscere, & quosdam ex numero lapsorum misericorditer liberare, aliis in massa perditionis justè electis. 3. Excogitavit remedia, salvandis electis idonea, in quibus primum locum habuit incarnatio, & passio Salvatoris. 4. Approbavit remedia, & tunc elegit Christum, & nos in ipso ante mundi constitutionem. 5. Disposuit, ordinavit, & quodammodo imperavit ut ita fieret.

Protest. Quia signa, vel instantia aut momenta ista priora, posteriora, non conveniunt divinis actibus in se, sed tantum pro nostro intelligendi modo; idcirco varius eorum

tum asseritur ordo, prout homines varie intelligunt, & iudicant de actibus divinis. Thomæ & Thomistarum communi sententia, ordo talis est intelligendus: I. Cognovit Deus per scientiam simplicis intelligentiæ, omnes creaturas possibles. II. Ex omnibus creaturis possibilibus decrevit creare quæ al ipso facta sunt, prout in tempore fuerunt creata. III. Decrevit permittere peccatum, in illum finem ad quem in tempore ordinatur. IV. Voluit Verbi incarnationem in remedium peccati, & prædestinavit Christum. V. Elegit salutis hæredes in Christo: & reliquos reprobarit. VI. Decrevit electis conferre auxilia efficacia ad salutem, & non aliis. Scotistæ distinctius de istis signis loquentes aliam ordinem statuunt quoad intentionem, & alium quoad executionem. Quoad intentionem (ajunt) Deus I. Voluit se, & suam gloriam. II. Voluit Christum cum electis. III. Voluit bona gratia. IV. Voluit bona natura & mundum hunc sensibilem. V. Providens lapsum, voluit electis remedium per passionem Christi. Sed quoad executionem, I. Voluit bona natura. II. Voluit bona gratia, & inter illa ex occasione lapsus redemptionem per Christum. III. Voluit gratiam electorum & Christi. IV. Voluit suam gloriam. Sunt alii recentiores, præcipuè Iesuitæ, qui in aliis non admodum difficiles, in illis omnibus quæ propriè pertinent ad singularem hominum prædestinationem, cardinem primum volunt esse scientiam quandam mediam inter illas quæ dicuntur simplicis intelligentiæ, ac visionis, qua Deum dicunt ante omnem actum suæ voluntatis, cognovisse, in quam partem arbitrium huius aut illius pro sua innata libertate se esset flexurum, & hypotheti, si cum talibus auxiliis, in talibus circumstantiis collocaretur, & secundum hanc præscientiam, Deus volunt prædestinationis decretum tam concepisse ab æterno, quam in tempore executioni mandare. Bellarm. postremis hisce consentit re ipsa: sed aliquo pudore impeditus ne verbis idem profiteatur, sic ordinem hunc exprimit, ut eum in confusionem, & errorum suorum paliationem convertat. Nam I. maxima confusio est in illa propositione: *providit Deus, si hominem conderet, eum lapsurum cum omni posteritate.* Nulla est connexio inter conditionem hominis & ejus lapsum. Intercessit saltem tentatio, & eventus, finisque ejus ordinatio. sed de his tacere maluit Bellar. quam veritatem fateri. II. In secundo signo non dicit Bell. in quem finem voluit Deus permittere ut homo laboraretur: neque an illi quidam quos voluit liberare, confusantur considerentur, vel ut singulares quædam persone. III. In tertio signo, dum affirmat tam alia remedium quam Christi passionem excogitatam fuisse pro electis, refutat illud quod antea docuit. c. 5. Christum solvisse pretium pro omnibus & omnibus

& omnibus dari gratiam, qua Christi mortis participes fieri queant. I V. Absurdè dicit quarto in loco, homines fuisse electos, postquam in tertio signo remedia salvandis electis donea excogitata fuerunt. Congruitas enim mediòrum respectu electorum, non potest considerari ante electionem. V. In ultimo signo, ubi dicit Deum disposuisse, ordinauisse, & quodammodo imperasse ut ita fieret, sub incerta designatione illius ita, relinquit omnia incerta. Satis etiam apparet ex iis quæ antea tractata fuerunt. Bellarminum subducere divinæ prædestinationi, ac decreto, applicationem voluntatis ad acceptandam gratiam oblatam. Prædestinatio igitur secundum Bell. non est certa & infallibilis sua virtute, sed ratione consensus humani præsciti quidem, sed non prædestinati. V I. Ad libitum planè excogitantur hæc instantia. Quintum instans (ut reliqua mittamus) potest secundum Bell. sententiam in quinque alia pari modo distingui, exempli gratia. Dicere potuisset: I. Deus prævidit electos, hos & illos cum tali auxilio, tali loco & tempore semet ad Deum conversuros. II. Decrevit tale auxilium, tali loco & tempore illis offerre. III. Decrevit cum illis concurrere ad actum illum perficiendum. IV. Decrevit electis congruum auxilium ad perseverantiam dare. V. Perseverantes decrevit glorificare.

LIBER QVARTVS. DE LIBERO ARBITRIO.

C A P. I. De natura liberi arbitrii.

T H E S I S I.

BELL. *Liberum arbitrium est libera potestas, ex his quæ ad finem aliquem conducunt, unum præ alio eligendi, aut unum & idem acceptandi, vel pro arbitrio respuendi, intelligenti naturæ ad magnam Dei gloriam attributa.*

Pretest. Hæc definitio quamvis illum sensum possit habere, ut de ea, non sit contendendi causa, neque tamen est accurata, neque in illo sensu, in quo a Bell. declaratur, potest defendi: sicut ex sequentibus apparebit. Simplex & vera definitio liberi arbitrii est, quod sit facultas agendi ex consilio. Hoc Bellarm. ipse fatetur cap. 17. Satis est ad essentiam liberi si quis habeat optionem diversarum rerum, & electio fiat cum pleno atque perfecto iudicio rationis.

2. Bellarm. *Ad arbitrium liberum constituendum omnino requi-*

Y Y 7

requiritur libertas à necessitate ; neque sufficit libertas à coactione.

Protest. Confuse magis proponuntur hæc à Bellarm. quam declarationis titulus promittebat. Nam I. Coactio est necessitas : non debuit igitur necessitati opponi. II. Per calumniam tribuitur nostris, quod libertatem statuunt a coactione tantum, supponunt enim semper qui illaphrasi utuntur, libertatem voluntatis à necessitate naturalis determinationis ad unum : quo ferè modo Bellarm. ipse eandem phrasin interpretatur, quando ex Thoma profertur, cap. 6. prout frequentissime usurpatur, non a Thoma tantum, sed & ab omnibus Scholasticis primis. III. Bellar. ipse cap. 6. concedit necessitatem conditionatam non repugnare libertati. & cap. II. dicit voluntatem necessario moveri à iudicio ultimo rationis & per modum cause naturalis, qua presente objecto non potest non agere. IV. Bradvvardinus lib. 3. cap. 10. variè distinguit necessitatem ac libertatem, est (inquit) necessitas naturalis, necessitas fatalis, necessitas violenta coactionis, & necessitas spontanea stabilitatis permanentia, seu etiam firmitatis, qua etiam (licet non tam propriè) necessitas immutabilitatis vocatur. libertas dicitur contrariè iisdem modis. Necessitas naturalis, fatalis, & violenta, libertati repugnat: sed necessitas spontanea nequaquam libertati repugnat. Idem Bradvvardinus lib. 3. cap. 1. docet, Deum posse necessitari quodammodo omnem voluntatem creatam ad liberum actum suum, & ad liberam cessationem & vocationem ab actu. Nos tamen concedimus liberum arbitrium, in eo quod agit, liberum esse ab omni necessitate, ut propriè non possit necessario agere quoad exercitium sui actus, quamvis respectu divinæ ordinationis certo & infallibiliter agat, quæ certitudo sicut a multis aliis necessitas vocatur, sic etiam a Bellar. lib. 3. cap. 12. 13.

3. Bellarm. *Libertas est formaliter in voluntate, & radicaliter in ratione.*

Protest. Nulla alia ratione dicitur libertas voluntatis radicem habere in ratione, nisi quod objectum proponatur cum indifferentia intellectualis cognitionis, ad agendum vel non agendum. Hinc autem sequitur, libertatem voluntatis non excludere illas prædefinitiones ac prædeterminationes Dei; quas intellectus non potest penetrare, vel de quarum indifferentia non potest judicare.

4. Bellarm. *Voluntatis electio pendet necessario ab ultimo iudicio practicae rationis.*

Protest. I. Si hoc verum est tum falsum est quod antea dicebatur. *ad liberum arbitrium requiri libertatem ab omni omnino necessitate.* II. Hæc sententia jam dudum fuit inter Pontificios publicè damnata. sic Azorius Iesuita, lib. 4.

4. cap 23. *Existant tres articuli Parisienses. I. Stante scientia universali & particulari, voluntas non potest oppositum eligere. Error 1. Vel existente maiori in actu, & minore in actu, in syllogismo, voluntas non potest oppositum velle. Error 2. Si recta ratio est, recta quod voluntas est. Error 3. Existente voluntate in ultima dispositio, homo non potest oppositum velle. Isti articuli damnati fuere à Stephano Episcopo Parisiensi, ex consensu Theologorum illius Academiæ, anno 1226. I V. Scotus & Scotiæ firmis rationibus hanc assertionem refutant, sicut dere est apud Ioh. de Rada, Arragonium, Episc. Patensem in controversiis inter Thomam & Scotum. r. 2. cont. 15. ar. 3. quarum una est, quia post ultimum iudicium, voluntas libera manet.*

5. Bellarm. *Liberum arbitrium est potentia non partim passiva, sed simpliciter & absolute activa.*

Protest. I. Ex hac una sententia satis apparet, liberum arbitrium esse Iesuitarum Deum, vel idolum. Hæc enim est differentia inter voluntatem Dei, & hominis (sicut varez disp. 91. n. 13. observat) voluntas divina est purus actus, habens libertatem per essentiam: voluntas autem creata non est purus actus, sed habet libertatem participatam, qua includit aliquid potentialitatis: & ideo ut exeat in actum, necesse est ut pramoveatur.

I. Hinc etiam apparet. Bell. quicquid alias profiteatur, in Pelagianis tenere, liberum hominis arbitrium reuera non esse per peccatum læsum, nec opus habere ut à aeternitate sanetur.

C A P V T II.

De Concordia providentiæ vel cooperationis divini, cum libero arbitrio.

Bellarm. I. Una ratio satis accommodata ad istam concordiam explicandam, est Scoti, Gabr. &c. concursus Dei nihil imprimere, operari in voluntatem nostram, sed immediate influere in effectum. Simile est, cum duo ferant ingentem lapidem, quem unus ferre non posset. Simul operantur Deus & voluntas, in eodem prorsus momento temporis. Deus tamen operatur, quia voluntas operatur non a se, quia ad hoc se libere quodammodo obligavit, quando liberam voluntatem creavit.

Protest. I. Hæc ratio falso dicitur accommodata: Nam Subtrahit dominio providentiæ, & gubernationi Dei efficaci, operationes omnes voluntatis humanæ, vel voluntatem quoad suam operationem. II. Subordinationem primæ, & secundarum causarum in suis operationibus tollit. III. Hominem non subditum, sed socium Dei facit. IV. Gubernationem aut directionem aut

aut directionem actionum humanarum, & quæ ex i
consequuntur, primo & primario ex hominis arbitrio
suspendit. V. Deum fingit ex hominis nutu penden-
tem, etiam in iis quæ præcipuam rationem habent in to-
tius mundi procuratione. VI. Invertit, ac subvertit
pietatem illam, quam Deus nos docuit: *si Dominus volue-
rit, faciam hoc aut illud.* Iacob. 4. & Deum docet, quid illi
quasi in ordinem redactus dicere debeat: *si homo voluerit,
facere hoc aut illud.* VII. Adversatur (ut Alvarez disp. 18
ostendit) non tantum Aristoli, Augustino, Thomæ, &
Thomistis, sed ipsi catechismo Tridentino-Romano; in
quo ad *prim. art. symb. num. 22.* hæc verba habentur: *Dei
providentia sua, quæ moventur, & agunt aliquid, intima virtute a
motum atque actionem impellit.*

2. Bellarm. Altera ratio conciliandi libertatem humanam, cum
cooperatione divina, & fortasse etiam probabilior est juxta sententiam
Thomæ, Deum virtutes operatrices causarum liberarum movere &
applicare ad opus.

Protest. I. Bellarm. hic satis ostendit, quod scepticum
Sophistam agat in gravissima quæstione: fortasse probabilior
II. Hæc vera est sententia, quam Bellarm. antea cap. 14
conatus est refutare, sed sophistica, obscura, & absurdum
interpretatione à Bellarm. hunc in modum depravatur.

Bellarmino. I. Virtus a Deo impressa per modum transeuntis, dum
causa secunda operatur, non distinguitur ab ipsa virtute naturali, se-
est illa eadem, quatenus illa Deus utitur ad illam actionem perficien-
dam.

Protest. I. Bellarm. hic, contra omnem logicam, con-
fundit actum causæ efficientis, cum suo effectu. II. Mo-
veri vult causam secundam ad opus, vel ad operandum
dum operatur, non antea, quod est planè contra senten-
tiam quam explicandam suscepit. III. Ambiguè di-
cit, *Deum uti virtute naturali ad actionem perficiendam.* vel enim
sic potest intelligi, ut à Deo moveatur ad totam actio-
nem producendam, vel tantum ad perfectionem illius
actionis, quam sine Dei motione inchoavit. IV. Quæ-
ritur de prima illa motione ex qua provenit primus mo-
tus voluntatis: hæc vero nullo modo potest esse virtus
voluntatis, nisi prior sit & posterior semetipsa.

Bellarmino. 2. Modus seu conditio in voluntate, secundum quam
recipitur in ea motus Dei, nihil aliud est, nisi negativa quadam deter-
minatio, præcedens tum influxum Dei, tum actum elicitum voluntatis
nimirum quod voluntas sinat se moveri, ab objecto per rationem sibi
proposito, vel non sinat.

Protest. Præstigiis verborum, huc tandem rem deduxit
Bell. ut operatio divina pendeat ex permissione humana.

Sed

Sed nulla ratione concipi potest, quod permissio hominis, sit determinatio operationis divinæ ad hoc, aut illud: neque sensum ullum habet, Deum voluntatem applicare ad hoc aut illud operandum, quia finit se sic moveri ab objecto, vel non finit, si enim voluntas finit se moveri ab objecto, nullius moventis motus inde sequitur, præterquam objecti: si non finit, nullus motus determinatus inde sequitur, sed privatio sola motus. Summa est: ex Bellarm. sententia, Deum precario tantum agere quicquid agit circa actualem usum liberi arbitrii, neque illum habere suæ providentiæ subjectum, ultra quam ipsa voluntas pro sua liberalitate permittet. Vnum tamen explicandum fuit Bellar. quomodo res procedit in actionibus malis, quando Deus, permittit, & homo permittit: & an Deus æquè moveat voluntatem ad actiones malas, atque ad actiones bonas, & æquè permittat voluntatem sibi in actionibus bonis ac in malis, quoad providentiæ suæ cooperationem.

CAPUT III.

De Viribus liberi Arbitrii.

DE Viribus naturalibus, circa res naturales, & civiles, nulla est nobis controversia cum Papistis, neque revera circa res morales est ulla controversia rectè a Bellarm. formata. Concedimus enim, *posse hominem suis viribus cognoscere aliquod verum morale*: quæ est prima quæstio Bellarm. Concedimus etiam, *posse hominem sine fide, cum auxilio speciali, & etiam sine illo, bonum aliquod morale perficere*, (quæ est ejus quæstio secunda) si perficere accipiatur pro effectione ipsius operis in sese considerati, sine respectu principii a quo fluit, & finis ad quem debet referri. Concedimus denique hominem in statu naturæ lapsæ, liberi arbitrii esse, in bono morale eligendo, & malo evitando, (quæ est apud Bellar. quæstio tertia) si aliquod bonum, & aliquod malum intelligatur, eodem sensu, quo quæstio antecedens fuit explicata. Neque revera differt quidquam ista quæstio a priore.

De rebus supernaturalibus, quæ propriè pertinent ad salutem, quæstio est gravis: sed a Bellarmino calumniose admodum tractata.

De statu Controversiæ.

I. Bellarm. *Quæstio est, sit ne homo post lapsum primi hominis vere liberi arbitrii, in iis rebus quæ pertinent ad salutem, ut quantum ad illud possit sine auxilio gratiæ, tamen per gratiam prævenientem effici*

tatus, & a Deo aditus, ita valeat operari, ut possit etiam non operari.

Protest. Lubricis istis phrasibus quæstio magis involvitur, quam explicatur. Nam I. Sub illa phrasi *vere liberi arbitrii*, miscentur hic quæstiones & errores illi de vera natura liberi arbitrii, qui antea in Bellarm. fuere notati II. Non satis distinctè designatur objectum hujus quæstionis: *in iis rebus quæ pertinent ad salutem*. Verbum enim ad dire, aut legere, pertinet ad salutem; & tamen hoc non pertinet ad quæstionem. III. De gratia præveniente quæ, & qualis sit, nondum constat. IV. Vltimum illud, *posse operari, & non operari* (sicut Alvarez *disp. 115. n. 2* benè observat) dupliciter intelligi potest: primo, ut sensus sit, quod potentia ad non operandum stet simul in eodem subjecto cum gratia, & auxilio, quod requiritur ad operandum; & hic sensus est verissimus. Secundum modo potest intelligi, ita ut gratia, & auxilium ad talem operationem particularem datum, & carentia talis actus seu actus contrarius possint esse, aut aliquando sint simul in eodem subjecto; qui sensus est Bellarmini & falsus.

2. Bellarm. *Calvinus & Kemnitius rectè docent, voluntatem nostram nihil omnino boni spiritualis & salutaris, efficere posse, nisi auxilio gratia Dei: sed non rectè contrariam sententiam Catholicis attribuant.*

Protest. Nimis familiariter adjungit sese nostris Bellarm. ut sententiam suam abscondat. Nam I. Nostri docent nihil boni spiritualis efficere hominem posse antequam sit regenitus: sed Bellarm. auxilium gratiæ suæ dentis & assistentis tantum requirit. II. Nostri illud auxilium requirunt ad bonum spirituale, quod est proprium efficaciter vocatorum: sed Bellarm. auxilium generale intelligit, quod pro loco & tempore nemini deest III. Talibus Catholicis, qualis est Bellarm. rectissimum tribuitur contraria sententia: quod scil. bonum usque liberi arbitrii nolint ex gratia pendere, sed ex ipsa voluntate.

3. Bellarm. *Calvinus & Kemnitius docent, voluntatem nostram in bonis pietatis operibus, sic agi à Deo, ut non possit non agere, & quamvis ipsa quoque concurrat activè, tamen concurrere ut merum instrumentum Dei naturale, non ut causam liberam, & dominam suam actus.*

Protest. I. Quomodo voluntas à Deo acta, rectè dicitur posse, & non posse non agere, paulo antè fuit explicatum. II. Falsum est, nostros docere, voluntatem esse merum instrumentum actionum quas producit; aut etiam naturale. III. Libertatem non tolli dicimus per gratiam

CIAM

em, sed perfici. IV. Non negamus voluntatem habere dominium sui actus: sed dominium illud subjectum subordinatum esse dicimus primo & absoluto domino Dei: quod Bellarminus negat.

Questio est, an in supernaturalibus sic agimur a gratia Dei, ut actualis efficacia illius gratiæ relinquatur electioni voluntatis humanæ, ut ab illa determinetur? Nos negamus. Bellarm. in tota hac disputatione affirmationem satis habuit subindicare: In statu enim controversiæ constituendo, nihil omnino ponit: cautè nempe celans, quod nec castè, nec tuto satis potuit profiteri.

Argumenta Bellarmini.

I. Bellarm. Si homines propriè nihil agerent per liberum arbitrium, in operibus pietatis, sed tantum ducerentur, & moverentur ut mera instrumenta, non deberent appellari cooperatores, & coadjutores. Sed sic appellantur. Ergo.

Protest. I. Luctatur hic Bellarm. cum larva a semetipso conficta, non cum nobis, qui conclusionem ejus noscimus esse veram. II. Observandum est, phrasin *agere per liberum arbitrium*, si significet liberum arbitrium agere ut principium quod, a nobis admitti; si verò significet libertatem naturalem esse principium quo actio spiritualis, non accipere & posse, & velle suum a gratia, eo sensu rejici a nobis ut Pelagianam. III. Cum instrumentum merum sit, quod ita ab altero movetur, ut in sese non habeat principium talis motus; & nos extendamus vitam spirituales communicari debere omnibus ut spiritualiter agant, non satis sanus fuit Bellarm. cum nobis hanc sententiam affinxit, quod homines in operibus pietatis moveantur ut mera instrumenta. Ex altero autem, cum ille moveri homines velit ad operationes supernaturales, sine ingeneratione principii supernaturalis, necessario sequitur ex ejus sententia, liberum arbitrium naturale, vel esse merum instrumentum talium operationum, vel (quod propius ad ejus mentem aedit) causam simpliciter principalem. IV. Phrases *cooperari, coadjutores*, sunt prorsus alienæ a præsentis questione: nusquam enim sic vocantur homines respectu operationis aut actionis supernaturalis in ipsis eligendæ per gratiam salutiferam, sed respectu operis ministerii per gratiam quam gratis datam Bellarm. appellat in aliis perficiendi, ut 1. Cor. 3. 9. & hoc tamen gratiæ solidum imputatur, 1. Cor. 15. 10. & 2. Cor. 3. 5. 6.

5. Bellarm.

5. Bellarm. *Stultum esset imperare, aut suadere opera pietatis ei qui non haberet arbitrii libertatem. Sed Deus imperat, & suadet hominibus opera pietatis, & ipsam etiam conversionem ad Deum, de maximè litigant adversarii. Ergo.*

Protest. I. Concedimus totum. Hominem scilicet habere naturalem arbitrii libertatem; sed negamus hominem absque gratia regenerationis habere vires idoneas ad spiritalia opera pietatis præstanda. *II.* Observandum est Bell. benè intellexisse controversiam hanc præcipue moveri de conversione ad Deum, de qua dicit nos maxime *litigare*. Sophisticè igitur agnoscit se in ista controversia egisse, dum hujus conversionis in statu quæstionis firmamendo nullam fecit mentionem, nedum de illa sententiam suam explicavit. *III.* Ad rem ipsam dicimus Deum imperare hæc opera hominibus, 1. Ut ostendat officium quod ipsis incumbit. 2. Ut sensu sui deficiente humiliantur. 3. Ut qui inter ipsos electi sunt, percipiant per gratiam quod imperatur naturæ, 4. Ut cæcis excusatio tollatur. 5. Indicant ista mandata, homines non moveri ut res naturales, sed ut causas agens ex consilio: nihil amplius.

6. Bellarm. *Quando Scriptura dicit: Deus operatur velle perficere; & cum nos Deo dicimus: converte nos; Adversarii concludunt ejusmodi testimoniis significari, Deum verè & propriè agere operari nostras actiones bonas. Cur igitur, quando Scriptura dicit: examini vestram salutem, facite vobis cor novum; convertimini me, non patiuntur, ut eodem modo ista eadem vocabula intelligant, & nos verè, proprièque dicamur operari nostras actiones bonas?*

Protest. I. Patimur animis æquissimis, ut nos verè proprièque dicamur operari nostras actiones bonas: sed per gratiam Dei, non viribus arbitrii nostri. *II.* Eodem tamen modo non possunt intelligi eadem vocabula, Deo, & de hominibus usurpata. Deus enim hæc facit causa simpliciter principalis: homo ut causa subordinata & subdita virtuti ac gratiæ Dei. Deus agit, quatenus facit hominem elicere actionem suam: sed homo est suppetum suam actionem eliciens. Deus convertit, sed non convertitur: homo convertitur convertendo.

7. Bellarm. *Scriptura docet nos à Deo juvari in operibus pietatis. Non autem propriè juvari dicendus est, qui nihil agit, sed laborat in agendo.*

Protest. I. Conclusionem concedimus. *II.* Hoc argumentum ethnicum, eo tendit, ut pro Iehova substituat nobis Iovem in Deum. Benè igitur jam olim fuit refutatum à Lactantio, de re falsa, lib. I. cap. II. *Hujus nominis pietas non divinam virtutem exprimit, sed humanam, Iovem enim*

anemque à juvando esse dictos Cicero interpretatur, & Iupiter
 quasi juvans pater dicitur: quod nomen in Deum minimè congruit;
 in juvare hominis est, opis aliquid conferentis in eum, qui sit alie-
 ni & exigui beneficii. Nemo sic Deum precatur, ut se adjuvet, sed
 avertet, ut vitam salutemque tribuat: quod multo plus ac majus
 est quam juvare. Et quoniam de Patre loquimur, nullus pater dicitur
 non juvare, cum eos generat aut educat. Illud enim levius est, quam
 non verbo magnitudo paterni beneficii exprimitur. Quanto id ma-
 gis conveniens est Deo, qui verus est pater, per quem sumus: & cu-
 prosumus, a quo fingimur, animamur, illuminamur, qui nobis vi-
 tam impertit, salutem tribuit, victum multiplicem subministrat. Non
 colligit beneficia divina, qui se tantummodo à Deo juvari putat.
 Non non imperitus modo, sed & impius, qui nomine Iovis virtutem
 sua potestatis imminuit. III. Quatuor sunt termini in
 hoc syllogismo, nisi Bell. possit ostendere ex Scriptura,
 non proprie à Deo juvari, sensu illo quo vox ista a vulgo
 et usurpari, Adjuvari in Scripturis dicitur etiam de-
 ius virtute. Iob. 26.

Bellar. I. Rom. 8. 26. Spiritus adjuvat infirmitatem
 nostram. συναντιλαμβάνεται, qua voce Paulus utitur, proprie dicitur
 deis, qui quasi è regione manibus capiunt onus, ut laboranti succur-
 rant.

Protest. I. Quo modo probabit Bellar. hanc vocem, hoc
 loco propria illa significatione usurpari? II. Si pro-
 petas hinc rigidè sit urgenda, tum sequeretur, infirmi-
 tes nostras unam partem oneris sustinere, & Spiritum
 nostram, quod est absurdissimum. III. Qua ratione
 Spiritus adjuvet, explicatur verbis sequentibus, intercedit
 pro nobis, ubi si proprietas locum habet, totum tribuitur
 Spiritui, nobis omnino nihil.

Bellar. 2. I. Cor. 15. 10. gratia Dei dicitur cum Paulo
 co-operasse.

Protest. I. Bellarm. ipse hic semetipsum refutat. sic
 enim subjungit: ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ἡ συνῆμυς ad verbum hoc
 sentit: sed ipsa gratia Dei, qua mecum (videlicet est.) II. Non
 potest proprie dici de gratia Dei, quod Bellarm. affirmat,
 cum nobiscum laborare κοπιᾶν, nisi fatigationem & las-
 titudinem, velimus etiam tribuere gratiæ Dei: eam enim
 vim vocis, apparet Ioh. 46.

Bellar. Si homo à Deo vocatus, possit venire, & non ve-
 nit, tum sine dubio liberi arbitrii esse convincitur: sed verum prius;
 v. I. 24. Mat. 23. 37. Ioh. 6. 67. Acto. 7. 51. Ap. 3. 30. Ergo.

Protest. I. Cōclusio datur sensu jam sæpius dato. II. Si
 ratio qualiscūque intelligitur, assumptio negatur, quoad
 unam partem: potest venire, potentia scil. sua interna. Si
 ratio efficaciter trahens intelligitur, negatur quoad
 alteram

alteram partem: *potest non venire*, sensu scilicet compositi quasi talis vocatio possit adesse, ita ut actus ipse veniens non consequatur. Si alio sensu accipiatur *posse venire*, & *non venire*, propositio negatur, prout Bell. intelligit arbitrii libertatem, ita ut indifferentiam includat ad utrumque. De Scripturæ locis quæ hic citantur, satis antea fuit responsum.

9. Bellarm. *Si non esset homo liberi arbitrii in operibus pietatis sequeretur non peccare eos qui nolunt credere in Christum, aut nolunt converti à peccatis, aut nolunt propter Deum bona opera facere.*

Protest. I. Conclusio ut supra conceditur. II. Consequens non potest Bellarm. videri absurdum, qui lib. cap. 6. docet auxilium necessarium ad conversionem omnibus mentis peccatoribus non adesse, & tamen cap. 8. contendit, idem auxilium omnibus adesse, cum non possunt sine conversione evitare peccatum. Hæc enim duo non possunt alia ratione conciliari, quam negando peccare semper illos qui nolunt converti à peccatis. Si autem aliquando non peccet qui non vult converti, tum illud non velle in sese non est peccatum. III. Non velle bona opera facere propter Deum in sese non est nisi rarissimè peccatum, secundum Pontificios. Filicius enim Iesuita, tract. 22. num. 186. tempus definiens quo obligat præceptum charitatis erga Deum, concludit inter primum usum rationis, & articulum mortis, saltem obligare quinto quoque anno: quia tempus hoc relinquatur arbitrio sapientum, & sapientes Theologi. Soto, Ledesma, Suarez ita judicarunt. Ex quibus verbis, etiam sequitur, relinquatur arbitrio sapientum, Soti, Ledesma, Suarezii utrum semel, aut bis tantum obligaret, a primo usu rationis, articulum ipsum mortis, quamvis perveniat homo annos centum aut ducentos. IIII. Nos tamen consequentiam negamus, si liberum arbitrium sensu Bellarmiano intelligatur.

10. Bellarm. *Deinde sequeretur, non esse laudandos, nec præmio dignos eos, qui volunt credere, sperare, diligere, converti, &c.*

Protest. De meritoria dignitate præmii, quam Pontificii sibi arrogant, consequens potest dari. Sed de laudis præmii ex gratia relatione dicimus ex Logica, causæ alius modum quo quis agit ex consilio sufficere ad illius sustinendam, quamvis alius facit ut ille eo modo agat.

II. Bellar. *Tertio, nullum haberent locum, in ejusmodi rebus præcepta, consilia, cohortationes, admonitiones, &c.*

Protest. I. Hoc quidem sequeretur, si Deus moveat voluntatem tantum reali efficacia: sed quia suaviter simul conjungit moralem suasionem, idcirco nulla vel parens quidem species est hujus consequentiæ. II. B.

lar.

in ipse respondet, lib. 2. cap. 15. *prædestinationem non im-
pre, sed confirmare correptiones, exhortationes, &c. quia Deus ita
prædestinavit homines, ut per hac media pervingat ad finem.* Simili
modò modo, efficax Dei gratia confirmat cohortationes,
amonitiones, &c. quia efficaciter & certo per hæc me-
voluntatem flectit.

12. Bellarm. *Quarto tolleretur è medio omnis diligentia, atque
industria in fide & pietate augenda, & excolenda.*

Protest. I. Hæc eadem est objectio cum priore; & idem
responsum admittit. II. Reponimus hic verè Bellar.
quod ille sine ulla ratione de suo Papa ponit de Rom. Pont.
lib. 2. cap. 2. & 3 ubi affirmat Pontificem in generalibus de-
cretis, non posse errare, & tamen non posse temerè de-
creta: id est, non maturè procedere, & consulere viros
doctos, vel (ut Bannes in 2. 2. q. 1. a. 10. loquitur) *non potest
inquirere debitam diligentiam.* Sic enim nos affirmamus, fieri
non posse, ut ii qui efficaciter moventur a gratia ad fidem
& pietatem augendam, talem diligentiam relinquunt.
Si etiam defensio Bell. de infallibilitate iudicii Papæ,
sufficit ad clamores istos reprimendos quibus infal-
lilitatem gratiæ Dei infamare studet. Non dicet enim
Bellar. Papam non peccaturum, si falsum definiret, in re-
bus fidei, aut morum: vel Papas illos esse laude, aut præ-
stare indignos qui volunt verum definire; vel nullum
habere locum in Papa, decreta huiusmodi condituro,
recepta, consilia, exhortationes, admonitiones, repre-
hensiones, exempla, aliaque id genus, vel tolli è medio
omnem diligentiam atque industriam Papæ in rebus fi-
dei ac morum definiendis; vel denique Papam non esse
liberiarbitrii in iis concipiendis, quamvis non possit er-
rare; sed verum semper definiat cum infallibilitate. Quis
enim fascinavit istum hominem cum cæteris Pontificiis,
ut istiusmodi calumniis infallibilitatem gratiæ divinæ
in cessent onerare?

13. Bellarm. *Cum adversarii velint non minus nos ex necessi-
tate operari, in iis qua ad conversionem, fidem & pietatem pertinent.
Cum ex necessitate determinati sumus ad bonum in genere sectandum,
malum fugiendum: & non magis nos liberos faciunt, in iis qua per-
tinent ad conversionem, fidem, & pietatem, quam ad dona prophetia,
miraculorum, & miraculorum, expellant, si possint, cur peccata & bona
dicunt, præcepta & consilia, diligentiam & industriam, (qua ideo in
nullum locum habent, quia non sunt in potestate liberi arbitrii) in
conversione, fide, pietate, cæterisque locum habere consentiant.*

Protest. I. Expediat qui potest inter Pontificios quæ
præcedente thesi dicta sunt de Papa, & tum respon-
sum nostrum, vel ipso iudice satis erit expeditum. II. In-
terim

terim falsam calumniam esse dicimus, quod Bellar. utrum supponit; nos velle homines ex tali necessitate rari in iis quæ pertinent ad conversionem, &c. quæ necessitate determinantur ad bonum in genere vandum, vel non magis liberos facere homines in iis quæ pertinent ad conversionem, &c. quam ad dona proprietatis, &c. III. Consilium, industriam, diligentiam in conversione locum habere consentimus, quia hæc sunt media à Deo instituta, per quæ, & cum quibus efficaciter producit illa effecta: quod de aliis illis quæ Bellarm. comparisonem inducit non potest affirmari.

Argumenta quadam nostra.

Neque enim omnia tractat Bellarm. & ex iis quæ stat, nonnulla sunt aliena & quædam ante discussa.

14. *Protest.* Ezech. 36. *Auferam à vobis cor lapideum, & dabo vobis cor carneum, &c.* Ex istis verbis sic argumentatur. Cor lapideum non habet in potestate sua, fieri carneum. Sed voluntas hominis peccatoris est cor lapideum. Ergo non habet in potestate sua fieri carnea, id est, spiritui ter bona per regenerationem.

Bellarmin. 1. *Liberum arbitrium non est cor lapideum, nec carneum, sed vis quadam media & naturalis.*

Protest. Si physicam essentiam intelligit Bellarm. non liberum arbitrium aut voluntas tantum, sed & totus homo, & Diabolus etiam est res media & naturalis. Vero negat voluntatem peccatoris in statu & conditione sua quam habet ratione peccati dominantis esse cor lapideum, manifestè & directè contradicit Spiritui sancto.

Bellarmin. 2. *Hæc vis media & naturalis, quando per peccatum talis est, ut dicatur cor lapideum, non habet ex se potestatem quæ se convertat ad Deum, sed eam recipit per gratiam Dei prævenientem, per quam vires recipit a Deo, cooperari ad suam ipsius conversionem.*

Protest. Hæc est oratio, prout sonat, & sententiam nostram complectens: sed prodit ex labiis dolos. Nam 1. Per gratiam prævenientem & excitantem. non aliud intelligit Bellarm. quam suasionem moralem, ut antea mentem suam explicavit. Suasio autem non agit, sed vel præsupponit, vel exigit vires ac potestatem agendi quod suadetur. Voluntas igitur, per gratiam illam prævenientem, quam Bellarm. intelligit, nullas novas recipit vires. II. Si novas vires spirituales accipit voluntas à gratia præveniente, tum necessario mutatur & convertitur quoad internam dispositionem antecedentem ad suam operationem: gratia enim præveniens præparat voluntatis operationem, & communicatio novæ virtutis.

et habitualis commutatio, vel conversio dispositionis. i vero hoc syncerè faterentur Pontificii, finis esset huius controversiæ, quatenus spectat ad conversionem ellarm. igitur verbis largitur illud, quod omnibus viribus conatur impugnare.

3. Bellarm. cap. 15. duo docet, ex quibus sensum huius Sophismatis facit manifestum: I. *Librum arbitrium*

et gratia, sic se habere ad opera pietatis, sicut potentia videndi, ad videndi actum, absente specie sensibili. Vbi proclive est assumere: eciem sensibilem nullas novas vires internas oculo communicare, sed potentiæ quæ oculo prius adfuit, objecti repræsentationem adjicere, ex qua sequitur actus. non igitur causæ virtutem aut potentiam internam à gratia proficisci vult Bell. sed possibilitatem tantum effecti. II. *Gratiam excitantem duo quadam complecti, initium*

et cogitationis, et initium boni desiderii; qualia sunt etiam imunda desideria, et sordida cogitationes, quas diabolus interdum nobis in vitis immittit. Hic etiam quilibet assumi posse videt: diabolus suis suggestionibus nullam novam internam et activam potentiam nobis dat: Ergo neque Deus potentiam ullam nobis confert per gratiam illam prævenientem quam Bellarm. docet.

15. *Protest.* Homo non cooperatur ad illud quod in eo a Deo creatur. Sed cor mundum in homine a Deo creatur, Ps. 51. 12. Ergo.

Bellarm. I. *Cordis substantia non creatur in justificatione, sed inditius ipsa efficitur.*

Protest. I. De justificatione non quæritur, sed de regeneratione, aut conversione per vocationem efficacem.

Bellarm. impudenter nimis corrigit Spiritum sanctum, ut vim argumenti enervet, dum *creatur* commutat efficitur. III. Satis est nobis, si ipsa mundities creatur in corde, atque adeo cor ipsum, quatenus est mundum. Si enim homo nihil confert ad creationem mundicie in corde suo; tum solus Deus est causa conversionis aut commutationis habitualis in hominis conversio-

Bellarm. 2. *Substantia cordis spiritualis cooperatur ad fructum conversionis suæ.*

Protest. Quasi hoc ad quæstionem quidquam pertineat.

16. *Protest.* Peccatores in Scripturis mortui esse dicuntur in peccatis.

Bellarm. I. *Peccator mortuus non cooperatur Deo, ut mortuus, sed vitam virtutem à Deo habens.*

Protest. Hæc est perpetua implicatio Bellarminianæ defen-

defensionis: homo mortuus habet in sese vitalem virtutem, & vitam.

Bellarmin. 2. Homo mortuus quoad vitam gratiæ, virtutem naturalem, & illa cooperatur ad vitam gratiæ, postquam virtutem cooperatam à Deo recepit.

Protest. Eadem est contradictio aliis verbis vestita, & operari enim gratiæ est actio vitæ gratiæ, non naturæ, nisi Pelagiani immerito fuerunt damnati.

LIBER QVINTVS. DE FIDE IUSTIFICANTE

CAP. I. Constitutio causæ.

THESIS I.

Bellarmin. Prima quaestio est, quanam sit illa fides, siue quid ea fides, quæ ad iustificationem requiritur.

Protest. Hoc ipsum vel imperite, vel sophistice in quaestionem vocatur. Nam I. Multa ad iustificationem requiruntur, quæ non iustificat. II. Non tam quaeritur quæ, aut quid sit fides quæ iustificat, quam quæ ratio quæ propriè dicitur iustificare.

2. Bellarmin. Tribus in rebus ab hæreticis Catholici dissentiant. I. In objecto fidei iustificantis, quod hæretici restringunt ad solam promissionem misericordiæ specialis: Catholici tam latè patere volunt, quam latè patet verbum Dei. 2. In facultate, & potentia animæ, quæ sedes est fidei. Siquidem illi fidem collocant in voluntate, cum si eam esse definiunt: Catholici fidem in intellectu sedem habere docent. 3. In ipso actu intellectus: ipsi enim per notitiam fidem definiunt, per assensum.

Potest. I. In prima dissensione, observandum est primo nos non restringere fidem illam quæ iustificat, tantum quæ iustificat, ad promissionem misericordiæ specialis, sed ad misericordiam, quæ per ipsam antecedentem, sed ad misericordiam, quæ per ipsam dem specialis evadit: tertio non deesse inter Pontifices viros magnos, qui nobiscum consentiunt: sic Cardinalis Contarenus, in tract. de Iustif. promissio Dei, cui firmiter adit, ac propterea fiduciam concipit qui iustificatur, est (ut inquitur Thomas in 1.2.) quod Deus remittat peccata, & iustificet per mysterium Christi. II. In dissensione secunda, servandum etiam primo, nos ita in voluntate fidem iustificat collocare, ut antecedentem intellectus assensum, ad fidem requiri doceamus, & vim ac virtutem fidei

intellectu consequentem agnoscamus, qua utraque ratione, fidem populariter ita describere solemus, quasi partim esset in intellectu, & partim in voluntate: secundum hoc idem docere Contarenum, loco citato, ubi hæc verba leguntur: *fides incipit à voluntate, quæ obediens Deo & sufficit ut intellectus assentiat absque hesitatione traditis à Deo, & o promissionibus divinis confidat, & concipiat ex illis firmam fidem, quæ pertinet ad voluntatem: ut quasi circulo quodam incipiat à voluntate hac fides, & desinat in voluntatem.* Idem etiam docet Scholasticos multos antiquiores. *Alex. Alens. p. 3. q. 8. m. 8. a. 1. fides (sicut & ceteræ virtutes) est in parte animæ, seu quæ dicitur motiva, & hæc est liberum arbitrium.* Bonav. in 3. d. 2. Magni clerici docuerunt, fidem quodammodo esse in potentia activa, & quodammodo in potentia affectiva, fides, ut est virtus & principium meriti, respicit liberum arbitrium, ut subiectum. Durand. credere in Deum idem est quod credendo amare, ubi aperte indicat (sicut & alii multi) credere in Deum esse actum voluntatis. Sic Cajetan. in Ioh. 6. credere in Deum est credendo confidere, & tendere in Deum, quod continet in se actum intellectus & voluntatis. II. In tertia dissensione Bell. est placet ridiculus. Nobis enim tribuit sententiam planè contradictoriam; quasi fidem faceremus fiduciam tantum in voluntate, & simul etiam notitiam tantum intellectus. Qui fidem per notitiam ex parte describunt, antecedentem ejus causam, & effectum consequens notitiam ut veram fidem ab imaginaria distinguant: neque fiduciam, neque assensum excludunt.

C A P V T II.

Argumenta Bellarmini.

Bellarmin. I. Primum testimonium sumi potest ex Hebr. II. I. *Am quod Apostolus hoc loco definiat fidem justificantem, negari non potest.*

Resp. Hoc tamen negat Erasmus in Annot. affirmari non magis esse definitionem, quam quodlibet encomium: veluti si quis eruditionem laudans dicat: sapientiam in rebus adversis solatium, & in prosperis ornamentum. Negavit olim *Alex. Alen. p. 3. q. 68. m. 5. a. 2.* una cum Hugone, Apostolum ibi explicare quid fides sit, per genus & differentiam, (quod est definitionis perfectæ) sed tantummodo per speciem. Lombardus etiam 3 d. 23. spei non minus quam fidei hanc descriptionem convenire concedit. Nos denique negamus istis verbis contineri specialem definitionem dei justificantis, quæ talis est, quia non designant nisi Christum respectum, quo solo dicitur justificare.

Z Z 2

Bellar. I.

Bellarmino. 1. *Definitur ea fides qua iustus vivit cap. 10. 38.*

Et.

Protest. Describitur eadem fides, sed non secundum effectum justificationis.

Bellarmino. 2. *Apostolus non semel repetit hanc esse sine qua impossibile est placere Deo, Et.*

Protest. Una & eadem fides est qua placemus Deo ad reconciliationem, & jam reconciliati dirigimur & sustentamur ad placendum ipsi in obedientia nova. Non sequitur igitur argumentum: fides describitur qua facit ut Deo placeamus: ergo etiam qua justificat. Videamus jam quas Bell. habet ex his verbis collectiones.

2. Bellarmino. *Fides dicitur substantia, quia facit presentia ea qua sunt alioqui futura: at representare non est voluntatis, ubi est fiducia, sed intellectus. Ille enim rem apprehendens per speciem sibi impressam, facit rem esse antequam sit.*

Protest. I. Syllogismus est sophisticus ex quatuor terminis conflatus, *facere presentia, & representare*, non sunt unum & idem. Si hæc interpretatio admitteretur, fides salvifica non magis faceret nobis presentia bona illa futura quæ apprehendit, quam notitia quælibet rerum fictarum facit illas contemplanti presentes. 2. *Thom. 2. 2. quæst. 4. a. 1. habitudo actus fidei ad finem, qui est objectum voluntatis significatur, Alex. Al. Loco citato, fidei esse substantiale, seu formale est in affectione, ratione affectionis dicitur substantia. Damascen. etiam l. 4. hinc concludit per fidem hoc in loco intelligi spem: & certè nemo non videt fiduciam magis propriè presentes nobis facere res sperandas, quam ve notitiam, vel assensum.*

3. Bellarmino. *Idem probat illud verbum (argumentum) naλeyx@ demonstratio, argumentum pertinet ad intellectum.*

Protest. I. Argumentum quidem pertinet ad intellectum, ut ab eo inveniatur & iudicetur, sed non ut in eo primo existat. argumenta sunt in rebus ipsis, sic hoc argumentum potest primo esse in voluntate, quamvis apprehensum pertineat ad intellectum. II. Fides dicitur argumentum per metonymiam effecti. Nam ut elegantè observat *Alex. Alen. loco citato, in logicis argumentum facit fidem: sed in theologicis fides facit argumentum.* Fiducia autem in voluntate est mihi proprium argumentum rerum a me sperandarum; facit intellectum sic assenti huic veritati (illæ res sunt meæ) quasi omni ratione evidentia de illa jam esset convictus.

4. Bellarmino. *Fide dicimur intelligere creationem, vers. 3.*

Protest. I. Hac fide quæ talis est, nemo justificatur
II. Ad hanc fidem, ut solida sit, requiritur (ex sententia
Scho

Scholasticorum) pia quædam affectio voluntatis, qua movet & inclinât intellectum ad assentiendum huic testimonio propter veracitatem Dei testantis. **III.** Hæc ipsa fides non alia ratione facit ad salutem, quam quâ fiduciam parit, aut confirmat.

5. Bellarm. *Fiducia non gignit metum: sed fidei actus in Noë genuit metum. ver. 7. Ergo.*

Protest. I. Falsa est propositio, si intelligatur metus cautelæ, non fugæ. **II.** Fides qua genuit metum, non justificabat.

6. Bellarm. *Non confidimus Deum esse: sed credimus Deum esse, vers. 6. ergo credere non est confidere.*

Protest. Conclusio debet (ex legibus syllogismi) particularis esse: ergo aliquod credere non est confidere: sic autem nostræ defensionis non contradicit.

7. Bellarm. *In fide manet res obscura ut antea erat, sed creditur propter auctoritatem dicentis. Non igitur fides propriè loquendo est notitia. sed assensus.*

Protest. I. Concedimus conclusionem, fidem scil. quatenus est in intellectu, magis propriè assensum esse quam notitiam. **II.** Quamvis res quæ creditur maneat obscura, ut a ratione aut causis pendens, intelligitur tamen ut a Deo testatum: nemo credit, quod non aliquo modo intelligit credibile.

8. Bellarm. *Ex eodem capite apparet, fidem justificantem habere pro objecto omnia quæ Deus revelavit: & fidem historicam, miraculorum, & justificantem, unam & eandem esse fidem.*

Protest. I. Fidem illam quæ justificat præsupponere, includere, & inferre concedimus fidem historiæ, atque etiam (in quibusdam olim) miraculorum: sed historiæ, ac miraculorum fidem sæpè à justificatione separari palam est. **II.** Quamvis multa sint exercitia & objecta fidei, non tamen justificans est, nisi prout respicit misericordiam Dei in Christo. Hinc omnes illi quorum fides in eo cap. laudatur, collimabant ad promissum illud misericordiæ in Christo vers. 93.

Bellar. *Noë v. 7. dicitur per hoc fide justificatus quia credidit Deo dicenti, futurum fuisse diluvium generale, & ex ea fide metuens arcam fabricavit.*

Protest. Hoc non dicitur: sed Noë dicitur fide creditur Deo sic dicenti, & per arcam non tantum conservatum eum fuisse a morte temporali, sed etiam in eadem arca tanquam sacramento, apprehendisse justitiam sibi obsignatam.

9. Bellarm. *Fidem non esse fiduciam, probatur ex illis verbis Rom. 4. 19. 20. 21.*

Protest. Contrarium probatur *vers.* 18. *sub spe credidit, &c.*
 Bellarm. 1. Dicitur *vers.* 19. *non considerasse corpus suum*
consideratio autem ad intellectum pertinet.

Protest. Nihil aliud inde sequitur, quam Abrahamum
 superasse tentationes illas quæ per intellectum potuisse
 fiduciam ejus infirmare.

Bellarm. 2. Dicitur *vers.* 12. *πληροφωρητῆς*, plenissime persua-
 sus, quod pertinet ad intellectum.

Protest. I. Est etiam plena persuasio spei *πληροφωρία*
ἐλπίδος, Heb. 6. 11. II. Persuasione intellectus de omni-
 potentia Dei sustentatam fuisse fiduciam Abrahami, no-
 plene persuasum habemus. Nihil ultra docetur in illa
 phrasi.

10. Bellarm. *Spes non est idem cum fide. Sed fiducia est spes*
Ergo fiducia non est idem cum fide.

Protest. Fiducia prout respicit futura, est spes: sed pro-
 ut respicit præsentia, idem est quod fides. Sic Contare-
 nus Card. de justif. In nobis est hæc fides, prout fidimus promi-
 sioni divina. Hæc fidei significatio pro fiducia conjuncta est significa-
 tioni spei, quamvis spes proprie respiciat futura, fiducia vero etiam
 præsentia & præterita, at tamen propinqua est hæc fiducia spei. Quam-
 obrem sæpe numero una pro altera sumitur. Damascenus lib. 4. sic ex-
 plicat, fidem illam Hebr. 11. 1. interpretatur per spem. Apostoli
 Rom. 4. 19. 20. opponit diffidentiam fidem, id est, confidentiam.

11. Bellarm. 2. Cor. 10. 5. *Intellectus per fidem captivus du-
 citur in obsequium Christi.*

Protest. Verum quidem hoc est, quamvis nihil in illa
 loco dicatur vel de fide, vel de intellectu nominatim
 vñque enim non vñs dicitur ibi captivari: Sed observan-
 dum est cogitationes & ratiocinationes omnes redigi in
 obedientiam, obedientiam vero esse voluntatis proprii
 actum: est enim promptitudo voluntatis subiecta præcipienti
 Thom. 2. 2. q. 1. a. 2. ad 3.

12. Bellarm. Eph. 3. 12. *Habemus accessum in confidentiam*
vel fiducia per fidem: sed dicere, per fiduciam nos habere accessum
fiducia, absurdum est.

Protest. Nihil absurdi est dicere, habere nos fiduciam
 spei ex fiducia fidei; aut habere nos fiduciam in accessu
 ad Deum per fiduciam illam quam habemus in Christo
 collocatam.

13. Bellarm. *Actus fidei est credere, quod in multis locis Scri-
 ptura non potest explicari per fidere.*

Protest. Quasi nos negaremus, actum intellectus sæpe
 in Scripturis per fidem & credere notari.

14. Bellar. *Fidei justificantis objectum non esse specialem rei
 recordiam, sed omnia quæ Deus revelavit, probatur primo ex Evangelio*

Protest.

Protest. Ex Euangelis igitur evertet Bellarm. ipsum Euangelium. Si enim Euangelium non alium locum habet in fide justificante, & salvante, quam lex moralis, ceremonialis, judicialis, quas Deus revelavit, tum certè quorsum Euangelium diceretur, aut quomodo iustitiam Dei revelaret ex fide ad fidem, nulla ratio apparet.

15. Bellarm. Mat. 9. *Cæci habuerunt fidem omnipotentia: & cap. 16. Petrus credidit Christi divinitatem. Eandem credebatur Centurio, Luc. 7. Nathaniel, Ioh. 1. Apostoli, Ioh. 6. Martha, Ioh. 11. Dominus denique docet, & Thomas profitemur fidem resurrectionis Christi, & eum esse Dominum ac Deum.*

Protest. I. Concessum est antea, multa necessario credenda esse, præter specialem misericordiam. Neque enim potest quis misericordiam specialem apprehendere, nisi credat Deum esse in Christo sibimet mundum reconcilians, 2. Cor. 4. 19. II. Fides cæcorum Mat. 9. non magis fuit justificans, quam leprosum Luc. 17. 17. de quibus dicitur, *ubi sunt illi novem?* III. Petrus cum similibus fiduciam habuerunt antea specialis misericordiæ per Messiam, cujus fiduciæ determinatio explicatur per confessionem divinitatis Christi. IV. Martha Ioh. 11. 26. 27. rogata fuit de credente in Christum an viveret in æternum; cum igitur respondet de persona Christi, manifestè ostendit, fidem suam fuisse de vita æterna per Christum. V. Thomas explicat suam fidem illis verbis fiduciæ plenius *Dominus meus, & Deus meus.* Ex istis similia omnia loca facilè possunt explicari.

16. Bellarm. *Leprosus ille Marc. 1. 40. fidem rectam habuit, & tamen de voluntate ac speciali misericordia Domini ambebat: Domine, si vis, potes.*

Protest. In hac objectionem nihil omnino sanum. Nam I. Fidem justificantem habuisse istum leprosum, magis quam illos Luc. 17. non apparet. II. Dubitatio de antecedente non semper continetur aut innuitur in propositione connexa: III. Dubitatio de voluntate Christi in beneficio corporali conferendo, non excludit certam fiduciam misericordiæ ad salutem. IV. Fiducia non excludit semper omnem dubitationem.

17. Bellarm. *Phariseus Luc. 18. habuit fidem vel fiduciam specialis benevolentia, & tamen non est justificatus: Publicanus caruit fiducia illa, & tamen justificatus est.*

Protest. Saltem dormitavit hic Bellar. Nam I. Fidem & fiduciam confundit in hoc exemplo, pro quorum differentia pugnat. II. Quæstionem de speciali misericordia convertit in aliam de benevolentia. III. Fiduciam & fidem hypocriticam facit mensuram fidei veræ. IV. Pro exemplo

exemplo fidei iustificantis, profert fidem hominis non iustificati. V. Absurdisimè probat Publicanum non habuisse fiduciam iustificantem, quia illa *fiducia carnis* quam habuit Phariseus non iustificatus.

18. Bellarm. Marc. 16. 16. *Apertissimè videmus fidem miraculorum, qua non respici specialem misericordiam, unam & eandem esse cum fide iustificante & salvante.*

Protest. Nihil tale, vel apertè, vel obscurè videmus. Res ipsa planè contrarium ostendit: quia multi iustificantur sine fide miraculorum, & multi olim habuerunt fidem miraculorum sine iustificatione.

19. Bellarm. *Similia loca sunt in Actis & Epistolis.* Act. 2. 38. 4. 12. 10. 43. 13. 39. & 17. Rom. 4. & 10. 1. Cor. 15. 1. Ioh. 5. *quibus objectum ponitur in resurrectione, & divinitate Iesu Christi.*

Protest. Similia ista loca similem admittunt solutionem. Duo tamen hic adjici possunt. I. Resurrectionem & divinitatem Christi, speciali quodam modo ad iustificationis objectum pertinere, ex confessione ipsius Bell. II. Fidem de resurrectione & divinitate Christi non iustificare, nisi ita hæc apprehendat, quemadmodum ab Apostolis fuerunt prædicata: illos vero eadem cum applicatione prædicasse. Rom. 4. 25. & 8. 34. 2. Cor. 5. 19. Act. 5. 31.

20. Bellarm. *In Apostolico symbolo fidei, de speciali misericordia nullum verbum habetur.*

Protest. De misericordiæ voce nihil quidè dicitur, sed de ipsa multum. Nam I. Totum symbolum originem suam habuit ex verbis illis Christi: Baptizate eos in nomen Patris, Filii, & Spiritus sancti, & eundem cum illis habet sensum: specialem autem misericordiæ applicationem in illis contineri, docet Apost. Rom. 6. 2. *Ergo Credo in*, applicationem specialem diffundit per omnes symboli partes. III. Remissionem peccatorum, & vitam æternam ex remissione credere, est credere misericordiam specialem,

21. Bellarm. *Fides in nihil aliud collimare debet, nisi in verbum Dei, at in verbo Dei, nusquam reperitur annunciata salus, vel remissio peccatorum, nisi aut illi in particulari, exceptis quibusdam paucis. Non igitur possunt reliqui homines credere, nisi omnino temerè, tanquam ex verbo Dei, sibi remissa esse peccata.*

Protest. Specialis promissio continetur in generali.

Bellarmin. I. *Nusquam dicit Scriptura, qui credit sibi remissa esse peccata, habet vitam æternam, aut iustificatur; sed qui credit in filium, habet vitam æternam, vel iustificatur.*

Protest. Qui dicit, ille qui credit in filium habet vitam æternam, vel iustificatur; dicit satis apertè, eum qui credit

dit in Filium, debere etiam credere, se habere vitam æternam aut justificari. In illum enim finem hoc affirmat, ut credatur ab eo qui credit in filium. Amplius nihil est quod postulamus.

Bellarmin. 2. *Ex propositione conditionata: qui credit in Filium habet vitam æternam, absoluta conclusio: ergo habebit vitam æternam, non potest colligi, nisi per assumptionem absolutam, videl. illam, atqui ego credo in Filium. Hac vera assumptio absoluta non est in verbo Dei, sed in opinione mea, quæ fallax esse potest.*

Protest. I. Malè disjunguntur ista duo, esse in verbo, & esse in opinione, quasi nullum tertium daretur, est aliquid in sensu & experientia, quod neque est in verbo, neque in opinione incerta. II. Pudere debuit Bellarm. disertis verbis profiteri non posse, se aut Pontificium aliquem dicere, quod credat in Christum, nisi ex opinione quæ fallax esse potest. III. Dicant nobis Pontificii, qui inentes conclusiones absolute colligunt ex istis propositionibus: *Successor legitimus Petri non potest errare, Concilium legitimum generale a successore Petri approbatum, non potest errare; ubi am inveniunt has assumptiones: Episcopus ille qui hodie occupat sedem Romanam, est legitimus Petri successor, Concilium hoc aut lud puta Tridentinum, fuit legitimum.* Non leguntur sanè in verbo Dei: an igitur tantum sunt in opinione fallaci? tum certè tota fides Pontificia est opinio fallax. IV. De certitudine fidei nostræ, respondemus primo cum Catharico, & aliis qui in ipso Concilio Tridentino, (sicut refert sedina in 1.2. q. 112. art. 5.) constituebant particularem primum & infallibilem Spiritum sanctum operari in cordibus filiorum Dei; præbens illis testimonium, quod filii Dei sint. Simul enim præbet illis testimonium, quod verè credant. Secundo respondemus cum Vega, & Soto, ibid. posse aliquem sic certum esse de sua gratia, atque certus est Romam esse, evidentia scilicet experientia. Scotus in 3. dist. 23. amplius aliquid affirmat. Sicut credo Deum esse trinum & unum, sic credo me habere firmam infusam inclinantem in illud, sicut in verum quod est in se verum. Bannes in 2.2. q. 6. a. 2. concludit, valde probabiliter dici, minem posse esse certum, se habere spem supernaturalem: quia certus homo, se habere fidem Dei justificatoris, & experitur se sperare veram, &c.

Bellarmin. 3. *Non omnes illi revera credunt, qui arbitrantur se credere.*

Protest. Neque sciunt, aut vident aliquid omnes qui arbitrantur se scire, aut videre: qui tamen revera sciunt, aut vident, certi possunt esse, quod sciant, & videant. An qui heretici arbitrantur se rectissime credere (ut Bell. objicit) idcirco Bellarm. cum cæteris Pontificiis arbitrantur tantum

opinione fallaci, suam fidem esse rectam?

Bellarm. 4. *Quis est qui certo affirmare queat, se toto corde, atque ut oportet credere, & fidem habere vivam, & cum caritate conjunctam?*

Protest. Quoad gradum nemo credit in hac vita, toto corde, sicut oportet: sed quoad veritatem fideles qui sentiunt se à Spiritu sancto obsignatos ad vitam æternam, queunt hæc certo affirmare, & Deum eo nomine glorificare.

22. Bellarm. *Fides justificans præcedere debet justificationem. Fides autem specialis misericordia, sequitur justificationem. Igitur fides specialis misericordia non est fides justificans.*

Protest. I. Fides justificans præcedit justificationem ordine naturæ, non tempore, qua justificatio est effectum ejus, non omni modo. II. Fides specialis misericordiæ duplici ratione sic vocatur. 1. Qua Christum apprehendit, vel innititur ipsi ad specialem misericordiam per ipsum apprehendendam. 2. Qua misericordiam specialem ut jam donatam apprehendit, priore sensu justificationem antecedit, & maximè propriè dicitur justificare: posteriore sensu sequitur justificationem. Sed quia una & eadem est fides quæ misericordiam Dei in Christo specialiter applicat apprehendendo, & applicationem illam jam factam certam reddit; & perfectio vel consolatio ejus in hac certitudine apparet quam etiam hostes gratiæ præcipuè impugnant. idcirco per istam certitudinem, (quæ tamen quoad sensum, à fide potest ad tempus separari) fides justificans solet à multis describi. Hanc esse sententiam nostrorum Theologorum, & veram etiam esse, bene jam olim, etiam Lutheri tempore, intellexit Card. Contarenus: sic enim ille in tract. de justif. *Accipimus justificationem per fidem. hanc acceptionem Thomas in 3. appellat applicationem, inquiens passionem Christi esse veluti medicinam communem, quam quisque sibi applicat per fidem. & Sacramenta fidei. Protestantes appellant apprehensionem, non ea significatione qua pertinet ad cognitionem intellectus, sed qua illud dicimur apprehendere, quo pervenimus, & quod post motum nostrum attingimus.*

Bellarm. I. *Fides est falsa, qua credo mihi remissa esse peccata, si dum ita credo, nondum sunt remissa peccata, sed sunt per hunc ipsum actum postea remittenda.*

Protest. Dum ita credimus, sunt remissa peccata, remittuntur autem propriè per illum actum fiduciæ qua Christo innitimur, vel in misericordiam Dei per ipsum reclinamus: qui natura præcedit actum illum quo credimus peccata jam esse remissa.

Bellarm. 2. *Si objectum hujus fidei est illa propositio: mihi sunt*

per

per Christum peccata remissa, certè prior debet esse remissio, quam fides, cum omnis actus pendeat ab objecto, non contra objectum ab actu.

Protest. Proprium objectum fidei justificantis quata-
lis, est illud quod propriè justificat, in quo acquiescit fi-
des ad justificationem consequendam; id est Christus,
vel misericordia Dei in Christo, non propositio, vel axi-
oma: Quia tamen per eandem fidem, proxime attingimus
certitudinem illius veritatis: mihi sunt per Christum
peccata remissa, idcirco sic nonnulli loquuntur quasi hæc
propositio esset fidei justificantis proprium objectum, si-
cut Contarenus optimè observavit.

23. Bellarm. *Fides specialis misericordia tollit è medio oratio-
nem, Sacramenta, opera bona, &c.*

Protest. Istæ sunt imaginationes servilium ingenio-
rum. Filii Dei vox est illa Apostoli, Gal. 2. 20. *vivo per fi-
dem illum Filii Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.*
Charitas illa Christi constringit nos. 2. Cor. 5. 14.

Bellarmin. 1. *Si certo atque ex fide credere debeo, mihi peccata re-
missa esse per Christum, quomodo possum petere remissionem peccato-
rum?*

Protest. Eo saltem modo, quo Christus Ioh. 17. 1. 5.
petiit ut Deus ipsum glorificaret, de quo certissimus &
debuit esse & fuit. Petimus continuationem, certiora-
tionem majorem, & particularem applicationem remis-
sionis concessæ.

Bellarmin. 2. *Quid opus est Baptismo, si per fidem, qua Baptis-
mum precedere debet certus sum jam remissa esse peccata?*

Protest. Nemo fidelis (ex lege communi) adeo est cer-
tus, ut non opus sit ipsi confirmatione, & certitudine
majori. quam etiam per Dei instituta perpetuo quærere
debet.

24. Bellarm. *Tametsi fiducia obtinenda venia, qualis esse de-
beat in homine penitentiam agente, precedat justificationem: tamen
fiducia qua quis confidit sibi remissa esse peccata pendet à bona con-
scientia, ac proinde præxigit justificationem, non illam efficit.*

Protest. I. Bellarm. concedit verbis, quantum nos po-
stulamus, dum affirmat, fiduciam obtinenda venia precedere
debere justificationem. 2. Concedit etiam fiduciam esse qua quis
confidit sibi remissa esse peccata, quæ non potest esse spes rei fu-
turæ, & tamen antea, cap. 4. fiduciam omnem cum spe confundi
affirmabat. III. Fiducia ista, quamvis causam conser-
vantē habeat etiam conscientiam bonam, quæ oritur ex
vita bona; pro causâ tamen procreante fidem illam so-
lam habet, qua purgantur corda à conscientia mala, id
est, à peccati reatu. Hebr. 10. 22.

25. Bell. *Fides justificans pacem & tranquillitatem animi parit,*

Z z 6

Rom.

Rom. 5. 1. *At fides specialis quam Calvinus docet. perturbationem & desperationem mentibus adferi? quia ad illam requiritur, ut qui plane cognoscat, se ad numerum predestinatorum certo pertinere, & fidem semel habitam amitti non posse.*

Protest. I. Propositio evertit plane omnia quæ Bellar. hactenus dixit, & fidem Pontificiam totam, quæ (quantum ipsis constat) communis est illis cum iis super quos ira Dei manet, atque adeo non potest in illis parere animi pacem & tranquillitatem. *II.* Assumptio cum ejus probatione ex manifesta contradictione conflatur. Quando enim affirmat, *fidem specialem perturbationem parere*, intelligi debet eodem modo quo alterum illud *fides justificans pacem parit*, id est. ubi adest, vel habetur: Qui vero affirmat, certam cognitionem electionis, & perseverantiæ, perturbationem & desperationem adferre, is ad agnatos videtur mittendus. *III.* Falsissima est calumnia certam cognitionem electionis & perseverantiæ, necessario requiri, ex Calvinii sententia, ad fidem justificantem.

C A P V T III.

Argumenta nostra.

Protest. I. Fides facit ut subsistant quæ sperantur Heb. 11. 1. ergo est fiducia: sicut etiam apparet ex ejusdem vocis usu. Heb. 3. 6. 14.

Bellarmin. 1. *Vox ὑποστάσις non significat expectationem, sed substantiam vel subsistentiam.*

Protest. Hoc ipsum est quod volumus; fidem facere talem subsistentiam rerum sperandarum, ut earum expectationem reddat certam. Non dicet Bellar. fidem esse subsistentiam rerum sperandarum, ubi spes ipsa nullam subsistentiam habet ex fide.

Bellarmin. 2. Heb. 3. 14. *initium substantia Christi, non significat initium fiducia; sed nova creatura, quod initium est fides.*

Protest. Accipimus quod Bellarmin. dat: & inde sic argumentamur: Illud ex cuius perseverantia salus nostra dicitur pendere. Heb. 3. est fiducia quæ habet conjunctam spem gloriæ. vers. 6. Sed illud est fides, vers. 14. ex confessione Bellarmin. ergo fides est fiducia.

Bellarmin. 3. *Si fides Hebr. 11. 1. significet fiduciam, est tamen fiducia rerum sperandarum, id est, vita æterna, sed fiducia vita æterna non est fides justificans etiam secundum doctrinam adversariorum.*

Protest. Secundum doctrinam Scripturæ, quæ nostra est, fides est fiducia qua nitimur misericordia Dei pro salute

ite ac vitæ æterna. Hæc autem fiducia justificans facit itam æternam subsistere nobis, tanquam nostram, & roinde facit eam firmiter sperari, vel expectari. Omnia ic optimè conveniunt fides est fiducia rerum sperandam, & tamen non est propriè earum expectatio.

2. *Protest.* Multa sunt loca Scripturæ ubi sensus non otest constare, nisi per fidem fiducia intelligatur, Rom. 18. 19. 20. Mar. 11. 24. Iac. 1. 6. cum similibus: præpue vero ubi agitur de justificatione.

Bellar. 1. *In his omnibus locis vocabulum fidei accipitur pro ve- fide Catholica, qua credimus omne quod Deus revelat, non pro fi- ucia.*

Protest. I. Est Catholica fiducia, æquè ac fides Catho- lica, per titulum igitur Catholicæ non distinguitur fides fiducia. II. Si merus assensus qui revelationis veri- ati præbatur, in omnibus locis intelligitur, tum credere Christum, non magis justificat, quam (secundum Pon- ificios) credere Tobiam habuisse canem qui ipsum in- inere comitabatur, Tobix 5. 25. quod tamen qui asse- eret, blasphemus merito haberetur. Cajetanus in Rom. 7. penult. rectè observat, fidem similem fidei Abrahæ esse non spectu cuiuscunque crediti, sed Iesu Christi resuscitati a Deo. To- ti in Rom. 4. hæc est observatio. *Ut Moyses significaret, fi- em non quamcunque, sed venturi Christi redemptoris, justitiam præ- are, propterea quando ejus notitia aperta facta est, Gen. 15. me- unit Abrahamum fide esse justificatum, illis enim verbis Gen. 15. Abraham promissionem de Christo credidisse Doctores omnes consen- enter docent.* Hanc autem, non aliam fidem imputari nobis d justitiam eo loco clarè satis docet Apostolus. III. In de miraculorum res est planissima, non enim omnes qui redunt Deum esse omnipotentem, faciunt statim mira- ula.

Bellar. 2. *Fides qua impetrantur miracula, magna esse de- et, ut etiam gignat fiduciam quandam impetrandi quod petitur.*

Protest. I. Fides igitur magna ex confessione Bellarm. igitur fiduciam, & hæc fiducia vocabulo fidei designa- ur. Dicat igitur, annon Abrahami fides fuit magna? an- on æquè magna fides requiritur ad justificationem ac alutem ac ad morbi aut defectus alicujus curationem?

Bellar. 3. *Illud Rom. 4. (non hastavit diffidentia) signi- care posset fidem Abrahæ fuisse insignem, ita ut fiduciam quoque pe- rirerit.*

3. *Protest.* Omnes autem utificentur, debent ince- ere per vestigia fidei Abrahami, Rom. 4. 12. Ergo de- ent habere fidem quæ parit fiduciam. Si vero fiducia on est necessaria ad justificationem, tum nec alii, nec

Abrahamus ipse tenebatur fidem istam insignem habere. Eiusdem fidei major gradus fiduciam potest gignere, sed fiduciam non gignet, nisi in natura illius generis fidei si fiduciam habere conjunctam. Et hæc certè vera est ratio, quare fiducia vocatur fides, quia oritur ex fide, & est ejus perfectio.

Bellarmin. 4. *Illud Marc. II. 24. credite quod accipietis, pertinet ad fidem proprie dictam, sed intelligitur cum conditione, si bene peratis, & si expedit vobis dari.*

Protest. Agitur illo in loco, primo & directè, de fide miraculorum, sicut apparet *vers. 23. quicumque dixerit mon huic, &c.* Hanc autem fidem concessit antea Bellarm. *gignere fiduciam quandam impetrandi quod petitur.* Cum vero credendi voce significetur dispositio illa animæ quæ requiritur ad impetrandum, & fiducia in istum finem singulariter requiratur, sequitur fiduciam illo verbo significari. Præterea generali assensu quem veritati promissionis præbemus, non magis quidquam impetramus nobis quam aliis omnibus, ad quos eadem promissio spectat sed fiducia specialiter apprehendimus & nobis applicamus vim illius promissionis, in qua speciali apprehensione propriè consistit vis impetrandi. Similis est ratio Iacobi 1. 6. ubi Bellarm. fatetur, *non esse absurdum si quis dicat, loqui Iacobum de fide, quæ gignit fiduciam, ac per hoc etiam diffidentiam excludere.* Concessis istis Bellarm. si addatur illa regula (quæ frequentem habet usum in explicatione Scripturæ) *verbum sensum, atque notitiæ, quando efficacem notionem habent, significat affectus, & motus, qui notitiam sequuntur;* tum integram causam traditam nobis habemus à Bellarmino.

4. *Protest.* 1. Fides in Scripturis sæpe opponitur timori, ut Mat. 8. *quid timidi estis modica fidei?* & fideles dicuntur sua fide fortes I. Pet. 5. 9.

Bellarmin. 1. *Hoc fit quia fiducia oritur ex fide.*

Protest. Non simpliciter quia oritur fiducia ex fide, hoc enim omnes virtutes habent cum fiducia commune, sed quia proximè oritur, ut perfectio fidei illius quæ est in intellectu, vel illud ad quod fides proximè tendit, & finis quo, fides nec efficaciam, nec virtutis rationem habet.

Bellarmin. 2. *Eadem ratione fortitudo tribuitur fidei, quoniam fides est radix & origo sciencie.*

Protest. Fides illa quæ in intellectu sedem habet, non minus est radix & origo timoris, quam sciencie, sicut Thomas docet, 2. 2. 7. 1. Singularis aliqua ratio debet igitur subesse, cur in Scripturis fidei opponatur timor, & fortitudo tribuatur.

5. *Protest.* Rom. 4. 16. *Propterea ex fide, ut sit per gratiam,*

ut firma sit promissio. Fide intellectus non firmatur promissio, sed fiducia qua recipimus rem promissam, firmat executionem promissionis.

Bellarmin. 1. *Apostolus non loquitur de promissione remissionis peccatorum.*

Protest. Apostolus disertis verbis loquitur de hæreditate fidelium, id est, de benedictione aut beatitudine Gal. 14. quam sitam esse docet in remissione peccatorum. om. 4. 6. 7. 8.

Bellarmin. 2. *Per fidem non intelligitur fiducia, sed fides dogmatica.*

Protest. Fides dogmatica consistere potest cum ira Dei, nam firmæ promissionis executioni Apostolus opposit, vers. 15.

6. *Protest.* Fides non justificat, ut respicit in verbo ei rerum gestarum historias, aut comminationem peccatorum, aut præcepta operum faciendorum, sed solummodo ut respicit promissionem gratiæ. Nullum autem regularem respectum habemus ad promissiones supra cetera, nisi fiduciæ. Fiducia est igitur quæ justificat.

Bellarmin. 1. *Bona esset hæc ratio, si fidei justificantis officium esset, reddere homines securos & certos de remissione peccatorum, salute æterna.*

Protest. Hoc autem esse officium fidei, professus est antea Bellarm. cap. 10. ratione quinta. *Fides justificans pacem tranquillitatem animi parit.*

Bellarmin. 12. *Negatur quod affirmatur: fidem scilicet non justificare ut respicit historias, minas, præcepta, sed solummodo ut respicit promissionem.*

Protest. Si hæc ita se habent, tum fides historiæ Tobiae & Iesus canis, eodem modo justificat, quo fides gratiæ in Christo promissæ: fides legis non minus justificat, quam des Euangelii; fide justificante recipimus Iudam proitorem, & Simonem magum, sicut recipimus Christum. Hæc sunt dogmata non tam refutanda, quam destituta. Scriptura disertè testatur Christum esse propitiationem nostram, non per quamlibet fidem, sed per fidem sanguine ejus, id est, ut Cajetanus notat, per fidem qua inuenitur morti ejus. Romanorum 3, 25.

C A P. IV.

quæstio secunda de fide est, an sola justificet. Pontificii negant, Nos affirmamus.

Ita quæstio præposterè à Bellarm. tractatur, antequam con-

constare fecit, quid sit justificare, aut qua in re justificationis propriè consistat. Non potuit igitur nisi confuse admodum de eadem disputare: quod etiam fecisse de industria fecit.

Argumenta Bellarmini.

Bellarm. 1. *Fides non tam justificat, quam justificat, ut initium & radix prima justificationis.*

Protest. Sophistica perplexa ludit hic Bellarm. du probationem ostendat. Nam I. Ridiculus est sermo, sensu carens. *non tam justificat, quam justificat ut initium* II. Initium dupliciter potest accipi: vel enim notat initium motus ad rem efficiendam, vel initium aut gradum primum in re effecta. Et in primo sensu potest esse initium, vel cum aliis ejusdem generis, vel in suo genere solum. Bellarm. non indicat quid vellet probare.

Bellarm. 1. Heb. 11. 6. *tribuitur fides prima motio in Deum per quam is qui longè erat, jam incipit propinquare.*

Protest. Si per incipit propinquare, intelligit Bellar. aliquid ab ipso venire ad Deum in Christo, tum contradicit ipsi Christo, qui Ioh. 6. 35. istas phrasas ejusdem significationis notat: *qui venit ad me; qui credit in me.* idem intelligit, nobis non contradicit.

Bellarm. 2. Rom. 10. 13. *Fides tanquam inchoatio justificationis, invocationem, & cetera antecedit.*

Protest. I. De ordine fidei ad justificationem, nihil definitur. II. Justificatio ipsa antecedit invocationem spiritualem, & efficacem, & cetera omnia quæ sunt ejusdem rationis. In hac igitur objectione, nulla species est alicujus probationis.

Bellarm. 3. Iohan. 1. 12. *Quotquot receperunt eum, dedit eis potestatem, filios Dei fieri. Iohannes hic apertè docet, eos qui per fidem Christum recipiunt, nondum esse filios Dei, sed posse fieri, si pergant ulterius, ut etiam sperare & diligere incipiant.*

Protest. Iohannes nihil tale vel apertè, vel obscurè docet. Nam I. Non dicit fideles habere potentiam *deuam* sed dignitatem, vel jus *eternum*, ut sint filii Dei. II. Nihil dicit de eo quod *nondum* sint filii, aut *alterius peragenda* esse, ut hoc fiat. III. Disertis verbis affirmat *vers. 13* eos genitos esse ex Deo. IV. Totus iste syllogismus est Iohannis: *Qui habent Filium habent vitam, 1. Ioh. 5. 12.* Qui credunt in Christum, receperunt (vel habent) eum. Ergo vitam habent. V. Secundum Bellarm. doctrinam de gratia, omnibus & singulis hominibus, pro loco, & tempore, datur sufficiens illud auxilium, quo si pergant ulterius

ius, possint fieri filii Dei. Hoc igitur nullum est privilegium eorum qui credunt in Christum.

Bellarmin. 4. *Fides est fundamentum spei & charitatis.*

Protest. Sic etiam est justificatio. Rom. 5. 3. 1. Iohann. 10. 11.

Bellarmin. 5. *In corporalibus morbis, initium salutis est credere agrotum, & medico curare volenti fidem habere: non tamen sola illa des est integra sanitas.*

Protest. Neque similis fides potest justificare, sed illa ut medicamentum illud quod solum tollit peccati reatum, accipitur, & applicatur.

2. Bellarmin. *Timor concurrit ad justificationem, eo fere modo quod des ipsa concurrit.*

Protest. Hoc fieri nullo modo potest. Timoris enim proprium objectum est malum, non bonum, nedum illud bonum quo in Christo justificamur.

Bellarmin. 1. Eccles. 1. 27. *Qui sine timore est, non poterit justificari.*

Protest. I. Nihil tale habetur in textu Græco, sed ut Arias Montanus vertit: *non poterit iracundus vir (θυμωδης) justificari.* II. Si ita dixisset Ecclesiasticus, non magis inde sequeretur timorem justificare, quam sequitur agriculturam aut similem aliquam honestiorem vitæ occupationem justificare, quia idem Ecclesiasticus cap. 26. negat cauponem justum esse vel justificari a peccato.

Bellarmin. 2. *Timor Domini est initium sapientie, Psalmo centesimo decimo, & Proverbiorum capite primo, per sapientiam intelligitur perfecta justificatio, & per timorem, timor servilis.*

Protest. Neutrum horum verum. si tamen utrumque concederetur, nihil aliud sequeretur ex verbis, quam timore excitari homines ad quærendam justificationem per fidem.

Bellarmin. 3. *Timor facit ut ad Deum accedamus.*

Protest. Sicut lex, quæ non justificat, hoc facit, sic etiam timor à lege nobis incussus, ut occasio scilicet antecedens.

Bellarmin. 4. *Timor est fons vite. Prov. 14. 27.*

Protest. Non quoad acquisitionem juris, ut fides iustificans, sed quoad viam consequendi possessionem ipsam. Neque tamen est ille servilis timor, sed religio ipsa tota.

Bellarmin. 5. *Timor Domini expellit peccatum. Ecclesiast. 1. 21.*

Protest. Depellit futura, non tollit reatum præteritum.

Bell. 6. *Natura timoris est, ut fugiat mala, & quærat remedia.*

Protest.

Protest. Hæc est natura timoris ingenui, non servi. Ad justificationem autem requiritur illud quod tollit non fugit tantum malum; quod invenit, non quærit tantum remedium tale.

3. Bellarm. *Spes obtinenda veniæ, est etiam dispositio ad iustitiam & remissionem peccatorum.* Proverbiorum capite vigesimo octavo, Versu vigesimo quinto. Psalmo trigesimo septimo, Versu quadragesimo; & Psalmo nonagesimo primo, Versu decimo quarto. Matthæi capite nono, Versu secundo.

Protest. I. Bell. ut nobis negotium facesseret, sibi contradicere parum curavit. Antea enim cap. 4. & 10. contendit, fiduciã esse spem, & non posse justificare, quia præexigit justificationem, & ab illa pendet, & quia objectum non potest fieri per illud ipsum actum cuius est objectum. hic tamẽ spem obtinendæ veniæ vult esse causam obtinendæ veniæ vel justificationis. Spes autem generalem, conditionalem, incertam non potest excusare; quia nec illa ratione effugiet vim argumẽti, & talis est spes quæ in locis quæ citat laudatur. II. In nullis horum locorum, nisi in ultimo, agitur de remissione peccatorum; ubi tamen nihil dicitur de spe veniæ, sed confidentia aut fiducia miraculosæ sanationis. III. In nullo spes nominatur, præterquam in secundo, ubi tamen vox Hebraica (*casâ*) idem significat, quod in reliquis (*batac*) firmam scilicet & fiducialem expectationem salutis.

4. Bellarm. *Dilectio aliqua prior est remissione peccatorum, tempore, ut dilectio imperfecta, vel natura, si sit perfecta. & ad eam disponit.*

Protest. I. Potest aliquid esse prius remissione, ut dispositio prærequisita, ita ut non sit ejus causa. II. Dilectio nulla præcedit remissionem ut dispositio causans.

Bellarm. I. Luc. 7. *remissa sunt ei peccata multa quia dilexit multum.*

Protest. I. Probatio *ἔτι*, non minus petitur ab effectu consequente, quam ab antecedente causa. II. Dilectionem hoc in loco notari tanquam effectum remissionis apparet manifestè ex toto discursu: Cui creditor plus gratificatus est, ille plus diligit. Non autem Simon Phariseus, sed mulier peccatrix plus dilexit. Ergo non Simoni, sed mulieri plura gratificatus est creditor Deus. Argumentum est ab effectu. III. Discretis verbis fides sola nominatur ut causa, vers. 50. *Fides tua servavit.*

Bellarm. 2. Gal. 5. 6. *Fides valet quæ per dilectionem operatur.*

Protest. Declaratur hic qualitas & causalitas fidei, non dilectionis.

Bellarm.

Bellarmin. 3. Ioh. 3. 14. *Translati sumus de morte ad vitam, noniam diligimus fratres.*

Protest. Hæc non tam Sophistica est, quam impudentia extrema, sic mutilare textum sacrum. Verba Iohannis sunt: *Nos scimus nos translatos esse de morte ad vitam, quia diligimus fratres.* Dilectio, ut effectum translationis, est ratio et argumentum scientiæ quam de illa translatione habemus. Bellar. autem illud quod arguitur tollens, non suum axioma vult esse Iohannis.

5. Bellarmin. *Pœnitentia (qua est dolor ac detestatio peccati) atque à Deo ad vitam, Act. 11. 18. pœnitentiam in salutem operatur, 2. Cor. 7. 10. & animam dicitur vivificare, Ezech. 18. 27. ergo justificat.*

Protest. I. Pœnitentia quatenus est, legalis humiliatio antecedit quidem justificationem ut dispositio ex ordine prærequisita, sed non ut causa. II. Resipiscentia Evangelica vel notat conversionem totam, cujus primaria pars est fides, ut Act. 11. & Ez. 18. vel est fidei justificantis, atque adeo ipsius justificationis effectum; qualis fuit pœnitentia illa ad salutem, 2. Cor. 7. 10. III. Quocumque modo accipiat, dolor ac detestatio peccati non potest esse causa justificans, quia non habet vim applicandi nobis iustitiam Christi. Acquisitio talis boni, non consistit in averfatione mali. Resipiscentiæ & fidei differentia hæc indicatur, Act. 20. 21. *Resipiscentia in Deum, & fides in Dominum nostrum Iesum Christum.*

6. Bellarmin. *Sexta dispositio est propositum ac desiderium Sacramenti re ipsa percipiendi.*

Protest. Desiderium gratiæ ac salutis quærendæ per media à Deo in illum finem instituta, virtualiter continetur in fide vera: sed desiderium illud prout fertur in externum Sacramentum non justificat, quia justificatio non alligatur Sacramentis.

7. Bellarmin. *Septima dispositio est propositum nova vita.*

Protest. Hoc propositum est pars resipiscentiæ, quæ comitatur quidem fidem justificantem, sed sine virtute ulla justificandi. Propositum est efficax tantum ad illud quod proponit.

8. Bellarmin. *Si fides à spe & dilectione, &c. separaretur, non poterit justificare, non igitur fides sola justificare potest.*

Protest. Negatur consequentia: quia illa fides quæ justificat, spem ac dilectionem sua natura conjunctam habet, ita ut si ab ipsis re ipsa separaretur, simul etiam separatur a se ipsa, vel desinit esse talis fides.

Bellarmin. I. *Si tota vis justificandi esset in sola fide, tum fides ipsa tam justificaret illis absentes quam presentes.*

Protest.

Protest. Negatur consequentia : quia illa fides quæ iustificat, spem ac dilectionem sua natura conjunctam habet, ita ut si ab ipsis re ipsa separaretur, simul etiam separatur a se ipsa, vel desinit esse talis fides.

Bellarmin. 1. *Si tota vis iustificandi esset in sola fide, tum si ipsa tam iustificaret illis absentibus quam presentibus.*

Protest. Non sequitur : quia fides ipsa non potest esse præsens, ubi cæteræ virtutes omnino absunt.

Bellarmin. 2. *Semen fidei dicitur (a Calvino) manere inter gravissimos lapsus: ergo potest a caritate separari.*

Protest. Vbi semen fidei manet, ibi etiam semen ad caritatis, non igitur separantur.

Bellarmin. 3. *Nos non dicimus tamen fidem esse solam, sed si est sola, id præstituram.*

Protest. Suppositio est absurda: quid igitur ex illa si queretur viderit ille qui talia supponit. Perinde est ac quis supponeret spem, aut caritatem, sine fide, & tum inquireret quid præstarent si solæ essent.

Bellarmin. 4. *Fides prius saltem natura, iustificabit, & cum iustitia conjuncta esse intelligetur, quam dilectionem aliasque virtutes attulerit.*

Protest. Concedimus.

Bellarmin. *Sequitur, ut homo sit justus, & non iustus, &c.*

Protest. Sequitur tantum, hominem esse prius naturæ iustum per remissionem peccatorum & acceptationem divinam in Christo, quam iustus fiat per sanctificationem in semetipso; quod est verissimum.

Bellarmin. 5. *Fides vera potest re ipsa a dilectione, aliisque virtutibus separari.*

Protest. Aliqua fides potest, & talis est Pontificia; sed illa fides cui nos tribuimus iustificandi virtutem, cum unionem faciat nostri cum Christo, à Christi spiritu vivificante, & sanctificante, non potest separari. sic Contar. Card. in consut. artic. Lutheri, art. 1. *Fides hac non est ea tantum qua credimus Deum esse, & qua credimus vera esse qua dicit Deus, hac etenim est etiam in Damonibus, & perditissimis hominibus; sed ea qua in Deum tendimus, ab hac autem necesse est bona opera provenire.* Dum igitur Bellarm. magno conatu probare nititur aliquam veram fidem à caritate posse separari, quamvis non formatam, aerem verberat inanis disputationis ventoso flabello.

6. Bellarm. *Nusquam in sacris litteris ostendi potest illa particula (sola) cum de fide iustificante agitur.*

Protest. De vocula illa non queritur, sed de sensu. Cum autem Scriptura, Rom. 3. & 4. Gal. 2. & 3. omnia remove

ovet à justificatione præter fidem, non ex operibus, sine opus, sine lege, sed ex fide, ut sit per gratiam manifestè satis doct per fidem intelligere sese fidem solam. Huc etiam addit quod Contarenus Card. in Rom. 4. habet: Notandum ad hanc imputationem justitiæ Scriptura nulli alteri rei tribuit am fidem. Hinc enim sequitur Scripturam justificationem tribuere fidei soli.

Bellarmin. 1. Omnia opera, & omnes Leges non excluduntur. Nam us fides est opus, Ioh. 6. & fides est lex fidei, Rom. 3.

Protest. I. De fide respondet Toletus in Rom. 3. Adverte, fidem non habere ex se efficaciam ullam, ut actus quidam noster, remittendi, & reconciliandi; sed virtutem totam procedere ex ob-
to ipso, nempe Christo, cujus virtutem & meritum disposuit Deus
fidem in ipsum applicare peccatori ad justificandum. II. De

ge fidei respondet Cajetanus, ibid. Si quæris quo pacto lex
et distinguitur a Paulo contra legem operum, etiam moralium, quum
am fides in genere operum comprehendatur, credere enim est opus
trum: solutio est, quod credere in eum qui justificat impios innititur
stitia aliena, scil. Dei per Christum: reliqua vero opera innituntur
stitiis propriis, ut scil. quodlibet opus secundum se bonum est, & bonum
ldit habentem. III. Observandum est fidem vocari le-
n non propriè, sed metaphoricè: sicut etiam peccatum
x vocatur, Rom. 7. Bellarminus igitur ineptè planè in-
r species legis ponit legem fidei, sicut Thomas etiam
liculus est, cum legem peccati vult esse speciem legis.

I. q. 91.

Bellarmin. 2. Gratia excludit merita, qua sunt nobis ex nobis, non
tem dona Dei.

Protest. Dona quidem Dei communicantur, non exclu-
untur, per gratiam, ne existant. & a Deo probentur: sed
cluduntur tamen ab actu justificandi. Consequentia
a non esset alias firma: propterea ex fide, ut per gratiam, Rom.
16. immò fidem ipsam excludit, ne justificet quatenus
t donum Dei & actus aut habitus noster, ut rectè ob-
rvat Toletus in 3. ad Rom. Si fides, qua ratione actus quidam
& ex se justitiam faceret, gratis justitia non daretur. Non usus est
eus operibus ad justificandum, sicut usus est fide, ne homines gloria-
tur, tribuentes justitiam operum virtuti aut merito.

10. Non placuit justificationem dare cum sola conditione fidei.

Protest. Vel maxime placuit hoc Deo, Rom. 3. 25. Chri-
m præstituit Deus, ut esset placamentum per fidem, Ioh. 3. 16.
edit filium suum unigenitum, ut quisquis credit in eum non pereat,
habeat vitam æternam. Apostolus etiam Gal. 3. 11. 12. clare
statur fidem in Evangelio ita se habere, ut fac hoc in le-

Bellarmin. Scriptura apertius exigunt ad justificationem, condi-
tionem

tionem pœnitentia, & Sacramentorum, quam ipſius fidei, Ezech. 18.

27. Luc. 13. 4. Ioh. 3. 5.

Proteſt. Falſitas huius aſſertionis ſatis eſt manifeſta ex iis quæ jam dicta ſunt. *Scriptura* (ait Contarenus in 3. Rom.) *juſtificationem nulli alteri rei tribuit quam fidei.* Apoſtolus ubi diſſerit de juſtificatione, in *Epift. ad Rom. & Gal.* nullam conditionem ut quis particeps ejus fiat exigit, præter fidem. In locis à Bellarm. citatis, nulla fit mentio juſtificationis, pœnitentia tamen in duobus prioribus conversionem denotat, cujus præcipua pars eſt fides, & regeneratio Ioh. 3. præcipuè conſiſtit in fidei ingeneratione, cujus ſigillum eſt Sacramentum.

II. Bellarm. *Sola fides non id habet, ut apprehendat juſtificationem, & nobis applicet, ac noſtram eſſe faciat.*

Proteſt. Si ita ſe res haberet, erroris arguenda eſſet *Scriptura* quæ Ioh. 1. 12. *recipere Chriſtum, & credere in nomen ejus, unum & idem eſſe docet.*

Bellarm. 1. *Fides non dicitur proprie apprehendere. Cognitio apprehenſiva præexigitur quidem ad fidem, ſed non eſt proprie fides.*

Proteſt. Futilis hæc eſt velitatio. Non enim ignoravit Bellarm. nos longè aliud intelligere per apprehenſionem, quam ſpeculationem intellectus. Rectè Contarenus in tract. de juſtificat. *Accipimus juſtificationem per fidem Gal. 3. 14. hanc acceptionem Thomas appellat applicationem. Proteſtantes appellant apprehenſionem, non ea ſignificatione qua pertinet ad cognitionem intellectus, ſed qua illud dicimur apprehendere, quo pervenimus, & quod poſt motum noſtrum attingimus.*

Bellarm. 2. *Conſidere non eſt apprehendere, ſed firmiter adhærere rei apprehenſæ.*

Proteſt. Firmiter adhærere alicui rei, ut ab illa ſuſten-temur in conſecutione finis optati, eſt conſidere, & apprehendere, eo ſenſu, quo voces iſtæ à nobis in iſthoc negotio adhibentur.

Bellarm. 3. *Eſto, apprehendatur aliquo modo juſtificatio per fidem, certe non ita apprehenditur, ut reiſa jam habeatur & inhæreat, ſed ſolum ut adſit per modum objecti apprehenſi: at hoc modo apprehendit etiam amor & gaudium. Charitas præcipue aliena facit noſtra. Amantium enim omnia ſunt communia.*

Proteſt. I. Inepte a Bellarm. confunduntur illa duo: ut reiſa habeatur, & inhæreat. Multa habentur, quæ non inhærent. II. Apprehenſio juſtificationis, per veram fiduciam, non eſt ſimpliciter per modum objecti, ſed per modum objecti nobis donati. Quod enim Deus donaverit fidelibus Chriſtum, & omnia cum eo, *Scriptura* diſertis verbis teſtatur, Rom. 8. 32. Hic tamen obſervandum eſt, accurate loquendo, apprehenſionem Chriſti & juſti-
tiæ

re ejus, esse fidem justificantem, quia justificatio nostra exurgit ex apprehensione Christi, & apprehensio justificationis, ut possessionis nostrae praesentis, fructus est & effectum apprehensionis prioris. III. Gaudium ex iustitia nostra per Christum non facit, sed praesupponit nos justos; fluit ex apprehensione justificationis: fundamentum suum habet in fiduciali apprehensione Christi. IV. Charitas amicitiae erga Deum, non potest nobis haberi. antequam intelligamus Deum nobis reconciliatum & quasi amicum factum per fidem. Actus charitatis extrahendo à nobis erga Deum, non intrahendo a Deo ad nos exercetur. Charitas denique nostra erga alios, non facit illa quae ad eos pertinent esse nostra, sed quae nostra sunt, eorum facit esse.

Bellarmin. 4. *Sacramenta promissiones applicant, & nostras faciunt, non ergo per modum instrumenti applicamus fides sola justificat.*

Protest. Sola tamen fides, ex iis quae sunt in nobis vel a nobis erga Deum sola fides accipiendo; quia Sacramenta sunt a Deo erga nos, & promissionem applicant, ut instrumenta dandi, non accipiendi.

Bellarmin. *Hoc non multum refert: nam utrumque est instrumentum Dei.*

Protest. Plurimum refert: quia sicut Sacramenta quamvis aliquo sensu possint dici instrumenta nostra, quatenus per illa tanquam per media allequimur finem nostrum, proprie tamen sunt instrumenta Dei: sic etiam fides, quamvis possit vocari instrumentum Dei, quia Deus justificat nos ex fide & per fidem. Rom 3. vers. 30 proprie tamen est instrumentum nostrum. Deus nos baptizat & pascit, non nosmetipsi: nos credimus in Christum, non Deus.

12. Bellarmin. *Fides vera & justificans non est nuda & sola apprehensio iustitiae, sed causa est, & vim habet justificandi.*

Protest. Oppositio haec est absurda, inter apprehensionem iustitiae, & causam justificandi: quia ipsa apprehensio, est suo modo causa. Rectè Contarenus, in tract. de justific. *Fide justificamur, non formaliter, sicut albedo efficit parietem album, aut sanitas hominem sanum; sed efficienter, sicut linitio efficit parietem album, & medicatio efficit sanum; sic vel non dissimili ratione fides efficit hominem justum, & justificat.*

Bellarmin. 1. *Apostolus negans hominem justificari per opera, aut ex operibus, per legem, aut ex lege, non negat iustitiam apprehendi lege, aut operibus; neque illa fuit opinio eorum quos refutat; sed existimabant merito operum suorum, sibi deberi justificationis donum. Cum igitur idem Apostolus tribuit fides, quod negat operibus, & legi, dicens per fidem, & ex fide hominem justificari, sine*
ambio

dubio tribuit fidei efficientiam, & meritum aliquod respectu justificationis.

Protest. I. Si sic accipiatur fides ut objectum suum Christum, per metonymiam designet, (quæ mens e Apostoli multis in locis) tum ista conclusio potest concedi tota. II. Si fides consideretur ut actus noster qui ferimur in Christum, meriti voce expuncta, potest etiam concedi. III. Bellarm. inconstans est in omnibus suis argumentis. Antea cap. 14. & 15. probavit fidem solam non justificare, quia potest esse in homine qui non est justus; jam vero vult fidem justificare eodem modo qui legis totius observatio justificaret si adesset. IV. Cralissimum suum errorem aperit in eo, quod justificationem fidei, tanquam meriti, mercedem esse vult, idque eodem plane modo, quo illi contra quos Apostolus disputat, observationis legis voluerunt eam esse mercedem. V. Fundamentum hujus objectionis est vanissimum, istiusmodi scilicet oppositione (non ex hoc, sed ex illo idem genus causæ utrinque notari, Rom. 9. 8. 11. 16. 8. 11. 6. *Non carnis, sed promissionis Filius: non ex operibus, sed ex veritate: non currentis, sed misentis: ex gratia electionis, non ex operibus: estne inter Pontificios quisquam tam excors, ut audeat affirmare, in istis oppositionibus, idem plane genus causæ utrinque notari?*

13. Bellarm. *Fides est initium justitiæ, ac per hoc est causa formalis inchoata justificationis.*

Protest. Fides est initium justitiæ, sicut aspectus serpentis ænei fuit initium sanitatis, ac per hoc non est causa formalis inchoata justificationis, sed causa instrumentalis.

Bellarm. 1. Rom. 4. 5. *reputatur fides ad justitiam: igitur fides est justitia.*

Protest. Respondet Toletus Ies. in illum locum: *Non fides reputata dicitur in justitiam, quasi ipsa sit justitia effecta, sed quod inducat justitiam in hominem coram Deo; non qua parte acta hominis est; tunc enim ex operibus esset gratia, nam credere opus quoddam est: sed ex divina voluntate, qua ita voluit, ut per fidem justitia homini daretur, & virtus Christi in quem creditur, per ipsam communicaretur credenti. Hoc est fidem reputare in justitiam coram Deo.*

Bellarm. 2. 1. Cor. 3. 11. *Fides est fundamentum: fundamentum autem est pars & inchoatio aedificii. Ergo fides est pars & inchoatio justificationis.*

Protest. I. Fides non est fundamentum, nisi ratione sui objecti, Iesu Christi. II. Quatuor sunt termini in hoc sophistate, totum enim ædificium spirituale, non est unum, & idem cum justificatione.

Bellarm

Bellarmin. 3. Actor. 15. 9. *Fides purificat cor, formaliter hoc facit, sicut lux intrans pellit tenebras.*

Protest. Hoc est quæstionem mendicare, non probare.

14. Bellarm. *Per fidem impetratur remissio peccatorum: ac per hoc justificatur homo ex fide, non quia fides tantum apprehendat promissionem, sed quia remissionem impetret, & suo quodam modo etiam mereatur.*

Protest. I. Hæc obiectio priorem evertit; si enim fides impetrat, & meretur justificationem, tum non est ipsa formalis iustitia. II. Fidem aliquo modo mereri remissionem, sine ullo colore probationis, impudenter affirmatur, contra Scripturam. III. Impetrare remissionem, & apprehendere Christum, ad remissionem in ipso promissam omnibus qui eum apprehendunt, sunt unum & idem: pueriliter igitur à Bellarm. opponuntur, & probationes quas adfert ad impetrationem (de qua non dubitatur) probandum, sunt planè otiosæ.

Argumenta nostra.

15. *Protest.* Scriptura passim docet, hominem justificari sine operibus, non ex lege factorum, non ex operibus, non ex lege, sed ex fide. ergo ex fide sola.

Bellarmin. I. *Prænotandum.* I. Legem factorum apud Apostolum Rom. 3. esse eam, quæ jubet quid sit faciendum, legem autem fides esse ipsam fidem, quæ impetrat gratiam faciendi, quod lex factorum jubet.

Protest. Hæc quidem est una differentia, inter legem, & euangelium: sed neque tota, neque illa quam Apostolus intendit. Nam I. Nihil dicit Apostolus illo in loco de impetratione virium. II. Fidei vim justificantem collocat in relatione quam habet ad propitiationem sanguinis Christi, *vers. 22. 25.* III. In exemplo Abrahami, nihil omnino dicitur de impetranda potestate faciendi legem per fidem, sed de imputatione fidei ad iustitiam. IV. In testimonio Davids, justificantis fidei proprium effectum statuitur impetratio remissionis peccatorum, quod longè aliud est quam impetrare gratiam faciendi legem. V. Si nihil aliud interest inter fidem & legem operum quam quod fides addat vires faciendi, tum certè Christi mors & propitiatio nō habuit alium usum quam ut procuraret nobis vires, ut nos faceremus opera legis. Vidit hæc Cajetanus, & ea propter aliam exquirens interpretationem, quod res est sincere declarat: *Si quis quo pacto lex fidei distinguitur a Paulo contra legem operum etiam mortuum, solutio est, quod credere in eum qui justificat impium, innuitur iustitia aliena scilicet Dei per Christum: reliqua vero opera innuuntur propria.*

A a a

Bellar.

Bellarmin. 2. *Prænotandum 2.* *Iustitiam legis esse opera iusta, quæ lex facienda præscribit, quam iustitiam nusquam Apostolus rejicit tanquam inutilem: iustitia autem ex lege, sive in lege; sunt illa opera quæ homines faciunt sine gratia fidei, quam iustitiam tanquam inutilem Paulus rejicit, & opponit iustitiæ fidei, hoc est operibus bonis, quæ fiunt ex gratia & fide.*

16. *Protest. I.* *Distinctio ista, inter iustitiam legis, & in lege, vel ex lege, neque in Scripturis, neque in ratione fundamentum ullum habet. II.* *Quamvis Apostolus non rejiciat opera iusta, quæ lex præscribit, tanquam simpliciter inutilia, rejicit tamen à justificatione coram Deo: quod postea dabimus probatum. III.* *Si illa sola opera excluduntur ab actu justificandi quæ fiunt sine gratia fidei, tum certe non opus fuit ut Apostolus multum in illa quæstione laboraret: non esset enim inter fideles censendus, neque posset quærere aut recipere gratiam, qui putaret se antea sine gratia, sine Christo justificatum. IV.* *Nihil absurdius fingi potest, quam quod Bellarm. audet sustinere; iustitiam fidei esse opera bona facta ex gratia & fide, iustitia enim fidei est sine operibus, imputata, in remissione peccatorum consistens. Rom. 4. 6. 5. quis hæc affirmabit de operibus nostris quibuscunque?*

Bellarmin. 3. *Prænotandum 3.* *Apostolum, cum dicit hominem justificari sine operibus intelligere omnia opera facta ante fidem, non omnia absolute.*

Protest. Hoc clare refutatur in persona Abrahami, Rom. 4. Galat. cap. 3. & ipsius etiam Apostoli, Phil. 3. 9.

Bellarmin. 4. *Ex his respondetur ad Rom. 3. 27. 17. non excludi omnem gloriationem, sed illam solum quæ oritur ex operibus per solas vires liberi arbitrii factis. Non enim dicit, ubi est gloriatio, sed ubi est gloriatio tua.*

Protest. Dictio illa *tua* superfluit in versione Latina (ut Cajetanus observat) quia non est in Græco textu. Qui tamen iustitiam promeretur suis operibus, quamvis ex parte tantum proveniant à viribus liberi arbitrii, ex illa saltem parte habet gloriationem *suam*, qua gloriari possit in se: quia sibi met potest ex illa parte laudem arrogare effecti cujus ille fuit causa.

Bellarmin. 5. Rom. 4. 2. *respondetur, excludi opera quæ Abraham facere potuisset non ex fide.*

Protest. Excludit igitur Apostolus illa sola opera, quæ adversarii, contra quos disputat non potuerunt includere.

Bellarmin. 6. *In epistola ad Gal, duplex tractatur quæstio, una*

Specia-

Specialis, an Christiani possint salvi fieri sine caeremoniis legalibus. Altera generalis, an per legem possit contingere justificatio, sine gratia, & fide Iesu Christi.

Protest. Posterior ista quæstio, vix potuit locum habere apud Galatas fideles. Si tale quid sensissent, vana certe apud illos fuisset denunciatio Apostoli, Gal. 4. 5. *evacuati estis à Christo: quia sine Christo justificationem ac salutem expectassent.*

Bellarmin. Argumentationes Apostoli: Si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est: ergo non ex promissione, a gratia excidistis, infirmissima sunt, neque aliquid efficiunt, si quis per eas excludere velit opera quæ sunt ex gratia & fide.

Protest. Imò sunt firmissimæ: quia ex natura rei, Christum abnegant, qui justificationem quærunt in semet-ipsis, aut in operibus suis.

Bellarmin. 7. *Apostolus Phil. 3. iustitiam ex lege vocat opera facta ex cognitione legis, per solius naturæ vires.*

Protest. Respondet Cajet. in locum: *E regione iustitiæ propria, & legis, adversariæ locat iustitiam quæ est ex fide Iesu Christi, quæve est ex Deo in fide. Iustitia legis, ac propria, est observatio mandatorum legis: iustitia autem fidei, remissio est peccatorum, & hæc dicitur ex fide Christi Iesu crediti; & dicitur ex Deo in fide, ad differentiationem iustitiæ legalis, quæ est quidem ex Deo, sed in opere. Hæc est enim iustitia quæ imputata est Abrahe à Deo in fide ipsius. Vbi apparet, quod iustitia hæc non est iustitia mea, sed fidei: nec est ex lege, sed ex Christo Iesu credito.*

17. *Protest.* Scriptura passim justificationem tribuit fidei soli, cæteris omnibus operibus, vel dispositionibus prætermis, Mat. 9. 5. Luc. 7. 50. & 8. 48. Ioh. 1. 12. & 3. 36. Rom. 5. 1.

Bellarmin. I. Luc. 8. 50. agitur de miraculo faciendo, non de justificatione impii.

Protest. I. *Bellarmin.* antea cap. 4. defendebat fidem miraculorum & justificantem esse unam & eandem fidem.

II. Miracula istiusmodi fuerunt singularia Dei beneficia, quibus justificationis benedictio fuit adumbrata, Luc. 4. 18. III. Beneficia ista sæpe conjuncta fuerunt cum justificatione Mat. 9. 3. 6.

Bellarmin. 2. *Alia etiam virtutes sola aliquando nominantur, aut sacramenta. Effectum enim ad quod multa causa concurrunt, modo uni causa, modo alteri tribuitur. Iustificatio autem frequentius tribuitur fidei, quia fides est initium justificationis.*

Protest. I. Respondet Contarenus in Rom. 4. Notandum quod hanc imputationem iustitiæ Scriptura nulli alteri rei tribuit quam fidei. II. Fides (secundum Bell.) tale est initium

justificationis, ut possit esse in homine qui manet injustus. In eo nulla ratio latet quare frequentius fidei tribueretur justificatio, quam charitati. III. Fidei ita tribuitur justificatio, ut cætera illa quas Bellarm. concausas appellat, effecta esse declarentur, Rom. 5. 1. 2. & c. IV. Iustus dicitur etiam postquam justus est, ex fide vivere, & Abrahamo jam justo, imputata tamen dicitur fides ad justitiam.

Bellarm. 3. *Per fidem continuatur vita, sed non per fidem solum. Abraham justus ex novo quodam actu fidei factus est justior.*

Protest. Ex concessione igitur Bellarm. Scriptura tribuit fidei & initium justificationis & ejusdem continuationem. Cum autem sola fides sit initium, & continuatio eodem modo tribuatur fidei in Scriptura quo initium, sequitur, fide sola justificationem inchoari & continuari.

18. *Protest.* Gratis vel gratia justificari, est sola fide justificari: quia gratia excludit omnia opera, ne causa eorum sint ejusdem effecti, & nominatim justificationis, Rom. 3. & 4. & 11. Eph. 2. & c.

Bellarm. 1. *Particula illa gratis uno modo potest accipi ut opponatur debito ex justitia, siue meritis de condigno, & hoc modo justificatio gratuita non excludit opera, qua dicantur concurrere ad justificationem ut dispositiones, vel ut merita de congruo, & juxta hunc modum non est idem justificari gratis, & justificari ex sola fide.*

Protest. I. Apostolus dicit expresse si ex gratia tum non ex operibus si ex operibus, tum non ex gratia. hoc non concedet Bellarm. nisi cum limitatione, quæ in Scripturis nullum habet fundamentum, sed in Pontificiorum audaci fictione. II. Toletus Ies. in Rom. 3. 24. fatetur: si fides, quæ ratione actus quidam est. & ex se justitiam faceret, gratis justitia non daretur. Bellarm. vult non solam fidem, sed & alias multas dispositiones, quæ sunt actus justitiæ facere. III. Bellarm. paulo post, explicans quod hic obscure proponit dicit, potius fundari meritum de congruo in aliqua dignitate operis, quam in promissione; meritum autem de condigno fundari in promissione, cum conditione operis. Hæc autem si ita se habent, tum certe meritum de congruo quod in opere mero fundatur, magis repugnat gratiæ, quam meritum de condigno, quod in promissione ex parte fundatur. Si igitur gratia excludit meritum de condigno, ut Bell. fatetur, tum multo magis meritum de congruo. IV. Apostolus Rom. 4. 16. (ex fide, ut per gratiā) manifeste declarat nihil quod nostrum est posse locum habere in actu justificandi ex gratia, præter fidem.

Bellarm. 2. *Altero modo potest accipi particula gratis, ut opponitur operi facto sine ulla gratia: & hoc modo justificatio gratuita non excludit*

excludit merita absolute, sed merita propria, quæ sint nobis ex nobis, & non ex Deo.

Protest. I. Hoc est alienum ab omni ratione, ut gratis Rom. 3. gratia ipsius, δωρεάν τῇ οὐλῇ καὶ ἐλεῖ, 24. opponeretur tantum meritis quæ sine ulla gratia fiunt. Toletus Ies. loco citato illud refutat: Non evademus difficultatem dicendo donum esse Dei ipsam fidem, & pœnitentiam: nam quamvis dona Dei sunt, tamen simul opera arbitrii sunt. Confirmo adhuc hoc idem, certum enim est, opera legis etiam Dei esse, sine auxilio enim gratuito Dei non fiunt, &c.

2. Apostolus clarè satis ostendit, per gratiam se intelligere gratuitam Dei voluntatem, non gratuitum donum in nobis inhærens, ut Bell. vult. gratia, per redemptionem in Iesu Christo, quem præstituit Deus placamentum per fidem in sanguine ipsius, Rom. 3. 24. 25. Quod etiam liquido apparet ex objectione illa cap. 6. permanebimus in peccato, ut gratia auctior fiat? Ridiculam sanè objectionem opposuisset sibi Apostolus, si per gratiam intelligeret donum iustitiæ nobis inhærens.

19. *Protest.* Scriptura ubique docet, omnes qui credunt justificari & salvari. Quod quidem non esset infallibiliter verum, nisi sola fides justificaret.

Bellarmin. 1. Omnis potest rectè exponi negativè: omnis qui credit justificatur, id est, nemo sine fide justificatur.

Protest. Hæc quidem negatio continetur in illa affirmatione, ex eo quod justificationem fidei, & fidelium propriam esse declaret, sed nihil amplius hac sententia indicari insanus esset qui affirmaret. Omnes qui credunt, ex fide, per fidem, sine operibus justificantur, negativè tantum hæc interpretari, nihil aliud esset quam illudere Deo.

Bellarmin. 2. Omnis potest referri ad omnia hominum genera.

Protest. Potest quidem & debet ita referri: sed simul etiam ad omnem speciem specialissimam hominum credentium: sicut in lege; Quisquis ea fecerit vivet per ea, & ad omnia hominum genera, & etiam ad omnem singularem hominem ea facientem necessario debet referri.

Bellarmin. 3. Refertur interdum ad singulos credentes, ut significet fidem ex parte sua semper justificare, & salvare, modo addantur alia quæ simul requiruntur.

Protest. Hac Sophistica posset quis miraculum æneï serpentis extenuare: Intuens in serpentem ancum sanitatem recipiet. Num. 21. id est, qui in serpentem intuetur, & addit alia quæ secundum regulas medicinæ valent ad morbum talem curandum. Eandem autem rationem fidei esse ad justificationem, quæ fuit aspectus æneï serpentis ad sanandum, Dominus ipse docet, Ioh. 3.

A a a 3

20. *Protest.*

20. *Protest.* Quo solo recipitur euangelium, illud solum iustificat: sed sola fide recipitur Euangelium. Ergo Bellarm. 1. *Verbum Dei, non tantum debet fide apprehendi, sed etiam caritate impleri.*

Protest. Verbum promissionis est quod iustificat: hoc autem impletur propriè à promittente.

Bellarm. 2. *Verbum quod fide apprehenditur non est ipsa salus.*

Protest. I. Sicut Christus est nostra iustitia & salus, si illud quod in verbo Euangelii fide apprehenditur est ipse salus. II. Satis est nobis, si iustificatio sequitur immediatè ex Euangelii receptione.

LIBER SEXTVS. DE IUSTIFICATIONE.

CAP. I. De formali ejus causa.

THESIS I.

Bellarm. *Totius controversia status revocari potest ad hanc simplicem questionem; siue formalis causa absoluta iustificationis iustitia in nobis inherens, an non.*

Protest. Potest quidem status questionis huc revocari sed ea lege, ut voce illa *absoluta* non excludatur iustitia vel sanctitas inherens, ac infusa, quæ in hac vita est inchoata & imperfecta; & ut absoluta illa iustificatio referatur ad Iudicium Dei, ut Apostolus loquitur Rom. 3. 20, *in conspectu ejus*. Contarenius Card. in tract. de iustificat. accuratius multo questionem istam proponit, & simul etiam solvit. Quoniam (inquit) ad duplicem iustitiam pervenimus per fidem, iustitiam inhaerentem nobis, & charitatem, ac gratiam, qua efficimur consortes divinae naturae; & iustitiam Christi, nobis donatam & imputatam, quoniam inserti sumus Christo, & induimus Christum, restat inquirere, utramque debeamus nobis, & existimare, nos iustificari coram Deo, id est, sanctos & iustos haberi? Ego prorsus existimo, piè & Christianè dici quod debeamus nobis inquam, tanquam re stabili, qua certo nos sustentat, iustitia Christi nobis donata, non autem sanctitate & gratia nobis inherente. Haec etenim nostra iustitia est inchoata & imperfecta, qua tueri nos non potest, quin in multis offendamus, quin assidue peccemus. Idcirco in conspectu Dei non possumus ob hanc iustitiam nostram haberi iusti & boni, quemadmodum deceret filios Dei esse bonos & sanctos. Sed iustitia Christi nobis donata est vera & perfecta iustitia, qua omnino placeat oculis Dei, in qua nihil est quod Deum offendat, quod Deo non summi pære placeat. Hac ergo sola, certa, & stabili nobis nitendum est, &

am solam credere, nos justificari coram Deo, id est, justos haberi & iusti justos. Hoc sensu, nos negamus formalem causam absolutæ nostræ justificationis esse justitiam in nobis in-
hærentem.

Argumenta Bellarmini.

2. Bellarm. Rom. 15. 17. 18. 19. declarat Apostolus, 1. In-
justificari esse justum constitui. 2. Sic nos constitui justos per obedi-
entiam Christi, quomodo constituti sumus injusti per inobedientiam Ada-
m: constat autem per inobedientiam Adami nos injustos esse constitutos
injustitia in nobis verè ac re ipsa inhærente, non injustitia Adami no-
bis imputata. Ergo formalis causa absoluta justificationis est justitia in
nobis inhærens.

Protest. 1. Ex illa phrasi justum constitui, nihil concludi
potest pro justitia inhærente, contra imputatam. Deus
nim dum imputat alicui justitiam, eo ipso facto consti-
tuit eum ex imputatione justum in suo conspectu.

I. Ex comparatione inter Adamum & Christum, Pon-
tificiorum sententia manifeste satis refutatur, & confir-
matur nostra. Primo enim, vers. 15. gratia & donatio per gra-
tiam, opponuntur mortis per peccatum ingressæ (sicut Ca-
etanus observat) ad comprehendendum omnia tam extrinseca,
quam intrinseca beneficia divina collata humanogeni per Christum.
Secundo Bellarm. ipse de Amis. grat. l. 4. c. 10. fatetur,
peccatum Adami ita posteris omnibus imputari, ac si omnes idem pec-
catum patravissent: & lib. 5. cap. 17. Actuale peccatum Adami no-
bis communicari per imputationem; quamvis præter imputationem in-
obedientia Adami sit etiam similis perversitas & obliquitas unicuique
inhærens. & cap. 18. illam imputationem probat ex istis
ipsis verbis Apostoli Rom. 5. per unius inobedientiam pecca-
res constituti sunt multi. Unius delicto in omnes homines ad con-
demnationem. In quo omnes peccaverunt. Sequitur igitur ex pro-
portionem comparationis, justitiam Christi primo nobis
imputari, & illa nos justos fieri coram Deo, quamvis sit
tiam sanctitas quædam justitiæ, unicuique fidei inhæ-
rens. Bellarm. igitur miserrimam causæ suæ prodit ege-
ritatem, dum primum ei præsidium quærit ex illo loco
ipsi (ipsomet fatente) contrarium planè testatur.

3. Bellarm. Rom. 3. 24. *Iustificamur per gratiam, id est, per
justitiam ab illo donatam, & infusam: hac est causa formalis justifica-
tionis nostræ.*

Protest. In hoc etiam, sicut in priore testimonio, certo
quodam studio, præsidium causæ quærit, ex iis ipsis ver-
bis Scripturæ, quæ ipsi maximè adversantur, ut animo-
sor habeatur disputator Vocabulum enim Gratia & in
loco, & ubique apud Paulum, ubi agitur de Iustifica-
tione,

tione, nihil aliud significat quam gratuitum Dei erga nos favorem in Christo revelatum. I. Rom. 4. *gratia* opponitur debito obligationis quæ est in eo qui mercedem dedit operanti. Non est igitur in homine, sed in Deo. II. *Imputari* dicitur *justitia ex gratia*, eo ipso quod peccata remittantur: remissio autem non est justitia infusa, & inherens, ibid. III. *Gratia* donat, Rom. 5. 15. IV. *Gratia* superabundantior & auctior apparet ex abundantia peccati remissi, ibid. vers. 20. & 6. 1. 5. Electio gratuita provenit à *Gratia* Rom. 11. 5. 6. V. *Gratia* est finis prædestinationis, & causa redemptionis nostræ, Eph. 1. 6. VI. *Gratia* est causa benignitatis Dei erga nos, Eph. 2. Quorum nihil unum potest affirmari de qualitate in nobis inherente. Adde istis primo, quod necdum planè certum sit inter Pontificios, an detur talis *gratia* infusa inherens in nobis. Non est certum secundum doctrinam fidei, quod *gratia* sit habitus infusus in anima inherens, est conclusio Medinæ in 1. 2. q. 110. a. 2. secundo, quod possit Deus hominem justificare sine istiusmodi justitia inherente. Illud indubiè asserat Theologus, Deum rectissimè posse efficere homines gratos sibi, & amabiles absque aliqua qualitate inherente. Certè ex sententia omnium Theologorum, Deus rectissimè potest justificare hominem absque habitibus infusis. Medina. ibid. in a. 4.

Bellarmin. 1. Favor Dei satis explicatur per illam vocem (*gratia* Rom. 3. 24. illa igitur additio (*per gratiam*) aliquid aliud significabit.

Protest. *Gratis* significat gratuitum beneficium, *gratia* ipsius significat cujus sit hoc beneficium (ut Cajetanus observat) & modum quo confertur. Eadem est distinctio cap. 5. 15. *gratia* Dei, & donatio per *gratiam*.

Bellarmin. 2. Præpositio per non recte accommodatur favori.

Protest. I. Accommodatur misericordiæ Luc. 1. 78. *viscera misericordiæ Dei*. II. Præpositio nulla comparatur in textu Græco, Rom. 3. 24. τὴν δωρεὰν χρίστου.

Bellarmin. 3. Favor Dei non est inanis: ergo facit nos quales est nos vult.

Protest. Facit & imputando & sanctificando.

Bellarmin. 4. *Gratia* dicitur dari, accipi, fieri.

Protest. Misericordia etiam dicitur dari, accipi, fieri 2. Tim. 1. 16. Luc. 1. 72. & 10. 37. sicut & charitas Dei 1. Ioh. 3. 1. Non tamen semper per *gratiam* datam intelligit Scriptura *gratiam* justificantem.

Bellarmin. 5. *Gratia* comparatur luci: lux autem non facit corpus lucidum, nisi inhereat.

Protest. Lux faciei Domini est *gratia* Deo inherens, sed nos justificans: lux gratiæ quæ facit nos lucidos inter gentes, & formaliter, est aliud quid.

Bellarmin. 6.

Bellar. 6. *Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris. Rom.*

5.

Protest. I. Patet (ait Cajetanus) quod explicat primum fundamentum spei, dilectionem Dei erga nos largè effusam in nobis per spiritum sanctum. II. Hæc dilectionis Dei experientia non est gratia justificans, sed certitudo ejus.

4. Bellarm. 1. Cor. 6. 11. *Iustificatio collocatur in ablutione, & sanctificatione, & fieri indicatur per invocationem nominis Christi, & operationem Spiritus sancti. Hæc autem non possunt affirmari de remissione peccatorum, & imputatione justitiæ, sine interna sanctificatione.*

Protest. I. Bellarm. primo assumit illud quod non conceditur; Iustificationem hoc in loco esse totum, cujus partes sunt ablutio & sanctificatio. Nos contra, ablutionem totam vim Baptismi notare dicimus, cujus partes sunt sanctificatio, & iustificatio. II. Invocatio nominis Christi, & operatio Spiritus sancti, facit etiam ad iustificationem. Spiritus enim sanctus in generat fidem, per quam apprehendimus Christum, & in ipso iustificationem impetramus. Non tamen necesse est, ut quidquam aliud per nomen Iesu intelligamus, quam Iesum ipsum, sicut Act. 4. 12. apparet.

5. Bellarm. Tit. 3. 5. *describitur iustificatio quod sit regeneratio, & renovatio, quæ formaliter fit per donum aliquod inherens.*

Protest. Negamus ibi describi iustificationem, sed finem, & effectum suum argui, vel declarari. Cum enim Apostolus ult iustificationem describere, ut Rom. 3. & 4. non regenerationi & renovationi, sed remissioni, imputationi, & fidei in Christum illam ascribit. Hoc autem in loco iustificatio obiter introducitur, ut intelligant Christiani, ita ipsi non esse ex iustificatione sperandam, cum bonorum operum neglectu, & tamen iustificationem, non per bona esse propriam causam vitæ.

6. Bellarm. Hebr. 11. *Aliqui homines dicuntur verè & absolute justì; & eorum justitia probatur ab effectu ipsius justitiæ: bonis operibus, quorum causa est justitia inherens non imputata.*

Protest. I. Nulla est controversia, quin aliqui sint verè & absolute justì: sed negamus quenquam ex lege communi & absolute justum esse justitiæ inherente, ita ut non opus habeat petere remissionem peccatorum. II. Non solum justitiæ inherens, sed & imputata (suo modo) est causa bonorum operum. Est enim justitiæ imputata causa justitiæ inherens, & omnium ejus effectuum.

7. Bellarm. *Apostolus Rom. 8. & 1. Cor. 15. dicit justos conformes imagini Christi; Christus autem non est justus per imputationem, sed per justitiam sibi inherentem. Igitur & nos, si similes.*

A a a 5

si fra

fratres & imagines ejus esse debemus, justitiam veram, & inharentem, habere necesse est.

Protest. Conclusio conceditur. Imaginem enim Christum gerimus in presenti, in justitia, & geremus posthac in gloria. Sed imago illa justitiæ est ex gratia & justitiæ Christi nobis donata, neque exemplar suum exæquat gratiosam igitur justitiæ imputationem requirit, ut fundamentum tam donationis, quam acceptionis coram Deo.

8. Bellarm. *Per justificationem, qua morimur peccato, & resurgimus justitia, representamus Christi mortem, & resurrectionem Rom. 6. Christus autem verè mortuus est, & verè resurrexit, ergo & nos.*

Protest. De conclusione non dubitatur. Sed mori peccato, & resurgere justitiæ, negamus esse justificationi partes, aut actus. Omnia illa quæ Rom. 6. disputantur pertinent ad sanctificationem vitæ, ex justificatione fidei fluentem, sicut series contextus manifeste ostendit.

9. Bellarm. *Adoptio quam habemus in Spiritu, per justificationem, vera est, non putativa.*

Protest. Quis enim negaverit?

10. Bellarm. Rom. 4. ult. *Resurrexit propter justificationem. Apostolus nomen justificationis tribuit potius renovationi internæ quam remissioni peccatorum.*

Protest. Nihil tale apparet.

Bellar. *Dubitari non potest, quin Apostolus velit mortem Christum fuisse exemplar mortis peccatorum: & resurrectionem justificationis.*

Protest. Recte respondet Toletus in locum: *Hæc expositio ad sensum præsentem Pauli non facit. nam traditus dicitur propter delicta, non tanquam exemplar, sed tanquam vera satisfactio. Igitur nec surrexisse propter justificationem dicitur. tanquam exemplar; sed ut redemptio facta per mortem nobis applicaretur, & fructum ejus participaremus, hic est legitimus sensus.*

11. Bellarm. Rom. 5. 21. *Sicut regnavit peccatum in mortem, ita & gratia regnet per justitiam in vitam æternam. Per justitiam intelligitur hic interna renovatio, ex qua procedunt opera vitæ. Justificatio igitur in illa renovatione consistit.*

Protest. I. Per justitiam non intelligitur (præcipue saltem) interna renovatio, sed donatio illa per gratiam, vers. 15. quæ opponitur reatui peccati, vers. 17. 18. id est, donatio reconciliationis cum Deo, per, & propter Christum. II. Quamvis concederetur illud, gratiam regnare per justitiam inhærentem, non inde tamen sequeretur justificationem in illa consistere; quia justificatio antecedit regnum justitiæ, sicut in Adamo reatus antecessit continuatum regnum peccati.

12. Bellar.

12. Bellarm. Rom. 6. 13. *Membra vestra arma justitia. Intellegitur ibi aliquid inherens unde opera procedunt.*

Protest. Quasi quisquam nostrum negaret omnem justitiam inhærentem.

13. Bellarm. Rom. 8. 10. *Spiritus est vita propter justitiam. Justitia qua facit vivere, est aliquid inherens.*

Protest. Contra plane (ut Cajetanus notat) vita spiritus eorum in quibus habitat Christus, est propter justitiam Christi, qua satisfacit Deo, solvendo precium redemptionis humanæ, propter illam enim justitiam extrinsece, & per participationem ejus intrinsece est vita eorum in quibus habitat Christus.

14. Bellarm. Gal. 3. 21. *Si data esset lex qua posset vivificare, vere ex lege esset justitia. est aliquid quod vitam anima præbet, eamque in motu & actione constituit.*

Protest. I. Vivificare hoc in loco non significat, in motu & actione constituere, sed vitæ beatæ communicacionem, sicut *vers. 12. quisquis ea fecerit, vivet per ea.* II. In motu & actione constituit justitia legalis, ut reale principium internum: sed justitia Evangelii qua justificatur coram Deo, ut causa procurans.

15. Bellarm. Eph. 4. 23. *Apostolus vocat renovationem justitiam & sanctitatem.*

Protest. Sic etiam & nos.

16. Bellar. *Justificatio sine dubio motus quidam est de peccato ad justitiā, & nomen accipit à termino ad quē ducit, ut omnes alii similes motus, illuminatio, calefactio, & ceteri. Non igitur potest intelligi vera justificatio, nisi aliqua præter remissionem peccati, justitia acquiratur.*

Protest. Indubia ista justificationis descriptio auctorem habuit Thomam Aquinatem 1. 2. q. 113. quī sui præceptoris Alex. Alen. insanam imaginationem (*justificatio est liberi arbitrii rectitudo, p. 4. q. 17. in 4.*) isto commento superavit. Est enim horribilis depravatio Evangelii, & caput errorum Scholasticorum, non tantum in Scripturam, sed in rationem & sensum communem impingens. Nam I. Justificatio non alio ratione est motus, quā qua actio quælibet sic possit Logice vocari. II. Talis est motus, qualis est condemnatio cui opponitur, & remissio, absolutio, reconciliatio, acceptatio, non qualis *illuminatio, & calefactio*, quæ sunt exempla Bellar. III. Non est physica transmutatio qualitatū inherentiū, sed moralis vel relativa trāsmutatio status, qualis est mutatio hominis, qui per condonationem creditoris, ex debitore fit non debitor. IV. Pugnat cum sensu communi, ut unus & idem motus sit remissio peccatorū & infusio justitiæ: quia remissio est actio moralis, & infusio qualitatis est

A a a 6

actio

actiophyfica, subjectum suum realiter mutans.

17. Bellarm. *Iustificatio tribuit gloriam: sed sola remissio peccatorum liberat tantum à pœna: ergo sola remissio non est iustificatio.*

Protest. Neque nos defendimus solam remissionem, sine acceptatione ad vitam esse integram justificationem; sed solam remissionem, & acceptationem, sine infusione, ut causa, aut pars, quamvis non ut effectum natura consequens, & tempore conjunctum.

18. Bellarm. *Iustificatio ex inimicis facit amicos, &c.*

Protest. I. Respondet Medina, ut supra in 12. q. 110. a. 4. Illud indubie asserat Theologus, Deum rectissime posse efficere homines gratos sibi & amabiles, absque aliqua qualitate inhirente. Certe ex sententia omnium Theologorum, Deus rectissime potest iustificare hominem absque habitibus infusus. II. Iustificatio proprie facit nos amicos Dei passive, & sanctificatio active. In justificatione Deus nos à se diligere in Christo testatur; in sanctificatione facit ut nos eum diligamus reciproca dilectione.

19. Bellarm. *Nullus omnino locus Scriptura invenitur, ubi legitur, Christi iustitiam nobis imputari ad iustitiam: vel nos justos esse, per Christi iustitiam nobis imputatam.*

Protest. I. Quamvis totidem verbis hoc non legeretur, non inde tamen sequeretur sententiam ipsam in Scripturis non contineri. Sic Bellarm. paulo post: *Si solam vellent, nobis imputari Christi merita, &c. recta esset eorum sententia, quamvis modus loquendi in Scripturis, & Patribus, aut nunquam, aut rarissime inveniantur.* II. Male conjunguntur, hac in parte, Scripturæ, & Patres. Palam est enim Patres ex Philosophia introduxisse in Ecclesiam varios modos loquendi, præcipue de meritis humanis, & de iustitia Evangelii, qui in Scripturis non comparent; & inde occasionem datam & acceptam Scholasticis fuisse, perniciosos errores fabricandi. III. Legimus passim apud Paulum, justos nos fieri, & iustificari per Christum, per Christi mortem, sanguinem, redemptionem, obedientiam, & iustitiam; & illam iustitiam imputari nobis à Deo, absque operibus. Hoc totum illud est quod hac de re profite-mur.

20. Bellarm. *Nulla necessitas ejusmodi imputationis adferri potest. Nam si necessaria esset imputatio ista, ideo potissimum necessaria esset, quod homo post remissionem peccati, adhuc sit verè peccator. Hoc autem est falsum. Ergo.*

Protest. Necessaria est. I. Ut peccata remittantur. II. Ut illa remissio continuetur nobis, & nos ex illa non solum gehennæ pœnas evadamus, sed etiam ad vitam æter-

eternam perveniamus. III. Ut imperfecti nostri conatus in Deo glorificando, coram ipso grati & accepti esse possint.

21. Bellarm. *Iustitia inharens, fides, spes, charitas, etiam in hac vita potest esse perfecta. Imputatio igitur iustitia non est necessaria.*

Protest. I. Consequentia nulla est: *Iustitia inharens potest esse perfecta: ergo iustitia imputata nulla esse necessaria.* Iustitia enim imputata primo est necessaria, ubi inhærens iustitia est imperfecta, quamvis possit esse perfecta. Est etiam necessaria, ut gratia Dei communicetur nobis ad perfectionem illam consequendam. II. Quod Bellarm. hic innuit, fidem, spem, charitatem, vel iustitiam inhærentem, ex lege comuni posse, & solere etiam in hac vita esse simpliciter & absolute perfectam, adeo abhorret à Scripturæ doctrina, & experientia comuni, ut sollicitè (hoc præsertim in loco) non debeat refutari. Opponemus tantum gravem confessionem Contareni Cardinalis, in tract. de justif. Ego profus existimo, pie & Christiane dici, quod debeamus nili, nili inquam tanquam re stabili, qua certo nos sustentat, iustitia Christi nobis donata, non autem sanctitate & gratia nobis inhærente. Hac etenim nostra iustitia est inchoata, & imperfecta, quæ tueri nos non potest, quin in multis offendamus, quin assidue peccemus, ac propterea indigemus oratione, qua quotidie petamus dimitti nobis debita nostra. Idcirco in conspectu Dei non possumus ob hanc iustitiam nostram habere iusti & boni; quemadmodum deceret Filios Dei esse bonos & sanctos. Experimenta videmus viros sanctos, qui quanto magis in sanctitate proficiunt, tanto minus sibi placent; ac propterea tanto magis intelligunt, se indigere Christo, & iustitia Christi sibi donata, idcirco se relinquunt, & soli Christo incumbunt, &c.

22. Bellarm. Fieri non potest, ut Christi iustitia nobis imputetur, o sensu, ut per eam formaliter iusti nominemur, & simus; quamvis verum sit, imputari nobis Christi merita, quia nobis donata sunt, & possimus ea Deo patri offerre, pro peccatis nostris, quoniam Christus suscepit super se onus satisfaciendi pro nobis, nosque Deo patri reconciliandi.

Protest. I. Bellarm. hic implicat semetipsum contradictione, ut nobis possit contradicere. Si enim Christi merita sunt nobis à Deo donata, ut possimus ea pro nobis Deo offerre, tanquam satisfactionem pro peccatis nostris, & reconciliationis iustam causam; tum certè nobis imputantur ad iustitiam; quia satisfactionis perfectæ proprium effectum est, ut is pro quo valet, in reputatione iustus fiat, & habeatur. II. Non alia ratione formaliter nos iustos nominari & esse dicimus imputata Christi iustitia, quam qua is cuius debitum ab altero

solvitur, nominatur & est ab illo debito liber, vel immunis; & quæ is cui procuratus est alterius favor, aut gratia, nominatur, & est illi alteri gratus. Hæc autem fieri posse probatur satis ab experientia communi. III. Quem admodum peccatum Adami, posteris imputatum, facit eos formaliter peccatores nominari, & esse coram Deo, quod Bellarm. de Amiff. gratiæ, lib. 4. cap. 10. fatetur, sic etiam iustitia Christi potest fidelibus imputari, ita ut per eam formaliter iusti (in reputatione divina) nominentur & sint.

Bellarmin. *Hoc nos cum recta ratione pugnare conpendimus. Nam tamen aliquando denominatio fiat à forma extrinseca, quo modo res dicitur cognita, per cognitionem quæ est in mente; & paries dicitur visus, per visionem quæ est in oculo: tamen cum in aliquo dua sunt forma contraria, una inherens, altera extrinseca, sine dubio denominatio absoluta sumitur ab inherente forma, potius quam ab extrinseca. Æthiops candida veste indutus, non rectè dicitur albus, sed niger.*

Protest. Futilis planè est hæc argutia, idque multis modis. Nam I. Quæstio est, an formaliter iusti nominemur, & simus per iustitiam imputatam. Bellarminus opponit denominationem potius esse sumendam ab inherente forma: quasi jam quæreretur, unde potius sumenda esset denominatio. II. Novit nos justificationem intelligere relativam. Ille nugatur de absoluta. III. Exempla quæ profert Bellarm. denominationum ab extrinseca forma (*res cognita, paries visus, æthiops albus vestibus*) nullam habent proportionem ad hanc. *fidelis est justificatus coram Deo iustitia imputata.* In ista significatur moralis habitudinis ratio & status, qui pendet ex causa extrinseca: sed nihil tale in illis apparet. Exempla apta sunt in Scripturis: *infidelis est condemnatus: peccator est redemptus, &c.* IV. Contrariæ formæ ineptè vocantur, iustitia imputata, & iniustitia inherens. Qui enim liberatur à debito per condonationem creditoris, & tamen in vinculis aliquandiu detinetur, liber dicitur & vinctus, sed non contrariis formis, quia oppositio non est secundum idem. V. Benè novit Bellarm. nos una cum iustitia imputata, in eadem persona, quamvis non in eadem causæ ratione, conjungere iustitiam inherentem. Sic enim ipsemet, cap. 6. *Calvinus agnoscit inchoatam etiam renovationem & sanctificationem.* Cur igitur hic fingit justificari statim internum (ex nostra sententia) absolute contrarium externo qui est per imputationem?

23. Bellarm. *Si verè nobis imputaretur Christi iustitia, ut per eam iusti haberemur, ac censeremur, perinde ac si propria nostra esset extrinseca formalisque iustitia; profecto non minus iusti haberi censeremur.*

ique deberemus, quam ipse Christus: proinde deberemus dici, atque veri Redemptores & Salvatores mundi. &c. quod est absurdissimum.

Protest. I. Bellarm. hic, ut argutiæ suæ aliquid indueret coloris. fingit sibi quæstionem: an Christi iustitia perle justiciam censeamur, ac si propriè nostra esset intrinseca, formalisque sita. Hæc non est nostra sententia; sed Christi iustitiam eatenus nobis imputari, ut ejus virtute nos perinde sit censeamur coram Deo, ac si nosmetipsi in nobis habemus, quo justiciam coram ipso censeamur. II. Iustitia Christi imputatur singulis fidelibus secundum eorum articulare necessitatem, non secundum universalem rem habet valorem: sicut gemma maximi pretii, quætur pro variis captivis redimendis, applicatur singulis non secundum universalem æstimationem, sed secundum ejusque captivi necessitatem. Absurde igitur fit mentio unde in applicatione singuli. III. Iustitia Christi non imputatur nobis ut causis, sed ut subjectis tantum. Innotissime igitur infert inde Bellarm. nos posse dici Redemptores aut Salvatores, quia sumus redempti & salvati. V. Ut improba Sophistica Bellarm. manifesta fiat, in hac argutiâ torquenda adversus imputationem iustitiæ Christi quam credimus à Deo fieri, notandum est, eundem Bellarm. pro imputatione satisfactionis Christi, quam Papa fingitur in impiis suis Indulgentiis, cum Sanctorum passionibus unire, potuisse distinguere, inter rem, et modum applicationis ejus. Illud (inquit, de Indul. l. 1. 4.) videtur certum, passionibus Christi, quæ sunt infiniti pretii, applicari per Indulgentias finito modo. Magna certe perversitas est omnino, qui fingere potest applicationem finitam infinite iustitiæ, per quemlibet Papam fieri posse, & tamen eodem modo à Deo hoc fiat, non vult videre.

24. Bellarm. Christus id nobis restituit quod perdideramus in Adamo. At in Adam non perdidimus iustitiam imputatam, sed inherentem igitur in Christo non extrinsecam tantum imputatamque capimus.

Protest. I. Conclusionem damus. II. Christus non tantum illa restituit quæ perdidimus, sed & ampliora quædam nobis procuravit, sicut Paulus procuravit ut inestimabilem reciperetur à Philemone, non ut servus, (qualis antea fuerat) sed amplius quam servus, frater, Phil. 16. 3. Iustitia imputata est quoad essentiam idem ille status coram Deo quem perdidimus in Adamo, modus est diversus: sed licet iam Sophista posset arguari, resipiscientiam aut conversionem non dari nobis à Christo, quia illam non perdidimus in Adamo.

25. Bellarm. Si per iustitiam Christi, nobis imputatam, verè
possimus

possimus dici iusti, & filii Dei; ergo poterit etiam Christus per justitiam nostram sibi imputatam, dici verè peccator, & quod horret animus cogitare, filius diaboli.

Protest. Negamus parè esse utrinque rationem: I. Quia non est finis injustitiæ nostræ, ut in Christum transferatur, sed illud accidit ex singulari dispensatione Dei. II. Injustitia nostra non imputatur Christo, ut status ejus mutetur absolutè; sed & nostra injustitia imputatur Christo, & ejus justitia nobis, ut noster status mutetur. III. Imputatur injustitia nostra Christo, ut spōsori satisfactione sua eandem tollenti, vincenti, & absorbenti: sed nobis imputatur justitia Christi, ut super nos maneat in suo vigore & efficacia. IV. Christus admisit imputationem injustitiæ nostræ, illa conditione, ut ejus justitia non constitueremur iusti: ex nullo autem vel merito vel conditione simili fuit nostra injustitia Christo imputata. V. Gratia Christi in imputatione suæ justitiæ multo abundantior & efficacior est, quam reatus noster Christo imputatus.

26. Bellarm. *Sponsa Christi habet pulchritudinem sibi inherentem, non à sponso imputatam.*

Protest. Habet utramque.

27. Bellarm. *Per justificationem mundatur cor, ut præparetur ad visionem Dei.*

Protest. Mundatur à reatu per justificationem, à macula & pravitate inhærente per sanctificationem. Idem respondetur de eo, quod Christus dicatur populum suum sanctificare: quod est ultimum argumentum Bellarmini.

Argumenta nostra.

I. *Protest.* Iustificare ut semper ferè in Scriptura, sic præcipue cum Deus dicitur impium iustificare, accipitur significatione forensi, pro justum habere, censere, pronunciare, aut declarare, non pro reali justitiæ communicatione, manifestum hoc est Rom. 5. & 8.

Bellarmin. I. *Nomen justificationis accipitur quidem sæpe in Scripturis pro declaratione justitia; sed non semper. ut Dan. 12. 5. Is. 53. 11. Apoc. 22. 11.*

Protest. I. Satis est nobis, si apud Apostolum, ubi disputat de justificatione peccatoris coram Deo, forensam illam habeat significationem. II. Non apparet, quod aliam habeat significationem in locis allegatis. Nam Dan. 12. verbi præcones dici possunt iustificare, quatenus eorum ministerio homines eo adducuntur, ut iusti habeantur coram Deo, per metonymiam effecti, Is. 53. Christus dicitur

dicitur scientia, id est, fide quam ipse dat, apprehensus efficere ut homines iusti pronuncientur, Apoc. 22. excitantur fideles ut pergant semetipsos iustos declarare, aut sic agere ut a Deo iusti declarentur.

Bellarmin. 2. Rom. 5. *accipitur justificatio pro eo quod est iustum facere, siue constituere.*

Protest. Haecenus inter nos convenit. Sed cum *vers. 18.* directè opponatur condemnationi, apparet satis, eadem ratione constitui homines iustos in justificatione, qua iniusti constituuntur in condemnatione.

Bellarmin. 3. Rom. 8. *ac ipi verbum iustificare pro eo quod est iustum facere, non autem solum iustum pronunciare, perspicuum est ex similibus vocibus ibi positis, magnificare, vivificare, mortificare, conglorificare, quæ omnia facere talem aut talem significant.*

Protest. I. Quædam istarum vocum prout Græcè leguntur, nullam omnino similitudinem habent cum iustificare: quænam enim proportio inter ζωοποιεῖν & δικαιόειν? Neque valet argumentum a similitudine soni in vocibus, quarum dissimilis est usus. II. Tam clarum est *vers. 33.* justificationem forenssem habere significationem, ut hoc in loco manus dare cogantur ipsi Iesuitæ. Toletus sic: *Iustificandi verbum in hoc loco, in ea significatione accipitur, quæ est opposita antithesi, nempe condemnationi; ut idem sit in hoc loco iustificare, ac iustum pronunciare, si ut iudex sua sententia innocentem absolvit, & pronunciat: quæ in significatione accipitur etiam in multis Scripturæ locis.* Cornelius a Lapide, qui alias omnem lapidem movet ad illudendum Scripturæ in ista doctrina, hic etiam accedit ad Toletum: *Deus iustificat, id est, a peccatis, & ab intenta peccati & demonis actione absolvit, iustosque pronunciat.*

Bellarmin. 4. *Non potest impius vere iustus pronunciari, nisi qui pronunciat iustum, simul faciat iustum.*

Protest. Deus simul facit iustum imputatione, & etiam incipit facere sanctificatione.

2. *Protest.* I. Rom. 4. 5. Fides imputatur ad iustitiam.

Bellarmin. 1. *Fides ipsa imputatur: fides autem non est iustitia Christi, sed nostra.*

Protest. Fides imputatur ad iustitiam *vers. 5.* idem est cum eo quod dicitur *vers. 6.* Deus imputat iustitiam absque operibus, & remittit peccata, *vers. 7.* Fides autem ipsa, absolutè considerata, neque est iustitia sine opere, neque remissio peccatorum: necesse est igitur ut fides imputata relative involvat suum objectum, id est, Christum fide apprehensum.

Bellarmin. *Imputare non significat nudam existimationem, sed existimationem cui veritas in re ipsa respondeat.*

Protest.

Protest. Quasi veritas hujus sententiæ divinæ: (imput tibi Christum fide apprehensum pro justitia in conspectu meo) non possit in re ipsa constare, nisi inhærens nostræ justitiæ imputetur. Res ipsa in illa sententia non est qualitas nostra inhærens, sed actus Dei judicialis.

3. *Protest.* Iustitiæquam habent fideles, ex imputatione per gratiam facta, est remissio, & tectio peccatorum Rom. 4. 6. 7. Ergo non est qualitas inhærens.

Bellarmin. 1. *Non est perfecta definitio justificationis.*

Protest. Satis est nobis, quod Apostolus indifferente accipiat remissionem peccatorum, & justificationem.

Bellarmin. 2. *Paulus allegat hoc testimonium Psalmi, non ut definiat integrè justificationem, sed solum ut probet justificationem impii esse donum Dei, nec posse propriis viribus obtineri.*

Protest. Ne hoc quidem probatur illo testimonio, nisi justificationis naturam nobis describat.

Bellarmin. 3. *In his verbis definitio integra, sed implicite continetur. Nam remissio peccatorum non potest fieri, nisi justitia infundatur.*

Protest. I. Si hæc est definitio justificationis, tum explicat quid sit justificatio: sed de infusa & inhærente qualitate nihil omnino dicit. II. Remissionem peccati ab infusione justitiæ posse sua natura separari, docet satis experientia communis hominū, qui remittunt debita, & injurias illis, quibus neque divitias, neque justitiā infundunt. III. Bell. ipse contra fatetur c. 16. *Reatus pœnæ possit quidem tolli sine infusione justitiæ: nihil enim impedire videtur, quo minus possit Deus velle non ordinare ad pœnam, & condonare offensam, & non habere pro inimico illum cui donum habitualis justitiæ non concesserit.*

Bellarmin. 4. *Deo non potest aliquid regi nisi penitus deleatur. Cum peccata dicuntur Deo tecta, ex necessitate delentur & evanescent.*

Protest. Eodem plane modo quo obliviscitur peccata quæ sunt præterita, tecta sunt ipsi peccata præsentia. Non proprie hæc dicuntur sed metaphorice; quia Deus sic vindictam suam cohibet, & parcit fidelibus, ac resipiscentibus, ac si peccata ipsorum præterita oblitus esset, nec videret in ipsis peccatum ullum præsens.

4. *Protest.* Rom. 5. 19. Constituiamur justi per obedientiam Christi, sicut omnes filii Adæ constituti sunt injusti per inobedientiam Adami. Sed hoc fit imputatione. Ergo & illud Bellarm. *Inobedientia Adami nos constituit peccatores non formaliter, sed efficienter.*

Protest. Contra plane testatur Bell. ipse de amiss. grat. l. 4. cap. 10. *peccatum Adami ita posteris omnibus imputari, ac si omnes idem peccatum patravissent. Neque potest intelligi, quomodo inobe-*

inobedientia Adami constitueret posteros peccatores efficienter, nisi illa inobedientia prius imputetur ipsis; peccatum enim quod neque nobis inhæret, neque imputatur, non potest in nobis quicquam efficere. Sic de Bellarminus de amiss. grat. lib. 5. cap. 18. Non verè per Adam inobedientiam constitueremur peccatores, nisi inobedientia illa nostra inobedientia esset, &c. Quomodo autem sit nostra, idem Bellar. declarat ejusdem lib. cap. 17. Peccatum Adami his communicatur eo modo quo communicari potest, id quod transiturum per imputationem. Omnibus enim imputatur qui ex Adamo descendunt.

5. *Protest.* 1. Cor. 1. 30. Christus factus est nobis justitia. Bellarm. 1. Christus dicitur nostra justitia, quia est causa efficiens nostra justitiæ, sicut dicitur etiam sapientia & redemptio nostra. *Protest.* Hanc quidem interpretationem possint ferre verba ista per se considerata. Sed quia justitia inhærens significatur voce altera (sanctificatio) & justitia nostra ab eodem Apostolo tribui solet Christo per modum imputationis, idcirco modus justificationis nostræ hisce verbis declarari videtur.

Bellar. 2. Dicitur Christus justitia nostra quoniam satisfecit Patri pro nobis, & eam satisfactionem ita nobis donat & communicat, cum nos justificat, ut nostra satisfactio & justitia dici possit. Hoc non esset absurdum, si quis diceret nobis imputari Christi justitiam & merita, cum nobis donentur & applicentur, ac si nos ipsi Deo satisfecissemus.

Protest. Hic tradit nobis Bellar. totam causam de qua agitur; amplius nihil postulamus.

Bellar. 3. Esse tamen in nobis justitiam inhærentem, veram, absolutam, cui justo Dei judicio debetur gloria, non est negandum.

Protest. Imo vero absolute perfecta justitia inhærens gloria ex justitia debetur, non potest consistere cum imputatione, quam Bellarm. modo concessit. Justitia enim & merita Christi, cum nobis donantur & applicantur, in illum finem applicantur, ut vita & gloria propter ea nobis adjudicentur; neque possumus absque injuria contumelia Christi, ac nostro damno, alio aliquo modo niti, quo gloria nobis ex justo judicio deberetur. Punculus iste humanæ præsumptionis findit vestem illam gratiæ divinæ cui affuitur tam inconcinne.

6. *Protest.* 2. Cor. 5. 19. Deus erat in Christo mundum concilians sibi, non reputans illis delicta ipsorum.

Bellar. 1. Non imputatio remissionem peccati, & justitiæ infusionem secum trahit.

Protest. Est ipsa remissio; & infusionem justitiæ, tantum effectum remissionis, & reconciliationis trahit secum,

cum, sed reconciliatio per non imputationem, vel remissionem, non est infusio iustitiæ: est justificatio: ergo justificatio non est infusio.

Bellarmin. 2. Coloss. 2. 13. *idem quod hic reconciliationem, et, vivificationem vel renovationem appellat, & donationem delictorum.*

Protest. Vivificatio illo in loco si regenerationem significaret, non tamen infusionem qualitatis, sed applicationem reconciliationis per insertionem in Christum notaret. Sed loquitur Paulus magis proprie de convivificatione cum Christo & in Christo facta per imputationem, Eph. 2. 5. 6. *una vivificavit cum Christo, unaque suscitavit, unaque collocavit in cælis in Christo Iesu.* ubi Cajetanus rectè observat quod Christo resuscitato, & elevato, omnia membra ejus sunt convivificata, & consedentia in cælis, non in seipsis, sed in Christo. Contarenius: *perpetuus est scopus Pauli, ut doceat nos esse inserti Christo: unde omnia quæ Christi sunt nobis attribuit.*

Bellarmin. 3. Rom. 5. *Quod dicitur reconciliatio vers. 11. abundantia gratia donationis, & iustitia vocatur vers. 17.*

Protest. Gratia superabundans, qua donatur nobis iustitia, non est qualitas nobis inhærens, sed misericordia Dei qua nos inimicos reconciliavit sibi per mortem Christi. vers. 10.

Bellarmin. 4. *Clarissime explicat Apostolus effectum reconciliationis, Col. 2. 22. ut exhibeamur sancti, & immaculati, & irreprehensibiles coram Deo.*

Protest. Eadem sunt effecta justificationis, non ipsa justificatio.

7. *Protest.* 2. Cor. 5. 21. Christus factus est peccatum pro nobis, ut nos fieremus iustitia Dei in ipso.

Bellarmin. 1. *Nobis imputatur iustitia Christi, quoad satisfactionem, quam pro nobis prestitit, sed non propterea nos iusti possumus haberi, si vere in nobis peccatorum macula & sordes inhæreant.*

Protest. 1. Si iustitia Christi nobis imputatur, tum certè nos iusti reputamur in illo. Iustitiam nemo imputat illi quem iustum non habet. 11. Si satisfactio Christi nobis imputatur, tum debita nostra pro quibus ille satisfecit, non imputantur, sed remittuntur, & nos ab eorum nexu liberamur coram creditore.

Bellarmin. 2. *Dicimur iustitia in Christo, iustitia illa qua est in ipso, non in nobis, quia sumus membra ejus: quod enim convenit capiti, convenit etiam membris, non ut sunt membra distincta à capite. sed ut faciunt unum. & sunt unum cum ipso capite.*

Protest. Hæc ipsa est sententia & fides nostra, quam Bellarm. impugnat, & tamen veram & rationi consentaneam esse fatetur, Thomas 3. q. 48. a. 1. plenius explicat

icat rationem hujus communionis quam habemus cum Christo ut capite: *Opera Christi ita se habent ad sua membra, ut habent opera alterius hominis in gratia constituti ad seipsum.*

Bellarmin. 3. *Iustitia nobis inhaerens dicitur iustitia Dei, quia natur nobis à Deo vel etiam quia est effectus & imago iustitiae ei.*

Protest. Obstat illa clausula *in ipso*, una cum proportione. *fecit eum peccatum.* Perpende prudens lector (ait Cajetanus) & primum iustitiam Dei in Christo; penes hoc quod ab ipso Christo dicitur satisfieri sibi pro nobis: passio siquidem innocentis pro peccatoribus, iustitia est satisfactoria, species est iustitiae commutativae pro injuria solventis poenam: hac est iustitia novi testamenti. Et Con-
tarenus: *Iustitia Dei in ipso; quoniam ejus iustitia facta est nostra, nobis donata, & nobis imputata.*

Bellarmin. 4. *Sicut Christus non imputative sed vere factus est victima pro peccato, ita nos in justificatione non imputative, sed vere participamus effectum & similitudinem divinae iustitiae, cum iustitiam inhaerentem accipimus.*

Protest. Christus quidem vere factus est victima pro peccato, sed ut sic esset, imputabantur ipsi nostra peccata. *Hostiae enim imputantur peccata eorum pro quibus offertur: ut Contarenus observat & Scriptura testatur Levit. 16. 1. 22.* Simili modo, nos verè efficiamur justi in Christo: sed ut hoc fiat, imputari nobis debet iustitia Christi.

8. *Protest.* Eph. 1. 6. *Gratia sua nos gratis sibi acceptos fecit in illo dilecto.*

Bellarmin. 1. *Verbum gratum ex proprio significat internè gratiosos, pulchros & formosos reddere.*

Protest. Repugnat huic interpretationi. I. Quod gratia de qua ibi agitur sit gloriosa & dives gratia Dei. II. Quod illius gratiae sit finis praedestinationis divinae. III. Quod modus quo gratia ista ad nos pervenire dicitur, non est sanctificatio spiritus, sed redemptio & remissio.

Bellarmin. 2. *Illud in dilecto, in Christo, nihil aliud significat, nisi nos omnia nostra bona debere Christo.*

Protest. Hoc quidem in genere verum est: sed quia Christo tanquam causae debemus bona, & Christus alio & alio modo est eorum causa, idcirco secundum naturam boni de quo agitur, specialem etiam significationem habet illa phrasis *in ipso*. Hic autem agitur de bono reconciliationis, aut redemptionis, & *vers. 7. sanguis Christi* dicitur pretium redemptionis: *in ipso* igitur idem valet, quod *in sanguine* aut satisfactione & iustitia ejus.

9. *Protest.* Act. 13. 38. 39. Annunciatur remissio peccatorum per Christum, & per eum omnis qui credit justificatur ab omnibus à quibus non potuerunt per legem Moysi justificari.

Bellarmin.

Bellarmin. 1. *Per Christum justificamur, ut per causam efficientem; per qualitatem infusam, ut per causam formalem.*

Protest. Remissio peccatorum, & justificatio à peccatis eodem sensu ponuntur in textu, nihil autem magis absonum, quam qualitatem infusam esse formalem causam remissionis, quæ non est res infusa nobis tanquam subjectis quibus inhæret, sed actus voluntatis Dei qui circa nos versatur tanquam objecta.

Bellarmin. 2. *Christus vel ejus justitia est causa efficiens nostra justitia; non potest igitur fieri ut sit causa formalis ejusdem.*

Protest. Christus ut applicans semetipsum nobis est efficiens causa nostræ justitiæ, & tamen ut applicatus est formalis. Pretium redemptionis prout datur pro captivis est efficiens causa redemptionis; sed prout est illis applicata, formalis ejus causa.

Bellarmin. 3. *Annunciatur remissio peccatorum iis omnibus, qui credunt in Christum ut oportet, id est, faciendo quicquid ille fieri jussit.*

Protest. Sed I. Non annunciatur remissio per illud facere, sed per Christum. & fidem in ipsum. II. Maxime alienum est a doctrina sana, ut observatio omnium mandatorum prærequiratur ad remissionem peccatorum, & communicationem gratiæ. III. Fides vera, quamvis infirma instar grani sinapis justificat, non igitur necessario exigitur, ut quisque credat (omni ex parte) ut oportet.

Bellarmin. 4. *Remissio peccatorum non est sola condonatio peccati, sed est ablutio & emundatio culpæ.*

Protest. Sensus communis docet remissionem proprie esse in remittente, & emundationem in emundato, ita ut unum non possit esse pars alterius.

10. *Protest.* Luc. 18. 14. Publicanus accipiens veniam peccatorum, quam petebat, dicitur justificatus.

Bellarmin. *Petit integram reconciliationem, & talem obtinuit.*

Protest. Hoc est integram remissionem & acceptationem.

Bellarmin. *Fuit exaltatus.*

Protest. In justificatione, tanquam in causa omnis gloriæ.

11. *Protest.* Iustitia qua justificatur homo coram Deo debet esse perfecta. Sed iustitia nobis inhærens non est talis. Ergo.

Bellarmin. 1. *Formaliter jussi sumus, non opere nostro, sed opere Dei, qui simul maculas peccatorum tergit, & habitum fidei, spei, & charitatis infundit. Dei autem opera sunt perfecta.*

Protest. Opus quidem quod Deus operatur, respectu De

ei operantis est perfectum, id est, *expers iniquitatis, iustum* tum, Deut. 32. 4. sed non omne opus Dei in sese, vel, ut ajet. in illum locum loquitur, quoad opus operati, est statim perfectum, nedum quoad participationem subiecti, sed recipit qualitatem aliquam in se ex operatione divina. Opus creationis non fuit prima die perfectum. Deus iam in spiritualibus primo incipit opus bonum, & postea perficit. Phil. 1. 6. Bellarm. ipse de Grat. & lib. arb. lib. 1. p. 13. dicit, *Deum per gratiam efficacem afflare initium bonæ voluntatis, quod est quasi semen, unde postea oritur fructus voluntatis perfecta.* & de Iustif. l. 1. c. 20. *Fides primum inchoat justificationem, deinde assumpta spe, & charitate perficit. Iustitia Dei ex fide perfecta inchoatur, & in fidem perfectam, hoc est, vivam terminatur.* Quum igitur tam puerili subterfugio, & contradictione turpi, gravissimum argumentum eludere hic Bellarm. coepte habuit, grave certè præjudicium suæ causæ attulit apud eos omnes qui iudicio valent.

Bellarm. 2. *Iustitia etiam actualis, quamvis aliquo modo sit imperfecta propter admixtionem venialium delictorum, & eget quotidiana remissione peccati, tamen non propterea desinit esse vera iustitia, & suo quodam modo perfecta.*

Protest. Evasio non minus misera quam quæ præcessit. Item I. Non quæritur de veritate, sed de gradu, dignitate, & perfectione iustitiæ inhærentis, an talis sit, ut possit iudicium & examen Dei sustinere. II. Iustitia quæ admixta habet delicta, non potest esse pura, nedum perfecta. III. Iustitia quæ eget quotidiana remissione, eget quotidiana justificatione: nullo igitur uno die potest justificare. IV. Iustitia quæ sustinere possit iudicium Dei, debet esse perfecta non suo quodam modo, sed modo Dei, & legis divinæ.

12. *Protest.* Injuria fit meritis & iustitiæ Christi, si er inhærentem iustitiam justificari dicamur.

Bellarm. 1. *Nihil detrahimus Christi meritis, cum ab illorum virtute, & efficacia, confiteamur iustitiam nostram pendere.*

Protest. Annon igitur detraheret Christi satisfactioni, si diceret suam propriam passionem satisfacere divinæ iustitiæ pro peccatorum suorum culpa & pœna æterna, si confiteretur eam à satisfactione Christi pendere?

Bellarmin. 2. *Adversarii multum detrahunt de Christi gloria, cum affirmant, cum non potuisse à Patre impetrare, ut peccata nostræ erò deleteret, nosque ad veram iustitiam reformaret.*

Protest. Isti adversarii sunt ficti. Nostra igitur non interest, si alia via, non minusquam ipse Bellarm. detrahant gloriæ Christi.

13. *Protest.* Occasio superbæ gloriationis (sicut & despera-

(sperationis) præbetur hominibus per istam doctrinam justificationis ex iustitia inhærente.

Bellarmin. 1. *Nulla talis est occasio: quia Catholici dicunt dono Dei homines habere iustitiam.*

Protest. Annon igitur superbus esset, qui diceret se dono Dei habere iustitiam inhærentem æqualem iustitiam Christi?

Bellarmin. 2. *Illi superbiunt, qui jaçant, se ipsam Christi iustitiam apprehendisse.*

Protest. Qui jaçant hoc revera superbiunt; sed qui accipiunt Christum, & hoc profitentur in gloriam Dei, & superbiunt, certè à Christo docentur superbire. Sed revera nihil magis consentaneum est humilitati Christianæ, quam niti iustitia Christi, & misericordia Dei. Recte Contarenus in tract. de Iustificatione. Experimento videmus viros sanctos, qui quanto magis in sanctitate proficiunt, tanto minus sibi placent; ac propterea tanto magis intelligunt se indigere Christo, & iustitia Christi sibi donata; ideoque se relinquunt, & soli Christo incurvabunt. Hoc non ob eam accidit causam, quod facti sanctiores minus videant quam prius, neque quoniam facti sunt animo demissiore & viliori; imo quanto magis in sanctitate proficiunt, tanto majori sunt animo, tanto sunt perspicaciores. Quamobrem facti perspicaciores magis intuentur sanctitatis & iustitiæ ipsis inhærentis tenuitatem, cum quæ perspiciunt multas maculas, quæ eorum oculos factos perspicaciores magis offendunt, ac propterea ipsa cognoscunt, non sibi nitendum esse sanctitate, charitate & gratia sibi inhærente; sed confugiendum sibi esse ad Christum, & ad gratiam Christi ipsis donatam, quæ petitur & incumbant.

Testimonium istud Contareni, una cum cæteris antea citatis (quod semel hic de cunctis operæ pretium est monere) non eam tantum auctoritatem habet apud Pontificios, quam accipit ab auctore, viro docto, gravi, & Cardine Rom. sed & illam omnem quam mutuari possit ab approbatione Doctorum regentium Theologica facultatis Parisiensis, qui testimonio & syngrapha sua bis publicè sunt attestati, hac omnia a se probari, & à Christiana veritate nihil discrepare, sicut apparet in principio operum Contareni, Parisiis editorum, anno 1572. hisce verbis. Nos subscripti Doctores regentes Theologica facultatis Parisiensis ingenuè, sanctèque testamur perlecta accuratè, & diligenter à nobis esse ea quæ sequuntur reverendissimi & illustrissimi Cardinalis Gasparis Contareni commentaria, opuscula, nimirum commentaria in Divi Pauli epistolas ad Romanos, Corinthios, Galatas, Ephesios, Philippenses, Collossenses, Thessalonicenses.

icenset, Timotheum, Titum, Hebraeos, nec non in epistolam Divi Iacobi. Item epistolam de justificatione; confutationem articulorum seu passionum Lutheri, commentarium in psalmum, Ad te levavi oculos meos. Tractatum de officio Episcopi. Epistolam de libero arbitrio quibus in omnibus nihil comperire licuit, quod sit Catholica Ecclesia, aut sacrosanctis patrum sanctionibus dissonum, quodque possit pium quemquam, & Christianum lectorem offendere, in cuius rei testimonium syngrapham nostram hic duximus apponendam. Kalend. Decembris, anno sacris restituta, millesimo, quingentesimo, septuagesimo secundo.

CAPVT II. De Certitudine iustitie.

T H E S I S I.

Bellarm. Certitudo est firmitas quadam, & immutabilitas veritatis. Est autem duplex, una objecti, quæ est immutabilitas rei; altera subiecti, quæ est firmitas assensus nostri ad rem. Prior certitudo oritur vel a necessitate ipsius rei, vel a determinatione facta, si non sit necessaria. Certitudo posterior oritur partim à medio quo nobis res aliqua suadetur, partim ab ingenii bonitate, & voluntatis affectu.

Protest. De istis non est quod magnoperè contendamus. Sed tamen annotare iuvat, I. Certitudinem propriè & essentialiter esse modum vel affectionem cognitionis, quæ est certitudo illa quam Bellarm. vocat subiecti; impropriè autem & participative tribui omni illi quod a vi cognoscitiva movetur infallibiliter: ut Thomas habet 2.2. q. 18. 4. Certitudinem subiecti, non tantum esse in assensu intellectus, sed etiam per participationem in affectibus voluntatis, gaudio, spe, &c. III. Absolutè necessaria, immutabilem quandam firmitatem habere in sese, quæ operatur notionem certitudinis. IV. Non omnem certitudinem subiecti oriri ex suasionem, aut ingenii bonitate, ac voluntatis affectu. Non conveniunt ista certitudini divinæ, neque illi quæ in hominibus beatis ex visione, ut in viatoribus aliquando ex inspiratione reperitur, non ne vulgari quidem certitudini intellectus communium principiorum.

2. Bellarm. Quadam est certitudo evidens, earum scilicet rerum quæ aliquo modo videntur: Cujus primum gradum obtinent prima rerum principia; secundum, conclusiones ex iis deductæ; tertium, ea quæ sensibus corporis percipiuntur, quæ dicitur certitudo experientia. Alia est certitudo obscura, earum scilicet rerum, quæ sola fide, vel opinione continentur. Cujus primum gradum habet fides divina, cui nulla ratio testis subesse falsum; secundum certitudo fidei humana, sive moralis; tertium certitudo conjecturalis, & opinionis, quæ securum hominum reddit, & anxietatem excludit, non tamen firmitatem omnem excludit.

B b b

Protest.

Protest. In priore certitudinis genere, male restringitur experientia ad sensus corporis. Nam anima etiam habet suam experientiam, & quasi sensum, scientiam habet qui sentit se scire. Gustant fideles quam bonus sit Dominus. In secundo I. Certitudo fidei in Scripturis vocatur lux, quamvis igitur non habeat evidentiam rei, aut rationis, quia tamen evidentiam habet revelationis, non debet simpliciter vocari obscura. II. Sicut in certitudine evidentiae, duos gradus fecit Bellarm. unum principiorum, & alterum conclusionum ex iis deductarum, sic etiam debuit in certitudine fidei, inter immediatè revelata, & conclusiones ex iis deductas, distinctionem similem observare. Conjecturalis nulla datu certitudo, propriè loquendo, sed per comparisonem tantum, conjecturae admodum probabiles vocantur certae. III. Quod formidinem non expellit, non potest hominem reddere cum fundamento, aut ratione iuste securum.

3. Bellarm. *Status quaestionis, si absque fallacia, & ambiguitate constituatur hic erit: Virum debeat, aut possit aliquis, sine specialis revelatione certus esse, certitudine fidei divina, cui nullo modo potest subesse falsum, sibi remissa esse peccata.*

Protest. Sine omni fallacia & ambiguitate non ponitur in hoc statu certitudo fidei divina; quia non distinguit Bellarm. inter gradus certitudinis hujus, respectu principiorum quae immediatè revelantur, & conclusiones ex illis evidenter deductas, neque inter certitudinem fidei in sese, & illam quae est ex fide, vel in apprehensione, vel in spe. Sed istis subintellectis, admittimus hunc statum quaestionis, & affirmativam partem tuebimur contra Pontificiorum negativam.

Argumenta Bellarmini.

4. Bellarm. Prov. 20. 8. *Quis potest dicere, mundum est cunctis meum, purus sum à peccato?*

Protest. Hoc proverbium rectè explicatur 1. Ioh. 1. 8. Si dixerimus nos peccatum non habere, nos ipsos fallimus, & veritas nobis non est. Ab ipso Salomone sic explicatur, 2. Reg. 8. 46. *Nemo est qui non peccet.*

5. Bellarm. Eccles. 2. 1. *Sunt iusti atque sapientes, & operum eorum in manu Dei, & tamen nescit homo utrum odio vel amore dignus sit, sed omnia in futurum servantur incerta.*

Protest. I. Ultima illa clausula omnia in futurum servantur incerta, in textu Hebraico non compareret. II. Quicquid his verbis conitnetur de scientia amoris, & odii, refertur illu

lud ad res externas. Manifestum est enim nec Pontifici
si negabunt, multos posse scire se dignos esse odio. sic
ell. paulo post: peccatores facile scire possunt, se odio esse dignos,
in amore.

Bellarmin. 1. Salomon non loquitur nisi de iustis.

Protest. 1. Bellarm. igitur sententia, non loquitur nisi
de hominibus tam sibi metipsis, quam toti mundo igno-
is. Cui igitur bono de talibus concionatur? II. Lo-
ui etiam Salomonem de hominibus iniustis apparet ex
verbis proximè sequentibus: *universa æquè eveniunt iusto
improbo, &c.* quibus ratio prioris assertionis contine-
ar.

Bellarmin. 2. Ratio Salomonis talis est: Si iusti certo possunt co-
noscere, utrum diligantur a Deo necne, maxime ut cognoscerent ex be-
neficiis Dei. At beneficia Dei communia sunt iustis & impiis, & uni-
versa æquè eveniunt iusto & impio. Ergo iusti non possunt certo cognos-
cere, utrum diligantur a Deo necne.

Protest. 1. Bis hic ineptus est Bellarm. & quod frivo-
m fingat rationem, cuius fundamentum est manifestè
illum maxime cognosci dilectionem Dei ex beneficiis externis, &
quod tam fatuam rationem sapientissimo affingat Salo-
moni. II. Si universa illa ex quibus maxime cognosci-
ar dilectio Dei æquè eveniunt iusto & impio, tum certè
e probabilem quidem ullam, nedum certam ullam con-
cluram, quæ securum hominem reddit, & anxietatem
ollit, habere potest iustus de dilectione Dei, quod tamen
ontificii non audent negare.

Bellarmin. 3. Quomodo igitur verum est quod sequitur proximis
verbis: omnia in futurum servantur incerta?

Protest. Non est hoc verum, neque sequitur apud Sa-
omonem, nisi in versione corrupta. Si verum hoc esset,
illum esset quod Bellarm. postea affirmat peccatores facile
scire possunt, se odio esse dignos non amore. Si peccatores hoc fa-
cile scire possunt, tum I. Omnia non sunt incerta apud
los. II. Si peccatores facile scire possunt se esse odio
ignos, tum qui non possunt facile scire se odio esse Deo,
certè iusti certo possunt vel inde concludere se non esse
peccatores, atque adeo sibi peccata esse remissa.

6. Bellarm. Iob 9. 12. 15. 21. & cap. 31. 14. Iob dubita-
tionem ostendit de iustitia sua.

Protest. Quin fuerit sibi perfectio iustitiæ internæ, Iob
non potuit dubitare, qui cap. 7. vers. 20. 21. confitetur
pro peccata & petit remissionem. Si de operibus quibus-
um suis dubitabat, an fructus fuerint resipiscentia di-
ni, nihil hoc mirum, neque quidquam facit ad quæstio-
nem. Si etiam de favore Dei in hora gravissimæ tenta-

B b b 2

tionis

tionis hæsitasset animus ejus, non inde sequitur, cum non potuisse, nec debuisse certum esse de remissione suorum peccatorum.

7. Bellarm. Psa. 19. 11. *Delicta quis intelligit, ab occulis mundam me Domine.*

Protest. Argumentum ex istis verbis tale debet esse. *Qui omnia delicta sua non intelligit, ille non potest, nec debet certus esse peccata sua esse remissa.* Si autem ista consequentia valet, sequitur, ne tum quidem Davidem certum fuisse de remissione suorum peccatorum, quando Nathan ipsi dixit *Iehova transfudit peccatum tuum.* 2. Sam. 12. 14. Non est enim credibile, cum illo momento omnia & singula sua delicta intellexisse.

8. Bellarm. 1. Cor. 4. 4. *Apostolus dicit se nihil sibi conscium esse, & tamen in hoc non esse justificatum.*

Protest. 1. Hæc non sunt verba hominis dubitantis, sed simpliciter negantis: sed non in hoc justificatus sum. Major igitur cum specie probaret hinc Bellarm. Paulum non fuisse justificatum, quam de eo dubitasse, aut fuisse incertum. 11. Bellarm. in statu quæstionis constituendum incertorum justorum numero exemit eos qui specialiter habent revelationem de remissione suorum peccatorum: certè si tales ulli unquam fuerint, non debet hoc negari de Paulo, Apostolo primario, qui raptus fuit in tertium cælum, & supereminentiam habuit revelationum. Bellarm. cap. 8. revelatum hoc affirmat nescio quibus Sanctis Antonio, Gallæ, Francisco. Æquum igitur fuit ut sanctum Paulum eodem afficeret honore, 2. Cor. 12. 3. Merito Apostoli est manifesta, illum scilicet optimè sibi conscius fuisse de fidelitate sua in Euangelio dispensando, tamen non id sibi arrogare, ut semetipsum pronunciet immunem ab omni defectu, in Domini judicio à quo laude sinceritatis & fidelitatis expectabat.

9. Bellarm. *Sine fide viva, & pœnitentia seria nemo justificatur. At nemo certus esse potest, præsertim certitudine fidei, se fidem & pœnitentiam seriam habere; in nulla enim Scriptura testimonium ejusmodi invenitur, de fide & pœnitentia nostra in particulari. Hac planè Theologica demonstratio est.*

Protest. Theologica ista demonstratio si firma esset, omnem usum tolleret Theologiæ. In nulla enim Scriptura legitur testimonium de Mahomete, aut de Alcorano ejus in particulari, quod debeant damnari, annon igitur possimus esse certi certitudine fidei abominationes istas esse detestandas? In nulla Scriptura invenitur hunc aut illum Ethnicum aut Mahometanum sine conversione fide non posse salvari; an idcirco certa fides non potest haberi?

haberi tali alicui in particulari necessariam esse fidem un-
alvetur? In nulla Scriptura invenitur imo neque i
Concilio ullo, aut etiam Papæ sententia, illum codicem
in particulari quo usus est Bellarm. cum Scripturam ci-
abat, continere verbum Dei; an igitur incertus fuit Bel-
larm. de iis quæ allegavit, utrum sint verbum Dei necne?
Bellarm. non debuit ignorare, particularia istiusmodi
sensu, observatione & experientia nobis evidenter con-
tare, & in fide etiam accedere obfignationem Spiritus
sancti; conclusionem autem quæ rectè deducitur ex præ-
missis quarum una est de fide, & altera evidentiam habet
certam, certitudine fidei esse certam.

10. Bellarm. *Scriptura* Dan. 4. 24. Ioel 2. 12. Ion 3. 9.
Act. 8. 22. *indicat incertum esse, an qui agit pœnitentiam consequatur remissionem. Quis scit. Forsan, si forte.*

Protest. Non indicatur incertitudo remissionis coram
Deo, & inconscientiis verè pœnitentium, sed gravitas
peccatorum remittendorum, una cum possibilitate re-
missionis, quamvis esset difficilis. Apud Prophetas etiam
incertitudo quædam indicari potest aversionis publicæ
alicujus calamitatis. Si indicarent istæ phrasæ incerti-
tudinem remissionis à vere pœnitentibus consequendæ,
tubias facerent omnes promissiones Dei.

Bellarm. *Respicunt incertitudinem nostra dispositionis.*

Protest. In talibus qua is Simon magnus fuit, potest
hoc concedi. Sed illi qui fidem vivam & veram pœni-
tentiam habent, aliam habent dispositionem. Palam est,
singularem aliquam rationem hæsisse in persona illius
magi, qua factum est ut illo modo proponeretur ipsi pro-
missio gratiæ, quo nemini alteri proponitur in toto novo
Testamento, & absurde admodum Bellarm. ab eo quod
illi singulariter dictum est, ad omnes fideles argumen-
ari. Dionysius tamen Carthusianus duplicem aliam in-
terpretationem tradit: *Petrus ait si forte, ad innuendum quod
rarissimum fuit peccatum. vel (ut aliqui dicunt) quia in Spiritu vi-
tie Simonem pœnitentiam non acturum.*

11. Bellarm. *Scriptura sape admonet, ut non simus nimium se-
curi, quasi certissimi de justitia jam adepti.* Pr. 28. 14. 2. Cor.
10. 18. Phil. 2. 12. Pet. 1. 17. 2. Pet. 1. 10.

Prot. Monet quidē Scriptura ne simus nimium securi sed
nimiam securitatē non ponit in eo quod certo apprehen-
damus gratiam Dei & remissionē peccatorum in Christo.

Bellarm. 1. *Si quis certitudine fidei sciret se justum esse, posset
tunc se commendare, contra Apostolum, 2. Cor. 10. 18.*

Protest. Qui scit se justum esse in Christo, non in sese,
ex mera gratia, nihil potest eo nomine commendare præ-

ter gratiam Dei in Christo. Commendatio enim debetur causæ, non objecto.

Bellarmin. 2. *Si per bona opera certitudo vocationis quærenda est, ceritudo etiam justificationis. Sed verum prius 2. Pet. 1. 10. Ergo.*

Protest. Concedimus totum.

Bellarmin. 3. *Si certitudo justificationis ex bonis operibus pendet non igitur certus est homo de justificatione, mox atque justificatus est.*

Protest. Neque nos dicimus omnes mox esse certos neque illos qui certi sunt, ita esse certos, ut non possint esse certiores; neque denique simpliciter & omnino pendere dicimus fidelium certitudinem ex operibus bonis.

Bellarmin. 4. *Non igitur ex sola fide pendet certitudo justificationis.*

Protest. Non ex sola fide tanquam signo, & argumento confirmante sed ex sola fide, tanquam ex causa apprehendente.

Bellarmin. 5. *Non igitur certa est justificatio nostra, certitudo fidei, qua infallibilis est, sed certitudine operum, qua conjecturalis atque imperfecta certitudo est.*

Protest. Præmissis illis eversis, conclusio ista jacet. Fides ipsa operibus corroboratur, manet tamen fides, non coniectura: sic etiam certitudo fidei non desinit esse fidei, & infallibilis, quia aliis mediis confirmatur. Scientiæ certitudo perficitur aliquo modo experientia: non tamen idcirco desinit esse scientiæ certitudo.

12. Bellarmin. *Non potest aliquid certum esse certitudine fidei, nisi aut immediate contineatur in verbo Dei, aut ex verbo Dei per evidentem consequentiam deducatur. At in verbo Dei, non continetur immediate particularis ista propositio: Talis vel talis homo vere justificatus est. Neque potest ex verbo Dei per evidentem consequentiam id colligi. Ergo.*

Protest. Potest ex verbo Dei per evidentem consequentiam colligi.

Bellarmin. 1. *Ratiocinatio qua quis certitudinem fidei de sua iustitia ex verbo Dei concluderet, hac esse debet: Verbum Dei testatur omnes vere conversos ad Deum, & pœnitentiam serio agentes, peccatorum indulgentiam & gratiam obtinere. Mihi autem evidens est mea vera conversio & pœnitentia. Mihi igitur certum est certitudinem fidei, me indulgentiam & gratiam accepisse. Sed hujus argumti assumptio, non solum falsa, sed etiam impossibilis est, nisi adsit revelatio.*

Protest. Non satis bona fide proponitur ista ratiocinatio, quia nullam facit mentionem, quod Verbum Dei testetur, omnem qui credit gratiam vel remissionem peccatorum accipere; cum Scriptura passim hoc fidei ascribit, &

nos

os etiam novit fidei tribuere primas. Sed tamen quatenus fides comprehendatur in conversione, admittimus hanc ipsam ratiocinandi formulam; & assumptionem non solum possibilem esse, & veram affirmamus, sine speciali revelatione, sed etiam in officio omnium fidelium esse positum, ut eam certam & firmam libi reddant.

Bellarmin. 2. *Pravum est cor hominis, & inscrutabile, quis cognoscet illud? Hieremiæ 17.9.*

Protest. Aliis quidem hominibus non patet aditus ad interiorum cognoscendum; sed *spiritus hominis qui est in intus novit ea quæ sunt hominis*, 1. Cor. 2. 11. Nemo Pontificatus nisi insanus, negabit, quin aliquid noverit sui cordis, & plura possit si justam attentionem adhiberet. Dixit antea Bellarm. peccatorem facile scire se esse peccatorem. Inscrutabilitas igitur cordis nihil impedit, quominus fidelis fidem suam cognoscat.

Bellarmin. 3. *Videmus re ipsa multos falli, qui se putant habere quod non habent.*

Protest. 1. Si hæc ratio quidquam valeret, tolleret omnem certitudinem scientiæ, ac sensus, & sectam Pyrrhoniam Scepticam nihil scientium revocaret ab orco. Videmus enim re ipsa multos falli, qui se putant scire quod non sciunt, & videre quod non vident.

Bellarmin. 4. *Quis est qui certus sit, se non laborare ignorantia aliqua crassa?*

Protest. Respondet Bannes in 2. 2. q. 6. a. 2. in fine: *Error culpabilis non destruit fidem, si non habeat pertinaciam, quam fidelis est certus se non habere.*

Bellarmin. 5. *Nulla sunt claviora signa vera conversionis & gratiæ jam adeptæ, quam opera charitatis, & præsertim si quis animam pro Deo ponat: at hoc ipsum potest esse signum fallax.*

Protest. 1. Medina in 1. 2. q. 1. 12. a. 5. & Bannes in 2. 2. q. 6. a. 2. disertis verbis negant, quod Bellarm. hic pro confesso ponit, potissimum argumentum fidei esse oppetere mortem pro ea; sed potius, credere omnia quæ Ecclesia Romana proponit, ita quod paratus sit, potius negare intellectum omnem sensus experientiam, & omnem aliam scientiam potius quam Ecclesiæ dogmata. Et si pro Ecclesia Romana. Verbum Dei (ut Christianos secuit) posuissent, eorum sententia verior esset quam quod Bellarm. assumit. II. Dantur alia signa gratiæ magis conjuncta. Profecto (ait Alex. Alen. p. 3. q. 61. m. 7. 3.) quis per experimentum, sive scientia experimentalis potest cognoscere se gratiam habere. Experimenta autem hæc sunt; lumen, pax, lætitia. Quando enim ista tria sunt in anima sancta, verè certum experimentum est, quod anima habeat gratiam. Item, gustus bene dispositus

non potest nescire dulcedinem sibi conjunctam : ergo anima bene disposita non potest non sentire divinam dulcedinem sibi conjunctam. sed sensus divinæ dulcedinis est per gratiam : ergo anima bene disposita non potest ignorare quin habeat gratiam. Istis nos addimus tantam præcipuam certitudinis causam, testimonium Spiritus Sancti, Rom. 8.16. III. Hæc argumenta non sunt fallacia, ubi vere adsunt. Sic Alex. Al. ibidem : *Pro hoc differt anima sancta ab anima hæretica : quia anima sancta habet ista vere, quando habet gratiam, sed anima hæretica non. Tantum differt jucunditas anima fidelis à jucunditate anima infidelis, quantum distat jucunditas phantasia, vel somniantis, a jucunditate vigilantis.*

13. Bellarm. *Nemo tenetur certo credere certitudine fidei sibi remissa esse peccata. Nam ejusmodi articulus in nullo Symbolo fidei continetur.*

Protest. I. Vnusquisque fidelis tenetur illud credere certitudine fidei, quod Deus fidelibus promisit. Sed Deus fidelibus promisit quod remittentur ipsis peccata. Act. 10.43. Ergo unusquisque fidelis tenetur credere certitudine fidei sibi remissa esse peccata. II, Multa tenemur credere, quæ in nullo Symbolo exprimuntur præterquam in Scriptura. 3. Continetur in Symbolo Apostolico : *credo remissionem peccatorum.*

Bellarmin. 1. *Significat, in Ecclesia dari Baptismum in remissionem peccatorum.*

Protest. Hoc quidem significat, & per consequens omnes vere fideles gratia baptizatos habere peccatorum suorum remissionem; & præterea illum qui vere profitetur illam fidem, esse fidelem; ex quibus necessario sequitur, illum qui vere profitetur illam fidem, credere teneri, sibi remissa esse peccata.

Bellarmin. 2. *Si ejusmodi articulum fidei haberemus, sequeretur, omnem hominem qui peccat mortaliter, continuo fieri hæreticum. Non potest enim qui voluntarie peccat, credere se justum esse, nisi falsum dedita opera credere velit.*

Protest. I. Medina in 1.2. q.112. a.5. non veretur aliquo modo concedere, quod Bellarmino videtur tam absurdum. *Fidelis tenetur credere, quod habet fidem divinam; qui si de hac re dubitat, hæreticus est. Hac (inquit ille) est nostra sententia. Nos tamen negamus consequentiam : idque varia ratione. Nam I. Non omnis qui non credit quod est credendum, est hæreticus. II. Non quodlibet peccatum sua natura mortale, facit ut peccator non possit credere peccata esse sibi remissa. Vidit hoc Bellarminus, & idcirco muta-*

nutavit terminum, & negat talem credere posse se *ju-*
lum esse, iustitia scil. inhærente. III. Si peccatum actu
 mortiferum intelligatur, tum dicimus talem peccatorem
 non teneri eo tempore credere peccata sibi esse remissa.
 neque eo quod non credat errare in fide, sed si id crederet
 erraturum.

14. Bellarm. *Non expedit, ut homines haberent ordinarie cer-*
titudinem de propria gratia. Nam possit superbiam generare.

Protest. Quod dicitur de virtute, id melius dicitur de
 hac certitudine, si sit genuina, talis est ejus natura, ut ne-
 mo illa malè utatur, quamvis falsa ejus specie nimis mul-
 ti abutantur.

15. Bellarm. *Sancto Antonio, Sancta Galla, & S. Francisco*
fuit hoc revelatum, ipsis remissa fuisse peccata. Quorsum autem hoc, si
fidelibus omnibus esset notitia ista communis?

Protest. Fabulæ istæ eadem facillitate rejiciuntur, qua
 narrantur. Nihil tamen impedit quin quod omnes fideles
 debent, ac possunt scire, id paucis quibusdam extra ordi-
 nem reveletur; sicut Paulo revelatum fuit, quod per-
 sequeretur Christum, quamvis omnes qui Ecclesiam per-
 sequebantur, debuerint, & potuerint illud scire.

16. Bellarm. *Quidam perfectissimi propter hoc incertum non*
mediocriter trepidarunt.

Protest. Quasi nos in dubium vocaremus, quin optimi
 Christiani patiantur aliquando tentationes graves, & de-
 sertiones tremendas!

17. Bellarm. *Cum omnes ferè hujus' temporis hæretici hanc*
certitudinem jactent; tamen ipsorum sententia falluntur plurimi,
nostra autem omnes.

Protest. Præclara hac ratione probare posset Atheus ali-
 quis, nullam omnino certitudinem esse religionis veræ.

Argumenta nostra.

18. *Protest.* Ioh. 14. 17. Vos cognoscitis eum, quia apud
 vos manet, & in vobis erit. & 20. In illa die cognosce-
 tis, quia ego sum in Patre, & vos in me, & ego in vobis.

Bellarm. I. *Ex priore loco solum colligitur, eos, qui per fidem*
Spiritum sanctum noscunt, non sine ejus gratia & auxilio noscere.

Protest. Immo vero colligitur aperte, discipulos Chri-
 sti noscere Spiritum sanctum ejus gratia, auxilio, & in-
 habitatione. Alias enim nihil affirmaretur de fidelibus
 magis quam de mundo; neque ulla ratio in istis verbis
 contineretur promissionis factæ discipulis Christi, quæ
 tamen ita clara sunt ut non nisi impudentia summa pos-
 sint negari. *Notitia (ait Cajet.) ab experientia in seipsis signifi-*

B b b 5

catur.

catur: dat enim Deus etiam hoc, ut sciamus quæ a Deo nobis datæ sunt, I. Cor. 2. Insinuat, proprium hoc esse electorum, ut cognoscant in seipsis Spiritum sanctum.

Bellarmin. 2. In altero testimonio loquitur Dominus de cognitione beata, quæ post hanc vitam erit.

Protest. Bene respondet Toletus: magna quidem hæc est consolationis causa: tamen nunc presenti discipulorum mœstitia de ejus discessu adhibebat medicamenta proxima; nec ad illum ultimum diem visionem rejiciebat, quam etiam multo ante exhibiturus erat. Quamvis enim modicum sit tempus totum aternitati collatum, tamen illorum doleri & tristitia comparatum, maxima erat dilatio, non modica dicenda.

Bellarmin. 3. Si quis contendat in hac etiam vita compleri, quod Dominus ait; in promptu erit responsio, cognoscere nos esse in Filio, & Filium in nobis, non esse cognoscere nos esse justos, sed Christum esse caput totius Ecclesiæ: sic enim Christus est in nobis, id est, in Ecclesiâ.

Protest. Tales responsiones sunt semper in promptu Sophistis. Sed quæ consolatio esset cuiquam, cognoscere Christum esse in Ecclesiâ, nihil simul cognoscat, se esse membrum vivum ejusdem Ecclesiæ, ita ut Christus etiam sit in se? Iohannes ep. 1. c. 3. v. 24. sic interpretatur illa verba: per hoc novimus eum habitare in nobis, nempe ex Spiritu quem nobis dedit. An Spiritus qui habitat in Ecclesiâ, & non in nobis, dat nobis notitiam istam? Nimis contempsit lectores Bellarmin. cum putabat ipsos posse tam, crasso schemate falli.

19. Protest. Rom. 8. 15. 16. Accepistis Spiritum adoptionis, per quem clamamus Abba Pater, testatur cum spiritu nostro, quod simus filii Dei.

Bellarmin. 1. Spiritus sanctus testatur hoc per experimentum cuiusdam suavitatis, & pacis internæ, quæ non gignit certitudinem, nisi conjecturalem.

Protest. I. Conjecturam non faciunt fideles, cum clamant abba pater. Geminatur nomen patris (ait Cajet.) ad significandum firmitatem, ac certitudinem fiducia. II. Testimonium Dei meretur fidem certissimam, eamque parit ubi recipitur, non opinionem conjecturalem. Ex hoc testimonio (addit Cajet.) clarè videmus credendum nobis esse, quod sumus filii Dei.

Bellarmin. 2. Testimonium Spiritus nihil est aliud, nisi ipsa oratio, qua dicimus Abba Pater. Sed quod Spiritus sanctus sit qui nos movet, cum hoc dicimus non constat nobis ex fide divina, sed solum ex conjecturis, quæ fallaces esse possunt.

Protest. I. Testimonium Spiritus manifeste distinguitur ab oratione illa. Prius enim certiores fieri debemus nos

os esse filios Dei, antequam Deum cum fiducia possimus invocare ut patrem. **II.** Constat nobis fide divina, Spiritum sanctum movere eos qui orant ut oportet. Rom. 26. **III.** Præsentia & testimonium Spiritus est illud obsignans, & arrha confirmans, Eph. 1. 13. 14. Cor. 1. 22. Non pendet igitur ex fallacibus conjecturis.

20. *Protest.* Rom. 8. 36. Certus sum nullam rem posse os separare a dilectione Dei in Iesu Christo.

Bellarmin. *Non intelligit certitudinem fidei divinæ, sed quandam persuasionem & confidentiam ad quam gignendam satis est certitudo conjecturalis. Id perspicuum est ex verbo Græco πεισισμῶν.*

Protest. Contrarium est perspicuum. **I.** Ex interrogatione antecedente, quæ vim habet firmissimæ & efficacissimæ asseverationis: *Quis nos separabit?* **II.** Ex enumeratione omnium ferè malorum, quæ fecit ad immolationem fiduciæ demonstrandam, amplitudine & efficacia sermonis. **III.** Ex gloriatione illa, *vers. 37. in his tribus & sic viximus amplius quam victores sumus.* **IV.** Ex verbo Græci, ubi applicatur ad spiritualem fiduciam notandam, quam fideles habent de iis quæ pertinent ad vitam propriam salutem, Rom. 4. 14. 2. Tim. 1. 14. &c. Bellarminus ipse lib. 5. c. 7. ut magnis nominibus defenderet, fiduciam aliquam collocari posse in bonis meritis, quæ verè talia esse compertum sit, exempla profert Nehemæ, Davidis, Ezechie, Hester, & ipsius Apostoli Pauli i vero Paulus cum reliquis compertum habuerunt operi fuisse verè bona, atque etiam meritoria, tum certe compertum habuerunt se fuisse gratia Dei justificatos, quod hoc in loco non puduit Bellar. tam de Paulo, quam de Iohanne, & cæteris negare. Sed vel sententiam unam scenam mutavit, vel certitudinem gratiæ eatenustantum concedendam esse putavit, quatenus facere possit ad fiduciam in meritis collocandam, non ad infallibilem commissionum Dei applicationem.

21. *Protest.* 1. Cor. 2. 12. Accepimus Spiritum qui ex eo est, ut sciamus quæ donata sunt nobis.

Bellarmin. *Non loquitur Apostolus de notitia beneficiorum Dei in particulari ad hunc aut illum pertinent, sed de notitia beneficiorum quæ Deus præparavit electis suis. Quam notitiam habemus per Spiritum Dei, qui in Scripturis ea revelavit.*

Protest. **I.** Non loquitur Apostolus de Spiritu in Scripturis, sed de Spiritu in nobis, de unctione quam accepimus. Ioh. 2. 27. de Spiritu per quem diffunditur charitas Dei cordibus nostris Rom. 5. 5. **II.** Beneficia quæ Deus præparavit electis, pertinent in particulari ad hunc aut

illum electum. Oppositionem igitur fingit Bellarm. inter ea quæ non sunt diversa. Thomas fatetur, posse intelligi, Spiritum Dei donatum sanctis, ut dona spiritualia cognoscant, quæ non habentes eundem Spiritum ignorant: secundum illud Apoc. 2. vincenti dabo manna absconditum, quod nemo scit, nisi qui accipit. Cajetanus clarius: *Apostoli certam habebant notitiam, quod fides, spes, caritas, & alia dona gratis data erant eis à Deo.*

22. *Protest.* 1. Corin. 11. 28. Probet se unusquisque, &c.

Bellarm. *Hac probatio non exigit certitudinem fidei, sed qualem possumus ex ipsa nostra conscientia examinatione consequi.*

Protest. Hæc probatio requirit, ut quisque discutiendo suam conscientiam secundum regulam fidei semetipsum Deo probatum inveniat, ex sententia Dei, ut digne comedat corpus Domini. Talis autem certitudo est ex fide, ad fidem.

23. *Protest.* 2. Cor. 1. 12. Gloratio nostra hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod cum simplicitate, & synceritate Dei, &c.

Bellarm. 1. *Testimonium conscientia non adfert infallibilem certitudinem.*

Protest. Non quidem omne testimonium; sed tale testimonium talis conscientiæ, quæ potuit Apostolo adferre gloriationem.

Bellarm. 2. *Gloriamur etiam de eis rebus quas nos habere confidimus, vel habituros esse speramus, quamvis non sine timore.*

Protest. Si per timorem intelligatur dubitatio, falsum hoc est. Gloratio enim spiritualis est fructus fidei diviniæ, Rom. 5. 2.

24. *Protest.* 2. Cor. 13. 5. Vosmetipsos tentate, an sitis in fide.

Bellarm. *Loquitur Apostolus de presentia Christi apud Corin. non secundum gratiam gratum facientem, sed secundum potentiam, providentiam, & miracula qua apud illos faciebat.*

Protest. Bellarminus præterit, quasi non videns, prima illa verba, quibus argumentum nostrum nititur, & ejus interpretatio refutatur: *Vos ipsos tentate an sitis in fide, vos ipsos explorare, annon agnoscitis vosmetipsos? Monet ut examinent se de sua fide, ut Thomas ipse observat.*

Bellarm. 1. *Apostolus noluit affirmare omnes illos eo tempore justos fuisse.*

Protest. Voluit omnes examinare semetipsos, an essent just.

Bellarm. 2. *In præcedentibus loquitur Apostolus de potentia Christi.*

Protest.

Protest. Præsentia Christi per gratiam & fidem, cum illa potentia optimè consentit, 1. Cor. 10. 5. Phrasis illa *se in fide*, non potest aliud significare, quam esse in statu gratiæ, neque *tentare & explorare seipsos* dicuntur, qui considerant externa facta tantum. Thomas igitur in hunc locum, cogitur concedere, nos per certitudinem cognoscere Christum esse in nobis: sed ineptissime addit, *secundum intellectum. non secundum effectum*: quasi Apostolus excitaret Christianos ad examen intellectus tantum; aut Christus habitaret in intellectu fidelium, & non in corde. Et Thomæ magister *Alex. Al. p. 3. q. 61.* paulo ante finem, hoc testimonio convictus, fatetur, *gratiam posse cognosci*, sed ridiculè admodum distinguit inter *rem & rationem gratia cognita.*

25. *Protest.* Eph. 3. 12. Per quem habemus fiduciam, vel audaciam, *παρρησίαν* & accessum in confidentia per fidem ejus.

Bellarmin. Certitudo gignit audaciam: sed ea certitudo non est de iustitia nostra, sed de veritate mysteriorum fidei.

Protest. Apostolus diserte dicit, hanc certitudinem esse per fidem Christi. Hanc autem fidem imputari ad iustitiam idem Apostolus ubique docet.

26. *Protest.* Iohannes ep. 1. cap. 3. & 4. & 5. Fideles dicuntur cognoscere, scire, & testimonium habere in se, de gratia Dei.

Bellarmin. 1. Illa voces, *scimus*, & *cognoscimus*, non necessario includunt certitudinem fidei divinam, dicimur enim cognoscere ea, quæ ex signis & conjecturis colligimus.

Protest. 1. Certitudinem fidei includunt cap. 3. v. 5. *scitis illum patefactum esse, ut peccata nostra tolleret.* vers. 16. *Novimus charitatem Dei,* & cap. 4. v. 16. sic explicat ipse Iohannes: *cognovimus & credimus.* II. Idem Iohannes cap. 5. v. 13. hæc duo ita conjungit: *ut sciatis vos vitam æternam habere, & ut credatis in nomen filii Dei*, ut aperte testetur scientiam quam fideles habent de sua salute, includere certitudinem fidei.

Bellarmin. 1. Sententia illa sunt generales, non particulares: significant enim eos translatos esse de morte ad vitam, qui diligunt fratres, &c.

Protest. Hoc quidem significant, tanquam propositionem, sub qua etiam diserte assumunt: nos diligimus fratres, &c. unde conclusionem inferunt: ergo nos translati sumus à morte ad vitam. Iohannes loquitur de semetipso cum sui similibus, qui habent testimonium in semetipsum.

Bellarmin. 3. Iohannes bona spe confidebat, se unum ex illis esse qui diligunt fratres.

Protest. Hoc unum satis ostendit quam perditā sit hæc Pontificiorum causa, quam ut tueantur, sanctissimos Apostolos, post abundantiam Spiritus & omnis gratiæ in ipsos effusam, negant potuisse cum certitudine respondere quæstioni illi, quam Christus proposuit Petro adhuc tironi: *Simon Iona diligis me?* cui tamen Petrus jam tum (proculdubio verè) respondebat: *certò Domine, tu nosti, quod amem te.* Puduit Cajetanum tam abjecte de Apostolis, aut aliis primis Christianis pronunciare. Acceperat (ait ille in Rom. 5.) Paulus, sicut & alii Apostoli, & iustificati perseverantes in principio Ecclesiæ, Spiritum sanctum cum tanta donorum supernaturalium affluentia, ut expeterentur in seipsis dilectionem Dei effusam in propriis cordibus.

Bellarmin. 4. Ioh. 5. 10. *non loquitur de testimonio nostræ justificationis, sed de testimonio divinitatis Christi.*

Protest. Respondet ipsemet Iohannes vers. 11. *Est autem hoc testimonium, quod vitam æternam dedit nobis Deus, &c.*

27. *Protest.* 2. Pet. 1. Satagite, ut certam vestram vocationem & electionem faciatis.

Bellarmin. 1. *Lutherani certitudinem suam priorem operibus esse volunt, non posteriorem.*

Protest. Et priorem & posteriorem eam volumus cum Scriptura.

Bellarmin. 2. *Certitudo quæ ex operibus nascitur, non potest esse certitudo fidei.*

Protest. De illa, quæ tantum ex operibus nascitur verum hoc est: sed non de illa, quæ & ex operibus nascitur, vel confirmatur.

Bellarmin. 3. *Apostolus non tam loquitur de certitudine ex parte subjecti, quam ex parte objecti.*

Protest. Satis est nobis, si de utraque loquatur. Loqui autem Apostolum de certitudine subjecti apparet ex sequenti testimonio: *hac si feceritis, nunquam impingetis, &c.* Neque revera possumus certam reddere vocationem nostram in sese, nisi nobis eam certam reddamus: quia in vocatione significatur nobis bona Dei voluntas de nostra salute.

28. *Protest.* Sanctissimi viri qui in Scriptura laudantur, Abraham, David, Paulus, & alii similes de gratia Dei certi fuerunt per fidem.

Bellarmin. 1. *Fortasse peculiari revelatione certi fieri meruerunt de gratia, quam apud Dominum invenerunt.*

Protest. I. Per istiusmodi fortasse omnia argumenta in qualibet causa possint eludi. II. Si ex peculiari revelatione certi fuissent de gratia, tum (ex Pontificiorum sen-

sententia) illa certitudo non fuisset certitudo fidei. Sic enim Bannes in 2.2. q.1. a1. dub.3. *Revelata particularibus personis, quamvis sint supernaturalia, non pertinent ad assensum fidei catholica, aut virtutis Theologica; sed illa tantum qua nota sunt Ecclesie & ab illa proponuntur. At vero de Abrahamo, & Davide palam est, quod de gratia Dei certi fuerunt per fidem.* III. Bellarm. in ulla certitudine, vel fidei, vel rationis, hanc revelationem obtendit, imo sibimetipsi contradicens. Nam antea ap.9. negavit vel Paulum, vel Iohannem, Apostolos sanctissimos certitudinem aliam de gratia Dei habuisse, quam conjecturalem. De Davide autem & Prophetis, Medina in 1.2. q.112. a.5. rectè observat quod essent consecuti remissionem peccatorum, sæpe sæpius conflunt, & sperant, ut legitur passim in Scripturis divinis, sed hoc non semper est referendum ad divinam revelationem.

Bellarmino. 2. *Scriptura dum Sanctos commendat, & eorum justitiam & virtutes laudat, nos certos reddit, quibus id utilissimum erat, citius quam illos.*

Protest. I. Non dicimus Scripturam omnem quæ Sanctos commendat illos jam antea defunctos de gratia Dei eddere certos Sophisticè igitur negat Bellarm. quod affirmat, ne nihil omnino respondisse videatur. II. Cum Scriptura certos nos reddat de certitudine quam Sancti habuerunt, hoc facit, ut nos per ejusdem fidei vestigia credamus, Rom.4.12.

20. Protest. Certitudo gratiæ & salutis nititur veritate promissionum Dei.

Bellarmino. 1. *Promissiones sunt generales.*

Protest. Ex propositione generali, assumptione rectè posita, deducitur conclusio specialis & propria.

Bellarmino. 2. *Possunt quidem ista promissiones applicari singulis particulari, sed tunc sunt conditionata, non absoluta.*

Protest. Fides est conditio, posita igitur fide, promissio particulariter applicata cessat esse conditionata, & fit absoluta.

20. Protest. Scriptura tribuit fidei πληροφειαν plenissimam certitudinem, Rom.4. Heb.10. & 11. Iac.1. sicut & spei, Heb.6.

Bellarmino. 1. *Remissio peccatorum sive justificatio uniuscujusque non pertinet ad fidem propriè dictam.*

Protest. Horum verborum sonus ipse adeo adversatur apostolicæ phrasi, ut mirum sit eorum asperitatem horridam non aliqua ratione fuisse à Bellarmino mitigatam. Quia vero hac de re antea disputatum fuit, idcirco in præsentia satis est notare, Pontificios ad fidem propriè dictam

dictam referre conclusiones hasce: hunc aut illum vanissimum Papam non posse errare; Concilium Tridentinum non posse errare propterea quod generales istæ propositiones apud illos sunt de fide: legitimus Petri successor non potest errare. Concilium legitimum à Papa approbatum non potest errare; cum tamen neque propositiones istæ sint in Scriptura, neque assumptiones (hunc esse legitimum successorem Petri, hoc Concilium esse legitimè congregatum) possint esse evidentes. Quam iniqui sunt igitur in gratiam Dei, qui cum propositio ista sit in Scriptura: Quicumque credit justificatur; & assumptio (ego credo) non minus sit evidens multis, quam quod sint & vivant conclusionem tamen (ego sum justificans) negant ad fidem pertinere?

Bellarmin. 2. *Spes non solum non exigit, sed nec ferre potest, ex parte intellectus certitudinem absolutam. Nam quod certo scimus nos habituros, non propriè speramus, sed simpliciter expectamus.*

Protest. Vanitas hujus rationis apud Ethnicos valeret aliquid, quibus spes est incerti boni nomen; sed apud Christianos in Scriptura versatos nullum locum habet. In Scripturis enim veteris Testam. spes & expectatio ne vocibus quidem distinguuntur; & in novo testamento re ipsa confunduntur. Rom. 8. 23. 24. *Adoptionem expectantes, nam spe servati sumus. Si quod non cernimus speramus, per tolerantiam expectamus, Phil. 1. 20. Secundum intentam expectationem & spem meam.* Definitio spei apud Lombard. 3. 26. & Thomam ipsum 2. 2. q. 18. a. 4. est hujusmodi: *Spes est certa expectatio futura beatitudinis.* De Christo non negant Pontificii, quin habuerit absolutam certitudinem intellectus de gloria corporis futura dum fuit in terris; & tamen idem Thomas 3. q. 7. a. 4. non dubitat affirmare, *Christum habuisse spem respectu immortalitatis & gloria corporis, quam nondumerat adeptus.*

31. *Protest.* Valde absurda est illa doctrina, quæ perpetuam dubitationem, hæsitacionem, & fluctuationem docet.

Bellarmin. 1. *Nullus est Catholicus scriptor, qui doceat oportere homines perpetuo dubitare, & hæsitare de sua cum Deo reconciliatione.*

Protest. I. Satis absurditatis est in eo, quod doceant Pontificii, perpetuo dubitandum esse de perseverantia, & electione. II. Bellarm. ipse cap. 4. docet, *omnia in futurum servari incerta, de odio, & amore Dei.* de incertis autem dubitare debemus. III. Idem Bellarm. cap. 5. Iobum proponit pro exemplo, regula, & statera fidelium in cognitione suæ justificationis; & de Iobo tamen affirmat, *eum*

um dubitationem ostendisse. & cap. 6. incertitudinem remissionis peccatorum indicari docet illis phrasibus: *forſan ſi forte, quis ſcit*, quæ dubitationem incertiſſimam præ ſe ferunt. & cap. 8. Nulla eſſe ſigna gratiæ contendit, niſi communia, & fallacia: qualia certè dubitationem non tolerant.

Bellarmin. 2. *Sententia hac non tollit quidem omnem formidinem, tamen tollit omnem anxietatem & haſitationem. & ipſam etiam dubitationem, ſi dubius dicatur, qui non audent alteri parti aſſentiri.*

Proteſt. Dubius eſt de gratia, qui non poteſt ex conſcientia gratiæ Deo gratias agere, ſed hoc nemo Pontificius poteſt, ex ſententia Bellarmini. De vocibus litigare vanum eſſet. Sed certè qui damnatus eſt mortis, neque ullam viam habet evadendi, niſi ex condonatione, ille non poteſt non eſſe anxius, donec ipſi conſtiterit de illa condonatione. Anxia res eſt de ſtatu noſtro æterno nihil ſcire.

C A P V T I I I.

De Certitudine Electionis.

Hæc quæſtio eſt adeo conjuncta cum antecedente de gratia, & cum altera de perfeverantia, ut ſeorſim non poſſit commodè tractari. Videndum tamen breviter quid Bellarm. adfert. Quæſtio eſt, an fidelis, abſque peculiari revelatione. ſtatuerè poſſit, ac debeat, ſe eſſe ex numero electorum? Pontificii negant, nos affirmamus.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Ex hoc ipſo, quod ignoramus, quid moveat Deum, ut hunc potius quam illum eligat, & in ejus voluntatem rem totam referre cogimur, ROM. II. intelligimus, non poſſe alia via cognosci, quem eligere, & quem non eligere voluerit, niſi per revelationem ſpecialem.*

Proteſt. Summa hujus rationis eſt: ſi non cognoscimus cauſam, tum neque effectum; vel ſi non cognoscimus rem per cauſam, tum non poſſumus illam per effectum notam habere. Cognoscimus Bellarm. hoc ineptum ſophiſma tanquam primum argumentum propoſuiſſe, ſed quid ipſum impulerit ut ſic fecerit, hoc miramur potius quam ſcimus.

2. Bellarm.

2. Bellarm. *Scriptura hortatur omnes fideles ad timorem.*

Protest. Ad maiestatis divinæ reverentiam, ad sollicitam peccati cautelam, & ad iræ divinæ adversus peccatorem, sed non ad timorem rejectionis exhortatur Scriptura veros fideles; quamvis nonnullos professioni fideles, qui videntur stare, 1. Cor. 10. 12. hortetur nemini fident suæ professioni externæ.

3. Bellarm. *Scriptura disertis verbis docet, salutem pendere a conditione operum. Nemo autem certo saluere potest, se facturum omnia illa bona opera quæ Christus fieri jubet.*

Protest. Ratiocinationis hujus forma est planè monstrofa. Quoad materiam, I. Prædestinationem ad salutem non pendere ex conditione operum Bellarm. ipse probat de grat. l. 2. c. 9. 10. &c. II. Salus non pendet ex opetibus tanquam ex conditione fidelibus incerta. III. Sine omnibus illis operibus quæ Christus jubet, potest fidelis misericordia Dei salvari.

4. Bellarm. *Nihil affirmari debet de his quæ pendent ex sola Dei voluntate, nisi ex manifesta revelatione ipsius.*

Protest. Revelavit in Scripturis omnes qui credunt habituros vitam æternam.

Bellarmin. *Nusquam revelavit, omnes eos qui dicunt se credere, credere sicut oportet.*

Protest. Neque dicimus nos omnes tales, vel esse, vel immediatè posse aut debere esse certos de electione ac salute sua.

5. Bellarm. *Utilissimum est ad humilitatem conservandam ut non sciatur in hac vita, quis ad numerum electorum certo pertineat.*

Protest. Hoc est religionem Dei exigere ad politicas hominum rationes.

6. Bellarm. *Si scirentur qui sint prædestinati, reliqui omnes desperantes de salute, nihil omnino huius peragere curarent.*

Protest. Si hæc obiectiuncula quicquam facit ad propositum, hunc sensum habet: si fideles bene agendo possent certi evadere de sua salute, tum alii homines bene agere nihil curarent, quod est ridiculum.

7. *Protest.* Vnicum nostrum fundamentum hujus causæ proprium est illud Apostoli, Rom. 1. quos vocavit, eos justificavit, & glorificavit.

Bellarmin. *Nemo scire potest quinam vocati & justificati sint secundum propositum.*

Protest. Nemo certè unus potest omnes tales scire, sed efficaciter vocatos posse scire se vocatos esse secundum propositum Dei nec negare ausus est Bellarminus, & Apostolus tam clare docet, ac si solis radio scripisset, dum ad consolationem fidelium hoc proponit, & applicat postea

postea ad semetipsum, cum aliis fidelibus, ex certa & incunctabili persuasione, v. 31. 32. 34. 37. & 39. Satis etiam paret ex v. 28. omnes diligentes Deum esse etiam vocatos *undum propositum*, & 2. Tim. 1. 9. omnes vocatos *ex gratia*, *proposito* etiam vocari.

C A P V T IV.

De Certitudine Perseverantia Sanctorum.

Quæstio est, an verè fideles possint esse certi de sua perseverantia, Pontificii negant, Nos affirmamus.

Argumenta Bellarmini.

T H E S I S I.

Bellarmin. Ezech. 18. *Cum averterit se justus à justitia sua, &c. Quid clarius?*

Protest. Clarius multo & efficacius esset ad propositum, ubi ageretur de justitia Dei, per fidem in Christum, & ubi illa fideles aliquando avertere sese absolute affirmarentur. Sed quum de justitia factorum legali modo agatur, & absolute nihil affirmetur de aversione ab illa, nihil ex illis verbis clarè concludi potest adversus certitudinem perseverantiæ.

2. Bellarm. Luc. 8. 13. *Qui susceperant verbum cum gaudio, postea recedunt.*

Protest. In eo distinguuntur à vere fidelibus, qui in corde honesto & bono recipiunt verbum, vers. 15. priores illi evicer afficiebantur verbo, sed radices non habebant fidei veræ. vers. 13.

3. Bellarm. Ioh. 5. 2. *Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollit. Palmes esse non potest qui aliquando non vixerit in vite non enim palmites aliunde inferuntur, sed ex vite vivæ nascuntur.*

Protest. Quæstio instituitur de fidei qui veram & vivam fidem habet, atque adeo de palmite qui fert fructum. Alienum est igitur & Sophisticum, objicere nobis palmitem qui non fert fructum. I I. Nimis impudens est assertio illa Bellarm. *palmites aliunde non inferuntur*; cum Apostolus Rom. 11. 17. 24. disertis verbis affirmet, ramos ex naturali exsecutos oleastro præter naturam inferi in veram oleam. I I I. Quod ad rem ipsam attinet, Bellarm. ipse satisfacit suæ objectioni: sic enim ille, De Ecclesia milit. lib. 3. cap. 9. *Dico malos non esse membra viva corporis Christi, malos non esse membra, nisi secundum quid & aquivocè,*

decer

docet Turrescemat, ex Alex. Alen. Hugone, & Thoma: idem docens Petrus a Soto, Melchior Canus & alii, dicunt nihilominus eos esse in corpore, sicut humores, pili, & aliqua qua non sunt membra, fideles dicuntur tales a fidei professione.

4. Bellarm. Mat. 24. 12. 13. *Refrigesceat charitas multorum, qui autem perseveraverit usque ad finem, salvus erit.*

Protest. Isti multi professionem charitatis Christianæ habent, sed non charitatem & fidem electorum Dei cujus mentio fit Tit. 1. 1. sicut apparet ex vers. 24. *ut seducant* (si fieri posset) etiam electos.

5. Bellarm. 1. Cor. 9. 27. *Ne forte ipse reprobus efficiar.*

Protest. Apostolus omni modo cavebat, ne prædicatione sua redargueretur sua vita. ergo, Bellarminus non dicit quid, aut quomodo.

6. Bellar. Gal. 5. 4. *A gratia excidistis, evacuati estis a Christo.*

Protest. Hoc est, illis qui iustitiam quærunt in lege. professio Christi non potest prodesse, Christus illis nihil proderit, vers. 2.

7. Bellarm. 1. Tim. 1. 19. *Quidam circa fidem naufragarunt & 4. 1. discedunt à fide. & 6. 10. aberrant à fide.*

Protest. Hæc omnia dicuntur de iis qui non habuerunt conscientiam bonam, & proinde nec fidem veram & vivam. Fides autem à qua discesserunt, fuit doctrina fidei cui cap. 4. 1. opponitur doctrina dameniorum.

8. Bellarm. Hebr. 6. 4. *Qui illuminati gustaverant donum cælestis, & participes facti erant Spiritus sancti, vere iustificati fuerant, & tamen prolapsi sunt.*

Protest. 1. Apostolus ipse satis clarè ostendit, quod illa non sit descriptio verè iustificatorum, dum non illa, sed aliæ declarat esse salutis adhaerentia, ἐχούμενα σωτηρίας, vers. 9. inter quæ veram fidem nominat vers. 12. 11. Non affirmat Apostolus eos de quibus loquitur esse prolapsos, sed contra persuasus fuit, vers. 9. 10.

9. Bellarm. 2. Pet. 2. 21. 22. *Canis revertitur ad vomitum, & sus lota ad suum volutabrum.*

Protest. Veri fideles non sunt canes, & sues. Hæc igitur sunt intelligenda de hominibus non regeneratis, sed de leviter lotis, & purgatis per professionem puram.

10. Bellarm. *Angeli multi in principio à iustitia prolabebantur. Sic etiam primi nostri parentes.*

Protest. Hæc exempla nihil faciunt ad rem: quia neque Angeli, neque parentes nostri primi fuerunt sub gratia novi Test. in Christo per fidem iustificati. Neque revera fuerunt iustificati: quia non præstiterant conditionem quam lex requirebat ad hoc ut iustificarentur corā Deo.

11. Bellarm. *Saul iustus erat, 1. Sam. 9. 2. & tamen non solum*

solum peccavit. sed etiam reprobus & damnatus creditur.

Protest. Non constat Saulem unquam justum fuisse coram Deo. Ridiculus est Bellarm. dum justitiam ejus probat ex eo quod *elegans* dicatur & *ab humero sursum versus altior toto populo*, 1. Sam. 9. 2. Justitia non consistit in statura procera & formosa.

12. Bellarm. *David omnium consensu fuit justus, & tamen quis negare potest eum a gratia & justitia excidisse: Magnitudinem enim peccati testatur magnitudo penitentia ejus.* Psal. 6. 7.

Protest. Quin maximum, fuerit peccatum Davidis, nihil dubitamus. Sed tamen non fuit majus gratia Dei superabundante. Cum autem peccati ejus meritum non fuit impedimento gratiæ Dei, quo minus daretur ipsi resipiscētia, nulla ratio cogit affirmare eum à gratia Dei penitus excidisse, aut etiā principio illo privati fuisse, ex quo efficax humiliatio & imploratio remissionis profluxit.

13. Bellarm. *Salomon excidit a gratia.*

Protest. Quemadmodum ille qui grave deliquium animi patitur, excidit à vita.

14. Bellarm. *Petrus Lethaliter peccavit negando Christum.*

Protest. Hoc quidem nos non negamus. Sed Bellarm. non ausus est dicere (quod tamen debuit ut nos feriret) Petrum planè excidisse a gratia. Nam de Rom. Pontif. l. 4. c. 8. docuit. *Petrum perdidisse confessionem fidei, non ipsam fidem; negasse Christum ore, non corde.* & ejusdem lib. c. 3. dicit, *Petrum aliquid amplius habuisse quam donum perseverantia; & (ex August. Chrysost. & Theophylacto) non amisisse fidem qua creditur ad justitiam.*

15. Bellarm. *Simon Magus, & Iudas proditor fuerunt justii.*

Protest. Iudas eo modo justus fuit, quo fur Ioh. 12. 6. immundus Ioh. 13. 10. & diabolus Ioh. 6. 70. potest esse justus. Simon Magus mansit in felle amarissimo, & vinculo iniquitatis, tum cum dicitur credidisse, Act. 8. 33. De istiusmodi fidelibus ac justis, & omnibus non radicatis in fide, certo certius est, eos facile denudari posse fide & justitia illa qua dealbantur. Sed notabilis hic apparet flexuosa sophistica Bellarm. qui cum antea nulla signa justitiæ adeptæ voluit agnoscere nequidem in Apostolo Paulo, Iohanne, &c. nisi communia & fallacia: jam tamen ut serviat scenæ, tenuissimam quamlibet professionem arripit Iudæ proditoris & Simonis magi ad justitiam eorum certissimè comprobendam.

16. Bellarm. *Poterit is qui habet habitum fidei facere actum infidelitatis. At secundum Scripturas, qui facit actum infidelitatis, perdit etiam habitum, nam efficitur simpliciter infidelis, & inimicus Dei, & reus mortis aeternæ. Et ex doctrina adversariorum, per omne peccatum excutitur fides justificans, & effunditur ex corde Spiritus sanctus.*

Protest.

Protest. I. Vltimum hoc quod narratur de doctrina nostra, est purum putum mendacium, quod nunquam effutivisset Bellarminus, nisi omni præsidio veritatis in hac argutia destitutus. II. Sine summa vel ignorantia, vel impudentia, non potuit Bellarm. affirmare, quemlibet actum infidelitatis excutere habitum fidei, efficere hominem simpliciter infidelem, & inimicum Dei, secundum Scripturas. Ritus Saræ Gen. 18. fuit actus infidelitatis; peccatum Moïsis, & Aharonis ad aquam contentionis, fuit actus infidelitatis Num. 20. 12. Zacharias Luc. 1. 20. & Thomas Apostolus, Ioh. 20. 25. ut nihil dicamus de Petro triplicique ejus abnegatione Christi, fecerunt actus infidelitatis; non tamen secundum Scripturas perdiderunt fidem, aut facti sunt simpliciter infideles, & inimici Dei. De graviore actu infidelitatis ex tentatione valida patrato, rectius multo, & magis cum Scripturis pronunciat Cyprianus, *epist. 52. Nec putemus mortuos esse, sed magis semianimes jacere eos, quos persecutione funesta sauciato videmus.*

17. Bellarm. Infantes omnes per Baptismum verè justificantur, & tamen postea multi eorum cum adoleverint gravissime peccant.

Protest. De singulis infantibus baptizatis censendum est ex judicio charitatis, quod verè justificentur, sed de omnibus collectivè, non potest hoc certo affirmari. Quicquid sit, nostra defensio est de fidelibus adultis.

18. Bellarm. Hæretici omnes habuerunt antea fidem quam amiserunt.

Protest. Puerilis est lusus iste dum pro fide justificante, obtruditur imperitis professio doctrinæ fidei, aut assensus qui eidem præbetur.

19. Bellarm. Si iusti non possunt peccare, quorsum admonitiones, &c?

Protest. Quærat Bellarminus ex illo qui hoc affirmat, & ipsum roget, quorsum admonitiones, &c.

20. Bellarm. Si præsens gratia & justificatio vera esse non potest, nisi quis certus sit de perseverantia, ita ut vel certo sciat se nunquam lapsum, vel ad penitentiam rediturum: quomodo, &c.

Protest. Hoc alterum est figmentum Bellarmini, non nostra sententia. Nos non dicimus, præsentem gratiam veram esse non posse, sine certa cognitione, vel perseverantiæ, vel etiam ipsius præsentis gratiæ. Non gravatè admittimus illud de fide justificante, & gratia vera, quod Bannes in 2. 2. q. 6. a. 2. habet de fide supernaturali: quod aliquis Catholicus, non amittendo fidem, potest ingruere se habere infusam fidem, imo dubitare, imo judicare falso de seipso, quod sit hæreticus. Sunt scrupulosi Catholici, & ignorantes, qui ita judicant de se aliquando & falluntur.

Argu-

Argumenta nostra.

Argumenta nostra, ex parte longe maxima, sciens præterit, & celat Bellarm. paucula etiam illa quæ tractat, tam jejune proponit, & tam miserè solvit, ut vix ullam hic reliquerit materiam disputandi.

21. *Protest.* Ioh. 4. 14. Qui biberit ex aqua, quam ego labo ei, non sitiet in æternum, sed fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

Bellarmin. *Fons ille siccare, & obstrui potest.*

Protest. Hoc prout absolute dicitur, blasphemium sonat in Christum ipsum qui est fons vitæ, vel in Spiritum sanctum Ioh. 7. 39. Sed præterea, dissimilitudinem illam, quam Christus facit inter fontem gratiæ, & fontem quæ corporeæ tollit. Deum enim aqua corporea non exsiccat, sed manet, & hauritur, sitis amovetur. Neque vera fieri ullo modo potest, ut fons saliens in vitam æternam, ullo temporis momento exsiccet.

22. *Protest.* Rom. 8. 35. 38. &c. Quis nos separabit? certus sum.

Bellarmin. I. *Sensus totius illius sententia est, nullum esse terrorem, qui possit efficere in homine, in quo ardeat charitas, ut Deum suum offendat, potest tamen amitti charitas.*

Protest. I. Sophisticè restringuntur separationis causæ ad terrores. Cum enim vers. 38. dicitur: *michi persuasum est, neque mortem, neque vitam, &c. mors quidem ad terrores potest referri, sed vita nequaquam.* II. Si nulli terrores possunt efficere, ut ille in quo ardet charitas Deum offendant, tum ne illud quidem efficere possunt ut charitas amittatur, illa enim amissione gravissime offenditur Deus. III. Si terrores hoc nusquam possunt efficere, tum neque blanditiæ aut aliæ tentationes, terrores enim in quibusdam naturis æque sunt efficaces, ac illecebræ sunt in aliis.

23. *Protest.* I. Ioh. 3. 9. Qui natus est ex Deo peccatum non facit, quoniam semen illius in eo manet; & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est.

Bellarmin. *Sententia Apostoli hac est: qui natus est ex Deo non peccat, nec peccare potest lethaliter, dum perseverat filius Dei.*

Protest. Secundum hanc interpretationem, regeneratio non magis pugnaret cum peccato, quam somnus naturalis. Pontificii enim negant, quenquam dormientem lethaliter peccare, quia peccatum statuunt veniale esse, inter alias causas ex imperfectione actus, cum ferimur in illicitum, sed non cum pleno usu rationis. Filicinus tract.

tract. 21. n. 242. Amplius multo est, quod indicatur I. Ioh. cap. 2. vers. 19. *Si fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum.* & Ier. 32. 40. *Indam reverentiam mei animo ipsorum, ut non recedant a me.* Sed huiusmodi testimonia Bellar. tutissimum videbatur silentio præterire.

CAPVT V.

De Discrimine Legis & Euangelii.

Fundamenta quædam jacturus Bellarm. doctrinæ Pontificiæ de iustitia operum quam actuaalem appellat, non minus calumniose quam insidiosè differit primo de lege, Euangelio, libertate Christiana, & operum necessitate, de quibus tamen, quia nullius controversiæ statum rectè formavit, non possumus nos aliter disputare, quam animadversiones nostras apponendo iis quæ ab ipso proferuntur, & sunt alicujus momenti.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Euangelium duobus modis accipi potest: Vno modo, pro doctrina, quam Christus & Apostoli prædicarunt, & in libris Evangelistarum, aliisque Apostolorum scriptis continetur. Alio modo pro gratia novi Testamenti, quæ & lex scripta in corde & spiritus vivificans, & lex fidei dici solet. Quamvis (ut verum fatear) nomen Euangelii non videatur in Scripturis usquam accipi, nisi priore modo, id est, pro doctrina.*

Protest. I. Illud imprimis observandum, de Euangelio, quoad nominis qualemcunque usum aut accommodationem, hic non agi, sed prout in ordine ad justificationem, & salutem, describitur à Paulo Rom. 1. 17. 18. *potentia Dei ad salutem cuius credenti, justitiam Dei revelans ex fide in fidem.* cujus limitationis cum Bellarmino nullam habuit rationem, non mirum est si omnia confundit. *II.* In primo illo modo, quo solo Euangelium in Scripturis accipi dicit Bellarminus, non uno modo peccat. Nam primo Scriptura ubique nobis declarat doctrinam Euangelii vel per subjectum ejus, ut cum dicitur *Euangelium Filii Dei, Christi, regni, salutis, & gratia;* vel per effecta & fructus ejus, quorum respectu, dicitur *Euangelium salutis, vite, reconciliationis, pacis, & gloria.* Bellarminus autem in sua descriptione auctorum tantum, & librorum meminit in quibus Euangelium continetur. Secundo, male restringitur doctrina Euangelii ad prædicationem Christi & Apostolorum, ac libros novi Testamenti, Eadem enim doctrina

doctrina quoad essentiam fuit ab initio prædicata, & in
 bris etiam veteris Testamenti continetur: sicut Apo-
 coli ubique docent, ac demonstrant. Paulus etiam Gal.
 .8. disertis verbis testatur Scripturam veteris Testa-
 menti, in primo ipso libro Geneseos, euangelizasse, & vers.
 7. Euangelium illud appellat *passionem & promissionem*, quæ
 ait annis quadragintis & triginta lege antiquior. III. In
 secundo sensu, illud in primis notandum, Scholasticos
 omnes (*Magistros nostros magnos*) uno spiritu, à Bellarm.
 erroris argui, & refutari. Omnes enim & singuli Euange-
 lium appellant *legem novam, legem euangelicam*, quam etiam
 principaliter dicunt *inditam in corde, secundario vero scriptam in*
bro. Thom. 1.2. quest. 106. a. 1. Notandum secundo, tam
 Scholasticos, quam Bellarm. gratiam novi Testamen-
 ti admodum absurde restringere ad dona Dei nobis in-
 ærentia, cum proprie & passim significet gratuitam Dei
 misericordiam. IV. Non debent separari, sed conjun-
 gi ista duo, ad veram notionem Euangelii explicandam,
 ita ut sit *doctrina gratia*, electionis nempe, vocationis, justi-
 ficationis, adoptionis, sanctificationis, & glorificationis
 nostræ in Christo Iesu, præcipue qua suo adventu perfec-
 it illa omnia quæ ad hujus gratiæ communicationem
 requiruntur.

2. Bellarm. *Nos contendimus in Euangelio contineri leges pro-*
piè dictas, comminationes, & promissiones cum conditione obedientiæ.

Protest. 1. In libris novi testamenti hæc omnia conti-
 neri, nulla causa est cur magnopere contendaris, quia ne-
 minem habetis contra sentientem. Sed Thomas ipse 1.2.
 1. 106. a. 1. & 2. (si sensus ejus de gratia modo jam dicto
 corrigatur) bene observat, *unamquamque rem illud esse videri,*
quod in ea potissimum est; potissimum autem & principale in novo te-
stamento esse gratiam, cetera in eo contineri secundario, vel sicut di-
positiva ad gratiam, vel sicut ordinativa ad usum hujus gratia.
 II. Lex propriè dicta præcipue consistit in opere præ-
 scribendo, & obedientia exigenda. Quamvis autem in no-
 vo Testamento quædam præscribantur, tamen non tam
 ut opera quam ut mediæ gratiæ a Christo instituta præ-
 scribuntur. Opera alia (quæ non sunt instituta) in novo
 Testamento explicantur, determinantur ac urgentur, sed
 non ibi primo præscribuntur. III. Comminationes &
 terrores qui in novo Testamento occurrunt, non magis
 sunt partes Euangelii, quam pars est medicinæ, quod me-
 dicus indicet mortem secuturam ex medelæ neglectu.
 IV. Promissiones cum conditione obedientiæ ut causæ
 juris quod habemus ad rem promissam, sunt propriæ le-
 gis: sed promissiones cum conditione obedientiæ, ut
 C c c adjuncti,

adjuncti, aut effecti rei promissæ, vel donationis ejus, locum suum habent in benignissimæ gratiæ regno ubi meritis nostris nullus habetur locus.

3. Bellarm. *Illud primo interest inter Legem, & Euangelium, quod inter doctrinam inchoatam, & perfectam: continetur enim Euangelium in lege, ut arbor in semine.*

Protest. I. Hæc non est differentia inter legem factorum, & legem fidei, vel legem & promissionem aut Euangelium, sed inter libros veteris Testamenti, qui tam fidem promissionis, quam facta continent, & libros novi Testamenti, qui eadē proponunt modo præstantiore. II. Doctrina illa quæ in libris veteris Testamenti, ad doctrinam novi de iisdem rebus traditam comparata. non est imperfecta, nisi (ut *Alex. Alen. p. 3. q. 56.* observat) secundum formam editionis. *Novum testamentum non addit veteri, quantum ad sensum; per innovationem sed tantum per elucidationem vel manifestationem. Additio ista est sicut expliciti ad implicitum, revelati ad velatum, & determinati ad indeterminatum.* III. Talis differentia (quamvis non eodem gradu) observari potest inter libros Moysi, & conciones Prophetarum; inter Evangelistas, & epistolas Pauli. Hoc igitur quod Bellarm. vult præcipuum esse discrimen inter legem & Euangelium, neque rem attingit, neque nostram causam ullo modo lædit.

4. Bellarm. *Alterum discrimen est, quod lex per Moysen data sit, qui legislator tantum fuit; Euangelium per Christum, qui non fuit solum legislator, sed etiam Redemptor. Proinde lex venit sola in doctrina sola; Euangelium non solum in doctrina, sed cum gratia justitiam diligendi, & odio habendi iniquitatem.*

Protest. Hoc unum discrimen esse non negamus: sed neque præcipuum est, sicut apparet Rom. 10. 5. 6. Gal. 3. 11. 12. neque recte a Bellarm. explicatur, neque denique adversus nostram causam facit quidquam. Hoc idem satis est monuisse de reliquis differentiis quas ex his duabus Bellarm. derivat.

5. Bellarm. *Adversarii in eo ponunt Christianam libertatem, ut nulli legi subjecti sint in conscientia & coram Deo, &c.*

Protest. Tam atrox est ista licentia calumniandi, ut auctor ejus in testimonio nullam rationem habuisse videatur legis, & conscientiæ suæ coram Deo. Nos enim agnoscimus, omnes Christianos subjectos esse regulæ ac directioni, imperio & obligationi legis moralis, & omnis mandati divini officium aliquod nobis imponentis; sed vere fideles liberos nihilominus esse credimus à justificatione per legem quærenda, a condemnatione ejus expectanda ab exactionis ejus rigore ac terrore; & hæc libertas

libertas illa est quam Pontificii, ex iustitiæ suæ præsumptione, & intolerabili gratiæ contemptu, recusant oblatam.

CAP V T VI.

De Necessitate Operum ad Salutem.

Bellarmin. I. *Adversarii in eo conveniunt, ut opera bona non sint necessaria ad salutem, nisi necessitate præsentia, ita ut non habeant ullam relationem ad salutem, quasi sint merita, causa, conditiones, &c. Nos contra dicimus opera bona homini iusto esse necessaria ad salutem, etiam ratione efficientia, quoniam efficiunt salutem.*

Protest. Nos non negamus bona opera ullam relationem ad salutem habere, habent enim relationem adjuncti consequentis, & effecti ad salutem (ut loquuntur) adeptam, & adjuncti antecedentis, ac disponentis ad salutem adipiscendam, atque etiam argumenti confirmantis fiduciam ac spem salutis: sed negamus ulla opera nostra causam esse posse meritoriam justificationis ac salutis.

Argumenta Bellarmini.

2. Bellarm. *Si promissio vitæ æternæ est conditionata, certè necessarium est implere conditionem, si quis salvus fieri velit. Sed verum prius. Ergo.*

Protest. I. Conclusio à nobis conceditur sano sensu: sed hoc nihil pertinet ad necessariam efficientiam operum, respectu salutis. Aliæ enim sunt conditiones, præter causas efficientes, & alia est necessitas, præter causæ efficientis. II. Promissio vitæ æternæ in sese non suspenditur ex operibus, tanquam ex conditione vitam efficiente, sed victuros notante.

3. Bellarm. *Si iustus non est liber ab obligatione divinæ legis, certe nisi eam impleat non salvabitur. Sed verum prius. Ergo.*

Protest. I. Consequentia nulla est, Eadem enim ratione concludere licet neminem salvari posse, qui vel minimum peccatum (ut Pontificii vocant) veniale admittit: alis namque legem non implet. II. Iustus, quamvis non sit liber ab omni obligatione divinæ legis, est tamen liber ab obligatione ad illam obedientiam cui imputaretur iustitia, & vita deberetur.

4. Bellarm. Heb. 10. 36. *Patientia dicitur necessaria, ut revertemus promissionem, id est, in relatione ad salutem. Patientia vero est opus quoddam, & actus virtutis a fide distinctum.*

C c c 2

Protest.

Protest. I. Concedimus relationem operum ad salutem, sed non efficientem meritoriam. II. Patientia in illo loco nihil aliud est quam fortitudo & constantia fidei & fiducia, sicut ex contextu liquido apparet.

5. Bellarm. 1. Tim. 2. 14. 15. *Perseverantia in dilectione & sanctificatione ponitur necessaria ad salutem, sine qua mulier salvari non potest.*

Protest. Quid hoc ad efficientiam, quod in via salutis ingredi teneamur?

6. Bellarm. Phil. 2. 12. *Salutem vestram operamini. Hic fit mentio efficientia.*

Protest. Nulla fit mentio efficientiæ operum, sed operantium. Hæc autem efficientia eorum dirigitur & refertur ad salutem, ut medium administrans, non ut causa meritoria.

7. Bellarm. 2. Cor. 7. 10. *Tristitia operatur poenitentiam in salutem stabilem. Poenitentia igitur efficit salutem stabilem.*

Protest. Consequentia nulla est, nisi omnia illa quæ sunt in salutem, eandem efficiant ut causæ meritoria.

8. Bellar. 2. Cor. 4. 17. *Patientia tribulationis operatur pondus eterna gloria.*

Protest. Operatur ut medium administrans, eo tendens, sed non ut causa meritoria.

3. Bellarm. Rom. 8. 13. *Si facta carnis mortificetis, vivetis.*

Protest. Mortificatio igitur est conditio ad vitam, quis negat?

13. Bellarm. Rom. 8. 17. *Existimo enim, quod non sint condigna passionibus huius temporis ad futuram gloriam. Ista collatio manifeste declarat esse aliquam vim in opere patientiæ, ad acquirendam illam gloriam.*

Protest. I. Negatio ista paritatis manifestè declarat nullam tali operi vim causæ meritoria inesse. II. Collatio illa nullam aliam vim declarat, quam quæ est in omni via, ad suum finem.

11. Bellarm. Rom. 10. 10. *Ore fit confessio ad salutem. Videmus hoc loco non sufficere fidem ad salutem, qua vera & integra in corde esse non potest, nisi accesserit etiam externa confessio.*

Protest. I. Hoc ipsum est, quod nos adversus Pontificios, tuemur: fidem veram, & integram non posse ab operibus separari; cuius contrarium Bellarm. magno conatu probatum ivit de *justif. lib. 1. cap. 15.* II. Cum iustitia quæ jus adfert salutis in hoc ipso loco fidei tribuitur, & confessio Bellarmini ipso fatente necessario fidem consequatur, ac illa ratione dicatur fieri in salutem, sequitur necessario salutem in solidum ex fide pendere.

12. Bel-

12. Bellarm. Mat. 25. 35. *Esurivi enim, & dedistis mihi manducare, &c. Hac reddita ratio luculenter ostendit, opera bona esse aliquo modo causam aeternae salutis.*

Protest. I. Non satis est ad meritoriam efficientiam, si opera sint aliquo modo causa salutis. *II.* Redditio rationis non semper causam ostendit. Redditur aliqua ratio, sed non ostenditur causa misericordiae, 1. Tim. 1. 13. *mei misertus est: nam ignorans faciebam.* *III.* Causa salutis luculenter indicatur verbis antecedentibus. *benedicti, hereditario jure possidete vobis paratum regnum.* Convenientia tantum & congruitas in sequenti ratione notatur, inter opera & præmia fidelium. Congruit enim misericordiae & benignitate Christi, ut benè illis faceret, qui ipsius nomine aliis benè fecerunt.

13. Bellarm. *Si fides sola salvaret, sequeretur fidem salvare posse, etiam si careret omni bono opere, & conjuncta esset omnibus vitiis & peccatis. Hoc autem consequens est manifeste falsum. Ergo.*

Protest. Non consequens tantum, sed & consequentia est manifeste falsa: quia supponere fidem vivam conjunctam omnibus vitiis & peccatis, est fingere fidem simul vivam & mortuam. & supponere hominem, cum omnibus vitiis & peccatis salvatum, est fingere hominem cum perditione salvari. Didymus Alex. Hieronymi præceptor jam olim respondit. *Notandum scil. quia cum fides mortua sit præter opera, jam neque fides est, nam neque homo mortuus homo est. in Iac. cap. 2.*

C A P V T VII.

DE OBSERVATIONE LEGIS.

T H E S I S I.

Bellarm. *Hæretici docent, legem divinam esse plane impossibilem homini, etiam justo. Catholici docent, legem Dei justis hominibus absolute esse possibilem, per auxilium gratiae Dei, & spiritum fidei, & caritatis, in ipsa justificatione nobis infusum.*

Protest. Nos non docemus, legem esse plane impossibilem homini, Adamo puta, antè lapsum, & postea Christo, nec non iis qui in Christo perfecte sanctificantur; sed de aliis qui inchoatam tantum sanctificationem habent, ex ordinaria gratiae in ista vita dispensatione, ut legem divinam exacte & perfecte observent, nos dicimus hoc fieri non posse; Pontificii autem facile, & parvo negotio fieri posse: hæc enim sunt verba Bellarm. cap. 11.

Argumenta Bellarmini.

2. Bellarm. Mat. 11. 29. 1. Ioh. 3. 5. *Iugum meum suave est, & onus meum leve. Mandata ejus gravia non sunt. Hac verba indicant legem Dei esse iugum quod facile portatur, & mandata ejus parvo negotio custodiri.*

Protest. De lege Dei simpliciter, ejusque totius observatione perfecta, nihil omnino illis verbis dicitur, aut judicatur, sed de Euangelio, id est, fide & obedientia nova. Onus hoc est non onerans, sed allevians, sicut ala in ave. Neque tamen tam facile & parvo negotio quam Bellarminus imaginatur, suscipitur, & sustinetur, sed susceptum & portatum (quicquid sit de carne contra pugnante) spiritui adfert suavem delectationem, quatenus per fidem vincit mundum, & carnem.

3. Bellarm. *Mandata servantur ab eis qui diligunt, Ioh. 14. 23. Rom. 15. 8. Gal. 5. 14.*

Protest. Servantur virtualiter perfecte, sed actualiter tantum imperfecte: alias omnes & singuli viri fideles perfecte legem adimplerent: omnes enim diligunt: & sic nullus verus fidelis verè posset orare; *dimitte nobis debita nostra.*

Bellarmin. *Nos fatemur dilectionem in hac vita imperfectam esse; tamen non posse esse etiam tam perfectam ut præcepto adimplendo sufficiat, omnino negamus.*

Protest. Secundum Pontificios minimum quodque sufficit præceptis Dei adimplendis: sic Bannes in 2. 2. q. 44. a. 5. *quilibet actus charitatis quantumlibet remissus, sufficit ad implendum omnia præcepta.* Sed observationem imperfectam, adimplerem esse legis perfectæ, quis nisi insanus affirmaret?

4. Bellarm. *Scriptura docet aliquos servasse mandata, de dilectione ex toto corde & de non concupiscendo; ut Davidem, Iosiam, Asam, Apostolos, Zachariam, Elizabetham, &c.*

Protest. Observarunt mandata proposito & conatu, non omnimodo effectu; quoad essentiam, non quoad complementum; quoad qualitatem sinceritatis, non quoad quantitatem vel intentionis, vel extensionis. Psalmi satis hoc testantur ubiq; de Davide, & de cæteris omnibus in ipso. Sic olim hac de re Pelagianis fuit responsum. August. contra Pelag. & Celest. l. 1. c. 48. *Dictum est, quantum mihi videtur, secundum quandam inter homines conversationem probabilem, atque laudabilem, quam nullus hominum juste possit in accusationis, & criminationis querelam vocare. Quam propterea in conspectu Dei habuisse referuntur, quia in ea homines nulla dissimulatione fallabant, sed ut appare-*

apparebant hominibus, ita erant noti oculis Dei. Auctor etiam tractatus de jejun. & tent. Christi qui est inter opera Cypr. Fuerant ante Christum viri insignes, Propheta, Sacerdotes, sed in peccatis concepti, & nati, nec originali, nec personaliter carere delicto. & inventa est in omnibus vel ignorantia, vel insufficientia, in quibus erronei peccaverunt, & egerunt misericordia Dei, per quam edocti, & restituti, gratias egerunt Deo, & ad plenitudinem justitiae, multum sibi deesse confessi sunt, & sperantes in Deo, nullam sibi soliditatem attribuere praesumpserunt.

5. Bellarm. Potest homo facere plus quam Deus precipiat: igitur multo magis potest implere praeceptum.

Protest. Tantumdem est, ac si dixisset Bellarm. possunt Pontificii in una praesumptione plane insanire: ergo multo magis possunt in altera delirare. Neque tamen sequitur, si potest quis quoad materiam facti plus facere quam praecipitur; ergo potest quoad modum agendi, & omnium circumstantiarum ratione, praeceptum implere.

6. Bellarm. Si praecepta essent impossibilia, neminem obligarent.

Protest. I. Haec argutia non magis probat legem esse possibilem fidelibus quam infidelibus, justis quam injustis. II. Obligatio non tollitur per impossibilitatem ex nostra culpa emanantem.

7. Bellarm. Si lex Domini esset impossibilis, sequeretur, Deum ab ipsis etiam amicis tributum exigere, quod nemo solvere possit; quod est crudelis & stulti tyranni.

Protest. Sequitur ingentem esse gratiam & misericordiam Dei, qua fit quod fideles non minus acceptos habet, quam si perfecte legem observassent, quam tamen non possunt observare. Haec est collectio Apostolica, quae blasphemiae Bellarm. e regione adversatur.

8. Bellarm. Si lex impleri non potest, tum justificatio legis nunquam impletur in nobis, contra Rom. 8.4. Nec fit unquam voluntas Dei in terra, sicut in caelo, contra orat. Dom. Nec unquam verè obedi-mus Christo, contra Heb. 5.9.

Protest. Haec omnia laborant illo morbo qui vocari solet, non sequitur. Iustificatio, vel jus legis in nobis eodem modo impletur, quo peccatum damnatum aboletur: Cajet. autem in Rom. 8. bene observat, peccatum damnari, quatenus judicialiter addicitur damno, vel extinctioni: sed extinctio non perficitur in hac vita. Voluntas Dei à fidelibus fit in terris sicut ab Angelis in caelis, non quoad gradum vel quantitatem nisi voto & conatu (nec Bellarminus unquam in conscientia sua se ac suos pares Angelis judicavit) sed quoad qualitatem synceritatis. Obedientia omnis vera non est perfecta.

9. Bellarm. *Omnes vere iustificati Spiritum sanctum habent. At Spiritus sanctus fructus suos profert. Qui vero hos fructus habet, non accusatur a lege, quippe qui eam non pravaricatur, sed implet, Gal. 5.23. Ergo, de primo ad ultimum, qui est iustificatus legem omnino implet.*

Protest. Primum & ultimum huius sophismatis speciem omnem quam habet mutuatur à depravatione illorum verborum Apostoli Gal. 5.23. (*adversus huiusmodi non est lex*) quasi lex nihil haberet in quo accuset iustificatos, cum tamen clarum sit Apostolum nihil aliud velle, quam tales exemptos esse, & liberatos à condemnatione legis, non quia legem omnino implent, sed quia in Christo redempti adoptionem acceperunt. Gal. 4.5.

10. Bellarm. 1. Ioh. 3.9. *Qui ex Deo nati sunt, non peccant, nec possunt peccare.*

Protest. Ad istam Pelagianam objectionem respondet ipsemet Bellar. de amiss. gratiæ, lib. 1. cap. 6.1. ex *Augustino. iustos ut filios Dei non peccare, sed ut filios huius seculi, ratione infirmitatis nondum omnino sublata, aliquando iabi. 2. (& rectius) ex Bernardo: filios Dei non peccare, ita ut in peccato permaneant.*

Argumenta nostra.

II. *Protest.* Act. 15.10. *Lex Moïsis dicitur jugum importabile.*

Bellar. 1. *Non loquitur ibi Petrus nisi de lege cæremoniali.*

Protest. Sit ita; valet tamen ratio, à minore ad majus. Lex enim moralis est gravior cæremoniali.

Bellar. 2. *Lex cæremonialis non debet comparari cum morali præcise, sed lex cæremonialis adjuncta morali, conferri debet cum ipsa morali, remota cæremoniali. Nos enim lex cæremonialis dicitur jugum importabile, quia sola ipsa sit importabilis, sed quoniam adjuncta lege morali, augebatur onus, & sit jugum fere importabile homini jam onerato lege morali.*

Protest. I. Primum deliquium huius responsi est, quod perimat illud cui suffulciendo adhibetur. Dixerat Bellar. Non loqui Petrum nisi de lege cæremoniali. Hoc ut defendat, dicit Petrum loqui de lege cæremoniali, non præcise, sed conjunctim, vel copulate, una cum morali. II. Secundum est, quod non audeat negare, moralem legem graviolem esse cæremoniali, & proinde, concedat partem gravissimam oneris legalis imponi etiam Christianis. III. Quod evertat planè primariam Bellarm. defensionem: *legem Dei moralem facile & parvo negotio custodiri cap. II.* Si enim lex cæremonialis non sit gravior morali, & moralis sit facilis; tum cæremonialis adjuncta morali non potest esse jugum gravissimum & importabile.

Con-

Contradictio etiam aperta est inter illa duo : *lex moralis facile portatur, homo oneratur onere legis moralis.*

12. *Protest.* Gal. 3. 10. Apostolus textit huiusmodi argumentum : Scriptum est : maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis. Ergo qui ex operibus legis justificationem quærunt, sunt maledicti. Hujus autem consequentiæ nulla alia potest esse ratio, quam quod nemo possit permanere in omnibus quæ scripta sunt in libro legis.

Bell. 1. *Argumentum Apostolicum est hoc. Maledictus est omnis qui non servat totam legem. At nemo potest suis viribus, sine fide & gratia totam legem servare. Igitur maledicti sunt omnes qui suis viribus sine fide & gratia totam legem servare, & eo modo justificari quærunt.*

Protest. 1. Hæc est nova glossa quæ tempore Thomæ Aquinatis fuit ignota. Sic enim in hunc locum ex glossa ille. *Nullus potest legem servare hoc modo quo lex præcipit Deut. 28. Implere totam legem est impossibile. Act. 15. Moyses multa præcepit, quæ nullus implere potuit ad domandam Iudæorum superbiam, dicentium : non deest qui impleat, sed deest, qui jubeat.* II. Injurius est Bellarminus non tantum in Apostolum sed etiam in Spiritum ipsum sanctum, dum argumentationem tribuit ipsi Galatas corrigenti, quæ nihil ad ipsos pertinebat. Non enim est credibile, tales Christianos quales Galatæ ab Apostolo prædicantur, quæsiuisse justificationem & salutem sine fide & gratia. III. Secundum interpretationem Bellarm. cap. 6. Apostolus hoc in loco agit de lege cæremoniali, quæ est sublata planè, non cum fide & gratia observanda.

Bellar. 2. *Paulus in epistola ad Rom. & ad Galatas duos errores Iudaizantium refellit. Primus erat, servandam esse legem cæremoniarum. Alter erat idcirco servandam esse, quoniam observatio illa necessario esset præparatio ad fidem & gratiam Christi, & ideo possent ac deberent omnes servare legem, & justificari, ut digni essent Evangelio, & promissis Christi. Contra posteriorem errorem, Apostolus dicit, ex operibus legis, sine fide, nullam posse esse justitiam, &c. loquens de omni lege, non tantum cæremoniali, sed etiam morali.*

Protest. 1. Perquam futiliter duos errores fingit Bellar. ubi sententia est una: legem scil. esse servandam ad justificationem. II. Magis tamen coactum & monstrosum est, quod fingat, observationem & justificationem legis habitam fuisse pro necessaria præparatione ad Evangelium, fidem, & gratiam. Nemo unquam fuit adeo insanus, ut justificationem, legis præparationem faceret ad Evangelium justificationem, id est, omnimodam innocentiam, ad remissionem peccatorum. III. In Galatis hoc minime omnium locum potuit habere: quippe qui non

C c c 5

præ-

præparationem quærebant ad Euangelium, cuius diu antea fuerant participes facti, sed ejus potius complementum, ut Papistæ.

13. *Protest.* Rom. 7. 18. Velle adjacet mihi, perficere autem non inuenio.

Bellarmin. *Loquitur Apostolus de actu concupiscendi, sine consensu, quod non est peccatum.*

Protest. Manifestum est ex vers. 22. & 23. loqui Apostolum de lege Dei, quam voluit perficere, sed non potuit quia captivus aliquo modo fuit contrariæ legi peccati.

14. *Protest.* Jac. 3. 2. Ioh. 1. 1. Nemo est sine peccato

Bellarmin. *Peccata venialia, sine quibus non vivimus, non sunt peccata simpliciter, sed imperfecte, & secundum quid, neque contra legem, sed præter legem. Hac est solida responsio. Qui concedunt peccatum veniale esse proprie contra legem, ut Vega l. 11. in Concil. c. 20. non tam facile se expediunt.*

Protest. Non Vega solus, sed Durandus, Cajet. Major una cum Azorio ipso, lib. 4. c. 8. fuerunt in hac sententia & omnes intelligentes, nisi animos obstinaverint adversus veritatem, facile concedent, facere illud quod lex dicit, non facies, esse directè contra legem.

CAPVT VIII.

De operum bonorum imperfectione.

Quæstionem istam sic proponit Bellarm. quasi opera bona (secundum nostram sententiam) ex natura sua essent peccata mortalia, quod est falsissimum; sed ipsemet in conclusione primi argumenti, satis ostendit non ignotum sibi fuisse quid hac in re doceamus: opera scil. bona justorum, dum adhuc sunt in statu imperfectionis, esse imperfecta, & in sese peccato maculata. Hoc illud est quod in ista causa nos affirmamus, & Bellarm. negat.

Argumenta Bellarmini.

Bellarmin. Iob. 1. 22. & 2. 3. 20. *Patientia Iob non fuit ulli peccato maculata.*

Protest. I. Testimonium quod ibi perhibetur Iobo, indicat, eum necdum ex infirmitate peccasse eo modo quo paulò post, cum aperiens os suum maledixit diei suo. sed non significat patientiam ejus nulla omnino imperfectione laborasse.

Bellarmin. *Si Iob peccasset, Deus ipse quodammodo à Satana separatus fuisset.*

Protest.

Protest. Assumit autem ipsa Scriptura: postea aperiens Iob suum, maledixit dies suo. id est, peccavit. An igitur admit- tenda blasphemia illa Bellarmini? nequaquam. Non enim quæstio fuit inter Deum & Satanam, an Iob esset abso- lute perfectus, & ab omni delicto immunis, sed annon sincere pius esset, ita ut nullam ob causam maledicturus esset Deo.

2. Bellarm. David Psal. 7. 9. & 6. 1. & 18. 21. & 26. 1. & 119. 121. *Non solum opera sua justitia nomine ornanda cense- bat, sed etiam confidebat ea in iudicio Dei posse consistere.*

Protest. Contarenius Cardinalis jure merito dicit hanc objectionem esse hominis simplicis, ad pauca respicientis. Sic enim in tract. de Iustifi. de verbis illis quæ adducuntur ex Ps. 18. (& eadem opera de similibus cunctis) respon- det: *Ecce quam clare (inquiunt hi qui ad pauca respiciunt) quod David innitur sua justitia, & innocentia sua. Certe si David ea intellexisset, quæ hi intelligunt, ita quod propterea putasset se justificatum coram Deo, non tantum hac quæ dicit essent dicta arroganter & su- perbe, ac propterea magis reprehendenda, quam oratio Pharisei in Eu- angelio qui longè minora de se dicit, sed essent mera mendacia &c. Idcirco omnia quæ dicuntur in eo Psalmo, ad hostes ejus sunt dirigenda. id est, ad ejus bene merita, & ad omnia ejus opera erga ipsos, non autem ad suam justitiam inhaerentem ipsi coram Deo, & in conspectu oculo- rum ejus. Hac sententia plana est, in qua nullus harere potest.*

3. Bellarm. Mat. 6. 22. Luc. 11. 14. *Oculus simplex, est intentio recta, corpus lucidum, est opus bonum. Tale autem opus pro- nunciat Dominus esse lucidum totum, nec ullam habere partem tene- brarum.*

Protest. I. Ergo quid? Tale aliquod opus potest esse totum lucidum, quamvis nullum opus viatoris existat expers omnium tenebrarum. II. Oculus simplex non est intentio recta, sed mentis lumen purum. Neque est corpus lucidum opus bonum, sed (ut Cajet. observat) *congeries operationum luce dignarum.* III. Dicitur hoc corpus nullam habere partem tenebrarum, quia in omni opere lucem præeuntem sequitur: potest tamen aliquid tene- brarum, immiscere sese huic luci. Luna est tota lucida in plenilunio, in qua tamen non nihil opaci observatur.

4. Bellarm. I. Cor. 3. 12. *Quadam sunt opera, ut aurum, ar- gentum, lapides pretiosi, quæ nihil omnino habent vitii.*

Protest. I. Hæc objectio est plane aliena, teste ipsomet Bellarm. de Purgat. lib. 1. c. 5. *Nomine auri, argenti, & lapidum pretiosorum intelligitur doctrina utilis, & salutaris aliorum predicatorum, qui eos docent, qui jam fidem receperunt.* II. Aurum ipsum non semper est plane obryzum.

5. Bell. Iacob. 3. 2. *In multis offendimus omnes; non dixit, in omnibus offendimus omnes.*

C c c 6

Prot.

Protest. In multis notabiliter, non in omnibus.

6. Bellarm. *Scriptura hortatur hominem ad non peccandum, potest igitur non peccare.*

Protest. Eadem Scriptura quæ hortatur & præcipit ne peccemus, affirmat neminem esse qui non peccat. Eccl. 7. 21. Hortatur tamen ut contranitando, quam minimè peccemus, Bellarminus ipse c. 14. & 20. fatetur sine peccatis venialibus neminem vivere posse. Scriptura tamen hortatur ne ulla omnino peccata peccemus.

7. Bellarm. *Opera bona iustorum placent Deo, ergo sunt pura ab omni vitio.*

Protest. Placent, non sua dignitate, sed in Christo.

Bellarmin. *Peccata non placent Deo in Christo.*

Protest. Sanè quidem certe, sed peccati macula in Christo deleta, bonum substratum placet.

8. Bellarm. *Opera iustorum bona opera absolute nominantur.*

Protest. Quia scil. bona sunt quoad essentiam, quamvis in gradu, & adjunctis quibusdam deficiant, & eo respectu sint malo contaminata.

9. Bellarm. *Concupiscentia non potest contaminare opera iustorum bona, quia non est peccatum.*

Protest. Apostolus Rom. 7. contrarium disertis verbis testatur.

10. Bellarm. *Defectus caritatis, quod scil. non faciamus opera nostra tanto fervore dilectionis, quanto faciemus in patria, non est culpa: & proinde non potest opus bonum contaminare.*

Protest. Sed defectus illius fervoris quem in hac vita debemus & possumus habere, est culpa.

11. Bellarm. *Veniale peccatum non contaminat opus bonum, tum quia non semper admiscetur, tum etiam quia non est proprie contra legem.*

Protest. Peccatum non contaminans est vitium non vitians, & transgressio legis, non contra legem est transgressio non transgrediens.

12. Bellarm. *Opus fidei quo justificamur, non est peccatum.*

Protest. Opus fidei est imperfectionis peccato maculatum; sicut manus aut os ægri quo recipitur medicamentum sanans potest esse ægrum.

13. Bellarm. *Apostolus nihil sibi conscius fuit. Imo expectabat pro operibus coronam iustitiæ.*

Protest. Neutrum in Scriptura confirmatur, vel scil. Paulum nullius culpabilis defectus fuisse conscius, vel ex operum suorum perfectione coronam expectasse.

14. Bellarm. *Deus operatur in nobis, cum bona opera facimus.*

Protest. Sed ita ut nos etiam causæ simus libere operantes.

15. Bellarm.

15. Bellarm. *Opera bona non sunt peccata mortalia.*

Protest. Possunt tamen peccati aliquid habere adjunctum, quod est sua natura mortale.

16. Bellarm. *Opera bona ex genere, sive ex objecto, sed mala ex circumstantia, non sunt bona simpliciter, sed mala. Quoniam bonum non existit nisi ex integra causa, malum vero ex quolibet vitio.*

Protest. I. Opera fidelium bona, non tantum sunt bona ex objecto, sed etiam quoad omnes causas, efficientem, materiam, formam, & finem. II. Res variae sunt quae non dicuntur absolutè malae, ex quolibet vitio: Alias nihil bonum diceretur cum exceptione.

Argumenta nostra.

17. *Protest.* Tota vita fidelium indiget remissione peccatorum, Ps. 32. Rom. 4.

Bellarmin. *Loquitur David de initio justificationis, sive de prima justificatione, per quam remittuntur peccata, & infunditur caritas.*

Protest. Loquitur de tota remissione quae requiritur ad beatitudinem; cujus magnam partem in eo sitam esse ut à quotidianis & occultis peccatis absolvamur idem David testatur, Psal. 19. 13. 14.

18. *Protest.* Psal. 143. 2. Ne intres in iudicium cum servo tuo, quia non justificabitur in conspectu tuo ullus vivens.

Bellarmin. *Triplex hujus loci explicatio à Patribus indicatur. Prima est. nemo justificabitur ex iis quae habet ex sese. Secunda est: nemo in hac vita potest esse sine peccatis levibus, & quotidianis, id est, venialibus. Tertia est, non posse hominem justificari, si comparetur ad Deum.*

Protest. Hoc non est respondere, sed aliorum dicta perverse narrare. Hæc omnia verè dicuntur, nisi quod peccata quotidiana in secunda sententia nimis extenuentur, sed non sunt plenæ interpretationes. Amplius aliquid indicant in ipso textu: *Ne intres in iudicium cum servo tuo.* Norma iudicii divini, id est, lex Dei indicatur illius esse perfectionis, ut qui inter viventes secundum illam districtè judicantur non possint justificari. Indicatur hæc eadem explicatio à Patribus quos Bellarm. laudat. Aug. in locum. *Quantumlibet rectus mihi videor, producis tu de thesauro tuo regulam; coaptas me ad eam, & pravus invenior.* idem de peccat. mer. & rem. l. 2. c. 10. *Quantum ad integerrimam regulam veritatis ejus pertinet non justificabitur. Si me justum dixerò contra iudicium ejus, ubi perfecta illa justitia regula me convincit injustum, profecto impie loquetur os meum.*

19. *Protest.* Eccles. 7. 21. Non est quisquam justus in

C c c 7

terra,

terra, qui faciat bonum & non peccet.

Bellarmin. *Non significat Sapiens, hominem justum peccare dum bonum facit, sed aliquando peccare.*

Protest. Non peccat quidem justus dum bonum facit, eo ipso quod faciat bonum: sed illud ipsum quod facit ut aliquando notabiliter peccet, facit etiam ut non possit bonum facere tam perfecte quam vult ac debet, Gal. 5. 17.

20. *Protest.* Quotidiè petitio illa locum habet in omnibus piis: dimitte nobis debita nostra.

Bellarmin. *Hoc dicimus pro venialibus peccatis, qua bonis operibus admiscuntur.*

Protest. Hoc idem est quod nos dicimus, si removeatur vox illa plena mortalis præsumptionis, venialibus.

CAPVT IX.

De Operum Iustificatione

THESIS I.

Bellarmin. *Operibus justis homo verè iustificatur, iustificatione secunda, qua facit ex justis justiores.*

Protest. Quo sensu hoc affirmet Bellarm. relinquit nobis divinandum, vel in aliis locis quærendum. Et tanè interfuit ejus, ut lectores ad sensum hujus defensionis non nimis essent attentī. Explicationem autem habemus lib. 2. c. 15. & 16. *Ex operibus iustificari hominem, non formaliter, sed meritorie: quia justus per opera justa, justitiæ habitualis augmentum promeretur.* Involvuntur igitur in ista causa duo: I. Iustitia habituali nos proprie iustificari coram Deo. II. Opera nostra posse augmentum hujus justitiæ promereri, sed neutrum horum unquam probabit.

2. Bellarm. *Probatur ex Iacob. 2. 21. 22. & c. Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est? &c.*

Protest. Nihil apparet hic de aliqua differentia, inter primam, & secundam iustificationem, nihil de merito justitiæ habitualis, neque alius est scopus Apostoli, quam ostendere (ut Cajetanus observat) *quod non fide sterili, sed facunda iustificemur.*

Bellarmin. I. *Scopus Iacobi fuit demonstrare, fidem veram, atque Catholicam ad salutem sine operibus non sufficere, & fidelem qui bene operatur in justitia crescere, qui male operatur, justitiam amittere, & fidem in eo mortuam otiosamque manere.*

Protest. Facile est quidlibet imaginari: sed in textu nihil dicitur de augmento justitiæ, nihil de male operando, nihil de amissione justitiæ, nihil de insufficientia fidei veræ.

veræ Scopus proponitur ut quæstio v. 14. si fidem dicat aliquis habere se, opera vero non habeat, num potest fides illa eum servare? repetitur ut conclusio v. 17. ita quoque fides si opera non habeat mortua est per se. proponitur denuo ut quæstio, v. 20. vis vero nosse, homo vane, fidem qua est absque operibus mortuam esse? & repetitur tanquam conclusio vers. 24. videtur igitur ex operibus justificari hominem & non ex fide tantum: id est, ex fide operibus fœcunda, & non ex fide quæ est absque operibus.

Bellarmin. 2. Iacobus loquitur de vera fide: quia dicit hominem justificari ex fide, & fidem cooperari operibus.

Protest. Loquitur quidem de vera fide, dum eam per fructus suos describit: sed fidem illam quam insufficientem esse docet, veram & justificantem esse negat, dum eam v. 14. inutilem, non salvificam, v. 17. &c. mortuam, & v. 19. damenis nobiscum communem esse contendit.

Bellarmin. 3. Fidem Abraham ex operibus dicit consummatam fuisse. v. 22. Hoc non potest aliud significare, nisi iustitiam inchoatam per fidem, accepisse incrementum, & perfectionem per opera.

Protest. I. Benepotest intelligi, sicut Aristoteles est intelligendus, Ethic. 10. 4. cum dicit voluptatem perficere actionem: eadem est vox græca τελειόω: perficit autem actionem voluptas; (Aristotele ipso interprete) ὥς ἐπιγίγμενον τὸ τέλει: ut finis quispiam postea accedens, & perfectionem actionis demonstrans. II. Non potest ullo modo intelligi de justificatione secunda: quia v. 23. eadem planè sententia explicatur, quam Paulus de justificatione (secundum Bellarm.) Prima interpretatur Rom. 4.

2. Bellarm. 4. Apostolus Paulus, agens de prima justificatione, exemplum petit in Abrahamo, a secunda justificatione sicut Iacobus, agens de secunda justificatione, adfert exemplum Raab, quod est prima justificationis; & uterque recte.

Protest. Huiusmodi sophismata tam ridiculè contexta, in ludibrium Scripturæ sacræ, repetitione, & detestatione satis refutantur. Cajetanus multo gravius & rectius conciliat ista. Adverte hic (prudens lector) quod Iacobus non sentit, fidem absque operibus mortuam esse, &c. quoniam constat nos justificari per fidem, etiam sine operibus, sed sentit, fidem sine operibus, id est, renuentem operari, vel non paratam operari esse mortuam, esse vanam, & non justificare. Quod ergo Iacobus affert verbum Gen. 15. credidit Abraham Deo, ad hoc affert, quod credidit paratus operari. Et propterea dicit, quod in opere oblationis filii impleta est Scriptura, loquens de fide Abraham parata operari: impleta inquam est, quoad executionem maximi operis, ad quod parata erat fides Abraham.

3. Bellarm. Rom. 6. 19. Exhibete membra vestra iustitiæ servire in sanctificationem, Hic per sanctificationem perspicuum est intelligi

intelligi justificationem, quia opponitur iniquitati.

Protest. Iustificatio non opponitur in Scripturis iniquitati, sed reatui & condemnationi. Sanctificatio opponitur maculæ iniquitatis immunditiæ reali. Bellarminus igitur suam propriam objectionem evertit.

4. Bellarm. 2. Cor. 7. 1. *perficientes sanctificationem in timore Domini.*

Protest. Perficere sanctificationem, est magis magisque studere ut mundi simus ab omni inquinamento, quid hoc ad rhombum?

5. Bellarm. 2. Cor. 9. 10. *Augebit incrementa frugum justitia vestra. Per eleemosynas igitur justitia augetur.*

Protest. Sequitur, eos qui pie faciunt Eleemosynas posse à Deo expectare, ut ditentur ad omnem benignitatem, & potentes fiant ad plures justitiæ fructus proferendos. Ergone justificant eleemosynæ?

6. Bellarm. Ioh. 14. 23. *Qui diligit me, sermonem meum servabit: & pater meus diliget eum. Hac nova dilectio, quid est, nisi dilectionis. ac per hoc justitia augmentum?*

Protest. Est complacentia, & delectatio in benedicendo, ac benefaciendo piis.

7. Bellarm. Apoc. 22. 11. *Qui justus est, justificetur adhuc.*

Protest. Et adhuc justificetur, id est, incumbat iis studiis & operibus, quibus se justum esse demonstret. Hoc autem facit, qui ita studet Deo placere, ut Deum de se omnia bona, se autem à Deo mala sola meruisse agnoscat.

LIBER SEPTIMVS. DE MERITIS.

CAPVT I.

Quæstio prima est, an opera justorum recte vocentur merita? Pontificii affirmant, Nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

THESIS I.

Bellarmin. Non desunt testimonia sacra Scriptura, ubi ejusmodi nomen vel aperte contineatur, vel unde facili negotio deducatur.

Protest. I. Si semel aut iterum tale quid occurreret in sacra Scriptura, hoc tamen nullo modo excusaret Pontificiorum

ficioꝝ arrogantiam, qui ad tertium quodque verbum sua solent merita prædicare. Ex Scripturis deducitur, quod ministri verbi aliquo modo servant homines, arrogantiaꝝ notam subiter tamen, qui ut stilo suo ordinario uteretur titulo *servatoris*. I I. Deesse dicimus huiusmodi testimonia, in quibus hoc nomen aperte continetur, neque potest nomen aliquod ex testimonio deduci, nisi de sensu ejus constet. Sophistice igitur Bellarm. deductionem promittit nominis meriti cuius vim & significationem nullo modo explicavit.

2. Bellarm. Hebr. 13. 16. *Talibus hostiis promeretur Deus.*

Protest. Vox græca est *εὐαριστία* delectatur, quæ non minus periculose, quam inepte, & barbare vertitur *promeretur*.

Bellarmin. 1. *Propriissime dicimus latine, unum apud alterum mereri, & eum sibi obstringere, qui facit aliquid quod ei placeat, eumque delectet.*

Protest. Hoc est manifeste falsum. Nam solutio debiti, etiam dimidiata (si nomen sit dubium) placet creditori, nihil tamen apud eum meretur. Gratiarum actio, quatenus agnoscit beneficium, placet benefactori, sed nihil apud eum meretur.

Bellarmin. 2. *Verbum illud conjunctum cum vocabulo, hostiarum significat etiam Deum bonis operibus conciliari & induci ad benefaciendum iis, qui bene operantur. Hoc autem est, quod dicimus, opera bona esse meritoria.*

Protest. 1. Opera bona vocantur *hostie* metaphorice tantum: propria igitur huius vocis significatio non potest rigide urgeri. Vocantur etiam *fructus*. An inde recte quis concluderet, Deum ex operibus nostris ditescere, aut utilitatem inde percipere, sicut agricola ex fructibus terræ quam colit? I I. Hostiæ eucharisticæ, qua tales, non magis habent vim conciliandi, & ad benefaciendum inducendi, quam gratiarum actiones. I I I. Hoc non est totum quod Pontificii volunt, dum merita sua jactant, sicut postea patebit.

3. Bellarm. *Nomen dignitatis frequenter invenitur quo Graci meritum designare solent.*

Protest. Dignitas sæpe notat convenientiam qualitatis, non meriti æqualem quantitatem. Sic Eph. 4. 1. *ὡς τῆς κλήσεως* ut convenit vocationi. Phil. 1. 27. *ὡς ἐκκλησίας* ut convenit Evangelio. Col. 1. 10. *ὡς τῆς ὑποταγῆς* ut convenit Domino. I. Thes. 2. 12. & 3. Ioh. 6. *ὡς τῆς θεότητος* ut convenit Deo.

4. Bellarm. *Plurima sunt testimonia Scriptura, qua disertis verbis continent nomen mercedis. At merces & meritum relativa sunt.*

Protest. Apostolus ipse distinguendo docet, mercedem fidelium non esse ex merito sed ex gratia, Roman. 4. 4.

C A P V T

CAPVT II.

Quæstio secunda est, an opera bona iustorum sint vere, ac proprie, merita vitæ æternæ? Pontificii affirmant. Nos negamus.

Argumenta Bellarmini.

Bellarm. 1. *Vita aterna nominatur merces. Bona igitur opera, quibus redditur, sine dubitatione sunt merita.*

Protest. An igitur sine dubitatione meruit aliquid à Deo Nabuchodonosor, quia Ezech. 29. Ægyptus promittitur ipsi tanquam merces, ob laborem quem subierat adversus Tyrum? Merces proprie dicta est desideratum, & expectatum commodum opus aliquod consequens, & ejus dignitati debitum tanquam causæ principali. Quia igitur vita æterna quæ promittitur piis, est commodum vel bonum longe maximum, quod ab ipsis maxime desideratur, & expectatur, atque etiam promittitur ut consequens vitæ piæ; idcirco recte & apte vocatur merces, quamvis causa ejus non sit operum dignitas, sed pura putata gratia Dei in Christo Iesu. Est igitur merces ex gratia, non ex merito, sicut Scriptura Rom. 4. 4. & alibi passim tam clare testatur, ut mirum sit Christianum quenquam posse de hac re dubitare. Ferus in Mat. 20. 1. bene monet: *Si aliquando mercedem audis polliceri, scias non ob aliud esse debitam, quam ex promissione divina gratis promissit, gratis reddit. Si igitur Dei gratiam & favorem conservare cupis, nullam meritorum tuorum fac mentionem.* Veritas hujus responsi vel ex eo satis apparet, quod vita æterna in Scripturis hæreditas vocatur, quæ pertinet ad filios proprie quia sunt filii, non quia laborant.

Bellarm. 2. *Voluit Deus filios suos, qui usum rationis habent, propriis laboribus, & meritis illam acquirere, ut duplici titulo illis vita aterna deberetur, titulo videl. hæreditatis, & jure mercedis. Magis enim honorificum est, habere aliquid ex merito quam ex sola donatione; ideo Deus ut filios suos magis honoraret, id etiam præstitit, ut vitam aternam per merita sibi pararent.*

Protest. 1. Apostolus innuit causam unam cur Iudæi non recipiebant Euangelium, fuisse superbiam, qua factum est ut noluerint subjecti esse justitia Dei, Rom. 10. 3. sed quærere justitiam quasi ex operibus. 9. 32. quorū similes esse superbos Christianos, qui operantur tanquam confidentes in seipsis, ratione affectus ad seipsos, recte observat Cajet. ibid. Pontificii autem ostendunt se genuinos esse filios talium patrum, quorum

quorum etiam complent mensuram. Magis honorificum
(ait Bellarminus) habere vitam æternam ex merito,
quam ex sola donatione. *Absit ut iusti vitam æternam expectent,*
in pauper eleemosynam: multo namque gloriosius est, ipsos quasi vi-
ctores & triumphatores eam possidere, tanquam palmam suis sudoribus
consecram, sunt verba Tapperi, in art. Lovan, tom. 2. a. 9. Hæc est
illius paupertas spiritus, & abnegatio suimetipsorum qua
monachi papales ad perfectionem grassantur. Sordent
illis dona Dei. II. Pudet ipsos vitam suam largitioni
divinæ debere. Sed bene Bern. in *Ded. Eccl. ser. 5.* *Si nos*
propter animositatem gratis salvari velimus, merito non salvamur. Di-
gnitas locum non habet, ubi fuerit præsumptio dignitatis. III. Ma-
gis adhuc fiet ista doctrina gloriationis, si attenda-
mus ad rationem hujus axiomatis. *Magis honorificum est ha-*
bere aliquid ex merito, quam ex donatione sola. Ratio est (ait Durand.
m. d. 18) *quia nobilius est aliquid habere a se, & per se, quam ab*
alio vel per alium, qui autem habet aliquid per proprium meritum,
ut amicum habet illud per seipsum, in quantum per actionem suam
fit illud sibi debitum. Si esset magis honorificum homini, vi-
tam habere ex merito, esset tamen honorificentius Deo,
tamen dare miseris, quæ superat spem omnem, quam
nullus quispiam ex suis meritis concipere potest. IV. Ho-
mo iste hominis, disertis verbis excluditur ab Apostolo,
Rom. 3. 37. *Vbi gloriatio? exclusa est.* ubi notatu dignum
est, quam pulchre consentiant Pauli, & Bellarmini sen-
sui. Paulus docet, hominem ex operibus non justificari,
quia tum haberet quod gloriaretur. Bellarminus docet
hominem suis meritis vitam æternam acquirere debere,
quia hoc est *magis honorificum*, id est, quia debet aliquid ha-
bere quo gloriatur. V. Bellarm. ipse lib 4. cap. 7. con-
stat non solum infantes, sed etiam homines adultos, recens
beatos salvari, si continuo ex hac vita decedant, sine meritis.
Querimus igitur à Bellarmino an non æque honorifi-
cè sit illis donatione sola salvari, ac si ex lege vitam
æternam acquisivissent? si sic, tum Bellarm. hic sophisti-
cè nugatur; si non, tum major est honor legis, quam
angelii, quod est absurdum.

2. Bellarm. *Premium celeste dicitur dari hominibus secundum*
mensuram & proportionem operum. Hinc evidenter colligitur, in præ-
mio conferendo, haberi rationem dignitatis, & efficaciam ipsorum ope-
rum.

Protest. Ista consequentia neque est evidenter, neque
secure firma. Imo refutatur ab ipsa meritorum doctrina,
cui videtur militare. Si enim omnis congruentia pro-
portionis dignitatem inferret, tum nulla esset differentia
inter meritum de congruo, & de condigno.

3. Bellarm.

3. Bellarm. *Ratio ipsa cur detur vita aeterna, in operibus posita.* Mat. 25. 34. *Esurivi enim & dedistis mihi.* Item v. 21. 2. *Quia in pauca fuisti fidelis.* Apoc. 7. 14. *Venerunt ex tribulatione &c. ideo sunt ante thronum Dei.* Particula illa, enim, quia, ideo, sunt omnes causales.

Protest. Mat. 25. 21. 23. nulla particula reperitur, nisi in versione non probanda, Apoc. 7. 14. particula *ideo* refertur ad verba immediatè antecedentia: *laverunt stolas suas, ac dealbarunt in sanguine Agni.* Mat. 25. 34. enim rationalem vim habet consequentiæ, sed non causalem consequentis respectu.

Bellarmino. *Enim in sententia qua fertur in impios, esurivi enim & non dedistis: est causalis.*

Protest. Pro varietate materiæ subjectæ, varius est usus particularum, sicut & aliarum vocum. Hanc autem differentiam esse inter sententiam vitæ, & mortis, didicimus ab Apostolo, Rom. 6. *stipendia peccati mors: donum autem Dei vita aeterna.* Non dicit (ait Cajetanus) *stipendia iustitia vitæ aeternæ: sed donum Dei: ut intelligamus, non ex nostris meritis, sed ex gratuito Dei dono, assequi nos pro fine vitam aeternam.* Propter quod & subdit: *in Christo Iesu.* Ecce meritum, ecce iustitia, cujus stipendium est vita aeterna. Nobis autem est donum ratione Iesu Christi.

4. Bellarm. *Premium bonis operibus ex iustitia dicitur esse reddendum.* 2. Thes. 1. 4. 6. 2. Tim. 4. 8. Heb. 6. 18. Iac. 1. 12. Apoc. 2. 10. Prov. 19. 17. 1. Cor. 9. 24. 2. Tim. 1. 12.

Protest. Nulla fit mentio iustitiæ, nisi 2. Thes. 1. 6. 2. Tim. 4. 8. Hebr. 6. 18. Iustitia vero aliquando significat condecensiam divinæ bonitatis. Durandus in 4. d. 47. q. 3. aliquando fidelitatem, & veracitatem, ut Filicius Ies. habet, tract. 21. n. 483. *qua Deus non nobis simpliciter sit debitor, sed sibi ipsi: ut Thomas loquitur 1. 2. q. 114. a. 1.*

Bellarmino. *Injuriam faceret, qui bravium vincens non daret, &c.*

Protest. Tale quid de Deo dicere, respectu hominis, est (ut Durandus in 2. d. 17. q. 2. profitetur) temerarium & blasphemum: quia si decedenti in gratia Deus non daret gloriam, nihil iniusti faceret, si habenti gloriam auferret illam, non esset iniustus. Inter Deum & hominem, non potest esse iustum simpliciter, sicut nec æquale. Sententia ista Bellarmini fuit olim ab Academia Parisiensi damnata, & à Guidone quodam ordinis heremitarum S. Augustini, qui illam publicè docuerat, an. 1354. verbis istis formalibus revocata: *Dixi contra baccalarium predicatorum, conferendo cum ipso, quod homo meretur vitam aeternam de condigno, id est, quod si non daretur ei, fieret sibi injuria, & scripsi quod Deus faceret ipsi injuriam, & hanc probavi. Istam revoco, tanquam falsam, hæreticam, & blasphemiam.*

5. Bellarm.

5. Bellarm. *Vita aeterna promittitur bonis operibus.* Mat. 19. 29. 1. Tim. 4. 8. Iac. 1. 12. *At promissio facta cum conditione eris facit ut qui opus impleverit, meruisse rem promissam, eamque ut eadem jure suo exigere posse dicatur.*

Protest. I. Quæstio nostra de meritis secundum esse, hæc item conclusio inferitur de meritis secundum dici. II. Promissio essentiam Evangelii complectens, non est, *fac hoc vivis*, sed *crede & servaberis*. III. Accidentales illæ commissiones, quibus vita promittitur operibus, non jus, sed possessionem vitæ promittunt: non sunt igitur antecedentes, causales, & meritoriae conditiones opera, sed consequentes, respectu juris ad vitam, & præparatoriæ, quoad ejus possessionem. IV. Durand. in 2. d. 27. q. 2. *quo hæc benè respond.* I. *Promissio divina in Scripturis sanctis, non sonat in aliquam obligationem, sed insinuat meram dispositionem liberalitatis divina.* 2. *Quod redditur ex promissione præcedente, non redditur ex merito operis de condigno, sed solum, vel principaliter ex promisso.* Et certè vox est sensus communis, quam habet alicubi Augustinus: *Aliter dicimus homini, debes mihi, quia dedi tibi: & aliter, debes mihi, quia promissisti mihi. Quando dicis, debes mihi, quia dedi tibi, processit à te beneficium, sed mutuum, non donatum. Quando dicis, debes mihi, quia promissisti mihi, tu nihil dedisti, & amen exis.* Bonitas enim ejus qui promissit dabit, ne in malitiam des convertatur, qui autem fallit, malus est.

6. Bellarm. *Variis in locis fit mentio dignitatis. Sed dignum esse præmio, & mereri præmium idem sunt. loca sunt hæc.* 2. Thes. 1. 5. Luc. 20. 25. Apoc. 3. 4.

Protest. Hoc sophisma neque cælum, neque terram attingit. Nihil habet de operibus, aut eorum dignitate, sed de dignitate personarum tantum, quæ præcipue & primario in fide consistit. Loquitur de præmio, cujus nulla fit mentio in locis allegatis, neque ulla ratio in dignitate vel similitudine personæ. Dignationem gratuitam Dei convertit in debitum dignitatis nostræ.

7. Bellarm. *Deus est iudex justus, & non acceptor personarum. At acceptio personarum est vitium contrarium justitiæ distributiæ, cum videlicet iudex dat præmium sine meritis, aut majus præmium minoribus meritis, vel contra. Deus igitur in retributione præmiorum merita hominum considerat, & pro meritorum diversitate, vitæ aeternæ mansiones assignat.*

Protest. I. Non concluditur quæstio, opera scil. mereri vitam, sed pro eorum diversitate, mansiones assignari in vita. II. Receptissimum est apud omnes Scholasticos, & alios qui scribunt adversus Pelagianos, *acceptationem personarum non habere locum in gratuitis, secundum illud Domini Matth. 20, annon licet mihi quod volo facere in meis?*

III. Pro

II. Pro concessio accipit Bellarminus iustitiam distributivam servari in redditione præmiipro meritis, cum tamen *Durand. in 2. q. 27. q. 2.* acerrimè contendat, quod reddere mercedem & solarium pro servitio impenso, pertineat ad iustitiam commutativam, non ad distributivam.

Argumenta nostra.

8. Protest. Beatitudo cælestis danda sanctis tribuitur expresse misericordia Dei, *Psal. 133. 4. Mat. 5. 7. Iac. 2. 13.*

Bellarmin. 1. Beatitudo tribuitur misericordia, quia merita ipsorum quorum est merces, ex misericordia data sunt.

Protest. Merita non propriè dantur secundum Pontificios, sed gratia vel facultas merendi, qua homo pro arbitrio suo potest mereri vel non mereri. **II.** Si quis donum accipiat pecuniã, qua emit sibi equum, equum illum non habet donatum sed emtum. Quæ mendici emunt sibi ex pecunia mendicata, non sunt eleemosynæ, sicut nec illud quod quis dat pauperi, aut solvit creditori, ex stipendio sui laboris, est idcirco stipendium.

Bellarmin. 2. Misericordia illa qua est necessaria, bonis meritis debetur, & dici potest misericordia iusta.

Protest. Vbi igitur fuit acumen Apostoli, cum sic disputabat: Si ex debito, tum non est ex gratia. Si ex operibus, jam non est gratia? *Rom. 4. & 11.* Misericordia quidem omnis Deus est iusta, quoad rectitudinis perfectionem. sed ut ex iustitia debeatur meritis humanis, hoc non Scripturæ tantum, sed & rationi communi repugnat. Inter homines fieri non potest, ut quis mereatur donum gratuitum.

Bellarmin. 3. Comitatur misericordia coronam gloriæ, sed non est ipsa corona gloriæ. Corona respicit bona merita, misericordia respicit peccata venialia, qua remissione delenda sunt.

Protest. I. Misericordia quidem Dei non est propriè vita nostra æterna, sed vita æterna est misericordiæ divinæ proprium effectum, *Rom. 6. 23.* Donum Dei est vita æterna. Ex divitiis misericordia, & super eminentibus opibus gratia servamus. *Eph. 2.* Hujus salutis possessionem eodem titulo accipimus, quo jus & spes ejus nobis communicatur. **II.** Bellarminus extenuat misericordiam Dei dum restringit eam ad venialia peccata delenda: Apostolus ex adverso totam liberationem ab ira ventura, & gloriæ communicationem tribuit misericordiæ. Fideles sunt vasa misericordiæ, ex omni parte præparationis ad gloriam. *Rom. 9. 23.* Imo in ipsa gloria, sunt vasa misericordiæ, sicut impij in exitio, sunt vasa ira.

9. Protest. II. 55. 1. Emite absque argento, & absque ulla commutatione, vinum & lac, Bell.

Bellarmin. *Vinum & lac ad gratiam presentis temporis pertinent: falemur autem gratiam Dei non acquiri per merita.*

Protest. I. Ne illud quidem fateamini: Nam primam gratiam justificationis cadere dicitis sub meritum de congruo, & augmentum ejus sub meritum de condigno. Filicius tract. 21. n. 487. 490. II. Per vinum & lac, intelliguntur omnia spiritualia bona, quæ animam faciant, & pinguedine sua delectant, bona vita, & benignitatum Davidis certissimarum, vers. 23.

IO. *Protest.* Dan. 9. 18. Non in justificationibus nostris prosternimus preces nostras, sed in miserationibus tuis magnis.

Bellarmin. *Petit liberationem à captivitate.*

Protest. An igitur mereri possint opera illa vitam æternam, quæ temporalia bona non merentur?

II. *Protest.* Luc. 17. 10. Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite servi inutiles sumus.

Bellarmin. 1. *Ex nobis inutiles.*

Protest. Loquitur Dominus de discipulis etiam cum suppositione gratiæ faciendi omnia quæ edicta sunt eis.

Bellarmin. 2. *Inbemur agnoscere, nihil nos Deo utilitatis adferre.*

Protest. Loquitur etiam expresse de utilitate nostra ex merito: num gratiam habet servo illi quia fecit quæ ipsi edicta fuerant?

Bellarmin. 3. *Servi inutiles sumus, quia nihil justæ mercedis petere possemus, nisi Deus liberali pacto nobiscum convenire voluisset.*

Protest. I. Loquitur Dominus de iis ipsis discipulis, quibus omnia promiserat ex pacto liberali, & tamen sine exceptione aut distinctione, negat ipsis ullam gratiam deberi. II. Post pactum liberale, manet ratio inutilitatis: nam quod debuimus facere, fecimus.

Bellarmin. 4. *Non dicit Dominus, servi inutiles estis; sed ait: dicite quia servi inutiles sumus.*

Protest. I. An jussit ut diceremus quod falsum esse novimus, & cujus contrarium credere debemus? Dicit Dominus in propositione comparationis: num gratiam habet servo illi, quia fecit, quæ ipsi edicta fuerant? non puto. Sensus igitur conditionis est: nam utiles estis? non puto. Pudit Cajetanum hujusmodi subterfugia quærere: ingenuam igitur confessionem edidit in ista verba: Nota parabolam pro memoria, & conclusionem pro documento. Si servando omnia præcepta sumus inutiles, nec habemus unde superbiamus, quid sentiendum de nobis ipsis est, qui non omnia servamus, qui multorum rei sumus? sed quid de nobis dico, cum nullus dicere possit, quod debebam feci, nisi exemptus sit a dicendo, dimitte nobis debita nostra?

12. *Protest.*

12. *Protest.* Rom. 6. ult. Stipendium peccati mors
grota autem Dei vita æterna.

Bellarmin. *Gratia dicitur vita æterna, non quia non est merces me-
riti, sed quia ipsa merita habemus ex gratia.*

Protest. Si verè & propriè dici posset: *stipendium bonorum
operum est vita æterna*, antithesis prioris sententiæ: *stipendium
peccati mors*, hoc postulasset. Omnia opera bona ex gratia
fluere Apostolus clarè satis docuerat. Res est manifesta.
*Notandum hic (ait Contaren.) quod innuit Apostolus; ex iustitia
peccato deberi mortem, vitam autem æternam esse ex dono Dei gratuito.*
*Non dicit (addit Cajetanus) quod stipendia iustitia vita æterna: ut
intelligamus, non ex nostris meritis, sed ex gratuito Dei dono, assequi
nos pro fine vitam æternam, propter quod & subdit: in Christo Iesu,
ecce meritum, ecce iustitia, cuius stipendium est vita æterna: nobis au-
tem est donum, ratione ipsius Christi Iesu.*

13. *Protest.* Eph. 2. 8. Gratia salvati estis. Tit. 3. 7. Se-
cundum suam magnam misericordiam salvos nos fe-
cit.

Bellarmin. *Apostolus loquitur de salute inchoata, non de salute per-
fecta.*

Protest. An igitur quum gratia inceperit salutem no-
stram æternam, iustitia eam perfecit? tum opus gratiæ
est inchoatum tantum & imperfectum; tum perfecta
salus non ex gratia & misericordia, tum denique in agone
mortis sperandum est potius in iustitiam quam in gra-
tiam & misericordiam Dei. Sed in Scripturis jubemur
expectare misericordiam in vitam æternam. Iud. 21. & misericor-
diam inventuri dicimur in die illo. 2. Tim. 1. 18.

14. *Protest.* Lex fidei excludit omnem gloriationem
quæ ex operibus nascitur. Rom. 3. 27. ergo merita etiam
excludit.

Bellarmin. *Excludit gloriationem eorum qui in se gloriantur, non
eorum qui iustitiam & merita. Deo juvante, habere se posse con-
fident.*

Protest. Si ille non gloriatur in se, qui dicit se suis me-
ritis fecisse ut Deus debeat sibi vitam æternam, id est, ut
Deum habeat debendi reum, pauci admodum sunt qui
gloriantur in se, vix enim fieri potest, ut Christianus
quisquam vel istam confidentiam in animum & consci-
entiam suam inducat.

15. *Protest.* Injuria fit meritis Christi, si meritis nostris
tribuat salus, tanquam debita merces: quia hoc est
proprius finis, & fructus meritorum Christi.

Bellarmin. 1. *Merita nostra a meritis Christi nascuntur, & quic-
quid ipsa iustorum merita laudis habent, id totum redundat in laudem
meritorum Christi.*

Protest. I.

Protest. I. Nova hæc est Theologia, Prophetis, & Apostolis ignota: *Christus meruit ut nos mereremur nobismetipsis vitam æternam.* I I. Opera nostra bona, quæ nascuntur ex meritis Christi, possunt ita laudari, ut illud minimè redundet in laudem meritorum Christi. Quid si diceretur iustus unus, omnibus, quibus ipsi placet, mereri justificationem & vitam æternam?

Bellarmin. 2. *Merita hominum non requiruntur propter insufficientiam meritorum Christi, sed propter maximam eorum efficaciam.*

Protest. Contrarium probatur. Si Christus sufficienter nobis meruit salutem perfectam, tum non opus est ut nos eam nobismetipsis mercemur. Sed hoc vel maximè opus esse Pontificii volunt; Ergo ex eorum sententia, Christus non sufficienter meruit nobis salutem perfectam. Consequentia ratio est, quia quod sufficienter factum est, non opus est ut denuo fiat.

Bellarmin. 3. *Non dividimus gloriam inter Deum & hominem: quia merita nostra sunt dona Dei, & ratio cur opus aliquod nostrum sit dignum vita æterna, tota pendet a gratia.*

Protest. I. Si hæc esset vestra sententia, non impediret tamen quin gloria merendi à vobis divideretur inter Christum & hominem, quia tribueretur non soli gratiæ quæ est in Christo, sed & illi gratiæ, quæ nobis inhæret. I I. Falsum est totam rationem dignitatis à Pontificiis tribui gratiæ. *Efficaciam meriti dicunt ex tribus principaliter venire, ex difficultate operis, ex promptitudine voluntatis, & ex magnitudine charitatis.* Bonaventura, & Biel in 2. d. 29. I I I. Quod indignissimam partitionem gloriæ faciant Pontificii, inter Christum & Christianos, liquido apparet ex Bellarmino. Sic enim ille de Indulg. lib. I. cap. 4. *An applicetur pars una satisfactionis ex passionibus Christi, pars alia ex passionibus Sanctorum; non videtur nimis curiose investigandum, & de Pœnit. lib. 4. c. 15. Christus solvit pretium, & satisfecit, immediatè pro culpa, & reatu mortis æternæ; mediatè autem pro pœna etiam temporali, quatenus gratiam præbet, per quam ipsi nos Domino satisfacimus.* Secundum istam distinctionem, certissimè intelligitur doctrina Pontificiorum de meritis; quod scil. vitam æternam, & cætera, quæ nos mereri fingunt, Christus non meruerit nobis; nisi mediatè, quatenus gratiam aliquam præbet per quam ipsimet nobis illa meremur immediatè. Christus igitur secundum Bellarmin. gratiam aliquam meruit immediatè: sed nos & gratiæ augmentum, & venialium peccatorum deletionem, & etiam vitam ipsam æternam immediate promereri debemus.

CAPVT XII.

Quatenus Fiducia in meritis collocari possit.

T H E S I S I.

Bellarmin. Sciendum est fiduciam nihil esse aliud, nisi spem confirmatam atque perfectam.

Protest. De fiducia illa quæ respicit futurum, hoc scimus, sed non de omni fiducia.

2. Bellarm. Sciendum est etiam, aliud esse, fiduciam nasci ex meritis, aliud, fiduciam esse ponendum in meritis. Potest enim fieri, ut quis exiguam, ac pene nullam fiduciam in meritis propriis constituat, eo quod non certo sciat, an habeat vera merita, & tamen veris magnisque meritis abundet, & ex illis fiducia in ipso erga Deum maxima oriatur.

Protest. I. Distinctio ista obscuritate sua fit insidiosa. Non explicat enim Bellarm. quo sensu fiducia dicatur ex meritis nasci. Si merita proprie dicta intelligantur, tum subiectum hujus assertionis fuit antea sublatum & explosum. Si opera bona intelligantur (quo sensu in isto capite jure nostro hanc vocem accipiemus) tum dicimus tantam esse differentiam inter nasci ex operibus fiduciam, & fiduciam in operibus collocandam, quanta est inter argumentum suadens fiduciam, & causam rei speratæ. II. Ratio Bellarm. posse scilicet maximam fiduciam ex meritis oriri, in eo qui non certo scit an habeat vera merita, omni rationi adversatur. Ex meritis enim non oritur fiducia Physicè. Illud autem ex quo moraliter oriatur, debet necessario cognosci, & ad maximam fiduciam gignendam, debet certissimè cognosci.

2. Bellarm. Fiducia Sanctorum, quam in Deo constituunt, non ex fide sola, sed etiam ex bonis meritis nascitur.

Protest. Nascitur ex fide sola, tanquam ex causa apprehendente causam tam spei, quam rei speratæ: sed nascitur etiam ex obedientia nova, & conscientia bona, tanquam ex argumentis confirmantibus, & erigentibus illam apprehensionem una cum fructu ejus. Bellarm. ambigua vocis generalitate lectoribus illudit.

4. Bellarm. In bonis meritis, qua verè talia esse comperitum sit, fiducia aliqua collocari potest, modo superbia caveatur.

Protest. I. Supponit hic Bellarm. posse aliquem certo scire, se vera & bona merita habere, idque ordinariis mediis, nisi ludat, cum tamen hoc antea impugnaverit, cum de certitudine gratiæ agebatur, & in isthoc ipso cap. affirmet,

met, neminem absque revelatione certo scire posse, se habere vera me-
rita. II. Cum aliquam fiduciam collocari posse dicit, non
debere, in meritis, modo, vel ex conditione, non absolutè,
verecunde magis loquitur quam plerique Pontificii so-
lent, quorum hæ sunt voces: *Propria certitudo spei est ex me-
ritis. Certitudo qua non est præsumptio, ex meritis est, & meritis se com-
mittitur. Alex Al. 3. q. 65. m. 3. Secundum fidem tenendum est,
quod spes non solum respicit divinam gratiam, & misericordiam, sed
etiam nititur effectibus ipsius in nobis ab illa productis, per quos mere-
mur gloriam. Bannes in 2. 2. q. 18. a. 4. Merita sunt fundamentum
spei. Felicius tract. 22. n. 244.* Verecunde magis Bellarmi-
nus. Sed tamen eludit. Nam I. Cum quæstionem propo-
suerit de spe consummata, & perfectæ, & talem fiduciam
unicam simplicem habeamus in misericordia Dei collo-
catâ, nulla aliqua fiducia relinquitur in meritis nostris col-
locanda. 2. Illam fiduciam in meritis nostris collocare,
& superbiam cavere, est arrogare sibi met quod proprium
est Christi, & arrogantiam interim diligenter cavere.

5. Bellarm. *Propter incertitudinem propriae justitiæ, & pericu-
lum inanis gloriæ, tutissimum est fiduciam totam in sola Dei miseri-
cordia, & benignitate reponere.*

Protest. Accidit hic Bellarm. quod maxime celebratur
in Balaamo, qui ad execrandum conductus post magnum
variumque apparatus, & multas captatas incantationes,
quibus conatus est maledicere Israelitis, divinitus tan-
dem eo adigebatur ut benedixit ipsis. Consimili planè
modo Brllarm. postquam integris aliquot libris omnes
nervos intenderit, in meritis humanis contra gratiam
Dei omni genere sophismatum propugnandis, subito hic
in fine mutatus meritorum usum omnem tollit, & ad
gratiam solam confugit. Nam I. Incertam & periculo-
sam esse doctrinam de justificatione & meritis, quam
hactenus tradidit, verè agnoscit. II. Misericordiæ tri-
buit, non (ut antea cap 5.) justitiæ vitæ speratæ com-
municationem. III. Huic misericordiæ ita fiduciam
affigit, ut nihil præterea debeat intueri, *totam in sola.*
IV. Quamvis verba sic sonent, ut hoc facere non planè
necessarium, sed tutissimum tantum affirmare videantur,
re ipsa tamen officium & necessitatem rei docent: quia
tutissimum est nobis fiduciam nostram collocare, in
omni eo quod Deus in verbo suo proposuit, ut salutis
causam, & fiduciæ fundamentum: si igitur aliud quid-
piam esset hujus generis, præter misericordiam Dei in
Christo, non esset certe tutissimum, totam fiduciam in
hac sola collocare. Salutem saltem ex misericordia sola,
1110, potius quam ex meritis, *honorificè* forsan, ut Bellarm.

D d d 2 antea

antea loquebatur, sed incerte, & periculose, ut nunc fatetur, omnes qui sapiunt quærent.

CAPVT XIII.

Speculationes quadam Bellarmini.

DE NON ENTE.

Haftenus contendit Bellarminus opera bona esse merita: sed necdum explicavit quid sibi velit ista voce *meriti*, ne scilicet certum & fixum scopum haberet, à quo in probationibus non liceret vagari aut aberrare. Iam tandem post disputationem illam peractam, promittit se dicturum quid sit illud de quo disputavit: secundum perversam & ineptam illam methodum quaprimo quæri solet *an sit*, & postea *quid sit*. Neque tamen hoc potuit dicere, sine novo conflictu cum suis gregalibus, inter quos de hac ideo certamen certatur non leve, non unum. Nos hic spectatores agemus, illa tantum annotantes, quæ meritorum doctrinam adhuc magis illustrare posse videntur.

T H E S I S I.

Bellarmin. *Ut aliquod opus dici possit verè ac propriè meritorium felicitatis aeternae, septem conditiones requiruntur: 1. Ut sit opus bonum. 2. Ut fiat in obsequium Dei. 3. Ut qui meretur sit viator. 4. Ut sit opus liberum. 5. Ut qui meretur sit amicus & gratus Deo. 6. Ut intercedat promissio. 7. Ut opus ex caritatis virtute procedat. Tres priores conceduntur ab omnibus: alia quatuor in controversia sunt.*

Protest. Apud nos nulla est controversia, quin ista omnia, requirantur ad meritum: sed alia etiam requiri dicimus, ad dignitatem, & iustitiæ obligationem inducendam necessaria, quæ in operibus sanctissimorum hominum frustra quærentur.

2 Bellarm. *Catholici omnes agnoscunt opera bona iustorum esse meritoria vite aeternae: sed tamen aliqui censent, non esse utendum his vocibus, de condigno, & de congruo: Ita docent Thomas Waldensis, & Paulus Burgensis.*

Protest. Prima pars hujus sententiæ evertitur satis à posteriori. Nam isti aliqui non de voce, sed de re ipsa contendunt, Sic enim concludit Waldensis tom. 6. de Sacram. tit. I. cap. 7. *Reputo igitur saniores Theologum, fidiorem Catholicum, & Scripturis sacris magis concordem, qui tale meritum*
simpliciter

simpliciter abnegat, & cum modificatione Apostoli, & Scripturarum, concedit, quia simpliciter quis non meretur regnum celorum, sed ex gratia Dei, aut voluntate largitoris. Meritorum nostrorum in articulo meritis, minime Deus attendit, siue rationem congrui, vel condigni; sed gratiam suam, aut misericordiam suam. Quomodo ergo non ad injuriam Salvatoris & gratuiti coronatoris accedit, quod gratia ejus tacita, tantum disputamus de meritis?

3. Bellarm. Alii volunt opera bona justorum esse meritoria de condigno, largo modo, ita docent Durandus in 2. d. 27. q. 2. Gregorius in 1. d. 17. q. 1. a. 2.

Protest. In eo bene & recte volunt, quod merita talia, qualia inter Pontificios vulgo jactantur, negantes, ex Scripturis docent operibus nostris non deberi mercedem ex justitia, sed ex sola Dei liberalitate.

4. Bellarm. Communis, & verissima sententia Theologorum admittit simpliciter meritum de condigno.

Protest. Communis quidem hæc est sententia inter Pontificios, sed neque vera, neque Theologorum dicenda, quia totam Theologiam evertit.

5. Bellarm. Quod quidam distinguunt inter dignum & condignum, nimis leve est.

Protest. Levis igitur Sanctus, & Seraphicus Doctor, Bonaventura, qui meritum ubique triplex facit: congrui, digni, & condigni, in 1. d. 41. 8. & 3. d. 4. n. 27. & d. 18. n. 14.

6. Bellarm. Paucis refutabo quatuor Durandi dicta, quibus potissimum ejus sententia niti videtur.

Protest. Non adeo prolixus est Durandus circa istam quæstionem, quin paucis potuerit Bellarm. ad omnia quæ habet ordine respondere, nisi aliquid in ipsis fuisset, quod Bellarminus tutissimum videbatur præteritione sola refutare. videamus tamen quomodo hæc quatuor dicta refutat.

7. Durand. 1. Temerarium & blasphemum est, dicere, Deum fore injustum, quod meritis hominum justorum non reddit mercedem promissam.

Bellarmin. Non est temerarium nec blasphemum, sed pium, & sanctum, dicere, Deum fore injustum, si non servaret promissa.

Protest. Durandus loquitur de injustitia particulari, quæ respicit debitum in alterius dignitate fundatum. Bellarminus respondet de justitia generali quæ respicit rectitudinem in promittentis bonitate & veracitate fundatam. Non magis ex justitia tenetur Deus, reddere mercedem bene operantibus, quam (postquam id promiserat) mittere filium suum ad mortem pro nobis subeundam. Hoc tamen meritis humanis non debebatur. Non male Medina, in 1. 2. q. 114. a. 3. Deus sine dubio præsta-

bit quod promissit, propter veritatem, non propter obligationē : quod si non præstet, mendax erit, non injurius.

8. Durand. 2. Non exstat in sacris litteris promissio, quæ Deum obligat ad reddendam mercedem, sed tantum quæ doceat, Deum ordinasse, ac disposuisse vitam æternam dare eis qui mandata servaverint.

Bellarmin. 1. *Omnis vera promissio fert secum obligationem.*

Protest. Non iustitiæ, ex dignitate ejus cui facta est promissio, sed fidelitatis, ex perfectione quæ decet promittentem.

Bellarmin. 2. *Similitudo brachii, cui comparat Apostolus vitam æternam, 1. Cor. 9. similitudo denarii diurni, Mat. 20. similitudo depositi, 2. Tim. 1. apertissime significant promissionem ex debito & obligatione reddendam.*

Protest. Similitudines non omnia probant, quæ præ se ferunt, sed illud tantum ad cuius explicationem adhibentur. Debitum autem Dei, & obligatio ejus ex iustitia, non venit in mentem Apostolo, cum similitudines istas usurpavit. II. Brachium nullum debitum aut obligationem iustitiæ importat, sed laboris approbationem singularem & actum ex condictione. De denario respondet Prosper de voc. gent. lib. 1. cap. 5. *Non labori pretium solvens sed divitiis bonitatis sue in eos quos sine operibus eligit effundens, ut etiam ii qui in multo labore sudarunt, nec amplius quam novissimi acceperunt, intelligant donum se gratia, non operum accepisse mercedem.* Depositum 2. Tim. 1. 12. non magis meritum sonat, quam cum quis fidei ac tutelæ alterius salutem suam commendat, ab ejus bonitate, & potentia pendens totus.

9. Durand. 3. 2. Tim. 4. 8. Recte ponitur justus iudex non iusto iudicio, quia Deus qui reddit præmia iustis, & pœnas iniustis, justus & misericors est, & ut justus, iusto iudicio pœnas reddit iniustis, ut misericors, liberaliter præmia tribuit iustis.

Bellarmin. *Quod illa verba sint accipienda formaliter, planum est.*

Protest. Sic quidem videtur. Sed vere tamen Durandus negat illam iustitiam ibi intelligi formaliter quæ opponitur misericordiæ. Deus enim est justus iudex in coronandis fidelibus rectitudine sententiæ misericordis, non iudicii districti, aut iustitiæ quæ in dignitate meriti fundatur.

10. Durand. 4. Nemo potest ex iustitia mercedem ab alio petere, nisi reddat ei omnia, quæ illius sunt, & aliquid amplius. Nos autem non possumus Deo unquam reddere omnia, quæ illius sunt, nedum aliquid amplius, cum omnia sint ipsius.

Bellarmin. 1. *Absolute non potest homo à Deo aliquid exigere,*
cum

nam omnia sunt ipsius; tamen posita ejus voluntate, & pacto, quo non vult a nobis exigere opera nostra gratis, sed mercedem reddere juxta proportionem operum, verè possumus ab eo mercedem exigere. Quomodo servus non potest absolute a domino suo illud pramium postulare, cum omnia quæ servus acquirit, domino suo acquirat; tamen si domino placeat donare illi opera sua & pro istis tanquam sibi non debitis mercedem promittere, jure mercedem pro suis operibus postulabit.

Protest. Bellarm. hic variis modis eludit & subterfugit. Nam I. Argumentum instituitur de eo, qui exigit mercedem ex justitia respiciente condignum: ille respondet de eo qui exigit ex promisso. Durandus autem rectè instat: Quod redditur non ex debito præcedentis operis, sed ex promissione præcedente, non quidem redditur ex merito operis de condigno, sed solum, vel principaliter ex promisso, & ita non est ibi illud debitum de quo loquimur. Cur ad istam instantiam nihil responderetur? II. Comparatio servi, cui dominus donavit opera sua, promittens iis mercedem tanquam non debitis, non quadrat homini respectu Dei. Deus enim nusquam unquam promisit, neque revera potest promittere homini mercedem pro operibus tanquam non debitis: sed opera debita etiam quæ talia ex benignitate sua coronat. III. Maxima est disparitas inter servum respectu hominis quem dominum habet, & hominis respectu Dei. Servus enim non accipit à domino suo vires, voluntatem, & actum ipsum operandi: sed (ut Durand. benè observat) illud quod sumus, & quod habemus, sive sint boni actus, sive boni habitus, seu usus, totum est in nobis ex liberalitate divina gratis dante, & conservante. Et quia ex dono gratuito nullus obligatur ad dandum amplius, sed potius recipiens magis obligatur danti; ideo ex bonis habitibus, & ex bonis actibus, sive usibus, nobis à Deo datis, Deus non obligatur nobis ex aliquo debito justitiæ, ad aliquid amplius dandum, ita quod si non dederit sit injustus, sed potius nos sumus Deo obligati. Quintum hoc Durandi dictum debuisset Bellarm. refutare & fecisset proculdubio si potuisset.

Bellarmin. 2. Objection illa Durandi locum haberet, si Deus ex justitia commutativa mercedem redderet operibus bonis; sed cum Deus ex justitia distributiva premia benè operantibus dare decreverit, non est opus ut ei propriè aliquid demus.

Protest. Quare igitur non respondet Bellarm. ad argumenta quibus Durandus probat, mercedem reddi meritis, ex justitia commutativa, non distributiva? Quia scilicet in hac retributione consideratur habitudo rei ad rem, sicut in emptione & venditione, non habito principali

respectu personæ ad personam, sed tantum ex consequenti, in quantum conditio personæ facit ad quantitatem rei. Quia etiam in hac retributione, non attenditur proportio personarum accipientium ut in iustitia distributiva, sed proportio merentis & præmiantis, seu dantis & accipientis. An satis fuit Bellarm. contrarium affirmare? Respondisset saltem ad Thomam suum, qui 2.2. q.61. a.4. ad 2. docet expresse, formam divini iudicii attendi secundum rationem commutativæ iustitiæ, prout recompensat præmia meritis, & supplicia peccatis; & retributionem pro servitio impenso, non esse distributivæ iustitiæ, sed commutativæ. Bannes etiam in 2.2. q.57. a.4. ad 2. Opus meritorium dicitur, de iustitia commutativa exigere præmium. An omnibus istis præponderat auctoritas unius verbi Bellarminiani?

II. Bellarm. Non desunt qui censeant, opera bona iustorum esse meritoria vitæ æternæ, ex condigno, ratione operis, etiamsi nulla exstaret divina conventio. ita Cajetanus, & Dominicus a Soto. Alii contra existimant, non esse illa meritoria ex condigno ratione operis, sed tantum ratione pacti, & acceptationis divinæ: ita Scotus, cum aliis è veteribus Scholasticis, & ex recentioribus Andreas Vega. Nobis media sententia probabilior videtur, quæ docet, opera bona iustorum meritoria esse vitæ æternæ, ex condigno ratione pacti, & operis simul.

Protest. I. Media hæc sententia est medium participans utriusque extremi absurditates. Cum priore sententia opus debitum, & in comparatione nihili, in sese dignum facit vitæ æternæ. Cum posteriore, acceptationem gratiæ, fundamentum facit dignitatis, & debiti ex iustitia. Alterutrum horum statuere est hominis fatui ac temerarii, sed utrumque conjungere, est hominis planè insani. II. Est aut fuit saltem inter Scholasticos alia sententia media per abnegationem, omnium verissima, quam refert Bonav. in 2. d.27. Quidam dicere voluerunt, quod nullus potest cælestem gloriam mereri ex condigno. Et ad istam suam positionem astruendam, multis fulciuntur auctoritatibus sacræ Scripturæ, & etiam expositorum, qui hoc sentire videntur.

12. Bellarm. Aliud est lequi de merito personæ, aliud de merito operis. Et rursus aliud de vitæ æternæ ut est hæreditas, aliud ut est merces. Filius Dei per gratiam meretur ex condigno hæreditatem vitæ æternæ, merito personæ, sine alio pacto. Bona opera non requiruntur ad vitam æternam acquirendam, ut hæreditatem, sed ne filius excidat ab adoptione & jure mereatur exhæredari. Proinde filius Dei adoptivus per bona opera, sine alio pacto, non meretur vitam æternam acquirere, sed meretur eam non amittere.

Protest. I. Commentum hoc, de merito personæ ut quis ex eo mereatur vitam æternam ex condigno, & hæ-

beat

beat eam sibi debitam ex iustitia, quia est filius per gratiam, est una ex præcipuis profunditatibus Satanæ, quarum fit mentio Apoc. 2. 24. **II.** Non satis declarat Bellarm. quomodo filius per opera, sine novo pacto, mereatur non amittere hæreditatem, an hoc sit etiam de condigno, vel alio aliquo inaudito modo. **III.** Dicat etiam Bellarm. an filii talia opera facientes, absque novo pacto, non sint digni vitæ æternæ? si non, tum sophisticè ante cap. 3. probare conatus est opera esse meritoria vitæ æternæ, ex illis locis, in quibus fit mentio dignitatis. 2. Thes. 1. *ut digni habeamini*, Luc. 20. *qui digni habebuntur*, Apoc. 3. *digni sunt*. si sic tum opera sunt meritoria ex condigno, sine pacto de illis acceptandis.

13. Bellarm. *Opera bona iustorum, meritoria esse vita æterna, ex condigno, non solum ratione pacti & acceptationis, sed etiam ratione operis, ita ut in opere bono ex gratia procedente, sit quadam proportio, & æqualitas ad præmium vita æternæ, probatur his argumentis.*

Protest. Sophistica quædam latet sub illis vocibus: *quadam proportio & æqualitas*, requiruntur enim ad meritum de condigno, æqualitas (ut ita dicam) pretiositatis. Sed argumenta videamus.

14. Bellarm. *Vita æterna est gratia pro gratia, Ioh. 1. at inter gratiam, & gratiam, sine dubio magna similitudo & proportio est.*

Protest. Tale argumentum ex condigno meretur irreflexionem multo maiorem, quam illa nostra ferent. Probat vitam æternam esse mercedem pro merito ex condigno, quia est gratia pro gratia. Probat opera habere æqualitatem, quia habent similitudinem cum vita æterna. Quasi sacrificium Iudaicum æquale diceret morte Christi, & eandem etiam ex condigno promeruisse, quia similitudinem ejus nonnullam habebat.

15. Bellarm. *Vita æterna est flumen latificans civitatem Dei. Psal. 46. gratia vero bene operandi est fons aquæ salientis in vitam æternam. Ioh. 4. est igitur proportio.*

Protest. Hac certè ratione, si quid valeret, sequeretur opera nostra majoris esse pretii, quam vita æterna, sicut fons flumen superat dignitate. Sed hæc est miseria: nec Ioh. 4. per fontem intelliguntur opera, nec per flumen vita æterna. Psal. 46.

16. Bellarm. *Denarius diurnus justum est pretium laboris diurni: sed vita æterna est denarius diurnus. Mat. 20.*

Protest. Nemo sanus dubitare potest, quin vita æterna sit tam sufficiens pretium laborantium in vinea Domini, ut amplius aliquid non sit quærendum, neque justo minus videri debeat primis, quia novissimis etiam detur, Amplius aliquid non potest probari ex ista compara-

D d d 5

tione,

tione, nisi simul admittatur, ex vers. 1. 16. hominem non electum, cui oculus est nequam, posse vitam æternam auferre, & abire.

17. Bellarm. *Gratia est semen gloria, 1. Ioh. 3. at semen est æquale rei cuius est semen quoad virtutem.*

Protest. Durand. Metaphoricè dicitur, non enim est semen, nisi respectu eorum quæ educuntur de naturali potentia creaturæ, quod non convenit gloriæ, sicut nec gratiæ.

Bellarmin. *Vt semen proprie dictum, physica virtute totam arbo-rem, vel animantem continet, sic etiam caritas morali meritoriaque virtute, gloriam ipsam continet.*

Protest. Nos probationem, non illustrationem rei non probatæ expectamus. De meritoria virtute, nihil omnino innuitur in metaphora seminis. Gratia Dei est semen actionum bonarum: sed non ex condigno, meritoria vir-tute.

18. Bellarm. *Vita æterna est actio supernaturalis. Dilectio est actio supernaturalis. Ergo proportionem habent inter se, & unum ad alterum, quasi recta via ad suum terminum ducit.*

Protest. Conclusio apud nos non eget probatione: non probatur tamen: neque maximè probata quidquam facit ad rem, nisi nulla alia sit proportio, præter æqualitatem dignitatis.

19. Bellarm. *Deus est, qui electos per merita, ad vitam æternam ut bravium, perducendos esse decrevit. Igitur sine dubio ejusmodi me-rita illis donat, quibus vere, & proprie, atque adeo ex condigno perve-niant ad coronam.*

Protest. Antecedens petit quæstionem. Consequentia etiam nulla est: potest enim Deus decernere perducen-dos, & perducere homines ad vitam per merita talia qua-lia primi Scholastici vocabant interpretativa: Meritum interpretativum appellatur, quando non est aliqua digni-tas in recipiente: & tamen ei exhibet Deus donum suum ex sua liberalitate, ac si ille per opera sua meruisset, & tamen in veritate non meruit: unde meritum illud non ponit condignitatem in recipiente, sed liberalitatem so-lum in dante. *Alex. Al. p. 3. q. 61. m. 5. a. 2.*

20. Bellarm. *Merita nostra pendent à meritis Christi, tum quia ille nobis meruit virtutem merendi, tum quia nos meremur ut membra viva Christi per influxum ejus. Igitur detrahitur de gloria Christi, si merita nostra sint ita imperfecta, ut non sint merita ex condigno, ni-si ratione acceptationis Dei.*

Protest. 2. Detestanda est hæc impudentia, qua gloria Christi prætextus sit vanissimæ gloriæ mercenariorum hominum & meritorum ipsorum. 11. Christus me-ruit

ruit suis discipulis donum linguarum : an ideo meruerunt vitam ex condigno qui donum illud exercebant ? Neque Christus ut caput influit nobis , & actionibus nostris , suam dignitatē , sed vitam sua dignitate paratam.

21. Objicit sibi nomine Scotistarum Bellarm. 1. Opera nostra in Scripturis , & à Patribus indigna dici vita æterna. Respondet : *Intelliguntur illa omnia loca de meritis secundum substantiam operum , non ut a Spiritu sancto , & gratia Dei proficiuntur.*

Protest. 1. Respondet Durandus in 2. d. 27. *Quod autem dicitur de motione Spiritus sancti , non valet , quia valor actus nunquam est à motore , nisi ratione alicujus formaliter existentis in actu vel in potentia elicitiva actus : agens enim non perficit passum , secundum se ipsam , sed secundum aliquod immissum. Spiritus etiam sanctus movet ad actus qui non sunt meritorii (ut prophetare) ut apparet de Balaam. Num. 23. 2. Spiritus sanctus non facit personam unam cū homine , ut hominis actio ex ejus dignitate æstimetur. Gratia vero inhærens nobis , provenit à misericordia Dei , & in eam tendit , neque habet in sese æqualitatem ullam condignam ad vitam æternam , nisi vis quærendi , sit dignitas merendi.*

22. Scot. Deus ab August. & aliis dicitur reddere debita , nulli debens.

Bellarmin. *Deus nulli debet absolute , sed solum ex promissione & dono suo. Non tamen ex sola promissione , sed etiam ex opere nostro Deus efficitur debitor.*

Protest. Contradictio hæc à semetipsa satis refutatur. Promissio , & donum , non infert , in promittente , & donante . justitiæ & debiti obligationem. Sed confutatur tamen à Medina , in Thom. I. 2. q. 114. I. *Quia debitor , ut debitor , est inferior creditore , & aliquo modo illi subjicitur.* II. *Quia debens alteri , si non reddit id quod debet injurius est , peccat , & in crimine tenetur.* III. *Quia ille qui debet , non est summe liber.* IV. *Quia nihil ex nostris meritis Deo accrescit.* V. *Quia Deus est Dominus beatitudinis , & beatorum 20.*

23. Scot. Inter Deum , & hominem , non potest esse justitia , nisi secundum quid.

Bellarmin. *Justitia secundum quid dicitur esse inter Deum & hominem , quia presupponit gratiam , & tamen simpliciter est justitia , sed minus perfecta , quam ea sit , quæ nullam gratiam preæquirit.*

Protest. An igitur gratia Dei facit , ut Deus ex justitia homini deberet ? *Justitia secundum quid inter Deum & hominem (ait Durand.) est dominativum , quia totum bonum quod est hominis est Dei , & a Deo , & multo amplius quam actiones servi sint sui domini in humanis , propter quod meritum hominis apud Deum non potest esse simpliciter de condigno.*

D d d 6

24. Scot.

24. Scdt. Maxima est inæqualitas inter opera nostra, (quamvis ex gratia proficiantur) & beatitudinem æternam.

Bellarmin. Non requiritur absoluta aequalitas inter meritum & premium, secundum justitiam distributivam, ut dici possit premium deberi meritis de condigno, etiam ex parte operis, sed sufficit ut sit proportio quædam. Sic qui doctrina & bonis moribus præditus est, & pro Ecclesia aliquandiu laboravit, dignus Episcopatu judicari solet.

Protest. I. Episcopatus non est à Christo institutus in mercedem, sed in opus bonum. 1. Tim. 3. 1. Neque dicitur quisquam meritis ex condigno, sed qualitatibus idoneis tali munere dignus. Justitia distributiva ex hac quæstione fuit antea remota. Quælibet proportio non sufficit in merito ex condigno cui ex justitiæ æqualitæ præmium quasi pretium redderetur.

25. Bellarm. Vita æterna etiam quoad primum gradum, redditur meritis filiorum Dei.

Protest. Ipsa igitur gratia prima meritis debetur. Gloria enim est gratia consummata, & gratia est gloria inchoata, teste Bellarm. cap. 12. Primus igitur gradus vitæ æternæ est gratia.

26. Bellarm. Ille ipse gradus gloria, qui debetur jure hereditario, retribuitur etiam jure mercedis. Non enim est absurdum, eandem rem duplici jure deberi, titulo videlicet hereditatis, & titulo meritorum.

Protest. De illa quæstione in genere, an una eademque res possit duplici titulo deberi, non multum contendemus, quamvis propriè loquendo, minus videatur consensaneum rationi, ut unius & ejusdem relationis (illius nempe quam habemus ad vitam æternam tanquam possessionem nostram) duplex sit fundamentum. Hoc tamen non potest non absurdum esse, ut qui habet titulum hereditatis, eo non contentus, quærat alium titulum ex meritis suis meritis.

27. Bellarm. Gratiam justificationis non posse obtineri, neque ex condigno, neque ex congruo meritis operum, solis viribus liberi arbitrii effectuum, docuimus adversus Pelagianos, lib. 5. de grat. & lib. arbit.

Protest. Inter istos Pelagianos sunt multi Magistri nostri Pontificii. Sic enim Medina in 1. 2. q. 109. Durandus, Scotus, & propemodum omnes Nominales, quos sequitur Adrianus, tenent, quod homo per suas vires, sine speciali auxilio gratiæ, potest se ad gratiam præparare, sic ut consequatur gratiam infallibiliter, & ex merito de congruo.

28. Bellarm. Eandem gratiam non posse obtineri ex condigno, sed solum ex congruo, meritis operum ex fide, & auxilio Dei speciali procedentium, docuimus in lib. 1. de justificatione.

Protest.

Protest. Verbis tantum differt ista sententia ab illa prior, quam Bellarm. ipse fatetur damnandam. Nam speciale hoc auxilium (ex sententia Bellarm.) nulli libero arbitrio deest, ita ut mereri ex solis vicibus liberi arbitrii, & mereri ex auxilio speciali omnium hominum communi, sit unum & idem. Recte igitur Medina, loco citato: Quanto tempore Ecclesia Christi perpeffa est bellum Pelagianorum, nemini Pelagianorum, vel Catholicorum venit in mentem hæc distinctio meriti, cum tamen esset valde necessaria: nam vel Pelagiani se protexissent hoc merito, vel Catholici temperassent rigorem censendi. Pelagius, vir alias acutus, optime cognovisset, inter Deum, & hominem mortalem non esse rigorem justitiæ, sed tantum congruentiam.

29. Bellarm. *Non dubium est, posse unum alteri gratiam ex congruo promereri, quamvis non ex condigno.*

Protest. I. Bonaventura hoc meritum vult esse digni, non congrui tantum. in I. d. 41. n. 8. II. Si hoc meritum sit, vel digni, vel congrui, tum certo & infallibiliter possit unus procurare ut alter quem amat convertatur: Deus enim meritis hominum nunquam denegat, quod ipsis ex congruentia vel æquitate debetur. An autem hoc ita se habeat, judicet Papa Romanus, qui thesaurum satisfactionum, & meritorum, pro arbitrio suo dispensat.

30. Bellarm. *Posse hominem justum mereri ex condigno augmentum justitiæ, docet Concilium Tridentinum.*

Protest. Nemo tamen mereri potest augmentum statuti suæ, quæ res est minoris multo pretii.

31. Bellarm. *Reparatio post lapsum, & perseverantia usque in finem, cadunt sub merito de congruo.*

Protest. Quidni igitur & præservatio a lapsu caderet sub aliquod meritum, ut nihil opus esset isto congruo? Mirum tamen est, meritorios Doctores, qui communi consensu statuunt, Patres meruisse de congruo Christi incarnationem, nihil amplius tribuere meritis Sanctorum, respectu propriæ suæ perseverantiæ, quam eandem congruentiam.

In extremis disputationibus Bellar. (de oratione, jejunio, & eleemosyna) nulla est controversia specialis, quæ ex Scripturis & ratione disceptatur. Eset igitur ab instituto nostro alienum in illis discutiendis immorari. Percommode etiam finimus in meritorum explosione, ut omnium clausula sit;

S O L I D E O G L O R I A.

Ddd 7 I N.

I N D E X

L O C O R V M S C R I P T V R Æ,

quæ in hoc opere à Bellarmini objectio-
nibus vindicantur, & fusius
explicantur.

*Prior numerus designat capita, secundus versus,
tertius paginas.*

G E N E S I S.			V	18	ibid.
Tomo I.			VI	6	ibid.
XXXVII	35	77	XX	10	214
Tomo II.			XVIII	16	219
IV	26	117			ibid.
XLVIII	16	169	N U M E R I.		
Tomo III.			Tomo I.		
IX	17	7	XI	17	196
XIV	18	132	XVI	33	78
XVII	7	47	Tomo III.		
XXVII	2	217	XXX	5	219
XXVIII	2	ibid.	D E V T E R O N O M I V M.		
Tomo IV.			Tomo I.		
III	19	225	IV	2	55
XLV	I	242	XII	33.	185
E X O D V S.			XVII	8	36
Tomo I.				12	182
II	22	13	XXX	11	32
XVIII	16	46	Tomo II.		
Tomo II.			IV	2	131
XX	23	185	VI	13	165
XXXII	13	196	X	20	ibid.
Tomo III.			XV	4	145
XXII	17	218	XVI	16	214
IV	25	50	Tomo III.		
L E V I T I C V S.			XXII	3	218
IV. V. VI		179	XXV	5	219
			I, S C H E-		

I N D E X.

I SCHEMVELIS.

Tomo I.

xxvii	9	87
xxviii	13	81
	14	ibid.

Tomo IV.

ix	2	361
xvi	10	343
xxiv	1	ibid.

2 SCHEMVELIS.

Tomo I.

2	87
---	----

I REGVM.

Tomo IV.

xi	37	243
xii	15	ibid.
xxii	20	ibid.

2 REGVM.

Tomo II.

xviii	4	195
-------	---	-----

Tomo IV.

x	30	243
---	----	-----

IOB.

Tomo II.

v	1	169
---	---	-----

Tomo IV.

i	21	243
	22	374
xxiii	20	ibid.
xxxi	14	343

PSALMORVM.

Tomo I.

xix	5	33
cvii	16	82
cxix	6	32

Tomo II.

xcix	5	162
------	---	-----

Tomo IV.

vi	7	361
xviii	21	375
xix	7	273
	11	
xxv	10	273
xxxvii	40	310
li	12	293
xc	14	310
cxix	121	375
cxliii	2	377

PROVERBIA.

Tomo IV.

i	20	273
xiv	27	309
xx	8	342
xxviii	25	310

ECCLESIASTES.

Tomo IV.

i	21	309
	27	ibid.
ii	1	342
vii	21	377

IESAIA S.

Tomo I.

ix	6	13
xi	2	65
xiv	15	78
xxix	13	187
xxxiii	22	ibid.
liii	14	71
	10	
liv	13	39
lxiii	5	72

Tomo II.

xl	18	185
		xl iiii

I N D E X.

XLIII	12	154
LVI	45	120
Tomo III.		
I	19	177
I	18	184
Tomo IV.		
V	4	261
X	5.15	243
XIII	17	ibid.
LIII	11	332
LV	I	386
IEREMIAS.		
Tomo IV.		
LI	I	243
EZECHEL.		
Tomo II.		
XVIII	22	154
Tomo III.		
XXXIII		180
Tomo IV.		
XII	13	143
XVIII	24	359
	27	314
XXXIII	11	273
XXXVI	26	292
DANIEL.		
Tomo III.		
IV	27	177
Tomo IV.		
IV	24	345
IX	18	387
XII	5	332
IOEL.		
Tomo IV.		
II	12	354

IONAS.		
Tomo IV.		
III	9	345
HABACVC.		
Tomo II.		
II	18	182
ZACHARIAS.		
Tomo I.		
IX	II	81
MALACHIAS.		
Tomo I.		
IV	5	145
MATTHEVS.		
Tomo I.		
VI	13	15
XI	23	77
XII	40	82
XV	9	187
XVI	18	112
	19	37
XX	26	206
XXII	25	104
	26	
XXIV	14	144
XXVI	46	74
XXVIII	20	185
Tomo II.		
IV	10	165
V	3	134
	22	151
	25	ibid.
VI	6	207
XII	32	148
XIII	23	121
XVII	26	110
XVIII	17	33
	19	105
	12	139
		19

I N D E X.

	19	134		Tomo III.	
	24	121			
	27	103	xiv	25	87
xxii	37	126	xvi	16	16
xxlv	27	205		I	
	45	91			
xxv	34	154		Tomo IV.	
	41	155	I	49	299
			xi	24	305
	Tomo III.				
III	11	15		L V C A s.	
III	7	222		Tomo I.	
	8		II	40	67
	10		xii	14	206
v	12	177	xvi	26	81
v	32	215	xxii	32	175
xv	17	92		Tomo II.	
xviii	18	173	I	34	17
xix	24	105	xii	58	151
	26	94	xvi	9	ibid.
xx	29	87	xvii	10	130
xxiii	26	178	xxiii	42	151
xxvi	27	127		43	155
xxviii	6	97			
	19	51		Tomo III.	
	Tomo IV.		II	37	176
v	7	386	III	8	178
	22	230	xi	41	ibid.
	22	375		Tomo IV.	
ix	2	310	vii	47	310
	28	299	viii	13	359
xi	29	370		48	319
xvi	16	300	xi	14	375
xix	17	385	xii	59	231
	29	ibid.	xiii	4	313
	37	262	xvii	10	387
xxiv	12	360	xviii	14	338
	13				
xxv	34	384			
	MARCVS.			IOHANNES.	
	Tomo I.			Tomo I.	
xiii	32	68	ix	34	40
	Tomo II.		vi	69	118
x	21	122	vii	17	40
				49	21
					x

I N D E X.

x	3	40	Tomo II.		
	17	96			
	18		II	24	151
xx	3	56	IV	32	134
	21	110	V	2	ibid.
	22	120	VIII	38	85
	23	ibid.	X	26	166
xxi	17	122	XIV	23	78
			XV	2	12
Tomo II.				4	ibid.
IV	21	207		6	ibid.
X	3	47		22	ibid.
XVI	13	20		23	ibid.
XX	21	71		28	20
Tomo III.			xx	17	195
III	5	16		21	92
VI	51	71		28	195
	53	126	xx	30	20
XIV	15	61		35	146
	16	ibid.	xxv	11	112
XV	2	181	Tomo III.		
X ₂ X	19	105	II	4	56
	23	35		8	
Tomo IV.				83	17
I	I	374		42	125
	9	273		18	17
	12	308	XIX	4	15
III	5	314		5	ibid.
	14	311	XXII	16	17
IV	14	363	Tomo IV.		
VI	44	278	II	23	242
	45		IV	28	ibid.
XI	16	299	VII	51	262
	27		XI	18	311
XIV	17	349	XIII	38	337
	23	370		39	
ACTORVM.			XIV	16	276
Tomo I.			XV	10	372
			XVII	31	276
II	24	74	AD ROMANOS.		
	27	83	Tomo I.		
VI	2	206			
VII	19	87	X	15	104
XVII	11	41		7	85
					XII

I N D E X.

xii	6	41	viii	35	263
	11	15		15	350
xvi	3	133		16	ibid.

Tomo II.

i	23	192		26	289
viii	1	155		29	359
x	14	170		35	363

Tomo III.

i	17	21	x	36	351
iv	11	ibid.		38	363
vi	5	158		10	368
vii	3	198		13	308
xiii	7	182		14	277

I AD CORINTHIOS.

Tomo IV.

ii	4	262	ii	45	41
iii	24	321	vii	23	190
	17	318		33	15
	27	388	x	11	34
iv	5	333	xi	2	51
	6	334		5	125
	7	ibid.	xii	10	38
	16	306		11	42
	18	305			125
	19	297		28	107
	20	ibid.	xiv	2	24
	21	ibid.		4	ibid.
	25	326		6	ibid.
v	5	324		7	ibid.
	18	333		8	ibid.
	19	334		9	ibid.
	21	326		15	25
	30	332		16	ibid.
vi	12	327		22	ibid.
	19	385	xv	42	15
	33	235			
vii	7	253			
	14	254			
	16	ibid.			
	17	248			
	18	ibid.			
	24	255			
	23	ibid.			

Tomo I.

Tomo II.

iii	12	153
	5	100
		105
	23	138
	25	123
	35	140
		36

I N D E X.

[illegible]

I N D E X.

iv	23	353	5	385
		327	6	384

AD PHILIPPENSES.

Tomo II.

I	I	93
II	10	152
IV	8	131
	9	ibid.

Tomo III.

I	17	179
---	----	-----

Tomo IV.

II	12	368
----	----	-----

AD COLOSSENSES.

Tomo I.

I	18	107
IV	11	134

Tomo II.

II	18	170
----	----	-----

Tomo III.

I	10	179
II	11	38
	12	38
IV	5	177

1 AD THESSALON.

Tomo I.

V	21	42
---	----	----

Tomo III.

II	22	179
----	----	-----

2 AD THESSALON.

Tomo I.

II	4	
	5	
	6	

Tomo IV.

B	4	384
---	---	-----

1 AD TIMOTHEVM.

Tomo I.

II	5	93
VI	20	51

Tomo II.

I	3	94
II	5	171
II	8	208
III	2	103
	15	42
IV	13	102
V	9	106
	12	139
	19	92

Tomo IV.

XIX	19	360
XIV	15	368

2 AD TIMOTHEVM.

Tomo I.

II	4	207
III	15	57
	16	ibid.
	17	ibid.
IV	13	138

Tomo II.

II	4	100
----	---	-----

Tomo IV.

I	12	384
IV	8	ibid.

AD TITVM.

Tomo II.

I	7	92
---	---	----

Tomo III.

III	5	18
		Tomo

I N D E X.

Tomo IV.			I PETRI.		
III	5	325	Tomo I.		
	7		III	19	81
AD HEBRÆOS.					86
Tomo I.			IV	6	89
IV	14	97	Tomo II.		
	15	67	V	2	95
V	7	75	V	3	60
VIII	5	101	Tomo III.		
Tomo III.			III	21	18
V	11	134			158
VI	8	156	Tomo IV.		
Tomo IV.			V	9	306
VI	4	360	2 PETRI.		
	18	384	Tomo II.		
X	36	367	Tomo I.		
XI	1	295	II	1	23
		308	Tomo IV.		
	3	296	II	21	360
	7	297		22	
		ibid.	I IOHANNIS.		
XIII	16	381	Tomo I.		
IACOBI.			II	18	141
Tomo I.			IV	1	94
IV	12	187	Tomo III.		
Tomo II.			I	9	156
I	15	153		4	167
Tomo IV.			Tomo IV.		
I	6	305			
	12	385	III	5	353
	14	231	III	9	363
II	13	386	IV	16	353
	21	378	V	3	370
	22		V	13	353
III	2	374	2 I O		

I N D E X.

2 IOHANNIS.

Tomo III.

I 13 66

APOCALYPSIS.

Tomo I.

V	13	80
XII	7	101
XIII	3	151
	13	ibid.
	15	ibid.
XVII	16	150
XXII	18	56

Tomo II.

V	3	152
	13	
XIV	1	201
	4	126
	13	156

Tomo III.

IX	4	216
----	---	-----

Tomo IV.

II	10	384
III	4	385
VII	14	384
XXII	11	333
I		380

F I N I S.

